BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
7
9 B
20
M

7-9-B-20

7-9 B-20

LVCVBRA TIONES ALIQVOT LAVRENTII VALLAE, ad linguæ Latinæ reſtauratio nem ſpectantes.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Quarum catalogum ſequenti pagina reperies.

30

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

APVD GRYPHIVM
LVGDVNI,
1532

Bibliothᵃ PP. Scholarum Piarum S. Pantaleonis
ex [illegible] de Rubeis

Antidoti in Pogium: Lib. IIII.
In eundem Dialogi II.
In Antonium Raudenſem Annotationum libellus,
Ad Alphonſum regem epiſtola apologetica.

INVECTIVARVM, SIVE
Recriminationum

In Benedictum Morandum Lib. II.
In Barptolemæum Facium & Antonium Panhor=mitam,Lib. IIII. *in quorum ultimo, ſex Titi Liuij de bello punico libros, librariorum incuria deprauatos, reſtituit.*

Item

In Bartoli de Inſignijs & Armis libellum, ad Candidum Decembrem epiſtola.

CHRISTOPHORVS

A' CARLEBICZ EQVES, NObili & inter primos eleganti adoleſcēti Ioanni Vuerinhero à Neuhauſen

SAL.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

CVM ſuperiorib. diebus ſermonem inter nos de communibus ſtudijs conferremus, memini te quærere Vuerinhere, quid eßet, quòd cum priſca illa ſecula tot excellentib. oratoribus floruiſſent, hæc potißimum noſtra ætas tantum ab ea gloria degeneraſſet, ut propemodum ipſum etiam oratoris nomen amiſiſſe uideretur. Nam & in Italia, quæ multis iam ſeculis eloquentiæ principatum ſibi uendicaſſet, audire te dicebas: uix unum eſſe, quem uel ſuæ gentis homines oratorem appellarent: & apud Germanos & Gallos ac Britannos, cæteraſq; latinæ linguæ cultrices nationes, cum ab uno atque altero receßiſſemus, nullum ferè relinqui, qui uel cum mediocribus ex ueterum memoria oratoribus in comparationem uenire poſſet. Qua de re ſententiam meam interponere, etſi diu recuſabam, cum ita dicerem, me & alijs in rebus iudicio minime prompto eſſe, & hanc præſertim quæſtionem mirari magis, quàm intelligere: tamen cum familiarius inſtares, adduci me tandem patiebar, ut ad iſtam diſputationem accederem. Idq; cum iam inde uſque ab ipſis hominum ingenijs repetiſſem, utriuſque ætatis felicitatem & diſciplinam inter ſe conferebam, ut cū ex ea contentione cognouiſſes, quantum in his ſingulis à ueteribus hodie abeſſemus, facilius poſſes iudicare, cur tantum quoque ab uniuerſa eorundem dicendi gloria abeſſemus. Primum autem de ingenijs hæc mea,

ſi memoria tenes, ſententia fuit, ut dicerem, fuiſſe illa quidem in ueteribus (ut multis argumentis intelligi poſſet) ſumma atque præclara, ſed tamen nec in noſtris hominibus nimis tarda aut obſcura me agnoſcere. Quod etſi quibuſdam fortaſſe aliter uideretur, qui more hominum antiqua omnia mirarentur, contemnerentq́; præſentia, non tamen dubitarem, quin æquis atque prudentibus exiſtimatoribus facile hoc probaturus eſſem, qui quicquid hac parte diſcriminis offenderet, id nõ tam in natura, quàm in hominum uitio poſitum eſſe ſcirent. Nam quod priſcorum ingenia tantum noſtris ingenijs præſtare uiderentur, hoc inde adeò euenire, quòd illi, ut fuiſſent admirabili induſtria, & quæ bona accepiſſent, diſciplina reddidiſſent meliora, & quæ non optima, ſtudio tamen & diligentia correxiſſent: nos contrà non ſolum, quæ minus bona nobis contingerent, ea meliora facere non laboraremus, ſed etiã quæ præclara, per negligentiam atque inertiam deſerta atque inculta eſſe pateremur. Atque hoc loco cum multa de peruerſitate educationis horum temporum diſſeruiſſem, qua corpora animiq́; puerorum ſoluerentur, laudaſſemq́; inſtitutum ueterum, qui ut in cæteris rebus, ſic in hac quoque perpetuo ſummam curam atq; ſeueritatem adhibuiſſent, ueni deinde ad gymnaſia, quæ & ipſa tantis eſſe malis cumulata dicebam, ut publicis legibus ad ſeueriorem diſciplinam reuocanda uiderentur. Cum enim in ijs iuuentus & ſtatim & ab optimis præceptoribus honeſtis artibus ad dicendi facultatem omnemq́; humanitatem ac uirtutem informari deberet, nihil minus hodie fieri ſolere oſtendebam. Primum enim, qui illis præeſſent, magiſtri, eos ferè antè ad docendum, quàm ad diſcendum ueniſſe, & in ſummas profeßiones prius irruiſſe, quàm de tantis rebus aliquid potuiſſent ſuſpicari: quò fieret, ut pauci ex illis, quæ recta inſtituendorum puerorum ratio eſſet, tenerent, plurimi

rimi falſa doctrinæ perſuaſione inflati, ut Fabius *ſcripſiſſet, magno ſupercilio ſuam ſtultitiam perdocerent, plerique de diſcipulorum profectu non magnopere laborarent, nonnulli etiã facilitate atque indulgentia ſua pueros corrumperent.* Deinde *ex ipſis diſcipulis maximam partem aliena uoluntate coactos, paucos ex animo & ſuo iudicio ductos in ſcholas uenire, ideoq; ſtudia plerunque frigere, nec tam ad fructum, quàm ad finem diſcendi reſpicere.* Poſtremo *artes ipſas ſine ordine ſineq; certa ratione tradi, quo nihil eſſe poſſet toto hoc in genere uitioſius.* Nam *ut taceretur de peruerſiſſimo quorundam iudicio, qui nuper pueris pro utriuſque linguæ grammatica, ſtatim quàm breuiſſime ex optimis autoribus coniunctim tradenda,* Floriſtæ *aut* Alexandri *caſualia propoſuiſſent: pro dialectica & rhetorica, quæ ex* Ariſtotelis, Iſocratis, Ciceronis, Fabij, *cæterorumq; ſummorum hominum libris diſcendæ fuiſſent, neſcio cuius* Petri Hiſpani *tractatus &* Tartareti *impura commentaria obieciſſent, quantus tandem & quàm perniciofus ille putandus eſſet error, quòd ferè pueri, ante quàm grãmaticas rationes probe didiciſſent, alij ad medicinæ ſtudium, alij ad ius ciuile, alij ad ſacras literas aut detruderentur, aut irruerent.* Me *quidem certe ſic ſentire, ut hanc præcipuam & propè unam cauſam eſſe ſtatuerem, cuius uitio accideret, ut hodie tam pauci præſtantibus ingenijs adoleſcentes ad aliquam ſtudiorum ſuorum frugem peruenirent.* Nam *cum in omni doctrinæ genere (ut inter peritos conſtare uidemus) rectiſſima docendi diſcendiq; uia eſſet, non à ſummis incipere, ſed infimis primum cognoſcendis paulatim ſibi ad ſumma uiam munire, hac ratione neglecta, fieri non poſſe, quin omnis opera aliter ſumpta periret.* Quis *autem neſciret, quantopere in hãc partem peccarent ſimul præceptores, qui prius quàm aliquid de lingua latina iudicare poſſent, maximarũ rerum profeſſio-*

nem ſibi ſumerent, ſimul diſcipuli, qui dum ad ſumma nimis feſtinarent eorum, ſine quibus ad illa aſpirare non poſſent, uel moram non ferrent, uel etiam detrectarent laborem, ut iam nemini amplius mirum uideri poſſet, cur tot paßim inuenirentur, qui perpetuis uiginti annis apud literatores conſumptis, tamen ne facultatem quidem recte loquendi, mediocrem ſaltem, conſecuti eſſent. Hoc *apud ueteres non accidiſſe: apud quos, qui eloquentiæ deſtinati fuißent, plerique omnes ante uigeſimum ætatis annum non ſolum dicendi artes exacte didiciſſe, ſed mathemata etiam libaſſe, percepiſſe ius ciuile, excußiſſe omnem antiquitatem, poëtas, hiſtoricos, omneq; cæterum ſcriptorum genus euoluiſſe, denique omnia, quæ de moribus ciuilis uitæ, de uirtute, de natura humani generis, cauſisq; ijs, quibus mentes hominum aut incitarentur, aut reprimerentur, à philoſophis explicata eſſent, cognouiſſe ſolitos accepiſſemus.* Ab *hac igitur admirabili illorum induſtria cum tantum deſciuiſſemus, quid attineret mirari, tantum quoque nos ab eorum eloquentia deſciuiſſe?* Nec *uerò hac ſolum parte nos ab illis tanto interuallo abeſſe, ſed nec in exercitatione eos propius ſequi, quæ nec ipſa in minimis cauſis eſſet ponenda eius, de quo propoſuißemus.* Vbi *enim nunc, inquam, in ſcholis uel nomina progymnaſmatum illorum agnoſcimus, quibus quondam adoleſcentes ad dicendi facultatem præparari ſolebant, ut uel narrationem aliquam conderent, uel confirmarent refelleren'ue aliquid, uel laudarent claros uiros, improbosq; uituperarent, uel compararent inter ſe aut bonos, uter melior, aut malos, uter deterior, uel locos communes in uirtutes aut uitia meditarentur, uel theſim aliquam tractarent, uel denique legem aliquam ſuaderent aut dißuaderent?* Atqui *hæc erat una, & uerè germana exercitatio, qua nos uiam nobis ad eloquentiam munire oportebat.* Sed *quid mirum, ſi hanc negligi-*

mus

mus,qui tam multa alia item præclara negligimus, quiq; adeò deſides ſumus,ut longis interuallis uix epiſtolam aliquã, quod tamen grammatici operis eſt, ſcribere inſtituamus? Quo magis mihi tacendum intelligo de illo declamandi more, quem à ueteribus frequentatum legimus, ut cauſa aliqua poſita ſimili cauſarum earum, quæ in foro uerſabantur, quàm maxime ad ueritatem accommodate dicerent,ſicq; tanquam ſimulachris pugnæ forenſis ad uerum diſcrimen pugnamq; iuſtam adſueſcerent. Quomodo enim hanc induſtriam imitemur, qui, ut ne alia attingam,ne in familiaribus quidem ſermonibus latina lingua uti ſuſtinemus? Iam uerò uocem,& ſpiritum,& linguæ celeritatem,& laterum uires, & oris totiusq; corporis motum quis hodie adoleſcentum nõ dico ſcienter exercet,ſed omnino exercendum ſibi putat? At hæc niſi præclara in nobis ſint quis eſt,qui putet nos in oratorum numerum uenire poſſe? Ac memoria nunc etiam plerunq; negligitur,quam tamen & cæteris in artibus perneceſſariam eſſe conſtat, & in oratore aut ſummam eſſe oportet,aut eloquentiæ nomen relinquendum. Olim autem cum in his exercendis plurimum ſtudij laborisq; ponebatur,tum adoleſcens ille foro & eloquẽtiæ deſtinatus,ſimul ac aliqua doctrina imbutus eſſet, deducebatur à patre uel genere propinquis ad eũ oratorem,qui conſilio linguaq; principem in ciuitate locum obtinebat:hunc ſectari ſolebat,hunc obſeruare, huius omnibus uel ſermonibus domeſticis,uel forenſibus dictionibus intereſſe,huius totam dicendi rationem cognoſcere, hoc denique familiariſsime uti, ſimul ut ex ipſius conſuetudine aliquid conſilij,& iudicij,& uſus ſibi pararet,ſimul ut ductu auſpicioq; eius non iam amplius in umbra,ſed in media hominum luce, in ſole & puluere forenſi, inter ipſa pugnæ pericula, ubi nemini impune inepto ſtulto aut infanti eſſe liceret,eloquẽtiæ ſtudio ſummam manum imponeret. Nec tamen huic uni

ita erat addictus, ut negligeret cæteros, ſed cum hunc (ut dixi) potiſsimum eloquentiæ autorem atq; ducem propoſitum haberet, reliquos quoq;, qui aliqua facultate eſſent, audiendos ſibi putabat, huc accedebat popularis iudicij copia, ex quo intelligeret, quid cuiq; oratori uel laudi daretur, uel uerteretur uitio, ſicq; alieno periculo diſceret, quod ſibi aliquando ex uſu eſſe poſſet. Quibus omnibus rebus conſequebatur, ut cum eloquentiam tandem aliquando ex umbra & ocio, in ſolem & dimicationem forenſem educeret, eam è ſchola facultatem adferret, quam alij in foro multo tempore, & labore, atq; periculo tamen uix aſſequi potuerant. Sed quod hanc antiquorum ſiue induſtriam ſiue diſciplinam hodie nō imitamur, eius fortaſſe rei culpa nō tam ad nos, quàm ad tēpora pertinet, quæ conſuetudine concionum formaq; iudiciorum ueterum & libera quem quiſq; uellet, accuſandi facultate, ſeditionumq; ac certaminum quotidianorum licentia atq; impunitate de medio ſublata, eloquentiæ, ut ſic dicam, theatrum clauſerunt. Hæc enim, quæ dixi, cū uiguerunt quondam, etſi fortaſſe ſtatum reipublicæ diſsipauerunt, plurimum tamen exercuerunt illorum temporum eloquentiam, adq; id faſtigium perduxerunt, à quo nos tanto interuallo nunc abeſſe querimur, nec mihi hoc loco inſtitutum eſt, plus'ne detrimenti publicis rebus, an adiumenti per eloquentiam importatum ſit, id ut diſputem, ſed ſatis habeo probare: priſcorum temporum ſtatum ad eam uel diſcendam, uel exercendam multo magis hoc noſtro aptum & idoneū fuiſſe. Primum quia illa, quæ commemoraui, uehementer excitabant alebantq; hominum induſtriam. Deinde, quòd ampliſsima præmia huic ſtudio propoſita erant, uel ad laudem, uel ad opes, uel ad honores, & omnino hæc erat ſiue rerum conditio, ſiue hominum perſuaſio, ut nemo aut non ſequi in republica, aut tueri excelſum & conſpicuum locum, ſine eloquentia poſſe uideretur

deretur. Quæ opinio quia etiam nunc quibuſdam in locis ualet, & quia honeſtæ artes alicubi adhuc in honore ſunt, fit, ut quicunq; aliquid, non eloquentia, ſed dicendo ſaltē poßint, ad opes magnas, ſummam gratiam, amplißimam dignitatem prouehantur, quod uel unum eſt, quod homines adhuc utcunq; in ſtudio contineat. Sed ad cæteras commoditates, magna etiam uarietas amplitudoq́; cauſſarū quondam accedebat, quæ & ipſa, mirum, quantum ſplendoris eloquētiæ afferebat. Eſt enim hæc illius itidem, ut flammæ, natura, ut alatur materia, motuq́; excitetur, & utendo clareſcat. Nec eſt dubiū, quin multo illuſtrior oratoris laus ſit, ſi de expilata prouincia, quàm de interdicto, ſi de proditione imperij, quàm de ſtillicidijs: ſi de principe regno pulſo, quàm de ſeruitutibus dicat. Quæ mala ut optabilius eſt, nunquam incidere, cumq́; ea republica præclarius agitur, in qua non incidunt, ita nihilominus uerum eſt, cum incidunt, ingentem ea eloquentiæ materiam ſuppeditare. Nec uerò hoc eò pertinet, ut negem his temporibus huiuſmodi cauſas quoq; aut exiſtere, aut in iudicium uenire, quin potius plures, quàm expediat, quotidie exiſtere libenter etiam fateor, ſed hoc aio, nō deferri nunc eas ad oratores, qui nuſquam ſunt, nec adhiberi eis in iudicijs eloquētiam, aut ornatum ſaltem aliquem orationis, cum ij, qui illas agunt, hac facultate nō modo non præſtent, ſed etiam apertè eam contemnant. Hi ſunt, quos iuriſconſultos uocant, qui oratoribus foro, id eſt, ſuo regno pulſis, uiolenter in eorum profeßionem irruerunt: de quorum facultate quid periti & intelligentes iudicent, nihil pertinet ad hunc locum: illud & ad hunc locum pertinet, & uerius eſt, quàm uellemus: iniuria temporum, quæ hac uicißitudine humana temperāt, cò res rediſſe, ut nomen oratorum in regum utq; liberorū populorum legatis tantum nunc remaneat, eloquentiæ autem ſi qua laus ſit, ea ab oratoribus ſeiuncta, & foro, cui nata erat, excluſa in

ſcholis ſolummodo penes profeſſores artium, atq; in eorum libris tota reſideat. Hæc ſunt igitur Vuerinhere, quæ ad eam quam mihi poſueras quæſtionem, reſpondere mihi tum in mentem ueniebat, quæ fortaſſe, ſi quemcunq; literatorem è ſchola euocaſſes, eadem tibi requirenti multo copioſius atq; ſubtilius explicaſſet. Quod autem eadem hic nunc repetij, hoc conſilio feci, ut cum ex illis cognouiſſes, quæ res eloquentiam ueterum prouexiſſet, quæq; noſtrorum hominum impediret, ijs tãquam documentis admonitus, tuum diſcendi curſum prudentius moderareris. Cum enim tantum te tamen, quãtum & tua egregia indoles meretur, & ſumma erga me ſtudia officiaq; poſtulãt, cogit me ſanè meus affectus, ut quibuſcunq; rebus poßim, tibi conſulere cupiam, & quo fælicius ingenium maioremq; diligentiam atq; induſtriã te ad literas attuliſſe uideam, hoc uehemẽtius laborandum mihi putem, ne ſperato earum rerum fructu fruſtreris. Quamobrem horũ etiam Laurentij Vallæ librorum caſtigationem ſuſcepi, ut tibi proponerem, ad cuius iudiciũ & autoritatem tuum eloquentiæ ſtudium quadam ex parte comparares. Nam ſi eleganter & ornate loqui, primum eſt in eloquentia, ut ſummi quondam homines ſenſerunt, ſanè illud uere mihi uideor dicturus: multis iam ſeculis aut neminem, aut hunc Vallam hoc in genere & facultate præſtitiſſe, & iudicio. Quare eius cum alios, tum uerò hoſce in Pogium libros non uulgariter tibi commendo. Crede mihi, non ſimplicem utilitatem capies eius operæ, quamcunq; illis tribueris. Vale. Coloniæ, Anno à nato

CHRISTO

M. D. XXVII.

Sub finem Aprilis.

Lauren

LAVRENTII

VALLAE PATRITII ROMANI

atq; de lingua Latina bene meriti Antidoti in Pogium ad Nicolaum Quintum Pontificem Max. Lib. I.

NON ERAM *neſcius iam inde ab initio, cum linguæ Latinæ elegantias componebam, fore, ut quantum fauoris apud Iuuenes ac cæteros bene dicendi ſtudioſos mihi conciliarē ex illo opere, tantum odij apud eos, qui falſam ſibi elegantiæ perſuaſionem induiſſent, cōtraherem, aut plus etiam fortaſſe: tum quia ſic natura comparatū eſt, ut uehementior ſit eius qui offenditur maleuolentia, quàm eius qui adiuuatur beneuolētia: tum, quia illos uidebar ad ſpem futuræ gloriæ euocare, hos, quod maius eſt, ab adeptæ iā gloriæ poſſeſſione detrudere.* Hoc *tamē metu non ſum à ſcribendo deterritus.* Primū, *quòd pro re honeſta, & multis, ut opinabar, profutura, non fuit timenda iniquorum offenſio.* Deinde, *quòd remotus ab omni mordacitate notaui uitia, nō homines, ut nemo, niſi de ſe confiteri uellet, de me cōqueri poſſet, ſi modo uel ſic foret iure queſturus.* Poſtremo *quòd hos ipſos, quos offenderet opus meū, pauciores, nec ſemp futuros, nec diu uicturos ſciebam, ſed eos quibus placeret, quaſi familiam quandā ac ſobolē, indies magis ac magis prouēturos ſperabā.* Verū *multo truculentiorem opinione mea unū comperi* Pogium Terrinouanum, *qui ſe planè tenere linguam latinam iactare ſolitus, ubi libros de elegātia* Latina *edidi, mihi extitit ita aduerſus infenſusq;*

*ſuſq́;, ut nunquam diſsimulare potuerit, tandemq́; inualeſcente quotidie operis gloria, obuiam ſibi eundem ſtatuerit: more Marci Catonis, qui cum cunctas Caij Cæſaris de Gallis Germaniſq́; uictorias gaudio, honore, ſupplicationibus proſequeretur, ipſe iurauit ob eaſdem res geſtas illum ſe capitis acceſſiturum. Nec intelligit noſter Cato, quo magis iraſcitur operi meo, hoc magis ſignificare, ſe aduerſus linguæ latinæ elegantiam peccauiſſe. Atq; ut aliquid coloris ad accuſandum habere uideretur, quædam, quæ adoleſcens quidā, auditor meus, in ſuo Pogianarum epiſtolarum codice, iuueniliter annotauerat, ea me annotaſſe ſine ulla confirmatione affirmat: quaſi ego aut uererer ipſum palàm aggredi, ſi aggredi uellē, aut tam pauca tamq́; leuia uulnera inflexiſſem, ſi me hoſtem eius eſſe profiterer. Et quia non ſatis hic materiæ ad debacchandum habebat, ſumpſit ſibi patrocinium mortuorum, quos à me ait eſſe reprehenſos: tanquam illi huic, ut ſe iniuriam paſſos defenderet, mandauiſſent, & non potius naturam ſuam ſecutus fuerit, ſui ſimilis uir, & ut ipſe minime laudandus, ita alienæ laudis inimiciſsimus: & tanquam non iam pridem * famam meam obtrectare inceperit, cum abſentis, tum uerò præſentis, non ſolum apud alios, ſed etiam apud ſummum Pontificem, non minus ſapiētia quàm dignitate præſtantem, qui de me bene & ſentit & loquitur, ac honoribus muneribuſq́; proſequitur: daturus etiam plura, niſi aſsidue hic rabula reclamaret: qualis apud Latinum regem Drances, ut Vergilius ait:*

* Sunt qui putant, famæ, legendum.

Tum *ſenior ſemperq́; odijs & crimine* Drances
I*nfenſus iuueni* T*urno.* E*t iterum:*
Tum Drances *idem infenſus quem gloria* Turni
Obliqua *inuidia ſtimuliſq́; agitabat amaris.*

I*taq́; cum non multum profecerat occultis delationibus, apertam accuſationē ſuſcepit, in qua ſordes atq; ſentinam ſtomachi*

ſui euo

ſua euomuit, homo quemadmodum re, ſic oratione intemperantiſſimus. Quem ueluti rabidum canem, niſi ad uomitum ſuum reſorbendum adigam, uenia ſit dicto, ipſe reſorbere nō recuſo. Qualis enim ſim, cum remordeo, Facius & Panhormita teſtimonio ſunt, qui me momorderunt, nunc à me tanquam leone ita lacerati, ſiue, ne uictis acerbius inſultare uidear, ita coerciti, ut eos non putem poſthac lupis, nedū leonibus allatraturos, id eſt, uera, nedum falſa crimina obiecturos. Quo minus Pogio faciendum fuit, ut poſt ruinam illorū inuectiua itidem me laceſſeret. Sed, ut ipſe circa initia ait, non intelligens ſe de ſe ipſo loqui, arduum ſanè eſt, ſenem * detrectatorem conuiciatoremq́; coërcere, ſiue, ut barbaris eius uerbis utar, deſueta eſt fortitudo talem ſenem caſtigare, cū deſuetū ſit, à cōſuetudine iam remotū, ſcilicet accepit rem deſuetam pro inſueta, quod mox oſtēdit, ut ſemper repetit eadem & inculcat orationemq́; perturbat, inquiens: Quos fuſte reprimere inſueta uirtus exiſtimatur. Caſtigare pro coërcere, quum caſtigare ſit reprehendere, quod nec inſuetum, nec difficile eſt. Nō poteſt igitur hic detrectator ſenex, atq; conuiciator, nō magis lingua, quàm animo barbarus, ab inſueta uita deſueſcere, qui falſum ſe uiſum iri putat, ſi ſcurrili utatur & obſcœna oratione, qualis eſt liber, quem appellauit de confabulationibus, tam ſpurcus, ut eum perlegiſſe uerecundo homini turpe ſit. In quo Therſitem illum Homericum reddit, uel quòd inſulſiſſimus, uel quòd mordaciſſimus, caninam, ut ait Appius, eloquentiam exercens: & ſi inſcriptio eius ita exprimit oratoris facundiam, ut ſimia hominis formam: planè peruerſus Neſtor, cuius ex ore amarior felle fluit oratio. non mitis ſenectute, ſed acerbus, etſi penè putridus, nondum tamen maturus, nec ſaltem auſterus, quod nonnunquam bono uino ex uetuſtate contingere ſolet, ſed, quod malo, acidus, & quod monſtro ſimile uideatur, in acore illo ſenectutis adhuc retinens muſteum

Facius & Panhormita.

*In Pogij libris, detractorem legitur. Subinde autem hoc uocabulum recurrit.

Caſtigare.

ſteum adoleſcentiæ feruorem, temerarius, petulans, procax, nimirum quaſi agendo iuueniliter poßit fallere ſenectutem, more illorum, qui caniciem cõtingunt, quo iuniores exiſtimentur. Quem ſi nouiſſet Hannibal*, ut eſt apud* Ciceronem*, profecto dixiſſet, ſe deliros ſenes nouiſſe multos, ſed qui deliraret magis* Pogio*, neminẽ.* Et *de quo ipſe etiam* Cicero *idem, quod de* Antonio *diceret,* Noui *hominis furorem, noui effrenatam uiolentian, cuius acerbitas morum, immanitasq́; naturæ nec uino quidem permixta temperari ſolet.* Itaq; *etſi* Antonio *uinoſior, tamen quotidie in hac acerbitate ſua proficit, eoq́; iam opinionis peruenit, unde maxime gloriatur, ut uulgo principatũ maledicendi obtinere dicatur, & quia hoc facile facit, in dicendo eſſe perfacilis, cum tamen docti ſic ſentiant, eum etiam dũ uult bene dicere, peßime dicere, & nõ perfacilem in dicendo, ſed ad dicendum, atq; omnibus maledicendum facillimum, quod in hac ultima oratione declarauit, in qua nullo à me uerbo læſus, tanquàm perditus gladiator, in harenam me prouocauit, quo aut me trucidet, ut ſpero, aut certe occumbens laudari me non cogatur audire, & aduocatis omnibus ſuis armis ita in me irruit, ut in alijs inuectiuis omnes, in hac ſe ipſum maledicendo ſuperauerit: prorſus immanis chimera, cuius prima pars leo flammas emittens, poſtrema draco uenenum ſpirans, media capra caprinum olens.* Verum, *niſi fallor, partes ei leoninam ac draconinam auferam, & totum capram ſeu caprum reddam, quia uetulus eſt, & longis præditus cornibus, quanquam neſcio an eum magis* Cerberum *nominem, qui trifauci latratu perſonans exangues territat umbras, exangues inquam umbras, non* Herculem: *Hercules nanq; ego huic* Cerbero *fiam, quem non offa, ſicut* Sibylla *fecit, ſed claua ad necem uſq; ſoporabo.* Sed *quid ago? quò progredior? quid in refellendo* Pogio Pogium *imitor? quid in ſenem, qui meus non modo parens, ſed etiam*

auus

auus eſſe poſſet, ferrum ſtringo? delirat iam decrepitus, deſi=pit, repueraſcit. Ad me redeo, contineo impetum, cohibeo ira=cundiam, rationem quàm affectum ſequi malo. Si qua fides eſt, eius tum ſtultitiæ, tum periculi miſereor. Vtinam hic utinam, quemadmodum nunc ego delibero laceſſitus, ita ipſe laceſſere uolens deliberaſſet, aut certe de edenda inuectiua quempiam conſuluiſſet prudentium amicorum uel Florentiæ, uel Romæ, nam eam pluſquam per octo menſes utrobiq; cõpoſuit. Non'ne ſi Iannotium Manettum, ut eum potiſſimum nominem, conſu=luiſſet, uirum literatiſſimum, eundemq; prudentiſſimũ, huiuſce=modi conſilium accepiſſet? Quid tibi uis iſta inuectiua Pogi? cur ueteranus & emeritus iam ſtipẽdijs in militiam redis? quid gladiator accepta rude harenam repetis? cur non ceſtus iam artemq; deponis, ut ille Vergilianus Entellus, quantũ opinor, natu te minor? cur, ut de tua arte loquar, Craſſum illum non imitaris, qui apud Ciceronem deſtinabat forum controuerſiasq; relinquere? de quo apud ipſum inquit Marcus Antonius, Iam diu multo dicis remiſſius & lenius, quàm ſolebas, neq; minus hæc tamen tua grauiſſimi ſermonis lenitas, quàm illa ſumma uis & contentio probabatur. Reſpice ætatem tuam, quæ non pugnas deſiderat, ſed quietem & ſecuritatem, ſed lenem & re miſſam, nec incipientem caneſcere, ut de ſua Cicero ait, ſed pla=nè canam orationem. Vt uerum ſit, à Laurentio notatos, ut ais, in epiſtolarum tuarum codice locos quoſdam de lingua Lati=na, expoſtula apud illum. Si ſe ſcripſiſſe negauerit, iube eum delere, aut ipſe tu corã eo adhibitis teſtibus dele. Satis tibi hoc ſatisfactionis, ſatis ultionis fuerit. Si non negauerit, cõuince ho minem errare, ſi cauſæ tuæ confidis, ſin forte diffidis, admone amice, grauiter, cum autoritate, quæ tibi pro tua dicendi copia occurrerit. Nunc tu incertus, an te ſecum modeſte, ac leniter, & ut ſenẽ decet, agente inficiaturus ſit, incertus an retractare

Iannotius Manettus.

factum

factum ſuum uelit, imò incertus an ſcripſerit, nam plerique negant manum eius eſſe, in uultum ipſius unguibus ac dentibus inuadis, & cauſam tuam de bona malam facis, inimicumq́; ex amico, & à quo prouocatum te quereris, eum tibi nõ reſponſurum opinaris, quẽ ſcis prouocatores ſuos æterna ignominia affeciſſe? Mibi crede, plus obſequio quàm aſperitate proficies, ut licet uidere in equis, in bobus, in leonibus, in elephantis domandis. Nec *ullum magis animal, quàm homo, exaſperanti repugnat, nullum magis obſequio uincitur.* Vince *moderatione, quem uincis annis.* Decet *iſtam ætatem, ut grauis eſt, ita præſtare grauitate.* Quid *facient adoleſcentes, cum ſint ſenes adeò feroces?* Non *tibi nunc de fama, de dignitate, & pudore domeſtico res eſt, ſed de puerilibus quæſtiunculis, & à ſene cõtemnẽdis, quædã obiecta cõmodius quaſi faſtidiẽdo calcamus quàm refellimus.* At *tu, proh nefas, æſtuas, debaccharis, inſanis, ut multo te magis iſta dedecorent, qui ſcribis, quam illum, in quem ſcribis.* Nam *quod ais autores quoſdam à* Laurentio *repreben ſos, hoc maiorem abs te modeſtiam poſtulat, nec ſuam illi cauſam uellent, qua modeſtia fuere, conuicijs defendi.* Nunquam *meliorem cauſam fecit dicentis petulantia, ſed ſæpe peiorem.* Non *ſtomacho utaris, ſed ratione, non contumelijs, ſed documentis, nõ maledictis, ſed autoritatibus.* Neq; *enim odio aut inuidia* Laurentius, *ſed iudicio mortuos reprehẽdit, quibus nemo iam inuidet, nemo male uult: tametſi, pace tua dictũ ſit, nuſquam eum deprehendi in illo opere reprehendentem iſtos, quos tu reprehenſos tantopere excandeſcis* Ciceronem, Salluſtium, Terẽtium, *alioſq́; linguæ latinæ principes, ſed hos afferentẽ ad reprehenſionem* Priſciani, *& quorundam ſimilium.* Hos *ille ſi nulla ſimultate, nullo liuore ductus, ſed tantum opinione ait erraſſe: tu tanquam liuore & odio percitus, in ipſum, ut putas, errantẽ irrues? & cum ipſe fuerit moderatus et lenis in reprehendendo*

hendendo, tu eris in defendendo furibundus et incenſus? Quid inhumanius, quid barbarius, quàm cum iuſto hoſte pugnātem, ferrum ueneno armare? Quanquam ò te Pogi, ſi credimus, plus æquo religioſum, quid tibi cum cauſa mortuorum? an quia pro pediem ipſe moriturus es ad illos iturus? At ego tibi pro noſtra amicitia ſuadeo, ut etſi parum diu uicturus, tamē uiuorum tibi ſtudia concilies, qui te uiuentem beneuolentia, atque defunctum honorifica memoria proſequantur. Relinque *iſtas* lites iu*nioribus. An nunquam à maledicendo & à male audiendo ceſſabis? quorum utrū apud probos animos ingratius ſit, neſcio. Cui enim tu uel inuectiuis uel epiſtolis non maledixiſti? à quo eruditorum non uiciſſim male audiſti?* Nemo *profectò ex omnibus, quos uel audiendo uel legendo cognoui, fecit hoc, quàm tu aut crebrius, aut intemperantius.* Itaque *nullus nō credet te potius, quàm illum fuiſſe prouocatorem,* Illius *enim nulla legi contra quempiam niſi in ſe defendendo ſcripta. Tu uerò quid cauſæ habuiſti, ut ſcriberes in uirum leniſſimum* Frāciſcum Vella*tam Cardinalis* Placētini *propinquum, ut carperes errata orationis eius, quam de laudibus Cardinalis* Viuarienſis *ediderat?* Francifcus Vellatas *Quid in* Franciſcum Philelphum *amicum tuum ad eam diem, ac familiarem, ut in eum ſcriberes pro* Nicolao Nicolo, *ut hoſtis atque inimicus? Quid in Auriſpan uirum ſuauiſſimum, & ab omni contentione remotiſſimum? Quid in* Thoman Reati*num, qui in neminem unquàm, niſi in te, poſtea cōpoſuit? Quid in Guarinum modeſtiæ exemplum? Quid in Cyriacum Anconitanum de antiquitate bene meritum? Quid in* Epiſcopum Fel*treſem hominem optimum atq; leniſſimum? Quid in alios permultos? à quibus quid maledictorum audieris, cum recordor, pudet me uicem tuam. Caue igitur mi Pogi ſaltem in uitæ extremo, ne ſi cætera nequeant, hoc ſaltem poßint dicere, te hominem eſſe maledicum, nam maledico cuncti male uolunt.* Ex

Franciſcus Philelph. Auriſpa. Thomas Reatinus. Guarinus. Cyriacus Anconitanus. Epiſcopus Feltrenſis.

quo illud certo ſcio aſſequeris,ut ita agendo, Laurentium co-gas in te agere modeſtius. Hæc ſi Iannotius *dixiſſet,nam conſultus hæc certe dixiſſet, forſan eum ab edenda inuectiua deterruiſſet.* Nunc *quando & ſuo & alieno conſilio caruit,nec intellexit,quid ſibi conduceret, intelliget ipſo edoctus euentu, qui ſtultorum,ut dicitur,eſt magiſter,ſuæq; ſtultitiæ,temeritatis, petulantiæ pœnas luet: & quia iuueniliter quàm ſeniliter agere maluit,à me tractabitur, ut iuuenis:& quia gladiatorio me inuaſit animo,ſicut truculentiſſimus à me gladiator repelletur.* Imitabor *ergo non uoluntarius,ſed coactus gladiator,bonum gladiatorem,qui eodem ictu occurrit pariter & ferit.Siquidem* Pogium, *dum deuito uulnerare uolentem,uulnerabo.* Quid *enim obijcit mihi gladiator iſte mirmillo?* Nempe *quòd ſe iniuſte imperiteq; reprehenderim,itemq; ſcriptores multos: quorum alterum eſt mali uiri,alterum oratoriæ artis imperiti.*Horum *utrunq; falſum oſtendam, & ipſum potius peruerſum eſſe oratorem,ut illud* Catonis *de oratore quemadmodum* Herennius Senecio *in* Regulum *fecit, ego in* Pogium *poſſim econtrario uertere:*Orator *eſt uir malus dicendi imperitus,& cum* Plinio *dicere,* Nō *tam bene* Cato *expreſſit uerũ oratorẽ, quàm aut* Herẽnius Regulum,*aut ego* Pogium, *& illud eiuſdem:* Minor *uis bonis quàm malis ineſt,& ſicut ſtultitia quidẽ audaciam,ratio uerò tarditatem affert:ita recta ingenia debilitat uerecundia,peruerſa confirmat audacia.*Exemplo *eſt* Regu*lus:imbecillum latus, os confuſum,hæſitans lingua,tardiſſima inuẽtio,memoria nulla,nihil denique præter ingenium inſanũ, & tamen eò impudentia ipſoq; illo furore peruenit, ut à pluri mis orator habeatur,quæ omnia in* Pogio *recognoſcimus.Oſtẽdam itaq; eum,quaſi alterum* Regulum,*malum quidem uirum, non quòd libidinoſus ac prope libidinis profeſſor, non quòd adulter atq; adeò alienarum uxorum prærepior,non quòd uinolentus*

uolentus ſemper ac potius temulentus, non quòd falſarius,& quidem conuictus,non quòd auarus,ſacrilegus,periurus,corruptor,ſpurcus,aliaq; quæ extra cauſam noſtrã ſunt:ſed quatenus ad cauſam noſtram facit,quòd manifeſtarius calumniator, idq; trifariam.Primum, quòd ſummos linguæ Latinæ autores, ut nõ Latine loquutos,à me reprehẽdi ait. Deinde,me de ipſo inſolentiſſime loqui.Tertio,ſuas epiſtolas me, ut inelegantes, carpere.Dicẽdi autẽ imperitum,nõ quòd nihil Dialecticæ,nihil Aſtronomiæ,Geometriæ,Muſicæ,nihil iuris uel ciuilis uel pontificij,nihil nec Philoſophiæ,nec Theologiæ attigerit,ſed quod ad hanc pertinet cauſam,quòd parũ grammaticæ,minus poëticæ,minimum rhetoricæ nouerit,& id quoq; trifariam.Primũ, quòd ait quoſdam,qui de lingua Latina locuti ſunt,quibuſdam in locis imperite à me emendari. Deinde, quòd locos aliquot Elegantiarũ mearum imperitiſſime emendare conatur.Poſtremo,infinita imperitiæ eius teſtimonia congregabo,ubi ſtultitiæ quoq; ipſius,& ſi omnis malus ſtultus,paſſim, ut quiſq; locus poſtulabit,admonebo.Hæc eſt mea fuſcina,quandoquidem gladiator à gladiatore fieri cogor, & ea duplex, & utraq; tridens,imò,ut magnificentius loquar, tridens Neptuni fuſcina, & triſulcum Iouis fulmen. Aggera itaq; Pogi, quantumlibet quaſi Tiphœus ille Gigantum immaniſſimus,maledictorũ conuiciorumq; montes, ut me de cœli mei poſſeſſione deijcias. At ego te uelut Iupiter fulminibus meis confoſſum atq; incenſum cum montibus tuis proſternam, & æterna montis Aethnæ mole obruam,ubi ſepultus uix per ipſum cacumẽ igneos fumos anhelare poſſis. Feciſti me, etſi per ludibrium,triumphantem. Non abnuo omen, triumphabo enim. Verum quoniam nemo niſi poſt pugnam, poſt cladem hoſtium, poſt uictoriam triumphat,tecum prius pugnabo, ac profligatis quinq; legionibus tuis, expugnatiſq; oppidis, per mediam urbem in Capitolium

tolium uſq; triumphabo, ducens te uictum ante currum meum cum militum atq; oppidanorum, hoc eſt, errorum tuorum multis milibus, quos quidem uinctos in carcerem conijci iubebo. Hic erit meus uerus atq; inſignis, non imaginarius & aſinarius triumphus, ut iſte tuus, ubi te potius triumphantem de me, quaſi iam uicto, atq; ouantem ſignificare uoluiſti. Sed in iſto curru tuo me Iouem eſſe ſenties, non ſecus atq; ille Salmoneus, de quo Verg.

Quatuor hic inuectus equis & lampada quaſſans,
Per Graium populos mediæq; per Elidis urbem
Ibat ouans, diuumq; ſibi poſcebat honorem,
Demens, qui nymbos & non imitabile fulmen
Aere & cornipedum curſu ſimularat equorum.
At pater omnipotens denſa inter nubila telum
Contorſit, non ille faces, nec fumea thædis
Lumina, præcipitemq; immani turbine adegit.

Quod ſummos autores reprehenderit.

Tali ego telo te, qui fumoſas mihi faces thædasq; ingeßiſti, feriam, faciamq;, ut quod fulmine ictis accidere ſolet, nemo te cõtingere uelit. Atq;, ut iam tecum pugnare incipiam, ordinemq; propoſitum ſequar, cuius prima pars fuit te calumniari: dicentem, à me ſummos autores in lingua Latina reprehenſos, exordiar à Terentio, qui horum eſt antiquißimus, quem tu, ut ſine ordine & dißipate loqueris, diuerſis in locis ponis à me eſſe reprehenſum. In uno his uerbis, POG. *Nam illud apud Terentium: Ecce autem alterum neſcio quid de amore loquitur, alter ſcribi debuiſſe ait. Quod carcer? quæ flagella? quam crucem meretur hic fugitiuus ſeruus, maternæ linguæ inſcius, qui eum non Latine ſcripſiſſe arguit, quẽ omnes propter proprietatem linguæ ab ipſo præ cæteris ſeruatam primum inter Comicos adſcribũt?* LAV. *Si tali pœna dignus eſt, qui alterum recte loquẽtem arguit, tu certe iſta pœna dignus es, qui me re-*

Terentius Ecce autem altetum.

ĉte loquentem reprehendis,atq; etiam dignior, qui non per im peritiã,ſed per calũniam peccas. Non enim dixi *ſcribi debuiſſe,ſed ſcribi debere:hoc eſt,non à* Terentio *erratum eſſe,ſed à nobis errari,qui ab ipſo* Terentio *deficimus, & quodammo do* Terentium *emendamus atq; reprehendimus.* Neq; *ita ſcribendum eſſe de meo ſenſu dixi* Pogi *ſceleſtiſsime,ſed* Donatũ, *qui commentum ſuper* Terentium *fecit,dicentem retuli.* Quod *ſi nulla* Donati *culpa,qui hanc ſcripturam emẽdat, imò magna laus eſt, quo tandem pacto ipſe culpandus ſum potius quàm laudandus, qui* Donatum *habeo autorem?* Quanquam *uelim mihi reſpondeas* Pogi,*ut taceam,quod apertius atq; elegãtius eſt:ecce alter neſcio quid de amore loquitur, quàm alterum, idem in uerſu pollere exiſtimas:alterum & alter? & perinde rationem metri conſtare?*Hoc *tu non reſpicis,qui omnes ſyllabas ignoras,nec uerſum unquam niſi per imprudentiam facis, & quidem in proſa, quod ars rhetorica uetat:quale eſt illud in hac inuectiua:* Afris, Hiſpanis, *dici nos eſſe reuerſos.* Res *prorſus admiranda &* Pogio,*id eſt prodigio par.* Nam *uates illæ, quæ apud* Delphos *futura præcinebant, uel ob hoc præcipue merebantur admirationẽ quòd literarum ignaræ,uerſus tamen ex tempore effunderent,*Apollineo *ſpiritu inſtinctæ.* Ita Pogius *numine quodam,non* Apollineo, *ſed ampullinco afflatus,uerſus effundit inſciens. Sed neſcio quomodo cum uel* Apollo *uel ampulla deſeruit, ut diceret: quod carcer,pro quem carcerem:ſicut ediuerſo, proterue animal,pro proteruum animal.*Et *iterum,moleſta culex,pro moleſtus.*Item *primum inter* Comicos *adſcribũt,cum primus neq; adſcribi dicatur, neq; inter alios,ſed ante alios.*Item *: fugitiuus ſeruus,cum dicendum fuerit,ſeruus fugitiuus,aut dicto : fugitiuus, omittendum,ſeruus,quia nemo fugitiuus,niſi ſeruus, quod præceptum tradit* Quintilianus. Item *illud : ab ipſo,redundat.* Nam *lingua materna*

Quod carcer. Proterue animal. Moleſta culex. Primũ inter Comicos adſcribũt. Fugitiuus ſeruus Ab ipſo. Materna lingua.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

terna quæ ſit neſcio, quam ut ſciam, ad Pogianam domum mihi, ut uideo, eundum eſt, ubi maternæ, paternæ, fraternæ, ſed crebrior ſalernæ linguæ, ac tabernæ eſt uſus. In altero his uerbis. POG. *His ſtatim addidit & Terentium, quem ut puerum caſtigat. Nam cum ille dixiſſet, ut unuſquiſq; miſer eſt: hic noſter, ut quiſq; maxime miſer eſt, rectius ait poni potuiſſe.*

Vnuſquiſq; miſer eſt.

LAV. *Pogi carcere ac flagris digne, reprehendo'ne in his uerbis ego Terentium, quæ in omni Terentio non leguntur? Donati ſunt iſta uerba ſuper Terentium ſcribentis, quæ fateor potuiſſe dici elegantius, cuius facti mei rationem fortaſſe poſterius reddam ſuo loco. In tertio his uerbis.* POG. *Et Terentius, Flens, ait, reiecit ſe in eum quàm familiariter. &: quàm pulchre adueniens principium dedit? Sed hic demens etiam Terentium male ſcripſiſſe arguit.* LAV. *Nunquam de illo Terentij loco: quàm pulchre adueniens principium dedit, feci mentionem, nedum ipſum reprehendi, qui etiam mecum facit, quod tu demens non intelligis: quippe in quo, quàm, nō pro ualde, de quo dubitatur, ſed pro quantum ponitur. at quàm pro ualde nego iungi cum poſitiuo, ſed cum ſuperlatiuo, & in hoc hunc locum Terentianum, quàm familiariter, arguo? Quomodo id probas: certe per ipſa mea ex Elegantijs uerba, quæ tamen tu furcifer non protuliſti, ut debebas, in medium quæ hæc ſunt, Atqui in hac differentia poſitiui & ſuperlatiui aliquis ſe obijciet: afferens Terentium in Andria: Reiecit ſe in eum flens quàm familiariter: quod ego accipio pro quantum figurate, quaſi: ò quàm familiariter. Neque tamen in hoc toto meo opere tam licentiam poëtarum conſector, quàm uſum oratorum. Neque ſi quid aliter apud autores reperiatur, mihi obeſſe debet, qui non legem ſcribo, quaſi nunquam aliter factum ſit, ſed quod frequentius. Non'ne hæc mea uerba Pogi longe abſunt ab omni reprehenſione Terentij nefande calumniator? In quarto his*

Quam pro quantum.

to his uerbis. POG. Sequitur iterum ſua impudentia Laurentius inuehendo in reliquos præſtantiſſimos autores. Non enim dicas, ait, pro eodem: dolorem tui, & dolorem tuum, ut dixit Terentius, quod ego non dicerem. Præclarus Terentij emendator. Non miror, ſi ipſe hoc non diceret, qui nihil unquam recte dixerit. Non miror, qui nihil unquam uere ſenſerit, à Terentio diſſentire. LAV. O furioſe Pogi, ubi eſt apud Terentium, dolorem tui uel tuum, quod me reprehendere ais? de deſiderio, quod apud illum eſt, dixi, non de dolore: his uerbis: Videmus interdum ipſa deriuatiua pronomina paſſiue accipi, ut apud Terentium: Vt appareret facile deſiderio id fieri tuo, uidelicet quòd tu deſideraris, non quòd deſideras, quale eſt: accuſatio mea, & crimen meum, quod quidẽ rarum eſt, idq́; non magis contra me, quàm contra ueteres omnes, qui hæc pronomina poſſeſſiua uocauerunt, id eſt, ſignificantia poſſeſſionem, quod nunc non faciunt, quod, ut dixi, rarum eſt, ideoq́; non paſſim hoc reperias. Non enim dicas pro eodem: dolorem tuum, & dolorem tui, ut dixit Terentius deſiderium tuum pro deſiderium tui, quod ſcilicet ipſe non dicerem. Vides ut negaui dolorem tuum pro tui? Non negaui deſiderium tuum pro tui, nec Terentio contradixi, ſed me tantum ſic loqui non audere. Et tamen temperaui ſententiam meam tum analogia, tum uſus raritate, tum uerbi lenitate. Nõ enim dixi, quod ſcilicet ipſe non dixiſſem, quaſi poẽtam reprehenderem, ſed quod ipſe non dicerem nunc, qui nec illo tempore, nec poẽta ſum. An tu in omnibus tibi Terentium imitandum ducis? ueluti in illo: Si mihi pergit quæ uult dicere, ea quæ non uult audiet: aut in illo, Si quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis quàm plurimis, & minime multos lædere, in his poẽta hic nomen profitetur ſuum. Vbi ſi quis, ſingulare eſt, in his uerò plurale, quod etiam in Thucydide Græci mirantur,

Poſſeſſiua pronomina.

Dolorem tuũ.
Dolorem tui.

Si mihi pergit &c.
Si quiſquam eſt qui placere ſe &c.

Thucid. lib. 2. in oratione funebri.

μέχρι γὰρ τοῦδε, ἀνεκτοὶ οἱ ἔπαινοί εἰσι περὶ ἑτέρων λεγόμενοι, εἰς ὅσον ἂν καὶ αὐτὸς ἕκαστος οἴηται ἱκανὸς εἶναι δρᾶσαί τι, ὧν ἤκουσε, τῷ δὲ ὑπερβάλλοντι, αὐτῶν φθονοῦντες ἤδη καὶ ἀπιστοῦσιν, *& alia plurima, quæ ſi tu non diceres, homo in loquendo inconſultißimus, ipſe dicerem* Pogi *uenefice, qui non ponendo ſyncere uerba mea, defenſione me mea fraudare uoluiſti.* Venio *nunc ad Ciceronem, quem à me carpi ais, ubi laudatur.* Vno *in loco ſic.* POG. In *prima uero* Philip. *quoniam utriuſq; conſilij cauſam* P. C. *probatam uobis eſſe confido, priuſquam de rep. dicere incipio, pauca querar de heſterna* M. Antonij *iniuria, quippe probatam uobis eſſe confido cauſam utriuſq; conſilij. Exclamare libet adoleſcentis more illius, O tempora, ò mors, ò ſcelera impunita. De hoc autem, ò ueſanam leuitatem, ò temeritatem non ferendam, ò impudentiam manifeſtam. adeó'ne* Ciceronis *fama, doctrina eloquentia in extremum diſcrimen redijt, ut neſcio quis furibundus demens, inſanus, indoctus, petulans audeat* Ciceronis *eloquentiam ſua inſulſa dicacitate corrigere?* Quod *eſſe poteſt expreßius, quod manifeſtius ſtultitiæ ſignum, quàm cuipiam* Ciceronis *eloquentiam non placere? quàm audere ab eo dicta commutare, tanquam eloquentius dici poßint? Atqui nullus hactenus hominum memoria repertus eſt, qui id auderet, qui id tentaret.* Valla *latrator furibundus, conuiciator demens, rabula foraneus, tandem neſcio è quo gurguſtio emerſus, impetum facit in Ciceronem.* LAV. Et *alijs deinceps multis conuitijs exclamas* Pogi, *proclamas, inclamas, ſucclamas, reclamas, increpas, cõcrepas, crepas.* Iſtud *eſt tympano pugnare, non gladio. At ego te gladio meo detracta tibi iſta hircina pelle ex tympaniſta tympanum faciam, ut fiam pro te tympaniſta.* Nam *quomodo me probas corrigere Ciceronẽ tympanizator tympanizande? Verba id tua non oſtendunt.*

CICERO.

Subijcia

*Subijciamus mea ad literam,quod tu facere debebas, ut appa=reret,an Ciceronem uere reprehenderim:quæ hæc ſunt.*Habet *coniunctio quippe,alium ſuum uſum, dum pro quoniam accipi tur,ut in hoc* Tulliano *exemplo,* Q*uoniam utriuſque conſilij* P.C.*probatam uobis eſſe confido,priuſquam de* Repub.*dicere incipio,pauca querar de heſterna* M. *Antonij iniuria.* Hoc idẽ *per quippe ſic dicam,*Priuſquã *de rep.dicere incipio* P.C. P*au ca querar de heſterna* M.*Antonij iniuria,quippe probatam uo bis eſſe confido cauſam utriuſq; conſilij,uel, quippe quũ pro=batam eſſe uobis confidam,uel,quippe qui.*Hoccine *quæſo* Pogi *eſt reprehendere Ciceronem : an eum imitandum proponere ? Tua certe accuſatio, quantum intelligo, nihil aliud ſibi uult, quàm à me Ciceronem reprehendi,ut male utentem coniunctio ne quoniam.*At *in hac coniunctione neminem unquam uidi errã tem,neq; de ea tunc ego præcipiebam,ſed de quippe.*Diabole, *quo te melius alio appellem nomine ?* Διάβολος *enim* G*ræce dicitur* L*atine criminator,quod quia atrox ſcelus putatur,hoc nomine malignus ſpiritus,qui tibi iſtam dictauit inuectiuam,ap pellatus eſt.* Altero *in loco ſic,* POG. *Sed inſtat in eiuſdem uiri reprehenſionem,*S*æpe admirari ſoleo, quòd nunquam tibi ſenectutem grauem eſſe ſenſerim,in* C*atone maiore* C*icero in=quit.* Q*uam ſententiam* V*allæ ignauia reprehendit, ait enim:* Q*uid miraris* S*cipio te non ſenſiſſe, quod ſentire non poſſes, quippe quod nũquam fuit?*Ò *præclarum* C*iceronis corrupto=rem.*Nimis *magnas profecto dijs gratias hoc ſeculum debet, in quo natus ſit omnium diſciplinarum,omnium facultatum autor ac princeps,qui lucem quandã nobis attulerit,ut aliquando ue=ri reperiendi & recte diſcendi monſtratorem & ducem habea mus.*Ò *monſtrum horrẽdum, informe,ingẽs,cui mentis lumen ademptum.*Q*uis adeò bono eſt ſtomacho,ut non nauſeet,cum audierit eſſe rabulam quendam dicacem ex maledicorum foro*

Quippe pro quoniam.

Quoniam.

Διάβολος.

abreptum, qui Ciceronis autoritati ſuam præferat uanitatem? Quid hoc eſt prodigij dij boni? ut neſcio quæ cicada, & moleſta culex auribus hominum perſtrepens, in qua nihil præter temeritatem inſaniamq; conſpicitur, M. Tullium Ciceronem, qui ſemper in eloquentia tenuit principatum, à quo ueluti fonte omnes dicendi ornatum & copiam hauſerunt, audeat uelut infantem & inſcium accuſare? Quis hoc æquo animo toleret, abiectum neſcio quem immundumq; ac ſtupidum porcellum in hara ignorantiæ, in temeritatis domicilio enutritum, in principem eloquij uomere amentiam ſuam, quem priſci illi doctiſsimi uiri, maximeq; Quintilianus, ut deum eloquentiæ prædicarunt ac coluerunt? LAVR. *Cernis Pogi quantopere me terreat crepitus, ſonitus, ſtrepitus tympani tui, qui omnia uerba tua quaſi iucunda mihi decanto. Eſt enim mihi ſuauis cantus tuus, ut coturnicis aucupi eundem cantũ fiſtula imitanti. Quid eſt ò coturnix ſtultiſsima iſtud, quod in Cicerone reprehendo? quid eloquentiæ, quid elegantiæ, quid doctrinæ in illo deſidero? nemo intelligit, nemo diuinare poteſt. An quòd nõ debuit mirari Scipio, quod mirabile nõ erat? quid hoc ad correctionem facundiæ Tullianæ? de re uideor, non de facultate dicendi, de facto, non de ſcientia loqui: quanquam quæ res aut quod factum abs te ſignificetur, tanquam reprehenſum, nullus animaduertit, quod tu doloſe captaſti. Ideoq; ego aperiam, ut dolus tuus, licet ſtolidus, iudicantibus patefiat. Tradebam tũc quandam elegantiam, quam, etſi ſe ingerit nobis, tamen pauci animaduerterunt, ſuauem & gratam. Quis enim non ſic loquitur? doleo quòd te ægrotum uideo, indignor quòd ſemper audio te rixari. Certe non doleo quòd uideo te ægrotum, ſed, quòd ægrotus es, ut uideo: nec indignor quòd audio te ſemper rixari, ſed, quòd ſemper rixaris, ut audio. Tamen ita loquimur, quia ſubeſt latens quædã in hoc ſermone iucunditas.*

Quod. Doleo quod ægrotus es, ut uideo.

Hoc

Hoc præceptum probaui magnorum autorum exemplis, cum aliorum, tum uerò Ciceronis, *cuius unum exemplum fuit illud, Sæpe admirari ſoleo, quòd nunquam tibi ſenectutem grauem eſſe ſenſerim, pro eo quod eſt: Sæpe admirari ſoleo, quòd nunquam ſenectus tibi grauis fuit, ut ſenſi.* Nam *quòd ſubiunxi:* Quid *miraris* Scipio *te non ſenſiſſe, quod ſentire non poſſes, quippe quod nunquam fuit: ideo dixi, ut uenuſtior ac feſtiuior foret oratio.* Nec *dixi, cur ſic dixiſti* Cicero, *quaſi de ipſius elegantia dubitarem, ſed cur* Scipio *admiraris? ideoq́ ſequitur, quod tu ſcelerate ſubticuiſti:* Verum *ita locutus eſt* Scipio *cum* Catone, *quaſi diceret, miror ſenectutem, ut ſentio tibi non eſſe grauem.* Denique *niſi frequenter hunc dicendi modum, qui eſt apud omnes autores, æmulatus ſum, cum alibi, tum in* Elegantijs, *quas ipſe perlegiſti, non recuſo, quin* Ciceronem *uidear, ut tu ais, tanquam infantem & inſcium accuſaſſe.* Quòd *ſi ita frequenter ſum locutus, uter noſtrum* Pogi *eſt monſtrum horrendum, informe, ingens?* Vtri *noſtrum mentis lumen ademptum?* Nulli *eſt obſcurum, quantus nunc mihi ad* Pogium *inſectandum pateat campus, ſi longius excurrere uelim, ſed breuitatis ratio ubiq; habenda eſt.* Tertio *in loco ſic,* POG. Alio *in loco cum ſcripſiſſet* Tullius: Qui *autem in uirtute ſummum bonum ponunt, præclare illi quidem:* Valla *noſter, præclare hi quidem, rectius dictum fuiſſe ait.* Quid *monſtri hoc eſt, dij boni, poſt mille & quingentos fermè annos, quibus inuiolata* Ciceronis *fama permanſit, eſſe repertum non hominem, ſed portentum, nulla re præterquam impudentia præditum, qui adeò ex nectare* Apollineo *uel aſinino potius deguſtarit, ut ſolus poſt hominum memoriam* Ciceronē *in eloquentia corrigere præſumat?* LAV. Et *quis non cum tympano prodiret in prælium, ſi tympanis magis quàm armis uictoria pararetur?* Tympanū *mihi pulſare ſemper* Pogius *uidetur, ut ho*

Miror quod nunquā tibi ſenectutem grauē eſſe ſenſerim.

ut hoſtem perterrefaciat,non enſem,non iaculum,non fundam deniq; cum lapidibus attuliſſe. Quid agis Pogi *tympaniſta? quo telo in me uteris?Sunt'ne iſta,quæ poſuiſti mea uerba:*Dixi *ego rectius fuiſſe dictum? A' quo rectius ſic dictum eſt?* A Tullio'ne?Ergo *non reprehēdo,quem recte & rectius dixiße fateor.*At *inquies,te dicere uoluiſſe, rectius* Tullium *fuiſſe dicturum,aut id rectius dici potuiſſe.*Non *igitur iſtud ego ſcripſi, ſed tu me ſcripſiſſe mentitus es.* Nam *ſi mentiri nolebas, cur non mea ad literam uerba ponebas? ut liqueret iudicibus, reprehenderim'ne ego Ciceronem, an imitandū propoſuerim.*

Quidem. *Verba autem mea hæc ſunt,*Quidem,*coniunctio duobus modis accipi ſolet.* Vno *ad diſtinguendas res, ut ego quidem* Romæ *ſum,tu uerò* Athenis.*Altero quaſi per exceptionē illius, quod affirmes,ut apud* M.Fabium:Torquebis *quidem filium, ſed ſentebitur mater:adeò ut apud hunc &* M.Tullium *nunquā ferè iungatur quidem & ille,quin huiuſmodi ſequatur exceptio, ut de officijs lib.*III.*Ab optimis illis quidē uiris,ſed nō ſatis eruditis.*Et *de amicitia:*Qui *autem in uirtute ſummum bonum ponunt,præclare illi quidem, ſed hæc ipſa uirtus amicitiam & gignit & continet.* Hæc *mea hactenus uerba palàm oſtendunt, me talem loquendi modum non reprehendere in* Cicerone & Quintiliano,*ſed ad imitandum proponere.* Quid *autē ea quæ ſequuntur?dicendum erat præclare hi quidem,prout in pronominibus oſtendimus,potius quàm illi:ſed hoc fecit, ut ille coniungeretur cum quidem.*Non *eſt* Pogi *hoc,quod abſit, reprehendere,ſed admonere, ne hoc præceptum alteri ſuperiori uideretur eſſe contrarium.*Ideoq; *non dixi,dicendū fuit,hoc eſt:* Cicero *dicere debuit:ſed dicendum erat,hoc eſt: ſecundū alterum præceptum dici debebat.*Et *quamuis illud una ratio uolebat,tamen hoc alia ratio obtinuit.* Itaq; *doceo hic nō eſſe nūc*

Hic quidem. *utendum pronomine hic,quemadmodum alibi, ſed pronomine* Ille

Ille: quem in modum non ſemel ipſe in Elegantijs ſum locutus, ut tu ſycophanta deprehendere potuiſti. Ex quo apparet me probare Ciceronem, nec eum modo, ſed etiam Quintilianũ, de quo, ſi eum reprehendebam, debuiſti facere mentionem. Nemo enim, quos non probat, quosq́; aperte uituperat, imitatur, & in eo præſertim opere, ubi uituperat Pogi tympaniſta, diabole, ſycophanta, qui ſemper eadem inculcas, & eadem chorda, ut inquit Horatius, ſemper oberras inopia dicendi, cum ſtudes oſtendere copiam, qua ego copia tanquam grandine te obruerem, niſi uererer, ne in longum liber extenderetur. Taceo, quod præſumo: non, ut docti, accipis, ſed ut uulgus, apud quod præſumptuoſus frequenti in uſu eſt uocabulum ruſticanum. Quarto in loco ſic, POG. Ciceronem nouo quodã modo locutum dixit, cum ſcripſit: Cum in animo haberem nauigandi, pro eo quod eſt: nauigare. LAV. Quin ſubijcis Pogi calumniator cætera mea, quæ ſequebantur, uerba? ut, quo id à me animo dicebatur, appareat, quæ hæc ſunt. Cicero tamen ad uxorẽ ſcribens nouo quodam modo locutus eſt: Cum in animo haberẽ nauigandi, pro eo quod eſt, nauigare, ut lib. I. de diuinatione: haberetq́; in animo nauem conſcendere. Itaq; ſubintelligatur propoſitũ ſiue uoluntas: ſicut in multis fit apud eundẽ: cũ illius diei mihi uenit in mentẽ: poteſtatis quàm æquitatis tuæ. Vbi quidam accipi uolunt genitiuum pro nominatiuo. Mihi potius placet ſubaudiri, conditio, ſtatus, qualitas, illius diei, tuæ poteſtatis, tuæ æquitatis, aut aliquid ſimile, ita hic: propoſitum nauigandi. Eſt'ne hoc Pogi peruerſiſſime accuſare Ciceronem, an excuſare? nam quod dixi nouo quodam modo locutum, ideo dixi, quòd ſignificare uolui: id me nuſquam alibi legiſſe, & idcirco neminem crebro ita loqui debere. nam ego non auſim ſic loqui, ac ne illo quidem modo, qui ſæpius reperitur, quod eſt nõ-nihil huius generis. Idem Cicero ſecundo de diuinatione libro inquit

Ille quidem.

Præſumo.

Cum in animo haberem nauigandi.

Cum illius diei uenit in mentẽ.

Dederunt irridendi ſui facultatem.

Nominandi iſtorum.

*inquit:*Dolebis *tantam* Stoicos *noſtros* Epicureis *irridendi ſui facultatem dediſſe. Sui nunc pluralis numeri, & irridendi ſingularis.* Liuius *lib.* XXI. Non *uereor ne quis hoc me ueſtri adhortandi cauſa magnifice loqui exiſtimet.* Veſtri *pluralis eſt numeri,adhortandi ſingularis.* Plautus *in Captiuis:* Nominandi *tibi iſtorũ erit magis quàm edundi copia.*Et *trium maximorum autorum exempla eius rei,quem tamẽ quis neget nouum quendam loquendi modum eſſe,quanto magis illum,cuius unum omnino,quantum ſcio, reperitur exemplum?* Ò *ſceleratum hominem,quot res in* Elegantijs *meis didicit, nunquam ſibi auditas,& tamen eas carpit.*Illud *autem non ſolum ad* Ciceronem *pertinet,ſed ad* Vergilium *quoq;,& alios quoſdam, ubi ais:* POG. *Inſtar eorum qui neq; uitiorum neque uirtutum ullum,& reliqua.*Hic *hallucinator ſolœciſmum dicit eſſe, & ſimilitudinem loco inſtar ſubdidit.* Ò *impudẽtem ceruicem garrulatoris inſani,inſtar montis equum in* Vergilio *legimus, quod ſimilitudinem ſignificare &* Seruius & Donatus,& *cæteri grammatici teſtantur.* Apuleius *præterea eo uerbo ſæpius pro ſimilitudine utitur, & cæteri, qui* Latine *ſcripſerunt, ſed maxime noſter eloquentiæ parens* Cicero *in ſecundo ad* Herennium *ait: ſaxi inſtar globoſi.* Quid *aliud niſi ſimilitudinem id uerbum poteſt ſignificare?*At *iſte proterua illa ac furibũda petulantia hos omnes non recte intellexiſſe id uerbũ in ſuis* Elegantijs *affirmat.* LAV. Ò *te* Pogi *terq; quaterq; ſceleratũ, ò nefandum calumniatorem:quanquam quid ſtomachor potius quàm cachinnor, cũ paleas in me,non tela,puluerem nõ ſaxa, fumum non ignem iactes?*Primum,*quòd uerba tua nõ ſubijcis, ut iudices queant cognoſcere,recte'ne ſis uſus hoc nomine, an non,niſi putas aut non poſſe peccari in iſto nomine utendo,aut omnes à me reprehendi, qui eo utantur.* Igitur *ego ſubijciam uerba tua,* ut palàm ſit,an recte reprehenderim, nam ego te non*

* Locus eſt corruptus, quid autem ſi legatur, ut palam ſit, nõ quidẽ an ego te recte reprehẽderim, nã ego &c.

non reprehendi,ſed an tu recte hoc nomine ſis uſus,cū ita ſcripſiſti. POG. *In his rebus cōparandis, quas ipſi nouimus nulla laude dignas,inſtar eorum qui neq; uitiorum neq; uirtutum ullum diſcrimen norunt.* LAV. *Deinde quòd interrogas,quid aliud ſignificare inſtar poßit,quaſi in Elegantijs ipſe nō dixerim. Nam ſi legiſti in Elegantijs, quid illud dicam ſignificare, cur interrogas,quaſi neſcias? ſi non legiſti, cur reprehendis, quaſi ſcias? Verum legiſti & noſti,quid ego dicam ſignificare iſtud nomen,& quomodo probem. Poſtremo,quòd neq; Ciceronem neq; Vergilium reprehēdo,ſed autores affero meæ opinionis. Neq; ullius aliorum iſtorum feci mentionem, niſi unius Seruij:quæ mea uerba hæc ſunt,Inſtar montis equū diuina Palladis arte,inſtar Seruius ait ad ſimilitudinem. Quid ſimilitudinis equo ad montem? quòd ſi etiam ſimilis eſſet,non tamen eum magnum potius quàm paruum,quod Vergilius ſenſit,intelligeremus. Pauloq; poſt,Inſtar potius ſignificat ad æquiparationē uel ad menſuram,ut apud eundem Vergilium: Argolici clypei aut phœbææ lampadis inſtar. Cicero,hexametrorū inſtar uerſuum. Nam illud apud eundē,inſtar mortis,& fulminis inſtar, ſignificat æquiparationem doloris in morte,& impetus ex fulmine:quale eſt inſtar ſaxi globoſi,non ad ſimilitudinē globoſitatis,quæ ſaxo ineſt:hoc de tua oratione dici nō poteſt, ut exponamus ad æquiparationē eorū, ſiue ad menſurā eorū, quod ego ſi reprehendiſſem,non emendaſſem,ita ut tu impudētißimi oris,non ceruicis,ais me emendaſſe,ſed more eorū,& alijs nō nullis modis. Nam quid aut ſtultius,quàm credere: inſtar eorū: me ſic emendare,ſimilitudinē eorum,cū nec conſtructio cōſtet, nec ulla certa ſignificatio? aut peruerſius,quàm cōqueri tanquā reprehendaris,cū nō reprehēdaris? aut imperitius, quàm diſputare:nihil aliud ſignificare id uerbū,quàm ſimilitudinē, contra eum qui,ut ais,ipſe loco inſtar poſuit ſimilitudinē? Et cū ita ſis ſtultus*

Inſtar.

ſtultus,peruerſus,imperitus,rudis,hebes,plũbeus, & pluſquã plumbeus, tamen parentem tuum audes appellare Ciceronem. Nõ tu Ciceronianæ familiæ es Pogi,ſed Cecironianæ,& quaſi ad te illius pertineat defenſio,ais eum à me uituperari,cuius in Elegantijs hæc uerba legiſti.De exactiſſima uerborum latinitate & elegantia M. Tullio Ciceroni Marcoq; Fabio Quintiliano præcipue obſeruata : duobus luminibus atq; oculis, cum omnis ſapientiæ,tum uerò eloquentiæ latinæ.Pergamus ad reliquos. POG. Sequitur ueſaniam ſuã Valla in Salluſtium incurſans,qui ſcripſit ſtrenuus quiſq;,ipſe, ut non recte dictum,

SALLVSTIVS. ſtrenuiſſimus quiſq; emendat. LAV. Salluſtium'ne ego Pogi calumniator emendo? Salluſtium incurſo? Salluſtius'ne ita ſcriptum reliquit?Agnoſce,ſi modo non noſti calumniam tuã,& te,non me eſſe ueſanum:non'ne hæc mea ſunt uerba? Ex poſitiuis autẽ illa excipiuntur,quæ carent ſuperlatiuo, qualia ſunt quæ habent,i, uel, u, ante us: pius,ſtrenuus, quæ nonnunquã

Omñis ſtrenuus. patiuntur ſuperlatiuum,ideo utranq; rationem ſequuntur : omnis pius,& pius quiſq;.Salluſtius in Iugurthino : Nam ſtre-

Strenuus quiſque. nuus quiſq; aut occiderat in prælio,aut grauiter uulneratus diſceſſerat.Vides Pogi ut non emendo,non incurſo Salluſtiũ,ſed autorẽ affero?At enim ſubijcio poſtea:Ipſe mallem dicere ſtre-

Strenuiſs.quiſque. nuiſſimus quiſq;,pijſſimus quiſque, hoc non obſtat, primũ quia ſequitur: quidam tamen Salluſtiniani codices ſcriptum habent ſtrenuiſſimi:ex quo in hoc quoq; ipſum Salluſtium autorem ſequor:deinde, quòd non de uno ſtrenuus, ſed de omnibus huiuſmodi nominibus nunc loquor,quæ ferè in ſuperlatiuo potius quàm in poſitiuo reperiuntur iuncta cũ quiſq;: poſtremo quòd non dixi : quaſi in perſona Salluſtij ipſe maluiſſem, ſed in mea ipſius mallem dicere. Nam quomodo uideri poſſum emendare Salluſtium,qui,incertum eſt,an ſic ſcriptum reliquerit, ut me tu ais emendare uoluiſſe?Ego tantum ex uaria ſcriptura, quid mihi

mihi ſatius uideatur, pronuntio. At cur præponis, inquies, illam ſcripturam, quæ in paucioribus codicibus eſt? Præpono, non ut Salluſtium emendem, ſed ut admoneam ſequendũ, quod plurimorum confirmat autoritas: præpono, quia nõ protinus, quod in pluribus codicibus legitur, id & uerius eſt, ut uel in illo Terẽtiano, quem diximus, loco: ecce alterũ, quem Donatus emendat, ecce alter. & principium T. Liuij: Facturus'ne ſim operepretiũ: ita enim ferè in omni editione legitur. At Quintilianus ab ipſo T. Liuio ſcriptum eſſe teſtatur: Facturus'ne operæpretiũ ſim, idq́; principium melius eſſe, quàm quomodo emẽdatur. Iam tũc enim, quod mirum ſit, locus ille emendabatur, imò, quod magis mirere, corrumpebatur. Illud quoq; Ciceronis ex politia Platonis ſumptũ, quis nõ corrupte ſic legit? Neq; ego, ſi Seriphius eſſem, forẽ ignobilis, neq; tu, ſi Athenienſis eſſes, clarus unquã fuiſſes, οὔτ' ἂμ εἰ ἐγὼ Σερίφιος ἦμ, ἔνδοξος ἄμ ἐτύγχανομ, οὔτ' εἰ σὺ ἀθηναῖος, ὀνομαςὸς ποτε ἂμ ἐγένου. Quod ita transfertur, Quòd neq; ipſe, ſi Seriphius foret, clarus fuiſſet: neq; ille, ſi foret Athenienſis. Ergo apud Ciceronem ſic legendum eſt: Neq; ego ſi Seriphius eſſem: neq; tu, ſi Athenienſis eſſes, clarus fuiſſes: uel, neq; ego ſi Seriphius eſſem, forem nobilis: neq; tu ſi Athenienſis eſſes: uel addas illud extremum licet, clarus unquã fuiſſes. Sed hæc hactenus. Satis oſtendi nihil minus quàm Salluſtium à me uel incurſari, uel emẽdari. Sequar in cæteris, quoad potero, temporis ordinẽ. POG. *Varronẽ ac Feſtum Pompeium exponendo nomen uades uult aberraſſe. Quis non dedignetur, cũ legerit Varronis & Salluſtij nomen, quorũ tanta doctrina, tanta autoritas fuit, ut eã citius admirari omnes, quàm laudare queant, ab, neſcio quo, ueſano latratore uiolatũ? Quis nõ odio dignũ putet: hominem tanta ueſania repertum, qui cum ne primis quidẽ labijs latinã linguã deguſtarit, omnes præ ſe cõtemnat linguæ latinæ ſcriptores?* LAV. *Et alijs mul-*

Facturus ne operæpretiũ ſim.

Ciceronis locus emendatur.

VARRO. FESTVS.

tis me Pogi conuitijs inſectaris: quanto facturus melius, dum modo bonam cauſam haberes, ſi crimen aperires, quod minime facis. Quid enim te amentius atq; eneruatius, qui in cauſa iudiciali nec narras, nec confirmas, nec confutas? An ſperas tui ſimiles iudices fore, ut, accuſatore non probante, reũ capitis cõdemnent? & hoc tibi ſufficere? Laurentius ait erraſſe eos, quo rum autoritatem ego Pogius laudo. Laudas tu illorum autoritatem Pogi? at ipſe non laudo, nec, quid ſit laudare autoritatẽ, intelligo. Non ſufficit iſtud iudicibus ad pronuntiandum, ſi ſufficit tibi ad calumniandũ. Affer loca reprehenſionis, profer uer ba, hoc cur non facis? nempè non tam, quod inſcius es, quàm quòd malignus, & fallendi iudices auidus. nam uerba mea in Elegantijs, ut mox oſtendam, Feſtum Pompeium teſtem citãt,

VAS. *de Varrone autem ita inquiunt: Vas, inquit Varro appellatus eſt, qui pro altero uadimonium promittebat. Conſuetudo erat cum reus parum eſſet idoneus incœptis rebus, ut pro ſe alterũ daret. Videtur Varro ſignificare uadem eundem eſſe, quem fi deiuſſorem uocamus, & uadimonium fideiuſsionem. Nos hoc negare ita eſſe qui poſsumus? cum Varro omnium conſenſu ſit Romanorum eruditiſsimus, & linguæ latinæ peritiſsimus? qui latinas literas fecit & latiniores, & literatiores? Vides quanta cum ueneratione Varronis mentionem facio? Quid illud, quod ſequitur? Verum ego non auſim reprehendere, ſed tantũ affir mare non legiſſe, duntaxat, quantum aut recordor, aut intelligo: uadem eum eſſe, qui uadimonium pro altero dat, ſi uadimo nium ſignificat fideiuſsionem, ſed eum, qui ſponſor eſt alterius in capitis periculo, ſiue idem ſupplicij ſubiturus, ſiue pecuniam ſoluturus. Vides etiam, ut nego me reprehendere eum, cuius tu nomen ais à me uiolatum? Vides ut exceptione utor, ſi uadimo nium ſignificat fideiuſsionem? nam ſi non ſignificat, uerba mea pro nullis ſunt. Nec dixi: ait Varro uadẽ ſignificare, ſed Varro uidetur*

uidetur ſignificare, uadem eum eſſe, quẽ fideiuſſorem uocamus, & uadimonium fideiußionem. Vides ut nihil affirmo, quem tu *ueſaniſsimus latrator affirmas detrahere* Varroni *atque adeò* Feſto:*cuius poſt* Ciceronis, Liuij, Quintiliani *exempla, teſtimonium affero, inquiens:* Quod Feſtus *quoq; ſentit dicens: uas ſponſorem ſignificat in re capitali.* POG. *Plinium his adiungit, quem ignorantiæ notet. Ait enim:* Illud Plinianũ *in ſeptimo naturalis hiſtoriæ non placet mihi. Salue primus omniũ parens patriæ appellate : & appellatus dicendum cenſet.* Ego male *ſcriptum putarem, ſi ei placeret, qui cloacam pro ſtomacho gerit.* LAV. *Quàm pulchre Pogi cum cæcis dimicares ? quàm belle cum ſurdis cõtenderes ? quàm fortiter cum pueris luctareris? Verum tu mihi cæcus, ſurdus, puer uideris eſſe, uoluntatem habens fallendi, non facultatẽ.* Nam cur ais: Ego *male ſcriptum putarem, ſi ei placeret? Certe quòd hæc in* Elegantijs *uerba legiſti, quæ tamen referre uoluiſti.* Quare *illud* Plinianũ *in ſeptimo naturalis hiſtoriæ, niſi menda librarij eſt, non placet mihi: Salue primus omniũ parens patriæ appellate. Sed ſic ſcriptum ab autore ſuſpicari libet: Salue prime omnium parens patriæ appellate.* Vel, Salue M. Tulli *primus omniũ parẽs patriæ appellatus.* Cur nõ Pogi *ſyncere retuliſti, quo nã modo uitium grãmatice emendarẽ? cur tot uerba mea præteriſti? cur quæ nõ dixi, facis me dicentẽ? rurſus nõ facis dicentẽ, quæ dixi? An hoc parũ, quo utor, temperamẽti eſt: niſi mẽda librarij eſt? an parũ modeſtiæ id addit: ſed ſic ſcriptũ ab autore ſuſpicari libet: cum præſertim, quod tu nõ ignoras, uix ulli ſint codices corruptiores, quàm* Pliniani? Nõ *dicã hoc loco (quod nõ eſt inſtitutæ de calunia diſputationis) fieri poſſe, ut* Plinius *utiq; in tam opere grãdi lapſus ſit, ut inquit* Horatius: Nãq; *opere in lõgo fas eſt obrepere ſomnũ.* Et *ſæpe bonus dormitat* Homerus. *Cũ etiam* Cicero, *ut de alijs plurimis autoribus taceã, inſignẽ admiſerit*

PLINIVS.

Salue primus omnium parens patriæ appellate.

Solœciſmus Ciceronis. C[1] ſolœciſmum in oratione de accuſatore conſtituendo, ut Pedianus notat: Si quis iudices ſorte miratur me ad accuſandū deſcēderim. Hæc dicerem longius, ſi (ut dixi) eſſent inſtitutæ diſputationis. Nunc tantū hoc dixiſſe contentus ſum aduerſus caiumniam tuam: te debuiſſe cogitare, nonnunquam talia quædam magnis quoq; autoribus accidere, neq; pro magno flagitio putare, & ingentis criminis loco ponere mihi, quòd hoc dixerim, ſi, quod nō feci, dixiſſem. POG. Ponā aliquos locos, in quibus ſua ueſania caſtrametata eſt aduerſus eos uiros, quos antea nominaui. In uerbo ſenior, quod Seruius, Varro, Plinius ut ipſe ait: aſſerunt comparatiuum eſſe per diminutionem, Valla latini eloquij alumnus contrà ſentit, ac alios aſſerit nō rectè eius uerbi uim intellexiſſe. O duram ſortem temporum, quibus ignorātia in pretio habetur. O infelices, ut ita dicā, tot uiros doctiſſimos, quorum memoria cum mille amplius annis ſumma in ueneratione omnium gētium fuerit, cum nobis ad omne doctrinæ genus aditum patefecerint, poſt tot ſecula in rabulam quendā detrectatorem temerariū inciderint, qui nunc tandem aſſerat, ſe illorum errata pateſeciſſe: quanquam non illorum errores, qui nulli ſunt, ſed ſuā dementiā, quæ eſt maxima, palàm fecit. LAV. Aſſero ne Varronem & Plinium iſtius uerbi uim non rectè intellexiſſe? Aſſero me eorum errata pateſeciſſe? Aio iſtos aſſerere ſenior comparatiuum eſſe per diminutionem? Et quomodo iſtud fieri poteſt, ut ego aſſeram, & illos aſſerentes faciam, qui libros eorum iſta tradentes non legerim, iampridem culpa temporum amiſſos? Et tamen ipſa mea in Elegantijs uerba negant me aliquid aſſerere, cū dixi: Si uerò hoc Varro & Plinius ait: aperte ſignificans me non ſatis habere fidei Seruio referenti, quem, aſſere uerberari dignus, Varroni & Plinio comparas: quaſi tantum audaciæ ſit, Seruium grammaticum, quantū illos reprehendere, cuius plurima errata nunc in mediū proferrem, non

Senior. SERVIVS.

non dico,quæ ego præter alios notaui,ſed quæ literatores ipſi notauerunt, uel in hiſtorijs, uel exponendis uocabulis, uel in alijs multis,niſi nollem eſſe longior,præſertim in detrahendo, & ea ſcholis omnibus uulgata eſſent. Et *tu dis nullos illius er rores eſſe, de quo* Beneuenutus *quidam memoria patrum, qui multam operam in commentandis autoribus poſuit,non ille qui dem excultus & elegans,ſed ſedulus atq; ſtudioſus,non dubita rit dicere:*Ille *beſtialiſs.Seruius:profecto de te* Pogi, *qui negas illum unquam erraſſe,dicturus: hic beſtialiſſimus* Pogius, *hoc eſt,dementiſſimus.* T*uam igitur dementiam* Pogi *ſic loquẽdo palàm facis,qui Seruium me & hic & alibi reprehendente nõ protegis,niſi conuicijs & abs te,& in te dici dignis,quem certe* Beneuenutus *ipſe caſtigare poſſet, utentem uerbis ſine ſup poſito,& extra legitimum uerbi modum,ueluti inciderint,& ſua ueſania,pro,eius,quod* Priſcianus *uetat, cum non ſit nunc reciprocum,& fortaſſis,quòd pro,quoſdam locos,dixeris,ali- quos locos.* POG. Q*uintilianum ſuum,quem omnibus inge nijs ſine controuerſia, & ipſo* Varrone *doctiorem affirmat, neq; eximit à contumelia cæterorum,neq; paſſus eſt eſſe dica- citatis expertem,qui ſcripſerit: adeò, ut paulominus promptis etiam noceat ſcripſiſſe.* LAV. *Si cauſa probanda eſſet ratio nibus,ſignis,coniecturis,rumore,poſſet de ueritate,de iure du- bitari:nunc tota conſtat ſignatis tabulis,atq; chirographis,hoc eſt,ſcriptura mearum* Elegantiarum,*quam tamen* Pogius *co- natur corrumpere etiam,ò ſcelus inauditum,cum minime poſ- ſit:qui ſi trapezita atq; argentarius foret, profecto fidem quo tidie frangeret,omnium credita abiuraret,manumq́; tum ſuam negaret, tum alienam falſaret : quanquam in ſua trapeza hoc etiam fecit,ut aiunt:*Intelligunt,*qui eũ norunt,quid ſignificem, quàm capitale crimen attingã.* Q*uod idcirco non aperio,quòd mihi conſtitutũ eſt crimina eius nũc nõ promere,ne aut omnia*

Sua pro eius. Aliquis pro quidam.

QVINTILIANVS.

recenſendo nullum dicendi faciam finem, aut pauca attingẽdo, non plura, quæ obijciam, à multis habere exiſtimer. Nam de Carthagine, ut inquit Salluſtius, ſatius eſt tacere, quam parum dicere. Quis enim dubitare poßit, poſt homines natos improbiorem Pogio extitiſſe hominem? qui hæc dicat, cum ita in Elegantijs meis legerit. Adeò exponunt pro ualde, ut Terentius: Iuuenem adeò nobilem. Significat etiam intantũ, nonnunquã ſequente ut, nonnunquam non ſequente, ut apud Quintilianum: Cuncta ſi uidetur iura percurrite: nuſquã pro nobis adeò ſolicita lex eſt, ut quod præſtat, extorqueat: dedit cæco talionis actionẽ, nõ manus recuſantis impellit, iniuriã cædis agere permiſit, ſed nõ cogit inuitos, adeò penè leuius eſt ultionẽ perire, quàm poteſtatem. Hic eadẽ ſententia fuerit, ſi dixero: adeò, ut penè leuius ſit ultionẽ perire, quàm poteſtatẽ. Nã ſæpe hoc modo legimus: adeò: poſitum cũ uno uerbo, nõ cũ duobus: quale fuerat exemplum ſuperius, ut apud eundẽ. At cum protinus reſpondendũ eſt, omnia parari non poßunt, adeò, ut paulominus promptis etiam noceat ſcripſiſſe, ſi alia ex diuerſo, quàm opinati fuerant, occurrerint. Licuißet etiam ſic dicere: adeò paulo minus promptis etiam nocet ſcripſiſſe. Quid ego reprehendo in Quintiliano Pogi uenefice? quanquam ita ſtolidus es, ut ex uerbis tuis, quid reprehendas: non conſtet, ſed quid me reprehendiſſe ſignificas? an, quòd interponendum ſit, ut? at id exemplo eiuſdem probo: an quòd non ſit interponendum? at ipſe nõnunquam non interponi poſſe eiuſdem exemplo confiteor. Præterea cum dicas hunc locum à me reprehendi, cur non & ſuperiorem, qui ſimilis eſt, reprehendi dicis? Sed quid plura? quaſi credibile ſit me adduci poſſe, ut Quintiliano, cui, ut ais, tantũ tribuo, aliquid detractum uelim. De quo meo iudicio nõ eſt huius loci diſputare. Vbi enim dicor uituperaſſe autores, de his mihi reddenda ratio eſt, nõ ubi laudaſſe. Neq; ſi hũc tantopere

Adeo.

laudaui

*laudaui,fit,ut laudes Ciceronis eleuauerim,imminuerim'ue.*De *quo Quintilianus cum alia multa,tum uerò illud:*Ille,*inquit,ſe profeciſſe ſciat,cui Cicero ualde placebit.*Ex *quo palàm eſt,me quidem,cui ſi Quintilianus placet,nimirũ & Cicero ualde placet,profeciſſe,tibi uerò qui nihil profeciſti,neq; Quintilianum* Iudiciũ de Cicerone & Fabio. *placere,neq; Ciceronem.* De *quibus duobus ita ſentio, ne alia attingam, quæ ad utriuſque laudes pertinent: neminem poſſe neq; Quintilianum intelligere, niſi Ciceronem optime teneat, nec Ciceronẽ probe ſequi,niſi Quintiliano pareat,neq; unquã fuiſſe quempiam eloquentem poſt Quintilianum,nec eſſe poſſe, niſi qui ſe totum arti eius formandum imitationiq; tradiderit.* Et *qui talis non eſt, huic ego me, quantuſcunq; is fuerit in dicendo, longe antepono.* Vides *quantum Quintiliano tribuo?* Non *igitur eum reprehendo ſcelerate ſycophanta, ſed te, qui ais me non eximere illum à contumelia cæterorum, quaſi is in contumelia antea fuerit.*Non *enim quis dicitur eximi à periculo,ab egeſtate,à malo,niſi in quo poſitus erat.*Nũc *Quintilia*- Eximere pro excipere. *nus non acceperat contumeliam, à qua tu uis eum per me eximi debuiſſe,ergo eximit dixiſti pro excipit,non* Tulliane, *ſed* Pogiane. POG. *Macrobium male poſuiſſe ait ſcribentem,* MACROBIVS. *Quarum altera pendet ex altera:aliam ex alia ſcribendũ fuiſſe ait.Sed in hoc ſuperius ſua dementia Ciceronis teſtimonio compreſſa eſt.* LAV. *Iſtud ego ſi feciſſem ut tu mentiris Pogi, feciſſem uel ipſo autore Macrobio,qui in proœmio de ſaturnalibus ait,*Ne,*ſicubi nos ſub alio ortos cœlo linguæ latinæ uena non adiuuet,in meo ſermone natiua* Romani *oris elegantia deſideretur.*Mentiris *autem:quia poſt aliquot exempla , quorum unum fuit* Plinij *lib.*11.*loquẽtis de formicis,quæ ex diuerſo conuehunt altera alterius ignara:intuli, quare dicamus ſic* Alter nõ ſemper de duobus. *aliquando loqui permiſſum.* Ergo *Macrobium potius defendi: defendi inquam aduerſus* Diomedem, Donatum, Seruium,

Priſcianum, aliosq́; permultos, qui aiunt alter dici de duobus, alius de pluribus: non ut illos improbarem (nam ferè ita uſurpantur hæc nomina) ſed ut admonerē, aliquando aliter his uſos autores. Tu *potius homo indoctiſsime tot ſcriptores improbas, qui nihil inter hæc duo nomina uis differre.* O' *ingenium obtuſum, retuſum, atq; pertuſum: exempla quæ affers, num ſentis contra te eſſe? inquiens,* POG. *Culpet hic aſellus inſolens* Ci*ceronem, qui in ſecundo ad* Herennium *: alteri non erant, inquit, alteros non habebat. item in epiſtola ad* Ru*fum, alterū tí mori adſcribam, alterum negare te mihi non potuiſſe arbitrabor. item ad* T*orquatum: alteri dimicant, alteri uictorem timēt: cæteros præterea culpet nobiles ſcriptores, qui eiſdē utuntur uerbis.* Nam *ſcripturam ſacram aperte contemnit, & eius tra ductores ſæpiſsime culpat, tanquam male & non latine locutos.* Alter *alterius onera portate, inquit ueritas, quæ ſi uerba contemnit, maximo ſcelere ſe aſtringit: nimirum hoc eſt, quod in ſuis* Elegantijs *tanto inſudauit tempore, ut omniū, qui eßent, ſtultiſsimum ſe eſſe profiteretur.* LAV. Non *ſentis* Pogi *pugione pungende? nō ſentis exempla iſta* Tulliana *de duobus dici, non de pluribus? de duobus enim uſitatius, &, ut grammatici illi teſtantur, melius dicitur, alter alterū uerberat: de pluribus, alius alium uerberat.* Nec *intereſt, quo numero loquamur, ſingulari an plurali, dum ſint duæ partes.* Nam *ſi tui ſerui cum meis ueniant ad manus, non recte dicam, alij alios, ſed alteri alteros uerberant: quod ſecus fit in uerbis tuis, alter alterum trudit, ubi cum de pluribus fiat mentio: alius alium trudit fuerat uſitatius: ſed tamen ſic quoque dici potuit.* Sed *quinam ſunt iſti nobiles ſcriptores, qui iſto modo loquantur? certe nullos habes, ideoq́; ad aram, quod ultimum eſt miſerorum ſubſidium, confugis, affersq́; teſtimonium ſacræ ſcripturæ.* Iſta *tibi Chriſtianæ religionis ara ſubſidio eſſe nō poteſt, qui deos inuo*

Alter alterum. Alius alium uerberat.

care

eare ſoles: ò dij boni, ò dij immortales, me hercule, & alia huiuſmodi, qui adeò inimicus eſt Chriſtianæ religionis, quæ uera religio eſt, & cuius autor CHRISTVS *ueritas eſt, adeoq; amicus falſitatis, ut etiã appellando ueritatẽ falſum dicas.* Non *enim ueritatis, hoc eſt,* CHRISTI *ſunt iſta uerba, ſed apoſtoli: Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legẽ* CHRISTI, *ſi modo dicenda ſunt hæc uerba apoſtoli, & non potius interpretis neſcio cuius, de cuius doctrina non eſt huius loci diſputare, tantum dixerim: hunc eſſe* Græcum *loquendi modũ, alter pro alius poni: quod te, qui Græciſſare ſoles, neſcire, deforme eſt, & ad iſtam diſputationis aram confugere.* Videor'ne *tibi nunc demens, & ſtultiſsimus* Pogi? *Videor'ne aſellus inſolens* Pollio *Aſini? Dicam uiciſsim, quid tu uidearis mihi, qui ais me ſacram ſcripturam aperte contemnere, & mox de hoc ipſo dubitas, inquiens, Si ſcripturæ ſacræ uerba contemnam, nec, ut tu facis, mentiar, uideris tu mihi* Pogi, *non dicam aſinus, & ſi nonnihil uideris, ne ſim tantopere in te contumelioſus, ſed elephas, cum propter alia, tum uerò propter hæc, quòd horrendo barritu, quòd immanibus dentibus ueluti cornibus, quòd ingenti proboſcide præditus eſt, quòd, ut ipſe ater eſt, ita conſpecto atro & ſimuli ſanguinis uino, ad effundendum hoſtis ſanguinem præceps fertur, ſed idem, cũ obſiſtentes reperit, ac uulneratur, dato tergo in ſuos ruit, & maiorem per illos dat ſtragem, quàm per hoſtes dediſſet, Huic tu* Pogi *es aſsimilis in hac noſtra pugna, qui elephãtino ſtridore, elephantinis dentibus, & lingua quaſi proboſcide, nec cõſpecto, ſed hauſto ebrietatum uino nigro, nec pelle, ſed anima atra in me præceps irruiſti, idem nunc à me multis cõciſus uulneribus, dato tergo, magnam per tuas copias ſtragem edis: me inſequente, & aſsidue quaſi ſubter caudam (ibi enim elephas, cui tu es aſsimilis, putatur eſſe molliſsimus) feriente, nec ceſſaturo, dum corruas.*

Iuriſconſulti. POG. Idem Iuriſconſultos omnes,& legum ſcriptores eodē loco habet,quo & reliquos,Pomponium,Caium, Vlpianum, neſciſſe ait eos,tum alia permulta,tum quid munus differat à dono. LAV. Plura,ſi plura haberes Pogi,diceres de iniuria Iuriſconſultis à me illata,& his, quos tu legum ſcriptores appellas,cum iſti neq; ſcriptores fuerint legum,nec ſolum leges, ſed omne ius ſint interpretati : quæ quid differant, tu prorſus ignoras,quorum Vlpianus ait : donum eſſe genus,munus ſpeciem.Marcellus ecōtrario,munus eſſe genus, donum ſpeciem. Tu quid hic faceres, quæſo Pogi iuris humani diuiniq; conſultiſſime? quid reſponderes, ſi quis te conſuleret? certe aut peius,aut ita reſponderes,ut alterum probares,alterum improbares. Ego,ut neutrum contra alterum defenderem, mediam uiam tenui.De quibus iuriſconſultis nonnihil poſterius dicam.

Donum. Munus.

HIERONYMVS. Reliquum iam eſt, ut de Hieronymi accuſatione dicamus,ais enim. POG. Scripturam ſanctam hic homo prophanus adeò contemnit,ut plura in ea non recte ſcripta aſſeueret. LAV. Merito ais me Pogi,contemnere ſcripturam ſacram, qui eam ipſe tantopere uerearis,cum Herculem, cum Iouem,cum deos omnes teſteris.Sed quid eſt per deos bonos,ut tecum tuis uerbis agam,ſcriptura ſacra?omniſ'ne ueteris nouiq; teſtamēti interpretatio?at iſta multiplex eſt & uaria,atq; hæc illi magnopere repugnans. An ignoras ex Hebræo in Græcum primam translationem fuiſſe ſeptuagintaduorum interpretum?ſecundā Aquilæ,tertiam Theodotionis,ac deinceps peruentum uſq; ad ſextam,atq; ita apud Græcos Latinoſq; fuiſſe incerta omnia? Vbi quid dicas tu eſſe ſacram ſcripturam?certe nullam,niſi ueram interpretationem.At hæc quæ ſit,incertum eſt,utiq; in teſtamento nouo,cuius multi fuere interpretes, ut ex ueteribus ſcriptoribus licet cognoſcere.At inquies:Hieronymus utrunq; teſtamentum poſtea tranſtulit. Vtinam quidem utrunq; ſyncerum

rum haberemus,etſi non eum omnes Eccleſiæ *receperunt.*Sed *cur in multis eum non frequentamus, ueluti in pſalmis ſecundum* Hebraicam *ueritatem? quanquam nouum ipſe non tranſtulit,ſed aliquoties repurgauit,non tam in uerbis, quàm in ſentētijs,quod rurſus,ut opinor,ſi reuiuiſceret,in quibuſdam deprauatum uitiatumq; corrigeret,quemadmodum in opere meo de collatione noui teſtamenti, quod tu opus inuidiam uocas,oſtendo.*Itaq;,*ne multus ſim,ſi quid emendo,non ſcripturam ſacram emendo,ſed illius interpretationem:neq; in eam contumelioſus ſum, ſed pius potius:nec aliud facio,niſi quod melius, quàm prior interpres transfero.* Vt *mea translatio ſit,ſi uera fuerit,appellanda ſancta ſcriptura,non illius,etſi proprie ſcriptura ſancta ſit ea,quam ſancti ipſi uel* Hebraice *uel* Græce *ſcripſerūt,nam* Latinum *nihil tale eſt.*Quare *ſtulte,ut ſemper obijcis mihi* Hieronymum,*inquiens,* POG. Notaui *pauca è multis,in quibus beatum* Hieronymum, *ut malum interpretē, culpat.* Non *ueni ſoluere legem, ſed adimplere:ad ſoluendum legem dicendum fuiſſe ait.*Putatis *quia ueni ſoluere legem,non quia,ſed quod ponendum dixit.* LAV. Tuum *eſt* Pogi *docere hanc eſſe* Hieronymi *interpretationē,& cuius illa ſit,quam* Auguſtinus,*quam* Ambroſius,*quam* Hilarius,*quā* Cyprianus, *quam ueteres alij ſequuntur.* Ego *me fateor, ut in* Elegantijs *dixi,potius translaturum fuiſſe:putatis quòd uenerim,ſiue putatis me ueniſſe ad legem ſoluendā,ſiue,ut ſoluam?non ueni ad ſoluendam,ſed ad implendam, ſiue,non ueni ut ſoluam, ſed ut impleam.*Et *hoc opinor futurū fuiſſe latinius,& proinde apertius,nec minus uerū. Sicut in illo quoq;,quod tu etiam crimini das.* POG. Aſcēdit *in arborē* Sycomorū,*quia inde* IESVS *tranſiturus erat,pro uerbo inde,illac poſuit.* LAV. Non *poſui,ſed ponendum fuiſſe puto,atq; ita transferendum.*Tu *uerò* Pogi Græcæ Latinæq; *grammaticæ columen,ſi poſitum eſſet,* illac

Non ueni ſoluere legem.

illac,putares ponendum fuiſſe inde? Minime minime,inquies,
Illac tráſiturus. Inde. Ergo tu quoq; confiteris ponẽdum fuiſſe illac,id eſt,per illam uiam,non inde,id eſt,ab illo loco.Nam in alijs apertior mẽda eſt,quam tamen tu ſycomoris paſci dignus,defendis. POG.Si ibi fuerit filius pacis requieſcet ſuper eum pax ueſtra,ſin aũt,
Sinautem. ad uos reuertetur.Et alibi:ſi quidem fecerit fructum,ſin autẽ, ſuccides illam,quod uitioſe dictum fuiſſe ait. LAV. Non'ne tu Pogi ais debere nos ſequi ſanctã ſcripturam? ea porrò ipſa non'ne conſiſtit in ipſis ueris Euangeliſtæ uerbis? Atqui ille
εἰ δὲ μή. Sin minus. loquitur per negationem, εἰ δὲ μή, hanc negationẽ in Latino nequaquam reperio,ſed,ſin autẽ,quod non eſt negatiuũ.Hunc tu in modum Hieronymum exiſtimas tranſtuliſſe? Hoc ego ſi mutare uellem,aut ſi aliter transferrem,clamares me corrumpere ſcripturã ſanctam,& non potius corruptã emendare cõfitereris:quanq̃ ſententia,etſi peccatur uerbo,aperta eſt.Ego autem in opere illo nõ de ſentẽtia Euangeliorũ aiebam,ſed de elegantia linguæ Latinæ.Inelegans itaq; dicebam eſſe,pro ſin
In conuertendo dominus. minus,dicere ſin autem,nam illa teſtamenti ueteris ſunt,quæ tu cum illis,quæ erant noui,miſcuiſti,inquiens, POG. In conuertendo dominus captiuitatem Sion. Inauditam locutionẽ ait, & non Latinam. LAV. Ego me nego talem locutionẽ audiſſe,tu qui te ais,profer uel unum exemplum. POG. Sæpe ex-
Expugnauerũt pro oppugnaue runt. Poſuit pro ſubſtituit. pugnauerunt me à iuuentute mea.Hieronymũ arguit,& oppugnauerũt poſuit. LAV. Poſuit pro ſubſtituit inquis.Vbi ego poſui aut ſubſtitui oppugnauerunt? Nũquid iſthic ego Hieronymi feci mentionẽ ſceleroſe Pogi? nũquid nõ etiã dixi in quibuſdam codicibus legi oppugnauerunt,quod eſt melius,cũ ſequatur:etenim nõ potuerunt.Nam qui oppugnãt & nõ expu-
Accola. Incola. gnant,ij nõ potuiſſe dicẽdi ſunt.Cui ſimile eſt illud:accola fuit in terra Cham:cũ legatur in nõnullis exemplaribus,et melius:
Septena. incola fuit.Ita forſitan de ſeptena pro ſeptem,& quinquageni pro

pro quinquaginta,ſiquidem rem ego notaui, nõ certũ hominẽ. Nam ubi ais. POG. *Vt ſuper Ionam fabulæ,hic homo religioſus ſcripta ſuper Ionam,fabulam,nõ hiſtoriã putat.* LAV. *Ego non dixi Pogi ſycophanta fabulam eſſe, ſcripta ſuper Ionam,ſed Hieronymũ,dum ſuper Ionam ſcribit,facere mẽtionẽ fabulæ de Andromeda & Perſeo.Tu uerò,ut mihi cõflares inuidiã,dixiſti me ſcripta ſuper Ionã,fabulã,nõ hiſtoriã putare. Ergo tu Pogi homo religioſiſsime,ſcripta ſuper Prophetas,aut ſup Euangelia,cæteraſq; ſanctas ſcripturas,hiſtorias putas?et tot commentaria,ut aiunt,ſiue commenta uel Latina uel Græca Ambroſij, Hilarij,Auguſtini,Gregorij,Baſilij, Chryſoſtomi, ac reliquorũ,hiſtorias appellabis?Vides,ut aut fatue,aut calũnioſe loqueris?Quanquam poſſem meo iure tibi nõ reſpõdere, ubicunq; de linguæ Latinæ elegantia agitur, in qua iſti,quos modo nominaui,non tantam habent,quantam in ſciẽtia diuinarum rerum autoritatem,nec tam romane loquitur Auguſtinus, quàm Cicero,nec tam Hilarius,quàm Quintilianus,quem Hieronymus ait Hilarium fuiſſe ſectatũ. Quare nec de Ioue quidem ſtatore & Gallis Cybeles tibi reſpondeo,niſi forte ad religionem & ſacram ſcripturã pertinere ſentis,ne quid ego detraham Ioui aut matri eius,cum fanaticis gallis ſuis. Ad te iſta pertinẽt Pogi,qui deos inuocare ſoles,& fanaticus es,& gallus,ſed nõ,ut illi,caſtratus. Verũ illud quod ad extremũ mihi reſeruaui,aiſ'ne eſſe Hieronymi?certe ais, quod mihi criminis loco ponis,inquiens.* POG. *Sermonem quem audiſtis,non eſt meus.Maluit interpres,inquit,Latine quàm grãmatice loqui, ò durum caput,ò ceruicem ferream,ò ingenium eruginoſum,ò ſtupidum cerebellũ,cõtra Hieronymum'ne Vallæ præſumptio hiſcere audet,uirum doctiſsimum,ſanctiſsimum,omnibus ſeculis ab omnibus gentibus cõprobatũ?* LAV. *Dixi ego interpres? ſed eſto dixerim:Hieronymus maluit Latine quàm grammatice loqui.* Quinquagenis

loqui. In uituperationem'ne eius id dictum eſt, an in laudem? An non præclarius eſt Latine quàm grãmatice loqui, & quaſi præſtantius atq; nobilius quiddam, quippe quod inter uirtutes Rhetoricæ numeratur, non Grammaticæ? O' Pogi temulẽte ac literatorum ſterquilinium, & tuis conuicijs, quæ iactas, digniſſime, non'ne iſta ſunt Quintiliani lib. 1. idem, quod ego modo dixi, ſentientis, cum inquit: Quare mihi non inuenuſte dici uidetur, aliud eſſe Latine, aliud grãmatice loqui. Agnoſce agnoſce modeſtiam meam: quis ignorat illam orationem magis eſſe poëticam quàm oratoriam, & ſimilem illi: Vrbem quã ſtatuo, ueſtra eſt: quæ nec Græco reſpondet, ubi dicitur ſermo, nõ ſermonẽ? Et tamen ego indulgẽtior, quàm ueritas poſtulabat, non modo non improbaui id, uerũ etiam laudaui, de qua re feci mẽtionem nõ in opuſculo, ut tu ais, ſed in pluribus libris de collatione noui teſtamenti, quod tamen tu opus his uerbis carpis.

Aliud eſt Latine, aliud grammatice loqui.

POG. Opuſculũ præterea edidit, in quo uirũ ſanctiſſimum, doctiſſimumq; reprehẽdit multis in locis ſacræ ſcripturæ, tanquã ab eo male interpretatis. LAV. Aut ædidit accipis pro condidit, quod barbarum eſt, aut planè mentiris, cum nõdum illud publicauerim, nec tu unquam inſpexeris, in quo tamen ais à me reprehendi Hieronymum: in cuius proœmio hæc uerba ſunt, cum retuliſſem Hieronymi uerba dicentis, ſeculo ſuo tot exemplaria noui teſtamenti fuiſſe, quot codices: Verum ſi poſt quadringentos omnino annos ita turbidus à fonte fluebat riuus, qd mirũ, ſi poſt mille annos (tot enim ferè ab Hieronymo ad hoc æuum ſunt) hic riuus nunquã repurgatus aliqua in parte limũ ſordeſq; contraxit? Cernis Pogi Polypheme, cui mentis lumen ademptum eſt, me illud opus condidiſſe, non ut Hieronymum, quod procul abſit, reprehenderem, ſed ut meo ſeculo poſteritatiq; prodeſſem, prout certe, quantum ſpero, prodero. Sed hæc ſatis ſuperq; ſatis ſunt ad confutandam primam calumniam

Aedere pro condere barbarum.

tuam

tuam,qua me inſectabaris, tanquam reprehenſorem Terentij, Ciceronis,Salluſtij,Varronis,Feſti,Plinij,Quintiliani,Macrobij,Iuriſconſultorum,Hieronymi.Nam de his,quorum nihil à me reprehenſum ſpecialiter retuliſti, non attinet reſpondere, neq; nunc,neq; in poſterioribus, ubi quoſdam à me iure fuiſſe reprehenſos oſtẽdam. Eorum ſi quid certi retuliſſes,tuam uel calumniam,uel imperitiam conuincerem.Tranſeam ad alterum huic diuerſum calumniæ genus. Nam ſicut alijs detraxiſſe me mentitus es,ita mihi plurimum arrogaſſe,inquiens. POG. Dicit inſuper ſe imitaturum eſſe Camillum, ut ſicut ille urbem à Gallis captam reſtituit,ita ipſe literas latinas exules,profugas, atq; aberrantes urbi reſtituat.O caput inſulſum, ò cymbalum reſonans ſine ſenſu,comprimat os inſanũ,& iſtam ſuã fanaticam iactantiam conterat,perſimilis eſt Valla noſter homini ridiculo,qui cũ aliquando ſe ex quadam turri uolaturũ certo die profiteretur,& populus ad id ſpectaculum cõueniſſet, homines ſuſpenſos uarijs alarum oſtẽtationibus uſq; ad noctem detinuit,deinde omnibus uolatum cupide expectantibus, populo oculũ oſtẽdit.Ita Laurentius noſter poſt multas atq; ingentes uerborũ pollicitationes,poſt tantam expectationẽ promiſſorũ, tandem nõ quidẽ oculum, ut ille,ſed uolantis cerebri inſaniam, uertiginem,& pergrandem ignorantiæ ſupellectilem oſtendit. LAV. En qui obijciat alteri uel cerebri uolantis inſaniam,uel imprudentiam. An nõ deliri, deſipientis,inſani,atq; inſanabilis ſenis iſta ſunt uerba? Parum abeſt à re uerborum obſcœnitas. Nec qui ſic loquitur,multum ſanè ab illo Pogiano Dædalo differt. Quis omniũ qui curiam apoſtolicam ſequũtur,tam literarum ignarus,tam humilis,tam abiectus eſt, qui Senatui Populoq; Romano hæc,nedum Latino orbi,ut Pogius ſperat,legenda proponeret,quæ ſcripſiſſet? Quæ ego quaſi uelanda mihi una præpoſita litera putaui,ueritus ꝑferre,qđ Pogius ſcribere gloriatur

Quod ſibi plurimũ arrogauit.

gloriatur. Tu uerò Pogi, quod ita loquaris, haud equidē miror, qui illam corporis partē ſicut nunc uerbis, ita manibus, ut aiūt, uulgo denudare conſueſti. Quæ impudentia quàm haud in me ulla ex parte cadat: & quantopere de mea iactantia mētiaris, ipſa uerba elegantiarum teſtimonio erunt. Quouſq; tandem Quirites (literatos appello, & Romanæ linguæ cultores, qui & uere & ſoli quirites ſunt, cæteri enim potius inquilini) quouſq; inquam Quirites urbem ueſtram, nō dico domicilium imperij, ſed parētem literarum à Gallis captam eſſe patiemini? id eſt, latinitatem à barbaris oppreſſam? quouſq; diruta ac prophanata omnia duris ac penè impijs aſpicietis oculis? An dum fundamentorum reliquiæ uix appareant? Alius ueſtrum ſcribit hiſtorias, iſtud eſt Veios habitare. Alius Græca transfert, iſtud eſt Ardeæ conſidere. Alius orationes, alius poëmata componit, iſtud eſt Capitolium arcemq; defendere. Præclara quidem res, & non mediocri laude digna, ſed non hoc hoſtes expellit, non patriam liberat. Camillus nobis Camillus imitandus eſt, qui ſigna, ut inquit Vergilius, in patriam referat, eamq; reſtituat. Cuius uirtus adeò cæteris præſtantior fuit, ut ij, qui uel in Capitolio, uel Ardeæ, uel Veijs erant, ſine hoc ſalui eſſe non poſſent, quod hoc quoq; tempore continget, & cæteri ſcriptores ab eo, qui de lingua Latina aliquid compoſuerit, non parum adiuuabuntur. Equidem, quod ad me attinet, hunc imitabor, hoc mihi proponam exemplum, comparabo, quantulumcunq; uires meæ ferent, exercitum, quem in hoſtes quamprimum educam, ibo in aciem, ibo primus, ut uobis animum addam. Certemus quæſo hoc honeſtiſſimum pulcherrimumq; certamen, nō modo ut patriam ab hoſtibus recipiamus, uerum etiam, ut in ea recipienda, quis maxime Camillum imitabitur, appareat. Difficillimum quidem præſtare, quod ille præſtitit, omnium imperatorum mea ſententia maximus, riteq; ſecundus à Romulo con

lo conditor urbis appellatus. Ideoq; plures pro ſe quiſque in hanc rem elaboremus, ut ſaltem multi faciamus, quod unus effecit. Is tamen iure uereq; Camillus dici exiſtimariq; debebit, qui optimam in hac re operam nauauerit. Quid ego in omnibus his uerbis Pogi cum iactantia dixi? quid non cum literatis omnibus cõmunicaui? Is autem ſe iactare exiſtimatur, qui alijs ſe, id quod ego non facio, præponit. Nã quod dico Camillum nobis eſſe imitandum, id uerò honeſtiſſimum eſt, ut optima quæq; nobis ad imitandum proponamus. Niſi ſatius eſt nunc iuuentuti Pogium quàm Ciceronem, Quintilianum, Demoſthenem pro exemplo oratoris imitari, Pogium, inquam, tam polite, tam enucleate loquentem, qui, ne alia perſequar, inquit, POG. Deinde omnibus uolatum cupide expectantibus, populo oculum oſtendit. LAV. Quaſi alij eſſent cupide expectantes, & alius populus, & non ijdem, ut ſuperuacuum fuerit addere populo. ſicut iterũ, POG. Et populus ad id ſpectaculum conueniſſet, homines ſuſpenſos detinuit. LAV. Cum dicere deberet: eum ſuſpenſum. Hæccine mea uerba (uos appello iudices, omnes autem, qui hæc legitis, iudices eſtis) merentur hanc contumeliam, ut aduerſus me Pogus exclamet: ò caput inſulſum, ò cymbalum reſonans ſine ſenſu, comprimat os inſanum, & iſtam ſuam fanaticam iactantiam conterat? Non opinor uos ita ſentire, ſed potius ipſum ob id Pogium mereri, ut à uobis audiat: comprime iſtud os inſane Pogi, caput infandum, & tuam iſtam fanaticam maledicentiam compeſce, & reſonare ſine ſenſu & tympanizare deſine. Vtinam potius, quod falſò Laurentio obijcis, te iactares, quàm alijs per calumniam maledicere, quàm os tuum obſcœnis uerbis pollueres, quàm noſtras etiam aures cõtaminares. cum neceſſarium quoq; eſt exponi turpia, non facile patimur obſcœnitatem uerborum, nedum, quando nulla neceſſitas, nulla ratio, nulla cauſa ſubeſt, ut modo in uerbis tuis. Enimuero ſi uis, ſi facultas

Omnibus expectantibus populo oſtendit.

Cum populus conueniſſet, homines ſuſpenſos tenuit.

* al's. qui iſta ſecum cogitāt, & te ſi poſſent &c.

* Forte, Scriptis, legendum.

nobis adeſſet, grauiter te ob iſtam tuam loquendi licentiam mulctaremus. An non putas Pogi nonnullos eſſe lectores, qui, iſta cum legunt, te, ſi poſſent, grauiter mulctarent? Verum de impudentia tua nihil ad me, ſed de calũnia: cũ de me ipſo iactanter locutum eſſe mentiris. nec nimis maligne, cũ inquis,* POG. *Eorum autem, qui noſtra ætate fuere, præclariſſimos uiros eſſe dicebat, Leonardum Aretinum, Guarinum Veronenſem, ſe tertium Italiæ lumen, cum tamen primum locum mereretur, niſi illis paulum humanitatis gratia cõcedere uellet. Sed quid mirum, ſi duobus illis ſe præferat, cum ſe ipſum maioris doctrinæ, quàm M. Varro fuerit, palàm prædicet, ſeq; nulla in facultate illi cedere, quem Cicero & beatus Auguſtinus omnibus latinis præferunt ſapientia & doctrina? Venit mihi in mentẽ Cardinalis olim Tudertini, natione Romani, qui cum poſt obitum Innocentij Papæ quinti coram eo quereretur: quis ad pontificij gradum aſſumeretur, reſpõdit.* LAV. *Et fabulam ineptam tuo more exequeris, & alio in loco,* POG. *Cum ſe aſſerat, tanta eſt inſania, ſolum huius ſæculi doctorem.* LAV. *Nihil inuenis in* ſcripturis meis arroganter dictum, nihil ambitioſum, nihil inſolens. Idcirco ad figmenta & ad tua mendaciorum arma confugis, in quem illud prouerbium cadit: mendacem memorem eſſe oportere. Num es memor te in ultima epiſtola libri quarti ad Quirinũ ſcripſiſſe his uerbis?* POG. *Ait quidam huius uiri affinis multis aſtantibus, quatuor eſſe in Italia ſolos latinæ linguæ principes, primum Leonardum Aretinum poſuit, ſecundo loco te deſignauit, tertia in acie hunc noſtrũ collocauit, quartum attribuit neſcio cui Longobardo.* LAV. *An potius huius epiſtolæ recordaris Pogi, & ſciens tibiypſi contraria nunc loqueris, quaſi nunquam coarguendus? At quàm facile eſt mendacem, utique tardum & hebetẽ, coarguere. Ais me dicere, primas partes mereri me, niſi illis paulum uellem cõcedere humanitatis gratia: quaſi ideò*

non mereatur quis primum locum, quia paulum alijs concedit hu manitatis gratia. O ſtultiſſimum hominem, nõ dico, quòd ſi quis concedit alteri paulum, non tamen primum locum concedit, ſed quoduis cauſa humanitatis facere, ut qui alioqui primas partes tenere merebatur, is iam non mereatur, & ob hanc uirtutem mi- nori præmio dignus ſit. Mentiris itaque me iſta uerba dixiſſe, quorum neque teſtem habes, nec locum, nec tempus, nec cætera exponis, nec intelligis mihi quoque facultatem eſſe de te multa fingendi. Sed quia plura de ſtultitia tua, qui ais me nunc poſſe meipſum præferre Varroni (quod uerbum, ſicut cætera, abs te confictum eſt, quod Cicero & beatus Auguſtinus illum præfe- rant omnibus latinis ſapientia & doctrina: quaſi uerò (ô incre dibilem amentiam) hi duo ſententiam tulerint de futuris homini- bus, & non de his ſolum, qui fuerant, aut erant. Quid enim ſi poſt illos exiſtat aliquis Varrone doctior, aut Vergilio præ- ſtantior, aut Salluſtio, Liuióq; melior hiſtoricus? negabis tu eum eſſe doctiorem, præſtantiorem meliorem, quod non ita ueteres iudicarint? Hanc tuam dementiam pluribus exagitarē, niſi ea ma ior eſſet, quàm ut à me ſatis pro dignitate exagitari queat. Cuius generis eſt quod ais: Tres fuerunt noſtra ætate. quaſi ego & Guarinus fuerimus tua ætate, non ſimus. Iam uero illud: Cardi- nalis olim Tudertini, natione Romani, quaſi Roma natio ſit, & ille, qui defunctus eſt, ſit nunc Cardinalis Aquilanus, qui olim fuit Tudertinus. Inquinate loquentium ille ſermo eſt. quos tu Pogi bene dicendi dux, ſi tibi credimus, duces habes, in illo non habes, ſed te imitantes ac ducem habentes fallis. Pontificij gra- dum pro pontificatus. Pontificij enim dicimus adiectiue iuris, non gradum pontificij ſubſtantiue. Pergis in accuſanda ia- ctantia mea, inquiens, POG. Num parũ eſt hoc ſtultitiæ ue- ſtigium, cum ſibi idem, quod Tullio licere præſumat? Quid ais Cicero? Nempe ſe triduo iuriſconſultũ fore, ſi uelit. Quid ego?

Natione Romanus.

Pontificiũ pro pontificatus.

triennio gloſſas ſuper Digeſta perſcripturum etiam meliores Accurſianis. LAV. *Ita'ne Pogi idem eſt fieri iuriſconſultum, & operis unius Iuriſconſultorum gloſſatorem? triduum, & triennium? Nam quod dixi: meliores Accurſianis, ſi uidetur tibi arrogans, nõ eſt cauſa, cum etiam arrogantem me ſtatuas, quòd omnibus me Phœbi ſacerdos imperite antepono Catholiconibus, Hugutionibus, Aimonibus, cæteriſq; huius generis hominibus, qui nõ minus intellexerũt linguã latinã, quàm Accurſius & Accurſiani omnes, qui latinitatẽ iuris ciuilis exponere auſi ſunt, ipſi male latini. qualis tu es, qui dicis ueſtigium pro indiciũ, cum ueſtigiũ ſit tantum rei geſtæ ſignum, ex illo ſumptum, quod ex pedis impreſſione relinquitur.* POG. *Sed illud dignum Laurentij proſopopœia: tot maria emenſum Vallam fuiſſe. credidi alterum Vlyſſem aut Aeneam ad Italian longos poſt errores aduectum, non Vallam, qui nunquam mare niſi Neapoli uidit, neq; eſt unquam pelagus ingreſſus. militian expertus iactauit. Marium aut Hannibalem crederes, non hominem timidum, ignauũ, torpentem, qui nunquã enſem nudum conſpexit, ò monſtrum ſeditioſum, turbulentum, ad terras ultimas deportandum. Quod unquam tale portentum dijs hominibuſq; infeſtum eſt omnibus ſeculis auditum? Procreauit olim terra, ut ferunt fabulæ, Gigantes, qui magnitudine corporum ſiſi ſuperis bellum inferre conarentur.* LAV. *Et alia deinceps in me truculenta. Hæc non ideo retuli, quòd mihi ſit magni facienda iſta inſectatio, ſed ut de ipſius furore, mendacio, inconſtantia liqueret. Nam quid furioſius, quàm ita in me inuehi, quòd ſcripſerim me, ut ait, tot maria emenſum, & militiam expertum, quaſi magnæ hoc iactantiæ ſit, quod ſæpiſſime hominibus nullius momenti contigit? Quid mendacius, quàm negare me nauigaſſe, qui Venetias mari circunfluas, qui inſulam Siciliam adij, qui non ſemel oram Aethruſcam Liguſticamq; ſum præteruectus, qui pugnis naualibus ad inſu-*

Veſtigiũ pro indicium.

lam

Iam Inariam, & alibi interfui, non ſine uitæ periculo? negare me etiam militiam expertum, & nudum conſpexiſſe enſem, qui tot expeditionum clariſſimi Regis Alphonſi comes fui, ac tot prælia uidi, in quibus de ſalute quoq; mea agebatur, qui deniq; Salerni pro incolumitate Monaſterij, cui germanus, ad quem uiſendum poſt multos annos eò cum triremi traieceram, præerat, fortiſſime dimicaui, locumq; tutatus ſum? taceo cætera, ne iactare me uidear. Quid denique inconſtantius, quàm dicere me ſeditioſum, turbulentũ, dijs hominibusq; infeſtum, & Gigantibus ſimilem, qui bellum ſuperis intulerunt, & eundem timidum, ignauum, torpentem, & qui nunquam enſem nudum uiderim? Ego quidem, ut ſcias Pogi, fui ſemper uiuaciſſimæ naturæ, ita ut nemo magis, ſi qua fides præceptori meo, ex omnibus condiſcipulis (nam illa puerilis ætas præcipue ingenium prodit) ſed minime ſeruus, & procul ab omni malignitate, & qui, ut ſemel dicã, nec facere poſſem nec pati iniuriam. Tu uerò quo pacto & facias & patiaris iniuriã, uel hodiernus dies, qui eſt ante. IIII. no. Maij, teſtis eſt. Nam quum tuo & collegæ, & æquali Georgio Trapezuntio in frequenti Cancellaria quaſi in ſecundo ſenatu coram ipſo præſide Cancellario dixiſſes: mentiris per gulam, quòd Inuectiuam in eum ſcripſiſſes, ut certe ſcripſeras, Venetiamq; miſeras, ille tibi unum atque alterum colaphum duxit. Ibi tum exorta eſt, quaſi in medio theatro, quod uere fuit olim Pompeianum theatrum, pugilum ueteranorum cruenta certatio, ut ægre concurſu patrum dirimi potuerit. Sed id ſummus Pontifex, ut eſt iuſtiſſimus, non ſiuit abire impune. Hæc militia, hæc ſunt prælia, quibus interfuit Pogius, imò præfuit, &, ſi finem quæritis, quaſi uictor inflatis oculis, tumido ore, ac minabundus arrepto fuſte diſceſſit,

LAVRENTII VALLAE PATRITII ROMANI

atque de lingua Latina bene meriti antidoti in Pogium ad Nicolaum Quintum Pontificem Max. Lib. II.

QVAE *reſtat tertiæ eiuſdemq́; ultimæ calumniæ confutatio, erat illa quidem in ſuperiorem librum conferenda, uerum quoniam hæc materia principium, caput, & origo, ſi* Pogio *credimus, extitit huius tempeſtatis, quam iſte omnibus in me uentis emiſſis concitauit, faciundum putaui, ut ſecundi libri principium eſſet, nõ finis primi, & quaſi nunc ipſam cauſam agere incipientes, orationem exordiamur.* Vbi *quæſo uos* Iudices*, ut, ſi quam antea præſtitiſtis, iam acriorem quandam præſtetis attentionem accuſatori* Pogio *&* Laurentio *reo. Hæc autem eſt eius accuſatio,* POG. *Scripſi olim poſtquam redij ex* Britannis *plures uarijs de rebus epiſtolas, quas poſtmodum multorum ſuaſione eas legere cupientium, in quoddã uolumen redegi, quod cum in manus leuiſſimi atque petulantiſſimi hominis* Laurentij Vallæ*, quem ignominiæ cauſa nomino, inciſſet, multis in locis illas carpens pro earum uitijs ſuam ignorantiam expreſſit. Quæ qualia ſint, paulo poſt diſcutiemus.* Nõ *miror hallucinatorem quendam fanaticum ac dementem in me inſaniam ſuam euomuiſſe, qui propter innatam mentis imbecillitatem, propter infixam cordis inſaniam, propter inſitam animi peruerſitatem omnes priſcos illos domeſticos uiros, quorum memoria omnibus ſeculis ſumma laudis ueneratione celebrata eſt, fera quadam & immani proteruitate contemnit, reprehendit, culpat, aſpernatur, & tanquam fortunæ rotam in manu tenens ſurſum deorſum uoluit, & uerſat omnia, & ad ſuum arbitrium*

Quod reprehenderit epiſtolas Pogij.

bitrium

bitrium trahit. LAV. *O Pogium diſertum, ô egregium oratorem, qui prius amplificat, quàm planũ faciat crimen. Quemnam ſic uidiſti loquentem præpoſtere? Niſi forte fraudulenter id facis, qui cum probare non poßis quod obijcis, quaſi dolens doctißimorum uicem mihi ſub umbra illorum inuidiam conflas. Quid attinet Pogi tantopere in crimine alieno excandeſcere? Exigo ut probes iniuriam à me tibi illatam. Quod dico de me, ipſi Iudices, ipſi audientes exigunt, quorũ ſemper animus in reũ propenſior eſt, donec conſtet de crimine. Mirantur, mihi crede, cum nihil probaueris, te à ſe poſtulare, ut me condẽnent, ut puniant, ut tibi ueluti carnifici tradant, imò adeò quòd iniuſſu ſuo reum iugulare coneris, Finge Pogi ipſos tecum agere Iudices, atq; his uerbis loqui,* IVDICES. *Quid ita uis Pogi excarnificare Laurentium? carpſit epiſtolas tuas? poſtulas ultionem? quæris eius ſanguinem? en tibi cum gladio ultores aſſumus. ſed prius eſt, ut planum facias, quod obieciſti, idq; ordine. Nondum enim tibi probandum eſt, quod inſcienter carpſit, quod maligne (nam hæc poſterius quærenda ſunt) ſed quæſtio facti eſt, quòd carpſit. quod niſi probaueris, ſuperuacuum ſit atque ineptum de alijs quæſtionibus diſputare. Qua igitur ratione, qua fide nobis probas Laurentium carpſiſſe epiſtolas tuas? Nihil uidimus tale, nullos teſtes, nulla documenta, nullas ſuſpiciones, ſed tuam unius tantummodo aſſeuerationem. niſi expectas, ut reus, quem morte dignum clamas, crimen agnoſcat. Si habes probationes, quin proferes? ſi non habes, quid illum in iudicium trahis? Quod ad nos attinet Pogi, parum nobis reuerentiæ præſtas, & nimium tibi apud nos ſumis, qui accuſatoris, & teſtis, & iudicis, ac propè carnificis officium uſurpes. Itaque quoniam crimen non probas, non modo Laurentiũ abſoluimus, ſed etiam calumniæ te condemnamus, & quidem pœna talionis ex lege duodecim tabularum quæ ait: Calũniator idem quod reus patiatur, ſi con-*

uictus erit. Hic tu uociferaberis. POG. *En probationes* Iudices *expeditæ, ſufficiẽtes ſine cõtrouerſia. En exhibebo codicẽ ipſum* Epiſtolarum *mearum, quem* Laurentius *iſte ſacrilegus notauit, ſuggillauit, & multis quaſi uulneribus contrucidauit. Accipite, inſpicite, iudicate, & hunc teterrimum ſicarium condemnate.* IVD. *Nunc aliquid facis* Pogi, *quẽ tamen audire nõ deberemus, incepte iudicia adeuntem, & experiri neſcientem. Quo magis cauendum tibi eſt, poſthac ne iſtud admittas. A cauſa enim cadit, qui non eo modo, quo debet egerit. inſpiciamus codicem, en annotationes in marginibus, legamus, atqui duplex manus, differens atramentum, diuerſum ſanè chirographum, ſed legamus,* Soleſimus: *quia nos debemus dicere gratiam. Mentiris, falſum eſt. num legiſti* Ciceronem *belua inſana, qui id ponit ſæpiſſime? ſed detrahendi ſtudium te amentem ducit. Cuiuſnam hæc oratio à uerbo mentiris? cuius hæc manus?* Mea *redarguentis, inquies, & probantis, illum errare, non me.* Ita'ne Pogi *hominem, poſt ſumptam de illo ultionem, in iudiciũ uocas? capitis accuſas? quaſi tu percutientẽ non uulneraueris?* Non *eſt appellandus* Iudex *in eum, contra quem ipſe iudex extitiſti. Præpoſtera res eſt, inimicum ulciſci, deinde accuſare. Certe ſatis ſuperq; ſatis tibi ultionis iſtud eſſe debuerat, ut ad ſingula loca reprehenſionũ inſectationem ſubſcriberes.* En *nullus locus eſt, quem non acerbe iuuaſeris, etſi non minor pars notationum habet tantum unum uerbum: barbariſmus. Sed quouſq; pergunt hæ notationes? certẽ ad ſeptem omnino epiſtolas, & propè totidem folia. Sine dubio non probe factum eſt, ut alienas epiſtolas utiq; in alieno codice quis notauerit. nam in ſuo forſitan utcunque permiſſum ſit. Verum* Pogi *etiam præter inuectiuã maior tua offenſione eſt ultio.* Itaq; *quantũ ad hunc codicẽ pertinet, factum ueſtrum* Laurenti *ac* Pogi *in æqua lance ponimus, ſi modo abs te ſcriptum hoc eſſe* Laurenti *confitere, niſi codicẽ iſtũ tibi uendices.* Nulla *enim*

lex uetat, imaginem regis atq; adeò dei me è domo mea poſſe delere, & aliam quamlibet pingere, & cætera quæ ſunt id genus: ita nec librũ, nec literas eradere, mutare, corrũpere. Vendicasne igitur tibi iſtum librũ, & te notatorẽ harum reprehenſionũ confiteris? L A V. Equidem optimi Iudices, nec ſi meus quidem hic codex eſſet, iſta annotaſſem. Cæterum quomodo aut ego queã diſsimulare manum meam omnibus notam? aut quiſquam dicere audeat hanc eſſe? quæ, præterquã quòd nihil ſimile habet cũ mea, nonne per ſe loquitur ipſa hominis eſſe Catelani? Cernitis hoc, ſ, pro c, poſitũ? Solcſimus pro ſolœciſmus? nã ſic Catelani pronuntiant. Habet enim omnis patria ſua in pronuntiando uitia. Quid multa? ipſius aduerſarij confeſsionẽ extorquebo. Euoluite quæſo codicem uſque ad calcem, en nomen adoleſcentis, en manus eadem, en ipſius teſtatio, quòd illas notas appoſuerit, en ſubſcriptio Pogij, quæ manum ac factum illius confitetur. I V D. Bene admones: hoc quoque legamus: agnoſcimus iam Pogij manum. P O G. *Tu baſtarde impure nouus perfidia: ſi nõ deterior es magiſtro, ſtultitiæ indolem præ te fers. corrige teipſum & mores tuos, & ſatis erit tibi difficilis prouincia. ingeniũ tuũ male compoſitum eſt, & magiſtri tui inſanum ac iactabandum redundans ſtultitia, tibi ſoli, qui nihil noſti, ignota. Et ſi tu aſellule eſſes alterius ætatis, ego te exciperẽ ſatis opolenter. Vale.* I V D. Ferox es nimis Pogi immaniq; natura, qui cum in alieno codice tantam exerceas ſcribendi licentiam, nolis alium exercere in ſuo: caſtigans adoleſcentem pro illius ætate nimis grauiter, pro tua minus grauiter. Quem quòd adoleſcentes etiã audeant reprehendere, nõ miramur, cũ ſcribas opolenter pro opulenter: & tu baſtarde impure nouus perfidia ſi nõ, pro noue. Verũ abs te quærimus, ſi peccauit adoleſcens, quid Laurentiũ, & mordes hic, & in iudicium uocas? ſi Laurentius, quid adoleſcentem inſectaris? Certe quod conſtat tua cõfeſsione, non Laurentius ſcripſit iſta, ſed adoleſcens.

Opolenter pro opulenter.

Nouus pro noue.

d 5

ſcens. Ex quo nihil tibi cōfert exhibitio codicis. Hic tu, Et ſi nō ſcripſit, inquies, Laurentius tamen adoleſcenti dictauit, ut ſic per illum me reprehenderet. IVD. Diximus Pogi te agere neſcire, nec ſatis gnarū concipiendi libellos, nec in genere demonſtratiuo, quo laudes uituperationesq; tractantur, fortaſsis exercitatus es, in iudiciali autem omnino te rudem ac tyronem uidemus, etſi ſummis oratoribus Ciceroni ac Quintiliano, qui in iudicijs regnauerunt, patronum te eſſe promittas. Cur enim iſtud ab initio non proponebas, de qua nobis re foret iudicandū? Sed ueniā tibi iterum atq; iterum damus. eſto propoſueris iſtud ab initio: expectamus abs te ut iſtud ſaltem planū facias: habes'ne teſtes? POG. Nullos. IVD. Cōfitetur adoleſcens? POG. Minime. IVD. Vnde igitur ſcis? Ita, inquies, ſuſpicor. Ita ſuſpicionem tuam loco probationis affers? & quia ſic accuſator ſentis, poſtulas ut nos Iudices reū condēnemus? At iſtud ne regi quidem, etiā ſi de uita ſua ſuſpicaretur, indulgendum putaremus. Quid ſi ueriſimile eſt hoc, quod obijcio? inquies. Quo tandem modo ueriſimile? certe id uel ex hoc ueriſimile non eſt, quod ſi dictaſſet Laurentius, dictata legiſſet, nec illud uerbum barbare ſcriptum: ſoleſimus, reliquiſſet, nec tam cito fuiſſet in dictando defeſſus. Nam uerba illa omnia uix decem uerſuum inſtar ſunt. Nec unquam uidimus quēpiam dictantem uitia libri alieni ſibi ignoti, quem non ipſe manu teneret, ſed alter, qui in eius marginibus uitia illa annotaret, cum dictarentur, ſed & hæ quidem cauſæ faciunt nobis non ueriſimile Laurentium dictaſſe. Tu autem quî putas ueriſimile? POG. Certe quòd ſunt occultæ inter nos ſimultates, ideo occulte agere maluit, & nuper fuerant aperta odia. eſt itē mutuus liuor atque æmulatio. IVD. De tuo Pogi animo iſtud eſt affirmare, non de illius, quē tu ignotum habes, & te malignum confiteri, non illum. POG. At cur id adoleſcens ille ſua ſponte feciſſet? IVD. Quia adoleſcens, quia, ut nouimus, dicaculus eſt, quia

Soleſimus.

quia in codice ſuo, quia nõ ſuſpicabatur te reſciturũ. Quis præterea motum alieni animi nouit? LAV. *Optimi* Iudices, *nã hic in quadam epiſtola ſcripſit,* Non enim marmoris ſculpti *Catalani cupidi ſunt, ſed auri, & ſeruorum, quibus ad remigiũ utantur. Sed quid plura? uolo ex ijs quoq;, quæ ad exprobrandum mihi imperitiam meam* Pogus *attulit, docere, non modo me autorem non fuiſſe illarum notationum, ſed nec illum per imprudentiam falſam ue ſuſpicionem, uerũ per apertam calumniam me autorem eſſe dixiſſe,* Quorũ *unum eſt: inſtar, de quo ſuperius diſputaui, quod non emendaſſem: ſimilitudinẽ, ſed more, uel ritu, uel in morem illorum: alterũ eſt affectio, de quo ait,* POG. *Affectionis nomen ſcriptũ culpat, & ait in* Tullio *non reperiri.* Quid *ageret hic ſtultiſſimus aſellus ad paſtũ & ignominiam natus ſi* Tullij *opera non extarent? Hic aperte ſtuporem cordis oſtendit, & parum ſe habere cõmercij cum ſcriptis* Ciceronis, *cum uerbum ab eo totiens uſitatum ignorat.* Nam *cum in manibus eſſent libri ad* Herenniũ, *inter legendum in ſexto animaduerti libro po ſita eſſe uerba hæc:* Ad *demonſtrãdum, quæ uis ſit eius affectionis, qua impulſus reus aliquid commiſiſſe dicatur.* Pauloq; *poſt:* I*pſa diligenter natura eius affectionis, qua leuiſſime. & cætera.* Et *deinde:* Nam *affectionis quidem ratio, & reliqua. Sed multis quoq; in locis eo uerbo* Cicero *utitur, quæ ſatietatis cauſa omiſi.* LAV. *Vis me uideri* Pogi *detrectatorem, uis imperitum, nec intelligis, quo plura profers exempla, eo minus credibile eſſe, me iſtud ignoraſſe.* At *ego utrunq; in te refundam, & ut initio dixi, eodem ictu me protegam, teq; uulnerabo, & quidem, quàm tu feciſſes, uehementius.* Grauius *enim crimen eſt ſcientem falſa obijcere, ut tu facis, quàm inſcienter, ut ego tibi uideor.* Nonne *legiſti in* Elegantijs *meis illum locum in hæc uerba?* Affectum *nunquam uideor reperiſſe apud* M. Tulliũ, *frequentiſſime affectionem, contra apud* Quintilianum *frequẽtiſſime affectum, uix* Affectio. Affectus.

unquam

unquam affectionem. Hanc Cicero modo ſic definit, *Affectio eſt animi & corporis ex tempore aliqua de cauſa mutatio, ut lætitia, cupiditas, metus, moleſtia, morbus, debilitas, & alia, quæ in eodem genere reperiuntur.* modo ſic: *Affectio eſt quædam ex temporum aut negotiorum euentu, aut adminiſtratione, aut hominum ſtudio commutatio rerum, ut non tales, quales habitæ ſunt, aut plerunque haberi ſolent, habendæ uideantur, & alia deinceps multa.* Cur hunc locum legiſſe te diſsimulas Pogi ſycophanta? Nempe quia non repugnaturum me tibi ſperabas: ritu latronis, qui uiatorem, quem aggreditur, non uim ui repulſurum ſuſpicatur, à quo nonnunquam ipſe uulneratur, ſpoliatur, occiditur. Agnoſcis Pogi te latronem eſſe? cõuinci? & à me uiatore uulnerari atque ſpoliari? Spolio enim te, cum doceo, plus me commercij cum Cicerone habere, quàm te, qui neſciebas apud illum non reperiri, affectum. Præterea quod ais, Si Ciceronis opera non extarent, me magis negaturum affectionem reperiri in illius operibus. quaſi poßit aut affirmari aut negari, uerbum reperiri in operibus, quæ nunc ipſa non reperiantur: quod adoleſcens ille nõ dixiſſet, qui, ut opinor, notauit hoc uerbum, quod male acceperat me tradente: pro affectu affectionem intelligens. Tranſeo, quod ais: cum in manibus eſſent libri ad Herennium: quaſi aliquod certum tempus ſignificaueris, cum ij libri in manibus tuis erant, & me ſtultißimum aſellum appellas. Omnes tu quidem facis aſinos: ægre fero eo minus contumeliam meam. Verum poſthac non ſtultißimum me, nam tu talis es Pollio Aſini, ſed aureum aſinum memento appellare, & ad me ſcribere librum, quem audio te proxime compoſuiſſe, de aſino aureo. Pergamus ad reliqua. huic ſimile eſt, quod ais, POG. Scripſi: nonnunquam in mentem uenit receſſus tui. at Valla ſolœciſmum dicit aſinarius ſtultitiæ plenus. Quo enim ore, qua temeritate redarguit id quod ſæpißime à Tullio uſurpatur? qui in epiſtola ad

Affectus.

ſtola ad Matium ait: Solet uenire in mentem illius temporis, quo proxime unà fuimus. L A V. *Iam de me Pogi melius ſentis, quã de aſino aſinariũ feciſti, & , quo minus indigner, parem parenti tuo, quem aſinarium fuiſſe ne ipſe quidẽ negare in patria tua poſ ſis. Sed ut ad rem tibi reſpondeam, audes non dico per canem aut anſerem, ut Socrates ſolebat, ſed per tuum aſinum deierare apud Iudices iſta mihi te ex animo obijcere? qui in eó loco, de quo ſuperius diſputaui, ubi Ciceronem à me reprehendi dicebas, cum dixit: in animo haberem nauigandi legiſti, quid de hac re tradidi, cum hæc exempla attuli: cum illius diei mihi uenit in mentem, & , non minus ei uenit in mentem poteſtatis quàm æquitatis tuæ? Quem in modum nonnunquam, ut ipſe uidiſti, in Elegantijs ſum locutus. Quod cum ita ſit, quo tu ore, qua tanta temeritate audes dicere, me aut hoc ignoraſſe, aut te, quòd ita loquaris, reprehendiſſe? At cur adoleſcens notaſſet? ipſe uiderit. mihi non facti alieni, & præſertim iuuenilis, reddenda eſt ratio.* P O G. *Alter alterum trudit ſcripſi. At noſter Phœbi ſacerdos alium pro altero ſcribendum dicit.* L A V. *In hoc te conuinci ſuperius Bacchi ſacerdos comprobaui, & diſſentire id à præceptis meis, & , quòd ita tradidiſſem, te non ignorare. Ergo hic ſicut in cæteris ſuprà locis, calumniatus es.* P O G. *Illud uero abſurdum: cũ uiſitaſſem pridie Abbatem cuiuſdam epiſtolæ principium feciſſem, ille latrator ridiculus poſtridie fuiſſe dicendum ſcribit. Qua in re magnã inſcitiã præſefert omni pudore uacuã. Etenim pridie cũ tempus præteritũ ſignificet, hoc eſt, qui proxime præceſſit, diem, poſtridie futurum, quomodo conueniſſe aliquem poteram die, qui eſſet futurus, perinde ac ſi dicas, cum te cras conueniſſem? Inſana profecto huius rabulæ impudentia eſt, qui libidine detrahendi, tanquam uentris crepitus, inconſulte nimium uerba effundit.* L A V. *Siccine ego Pogi quid ſit pridie & poſtridie ignoro? ſiccine tu ita me ſcripturum, ut iſte puer*

In mentẽ uenit receſſus tui.

ſcripſit,

ſcripſi:,exiſtimas? profectò nō exiſtimas,qui in Elegantijs *meis legiſti dicentem:pridie quidem eſſe præcedēti die,non,ut tu ais, die qui proxime præceßit, hoc eſt,heri, ſed qui præceſſit alium quēdam,quàm hodiernum aut heſternum.* Poſtridie *autē poſte ro die,non dico craſtino,ut tu ſentis,ſed die ſequenti aliū quendam,ut ibi copioſe diſputaui.* Quale *eſt illud exemplum:quidam pridie ductam uxorem poſtridie repudiauit.*Et *audes* Aſini *Pollio aſinino pullo ſimilis,dum ſic inuerecunde loqueris,dicere:me inconſulte nimium uerba effundere? qui cum fatearis te meas* Elegantias *perlegiſſe,tamen dißimulas te legiſſe,ut credibile facias,à me tuas epiſtolas eſſe reprehenſas.* Vis *tu hoc* Pogi *facere uerìſimile?ne obijcias mihi imperitiam:nam iſtud potius adoleſcentem ſuſpectum facit.* Dic *me, prout in elegantijs enucleate diſſerui,ſciſſe,quid pridie ſignificet,ac te,qui hoc ignorabas cum epiſtolas ſcriberes, reprehendiſſe.* Nam *ignorabas tunc* Pogi *uſum iſtius aduerbij, quippe quod pluſquam uicies in epiſtolis male uſurpas, non pro die præcedenti, ſed pro nuper ſiue proxime,ſiue ſuperioribus diebus,prout oſtendam in uitijs ipſarum epiſtolarum.* Nam *ſi te reprehendere uoluiſſem* Pogi, *latum ad id habuiſſem campum, non modo in epiſtolis, ſed in cæteris quoque operibus tuis, neque ſub perſona adoleſcentuli, ſi occulte agendum mihi putaſſem,ſed ſub perſona robuſti iam uiri.* Quare Iudices, *ut ad alia pergam, mementote me promiſiſſe, oſtenſurum aliquoties abuſum eſſe* Pogium *iſto aduerbio,ſicut nunc abuſus eſt,ut à fide non abſit:hunc errorem ab adoleſcente fuiſſe animaduerſum, etſi emendare neſciuit, quia quid pridie & quid poſtridie ſignificaret, non ex* Elegantijs *meis,quas non habebat, didicerat, ſed ex me docente audierat: quanquam etiam prius, quàm foret auditor meus, in prima ſcena* Terentij *legerat:* Venit Chremes *poſtridie ad me clamitans.quod uerbum nemo litterator eſt, qui non exponat poſtero die, neminemq;*

Pridie.

Poſtridie.

nemq; ferè audiui male eo utentem, ut mihi, quòd ignorauerit adoleſcens, mirum eſſe uideatur, quod tu etiam me ignoraſſe Pogi probare niteris calumniator, & calumniam tuam occultare neſciens. POG. Vbi ego potiſſime ſcripſi, ille potiſſimũ poſuit. LAV. In hoc ego aduerbio forſitã ipſum in ſuis, quas componebat, oratiunculis emendaui, docuiq; non reperiri potiſſime, ſed potiſſimum, ideoq; auide eſt amplexus occaſionem te reprehendendi, ut ipſe à me reprehenſus fuiſſet, in quo te non ſolum ille, ſed auditorum meorum plerique omnes reprehenderent. POG. Vbi æſtimaui, ille exiſtimaui, multaq; præterea inepta garrulitate grauis ignorantiæ præceptor culpat, & tanquam grãmatici moleſti, inſulſi, & contentioſi ſolent, in uerborum interpretationibus hæret. LAV. Idem in hoc quoque uerbo fortaſſe contigit. Vix enim quiſquã eſt, qui me pluſculum audierit, qui neſciat, quã ſtatuam inter æſtimo & exiſtimo differentiam, quã in Elegantijs explicaui. Itaq; puer quoq; iſtud in te reprehendere potuit, & quia me præceptorem uocas ignorantiæ, nolo poſthac iſtud dicas, ſed præceptorem tuum. Doceo enim te abutentem tanquã pro ſicut. Quis enim neget barbare dici: tu ſcribis tanquã Iudæi, pro ſicut Iudæi? POG. Volumen ut male à me poſitum culpat, & uolumina aſſerit dici debuiſſe. Quid huic eiecto cadaueri facias, qui in tantæ ignorantiæ nebula uerſatur? Legat tertiam accuſationẽ in Verrẽ, ubi hæc ſunt: Volumen eius rerũ geſtarum maximum iſti oſtendit, nõ uolumina, ut uult inſulſius detrectator, ſed maximum uolumen dixit. Qua in re haud dubito Ciceronis grauitatem plus habituram ponderis, quàm Laurentij Vallæ inſulſi hominis leuitatem. LAV. Ad hoc tibi ego Pogi, quatenus ad me pertinet, reſpõdebo. Tu quidem uis, quãtum intelligo, me neſcire uolumen numero ſingulari reperiri. At iſtud dicere non modo imprudentiæ eſt, ſed etiam inſignis calumniæ, cum in libris Elegãtiarum legeris, quid inter librum

Aeſtimo pro exiſtimo.

Tanquã pro ſicut.

Volumen.

librum & uolumen interſit. Non *igitur te ego reprehendiſſem utentē ſingulari numero uolumen, ſed ne adoleſcens quidē ille. Verū, ut opinor, reprehendit, quòd decē epiſtolarū libros uolumen, nō uolumina appelles: nō ignarus, utpote diſcipulus meus, non aliter dici uolumina, quam ab Ouidio dicitur: Sunt mihi mutatæ ter quinq; uolumina formæ.* Nam *ad exemplū* Ciceronis *non mea intereſt reſpondere, qui te nō reprehēdi, ſed adoleſcentis.* Is *certe poſſet ſic te cum tuo exemplo repellere, quòd ideò à Cicerone dictum eſt, maximū uolumen, quia unum erat, in nullas diuiſum partes, ut idem* Archimedis *magnū uolumen appellat, & ipſius liber, qui uocatur* Brutus, *grande uolumen eſt.* Idem *ad* Herennium, *I I. lib. ait:* Quoniam *huius uoluminis magnitudo creuit. & alia infinita exempla.* Hoc *non pro me, nec tanquam à me, ſed tanquam ab ipſo adoleſcente pro ſe ipſo tibi reſponſum ſit.* Illud *tamen non omiſerim, hebetis ſermonem eſſe: dicere grauitatem habituram pondus, & leuitatem minus, cum nec grauitas aliud ſit, quam pondus, & leuitas extra pondus omnino ſit.* POG. Qui *ad te deſtinatum legerent ſcripſi. id culpat cenſor noſter* Valla, *in ſtultitiæ ac cæcitatis ualle uerſatus, & non inueniri deſtinatum ait pro miſſum.* Neque *uerò ego miſſum intelligi uolui, ſed quemadmodum* Vergilius, *deſtinat aræ, inquit, à quo & deſtinatum deſcendit, ut decretum, addictum, adiudicatum uolui ſignificare. grauis ſanè correctio, &* Vallea *calumniatione digna.* LAV. Culpaui *id ego* Pogi? *in ſtultitiæ, in cæcitatis ualle uerſatus ſum? nec grauis hæc, ſed calumnioſa correctio eſt?* Fateor *me culpaſſe, ſi hoc culpare eſt, quòd adoleſcentem quodam die (nam memini, cum pater adeſſet) admonui: deſtinare: quo uerbo in epiſtola utebatur, non reperiri apud ueteres, cum ſignificat mittere, ſed apud quoſdam poſteriores.* Itaque *à me reprehenſus uoluit poſtea te, non dico bene an male, reprehendere.* Cuius *cauſam, quoniam*

Grauitas. Leuitas.

Deſtinare pro mittere.

hæc cauſa

hæc cauſa ipſius eſt, non mea, libet in eius perſona agere. Quid ais Podi*? ut tuo te nomine appellem, quoniamquidē inter* Val*lan & Podium diſcordia eſt, quid ais, inquam, ut* Plautus *inquit, oculee, qui nos cæcos uocas? ſi deſtino reperitur pro eo, quod eſt mitto, cur non dicis ingenue reperiri? quid negas te in hunc ſenſum uti eo uerbo? ſi non reperitur, quid in codicis mei margine ſcripſiſti: apud Auguſtinū reperiri?* En Iudices *manu iſtius ſcriptum:* Auguſtinus *ſic loquitur.* Ita'*ne male de* Auguſtino *ſentis, ut eum habere nolis autorem? Pudet igitur te uti deſtino pro mitto?* O' Pogi *talpa, & nō in ualle, ſed in fouea cæcitatis, ac ſtultitiæ luſtris cœnoq; uerſate, ut in te prouerbium cadat, ſus* Mineruam, *cur totiens in ſequētibus epiſtolis ais deſtinare pro mittere? quod diſsimulare nō potes, ne in iſta quidē ipſa, aperi talpa ſi potes oculos, aperi, deſtino cū eo, quo apud* Vergilium, *modo accipitur, datiuum poſtulat: quale eſt aræ.* Et *tua uerba documento ſunt, quæ tu pro exemplis affers, decretum, addictum, adiudicatum, ut, decreti ſunt mihi honores, res iſti addicta eſt, uel tu es morti addictus, bona ſunt illi adiudicata. At nunc dicitur deſtinatum ad te, non tibi, igitur miſſum ad te intellexiſti, quod tu, quia dici non poſſe nunc confiteris, iure te ego culpaui.* Hæc adoleſcens. *Ego illam elegantiam nō prætermittendam mihi duco, quòd tu dicis, ſemper* Laurentius *ait non inueniri, dicit non poſſe ſcribi, & ſimilia: cum docti aliter dicere ſoleant, & pro duabus dictionibus una uti: ſic,* Laurentius *negat inueniri, negat poſſe ſcribi.* Neq; *enim tantum dicimus eum negare, qui id quod alter affirmat, non confitetur, ſed etiam citra alterius priorem affirmationem: ut, negabat* M. Antonius *eloquentem unquam fuiſſe.* Nonnunquam *etiam poſt negationem ſequitur affirmatio, ut ſit neceſſe, reſolui illud nego in duo uerba: non, & dico, ut, nego me ſacrilegum eſſe, ſed furem, hoc eſt, ſed furem me dico, nam hoc* Dico *inclu-*

Ait non. Dicit non.

Negare.

ſum eſt in illud Nego, perinde ac ſi dicatur, non dico me ſacrilegum eſſe, ſed furem. Simile huic eſt diſsimulo, quoniam uix unquam reperias. Simulo cum negatione, ut: ille ſimulat ſe nō noſſe me, melius, quia multo uſitatius: ille diſsimulat ſe noſſe me. Quæ exempla ideo omitto, * quia penè ſemper hoc uerbum huius elegantiæ ſibi exemplum eſt. POG. Vbi ego permaxime, ille poſuit quammaxime: aſſerens Per nunquam ſuperlatiuo coniungi. Non legit fanatica beſtia ſecundam Ciceronis orationem de lege agraria, in qua ſcribit: ad animi mei fructum atq; lætitiam duco eſſe permaximum. LAV. Quid cōiungis reprehenſionem operis tui Pogi, cum præcepto Elegantiarum mearum? quæ ipſe ſeparabo, & primū pro me, deinde pro adoleſcente reſpōdebo. Ego Pogi non tradidi in Elegantijs, nunquam cōiungi Per cum ſuperlatiuo, ſed ferè nunquam cum poſitiuo, quoties pro ualde accipitur. Quid enim facere debui? nunquid hæ duæ tam egregiæ elegantiæ mihi diſsimulandæ fuerunt, propter quædam, quæ contraria uidebantur, exempla? de Quam quidem illud Terentianū, de quo ſuperius dixi: quàm familiariter, de Per autem duo apud Ciceronem loca, quæ quia non ubiq; eodem modo leguntur, & quia rationi repugnant, non ſtatui mihi de ipſis in illo opere faciendā mentionem, unū, IIII. ad Herennium lib. In quibus oportet uerba ſicut à poëtis in quendam extruere numerum, ut perfecte, & perpolitiſsime poſsint eſſe abſolutæ. Quod ego auſim iurare Ciceronem nō ita ſcriptum reliquiſſe, ſed perpolite, ut cum altero poſitiuo congrueret perfecte. Alterum iſtud tuum, cuius hæc uerba ſunt: hoc tam inſigne, tam ſingulare beneficium ueſtrum Quirites cum ad animi mei fructum atq; lætitiam duco eſſe permaximum, tum ad curam ſolicitudinemq; multo magis, Quod & ipſum iurare non dubitem à Cicerone aliter ſcriptum, uel permagnum, uel maximum, cum ſequatur, multo magis

Diſſimulo. Simulo.

Per.

Quam.

Quid ni, cum Ciceronis non ſet illud opus, ſed Cornificij? quā rem, illis tēporibus neq Valla, neq alij subodorati sunt: et quidē de Valla mirari licet, qui tā studiose Quintilianū uolutarit...

giſ. Nam quid oportebat tantopere extollere, ſi aliquid ſuprà addere uolebat? Et tamen ſi liceret dici permaxime, cur nunquam alibi Cicero dixit, ſed ſemper quamnaxime? adeò, ut in primo de Oratore libro, ubi loquitur Craſſus, intra uiginti uerſus dixerit ter: quamnaxime. Cur & in hoc, & in cæteris ſuperlatiuis omnes autores utuntur quam, & non per? Quod cum ita ſit, ego'ne dicam nos poſſe aliter uti propter duo exempla, quæ non eodem modo ſcripta leguntur in omnibus codicibus, & mendoſe ſcripta ſic eſſe uerisimile eſt? Ob id me uocas Pogi fanaticam beſtiam? nimirum ipſe laudabilius, qui nunquam niſi contra uſum loqueris, qui adeò captas iſtam tuã elegantiam, ut cum alibi perſæpe, tum in iſta breui epiſtola ter dicas permaxime: quaſi dedita opera Ciceroniano illi Craſſo cõtradicere uelis. Quo minus mirum, ſi adoleſcens ille, ut pro eo iam loquar, te reprehendendum putauit: toties permaxime inculcantem, quanquam te non reprehendit, ſed tantum ſignificauit ſe dicturum fuiſſe potius quàm maxime, ut à ſuo præceptore & tradente & uſurpante didicerat. Ex hac pendet illa quæſtio, quæ abs te aliquanto ſubiũgitur. POG. *Dixi aliquando quantocius, ille id culpat: aſſerens quàm nunquam niſi cum ſuperlatiuo cõiungi. Qua in re ſumma eius ignorãtia deprehenditur. At id uerbum ex quanto & ocius eſt compoſitũ. Itaq; nõ ex quàm & totius, quod nihil ſignificat, ſed ex quãto & ocius iungitur, ſed fac ex quàm iunctum eſſe, nunquid non & Cicero: quamprimum ad nos recurras, ad Trebatium ſcribit? & quantopere? & quàm prudentis? & quàm multi officij? quàm ſingulari officio? non iungens quàm ſuperlatiuo, ut ſomniat Valla, & Terẽtius: flens, ait, reiecit ſe in eum quàm familiariter? &: quàm pulchre aduenĩẽs principiũ dedit.* LAV. *Libet mihi hoc loco gratulari nonnihil labori, ſtudio, ingenio, operi meo. Raræ enim laudis eſt: ea excogitaſſe atq; eruiſſe, quæ*

Pogio ſint difficilia ad imitandum atq; intelligendum. Profecto aut ipſe ſingulari ſum præditus ingenij celeritate, aut, quod multo magis reor, Pogius ſingulari ingenij tarditate, niſi forte liuor, maleuolentia, morum peruerſitas, oculos eius premit atq;
* als, perſtringit * præſtringit, ut in meridiana luce nō uideat. En qui falſis criminibus opprimere aliū quærat, quā ſe ipſum fallat, & tanquā puer falli poſſit! Quis enim nō miretur? quis nō rideat cancrū Polypo inſidias tendentem, & in illū, ſicuti in conchyliū graſſari uolentem? O Pogi cancer, & cancro tardior, nō eſt mirū, ſi adoleſcentes te reprehendunt centum annorum puerū. Pri-
Quantocius. mum ais quantocius, quo frequenter uteris, recte te uti, nec id ullo probas exemplo, ſed, quòd ſit compoſitum, diſputas, quod nihil ad rem facit, ni probes potuiſſe componi, hoc eſt, ab autoribus, non à ſtultis fuiſſe compoſitum. Deinde, ſi iſtud compoſitum ex quanto eſt, ut cæci uident, quid tibi iniuriæ faciunt Elegantiæ meæ, quæ de quàm, ut tu ais, non de quanto loquuntur? Et tamen aliter uteris, atq; exponis. Nam hæc ſunt tua in epiſtola uerba: idq; ut quantocius, etiam atq; etiam rogo. Si enim pro quanto acciperetur, foret opus nunc relatiuo eius, quod eſt tanto, ut quāto citius, tanto melius. Tum, quod etiā pueri ſciūt, ignoras: primum: unde fit quàm primū, eſſe ſuperlatiuum, niſi hoc per ſomniū, quod mihi obijcis, didiciſti, tum non intelligis iſtud, quantopere nō componi ex quàm, de quo cōtrouerſia eſt,
Quam. ſed ex quanto, poſtremo, cū ego negem in Elegātijs quàm pro ualde, nō quàm pro quantū iungi cū poſitiuo, tu homo uigilās affers pro exemplis illud Terentianū: q̄ pulchre principiū dedit? quod eſt, quātum pulchre, & illa quorū autorē nō poſuiſti, ſed Ciceronis pleraq; ſunt, ut: quàm prudentis? quàm multi officij? quàm ſingulari officio? quæ pro quantū accipi, dubium nullū eſt. Hæc cōtra imperitiā tuā ac tarditatē. Illud neſcio, an magis cōtra calumniā, quòd cū legeris in Elegātijs quàm pro quantum

quantum iungi poſitiuo, tamen ais me utiq; negare quàm iũgi, niſi cum ſuperlatiuo. Itaq; *ſi in* Elegantijs *nõ nego quàm pro quantum cõiungi, etiã cum nõ ſuperlatiuo, & iſtud tuũ nõ ſuperlatiuum eſt, cur meam iſtam reprehenſionẽ exiſtimaſti? Sed de hoc ſatis, & ſi plura dici poſſent.* POG. *Scripſi urbis omnium celeberrimæ. At ille circulator diſſeminare uerba inter pueros ſolitus, ciuitatis adſcripſit, tanquã male à me eſſet poſitum urbis nomẽ. Sed quàm late peruagatur peruicacis hominis ſtultitia? Quis crederet hanc inſolentẽ beſtiam in tanta rerum ignorãtia uerſari?* Non *legit: urbs antiqua fuit, & urbẽ quam dicunt* Romam, *& item: urbem* Romam, *ſicuti ego accepi: multaq; præterea, ubi reperitur urbis, non ciuitatis nomen?* Neq; *enim urbs & ciuitas idem ſunt, cum ciuitas ſit cõuentus hominum iure & lege uiuentiũ, quæ in ſyluis & ſine mœnibus eſſe poteſt, urbs uerò ab orbe dicta, muros, portas, turres, & munimenta habet.* Dicimus *præterea urbem deſertam ciuibus, non autem ciuitatẽ.* Itaq; *urbis omniũ celeberrimæ propter ædificiorum magnificentiã ac pulchritudinẽ recte aſſero à me ſcriptum, ab illo autẽ fanatico aſinario male me eſſe reprehẽſum.* Ciuitas.

LAV. *O plumbeum* Pogianũ *pugionem, quodnam eſt uulnus tuum? quid in me redarguis? quid tu ijs exemplis probare uis homo ineptiſſime? an quòd neſciam reperiri urbem? an nõ dico melius te ſcio, quia nõ ab orbe, ſed ab urbo, ut ait* Varro, *dicta eſt urbs, &* Pomponius *iuriſcõſultus inquit, urbs ab urbo appellata eſt, urbare eſt aratro definire, &* Varro *ait urbũ appellari curuaturã aratri, quod in urbe cõdẽda adhiberi ſolet: uerũ te millies uſum iſto nomine in* Elegãtijs *animaduertiſſe, * an quòd differentiam inter iſta duo nomina eſſe ignorem? An non dico te idem in* Elegantijs *ſæpenumero deprehendiſſe, ſed ideo te reprehendiſſe, quiſquis is fuit, quòd differentiã inter hæc poneret? an quòd male reprehẽderim: putans te nunc abuſum hoc* Vrbs ab urbo non ab orbe Vrbare.

 nomine

nomine?at ego,etiã ſi abuſus eſſes,nõ reprehẽderem,cũ ſciam ſolere accipi continens pro cõtento,nec id tantũ exemplis con firmari,ſed etian præceptis tradi. Nam de iſto ipſo uocabulo Quintilianus tradit:inquiens:Bene moratas urbes,poculũ epo tum,& ſeculum felix,& bene moratas ciuitates,potionẽ epo= tam,& homines eius ſeculi felices.Nõ igitur ego te reprehẽdi Pogi,ſed puer ille.Verum cur,inquies,ille reprehendit? miror equidem,cum nulla reprehendendi cauſa uideatur. Quo minus ueriſimile eſt me peccaſſe in eo,in quo etiã puerũ peccaſſe mi= ramur. Dicamus tamen:cum forſitan putaſſe,te dicere debuiſſe ciuitatẽ potius,quàm urbẽ,ſuumq; pro tuo errorem oſtẽdiſſe.

POG. Cum ſcripſiſſem,non recolo, id uerbum non reperiri: nouella ſpinga protulit.At Ouidius neſcio an Valla doctior:

Hæc tua(nam recolo)quondam germana canebat.

Item Cicero in procemio Oratoris:inter noſq; recolẽdas artes ſcribit,quod uerbum à recolo proficiſci neceſſe eſt. In officijs quoq; diuinis:recolimus,ſcriptũ legimus,ut illud eſt:ut dũ eorũ merita recolimus. Multis præterea in locis reperitur,quæ bre= uitatis cauſa omiſi. Sed non mirum hominẽ hæreticum,omnis hoſtem religionis,prophanum, non reminiſci eius uerbi,quod uel non audit,uel nõ libenter intelligit. LAV. Vbiq; Pogius ſibi eſt ſimilis,tardus,hebes,plumbeus,rubiginoſus.Ais me Po

Recolo. gi negare,id uerbum reperiri:quaſi nihil omnino legerim?non epiſtolas Ouidianas,ubi eſt iſte uerſus?num procemiũ de Ora= tore,quod ego apud te,& apud cæteros corruptum,priſtinæ ſyncceritati reſtitui,ut in Elegãtijs inueniſti?nõ illud eiuſdẽ pro Archia notiſſimũ:Quantum deniq; aleæ, quantũ pilæ,tantum ego mihimet ad hæc ſtudia recolenda ſumpſero? Non illud in Philippicis:Senſimus hoc nuper falſo nũcio,uero propediẽ ſen tiemus,quæ ſi tecum ipſe recolis,æquiore animo & maiore cõ ſolatione morieris. Non alibi, cũ apud hunc,tum apud alios?

At ego

At ego in Elegantijs quoq; ſum uſus, etſi tu calumniator perverſe diſsimulas. Non ignoraui igitur ego hoc uocabulũ reperiri, id eſt, non ego te tua confeſsione reprehendi, ſed puer. Nam ſi reprehendere iſtud uerbũ eſt hominis ignorantis illud inueniri, ego certe nõ reprehendi, qui illud inueniri non ignorabã. Poſſem equidem aduerſus iſtam pecudẽ hac eſſe purgatione cõtentus, quam mihi tam facile eſt fallere, quàm lupo aſinũ in læta herba paſcentẽ, & præ ſaturitate ſæpenumero rudẽtem: uerũ ut intelligat ſe, id quod mihi frequenter obijcit, aſinũ eſſe, non ſum hac defenſione contentus, quinimò eam repudio, & alia, quæ non me defendat, ſed eius ſtultitiam coarguat, uti uolo. Non reprehẽderis Pogi, quòd utaris hoc uerbo, ſed quòd male utaris, dum inquis in iſta epiſtola: Nõ recolo me ſcripſiſſe, hoc eſt, non recordor, ut in alijs quoq; epiſtolis libriſq;. Non enim Cicero iſto modo uſurpat hoc uerbum, nõ oratio iſta eccleſiaſtica, auſim dicere, non etiã Ouidius, qui nõ aliter dixit nũc Recolo, quàm Cicero: quæ ſi tecũ ipſe recolis: quaſi repeto, repuţo, meditor, in mente tracto. Quod tu, etſi aſinino ingenio es, fortaſſe uidiſti, qui hoc diſsimulare conatus es: non ſubijciẽs ad literam locum epiſtolæ tuæ, ne uera deprehẽdi poſſet ſentẽtia. At enim per hæc, quæ dixi, ſuſpectum facio, ne ipſe fuerim loci illius reprehenſor, nõ puer. Hoc nequaquam exiſtimabit, quiſquis ſcierit multos eſſe, quorũ unus eſt Antonius Panhormita, qui negent palàm recolo, pro recordor, reperiri, utenteſq; in hunc ſenſum eo uerbo derideant. Itaq; ſiue hoc uere, ſiue falſò ſentiant (nam meam hic interpono ſententiam) iam ad puerorum notitiam permanare potuit. Igitur non te reprehendi Pogi, ſed reprehendo, qui ais nouella ſpinga pro ſpinx, tametſi poſtquam per eos, quibus partem huius reſponſionis oſtẽdi, indicatum tibi eſt: me loca quædam barbara deridere tuæ inuectiuæ, paſsim mittis ſcedulas ad eos, qui tua exemplaria

Spinx non ſpinga.

habent,cum emendationibus:quaſi tute emendaueris,non ego, ut omnibus notum eſt.Sed quæ grammaticæ nõ ſunt,certe non emendaſti,quia nemo docere te & certiorẽ facere potuit:quale eſt hoc,quod uis me reminiſci uerbi,quod mihi ais inauditum: Reminiſci. *quaſi quis rei nunquam ſibi notæ reminiſci poßit,quodq́; hæreticum uocas,quem eundem dicis hoſtem omnis religionis:quaſi* Hæreticus. *qui nullius religionis eſt, is eſſe poßit hæreticus.* Ego *uerò te Pogi non hæreticũ dico,nõ omnis religionis hoſtem (nõ enim ita de te male ſentio,non ita in te uolo eſſe contumelioſus) ſed omnis religionis cultorẽ.* Cum *enim dicas me omnium religionum hoſtem,cõſequens eſt,ut te facias omniũ religionũ cultorem,ut ei,quem improbas,ſis cõtrarius,& certe id ipſe opere oſtendis.* Qui *enim deos teſtatur, iurat, ueretur, is profecto omnium deorũ,& ob id omnium religionũ eſt cultor.* POG. *Verũ,quoniã neſcio quid ridiculũ in meis ſcriptis culpat noſter* Ariſtarchus,*diſcutiamus paulum ſuorũ uerborũ pondus.* Ait *in prima epiſtola mei uoluminis male à me ſcriptũ:aliqua ex parte gratias referam, quoniam gratiam dicere debeamus.* Salſa *quidẽ ac digna correctoris uel corruptoris noſtri potius ſententia, qui id uitio dat,quod in uſu eſt omnium, qui* Latine *ſcripſere,agere gratias dicimus,cur nõ & referre optime dicetur?* Quanquã Ciceronis *autcritas illius beluæ inſulſam dementiam compeſcit,ait enim in epiſtola quadam ad* Vatiniũ: Non *enim tu mihi habuiſti modo gratias, ſed etiã cumulatißime retuliſti.*Ecce *hic* Cicero *noſter,homo credo præ* Laurentio *indoctus,gratias referri dicit.* Sed *effrenata innataq́; redarguendi libido eò hominem inſanum deducit, ut neq; quid ſcribat, neq; quid dicat,recte an ſecus,intelligat.*Nolo *inſiſtere in plurium teſtium productione, qui multi ſunt,ſed unus pro omnibus eſt* Cicero,*quoniam ad alia feſtinat oratio.* Id *ſanè cõſtat, & agere & referre gratias rectißime dici.* LAV. Ego *te,*

inquis

inquis Pogi,corrigo dicentem:gratias refero:ſi ita eſt,ergo & me ipſum corrigo,idem in Elegantijs tradentem,& hoc Plāci ad Ciceronem ſcribentis exemplo utentem:immortales ago tibi gratias,agamq; dū uiuam:nā relaturū me affirmare nō poßum. Referre gratias. *Quod ſi credibile non eſt, mea ipſius me præcepta retexere, profecto nec tuam epiſtolā correxiſſe credibile eſt.Id pro mea defenſione dixi.Dicam nūc ut te accuſem.Non'ne tu iſta in Elegantijs uerba legeras?certe legeras,cur igitur in animum tibi inducere potuiſti,id me fuiſſe reprehenſurum? Verū nō in animum tibi iſtud induxiſti,ſed ut calumniator,ut ſycophanta,ut fera beſtia,contra animum tuum locutus es.Sed agedum Pogi, confer mecum pedem,confere mecum manus, intermiſſa pauliſper illa de notationibus pugna,ut liqueat,uter noſtrū Ciceronis elegantiam ſectetur accuratius:quanquam non contentus illius autoritate,etiam ratione niteris,inquiens: Agere gratias dicimus,cur non & referre optime dicetur? Non utar remota contra te analogia,ſed coniuncta atq; germana.Habeo gratiā recte dicitur,cur nō & agere gratiam?at hoc dicitur non recte.Nihil ergo ualet tuum à pari argumentum.Itaq; totū hoc non ratione nititur,ſed autoritate, ſiue exemplis.Tu tamen cū omnino unum habeas, Pogiana ambitione te iactas multa habere.Ego Pogi iſtud,quod tu uidiſti,& ipſe uiderā, ſed quod ego uidi,tu nequaquam uidiſti.Primum quod ipſa exempla nō habent aperte coniunctum nomen gratias cū uerbo refero, ſed ita,ut præcedat uerbum ago,cum quo coniunctū eſt aperte nomen gratias,ut non ſit abſurdum,in uerbo refero repeti idem nomen numero ſingulari.Deinde quòd nō eſſet cauſa, cur Cicero ſic pro Plancio ſcriberet:Cui pro me ſenatus gratias agendas putauit,ego à me gratian referendā nō putem? & Liuius lib.XXXV.Renuntiate, inquit, gratias regi me agere,referre gratiam aliam nunc non poſſe.Cur enim non fuit cōtentus di-* Agere gratiā.

xiſſe gratias? cur in diuerſo uerbo tam aperte mutauit numerũ? Hanc ne ego elegantiam Pogi debueram præterire ſilentio? Tu certe non prætereundam tibi putaſſes, ſi animaduertiſſes, qui te familiariſsimum Ciceronis exiſtimas. Es tu quidem eius famiₗliaris, ſed ita, ut interiora ac penetralia domus eius nunquam adieris, & ut tibi magis indulgeam, non familiaris es ſolum, uerumetiam famulus, ac ſeruus. Sed ſicut non omnis famulus ac ſeruus archana patrisfamiliâs ac domini nouit, ita tu mihi Tulₗlianæ domus uideris eſſe aut ianitor, aut atrienſis, aut mediaſtiₗnus, aut piſtor, aut ſuppromus, aut furnarius, aut cocus, aut ſtaₗbularius, aut, quod tibi & honeſtiſsimum & iucundiſsimũ eſt, cellarius. Nam quomodo putandus es noſſe interiora, qui neſcis

Sententia digna correctoris

dicendum eſſe: ſententia digna correctore noſtro, non correₗctoris. & discutiamus ſuorum uerborum pondus, pro eius uerₗborum dixiſti: & mei uoluminis, pro meorum uoluminum? Ad

Volumen.

quæ reprehendenda non eſt opus Ariſtarcho, ſicut nec ad unũ piraticum myoparonem capiendum præfecto regiæ claſsis, ſed triearcho aut nauarcho, qualis ego ſum in te, unius myoparoₗnis archipiratam, tamdiu oras Italiæ infeſtantem atq; uexantẽ. Sed ut ad rem redeamus: quomodo uerisimile eſt adoleſcentem id notaſſe in Pogio? quia hoc ego apud auditores meos ſæpe teſtatus ſum, de quo in Elegantijs Antidotóq; diſputaui.

Ex Britannis redij.

POG. *Arguit inſuper cũ ſcripſiſſem me ex Britannis rediſſe, ex Britannia oportuiſſe dici, at tritum eſt ab Indis, Hiſpanis, Afris, Germanis dici nos eſſe reuerſos.* LAVR. *Hoc ab adoₗleſcente animaduerſum eſſe nequaquam mirum eſt, ut inſuetum auribus ſuis inauditumq;. Recte autem an ſecus, non dico: niſi quod tu Pogi uideris te recte reprehenſum conſiteri. O homiₗnem ridiculum! Quis enim non rideat in ludo gladiatorio exerₗcitatiſsimum timore ictus capiti minantis, non caput, ſed genu protegentem? Ille culpat, quod dixeris ex Britannis redij, tu occurris*

occurris hac ratione, quòd ſic illud certe dicatur, ut hæc : ab Indis redij, ab Hiſpanis, ab Afris, Germanis: quaſi ille neget recte dici: à Britannis redij. Ipſe agit de præpoſitione ex, tu reſpondes de præpoſitione ab. Hoc quid aliud eſt, quàm tegere genu, quod non periclitabatur, & plagam in capite accipere? Vna adhuc ſupereſt, quæſtio, de qua ais: POG. Coram Pontifice, cũ ſcripſiſſem, ſolœciſmũ eſſe ait, & apud ſcribi debuiſſe. Hæc belua profecto agrum ſtultitiæ depaſta nibil intelligit, in latinis neſcit quid differant coram & apud. Legat Liuium, qui ait: Magis apud quos, quàm coram quibus loqueretur. &, ſi mentis imbecillitas patitur, conſideret, quid hæc diſtent inter ſe uerba: coram quẽ quæritis adſum, Vergilius ait. Sed hæc belua fanatico ſpiritu ducta, cui ſola detrahendi facultas eſt nota, impetu quodam ueſano fertur in præceps, & libidine detrahendi labitur, ubi & pueri conſiſtere ſolent. LAV. O' excordem Pogium, atq; uecordem, & ſecum quoq; diſcordem! Sic loquitur: quaſi alium barbare loquentem reprehendat, & nõ ab alio barbare loquens ipſe reprehendatur. Ille te Pogi, cum ait ſcribere debuiſſe: apud Pontificem, non coram Pontifice, ſatis aperte ſignificat, ſcire ſe, quòd iſta differant, ſed te neſcire. Itaq; tuũ erat oſtendere, te recte uſum ea præpoſitione. Id non facis, ſed quaſi alterum male illa utentem notes, inquis: legant Liuium. O' beluam, ò bipedem aſellum, non intelligis contra te eſſe Liuianum exemplum, ut manifeſtum ſit, ab aliquo, qui uel à me audiuit, aut apud Antidotum meum legit, illius exempli te eſſe admonitum, non te illud per te animaduertiſſe, quippe quod necdum intelligas. Per quod datur intelligi: apud aliquos quidem loqui, eſſe cum illis loqui, coram aliquibus autem, eſſe illis præſentibus loqui. Itaque poſſumus apud aliquem loqui coram nemine, nõ poſſumus coram aliquo, niſi apud quempiam, quæ abs te Pogi neq; hic neque alibi cuſtoditur elegantia.

Coram Pontifice. Apud Pontificem.

tia. Quanquam quomodo poteſt cuſtodiri, quæ nunquam tibi animaduerſa eſt? nam cum hæc ſint uerba tuæ epiſtolæ: qui meis rebus adeò tribuas, ut etiam coram Pontifice legenda cu raris: haud dubie id ſignificas: illa ſcripta Pontifici fuiſſe lecta, non autem alteri, ipſo Pontifice præſente, quod contra Liuij exemplum eſt. At enim Vergilius tecum facit: coràm quẽ quæritis adſum. O caput nihil capax! Non uides Pogi agrum ſtultitiæ depaſte, ut tua tibi reddam, nunc coràm eſſe aduerbium, nec poſſe habere differentiam cum apud: præſertim quòd hæc differentia ita demum, ſi de loquendo fiat mentio, habeat locũ, non ſi de cæteris: qualia ſunt, ſedebam coram te, ſcripſiſti coram populo, ſaltauit coràm magiſtro, in quibus nullus differentiæ reſpectus eſt ad apud, quamuis ſit coram, & ipſa præpoſitio, quanto magis cum non eſt præpoſitio, ſed aduerbium? uelut in Vergiliano exemplo: in quo ne pueri quidem laberentur, ut intelligas Pogi & te eſſe, non me, illum qui labitur, ubi pueri conſiſtere ſolent, & puerum potuiſſe te reprehendere, qui præſertim hoc à me præceptum frequenter audiſſet. Et *hæc ſunt omnino, quæ ille in te notanda ſibi putauit, præter illud, quod diſſimulaſti.* POG. *Quod hæc dederunt diſturbium rebus Papæ.* LAV. *An hoc non pueris etiam ad reprehenſionem notabile eſt, quod uocabulum ne in ore quidem ranarum, quæ turbida aqua gaudent, bene ſonaret? Nam illud in quo aſsidue laberis, quiuis meorum auditorum notaſſet.* POG. *Nam ſuperiores literæ gratæ ſibi fuerunt.* LAV. *Sibi pro ei, contra Grammaticorum præcepta, cum aliorum, tum Priſciani locutus es: niſi ſentis literas ſibiipſis gratas fuiſſe, & quod huic ſimile eſt.* PO. *Vide ne forſitan fallaris ſcriptis ſuis.* LAV. *Videlicet ſuis pro eius, niſi accipis ſuis pro porci, ne uidelicet ſcripta porcelli illum fallant. & iterũ:* POG. *Tanti facio Nicolaum, iudiciumq́; ſuum tanti æſtimo.* LAV. *Nempè iudiciũ porco*

Diſturbiũ dare.

Literæ ſibi placuerunt.

Ne fallaris ſcriptis ſuis.

porcorum ſcrofarumq́; magnificias neceſſe eſt, ne alioqui à pueris barbare locutus eſſe deprehendare. Et *cum non plura notata ſint in epiſtolis tuis,tamẽ inquis.* POG.*Hæc & ſexcẽtas alias ineptias ridiculas in me confert ille barbarus imberbis, quibus nunc barbariſmi crimine,nunc malæ ſoncritatis,nũc malæ cõiunctionis arguit,homo inconditus,abſonus,abſurdus,inconcinnus,qui nullum niſi campanarum aut tympanorum ſonitum nouerit:& certe effrenate nimium ac petulanter effertur* Delphicus *noſter uates,tanquã illa ſua ſenſa,omni ſenſu uacua, ex* Apollinis Pythij *ſacrario, non ex armamentario uolitantis cerebelli,ac ex fanatici demẽtisq́; ueſano capite promere uideatur.Cuius inſaniæ reſpondere ad ſingula, quæ ſint inconciniora prioribus,ſtultiſſimum uideretur.*Verũ *ſtultus, qui quicquam penſi faciam garrulitatem ſcurilitatemq́; eius,qui cõtinua mentis uertigine agitur, debacchantis ritu.* LAV. *Omnia* Po*gij arma non alia ſunt,quàm conuicia & mendacia, quibus ſe protegere,& hoſtem ferire arbitratur.Ego,ut finẽ huius quæſtionis faciam,tanquam apud ipſos iudices,atq; apud eum, qui omnia cernit,* IESVM CHRISTVM *iuro,me reprehẽdiſſe adoleſcentem,qui notas illas appoſuiſſet,&, ne plures apponeret,inhibuiſſe.Si mentior,ipſe deus,quẽ teſtatus ſum,in hac cauſa reddat infenſos mihi iudices omnes : & in primis, cuius iudicium plurimi facio,* Nicolaum *ſummum põtificem.* Quan*quam non opus erat mihi iureiurando, ubi palàm eſt,* Pogium *fàlſò me accuſare,& ſuæ ſibi calumniæ eſſe conſcium: quẽ etiã non pudet appellare crimina,errores in grammatica, niſi per imperitiam in hoc uerbo lapſus ſit,ſicut in illo,quod ait: ſenſa ſenſu uacua,quod eſſe nõ poteſt:imò nec aliud ſunt ſenſa,quàm* Senſus. *ſenſus,niſi quòd illa ſunt animorum tantum : & in illo , quic-* Senſa. *quam penſi faciam,cum,nihil penſi habere,ſit, non ponderare* Penſi nihil habere. *quidpiam atq; conſiderare. Sed omiſſis cæteris eius conuicijs,*

quid

quid eſt,quod me imberbem appellandum duxit, hominem tam bene barbatum? An ut ſenis oratio lepide ac feſtiue luderet: barbarus imberbis,barbariſmi crimine?Placet'ne falſò,dummodo laſciue,ludere?Si ita eſt: cur tu Pogi qui hircus es, barbam, quam in me deſideras,non immittis,& hœdos tuos à lupis, capraſq; ab extraneis admiſſarijs non cuſtodis? Hoc *ego uel ludens uel ſtomachans dixiſſe uolui, quod etiam dicere auſus es (quid enim tu non audeas?) me malle uerſari inter pueros quàm uiros: nimirum obiecturus alia,& capitaliora crimina,ſi qua potuiſſes,cum ea ſuſpicioſè obijcias, à quorum ſuſpicione longe abfui ſemper,inquiens:* POG. *Sed miror tanti uiri conſilium præpoſterum,qui cum ſe* Accurſio *in iuriſciuilis peritia anteponat,cur nõ potius more optimi* Iuriſconſulti *iuris exercitio, quod eſt præclariſſimum,quàm ludi puerilis ſtudio uacet? ibi enim ſummus honor,ſumma dignitas,ſumma quærendæ pecuniæ facultas, hic inter pueros ſumma indignitas,uilis exercitatio,leuis doctrina,lucri parum. Sed credo illũ iuris facultatem ſpernere, ut ſuo ingenio, ſuæ doctrinæ, ſuæ ſapientiæ imparem,& malle inter pueros,quàm inter uiros uerſari.* LAV, *In ludo'ne puerili ego,Pogi,an ubi doctores alij?grammaticam'ne, an artem oratoriam doceo? & pueri me magis, quàm alios doctores, & magis barbati ac magis docti illos, quàm me audiunt?* Tu *Pogi pueros, tu domi tuæ puerilem ludum habes,non ego,nec ullius à grandioribus natu neque doctioribus frequẽtatur,quàm mea lectio.Sed quid de me dico,& non de genere uniuerſo,quod abs te reprehenditur?* Cum *enim meum officium uituperas, omnes rhetores uituperas,* Guarinum,*bone deus,quantũ uirum,* Gaſparinumq; *ac* Venturinũ, *qui nuper uita exceſſere: quorum tanta extitit gloria, ut tanquam clariſſimæ quædam ſtellæ in tranſpadano orbe ſplenduerint,* Franciſcum Philelphum *per multas* Italiæ *urbes celeberrimum*

rimum, Georgium Trapezuntium tuũ collegam, & te multo doctiorem, qui ſuperiore anno à docendo ceſſauit, item collegam tuum Rinutium, qui ſi meliore ualitudine eſſet, adhuc legeret, Carolum Aretinum Cancellarium Florentinum, qui in illius muneris petitione tibi prælatus eſt, nunc cum magna dignitate magnoq́; ſalario Florentiæ profitentem. Tranſeo alios plurimos, quorum quiſque longe ſe tibi anteponit: cum propter alia, tum uerò, quòd ſciunt te ideo non legere, quia ad legendum atq; ad dicendũ ſemper ineptus & elinguis extitiſti. Et certe maioris artificij eſt docere eloquentiam, quàm uel ius ciuile uel Pontificium: quanto maior eſt ars ac maius opus, cui tu ut detraheres, laudaſti ius ciuile, non ut illud laudares, quod & ipſum peroſus es. Nam & in illo opuſculo conuiuali ſub perſona medici petulantiſſimis, ut tuum ingenium fert, uerbis laceraſti, ſicut non minus medicinam ſub iuriſperiti perſona, & in primo Epiſtolarum libro exclamas, ò ſcientiam iuriſciuilis ignorandam & uenalem, reijcio hanc facultatem, abi hinc ad barbaros procul, & alia multa tuo more furioſa. Cur ergo nunc illud laudas uir inconſtantiſſime, & loqueris ſemper ad tempus? certe ut ex comparatione meam profeſſionem deprimeres, hoc eſt, oratoriam artem. O te ſtultorum peruerſiſſimum, & peruerſorum ſtultiſſimum: totam ætatem, ſi tibi credimus, in arte oratoria conſumpſiſti, & eam uituperas? laudas Ciceronẽ ac reliquos oratores atq; rhetoricos, & tamen præceptorem rhetoricæ poſtponis alijs, Ciceronem inquam à quo prælatos legiſti oratores iuris non ſolum peritis, ſed etiam conſultis. Quem, ſi facultas mihi ſuppeteret, facerem ab inferis exiſtentem, & in te uelut in alterum Catilinam, Verrem, Clodiũ, Antonium faces illas ac fulmina eloquentiæ intorquentem: qualis enim foret in te facundiæ inuidia conflagrandũ? Cicero nanq; abs te, cum me uituperas, uituperatur. Sed omiſſo Cicerone,

uolo

uolo tibi ex ipſo iure ciuili iſtum tibi eximere errorē. Romani imperatores, quorum unus eſt Iuſtinianus, non minus tribuerunt dignitatis oratoriam artem quàm ius ciuile docentibus: in hæc uerba: Habeant *igitur ſpecialiter noſtrum ius primū* Ro*mæ, quos eloquentiæ doctrina cōmēdat: oratores quidē tres numero, grammatici uero decem.* Etiam *ij, qui facundia grauitatis pollere noſcuntur, quinque numero ſint, ſophiſtæ & grammatici æque decem.* Et *mox:* Duos *quoq; , qui iuris & legum uolūtates pandant.* At *enim multo ſunt plures iuriſperiti quàm oratores, inquies:* Docebo *hoc non ſolum te* Pogi, *ſed etiam ipſos iuriſperitos, & cur ſe illi oratoribus præferendos, & cur falſò arbitrantur.* Non *ſunt iſti, qui ſe tantum iuriſperitos uocāt, ſolum tales, ſed etiam oratores etſi artem oratoriam neſciāt, quales illi primi homines fuere.* Siquidem *priores fuerunt, qui cauſas orauerunt, quàm qui artem orandi literis mandauerūt, aut qui ex arte orauerunt, & quia hanc ignorant, nō ſe uocāt oratores ſed aduocatos: quaſi aliud ſit hoc ab illo, & non potius aliud à iuriſperito ſiue iuriſconſulto: aduocatus enim cauſarum eſt, qui cauſas agit: iuriſconſultus eſt, qui de iure reſpondet, non qui cauſas agit, ut ex toto iuriſciuilis corpore datur intelligi.* Itaq; *cum magis iſti uerſentur in cauſis agendis, quod* Caius, Paulus, Papinianus, Scæuola, Marcellus, Vlpianus, *cæteriq; non fecerunt, magis ſunt oratores appellandi.* At *enim magis eis cōfert iuris ſcientia: quaſi uerò poßit orator citra ſcientiā iuris eſſe.* Certe *id eis plus confert, quod norūt, quàm quod ignorant, plus tamen conferret eis eloquentia, ſi eam tenerent.* Tametſi, *ut uidemus, qui uel naturæ dotibus, uel dicendi exercitatione habentur eloquentes, qualis uere uocatur orator, ij omnibus* Iuriſperitis *antecellunt, & dignitate, & gloria, & facultatibus, ut negare non poßint: hunc talem quantulumcūq; oratorem longe anteponendum etiam ſummo* Iuriſconſulto: *etſi non*

Vtrum Orator an iuriſcōſultus præſtantior.

Aduocatus.
Iuriſconſultus.

Orator. B

*etſi non dixero multas cauſas eſſe, in quibus nihil loci habe t iuris prudentia. Nihil nunc loquor, de illo alio genere oratorum, quos uulgo prædicatores uocant, quanta in illis autoritas, quanta uis, quãta maieſtas inſit, de iuriſperitis tantũ nunc ago, qui non ſolum ea, quæ dixi, ſed etiam ius ſuum ignorant, nec intelligunt non de iuriſperitis, ſed de oratoribus loqui Iuſtinianum, cum inquit: Aduocati, qui dirimunt ambigua facta cauſarum, ſuæq; defenſionis uiribus in rebus ſæpe publicis ac priuatis lapſa erigunt, fatigata reparant, non minus prouident humano generi, quàm ſi prælijs ac uulneribus patriam parentesq; ſaluarent. Non enim ſolos noſtro imperio militare credimus illos, qui gladijs, clypeis, ac thoracibus nituntur, ſed etiam aduocatos. Militant nanq; cauſarum patroni, qui glorioſæ uocis cõfiſi munimine, laborantium ſpem, uitam, & poſteros defendũt. Tales Cicero, Cæſar, Quintilianus, omnes conſules ac præſtantiſſimi uiri, tales Demoſthenes, Aeſchines, Hiperides, & cæteri, qui oratores uocati ſunt, extitere, non qui uocati ſunt iuriſconſulti, quorũ nemo unquam in magna apud homines fuit admiratione. Quare intelligant iſti aduocati noſtri: ſe aut non eſſe admirabiles uiros: aut, ſi ſunt, id maxime debere oratoriæ arti, ſiue oratoriæ exercitationi. Ego, quod ad me attinet, nõ uideo, cur ſim ulli, qui ius ciuile legat, inferior, cum ſim pro idoneo à ſummo Pontifice, qui noſter imperator eſt, habitus ad docendam oratoriam artem, nec pro inferiore ab eodem exiſtimer, nec minori, quàm mediocres illorum, ſalario afficiar. At cur non illud, ut tuo uocabulo utar, exercitium factito, quod etiam pater meus factitauit utriuſq; iuris antiſtes? Cur non & illi meum factitant, quod eſt multo præclarius, ſi recte exiſtimemus? Aut ſi illud præclarius eſt, cur tu non exerces? Niſi ius tuum fortaſſe præſtas omnibus, de quo, ne collegas tuos mihi amiciſſimos attingam, nolo aliquid dicere. Tantum reſpondiſſe

*Forte legendũ, etſi non negauerim.

Aduocatus.

ſufficerit,eaſdem immunitates,eoſdem honores habere rhetores,quos habent iuris doctores,etiam, ut de licētia addas auri geſtandi,quod ſi illi ex iure ciuili geſtare queunt,profecto & rhetores poſſunt. Quanquam hæc opinio apud illos ex ignorātia iuris,cui ſtudent,orta eſt:in quo nihil tale ſignificatur,non modo in aduocatis,ſed ne in militibus quidem,quorū dignitati, ſi qua dignitas eſt,ſuam iſti parem faciunt,& hos ſequuti medici atq; philoſophi.Sed de hoc ſatis.Iam enim tempus eſt, cōuicta triplici Pogiana calumnia,& ueluti triplici ſerpētis exciſa lingua,ut triplicem quoq; imperitiam conuincamus,& quaſi aliam trifidem excidamus linguam eiuſdem ſerpentis: qualis dicitur eſſe,ſi credere fas eſt,Amphesibena,ut eſt apud Lucanū: Et grauis ingenium ſurgens caput Amphesibena.Sed loquuturus de imperitia Pogij,dum ille me imperitum probare uult,nolo illud ſuperioris loci omiſſum,quod particulā cur fruſtra poſuit.

Quod ſcriptores aliquot imperite emēdarit.

Nam ita dicere debuit:miror conſilium uiri,qui non uacet potius iuri:non autem,qui cur non uacet. Agedum Pogi ſerpētina lingua ac ſerpentino afflatu,iterum ſibila. Fateor equidē me reprehendiſſe quoſdam mediocres homines,ueluti Priſcianum,Seruium,Donatum,quòd in arte,quam autoritate ſummorum ſcriptorum confirmant,nōnihil dixerint diſcrepans ab illorum autoritate,quemadmodum exemplis doceo, ut mihi neceſſe fuerit aut maximos quoſq; autores,aut iſtos & pauculos & mediocres ſequi. Malui itaque illos ſectari, quos & iſti ſe quoq; ſectari fatebantur. Tu autem,quaſi id ego non faciam, me inſectaris,inquiens: POG. Iſte ueſanus conuiciator,ſuperiorum omnium autoritate ſemota,noua ſenſa uerbis indidit,nouum ſcribendi morem introducit:tanta præſumptione uſus, ut ſibi ſolus plus,quàm cæteris omnibus tribuat autoritatis.Latinorum uerborū proprietas,uis,ſignificatio,cōſtructio,nō tantum ratione,quantū ueterum ſcriptorū autoritate cōſtat. Qua

Qui cur non uacet iuri.

ſubla

ſublata linguæ latinæ fundamentum & ſubſtentaculum pereat neceſſe eſt. LAV. Ita'ne Pogi non nitor ego ueterum ſcriptorum autoritate, ſed mea? Si aduerſus Priſcianũ & cæteros grãmaticos aliquando diſputans ego, reſpuerem autores, quos illi afferunt, certe non tam grammaticis, quàm autoribus aduerſarer, omnibus ſcriptoribus bellum indicerem, & repudiata lingua latina, aut alia uterer, aut nouam introducerẽ. Hæc ſi neq; facio, neq; quempiam facturũ eſſe credibile eſt, ſequitur, ut aliquid ego argutius profundiusq; in uſu autorum animaduerterim, quàm iſti fecerunt, ſicut & ipſi multa prudentius quàm ſuperiores fecerant. Nam alioqui poſt illos non ſcripſiſſent, quũ præſertim dicat Priſcianus: Vetuſtiſſima ætas maxime in grammatica arte arguitur peccaſſe, cuius autores quanto ſunt iuniores, tanto perſpicaciores & ingenijs floruiſſe, & diligẽtia ualuiſſe omnium iudicio confirmatur erudiriſſimorum. Quare noli mirari Pogi, quia tu nihil inuenis noui, me quippiam noui inueniſſe, nec palàm calumniari, quòd nullius autoritatẽ ſequar. Nam ſi ego nullos pro me affero, tuum eſt illos cõtra me afferre: atqui ſecus fit, ſiquidẽ ego infinitis exemplis utor, tu nullis: quin illi quoq;, ubi à me reprehenduntur, aut nullis, aut rariſſimis, aut inualidis utuntur, ueluti in illo loco, ubi de mei, tui, ſui, diſputaui, de quo tu ais: PO. Noſtri & ueſtri genitiuus pluralis Seruius grãmaticus ait, A. Gellium, ut poſtea apparebit, ſequutus. Sed hos & Priſcianum cũ alijs in errorẽ induxit. Et deinde: Verum quid mirum, cũ A. Gellius, & quidẽ antiquior, nullum exitum in hac quæſtione poteſt reperire, ſed etiam non optimè ſentit. LAV. Omitto de perfidia tua loqui uir peſſime Pogi, qui hunc locũ ex Elegantijs nequaquã ſyncere protuliſti, ut ſemper facis. fallor opinione? improbè illos emendo? cur quæſo tu uir doctiſſimus latiniſſimusq;, & autorũ nominis famæq; defenſor, nõ aliqua contra me affers illorũ exempla pro

Priſciano? qui nec ipſe ulla pro ſe affert, quare liceat, ut opinatur licere, ſic dicere: mei uel noſtri agrum colo: tui uel ueſtri filium diligo: ſui uxorem cuſtodit, pro meum uel noſtrum, tuum uel ueſtrum agrum filiumq́;, ſuam uxorẽ? Qua de re tam multa ego tamq́; egregia tradidi ex ſummis autoribus obſeruata, ut putem me ſatis ad æternitatem gloriæ uel ob id capitulum cõparaſſe, & poſſe inter præſtantes numerari ſcriptores, quẽ illi, quos reprehendi, ſi reuiuiſcerent, admirarentur, quẽ tu ſceleſtiſſime, cum tot res à me uel didiceris, uel diſcere poßis, ſpernere uis uideri, inquiens: POG. Sed cum loci ſint penè infiniti, quos faſtidij cauſa omiſi (totũ enim opus his ridiculis ſententijs refertum eſt) pauca expreßi. LAV. Ridicula ſunt Pogi, quæ neq; Priſcianus, neq; Seruius, Donatus, Diomedes, Caper, Probus nouerunt? ac ne A. quidem Gellius tradere ſciuit? quibus nihil habet omnis lingua latina præſtantius? Si ridicula ſunt, & tibi non obſeruanda, ride Ciceronem ac cæteros, qui iſta tanquam myſteria quædam obſeruarunt. Sed illum alterum locũ fortius premis, &, ut tibi uideris, ſtrangulas. POG. Grãmatici autores, ait, uno uniuerſi ore aiunt: uerba in ſco, ut caleſco, ſignificare inchoationem, ideoq́; inchoatiua: in ſo, ut uiſo, deſiderium, ideoq́; deſideratiua: in rio, ut eſurio, meditationem, ideoq́; meditatiua appellari. In quibus, ait: ab omnibus diſſentio. O uocem piſtrino & ergaſtulo dignam! Quis hanc petulantiam, temeritatem, audaciam, mordacißimi pediculi æquo animo ferre queat? quis non dedignetur ſapientes à ſtulto, doctos ab indocto, peritißimos ab ignauißimo elegantes ab abſurdo, latinos à barbaro reprehendi? Hic'ne uir inſulſißimus, nulla autoritate, nulla doctrina præditus, omniũ qui uiuant amentißimus, ſcribere audet ſe ab omnibus grãmaticis, præſertim talibus, diſſentire? Quæ maiora ſigna demẽtiæ expectantur: quæ maiores inſaniæ faces? qui uiolentiores furiarum ſtimuli, qui mentẽ

Sui uxorem cuſtodit.

mentem furibundam agitent, deſiderantur? Hic ſi mentis eſſet compos, ſi non arrogans atq; improbus, ſi non ab omni ratione alienus, nõ adeò ſe proteruum furentemq́; oſtẽderet, nullius pretij, uecors, belua, ut omniũ doctorũ uirorum reprehendendorum munus aſſumere præ ſe ferat. Abi in malam crucẽ proterue animal cum iſtac inſulſa inaniq́; magniloquentia. LAV. *Ecce autores Pogiani, Ecce copia exemplorum huius, qui ait linguam latinam conſtare autorum exemplis, ecce hominis ingenioſi rationes atq; argumenta (nam, eius iudicio, ſecundum ab exemplo locum obtinet ratio) ecce * quod deceat exprobrare alteri tam atrocibus maledictis atq; conuicijs. Si non affero autores ego Pogi, & hoc in me uituperas, cur eos ipſe nõ affers? ò furcifer, cum ubiq; ego exempla afferam, & quidem plurima atq; adeò autorum omnium, tu tamẽ diſſimulas. Quid, inquies, num illa contra Grammaticos omnes affers? contra omnes, cõtraq; plures, ſi plures eſſent, afferrem: non quia quicquam uelim ex illorum laude detractum, ſed ut ueritas eruatur. Sunt enim, ut tuis uerbis utar, docti illi quidẽ, peritiſſimi, elegantes, latini: &, ſi uis, etiam ſapientes, uerùm ego doctior, peritior, elegantior, latinior, &, ſi uerum dixiſti de illis, etiã ſapientior. Neq; id ratione ſolum, quam mox ſubijciam, conſtat, uerũ & multorum hominum * teſtimonio dicã: puta Leonardi, Guarini, Auriſpæ, aliorumq́; plurimorum, qui de operis mei laude ſcripſerunt: ego * dico tui tuorumq́; ſimilium, qui cum refutare nequearis hoc præceptum, profectò comprobaris: quanquam tuam aſſenſionem diſſenſionemq́;, debacchantis hominis, non loquentis, quid ego magnificiam? An gigas auxiliũ hoſtilitatemq; pomilij hominis, quem nanum uulgo uocãt: curaret? an non te pomilium paſſim oſtendo, & me Gigantem & plus quàm Gigantem? quippe qui de Priſciani tanquam de Herculis manu clauam eripio? Sunt autem exempla, quæ quiſque pro ſe*

* Ars, ecce quem deceat.

affert,quaſi illius arma,ut gladius,haſta,claua, quæ cum alter è diuerſo ſecum facere,& contra illum,qui afferebat, oſtẽdit, nimirum gladium aut clauam de manu eripit: &, quod maius

Inchoatiua uerba.

eſt,ſuis eundem armis ferit.Priſcianus hoc de inchoatiuis exemplo Vergiliano utitur:ægreſcitq́; medendo. quod ego probaui mecum facere,quòd nemo inter curationẽ medicamẽtaq́; ægrotare incipit.Attuli quoq; eiuſdem Vergilij exemplum:maria incipiunt agitata tumeſcere. Cui ſimile eſt Tullianum illud, cum ait:orationem ſuam cœpiſſe caneſcere.Superuacuum enim futurum fuiſſe:illud incipiũt,& illud cœpit,ſi tumeſcere & caneſcere ſignificarent inchoationem. Et pro Milone: quanto ille plura miſcebat,tanto hic indies magis conualeſcebat.Certe nihil poteſt quotidie inchoare,& alia multa,quæ illic diſputaui. Deniq;,ut ſcias,quibus ego nitar exemplis,omnes pro me autores,omnia huiuſcemodi apud illos uerba mecũ facere cõtendo. Tu uel unum tecum facere demonſtra. Atq;,ut aliquid nouæ probationis excogitem,impulſus impudẽtia tua,non'ne inchoare,& deſinere contraria ſunt? Atq; ſi uerba,quæ uocantur Inchoatiua,quæ exeunt in ſco, inchoationem ſignificarent, non iungerentur cum uerbo deſino, nunc cum deſino iuncta repeɾiuntur,ut apud Quintilianum:Deſinis erubeſcere iam,quòd filium nõ uides,& qualia ſunt,quibus omnes utimur:iam arbores deſinunt floreſcere,tu ceſſas pingueſcere, iam fluuius fecit finem tumeſcẽdi.Extorſi item Herculeam de manu Priſciani clauam,dum de uerbis deſideratiuis loquens,exemplo quoq; Vergiliano utitur: Nam memini Heſione uiſentem regna ſororis Laomedontiadem Priamum:uiſentẽ,inquiens, cupientẽ uidere: imò,ut ibi oſtendi,euntem ad uidendũ, quod declarat Cicero, cum ait:cupio,& iam pridem cupio, Alexandriam atq; Aegyptum uiſere.Quid enim attinet addere cupio, ſi uiſo idem eſt, quod cupio ſiue deſidero uidere? Verba in rio negaui ſignificare

Deſideratiua.

Meditatiua uerba.

care meditationem,ſed deſiderium,ut apud Ciceronem.Vt aliquando dolor populi Romani pariat, quod iam diu parturit. & alia exempla,quæ in Elegantijs attuli, quæ mouiſſent lapides ad ſentiendum,nec tamen te mouere potuerunt:uides ſcelerate Pogi,ut ſemper nitor autoritate,& uniuerſorū ſcriptorū exemplis,confutans,quoad poßum,ratione etiā opinionē grāmaticæ præceptorum: At tu pro tua cauſa ſemper inculcas cōuitia,inquiens: POG. *Verum quæro,Carmentiſ ne an ſibyllæ alicuius ſpiritus aut dæmon quiſpiam familiaris, ſicut de Socrate legimus,ſomniantem illum erudierit, an in antro aliquo Muſarum ſit diutius ad perdiſcendam diſciplinam ignorantiæ uerſatus,an arculam aliquam tenet abſconſam reſponſis phœbæis plenam,aut libros cæteris ignotos ab inferis eruerit, qui ſibi adeò inſanire monſtrarunt, & nudum odium in cæterorū opprobriū populo oſtentare.* LAV. *Velis nolis ignominioſe Pogi,ſignificas te admirari acumen inuentorū meorū. Qui ſi uera tradidi,ut certe tradidi,quid ni & tibi & alijs miraculo debeam eſſe? & tu fateri cogaris: me à Carmente, à ſibylla,à Muſis, ab Apolline (nam dæmonem & inferos tibi relinquo) educatum,eruditū,excultū? Hæc de ijs ſcriptoribus,quos in uniuerſum reprehēdo,nō de ijs,quos nominatim,quorū tu patronus tam diſertus es,ut magis eos abs te deſertos quàm aßertos liceat dicere.Ais enim:* POG. *Item,quare peccauit Priſcianus ad Iulianū ſcribens: Tibi ego opus deuoueo omnis eloquentiæ præſul,ut quantumcūq; deus mihi annuerit ſuſcepti operis gloriæ,te comite,quaſi ſole quodā,dilucidius creſcat. Quid magis abſurdum,Valla inquit,quàm quem dicas ſolem tuum,eundem appellare comitem tuū? O freneticе,ſicut in reliquis,ita in hoc Laurenti. Non dicit ſuū ſolem,ſed comite,quaſi ſole quodā lucente. Sed detrahendi libido,addita ſtultitia & impudētia te in præceps trahit.* LAV. *Frenеticus eſt Pogi,q quod loquitur nō*

intelligit; freneticus eſt, qui non uulneri, ſed ſano membro medicamenta apponit; freneticus eſt, qui lumen non præfert, ſed à tergo fert, ut tu facis Pogi, ter freneticus. Nō enim ego improbo in Priſciano, quod dicat illū ſolem, ut tu ſtolide accipis, nec de uocabulo, ſol, ſed uocabulo, comes, diſputabam, quòd abſurdum eſſet, quem omnis eloquentiæ præſulem & hortatorē ſuū, & cuius mentem ex anima Homeri atq; Vergilij cōpoſitam diceret, eundem comitem potius appellare, quàm ducem, cū dux præcedat, comes ſequatur, præſertim cum dicat: uelut ſole. Siquidem ſolem ducē habemus, ſicuti candelam, quam, ut dixi, nemo poſt tergum fert, ſed ante ſe: niſi forte Pogius, qui non ſolum iſta non intelligit, quiq; libidine mihi detrahendi non uulnus Priſciani ſanat, ſed alligato illius membro nō ſaucio me uulnerare nititur, & ſolam candelamq; debere ſequi potius putat, quàm præire, uerumetiam ait: quaſi ſole quodam lucente: perinde ac ſi poſſit ſol eſſe niſi lucens, & lux niſi fulgens. En nitor Pogianæ facundiæ, qui nitide loqui docere me uult. POG. Sequitur ueſaniam ſuam Valla, Lactantium incurſans, qui ait: placidiora quæq; animalia, ſcribendum aſſerens: omnia placidiora animalia, & aliquanto poſt, cum Terentij defenſionem attigiſſet, ſubijcit: & quod ſtultitiam ſummā redolet, non uerebor, inquit, reprehēdere Boëtium, Priſcianū, & elegantiorē utroq; Lactantium. Quorum Boëtius cū ſcripſiſſet: noſti quàm facillime, mallem dixiſſe: quàm facile, ait: Priſcianus, ut docerem quàm frequentiſſime. Lactātius uerò, quàm multa alia. Latinius erat, Laurentius ait: quàm frequenter, & permulta. LAV. Non'ne ais Pogi linguam latinam conſtare autorum exemplis? Non'ne, ut oſtendi paulo ante, me, etſi falſò, tamen accuſabas, quòd ratione mallem niti quàm autoritate? En ego omnium autorum pro me contra hos tres affero exempla. Tu, ne tibi repugnes: affer pro his tribus uel unum, aut ex Cicerone, aut ex

LACTANTIVS.

Quinti

Quintiliano, aut ex Salluſtio, aut ex Liuio, aut ex uno quolibet ueterum autorum. Hoc non facis, & tamen illorum ſuſcipis patrocinium, & quia nihil habes, quo & illos protegas, & me uulneres, facis, quod nemo unquam fecit, unde Iuriſconſulti omnes obſtupeſcant, tergiuerſaris, calumniaris, cauillaris, præuaricaris. Nam tergiuerſaris, quia pugnare uis, & tamen ſubterfugis, calumniaris, quia falſa obijcis, cauillaris, quia uerũ euidens per ambages occulere tentas, præuaricaris, quia in me accuſando aut nihil contra me, aut pro me dicis. Quanquam, ò inuicte orator, quis omnino intelligit, quid mihi obijcias? Dum enim occultare iuſtitiam partis meæ uis, nõ referendis ad literã uerbis meis ex illo opere, ſed deprauandis ac decurtandis, totã cauſam excæcaſti. Longe poſt, cum de multis alijs diſſipate blateraſti, ad Lactantium redis, quaſi de eo nihil dixiſſes, inquiens: POG. Addit Lactantium inter eos, quos uelut ignaros linguæ Latinæ caſtiget, qui cum ſcripſiſſet: uenia concedi poteſt imperitis, & qui ſe ſapientes nõ fatentur: his uerò non poteſt, qui ſapientiam profeſſi &c. ego dixiſſem, inquit, his nõ poteſt, dictionem uerò ſuperuacaneam putans: deinde quale eſt Lactantij lib. primo: quis mentis emotæ non modo futura prædicere, ſed etiam cohærentia loqui poſſet? Dicẽdum erat ait: ſed uel cohærentia, aut, uel certe, aut, uel ſaltem. Quis nõ hunc bipedalem aſellum rideat, qui etiam Lactantium corrigat? unde huic ſtulto tanta doctrina? tam noua dicendi ars? tam exquiſita facultas innata eſt, ut nouum dicendi morem alijs incognitum introducat? Neſciuit Lactantius Latinam linguam, ut in Laurẽtio Valla opus fuerit emendatore? LAV. Quis ex omni prorſus memoria te ſtultior Pogi, aut etiam malignior? Nouũ dicendi morem, & alijs incognitum introduco? quaſi nullum ego exemplum ueterum afferam, & ſic omnes locutos non dicam? Sed fac me nullum afferre, ut tu calumniaris, cur ipſe non

econtrario affers,ſi habes? ſi non habes,cur me increpas? cur me aſellum uocas homo barbariſſime?qui mecum de lingua la-
Bipes. tina uis contendere:bipedalem ponens pro bipedem? eſt enim bipes duorum pedum,ut apud Iuuenalem:

Atq; alium bipedem ſibi quærat aſellum.

Bipedalis. Bipedalis uerò longitudine duorum pedum, ut pedalis unius
Seſquipedalis. pedis,& ſeſquipedalis unius & dimidiati pedis longitudine,
Reſciſcere. ut apud Horatium: Proijcit ampullas,& ſeſquipedalia uerba.

GELLIVS. POG. Reſciſcere A.Gellius dicit rem inopinatam eſſe inſperatamq; cognoſcere. Deprecor quoq; ſupplicium dici. At Valla miror,inquit,de hoc ſolertiſſimo uerborum indagatore,& ei in omnibus contradicit. LAV. Semper mea uerba corrūpis, quaſi illud opus non extet,& tibi nunquam reſpōſurus eſſem. Ego Pogi apud A. Gelliū, de quo cum præfatione honorifica loquutus ſum, negaui abſolutam horū duorum uerborum eſſe definitionē,Erraui? Tuum fuit errorem meū oſtēdere,nō autē id ſolum ſignificare,nec A.Gellium poſſe errare,nec Laurentium poſſe rectè ſentire. Nam cum ego & rationes ubiq; afferam,& autoritates,putas tibi nihil in cōtrarium afferenti,auditores ac iudices aſſenſuros?& nō potius te tum imperitum, tum calumniatorem arbitraturos? POG. Boetium inſuper in numerum imperitorum adſcribit,inquiens:In quod uitium in-
BOETIVS. cidit Boetius lib.1.in Ciceronis Topica:ſi non confuſè ſolùm, uerùm etiam diſtributim,& in ſuarū partium proprietate noſcantur.Dicendum erat,ait,non ſolū non confuſe. LAV. Vbi ſunt quæſo Pogi,quæ contra me profers,exempla? iſtud'ne eſt Boetium tutari?Iſtud eſt Laurētium refutare? Quis puer iſtud faceret? O' te prudentia puerū,& malitia ſenem,qui ſcelerata mente ſumpſiſti mea,& de Boetio,& de Lactantio uerba. Nā dixi:forte aliter ab ipſis ſcriptum eſt,& me non homines, ſed res notare. Iterum poſtquam aliquot alios autores attigiſti,in

Boetiū

Boetiũ relaberis:inquiens, POG. Boetiũ tum ſæpius arguit, tum maxime in ea definitione cum ait:Perſona eſt incõmutabilis naturæ indiuidua ſubſtantia.Sed huic homini Romano oſtẽdam,inquit Laurentius, Romane loqui neſcire. Perſtat in ſua ſtultitia Vallea temeritas.Boetium arguit,quòd Romane loqui neſciuit. Si Romane loqui aliud eſt, quàm Latine loqui, ut tu ſentis,quemadmodum poſterius apparebit, quid doles uicem eius,qui Romane loqui neſciuit,cũ nec punice, nec perſice,nec indice nouerit? Verum ſubtexamus cætera,& paulopoſt:Non ut Boetius uoluit,qui nos barbare loqui docuit. Quàm ridendum:Boetius uir omnium doctiſſimus barbare loquitur? Valla imperitiſſimus conuitiator Latine Boetium loqui docet? definitionem illius arguit procax belua,tanta peruicacitate,ut in hæreſim ſæpius incurrat. LAV. Omniũ eſt doctiſſimus Boetius? Latine loquendi,an aliarum rerum? Si latine loquẽdi,cur eum nemo imitatur? ſi aliarum rerum, nihil ad noſtrũ propoſitum, quanquam tu nihil illius niſi libros de conſolatione legiſti,homo indoctiſſimus,doctiſſimorum tamen,ſi tibi credimus, defenſor.An tu putas,quoniam de lingua Latina agimus, ſic definiturum fuiſſe perſonam M.Tullium,ut eam ab hominibus ſecluderet,& ad ſolum deum relegaret? Ego ne Hieronymũ quidem,nec Ambroſium,nec Hilarium,nec Auguſtinũ puto.Nam perſona hominis, quoq; eſt,& ibi deus non accipit perſonam hominis,quæ uere ac proprie id ſignificat quod Græce πρόσωπον, quod ante uſurpatũ in homine,quam in deo.Sed quid diſputo contra hominem imperitiſſimum ac ſtultiſſimũ omnium morionum,qui me,contra quem nec rationibus utitur,nec exemplis,arbitratur à ſe ſub umbra Boetij oppreſſum, atque hæreticum uiſum iri, cum & ipſe tanquam antichriſtianus, deos, Herculem, Iouem, cæteraq; huiuſmodi numina inuocet,& eius coniunctiſſimus Nicolaus Nicoli, uir non minimæ

autori

*autoritatis,*Boetium *ſit appellare ſolitus excolaturam bonæ doctrinæ,ut nemo mirari debeat,ſi cum* Boetio *de linguæ* La*tinæ proprietate contendo.*At Pogius(*o ſcabram hominis malignitatem!*)*uetat me etiam contendere cum* Alberto Grot,*quod interpretantur magnus, familiæ nomen,non hominis agnomē: inquiens,* POG. *Addidit & philoſophos.* Inquit *enim ſuper* Suadere. *uerbi ſuadeo expoſitione,* Quātum *errant philoſophi noſtri, quorum eſt* Albertus,*cum de comparatione dialecticæ & rhetoricæ diſputant:huius uerbi ſignificationē neſcientes,quiſquis illos legerit,intelliget.*Primum Boetium,*quem* Albertus *philoſophum* Latinum *appellat, tum ipſum* Albertum *redarguit, homo acutiſſimi ingenij,q plus ipſe ſomniando didicerat,quàm reliqui legendo.*Hic *ſolum ſe uerborum conſcium & interpretem ſomniat,cum ipſe in multis aberret..* LAV. Quemadmo*dum in confutanda calumnia tua* Pogi *paſſim, ut quiſq; locus occurrebat,notabam imperitiā tuam,ſic nunc in quæſtione imperitiæ,etiam calumniæ tuæ,ut quicq; occurrerit calūnioſē dictum,admonebo.Si de omnibus* Latinis Pogi *ſentio,cum dico, philoſophi noſtri,cur magis* Boetiū *nominas,quàm* Varronē, Ciceronē,*Senecam,*Apuleiū,Macrobiū,Martianū *reliquosq;, quos à me dicas reprehenſos,ut ignaros differētiæ inter ſuadeo & perſuadeo?An quòd ait* Albertus Boetium Philoſophū Latinū*:quaſi cæteri philoſophi latini non ſint?*Nūquid *idcirco id ego ſentio, quia dicat* Albertus*? Sin de recentibus ſentio,ut apertē liquet,quid uis de* Boetio *me ſenſiſſe?Sed hoc conſuetæ calumniæ tuæ,illud ignorantiæ,quod putas* Albertū *loquutum eſſe eleganter,aut hanc differentiam ſciſſe,quam,haud ſcio,an aut recētium* Ariſtotelis *interpretum quia* Græci *pro duobus ſuadeo & perſuadeo unum habent* πείθω,*aut aliquot iam ſeculis ſcriptorum aliquis nouerit,quod tu certē nō noras,homo indiſertus,& indiſertorū patronus,& quod turpius eſt,diſertorum*

torum

torum oppugnator. Nam & ego diſertus ſum, & diſertiſsimorum contra te utor exemplis pariter, & rationibus, quorũ cauſa cõmunis mecum eſt, ut in eo uno, quod reſtat. Ais enim, POG. *Iuſtinianum, dicit, & reliquos malè ſenſiſſe, cum teſtamentum ſcripſerunt, eſſe quaſi mentis teſtationẽ.* LAV. *Quosnam reliquos ego male ſenſiſſe dico, ſceleſtiſsime calumniator, qui etiã uerba deprauas? Non enim inquit Iuſtinianus, ſiue alius, quiſquis fuit (nam Iuſtinianus ne legit quidẽ iſta, ut opinor) teſtamentum appellari quaſi teſtationẽ mentis, ſed planè, quod teſtatio mentis ſit, quam ex etymologia definitionem, ſi primus ego notaſſem, quid diceres Pogi, cum nunc me accuſes ſequentem, ut illic teſtatus ſum, A. Gellium, quoſdam iuriſconſultos ratione confutantem? O' te libidine detrahendi cæcum! Superius agebas A. Gellij cauſam, nunc eum oppugnas. Verũ, ne legẽtes deſiderẽt, qd in iuriſcõſultos A. Gellius, & ego in Iuſtinianũ, ſi Iuſtinianus fuit, afferã, (nã ipſe ſcis, quippe qui in Elegãtijs legiſti, quod nunc non confutando ſatis comprobas) dicam breuiter. Non magis eſt mens in teſtamentum, quàm in armamentum, in ſalſamentum, in atramentũ, in condimentum, in armentum, in ornamentũ, in pauimentum, in tormentũ, in alijs plurimis. Hæc Auli Gellij ratio. Ego tanquam rationis appendicem addidi cum alia, tum hoc: Talia nomina cum ſuapte natura exeant in men, ut uelamen, medicamen, ſpiramen, munimen, accipere tum ſyllabam in fine, fieriq́; uelamentum, medicamentum, ſpiramentum, munimẽtum, ubi non magis eſt mens quàm menta, uel mentum. Sed cur non etiam accuſaſti Pogi, quòd Donati quoq; illic etymologiam reprehenderim, negauerimq́; orationem dici quaſi oris rationem, cum dixeris à me reprehendi Donatum. At uide, quantopere reformidem fateri à me reprehendi Donatum, egregium illum quidem & ſingularem, ſed tamen, ut rumparis, Laurentio non multo doctiorem,*

Iuſtinianus. Teſtamentum. DONATVS. Oratio.

etſi

etſi uix ei uigilanti lucernam tenere dignus eſſes, ac ne mihi quidẽ. Nam te nec pro lucernario meo, nec pro laternario habere uellem. Eius ſuper Terentij Andrian nondũ legeram cõmentum, cum compoſui Elegantias. In eo ait, ſepulchrũ dictum

Sepulchrum. Se & ſine in cõpoſitione.

eſſe quaſi ſine pulchro, opinor, uerius dicere cõpoſitum à ſe, quod eſt, ſeorſum, & pulchrum, quia ſe in compoſitiõe longũ eſt. Ideo à ſine uoluit componi, quod eſt breue, quam præpoſitionem nuſquam in compoſitione inueni. Quod ſi neq; ſine, neq; ſe pars eſt huius nominis, certe nec pulchrum pars erit, quod ab illa præpoſitione pendebat. Erit itaq; hoc nomen ſimplex, & ut apertè declarat eius ſignificatio, deriuatum à ſepelio. Et ſicut à ſimulatum ſupino fit ſimulachrũ, & à lauatum,

Simulacrum. Lauacrum. Fulcrum.

quo ueteres utebãtur (ut Ouidius: Mane lauaturas illa petebat aquas,) fit lauacrum, & à ſupino fultũ, fulcrum, & à ſupino mulctum, mulcrum, ſic à ſupino ſepultũ fit ſepulcrũ.

Mulcrum.

Defende in hoc tu Donatum Pogi, ſi uales, qui nunquam ad linguã Latinam magis aliquid attuliſti, quàm Therſites ad eloquentiam Græcam, cuius pœna, qua illum Vlyſſes affecit, te manet, imò iam irrogatur. Nam ego in te Vlyſſes ſum, teq; ſceptro illo regali uerbero, atq; illis uerbis te dignis increpito:

Θερσίτ᾽ ἀκριτόμυθε, λιγύς περ ἐὼν ἀγορητὴς,
ἴσχεο, μηδ᾽ ἔθελ᾽ οἶος ἐριζέμεναι βασιλεῦσιν.
οὐ γὰρ ἐγὼ σέο φημὶ χερειότερον βροτὸν ἄλλον
ἔμμεναι, ὅσοι ἅμ᾽ ἀτρείδῃς ὑπὸ ἴλιον ἦλθον.
τῷ, οὐκ ἂν βασιλῆας ἀνὰ στόμ᾽ ἔχων ἀγορεύοις.
καί σφιν ὀνείδεά τε προφέροις, νόστόν τε φυλάσσοις.
οὐδ᾽ ἔτι πω σάφα ἴδμεν ὅπως ἔσται τάδε ἔργα,
ἢ εὖ, ἠὲ κακῶς νοστήσομεν υἷες ἀχαιῶν.
τῷ, νῦν ἀτρείδῃ ἀγαμέμνονι ποιμένι λαῶν
ἧσαι ὀνειδίζων, ὅτι οἱ μάλα πολλὰ διδοῦσιν
ἥρωες δαναοί. σὺ δὲ κερτομέων ἀγορεύεις.

ἀλλ᾽

ἀλλ' ἔκτοι ἐξέω, τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἔσται.
εἰκέτις ἀφραίνοντα κιχήσομαι ὡς νύπερ ὧδε,
μηκέτ' ἔπειτ' ὀδυσῆϊ κάρη ὤμοισιν ἐπείη.
μὴ δ' ἔτι τηλεμάχοιο πατὴρ κεκλημένος εἴην,
εἰ μὴ ἐγώ σε λαβὼν, ἀπὸ μὲν φίλα εἵματα δύσω,
χλαῖνάν τ' ἠδὲ χιτῶνα, τά τ' αἰδῶ ἀμφικαλύπτει,
αὐτὸν δὲ κλαίοντα θοὰς ἐπὶ νῆας ἀφήσω,
πεπληγὼς, ἀγορῆθεν ἀεικέσι πληγῇσιν.
Ὣς ἄρ' ἔφη. σκήπτρῳ δὲ μετάφρενον, ἠδὲ καὶ ὤμω
πλῆξεν. Et reliqua.

Accipe Pogi *præterea, quod neſcio an maius ſit, quàm illud* Donati, *quod in iuriſconſultis eiuſdem materiæ reprehendo, ut intelligas in omni doctrinarū genere me non tecum tuiq; ſimilibus, ſed cū ſummis quibusq; cōtendere, nec* Bartolo, Baldo, Accurſio *cæterisq; recentibus iuriſconſultis, ſed ueteribus æquandum.* Poſſeſsio, *inquit paulus, appellata eſt, ut* Labeo *ait, à pedibus, aliàs à ſedibus pedum, quaſi poſitio.* Hæc, *cū uenia* Labeonis *&* Pauli, *dura ſanè eſt etymologia ac definitio, quia neq; pes neq; poſitio, reperitur in hoc nomine.* Nā ποῦς Græcum *nequaq̄ iſta ratione cōponitur.* Ego *ita ſentio, ut polluo, ut polluceo, ut polliceor, ut porrigo, ut portendo, ut poſſum, com ponitur ex uerbo & particula por, ſiue pol, ſiue pos, ita poſsideo ex hac particula, & uerbo ſedeo, cuius ſupinū eſt poſseſſum, unde fit poſſeſsio, ſicut ab aſsideo, aſſeſſum aſſeſsio, à conſideo, cōſeſſum, cōſeſsio.* Quæ *formatio cū ſit legitima & aperta, ineptum ſit aliam longius atq; operoſius accerſere.* Addam *tertium, unde magis mireris, quaſi cū* A. Gellio *audeā nō ſolū de latinitate, ſed etiā de græcitate cōtendere.* Ait Gellius: Cum *autē uocabulū ſit ſolœciſmus, an Attici homines, qui elegātius locuti ſunt, uſi eo ſint, quæri ſolet, ſed nos neq; Solœciſmū neq;* Barbariſmum *apud* Græcorum *idoneos adhuc inuenimus.* Nā

Iuriſconſulti. Poſſeſſio. Polluo. Polluceo. Polliceor. Porrigo. Poſſum. Portendo. GELLIVS. Solœciſmus.

ſicuti

ſicuti βάρβαρον ita σολοῖκον dixerunt, noſtri quoq; antiquiores ſolœcon facile, ſolœciſmum haud ſcio an unquam dixerint. Quod ſi ita eſt, neq; in Græca neq; in Latina lingua ſolœciſmus probe dicitur. Imò in utraq;, A. Gelli, probißimè. Nā & Græcè Ariſtoteles tum atticus, tum elegās ſcriptor, eo utitur in libris elenchorum, & eum ac cæteros imitati ſunt, cum alij, tum Cicero atq; Quintilianus. Satis, ut ſpero, planum feci: non falſo me quoſdam ueterū, ob utilitatem poſterorum, reprehendiſſe in Elegantiarū libris, prout & ipſi in ſuperioribus fecerant: reprehēſuri hæc quoq; in quibuſcūq; alijs, ſi ea animaduertiſſent. Hoc etiā Pogius in his ipſis meis Elegantiarū libris fecit, ſed rectè ne an ſecus, diſpiciamus: quæ eſt ſecunda de imperitia quæſtio. Vbi ſi rectè me ille reprehēdit, ego, ſin ſecus, ipſe iudicetur imperitus. Ita enim me reprehēdere incipit. PO. Quid autem in illo ſuo perlongo, inſulſo ridiculo, & tali patrono digno primi libri non proœmio, ſed uerborū & ſomniorum cōgerie cōtinetur? Infinitum eſſet errores omnes proſequi. Verū paucula ſumam de multis, leguleiū dixit & archite ctando. Nunquid habet M. Tulliū horum egregiorū uerborum autorem? dixit Romanum imperium ibi eſſe, ubi Romana lingua dominatur. Quis hoc unquam, inſolentißima beſtia, locutus eſt? Vbi nam audiuit linguam romanam dominari? dominantur homines, nō lingua. Præterea lingua romana eſt, & ea uulgaris, qua ſola utūtur Romani, ut, ſi quibus dominetur, Romanis, ubi eſt in uſu, nō alijs dominetur. At linguā Latinā dicere uoluit ſtultißimus barbarus, quæ nemini dominatur, ſed in uſu eſt, & in precio apud multos. Et alibi lōge etiā poſt, ut diſcerptus eſt in loquēdo noſter accuſator, & errabundus: Latinè tunc homines loquebantur, nō Romanè. LAV. Cætera penè infinita in opus meum Pogiana conuitia referre ſuperſedeo. Non enim mihi pugna cum conuitijs eſt, ſed cum argumentis.

Quod Pog. locos aliquot elegātiarum ſuarū imperite emendare conatus ſit.

non

non cum ſcurrilitatibus, ſed cum autoritatibus, non cum laruis, ſed cum armis. hæc feriunt, hæc ſternunt, hæc uictoriã tradunt: illa uero inania ſunt, neq; adiuuantia, neq; lædentia. Quanquam uix magis pollent Pogianæ rationes, quàm nugæ, ita omnia quæ loquitur, ſunt nugatoria, adeò nunquã mihi uideor cauſam egiſſe faciliorem, nec cum imbecilliore hoſte pugnaſſe. Tranſeo quod *dixit, in illo ſuo congerie, & ,ſuo pro eius, niſi ſuo uerbum accipit, ut ne quid mali ſuo ſuat capiti, & perlongo pro prælongo, & proſequitur, quod nunquã ponitur ſine ablatiuo, pro perſequitur.* Negat apud M. Tullium *reperiri leguleius, quaſi alium autorẽ afferam, ſi in ſuo iudicio inſolentiſsima beſtia.* Parebo *ſtomacho eius, qui adeò delicatus eſt, ut nunquã, quantum uidetur, libros de* Oratore *legerit, in quorum primo hæc uerba ſunt:* Ita *& tibi iuriſconſultus ipſe per ſe nihil, niſi leguleius quidam cautus & acutus, præco actionum, cantor formularum, auceps ſyllabarum.* Idem *faciam in architectari, quoniam autores reſpuit, & Ciceronis teſtimonio utar.* Is *ita in ſecundo de finibus libro ait:* An *quòd ita callida, ut optime poßit architectari uoluptates.* Et *in libris ad* Herennium, *Quos, cũ quatuor ſint, tu ſex facis, quosq; ſuperius in manibus tuis tunc fuiſſe dicebas: & in ea ſitũ loci cuiuſdam ad ſuum uſum cõmodum & arbitriũ fabricari & architectari.* O' *te furioſum* Pogi, *qui uel alios autores pro nullis habes, uel ipſum, quem tanti facere uideri uis, nihili facis* Ciceronem, *cum eum in meo ſermone uituperas.* Sic *ne fundis hæc uerba inſulſa, ridicula, ſomniculoſa? An quæ te inſulſum oſtendant, ridiculum reddant, etiam à ſomno, quo ebrius ſemper oprimeris, excitent? At in lingua romana non me ad unum* Ciceronem *aſtringas.* Igitur *aliorũ quoq; teſtimonia poſſum repetere, quod prius quàm facio, paucis ad tuas rationes reſpondebo.* Latine, *inquis, tunc homines loquebantur, nõ romane.* Ita *me* Pogi *ſolertißime Græci græce, barbari barbare, hebræi he-*

In illo ſuo congerie.
Prælongus.
Perſequi.
Leguleius.
Architectari.
Romane loqui
Latine loqui.

braice, Puteolani puteolanè, Campani campanè loquebantur, Romani romanè non loquebantur? aut nunc romana lingua dicetur, ut ais, qua utuntur Romani, *ea non dicetur fuiſſe lingua romana, qua tunc* Romani *utebantur? Quid hoc dici poßit abſurdius?* At, *inquies, ea fuit lingua latina, non romana, ſicut nunc lingua romana non eſt latina, ſed uulgaris, olim nō fuit. An fuerit diuerſa olim lingua eruditorū, & ineruditorum, quam tu quæſtionem inſcientißime tractauiſti in libello conuiuali, aliás diſputabimus, certe quæ nunc lingua in uſu* Romanis *eſt, latina appellanda eſt, etſi multum degenerauit ab illa priſca.* Non *enim credibile eſt, aliam quandam, neſcio unde, ueniſſe linguam, & illam ueterem è poſſeßione deieciſſe, & in exilium relegaſſe, atque in inſulas deportaſſe, cum uideamus idem contigiſſe in lingua grammatice loquentium, quam tu latinam uocas, quæ adeò ab illa ueteri differt, ut uix eam* Cicero, *ſi à mortuis redeat, queat intelligere.* E*ſt itaq;, & olim fuit* Romana *lingua latina, & latina romana, niſi dicimus latinam, ut genus: romanā, ut ſpeciem.* I*ta romana utiq; latina erit, quod quærimus, latina non protinus & romana, latina quidem, quia* Latinorum *fuit, unde* Romani *oriundi ſunt, romana autē, quia propter* Romanorum *maieſtatem propagata eſt, & dignitatem accepit, & præſertim, quod neceſſarium eſt, linguam ciuitatis ab ipſa ciuitate nomen accipere, ut* Florentinā *à* Florentia, *&* Senenſem *à* Sena, *&* Campanam *à* Capua, *ita* Romanam *à* Roma. Eoq; *Græci, ut ad exempla iam ueniam, nunquam ſcripſere linguam latinam, ſed romanam, & noſtros homines dixere romane loqui, non latine, & ſic ſcriptores romanos, non latinos: quale eſt illud, ut notißimum locum afferamus, ſcriptum erat* Græce, Hebraice, *&* Latine, *quod eſt* Romane. At *cur interpres tranſtulit latine?* Q*uia nihil intererat utro modo trāsferret: nam & romane transferre poterat: at non trāſtulit, ut appareat, etſi græce liceat ſic dicere, non tamen latine licere.*

cere. Afferamus igitur Latinorum teſtimonia. Cicero in Bruto: Voce erudita, & romanis græciſq; auribus digna. Nempe latinis auribus & græcis. Vergilius in Georgicis: Aſcræumq; cano romana per oppida carmen. Non romanam potentiam ſentit, ſed latinas urbes. Horatius de arte poëtica: Et data romanis uenia eſt indigna poëtis. Pauciſsimi romani poëtæ fuerunt, ergo latinos intelligit. Cædite romani ſcriptores, cædite graij. Hic quoq; de poëtis loquens, eos in græcos romanoſq; partitur, certe latinos ſignificans, non quirites. Nam nec Vergilius, nec ipſe, quem laudabat, nec Horatius, nec Ouidius, nec Ennius, nec Plautus, nec Terentius, nec alius quiſquam ferè ciuis Romanus fuit, niſi forſitan ciuitate donatus. Lucanus in ſeptimo: Romani maximus autor Tullius eloquij, certe latini. Nam ſi latine tunc loquentes & non romane loquebantur, non dixiſſet romani eloquij, ſed latini. Seneca: quid proderit facilitas? ecce id nullo modo latine exprimere poſſem, propter quod linguæ meæ conuitium fecerim. Magis damnabis anguſtias romanas, ſi ſcieris unam ſyllabam eſſe, quam imitari non poſſum. Cernis, ut eandem dicat latinam & romanam, & ſuam etiam linguam? Quintilianus: Sed hæc diuiſio mea ad Græcũ ſermonem præcipue pertinet. Nã & maxima ex parte romanus inde cõuerſus eſt. Et de uerbo epiredium loquens, inquit: Nã cum ſit ἐπὶ præpoſitio græca, reda gallicũ, nec Græcus tamen nec Gallus utitur cõpoſito, Romani ſuũ ex utroq; fecerunt. Vides, ut ſermo romanus idẽ, qui latinus eſt? & epiredium uox romana, quæ tamen eſt uox latina? Et iterum de autoribus loquens, inquit: Idem nobis per Romanos autores ordo ducendus eſt. Itaq;, ut apud illos Homerus, ſic apud nos Vergilius auſpicatiſsimũ dederit exordium. Cur nõ dixit latinos autores? Et paulo poſt: Terẽtius Varro, uir Romanorũ eruditiſsimus, plurimos hic libros & doctiſsimos cõpoſuit. Et ibidem: Adeò, ut mihi ſermo romanus nõ recipere uideatur illã ſolis con

Epiredium.

ceſſam Atticis *uenerem*. *Quis eſt quæſo ſermo romanus, uulgaris ne, ut tuo utar uerbo? At tu negas tunc fuiſſe uulgarem. Tametſi, etiamſi fatereris, non niſi de latino loqui Quintilianus eſt exiſtimandus*. Et *aliquanto pòſt in eodem loco: Superſunt qui de philoſophia ſcripſerũt, quo in genere paucißimos adhuc eloquentes literæ romanæ tulerunt. Quænam ſunt* Pogi *literæ romanæ? nónne latinæ?* Ergo *lingua romana eadem quæ latina. Quod fatetur* Macrobius, *in eo, quẽ ſuprà attigi, loco, cum inquit:* Ne *ſicubi nos, ſub alio ortos cœlo, latinæ linguæ uena non adiuuet, ut æqui boniq́; conſulant, & in meo ſermone natiua romani oris elegantia deſyderetur*. Hieronymus, *ſuper* Ioël: *Quod Veſpaſianus &* Titus, Romæ *templo ædificato, uaſa templi, & uniuerſa donaria in delubro illius conſecrarunt, quæ græca & romana narrat hiſtoria*. Boëtius *ſuper librum* περὶ ἑρμηνείας *cõmento ſecundo:* Ergo *omne* Ariſtotelis *opus, quodcunq́; in manus uenerit. in* Romanũ *ſtilum uertens, eorum omnium cõmenta latina oratione perſcribam. Quid dicam* A. Gellium, Diomedem, Donatum, Seruium, Priſcianũ, *& alios plurimos ita loquutos? Dies me deficiet omnia illorum exempla repetentem: quibus uniuerſis tu* Pogi, *qui te facis eorum patronũ, contradicis, cũ mihi contradicere uis*. *Ego cum te refello, non quidem illis patrociniũ præſto, ſed ab eis patrocinium poſco. Hactenus de reprehẽſione uerbi*. *Nunc de reprehenſione rei. Negas licere dicere, romanã linguam dominari*. *Si hoc non licet, quia homines, non lingua dominatur, cur ais linguã romanam dominari* Romanis, *ubi in uſu eſt: ſi licet, cur me ita dicentem inſectaris? Niſi forte lingua romana ſuis dominari poterit, alienis non poterit*. Imò *ſuis non poteſt, ſicut nec* Romani *dominantur ſibi, ſed alijs*. *Nam pro* Romanis, *linguam romanam poſui, quãtum ad propaginem linguæ romanæ pertinebat, qui tropus eſt uel frequentißimus, ſed tibi, ut cætera bona, ignotißimus, qui putas uenuſtius dici, ex* Britãnis, *quàm*

Literæ romanæ.

Romana lingua dominatur.

nis, quàm ex Britannia, qui tropus eſt inſolentior. De quo mox dicam, ubi paulum de calumnia tua dixero. Non enim ita abrupte illa uerba dixi, ſed quemadmodum Cicero, poſt multa de morte Seruij Sulpitij, qui in itinere ad M. Antonium fuerat defunctus, intulit, Is enim profecto mortem attulit, qui cauſa mortis fuit: ſic ego poſt illa, & ſicut gemma, aureo incluſa anulo, non dornamento eſt, ſed ornamento, ita noſter ſermo, accedens aliorum ſermoni uernaculo, contulit ſplendorem, non ſuſtulit, neque enim armis, aut cruore, aut bellis dominatum adeptus eſt, ſed beneficijs, amore, concordia. Et mox: amiſimus regnum atque dominatum, tametſi non noſtra, ſed temporum culpa. Verũtamen per hunc ſplendidiorem dominatum in magna adhuc orbis parte regnamus. Noſtra eſt Italia, noſtra Gallia, noſtra Hiſpania, Germania, Pannonia, Dalmatia, Illyrium, multæq; aliæ nationes, intuli: Ibi nanque Romanum imperium eſt, ubicunq; romana lingua dominatur, de dicendi tropo Cicero ita in III. de Oratore tradidit: Ne illa quidem traductio atque immutatio in uerbo quandam fabricationem habet, ſed in oratione: Africa terribili tremit horrida terra tumultu, pro Afris eſt ſumpta Africa. &: Deſine Roma tuos hoſtes, teſtes ſunt campi magni: grauis eſt modus in ornatu orationis, & ſæpe ſumendus, ex quo genere hæc ſunt: Martem belli eſſe communem, Cererem pro frugibus, Liberum appellare pro uino, Neptunum pro mari, curiam pro ſenatu, campum pro comitijs, togam pro pace, arma pro telis, pro bello, & alia plura. Sed multo plura Quintilianus, cuius unum, quod è Cicerone ſumit, exemplum ſuffecerit: Quid enim tuus ille Tubero in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? * quàm Romana lingua dominatur? quod conuenit cum illo pro Archia: Hæc ſtudia literarũ nobiſcum pernoctant, peregrinãtur, ruſticantur. & alia infinita

exempla. Sed res cæcis quoq;, ut inquit Plato, *clara eſt, cætera exequamur.* POG. *Sed* Priſciano,*inquit, eruditorũ nuperrimo potiſsimũ reſpondebo. Cur qui de latinæ linguæ elegantia ſcripturum ſe profitetur, tam inelegans, tam elinguis eſt, tam barbarus, tam ignarus, omni eruditione carens & elegantia?* Nuper, *tempus paulo ante præteritũ ſignificat.* Nuperrimum *uerbũ, ab eo ſolo male compoſitum, non octingentorum amplius annorum tempus ſignificare poteſt. Sed ubinam belua inſana nuperrimum hominem ſcriptum legit? nunquid apud ueteres,* Titum Liuium, Salluſtium, *aut* Quintilianũ, *diuitias ſuas, per caſus declinatum comperit?* Non *dico, quàm inſcite, quàm indocte, quàm impudenter, quàm falſo ſua illa ceruina leuitate ſe nihil ſcire demonſtrat, cum talium tantorumq; uirorum autoritatem & doctrinam ſuæ inſulſiſsimæ poſtponit opinioni, illud potius quæro, unde, aut à quibus autoribus hæc monſtruoſa uerborum portenta ſit expiſcatus.* LAV. Quoniã *uerba* Pogi *ſemper ſentẽtiasq; inuoluis,*

Nuperrimus. *neceſſe habeo redigere ad capita, quæ obijcis. Obijcis, quod nuperrimum ſolus ego compoſuerim, quod compoſitum non eſt, ſed eſto dixeris deriuauerim: quòd eius ſignificatione abuſus ſim, quaſi recte quis uti uerbo queat, quo uti non debet, tanquam male formato, quoq; nemo eſt uſus. Accipe, cur recte & deriuatum ſit hoc ſuperlatiuum, non à me, ſed ab alijs, & à me uſurpatum.* Priſcianus, *cuius tu* Pogi *aduocatus es, imò cuius caput, ut uulgò dicitur, frangis aſsiduè, ita in tertio ait:* Nuperrimus *etiam ſuperlatiuum proferebant antiquiſsimi, qui ſuperlatiuus gradus magis ab aduerbio in er deſinente uidetur naſci.* Nomen *enim poſitiuum in us deſinit, ut* Capro *uidetur,*

Nuperus. Superus. *nuperus, cuius accuſatiuum* Plautus *profert in* Capt. *recens captum hominem, nuperum, & nouitium. & bene, ut ſuper ſuperus, ſic nuperus debet eſſe. Vides, ut tu ea, quæ à me exigis,* Priſcianus *probat? nuperũ recte formari, & hominem ſignificare,*

idq;

idq́ꝫ non modo apud ueteres, ſed etiam apud ueterrimos re- perıri, etiam Quintiliano, Liuio, Salluſtio uetuſtiores? quos cur nunc nominaueris, non facta Ciceronis mentione, neſcio, niſi du bitas hoc apud illum inueniri, ut ad Herennium, *Aut quod ille nuperrime dixerit, id eſt, ultimo & nouiſsime*. Et *poſtea quæris, unde monſtruoſa uerborum portenta expiſcatus ſim*. Portentoſe'ne *loquutur* Cicero, *cum utitur leguleius, archite- ctari, nuperrime? T*u *melius, qui monſtruoſa portenta ais, nõ ſe- cus, ac ſi diceres monſtruoſa monſtra, & portentoſa portẽta*. Taceo *quòd inquis monſtruoſa pro monſtroſa. At non de tam longo tẽporis ſpatio dici poteſt nuperrimus*. Hoc *facit imperitia tua* Pogi, *qui ſentis nuper ſignificare tempus paulo ante præte- ritum, quam ſignificationem aduerbijs dudum in* Elegantijs *tra didi, & nuper complecti multa aliquando ſecula, ut* Cicero *de diuinatione*: Neque *ante philoſophiam patefactam, quæ nuper inuenta eſt, hac de re communis uita dubitauit*. Idem *de* Ami- *citia*: Neque *enim aſſentior ijs, qui nuper hæc diſſerere cœpe- runt, cum corporibus animas interire, atque omnia morte de- leri, & alia in ijſdem* Elegantijs *multa*. Ego, Priſcianum *ſe- quutus, ſic dixi nuperrimum pro nouiſsimum ſiue ultimum, ut* Ci *cero illud ſuum, & alij nonnulli, quorum exempla iam referre ocioſum eſt*. POG. *Verbum præclarum bonum quandoque ſignificare dicit*. Affert *teſtem Ciceronem, quem minime intelli- git, O' præclarum cuſtodem ouium, ut aiunt, lupum*! Non *cla- ritas in cuſtode deſyderatur, ait, ſed probitas*. Ergo *præclarum pro bono poſuit. O' præclaram craſſamq́ꝫ dementiam*! Etiam *pueris hoc patet: præclarum, per ironiam dictum, cum con- tra* Marcum Antonium *loqueretur*. At *ignorantiæ magiſter in laudem dictum putat*. LAV. Ita *mihi contingat propitios ha- bere in hac cauſa iudices, ut neminem illiteratorum, quos noui, reor ita ſtulte, ita fatue, ita pueriliter fuiſſe locutũ, ut* Pogius *fa-*

Portenta monſtruoſa. Monſtroſus.

Nuper.

 cit. Ait

cit. Ait me putare hoc dictum eſſe in laudem. In cuius quæſo laudem Pogi? lupi'ne, quòd ſit uel bonus, uel clarus ouium cuſtos? lupum'ne ego pro præclaro ouiũ cuſtode puto à Cicerone laudari, à quo ſcio ſcriptũ: Cum canes fungantur officio luporum, cuinã pecuaria credemus? At, inquis, ſi per erroniam ſentio eſſe dictũ, contra me eſſe loquor. Quoniã id modo probas Pogi pueris puerilior? ut ſemper, quod alijs obijcis, in te ipſum recidat. Nũquid uerba per erroniam dicta, non idem, quod eronia ſignificant? ut ſi dicam: O doctũ, ò acutum, ò ſobrium Pogium, tum etſi ego in alium id ſenſum loquor, Nonne hæc tria adiectiua ſuum ſignificatum retinent? idem fit in illo Tulliano. Sed quia non de claritate tunc agebatur, quæ nec in lupum cadit, nec in paſtore deſyderatur, ſed de bonitate, dixi, perinde dictum eſſe: ò præclarum cuſtodẽ, ac ſi dictũ eſſet per eroniam: ò bonum cuſtodẽ. Vides ut eronia nihil immutat? Ergo quare Cicero dixit, ò præclarũ: & non, ò bonum cuſtodẽ? Nempè quia idem hæc duo ſignificãt, hoc eſt, quod ego admonere uolui, præclarum accipi pro bono, Præclarus. *quod tu præclarus emendator uituperandũ duxiſti, ut non quærat, quemadmodum Cicero inquit, quem appellet ineptum qui Pogiũ cognouerit.* POG. *Principium procemij libri Elegantiarum quinti ampulloſum eſt, & uanitate plenũ. Tertius mihi, ait, & propè quartus annus agitur peregrinanti ſemper, & per omnia maria uolitanti, proxima etiam æſtate, & quidẽ totam militiam experto. Quod utrũ honeſtiore, an magis neceſſaria cauſa fecerim, neſcio. At ego ſcio te neceßitate coactũ, Regem Arragonum edendi neceßitate ſequutum fuiſſe.* LAV. *Ais ampulloſum principium eſſe, & uanitate plenum, in quo de neceßitate mea confiteor.* Ampulloſe loqui. *Ille ampulloſè & glorioſè loquitur, qui ſe iactat, qui non ſe peregrinari, nauigare, militiam experiri coactũ fuiſſe narrat. Nam coactũ me potius, quàm honeſta cauſa ductum, tu, etſi neſcis, affirmas, & te ſcire ais, me ſecutum eſſe Regẽ Arragonum*

gonũ neceſsitate edendi. Quid tu Papam tamdiu ſecutus es? certe neceſsitate potandi. Et quod Samaritana petijt à CHRISTO, & forſitan impetrauit, id tu ab eius uicario priuilegium, ut aiunt, impetraſti, ne unquam ſitires, ut ebrij ſolent, hoc tamen impetrare non dico non potuiſti, ſed noluiſti, ne unquam temulentus eſſes: ſed reddamus cætera tua uerba. POG. Quamuis quis barbarus ſic loqtur, ut tertius & propè quartus annus agitur, dicat? quod hoc eſt ænigma? ferè, non propè dicendũ fuit. Quo eſt enim modo annus quartus propè tertium, loco'ne, an tempore? ſi tẽpore, exprime illud, qua ſit propinquitate. LAV. Verè ænigma, loquor uocabula noua, dura, obſoleta, dic quæſo per Herculem, modò per Liberum, propè quid ſit? nũ intelligis tanquam ænigma? ſi hoc eſt ita, quid illud exponis, quaſi intelligas, cum percontaris qua propinquitate annus quartus eſt propè tertiũ? atque, ut ad interrogata reſpondeam, ea propinquitate eſt quartus annus prope tertium, qua tertius prope quartum, hoc tu dubitas temulente? hoc tibi quærendum putas, quomodo ſit tertius propè quartum? hunc ſermonem in me reprehendis? O cucurbitariũ cerebrum, quæris de tempore, an aliud ſit alij uicinũ loco an tempore? Quomodo poteſt propinquitas loci aut longinquitas cadere in tempus, quæ diuerſa ſtatuit Ariſtoteles prædicamenta? Etiam de tempore interrogaſſe ſtultiſsimum puto, an tempus tempori uicinum ſit tempore, ſed quãto ſpatio temporis. Sed nunquid Ariſtoteles idem ſic diſputare te docuit, ut duabus propoſitis partibus, unam, & quidem priorem, omittas? loco'ne, inquis, an tempore? cur mox de loco nihil loqueris, ſed tantûm de tempore? Sed quid plura de ineptia tua? Vt autem de re breuiter reſpondeam, ſic illud dixi, ut dicerem: Pogius eſt ſeptuagenarius & propè octogenarius: Pogius ſolidum propè annum conſumpſit in fabricanda inuectiua: Pogius eſt propè decrepitus: Pogius eſt propè demens: Pogius eſt propè ſingulari ſtultitia: qualia

Annus tertius, loco ne an tempore prope quartum ſit.

Prope.

ſunt infinita exempla, & omnibus, niſi uni Pogio, nota. Subdidit quoq;, POG. *Nam per maria uolitanti, quis unquam uolitare per maria ſe dixit? niſi Dædali more alis ſumptis per tot maria uolitauit? Rectius cerebrum ſuum ex plumis confectum dixiſſet per maria uolitaſſe.* LAV. *Ego Pogi alas habeo, quales uel Mercurius, uel Perſeus fertur habuiſſe, tu in brachijs, quas hircinas uocant (nam hircus es) & illis Dædaleis maiores, & iam albis plumis ſimiles. Vetule caper, quando latinam linguam diſces? uolitare etiam de non uolantibus dici, idque frequentius, ut docet Cicero in primo de Oratore: Nā uolitare in foro, hærere in iure, atque prætorum tribunalibus, & Quintilianus: Me per omnia maria uolitantem, ut plus filio relinquerem, circumuenit ſæuius ipſo mari latrocinium, & alij complures autores, quorum cerebrum ex plumis confectum eſſe uis Pogi, illorum cauſæ defenſor. Oſtendi tibi, quis dixerit hominem uolitare per maria. Nam Dædalus, ſicut uolucres, non per maria, ut tu uolucris dicis, ſed ſupra maria uolitauit. Tu mihi oſtende, quis unquam dixerit: ſtrabitur, ut tu, qui ais.* POG. *Non tapetibus, ſed pellibus ſtrabitur hircinis.* LAV. *Et poſtea miraris te reprehendi à pueris? Ego ne coronam lauream quidem dicerem, cum laurea ſit ſubſtantiuum. Nam cum ais lauream coronam, laurinam intelligebas. Illud quoq; uelim oſtendas, ubi repereris.* POG. *Cum his nymphæ ſyluestres, & maris accolæ, monſtra ingentia, honorem ſui generis homini impertientur.* LAV. *Accola enim dicitur, qui iuxta locum colit, non qui in loco, & impertior deponens apud quos ueterum inueniſti? Nunquid Salluſtium, Liuium, Quintilianum, Ciceronem? Nam illud iam aliquoties reprehendi.* POG. *Scio hæc plurimum ſibi diſplicebunt.* LAV. *Quod ſibi pro ei. Illud quoq; non minus turpe eſt.* POG. *Hac illac circunferens.* LAV. *Pro huc, illuc, quod quiuis puer reprehenderet, nedum ille, ut in ea ætate, ſatis excultus. Verum iam ad extremum*

Volitare.

Strabitur.

Corona laurea.

Accola.
Impertior.

Sibi.

Huc illuc oculos circunferre.

extremum nolo hæc à me neque ſuperiora in Pogio eſſe repre- henſa. Quinimo laudo Pogium, & ſi mihi inimiciſsimum, tamen doctiſſimum, eruditiſsimum, fæcundiſsimum prædico. Nam alioqui quæ laus foret, ſi tanquam Scipio Siphacem, non Hannibalem deuiciſſem? Eſt igitur, cũ quo pugnaui, Pogius, uelut Hannibal, aut Pyrrhus, qui bellum Romano populo intulit. Hic tamen tam ſtrenuus, tam fortis, ut ſic dicam, eloquentiæ imperator, nihil unquam mearum copiarum profligauit, cæpit, fugauit. Hæc enim ſunt omnino, quæ obijcienda operi meo putauit, quæ fruſtra obiecit, quæ etiam, ut opinor, obiecisſe iam pœnitet. O igitur opus ipſum præclarum, ô libros omniũ lectione dignos, ô aurea Laurentij præcepta, quæ in ardentiſsima fornace Pogiana, nihil tamen damni fecerunt! Quantum ego debeo Pogio meo? non poſſum non gratias agere, quãuis ille non facilè patitur, ut me ſibi debere prædicem, doletq́; iactare beneficium ſuum, & hãc, quaſi inanem gloriam, reſpuit. Ego tamen officio meo fungar, &, cui debeo, me debere confitebor. Pace ueſtra dixerim, amici mei, etſi præſtantiſsimi uiri, plus uni Pogio debeo, quàm uobis uniuerſis. Quippe de opere meo melius, quàm uos, meritus eſt, quoquo id animo fecit. Vos enim, cum libros meos laudatis, non magis iudicio, quàm amore, humanitate, ſtudio, obſequio, gratificandi denique gratia laudare uidemini. At cũ quis odio, inuidia, æmulatione, nocendi auiditate, ut nunc Pogius, reprehẽdere nititur, captat, & laborat, quãlibet uelu ti corporis partẽ ferire non poteſt. Quæ tandẽ maior laus deſyderatur? Laudat enim, & maximè laudat, qui uituperandi cupidiſsimus, uituperare non poteſt.

*

LAVRENTII VAL-LAE, PATRITII ROMANI,

atq; de lingua Latina bene meriti, Antidoti in Pogium, ad Nicolaum quintum Pontificem Max., Lib. III.

PROFLIGAVIMVS *iam Pogianas quinq; legiones cũ ipſo Pogio latronum ac barbarorum duce, tres quidem ſub ſignis calũniæ, duas autẽ ſub imperitiæ uexillis. Supeſt ſextũ, quod in noſtra partitione promiſimus, ut de ſuperato captoq; hoſte triũphemus. Verum quoniã hic ante pugnam in ſuis caſtris tanquam de me uicto triumphauit, ſiue me, quaſi uere triumphaturus non eſſem, per ludibrium fecit triumphantẽ, referam, qualis ille Pogianus triumphus fuerit: cuius ex comparatione fiat illuſtrior Laurentianus, ut nemo non iudicaturus ſit, illum triumphum Pogianum ipſo autore & machinatore dignum. Cuius ſpecies hæc eſt, quemadmodum ab eo deſcribitur.* POG. *Itaque, ut Florentini ſolent in feſtis ſuis aliquando curru triumphali inſanos uehere, quod eſt iocundiſſimum ſpectaculum, ita nos iſti triumphum decernamus, tanquã doctorum omnium uictori, ob omneis gentes ingenij acumine ſuperatas. Currus itaque erit non ex ebore (nam id quidem uulgare uidetur) ſed ex Gigantum oſſibus compactus, ut homo immanis immanium corporum robore uehatur: non tapetibus, ſed pellibus ſtrabitur hircinis, triumphantis naturam redolentibus: ipſe aſtans, alteraq; manu ſphingem, altera phœnicem geſtans, hallucinanti perſimilis, oculosq; fanaticos hac illac circunferens: coronam geſtabit in capite ex folijs lauri coctis, lucanicis immixtis, ut aliquo ſuaui odore nauſeantis comitum faſtidio mens feſſa reficiatur. Corui in ſponda currus uoce illa perblanda*

blanda nouello philoſopho alludent, noctuæ ac bubones circum= aduolabunt. LAV. *Et alia huiuſcemodi, ad centum fermè uerſus, quæ, ne operi meo ueluti ſordes aſpergant, ne'ue gra= uium ac proborum hominum aures offendant, non omnia mihi ſubijcienda duco. Pogium iſta decent, qui librum de ſpurcitijs ſcripſit. Ego ab obſcœnis non modò linguam continere, ſed etiam aures oculosq; auertere conſueui. Si quis tamen cætera diſcere uult, apud illum potius legat, quem nihil fœdum nec di= cere, nec audire, quem nihil, nec uidere, nec ſcribere, quem nihil nec agere, nec pati pudet. Nam etiam in his obſcœnitatibus fa= cundum ſe ad extremum fuiſſe gloriatur, inquiens.* POG. *Cre= do ijs, qui legent, non barbare, ſed ſatis latine, ſatis aperte, ſatis facũde putabunt à me eius ignorantiã, amentiam, inſaniã, proca= citatem, temeritatẽ, proteruiam eſſe deſcriptam.* LAV. *Satis la tine Pogi, fateor, qui datiuum pro nominatiuo poſuiſti: ſiue uer= bum putabũt pro uerbo uidebitur.* POG. *Quod ſi hæc illi pa= rum bellè à me compacta uidebuntur, afferam alia in alio dicen= di genere, & longiori forſitan oratione aliũ decernemus trium= phum, ut ampliorem illi reprehẽdendi nos materiã præbeamus.* LAV. *Et alia multa, quibus ſi quid tibi reſpondero, ſcripturũ minitaris, & à reſpondendo deterres. Sed cur quæſo Pogi mini= taris mihi? Elaboraſti ut latinè, ut eleganter, ut facundè ſcribe= res, ne quam mihi præberes ad te reprehẽdendum anſam, & tan quam hoc conſecutus ſis, de me triumphaſti: me captiuum al= ligatumq; per ora populorum deduxiſti. Quid ergo nunc o= pus eſt minis atque minatijs, ut Plautus ait: Turpe eſt uictori ui= cto iraſci, & minari ac metum oſtendere, timoris eſt ſignum: generoſius animus & ſuæ ſibi uirtutis cõſcius, nõ uerbis abſter= ret hoſtem, non ſe magna facturum iactat. Canis, cum latrat, non ſatis ſe audere ſignificat. Itaq; cum me à reſpondendo tibi Pogi deterres, non mihi, ſed tibi ipſi conſulere uideris, & de tuo ſo= lius*

Iis, qui legent, putabunt,

Canis mor= ſetens

lius periculo eſſe ſolicitus. Sed quid *faciam* Pogi? *an mihi dene-garc triumphum potes poſt uiſtoriam, qui ipſe ante conſpectum hoſtem triumphaſti?* Tecum pugnaui, te uici, te cœpi, quid, niſi *ut de tanta uictoria triumphum deportem, ſupereſt?* An te ne *captum in triumpho ducam, obſecras?* quod Perſarum rex ab Aemylio Paulo obſecrauit. Tribuerem tibi *iſtud, niſi rebellatu-rum oſtenderes, & te mihi immanem, ſæuum, barbarumq; ho-ſtem præbuiſſes.* Triumphabo igitur *de te, cui tuipſe per inſa-niam triumphum comminatus es.* Nec *mihi integrum eſt ab hac re ſuperſederc, cum ſenatui populoq; romano pollicitus ſim, omnes me captiuos illis in media urbe repræſentaturum: id eſt: iudicibus, quæ nam in te reprehendiſſem, ſi reprehenſor fuiſſem, demonſtraturum.* Diſtinguam *autem hunc honorem meum in o-ſtentationem ducis captiui, & captiuos cæteros.* Oſtentatio *ca-ptiui ducis ſit: demonſtrare eum breuiter ab omni eloquentia a-lienum, qualem* Leonardus *Aretinus deſcribere ſolebat, cum di-ceret:* Pogio *ligonem aptiorem eſſe, quam calamum.* Non *quæ-ram longius documenta infantiæ* Pogianæ, *ne è multis opportu-niſſimum reprehenſioni locum deſumpſiſſe uidear.* Ex *ipſo ſta-tim* Inuectiuæ *principio, etſi alia ſunt multo aptiora loca, hoc li-cet planum manifeſtumq; faciamus. Sic enim incipit.* POG. *Si quibus in rebus honeſtum eſt, conſenſuq; omnium permiſſum, iniuriam propulſare, in his maxime pudentis hominis officium eſſe debet, ut contumeliam depellat, in quibus honoris & exi-ſtimationis laus, aut ingenij fama à maleuolis in diſcrimen ad-duci uideatur.* Conſcium *enim eorum, quæ obijciuntur, ſe face-re exiſtimatur, qui taciturnitate utitur pro defenſione, quoniam cenſetur quaſi conſcientia ductus, non eſſe auſus improborum maledicentiæ reſpondere.* LAV. *In his pauculis uerſiculis tot uitia?* Omitto *quòd hexametri initio orſus eſt, & quidem tam inſigni, quod uetatur, quodq; accommodatius erat: in his certe, uel in*

Triumphus de hoſte deuicto.

Exordium inuectiuæ Pogij uitioſum & ineptū.

uel in his profecto, quàm in his maxime. Primum dixit, eſſe debet, pro eſt, aut pro uideri debet. Non enim nunc præcepta dantur boni uiri, qualis debeat eſſe, ſed, qualis ſit. Deinde, totum id ſuperuacaneum eſt: pudentis officium hominis eſſe debet, nam quid attinet iſta dicere, ubi dixeris: ſi quibus in rebus honeſtum eſt? an non honeſtum, cum dicis, pudentis hominis officium, complecteris? quid nũc uariare uerba oportuit, & mutare illud propulſare in depellere? & iniuriam in contumeliam? & cum dixeris contumeliam, tot uerba inculcare, contumeliam declarãtia: in quibus honoris, & cætera? Deinde cur per diſtributiuam dictum eſt illud: aut ingenij fama: quaſi ingenij fama non pertineat ad exiſtimationem, & aliud ſit fama, quàm exiſtimatio? Deinde, quid eſt exiſtimationis laus? nonne cum quis dicitur eſſe magnæ exiſtimatiõis, id dicitur, quòd magnæ famæ ſit, ac magnæ laudis? abſurdum igitur eſt dicere: honoris & exiſtimationis laus. Deinde, quòd illæ ipſæ res in quibus ais diſcrimen uerſari honoris, exiſtimationis, laudis, ingenij, famæ, nihil aliud ſunt, quàm hæc ipſa, honor, & reliqua, ut nequeant in ſe ipſis adduci in diſcrimen. Deinde quòd illud, à maleuolis: redundat: nã niſi à maleuolis alicuius exiſtimatio in periculum adducatur, profecto nõ eſt iniuria. Deinde: quòd pro adducitur dixit: adduci uideatur: minus peccaturus, ſi dixiſſet, uidetur. Nũc & ſuperflue id uerbũ addidit, & ut amplior ſonus foret, extendit: more iſtorũ, quos Quintilianus deridet: arbitrantes ſe loqui Tulliane, ſi in clauſula hoc poſuiſſent. eſſe uideatur: nec intelligit ſua ſe loquendi ambitione finem hexametri, & penè totũ hexametrũ admiſiſſe. Quæ uitia ideo noſter Pogius incurrit, imò accerſit (nã * in illo maius eſt, id eſt, mala affectatio) quòd laborat ea ambitione, quam notat Quintilianus: cũ inquit: Eſt etiã in quibuſdam turba inaniũ uerborum; qui dum communem loquendi morem reformidant, ducti ſpecie nitoris, circumeunt omnia copioſa loquacitate, quæ dicere uo-

Eſſe debet, pro eſt, aut pro uideri debet

cere uolunt. Nam *niſi hæc* Pogium *peruertiſſet ambitio,ſic dixiſſet:ſi quando honeſtum eſt conſenſuq́; omnium permiſſum, iniuriam propulſare,tunc certe honeſtum permiſſumq́; eſt, cum honor & exiſtimatio in diſcrimen adducitur* . Non *minus inſigne eſt hoc uitium in eo,quod ſequitur* . Nam *pro ratione propoſitionis, ipſam propoſitionem repetit, uerbis tantum mutatis.* Ibi *nanque poſuit enim, hic,quoniam, ibi exiſtimatur:hic cenſetur: ibi conſcium ſe facere,hic quaſi conſcientia ductus: ibi taciturnitate utitur pro defenſione, hic non eſt auſus reſpondere: ibi eorum quæ obijciuntur,hic improborum maledicentiæ.* To*tus eſt talis* Pogius, *ut eius prope plura ſint errata, quàm uerba,* Quanquam *hic uitium repetendi, & ſententias ac uerba eôdem tendentia inculcandi,apud indoctos peperit ei aliquid famæ facile dicendi, quæ potius eſt negligentia,ſupinitas, imperitia dicendi,atque, ut dixi,mala affectatio* . Oſtendi *latronum ducem, nunc ipſos latrones, quos in prælio habuit, quosq́; in ſuis, quas expugnauimus, urbibus collocauerat, ſub ferro deinde cepiſſe oſtendamus.*

IN LIBRO PRIMO EPISTOLARVM POGII.

Cõmuniter. Fere. POG. *Poſt uerba quæ primo cõgreſſu cõmuniter haberi ſolent.* LAV. *Cõmuniter,accipis more barbare loquentiũ, pro ferè,de quo dixi in* Elegãtijs. Nã *cõmuniter pariter dicimus,ut cõmuniter in hanc rẽ cõcurrerunt.* POG. *Qui admodũ ſoliciti* Solicitus. Exiſtere. *atq; intẽti exiſtunt.* LAV. *Soliciti pro diligẽtes accipis,& exiſtunt pro ſunt,quod uerbũ nunquã participio iungitur ſignificatq́; apparere potius, & extare, ut in* Elegantijs. POG. *Si quæris quid agã,ſtatur.* LAV. Male Terentiũ *es imitatus qui* Quid agitur?ſtatur. *ait:qd agitur?ſtatur:quiq́; iſtud tuũ dixiſſet:quid agam?ſto.quãquam ſtatur,barbare accipis,pro nihil agitur.* POG. Conduxi Penes. *domuncula penes flumen.* LAV. *Penes flumen pro iuxta, aut*

prope,

prope, aut ſecundum, aut ſecus, ut quidã, utũtur, ubi reperiſti? POG. *Melones * atq; intermedio emẽdos cenſebat.* LAV. *Intermedius, in Ciceronis oratore dũtaxat, quãtũ memini, legi, & haud ſcio an ſit emendatẽ ſcriptũ, ſed ibi adiectiuũ eſt, nam uerba hæc ſunt: eſt aũt quidã interiectus intermedius, & quaſi temperatus, hic apud te ſubſtantiuum.* POG. *Nulla hic audio noua.* LAV. *Pro nihil noui, dicis nulla noua uidelicet: accipis nouũ pro nunciũ, ut uulgus ineruditũ.* POG. *Neſcio quod caſtellum ſeceſſionẽ parat.* LAV. *Defectionẽ ſiue rebellionẽ dicere debebas. Seceſſit olim plebs Romana à patribus, dicimus, & quæ ſunt id genus, nõ aũt: ſeceſſit caſtellũ aut urbs.* POG. *deinde ſociaſſem te uſq; ad mõtẽ qui imminet urbi, tuũ poſtremo obtuliſſem tibi Pogiũ.* LAV. *Sociaſſem dixiſti pro deduxiſſem, ſiue comitatus eſſem, & poſtremo ſuperuacue.* POG. *Sed credidi te rediturũ ad Curiam, quod poſteaquàm factũ non eſt.* LAV. *Cur tam ſæpe ponis poſteaq̃ pro quoniã?* POG. *Nõ ſolicitante me eam rẽ cœpiſti. Et iterũ: putabã te quoq; poſt diſceſſum tuũ, abſq; ulla ſolicitatiõe mea, quod cœperas pfeciſſe.* LAV. *Solicitare millies aliter ponis, quàm docti conſueuerunt.* POG. *Scripſiſſem ad te olim, ſed expectaui in diẽ à te literas.* LAV. *In diem ponis pro propediem, quæ in Elegantijs traditur differentia.* POG. *Vir ingenij minimè opulentis.* LAV. *Opulenti aut tu ſcribere debuiſti, aut librarius.* POG. *Scripſi dudum poſtq̃ redij ad Curiam ex Britannis.* LAV. *Dudũ uix ultra horam tẽpus ſignificat, ut dixi in Elegantijs.* POG. *Vt plurimum.* LAV. *Cur tam frequenter uteris, ut plurimũ: quod nuſquã apud Ciceronẽ reperiſti? Perpendo pro intelligo nõ rectẽ cum uulgo accipis: cũ ſignificet ponderare & æſtimare, ut in Elegantijs tradidi.* POG. *Non quid cæteri faciãt mali, ſed, qd boni noſtra eſſet facere, cõſideremus.* LAV. *Eſſet poſuiſti pro intereſt.* POG. *Petrum de Piſanis admodum diligo: tum*

Secundum. Secus. Intermedius. Nihil noui. Nouum. Defectio Rebellio Secedere Deducere Sociare. Poſtremo Poſteaquam pro quoniam Solicitare In diem. Propediem Dudum. Vt plurimum. Perpendo. Eſſe p intereſſe a'um propter.

h propter

propter eius probitatẽ: tũ propter in me obſeruantiã. LAV. Vereris dicere propter obſeruãtiã, ergo dicendũ erat: propter eius, ſiue, propter ſuã tum probitatẽ, tum in me obſeruantiam. POG. Rogauit, ut ſi quod ad me ſcripſeris, reſcribã. LAV.

Si quod, pro ſi quid.
Nedum.

Si quod, pro ſi quid. POG. At ipſe nedum orationes remiſit, ſed ne uerbũ quidẽ reſpõdit ullũ. LAV. Dicendũ erat: At ipſe non modo orationes non remiſit, ſed, &c. nam nedum ſemper in ſecũdo mẽbro habet locũ, quẽadmodum in Elegãtijs docui: quale eſſet: at ipſe nullũ uerbũ reſpõdit, nedum orationes nõ remiſit. Ex quo cõſtat unã quoq; à Pogio omiſſam negationẽ.

Expendit
Impendit
Talis.
Recolo
Deuians

POG. Ipſe modicum expendit in nutrice talis. LAV. Expendit, pro impendit poſitum eſt. Et, talis pro illius. POG. Non enim recolo, ſed nihil deuians à ueritate. LAV. Eſt ne hic recolo pro recordor, an, ut Cicero ait? apud quem dic ubi reperiſti, deuians? POG. Quod ſi me credere ſibi debuiſſe putas, uehementer erras, ne culpam omnem in me refellas. LAV. Sibi pro eius poſitum eſt. Refellere eſt confutare & redarguere: hic autem quomodo accipiatur, neſcio.

Refellere.
ei

POG. Literas quas dicis dudum ad me ſcripſiſſe, ſi unquam habuiſſem, reſpondiſſem profectò. LAV. Dudum pro nuper poſitum eſt, & habuiſſem pro accepiſſem. Inſuper deeſt, ad te: ut eßet, ſcripſißem ad te.

Dudum.
Habere.
Percipio.

POG. Vt percipiam ex eis quam cupio iocunditatẽ. LAV. Non percipitur iocunditas, ſed uoluptas, lætitia, gaudium, delectatio. At tu putas idem iſta ſignificare quod iocunditatẽ, cum multum differant. Neq; enim iocundus homo eſt qui delectatur, lætatur, gaudet, uoluptate fruitur, ſed qui cauſa eſt alteri, ut ille gaudeat, & literæ iocundæ dicuntur, quæ non gaudent, & oratio iocunda, & affectus nõ ſolum amici ſi lætus ſit, ſed interdum inimici iocundus eſt, ſi is triſtis fuerit. Itaq; iocunditas ineſt ipſi rei, ex qua nos capimus uoluptatem.

Iocundus

POG. Cuius negligentia atq; incultus nobis luendus eſt. LAV. Incultus

Incultus.

ſubſtan

ſubſtantiuum ubi reperitur? POG. Dic te executorẽ teſtamẽti Iob, & poſtula partem ſuam, quæ pro illius anima dedatur. Poſtridie tuos quoq; octo groſſos potiti ſumus. LAV. Miror adoleſcentem non annotaſſe hoc: potiti tuos octo groſsos. Nã dedatur pro detur neſcio, an ſciat male poni. Suam quoq; pro eius non uidit. An uero ad executorem teſtamenti ſpectet, an ad hæredem, poſtulare quæ ſunt hæreditatis, ipſe uideris. POG. Illius uero diſsidij ſatis recte cauſam proſpexi ex primis literis, quas olim recepi à Nicolao. LAV. Nihil putas differre inter perſpexi & proſpexi, cũ illud penitus & perfecte aſpexi: hoc autem, longe & ante: tum ſi Ciceronem ſequeris, qui nũquam dixit, recepi literas, cur ipſe ſic ſcribis, & nõ potius, accepi literas? PO. Ab homine tibi amantiſsimo. LAV. Mallẽ dicere tui. POG. Recommenda me domino. LAV. Pro commenda crebro ais, recõmenda me, quod non inuenitur. POG. Scribendi cõſuetudinẽ iamdudum intermiſſam. LAV. Conſule Ciceronem: & ſcies iamdudũ uix unam duas'ue horas tranſcẽdere. POG. Vellem ſimiles mihi homines indiem dari. LAV. Indiem, pro indies ſiue quotidie, uſurpas. POG. Cũ eſſem pridie in Cancellaria, acceſsit ad me Antonius Luſcus. LAV. Nega nunc te, quid pridie ſignificet, ignorare, qui ab eo narrare incipias. Poſuiſti igitur pridie ꝑ nuper, quod nemo niſi barbarus fecit. POG. Magnũ eſt obſiſtere uitijs, quæ indiem magis ſubeunt. LAV. Nemo ſic eſt uſus indiem, ut tu. POG. Multi tamen, tuq; in primis, opinantur me diuitem. LAV. Dicendum fuit: multi tamen, tuq; in primis opinaris, ſiue multi tamen, quorũ tu in primis, opinantur. POG. Hæc tibi doctus atq; indoctus dicet boni in ſimul ac mali. LA. Vbi reperiſti: in ſimul, doce. POG. Verũ nõ ediſcuntur hic uitia, ſed quandoq; exercentur. LAV. Diſcũtur, dicendũ fuit. Nã ediſcere eſt memoriter aliquid ſcriptũ dictum'ue cõplecti. POG. Ex quo Perſius

Potiri. Dedere. Executor teſtamenti. Perſpicio Proſpicio Recipere literas. Tui amantiſſimus. Commendo Iamdudum Indies. Quotidie Pridie Indiem In ſimul. Ediſcere

A collo pendentes.

finxit nos portare duas manticas ad collum pendẽtes. LAV. *A' collo dicendum fuit.* POG. *De panno,quod toties iteras, ego iamdudum pluribus literis ſcripſi.* LAV. *Iamdudũ frequentiſsime abuteris.* POG. *Nam cum reuolues Tragœdias*

Euoluo.

Senecæ legendi ſtudio. LAV. *Euolues tibi dicendum fuit.*

Ceſſo a legendo.

POG. *Hæſi paulum à legendo,* LAV. *Ceſſaui à legendo dicere debuiſti non hæſi.*

Apud fontem habitare.

POG. *Et habitauit plurimum apud fontem Sorgæ.* LAV. *Naiades apud aquas,id eſt,in aquis habitant,non homines.* POG. *Econtra.* LAV. *Hoc ita cõpoſitũ aduerbium apud Ciceronem nõ inueniſti.* POG. *Vt ſit tanquã*

Econtra. Viaticum.

uiaticum futuræ. LAV. *Viaticum uideris accipere pro uia, cum ſit pecunia,aut aliquid pecuniæ inſtar ad uictum in itinere faciendo.* POG. *Nonnulli philoſophiam eatenus attingunt, quatenus magiſtri accipiant gradũ.* LAV. *Aut more imperi*

Quatenus.

torum uteris quatenus:aut,ſi pro inquantum accipis,dure affectateq; poſuiſti. POG. *Dimitto medicos.* LAV. *Dimitto pro*

Dimitto. Omitto. Miſſos facio. Transeo.

omitto,ſiue miſſos facio,ſiue tranſeo. POG. *Ipſimet legũ doctores nõ erubeſcunt teſtari in libris ſuis hãc eſſe profeſsionem*

Ipſorum pro ſuos.

ſcientiæ ipſorũ. LAV. *Quẽadmodũ alibi dicis ſuæ pro eorũ, ſiue pro ipſorũ,ita nunc ecõtrario ipſorum pro ſuæ. Hæc ſunt quæ notaſſem in primo Epiſtolarũ Pogianarũ libro,ſi fuiſſem annotator. Nec in eo ſolum,ſed etiam in ſequentibus.*

IN SECVNDO.

POG. *Scio Antoni te hos pro tua uirtute homines abhorrere,me autẽ nõ abhorrere ſolũ,ſed etiã abhorreſcere ab eorũ*

Abhorrere.

nomine neceſſe eſt. LAV. *Abhorrere ab hac re dicimus,non hanc rem,ut Cicero: Abhorrent à cõmunibus præceptis id eſt alieni ac remoti ſunt.* POG. *Qui nõ ſe prius & uirũ peſsimũ*

Reus.

confiteatur,& huius criminis peruerſi reum. LAV. *Contra uſum doctorũ uſurpas reũ. Nam Cicero ita definit: Reos autẽ appello,nõ eos modo,qui arguuntur,ſed omnes quorum de re diſcepta*

diſceptatur. POG. At eam tantã eſſe conſtat, ut quicquid dixe ris, & ſumma eloquentia leuius quid uideatur, & ſuo pondere inferius. LAV. Quid pro quiddam accipis, quod docti nõ faciunt, ſed pro aliquid. Decepit te uſus malorũ interpretũ, qui aiunt: eſt quid mirũ. Quorum erroris cauſa eſt, quòd Ariſtoteles & cæteri Græci, quos iſti transferunt in Latinũ, pro quid, pro aliquid, pro quiddã, unũ habẽt τὶ, quod eſt proprie quid. Vnde maximus in noſtrã dialecticã fluxit error, & in ea, quæ uocant. * Hac in re nos & copiã, & uarietatẽ, & proprietatem, & gratiã, & ueritatẽ maiorẽ multo habemus, quã Græci: quid, ullum, nonnullũ, quippiam, quicquam, aliquid, quiddã: & cætera quæ in Dialecticis diſputaui. POG. Domitianus Auguſtus uir malus ad reliqua. LA. Illud ad reliqua malus, inſuetus ſermo eſt, melius futurũ ſine præpoſitione, ut Vergilius: At cætera Graius: qui modus loquẽdi etiã in proſa oratione reperitur. POG. Quos etiã abhorrebat ſceleſtus imperator. LAV. Nec ſenſu nec cõſtructiõe huius uerbi recte es uſus. POG. Ite quãtocius ad fauces auerni, excedite à nobis. LAV. Ecce quãtocius diuerſo ab illo ſuperiori modo, quia unũ uerbũ tantũmodo adeſt. Ergo illic unũ uitiũ eſt, hic eiuſdẽ uocis alterũ, Illud quoq; excedite, ego dixiſſem potius abſcedite. Nã excedere eſt è loco diſcedere. Homines aũt nũc, loca nõ ſunt. PO. Vt afferret ad te literas meas. LAV. Nõ habet nũc locũ affero, ſed fero, & perfero. PO. Cũ uidiſſet principes et ſatrapas noſtros, obumbratus magnitudine cæterorũ, oblitus eſt Pogij. LAV. Parũ latine poſitũ eſt illud obũbratus. PO. Vt teſtimonio meo eum excuſes, ſi qui de illo obloquẽtur. Nã pridie mihi rettulit, ſcriptũ eſſe ſibi: dici à quibuſdã eũ hic manere neſcio cuius fœminæ cauſa. Hoc falſum eſt, nã noui hunc ſatis recte, & uitam ſuam. Nõ dico nõ eſſe eũ amicũ, dimona Catherina dicitur, ſed caute, & ita ut ego. LAV. En pridie, quod te melius me ſcire

Quid. τὶ Reliqua Cætera Quantocius. Excedere. Fero. Perfero. Obumbratus Pridie.

iactabas, non recte poſitum. Nã ubi reperiſti iſto modo uſurpatum? ubi item ſic uſurpatum obloqui? ubi eum pro ſe? ubi econtrario ſuam pro eius? ubi amicum pro amatore? POG. Exiſtimo te habere uolumen quoddã Senecæ, quod fuit olim Colucij noſtri, communis parentis doctorum hominum. Id ſi ita eſt, te rogo maiorẽ in modum, ut librũ ad me mittas, quoad illũ faciã tranſcribi. LAV. Opus, frequẽter habet plura uolumina, pluresq́; libros. Quomodo igitur poteſt unũ uolumen unus'ue liber plura cõtinere opera? Quid autem iſta ſignificẽt, apud Elegantiarum mearũ opus, ſex uoluminum ſiue librorũ requirito. Olim quoq; barbare poſitũ eſt, quis enim ſic dixit? Martia olim Catonis, hoc eſt, iã defuncti Catonis. Illud etiã indiligẽtis ſcriptoris eſt: mittas tranſcripſero, pro eo quod eſt, quem tenebo, quoad tranſcripſero. Nã tranſcribi faciã, parũ nitidũ eſt. PO. Sed uel ſunt nulla, uel ita mendoſa, ut nedũ intelligi, ſed ne legi quidẽ Latine poßint. LAV. Præpoſtere dictũ eſt, nã ſic erat dicendum: ita mendoſa, ut legi latine nõ poßint, nedũ intelligi. POG. Si ſingulatim citentur coram æquo iudice, uel pudore ſileant rei cauſa, qui eos in cauſam ſuam adduxerit. LA. Singulatim non dicitur, ſed ſigillatim, quod nec ipſum eſſet hoc loco idoneum. Itẽ corã iudice citari, ruſticanus ſermo eſt: quaſi non ad iudicẽ citetur, ſed iudice ſpectãte. Etiã, in cauſam ſuam pro cauſa ſua. Eos quoq; pro ſe dictũ eſt. Vides quãta eſt mũditia, ac uerè elegãtia ſupellectilis linguæ latinæ? POG Lege uitam ſuã, lege mores, lege æmulos atq; obtrectatores eius. LAV. Quid ita de uno eodemq́; loquẽs, tam cõiunctis uerbis ais, uitã ſuã, & æmulos eius? quorũ alterũ certe male poſuiſti. Sed mox utrunq;, dum inquis. POG. Brutũ ſi quis roget ſentẽtiã ſuam, uereor ne ſibi à te grandẽ iniuriam fieri clamet, qui eum inter actores ponas. LAV. Cum dicere deberes, ſentẽtiam eius: aut certe id totũ ſuperuacuũ eſt: ſentẽtiã ſuã uel eius, & q ſe inter actores

Obloqui. Amicus — Olim — Tranſcribi faciam. — Nedum — Singulatim. Sigillatim. — Ad iudicem citare cauſam ſuam

actores ponas. POG. Nō ideo ſunt laudādi, quia inſtar aliorū ſcripſere. Inuenies perplures luxurioſos. LAV. Inſtar, male uſurpas, pro ad ſimilitudinē, & perplures, pro cōplures. Nam perplures, non inuenitur. POG. Vt ſcilicet deinceps grauiora quædā mediteris. LA. Grauiora aliqua dicere maluiſſem. PO. Librarius meus iandudum à ſcribēdo uacat, negligētia Coſmi ut opinor. LAV. Iampridem, non, iamdudum, dicendum fuit. POG. Neq; confidis in uerbis Coſmi. LA. Redundat præpoſitio. POG. Scripſiſti ad me dudum in quadam epiſtola. LAV. Dudum pro nuper eſt poſitū. POG. Rogauit me pridē Cardinalis S. Marcelli, an mihi eſſet ſatisfactum de Bulla fauentina, cum portionem ſuam miſiſſes. LA. Pridem pro nuper poſuit, & ſuam pro eius quanquam hoc millies. POG. Vtri ſint digniori gradu ponēdi penes pontificem. LA. Pro iuxta nūc nō recte. POG. Mihi autem quantocius reſponde. LA. Quantocius iam reprehēdi. POG. Poſteaquàm receſſiſti à nobis, nihil de te intellexi. LA. Intellexi, pro audiui, nemo dixit eruditus. POG. Quibus te ſatis abunde excuſas. LAV. Satis abundeq; dicimus, ſiue ſatis abundāter, nō, ſatis abunde, ut tu ſæpe uſurpas. POG. Et cum rurſus in publicum prodiret, atq; eadē ſibi narrarentur, inquit: uxor mea teſtata eſt hoc falſo in eam dici. LA. Eadem ipſi narrarētur, dicēdū fuit, & hoc falſò in ſe aut in ipſam dici. Teſtata quoq;, pro dixit, male eſt poſitum. POG. Qui nō ſecus afficior honori & cōmodis tuis, ac meis ꝓprijs. LA. Afficior tuo honori, quo genere loquendi frequentiſſime uteris, inelegans ſermo eſt. Illud quoq; meis proprijs, Cicero dixiſſet meis ipſius. POG. At poſtea cum acceperim omnia cō ceſſa & libera, ueluti Colutius noſter habuit, uolui tecū congratulari. LA. Veluti, pro ſicut, male eſt poſitū, cum alterum ſit imaginis, alterum ſimilitudinis, ut late in Elegātijs. Tecum uolui congratulari, inſuetus ſermo eſt. Conſuetus autem &

Perplures
Inſtar
Complures
Iampridem
Confido uerbis tuis
Nuper
Pridem
Penes
Iuxta
Audio
Satis abundeq;
Abundanter
Teſtari
Afficior honori
Proprijs
Meis ipſius
Veluti
Sicut
Tibi gratulor

perinde latinus:uolui tibi gratulari. POG. Ambo tamē unum quid ferè uidentur ſignificare apud doctiſſimos linguæ Latinæ autores. LA. Vnū quiddā dicūt linguæ latinæ autores, nō unū quid. PO. Memini me recommēdaſſe tibi D. Ioannē de Criuellis. Erat enim tunc cōtrouerſia quædam de beneficio ſuo, qđ eſt in foro Iulij. Nūc uerò cum ſuper ea iamdudum compoſitū eſſet, denuo parantur ſibi impedimenta. LAV. Recōmēdo nō eſt latinum uocabulū. Iamdudū, & ſuo, & ſibi, latina illa quidem, ſed nō latine poſita. Quæ ſi toties à te barbare poſita reprehendere uelim, quoties reperio, faciam rem, nō modo legētibus, ſed mihi quoq; ſcribenti odioſam, ut etiam potiſſime pro potiſſimū, & extimo, ꝓ exiſtimo, & ut plurimū, et permaxime. POG. Redditæ ſunt mihi nudiuſtertius literæ tuæ, optatiſſimæ illæ quidē, & quæ abunde mihi ſatisfecerunt. Ego de reditu in gratiam nō ſum admiratus. LA. Aiebas me Pogi reprehēdere Ciceronē in illo: Qui autē in uirtute ſummū bonū ponūt, præclare illi quidē, ſed hæc ipſa uirtus amicitiā & gignit, & cōtinet. At ego maluiſſem te Ciceronē fuiſſe imitatū, q cū exceptione ferè loquitur, quod tu nō facis, qui nō dudū noſti uſum coniunctionis quidē. PO. Ego tecū loquēs abſens per literas, ueluti coram ſolemus, cū conſilia noſtra cōmunicauimus. LAV. Nihil inter ueluti & ſicuti differre Pogi putas, & Elegantijs meis detrahis, ubi differētiā hāc doceri potes. P. Tēpus adhuc extat corrigēdi & emēdādi. LA. Etiā inter extat & eſt, nihil exiſtimas differre, cum extare ſit eminere, exiſtere, apparere.

[Margin: Vnum quiddā. — Recommendo. — Potiſſimum. — Quidem. — Extare.]

IN TERTIO.

POG. Seq; proſequi uelle iura ſua. LAV. Nihil etiā inter proſequi & perſequi differre arbitraris, de quorū differentia alibi dixi. POG. Nouā hæreſis ſectā moliebatur. LAV. Nūc ediuerſo facis, qui pro diuerſis accipis ſectā & hæreſim, inter quæ nihil differt, cū alterū Græcū ſit, alterū Latinū. PO. Vt uelles

[Margin: Secta. Hæreſis.]

*uelles eſſe nobis conſultor atq; adiutor in cauſa Angeli de Ge-
nararo, ut fiat ciuis, cum ea conditione, de qua tecum loquutus
ſum.* LAV. *Cōſultor neſcio an alius ante Salluſtiũ dixit pro* Conſultor.
eo, qui conſilium dat, quē neſcio an aliquis imitetur, niſi A. Gel
lius, qui ſectator eſt friuolarum elegantiarum. Etiam *ſine præ
poſitione maluiſſem dicere: conditione.* POG. *Cum eos paulo
exagitarem ad diſcendam eorum patientiam.* LAV. Paulo *nõ* Paulo.
niſi comparatiuo applicatur, ut in Elegantijs *tradidi, à quibus
tanquam ab hoſtilibus libris non uult* Pogius *diſcere, cũ fas ſit
ab hoſte doceri.* POG. *Cum quo eſt mihi iamdudum ab ado
leſcentia ſumma uitæ conſuetudo.* LAV. Iamdudum *impro-* Iamdudum.
*priè poſitum eſt, præſertim cum dicatur ab adoleſcentia: ergo
dixiſſes eleganter: iam inde ab adoleſcentia.* POG. *Ego du-* Iam inde ab
dum rogatus ab Antonio, *feci ſupplicationem iuxta literas tuas
pro archipresbyteratu.* LAV. *Venetias ſcribis, & ais du-* Dudum.
dum, quod eſt unius horæ duarumúe. POG. *Pridem habui
literas à te ex Chio duplicatas: ante habueram alias, quibus re
ſpondi.* LAV. *Nihil differentiæ ſtatuis inter pridē, & iam-
pridem, nuper, dudum, iamdudum, & quædam alia. Quis un-
quam ſcripſit: pridem habui literas, pro nuper accepi literas?* Pridem.
Ego more ueterum dixiſſem: nuper ſiue proxime accepi abs te Nuper.
literas, eodem exemplo. Nam duplicatas literas quid poſſit ſi- Proxime. Eodem exem
gnificare, non intelligo, niſi complexas, & in morem anguium plo.
implicitas. POG. *Licet enim natura ipſa excellentior ſit,* Duplicatæ li teræ.
ijs, quæ inſtar eius fiunt. LAV. *Nũquid ſic tu uteris inſtar,* Inſtar.
ut Cicero, *qui ait: Perſuadent enim Mathematici terram in me
dio mundi poſitam, ad uniuerſi cœli complexum quaſi puncti
inſtar obtinere.* Vides, *ut inſtar menſuram ſignificat, non ad
ſimilitudinem, ut tu accipis?* POG. *Cupiebam certe alas mi-
hi dari, ut quantocius memoria poſſem traijcerem.* Tu *nihil
omittas, quin his rebus ſuffultus uenias.* LAVR. In *literis,* Suffultus.

quas ad exemplum imitari uolentibus referendas in libros cenſuiſti, utrum Ciceronem, an uulgus imitaris, ut dicas quātocius, & ſuffultus pro munitus, ſiue plenus, ſiue inſtructus? POG. *Scias Piſtorij permagnā fuiſſe peſtem præterita æſtate.* LA. *Neſcio an in proſa oratione repererim: præterita pro proxima.* PO. *Sumas alicūde mutuo ſub fide mea. nam præſto erūt tibi ſub reditu tuo.* Et paulo poſt: *Hos ſume pro libito. nā tibi præſto erūt queādmodū pollicitus eſt.* LA. *Præſto pro prōptus quis niſi indoctus dixit? etiam ſub fide mea, non auſim dicere, quaſi triuiale.* Illud: *ſub reditu tuo, uidetur à triuio uelle recedere, ſed à ſchola magiſtrorum aberrauit.* Dicendū enim erat per actiuum: *ſub reditum tuū,* POG. *Etenim cum in cōtrahēda amicitia neceſſe ſit alterius beneficiū procedere, uellem quippe is eſſe à quo primo initiū beneficij prodiret.* LAV. *Pereā ſi ullum huiuſmodi uocabulum, quod uulgus ignorat, tu noſti: quomodo enim barbarius potuit poni: quippe, quod ſemper cauſæ redditiuum eſt? primoq́; aut ſuperuacuum eſt, aut dicēdum fuit potius: priore.* POG. *Maximè uerò impulſus ſum nimia quadam cupiditate huiuſmodi res potiūdi, ambitioſior fortaſsis ero aut importunior, quàm ſit æquum.* LAV. *Potiundi res, pro rebus, nō ſemel dixiſti: ambitioſus quoq; de gloria, non de libris, aut numiſmatis ſimilibuſ'ue dicitur, importunus etiam apud doctos pro infeſtus ac moleſtus, uelut carens portu locus, uſurpatur.* POG. *Vereor ne ſuccumbat inſidijs ultorū, qui ei tendiculas diuerſis locis parant. Impedient certe factum propoſitum ſuum, cū ſenſerint te aduerſum eorū uotis.* LAV. *Suū pro eius, & eorum pro ſuis poſitum eſt. Subinde admoneo huius peccati, tum ne omnino non peccaſſe amplius putaretur Pogius, ſi omnino nihil adderemus, tum quia non ſolum Pogij reprehendendi cauſa hæc annotamus, ſed etiā docendæ iuuētutis.* POG. *Tum mores perſimiles illi quidem mutua beneuolentia*

deuin

Præterita. Proxima æſtate. Præſto. Promptus. Sub fide mea. Sub reditū tuū. Quippe. Prior. Potiri rebus. Ambitioſus. Importunus.

accuſat

deuinxerunt. Quamobrem ſemper ſyncerè colui hanc noſtram amicitiam auctā in diē. L A V. Ego, *ut ſuperius teſtatus ſum, maluiſſem dicere: illi quidem, per exceptionem, ut intelligas te mentiri, cum ais, me tale dicendi genus improbare. In diē ſemper auctam amicitiam, nuſquā legi. Dicimus enim ferè ſemper, ut dixi in* Elegantijs: *in diē uiuo.* P O G. *Exiſtimo te aliorum literis debere fieri certiorem.* L A V. *Qui ſcribit, quæ alij imitentur, is ſe magiſtrum uulgi profitetur. Tu aūt ſcriptor egregie uulgus magiſtrum habes, cum ais: exiſtimo te debere fieri certiorem: pro eo quod eſt, exiſtimo te fieri certiorē. Nā quid ſibi uult iſtud: debere? ſic enim nunc indocti loquuntur.* P O G. *Mandamus tibi, quatenus debeas infra decemdium uenire corā nobis.* L A V. *Quare audes Pogi etiam quatenus, pro ut: & infra, pro intra: & decemdium, pro decem dies: & coram nobis, pro ad nos uenire, dicere uulgo autore, ſiue autoribus quibuſdam ſcriptoribus nihil à uulgo differentibus?* P O. *Scripſit tibi nuper præteriti pontificis obitum.* L A V. Ego *dixiſſem potius, proximi, uel ſuperioris pontificis obitū.* P O G. *Ad ſummum miſeriæ deciderunt.* L A V. *Ad ſummum eſt in altiſſimū, decidere eſt deorſum, quæ ſunt inter ſe omnino contraria, dixiſſes tolerabilius, in ſummum: melius ad imū, optime in imum miſeriæ deciderunt, uel, ad ſummum miſeriæ peruenerunt, ſiue deuenerunt.* P O G. Ego *pacem non ſolum ſpero, ſed opto.* L A V R. *Qui ſperat, etiam optat, quoniam de bono uel optabili ſpem habemus.* Itaque *non dicitur iſto modo, ſed illo: ego pacem non ſolum opto, ſed ſpero: uel, ego pacem non ſolum non ſpero, ſed ne opto quidem.* P O G. *Qui huic honori tuo ex animo gratulantes.* L A V. *Gratulari ex animo: nuſquam legi, quoniam gratulari, eſt ſignificare, te gaudere bono alicuius, ſiue gaudeas ſiue non gaudeas.* Itaq; *gaudium ad animum pertinet, nō gratulatio. Iſti quoq; honori, potius quàm huic dicendum*

Illi quidem.
In diem.
Debere fieri.
Quatenus.
Infra.
Decemdium.
Coram nobis.
Præteritus pontifex.
Ad ſummum miſeriæ.
In imum.
Optare.
Sperare.
Gratulari ex animo.
Hic.
Iſte.

cendum fuit.nam huic de meo dicitur,iſti de tuo,ut in Elegan*tijs.* POG. *Mihi autem,cui neq; earũ copia ſupereſt,& meis rebus cõtentus ſum,haud uaco amplioribus.* LAV. *Vbi ſup poſitum eſt illius,ſum cõtentus? Cogita quid tui amici de hac re,Donatus,Seruius, Priſcianus, dicturi eſſent ſi te audirent.*

In quo ſperent. Quid. POG. *Magnum quid eſt,& ſupra multorum uires eſſe unũ, in quem multi ſperent.* LAV. *Quid,pro quiddã,ut tu uis,nõ reperitur,ſicut ſuperius dixi,ſed pro aliquid.*Etiã in quo dicen*dum eſt,nõ in quẽ.* POG. *Vt autem dicere ſolebat* Lucilius, *ſub ſordido palliolo latere quandoq; ſapientiã,ſic ſaluberrimũ eſt cogitare ſub rubeo equo, & ſub ſtramineo pileo quandoq; ſtultitiam latere poſſe.*Dignitatis *nãq; & amplitudinis, nõ uir tutũ,& fuſcus & rubicundus pileus habẽtur inſignia.* LAV.

Super equum. Pileus rubeus. Fuſcus. Non *ſub equo & ſub pileo recte dicitur,cum ſuper equũ,non ſubter equũ ſedeamus:nec equum rubeũ uidi niſi pictum,nec pi leus dicitur rubicundus,ſed rubeus ſiue ruber, quẽ* Cardinales *ferunt: nec quem cæteri* Prælati *fuſcus, qui eſt color inter albũ & nigrum.*Tu *tamen accipis fuſcũ pro nigro, deceptus more loquendi de colore hominis,quẽ ab albo ualde recedentẽ, pro fuſco nigrum uocamus, cũ uere nigri ſint* Aethiopes. Et *apud* Vergilium: *Quamuis ille niger,quamuis tu candidus eſſes.*Nõ *enim coloris Aethiopici* Menalcã *illum fuiſſe ſentiebat,ſed fu ſcum,ut in eodẽ libro de alio puero:Quid tum,ſi fuſcus Amyn thas?& quaſi nigrum dixiſſet nõ fuſcum,ſubiungit:* Et *nigræ uiolæ ſunt,& uaccinia nigra.Certe nõ habuit Amynthas colo rem uiolarum ſiue uacciniorũ,nõ enim erat Aethiops.*Dicimus *itaq; pro fuſco nigrũ, ſed nõ econtrario,ut tu facis,pro nigro fuſcũ.* POG. *Sed enim te incẽſum ſcientia ad illuſtrandã hãc*

Iſtam tuam. *tuam dignitatẽ.* LAV. *Ad iſtã tuã,dixiſſet* Cicero. PO. Exi*ſtunt autẽ nõnulli,ignari illi quidẽ.* LAV. Inter *exiſtunt & ſunt,ut uulgus,nihil exiſtimas intereſſe,& illi quidem proprie*

deſide

deſiderare exceptionem ignoras. POG. Domino meo ſingula *riſsimo.* LAV. *Vbi legiſti ſingulariſsimũ?* POG. *Sed in diem meliuſcule ſe habet.* LAV. *Quæ in oculos incurrunt, non ui des, millies enim legiſti, indies cũ comparatiuo, nunquã in diẽ.* POG. *Sed cupiditatem meã ſuperauit pudor quidã ruſticanus, uerentem, ne longa admodũ cum locorum, tum uero temporũ intercarpedo ex animo tuo Pogij memoriã omnẽ excuſſiſſet.* LAV. *Verentis dicendũ erat, ſic enim dicunt: qui latine loquũtur, quia cupiditatẽ mei, dicere nõ poßumus, ſicut late in Elegãtijs diſputaui? Nõ enim cupiditas mea ueretur, ſed ego: ergo ue rentis dicendum fuit.* Intercapedinẽ autẽ *pro quolibet interual lo accipimus, in nominatiuo pro illo interuallo, quod nemo ma gis quàm Pogius nouit, etſi ipſius nomẽ ignorat, quo quaſi de formi uocabulo nemo ferè utitur.* POG. *Vt ſi quid offenſionis apud te ſilentiũ meũ cõtraxit, is pro patrono intercedat penes tuã humanitatẽ, teq́; mihi eundẽ reſtituat, qui dudũ eſſe conſue ueras, ut interceßionis officio fungi poſſe uideatur.* LAV. Pro *eodem accipis, ut imperiti faciũt, apud te, & penes.* Nam quis *unquã dixit penes humanitatẽ tuã?* Dudũ autẽ *te male utentẽ iã carpere deſtiti.* Intercedere *an ita, ut* M. *Tullius accipit, pro eo qđ eſt, ad impediendũ interuenire: tu accipias, ipſe iudicato.*

Singularis. In diem.

Cupiditas. Intercapedo.

Penes humanitatem.

Apud.

Intercedere.

IN QVARTO.

POG. Impedior *nõ ſolũ dolore, ſed & lachrymis: referens mentẽ ad eorũ, pro quibus intercedã, iniquã uicẽ.* LAV. Refe *ro mentẽ ad iniquã uicem tuã.* * POG. *Et niſi aliquorũ miſe ricordia eis opituletur, in carcere, in cõpedibus miſere pereant licebit.* LAV. *Quid eſt licebit? nempè licitum erit atq́; per miſſum, quod quãtopere nũc dicere deceat, tuæ aures iudicent.* POG. *Qui nouiter ad Curiã uenit.* LAV. Nouiter *nõ puto latinũ, dicunt enim latine loquẽtes proxime, nuper, recẽs, ſupe rioribus diebus.* PO. *Quæ mihi impertitus fueris.* LAV. *Vbi*

Licere.

Nouiter. Proxime. Nuper. Recens.

apud

Impertior. Pluries Extare Deuium Infectum

apud Ciceronem Ciceronis'ue ſimiles inueniſti, impertior depo-
nens? POG. Pluries codē deuio prolapſus ſum, attamen nulla
extitere erroris ueſtigia impreſſa, ut quia tegūtur errata, pro
infectis apud homines habeantur. LAV. Apud eoſdē, quos di-
xi, ubi legiſti pluries? ubi deuiū ſubſtantiue? ubi extitere cū par-
ticipio? ubi infectū, niſi pro re, quæ cū ſperaretur poſſe cōfici,
inceptaq; eſt fieri, poſtea deſeritur, tanquā quæ fieri nō poſſit?
Nam tua uerba nō ſunt ſimilia illis Terētianis: factū, infectū.
Præterea, nō uides indecentiā, cū ais: In deuio prolapſus ſum.
In deuijs aberramus, in lubricis prolabimur? PO. Qui uilibus
indumentis capite ad collū reflexo paupertatē corā profitētur.

Reflectitur collum.

LAV. Collū reflectitur magis quàm caput, quod quomodo re-
flecti poſſit magis, quàm tergum, nō uideo. POG. Et cū uelle
in me ſit, quod rectum eſt, tamen non exiſtat perficere. LAV.
Ne bis diceres: ſit: dixiſti exiſtat, quaſi hæc duo idem ſignificēt,

Permagnum quid.

quæ non idem ſignificare ſuperius oſtendi. POG. Permagnū
quid altiſſimo debent. LAV. Idem eſt iſtud, quod permagnū
aliquid altiſſimo debēt, quod nemo diſertus diceret. PO. Ego

Quam potui occultiſſime.

quidem peccaui, quàm potui, occultius. LAV. Quàm potui oc-
cultiſſime dicendum fuit, ut in Elegātijs tradidi. POG. Certus

Certū habeo. Certus ſum.

ſum te ad id cōmoueri. LAV. Certū habeo, ego dixiſſem. nā
certus ſum eſt idem, quod iam decreui, & fixū eſt mihi, ut Ver-
gilius: Iam certus eundi Carpebat ſomnos. POG. Augeri ſata-

Satagere

gunt proprias uires. LAV. Satagere eſt eorum, qui in pericu-

Vt quiſque uir optimus eſt.

lo, aut aliqua in anxietate præſeferunt ſolicitudinē ſuā, ut qui
diſcurrunt, ne urbes aut caſtra capiātur. POG. Vt quiſq; enim
uir bonus eſt, ita alios minime improbos ſuſpicatur. LAV. Hinc
erat, cur illud Donati, quod tu Terētij mentiebaris eſſe, repre-
hendi nolebas, nō illius uicem, ſed tuā dolens, cum deberes per
ſuperlatiuum loqui, nō per poſitiuū, ſic: ut quiſq; uir optimus
eſt, qualia ſunt uerba Ciceronis. PO. Quo uno ſolo perfectā

conſe

conſequeremur ſcientiam rectê dicendi. LAV. *Quid agit illud ſolo, additum uno?* POG. *Dolendũ quippe erat, ſed eo magis nunc eſt congratulandũ.* LAV. *Quippe, pro quidem, barbare accipis, & congratulandum, pro gaudendũ, quæ quid differãt,* Elegantiæ *meæ te docebunt.* POG. *Nam me hercule, niſi nos auxiliũ tuliſſemus.* LAV. *Hercules tibi pro auxilio lato auxilium ferat, cũ deſcẽdes ad inferos, ut tulit* Theſeo. POG. *Modeſtus quidẽ ipſe erat, et ſordidatus, tanquã mortis rei ſolebãt.* LAV. *Tanquam pro ſicut accipis, omnia, quæ ſunt confinia, pro cõmunibus habens.* Mortis rei, *nemo eorum, qui iurauere per* Herculem, *dixit.* POG. *Fortuna quædã fuit cũ ſua, tum maxime noſtra.* LAV. *Maximê de multis partibus, non de duabus, ut dicendum fuerit: tum uerò noſtra. Sua quoq;, pro ipſius ſiue eius, non latine eſt dictũ.* POG. *Quo ille recluſus tenebatur.* LAV. Vergilius, *recluſus, pro apertus poſuit, cũ inquit:* Infernas *reſeret ſedes, & regna recludat* Pallida. Iuſtinus *tamen ponens recluſus pro clauſus, neſcio quem ſecutus ſit, ſicuti in alijs quibuſdã dictionibus.* POG. *Interrimo & obſcuro carcere, fundo ſcilicet unius turris, quo ne capitalis quidẽ rei damnati recluderentur.* LA. *En iterũ recluderẽtur pro includerẽtur. Fundũ turris nõ auſim dicere, ut fundum maris, ut dolij, ut aliorum ſimilium. Illud unius, neſcio quid adiuuet, quaſi timeres, ne duarũ turriũ intelligeremus. Sed uidelicet poſuiſti unius pro cuiuſdã: more ruſticê loquentium. Ego etiã illud, ſcilicet: nõ poſuiſſem.* POG. *Habes quod tibi ad præſens tribui poteſt.* LAV. *Dic quo autore dixeris ad præſens.* POG. *Vellem & potuiſſe librũ trãſmittere.* LAV. *Opus duodecim librorũ non recte librũ uocas, niſi forte pro codice ipſo loqueris, quod nũc te ſentire nõ exiſtimandũ eſt, quia de libris, nõ de codice feciſti ſuperius mentionẽ, cũ dicebas.* PO. *Erant enim non in Bibliotheca libri illi, ut eorũ dignitas poſtulabat, ſed interrimo quodã & obſcu*

Vno ſolo
Quippe
Congratulari
Me hercule
Tanquam
Mortis reus
Maxime
Recluſus
Fundus
Vnius turris
Scilicet
Ad præſens
Liber

Tranſmittere. & obſcuro carcere, LAV. Etiã tranſmittere hoc loco parũ mihi probatur, ſed mittere. POG. Tum propter rei grauitatem, tum maxime propter eloquentiã hominis. LAV. Negauit ſuperius locũ eſſe ſuperlatiuo inter duo. Quare dicendum

Tum uero. Tũ uel magis. erat, cũ propter rei grauitatẽ, tum uerò, ſiue, tũ uel magis propter hominis eloquentiã. POG. Nec pro me hæc loquor, qui mortalis exiſto. LAV. Non dixiſſet Ci. mortalis exiſto, ſed ſum. POG. Vt primũ ad errores, qui in eũ conferebantur reſpõderet. LAV. Quis unquã dixit, cõferri errores in aliquẽ,

Conferre errores. Reſpondere. & ad errores reſpondere? ad crimina reſpondemus, quæ nobis obijciuntur. PO. Legebantur ex pulpito ſingula capita accuſationis. LAV. Pulpita ſunt, qualia olim erant loca, ubi Hi-

Pulpitum. ſtriones agebãt Comœdias Tragœdiasq́;, qualis iſte locus nõ

Suggeſtum. Ne quidem. fuit, ſuggeſtũ opinor te ſignificare uoluiſſe. PO. Nulla in eũ nedum mortis cauſa inueniri iuſta poſſet, ſed ne quidẽ leuiſsimæ offenſionis. LAV. Nedum male ſic uſurpari ſuperius admonui. Nunc reprehẽdere habeo, ne quidẽ, quæ duo nunquã iũcta reperiuntur. Illud quoq; reprehenſione dignum eſt, ut inconſequens: nulla cauſa nõ modo mortis, ſed ne offenſionis quidem:

Offenſio. quaſi offenſio ſit pœnæ genus. PO. Omnia falſa eſſe dicebat,

Aemulus. omnia crimina cõficta ab æmulis ſuis. LAV. Aemulis pro aduerſarijs hoſtibusq́; ponis, ut nũc parũ docti ſolent. PO. Itaq; ſi eorum uerbis fidẽ dabitis, nihil eſt, quod de mea ſalute ſpe-

Fidem dare & habere. randum ſit. LAV. Fidẽ dare, ponis pro fidẽ habere, cũ illud ſit cum fide promittere, hoc autẽ credere, ut fideli, ut apud Terentium: grauidaq́; facta fidẽ dat, ſibi uxorẽ fore hanc. POG. Malorum operũ effectores. LAV. Vbi reperiſti, apud uetuſta

Effector malorum operum. tem: effectores malorum operũ? POG. Poſtea orationẽ proſequebatur orans atq; obteſtans, ut eũ loqui paterentur, cum ſe nõ eſſent amplius audituri. LAV. Proſequor, pro perſequor ponis, ut dixi, quaſi iſta nihil differant. Eũ quoq; pro ſe: timẽs

ne bis

ne bis ſe utereris, cuius rei facile erat remedium, ſi dixiſſes: orans atq; obteſtans, ut ſe loqui paterentur, quem non eſſent amplius audituri. PO. *Trecentũ quadraginta diebus.* LAV. *Cur toties ais trecentum potius quàm trecentis diebus, quod eſt uſitatius: illud uero penè poëticum.* POG. *Vt alterum Catonem dixiſſes.* LAV. *Ego ſine particula ut, dixiſſem.* PO. *Sed uereor, ne hæc omnia in peſtem ſuam ſibi fuerint à natura conceſſa.* LAV. *Ei non ſibi, dicendũ fuit.* POG. *Per conciliũ hæreſis damnatus eſt, & igni cõbuſtus.* LAV. *Quid attinebat addere igni? an uerebaris ne aqua aut gelu comburi quis poſſit? uri, aduri, peruri etiam de uento & de frigore dici poteſt, non autẽ comburi, damnatus etiã quis dicitur à concilio à ſenatu, à iudicibus: nõ per iudices, per ſenatum, per concilium.* POG. *Ligna deinde circumpoſita pectuſtenus, nõ minuſcula, ſed groſſa, paleis interiectis.* LAV. *Te recte dixiſſe, pectuſtenus, Priſcianus, cuius patronus es, negaret. Ego nec minuſcula pro minuta, nec groſſa pro craſſa dixiſſem.* POG. *Vidi hunc exitum, ſingulos actus inſpexi, ſiue perfidia, ſiue pertinacia id egerit.* LAV. *Perfidiam, eodem modo accipis, quo illi, qui appellant perfidos Iudæos, cũ perfidi ſint, qui fidẽ datam fallãt.* POG. *Qui nõ minus quam Philelphus, contumeliã abhorrẽt.* LAV. *Neq; conſtructione huius uerbi, neq; ſignificatione recte uteris. Siquidẽ accipis abhorrere, pro horrere, cum ſignificet alienum eſſe, ut: à quo fateor nullũ ætatis meæ tẽpus abhorruiſſe, quo Ciceronis exẽplo, & ſignificatio & cõſtructio declaratur.* POG. *Et accuſare me tanquã alicuius erroris aut criminis reum.* LAV. *Reum, pro ſontẽ accipis, quod docti nõ faciunt: erroris autẽ reum, duplex uitium eſt.* POG. *Magnifico domino meo domino Leonello equiti.* LAV. *Magna, per Caſtorem & Pollucẽ equites, ut more tuo iurẽ, laus eſt: marchioni addere titulũ equitis: cũ eques ſit, qui aut equo meret, aut Ro*

Trecentis diebus.
Vt.
Vri.
Per concilium damnari.
Pectuſtenus.
Minuſcula.
Groſſa.
Perfidia.
Abhorrere.
Reus.
Equus.

manus,aut ex ordine equeſtri,qui debet equo militare. Nō *enim eſt dignatio aliqua equitis, ut tu ſentis: hoc uocabulo pro di= gnatione ſæpiſsime utēs.* PO. *Inter loquēdū incidi in eū ſermo nē.* LA. *Non'ne loq eſt ſermonē facere? quomodo ergo, ſermo nem faciēs, incidis in ſermonē? nō ſecus ac ſi dicas: inter loquē= dum locutus ſum, igitur alia debet eſſe actio hæc, atq; illa, ut apud* Vergiliū: *Atq; inter agendū Occurſare capro, cornu fe rit ille, caueto. & apud* Quintilianū: *Bibere autē, aut etiā eſſe inter agendū, quod multis moris fuit, & eſt quibuſdā, ab ora= tore meo procul abſit. Ideo hæc exēpla potiſsimū affero, quòd* Pogio *cōueniunt, qui, ut caper cornibus feriens, cauendus eſt, etſi cauſas oraret, ſeſe cōtinere nō poſſet, quin potaret, non ta men aquā.* PO. *Sentiat* Plutarchus, *quid uelit, & Græcos* La tinis *cōparet, tamen nequaquā illos adcò extollere uerborū ma gnificentia poteſt, ut nō excellant noſtri inter ſuos.* LA. *Qui ſunt noſtri? certe* Latini, *inter ſuos autē idē eſt, quod inter no ſtros, ſiue, inter* Latinos, *quo igitur pacto* Latini *excellere in= ter* Latinos *queūt? Illud quoq;: quid uelit, dicendū eſt, aut quod uelit, aut quicquid uelit. Poſtquā hæc ſcripſi, uenit in mentē, for te* Pogiū, *ut* Barbarus *eſt, accipere ſuos pro* Græcis, *hoc eſt, pro ipſius homines. Nā inſolētia loquēdi me deceperat, ut ap pareat, quātopere hoc uitium deuitandū eſt. Itaq; ſi ita eſt, non illud, quod notauerā, ſed alterū uitiū erit.* PO. *Quæ nuper in tellexeram prodire à* Mantua. LAV. *Intelligo pro audio fre quenter uſurpas, nullo niſi uulgo autore.* PO. *Eſt mihi frequēs cōſuetudo.* LAV. *Plinius in quadā epiſtola inquit: Eſt mihi fre quens diſputatio, ut ille bene, ita* Pogius *male.* Magna *enim ſiue multa dicitur cōſuetudo, nō frequēs.* POG. *Nihil eſt quod ma gis appetā, in quo magis cōſoler, quàm habere quamplures mi hi beneuolētia & charitate cōiunctos.* LAV. *Quamplures, ut ſuperius diximus, nō inuenitur, ſed cōplures. Etiā cōſolor abſo lute*

Inter loquendū incidi in eū ſermonem.

Intelligo.

Frequens cōſuetudo.

Conſuetudo multa.

Complures. Conſolor.

lute poſitũ, ut lætor, & triſtor nõ inueni. POG. Ipſe eſt mihi teſtis, me ſemper exhortatũ eſſe cum ad honeſtatẽ & uirtutẽ. LAV. Exhortatũ ſe, dicendũ fuit. POG. Recepi pridem à te literas ſemilaceras, atq; ita corruptas multis in locis, ut uix legi poßent, quod accidit culpa portitoris ut puto. LAV. Pridẽ, pro nuper, ſiue nudiuſtertius, nõ rectè poni iam docui. Recepi literas. cũ te Ciceronẽ imitari profitearis, cur dicis, qui ſemper, Accepi literas, ait, ut in elegantijs tradidi, apud quẽ, nec portitorem quidẽ, pro tabellario, uſquã legiſti: ſiquis autẽ pro tabellario accepit, eũ ego ſequi nõ auſim. Eſt enim portitor, qui portus eſt cuſtos, & portitorium exigit. Neſcio an te. & aliquos deceperit, quod apud Terentiũ legitur: Quod literæ latæ ſunt ad portitorẽ: quaſi ille, qui dicitur portitor, portauerit literas, quod nequaquam ita eſt, ſed portator. POG. Qui ne minimis quidẽ labijs aliquã partẽ nunquã attigit philoſophiæ. LAV. Nunquã, pro unquã, eſt poſitũ, quod rectè poſitũ eſſet, ſi hinc incepiſſet oratio: qui nunquã aliquã partẽ philoſophiæ, ne primis quidẽ labijs attigit, ideo dixi primis, quia minimis labijs nõ auſim dicere. PO. Quo in loco olim Romani imperij per triũuiros partitio facta extitit. LAV. Neq; exiſto neq; exto, quæ idem præteritũ habent, iunguntur cum huiuſmodi participio. PO. Sed cũ nouem Muſæ à poëtis eſſe dicãtur, ij uerò quibus ſortitio earũ cõtigit, quatuor exiſtant, duas quilibet ſortietur. LAV. Nihil aliud putas Pogi exiſtere ſignificare, quàm eſſe, nec quilibet, quàm quiſq;, de exiſto iam dixi, de quilibet aliquid exemplorum afferam, etſi alibi expoſui, ut intelligas me magis intelligere ius ciuile, quàm Accurſium, Bartolum, Baldũ, quorũ tu tanquam magnorum quorundam mihi umbrã oppouis, & quam cæteros iuris ſtudioſos, qui nõ intelligũt uerba illa apud Paulum de cõditionibus inſtitutionum: Si hæredi plures conditiones cõiunctim datæ ſunt, omnibus parendum eſt, quia unius

Recepi literas.

Tabellarius.

Portitor.

Attingere minimis labijs.

Exto.

Exiſto.

Quilibet.

loco habentur, ſi diſiunctim, cuilibet. Hæc in digeſtis. Eadē penè uerba apud Iuſtinianum *in* Inſtitutionibus: *Si plures conditiones inſtitutioni adſcriptæ ſunt, ſi quidem cōiunctim fuerint, utputa, ſi illud & illud factum fuerit, omnibus parendum eſt: ſi uerò ſeparatim, ueluti, Si illud aut illud factū erit, cuilibet obtemperare ſatis eſt.* Et Vlpianus *de adoptionibus & emancipationibus:* Facit *enim hoc quaſi quilibet, non quaſi auus, & qua ratione quaſi ex quolibet natum poteſt adoptare, ita poteſt quaſi ex altero filio, & alia multa exempla, quibus conſtat: quilibet, ſignificare unumquemuis, & idem eſſe, quod quiuis, non quiſq;, & licet hoc uocabulo cuncti penè philoſophi utantur: tamen, ut in iure ciuili, ita in omni* Ariſtotelis *translatione, ſaltem* Logice, *Phyſicorum, metaq;* Phyſicorum, *ac ſimilium, ſemper quilibet reperitur particulare, non uniuerſale.*

IN LIBRO QVINTO.

PO. *Quæ cæteri grauiter & iniquè ferūt.* LAV. *Cur nō, ut* Salluſtius, *dixiſti: grauiter & iniquo animo?* PO. *Audiebāt præcepta & inſtituta ſapientū.* LAV. *Quia* Cicero *ait:* Quāquam *te* Marce *fili annū iam audientē* Cratippū, *idq;* Athenis, *abundare oportet præceptis inſtitutisq; philoſophiæ: propter ſummā & doctoris autoritatē, & urbis: putas idem eſſe præcepta & inſtituta, cum inſtituta ſint mores ratione ſumpti, ut in* Elegātijs *tradidimus.* POG. *Atq; harū quidē rerū poſſeſſio, quando ita tua propria exiſtit, ut neq; uiuo neq; quidē mortuo auferri queat.* LAV. *Neq; quidē, nunquā dicimus, ſed nec quidem, quod nec ipſum nunc locū haberet, cum anteceſſerit: neq; uiuo.* Nemo *enim ſic loquutus eſt, ut neq; uiuo neq; mortuo quidem auferri queat: tua ipſius, ego dixiſſem, nō, tua propria: nec extitit, ſed eſt.* PO. Comperies *parū quid nocuiſſe aut potius profuiſſe.* LAV. *Quid pro quiddā male uſurpas.* POG. *Neq; primū quoq; te extitiſſe, neq; poſtremū fore.* LAV. *Quid facit illud*

Inſtituta.

Neq; quidem.

uit.illud quoq; ? certe nihil, extitiſſe recte uſus es, non tamen ſciens.nam te pro fuiſſe,illud accipere,declarat fore. PO.Nõ ſuccenſere,ſed gratulari te potius fortunæ decet. LAV.Quis unquam gratulari fortunæ dixit,pro gratias agere?tametſi Romani parta de hoſtibus uictoria dijs gratulatũ in Capitolium ibant,ut in Elegantijs tradidimus. POG. Lõge me abhorrere hoc uitij genus. LAV.Iam diximus,abhorrere,cũ ablatiuo cõiungi & præpoſitione. POG. Ferrem tamen leuius,quæ eſſent à mei ipſius incommoditate ſeiuncta. LAV. Lege Elegantias meas Pogi,aut potius,quia legiſti iam,imitare:mei nunquã poni,niſi paſſiue,ergo dicẽdũ fuiſſe nũc,ubi nulla eſt paſſio:à mea ipſius. POG. Vt ſatius fuiſſet nunquã iſthoc conciliũ congregari. LAV. Ego dixiſſem: adeo ſatius fuiſſet, ſiue fuerat,uel, ut ſatius futurum fuerit. PO. Dilige loquentẽ tecũ ex animi ſententia. LAV.Ex animi ſententia,eſt ad uotũ,ſiue ex uoto, ut,habeo uxorẽ ex animi ſentẽtia,qui ſenſus hoc loco nõ conuenit,ſed ex animo. POG. Vt mœroris præteriti,quo & ipſe particeps fui, memoriã præſentis gaudij modeſtia cõſolemur. LAV. Quo particeps, pro cuius particeps,quo autore dixiſti? POG. Neq; in ipſius diuturnã,ſed temporaneã quandam & fragilem debere adijci congratulationẽ. LAV. Temporarium dixerũt ueteres illi elegãter locuti,pro tẽpore cõditione adaptatum,& ad temporũ mutationẽ inſtabile,ut,illius gentis ſunt tẽporaria ingenia:poſteriores quidã dixere temporaneũ, ut illud:pluuiam temporaneã & ſerotinã,id eſt,in tempore uenientem,quorũ neutrum huic loco cõpetit, ubi tu de temporis breuitate ſentis,cõgratulandi,neſcio an uſquam legerim, utiq; cũ unus uni gratulatur. POG. Multi è noſtris ciuibus exacti quondam patria extitere. LAV. Fuere,dicendum fuit,nõ extitere. POG. Tu unus (cũ uerò de te loquor,& fratrem quoq; tuũ appello.) LAV. Autẽ,nõ uero,ſolet in parẽtheſi adhiberi.

Gratulari fortunæ.

Mei.

Adeo.

Vt.

Ex animi ſententia.

Ex animo.

Doloris particeps.

Temporarium.

Temporaneũ.

Congratulari.

Autem.

Appellare non eſt idem, quod loqui de aliquo, ideoq́; tollerabilius dixiſſes: cũ te alloquor, fratrẽ quoq; tuum appello, uerum nõ eſt idem appellare, quod alloqui, ſed uocare atq; requirere, quomodo Cicero pro Milone: uos appello Cẽturiones. POG. *Reliquorum abſentiã tulit æquo animo ciuitas, tui abſentis uirtutem ſummo ſtudio cõcupiuit.* LAV. *Lege Pogi, lege Elegãtias meas, ut diſcas, aut ſi legiſti, obtẽpera eis, quod à nullo grãmaticorũ diſcere potes, tuã abſentis dicẽdũ fuiſſe, nõ tui, fiesq́; nõ aliter latinus, q̃ ſi opera mea lectitaueris.* PO. *Ampliauitq́; anterioris uitæ ornamẽta.* LAV. *Anterior uita diceretur Hippoliti aut Lazari, quorũ alter fertur egiſſe, alter egit duplicẽ uitam, anteriorẽ poſterioremq́;.* POG. *Excellens dignitas atq; cæterarum præclariſſima.* LAV. *Apud Homerũ, apud Thucydidem, apud Herodotũ, apud Xenophontẽ, apud Platonẽ, apud Ariſtotelem, multosq́; alios Græcos animaduerti, talẽ ſuperlatiuum, ut id, quod ſuperat nõ ſit è numero ſuperatorum, apud neminem tamen latinorũ, duntaxat eorũ, quos nobis ad imitandum proponimus. Nã quid intereſt, dicas'ne Achilles cæterorũ Græcorum, an Troianorum fuit fortiſſimus, cũ nõ magis ſit è numero cæterorũ Græcorũ, q̃ è numero Troianorũ? Ideoq́; ſemp legimus per cõparatiuũ dici hũc ſenſum: tu es fortior cæteris, tu es melior reliquis: ergo tibi dicẽdũ fuit, aut cæteris præclarior: aut, omniũ præclariſſima: de qua re diſputaui in Elegãtijs copioſe.* PO. *Cuius ſingularis erga te affectio atq; amor.* LAV. *Millies affectione uteris, & nunquam ut Cicero.* POG. *Hæc ſtudia humanitatis obſoleſcãt penes principes ac dominos noſtros.* LAV. *Penes pro apud, pro penes apud, indifferenter uteris.* POG. *Cũ tamen natura mea ſacerdotiũ ſemper abhorruiſſet.* LA. *Mirũ nunq̃ te hoc uerbo uti, niſi cũ accuſatiuo, aut ſi quãdo uteris, turpior eſt iſta incõſtantia.* PO. *Siquidẽ ad punctum & horæ momentum, tanquã naſcuntur fungi, qui ad clerum*

Tuam abſentis uirtutem.

Anterior uita.

Cæterorũ præclariſſimus.

clerum aſpirant, dignitates maximas aſſequuntur. LAV. *Tanquam pro ſicut accipis, quod nemo unquã fecit. Ad mométum quoq; horæ pro intra momentũ ponis. Nec aſpirant, poſitum ex uſu eruditorũ, quale eſt Ciceronis: Ad eã laudẽ aſpirare nõ poſſunt, hoc eſt, nõ poſſunt proxime accedere, ne afflatu quidẽ.* POG. *Duxi uxorem, & quidẽ ex animi mei ſententia. nam ita in ea conſolor, atq; ita acquieſco in diem magis, ut deo gratias agam cõtinuo.* LAV. *Conſolor & in ſignificatione male uteris, & in cõſtructione. Nam cõſolari, eſt ſermone quempiã in calamitate moleſtia'ue poſitũ leuare atq; erigere, cõſtruiturq; cum accuſatiuo, nec unquã ponitur abſolute. Indiem quoq; magis pro indies dixiſti.* POG. *Id eſſe tale, ut ſi aliter conditum eſſet, futurum nõ fuiſſe bonũ. Idem mihi accidit in uxore, quæ talis exiſtit, ut nihil ſibi uel adeſſe cupiam, uel abeſſe.* LA. *Ego ſic dixiſſem: futurum nõ fuerit bonũ. Itidem in uxore mihi accidit, quæ talis eſt, ut nihil uel addi ei cupiam, uel ab ea auferri. Nam exiſtit, &, ſibi, nõ latine ponuntur, & nihil adeſſe bonæ uxori cupere, inſanum eſt, & nihil abeſſe uel magis inſanum. Nam ne uirilia quidem, ut* Pogiane *loquamur, uxori aberunt, ſi nihil aberit: tametſi muliebria quoq; deerunt eidem, ſi nihil affuerit, nec oculi, nec dentes, & cætera huiuſcemodi.* POG. *Redegi in paruum uolumen nonnullas epiſtolas, quas olim ad te ſcripſi, id deſtinare conſtitui ad quendam Franciſcum Ferrarienſem, & epiſtolã addidi in principio, cuius copiã ad te mitto.* LAV. *Iam uolumẽ, pro opere multorum librorũ, & deſtinare, pro mittere, & copiã, pro exẽplari ſiue exẽplo, oſtendi nõ latine dici. Nã cũ, qui in iſtũ ſenſum utitur, nõ legiſti. Etiã: addidi in principio epiſtolã, nõ nitidê dicitur.* POG. *Exhortatus ſæpius atq; impulſus à te.* LAV. *Exhortatus paſſiuê, uelim doceas ubi repereris.* POG. *Alter per rei militaris exercitiũ, alter per ociũ literarũ, nõ diſcutiã nũc, uter alteri ſit præferẽdus.*

Sicut.
Ad momentũ.
Intra momentũ.
Aſpirare.
Conſolor.
Volumen.
Copia epiſtolæ.
Deſtinare.
Exhortari paſſiue.

Exercitium. LAV. *Apud A. Gellium & quoſdam reperi, exercitium: apud*
Vter alteri. *Ciceronem atq; illos ſummos nō uideor reperiſſe.* Vter alteri,
Vterq; alteri. *ubi inuenerim, nō memini, ſed uter utri, ſicut ediuerſo: uterque alteri, & neuter alteri.* POG. *Quare te oro atq; obſecro, ut eas cōquiras diligenter, quoniā apud te eſſe cōfido, cū dudum quaſdā mihi tradidiſſes, dixiſti neſcio quē habuiſſe à te perplures.* LAV. *Nō dāno nunc apud, ſed nō minus aptū fuiſſe futu*
Penes. *rum penes arbitror.* Dudū *pro nuper, & perplures pro cōplures dāno, & habuiſſe pro accepiſſe parū aptē dictū cōtendo.*

IN SEXTO.

POG. *Cum uerbis tecum agere potuiſſem, mi iucundiſſime pater, eo quæ ſum ſcripturus, tamen cū uerba cito defluant & minorem autoritatē habere uideantur, decreui in hoc meo gratulandi munere epiſtola potius, quàm ſermone uti apud te, qui ſcriptis, quāuis nullius operæpretij, plurimum delectaris.* Ete*nim ſi ad alium quempiam ex his notis noſtris ſimilis dignitas delata extitiſſet, hæſitarem paulum à ſcribendo: ueritus, gratulandum'ne ſibi exiſtimarem, an potius condolendum.* LAV.
Cū pro quāuis. *Quàm paucis in uerbis quot uitia? Primum cum, pro quāuis, iunctum plusquamperfecto ſubiunctiui, non uideor mihi repe-*
Agere cum aliquo. *riſſe.* Deinde, *uerbis, inepte poſitum eſt. Dicimus enim: ago tecum, non autem: ago tecum uerbis, ut Cicero: Cum enim ſæpe mecum ageres, ut aliquid de amicitia ſcriberē, ſaltem dixiſſes: cum tecum coràm agere potuerim.* Deinde, *quid eſt defluere cito? è memoria'ne audientis? atqui lectio nō tardius elabitur: an ex ore loquentis? atqui lectio quoq; cito defluit ex oculis legentis: forſitan ſenſiſti literas repeti poſſe, & diu durare: at hoc non expreſſiſti.* Deinde, *cur uerba minorem autoritatem habeant, quàm epiſtola, cum uerba, pronūtiatio, geſtus, ipſius, etiam hominis dignitas maieſtasq; commendet:* Deinde, *cum dicas: decreui epiſtola potius, quàm ſermone uti, redūdat illud:*

quæ

*quæ literis ſum ſcripturus. Hæc non eram notaturus (nā ubiq;
Pogius his uitijs utitur) ſed prætereūda nō putaui, ubi de aper
tis uerborum uitijs agebam, quorū unum fuit in, cum: alterum
eſt in, operæpretij: quod hoc loco nō cōuenit.* Eſt *enim operæ=
pretium fructus ex opera, literæ autē ſiue ſcripta, cū ſint ipſa
opera, nō poſſunt uocari operæpretium. tertium in, delata ex=* Operæpretium
*titiſſet, quod iam oſtēſum eſt, cur uitioſum ſit. Quartū, à ſcri=
bendo hæſitarem, à ſcribendo uacare, ceſſare, deſinere, & quæ* Hęſitare
ſunt id genus, dicitur quis, non hæſitare. Quintum: ſibi pro ei. Vacare Ceſſare
Sextum, cōdoleo tibi: dicimus enim, doleo uicē tuā, nō, cōdoleo Deſinere
tibi. POG. *Ad paſtum ac ſomnum ueluti mutū animal uacan* Condoleo Doleo uicē tuā
tes. LAV. *Vaco ad paſtum, ad ſomnū, nuſquam, quātum me=* Vacare ad paſtū
*mini, audiui. Muta quoq; animalia potius dixiſſē, ut Salluſtius,
ueluti pecora, ut pluralis numerus plurali cōpararetur. Pogius
tamen, diſſimulare furtū uolēs, more puerorum ita diſſimulat,
ut ipſa diſſimulatio ſit furti indicium.* POG. *Licet uere & ex
animo gratulari tum felicitati tuæ, tum uerò maxime uirtuti.*
LAV. De *multis dicitur maxime, ſaltem tribus, nō de duobus,* Maxime
quia ſuperlatiuum eſt, ut iam aliquoties diximus. POG. *Adeſt* Adeſt tibi ſtudium.
*acre tibi ingenium, adſunt ſtudia literarum, quibus ab ineunte
ætate deditus extitiſti.* LAV. *Potius dicerem:* Eſt *acre tibi in=
genium. Certe ſtudia literarū adeſſe dicēda non ſunt.* Deditus
autem extitiſti, crebro admonuimus non dici latine. POG. Vt
non uulgari ac nota E*piſcoporū uia tibi ducas proficiſcēdum:*
LAV. *Proficiſcor & unde & quo dicimus, nō qua, ſiue profi* Proficiſcor
ciſcor hinc & huc, nō hac, de loco, in locum, nō per locū, ut in
Elegantijs. POG. *Quod æternā gloriam præſtaturū.* LAV. Præſtaturum
*Quia aliqui dicūt præſtatiōes, tu putaſti poſſe dici præſtaturū.
Diſcas igitur ex meis* Elegātijs, *cur dicamus domationē à do=
mitu, & alia ſimilia, ſic etiā præſtationes, non præſtaturū, quia
nec domaturū, tametſi reperiatur: cōſtatura fides ſuperū, apud*

Lucanum, & apud alios quoſdam. Quod quidē librario impu=tarem, niſi tu maioribus quādoq; labereris, quale eſt: ſtrabitur. POG. *Scis, quo labore & diligentia rem, quam ſollicitabas, cō=fecerim.* LAV. *Non reprehendo nunc, quod male utaris ſoli=cito (nam ſuperius id feci) ſed, quòd crebro utaris, qui te la=tine loquendi omnibus proponis exemplum.* POG. *Idcirco de=bitum ſolue, & quamprimum, aliâs te notum reddam, nō ſolū*

Alias *domeſticis, ſed externis.* LAV. *Aliâs, ponis pro alioqui ſiue aliter.* POG. *Vt aliquid ad te literarū darē, nam id pergratū eſſet tibi futurū, ſumpſi ex ſuis uerbis ueluti argumētū quod=dam ad te ſcribendi, ut poſteaquàm coràm uerbis fieri nequit, abſens per literas me tibi deditū eſſe cognoſcas.* LAV. *Eſſet, barbare poſitum eſt, tu enim ſubaudiri duo uerba uis, dicebat quòd: ut fiat, nam dicebat, quod pergratum tibi eſſet futurum. Eleganter per infinitū hoc loco ſolent loqui, ut in Elegantijs tradidi, nam id pergratū tibi eſſe futurū, ſiue, nam pergratum tibi id fore. Suis autē pro eius uitioſe poni, ſæpenumero admo=nuimus. Etiā poſteaquàm pro quoniā tam crebro uſurpari, qs non improbet? Verbis quoq; quid attinebat addere, cū dixiſſes coram?* POG. *Hic & tibi Pogiū offeret, licet puſillū hominē atq; imbecillum, & præſto omni in re ſatisfactūrū pro faculta*

Præſto *tibus nuntiabit.* LAV. *Præſto pro prompto, ut barbare loquē tes, accipis, cū idem ſit, quod præſens, nec iungitur, niſi cū uer bo ſubſtantiuo.* POG. *Modo cū domum noctu redißem, offen di literas tuas, & ſimul libellos, quos remiſiſti. Retulit inſuper quidam è domeſticis, illum qui detulerat, dixiſſe, ſe poſtridie ma ne ad te uelle proficiſci, ſi quid uellem reſpondere, ut præſto id eſſet.* LAV. *Quàm acer es Pogi uerborū, quæ captas, exami=*

Poſtridie *nator, qui poſtridie pro cras accipis? Nā cū dicis modo, certe hodie ſignificas, cum illū ais mane uelle proficiſci, certe craſti=num diem ſentis. Atqui nemo de craſtino die, ſiue de eo qui ho*

diernum

diernum ſequitur, dixit poſtridie, quod idem eſt quod poſtero die, ſiue ſequenti die, quod dicitur de alio tempore, ut in Elegã*tijs latius, præſto pro promptum te male accipere iam dixi.* POG. *Itaq; ſi rem mihi gratam, ſi tibi tuoq; ingenio dignam cupis facere.* LAV. *Datiuo pro ablatiuo uteris, in quo dabo tibi ueniam, ſi unum locum (nam plurium non memini) notaſti apud quendam ſanè antiquum ſcriptorem, ubi datiuus accõmodatur huic adiectiuo dignus.* POG. *Qui firmè continuo domi manet.* LAV. *Continuo, pro ſemper, accipis, ſiue pro aßidue, cum ſignificet protinus.* POG. *Cum ad id ſolum uacent.* LA. *Sæpenumero ita loqueris, cum doctißimi dicant: huic ſoli rei uacet.* POG. *Summa beneuolentia, quam habeo ad Archiepiſcopum* Piſanum*, me coegit, ut ad eum ſcriberem tam ſerio, quæ uidebantur eſſe in honorem ſuum, non quidem mea cauſa, cuius ea nihil referebant, ſed ſua.* LAV. *Beneuolentia quam habeo ad te, genus ſermonis eſt inauditi mihi, niſi memoria excidit, gero enim in te, uel erga te beneuolentiam dicimus, refert pro intereſt, pluralem non agnoſcit. Suum autem & ſua, pro eius, iam cuncti deprehendunt uitioſe dictum.* POG. *Gaudeo doctrina atq; eloquentia tua indiem magis.* LAV. *Cur indiem magis ſemper dicis, & non indies magis, ut priſci dixerunt, quorũ te perſtudioſum profiteris?* POG. *Quod percepta præteritorum temporum hiſtoria uerißime dijudicas, ac perpendis illuſtrißimorũ uirorũ præſtantiã, qui hactenus claruerunt.* Nã *cũ pridẽ ꝑ noſtra cõſuetudine uarijs de rebus colloqueremur.* LAV. *Perpẽdis nõ pro põderas examinasq; accipis, ſed pro diſcernis atq; intelligis, quo modo nõ loquebãtur ueteres.* Et *pridem, pro nuper, ſiue pro ſuperioribus diebus.* POG. Et *refert Plinius in ea oratione, quã adepto cõſulatu de ſuis laudibus cõſcripſit.* Et *certe, ſiue illã orationẽ legeris, ſiue rerũ ſuarũ eam portiũculã, quæ habetur in hiſtorijs.* LA. *Quis nõ crederet de*

Te dignus
Continuo
Aſſidue
Semper
Beneuolentiam in te gero
Referebãt mea.
In dies
Perpendere

laudibus

laudibus Plinij *ſentire* Pogium,*cũ inquit ſuis & ſuarum?ad id ſecus eſt.*Non iocabor *hic:aliquem fortaßis intelligere de laudibus ſuis:hoc eſt:de laudibus porci,quandoquidem nõ de* Plinianis *intelligẽdum eſt,de* Traiano *ſentit* Pogius,*nõ aduertẽs quantopere obſcura ſit oratio, ſiue ambigua, etiam ſi* Latine *poßit illud ſuis ad* Traianum *referri.* POG.Grandem *dolorẽ ſuſcepi.* LAV.*Accepi,potius ego dixiſſem.* POG. *Cũ ineptitudinem ſuã ſcribendo propalarint.* LAV.Palatam *uineam le*

Palata uinea
Palati
Palantes
Propalare

gimus,à palis,quibus fulta eſt,inde forte palati & palãtes milites,& apud Vergilium:*palanteſq; polo ſtellas,ſparſas & diſtantes in modũ palorum,cuius prima ſyllaba longa eſt.à pala neſcio an formari poßit palare,ut palatũ frumentũ:hoc eſt:uẽtilatum uẽtilabro,à palàm uero ſiue propalã,breui priore ſyllaba,propalare nõ memini apud ueteres me legiſſe.* POG.Ex*pectabã uero indies ut aliquis ex his noſtris ſcriberet aliquid in laudem eius.* LAV.Nunc *ais indies pro quotidie,nã ſic utimur indies:tu es indies deterior, efficeris indies magis ſæuus, quæ exempla ſunt infinita.* POG.*Sũma enim fuißet impudẽtia, uoluiſſe mendacem eſſe apud eos,penes quos ſemper uixerat, & oratio habetur.* LAV.*En pogiana elegantia uariandi uocabula,quæ idem ſignificent.*Nam *quæ ineptia eſt,cum dixeris: mendacem eſſe apud eos,dicere,penes quos, & nõ apud quos habetur oratio.* Dicere *enim apud aliquos,& habere orationem idem eſt,hic, ut dixi, ineptiæ error, alter latinitatis,cum putas has duas præpoſitiões idem ualere,cum barbare dicatur de homine libero,eum penes alios uixiſſe,& orationem penes aliquem haberi.* POG. Itaq; *tradidi ei & epiſtolam & oratiunculam,quas deſcribi & ad te deferri procuraret.* LAV. Nitidus *ſermo & ſolo* Pogio *dignus,procuraret deſcribi,atq; deferri:cum dicere debeamus ad imitationẽ ueterum: quas deſcribendas & ad te deferendas curaret.* POG. *Vt plura continentißi*

Indies

Dicere apud aliquos
Habere orationem

Procuraret deſcribi
Vt
Curauit deſcribendas.

tinentiſſimo uiro minime contuliſſet. LAV. Ego ſine particula ut, dixiſſem: aut ſic, ut non fuerit plura collaturus. POG. Ego quidem indiem conſolor magis, poſtquam in cõiugio uixi. LAV. Cum in alium, quàm debeas, ſenſum utaris, indiem, neceſſe eſt alio uocabulo nõ in loco in locum huius abutaris. Ais enim, indiem, pro indies, & conſolor, ut ſuperius oſtendi, bis male uteris. Ego etiam dixiſſem: poſtquam in cõiugio uiuo, nã poſtquam uixi in cõiugio, uidetur ſignificare magis te uixiſſe, quàm uiuere: ut, poſtquam ſcripſi librum, cum dico, nõ uideor nunc ſcribere: non enim idem eſt, poſtquam uixi cum uxore, et poſtquam uxorem duxi. POG. Is poſtmodum iterum rediens nonnullis quærentibus ſe iturum dixit ad patruum, nonnullis uerò te illum deſtinaſſe Florentiam pro oratore, periturum ſe eueſtigio extimaret, ſi ullum uerbum nõ mẽdoſum, non fallax, non confictum prodiret ex ore ſuo. LAV. Illum pro ſe dixiſti, eodem modo, quo ſæpe eum pro ſe. Nec inficias eo, illũ modum loquendi reperiri, ſed te nunquam animaduertiſſe: dixiſti item, quod negabas dici poſſe, deſtinaſſe pro miſiſſe, & mẽdoſum quod eſt maculoſum & mendis plenum, pro eo, quod eſt, mendax, & ſuo pro eius. POG. Quicquid autem largitum te credis, eſt mihi gratiſſimum: non tam re ipſa, quæ parum quid eſt. LAV. Parum quiddam dicere debebas, ut docui, aut, quæ parua eſt. POG. Epiſtolas ad Nicolaum, quando cõmoditas ſe aufert, ad me remittas uelim, præter eas nullas adhuc habere potui. Addam illis orationem funebrem in teſtimonium amoris erga ſe mei. LAV. In ſui, pro eius, facilius peccatur, quàm in ſe, pro eum, & nunc Pogius peccat, utens pro eum, ſiue pro illum. Debuit enim dicere: amoris erga eum, uel erga illũ mei. POG. Epiſtolam uerò illam arbitror eſſe conſcriptam ab aliquo ex ſuis diſcipulis, uel altero quopiam, qui & Guarinum diligat, & odiat Georgium, & uni ſe gratificari uelit, alterũ exagitare

Poſtquam uiuo

Deſtinare

Mendoſus

Parum quiddã

exagitare. LAV. *Alio maluiſſem nunc ego dici, quàm altero,*
Odiat *& oderit, quàm odiat, nã quis doctorũ dixit odire? Suis autẽ, pro eius dictũ, iam notare me piget, quod nõ notaſſem, niſi cũ alijs notandis incurriſſet. Se quoq; ſuperuacuo uſus es. Dicendũ enim erat: uni gratificari uelit. decepit autem te ſtulta imitatio. Cum enim dicat Cicero: Qui ſe Pompeio gratificari putant, exiſtimaſti dici poſſe: gratificari ſe uolunt, quod fieri nõ debet, quia nõ dicimus: uult Pompeius ſe mihi placere, ſicut dicimus: Pompeius putat ſe mihi placere.* POG. *Et ſimul retulit, uiſum eſſe nonnullis, codices illos non eſſe tanti exiſtimandos, ſed miſiſſe te loco muneris, quicquid dares præter extimationem. Miror tam æquos librorum licitatores Ferrariæ repertos, tanquam ibi eſſe ſoleat excellens quædam librorum uendendorum*
Licitari Appreciator *officina.* LAV. *Licitatores pro æſtimatoribus, ſiue, ut ita dicã, appretiatoribus, ut uulgus accipis, cum licitari ſit pretium offerre ab emere uolentibus, ut copioſe in* Elegantijs *diximus.*
Officina. Ibi. *Præterea officina non eſt, ubi res uenduntur, ſed ubi fiunt, ut in* Elegantijs *dixi. Ibi quoq; pro iſthic poſuiſti, ſicut barbari ſolent, de quo item in* Elegantijs.

IN SEPTIMO.

POG. *Sapientis eſſe uidetur accommodata ſingulis rebus diſcretione, & præſentibus rebus cõſulere, & proſpicere futu-*
Diſcretio. *ris, neq; una quadam in ſentẽtia eſſe ita fixum.* LAV. *Diſcretionẽ nũquid reperiſti apud Ciceronẽ in hũc ſenſum? aut quadam pro aliqua? Sed cur nõ fuiſti cõtẽtus uno uerbo cõſulere,*
Proſpicere *addidiſtiq; proſpicere, quod idem ſignificat? Quod ſi non uis idem ſignificare, dicere debueras: proſpicere futura, nõ futuris.* POG. *Ducuntur enim ſæpius in actionibus ſuis aliqua paßione pergraui, quæ illos ſeducat à recta ſentẽtia.* LAV. *Ciceronem uolebas uideri contra me defendere, quem, ut in alijs, ita nunc non imitaris in hoc uocabulo. Is enim ait: dicendũ eſſe pertur-*

bationem

bationem, non morbum, ſiue paßionem. Defendis item, ſi tibi credimus, Plinium, Quintilianum, Aulum Gelliũ. Macrobium, Iuriſconſultos, at hi non paßionem dicũt, ſed uel affectum, uel affectionem. Defendis Hieronymum, at is negat dici poſſe Latine paßionem: inquiens ſuper Danielem, Quod Græci uocant πάθος nos perturbationem, quàm paßionem rectius interpretamur. Et ſuper Iſaiam: Ebrietas omnes in ſe uitiorũ continet paßiones, quas latino ſermone perturbationes poſſumus dicere, quòd ſtatum mentis euertant, & ebrios faciant neſcire quid agant. Et tu, quaſi dixiſſet Hieronymus: rectius dici latino ſermone, in eadem epiſtola paßionem inculcas. Hoc in uerbo, illud in elocutione uitiũ eſt, quòd cum uidearis dicere diuerſa, tamẽ eadem repetis per ſummam ſomnolentiam, ducuntur illi aliqua paßione, & aliqua paßio ſeducit illos, quid differunt? At illa differunt, inquies: in actionibus ſuis: &, à recta ſentẽtia. Verbis quidẽ differunt, non re: tametſi præpoſterũ eſt, prius de actionibus, quàm de ſententia facere mentionẽ, nec in actionibus dicuntur: ſed ad agendum, & ante actiones: hoc eſt, à ſententia. Perturbatio Affectus Paſſio πάθος

POG. Nam quicquid agunt, recte an perperam, laudatur ab omnibus. LAV. Adhuc ignoras uſum aduerbij an: quod differt ab aut, à uel, à ue, quia nõ habet locũ, niſi ubi aut interrogãtes aut dubitantes, aut neſcire confitentes nos, loquimur, quod hic non fit, ut in Elegantijs tradidi. Itaq; dicere debebas: recte aut perperã: ſiue, recte perperam'ue. An Vel Ve

POG. Rebellẽ patri. LAV. Rebellis dicitur, qui mouet bellũ in eum, cuius ditioni ſubiectus eſt, qualis nõ eſt filius in patrẽ hominẽ priuatũ, ſiue qualis iſte tuus nõ eſt, etſi dicantur metaphorice aliquãdo uitia rebellare. Rebellis

POG. E ueſtigio ad extrema & deplorata remedia deſcendiſti. LAV. Morbi & ægrotari dicuntur deplorari, non remedia, quale eſt ingenium, cuius exemplum poſtea in hac ipſa epiſtola è Seneca affers, quo turpius eſt, te hoc uocabulo uti neſciſſe: Deplorator

at

ait enim Seneca: Diſcernēda ſunt deplorata ingenia, ab ijs, quæ ſanari poſſunt: ut appareat, omnia te uelle imitari, & nihil imitari ſcire. Sunt enim deplorata, quæ uulgo dicuntur deſperata, qualia non ſunt remedia. POG. Reiectus eſt à patre filius, abdicatus, relegatus, reus capitis iudicatus, quid hoc aſperius? quid truculentius etiam erga facinoroſum externum quendam potuit excogitari? LAV. Reum capitis facere non eſt iudicis, ſed accuſatoris, quendã etiam, pro aliquẽ poſuiſti. PO. Non'ne adoleſcẽtiæ indulgẽdũ? non'ne erroris ratio habẽda? proſpice quid ſentiã. Hãc ego animi magnitudinẽ, qua coæqualiũ ſtudia reliquit. LAV. Indulgendũ pro parcendũ accipis, cũ ſit indulgere, molliter permittere, nec erroris ratio habetur, ſed famæ, ſed facultatum, ſed uitæ, ſimiliumq;. Proſpice quoq; putas idem eſſe, quod perſpice. Coæqualis, mihi aut inauditũ nomẽ eſt, aut excidit lectũ apud bonos autores, ideo tu in memoriã redige. Aequalis enim ſæpe legi, tu ubi legeris coæqualis, doceto. PO. Aduoca hunc tu quoq; uirum in conſilium amicorum, recita crimen, pœnã inquire. LAV. Recitare eſt aperta uoce rem ſcriptam uel legere, uel memoriter pronuntiare, ut in Elegantijs. POG. Adeſt, rogat, obſecrat filius patrem, lachrymis cõpellat exorans. LAV. Quis tam indoctus puer eſt, qui Terentium legerit in prima comœdia: gnatam ut det oro, uixq́; id exoro: qui neſciat aliud eſſe orare, aliud exorare: hoc eſt, exorare eſſe effectũ orandi, ut diximus in Elegantijs? POG. Me perſæpius hac de re cogitantem. LAV. Quid ais Pogi? etiam'ne per, comparatiuo iungere audes? POG. Nullam aliam ob cauſam tamdiu tecum ſilui pater optime, præter eam, quam tibi alijs in literis deſcripſi, quam te excuſationem benigne accepiſſe lætor. LAV. Silere cum alio, nihil eſt aliud, quàm utrunq; ſilere, at tu uolebas dicere, te ſiluiſſe apud illum, quia nihil diu ſcripſeras, illud quoq; benigne, parum apte eſt poſitum.

Deſperatus morbus | Reum capitis facere | Indulgere | Ratio facultatum habenda | Proſpicere | Coæqualis | Recitare | Exorare | Perſæpius | Silere cum aliquo | Benigne

Dicitur

Dicitur enim quis accipere excuſationem, cum id, quod alter dixit, admittit, ut ſuperuacuũ ſit addere: benigne. POG. *Vt multis præſtaret propriæ ſaluti conſuluiſſe, quàm ſuſcepiſſe cæterorum curam.* LAV. *De hoc iam aliquoties dixi, dicendum ſic fuiſſe: ut fuerit ſatius futurũ, multis ſuæ ipſorũ ſaluti conſuluiſſe.* POG. *Sed præteritam negligentiã recõpenſabimus frequentioribus literis, ſi tu quoq; reſcripſeris, aliâs torpeſcet non ſolũ ingeniũ, ſed & manus. Literæ tuæ fuerunt mihi gratiſſimæ multis de cauſis, ſed maxime, quia uiſus ſum loqui tecum, cum eas legi. Præterea tuã illã antiquam recognoui humanitatem, neq; ita elatam, ut deſpiciat inferiores. Ego nonnulla edidi, quæ poſteaquam deſyderas, dabo operã, ut tranſcribantur.* LAV. *Putebat tibi uerbũ repenſabimus, ideo maluiſti dicere, recõpenſare: & agnoſcere, ideo dixiſti, recognoſcere: &, alioqui ſiue aliter, ideo dixiſti, aliâs: & quoniã, ideo maluiſti dicere poſteaquã. Sed nunquid dormitabas cũ dixiſti, dum legis alterius literas, uideri tibi te cum illo loqui, potius quàm illum loqui tecum? quis etiã dixit humanitatem elatam, aut inferiores deſpicientem, cum hæc non humanitatis ſint officia, ſed inhumanitatis? Hoc factum eſt, quia neſciebas illam elegantiam, per quam dicendum erat: hoc eſt humanitatem * tuam numero elati. De qua re late in Elegantijs.* POG. *Legatum quoq; cum uideris, noſti quem dicam, uirum è noſtris omnium præſtantiſſimum, me ſibi cõmenda.* LAV. *Satis erat è noſtris, ſine illo omnium, nam illud ſic ego dixiſſem, Legato quoque, cum eum uideris, me commendato: nam ſibi pro ei poſitum eſt.* POG. *Meq; etiam interſerit in hanc fabellam, tanquam aut ſim conſcius maleficiorum ſuorum, aut delicatus ſua maledicentia, ne uidearis Particeps eſſe earum rerum, quas ſolent boni uiri maxime abhorrere.* LAV. *Interſerit in hac fabella, dicendum fuit, aut potius, inſerit, ſuorumq; & ſua procius, & abhorrere cũ accuſatiuo, per ſe patent iam eſſe uitioſa.*

Accipere excuſationem. Repenſare. Recõpenſare. Agnoſcere. Recognoſcere. Alioqui. Aliter. Quoniam. Interſerit me in hac fabella.

POG. *Libellus uerò caue perdatur, quia nulla eſt apud me illius copia.* LAV. *Pro exemplari poſuiſti copiã.* POG. *At uerò poſteaquam à nobis receßiſti, dictum eſt mihi, cum aliquãdo coram te ſermo inter loquendum de me incidiſſet, te id audiuiſſe ſine moleſtia, & abſque ulla indignatione: te me etiã certa in re collaudaſſe. Hæc cum audiui, magna affectus ſum conſolatione.* LAV. Inter loquendum ſermo incidit, iam oſtendi barbarum eſſe: & coram, qua præpoſitione te uti ſcire dicebas: cũ eo enim ſermonem habitũ dicis, qui ipſe colloquebatur, magna ſum affectus conſolatione, nemo fæcundus dixit. Nam illud Pogianæ fæcundiæ eſt: inculcare uocabula idem ſignificãtia, ſine & abſque: quorum poſteriore ſæpius in uno libello uteris, quàm omnes ſcriptores in omnibus libris. POG. *Neq; ego aliter locutus eſſem, ſi fuiſſem loco tui.* LAV. Loco tuo dicendum fuit, non tui, ut diſcere ex Elegãtijs potes. POG. *Ego, quamuis nihil ſit, quod ad præſens ſcribendum uideatur, quod ſilui tecum diutius.* LAV. Ad præſens ſcribendum uideatur, pro impræſentiarum ponis, & ſilui tecũ, pro nõ ſcripſi ad te. POG. *Signũ, quod ad me deſtinare cupiebas.* LAV. Eſt'ne hic deſtinare, ut apud Vergiliũ: Et me deſtinat aræ? POG. *Munuſcula, quæ præclarißima fœmina, uxor tua, ad meam uxorem deſtinauit.* LAV. Nihil habent penè epiſtolæ Pogianæ, niſi emendationem munerum ab hominibus notis atq; ignotis. POG. *Pro his ago tibi literis gratias, quandoquidem re ipſa non poſſum.* LAV. In uerbis eſt agere gratias, in facto referre. ergo dicere debebas: quandoquidẽ referre non poſſum. Sed opinor te ſignificare uoluiſſe, non potuiſſe agere præſenti gratias, ideo te agere per literas, ergo dicendum fuit: quandoquidẽ coram nõ poſſum. POG. *Dona tua Pontifici me intermedio ſunt reddita, quæ ille grato animo cæpit.* LAV. De intermedio iam diximus. Gratum animum uocamus in reddẽdo munere ſiue in uoluntate reddendi uicem, non accipien

Copia. Exemplar.

Coram.

Affici conſolatione.

Ad præſens. Impræſentiarum.

Deſtinare.

Agere gratias. Referre gratias

Coram.

Grato animo accipere.

accipiendi. POG. *Diſpenſationẽ pro filia tua nubẽda ego ſolus procuraui.* LAV. *Ego dicerẽ potius nuptura.* POG. *Vellem tecum aliquid rerum mearũ participare, ſed, cui tradam neſcio.* LAV. *Participare, eſt partem capere, non dare.* POG. *Verba inepta, latinitas mala.* LAV. *Latinitas non ſecus dicitur mala, quàm mala facundia, mala eloquentia, mala facultas, quæ dicitur à recte loquentibus nulla facultas, nulla eloquẽtia, nulla facundia.* POG. *Qui in latino ſermone, ut puerulus, labitur.* LAV. *Ego mallem dicere puellus. Nam ut à magiſter fit magiſtellus, ita à puer, puellus. Quanquam quidã indocti dicunt puerculus, & magiſterculus, ſed iidem dicunt doctorellus pro doctorculus.* POG. *Epiſtolam ad te deſtinauit.* LAV. *Mirum in modum Vergilium imitaris Pogi, ut merito eius teſtimonio utaris.*

Filia nuptura.
Participare.
Mala latinitas.
Nulla facultas.
Puerulus.
Puellus.
Doctorculus.

IN LIBRO OCTAVO.

Cuius epiſtolam primã ſub nomine Candidi ſceleſtiſsime in Thoman Reatinum edidiſti.

POG. *Quæ in tuum nomen tam proterue petulanterq́; inſultat.* LAV. *Inſultare tibi dicimus.* POG. *Alterius calamitatem, ut probrum, illi obiicere. Fratrem eius adoleſcentem ſeduxit.* LAV. *Eius pro ſuum, quemadmodum econtrario millies ſuum pro eius poſuiſti.* POG. *Luci arcus eum econtra collaudaret.* LAV. *Econtra, pro ecõtrario, ubi legiſti?* POG. *Relegi tuas epiſtolas ſumma cũ uoluptate, tanquã tecum loquens.* LAV. *Cũ ſcribis epiſtolas, tũc quaſi loqueris: cũ ſcriptas ad te hic legeris, audiens dicere debuiſti.* POG. *Vt ſperẽ infra ſex menſes patrẽ futurũ.* LAV. *Intra ſex menſes dicimus, non infra, ut multi nũc loquuntur. Nam intra & ſuper idem penè ſunt. Quia de tẽpore loquutus ſum, uenit in mentem uerborũ Ciceronis pro lege Manilia, At hercule aliquot annos continuos ante legem Gabiniam ille populus Romanus, cuius uſque ad noſtram memoriam nomen inuictum in naualibus pugnis permanſerat, magna ac multo ma*

Inſultare.
Econtra.
Infra.
Intra.
Super.
Duos annos.
Duobus annis.

*to maxima parte, non modo utilitatis, ſed dignitatis atque im-
perij caruit, ex quibus uerbis datur intelligi, nihil dicere eos, qui
uolunt per accuſatiuum ſignificari tempus continuatum, per
ablatiuum uerò interruptum.* Nam quid attinebat addere: con-
*tinuos, ſi citra hoc adiectiuum ſignificabatur continuum tem-
pus per accuſatiuum: aliquot annos: quale eſt apud* Vergilium:
Hic iam tercentum totos regnabitur annos? Ergo utebantur
*illi, imò & ipſi utimur indifferenter ablatiuo quidem, tanquam
latino more,* Accuſatiuo *autem, tanquam græco. unde ex ma-
xima parte lingua noſtra fluxit, nam græca ablatiuo caret.*
Dixiſſent *tamen commodius, qui hoc præcipiebant, ſi ita di-
xiſſent: cum de parte non de toto tempore loquimur, quod
nuncupamus, non licere per accuſatiuum loqui, ſed per abla-
tiuum: quale eſt:* Ego *hoc anno ad te ueniam, id eſt, aliquo tem
pore iſtius anni, pro quo non recte dicas, hunc annum ad te ue-
niam.* POG. *Scis non me eſſe nouitiũ in talibus rebus.* LAV.
*Nouitij proprie dicuntur ſerui, utique ſine appoſito, qui uena-
les ſunt: etſi quidam ſic dicant: nouitij philoſophorum ſectato-
res: & quædam ſimilia.* POG. *Burſas, quas miſiſti, uxor ha-
buit ambas, quæ ſunt pulcherrimæ, & ſibi admodũ placent, pro
his & nomine ſuo, & meo gratias ago: recte quidem & amice
feciſti.* Bildeſton *noſter mecum ſilet, ne reſpondendo cogatur ali
quid dare.* Recõmenda *me tamen charitati ſuæ, dicasq; me ditio-
rem eo.* LAV. *Burſas ubi legiſti? ubi recõmenda? ubi habuit,
pro accepit? ubi mecum ſilet, pro non ſcribit mihi?* Taceo, *quòd
ſubiunctiuum dicas, imperatiuo recommenda, ſubieciſti, & quòd
ſibi. pro ei: & ſuo ſuæq; pro eius dixiſti, quaſi dedita opera
male loquaris, nec mirum, cum materia epiſtolarum ſit ſordi-
da, & nequaquam digna, quæ noſcatur ab alijs, ubi ſemper pe-
tis, ſemper mẽdicas, ſemper extorques, illo marito impudentior,
de quo apud* Iuuenalem: *Hic petit abſenti nota iam callidus arte,*

Tempus in accuſatiuo uel ablatiuo.

Nouitij.

Burſa.

Oſtendens

Oſtendens uacuam & clauſam pro coniuge ſellam. Galla mea eſt, inquit, &c. POG. Sed uide ne tuus amor fallat iudicium, quod fers de rebus meis. LAV. Quis dixit, unquam: iudicium fers de rebus meis, ſiue pro iudicium de me, ſiue opinionem, quã habes de me, ſiue de ſcriptis meis? Nam res noſtræ etiam canes, equi, gallinæ, armenta, agri ſunt, de quibus ab illo iudicandis nun quid ſentis? POG. Neque eſt opus, ut te excuſes tarditatis. LAV. Accuſare tarditatis quis dicitur, non excuſare. Dicimus tamen excuſare morbum, excuſare tempeſtatem, hoc eſt, in excuſationem afferre morbum, tempeſtatem'ue, ut in Elegantijs. Ita forte hic accipiendum eſt, cum quis natura tardus eſt, ut poſſit excuſare tarditatem ſuam. POG. Epiſtola tua hodie fuit mihi reddita, is qui attulit, ſe poſtridie receſſurum affirmauit. LAV. Idem, quod ſuperius notaui, uitium. Is qui attulit, idem eſt, quod retulit literas, ſiue tibi, ſiue alteri pro te, nec id ante hodiernum diem, nam alioqui iam receßiſſet, ut ipſe affirmabat: poſtero die ſe receſſurum. Nunc cum per eum reſcribas, de craſtino loquutus es die, quem tu poſterum, ſiue poſtridie appellaſti, quod fieri non poteſt, quia nunquã poſtridie de craſtino die dicitur, ergo dicere debebas, cras, cũ hodie nũcupaueris. POG. Quòd ſi quis denuo ad nos ueniat. LAV. Ego dixiſſem iterum: nam denuo, idem eſt, quod de integro. POG. Hodie accepi à te literas, & is qui attulit, dixit ſe in poſterum diem diſceſſurum. LAV. Si poſtridie & poſtero die idem ſunt, ergo idẽ hic, quod illic peccatum, cum dicendum fuerit: cras, facta mentione aduerbij hodie. Dicimus quoque poſtero die diſceßi, non in poſterum diem. POG. Eſt mihi etiam atque etiam ſumme gratum. LAV. Quid opus eſt addere ſumme, cum dixeris etiã atq; etiam? POG. Quos inter non odio, ſed crudelitate certatum extitit, in te autẽ nedum odium ullum non oſtenderunt, ſed etiã antiquos, & reliqua. LAV. Millies reprehendã, ſi ſemper

Ferre iudicium de alterius rebus.

Accuſare tarditatis.

Excuſare morbum.

Poſtridie.

Iterum.

Denuo.

In poſterũ diẽ diſceſſurum.

Cras.

Poſtero die.

Summe.

uelim reprehendere, quoties extitit potis cum participio. Ne-dum quoque palàm eſt inepte uſurpare. POG. Hæc omnia ac-cepta referamus à ſola libertate. LAV. Acceptum tibi refero dicimus, non à te. POG. Quanta igitur lætitia, quanta conſola tione, quanta alacritate me affectum? LAV. Conſolatione & alacritate affectum fuiſſe legi neminem. POG. Et ſumpta ca-lamus pergrandis uidetur palus. LAV. Quia nonnulli pen-nam, qua ſcribunt, appellant calamum, tu audacius etiam genus pennæ in calamum tranſtuliſti, feciſtiq; , ſumpta calamus, pro ſumptus. POG. Ibi me oblecto cum libellis: querebantur enim paulum me tam diu ab illis abfuiſſe. Itaque in eorum conſuetu-dinem rediens, do eis pauliſper operæ uacuus curis. LAV. Cur non dixiſti, à ſe potius, quàm, ab illis? cur, pauliſper ope-ræ, quod ars grammatica uetat, ut iſte genitiuus regatur ab illo aduerbio? fefellit te, quòd noluiſti iterū dicere paulum, atqui hic magisquā illic cōueniebat iſtud non aduerbium nunc ſed nomen, dicereq; debueras: do eis paulum operæ. POG. Attamen lite-ris quoque aliquid nomini tuo impertior. LAV. Doce, ubi in-ueneris deponens hoc uerbum. POG. Nedum corpori, ſed neque ipſi animæ conſulere poſſint. LAV. Perſæpe admoneo, non cum primo uerbo, ſed cum ſequenti iungendum eſſe nedum. POG. Curiam uerò Romanā à longe colerem. LAV. Vbi le-giſti à longe, cum tali præſertim uerbo? POG. At uerò is pater-na uirtute & moribus degenerauit, uino & ſomno deditus, ut uni maxime Tullio præſtiterit filijs caruiſſe. LAV. Affirmat, & idem negat Pogius, nam hæc uerba ſignificant, utilius fuiſſe Tullio, caruiſſe filijs: quod nec uerum eſt, nec ipſe ſentit. dicen-dum igitur fuit: ut ſatius futurum fuerit: uel, præſtiterat, ſiue, ſa tius fuerat filijs caruiſſe, ut in Tuſculanis Cicero: his fuerat non didiciſſe melius. POG. Summā igitur uoluptatem ſuſcepi in tuis literis. LAV. Ego dixiſſem: ſummā uoluptatem accepi in tuis li-teris.

Acceptum referre alicui.
Affici alacritate.
Penna.
Calamus.
Paulū operæ.
Impertior.
Nedum.
A longe.
Satius.
Præſtat.
Melius.
Accepi in tuis literis uoluptatē.

teris. POG. *Itaq; cuilibet ætati ius ſuũ tribuendũ eſt.* LAV. *Cuique dicere debebas,nõ cuilibet,ut ſuperius probaui.* POG. *Quam facultatem uocandi pueris ſi quis præripere conetur,red det illos profecto ſtultiores.* LAV. *In aureo ſeculo natus es Pogi,de quo Vergilius ait:omnis feret omnia tellus. Nam omne uocabulum apud te nihil ab altero differt,putasq́; idẽ eſſe præri pio,quod eripio,cum præripere ſit, aliquid in uſum tuum alteri cripere,ſicut in Elegantijs tradidi.* POG. *Incolis ſuppeditat.* LAV. *Incolas nihil ab oppidanis putas differre, cũ oppidani ſint appellati à ſuo oppido:incolæ ſint, qui in alieno habitant op pido,ut diximus in Elegantijs.* Cuique. Præripere. Oppidani. Incolæ.

IN NONO.

POG. *Attamen quæcunq; cauſa te detinet, honeſtam illam, & neceſſariam puto.* LAV. *Eam,non illam,fuiſſe dicendum Ele= gantiæ docent.* POG. *Recepi literas tuas,& ſimul copiam epi ſtolæ,quã dicis te ſuſcepiſſe ex Mediolano.Fuit mihi utraq; gra tiſsima,ſed ſuperiorẽ nullus antea ad me attulit.* LAV. *De rece pi,pro accepi: & copia,pro exemplari, ſuperius admonuimus, nunc quæro:utraq;,ſuperior:quò referuntur? Nempe ad nomen literas,ex quo aut grãmatica uitiatur, ſi dicamus ſuperior lite= ræ:aut elegãtia,ſi dicamus ſuperior litera,quoniã pro epiſtola, literæ dicũtur,nõ litera,niſi apud poëtas,ut in Elegãtijs.* POG. *Itaq; ego ſolus ad magiſtratum acceſsi,datis literis,dixi, quæ in rem uidebantur conferre,reſponſum breue tuli.* LAV. *Non di cunt docti:dare literas, niſi tabellario, aut cuicunq; tanquam ta= bellario, qui illas perferat, reddere autem, cui mittuntur, ut in Elegantijs.Itaque redditis literis dicere debuiſti,ut in alia epi= ſtola facis,in qua inquis.* POG. *Pridie redditæ ſunt mihi literæ à ſecretario tuo,quibus ſignificat à te epiſtolam ad me obſignan dam,ut ſuis uerbis utar,recepiſſe, quæ minime ad me delata eſt, & ſimul ſuis literis incluſit cedulam quandam candidam,* Literæ. Dare literas. Reddere literas Deferre epiſtolam.

tibi à ſe miſſam,ut literis tuis intercluderet. Ego *mi pater dudum à te accepi literam pergrandem,in hanc tamen.* LAV. Dicendum *erat:reddita mihi,ſiue perlata ad me,non delata: &,heri,*

Intercludo. Schedula, Litera.

non pridie:&,ait, non ſignificat: &,incluſit, non interclufit: &,eius,non ſuis:&,ſchedulam,non cedulam:&,nuper,nō dudum:&,literas,nō literam. Ex *quo palàm eſt,in eo,quod paulo ante dixi,te,cum dicebas:ſuperior,& utraq;:numero ſingulari huius nominis,contra elegantiam uſum eſſe.* POG. *Si facultatibus is eſſem quibus eſſe deberem,ſiq; mihi meæ copiæ absq; ullo quæſtu ſatis eſſent.* LAV. *Si, nunquam cum enclitica, que, reperi uinctum.*

Si.

POG. Exempla *epiſtolarum ſunt penes amicum ſcribendi gratia.* LAV. *Scribendi, pro eo accipis,quod eſt, ut ſcribantur, quod non reperitur, ſed pro eo, quod eſt,ut ſcribant: hoc eſt actiue, non paßiue,ut in* Elegantijs. POG. *Viro doctißimo mihiq; imprimis amicißimo.*

Scribendi.

LAV. *Primus ſuperlatiuū eſt:ideoq; mallem dicere, imprimis amico,ut in* Elegantijs *tradidi.* POG. *Vt benedictus pro futuro anno eligatur.* LAV. In *futurum annum, ego dixiſſem,ut* Quintilianus:*Iā & in ſequentē annum ſimē timeo,nō enim pro anno,ſed pro diſcipulis in unum annū magiſter & doctor eligitur.* POG. *Nō ætas modo,ſed ſcientia & uirtus animi inueſtigari debent.* LAV. *In uno bis peccaſti uerbo:ſemel,quod nihil putas intereſſe inter ueſtigo & inueſtigo,cū inueſtigare ſit effectus:hoc eſt,inuenire,quod ueſtigamus.tu autem de ueſtigando ſentis iterū,quod dicendum erat:inquiri,aut requiri,aut conſyderari,nō inueſtigari,nam ueſtigare eſt per ueſtigia, ſiue quaſi per ueſtigia ſequi.* POG. *Virtus eſt aduocanda,& ſe referendum ad ea ſtudia.* LAV. *Eſt referendū ſe,ubi tale genus locutionis inueniſti?miror,quare nō etiā dicas:mihi mederi fuit,& quædā ſimilia,quæ quidā ineptißimi grammatici pueros docent.* POG. *Memor ac nocte,cū domum rediſſem,ſapientißimi conſilij tui,*

Primus. Imprimis amico. Pro futuro anno. In annum futurum.

Inueſtigare. Requiro. Inquiro. Veſtigare.

Eſt ſe referendum.

ſilij tui,cæpi aliquam occaſionem ſcribendi. LAV. Cur aliquã pro quandam dixiſti?cur occaſionem,ut uulgus facit, pro cauſam,idq; perſæpe? POG. Neq; ego hãc ludorum iocunditatẽ, mimorumq; uſum, & curarũ intermiſſionẽ. LAV. Interdico, non accuſatiuũ poſtulat,ſed ablatiuũ,ſic: interdico tibi aqua & igni,quẽadmodum in Elegantijs. Etiã remiſſionem dicerẽ curarũ potius, quàm intermiſſionẽ: intermittimus enim ſtudia,bella, lites,cæterasq; actiones,inter quas nõ numerãtur curæ. POG. Sed uereor,an ita cõſtans ſis futurus,ut totum libellũ perlegas. LAV. Animaduerte munditiã nitoremq; latinæ linguæ,interdum ſuperantẽ ipſam græci ſermonis gratiã. Eſt enim perlegere totũ legere,ut in Elegãtijs latius diſputaui, quod Græci in uno uerbo nõ habẽt. Ergo ſuperuacuũ fuit Pogi,te addere totũ, uereor quoq; non poſtulat poſt ſe an: ſed ne, ideoq; dicere debebas:uereor,ne ita cõſtans. Verum uidebitur eſſe hæc oratio tuæ ſentẽtiæ cõtraria. Sic enim loqui ſolemus,quãdo aliquid putamus futurũ,non quando non futurũ,ut,uereor ne hoſtes ueniant,ſcilicet quod nollẽ eos uenire. Tu nunc uelles hunc fore conſtantẽ, eoq; noluiſti dicere,uereor ne,ſed uereor an: de patella,ut aiunt, in prunam delapſus. Nam maius eſt flagitium per an, quàm per ne,iſtam dixiſſe ſententiam. Sed cur homo rudis hoc non uidiſti remedium, ut diceres: uereor, ne non ita conſtans ſis futurus,ut docti loquuntur? POG. Ego, quod potui, officiũ mor tuo præſtiti,tui eſt hominis famam notam reliquis facere. LAV. Tui eſt,nuſquam eſt auditum,ſed tuum eſt. Tui enim ſemper accipitur paſſiue,ut, ueni huc amore tui, de quo latiſſime in Elegantijs. Vides Pogi,ut de te meæ triumphant Elegãtiæ? POG. Me hortabatur atque orabat, ut quàm uberes literas conficerem. LAV. Probaui ſuperius ex Elegantijs meis dicendum fuiſſe,quàm uberrimas. POG. Noluit ipſe accedere,ſed alium deſtinauit. LAV. Et hic Vergiliũ,ut alibi,imitatus eſt Pogius.

Occaſio. Interdico. Remitto. Intermitto. Perlegere. Vereor ne. Tuum eſt. Tui. Quam.

POG. *Quærebam pridie à R. noſtro, an recentiores aliquas literas à te recepiſſet, & quomodo ualeres. At is reſpondit ſe pridie eius diei epiſtolam à te habuiſſe, qua ei ſignificabas; te nondum ſatis firma ualetudine eſſe, quod mihi ſanè moleſtiſſimum fuit.* LAV. *Vel maximum imperitiæ ſignum eſt, opinari, pleraq; uocabula aliter atque aliter accipi, quod ex hoc fit, quoties neſcimus uim uocabuli definitione complecti.* Nam quid

Pridie. *ita Pogi dicis: pridie quærebã, & pridie eius diei? Si pridie quærebam, accipis pro heri quærebam, erat tuæ prudentiæ, cogitare: duo hæc aduerbia duas debere habere ſignificationes, ſuam utrũq;. Si autem pro nuper: hoc eſt: non pro die hodiernũ præcedente, cur rurſus accipis pro præcedenti, cum inquis: pridie*

Accipere literas. Significare. Sane moleſtus. *eius diei? Quod literas recipere potius, quàm accipere, & literas habere, & ſignificabas, pro dicebas, malueris dicere, ſuperius admonui, mihi non probari, qui etiam ſanè moleſtum dixiſſem potius, quàm ſanè moleſtiſſimum.* POG. *A' te auellatur*

Quin. *funditus. Poſtmodum uerò neminem de tuis uideri, quin de te rogem.* LAV. *Quem non rogem dicendum fuit, uel potius, quem non rogarim. Sic enim diceres: neminem de tuis uideo, di-*

Funditus. Radicitus. *cendum foret, quem non rogem. Illud non reprehendo, funditus, ſed ego dixiſſem, radicitus.* POG. *Pridie uero Samuël noſter, cum de te percontarer, mihi dixit: tibi priſtinam ualitudinẽ reſtitui, & in diem fieri meliorẽ.* LAV. *Iam piget me toties notare, quoties male uteris pridie, quod aduerbium me neſcire aie-*

In dies. In diem uiuere. *bas: quaſi tu ſcires. Indiem quoq;, pro indies, non minus ſæpe barbare ponis.* POG. *Sunt & publicæ res & indiem uariæ.* LAV. *Teſtatus ſum propè ſemper coniungi indiem cum uerbo*

Quotidie. Paſta. *uiuere, ut in Elegantijs. dicendum igitur erat quotidie.* POG. *Nos quidem multam paſtam conficimus, nullos panes.* LAV. *Qui paſtam dicis miror, cur non potius pizas, aut ſchiacciatas dixeris.* POG. *Nihil tam homines impedit ad ſapientiã peruenire.*

niſe. L A V. *Cæſarem,qui fuit elegantiſsime loquẽdi ſtudioſus, audire uideor,cũ Pogium audio. Quis quæſo niſi qui in loquẽdo utitur paſta,ſic loquitur:impedit peruenire: & non potius, impedit quo minus ad ſapientiam perueniant?* Impedit quo minus puenião

IN DECIMO.

P O G. *Fuit enim litigio quod laceßitus.* L A V. *Litigioſum apud Ciceronem inueni,litigium me iuueniſſe nõ memini?* P O G. *Quæ in manus eorum adire mereantur.* L A V. *Cur non potius:quæ in manus eorũ ire?* P O G. *Eſt enim honeſtißima præ ceteris.* L A V. *Cor non honeſta præ cæteris potius dicebas?* P O G. *Neque nunc quidem quicquam eſt noui.* L A V. *Perplexius loqueris,quàm apud Terentium Dauus: Aeque quicquã nũc quidem. Quis unquã coniunxit neq; cum quidem?* P O G. *Cum rure ſum,maxime tũc paulo uaco literis.* L A V. *Dixi paulo iungi comparatiuo,non uerbo,ſed paulum,quanquam ſententia ſibi ipſi repugnat. Quo enim modo fieri poteſt,ut cum maxime uacas literis,tum paulum uaces? nam cum minimum uacas,tũ paulum uacas,non cũ maxime.ergo illud maxime fuit tollendũ. Harum ineptiarũ plenus eſt Pogius,quas ego nõ attingo,niſi quatenus cũ reprehenſione occurrunt barbarorũ uerborũ.* P O G. *Quorum utrunq; cum pluris æſtimandum ſit,uoluntas eſt præferenda maxime.* L A V. *Bis male ponis,maxime,primũ,quod nõ habet locũ inter duo,ut nunc duo ſunt: deinde,quod ſuperuacuũ eſt cum dixeris,præferenda. non enim hic ſunt multa præferenda,ſed unum.ergo nihil eſt nec maxime nec magis præferendũ.* P O G. *Libellũ cõfabulationũ cũ uir neſcio quis nequam mutuo à me petiſſet.* L A V. *Cõmodato nũc fuit dicendũ,ut enim etymologia Iuriſconſultorũ oſtendi,mutuum dicitur, quod fit meũ è tuo,ſiue è meo tuum, ut in pecunijs,frumento, uino cæteriſq; huiuſcemodi : qualis liber non eſt. ergo commodatur,non mutuatur.* P O G. *Quæ opinio uera an falſa ſit, paucos habuit ſe-*

Litigioſus. Litigioſum. Ire in manus. Præ. Neq; nũc quidem. Paulo. Paulum. Maxime præferre. Commodato petere. Mutuum.

ctatores

ſtatores. LAV. In omni uerbo laberis, ſtudio imitandi bene loquentes, ut in nullum magis, quàm in te cadat illud Horatianum, O imitatores ſeruum pecus &c. Non enim nunc locum habet an, ſed ſiue, ut eſſet: uera ſiue falſa ſit. aut uel, ſic: uel uera, uel falſa ſit. aut ue, ſic: uera falſa'ue ſit. Ego tamen per ſiue, aut ſeu locutus eſſem, POG. Filium, qui ſit futurus paternæ iocunditatis. LAV. Pro uoluptatis, iocunditatis, ut ſuperius ſum teſtatus, male uteris, quia non idem ſignificant. POG. Cyrus Perſarum rex. ille à Xenophonte celebratus gloriari ſolitus eſt: hortum ſuis manibus conſertum, & arbores in ordinem poſitas. LAV. Conſertum pro conſitum barbariſsime accipis. Cōſertæ dicuntur manus, non arbores, niſi de ramis earum implicatis loquamur. Horti quoque, ubi ſunt arbores conſitæ, dicuntur, non hortus, ut in Elegantijs, Cyrus etiam à Xenophonte celebratus, fuit ille maior, cum iſte qui hortos conſeuit, qui in prælio à fratre Artaxerxe rege Perſarum interfectus eſt, fuerit minor Cyrus in Aſia ſatrapes, de cuius morte idē Xenophon in Anabaſi. POG. Et uix ſingulum ſingulis ſeculis extitiſſe. LAV. Cur pudet te fateri imitari, quem imitaris? an, ne fur eſſe uidearis? at iſtud planè furari eſt, cum diſsimulas, quod uideris fuiſſe imitatus, niſi diſsimulares. Cicero enim inquit: Vix ſingulis ætatibus ſingulos oratores extitiſſe. Hanc tu ueſtem Tullianam uoluiſti tibi, ut erat, induere: ſed ne Tulliana uideretur, reconcinnare maluiſti, feciſtiq; de Tulliana Pogianam: hoc eſt, de latina barbaram. Nam quis dixit ſingulum hominem pro ſingulos homines? quanquam miror te non dixiſſe, ut omnia mutares, & oratio ſibi ipſi conueniret, uix ſingulum ſingulo ſeculo. POG. Quæ talis eſt ſuapte natura, ut etiam bonos reddat malos uſu eius, & conſuetudine. LAV. Si dixiſſes uſu ſuo, etſi hebes es, tamen intellexiſſes abſurdum fore, ideo dixiſti uſu eius, cum dicere deberes: uſu ſui. POG. Scias mihi filiū nuper eſſe natum.

An. Siue. Vel. Ve. Seu. Voluptas. Iocunditas. Conſertum. Horti. Singuli homines.

Itaq;

Itaq; quando prolis iam pater factus uere paterfamiliâs appellari queo, propter liberos ſuſceptos, tum maxime propter ætatem. L A V. *Es quidem paterfamiliâs, ſed neutra iſtarum cauſarum. Itaq; quid ſit paterfamiliâs, id eſt, quis tu ſis, quoniã neſcis, ex me ſcias licebit. Qui pater eſt, non continuo & paterfamiliâs eſt. Nec rurſus, qui paterfamilias, continuo & pater eſt, etiam ſi quis centenarius foret, poſſet tamen non paterfamiliâs eſſe. Dicitur enim paterfamilias, quaſi dominus familiæ, hoc eſt, bonorum. Vnde familiæ Herciſcundæ titulus in iureciuili, id eſt bonorum diuidundorum. Si mihi non credis, audi, quid dicat* Vlpianus: *Familiæ appellatio, qualiter accipiatur, uideamus, & quidem uarie accepta eſt. Nam & in res & in perſonas deducitur. In res, ut puta in lege duodecim tabularũ his uerbis: Agnatus proximus habeto familiã. Et mox: Pater autem familiâs, qui in domo dominium habet, rectéq; hoc nomine appellatur, quãuis filium non habet, deniq; & pupillũ patremfamiliâs appellamus, idémq; eueniet in eo, qui emancipatus eſt, nam & hic ſui iuris effectus, propriam familiam habet, & alia multa.* Vides Pogi, *ut hinc colligitur, qui filiusfamiliâs eſt: hoc eſt, dominium in domo non habet, utputa patre uiuente, etiam ſi pater ſit, eum tamen nõ eſſe patremfamiliâs? & , ut ſentio, poſſet quis eſſe filiusfamiliâs patrisfamiliâs pater, de quo, ne longior ſim, ſuperſedeo diſputare, & eum qui nihil bonorum habet, etiam etſi pater & centenarius ſit, tamen patremfamiliâs dici non poſſe.* Maxime *etiam inter duo poſuiſti, quod & ars grammatica, & uſus autorum uetat, ut oſtendi.* Ergo *dicendum tibi erat: eum propter liberos ſuſceptos, tum uerò propter ætatem.* P O G. *Cũ ueluti expuimus penes amicos.* L A V. *Apud, nunc dicerent docti, non penes.* P O G. *Quæ mihi multociẽs, magno uſui fuit.* L A V. *Vbi apud elegantes ſcriptores inueniſti multociens, etſi* Priſcianus *eo utitur?* P O G. *Quod ſi effeceris, omnẽ effugies materiam calumniandi.*

Pater.
Pater familias.
Multociens.
Calumniandi paſſiue.

niandi. L A V. *Nunquid reperiſti tale gerundium ſignificare paßiue,ut dixi ſuperius?* P O G. *Et id mihi paulò moleſtũ fuit.* L A V. *Paulo,ſicut dixi,deſyderat comparatiuum, non poſitiuum,aut uerbum.* P O G. *Ego quid olim de te ſcripſerim, non ſanè recolo, nam & obliuioſior ætate factus ſum.* L A V. *En iterum:recolo,quo uerbo in quem ſenſum utaris Cicero uiderit, quem pro te teſtem citaſti.* P O G. *Importunitate opus eſt cum iſtis,qui nõ ſentiunt,niſi ſtimulo pungantur.* L A V. *Cur toties uteris importunus & importunitas eo modo, quo nemo ueterũ? Etiam illud:cum iſtis:parum latine dicitur.Dicẽdum enim erat: agere cum iſtis,quale eſt illud Ciceronis : Agere mecum autoritatibus.* P O G. *Semiſomnolentus uiſus ſum eſſe mihi.* L A V. *Vere ſomnolentus eras, aut ſemiſomnus, cum hæc duo nomina coniunxiſti,quæ nunquam aliquis coniunxerat. Nam ſomnolentus eſt, ſomno plenus,ergo non ſemiſomnus, quod ſemiplenus ſomno.* P O G. *Literæ,in quibus me laudas orationis, quã edidi.* L A V. *Quis unquam dixit, laudo te orationis?imò ne uirtutis quidem,aut formæ,uiriumúe aliquis dixit,ſed de uirtute,de forma,de uiribus.Nam de oratione non dicerem, ſed de facundia,de ſuauitate,de copia orationis.* P O G. *Nam quantulum ſunt mea æſtimanda.* L A V. *Quanti non quantum,ſiue quantulum ſunt mea æſtimanda, dicere debuiſti.*

Importunus.

Agere cũ iſtis.

Semiſomnolentus.

Somnolentus.

Laudo te de oratione.

Facundia.

Quanti æſtimas.

LAVRENTII VAL-
LAE PATRITII ROMANI
atq; de lingua Latina bene meriti Antidoti in Pogium ad Nicolaum quintum Pontificem Max. Lib. IIII.

TANDEM *aliquando podij altera in nos inuectiua in manus uenit, planè ſerpentina, nõ ſententijs, ſed uenenis, non uerbis, ſed ſibilis, non ſimplici, ſed trifida lingua utens, &, quo nihil maius poſſum dicere, etiam ſuperiore rabioſior, furioſior, ueſanior, ut merito queat gloriari uir glorioſus, & peruerſæ gloriæ cupidus, ſe non, quemadmodum multis ſenibus contingit, ſenectute deficere, ſed indies magis ac magis acerbitate proficere, nec pati, ut à iunioribus ſuperetur, ſibiq; dicatur, quod apud* Homerum Diomedes Neſtori *dicit:*

O uetule hoſtilis uexat te apprime iuuentus.
Defecit tua uis, urget te odioſa ſenecta.

Hanc ego inuectiuam, ut hactenus non legerem, hinc factum eſt, quòd eam & Podius *ipſe in omnes* Italiæ *urbes prius perferendã curauit, quàm ueniret in manus meas, nec ego, ut haberem, magnopere laboraui, cum à principio ſentẽtiam illuſtriſſimæ ciuitatis* Venetæ, *quo tantum defenſionẽ meam dimiſeram, præſtolarer.* Mox *illa pro me, & quidem tam magnifice, ut poſtea monſtrabo, ut ſatis me meæ dignitati feciſſe exiſtimarem, nec iam* Podio, *quem in perpetuũ ſuperaſſem, reſpondere oportere, præſertim multis diſtrictum occupationibus, cum aliarum rerum, tum uero translationum à ſummo pontifice mihi iniunctarum.* Itaq;

non erat

non erat mihi curæ illam legere accuſationem, cui reſponſurus non eſſem. Hoc meum ſilentium diffidentiam interpretatus Podius, *ut ſemper eſt peruerſa ſtultorum interpretatio, tertiam, ut audio, quartam, quintam inuectiuam edidit, etiam ne taceat: ſextam, ſeptimam, octauam, nonam, ac decimam editurus, quòd uidelicet ſperat hac ſe ratione uictoriam reportaturum, ſi in hoc certamine diutius perſeueret: quemadmodum in eo, quod haſtiludium uocant, donari palma non poteſt, qui non ſub armis in campo perdurauerit*. Quo factum eſt, ut hic noſter uetulus, Neſtore fortior, *quaſi uel me digreſſo, uel eiecto, quòd ſub armis, ſub ſole, in puluere durare contra ipſum nequierim, uictorem agat, paſſim exultet, triumphet, & prope de me inſignia figat trophæa*. Ego etſi Podium *ita in hoc, ut ſic dicam, haſtiludio uici, ut haſtam è dextra, clypeum è ſiniſtra, galeam è capite, ipſum ex equo excuſſerim: nec pluris facere debeam eius conuitia, quàm impudentiſſimæ muliereulæ, quæ ex altercatione ſic demum ſe diſcedere uictricem credit, ſi ipſa magis in conuitiando perſtiterit, tamen amicorum deſyderijs duxi obſequendum, qui ad me ſecundam attulere* Inuectiuam, *mecumq́; egerunt, ut huic ſaltem uni reſponderem, &* P. Clodio, *non modo arma iterum, ſed dentes excuterem*. Redeo *itaque rurſus in certamen* Clodianum, *nolens, inuitus, coactus*. Q*uare me tibi excuſo ſumme pontifex, quòd opus, quod mihi è Græco transferendum delegaſti, intermitto, dum me ab atrociſſima protego inſectatione*. Nanque *ipſum opus, quod tuum eſt, cum tuis auſpicijs transferatur, perdit ſuam dignitatem, autoritatem, gloriam, dum eius reprehenditur interpres*. Podio *potius ſuccenſere habebis, & mihi ueniam dare, qui prouocor, uulneror, occidor, nec ſolum dare ueniã, ſed etiam pati, ut hoc meum certamen nomini tuo dicem*. Detegam *enim iam tuto poſt latam ſententiam, mei rationem facti, primus liber meæ*

reſpon

reſponſionis ab litera N.ſecundus à Q. tertius à P. Vnde no men,cognomen, agnomenq́; tuum incipit. Nicolaus Quintus Papa:ſicut & hic quartus à T, quæ prima tui proprij ſiue pri uati nominis litera eſt. Ita quatuor libri erunt,atq; adeò ſex,ſi duos illos libellos addamus quibus per dialogum totidẽ opera Podij,ut barbara,ut abſurda,ut omnibus uitijs plena, repre= hendi,ut ea uitia iuuenes ſtudioſi deuitare poſſent. Qui libri,ſi legentibus non multo minus iocundi gratiq́;,&,ut audacius lo quar,utiles erunt, quàm totidem ſunt mei ex aliquo translati hiſtorico,profectò debebit tua ſapientia,tuaq́; facilitas hos in locum accipere,atq; in partem hiſtoriæ mihi abs te delegatæ. At non erunt fortaſſe iocundi,grati,utiles. An tales ſint,futu= riq́; ſint,etſi per teipſum optime intelligis,tamen ex hominum doctiſsimorum ſententia iudicare poteris. Nam licet in libris, quos ex nobis ipſis cõponimus,illa Græci autoris abeſt utili= tas,quæ ex trãsferẽdo cõparatur,quãti tamẽ ſumus,et quantũ in dicẽdo ualeamus,multo magis ita cognoſcitur. Illic enim cu= tis quædam,ut ſic dicam,& candor orationis noſter duntaxat eſt,hic etiam ſanguis,color,pulchritudo,uires,uelocitas,& cæ teræ bene componendi tanquam corporis dotes. Quæ dotes ſi corpori orationis meæ affuerint,quæſo, ut apud te libri,quibus dignitatem meam tueor, quos tibi dicaui, tantundem è Græco traductionis,ut dixi,compẽſent. Impetrata,ut ſpero,à Summo Pontifice uenia, quaſi optimis auſpicijs ad hoſtem in campum deſcendo,magna me uoce prouocantem, ac tela iacientem. Sed antequam infeſta haſta occurro,libet eum paucis interrogare. Cur ita, P. Clodi, truculento immaniq́; animo in me irruis? quid ſibi uult iſta tanta maledictorum conuiciorumq́; conge= ries? Vtar uerbis impuri illius apud Terentium hominis,quan doquidem tu me infra omnes homines ponis, Leno ſum,fateor, pernicies communis adoleſcentium,periurus,peſtis,tamen à me

l tibi

tibi nulla orta eſt iniuria. At obieci tibi nonnulla. Id defenſionis ratio poſtulabat, quemadmodum frequenter contingit, ut dum repellere uulnus uolumus, ipſum aggreßorē etiā nolētes uulneremus, & nihilominus ex infinitis criminibus tuis pauca quædam, eaq́; ſtrictim libauimus. Verum agnoſco magnitudinē animi tui, ac generoſitatem Entellianam, quòd te primo cōgreſſu poſtratum doles, ut de te Vergilianum illud dici poßit:

In uentum Podius uires effudit, & ultro
Ille grauis, grauiterq́; ad terram pondere uaſto
Concidit, at non tardatus caſu, nec territus heros
Acrior ad pugnam redit, ac uim ſuſcitat ira,
Præcipitemq́; ardens Vallenſem agit æquore toto:
Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille ſiniſtra.
Nec mora nec requies, quàm multa grandine nimbi
Culminibus crepitant, ſic denſis ictibus heros
Creber utraq; manu pulſat uerſatq́; Valenſem.
Macte uirtute eſto noſtri ſeculi Entelle.

Quid ego infelix reſiſtere tibi iterum, atq; repugnare uolui? quem idem, qui Dareta illum Vergilianum, exitus manet, aut fortaſſe deterior, niſi ſanctißimus pater intercedat, dicerēturq́; de nobis, qui ſequuntur, Vergilij uerſus:

Tum pater Aeneas procedere longius iras,
Et ſæuire animis Entellum haud paſſus acerbis,
Sed finem impoſuit pugnæ, feſſumq́; Dareta
Eripuit, mulcens dictis, ac talia fatur,
Infelix quæ tanta animum dementia cæpit?
Non uires alias, conuerſaq; numina ſentis?
Cede deo, dixitq́;, & prælia uoce diremit.
Aſt illum fidi æquales genua ægra trahentem,
Iactantemq́; utroq; caput, craßumq́; cruorem
Ore eiectantem, mixtosq́; in ſanguine dentes

Ducunt

Ducunt ad naues.

Quid ais Pogi? gaudes quod Entellum te ſignificaui eſſe, me Darem? Ego uero te Darem dico eſſe, qui animo ferocitateq́; iuuenili es, quiq́; me laceßiſti, me autem, qui ſum laceßitus, Entellum, qui te pugnis contudi, qui te toto campo præcipitem egi, qui te utraq; manu pulſaui uerſauiq́;, qui, niſi pater Aeneas, hoc eſt, pater ſanctus intercedat, faciam, ut te fidei æquales genua extincta trahẽtem ad ſepulturam ducant æterni ſilentij ac pudoris. Sed iam congrediamur, en tuba certaminis ſignum dat, ſit igitur hic meus in te Podi primus ictus. Ego planum, & cæcis etiam clarum feci, à me tibi non eſſe iniuriã ortam, tu aduerſus infinita mea argumenta uno, quod iam refutatum profligatumq́; eſt, duntaxat argumẽto niteris, quod tu, neſcio ubi, poſt mediam orationem, inter alias nugas inuoluiſti: inquiens, POG. *Quis crederet illum adoleſcentem indoctum, rudem, qui ne primus quidem labijs grammaticam nouit, illa ſcripſiße?* LAV. *Non replicabo, quæ in priore attuli reſponſione, maxime credibile eſſe, adoleſcentem illa ſcripſiſſe, ſed aliquid nouarum rationum afferam. Cum quibus te loqui putas Podi? an non adoleſcens iam inde è Catelano eruditus, tredecim amplius natus annos, triennium contubernalis fuit Gaſparis Veronenſis, quem tu omnibus grammaticis anteponis? an non ab illo componere epiſtolas docebatur? an non ei ſemper pater ſuus pædagogũ cum duobus literatis famulis adhibuit? an erat quiſpiam æqualium illi, aut in doctrina, aut in expeditius loquendo comparandus? ut Franciſcum Roſium patrem, quo neminem Catelanum noui, uel ingenio, uel lingua argutiorem, non magis nomine, quàm corpore & annno referret? an non mihi à patre traditus, ut extremam ei & in lingua latina manũ imponerem, ſolidum annum me audiuit? an nõ etiã, ſiue magiſtrum tunc, ſiue pædagogum habebat Mattheum Narniẽſem,* Solidus annus.

inter ducentorum auditorum meorũ primos doctum atq; elegantem, qui nũc Fulgiuij profitetur, à quo tuas epiſtolas domi audiebat, quorum uterq; apud Gaſparem ipſum legerat chirographo illius notata tua uitia in epiſtola tua, quæ præfixa eſt Quintiliano illius à me ipſi donato, qui codex tandiu caruit cõtumelia tui, quàm meus fuit. Si non credis, codicem poſcito, an poſtremo rediens poſt mortem patris in Cateloniam non miraculo fuit Regi atq; proceribus; tanta illi ingenij ac facundiæ indoles aderat. Et tu, cum talem eſſe adoleſcentẽ noſſes, tamen ais, non eſſe credibile eum illa ſcripſiſſe, quæ magna ex parte uitioſe ſunt ſcripta, ſicut oſtẽdi. Sed eſto, nõ ſit credibile, quid mea, dum incredibile ſit, atq; adeò impoſſibile à me fuiſſe ſcripta? Ego probaui illas notationes tuarum epiſtolarũ in multis non magis contra tuas epiſtolas eſſe, quàm contra Elegantias meas, in quibus, ut ipſe legiſti, diuerſa tradiderã. Hæc ſi tu credas à me notata eſſe, amens ſis. Quod ergo ipſe nõ credis, & quod tibi nõ perſuades, id alios tibi credere uis? & una friuola, contra infinitas, ratione perſuadere? Quid hoc improbius? peruerſius? dementius? quid etiam malignius ac furioſius, quàm à quo homine nihil te læſum, nihil offenſum ſcias, eum deſtructum, perditum, trucidatum uellere, inuadereq́; dẽtibus, & deuorare conari? Dij talem terris auertite peſtem. Quòd ſi à me nulla, ut fingis, eſt tibi facta iniuria, profectò calumniæ conuictus es, neq; ſimplicis calumniæ conuictus, quòd de iniuria tibi illata, ſed duplicis, quòd etiam de contumelia autoribus facta, neq; duplicis modo, ſed triplicis quoq;, quod de me ipſo inſolentiſſime gloriatum me eſſe, mẽtitus es, nec calumniæ tantum, uerum etiam imperitiæ, & eius quoq; triplicis, quòd aduerſus probationes meas, quibus te imperitiſſime conatum reprehendere opus meum de linguæ latinæ elegantia, quibus me peritiſſime reprehendiſſe quoſdam ueterum, quibus te plus quàm imperite

perite locutum eſſe infinitis in locis oſtenditur, nihil habuiſti prorſus, quod reprehenderes, niſi unum de ijs infinitis, & id friuolum, ſicut in ſuperiore feciſti, ac plus quàm friuolũ: quod ubi monſtrauero, eam, quam dixi latam eſſe Venetijs, *recitabo ſententiam.* Dixeram *te nōn proprie uſum, deſuetus, pro inſuetus, tu proprie te uſum defendis, omitto paulisper de tua defenſione dicere, ita ne* Podi *ex tot uulneribus tuis unũ omnino curandũ duxiſti?* Quid *cætera? certe, ut ſentio, minora non ſunt, aut, ſi minora, ſi minima, ſi nulla ſunt, oſtende tuũ corpus illæſum, ſine uulnere, ſine cicatrice, ſine liuore, ut meos ictus ut imbecilles pueriles q; derideas.* Nã *iſtud quod facis, uulnera, quæ tibi inflixi, incurabilia eſſe ſignificat, et me multas corporis tui partes amputaſſe atq; mutilaſſe.* Nunc *iſtud unum, quod potiſſimum delegiſti, quod nõ tam curas, quàm alligas, inſpiciamus, utrum uulnus ſit nec'ne, & utrum acu, ut aiunt, punctum, an potius mutilatio. Poſſumus, inquis, uti deſuetus pro inſuetus, cur tamen tu nunquam poſt meam reprehenſionem ita uteris? ſed inſpiciamus tua uerba.* POG. Deſuetum, *pro inſuetum, à me poſitum culpat. Sed huic barbaro* Latinum *opponam:* Vergilius *enim in* VII. *Aeneidos:* Deſuetus. Inſuetus

Iam pridem reſides populos deſuetaq; bello
Agmina in arma uocant.

Reſides *populos appellat eos, qui in armis antea nõ fuerãt uerſati, ideoq; deſueta agmina uocat, id eſt, bello nõ antea aſſueta. Sed ueruex noſter in craſſo natus aëre, nihil niſi cornu petere, uel pedere potius, didicit.* LAV. En *nitidæ urbanæq; facetiæ, dignæ homine natu in aëre non craſſo, ſed nitido & puro.* Differo *parũper de exemplo tuo diſſerere.* Ita'ne *tu proſa oratione ſcribens ijs uocabulis uteris, quibus nõ oratores aut hiſtorici, ſed poëtæ utuntur, nec poëtæ omnes, ſed unus tantum, qui etſi maximus eſt, tamẽ ſummæ in loquẽdo licentiæ, nec is poëta*

iſto modo, niſi ſemel, eſt uſus, ſed ſemper aliâs aliter? Verum eſto, licuerit iſtud tibi facere. Quis ita, ut tu, iſtũ locũ exponit? an Seruius? minime, ſed neq; aliter Seruius exponit, inqes. Cur ergo reliquit inexpoſitum? certe id nõ feciſſet, ſi aliter iſte locus acciperetur, atq; ille: reſidesq; mouebit Tullus in arma uiros, & iam deſueta triumphis Agmina. Quæ loca cum ex eiſdem penè uerbis cõſtent, Seruius ſatis putauit, ſe iſtum tuũ è libro ſeptimo locũ expoſuiſſe, cum alterũ in ſexto expoſuit: inquiens, Deſueta triumphis: id eſt: à cõſuetudine triumphandi remota. Ergo deſueta bello, à cõſuetudine bellandi remota. An tibi iſtius in ſexto Vergilij uerſus nõ uenit in mentem? atqui uenire debebat, quia & prior ordine, & huic ſimillimus atq; uicinus eſt. An potius Seruiũ nõ legiſti? ſi ita eſt, cur eũ nõ legẽdum tibi putaſti? ſin legiſti, cur eum te legiße dißimulas? cur ei cõtradicis? cuius alibi uideri uis uicem dolere, tanquam à me impugnetur, contradicis enim ei, cũ aliter exponis, contradicis ei, imò etiam rationi, homo prorſus ingenio ueruecino, cum dicat Vergilius: Iam pridem reſides populos: hoc eſt: qui per multũ tempus reſederant, à bello, atq; interquieuerãt, nõ autẽ ſemper abſtinuerant, & quieuerãt. Ergo iam pridẽ deſueta bello, id eſt aliquandiu à bello ceſſarant, cui aſſueuerãt. An Meſappus ille fortißimus rex, quem tantopere Vergilius ut bellatorẽ, prædicat. At Meſappus equûm domitor Neptunia proles, Quẽ neq; fas igni cuiquã nec ſtringere ferro, Belli erat inſuetus? Et me uocas ueruecem, & in craßo natũ aëre, qui ipſe nõ uides propter aëris craßitudinẽ finem uerſus, quem omiſiſti, hoc palàm declarare: ſubito ferrũq; retractat. Quid eſt enim retractare, niſi iterũ tractare? Ergo antea Meſappus cũ populis ſuis agminibusq; tractauerat ferrũ, quo geritur bellum. An forte particulã illã uerſus, quæ reliqua erat, malitioſe prætermiſiſti: quaſi hoc ipſe nõ eſſem reprehenſurus? An ſtulte potius, ut ſoles, qui

Deſuetus. / Reſides populi.

uerſum

*uerſum Iuuenalis cōtra te afferas.*Nā *ille uult:Summos poſſe uiros, et magna exēpla daturos,*V*eruecum in patria craßoq; ſub aëre naſci.quod tu negas,qui uis me nō poſſe eſſe egregiū uirum,quòd ſim in patria ueruecum, & in aëre craßo natus.* Q*uanq̄,ô nefariū hominē,tu'ne* Romā,*in qua ego natus ſum, ueruecum patriā uocas?*Ergo *ueruecες fuerunt* Camilli,Fabricij,Fabij,*Scipiones,*Marcelli,Metelli,Pōpeij,*Ceſares, quales reliquus orbis nō habuit.*Hæc *exagitarē pluribus,ſi ad noſtrā cauſam pertinerent,ſed nō agam tuo more,qui de cauſa nihil, extra cauſam omnia ſoles dicere.*Et *hæc quidem ſatis erant ad cōfutanda ea,quæ à* Podio *pro ſe in ſuperiore cōtrouerſia affe rutur,ſed quoniā alia duo idem in mea reſpōſione reprehēdit, quæ ſunt tractata in ſupiore,ut dixi,cōtrouerſia,libet,ea prius refellere,quàm* Iudicum *recito ſententiā.*Deinde,*quod ſecūdæ litis eſt,reſpōdebo primū ijs, quæ obiecit ipſo* Antidoto,*quod nunc defendo,ac cæteris libris meis.*Poſtremo *ijs, quæ obiecit uitæ.*Eorum *duorū,quæ dixi ab eo reprehēdi,unū eſt uolumē, de quo ita ait.* POG.*Inſtat quoq; corruptor noſter in uolumi nis errore,inquiens,*Q*uomodo decem libros uolumē appellat?* O' *belua inſenſata, cum ſcripſi eam epiſtolam, uolumen illud erat,ſicut & hodie eſt,minime in libros diſtinctū,at poſtmodum,cum plures aliæ epiſtolæ à me eſſent cōſcriptæ,decem librorum codicē effeci,detractis multis opuſculis,quæ in priori uolumine continebantur.* LAV.*Ego in ſuperiore reſponſione* Volumen. *oſtendi:te in iſto uocabulo ab adoleſcentulo,nō à me,fuiſſe reprehenſum,negaui tamen decem libros poſſe dici uolumen,tu, quòd ita ſentiam,me beluam inſenſatam appellas?* Velim *ſcire, quid tu inuicē ſentias belua ſenſata,eſt'ne uolumē opus decem, ſiue plurium librorū,an non?ſi eſt,cur excuſas tunc non fuiſſe diſtinctum uolumen in libros?ſi nō eſt,cur me arguis?cur con uicio proſequeris,qui idem,quod tu,ſentio?*Adde,*ſi illud,quod*

uolumen appellas, plura continebat opuſcula, qua ratione non erat in libros diſtinctum, cum ſingula opuſcula ſint, aut plures aut ſinguli libri? Iterum ac *ſæpius ſenſata te beſtia interrogo, quiſnam ſenſus eſt tuorum uerborũ?* Si *uolumen illud needum hodie diſtinctũ eſt in libros, quo pacto ex eo poſtmodũ effeciſti codicẽ decẽ librorũ? An aliquid eſt hodierno tempore poſterius?* Ergo *mentiris nõ fuiſſe tunc decẽ libros, quos quia non audes ingenue uolumen appellare, palàm eſt te male, ſicut alijs mille in locis, plures libros hoc nomine appellaſſe.* Alterum *eſt de intellectu uerborũ* Quintiliani: *ait enim,* POG. Vnum *& multis inſigne ſtultitiæ teſtimoniũ, quo manifeſti criminis reus teneris, nõ prӕteribo, culpaui te reprehẽdentem beatum* Hieronymum, *quòd* Latine *loqui maluit, quàm grãmatice, ò caput aſininum, ò ſtolidam ac præduram ceruicem, ò cerebrum omni ſale uacuum, hic latrator furibundus uerba fundit inſani more, quicquid in buccam uenit, fundit, & expuit, ex tempore tanquã pueri ſolent, cum quid nimis calidum deguſtarunt.* Legit *toties* Quintilianum *obliuioſus ille fanaticus, in cœno ſtultitiæ demerſus, nec tenet, quid ea uerba importent, quæ furatus eſt à* Quintiliano, *errorẽ detractoris purgãs, crimen cõtraxit ignorantiæ.* Et *ſanè conſulto id egit.* Maius *eſt ſcelus uirũ ſanctum & doctum incuſare ignorantiæ, quàm ſe profiteri ignorantẽ. Ait præclarius eſſe & doctius, latine, quàm grammatice loqui. At tuus nõ hoc ſentit* Quintilianus. Vult *enim latine loq, oĩm eſſe doctorum pariter & indoctorũ, uulgi etiam ignobilis eſſe loqui latine, grãmatice uerò ſolum eruditorum, qui nõ tantum uſu, ſed arte quadam & uerborũ præceptis uterẽtur.* Loquẽdi *conſuetudinẽ, qua omnes utebantur, ab arte, quã docti ſequebãtur, uoluit differre.* O Belua *inſana, & reliqua.* LAV. Tãtum'*ne uerborũ cõtumeliã unius loci meretur ignoratio?* Quis *non uidet, et ſi hoc ego, quod uni ſibi compertum eſſe* Podius *ait,*

dit,ignoraſſem,inſani hominis eſſe: ignorationem hanc conuicijs tantis inſectari? De Hieronymo reprehēſo & in ſuperiore Antidoto ſatisfeci,& poſterius,cum libros de collatione Noui Teſtamenti,non hæreticos,ut ais:ſed pios eſſe demōſtrabo, ſatisfaciam. Nunc de ſententia cum meorum uerborum, tum Quintiliani agitur. Dixi Hieronymum maluiſſe latine, quàm grammatice loqui. Nunquid grammatice locutus eſt,an contra grammaticam,cū tranſtulit Græcum nominatiuum per latinū accuſatiuum:ſermonem quē audiſtis,non eſt meus,quod genus loquendi in illo Vergiliano:Vrbem quam ſtatuo,ueſtra eſt.Seruius grammaticus nō admittit,ut ſit ἀντίπτωσις, ſed accuſatiuum hunc uult à uerbo dependere:uultis? Si grammatice locutum dices,grammatici negabunt.Sin nō grammatice, ergo aut barbare,aut latine.Vides,ut dixi, latine locutum, ne dicerem barbare?& excuſaui,non accuſaui? At enim,ut magis laudarē, debui dicere locutum grāmatice,inquies. Tu,quod falſum eſt, tu,quod nō ſentis,dicito:ego quod ſentio,loquar. Quanquam non puto maiorem eſſe laudem grammatice,quàm latine loquēdi.Et iſtud eſt,inquis,quod pecco.Si pecco,certe in laudem interpretis ſiue Hieronymi pecco,quem tu calumniaris à me uituperari,quod dixerim:præclarius feciſſe latine,quàm grammatice loquendo.At hic error,inquis,quia male accipio Quintilianum,cuius illa ſunt uerba:aliud eſt latine,aliud grammatice loqui.Nunc omiſſo Hieronymo,an hic uere me reprehendas,uideamus.Tu quidem Podi in libro illo,de tribus ſuper cœnā habitis quæſtionibus, in tua ipſius perſona cum aduerſus alios, tum uerò aduerſus Leonardum Aretinū diſputas? præſtantius atq; doctius eſſe grammatice loqui,quàm latine.Aduerſus quē librum,ut ſcias,nuper ita reſcripſi,ut te ſomniare, non latine, aut grammatice loqui oſtenderem,quod meum opuſculum necdum abſolutū Venetias miſi.Sed,ut paucis, ne eadē replicem,

Sermonem quē audiſtis.

Aliud latine loqui aliud grammatice.

reſpondeam, ſi præclarius eſt grammatice loqui, quàm latine, cur nemo laudatus eſt, quòd grãmatice, plurimi quòd latine loquerentur? Rurſus, nullus orator reprehenſus, quòd parũ grãmatice, ſed quòd parum latine loqueretur. Si latine loqui conſtat ex conſuetudine & uſu, cur de latine loquendo tam multa præcepta ſunt? & cum alij, tum uerò Cæſar de ratione latine loquẽdi accuratiſsime ſcripſit? Quod opus M. Tullius magnopere laudat, & ipſum Cæſarem inter primos, qui latine ſunt locuti, ponit. Ideoq; Quintilianus, de cuius uerbis intelligendis quæſtio eſt, pro conſuetudine loquendi contra analogiã, id eſt, contra rationem grammaticæ diſputans, inquit: Ideoq; non inuenuſte dici uidetur: aliud eſt latine, aliud grãmatice loqui. Profecto nil aliud dixit, quàm loqui latine, eſſe præclarius, quæ uerba non intelligere, plus quàm pueri eſt, hoc eſt, Podij, qui quoniam cerebrum, ne putreſcat, ſale conditum habet, ſtruentem bolum, cum pueri expuant, ipſe non expuit: nimirũ omni puero guloſior, quem, ut Terentius ait, è flamma petere cibũ poſſe arbitror, nec guloſior tantum puero, ſed etiam ſtultior, quippe cum dicat, me oblitum eius, cuius refero uerba, & furatũ uerba ab eo, cuius nominatim teſtimonio nitor, & me detrahere homini, quem locutum eſſe ad illum modum dico præclarius, & purgare crimen ſiue errorem detrahendi illi, & ignorãtiæ contrahere, quia eundem, ut ipſe ait, accuſo ignorantiæ. Tacco uerborum uitia: reus criminis, pro affinis criminis: extempore, pro extemplo: tanquam, pro ſicut: importent, pro ſignificẽt: cõſulto, pro prudenter: incuſare, pro accuſare, uti conſuetudine, quaſi uſu. Hæc ſunt Podi uera uulnera. Hæc ſunt P. Clodi uera uerbera, non illa uerborum, quibus tu ſemper uteris, quæ in promptu ſunt omnibus: ò caput aſininum, ò ſtolidam ceruicem, ò cerebrum ſale uacuum, latrator furibundus, fanaticus, belua inſana, belua inſenſata. Quis enim iſtiuſmodi infinita uel aliũde colle

Reus. Affinis criminis. Extempore. Extemplo. Importare. Conſulto. Prudenter.

collecta, uel ex ſe inuenta, dicere neſciat? Non *eſt ingenij aut co pia iſta ſcire, ſed dementiæ atq; ueſaniæ paßim, & ubi non eſt opus, iſta dicere.* At enim, *quodã in loco ex hebeti acutus eſſe uoluiſti, ubi inquis:* POG. *Tanta uerò traheris inſania, ut etiam in te excuſando ſummus detrectator exiſtas.* Sed oro te, *uera'ne, an falſa ſunt, quæ tanto ſtudio reprehendis? Si uera, cur non perſtas in ſententia? Sin falſa, cur non errorem recognoſcis?* Cur *non erranti ueniam petis?* LAV. O' *te hominis phantaſma, non hominem.* Negas *me perſtare in ſentẽtia reprehendendi, quæ ais tanto ſtudio reprehendere? Quod enim aliud tantum ſtudium, quàm perſtare in eadem ſentẽtia?* Ego *negaui me reprehendiſſe Ciceronem, Salluſtium, Quintilianum, cæterosq;, ut liquet in mea reſponſione.* Affirmaui *me reprehẽdiſſe* Priſcianum *cum quibuſdam alijs.* In *hoc reprehẽdendi ſtudio, in hac perſto ſententia.* Tu *me non perſtare quomodo doces, aut non uera dixiſſe? Scis tu ea eſſe falſa, cur nõ probas? neſcis, cur me reprehendis? Sed nimirum, ut es omniũ neſcius, & tui quoq; ipſius ignarus, qualia ſint, quæ à me dicuntur, ignoras, & ideo à me interrogas.* Equidem *tibi reſpondeo illa eſſe uera, ſed abs te, qui neſcis, uicißim interrogo: ſi uera putas, quæ à me tanto ſtudio reprehenduntur, cur poſtulas, ut ea ipſa tanquam errata mea agnoſcam, & ob id ueniam petam? ſin falſa, cur reprehendis, quòd in ſententia utiq; falſa non perſtem? Sed quid certo tecum, hominis, ut dixi, phantaſmate, &, ut inquit* Plancus, *cum laruis luctor? Accipe nunc, quid de iſto homine, quem aſinum, quem beluam, quem fanaticum, quem furioſum appellas tu, larua atque homo phantaſticus, ob iſtos ipſos libros, quos tot tantiſq; probris laceras, iudicatum ſit à ſummis ac doctißimis uiris.* Incipiam *à* Laurentio Zanno *patritia apud* Venetos *domo, & eodem* Archiepiſcopo Aſpalatenſi, *cuius hæc eſt ad me epiſtola.*

Lau

Laurentius epiſcopus Aſpalatẽ. Quid iudicarint clariſs. uiri de Laurentio.

LAVRENTIVS ASPALATENSIS, LAVRENTIO VALLENSI S.P.D.

Vereor ne in ſcribendis his ad te, uidear tibi fortaſſe parcior, quàm uellem, ac mihi erat conſtitutum. Tabellarius enim nunc nunc diſceſſurus, has iterũ literas flagitando, mihi iam moleſtus factus eſt. Quo fit, ut perpaucis uerbis, quod pluribus facere inſtitueram, tibi notum faciam: talem de te hic opinionem haberi, qualis de priſcis aut Græcis aut Latinis non habetur, quibus te non ſolum comparant & aſſimilant, uerum præponunt, & maioribus laudibus, quàm illos, proſequũtur. Sunt qui diligentiam tuam approbant, qui doctrinam laudant, qui artificium admirantur, qui dicendi uim, qui ingenium, qui denique eloquentiam tuam extollunt & prædicant. Concurrunt ad me omnes, qui aliqua literatura præditi ſunt, & à me petunt, ut ſibi defenſionem tuam uelim commodare. Cuius defenſionis, ſi mille apud me eſſent exemplaria, non poſſem his omnibus ſatiſfacere. Quid Frãciſcus Barbarus, quid Ioannes Petrus, quid quidam alij magni atq; eloquentes uiri de te ſentiant, ſine aliqua aſſentationis ſuſpicione dici poſſe non arbitror. Cauſam tuam honeſtiſſimam, hoſtemq; à te ſuperatum dicunt, & oſtẽdunt. Eloquentiam tuam, cum illam aduerſarij derideant & flocificiant, extollunt & obſtupeſcunt.

Ioannes Petrus.

Audi, nunc quid uir in utraq; lingua doctiſſimus & idem facundiſſimus ſcribat Ioannes Petrus, qui Venetijs artem Oratoriam profitetur, ut partem epiſtolæ eius ſubijciam.

Fuerunt illæ quidem ueræ laudes ac debitæ, quæ nõ ſolum à me, ſed ab omnibus quoq; ſtudioſiſſimis uiris, niſi iniqui & ingrati eſſe uelint, merito deberi uideantur. Quippe cuius diligẽtiam, ingeniũ, induſtriam, uirtutẽ, ſcientiam, nemo ſuis laudibus pro dignitate conſequi poſſit. Equidẽ quod ad me attinet, tantũ me tibi debere profiteor, ut perſoluere nunquã poſſim, ut quotieſcũ

tieſcunq; aliter animatus ſim, non recuſem, quo minus omnes homines me ingratum eſſe exiſtiment. Tu enim longo interuallo me in patriam reuocaſti, tu mihi ſermonẽ patrium reſtituiſti, tu deniq; omnes liberales artes corruptas ac penitus euerſas ad priſtinam ſynceritatem, ac ueritatem, deprauatas ac funditus deletas reuocaſti atq; recreaſti. Quid eſt ullo in genere uel facultatis, uel ſcientiæ, quod intelligentiam tuam uel acumen effugiat? Nam ut à minimis incipiam, tu mihi penè ſolus eſſe uideris, qui literaturam teneas, qua quidem in re, ſentiat quiſque quod uelit, ita iudicium tuum probo, ut antiquorum de lingua latina elegantius ac uerius arbitrer ſcripſiſſe neminẽ. Quo magis laudanda eſt incredibilis diligentia tua, qui tanto literarũ interitu, qui tanta linguæ latinæ facta diminutione ducbus magiſtris ac ducibus eò perueneris, atq; alios, quãtum in te fuit, deduxeris, ut non minus tibi quàm Varroni, quàm Cæſari, quàm cæteris, qui de arte grammatica conſcripſerunt, omnes latine loquendi ſtudioſi debere uideantur. Atq; utinam, ut tu in deligendo, quos imitareris, non errasti, ſic alij in te laudando gratiores reperirentur. Quid enim Cicerone elegantius aut copioſius? Quid Quintiliano ſubtilius aut certius dici aut excogitari poteſt? quos tu cum autores habeas, quid eſt, quòd quiſpiam utiliſsimum atq; honeſtiſsimum laborem tuũ carpat, niſi inuidum ſe aut ignarum ac ſuperbum confiteri uelit? Quid de cæteris artibus dicam? Et aliquanto poſt: *Nec uerò tibi in mentem incidere debet, me aſſentandi gratia hæc ad te ſcribere. nam præterquam quòd adulatio ſemper ab ingenio meo alieniſsima fuit, qui cõuenit, à quo me in ſcribendo emendatũ fuiſſe confiteor, huic ut blãdiar, & inani laude eius aures demulceã? Ego uerò te ex animi ſententia laudo uir doctiſsime, & perpetuo laudabo: nec me inuidia impediet, quo minus, quod ſentiam libere dicam. Cupio enim meritas tibi laudes deferendo, & nobis, qui*

bis,qui nunc ſumus,& poſteritati prodeſſe. Quod tamen bonitate ac uirtute tua fretus fore non diffido,ut cum multa in omni genere ſcripſeris, plura etiam ſcribendo nunquam defatigeris,ut cum ingenij omnes uirtutes conſequutus ſis, nulla de ijs,quoq;,quæ ad uitam & ad actionem pertinent, defuiſſe uideatur,conſtantiam dico,& in omni uita æquabilitatem. Nam religionem,ſynceritatem animi,iuſtitiam,fidem,pietatem, cum diligenter quærerem,præcipue à te coli,& in omnibus eis uirtutibus te affectum eſſe intellexi:quominus poſtea ſum admiratus,in quo tantum probitatis ac uirtutis ineſſet, ex eo tantum ingenij lumen eluxiſſe. Sed de cæteris artibus. Et iterum aliquanto poſt:*Huic ego inuideam? hunc ego non amem ? non in ſinu geſtem?non in oculis feram? non laudem? non prædicem? quē diuinitus de cœlo demiſſum eſſe puto.Omen uidelicet atq; augurium,ut ita dicam,reſtituendi imperij, ut cum ſermo patrius ac lingua latina per illum nobis reddita ac reſtituta fuerit, tum demum imperium ac ſumma rerum in Italia redeat. Hūc ego in cœlum meis laudibus non efferam ? hunc ſi fieri poſsit, immortalem eſſe non cupiam,quem nobis à deo immortali donatum eſſe cenſeam,ut ſapientia,qua imperium regitur,quáq; eloquentia carere nō poteſt,à noſtris hominibus recuperetur? Quód ſi minimarum rerum inuentores & artifices undique adeuntur,uiſuntur,collaudantur:eum qui non unam artem,ſed omnes nobis reſtituit,inſectabimur?eijciemus?omni uerborum contumelia afficiemus?*Et paulopoſt:*Tu uerò Laurenti chariſſime,hominum iniuriam pro cōmuni utilitate fortiter excipe, ac perfer.Quis enim,in quo aliquid modo uel præſtantis ingenij, uel egregiæ uirtutis aliquādo ineſſet,reperiatur,qui obtrectatores nō inuenerit?ut uerißime dictum ſit:ſummos feriunt fulmina montes.Nec ego maius ullum uirtutis & ingenij tui argumentum inuenio,quàm quód à multis te inſectatū,tibi inuiſum*

fuiſſe

fuiſſe intelligo. Nihil enim amabilius ueritate, nihil obſcurius ijs duntaxat hominibus, qui cupiditatibus inuoluti, & ambitione, ac diuitijs occæcati, cernere non poßunt, qui ſi ea mentis cæcitate liberarentur, mihi crede non ſolum te laudarēt omnes homines noſtri temporis, ſed colerent, obſeruarēt, uenerarentur.

Vides Podi, qui tantus uir, quem nunquā allocutus fueram, quem nunquā uideram, cui nunquā ſcripſeram, à quo nihil literarum acceperam, de opere mearū Elegantiarum, quid de me ipſo, quid etiā de te ſentiat, quē, ut eſt modeſtus, nominare noluit, ſed indicare? Verum hoc Franciſcus Diana liberius, uir & ipſe doctus atq; facundus. Ita enim illic ad me ſcribit.

FRANCISCVS DIANA, LAVRENTIO VALLAE S. Franciſcus Diana.

Nulla unquam maior lætitia fuit, quàm ea, quam nuper ex inuectiua tua in Pogium procaciſsimum hominem, & maledicum accepi, quod multis Pogij ſtudioſißimis, qui me ridebant, accepta illius in te inuectiua, quod omnium ſcriptis tua præferebam, os compreßiſti. Triumpho ego inter illos, & par pari, ut aiunt, refero, quod eos uehementißime mordet. Admirātur ingenium tuum, & doctrinam, & ex inſanis ſanißimos eos feci, adeò, ut Laurentiū ſemper in ore habeant. Idem in alia Epiſtola: Apologum tuū accepi libēter, & legi libētißime. Omnes tum facilitatem ingenij tui in inueniendo, tum eloquentiam in exprimendo, tum grauitatē in refellendo, plurimū admirati fuimus. Teq; omnes, quibus opera tua, & hæc, & ſuperiora cognita, perſpecta, iudicataq; ſunt, ſine exceptione patrem latinitatis noſtræ, quæ iam interierat, imò deum alterū eloquētiæ in terris, & ſentiunt eſſe, & prædicāt. Frāciſcus uerò Barbarus, uir doctißimus & elegantißimus, cui Apologus tuus fuit ualde gratus, nō hominē te, ſed cū admiratione ſumma diuinū appellauit. Et paulo poſt: Pogiani uerò omnes te extollunt, partim Franciſcus Barbarus.

beneuolentia ducti, partim ueritate rei confuſi. Non'ne maxima laus eſt & gloria, ab inuito laudari?

Idem in tertia inter cætera.

Illudq́; ſcito de uirtutibus tuis prædicari, quod cum ſumma admiratione, de uiro omnium excellentiſsimo prædicatur. Perbeati uidentur ij, qui tuum Apologum habere poſsunt. Dicacitas Pogij nunc ſilet, & indies uirtus tua & laus creſcit, cumulaturq́;. In qua quidem re gratulor mihi, quòd omnes recte me ſenſiſſe prædicant de doctrina tua. Quid plura? etiam ſtudioſiſsimi Pogij admirantur doctrinam & eloquentiam tuã, ijq́; me rogarunt bona fide, ut huc mitteres ad nos, ſi quid præterea edidiſſes.

Accipe ad extremum, quid uir perilluſtris, Frãciſcus Barbarus, de me ſcribat, ſcripturus fortaſſe prolixius atq; uberius: niſi tuæ poſteriores Inuectiuæ, & hæc præſertim, cui reſpõdeo, eũ à melius de me ſentiẽdo retinuiſſent, & nõnihil forſitan epiſtolæ tuæ ad eũ, melius de me loquẽdo. Titulus Epiſtolæ hic eſt.

Præclaro & eloquentiſsimo uiro domino Laurentio Vallenſi, ciui Romano, amico honorando.

Exemplum uero hoc:

FRANCISCVS BARBARVS PRO *curator ſancti Marci, præſtantiſsimo uiro Laurentio Vallenſi plurimam ſalutem dicit.*

Quantum me delectarint literæ tuæ, quæ plenæ ſunt humanitatis & beneuolentiæ, facilius intelligi, quàm explicari poteſt. Quia cum ingenio & eloquentia excellas, & in omni genere doctrinæ tam Græcæ quàm Latinæ tantum profeceris, & ita ſuauiter, ita honorifice, me ad diligendum prouoces, bene profecto barbarus eſſem, ſi tibi in amore non reſponderem, quin potius male de literis & ſtudijs, quæ inter nos communia ſunt, & de bonis omnibus mererer, ſi te iam pridem non

magnifi

magnificarem atq; diligerem. Quia licet inter nos nulla familiaritas intercedat, tamen tantas uires habet ingenium tuũ, & opinio uirtutis, ut græcos & barbaros & latinos allicere & delectare poſsis dicendo. Quare cum à natura, & à maioribus noſtris ſic inſtituti ſimus, ut omnia poſt deum ad uirtutem, ad laudem, ad decus, ad gloriam referamus, facile tibi perſuadere potes, me non minus bene de te ſentire, quàm ingenij tui magnitudo & bonarum artium diſciplina poſtulare uideatur. Sed quid ago? de beneuolentia nunc, non de tuis laudibus agendum eſt. Cæterum, ſi tibi mecum, & mihi tecum uiuere & conuerſari ſimul liceret, ſi parua licet componere magnis, forte non minus gratiæ & autoritatis haberes apud me, quàm Athenodorus apud Catonem, aut Panetius ſe apud Scipionẽ habuiſſe gloriatur. Magnas itaq; gratias habeo Clariſsimo uiro Laurentio noſtro Archiepiſcopo Aſpalatenſi, qui tibi perſuaſit, ut ad me aliquid ſcriberes, ut amicitiæ fundamenta, quæ inter nos etiam tacendo iacta ſunt, confirmarentur. Perge igitur ſicut cœpiſti, & nos non ſolum dilige, ſed etiam ama, & non minus de me tibi ſponde, quàm de te mihi. Poſtremo à te peto & poſtulo, ut in hac Pogiana accuſatione non expectes nũc, quid ego aut de doctrina, aut de calumnia cuiuſquã ſentiam, quia nec omnia noui, quæ in utranque partem ſcripta ſunt, nec de ingenijs & moribus doctiſsimorum & amiciſsimorum hominum temere iudicandũ puto. Quin potius, ſicut alias grauiſsimas & acerbiſsimas inimicitias inter eloquentiſsimum Leonardum Aretinum & Nicolaum Florentinum ſuſtuli, & Pogium poſtea Guarino, & Guarinum Pogio reconciliaui: ita nunc optarem, ſi fieri poſſet, pro laude & dignitate literarum, ut Pogius tecum in gratiam rediret, ut omiſsis iſtis ſimultatibus, quæ minime dignæ ſunt uiro ſapiente, ſicut Soloni placuit; omnis è medio tollatur memoria iniuriarum. Vale. Venetijs, pr. idus Martias.

Agnoſcis Podi impudens mendacium tuum, qui ais? POG. *Franciſci Barbari uiri doctiſsimi mihiq; amiciſsimi ſententiam noui, qui cum pro ſua humanitate omnes laudet, tamen riſu in ſermonem incidens, quæ ſua ſit de te opinio, demonſtrat.* LAV. *An tu his eum uiginti annis allocutus ſis, aut uideris, neſcio. Non enim uideo, quo loco, aut quo tempore eum potue ris hominem alloqui, hominem in republica adminiſtranda uehementer aſsidueq; diſtrictum, ipſe perpetuus ſummi pōtificis aſſecla, & , ut dicitur, glebæ adſcriptus, nec unum pedem tanquam catenatus foſſor ab opere ſuo diſcedens. Hoc tamē ſcio ſentire eum de te, ut de peſsimo uiro ſtultiſsimoq;, atq; indoctiſsimo. Neq; enim ille à cæteris doctis atq; prudentibus, & ab ipſa ueritate diſſentit. Verum pro ſua probitate diſsimulat, nec te crabronem irritare uult: præſertim, ne uideatur ingratus erga te, qui ipſum laudas, qui amicum uocas, qui miſsis contra me libris hoc honore proſequeris, qui oras, ut cauſam tuam agat, meam impugnet. Itaq; mediam quandam tenuit uiam, ut nec te tantopere erga ſe officioſum aſpernaretur, & de mea doctrina ita pronuntiaret, ut & ueritati ſatisfaceret, nec te niſi planè inſanire uellet oſtēdere. Certe cum eum cites, tamen nec officia, nec preces, nec blanditiæ tuæ ita eualuerunt, ut non me contra accuſationem teſtimonio ſubleuarit, ut ſi etiam amicus eius ſis, apud grauem tamen & integrum uirum ueritas, quàm amicitia præponderarit. Quemadmodum à Platone, deinde ab Ariſtotele dictum eſt: amicus Socrates, amicus Plato, ſed ueritas amicior. Addam huc literas Petri Thomaſij, qui in ſcribendo uidetur mihi præ ſe ferre, qua in curandis ægrotis utitur, circunſpectionem.*

Petrus Thomaſius.

PETRVS THOMASIVS INSIGNI *uiro & oratori clariſsimo Laurētio Val. Sal. &c.*

Non etiā ad id aſpexiſſem, quod amiciſsimus ſim Pogij, & nulla

nulla tecum familiaritas præceſsiſſet, quoniam nõ ſoleo ueteres deponere amicitias propter nouas, nec aſpernari nouas propter ueteres, cũ honeſtæ utræq; ſint, unumq; honeſtũ alteri nõ repugnet. Amo itaq; te, & libere & expedite, Laurenti, nõ ſolum quòd me diligis, uerumetiam, quia mihi uiſus es perdignus amari. Sed alias in præſentiarum laudes non explicabo tuas.

Idem in alia epiſtola.

REVERENDISSIMO PATRI ARchiepiſcopo Aſpalantenſi, Petrus Thomaſius plurimam S. D.

Accepi epiſtolam tuã, qua in primis ſignificas dominũ Laurentium Vallam nihil ad me ſcribere, quemadmodũ pro tua tamẽ humanitate mihi pollicitus fueras, & ſuã, ut dixiſti, ratiunculam adduxiſti. Ego nihil ab re, & abſq; cauſa actum à tanto uiro exiſtimare poſsum, quẽ integerrimũ eſſe oratorẽ poſsum iam tua autoritate firmare. Prius enim non ſolum peritum dicendi, ſed peritiſsimum ſciebam hominem. Nunc ſimul cum nõ ſolum bonum, ſed optimum uirum eſſe audio, &c.

Habes Podi quid de me Venetiæ ſentiant. Quid autem Romæ? etſi uix ulli Romæ uiderunt reſponſionem meam. Certe ſummus pontifex, cui archetypum meæ defenſionis oſtendi, idem ipſum, quod Venetijs perlatum eſt, ſimul ac perlegit, quingentis me Papalibus aureis ſua manu donauit, ob abſolutum quidem à me Thucydidem: quaſi inter me & te ſententiam ferens. Et tu ais me illi eſſe contemptui, * qui me, nihil dicam de alijs, tibi certe longiſsime anteponit. Cuius rei teſtes ſunt cum alij nonnulli, tum uerò duo Petri Nucertinus & Lunenſis, ſoli è ſecretarijs ſummi Pontificis contubernales & conterranei, qui hoc mihi etiam ipſo ſummo Pontifice uolente ac iubente retulerunt. Et tu me ſecretarijs inuiſum dicere audes? quorum duo Auriſpa atq; Rinutius me, ut ſuo in

* Forte ſic legẽdum, quẽ, ut nihil dicã de alijs.

Petrus Nucertinus.

Petrus Lunẽſis.

Auriſpa.

Rinutius.

Græcis literis diſcipulo, gloriantur, ut ego inuicem ipſis præceptoribus. Et Cãdidus *de laudibus operis mei de uero bono, cũ eſſet* Mediolani, *epiſtolam accuratiſſimam ſcripſit: comparans me omni antiquitati, quorum deniq; nemo eſt nõ mecum ſumma amicitia ac familiaritate coniunctus, præter unum abſentẽ, tibiq; inimiciſſimum,* Georgium Trapezuntium, *cum quo dimidium annum in legenda* Rhetorica *contendi, quòd* Quintilianum *non deſiſteret inceſſere, in cuius gratiam redij, quòd in ſequenti anno maluit non amplius legere, quàm contendere.* Etiã *de opere meo* Florentia *iudicaſſe dicenda eſt.* Quandoquidem Iannotius Manettus *uir eruditiſſimus, cum legatus* Florentinorum *hic eſſet, cui defenſionem cauſæ meæ oſtendi, exclamauit filio, & ut reor, genero, alijsq; compluribus audiẽtibus, non'ne diuinaui, non'ne prædixi fore, ut* Pogium *pœniteret?* Pogius *ſemper erit* Pogius, *Semper erit fatuus,* Pogius *patriæ noſtræ dedecori potius quàm decori eſt.* Quid *autem de me ille ſentiat, & quantum honorem ſibi à me habitum putet, norunt uel omnes docti, qui* Romæ *ſunt,* Florentini. Et *tu eum mihi ſubiratũ fingis, quòd ſe fecerim obiurgantem ineptias tuas: quaſi aut tunc, cum legatus erat, aut nuper, cum* Romam *uenit, mecum de hac re expoſtulauerit, mendaciſſimorum impudentiſſime.* Quapropter *cum tale ſit doctiſſimorum de meo aduerſus te opere iudicium, deſcendam nunc ad uitiorum, quæ tu in eodem opere notas, defenſionem, quæ non prioris cõtrouerſiæ eſt, de qua uictoriam reportaui, ut docui, ſed nouæ ac recentis.* Ais *enim: ut tua plurima prætercam cõuitia.* POG. *A' quo habes autore, demẽtiſſime rabula,* Catonem *decreuiſſe* Cæſarem *ob res eius geſtas propter inuidiam accuſare?* Nemo *ad hoc tempus hoc uiriũ* Catoni *adſcripſi, præter temerarium* Vallam: *tanto eſt ſtudio alienæ dignitati & laudibus derogandi.* Imitatus *eſt* Laurẽtius *noſter ſalſiſſimus ac ſuccidiæ plenus, furem quendam nobilem, qui cum*

Georgius Trapezuntius.

Iannotius Manettus.

eum ad ſupplicium duceretur, etiam in uia argenteam fibulam à Zona pendentem cuidam abſcidit. LAV. *Da mihi ueniã* Po*di,qui te Catonianæ famæ tutorem putas, ſi dixi Catonem Cæſari inuidiſſe,ut Cæſar etiam ipſe teſtatus eſt,cum mortuũ audiuit,cum tu in oratione,qua* Guarino *reſpondes,Cæſarẽ,quẽ ego laudaui,omnibus probris laceres.*Et *miraris,quod inuidiſſe dixerim Catonem potentiæ Cæſaris,cum in eum Cæſar tanquã in malum uirum, contra* Ciceronis *opus Anticatones ſcripſerit,quod etiam fateris,homo inconſtantiſſime.*At *enim nemo id* Catonem *conſtituiſſe tradit.*Taceo *cæteros ſcriptores, quorũ unus eſt* Plutarchus,*qui uitam eius ſcripſit, non'ne* Guarinus *tibi pro Cæſare contradicens,huius rei meminit* Podi *mente captę? Nam quid magis mente capti hominis eſt,quàm credere, & ut credibile ferre,quempiam,qui in uia à carnifice ad ſupplicium ducatur,non dico uelle,ſed poſſe,cum manus poſt tergum ligatas habeat,amputare alteri zonam ? cũ præſertim careat ferro,quod ſi habere,nec habere ſolum,ſed etiam exercere poſſet,mallet uincula ſua laqueumq́; abſcindere, quàm alienam zonam,ſiue,ut tu inepte ais,fibulam:quaſi fibula pẽdeat, & non ſubſtringat ueſtem à Zona,cũ ſit ipſa pars zonæ.* Cla*ues,cultelli,& burſa,ut tuis uerbis utar,& ocularia à zona pẽdent.*Hoc *unũ habuiſti omnino ad eruditionẽ pertinens, quod tribus defenſionis meæ libris opponeres:cætera ſunt inſolentiæ crimina,non minus ſtulte obiecta.*Nam *inſectaris meam contra te loquentis inſolentiam, quòd me* Herculem, *quòd me* Iouem *fecerim, ſicuti leonem contra* Faccium,Panhormitamq́;.Vide *quantopere tuum crimen reformidem,etiam fortiorem me* Hercule *ac* Ioue, *nedum leonem audeo facere.* Feci *me* Herculem, *cur ita?quia te* Cerberum.Feci *me* Iouem,*cur ita ? quia te* Typhœum.Feci *me leonẽ,cur ita?quia* Panhormitam *ac* Faccium *canes luposq́; feceram.*Quos *tu,ut canes luposq́;,à me ueluti* Fibula.

leone laceratos, non alia impudentia negas, quàm qua te à me, aut tanquam Cerberum eſſe alligatum, aut tanquam Typhoeũ eſſe fulminatum. Verũ, ut illis omiſsis ad te redeam, quæ tandẽ inſolentia mea eſt, cum te dicam Cerberum, appellare me Herculem, qui te Cerberum domui? aut, cum te dicam Typhœum Gigantum immaniſsimum, appellare me Iouem, qui tecum inuaſore certaui, teq; ſuperaui? Ita'ne tu Cerbero, tu Typhœo te cõparari ſuſtines? me, qui ſum te fortior, Ioui aut Herculi comparari non ſuſtines? At ego, ut dixi, me etiã illis anteferre auſim, quippe qui minori negotio te noſtri ſeculi uel Cerberum uel Typhœum domui proſtrauiq;, quàm aut Hercules ſuum Cerberum, aut Iupiter ſuum Typhœum. An non legiſti, quid dicat apud Senecam Theſeus, cum de Hercule & Cerbero loquitur? Ad meas quoq; reſpexit Alcides manus. Ego in te Cerbero trahendo ad nullius alterius reſpexi manus, quæ me adiuuarent. Aut fabulæ tibi ſunt ignotæ? quæ aiunt Iouem in prælio aduerſus Typhœum à multis diuorum fuiſſe adiutum? quin etiam cogitaſſe de ſe in aliquod animal transformando, ut etiã Neptunus fecit Gigantum formidine? Ego nullius eruditorum in te confutando ſubleuatus ſum ope, nec unquam te reformidaui, nec de me occultando cogitaui, ut merito gloriari poſsim, me præſtantiorem extitiſſe Hercule, Iouéq;, atque Neptuno, cuius fuſcinæ meam triplicem defenſionem ſicut triſulco Iouis fulmini comparaui. Quo minus debuiſti nomen mihi Porcelli opponere, quem amicum meum eſſe opinor, & qui me in recenti aduentu accipere, & à me accipi in cõuiuium ſolitus eſt, cuius Epigramma ad me, tanquam ad operis ſui iudicem, extat ſanè quàm honorificum, & meum uiciſsim ad eũ eodem die reſcriptum: qui ſi contra me, quod non puto, ſcripſiſſet, profectò ne ſi Erymanthius quidẽ foret aper, ab Hercule ferret impune. Vides quàm uerear tuum iactãtiæ crimen? qui paſsim, ut magis tibi

tibi dolcat,me iacto & glorior. Ideoq; *tuas alias inſimulationes ut inanes,leues,calumnioſas contemno,atq; non ſuperbo, ſed ſublimi ac generoſo pede conculco,dum ais:* POG. *Cum dixiſſem* Vallam *communem doctorum omnium eſſe hoſtem,uidete qua iactantia,qua temeritate, qua impudentia reſpōdeat,* Docti *illi quidem ait,peritiſſimi,elegantes,latini, ſi uis, etiam ſapientes:uerum ego doctior,peritior,elegantior,&,ſi uerum de illis dixiſti,etiam ſapientior.* Quid *ad hanc* Thraſonianam *iactantiam effrenatamq; dementiam addi poteſt?* LAV. Verū *eſt prouerbium,*Fatuus *lapidem facile deijcit in puteum,ſapiēs difficile tollit.*Hinc *eſt, quòd* Podius *in puteū meum nō ceſſat lapides iacere, de ſuo autem ne unum quidem educere poteſt.* Videntur *quidem mea uerba,ut ab aduerſario referuntur, iactantius dici:ſed qui legerit cui crimini, & in qua cauſa reſpōdebam,intelliget ea cum fiducia eſſe & fortiter ad repellendos accuſatores,non cū arrogantia dicta.*Et *ante omnia* P.Clodi,*cur ſemper uerba mea aliqua ex parte defraudas?* Nō *enim aſſeueraui illos eſſe doctos & ſapientes,ſed ex tuis uerbis retuli.*Hæc *enim ſunt mea uerba,cum de grammaticæ præceptoribus in quæſtione duntaxat mei, tui, ſui loquerer, non autem de omnibus doctis,& in omni grammaticæ parte, ut tu latrator* Cerberus *ementiris.*Ita *enim ſcripſi:* Non *quia quicquam uelim ex illorum laude detractum,ſed ut ueritas eruatur.Sunt enim ut tuis uerbis utar,docti illi quidē,& reliqua.*Cernis, *ut non aſſeueraui illos tales eſſe?*Ergo *ne nobis quidem illā laudem ſerio uendicaui,ſed quòd tantum ſuperior illis eſſem, duntaxat in hac parte grammaticæ.*At *contra quam inſectationem libuit mihi de uera uirtute gloriari,nec reformidare ueritatem,quòd in hac re, de* Priſciani *tanquam de* Herculis *manu clauam eriperem?*Nempè *contra hanc.* POG.Ò *uocem piſtrino & ergaſtulo dignam.*Quis *hanc petulantiā,temeritatem,audaciam,*

mordaciſſimi pediculi æquo animo ferre queat? Quis non dedi-gnetur ſapientes à ſtulto, doctos ab indocto, peritiſſimos ab ignauiſſimo, elegantes ab abſurdo, latinos à barbaro reprehẽ-di? Hic'ne uir inſulſiſſimus nulla autoritate, nulla doctrina præditus, omnium, qui uiuant, amentiſſimus ſcribere audet, & ab omnibus grammaticis, præſertim talibus, diſſentire? LAV. *Et plura. Aduerſus iſta, Podi barbariſſime inſipientiſſimeq́;, tam cõtumelioſa dicta, tanta probra, tanta opprobria non debui pro ueritate, pro dignitate mea, &, ut te retunderem, ita magnifice loqui, & cum ſuperaſſem in ea materia grammaticos omnes, qui immortalitatem eſſent conſecuti, mihi quoq; immortalitatem uendicare? Hunc enim ego meorum laborum fructum, non, ut tu pecuniam peto. Neq; tu detrectator, cum meam uirtutem ac meritum negare non poſſis, negare debes præmium & gloriã. Inſectaris enim inquiens,* POG. *Verũ ſi hoc, quod ſequitur, aduertat, Vallam noſtrum non hominem, ſed quoddã omni ratione uacuum & inſanum portentum è terra genitum putet, multoq́; immanius quàm Gigantes illos, qui dijs bellum indi-xere. Ait enim, ut tandem laudes ſuas aliqua præclara ſentẽtia conſummaret: qua de re tam multa ego tamq́; egregia tradidi ex ſummis oratoribus obſeruata, ut putem me ſatis ad æternitatem gloriæ uel ob id capitulum comparaſſe, & poſſe inter præſtantes ſcriptores enumerari, quem illi quoq;, quos reprehẽdi, ſi reuiuiſcerẽt, admirarentur. O uolatile cerebellũ, ò caput lardo & fumo refertum, ò craſſa ceruix.* LAV. *Tu tu Podi detrectator inuide & amariſſime, autor es meæ iactãtiæ, tu mihi de me ipſo prædicandi imponis neceſſitatem, neq; enim magna uis niſi maiore repellitur, nec denſæ mẽdacij tenebræ, niſi claro ueritatis lumine, excutiuntur. An mihi non liceat, quod tibi homini formicino, muſcino, ac uermino licere putas? qui ais in libro cõuiuali, quem ego, ut ſtultum, reprehẽdi. Nõnulla hacte-*

nus conſcripſi, quæ iam inter multos diffuſa longiorem mihi poſt obitum uitam allatura uideātur. Credo *in primis ſpurciſſimum de cōfabulationibus opus tibi immortalem poſt obitum uitam allaturum ſperas, de quo ad extremum aliquid dicemus, ut tuæ magis æternitati conſulamus.* Etiam *pergis: inquiens,* POG. Elapſum *eſt ferè è manibus ob negligentiam, oſtentationis genus inauditum, & admodum prædicandum.* Ait *enim in ſecundi fine libri homo minime iactabundus, minime arrogans, minime ambitioſus noſter* Valla*: ô igitur opus ipſum præclarum, ô libros omnium lectione dignos, ô aurea* Laurētij *præcepta.* Redire *profectò ſum coactus ad tam temerariā huius fatui de ſe prædicationem, ſi aurea huius inſani præcepta ſunt cenſenda, quod metalli genus* Ariſtotelis, Platonis, Ciceronis, Senecæ, *cæterorumq́; priſcorum præceptis attribuemus? plumbum, ut opinor, ſed hoc dementer, ut reliqua.* LAV. Cur *Podi improbiſſime, ſumpſiſti nūc, ut ſæpe, de meis uerbis, * quod ſequebatur, ubi cauſa reddebatur, cur id à me diceretur, hoc eſt, unde apparebat me nequaqam id ſerio loqui?* Hoc *enim ſequebatur: quæ in ardentiſſima fornace* Podiana *nihil tamen danni fecerunt, quantū ego debeo* Podio *meo? nō poſſum nō gratias agere, quamuis ille non facile patitur, ut me ſibi debere prædicem.* Tu'ne *Podi ſtultiſſime exiſtimas me feciſſe te fornacē? qui ipſe fornace dignus es, non ut aurum, argentū, æs, ſtannum, ſed ut ſulphur? feciſſe fornacem ardentiſſimam, qui nullam ingenij ſcintillam obtines, ſed, ut uena ſulphuracia, ſemper cales & fumas? feciſſe fornacem auri, qui ſic aureo eloquio ſimilis es, ut ſulphur aureæ dignitati?* Nā *qui appellarē doctiſſimos peritiſſimos, ſapientiſſimos uiros, ſi te auri fornacē ardētiſſimam nominarē?* Tu *nō fornax, ſed lutū: tu non ardēs fornax, ſed glaciatū lutum: tu nō auri purgator, ſed immūdiſſimū cœnū es.* Tandem *ego te eſſe cum ſcirem, nō fuiſſem ſerio gloriatus, quòd ex tuo*

* Vide num ſic legendum, quod tibi ad calūniādum aptiſſimū erat, reliquiſti autē id quod ſequebatur.

igne aurum meum nihil damni feciſſet? Itaq; ſicut tuæ imbecil-litati per eroniam inſultaui, ita per eroniam mea præcepta au-rea uocaui. At tu Thraſone non glorioſior modo, ſed ſtultior, exiſtimabas, cum dico: quantum ego debeo Podio meo, me ſerio loqui? & te ardentiſſimam auri fornacem appellare? Quod ſi ita eſſet, cum te tantopere laudem, quid ita in me ingratus exti tiſti, uir peſſime ac ſtultiſſime, qui etiã quæris cuius metalli erũt illi ſummi uiri? quaſi non poſſint plures dici aurei, quàm ſi ſin-guli qui propè infiniti ſunt, ſingulis metallis cenſeri debeant, quaſi, ſi quẽ dicam eſſe aureum, uidear alios facere plumbeos, quaſi ſi me etiam in comparatione tui, qui non dico plumbum, ſed æs, aut argentum es, feciſſem aurum, nequeãt doctiores in-telligi eſſe ſmaragdus, hyacinthus, ſapphyrus, topazium, ada-mas, margarita, aut aliquid, quod omne metallũ dignitate tran-ſcendit. Neſcio an hic, an in eo, quod ſequitur, ſtultior fueris, dum inquis. POG. *Illa uero iactantia palmaris. Nam cum de Hieronymi ab eo ſtultiſſime reprehenſi translatione dixiſſem, inter cætera, quæ boator inſanus loquitur, hæc addidit: niſi qđ melius quàm prior interpres transfero, ut mea translatio ſit ſancta ſcriptura appellanda. Quid, ò ſordida beſtia, ab homine prophano, perfido, hæretico ſanctum prodire poteſt? ac non potius obſcœnum, turpe, pernicioſum? Bibliam credo tranſtulit hic barbarus furioſus.* LAV. *Odioſum quidem mihi eſt Pogi fatuorum princeps, omnia, quæ in puteum meum deijcis, ſaxa educere. Hoc tamen erit ſolatium, & poſt moleſtiam perpetua uoluptas, quod omnia in caput, in pectus, in uentrem, in crura, & pleraq; in tuum fugiẽtis tergũ, clunesq́; iaculabor. Non'ne prima uerba loci illius in mea reſponſione hæc ſunt? Tuum eſt Podi dicere hanc eſſe Hieronymi interpretationẽ, & cuius illa ſit quam Auguſtinus, quam Ambroſius, quam Hilarius, quã Cy prianus, quam ueteres alij ſequũtur. Non ne hæc aliquãto poſt*

ex alio

ex alio opere meo ſumpta?uerũ ſi poſt quadringentos omnino annos ita turbidus à fonte fluebat riuus? quid mirum, ſi poſt mille annos (tot enim ferè ab Hieronymo *ad hoc æuum ſunt) hic riuus nunquam repurgatus aliqua ex parte limum ſordesq; contraxit? Quid ais* P. Clodi Ciceronis, *& pudicitiæ, & religionis hoſtis? ſi me* Hieronymo *non præfero? nõ confero? non ulla ex parte comparandum cenſeo? nec de illo quippiam dico, ſed de uerbis ſacræ ſcripturæ, ut opinor, uetuſtate corruptis? quid iactantiæ eſt, ſi dixero: ſcripturam ſanctã uere eſſe illius, quicunq; is ſit, qui optime tranſtulit? An non ſancta ſcriptura eſt, ubi melius dixerunt* Aquilæ, Symmachi, Theodotiones, *& quorundam aliorum qui aut* Iudæi, *aut hæretici fuerunt?* Non *enim ſanctum uirũ uel facit uel oſtendit ſancta ſcriptura bene interpretata: nec prophanum ac malum male & indocte interpretata, quia non è doctrina aut linguæ nitore, ſed fide et cordis puritate homines iudicantur.* Nec *ego de mea dixi interpretatione, ſed de cuiuſcunq;.* In *prima enim & in ſecunda perſona ſolemus loqui, non de me & de te tantum intelligentes, ſed de genere toto.* Eſto *ſit illud, de quo in priore* Antidoto *feci mentionem: ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper eum pax ueſtra: ſin autem, ad uos reuertetur. aut illud:* Adducunt igitur *eum ad* Caiphã *in prætoriũ, aut illud: Sic eũ uolo manere, trãſlatum à quouis, ſi fieri poteſt, ſanctiſsimo uiro, & idem à me transferatur: ſi minus, ad uos reuertetur. &,* Adducunt igitur *eũ à* Caipha *in prætoriũ. &, Sic eũ uolo manere, utra erit ſancta ſcriptura? non'ne quæ uerior? atqui mea uerior eſt.* Verũ, *ut dicebã, neq; de me uno, ſed de quocũq;, neq; de interpretatione* Hieronymi, *ſed de corruptiõe loquebar illius interpretationis, neq; hoc in meã gloriã dicebã homo ſulphuree, qđ nullius gloriæ eſt, cũ quiuis* Græculus *hoc ſciat, & ego in* Græciã *nunq̃ nauigaui, necdum tantis præceptoribus meis dignus ſum*

Aurispa atq; Rinutio, nedum Calo Iamne atq; Theodoro. Sed quid plura, cũ ſit res & hæc et alia omnis huiuſmodi ex ipſius Antidoti *prima ſtatim inſpectione perſpicua? Pergam iam de alijs operibus dicere, & ab eo potiſſimum ingrediar, quod ad eundem* Hieronymum *pertinet, & abs te in priore quoq; inue ctiua exagitatum eſt. Ais enim,* POG. *Sed edidiſti librum, uel libros potius, oſtentator inſane, exiſtimans te laudem ex tanti uiri detractione conſecuturũ. Sed cum uideres tibi ignis pericu lum imminere, occultaſti librum, de quo paulo poſt dicetur la‑ tius.*Et *longe poſt inquis:*O' *belua inſana, tu* Hieronymũ *non reprehendis, qui librum compoſuiſti, ac etiam multis oſtẽdiſti, de erroribus in traducẽdo ſuis?*Edes *unquã omnibus libellum? cur domi occultum tenes? An ignem metuis? profer oro libros.* LAV.O' *præclarum religionis patronum* P.Clodium, *ſi edidi libros, quomodo occultare poſſum? neſcit uox miſſa reuerti, et ſemel emiſſum uolat irreuocabile uerbum, ut inquit* Horatius. Q*uære ab ijs qui habent, ſi non edidi, cur audes, ut editos, re‑ prehendere? Sed tu quòd ediderim, & quòd occultem, utrunq; mentiris.* Nam *per occupationes meas, præſertim cum uelim alia edere, non edidi nec unum menſem penes me fuerunt libri illi iam octo annis, ex quo compoſui, & nunc apud* Marcellum *ſunt caput ferreum, iam inde à diſceſſu doctiſſimi uiri &* Græ*carum literarum peritiſſimi Sancti* Petri Cardinalis, *cuius uel unius teſtimonium ſatis eſt ad tuam nefandam infandamq; ca‑ lumniandi dicacitatem refutandam. Cuius uerba ipſius chirogra pho hæc ad me ſunt, & ſi non credis, eum interrogato, qui adeſt nuper reuerſus ex legatione, cui te ſcio multa de me im‑ pudentiſſime fabulatum.* Audi *itaq; eius uerba.*

Doctiſſime uir, ſanctiſſimus dominus noſter remiſit mihi hũc librum ueſtrũ, cuius, ſi foret poſſibile, optarem copiam, quoniã multũ mihi placet, & utilis eſt pro intellectu ſacræ ſcripturæ,

ueſter

ueſter Nicolaus Cardinalis Sancti Petri. Volo hic etiam eius ad uerbum ſubijcere epiſtolam duobus ferè annis antea miſſam: his uerbis, Optime atq; dociſſ. uir, amice ſingulariſſime, receptis literis quas miſiſtis, Pontificem noſtrũ, adij, qui me præſente ad longum legit eaſdẽ, pro me habitus eſt, & quantũ intelligere potui, Pontifex plus te amat, q̃ hactenus oſtẽderit. Poſt dies aliquot de translatiõis ſcabroſitate politicæ Ariſtotelis dũ uerbũ faceret, aiebat: Laurẽtius noſter clariorẽ feciſſet. Vnde ego cõtinue adieci: ex quo Laurẽtius cunctis præferẽdus, cur ſanctitas ſua eum inter primos nõ haberet ſecretarios? qui reſpõdit, Sũt qui non fuerunt, ſed erit. Hæc ſic recepi, & dixi me uobis reſpõſurum: reperiſſe ſanctitatem ſuã bene diſpoſitam, & annuit. Fui per dies decem abſens, nec modum habui literas mittendi, cum ignorem ubi reſideatis. Ego ſum ueſter. Valete. Ex Fabriano ultima Auguſti. Nicolaus Cardi. Sancti Petri manu propria.

Vides P. Clodi, quid ille Cardinalis, quid etiam Papa de me ſentiat? Verum hoc eſt alterius loci. Sed uides impijſſime Clodi, qui etiam in ſecunda Inuectiua ſoles infidelium ritu dicere: ô dij boni, non damnari opus meum, neq; à ſummo Pontifice, neq; à Cardinalibus, ſed laudari, ſed expoſci, ſed utile eſſe ſacræ ſcripturæ intelligẽdæ dici. Nam Cardinalis Nicenus, uir de me optime meritus, et qui, ut Romam uenirem, mihi autor extitit, habet in opere meo partem, quippe qui illud, cuius ſuprà feci mentionem, Sic eum uolo manere, quid ad te? quod ego non animaduerterem, ut adderem, admonuit. Nam illud: Adducunt eum ad Caipham in prætorium, non mea animaduerſio eſt, ſed aliorum multorum, quorum unus fuit Cyriacus Anconitanus, in quem tu inuectiuã ſcripſiſti, quòd ille ad amicum ſcripſerat: ſuperiore nocte ſibi per quietem dixiſſe muſas Apollinemq;, meliorem cauſam eſſe Guarini quàm Podij. Is Cyriacus in Lombardia reperit quatuor exemplaria emendate ſcripta ſic: adducunt

Adducũt eum a Caipha in prætorium. Ioa. 18. Cyriacus.

cunt

cunt eum à Caipha in prætorium, & quod ego præ uerecundia nolui facere, Auguſtinum notat, qui hoc ignorauerit, laboretq́; enodare, ubi nullus eſt nodus. Amiciſſimus meus ac doctiſſimus Ioãnes Tiburtius reperit apud ſanctum Chryſogonum, ubi cum magno theologo habitat Cardinali Ilerdenſi, uenerandum codicem Euangeliorum, in eodem loco emendate ſcriptum. Quem locum fertur Eugenius quartus emendare deſtinaſſe. Hæc, & eiuſmodi ſunt, quæ in opere meo continentur, quod tu hæreticum appellas, & more tuo fabella inepta confirmare uis: inquiens, POG. Profer, oro te, libros, quibus illũ ſanctiſſimum uirum, noſtræ fidei lumen ſingulare, ut malum interpretem accuſas. Non erubeſcis, quamuis ſis pallidus, ſcribere: te melius interpretari, quàm Hieronymum? Recordare quæſo, quid reſpõderis doctiſſimo uiro Antonio Panhormitæ. Nam cum ante ueſtrum diſſidium te ad cœnam inuitaſſet, teq́; poſt cibum tantæ temeritatis, quòd Hieronymum reprehenderes, damnaret, tu quid dixiſti perfidæ fidei decoctor: te tibi ut uerbis tuis utar, etiam aduerſus CHRISTVM ſpicula reſeruaſſe. Ad quæ uerba cum ille obſtupuiſſet, ſurgens de menſa cũ te obiurgaſſet, cum tali belua inquit, non eſſe amplius colloquendum. LAV. Et poſtea tanquam crimen tuum planum feceris, exclamas amplificationibus tuis ineptiſſime utens. Nihil agis Podi, nihil agis latratibus tuis Cerbere, ex magnitudine criminis captas inuidiam mihi conflare. Cur ego illos libros componebam, etiam ſi Hieronymum pupugiſſem? contra eruditionem'ne, an contra uitam? certe non cõtra uitam. Nam quis audeat eum negare fuiſſe ſanctiſſimum? Num, ſi quem tot ſanctorum patrum, quorum Homilias legimus, à me doceretur loqui potuiſſe latinius, continuo ne is à me, ut ſuperſtitioſus, ut infidelis, ut impius coargueretur? Minime. Ergo linguam, non cor talium uirorum quis fortaſſe reprehendat: ſonum, non

Ioannes Tyburtius.

ſenſum

ſenſum:uerba, non res. At CHRITSI uerba nulla extant, quia Hebraice locutus eſt, nec aliquid ipſe ſcripſit. Cur ergo reſeruarem tela, ſiue, ut tu improprie loqueris, ſpicula, quod tuum non meum eſt uerbum, aduerſus CHRISTVM, in cuius honorem, ò te omni diabolo tetriorem, componebatur id opus? Cur enim conferebam riuum latinum cum Græco fonte noui teſtamenti? an ſicut Porphyrius, ut ipſum nouum teſtamentum impugnarem? ut religionem noſtram labefactarem? ut CHRISTO per illud opus bellum indicerem? an ut ei ſeruirem? & in templum eius ſaltem pilos caprarum, ut aiunt, ſi alia non poſſem, offerrem? Ego omiſſa omni alia lucrandi ratione, quædam opera in honorem religionis Chriſtianæ compoſui, & quaſi meis ſtipendijs pro CHRISTI honore tam diu militaui, & tu ais me aduerſus eum ſpicula reſeruaſſe, pro quo, quæſo, imperatore pugnaturus? an pro dijs, quos tu teſtari ſoles, Ioue, Baccho, & Venere? Et tamen teſtem citas, ſi modo uerum eſt, unum & eundem pluſquàm peßimum, & penè tibi parem Antonium Panhormitam, nunquam ſine præfatione nominandum, qui penè bis ſub Eugenio & Bernardino per imaginem cartaceam concrematus eſt. Quis hoc tibi detulit? ſceleſtißimus Panhormita: quis teſtis meo conuiuio affuit? ſceleſtißimus Panhormita. quis CHRISTI blaſphemati uicē doluit? ſceleſtißimus Panhormita. O' Podi acute quomodo poteſt de opere Græco iudicare, homo à Græcis literis remotißimus? quē ſi eius linguæ probes noſſe alphabetum, omnem tibi remitto, qua me affeciſti, iniuriam. Nec recordaris homo hebes, ac ſupina loquacitate, eorum, quæ finxiſti, ut me ebrioſum, qualem ego te deſcripſeram, repræſentares: inquiens, POG. Cum te olim uir clarißimus Antonius Panhormita ante ueſtrum dißidium ad cœnam unà cum doctoribus quibuſdam inuitaßet, te laudando uehementius, & uirtutes tuas tollendo, ac

Telum Spiculum

Antonius Panhormita.

ſubinde

ſubinde ad ſingulas laudes uinũ tibi non nigrum, ſed Græcum ſubminiſtrando, cũ id more Græco fieri diceres, ad tantam perduxiſſet ebrietatẽ, ut ueluti primo ſimia multos ludos iocosq́; ederes, deinde, ut leo, inſurgeres fortior, tandẽ, ut porcus, dormitans te in triclinio proſterneres reſupinum, ſuperueniẽte nocte, cum nulla pars corporis ſuũ officiũ faceret, quippe omnia uino demerſa erant, neq; ad ſolitũ tugurium ebrius, dormiens, ſtertens reuerti poſſes, quidam ridendi gratia te ſuper aſellum forte obuium uatem noſtrũ Apollineũ *impoſuerunt, & cũ neq; ſedere præ ſopore, neq; te erigere ob mẽbrorũ ſtuporẽ ualeres, reclinato, tanquam morbo debiles ſolẽt ſuper hærẽtis cuiuſdã humerum languido capite, brachijs manibusq́; demiſsis, clauſis oculis, ore aperto, uiniq́; ſaporẽ teterrimũ exhalante, tanquam alterum* Silenum, *ut in ſculpturis priſcis uidemus, domum deduxerunt, ubi qui ſocius erat, graui aliquo morbo hominem correptum putauit, neq; alijs ridentibus quidnã rei eſſet prius percepit, quàm uomitione ægritudo illa eſt patefacta.* Hoc adeo *grauiter* Silenus *noſter tulit, ut poſtmodum bellum, quod adhuc uiget, indixerit* Panhormitæ. LAV. *Vtram uis harum cœnarum fuiſſe tempore priorem? Si hanc, ex qua ego &* Panhormita *inimici facti fuimus, quo pacto ego illi alteri cœnæ potui intereſſe, ab eo inuitatus? Sin illam, quomodo ille me beſtiam talem, cum qua non putaret ſibi amplius colloquendum, iterum cum doctoribus ad hanc cœnam admiſiſſet?* Agnoſcis Podi *mendacium tuum, agnoſcis tuam impudentiam ſimul & imprudentiam?* Ideoq́; *quanquam huius loci non erat, addam de alia, quam mihi obijcis, ebrietate, ut tegas tuam, qui cœnoſus nihil aliud ſtudes, quàm cum alio quouis uolutari, ut cœnum abſtergas.* Et *ut credibilem faceres ebrietatẽ.* Neapolitanam, *addidiſti* Romanam, *inquiens,* POG. Ad *hæc* Neapolitana *uinaria expeditio forſitan obſcurior, notior* Romana. *Annos*

nos amplius ferè tres in conuiuio cuiuſdam Epiſcopi *tantum uini eſuriens ſitiensq; abſorbuiſti,ut cum ueſperi lecturus eſſes, neq; ad horā præſtitutam appareres. An ignoras diſcipulos tuos, cū diutius ſtertentem oratorem ſuum exhalantem crapulam expectaſſent,tandem cubiculum ingreſſos,te uix magnis uocibus tanquam à lethargo detentum excitaſſe,cum tu ſemiuiuus, oſcitans, ſtupidus,demens,caput phreneticum, & reliqua.* LAV. *Cur non addebas,quoties ego conuiuio alicui interſum,toties me ſolere fieri ebrium? Sed quis eſt iſte* Epiſcopus*? quin eum nominas, ſi notior iſta,quàm* Neapolitana *illa,crapula eſt?* Nomina *ex tot diſcipulis aliquos,ut pro teſtibus eos interrogare poßimus.* Et *diſcipuli non modo in domum iniuſſu meo,ſed in cubiculū quoq; penetrarunt,præceptorem dormientem non uerecunde, non timide,non modeſte,ſed magnis uocibus excitarunt? Cur non addebas,quòd ueluti Sileno uincula innexuerunt, quòd pedibus traxerunt,& in uiam tanquam* Cacum *protraxerunt?* Deus *te perdat ſcurra leuißime, qui amplius ab iſta tua inuectiua triennio, hoc eſt,ab hinc quadriennio,tranſiſſe temporis ais,ex quo id geſtum eſt, cum non amplius tribus iam annis legerim, quemadmodum de* Neapolitanis *quoque,apud miſerrimum & aridißimum hominem* Panhormitam,*cœnis mentiris,quoniam & antequam* Rex *expugnaret* Neapolim, *fuit mihi ille inimicißimus iam inde à* Caieta:*tametſi male adhuc ſarta gratia erat* Papiæ *reſciſſa,& poſt ortas inter nos ſimultates ego de noui teſtamenti collatione compoſui, ut ipſe illud opus à me oſtenſum ſibi non queat dicere,de quo,ut ad rem redeam,finemq; faciam,quid attinet dicere,quid ſentiat homo ſpurcißimus, ut opus ipſius* Hermaphroditum *publice damnatum crematumq; teſtatur, cum tot* Cardinales *cum ſummo pontifice bene ſentiant.* Quare *tibi nec de* Ferdinando Cordubenſi *reſpondeo,qui ſi tecum de me, quem ait ſibi amicum,& de ſe bene meritum,male loquitur, ingratus*

n eſt,

eſt, nec officio probi uiri fungitur. Sin uerū amicū agit, tu potius emētitus es. Etiā libros meos de uero bono inſectari audes, quòd & uirginibus detraxerim, & uina laudauerim: inquiens, POG. *Nunc ſanè uideo, cur in quodā tuo opuſculo, in quo Epicureorū cauſam, quantū datur, tutaris, uinū tantopere laudaſti. Et paulò poſt: ut Epicureolū quendam uolupatis aſſertorē te, eſſe fatearis.* LAV. *O ſi te Podi feciſſem cauſæ Epicureæ aſſertorem, quāto plura dixiſſem? quæ noua laudis genera excogitaſſem? Mihi crede, ipſum mare in uinū cōmutaſſem, in quo tu tanquam deus non marinus, ſed morinus natares. Nūc Maphæus Vegius, q de uino loquebatur, homo tetricus & minime Podianus, me nonnihil à planè laſciuiendo, & prorſus Epicureæ loquendo retinuit. Etiā de uirginibus ex eodē opere uerba ſubijcis,* POG. *Sed in libro primo, quē de uero bono ſcripſiſti, uerba ſacrilega quidē, & ſcelerata nimiū, quæ à me referentur, iſta poſuiſti: inquis enim, Ego uerò, uide quāta libertate, ac licētia reſpōdeam, ſic ſtatuo: Quiſquis uirgines ſanctimoniales primus inuenit, abominādum atq; in ultimas terras exterminandū morē in ciuitatē induxiſſe.* LAV. *Nebulonū princeps Podi, adeſt Maphæus idē, uir in omni ætate caſtiſsimus, & qui ſorores aliquot habet ſanctimoniales, quem tunc amiciſsimum meum, ut nunc quoque eſſe ſpero, uolentem ac libentem introduxi, ut magis appareat, illa diſputandi cauſa eſſe dicta ſub Epicurei perſona. Ideòque uolui damnare ueſtalium ac gentilium uirginitatem, ut magis laudarem Chriſtianarum. Nónne ſemper ille in duobus libris perinde loquitur, ac ſi Epicurus ipſe eſſet, non Maphæus, & uirginum ac ſanctimonialium frater? O te * uerum pluſquàm perditiſsimū. Nónne dixi in proœmio, cur Epicureos abiectos homines & cōtemptos induxiſſem loquentes? Nōne in tertio libro quidam ex ordine minorum, ſub cuius perſona meam dico ſententiā, contra Maphæum ueluti Epicureum ſententiam fert? Quo ex libro cur tu uerba repetebas, ubi*

ubi cauſam Chriſtianam ago? ubi gentiles cunctos impugno? ubi gaudia depingo paradiſi, quem locum Candidus cum laudat, nihil ſe ait legiſſe floridius? Quo ex opere non minorē apud elegantes Guarinum, Leonardum, Ambroſium, Carolum, ad quos detuli, nitoris atque facundiæ, quàm apud ſanctos ac religioſos pietatis & ſanctimoniæ adeptus ſum laudem, ut ob id uel magnam expectem ab IESV CHRISTO, *cui imprimis uirginitas & abſtinentia grata eſt, mercedem atque remunerationem.* Et *tu continentiæ & abſtinentiæ perpetuus hoſtis, libros illos auſus es mihi obiectare, tuæ fraudis, & tuæ tibi calumniæ conſcius?* Non *enim ignorabas contraria libro primo in tertio contineri, quid ſperabas? quid optabas reticēdo ueritatem?* Nempe *tibi, qui opus illud non uidiſſent, credituros, & mihi uel non reſponſuro uel nondum reſpondenti, inclamaturos, allatraturos, conuitiaturos. Atqui non deſereret deus cauſam meam abs te prophano laceſsitam, qui cauſam ipſius in meo opere nō deſeruiſſem ab impijs & tui ſimilibus laceſsitam. Si ego tacuiſſem, ipſi pro me lapides locuti fuiſſent, & tuā calūniam cōfutaſſent.* Nā *quid facilius quàm te cōfutare, hominē tardum, hebetem, luteum, terreū, puluereū?* Vt *puluis enim à uento ſtultitiæ tuæ ſtatim excitaris, & in ſublime raperis, & nihil niſi aduerſus oculos feris, nec cōſternis corpora, ſed conſpergis.* Vide *quanti te faciam* Podi, *ſemper mendacijs, ſemper nugis, ſemper tergiuerſationibus, ſemper ineptijs utētem. Si mille* Podij *ex aduerſo in acie ſtarent, ſi qua eſt fides, (nolim uideri de me ſuperbe, ſed de te abiecte loqui) non pluris cohortem* Podianam *facerem, quàm aut aquila gregem coruorum, aut accipiter cateruam graculorum cum clamoribus inuadentium faceret. Si mihi non credis, iuſiurandum, & quidē ſanctiſsimum, interponam, quod Socrates interponebat, per anſerem & canē deierare ſolitus, Deierare dixi, pro iurare, non pro peierare, ut tu facis, inquiēs,* POG. *Tanquā deū curet homo per-* Deierare.

n 2 iurus,

iurus, aut impius aliquid penſi faciat deierare. LAV. *Sed quis te inauditus & incognitus tenuit furor, ut libros non meos pro meis, imò nullos pro ueris reprehenderes: cum ais?* POG. *Citetur præterea liber de fato diuinaq́; prouidentia, in quibus palàm beatum Auguſtinum omnesq́; doctores improbat, blaſphemus eſt in deũ, & nouæ hæreſis autor exiſtit.* LAV. *Qui ſunt iſti libri mei mihi ipſi ignoti? cur tu aliquem ex eis locũ nõ proſers? cur non aliquid blaſphemum? aliquid hæreticum? aliquod denique uerbum Laurentianum? homo tartaree, ſatanæ frater, Belial fili & ignis æterni ſempiternum pabulum, quãdiu uiues, Italiæ dedecus, & ſeculi turpitudo, atque ciuitatis ſterquilinium, morere quãprimum, qui non mori, ſed uiuus uidensq́; dehiſcente terra dignus es abſorberi. Nam quod in libro, quẽ de libero arbitrio ſcripſi. Ariſtotelem dixi in Euripo periiſſe, non ſine autoritate dixi, non dico quorundam aliorum, quorum eſt Lucianus, ſed Gregorij Nazanzeni, uiri doctiſſimi apud Græcos, atque eloquentiſſimi, in quem tua illa conuitia, non in me boant.* POG. *O inſanam beluam, ò ſtultitiam, inſcitiam, dementiam, turpitudinem nõ ferendam, quid enim ſtultius eſſe poteſt? quid peruerſius, quàm Vallam noſtrum, qui ſe ſcientiam omnium rerũ tenere iactat, ignorare Ariſtotelis mortem adeò inter omnes uulgatam, ut nemini ferè, qui aliquid ſapit, ſit ignota?* LAV. *Non ignorauit Gregorius iſtud genus mortis fuiſſe uulgatum, ſed aliud maluit credere, quod non uulgatum, ſed ab amicis occultatum fuit, tametſi multi ſunt, qui aconitum ſumpſiſſe eũ tradunt. Quid enim uulgatius morte Socratis, quem Plato tradit in carcere obijſſe? at id falſum eſt. Quid Themiſtoclis? quem aiunt taurino ſanguine hauſto fuiſſe extinctũ. at id curioſi ueſtigatores ueritatis negant. Quid tyranni cæde Piſiſtrati, ac nece Harmodij atq; Ariſtogytonis? at omnem Græciam Thucydides errare conuincit. Quid morte Alexandri? quem ueneno necatũ Curtius negat, & pleriq;*

Ariſtotelis mors

Socratis mors.

pleriq; aiunt, ſed id timore Antipatri Caſſandriq; fuiſſe ſuppreſſum. Infinita *ſunt huiuſmodi exempla, ut de* Romulo, *quẽ in cœlum fuiſſe ſublatum uulgus & loquebatur, & ſentiebat, at eum* Romuli cædes. *nonnulli, quibus ipſe aſſentior, à patribus fuiſſe diſcerptum crediderunt.* Itaq; *non continuo habenda eſt fides famæ magis uulgatæ, ſed magis probabili.* Ego *cum ſcirem, quid* Diogenes Laertius *& alij nõnulli ſcribant (nam quomodo ignorarem, quæ uulgus nouit, tu hoc, quod ego dico, potius ignoraſti) tamen malui in opere Chriſtiano Chriſtianum hominem ſequi.* In *quo opere reprehendendo tu non Chriſtiane, ſed* Arriane *feciſti, qui uerba, quæ non in mea, ſed in collocutoris perſona dicũtur, ſicut ſuperius de uituperatione uirginũ & uini laude feciſti, mihi attribuis, inquiens.* POG. In *hac autem, de qua tecum loqui inſtituo (pace tua & aliorum dictũ ſit) nemini prorſus aſſentior.* Nam *quid de alijs dicam? cũ* Boëtius *ipſe, cui in explicanda hac quæſtione tribuitur palma, quod ſuſcepi, implere non poßit, ſed ad quaſdam res confugiat imaginarias & cõmentitias? Ecce hominem ſapientem, religioſum, perſpicacem, qui nemini, ne* Auguſtino *quidem, qui de libero arbitrio ſcribit, aſſentiatur.* LAV. *Sunt ne iſta ſceleſte mea uerba, qui reſpondeo: an* Antonij Glereæ Antonius Glera. *collocutoris, qui inſtituit quæſtionem, & quaſi diuerſas in acie partes tuentis.* Ille *ut alij plurimi, incertũ habebat de libero arbitrio, nec alicui aſſentiebatur: tanquam planè hanc quæſtionem explicanti.* Itaque *eius mihi, ut in dialogis fit, ad inſtituendam diſputationem fuerunt uerba repetenda, quæ, etſi in illo reprehendenda non ſunt, tamen tu calumnioſe mihi attribuis.* Ecce *crimen meum, quòd Auguſtinum inſector, quem ne nominaui quidem.* At *cur materiam ab eo tractatam retractaui? cur idem fecit ipſe* Boëtius*? cur alij complures?* Neque *enim uetamur quæſtiones à ſummis uiris diſputatas, nos, quantulicunq; ſumus, agitare, ut uidere licet in iure ciuili, in medicina, philoſophia, in theolo-*

gia,in cæteris artibus,atque ſcientijs. At *ſperaui me aſſecuturũ, quod aſſecutum dixi eſſe neminem.* Nunquid meæ *ſpei etiam pœnam dare debeo?* At non *præſtiti, quod ſperaui, aut præſtiturũ me pollicitus ſum.* Ego *uerò uel minus promiſi quàm præſtiti.* Nã *tu,ut ſemp tui ſis ſimilis,etiã hic calũniaris,inquiẽs.* POG. Videte *oro,quanta ſit huius portẽti nequiſſimi oſtẽtatio,uel ſtultitia potius, fuſtibus & cruciatu digna.*Hic *ſe id finiturũ putat, quod nemo,ut aſſerit,ſit ante aſſecutus.* Verba *ſua hæc ſunt:*Eſt, *ut ais,perdifficilis quidem iſta quæſtio & ardua, & haud ſcio, an ulli cognita.* Nunquid *enim res indigna eſt, ſi id tu non aſſequaris,quod uides aſſecutum eſſe neminem?* Egò *ne ſatisfaciam, quod nemo alius potuit?* Deinde: In *hac autem, de qua tecũ inſtituo(pace tua,& aliorum dictum ſit)nemini prorſus aſſentior.* LAV. Quid *habent hæc uerba oſtentationis? quid ſtultitiæ? quid cruciatu dignum? Si alterum uolentem aſſequi,quod ait aſſecutum neminem,cohibeo,& me excuſo,ſi non poſſim ſatisfacere illi in quæſtione perdifficili & ardua,& quæ an ulli eſſet cognita neſcirem.* Non *ſunt hæc mea uerba, ſed aliena, non à me per oſtentationem,ſed à te per calumniam dicta,non in me ſtulta,ſed in te,nec in me fuſtibus, quibus liberi, ſed in te flagellis, quibus ſerui cædũtur,puniri digna.* Quin *potius homo hebes & rudis, aliquid in operibus meis,ut falſum,reprehendis? Sed ad aliorum patrocinia confugis,à quibus uis me,quia tu me confutare nõ potes,uideri confutatum: ueluti* Lauri Quirini,*quem nunquã allocutus ſum,nunquàm audiui, nunquam uidi, de quo cum quibuſdã alijs ita inquis,* POG. Leonardus *quidem Aretinus,dum uixit, ſcio quid de te ſenſerit, ſemper præſumptuoſam & fatuam beſtiam appellabat,*Guarinus Veronenſis, *quanti te faciat,ſuæ epiſtolæ,ut uerba ſileam,oſtẽdunt.*Franciſci Barbari *uiri doctiſſimi mihiq; amiciſſimi ſententiã noui,qui cum pro ſua humanitate omnes laudet,tamen cũ riſu in ſermonem incidens, quæ ſit ſua de te opi*

te opinio, demõſtrat. Vir doctrina præſtantiſſimus Laurus Quirinus, te ſi licet charum habet, qui dudum ægre ferens Ariſtotelis famam à te lædi, epiſtolam tibi contumelioſam ſcripſit, prouocans te ad certamen, cum profiteretur ſe Ariſtotelis, cõtra tuam contumaciam, defenſorem. At tu congreſſum timens, qui nunquã niſi cum adoleſcentulis decertare conſueuiſti, eam refugiſti ſilentio diſceptationem. LAV. *Quia dixi Leonardum ſolitũ dicere, tibi ligonẽ aptiorẽ quàm calamũ: uoluiſti uicem reddere, ut diceres, cũ de me ſolitum male ſentire & loqui, cum ſint multi etiã Prælati in curia, qui ex eo de me præclariſſimum teſtimoniũ audierint. Sed cur addidiſti: dum uixit? an antequã uiueret, aut nũc dum non uiuit, bene ſentit & loquitur? Quia Guarinum attuli teſtem, qui ſcripſit me parentem elegantiæ, finxiſti eum neſcio quid de me ſcripſiſſe. Quia nominaui Carolum, ut te ſuperiorẽ, de ipſo quoq; mentiri auſus es. Nam de Franciſco Barbaro quãtopere mẽtiaris, iam probauimus. Lauri uerò Quirini an timuerim congreſſum, ex mea reſponſione intelligas licet. Quas literas nolo putes ad tempus à me fingi, nam earum exemplar cum à pluribus habeatur Venetijs, attulit illinc ſuperioribus diebus iuuenis nobilis & inter paucos elegans Leonardus Montagna Veronenſis, Archiepiſcopi Aſpalatenſis cõtubernalis. Ego enim ideo epiſtolas meas non habeo, quia eas in libros nec referre, nec tranſcribere ſoleo. Earum quas dixi ad Laurum Quirinum literarum hoc exemplum eſt.*

Leonardus Aretinus. Guarinus. Laurus Quirinus.

LAVRENTIVS VALLENSIS LAVRO. S.

Quis ſis, aut qua conditione, quibus'ue natalibus, ex tua epiſtola non didici: didici ſolum qua prudentia uel grauitate, & qua facultate dicendi ſis, de quarum utraque dicam, quod ſentio. Prudentia quidem & grauitate tanta es, ut antequam cauſam cognoſcas, ſentẽtiam feras, & ex epiſtola mea uelut indice meorũ operum me cõdemnes, neſciens quid ipſe in libris ſcripſerim, &

per impudentiam quandam ſingularem diuinans, facultate uerò ea te eſſe affirmare poſſum, ut nequaquam tui muneris potiſsimum eſſe debuerit: ſuſcipere ſummorum hominum patrociniũ. Quod autem ais, ut iſthuc mittam exemplaria omniũ librorum meorum, ſcite admodum facis, ne dicam inſcite, qui ab eo, de quo male mereris, donari tot codicibus uelis. Ego *uerò non paſsim mitto libros meos, neq; iacto meam, ſi qua eſt, facultatem. Sed libri iam per ſe & Alpes & maria tranſierunt, & opus de elegantia à uicinis tuis ſummopere laudatum eſt,* Guarino *&* Auriſpa, *uiris doctiſsimis & elegantiſsimis.* Et *tamen non eſt cauſa cur tecum copijs omnibus pugnem, ſed una, ut ſpero, te cohorte debellabo. Ais tu* Boëtium *non erraſſe, & nõ cadere in hunc hominem reprehenſionem? Hic cõciuis meus eſt, magis tua intererit conciuem, ut opinor, tuum, qui multo maior* Boëtio *eſt,* T. Liuium *de inconſtantia hiſtoriæ reprehendi. Hanc tu cohortem ſi profligaueris, maioribus poſthac tecum copijs agam. Sin minus, intelligam non oportuiſſe fatigari omnes copias meas, id eſt, te procaciter ad me laceſſendũ proceſsiſſe.* Eam *epiſtolam à* Carolo Strozia *cõmodato accipias licet, & alios libellos ijſdem diebus conditos de omnibus quæſtionibus ferè operũ meorum, ſed hos libellos uel cõmodandi uel non cõmodandi arbitrium ſit penes ipſum* Stroziam. Vale Calen. Octobris, *quo die accepi literas tuas, in quibus ſcripſiſti: primo idus Auguſti, qui dies nõ inuenitur.* Idibus *enim dicimus, non primo idus. Alios barbariſmos & ſolœciſmos omitto.* Iterum Vale.

Idus Auguſti.

Videor'ne tibi Podi *detractaſſe ego pugnã, an ille potius qui* Liuium *defendere contra me non eſt auſus? Atque, ut magis indigneris, ac liuore rũparis, uolo gloriari ex eo opere, ubi* Liuiũ *reprehẽdo, quòd nuper apud* Dionyſium Halicarnaſeũ *legi, quẽ nunquã antea uiderã: omnes, præter neſcio quẽ unũ, hiſtoricos rerũ* Romanarum, *quod mirũ ſit, erraſſe, dicentes:* Tarquinium *ſuperbum*

LIVIVS.

ſuperbũ fuiſſe filium Priſci,*quẽ nepotẽ fuiſſe multis ac neceſſarijs argumentis ipſe docet, quorũ argumentorũ bonam partem ego excogitaui, ut propè me poßis, quantum ad acumẽ ingenij pertinet,*Dionyſio *cõparare,ac* Liuio *præponere.*I *nunc,& dic* Laurũ Quirinum *putare me imbellẽ militem,& cũ adoleſcentulis,non cũ uiris certare ſolitũ,qui,ne quid inſolentius dicã, cum* Gigantibus,*hoc eſt,cum autoribus cõgredi audeam,quiq́; monſtra,ut* Herculcs,*domẽ atq; extinguã.An nõ ſentis quibus ſagittis,quo gladio,quibus flãmis te hydrã conficiam,atq; exurã? ne iterũ meã iactantiã mordeas,quòd me* Herculem *facio, faciam te* Iunonem,*qui tanquã* Iuno *mihi ſubinde domanda proponis monſtra,quæ ſi duodenarium numerũ tranſcendant,reddes me* Herculc *celebriorẽ.*Itaq; *facile patior oſtendi mihi alios ſuper alios labores,ut etiã atq; etiam exaugeſcat gloria mea,eo quidem facilius,quòd hæc non tam monſtra ſunt,quàm* Iuno *ſub monſtrorum ſpecie certans. Quo magis mihi laborandũ eſt,ut hanc peſtiferam & infeſtam inuiſamq́; ſummo patri* Iunonem *ſemel extinguam,ne amplius palatia cœli iurgijs ac litibus uexet atq; inquietet.*Venio *nunc ad reprehenſionẽ uitæ,etſi illud truculentiſſimum fuit,quod nõ ad uitæ meæ attinet reprehenſionem,ſed ad parentum meorũ.*Nam *ſpurcißimus hic omnium,qui fuerunt ac ſunt,atq; impudentißimus,quia refellere crimina ſua non poteſt, loco ſuæ defenſionis obijcit alteri eiuſdem aut ſimilis criminis maiora dedecora,quẽadmodum monſtraui,monſtraboq́;, &,ut eſt ſtolidus,id dißimulare aut non uult,aut neſcit:ait enim.* POG. *Cum* Vallam *noſtrum ueluti agaſonem paſtoralem appellaſſem, aſinarium,in parentẽ meum uerſus,aſinarium fuiſſe dixit, ſtulte ſanè & nimium demẽter.* Nihil *enim de ſuis parentibus ſum locutus,neq; enim ad illos,qui uita functi ſunt,mea oratio extenditur,ſed ad ſtultitiã eius,qui uiuit:inhumanũ quippe eſt mortuos, qui reſpondere nequeunt,inceſſere.* LAV.*Inhumanum eſt,ais,*

n 5 inceſſe

inceſſere mortuos, ſtultum ſanè, ac nimium demens, cur iſtud ipſe nō facis? cur tuo nō obtemperas præcepto? Nihil, *inquis, de eius fueram parentibus locutus.* Quia *nihil loqui poteras, quia non agaſones, nō paſtores, non aſinarij fuerunt.* Nihil *fuiſti locutus de parentibus meis? at fuiſti locutus de me, quod non minus mihi graue eſſe debet.* Neq; *enim minus dolent nobis incōmoda noſtra, quàm noſtrorum maiorū.* Itaq; *cū me falſò appellares aſinarium, ego patrē tuum uere aſinariū compellaui.* Neq; *inſuetum, neq; in artibus uetitū, uel laudem uel uituperationē de maioribus petere, dum uere, quod tu teterrimū monſtrū minime facis, ſed pro cōtumelia puſilla tam grandem ignominiam inurere uoluiſti, & cū patri meo ſtudes detrahere, in matris meæ, pudorem inuaſiſti, inquiens,* POG. *Sed qui cōuenit exprobrare alicui patrē eius præſertim qui patre incerto ſit natus? qui patrē ſit ementitus? qui itidem, ut* Romulus, *iactare poßit: ſe* Martis *filiū eſſe?* Nam *is in cuius nomen inuadis, quē inſimulas fuiſſe patrē, quem tacito nomine utriuſq; iuris doctorem fingis, qua uita uixerit prætereo, ſed ita doctus fuit, ut nemo in Curia eſſet indoctior: ita in ea uerſatus, ut nullus ignotior: ita celebratus, ut nullus deſertior uideretur: qui adeò nobilis fuit, ut ſibi ipſi eſſet ignotus.*
L'AV. Do *ueniam temulentiæ, furori, ueſaniæ tuæ, eatenus duntaxat, quatenus ad patris mei dignitatem ſpectat obtinendam, etſi adeò cæcus rabie es, ut quid loquare, non ſentias.* Patrem *meum tibi nequaquam notum fuiſſe confiteris, quem nunquam uidiſti, cuius nomen necdum noſti, de quo nihil, niſi ex me audiſti: utriuſq; iuris fuiſſe doctorem, & tamen de eius uita, de eius peritia, de eius conditione tanquam de hominis tibi notißimi loqueris.* Verum, *quòd me incerto patre natum ais, & tanquam* Romulum Martis *filium eſſe, hoc ad matrem pertinet.* Te *tamen demiror, qui ut omnes numeros tuæ dicacitatis impleres, non dixeris: me, ut* Romulum, *à* Laurentia *meretrice*

meretrice educatum, & ab ea nomen Laurentium accepiſſe. Tu'nc matrem meam auſus es appellare impudicam? cuius uita omnis ſemper extitit pudicitiæ exemplar, quæ quinque & uiginti nata annos ſic in uiduitate caſte integreq́; perſeuerauit, præſertim ea uenuſtate, quæ multos ad eius petendum matrimonium ſolicitaret, ut omnium uirtutum, quæ in fœminas cadunt, extiterit ſpecimen. Negabis hoc, *etſi tibi notiſsimum, pro tua impudentia uerum eſſe.* Tametſi, *qua ſemper inconſtantia es, ſororem meam, ut uiro eius blandiaris, mulierem optimam appellas, cuius matrem, & eandem uiri eius ſocrum impudicam fœminam appellas.* Quid *igitur agam? compellabo ego uiciſsim matrem tuam? at eam ne audiui quidem, an fingam? atqui hoc à me abſit* Podianum *crimen: falſa obiectandi, an eius* Semproniam *compellabo? an uereor* Pompeios, Craſſos, Cæſares, *aliosq́; Senatores ac principes* Romanos *uſurpare,* * *quibus illa & prius, & poſt, & plus quàm* P. Clodio *placuit? at id tamen dedecus meum non purgaret.* Podiana *eſt iſta purgatio, an apertum mendacium pro nihilo ducam? at erunt fortaſſe, qui credent, ueluti abſentes, ueluti creduli, ueluti poſteri, certe eius fœminæ, ex qua gloriari mihi licet, gloriam læſam uiolatamq́; non patiar.* Teſtor *itaque cunctos, qui iſta legunt, ne me inſolentiæ damnent, ſed neceſsitati ueniam dent, & probitatem ab improbitate fortiter defendi, ac magnifice ferant.* Non *mihi ipſi, ſed matri meæ, quæ uiuit, & hæc fortaſſis audiuit, non tam decus aſciſco, quàm dedecus arceo, etſi parciſsime faciam: forſitã aliàs latius exequuturus.* Hæc *eſt* P. Clodi, *quæ prægnans aliquando, cum ſe ignoraret uentrem ferre, ex oraculo facta eſt certior, ſe grauidam eſſe, & pariturum filium, iuſſaq́;, ut id nomen puero, quod poſtea impoſitũ eſt, imponeret.* Quale *oraculum, & à quo ſanctorum factũ fuerit, non ſolũ matri, ſed propinquis, uicinis, notis, atq́; etiã paterno chirographo pro*

Mater Laurentij.

pho probandum relinquo. Vides Podi ut Herculem, quem deſtructum uis, obijciendis monſtris efficis illuſtriorem? Nunc de uitæ meæ innocentia reſpondebo, ſumpto ab ipſa adoleſcentia principio, quam tu, quia abs te laceſſitus mentionem filiorũ tuorum temperatiſſime feceram, inceſſere uoluiſti: inquiens. POG. Quòd uerò quæris, cur hœdos meos à lupis non cuſtodiam, credo filios meos à te ſignificari. Sed ij, quamuis paruuli ſint, tamen cum propè tranſis, ueluti catuli uigiles Lyciſca latrante ſignificant lupum famelicum hœdorum diuerſorio appropinquare. LAV. Nunc hœdos tuos, quos eoſdem inepte catulos uocas, dum ſunt inter nos inimicitiæ, ſibi à me timere ais, cum anno ſuperiore, dum erant auditores mei, & ob reuerentiã tuam honorifice domi meæ tractarentur, quoties eò ueniebant, nihil à me timuerint. Ego tibi memoriam refricare uolui facti illius toti uiciniæ noti, propter quod tu filium tuum loris cæcidiſti, eam rem ubi comperiſti, pro tua æquanimitate ſiluiſti, quoniam lupus ille nobilis erat, & tibi amicus, & me poſtea lupum uocas, qui ſi formidares lupos, qualis ego non ſum, non hœdos tuos Lyciſcæ crederes, qui lupo patre eſt genitus. Sed de hoc uitio poſterius ſuo loco. Nunc de crimine adoleſcentiæ meæ, de qua ita ſubiungis. POG. Debeo tibi gratias, qui me admones turpitudinis tuæ, qui nondum etiam exacta ætate potes præteritorum tuorum ſcelerum obliuiſci. Subijcit tibi ante acta uita memoriam peſſimi flagitij, in quo fuiſti ab infantia turpiter uerſatus. Vidi enim te, poſteaquam ad urbem ueni, uulgare ſcortum, & corpus habens uenale, ita omnium turpitudini expoſitum, ut nulla eſſet merx in urbe emptoribus uulgatior. LAV. In hac urbe, in qua natus, & ad uirilem ætatem educatus ſum, ubi me flagitioſiſſimam ais uixiſſe uitam, non aliorum, ſed tuo unius uteris teſtimonio. Ipſe, inquis, uidiſti, non ab alijs audiſti? ſolus tu id noſti? non ergo uulgare fuit, ſin res uulgata, quid attinct

Ad reprehenſionẽ uitæ ſuæ.

tinet memoriam tuam, qui exacta ætate es, afferre teſtem, cita æquales meos, cita condiſcipulos, cita uicinos tribuleſq; meos, cita ipſum quoq; Porcellium, *qui aliquanto me natu eſt maior, qui præceptor fuit fratris mei, qui me adoleſcentem uidit, quem ais in me ſcripſiſſe: hominem in loquendo atq; obloquẽdo liberrimum, ſi quid uidit, ſi quid audiuit, ſi quid tale de me ſuſpicatus eſt.* De *quo, ut aliquid ego teſtimonij ſumam, cũ quidam me uirginem eſſe prædicarent, ipſe, ut laudi meæ aliquid derogaret, frigidioris naturæ me dicebat, nec de me quicquã fingere auſus eſt, etiã cum aliquandiu inimici fuimus, quod fratrem meum natu maiorem cum multis armatis ad ripam* Tyberis *aggreſſus, qui etſi corpore athletico & ſtipatus armatis, tamen me & maſculũ & calidi ingenij expertus eſt.* Adeò *integrior caſtiorq; extiti, quàm ut maligni & inimici detrahere auderẽt.* Poſſem *nominatim plurimos tum nobiles, tum literatos, tum alios uel ciues uel externos, quibus cũ uixi, afferre teſtes integritatis & *mũditiæ meæ: poſſem & ipſum ſummum põtificem tenaciſſima memoria uirũ, non rerum turpium ac malarũ, ſed honeſtiſſimarum atque optimarum.* Sed *malo tuam ipſius ſceleſtiſſime* Podi *conſcientiã afferre teſtem, ac te ad tribunal dei, ubi nihil occultare licet, ad pœnã uocare talionis.* Magnis *enim periculoſiſq; morbis magna & ancipitia ſunt remedia adhibenda.* En Podi *tolle oculos, ſuſpice in cœlũ, cerne* Tribunal IESV CHRISTI *in ſummo æthere poſitum. uide mirifica ſpecie angelos circunſiſtentes, & nos iudicio diſceptaturos ad ſe conſcendere iubentes, iudice mox affuturo.* Quid *tu facis? quid reſpondes?* Ego *certe tanquam ad uerũ conſpectum diuini tribunalis atque ſanctorũ angelorum dei* Vergiliano *uerſu, ac ſublatis in cœlum manibus exclamo,*

Sancta ad uos anima atque iſtius inſcia culpæ
Aſcendo: ſi ſum mentitus, mihi tellus ima dehiſcat,
Vel *pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,*

*Forte legendum, pudicitiæ.

Pallen

Pallentes umbras Herebi noctemq́; profundam.

Hoccine tu Podi audes dicere:te non mentiri? te non præter conſcientiā mihi detraxiſſe? Te quæſo IESV CHRISTE, *ſi meæ dignæ ſunt, quas exaudias, preces, ſi Podius non ore tantum, ſed corde etiā mentitus eſt, ede in hunc hominem exemplū, ut cæteri fiant ad calūniam tardiores. Iacta ſunt, ut opinor, fundamenta tutandæ pudicitiæ meæ. Quo audacius cōfutabo reliqua, quæ paulo poſt ſubijcis.* POG. *Quid te ad aperiendum ludū, ad quem pueri elicerentur, patefacere coëgit, niſi ut ad tuam palæſtram adoleſcentum greges conuocares? ut tua domus non domicilium doctrinæ, ſed libidinis diuerſorium uideretur? Poſſem nominare nonnullos, quibus ſuam pudicitiam per te tutari nō licuit, cum ij poſtea queſti ſint, niſi & illorū & meo pudori uellē parcere, tu ipſe noſti ſcelerum artifex, quæ fuerit parentū querimonia, cum ad eos tantum facinus eſt delatum.* LAV. *Neſcio utrum hoc, an ſuperius ſit crimen atrocius. Hoc tamē, quia præſentis temporis, eſt confutatu facilius. Ego reddidi ſuperius cauſam, cur ad concurrendum cum Trapezuntio omnium Rhetorum, ut ferebatur, hac tempeſtate doctiſſimo adductus ſim, etſi Rhetoricæ lectio, ut nunc quoq́;, non habebat concurrentē, idq́; feci clam ſummo pontifice, quē ſcirem non libenter auditurum, aut me alteri rei, quàm interpretationi uacare, aut Trapezuntio, ſuo præſertim Secretario, negotium exhiberi. Sed Quintiliani iniuriam tolerare non potui, tametſi plurimi uiri oratoriæ artis ſtudioſi me ad legendum hortarentur, qui etiam cum aliquot Cardinalibus egerunt, ut ego pari cum Trapezuntio ſalario ad legendum conducerer. Hæc itaq́; cauſa eſt, cur nō, ut ais, ludum aperirem, ſed, ut quilibet maximorum Rhetorum, etiam te & omnes tui ſimiles docere artem oratoriā poſſem: tam alienus ab iſto flagitio, ut ſi aduerſus illud cenſores creandi forent, ego inter primos in ueſte candida eum magiſtratum petere auſim, etiā*

hac

hac lege propoſita, ut ſi qua de candidato unquam fuiſſet uel minima ſuſpicio, petere nõ liceret. Et tu *audes dicere, de querimonia neſcio quorum parentum, cum nullius parentis meorum auditorum, præter illius* Franciſci *patrem, mihi in mentem ueniat, quẽ, non dico, allocutus ſim, ſed quem nouerim. Sed quoniã hoc crimen, ut nunc tempora ſunt corrupta, uel ſola accuſatione, ſine ullo teſtimonio mouet ſuſpicionem, cogor te hoc modo deuouere.* Hoc *tu ſicut impudentiſſime ac ſceleſtiſſime de parentibus ac liberis* es *mentitus, ita breui aut liberi tui de tuo obitu, aut tu de illorum queri poſſis.* Qui, *quoniam nominare neminem potes, ſimulas te pudori tuo parcere: quaſi ſoleas pudoris habere rationem, ut ſpurciſſimæ confabulationes tuæ teſtantur: quaſi aliquid reticeres quod ad me peſſundandũ pertineret: quaſi pudori tuo parcas, cum poſtea neſcio quem* Hugolinũ *nominas, à me* Neapoli *adamatum.* Nullum *potes ex hac ciuitate nominare, ideo ad peregrinas urbes confugis. Cuius nominis, ſi quem aut adoleſcentem aut uirũ* Neapoli *noui (nam tu doloſe nec patrem, nec familiam, nec tẽpus, nec locũ, nec teſtes, ne tibi nõ crederetur, nominaſti) quæ tibi imprecatus ſum, ijs mihi atrociora precor.* Nec *erubeſcis propediẽ à deo puniende, tam obſcœnas, tam deformes fabulas fingere ob iſtũ* Hugolinũ, *& quendã aliũ item* Neapolitanum *adoleſcentem, cuius nomen ne fingere quidem audes, ne deprehendaris: me deformiter loris cæſum atque ignominioſe mulctatum, ſicut in illo, quod ante iſta poſuiſti, quod, ut tuũ crimen celares, cõfinxiſti, inquiens,* POG. *Præreptorem alienarũ uxorum me à te fingi cũ legiſſem, ueritus ſum, ne me alterũ, qui* Proſerpinam *rapuit eſſe* Plutonẽ *diceres. Sed timuit uir prudẽs & aſtutus, ne me admoneret, ut eum* Ioui, *qui* Ganymedem *rapuit, compararẽ.* Iouẽ *quippe furunculus hic imitatus,* Neapoli *adoleſcentulum, quem deperibat, à ſe non raptum, ſed fraude ſeductũ diutius occultauit.* Qua *re cognita, uerbere coactus eſt*

prædam

prædam reſtituere interceptam. L A V. *Ego non detexi, ſed ſignificaui, cum alia tua adulteria, tum Lucian abs te fuiſſe* Pla*centino præreptam, ex qua complures liberos ſuſtuliſti, ſi modo tui illi fuerunt. Quod quantopere notum ſit, quid attinet dicere? cum uulgo nominetur illa, quæ honeſti uiri* Placenti *matrimonium tenuerat,* Lucia *domini* Pogij, *legerimq́; ipſe nonnunquam inter nomina ſiue ſupplicantium ſiue litigantium in ualuis*

Foliaria. *uicecamerarij: Lucia domini* Pogij *foliaria. (ita enim uocantur, quæ olera uenditant)* T*eſtor in hac re omnem ciuitatem* Roma*nam, tu quos teſtes habes de adoleſcētulo iſto, cuius nec nomen, nec parentem, nec ullum ueſtigium oſtendis? & putas mendacia tua te ſcurrilitate quadam lenonica commendare: quaſi homines non quæſituri ſint, quàm uere, ſed quàm facete ac lepide dicas, ſi modo lepidum ac facetum eſt, facere* Plutonem *ſimilem adulteris, qui unam* Proſerpinam *nulli dum collocatam, ſed uirginem, nec in ſtuprum, ſed in matrimonium rapuit. Mira eſt in te rerū antiquarum notitia.* I*ſtarum fabularum, ſi uel unum uerbum ueritate nititur, &, ſi non omnia ex eadem ſentina, unde obſcœniſſimas confabulationes prompſiſti, precor ſæpius (habeo enim neceſſe ad diuinam recurrere uindictam) ut nō unum in te deus, ſed multiplex edat exemplum. Sin uerum locutus es, quod tibi imprecor, in me torqueat. item, ſi ego quippiam ſum mentitus, uel in hoc quoque mentior.* N*uper cum quendam è noſtro collegio ſcriptorum, meum penè æqualem & condiſcipulum coram pluribus honeſtis uiris, quorum unus fuit uir nobiliſsimus atque doctiſsimus* Lampugninus Biragus*, percontarer, quòd me ab incunte ætate nouiſſet, adiurarémq́;, nunquid de me quippiam impudicum audiſſet, deierauit ſancte, ſe nihil unquam tale audiſſe: cumq́; miraretur, quempiam hoc dicere audere, audiſſetq́; cùm eſſe* Podium. Podius*'ne iſtud, inquit, omnium nequiſsimus?* Non *tenes memoria,* Martini *temporibus, cum habitauit in ea domo*

ubi

ubi nunc habitat Fabritius*, qui proxime fuit reſcribendarius? teneo,inquam.* Illa*,inquit,domus habitante* Podio *lupanar extitit pucrorũ:& tu hæc ignoras?* Ignorabam*,inquam:tam hoc notum fuit,inquit,quàm ipſe* Podius.Et *cum hæc ita ſint* Podi *inpudiciſſime,præceptor pædicatus, ſentina flagitiorũ, audes dicere,quod tuum eſt:domum meam libidinis eſſe diuerſorium, ut iam credam atq; adeò ſciam, quæ in te* Philelphus *ſcripſit obſcœniſſima,uera eſſe.* Idem *dico de altera, quam ſubijcis,fabula,ut par pari referres,quia tuam cum* Trapezuntio *pugnã retuli,quam negaſſes, niſi magno theatro geſta eſſent,inquis,* POG. Exprobras *mihi cõcertationem quandam inter me &* Trapezuntium*,cum adeſſent cæteri ſecretarij, exortam.* Sed *heus tu uir huiuſmodi bellis aſſuetus, miles* Thraſo*, meminiſti'ne* Neapoli *in* Regis *curia, cum quendam* Alphonſum *ex ordine equeſtri uirum ſtrẽnuum ob neſcio quod facinus acrius impugnares,te in terram proiectũ calcibus ab illo & pugnis conciſum,cum tu poſtea facie puluerulenta, ore ſciſſo,labantibus dentibus,barbula & crinibus ſanguine reſperſis,ut eras, exurgens,pauidus,gemens,uix compos ſpiritus,* Regem *adiſti iniuriam queſtus?* Quo *ſpectaculo primũ indignabundus,poſtmodum in riſum uerſus* Rex,*in aliud tempus eam cauſam reiecit.* LAV. Mouet *mihi bilem unà cum riſu circulator ac circumforaneus pharmacopola* Podius*, credit ſe eodem certare mecum pacto, quo pharmacopolæ in foro altrinſecus ſtantes aſtante plebis circulo inuicem cõuiciãtur,ficta atq; infecta canentes,fanda atq; infanda referentes, nec quomodo probabiliter,ſed quo modo inuicem ſpurciſſime dicant,laborantes.* Quia *pugna ſua ipſi cum* Trapezuntio *à me exprobrata eſt,ideo ſimilem mihi,ſed,ut ſuperior eſſet, turpiorem uoluit obijcere,cũ* Alphonſo *quodam equeſtris ordinis, nec addidit cognomen,ut ſibi crederetur,non ſaltem patriam,aut nationem,ut ſciremus,*

Caſtellanus'ne, an Aragonenſis, an Valentinus, an Catelanus, an Portugalenſis, an Italicus. Nam nullum memini Alphonſum eius ordinis apud Regem fuiſſe, niſi illum Cardonam à regibus oriundum, qui poſtea Comes Reginus nuper eſt mortuus. Sed is tametſi in illo flore ætatis, magis tamen fuit formoſus, quàm ſtrenuus, quo nemo fuit mitior, & penè muliebrior, quã uirilior. Sed ſatis fuit dicere ſtrenuum, qui me humi proſtrauit, quod Podio in illa ſua pugna non contigit. Quia dixi eum pugnaſſe in curia, fecit me item ipſe in curia pugnantem, ſed neſcio quare in curia Regia uoluerit eſſe puluerulentum. Quia ipſi pugnis egerunt, addidit mecum actum eſſe & calcibus, & ne ſingula enumerem, quia Papa ipſius pugnos non neglexit, dixit Regem neglexiſſe meos. Podi ineptiſſime fabulator, non ſoleo committere, ut me aliquis cædat, non adeò ſum imbellis et ignauus. Vtinam ita poſſem fortiter tolerare iniuriam, ut iniuſte non infero, non me ad Regem contuliſſem ore ſciſſo, facie puluerulenta, pugnis contuſus, reſperſus ſanguine, labantibus dentibus, quos adhuc ſtabiles habeo, ſed à uultu me Regis abdidiſſem. Sed quæſo, ſi forte oblitus ſum, ut ſignificas, quãquã nihil tantopere, quàm mala, & iniurias recordamur, redige mihi in memoriam, ubi noſtra hæc pugna gladiatoria geſta eſt, ſi pugna dici poteſt, ubi ego uapulando, ille uerberãdo uſq; adeò defeſſi ſumus. Caietæ'ne, an Capuæ? an Auernæ, an Neapoli? an qua in urbe earum, quas adij unà cum Rege? quo anno, et ante omnia, quo ille cognomine erat meus Alphonſus? Ex hac Podiana loquendi ſtultitia, Quintiliani uerborũ mihi uenit in mẽtem è lib. VII. Verum illa ſcholarum conſuetudo ituris in forum poteſt nocere, quòd omnia, quæ in themate non ſunt, pro nobis ducimus: adulterium obijcis, quis teſtis? quis iudex? quod pretiũ? quis cõſcius? Venenum ubi emi? à quo? quando? quanti? per quẽ dedi? Pro reo Tyrãnidis affectatæ, ubi ſunt arma? quos

contraxi

contraxi ſatellites? Neq; hæc nego eſſe diceda, & ipſis utendũ pro parte ſuſcepta. Nam & in foro aliquãdo, ubi aduerſarius probare non poterit, deſiderabo, ſed in foro tantum illam facultatem olim deſiderauimus, ubi nõ ferè cauſa agitur, ut non aliquid ex his, aut plura ponãtur. Quid ergo ais Podi orator inuicte, & Demoſthenica prædite prudẽtia? Ita'ne cauſam in forum affers, in qua à ſcholaſticis, à pueris quoq; refelli facillime poſsis? Quis Alphonſus? quo in loco? quo tempore? quibus præſentibus? Vt in hoc, ita in cæteris. Quia dixeram, ſi foret trapezita, eum literas falſaturum, etſi in ſua trapeza tale quiddam admiſerat, ut me repercuteret, inquit, POG. Sed nõ horruiſti belua impudentiſsima falſitatis meminiße, qui olim Papiæ penuria coactus, ut non redderes pecunias tibi creditas, falſum chirographum cum ſcripſiſſes, accuſatus, cõuictus, damnatus, ante tempus legitimum abſq; ulla diſpenſatione Epiſcopus factus es. Magna profecto dignitas, id ætatis adoleſcentem tantam dignitatem aſſequi ſua uirtute potuiſſe. LAV. Quandoquidem tua ueſania cogis, ut Podi in lucẽ proferam ſcelera tua, ego nõ dixi, ſed ſignificaui, te tuo Breui, quòd Eugenium mittere mentitus es, fuiſſe autorem cædis Alexandrini Patriarchæ. Idq; cũ Eugenius reſciſſet, teq; auidus mulctare uellet, tamen tutela eorum, quibus facinus tuum uẽdideras, te fuiſſe elapſum. Quis hoc ignorat, non propinquorum illorum modo, ut Epiſcopus Cornetinus, Angelus Bocianus ac cæteri, ſed Curialium, qui aliquid ſecretius norint? Breue illud tuum fuiſſe negare nõ potes, ſed ab Eugenio tibi iuſſum ais. Si is tibi iuſiſſet, non illũ & Patriarcham, & Cardinalem, & legatum ſuum captũ, uulnera tumq; fleuiſſet, nedum paulo poſt extinctũ. Sed quid rẽ manifeſtam probo? tu quod obijcis mihi, quomodo probas? Quis ille creditor? quanta ſumma? quod chirographum falſum? Deus te perdat malis exemplis ſtultiſsime calumniator, putas ſic poſſe Alexandrinus Patriarcha.

falſò ſcribi à debitore chirographũ,ut à ſecretario Breue? *qui à tuæ falſitatis tibi es conſcius,ideo mihi conatus es ſimile crimen impingere.*Equidem *non memini me mutuatum eſſe ab aliquo unquam pecuniam cum chirographo,ſed multis mutuaßε.*Verum *non uideo quomodo poßit debitor falſum ſcribere chirographum,niſi ſtultitia aut ſua,ſi plus ſcribit accepiſſe ſe quàm accepit,aut creditoris,ſi minus.*An *non eſt ſtultitia creditoris, ſi chirographum,quod accepit,nõ legit atq; recognoſcit?nam ubi ſemel illud habuit ratum,iam non poteſt irritum facere.* Age Podi,*mutua mihi* 2000 *aureorum etiam,ut puto te factitare,cum fœnore,daboq́; tibi chirographũ ducentorũ duntaxat aureorũ,& poſtea ſi uoles me appellato falſariũ,imò ue rerer,ne tu in chirographo meo,*3000 *ſcriberes pro duobus.* Vides *ut creditor falſare chirographũ nõ debitor,poßit,aſine plumbee? nõ potes interueniße tabellionem dicere,dicis interueniſſe chirographum, quod penes debitorẽ corrũpi non poteſt,quodq́; antequam ab eodem accipiatur,uim nullam habet.* Verum *ut credatur tibi fabella,nõ affers teſtes uiuos præſentesq́;* Ioannẽ *Campeſiũ,qui nudiuſtertius creatus eſt epiſcopus* Placentinus,*qui* Papiæ *in patria ſua me nouit:non* Epiſcopum Atrebatenſem *tũc* Abbatem *& auditorẽ meũ:*Non Ioſephum Brippium Papalis *regeſti præſidẽ:nõ* Maphæum Vegiũ Papæ Oratarium:*nõ* Candidum *collegam tuũ,quos tres in libris de uero bono in ea urbe cõditis feci loquẽtes:non alios plurimos, ſed mortuum,ſed eum,qui poſtquam* Papiam *in conſiliũ* Baſilienſe *iam* Archiepiſcopus Mediolanenſis *profectus eſt,te nũquam uidit:ſed eũ,qui ante me ex ea urbe diſceßit,in qua certe non perſeueraſſem legere ,ſi infamia notatus fuiſſem : ex qua* Mediolanum *nõ me cõtuliſsem legẽdi gratia,ſi talis extitißem. Ais enim uir uerax & minime mendax,* POG. *Sed cum tibi inuito ea dignitas eſſet cõceſſa,credo ne à* Pontifice *culpareris,*

Ioannes Campeſius. Epiſcopus Atrebatenſis. Ioſephus

mitram albam eo,quo acceperas, die in Epiſcopi *curia depo-ſuiſti,quæ uſq; ad hoc tempus ſuſpenſa pendet ad gloriam tui nominis ſempiternam.*Eam *mihi hiſtoriam olim* Franciſcus E-piſcopus Papienſis,*quo cum erat mihi ſumma familiaritas,& antiqua conſuetudo,cum te nondum noſſem,ſingulatim ridens narrauit.* LAV. *Vide homo dementiſſime,& ,ut probaui,mi-tra falſariorum digniſſime,quantopere tecum non conſtes.Ais me antea mitra donatum,quàm tu me noſſes,utpote adoleſcen tulum.At ego priuſquàm adij unquàm* Papiam,*tecũ millies lo-cutus fueram,tecum etiam altercatus, tecum & cum omnibus ſecretarijs de facundia certabam,quippe de cõparatione Cice-ronis* Quintilianiq́; *conſcripſeram, quiq́; etiam auunculo meo tibi in ſecretariatu collega doctior* Romæ *habebar,eoq́; defun cti tandem ſecretariatũ quatuor et uiginti natus annos,quem ne impetrarem, tu ſemper bonorum incrementis aduerſus,apud* Martinum *me accuſaſti, tanquam cæteros ſecretarios,utiq; in illo flore ætatis cõtempturum, quòd diceres unà cum* Antonio Antonius
Luſco *collega tuo,cui tu me accuſaueras,me auſum reprehẽde* Luſcus
re ſcripta illius Antonij,*ob id uidelicet,quòd apud* Cyprianum Piſtorienſem *ad ſepulturã* Bartholomei Montepoliciani *dixiſ-ſem carmen in illius monumento inſcriptum ab* Antonio *cõpo-ſitum uerſu elegiaco nõ eſſe tam egregiũ,quàm alia,quæ hexa-metris uerſibus condidiſſet, melioremq́; poëtam in eo carminis genere* Bartholomæũ *extitiſſe,& penè omniũ optimũ.*Quod *dixi,quia & ita ſentiebam, & me ille ad ſtudia ſolitus fuerat hortari.* Id *uos eodem die, ut magiſter* Palacij *mihi retulit,ad ſummũ* Põtificem *detuliſtis,& nõnihil rebus meis impedimẽto fuiſtis.*Poſt *aliquot tamen dies ad eum à* Cardinali *ſancti* Euſta chij *ſum deductus,qui etſi iunior quàm pro autoritate ſecreta-riatus uiſus ſum, tamen optimam ſpem dedit.* Nouerat *enim patrem meum,& auum maternum, quos ut chariſſimos,cum*

ſoret Cardinalis, in illa fuga Innocẽtij *cum populus* Romanus *ſæuiret in Curiales, per ſuos domeſticos, ut tuti eſſent, ad ſe accerſierat.* Poſt *id colloquiũ cum ſummo* Pontifice, *iuſſu auiæ matriſq; ac materterarum, ob hæreditatem aui & auunculi eodem anno defunctorum, profectus ſum* Placentiam, *petitis tamen in uia* Venetijs, *ut tria mulia aureorum filiæ* Iacobi Eſcu*lani conſobrinæ meæ in monte, ut aiunt,* Venetiarum *collata diſponerem.* Cũ *ob eam rem diutius* Placentiæ *manerem,* Mar*tinus deceſsit,* Eugeniuſq; *electus eſt.* Mox *ortis* Romæ *bellis reuerti ſuperſedi, contuliq; me tunc primum* Papiam, *non ut adoleſcentulus diſcerem, quemadmodum tu putas, ſed ut iam uir docerem, conductuſq; ad legendum* Rhetoricam *ſum multo poſt, quàm tu* Franciſcum *poſtremo es allocutus.* Baſileæ *enim ille pauculis poſtea annis, aut* Mediolani, *ubi tu uiginta annis & amplius non fuiſti, obijt mortem.* Et *quomodo potuit ille loqui de adoleſcentia mea* Papiæ *acta, qui nullam adoleſcentiæ meæ partem* Papiæ *egiſsem? & antequam tu me noſſes, qui, ſi tibi credimus, me puerum impudicum* Romæ *nouiſſes?* Taceo *quod in gymnaſijs* Rectores *de doctoribus diſcipuliſq; cognoſcunt, non epiſcopi, nec meus* Rector *etiam nocentem permiſiſſet illa me affici pœna.* En *egregius commẽtor, en ſingularis poëta, en ſolertia oratoris, non uidere ſe incredibilia loqui, atq; pugnantia.* Maluiſti *potius in apertiſſimo mendacio reuinci, quàm modeſte ſilere.* Et *quia illud peccatum uidebatur admiſſum ab adoleſcente, ideo à uiro admiſſum alterũ ſubdis: inquiens,* POG. Quid *illa* Neapolitana *tabularũ corruptio, non'ne te nequiſſimum omnium ac perfidioſiſſimum, non prædonem, ſed furunculum eſſe cõuicit?* Recordare, *recordare quæſo, uel ſaltem me admone, cũ ob nũmos à mercatore creditos tabulas abraſiſti, & pro quodã pecuniæ numero alterum ſubdidiſti.* Quo *facto in carcerem cõiectum* Regis *benignitas*

ſecundi

ſecundi Epiſcopatus laude priuauit. LAV. *Iterum dico Podi Secretarios chirographa & ſcripturas poſſe corrumpere, non debitores. Teterrime ſycophantarum ac nebulonum, tabulæ nõ penes debitores ſunt, ſed penes creditores atq; tabelliones. Qua igitur ratione poteſt eas abradere debitor? Ego, ſi abra dere potuiſſem tabulas, abſcindere atq; abolere maluiſſem, ut nihil potius, quàm aliquid deberem, præſertim ſine ullo pericu lo falſitatis. O' te iterum dicam, inuictum oratorem ac Demo= ſthenica prudentia præditũ. Quis iſte mercator? quis numerus pecuniæ abraſus? quis ſubſtitutus? à quo tabellione ſcriptæ tabu læ? an ab ipſo mercatore? quẽ in carcerẽ coniectus ſum? ego'ne unquam fui coniectus in carcerem? Ideoq; repugnante cõſcien= tia rogas, ut recorder: quaſi non mea ſponte recordarer flagi= tij tanti admiſſi, tantæ ignominiæ, tanti periculi, talis etiam car ceris. Sed cur non addebas: me accuſatum, cõuictum, damnatũ? ut ſciremus, apud quem iudicem, quo accuſatore, quibus proba= tionibus, quibus altercationibus litigatum eſſet.* Nec pudet te *homo, propter quem carcer uidetur ædificatus, regis habere mentionem tam impudenter, & hic, & in illa mea cum ſtrenuo equite Alphonſo pugna, ubi pro tua ſapientia iuſtũ* Regem *in= ducis, qui innocenti mihi contra pugnos & calces opem non tulit, nocenti ac falſario opem tulit. Verum'ne omnia uideare ſemper dicere planè falſa, & quæ nullũ probabilitatis colorem habeãt, aliquãdo dixiſti, quod credi poſſet, etſi falſum omnino quod, ut opinor, infamis & impius Panhormita te docuit, & homini, ſua ſponte ad omniũ temeritatẽ prono, temeritatis ar= ma porrexit. Ais enim,* POG. *Sed hoc nõ præteribo, tuæ glo= riæ facinus abijciendũ, meminiſti'ne ſacrilege furcifer, quoſdam libros Græcos ex cœnobio religioſarum ſanctæ Claræ mutuo conceſſos, per ſummam fraudem ſurripuiſſe, & Romã clancu= lum aſportaſſe, qui fuerant tuæ perfidiæ crediti? Quã rem ille*

grauiter ferentes,hoc furtum non diſsimularunt,ſed multis cũ uiris hanc iniuriam ſunt conqueſtæ. LAV. *Si erant mihi libri crediti,quomodo ſurripui ſtultiſsime ſycophanta?aut quomodo poteram à ſanctimonialibus illos ſurripere? cur non addebas, mihi permagnam cum illis cõſuetudinem fuiſſe, & nocturnos, tanquam* Numæ *cũ dea* Egeria,*congreſſus ſolitos eſſe?Si uerò nullam illarum allocutus ſum,quomodo ipſæ mihi libros credi derunt?*Ergo Prior *illius cœnobij mecũ egit,non illæ fœminæ.* Qui *ſi mihi libros credidit, qua ratione ego ſacrilegus ſum, cum præſertim libri illi ſacri non eſſent? fuerunt autẽ duo co-dices,unus operum* Hippocratis*, alter de cura boum,canum, accipitrum.*Eos *libros,ut ſcias* P.Clodi,*etiam cœnobiorũ muliebrium cõtaminator,cum diu nemo uellet emere, uir inſignis arte medicina* Antonius Itranus,*& meus et illius cœnobij medicus,mihi nuntiauit eſſe uenales,& nũtiauit tum cœnobij cauſa,ne libri illic inutiles putreſcerent:tum mea, qui amicus eius eſſem:tum ſua, quòd ſcire cuperet, quæ nam illic* Hippocratis *opera forent,nam titulus etiam latinus inerat,illũ eſſe* Hippocratem.Illius *admonitu adeo* Priorem*, nomine,ut opinor,*Gaſparem,*qui eodem anno,in eodem cœnobio,neſcio à quibus,eſt trucidatus,inſpicio libros,conuenimus de pretio,numero pecuniam,ſcribit mihi chirographum, porto illinc libros.* Poſtero *die adeo medicum,facioq; certiorẽ de numero librorũ* Hippocratis.Ille *mirari numerum quantus apud* Latinos *nõ eſſet,cõtendere à me,ut quendam transferrem,ego reſpondere:me nõ audere transferre librum de medicina,præſertim ionice loquẽtem,aptiorem ei rei eſſe* Gregorium *Caſtellanũ,qui & optime* Græca *noſſet,& multos annos operam medicinæ dediſſet,daretq;,atq; ita factum eſt.*Ille *ubi talẽ codicẽ uidit,qualis nullus fortaſsis in* Græcia *eſt,& eum ipſi accommodatiſsimũ de faucibus ſuis quodammodo ereptum, primum multis uerbis à me*

Antonius Itranus.

Gregorius Caſtellanus

cœpit

*cœpit contendere,ut ſibi uel pretio uel cōmutatione traderem, ſe medicinæ ſemper ſtuduiſſe, uelleq́; breui inſignia medicinæ capere,præterea ex illis libris quoſdam transferre, quod ego non ita facile poſſem facere, neq; illi arti unquam operam dediſſem.& alia multa. Adeſt iam duos hic mēſes Gregorius,qui refellere me,ſi mentior,poteſt.Id cum ego differrem,cū amore codicis, tum uerò conſilio medici, qui non adeò hominem amaret,ille rem ad Antonium Panhormitam detulit, atque me exiguo pretio mercatum eſſe pretioſiſsimū codicem. Antonius homo nō mihi inimicus modo, ſed omnibus græciſſantibus inui dens,quiq́; Græcos codices emere ſolet,ne à doctis græcarum literarum emantur,nunquam illos cōmodaturus,adit Priorem, admonet decuplo charius potuiſſe codicem uendi,uicinis omni bus narrat circumuentū à me hominem eſſe. Ne multis agam, ad extremum,ne codice potirentur inimici,ne'ue religioſus ille uir à me aſtute eſſe ſecum actū diceret,adieci aliquot aureos, quo ille nomine mihi gratias egit,& omnem inuidorum fabulā patefecit. Gregorius poſtea fretus mea lenitate iterū adit me, exoratq́;,ut ſibi tranſcribendum commodem codicem ad quadraginta & amplius millia uerſuum, quantum ſcripturæ idem pretio quinquaginta aureorū non * fecıſſet. Quomodo igitur ille emere nō maluiſſet à ſanctimonialibus, quàm tranſcribere? aut nō ab eiſdem cōmodato,ſi dominæ erant,quàm ab alio acci pere?aut tamdiu à me fœminæ natura auaræ,& timidæ libros ſuos nō repopoſciſſent? Interrogato Gregoriū,niſi de ſuo exē plari tranſcripto manu ſua,niſi à me cōmodato codicē uetuſtū accepiſſe,niſi me libros emiſſe cōfitetur,quò minus me ſacrilegum uocites,non recuſo. Quot me uerba repetere,quantū laboris exhaurire cogis fatue? ut nodos tuos, quos in uita mea innexuiſti,exduā atq; enodem. Facile enim eſt nodos implicare, difficile explicare. Audiſti,ut dixi,cōmodatos libros,nō,ſicut*

* Forte, uendidiſſet, legendū.

o 5 tu bar

Mutuo concedere. Commodare. Surripere. Interuertere.

tu barbariſsimus ais,mutuo conceſſos.Pecuniam,panē, uinum, chartam,ſimiliaq; mutuamus:libros,equos,ueſtes,& quæ ſunt id genus,commodamus. Et ſurripuiſſe pro interuertiſſe, quod uerbum cum alibi,tum uerò in Verrinis inuenire potes, quas tu, quoniam totæ in accuſando uerſantur, diceris ex omnibus M.Tullij operibus maxime adamare,amplecti,in oculis ſemper atq; in ore habere.Taceo,quod cum dixiſſes conceſſos, iterū dicis,tuæ fidei creditos.Sed,ut ad rem redeā, an propter illos libros,ego Romam abeundum mihi putaſſem?& quomodo potui aſportare clanculum libros,cum inde Tybur ad Regē, ubi cum exercitu erat,me cōtulerim?multosq; menſes ei legerim? comesq; fuerim expeditionis aduerſus Florentinos? Si propter libros,& clanculum abij,nō ergo ab Rege ſum,& cū ignominia omniq; dedecore eiectus , ut tribus quatuor'ue orationis tuæ uerſibus dicere auſus es.De quo etiam, ut tuæ impudentiæ reſpondeam,quomodo me ille eiecit,expulit,fugauit,ad quē toties ſcribit?Ego uerò illū in caſtris ad montē Caſtellū reliqui, ex quo tēpore nunquā eum uidi,ubi propter imbriū aſsiduitatē durare cū uix poſſem,ipſe mihi, ut Neapolim redirem, ſuaſit. Teſtes ſunt huius rei, cū alij infiniti, qui me Tybure regium præceptorem & in caſtris uiderunt, tum regius Conſeruator

Petrus Biſuldunus.

Petrus Biſuldunus reditus ac periculi ſocius.Nam cū è caſtris, quæ eodē mane mota erant, Senā peteremus, latrones centum ſexaginta nos inuaſerunt.Hieronymū regium ſecretariū dignū Guarino patre iuuenē,cum aliquot alijs qui præcedebāt,excecperunt,nos ignari rerū ad primū occurſum quinquaginta circiter prædonum, inuicem hortari,agmē inſtruere,ſtrictisq; gladijs obuiā ire,conariq; perrūpere,ubi duæ aliæ latronū cohortes dextra leuaq; per aduerſos colles ſubire,cōuerſis frenis retrofugam facimus,quidā tamen capti ſunt.Et quia reuerti in caſtra minus tutū nobis erat,coactis ex ijs,qui aſsidue à tergo ſociorum

ciorum ueniebant,partim armatis,partim inermibus, ad octoginta uiros inſtructi proceſsimus,latrones per nebulã, uiſis aliquot criſtis equitum noſtrorũ,ut poſtea Senæ ab eiſdem didicimus,ſuſpicati maiorẽ manum,aggredi nõ ſunt auſi,atq; ita euaſimus. Hieronymus,etſi magis adoleſcens,quàm iuuenis,tamẽ, ut poſtea mihi retulit,ab hoſtibus tortus eſt. Eo periculo moti propinqui pleriq; & amici mei,è Neapoli,quò iterũ redieram, ad accipiendam rem nummariam,cũ tamdiu Rex nõ rediret,me accerſierunt:ſummo Pontifice mihi non aſpernandã conditionem pollicente. Ibi ego rebus meis,& decẽ dolijs uini,&, ut ſcias quàm clanculum Neapoli iterum diſceſſerim,pluribus cuniculis paſsim coëmptis,quos donarem duabus uirgunculis conſobrinis meis,in nauem impoſitis,cũ uno famulo ego uia terreſtri Romam ueni,& quidem cum tribus equis,quos toto penè illo anno alui. Neq; eſt,quòd inopiam mihi illius obijcias tempo ris. Veni enim Romam,non,ut tu barbare ais,aduentaui,ueſtibus,& coccinis,& ſericis,& auro ornatus. Nam quòd diuerterim in domum Ambroſij Dardani mariti ſororis, feci quod debui: Quò enim debui diuertere potius quàm in domum, ubi erat mater & ſoror? & cuius meam ego partem ſorori ceſſeram? Nolo ita me diuertiſſe putes, aut potius dicas atq; mentiaris,ut ille me aluerit. Nã,etſi prædiues eſt, tamen multo quàm ego timidior eſt paupertatis,ac magis rebus ſuis parcit, & nõ dico omnia,ut tu, quæſtui habet, ſed ex propinquis quoq; mauult lucrum facere, quàm damnum. Itaque ex dimidiato, quo apud eum manſi anno,ex tribus equis uno,ex dolijs decem, ne alia dicam,nouẽ à me donatus eſt. Sed iam tempus eſt ad id reſpondere,quod tu mihi de hæreſi obiecisti:multa pro tuo more confingens: In quo non patiar te diutius iactare,nec Cacum in tenebris incendia uana mouere. Cacum autem non ſolum te dico, ſed etiam illum ſignifico, nolo ego quidem hominem nominare

Aduentare.

minare

minare,qui autor illius machinamenti fuit,idem opinor,de quo tu loqueris, cum inquis: POG. *Adeſt unus ex maioribus natu & dignitate, cuius nomen honoris cauſa reticeo, qui ſe affuiſſe affirmat,cum de te ſententia ferretur,& ſe cauſam fuiſſe præcipuam dicit,ut* Regis *pietas ad te eximendum teterrimo cruciatu moueretur.* Qui *cum poſtmodum tuam peruicacitatem & inſaniam nouerit,ſe ut olim ſalutis,ſic aliquando damnationis meritæ cauſam fore aſſeuerat.* LAV. Forte *aliquid tu ab illo,quem ſignificas audiſti, ſed, ut omnia iſta audieris,non poßum adduci,ut credam cum nulla certa ſententia fuerit lata.* Verum *tu cum iſto tuo,quiſquis eſt,audi: & ubi audieris,qualis ego,qualis tu, qualis ille ſit, ſtatue.* Ego *ſi iſtud, quod mihi obiectum eſt,hominem hæreticum facit, quod non opinor,uos potius,tanquam male de religione* Chriſtiana *ſentientes,eſſe hæreticos ſpero conuincere : nihil addens ad illa, quæ tunc in controuerſia fuere uerſata.* Iſte *tuus clandeſtinus mihi minator,de me optime ne dicam peßime meritus,agnoſce quàm uerus ſit,quàm bonus,quàm doctus.* Iam *primum de ſua, hoc eſt,de iuris cum ciuilis,tum uerò pontificij ſcientia ſic ſenſit,aut certe ſic loquitur,ut eam non modo ſummam omnium, uerumetiam ſolam uelit eſſe,nihil artes liberales,nihil philoſophiam,nihil poſtremo eſſe theologiam.* Quæris *cur ita uelit? quia nihil omnino illarum deguſtauit,ut uerũ ſcias eſſe, quod dicitur:ſcientia nullum habet hoſtem,niſi illius imperitum.* In *hac autem totum ſe ingurgitauit,demerſit,ut nunquam illi nequeat emergere,et ſe planè omnium,qui fuerunt,qui ſunt,qui eſſe poßunt,longe principem aſſeueret. Sed hoc inter ſuos loquitur,atq; indoctos.* Nam *ſine hoſte nullus audacior, aduerſus hoſtem nullus ignauior.* Hic *Caietæ,cum à quibuſdam ſuæ gentis hominibus me laudari audiſſet,ut grammaticum, rhetorem,poëtam egregium & dialecticũ,philoſophũ,theologum, & lite*

& literis Græcis mediocrẽ, Nugæ ſunt iſta, inquit: Iuris ſcientia eſt rerum regina, quæ uiros facit ac potentes, quæ ſcientia ſcientiarum, imò ſola ſcientia eſt, quam pauciſsimi, & uix illi probe intelligunt. Atqui Laurẽtius, illi inquiunt, non alienus eſt ab iuris ſcientia, quippe q cũ aliàs, tum uerò ſuperioribus diebus totũ corpus iuris ciuilis euoluit. Perturbatus hic ſanè, quid, ait'ne iſte ſe intelligere ius ciuile? Quid ni, illi reſpondent, cum etiam in opere ſuo de elegantia linguæ latinæ Iuriſconſultos teſtetur. Fieri non poteſt, hic inquit: Erit enim alter Ioannes Baialardi, qui ſe iactare ſolitus, nullum nõ librum ſe intellecturum, tamen ad primũ locum iuris ſibi propoſitum hæſit, ſeq; illum non intelligere confeſſus eſt. Itaq; iuſſit me ad ſe uocari, acceſſi. Hic ſtatim monere cœpit, atq; caſtigare, ne falcem mitterem in meſſem alienam, eſſem mea doctrina contentus, ne'ue ſacra iura illotis manibus tractarem. Ne multis morer, proponit mihi exponendum illum eundem locum, in quo uelut in uado hæſerat, cymba Ioannis Baialardi. Agnoui ſtatim hominis improbitatem, qui meam gubernandi artem nõ in alto mari, nõ in freto aliquo, non in prætereundis ſcopulis, ſed planè in ſyrtibus, ubi prorſus mea nauis ſederet, experiri uolebat: quaſi ipſe uetus gubernator unquã per has ſyrtes nauigaſſet. Erat enim locus apud Codicem Iuſtiniani: finium regundorum, qui incipit: Quinque pedum præſcriptione ſummota, quem negant ab aliquo eſſe planè cognitum. Quid peruerſius, & ingenio Podiano ſimilius, quàm uelle damnare, me, ut nihil iuris intelligẽtem, quia locum aut nulli aut uix ulli intellectum, non intelligerem? Hic ego quid aliud agerem, quàm ut ipſum inſidiatorem meum in eaſdẽ ſyrtes impingerem? &, ut magis doleret, non illas mihi eſſe ſyrtes oſtenderẽ? Audacter itaq; reſpõdens dixi: mirari me, cur eum locũ mihi proponeret, de quo intelligendo magis, quàm lecto gloſſæ querentur, Ideoq; debuiſſe proponi

Locus in Codice Iuſtiniani.

non ei

non ei,qui aliquid iuris ſe intelligere diceret,ſed ei,qui omnia: ſed me conaturum exponere illũ,quẽ ſenſum loci antea ſcierit, ipſe uiderit. Itaq; repetens iam inde à duodecim tabulis de iure uſucapionũ,quam ſententiã cõtra Facium *&* Panhormitam *ex plicaui,ita confudi hominẽ, ut ſe uix me ſalutato in cubiculum abdiderit, ſemperq́; me poſtea odio habuerit, & ulciſci cupe= ret:uir omni muliere uindictæ cupidior, præſertim quòd au= diſſet paulopoſt,quandã me rẽ de iure cõponere,cuius,ſi tutũ eſſet,nunc facerẽ mentionẽ. Sed nõ ſunt omnia in præſentiarũ pateficienda.*Habes *originẽ odiorũ inter me,& iſtũ,ſi tibi cre dimus,amicũ meũ,qui poſtmodũ me iſto facto,quod mox narra bo,uoluit ulciſci: in quo alterũ meum inimicum habuit comitẽ* Epiſcopum *nunc* Maioriſcenſem,*tunc* Aleſanũ,*qui ex hac cau ſa extitit mihi inimicus.Semper enim imperiti,& ijdẽ de ſe be ne,hoc eſt,falſo ſentientes,peritis,ut à quibus reprehẽdi ſolẽt, extitere inimici,ut ille ſuperior ægre ferebat:me uerſari in iu= re ciuili,ita hic in theologia,cuius eſt profeſſor:uerſari,inquã, alio modo,quàm ipſe uerſatur: homo nullis bonis literis prædi tus,ac planè inermis, niſi quibuſdam ineptijs, ſed ante omnia adeò iracũdus,impatiensq́;,ut,dum cũ uideas,in ipſo uultu ira cundiam cũ ſuperbia ſedere exiſtimes.*Tacebo *alias diſputatio nes,referam unã breuem.*Quodã *die apud ſanctã* Mariam *de muribus extra muros* Campanos,*cũ* Arnoldus Pallas Epiſco=
Epiſcopus Vrgellenſis. *pus* Vrgellenſis *omniũ* Epiſcoporũ *nobiliſſimus,qui nunc* Nea
Epiſtola Chriſti ad Abagarum. *poli eſt,uexilla regia,ut moris eſt,initiaſſet,uenimus apud eum in cõtentionem.Cumq́; hic attuliſſet pro teſtimonio epiſtolam* CHRISTI *ad Abagarum regem,deriſi hominem,qui Abaga rum nõ modo regem,ſed hominẽ fuiſſe exiſtimaret,& inquã:* An *ignoras iſtam epiſtolam inter apocryphas,atq; adeò inter fictas ac falſas in* Decretis *eſſe poſitam?Hic affirmare,& per= tinaciſſime ſuo more cõtendere.*Ibi Vrgellenſis,*quippe qui de=*

creto

cretorum doctor eſt, Iam, *inquit, tolerare non poßum, aut iniquitatem tuæ cauſæ, aut improbitatem tuam, qui rem aperte fal ſam coneris defendere.* Et *cũ hic aduerſus illum quoq; iracũde inſurgeret, ab omni cœtu coërcitus eſt, obiurgatusq;.* Ex eo die *nunquam me poſtea, niſi torue, aſpexit, ac ne ſalutatus quidem reſalutauit, iunctusq; cum illo altero* Epiſcopo, *iniuſtitiæ conſulto, de me frequenter maligne loqui, & conſultare ob illud præcipue opus, quod nuper compoſuiſſem: quod ſi hoc pacto ſubruerent, magnas ſibi ſpes proponebant.* Non *licet apertius loqui: forte erunt, qui hæc intelligent.* Ego *autem non putaui hoc omnino reticendum, quod ſtultitia iſtorum factum eſt, aut potius peruerſitate, ut opus emanauerit, nec iam retrahi poßit.* Quod *fortaſſe non emanaßet, niſi libido uel honorũ nimiorũ, uel ulciſcendi contumeliam acceptam eos peruertiſſet, etſi maluiſſent mecum grauitate quàm leuitate, conſilio quàm impetu, ratione quàm dolo agere. Sed quomodo agent grauiter, moderate, ſapienter, homines leues, furioſi, imperiti? Iſti igitur cum diu captaſſent, me opprimendi tandem nacti ſunt occaſionem. Aliquot poſtea annis, cum eſſemus* Neapoli, *cõcionabatur quidam frater* Antonius *Betontinus ordinis minorum, qui his paucis diebus* Romam *uenit, uociferator egregius, niſi quòd ſemper ferè rauceſcit.* Huc *enim iam deuentum eſt, ut concionandi munus ſit, uociferari, & clamorem uenditare, atque ut* Cicero *ait, latrare, non agere, & optimus orator ſit optimus rabula.* Hic *igitur, cum per eam* Quadrageſimam *frequenter pueros, qui aderant, excitatos ac ſtantes iuberet ſecum clamare, forte die quodam interueni, cum doceret illos ſymbolum, inquiens:* Petrum *dixiße,* Credo *in unum deum patrẽ omnipotentem.* Andream *uero:* Factorem *cœli & terræ, & ita reliquos deinceps* Apoſtolos. Vbi *perorauit, interrogo* Angelillũ Campanum, *qui mihi proximus ſteterat, uirum & doctum & grauem*

Symbolũ Apoſtolorum.

Angelillus Cãpanus.

grauem,Regisq; ſecretarium,nunquid uſpiam ita conditũ ſym bolum fuiſſe legiſſet. Ille ſe uerò nuſquam: nec unquã audiſſe, niſi ab eodem, Hieronymum fuiſſe Romanum. Itaq; conſtituimus adire hominem aliquo die. Verum cum id negligentius fe=ciſſemus, die ſabbato ſancto circa ueſperam, cũ forte extra muros obuij eſſemus, & pro conſuetudine collocuti, oſtendit mihi ruinas domorum ſuarum, & deſerta bello prædia mox, Volumus'ne, inquit, en ſupra muros eius monaſterium, adire fratrẽ Antonium de illis quæſtionibus ſciſcitatum? Vt libet, inquam. Imus, reperimus hominem, norat utpote uicinum exorſus. Laudate me, ut doctũ, & ſtudioſum. Ego interpellato eius ſermone, ne putaret ille me diſputandi ſecũ gratia adiſſe, dixi me ab Angelillo forte perductũ, ut cõmuniter duas res omnino ſciſcitaremur, easq; perbreues, cuius rei temporis anguſtia teſtimonio foret, eſſe enim iam ſerũ diei, atq; ita rem habere Angelillus cõfeſſus eſt, inquiens: Volumus à te doceri, quis tradit, quod ego audiui te dicentẽ: Hieronymum fuiſſe Romanũ. Tum ille: Multi tradunt, ſed quis negat? Primum hominis ſtultitiã, quaſi alius deberet oſtendere, quis negaret, & nõ ipſe, qui hoc affirmauerat, ac rogabatur, quis traderet, reſpõdi: Hieronymus ipſe non ſe Romanũ facit, ſed Dalmatam ſiue Pannoniũ ex Stridone oppido, quod olim fuiſſe ait confiniũ Dalmatiæ & Pannoniæ. Alij, inquit ille, Romanum fuiſſe aiunt, alij Dalmatam. Egregia tergiuerſatio, quaſi alij magis noſſent natale ſolũ Hieronymi, quàm ipſe Hieronymus, aut potius quaſi ulli alij hoc dicerent, quos, ſi qui eſſent, nominare debebat: quanquam, ut audio, nudiuſtertius apud Romanos cõcionans, Hieronymũ affirmauit eſſe Romanum, ſed cur ita ſentiat, nondum accepi cauſam, opinor, quòd alicubi ſe Romanũ Hieronymus nominat, ueluti ad Damaſum ſcribens, quòd uidelicet eſſet latinus, quòd Romanã, hoc eſt, latinam & Romani Pontificis fidẽ ſectaretur. Ego, ſtatim co

Hieronymus Dalmata.

tim cognita hominis & imperitia et improbitate, nolui inſtare. Nõ enim redarguendi eius, ſed cognoſcendi gratia uenerã, & diſcẽdi, nõ docẽdi. Itaq; prima quæſtione omiſſa, quid inquã de altero? quis tradit membratim articulatimq; ſymbolũ fuiſſe ab Apoſtolis conditum? Ille tanquam ex priore quæſtione, cui nõ ſatisfecerat, bilem contraxiſſet, arroganti uoce reſpondet: doctores eccleſiæ. Ego uidens ſimile hoc reſponſum eſſe illi ſuperiori, cũ dixit, multi tradunt: ne me tam confidenter tractaret: Quinam doctores, inquam? quinam doctores? Ille & Angelillum complectens per contemptum mei, non eſt hoc eius artis, cum riſu, hoc eſt, cum deriſu dicere. Mirari ego confidentiam hominis, qui auderet me, ut indoctum cõtemnere, quẽ ſe quoq; doctiorem in altera quæſtione expertus eſſet: &, ut fatear, iam nonnihil ſtomachari, quòd is, qui publice de modeſtia, de manſuetudine, de charitate ſermones haberet, alterũ ſimpliciter de rebus honeſtis ac ſanctis percontantem, contemptui haberet. Me tamen continens, Si foret, inquam, hoc artis meæ, nõ ad te interrogandum ueniſſem. Verum ſi tui artificij eſt, quin potius doces, quàm derides? Ille perſeuerare in ridendo, atq; identidẽ dicere: doctores eccleſiæ. An non, inquam, inter doctorem atq; doctorem intereſt? tametſi doctores uulgo dicuntur, quicunq; aliquid ſcribere tanquam docti ſunt auſi, pluresq; ſunt iam doctores quàm docti. Veri doctores ſunt illi, quos eccleſia probauit, ueluti ij quatuor, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Gregorius. Ad hæc ille non ridens, ſed iratus, At non, inquit, iſtis minor eſt Bonauentura, qui hoc tradit. Eſto, inquã, Bonauentura tuus etiam maior illis, ſi libet, addidiq;, ut hominem uiciſſim deriderẽ, etſi ſemper inter minores numerabitur, tamẽ in re hac nequaquã eſt illis cõparandus. Nam in ijs, quæ ratione conſtant, poteſt antiquitatem ſuperare poſteritas, ut in dialectica, medicina, philoſophia: in notitia autẽ uetuſtatis atq; in hiſto-

[Margin: Symbolũ Apoſtolorum.]

[Margin: Doctores.]

ria ſuperiorum temporum,quo pacto poßumus nos maioribus noſtris,ſi modo probabilia tradiderunt,repugnare & antecellere? Bonauentura *quibus in libris hoc,quod ſciſciter,reperit? an non putas eum,inquit,uſpiam reperiſſe?* Tu,*inquam,meam cauſam tua indignatione de bona malam conaris efficere.* Ego *interrogo,ut diſcipulus,nõ irrito,ut aduerſarius.* Imò,*inquit, ut aduerſarius loqueris, qui non diſcere uis,ſed contendere.* Si *non doces,inquã,quomodo poßum diſcere?* Quia,*inquit,oportet addiſcentem credere.* In *ijs,inquam,oportet credere, quæ ſunt dogmatica,non autẽ in ijs,quæ noſtrũ hoc,quæ ſunt elẽchica.* Etiam,*inquit, in mea facultate mecũ contendere audes, qui tecum cõtenderem in tua,quippe qui* Rhetoricã *legi quindecim omnino natus annos?* Et *cum multa de ſe homo imperitißimus iactaret, cũ multa etiam brachiorũ ac totius corporis iactatione,non aliter,quàm ſolet in cõcionando:*Atqui,*inquã, non iſtud præcipit ars* Rhetorica,*ut tanquã gladiator corpus huc & illuc,ac brachia exagites.* Hic *ille ad cõtumelias & cõuicia erumpere.* Ego, *etſi eo die corpus dominicũ ceperam,tamen tẽperare me nõ potui,quin dicerẽ:* Tu *& priuate & publice furioſo ſimilis es.* Hæc *dicẽs è loco egreßus cũ ſocio ſum, relinquens illum inſanientem cũ multis tum eiuſdem ordinis, tum alijs,qui ad clamores eius accurrerant.* Eadẽ *nocte,ut quidam aiunt,ſiue ſua ſpõte,ſiue alicuius admonitu,ſiue uocatu illius primi cõcertatoris mei,ad eum ſe cõtulit,cumq; illo & altero meo hoſte diu locutus etiam eſt.* Poſtero *die, quo fuit* Paſcha,*loco nouæ materiæ in medio ſermone de me, uerũ non nominatim,loqui cœpit:eſſe quendã,qui neget ſymbolũ membratim articulatimq; per* Apoſtolos *eſſe cõpoſitum,illũ uidelicet, qui neget quatuor elementa,decemq; prædicamenta,ſed utraq; terna,& alia quædam, quæ ego in* Dialecticis *diſputaſſem.* En *mirum religioſum,& qui humilitatem,patientiam,cõtemptum mundi*

mundi, non modo prædicet, ſed etiam ipſa ueſtis uilitate promittat, imò homo inanis gloriæ cupidiſsimus, & ſibi, non populo prædicās, captator auræ popularis, ac muliebrium uocularũ uenator. Quo pacto hic ferret uerbera, qui uerba paulum contumelioſa nō tulit? uis proximum, ut ab recto errantem, caſtigare? corrige ſine arbitris, admone, obſecra cũ omni patientia & doctrina. Nam iſta publica accuſatio, nō emendatio proximi eſt, ſed irritatio, ultio, ſcandalum. Nemo enim fuit ex omni ciuitate, qui affuerit, qui nō intelligeret id de Laurentio dici. Nec id uno die feciſſe cōtentus, altero, tertio, quarto perſeuerauit: quaſi me ad ſecum publice diſputandum apud plebem & mulierculas prouocaret. Nec prius deſtitit, quàm Rex de hac re certior à me factus Matthæum Malcferitum Iuriſconſultũ ad hominem inhibendũ miſit, cũ adhuc ægrotus iaceret in lecto. Ego per duos ultimos prædicationis illius dies, tanquam ab eo ad ſecum diſputandum, ut dixi, prouocatus, eadem, quæ ipſe in me reprehenderat, propoſui publice per me in principali urbis templo aſſerenda cōtra quoſcunq;. Corrogo pleroſq; è nobilitate Neapolitana, ut prælio interſint, & imprimis regiũ filiũ Ferdinandum, & cum eo Simonem Corelliam, qui nũc Comes eſt, quaſi nutritium eius. Et cur nō in hac potius aula tam apta & tam capaci, Corellia inquit? Si uobis, inquam, iſtud, & mihi cordi eſt. Vix dixeram, ſtatim iubet idem expediri aulã, ac ſterni parariq; ſuggeſtũ, ex quo eram habiturus orationẽ. Nullus enim locus in tota urbe erat magis idoneus, quàm illa aula ad ſanctã Mariã cognomine Coronatã. Ibi uideres totam ciuitatẽ diſputationis noſtræ expectatione ſuſpẽſam, & aduerſarios ſolicitos, trepidos, diſcurſantes, timorẽ ſuũ præferẽtes. Fuerũt ex ijs, qui cōfiterentur, hoſtes meos nō fuiſſe auſos publice mecũ omni populo diſceptante cōtendere: ne ſe obruerẽ eloquentia. Itaq; cũ Rege egerũt, ne quid ſeditionis oriretur, ut me iuberet

Ferdinandus regis filius.
Simon Corellia.

diſputatione ſuperſedere. Venit ad me ueſperi uir ſtrenuus

P. Sanctius præfectus Neapolitanus.

P. Sanctius præfectus Neapolitanus, aitq; Regẽ mihi ſuadere, ut diſputationẽ differrem, dũ ipſe cõmodiore ualetudine eſſet. Ego regio cõſilio retentus, poſtridie, ut ſcirent qui cõuenturi erant, non futurũ eſſe certamen, & timorẽ ſuum hoſtibus exprobrarem, affixi ualuis eiuſdẽ tẽpli Coronatæ hoc diſtichon, Rex pacis miſerans ſternendas marte phalanges, Victoris cupidum cõtinuit gladium. Hæc res, mirũ dictu eſt, quantopere perſtrinxerit animos aduerſariorũ, cum præſertim ego palàm pro uictore me gererem. Hoc illi nõ ferentes, tum inimici mei, tum cupidi in mea damnatione plus ſibi honorũ cõparare, adhibito Laurentio Epiſcopo Puteolano, qui diu recuperare ſuum Epiſcopatum, quod aduerſarũ partiũ fuiſſet, nõ poterat, clàm aduerſum me cõminiſci incipiũt: dicentes nõ eſſe tolerandũ: homines credere, nõ eſſe ab Apoſtolis conditũ ſymbolũ, quanquã aliud clandeſtinũ coquebant conſiliũ, duce illo potentiore Epiſcopo, iuriſconſultorũ ſua ſolius ſentẽtia principe. Is enim fremere, cũ alia quædã aduerſum me proferens, tum locũ quendã Decretorum, expoſtulareq; cũ Epiſcopo Vrgellenſi, qui meus eſſet protector, cauſamq; meam tutaretur. Quid enim ais, inquiens, cõtra hæc uerba Decretorum? Ipſe enim Conſtantinus dedit facultatem Chriſtianis, libere cõgregari, ſub hoc itaq; ſancti patres in cõcilio Niceno de omni orbe terrarũ cõuenietes, iuxta fidem euangelicã & apoſtolicã, ſecundum poſt Apoſtolos ſymbolum cõdiderunt. Vrgellenſis reſpondere, nõ eſſe Decretorũ libros per ſeſe approbatos, quo minus refutare liceat. Ille nõ Gratiani dicere uerba eſſe, ſed Iſidori. Ne Iſidori quidẽ uerbis, iſte reſpõdere, tali in re eſſe ſtandũ, niſi ei ſuperiores doctores maioresq; cõſentiant. Cum eſſet aliquãdiu altercatum, narrat mihi rem omnẽ pro ſua in me beneuolẽtia Vrgellenſis, oſtenditq; in Decretis locum. Eo lecto, Pereant, inquam, niſi legendum

Epiſcopus Puteolanus.

gendum eſt: ſecundo, hoc eſt, in concilio Niceno poſt Apoſtolos ſecundo, nõ ſymbolum ſecundũ. Nam concilium Apoſtolorum fuit illud Hieroſolymitanum, cuius meminit Lucas, cum illuc Paulus & Barnabas quæſtionẽ de circũciſione ex Antiochia attuliſſent, ſtatimq́; Antonellũ Cauianenſem imprimis eruditum uirum adeò, quem ſciebam habere uetuſtæ ſanè literæ Iſidorum. Comperio ita ſcriptũ, ut diuinaueram, exclamo præ gaudio: ò uulgus doctorum indoctorũ: affero codicem ad Epiſcopum Vrgellenſem: admiratus ille celeritatẽ ingenij & mihi gratulatus, iubet me oſtendere locũ Archiepiſcopo Panhormitano, qui proxime Baſilea redierat, principe ea tempeſtate omnium in iure pontificio doctorum. Ille opinor, quòd ſemper de ſecundo ſymbolo ſenſerat, ut erat acutus & ſolers, dicere illud ſecundo eſſe aduerbium. hoc eſt, ſecunda uice. Ego reſpondere, cur potius aduerbium, quod raro reperitur, quàm nomen eſſet? cũ præſertim uideantur ij ſancti patres bis condidiſſe ſymbolum, ſi ſecũdo foret aduerbium. Non dixi ſecundo ſymbolũ conditum à ſanctis patribus poſt Apoſtolos, quaſi prius illud Apoſtoli condidiſſent, ſed ſesundo illos condidiſſe, quaſi prius aliquod aliud cõdidiſſent. Præterea locũ iſtũ Iſidori, qui foret controuerſus & dubius, nullam in alterutrã partẽ facere fidẽ. Non enim de intellectu eius cõtrouerſiam eſſe, ſed de rei ueritate, utrum ab Apoſtolis, an à trecentis ac decem & octo ſanctis patribus primum ſit ſymbolũ cõditum, quorum duorum, prout hoc aut illud probatum fuerit, ita uerba Iſidori, aut in hunc, aut in illũ ſenſum accipienda eſſe. Quid igitur ipſe haberet à ſuperioribus eccleſiæ doctoribus de hac re traditũ? Ille nihil recordari. Ego, ut iam inde, inquam, à Luca incipiamus, quomodo fieri poſſet, ut tantam rem ille Apoſtolorum Actibus non mandarit? qua neſcio an ulla dignior quæ literis mandaretur: cuius nec locũ, nec tempus, nec modum, nec ordinem tra-

Antonellus Cauianenſis.

dunt,qui ab apoſtolis factam eſſe affirmāt. Quòd *ſi ab Apoſto lis ſymbolum factum eſſet, non dicam qua ratione* Arrius *errasſet,ſed quid cōtrouerſiæ,quid negotij fuiſſet?quid opus* Niceno *concilio ad eum condemnandum?immò quid opus alio ſymbolo?*Si *enim conſtabat de ſymbolo* Apoſtolico,*quid attinebat nouum condere?*Si *non conſtabat,quis audeat dicere,ſingulos eius articulos ſingulorum fuiſſe apoſtolorū? Adde quòd* Nicena *ſynodus ſymbolum cōdidit ad illum uſq; locum:cuius regni non erit finis.*Ergo *illud* Apoſtolicū, *in quo de ſpiritu quoq; ſancto cōmemorabatur,decurtauerunt.* At *poſtea adiecerūt in* Conſtantinopolitana *ſynodo,certe ideo adiecerunt,quia antea in nullo fuerat ſymbolo,quia in ſpiritu ſancto* Macedonius *delinquebat, qui profectò non errasſet,ut reor, * ſi* Apoſtoli *perfectum ſymbolum reliquiſſent : auſim dicere, penè maioris quàm* Euangelia *autoritatis futurū:quòd* Euangelia *ſingulorū eſſent,ſymbolum uerò totius* Apoſtolici *ſenatus.*Adeo'*ne inter* Latinos *Græcosq; unquā de ſpiritu ſancto ſchiſma extitiſſet? nec ſymbolū* Nicenum *tantopere,ſed apoſtolicum nominatum fuiſſet?* Infinita *alia dici poſſent,ſed à me,quæ dicta,apud* Archiepiſcopū *fuere,repetuntur.* Ille *probabiles ſibi uideri rationes meas reſpōdit,ſed uelle ſe cōſiderare diligētius.*Ego *ab eo digreſſus,& pro cōperto habens:uerbū apud* Iſidorū *eſſe ſcribendum,ſecundo,nō ſecundū,idq; nō aduerbiū eſſe,ſed nomē, ſcripſi epiſtolā ad collegium* Iuriſconſultorū Neapolitanorum (Non *potui fateor cōtinere impetū, quin imperitiæ inimicorū inſultarem)ut locū illum* Decretorū *emendarent,& hanc occuparent laudem emendandi mendoſam in* Decretis *ſcripturam, conſtituere enim me de ea re ad doctorum* Italiæ *collegia ſcribere, iuſſiq; reddi literas nobiliſſimo & nulli illic ſecūdo in ea facultate, mihiq; amiciſſimo* Antonio Maramaldo. Eas *pleriq; illorum cū legiſſent probaſſentq́;,*Ioannes Antonius Carrafa, *pari*

Ioannes Antonius Carrafa.

pari nobilitate uir, & ſcientia proximus, & mihi ſanè amicus, ſed leuis, & ut uulgo uere dicitur, magis incõſultus, quàm Iuriſconſultus, pertulit ad illum principem iuriſperitorũ ſibi amicum ac ſimulẽ, quibus literis quaſi quibuſdã facibus accẽſus homo alioqui natura incenſa ac ueſana, inducit Vicarium Archiepiſcopi*(nam archiepiſcopus aberat)in cuius epiſcopio ipſe habitabat, familiarẽ, ut me poſtero die ad ſe citaret, ac cætera cõtra me inſtruit.* Ita *poſtero die citor, ut eadem hora* Vicario Archiepiſcopi *præſto ſim.* Ego *& ſi aliquid, non tamen tantum doli ſuſpicatus, pergo ad hominem, ſine aduocatis: credens aliquid altercationis fore.* Non Epiſcopum Vrgellenſem, *nõ* Ioannem Olzinan, *nõ* Arnoldum Fonolledã *ſecretariorũ principem, nõ aliquẽ meorum amicorum certiorẽ facio.* Inter eundũ *à multis interrogor, quò eã: reſpõdeo, ad* Vicariũ *cũ aduerſarijs diſputatum.* Ita *multi diſputationis audiendæ cupidi ſequũtur.* Vbi *peruenio, offendo aliquot pontifices ac phariſæos, ſtatimq; me inſecutus eſt, qui acceßum meum expectarat* Ioãnes *epiſcopus* Aleſanus*: nam ille* Caiphas*, ut poſtea accepi, à feneſtella quadam epiſcopi deſpectabat. Conſident illi, ego cum corona ſto iam tunc ſuſpicans non eſſe illam legitimam diſputationem.* Ibi *frater quidam prædicatorũ, quẽ aiebant* Inquiſitorẽ, *percõctatur, quid de ſymbolo ſentirem, ab* Apoſtolis*'ne cõditum, an nõ.* Ego *me ſentire, non ab* Apoſtolis*, ſed à ſynodo* Nicena *conditum,* Nam *quomodo ſecus ille? imò iſtud ſentire hæreticum eſſe.* Ego *affirmare: me id multis rationibus eſſe probaturum.* Ille *non eum diſputandi, ſed abnegandi eſſe locum.* Hæc *dicẽs, profert epiſtolã meã, qua me impugnare* Decreta *aiebat ſi in ea perſtarem ſententia, ſe pro hæretico me damnaturos.* Ibi *ego, ut omni turba me extricarem, inquam:* De *his idem ſentio, quod mater eccleſia.* Reuoca, *inquit ille, quod ſcripſiſti de his, quodq; dixiſti.* Cur *non potius, inquam, uos docetis eße*

reuocandum? Etiam, inquit, in prima opinione perſtas? An uos, inquam, mauultis oris mei, quàm animi emendationē? quo enim pacto ego emendor, niſi idem, quod ore fateor, animo ſentiam? an hoc quæritis, ut iterum uel ira uel imprudentia ex meo ſenſu loquar, & iterum relabar in errorem? Ibi Ioan. *ille, eiuſdē ordinis fraterculus,* Aleſanus *epiſcopus:* I*ſtuc ipſum nolumus ut relabaris, notam enim habemus contumaciam tuam.* Nō *fuiſti, inquam, auſus æquo campo mecū decertare, ideo me ad has anguſtias redegiſti, ſed erit aliquando tempus meum.* Tūc *ille exurgens me per pectus arripuit:* T*ibiq; hic, inquit, ſuperbia eſt deponenda.* Id *cum cæteri tacite improbarent,* Q*uid, inquit* I*nquiſitor, reuocas'ne quæ ſcripſiſti atq; dixiſti?* D*e his omnibus, inquam, idem ſentio, quod mater eccleſia, quemadmodum dixi.* Id *ſatis reſponſum cæteris uiſum eſt.* T*um* A*nna, hoc eſt, idem* A*leſanus* E*piſcopus, quid de decē prædicamētis?* E*tiam'ne decem prædicamenta, inquam, ad fidem pertinent, tanquam decem præcepta legis?* A*d hoc cum cæteri murmuraſſent: indecens eſſe de* D*ialectices dogmatibus ueluti de articulis fidei quæri,* Q*uid ni, inquit* A*nna, ad fidem iſta pertineant? an ignoratis illo* D*ialecticorum dogmate, quod iſte in ſuis diſputandis quæſtionibus propoſuerat, de ſenſu diuiſo & compoſito, maximas in theologia res explicari, ac reſolui ſolere?* E*t cum ei quidam aſſentirentur, quidam aduerſarentur,* A*ge, inquam, etſi iſta mater eccleſia ignorat, tamen idem de ipſis credo, quod mater eccleſia.* E*um uolentem ad alias nugas pergere, reliqui prohibuerunt.* I*am enim quidam procerum aduenerant, qui ſe ab* R*ege, qui iſta audiſſet, miſſos mihi futurum præſidio ſignificabant.* I*ta iuſſerunt eundem* E*piſcopum, ut abſolutionem more confeſſorum mihi faceret, conciliumq; diſſolutum eſt.* E*go uix egreſſus templum, præſtolatus* E*piſcopum, tanta ſum in eum & in alium* E*piſcopum* C*aipham abſentem, qui me forte*

audiebat, acerbitate uerborum inuectus cum aſſenſu populi, ut iam tunc eos facti ſui pœniteret, rectaq; ad Regem *profectus de iniuria quæſtus ſum, tametſi iam alij renuntiarant.* Rex *acerbo* Epiſcopo, *quamuis princeps manſuetiſſimus, tamen exprobrauit ſolitam temeritatem atq; ueſaniam, parumq; abfuit, quin eum ab oculis ſuis abijceret: appellans eum planè* Arogonenſem, *(eſt enim ille* Arogonēſis, *quæ gens cerebroſa putatur & pertinax)* Cui *enim unquam præreptam ſui defendendi facultatem? etiam deum, ut præberet nobis exemplum diligentis in alterum animaduerſionis, dixiſſe: ſe uelle uiſere, nunquid ea, quæ de* Sodoma *&* Gomorra *ſibi referrentur, uera eſſent: & ad populum gentilem* Niniuitam *miſiſſe prædicatum* Ionam, *ut conuerteretur.* Hæc *enim, ut memini, duo retulit exempla.* Vos *uerò nullo ordine, nulla legitima uia conati fuiſtis opprimere innocentem: ſe ſcire aiebat, quid illos ad hanc rem induxiſſet, dixitq; palàm de alio opere meo.* Ita *illud, quod antea pauci norant, diuulgatum eſt, ut ad aures etiam mulierum manarit, multiq; ut tranſcriberetur, tanquam iuſſi ab* Rege, *operā dederint uſq; adeò, quod extinctum uolebant tanquam incendium, ſua ſtultitia, ut per uniuerſam* Italiam *diffunderetur, effecerunt.* At *ille* Caiphas *tuus* Podi *tum metu* Regis, *tum pœnitentia facti, quod ſecus ſucceſſerat, atq; opinatus fuerat, plus duobus menſibus domi ſe tenuit.* Taceo *quid poſtea* Romæ *contra me ſub alio* Pontifice *conatus ſit.* Habes Podi *rem* Neapoli *geſtam.* At *tu ſceleratus audes dicere uirgis cæſum quoq; me fuiſſe.* Et *quomodo rex hominem hæreticum & ignominia notatum, honoribus, beneficijs, familiaritate ſua ita, ut eius præceptor eſſem, fuiſſet proſecutus?* Plura *dicerem, niſi nollem eſſe longior, qui in refellendo hæreſeos crimine fui, ut erat neceſſe, longiſſimus, quo tu pariter & cæteri ſtulti atq; iniqui intelligeretis, illam aduerſus me.* Neapolitanam *conſpirationem apud*

deum & homines extitiſſe mihi glorioſam potius quàm ignominioſam. Supereſt unum, cui reſpondendum eſt, crimen, quod ais, me corrupiſſe ancillam uiri ſororis meæ. Ea uerò tam ingenua eſt, quàm uxor tua, & tam bonis orta parẽtibus, ais enim. POG. *Ancillam eius ſeruam à te nequiſsime corruptam, grauidamq́; factam non rapuiſti, ſed perfide prædo per ſummũ ſcelus ſurripuiſti.* LAV. *Verum paulo poſt: quaſi me purgans ſubijcis,* POG. *Non ſum ita inhumanus, ut huius rei te admodum culpem, homo es: nox, uinum, conſuetudo, & frequens ſuaſit uiſus.* LAV. *Cur hoc quæſo bone Podi ſubdidiſti? ut me purgares? nihil minus: ſed, ut teipſum, qui ſuperiore anno ancillam tuam, eãdemq́; nutricem filij impleueras. Quod cũ uxor tua reſciſſet, coëgit mulier religioſa & illam miſeram potionibus abigere partum, & te prius uerberatum nuptui eam tradere famulo tuo, qui, ut creditur, illam prægnantem fecerat, ſocius herilium bonorum, ut uere domi tuæ agnoſcamus illud dictum: amicorum cõmunia omnia. Namq́; hæc cum eſſet ancilla tua & concubina, erat famuli tui amica; nunc dum eſt illius uxor, eſt etiam amica tua, omnia tua talia ſunt. Sed, ut pro me reſpondeam, ſi ancilla eſt, cur à domino non repetitur? licet tu barbarus aliud putes ancillam, aliud ſeruam, ſi quidem pro famula poſuiſti ancillam.* Nunquam te pudebit ſenex mẽtecapte *aperte mentiri: fœminam ingenuam & honeſto loco natam appellare ſeruam?* Tua Sempronia *potius appellanda eſt ancilla, Sempronia inquam tua cenſenda eſt ſerua, atq́; adeò bis ſerua.* Nihil dicam, *niſi quod notum eſt: uno modo, quo philoſophi appellãt homines ſeruos, qui ſe alteri addixerũt, mulier enim, quæ libidini alicuius uiri ancillatur, iure ancilla habenda eſt.* (Seruus Ancilla) *Sempronia tua ante te* Magno Pompeio *ancillata eſt quàm* P. Clodio *in manum uenit. Altero, quod non uſu, non farre, ſed coemptione, quæ tria genera* Vlpianus *in* Inſtitutiõibus *ponit,*

tibi

tibi in manum conuenit, & tibi materfamiliâs facta eſt. Sed nō ea coëmptione, quam ille refert, ſed turpiore. Nam quòd ex ea ſuſceperim prolem, factū eſt, ne uxorem ducerem, ad quam ducendam omnes propinqui me hortabantur, inuitabant, adigebant, non tam ſpecioſam (nam quæ tam ſpecioſa, quàm tua eſt? qualem ne uellem quidem) ſed ditiorem, nobiliorem, honeſtiorem. Cur autem nolui uxorem ducere? cum eſſem non maior natu, quàm tu, cum uxorem duxiſti, non zelotypus, quippe qui non pulcherrimam, ut tu, ſed optimam uellem: non alicuius mihi uitij aut morbi cōſcius. Nulla enim ſum hernia præditus, quam tibi in menſam dependere uicini ac noti affirmant, ſed quòd clericus eſſe deſtinarem, teſtis eſt deus. Itaq; cum nonnulli meorū propinquorum me uirginem, ſiue frigidioris naturæ, & ob id non idoneum coniugio arbitrarentur, quorū unus erat uir ſororis, quodammodo experiri cupiebant. Volui itaq; eis oſtendere, id quod facerem, non uitium eſſe corporis, ſed animi uirtutem, & ſimul, ut ſuſcepta aliqua prole non eſſet mihi ſoror moleſta, quæ orba liberis eſt, ad familiam noſtram, quæ iam extincta eſt, excitandam deſcendi ad uenerem, nec, ut tu, ad alienam uxorem, aut ad præcuſtoditam, aut ad pollutam fœminam adceßi, ſed ad eam, quæ ſui iuris eſſet, eandem uirginem, quam, cum ex ea intra duos annos ſuſcepiſſem tres liberos, inhumanißimum eſt uiſum tam ipſius, quàm liberorum cauſa, abijcere. Tamen aliquamdiu ſeorſum habitauit, nec diu ſpero, manebit innupta, ſi modo uiro collocari non recuſabit. Hæc magna laus fœminæ eſt, etiam ei, qui non ſit legitimus uir, ſeruare fidem. Quo maius flagitium eſt earum, quæ fidem uiris non ſeruant, qualis Lucia, quæ Placentinū legitimum uirū amore tui, imò pecuniæ (nam quomodo amari poteſt hernioſus?) deſeruit. tametſi illa negat te ſecū fuiſſe hernioſum, niſi enim nudiuſtertius, qui eam de te percontaretur (teſtor deū me nihil prorſus Lucia cōcubina Pogij

menti

mentiri) dicebat tamen te communes libros pro nihilo habere, non ſolum tres mares iam uiros, quos iniuſtitia tua ablegaßes, ſed filiam, quæ Romæ *eſſet, ſeq́;, ex qua filios quatuordecim ſuſtuliſſes, duodecim mares, & duas fœminas.* R*eferebat autem iniuſtitiam atq; impietatem tuam hoc modo, quòd filios tuos à ſummo* Pontifice *legitimandos cũ olim curauißes, & tuos hæredes nuncupaſſes, poſt alios ex uxore liberos reſcidiſti, quod reſcindi non poterat. Simulaſti enim apud miſeram matrem, te uelle unum è tribus filijs clericũ eſſe, ideoq́; indigere bulla papali, hæc recuſare diu illam in manus tuas tradere.* Ne *multis agam, cum eſſent qui dicerẽt, nõ debere matrẽ filio, quo minus clericus foret, impedimento eſſe, ita miſera bullã tradidit, quam tu bonus pater cõtinuo laceraſti.* O *dignũ patrẽ, quem ſui tres filij ſtrangulent, innocẽtes, innoxij, boni alioqui filij, non modo à patre ſunt exhæredati, ſed etiam repudiati.* Doleo, *ſi qua eſt fides, uicem miſerorũ iuuenum, qui modo et patre & patrimonio præditi, utroq; incolumi, tamen utroq; priuati ſunt.* Quem *patrẽ appellabunt filij tui* Podi*? quò ſe cõferent? potes hoc pati? potes hoc ſuſtinere? &, quos pro tuis alueris, quos in ætatẽ adoleſcẽtiæ perduxeris, quos hæredes tuos ſcripſeris, eos protinus ſine cauſa abdicare, eijcere? pro nõ tuis & habere & dicere.* Itaq; *miſeri adoleſcẽtes de ſumma ſpe ad ſummã deſperationẽ adducti, unà abiere militatũ, de quibus nunq̃ poſtea mater utrum uiuant necne, nec literas, nec nuntiũ accepit.* Itaq; *flens dicebat magis eſſe tuos illos ex ſe, quàm iſtos ex tua uxore. Cuius rei, ut ſileantur cætera, uel hoc ſigni eſſe, quòd iſtorum nullus eſt ſimilis, nec alteri, niſi quatenus * matriſſant, nec tibi: nec deſperat, ſi uiuant filij, nõ quidẽ ex te, ſed ex filijs uxoris tuæ eos pœnas reperituros, & ſibi patrimoniũ uindicaturos.* Nõ *enim literas illas, ſi abs te laceratæ, & forte è regiſtro papali deletæ ſint, eſſe laceratas in cœlo, & apud deum deletas.*

* Vide num ſcribendum ſit, matriſſant.

Non

Non ſum igitur in filios,ut tu Podi,impius,nõ ſum ſæuus,non ſum barbarus,Sed,ut eò redeam,unde digreſſus ſum,ad uxorẽ tuam,ut inquit Ouidius: Aſpiciunt oculis ſuperi mortalia iuſtis. En eget auxilio,qui nõ tulit.Et Seneca:Autorem ſuum repetit ſcelus.Malo in hac leui re gentilium, quàm fidelium repetere exempla.Non enim in te decet exemplũ Dauid,qui ob Berſabeam Vriæ præreptam ipſe uxores omnes amiſit, & quidem præreptore filio.Igitur tua Sempronia,ut ſpecie, ſic moribus Veneri cõparanda eſt. Illa enim,quod nulla alia dea fecit,dijs atq; hominibus uel ante uel poſt nuptias obſecuta eſt:genuitq́; ex Ioue Cupidinẽ, ex Marte Hermionam,ex Mercurio Hermaphroditum,ex Bute Herycem,ex Anchiſa Aeneam,ex Vulcano marito claudo & fabro,neſcio an nullum. Tua uerò uenuſtiſſima Sempronia,uelut æui noſtri Venus, genuit totidem, aut plures,quàm illa filios, partim ex dijs,hoc eſt,ex magnis ſacerdotibus,partim ex hominibus,ex uiro neſcio an aliquem: quaſi altero Vulcano,uel quia hernioſi claudicant,uel quia fulmina ſuis ferramẽtis fabricatur,uel quia tam æquo animo Venerem tolerat.Ideoq́; nemo filiorum ſuorũ ueriores cõpatres, quàm Podius habet.Sunt enim nonnulli eorum, quos cõpatres uocat, qui in patrandis filijs adiutores extiterũt, ergo omniũ compatrum uerißimi compatres. Quare mi P.Clodi, ſi eſſem tibi ſimilis,peterem, ſi uelles mecum redire in gratiam,ut tali me tibi ratione faceres compatrem, qua tibi ſunt alij quidam. Sed abſit à me,ut ego tibi uel in hac uel ulla in re ſim ſimilis, qui certe recuſare non potes,quin uidearis in omni impuritatis genere uolutatus, quia tam impure loqueris,cũ alibi,tum uerò in confabulationibus tuis, ut apud Græcos dicitur: ita quenq; dicere,ut uiuat.Et in Salluſtium Cicero: Neq; qui tam illoto ſermone utitur,uita honeſtior eſt.At tu non ſolum tam ſpurce loqueris,ſed etiam de tam ſpurco ſermone gloriaris:inquiens,

POG. Inuehit in meas confabulationes, ut ſpurcas, & bono ui ro indignas, homo auſterus & ſeuerus nimium, alterũ Zenonẽ Stoicum credas, aut Catonem tertium, non beſtiarum quẽdam bubulcum, omni plenũ ruſticitate. Sed quid mirũ facetias meas, ex quibus liber conſtat, non placere homini inhumano, uaſto, ſtupido, agreſti, dementi, barbaro, ruſticano? at ab reliquis aliquanto, quàm tu, doctioribus probantur, leguntur, & in manibus & in ore habentur, & uelis, nolis, rumpantur licet tibi Codro ilia, diffuſæ ſunt per uniuerſam Italiam, & ad Gallos uſq;, Hiſpanos, Germanos, Britãnos, cæteraſq; nationes tranſmigrarunt, quæ ſciant loqui latine. Licet enim & mihi Valleã iactantiam præ oculis habens paululum gloriari. LAV. Non eſt proprium Stoicorum, è quorum fuit numero Cato, uerborum reprehendere licẽtiam, de quibus Cicero inquit, Nec uerò audiendi ſunt Cynici, aut ſi qui fuerant Stoici penè Cynici, qui reprehendunt & irrident, quòd ea, quæ turpia non ſunt, uerbis flagitioſa dicamus. Itaq; & mihi de illorum Stoicorum aut Cynicorum numero uideris eſſe, ac ſuper omnes Cynicos, nec audis Ciceronem in eodem libro dicentem: Ipſumq; genus iocandi non profuſum, nec immodeſtum, ſed ingenuum & facetum eſſe debet, duplex omnino eſt iocandi genus, unum illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœnum: alterum, elegans, urbanum, ingenioſum, facetum. Sed qui ſunt iſti quæſo reliqui me doctiores, qui te probarunt lectitantq;? Nunquid Franciſcus Barbarus, quem auſim affirmare ne legiſſe quidem. Num Guarinus? num alij docti? Oſtende eorum teſtimonia, ut ego facio. Equidem neminem grauem uirum eſſe opinor, qui non te cum tuis facetijs deteſtetur, & facetias appellas? Nunquid ſi Cicero Quintilianuſq; reuiuiſcerent, eas inter ſua ridicula ponerent? Illa eſt magna profectò facetia P. Clodij: libet mihi præ oculis habens Valleam iactantiam gloriari. Fateor, riſum non modo

Libet mihi habens

modo alijs, ſed etiam mihi mouiſti iſto: mihi habens: quod ſi proponas in ſchola puerorum, nimirum cachinnos omnium cõtinuo excitabis. Nã illud non riſum mouet, ſed deriſum: tranſmigrarunt, cum tranſmigrare ſit domicilio priore relicto in alterum ſe cõferre. Sed hæc linguæ uitia ſunt, illa uerò cordis, quòd palàm, ut dixi in tam ſpurcis, tam nefandis, tam abominandis rebus gloriari audes, & homo id ætatis ad iſta non modo dicenda, ſed etiam facienda nos uideris adhortari, quæ nemo eſt, qui non intelligat, abs te, ut dicuntur, ita etiam fuiſſe factitata. Vbi ſunt qui ad populum frequenter de minimis flagitijs nugisq; uociferantur? Vbi tu es Antoni Bitontine, qui in meas de Dialectica opiniones ad populum peroraſti? ſi pro republica Chriſtiana, ſi pro hominum ſalute, ſi ut deo inſeruiatis, concionamini, & non aut gloriæ, aut auaritiæ, aut inimicitiæ gratia, cur Podianum opus non accuſatis? cur non in illud peroratis? cur non autorem librumq; ad ignem uocatis? imitantes Bernardinum & Robertum, qui opus Antonij Panhormitæ in concione Mediolani Bononiæ, ac Ferrariæ concremarunt. Magis hoc moribus, quàm illud nocet, uel ob id, quòd hoc latius, ut ipſe Podius ait, emanauit. Et Panhormitam fortaſſe pœnitebat pigebatq; operis ſui. At iſte etiam gloriatur ob ſuum, & reprehendẽtibus reſpondet: illos inſanos eſſe, qui ipſius gloriam carpant. Hunc uos, ſi ſaluum uultis, præſertim cras aut perendie moriturum, non obiurgabitis? nõ increpabitis? non Hippocratis uinculis alligari iubebitis? non opus eius ſiue pœnitentis, ſiue non pœnitẽtis accenſo in cõcione igni cremabitis, quod iam in cõcione angelorum, in cœlo crematũ eſt? Ego clamo: ego uos prædicatores omnes, quanta poſſum uoce, conteſtor, ego cœlũ ac terram teſtes inuoco, me uos admonere, ut librum nefandiſſimum, & quem Saraceni, quẽ Scythæ, quem omnes gentiles damnarent, exterminandum, extinguendum, ſepeliendum

Tranſmigrare

Antonius Bitontinus

ſepeliendum curetis. Nibil religioni, nibil pudori, nibil moribus eſt uirorum mulierumq́; pernicioſius. Spartiatæ, quòd minus uerecunde loquebatur, opus Archilochi, apud ipſos legi uetuerunt. Auguſtus Ouidium ob tres de arte amandi libros, etſi multa de laudibus ipſius compoſuerat, in ultimam tamen Scythiam relegauit: nec tot epiſtolarum libris illinc miſsis, potuit ad dandam tanto uiro ueniam exorari, ſaltem ut propius exularet. Vos iſtum hominem impurum, barbarum, clinguem, qui nihil penè niſi contra bonos inuectiuas compoſuit, impunitum ſinetis? de ſuis quoq; peccatis ac ſceleribus gloriãtem, & quaſi peſtiferam quandam luem contactu afflatuq́; omnia polluentem? Cacus in uno Auentino Monte, Hydra, Meduſa, & alia cuiuſcunq; ſeculi monſtra in ſua quodq́; terra graſſabatur. At hoc noſtri æui monſtrum, prodigium, oſtentum, portentum, hæc lues, tabes, peſtis, clades, mors, nex, infamia, & quicquid dirum tetrumq́; dici poteſt, ut ipſe teſtatur atq; adeo gloriatur, Galliam, Hiſpaniam, Germaniam, Britanniam, cæterasq́; linguæ latinæ nationes inuaſit, inquinauit, infecit. O`, ſi uerum eſt, quot animas perdidit ac perdet, niſi uos animarum cuſtodes, tutores, medici, & qui cõtra lupos officio canũ, pro ouiũ incolumitate fungimini, ſuccurritis latratu, curſu, dentibus. An expectatis, ut ipſe ueſtro fungar munere? En quoad poſſum fungor, latratus emitto, ut uos uocaliores, ueelociores, robuſtiores canes excitem ad hũc infeſtiſsimũ lupũ, nõ modo abigendũ, uerum etiã diſcerpendũ laniandumq́;, & poſt mortẽ, ut qbuſdam in locis fit, in arbore ſuſpendẽdum: ut prætereũtes omnes eum lapidibus inceſſant. Scio expectare eos, qui facetias Podianas non nouerũt, quidnam monſtri tantum illæ ſceleriſq́; cõtineant. Quid agam, ſi quas illarum in mediũ protulero? polluam os meum? polluam aures auditorum? polluam hunc librũ? Sunt enim quædam obſcœniora, quàm ut à uerecundo, etiam capitali

inimico

inimico obijci poßint. Quòd ſi pogius uerenda corporis ante oculos meos nudare uellet, ego uultum auerterem, ne polluerem oculos, an obſcœna eius, quæ euomuit, uerba referendo, ipſe os meum coinquinabo? Sin eas hoc prohibitus timore non proferã, non uidebor poſſe probare cauſam meam, non iuſtè in eum fuiſſe inuectus. At uerò cauſa mea melior, credo, futura eſt, meliusq́; audiam apud eos præcipuè quibus caſtè inſtituendæ iuuentutis cura mandata eſt, in quorum manus hæc noſtra fortaſſe uenient: ſi impudentis, ſi flagitioſi hominis, ſi deniq; bonorum morum corruptoris obſcœnitatem taciturnitate uelauero. Obſcœnitatem dico in fabellis illius, quam debeant optimi cuiuſq; aures repudiare. Itaq; malim honoris mei iacturam facere, aut etiam calumniator, ſi neceſſe eſt, appellari: quàm per me tot lectorum polluantur animi, tanta tamq́; execranda nequißimi hominis impuritate. Satis mihi impræſentiarum fuerit, quòd plurimos, eosq́; optimos uiros huius rei teſtes habuerim: ad quos, prò dolor, iam Podiana opera peruenerunt. Quare finem ſcribendi faciam: ſi pauca admodum adiecero, quæ à Podianarum obſcœnitatum lectione deterreant. Solebant olim in honorem deæ Floræ, quæ fuerat nobilißima meretrix, ea uidelicet, quæ populum Romanum ſcripſit hæredem, nudatæ meretrices ante ora populi impudicis geſtibus ludere. Quò cum aliquando ueniſſet Cato, intermißi ſunt præ pudore ludi, & præſentiam Catonis iuuentus erubuit, ac tacite, ut ille abſcederet, precabantur. Quam obſcœnitatem Cato cum emendare non poſſet, abſceſſu ſuo improbauit. Nunc quis non intelligit, qui in fœdam illam, tetramq́; fabularum colluuiem inciderit, Podium ueluti Floralem aliquam meretricem, non modo in conſpectu Romanæ iuuentutis, ſed tot latinè loquentium nationum nudatum impudicißimis ludere geſtibus? Omnes enim, qui iſta legũt, ſibi ipſi rem pingunt, & Podiana Floralia cernere uidentur. Non hoc facit meretrix, non

mulier, non iuuenis aliquis, aut uir plebeius, ſed Podius octogin= ta amplius natus annos, homo literatus, & ſi ei credimus, eloquē tiæ princeps, apoſtolicus ſecretarius, cui ueluti Catoni, oculos, aut aures tantæ obſcœnitati præbere deforme eſſet, hos ludos no bis agendos præbuit, hæc feſta Floralia nationes docuit, hanc mo rum inſtitutionem, tanquā optimam hæreditatis partem, filijs re= liquit, hoc opus multorum inſtar librorum ad trecentas fabellas ſiue facetias in Græcam linguam quoſdam, ut transferant, hor= tatur: quoſdam ut in Gallicam, quoſdam ut in Hiſpanicam, quoſ= dam ut in Germanicam, quoſdam ut in Britannicam, & item in cæteras linguas. Quod ſi fiat, quid aliud ſperandum eſt, quàm ut ſiue ſecta, qualis fuit Epicurea, Stoica, Peripatetica: ſiue ne= quitia, qualis illa Gnatonica: ſiue inſtitutio, qualis prædicato= rum, minorum, monachorum, Podiana dicatur? O te For tunatum, felicem, beatum, atque immortalem Podi, qui tot uel diſcipulos uel ſectatores uel imitato= res habiturus es, ut in cœlo cum dea Flo ra tanquā coniuge colloceris, & unà cū illa te Clerus omnis elata uo ce cōprecetur: ſancte Podi & ſancta Flora ora te pro nobis.

EIVSDEM LAVRENTII VALLAE IN EVNDEM

Pogium libellus primus in Dialogo conſcriptus.

PRAEFATIO.

AVDIO Pogium *alteram in me compoſuiſſe inuectiuam, longe priore acerbiorem, in qua nihil admodũ *de iure cauſæ ſuæ diſputat: quaſi planè uictus, ſuperatusq́;, ſed totus in maledictis, conuitijsq́; uerſatur.* Eam *nondum habere potui.* Interea *peragã triumphũ meum, aut potius iterum triumphabo, ritu eorum imperatorũ, quibus unus dies ad triumphandũ non fuit ſatis: atq; eo audacius id facere poſſum, quòd iam, ipſius quoq; hoſtis confeßione, uictoriam ſum adeptus.* Qui *enim aduerſus argumẽta, rationes, probationesq́;, non argumentis, ſed opprobrijs, non rationibus, ſed conuitijs, nõ probationibus, ſed ſpurcitijs agit, is certe declarat ſe imparẽ, ac uictum eſſe: & , uelut canem à fortiori laceratũ, plagas ſuas ululatu latratuq́; ſolari, & hoc ſaltem uindictæ genere inimicũ ſuum ulciſci.* Et *quia iuſto è prælio nõ potuit diſcedere ſuperior, ſperat ſe ſuperiorẽ iniuſto.* Nã *quis, quæſo, non dico ſtrenuus, fortis, & in bello iam uictor, ſed probus atq; moderatus, uelit cõtendere cũ auaro de auaritia: cũ ebrioſo de ebrietate: cũ proditore de proditione: cum libidinoſo de libidine? certe nemo.* Ita *nec cũ maledico de maledicẽtia.* De *uirtutibus eſt cum egregijs uirijs, nõ de uitijs cum inhoneſtis, aut cũ facinoroſis certamen, & æmulatio.* Loquatur *itaq;* Pogius, *quantũ uelit, obſcœne & ſpurce, facit qđ ſuũ eſt: ſui ſemp̱ eſt ſimilis, pugnator peßimus, calũniator inſignis: cuius dicacitatẽ contẽnere ac damnare*

*al's de uitæ cauſa diſputat, uide utrum melius.

 me, non

me, non imitari decet: licet non ita de ipſo ſim meritus, ut in me carpendo pergere debuerit. Siquidem cum promiſiſſem me omnes eius libros recogniturum, & eorum uitia in triumpho tanquam captiuos exhibiturum, id tamen non feci, mollitia quadam animi retentus: quaſi ſatis haberem, uitia Epiſtolarum oſtendiſſe, Sed quoniam hoſtis me cogit, (ſi modo hoſtis appellandus eſt, qui uictus atque captus eſt) peragamus ultionem, ac ueluti ſecundo die triumphemus, &, quia debellatū eſt, aliquanto hilarius: repræſentantes quodam modo illum priſcum Romanorum morem triumphandi. Nam ita accepimus, inter menſas, quas ciues per uias eſculentis, poculentisq; referſerant, exercitum uictorem comeſſabundum potabundumq; tranſiſſe. Sic nos quaſi edentes atque potantes, aut certe ridentes triumphemus, poſtea alio modo de inuectiua triumphaturi. Decet enim de uinoſo ebrioſoq; hoſte ſuperato, talem nos agere triumphū: incipientes ab Epiſtolis ad Nicolaum Nicoli miſsis, ſed, quo res ſit iucundior legentibus, ſub apologo tanquam Guarinus cum ſchola ſua atque domo adſit. Erit autem uel apologus, uel ſcenicus quidam actus.

LAVRENTIVS.

SAluus ſis Guarine. GV. *Salue Laurenti, & tu Pogi, licet taceas, ſed cur taces?* POG. *Vtinam tam bene loquerer, quàm bene taceo.* LAV. *At cur nō ſæpius taces, quàm loqueris?* POG. *Quia, qui male loquuntur, rarius tacent.* LAV. *Atqui nūc bene loqueris, quod multo eſt ſatius, quàm tacere. Cur ergo Guarinum nō ſalutaſti?* POG. *Nō dico me male loqui, quòd loq neſciam, ſed quòd de aliјs male loquar, ideoq; ad ſalutandū ſum tardus.* GV. *Ego me abs te Pogi ſalutatum puto, quid uultis?* LAV. *Guarine, quæſo te pro tua ſingulari & humanitate & eruditione, te huic facto iudicē præbeas, tui enim artificij eſt, de lingua Latina agimus, in qua tradenda tu principatum obtines.*

GV.

G V. Ego uerò libens, ſi modo Pogius forū nō declinet. P O G. Quid ego forū declinem, quod ſemper amaui, & colui? quippe, in quo tot res ad delectandā gulam pertinentes, emere ſolemus, non dico lactucas, caules, allia: ſed perdices, faſianos, anſeres, anates, gallinas, columbos, turdos, ficedulas, itemq; oratas, murenas, congros, mulos, præterea paſtillos, copullos, ſalſamenta, & ante omnia duodetriginta genera uini egregij, quæ enumerabo, ſi uultis. G V. Iſta fora tibi relinquimus colenda Pogi, ego de illo forò loquor, unde dicuntur cauſæ forenſes. P O G. Relinquis mihi hæc fora? & relinquas uolo, malo enim ficedulas colere, quàm lites, cauponas, quàm cauſas. Itaq; forum cauſarū per me uos colatis licet, id uobis colendū relinquo. G V. Geramus Pogio morem, non te in forum ad Iudicem, Pogi, ſed in ſcholā uocari ad Magiſtrum exiſtima. P O G. Ego'ne puer quidem, aut adoleſcens ſcholam adij, quomodo nunc adibo decrepitus? G V. Non dico, ut diſcas, ſed ut cū Laurentio diſputes. P O G. Quis me ad diſputandum adiget? G V. Honeſtas, ratio, pudor. P O G. Si de ſaporibus diſputandū ſit, non recuſo. G V. Quid de ſonis? an pluris guſtus eſt, quàm auditus? P O G. Quid ni? cum ſine ſono uiui poßit, ſine ſapore nō poßit. G V. Iſtud Laurentij intereſt, nō mea, ego pro Iudice uocatus ſum, nō pro litigatore, itaq; uerbum non addo, tu modo Pogi uideto, ne, dum iſta dicis, tergiuerſari ac fugere uideare. P O G. Ego'ne ſubterfugere ac tergiuerſari uelim? qui nunquā fugi, nec terga uerti, qui uictus, proſtratusq; nunquā me fateor uictum, contraq; mihi incumbentem unguibus dentibusq; pugno, ideo non eſt cauſa, cur nos audias altercantes. L A V. Tu uerò Pogi, dum modo proſternaris, pugna, quantumuis dentibus unguibusq;. Non enim pardus es, aut leo, ut ungues tui ſint ac dentes formidandi, præſertim habenti durißimam pellem, ſi tamen fateri uis, mei ſunt in te pardini leoniniq; dentes, & ungues. Cæterū, nolo tecum pugnare,

Guarinus modo ſit examinator epiſtolarum tuarum ad Nicolaum: me nihil uerborum facturo, niſi hoc unum, ne culpã in librariũ reijcias, eſt'ne hic codex tuus? POG. *Quid ſi negẽ meũ eſſe?* LAV. *Si negaueris tuum, ego dicã eſſe meũ.* POG. *Guarine, hic furti ſe alligat.* LAV. *Nemo eſt fur rei domino carentis.* POG. *Ego iſtius codicis dominus ſum, & tu eius fur.* LA. *Non dixi: me hunc librũ eſſe meũ dicere, ſed dicturũ, ſi tuum negaſſes. Quod ſi faceres, iam huius libri fur nõ ero, ſed dominus: tu uerò non dominus libri, ſed mei calumniator.* POG. *Imò ipſe ſum dominus libri, nõ tu, quẽ tu forte furatus es illi, cui cõmodaui trãſcribendum, niſi ab eo tu cõmodato accepiſti, licet hoc illi uetuerim.* LAV. *Iam culpã in librariũ refundere nõ potes, tanquã liber inemendate ſit ſcriptus, quẽ tradis etiã non amicis trãſcribendũ, uerũ quid ita uetuiſti homini, ne mihi cõmodaret? an, ne te reprehenderẽ?* POG. *Tu me reprehenderes, homo maxime reprehẽdendus?* LAV. *Experiamur, an iſthuc poßim, Guarino diſceptatore, & iudice: in plurimis enim, ut opinor, erraſti.* POG. *Mentiris.* LAV. *An mẽtiar, cognoſcas licet, en locos annotaui.* POG. *Vbi ſunt? cedo codicẽ.* LAV. *Iſtud non faciã, ne hinc te proripias cum codice, tu potius Guarine inſpice: & quoniã ipſe hunc inſectari nõ poſſum, tu pro peccatorũ qualitate reprehende.* POG. *Quid poteris reprehẽdere?* LAV. *Si te nõ poterit, me poterit, qui locos in tuo libro, ut reprehẽdendos, annotaui, uter peccauerit, cum cenſoria auſteritate inſectetur, placet'ne hoc tibi?* POG. *Cur nõ placeat mihi, te reprehẽdi?* GV. *Vultis'ne me caſtigare cẽſorie, uel te Laurẽti calumniantẽ, uel te Pogi male loquentẽ?* POG. *Accipio conditionẽ, dũ Laurentiũ more Pogiano, ſcis quid dicã, inſecteris.* LAV. *Ita uolo, ſed ut tu uicißim Guarine ſuſtineas partes meas, omißis tuis, ut ſicubi reperies Pogiũ barbare loquentẽ, non iudicẽ agas, ſed accuſatorem.* GV. *Ita fiet, igitur legam locos abs te Laurenti notatos.*

LIB. POG. *Illud autē diligenter annotaui, nullo modo licere ſacerdoti capere quicquā ex altari, præter uictum & ueſtitum: quòd ſi plura, furem dicunt & latronē.* G V. *Vnde pendet* Podi *illud, quòd ſi plura? uerū hæc donemus: nemo eſt, qui in huiuſmodi non aliquando erret incuria quadā:* Hoc mihi *præ cæteris moleſtiæ plus affert, quid ſibi uult præ, & plus:* Cicero *nunquā ſic dixit.* LIB. POG. *Poſt quindenam ab his partibus diſcedam.* G V. *Coquū ſtabulariūq; meos ſæpe ſic audio loquētes: uolo ire ad partes, uenerūt multi ex partibus meis, quos ita loquētes, etſi nō* Italicos, *tamen ridere ſoleo: quindenā autē in ore illorū nunquā audiui.* Hoc *ſi licet, nō uideo, cur non etiā liceat dicere decenā, quarātenā. & quædā alia more idiotarū?* LIB. PO. *Cōſtitue te in locū meum.* G V. *Trāsfer te in locū meum, aut confer, aut perge, dicimus: mane, ſede, pone te in loco meo, nō dicimus, ita nec cōſtitue.* LIB. POG. *Cum de proximo inſtet coronatio Regis.* G V. *De proximo, coqui mei iſte ac ſtabularij ſermo eſt.* *Vbi bis peccatū eſt, quòd neq; de proximo dicimus, & ſatis erat dicere, inſtabat dies coronationis, hoc eſt, aduētabat, & ꝓxima erat dies, ut Cæſar cōmentario primo: Diē ex die ducere* Hedui. *Cæſar ubi ſe diutius duci intellexit, & diē inſtare, quo die frumētum militibus metiri oportebat.* Et Lucanus: *Inſtabatq; dies qui dat noua nomina faſtis.* Et mox: *Dū tamē emeriti remanet pars ultima iuris.* LIB. PO. *Vtile igitur cōſiliū eſſet, incipe quātotius fieri poſſet, mihi crede.* Libri *ſacri, quos legi, & quotidie lego, refrixerūt priſtinum ſtudium humanitatis.* G. *Coquus meus* Parmeno, *& ſtabularius* Dromo, *ſic mecū loquūtur, nec dedocere eos poſſum, quin auribus meis inculcēt quātotius: exiſtimātes ſic ſe loqui perelegāter, at refrixit cū accuſatiuo nūquā dixerūt.* Adeſdū Dionyſi *adoleſcēs: ignis caleſcit manus meas, dicitur'ne latine?* D I. *Minime, mi magiſter.* G. *Cur ita?* D I. *Quia inchoatiua hunc caſum reſpuunt.* G V. *Voca quæſo* Pogi *filios tuos, qui*

Partes. Quindena. Transfer. Conſtitue te in locum. De proximo. Inſtat dies. Quantotius. Refrixit actiue. Inchoatina uerba.

*etſi pueri, niſi hoc ſciant, uerberādi ſunt? nō poſſe dici, lectio re-
frigeſcit ſtudiū. Quod ergo in puero uerberibus dignū eſt, id in
te Pogi caſtigandū nō erit?* LIB. POG. *Quid fiet ſub diuo.*
Sub dio. GV. *Si Græca noſſes, ut noſſe uideris, ſub dio diceres: id eſt: ſub
Ioue, non ſub diuo.* LIB. POG. *Rerū quas miſeram Piſas per
unam nauē, quæ, ut certum eſt, iamdudum appulit in portū.* GV.
Vnus homo. *Vna pro quædam, ut, inueni hodie unum hominē amicum, ſæpe
ex Parmenone meo audiui ac Dromone, & iamdudum pro iam-*
Aliqua nauis. Nauis appulſa. *pridem, appulit in portum, pro appulſa eſt, nunquam audiui, ho-*
Appellit homo. *mo potius uel uentus appellit, quàm nauis.* LIB. POG. *Nam
ſignum eſſet aliqualem memoriam remanſiſſe.* GV. *Plura ego*
Aliqualis. *à Parmenone barbara, quàm ille à me latina, didici: aliqualis, ali
qualiter, quæ nollem didiciſſe, nequādo ijs uterer, ut tu facis, quæ
nunquid à tuo coquo didiciſti? cum quo genere hominum ma-
ior tibi, quàm mihi eſt conſuetudo.* LIB. POG. *Rogo ut me*
Certifico. *certifices.* GV. *Et hoc culinarium uocabulum eſt.* LIB.
Deuenire in manus. POG. *Ne deuenirent in manibus fratris.* GV. *Parmeno ades
huc, dicitur'ne hoc grammatice: deuenerunt in manibus fratris?*
PA. *Mi domine, quis hoc dixit?* GV. *Nempe hic Pogius.* PA.
*Iſte Pogius peius me loquitur, qui coquinariam factito, quæſo
mi domine, pro me coquum Pogium facito, nanq; ad hanc rem
uidetur mihi ſanè idoneus, ut uultus promittit, aut certe cella-
rium, nam neſcio quid uinaticum præ ſe fert.* GV. *Abi hinc
improbe Parmeno in culinam tuam.* LIB. POG. *Neſcis re-*
Fruſtula panis. *perire modum, quo tria fruſtecula panis exportentur?* GV. *Re-
di Parmeno, redi, redi: fruſtecula panis, inquit Pogius, tu quo-
modo diceres?* PA. *Ego ſemper fruſtula carnis dico, & fru-
ſtula panis, hui ſubcoque Pogi, ueni in culinam meam, non fru-
ſtulis panis & carnis, ſed fuſtibus pro pane carnem tuam ſa-
tiabo.* GV. *Tace iam Parmeno.* LIB. POG. *Scripſi ad te, me*
Amplius ad feſtum Maij. *abiturum ad uos hoc menſe Maij, aut amplius ad feſtum Maij.*

GV.

Ad ſummum. Faſciculus.

G V. Amplius, in iſtũ ſenſum ubi reperiſti? Cicero, cuius te cultorem ais, ad ſummum ſolet dicere. LIB. POG. Diſcutiemus diligenter hoc faſciculum cogitationum mearum. G V. Hoc faſciculum, dixiſti Pogi? P A. Mi patrone, ego, quem tu per cõtemptum appellas Parmenonem, non ſic dixiſſem, ſemper faſciculos phaſeolorum, fœniculi, herbarũ dico tibi me attuliſſe de foro, nõ faſcicula, forte hic de paruis faſcijs loquitur, quibus cogitationes ſuas inuoluit, uerum tunc diceret faſciculã. iam ſcio mi patrone, recte locutus eſt pol homo iſte, faſciculũ hoc à fas deriuatur, cuius genitiuus eſt, ut iſte uult, faſcis. G V. Iam odioſus es Parmeno. LIB. POG. Ego ueſtræ huic cœnæ cõdimentum, quod eſt meæ artis, adijciã. Ideo te rogo, ut illos libros ad me quãprimũ mittas, ſi illos habes: ſin autẽ, ſumas mutuo à Nicolao. G V. Sin autẽ, pro ſi non, ubi apud Ciceronem legiſti? P A. Quid illud mi domine: ſume librum mutuo? ego nõnunquam oleum, ſalem, acetum, panem, uinum mutuor à uicinis: non ſartaginem, ollã, cultrum, ſecurim, piſtillum, mortarium, ſed commodato accipio. G V. Tu iã pro me factus es iudex Parmeno. P A. Aſſeſſor tuus ero, ſi lubet, aut certe teſtis meæ doctrinæ, quam me hercule non cõmutauerim cum Pogiana, fac quæſo periculum, uter doctior. G V. Apageſis, uino cales. P A. At hic uinũ olet, dij te perdant Pogi, ut uehementer crapulam exhalaſti, eructaſtiq;. G V. Non hinc abis? P A. Si me irritas, etiam Dromonem uocabo. G V. Pœnitet me hunc uocaſſe foras, nam coquum, cuius in manu tua uita eſt, caue lædas. LIB. POG. Quæ cũ omnibus grauia ſint, tum mihi præſertim cõſueuerunt eſſe grauiſsima. G V. Quid ita Pogi aggeſsiſti, tũ, & præſertim, & grauiſsima? mallẽ dixiſſes: quæ cũ omnibus, tum uerò mihi grauia eſſe conſueuerunt, eoq; magis, quòd SINT ſubiunctiui modi eſt: &, conſueuerunt, indicatiui. LIB. PO. Veſtes illas attritas, quæ penes te ſunt, cupio ut uendantur. P A. Licet'ne domine? G. Minime, tace, ſi ſapis. P A. Ego

Sin autem.

Mutuor.

Commodato accipio.

Cum omnibus tum mihi præſertim.

ſapio,ſed hic ſermo mihi non ſapit, fatuus enim eſt, & inſulſus. G V. *Abi hinc,abi inquã.* P A. *Nõ abeo.Dromo,herus te uocat.* D R. *Quid uis here?* G V. *Hic tuus eſt herus,is iubeat qd uelit, qui mihi nihil obtemperat.* P A. *Sublimem intro hunc rape,quã-tum potes,in ſtabulum tuum.* D R. *Quem?* P A. *Pogium hunc.* D R. *Quamobrem?* P A. *Vt in ſtabulo tibi ſeruiat,& mihi quã-doq; in culina.* D R. *Quid fecit?* P A. *Latinitatẽ Grãmaticamq; tanquam ollas frangit,quem niſi prohibeamus, actum eſt de lin-gua latina. Et poſtea Itali nos tranſalpinos barbaros uocant, cum nemo Italicorum,præter hunc noſtrum herum,grammati-cus ſit.* D R. *Quid iſte dixit?* P A R. *Cupio, ut illas ueſtes attritas uẽdantur.* D R. *Magis ipſe attritũ caput habet,quàm illæ ueſtes fuerint,ſed quid iubes here,huccine attritorem,cõfracto-remq; latinarũ ollarum in ſtabulũ rapio, ut cũ caballo & aſino uitam degat?* G V. *Huic tu aſino credis caballe? apagete ambo.*

Veſtes attritas ut uendantur.

L I B. P O G. *Tum quia uidi paulum commotum propter lite-ras ad te meas,quia difficiliter tolluntur.* G V. *Paulo commotum dicimus,non paulum: & difficile, difficulterq;, non difficiliter.* P A. *Iſtæ ſunt ſubtilitates Italicorum uanæ, in quibus nullum peccatum eſt, tunc uere peccatur, cum grammatica, tanquam bonum pulmentum ſecordia coqui, corrumpitur.* G V. *Tu ergo illa iudicato, hæc ego, quanquam iniuſſu meo, ac parti-bus repugnantibus, factus es iudex.* P A. *Nunquid hic alter recuſat me iudicem?* L A V. *Ego uerò te nec iudicem,nec aſſeſ-ſorem, nec teſtem, nec aduocatum recuſauerim, ita mihi uide-ris coquorum omnium (quos uidi) doctiſſimus: ſed uide, ne hic ſint, quibus magis placeant manus tuæ, quàm lingua.* P A. *Quid tu putas bonum coquum eſſe poſſe ſine lingua & pala-to? mihi crede,boni coqui magis lingua, palatumq; agit, quàm manus. Non uides,ut magiſter coquorum quem herus meus uo-cat archimagirum, non manibus utitur, ſed lingua, atque pa-lato?*

Paulo cõmotus.

Difficile.

lato? quare ſi ſapis, ſine me, tanquam archimagirum, uti lingua in hunc ſubcoquum meum, qui barbaram linguam habet, utinam poſſem & manibus uti, ſcis'ne, quando archimagirus utitur manibus? quando peccantes ſubcoquos uerberat. G V. *Iam me enecas lingua tua* Parmeno, *reſerua iſta ad tua pulmenta, uereor, ne hic eam ſic defatiges, ut poſtea nihil intelligat.* P A. *Mi here, cum lingua, ueluti pinſendo, defeſſa eſt, tunc calefacta præcipue ſapores intelligit, uni præſertim. Si non credis, uel* Pogium *interrogato, qui ſingularis mihi uidetur iudex, ac cenſor uinaliorum.* G V. *Iam deſine.* L I B. P O G. *Nec nunc quoque illum mitto, ſed infra paucos dies certum quid ſciemus.* G V. *Hoc tu uitium non uides* Parmeno? P A. *Pro, ne nunc quidem, dictum eſt, nec nunc quoque: &, infra paucos dies, pro, intra paucos dies.* L I B. P O G. *Melius eſt peccare in hanc partem, quàm omnino eſſe incredulus.* G V. *Quid nunc dicis* Parmeno? P A. *Neſcio, quid uitij uidere uideor, dic tu.* D R. *Quid non uides beſtia illud: incredulus?* P A. *Per Iouem, iſtud ipſum animaduertebam, ſed ſubdubitabam, uere beſtia, nam quid ſubdubitare oportuit, an dicendum eſſet incredulus, an incredulum? ſic enim conſtruitur: eſſe omnino incredulum hominem eſt peius, quàm eum peccare in hanc partem. Nam ita conſtruendum eſſe, magiſter meus* Rodolphus Cherchepb *nos docebat.* L I B. P O G. *Ariſtoteles dixit democratiam omnibus peiorem.* G V. *Quid hic* Parmeno & Dromo? *Iam iudicũ numerus creuit, & teſtium.* D R. *Certe omniũ peßimam dixiſſem, non peiorẽ: ſicut, hic homo eſt omnium peßimus, non omnibus peior, ne ſeipſo peior eſſe dicatur & ſuperlatiuum ad ea, quæ ſunt eiuſdem generis, cõparetur, comparatiuum uerò ad ea quæ diuerſi.* G V. *Dignus es* Dromo, *qui tam recte loquer is, ut de ſtabulo in aliud honeſtius te transferã miniſterium.* D R. *Sed quis caballum, aut aſinũ tuũ curabit?* G V. *Quaſi deſint, qui illos cu*

Ne nunc quidem.
Intra paucos dies.
Melius eſt ꝙ eſſe incredulus.
Omnium peſſimus.

los cu

los curent. PA. *En Pogium tibi dignum me hercule, qui aſinum agitet.* G. *Mitte contumelias.* LIB. POG. *Summa cum animi iocunditate.* G. *Non ſic loquimur, Pogi, cum uoluptate dicimus animi, non cum iocunditate: dicimus enim iocunditatem uocis, orationis, aſpectus, quaſi amœnitatem, hoc eſt, illud, unde naſcitur uoluptas.* LIB. POG. *Non cupio diuitem fieri, hoc eſt, ualde opulentum.* GV. *Neq; hoc tacebit Parmeno.* PA. *Modo dicebat incredulus pro incredulum, nunc autem diuitem pro diues, an te putas factum ſuperius emendaſſe poſteriore? medius fidius nõ alio modo, quàm fecit nuper ſocius meus Gotſchalcus, qui, quoniam à me reprehenſus eſt (fuit enim adiutor meus in coquendis epulis nuptialibus) quòd in prandio carnes quaſdam parum elixaſſet, ueſperi, cum aſſaret gallinas, penè combuſſit, iterum à me reprehenſus, reſpondit, nimis & minus ſi cõmiſceantur, efficere temperatum, ut, ſi nimis temperatum aqua uinum cũ meraciore commiſceas, fit tale uinum, quali uti ſolemus. Quo reſponſo perturbatus ego, fateor, non lingua ſum uſus, ſed manibus, totq; pugnis hominem contudi, ut omne, quod ſorbillauerat, uinum coëgerim euomere, quod idem, ſi liceret, in Pogium facerem, qui cum ſemicrudis ſemiuſta permiſcet, quæ conuiuis ſuis apponat: credens ſe uitium uitio emendare.* LIB. POG. *Peractis ex more ſolẽnijs pluuiali ueſte indutus eſt, inde cum Pontifex tum imperator equos conſcendentes, unà uerſus pontem Adriani proficiſcuntur.* GV. *Eodem modo locutus es, quo quidam, qui librum ſuum inſcripſit: de inſignijs & armis: cum dicere deberet: de inſignibus, eadem ratione dicuntur inſignia, & ſolennia, unde ſicut inſignibus, ita de ſolennibus dicendum eſt, uerſus quoque pontem, negant Grammatici dici poſſe, ſed pontem uerſus, illud quoque conſcendentes, ego maluiſſem dicere: equis conſcenſis.* LIB. POG. *Supra pontem autem cum trãſiret, deſcendens ex equo, quàm plures ſtrenuos milites, uiros atq; adoleſcen-*

Iocunditas. Voluptas.

Non cupio fieri diuitem.

Solẽnibus.

Verſus pontẽ.

adoleſcentes,militaribus inſignijs donauit. G V. *En tu quoque Pogi dixiſti inſignijs pro inſignibus, ſicut ſolẽnijs pro ſolẽnibus,etiam quãplures dixiſti pro cõplures,ubi enim legiſti quãplures?* P A. *Iſtud ego frequenter audiui.* G V. *Vbi legerit quæro,nõ ubi audierit,nec de recẽtibus ſcriptis loquor, ſed de uetuſtis.Etiam,ſupra pontem tranſire,magis auium eſt,quàm hominum,homines enim ſupra flumen tranſeũt,ſed per pontẽ.* L I B. P O G. *Et niſi eſſet mendoſitas exemplariorũ, non eſſem moleſtus Leonardo.Bellũ Lucanũ ſumma ſtultitia cœptũ, neſcio quẽ finẽ habebit.Tyrannus ille Lucanus,qui tam diu urbẽ illam oppreſsit.* G V. *Exemplariorũ,ſimile eſt in inſignijs & ſolẽnijs,an putas hæc ſimilia illis,quæ Macrobius collegit: quale eſt ſaturnaliũ,& ſaturnaliorũ?Bellũ quoq; Lucanũ pro Lucẽſe poſuiſti, perinde ac ſi poneres Rheginum pro Rhegienſe.Alij enim ſunt Lucani à prouincia ſupra Neapolim poſita,alij Lucẽſes à Luca, quæ eſt ſupra Piſas.* L I B. P O G. *Propter inopiã exemplariorum,ut præſto poſsim diſcedere.* G V. *En iterum exemplariorũ pro exemplariũ.Præſto quoq; pro cito poſuiſti, cum ſignificet præſens,ſemperq; poſitum reperiatur cum uerbo ſubſtantiuo,ut præſto ſum.* L I B. P O G. *Ego dixi ſibi,ipſe autẽ ſemper cogit me ire ad eũ.* G V. *Abite Parmeno & Dromo hinc pauliſper,ne contra me teſtimonium perhibeatis.* P A. *Quid ita here?* G V. *Quia contra uos dicã ſemper ita loquentes.* P A. *Doce nos obſecro.* G V. *Docebo,qui aliũ coquũ uerberas,aut minus aut nimis coquentem cibos,te multo magis eſſe uerberandũ, cum te dico, & Dromonẽ,& Pogiũ dico,qui cibos non coquendos coquitis, & coquendos non coquitis.* P A. *Iſtud ego nunquam feci.* G V. *An hoc non facitis,cũ pro ei dicatis ſibi,& pro ſe dicatis eũ?dicendũ enim erat:ego dixi ei,ipſe autẽ cogit me ſemper ire ad ſe.* P A. *Here,miror cur non moriamur omnes.* G. *Quid ita?* P A. *Quia nemo, te excepto, eſt, qui non edat cucurbitas crudas, & pepo*

Inſignibus. Quãplures. Supra & per pontẽ tranſire. Exẽplariorũ. Lucani. Lucenſes. Præſto. Sibi pro ei. Eum pro ſe.

& pepones coctos. G V. *Quid iſtud eſt?* P A. *Nõ intelligis illud ipſum, quod dicis, de cibis coquendis, ac non coquendis? Nam cũ dicimus, ſi tibi fides habenda eſt: ego dixi ſibi: pepones coquimus, cũ rurſus, cogit me ſemper ire ad eũ: crudas cucurbitas edimus.* G V. *Sile iam, atq; audi.* L I B. P O G. *Nec miror accolas cir=*

Circumuicini. *cũuicinos.* G. *Demus, quod circũuicini reperiantur, qui ſunt alij*

Accolæ. *accolæ, quàm circũuicini? penè nanq; idẽ ſunt accolæ & finitimi,*

Finitimi. *incolas opinor dicere uolebas.* D R. *Iſtud mi here ignorabã: tri= bus ferè ſtadijs ex eo loco Rheni cadẽtis rumor exauditur.* D R. *At iſtud nõ ignoro mi here, in quo, ut nunc Pogius, ita pleriq;*

Rumor. Rumigerulus. *Italici errant, cũ apud nos nemo erret. Nos enim dicimus rumo= rem, unde rumigerulus, pro uulgi ſermone de re aliqua noua, uos quoq; pro ſtrepitu, & fragore, qualis eſt Rheni, qui nõ lon ge à patria mea de montibus cadit. ſed iſte porcus, quonam uo= catur nomine?* P A R. *Pogius.* D R. *Iſte, inquam, ſiue Pogius, ſiue porcus non ruminat, cum rumorem in iſtum ſenſum acci= piat.* L I B. P O G. *Feneſtrellæ perplures demiſſæ.* G V. *An*

Feneſtellæ. *ignoras mi Pogi, ſcriptorem illum uocatum eſſe Feneſtellam à fe*

Complures. *neſtra? Cur tu r interpoſuiſti? perplures quoq; non dici, ſed com plures, iamiam admonui, etiam feneſtræ non demittuntur, ſed ca= niſtella, & funes per feneſtras, tu autem ſignificare uolebas (ut opinor) illas fuiſſe ſolo propinquas.* L I B. P O G. *Compoſita*

Deſuper aquã. *menſa, deſuper aquam natãte.* G V. *Deſuper tu dixiſſes Dromo?* D R. *Quid? ni mentior, aduerbium eſt deſuper, non præpoſitio, ideo caſui nõ ſeruit.* G V. *Dionyſi, dic aliquod è Vergilio exem plũ huius dictionis deſuper.* D I. *Deſuper Alcides telis premit.* L I B. P O G. *Deſuper aquã fluitante.* G V. *En iterum deſuper aquam. Dionyſi, dic tu aliud ſimile exemplum.* D I. *Tum ſyluis ſcena coruſcis Deſuper, horrẽtiq; atrum nemus imminet umbra.* L I B. P O G. *Qui eam pilam capit, potior habetur, iſq; iterum proijcit eam ad perſonam ſibi acceptiorem, cum illam multi pe= tant.*

tant. G V. *Perſonam pro corpore hominis, quale eſt, mittere pilam ad perſonã, ubi legiſti? tu Dionyſi, utrũ hæc dixiſſes, potior, & acceptior, an potiſſimus, & acceptiſſimus?* D I. *Nempe per ſuperlatiuum, quia de compluribus ſermo eſt, iisq́; eiuſdem generis.* D R. *Mi here, hic adoleſcens tuus ſenex eſt, ille uerò ſenex adoleſcẽs, & puer, ſed qui iam diſcipulus eſſe, id eſt, diſcere amplius nõ poßit.* P A. *Minus dediſcere. Nam nihil admodum didicit.* D R. *An didicerit, neſcio: ſi didicit, profectò iam dedidicit.* G V. *Sinite reſpondere adoleſcentem.* L I B. P O G. *Mihi crede abiet in ſudorem.* G V. *Eſt'ne hic quippiã uitij?* D I. *Abiet pro abibit,* B O *enim futurum facit ibit, non iet.* L I B. P O G. *Volebam Lucretium pro quindecim diebus.* G V. *Quomodo tu hoc dixiſſes?* D I. *Ad quindecim dies.* G V. *Cur ita?* D I. *Quia ſic diceretur pro quindecim diebus, ut, pro amicis meis, quippe ea re indigentibus: at dies non indigent libro.* L I B. P O G. *Nihil enim unquam de te noui, quãuis ſæpius inueſtigaui.* G V. *Quid differunt Dionyſi ueſtigo, & inueſtigo?* D I. *Veſtigo quaſi per ueſtigia quæro, & inueſtigo ueſtigando inuenio.* L I B. P O G. *Ipſe habitat penes ſanctum Petrum, ego propè Cincium.* G V. *Tu'ne Dionyſi ita dixiſſes?* D I. *Quid ita dixiſſem, penes pro propè? cum præſertim abs te audierim, penes, eſſe aliquid in arbitrio, & quaſi in manu eſſe.* L I B. P O G. *Neque tantum damna æſtimanda ſunt, quantum dedecus, & ignominia.* G V. *Et hoc ita dixiſſes Dionyſi?* D I. *Minime, ſed tanti & quanti, ut ſemper audio loquentem.* D R. *Nunc taceo, cum audio à puero ſenem doceri.* P A. *Caballe, & aſine, negabas modo hunc poſſe diſcere, nunc contrà doceri ais.* D I. *Docetur quidem Pogius, ſed non diſcit, an putas omnia, quæ magiſter docet, audientes diſcere?* P A. *Me uincis.* L I B. P O G. *Itaque intellige me non dormire, aut te uerbis paſcere, & inani pollicitatione, ut cæteri.* P A. *Hic ego pro Dionyſio reſpondebo, hoc tale uitium*

Perſona pro corpore hominis.

Superlatiuus.

Abiet in ſudorem.

Pro quindecim diebus.
Ad quindecim dies.

Veſtigo.
Inueſtigo.

Penes ſanctum Petrum.

Tantum pro tanti.

Me non te uerbis paſcere, ut cæteri.

eſt, quale

eſt, quale ſuperius, nominatiuus pro accuſatiuo. Itaque hunc no*minatiuum accuſabo, ohe Pogi, ohe, cur ſic barbare loqueris? barban tibi propè uellam.* G V. *Caue uellas uerbero.* LIB. POG.

Fons irriguus. *Habet ortum egregium, in quo eſt fons irriguus.* G V. Ha Pogi, *fontem irriguum dicis: quid appellares hortum? tu* Dionyſi, *quid*

Hortus irriguus. *diceres? Ego hortum dicerem irriguum, quòd irrigaretur à fon*

Locus Vergilij. *te, uerum apud* Vergilium *legimus: irriguum fontem, in quarto* Georgicorum: *Irriguumq; bibant uiolaria fontē.* G V. Hoc eſt, *quod parum cautos fallit, quòd putant idem ſibi licere, quod poë=tis. Dicit enim idem* Vergilius*: Sedere carinæ Omnes innocuæ, hoc eſt, quòd fractæ non ſunt.* Itaq; *ſicut hic poſuit actiuum pro*

Innocuus. *paßiuo (nam innocuus eſt, qui non nocet: quod nūc poſitum eſt, quòd nauibus à terra nocitum non eſt) ita hic paßiuum pro acti=*

Irriguum. *uo. Eſt enim irriguum, quod irrigatur, non quod irrigat.* LIB. POG. *Sed quia in culpanda auaritia ſacerdotū ij potißime apti uidentur, quos illi dignificant. Certifices me item, ſi qui libri* Pe=*trarchæ ſunt uenales inter iſtos Colutij.* G V. *Tu'ne diceres di=*

Dignifico. *gnificant* Dionyſi? D I. *Ego ne potißime quidem dicerē, ſed po=*

Potiſſime. Certifico. *tißimū: & dignos faciunt, ſiue pro dignis habent, & certiorem*

Præſto. *me facias.* LIB. POG. *Sed hic præſto ſcribit, & ego ad uos præſto ueniam.* G. *Quid hoc? ſic tu diceres* Dionyſi? D I. *Imò,*

Celeriter ſcribere. *ſed is celeriter ſcribit, & ego ad uos propere ueniā.* LIB. PO.

Propere. *Nā, quo ad animum, ita exceßit è uita, ut qui ſponte abeunt, non qua eijciuntur.* G V. *Iſtud, quo ad animum, tu quomodo?* D I.

Quoad pro quantum. *Quantum ad animum pertinet, nam quoad, pro quantum, non*

Meme ualere. *audiui.* LIB. POG. *Credo meme propediem ualere, & rem confecturus, ut ſpero.* G V. *Hiccine animaduertis aliquid* Dio=*nyſi?* D I. *Quòd fruſtra geminatur me.* G V. *Nunqd aliud?* D I. *Quòd ſuperuacuū duorū uerborum alterū eſt: credo, & ſpero.* G. *Nunquid etiā aliud?* D I. *Quòd ualiturū eſt dicendum, ut con fecturū.* G. *Recte ſentis.* LIB. POG. *Aeſtimo libros Antonij,*

nisi

niſi quid ille ſecus ſtatuit, uenum iri debere. G. *Quid hic animaduertis* Dionyſi? DI. *Nempe, quod uenũ iri non dicitur.* Venum ire
G. *Cur ita?* DI. *Quia nec uapulatum iri dicimus, ſed ire.* G. *Quamobrem?* DI. *Quia in cæteris, quæ ambigua ſunt, quòd actiue, & paſsiue accipi poſſunt, ad diſtinguendũ ſenſum accõmodamus infinitiuum, hoc, uel actiuum uel paſsiuum, ut, uideo te amatum, lectum, doctum, auditum, ire uel iri. Talia enim ſupina ambiguæ ſiue ancipitis ſignificationis ſunt. At uenum, uapulatum, & ſi qua ſunt talia, nõ ſunt ancipitis, ſed ſemper paſſiuæ ſignificationis. Ideo non poteſt addi utrunq;, ſed alterius infinitum, hoc eſt, ire, non iri, ne duo paſsiua copulentur.* G. *Nunquid aliud animaduertis?* DI. *Superuacaneum etiam illud: debere: ſic enim iſti loqui ſolent* Dromo & Parmeno, *dominus iubet, quòd debeam ire ad forum.* LIB. POG. *Saculũ accepi, in quo membranæ erant unà cum finiculo, quem iam maiori ex parte amicis dedi.* PA. *Tu nos reprehendis* Dionyſi, *qui magiſtri, aut certe reprehenſores huius uiri ſumus, mi here hoc contrarium illi uitium eſt, quod* Pogius *ſuperius admiſit. Nam ut ibi dixit, hoc faſciculum, pro hic faſciculus: ita hic econtrario, hic finiculus, pro hoc finiculum, hoc profecto eſt uitiũ uerberibus, plagiſq; dignum, non illud, quod in nobis iſte reprehendit.* G. Nunquid hic aliud uides? PA. Ego non aliud.

Supina

Debeo

G. Quid tu Dionyſi? DI. Opinor dicendum fœniculum, pro finiculum. G. Recte ſentis. LIB. POG. Nicola noſter, cũ eſt longus natura, tum rebus ſuis uacandum fuit. G. Quid hic uos uitij uidetis? DI. Dic tu Parmeno, qui uendicas tibi facultatem Pogium reprehendendi. PA. Dic tu Dromo. DR. Audiamus Dionyſium, forte, quod dicet, nihil erit. DI. Vbi ſunt hæc, cum & tum, ibi eſt ſemper idem ſuppoſitum, nunc non poteſt illud Nicola ſuppoſitum eſſe illius uacandum fuit, cum dicẽdum ſit, Nicolæ uacandum fuit. DR. Iſtud quod ais Dionyſi, nec ego Fœniculum Cum & tum

curo,nec aliquid eſt,niſi ſecus herus ſentit. G.Ego cum Dionyſio *ſentio, & ea re ipſum interrogaui, uerũ in hoc malo te interrogare* Dromo,*quod ſequitur.* LIB.POG.*Sis contentus librunculá caſtratelli.* G. *Qualis hic ſermo eſſe tibi uidetur?*

Caſtratellum. DR. *De caſtratello loqueris?* G. *Et de iſto,& de alio.* DR.

Sueterum. *Mallem te interrogare* Parmenonem, *qui carnem caſtratenam & emere ſolet,& coquere,(ſic enim ſueterum uos appellatis* Italici) *an hoc eſt,quod me interrogas, quod caſtratellũ dixit*

Ueruecul(us) Pogius, *pro ueruece? Vere eſt hic ueruex, qui pro uerueculo*

Libruncula pro libella *dixit caſtratellum.* G. *Nunquid eſt aliud?* DR. *Libruncula non placet mihi,& neſcio quare, nam potius ego dicerem caſtruncula,quàm libruncula, ſicut enim nõ dicimus librunculus,*

Libellus *ita nec libruncula dici debet.* G. *Quomodo ergo pro librunculo dicis librum paruulum?* DI. *Certe libellum.* G. *Sic nunc de parua libra dicas, quam male librunculam dici ſentis?* DR. *Ah ah intelligo libella dicendum,ſicut de labrum labellũ.* Dij *tibi* Pogi *de iſtis tuis uerueciniis,ſiue caſtratinis libellis,ac libris,non unam libellam,ſed duas libras carnis auferãt,ut linguam oſtendas, quæ tam barbare loquitur.* LIB.POG.*Te*

Conuiuari. *autem non potui conuiuari,quia domus erat incœpta.* G.*Quid hic eſt* Dionyſi *uitij?* DR. *Quia conuiuari deponens eſt,non inuitare alium in conuiuium,ſed in conuiuio eſſe.* LIB.POG. *Emas mihi lecticam uel nouam uel ueterem, nam in domo ſum*

Lectica. Fulcra. Forenſis. Extraneus. *quaſi forenſis.* G.*Quid hic eſt uitij?* DR.*Lectica,qui eſt paruulus lectus, pro fulcris accipit, quæ ſunt tabulæ compactæ, ſuper quas lectus ponitur.* Item, *forenſem pro extraneo,& peregrino,ſed ita ſemper* Parmeno *loquitur &* Dromo. Ideo *uitium hoc non uiderunt.* LIB.POG.*Verum ij motus paran*

Tædet eum cõditio fortunæ ſuæ. *tur,ut unumquenq; tædeat conditio fortunæ ſuæ.* G.*At hoc uitium fortaſſe iſti uidebunt.* PA. *Ego uideo,peccauit,quia.* DR.*Et ego uideo,mitte me potius* Parmeno *dicere.* PA.*Imò*

me

me tu potius,qui prior cœpi. DR.*Non debuiſti incipere,ex=pectare alterum fuerat modeſtius.* PA. *Cur ergo tu me non expectas?* DR.*Quia tu nõ prior me expectaras.* G.*Quid tẽ=pus teritis?quod alter dixerit,id utrunq; dixiſſe exiſtimabo,tu* Dromo *concede coquo,pernicioſa res eſt coquum habere ini=micum,ſaluberrimum uerò,atq; dulciſsimum,habere amicum.* DR. *Recte admones here : Dic mi* Parmeno. PA.*Quis niſi ueruex,atq; caſtratus diceret iſto modo? quid uult mi* Dromo *ante ſe uerbum,tædet?* DR. *Accuſatiuum.* PA. Nunc *quid habet?* DR.Nominatiuum. PA. *Quid poſt ſe?* D. *Geniti=uum.* PA. *Nunc quid habet?* DR.*Accuſatiuum.* PA.*Ergo ambo hominem accuſemus.* DR.*Imò uerberemus.Hem dormit.* PA.*Pol dormit,& (ut opinor) uſq; dormiuit.* G.*Excitate ho minem.* PA.*Euigila* Pogi. DR.*Dormit apertis oculis,ſurge* Pogi,*ſurge.* PO.*Quid me percutitis? quid me excitatis?* DR. *Quia apertis oculis dormis,ut lepus.* PO.*Semper ſic dormio.* DR.*Ita'ne cum dormis,oculos habes apertos:cum quis tecum loquitur, aures habes clauſas?* POG.*Quis mecum loquitur?* DR.*Guarinus.* PO.*Vbi is eſt?* DR.*En tibi* Pogi. G.*Imò tu hinc abieras* Pogi. POG.*Aedepol nihil,ſi quid dixiſti,audiui.* G.*At Vnum audi,quod reſtat.* LIB.POG.*Si uolumen deca=darum tibi placeret.* G.*Vbi reperiſti decadarum?* POG.*An non decadarum dicitur ſicut cicadarum?* G.*Non decada,ſi=cut cicada,ſed decas.* PO.*Iſtud tuum Græcum eſt,hoc meum Latinum, ſed fac iſtos abire, ſi uis, ut de cæteris reſpondeam.* G.*Iam nihil eſt, quod amplius notarit Laurentius.* PO.*No=tet,ſi uolet, ſumat alios quoſcunq; è meis libros.* G.*Placet.* LAV.*Fiat.* Decadarum.

LAVRENTII VALLAE IN EVNDEM POGIVM

Libellus Secundus.

LAVRENTIVS.

CONCEDAMVS *in hanc ſane amœnam porticum nobilis adoleſcentis & inter primos docti ac facundi Marcelli capitis ferrei, ut poßimus animos moleſtia diſceptandi affectos, loci amœnitate relaxare.* G. *Illius'ne honeſta ac liberali facie adoleſcentis, qui nos modo, cum equo ueheretur, ſalutauit ex hac domo egreſſus?* LAV. *Illius uerò.* G. *Eò magis in eius porticum cõcedamus, ſi modo idem* Pogio *placet.* PO. *Præſtolamini iſthic mihi, dum ad meam ſanè propinquam domũ recurro, ut id afferam, de quo iudicandum eſt.* G. *Nempe opinor libros.* PO. *Nam quid aliud?* G. *Sed quin potius mittis famulũ?* PO. *Famulum inquis? Tu uerò, ſi ſapis, nunquam famulo aut libros, aut pecuniã, aut uinũ credideris, ſi hæc pretioſa ſint, cætera, ſi bonus ille eſt, credere potes.* LA. *Quid ueſtes?* PO. *Quaſi nõ appellatione pecuniæ cõtineãtur & ueſtes.* LA. *Quaſi nõ & libri, et uina eadẽ appellatione cõtineãtur?* GONDISLAVVS. *Here, qd ergo libros & uinũ famulo nõ credes, uxorẽ credes?* P. *Quaſi uerò uxorẽ poßit eripere, ut libros, uinũ, pecuniam.* GO. *Atqui tractatio uxoris magis, quàm librorum, pecuniæ, uini, periculoſa eſt, etiam magis, quàm uitri.* G. *Abi hinc ſceleſte cum iſtac loquendi licentia.* PO. *Noli caſtigare famulum meũ Guarine: habent hanc famuli mei apud me non modo loquendi, ſed etiam faciendi licentiam, præterquam in libris, ut dixi, uinoq́; ac pecunia.* LAV. *Quid tempus terimus, cur non is? iam reditum oportuit.* PO. *Ne feſtines, nam te magnopere feſtinaße pœnitebit.* LAV. *Omnes*

afferto libros tuos. POG. *Eorum tibi uel unus ſatis ſuperq́; fuerit, nec te putes omnes poſſe reprehendere.* LAV. *Quot poßim, experire.* PO. *Scio quid agam.* LAV. *Etiam reſtitas? uereor ne cito nõ redeas.* PO. *Ego citius, quàm uoles, redibo.* LAV. *Si expectas, dum uolem, nunquam redibis.* PO. *Faciam, ut cum rediero, euolare iſtinc cupias.* LAV. *Cum gladijs uenies, an cum libris?* PO. *Libri mei dum iraſcuntur, gladij ſunt.* LAV. *Etian'ne tui libri, ut, tu, iraſci ſolent?* PO. *A' quibus irreuerenter tractantur, eos ueluti gladij punctim cæſimq́; feriunt.* LAV. *Sed quid ego tibi in mora ſum?* POG. *Propere adero Guarine.* G. *Facito commodo tuo.* LAV. *Obambulemus'ne Guarine an cõſideamus?* G. *Vt tibi lubet, nam ego dubito, quippe qui mallem obambulare, quàm ſedere: ſed timeo, ne apud Stoicos Peripateticũ agam.* LAV. *Quid ita?* G. *Quia Stoici à porticu, quæ Græce, ut ſcis, dicitur* ςώα, & *Peripatetici ex ambulando ſunt dicti, quo fit, ut abſurdum duntaxat Stoicis uideatur eſſe, in porticu deambulare.* LAV. *Si iſthuc, ne Stoicis diſpliceat, times, quid ni timeas quoq́;, ne Peripateticos offendas, ſi uideant te in porticu quaſi quondam Stoicorum theatro cõſidere?* G. *Recte admones, ideoq́; ne alterutros offendamus, obambulemus, ſed intra porticum.* LAV. *Si uolumus Epicureis quoq́; morem gerere, eccos amœnos etiam hortos, qualibus Epicurei delectabantur: genus hominũ, etſi uulgo male audit, frugi admodum & temperatũ. Sed en tibi Pogius feſtinabundus regreditur.* G. *Strenuus fuiſti Pogi & opinione noſtra celerior.* POG. *Verebar ne quid tibi iſte me abſente perſuaderet.* LAV. *De hoc tu uiro optimo non optime ſentis.* PO. *Heus tu, ſuſpicioſa res eſt controuerſia, nec prudentis, ſinere aduerſariũ & iudicem colloqui ſolos.* LAV. *Quia noluiſti credere famulo libros, neceſſe habuiſti credere aduerſario iudicem.* POG. *Et idcirco propere redi.* G. *Non fuit*

Stoici
Peripatetici

cauſa Pogi, cur redire properares: nec poſtulo, niſi inter fidem mihi habentes, ferre ſentẽtiam. Sed ubi ſunt codices? PO. Profer Gondislaue librũ. GO. En tibi liber uxore charior. PO. Neq; iſthuc tibi dolet. GO. Imò placet, & perplacet. LAV. Quid tu unũ attuliſti librũ? PO. Satis tibi ſuperq; futurum, ut prædixi. LAV. Cur ita ſatis ſuperq; mihi erit? PO. Quia is eſt, quem nouiſſime compoſui. Annota in eo, ſiquid potes, quem auſim dicere ipſam mihi Mineruam dictauiſſe. LAV. Tu paulo ante, quem mallem de tuis libris ſumere, offerebas electionem, nunc ipſe pro me eligis. PO. An tu malles, ut contra te, quàm pro te eligerem? LAV. Secus mea uerba interpretaris, atq; à me dicuntur, pro me, hoc eſt loco meo dico, me nolle, ut tu eligas. Nam iſtud eligere pro me, planè eſt eligere contra me.

Pro me eligis.

PO. An nõ ſemper eligenda ſunt optima? hoc autẽ ex operibus meis optimũ eſt. LAV. Non cupio aduerſarium partes meas præſumere. PO. Melius ego mea, quàm tu noſti. Mihi crede nullũ poſſem è meis libris meliorẽ eligere, Neq; te debeo permittere eligere peſſimum. Vide quàm tecũ agã amice. Si de gallinis, anatibus, anſeribus, columbis, turturibus meis, uelles eligere peſſimã, id te nõ ſinerẽ facere, ſed pro te eligerẽ optimã. LAV. Dij te diuitem faciant gallinarum, anatum, anſerum, columbarum, turturũ copia, qui tam munificus etiã in aduerſario es. Verum timeo Danaos & dona ferẽtes. Itaq; ſine quæſo me meo arbitratu gallinam, ſiue anatem, anſerem, columbam, turturem eligere. POG. Nunquid tu aliam quàm optimam uis? LAV. Non aliam, ſed quam tu ſentis eſſe optimam. PO. Nẽpè pinguiſſimam. LAV. Atqui talis non eſt liber tuus. PO. Quid ita? LAV. Quia non pingui Minerua & craſſa compoſitus eſt, ſed ab ipſa Minerua dictatur, qualem librum quis audeat reprehendere? POG. Fateor in eo nihil pinguis eſſe & craſſæ Mineruæ, & ideo eſſe optimum. LAV. Cur igitur eum pinguiſſime

guiſſimæ gallinæ, anati, anſeri, columbæ, turturi, comparabas? qui ſi foret pingui Minerua compoſitus, permitterem tibi pro me electionem. Haberē *enim, quod notare in eo poſſem.* Nunc *cum elegiſti, qui tibi optimus, mihi peſſimus eſt ad noſtram cōtentionem.* PO. *Si tibi ipſi confidis, hunc ſumito, cuius uel parua reprehenſio pluris faciēda eſt, quàm alterius magna.* G. *Gere morem* Pogio Laurenti, *non abſurda admodum loquitur.* LAV. *Age fiat.* Dij *gallinarij et anatarij, & anſerarij, columbarijq; & turturarij uortāt bene.* Timeo *enim, ne nihil eſculētum in iſta* Pogiana *gallina uel anate inueniam.* G. *Quid times Laurenti? Nunquid ſi nihil reprehenſione dignum compereris, uictus diſcedis?* Neq; *enim aliter ſuperaberis, quàm ſiquid falſò obieceris.* Quod *item in te* Pogi *fit, ſi quid quærere in libris Laurentij uoles, uinci nō potes, ſi quid forte non inueneris, ſed ſi falſò dixeris te inueniſſe, quod reprehendendum non eſſet.* POG. Probe *inquis* Guarine. Sed *non uelim* Laurentium *ſectari atq; inſectari uerba, ſed res atq; ſententias.* LAV. *Etiam'ne hoc poſtulas* Pogi, *idq; eo in opere, quod ais à* Minerua *dictatum?* PO. Mineruæ *non de uerbis cura eſt, ſed de ſententijs.* LAV. *Ita'ne parum momenti in uerbis eſt? in quibus ſi non inſunt ſententiæ, tamen inſunt ſenſus, quos negligendos eſſe ne* Minerua *quidem dixerit, nec* Apollo, *nec* Iuppiter. Verum *prius facito certiorem me, quis iſte ſit liber.* PO. Ille *celeberrimus, tertio ab hinc anno compoſitus, de tribus cōuiualibus quæſtionibus.* En *accipe.* LAV. Ideo Guarine *tantopere confidit huic operi* Pogius, *in cuius procemio, ſi memini, ſibi pmittit immortalitatem, legamus.* LIB. POG. Nōnulla *hactenus conſcripſi, quæ iam inter multos diffuſa longiorem mihi paulo poſt obitum uitam allatura uideantur.* LAV. Et *quantulum eſt in iſto opere ſententiarū, quod auſim, ut abs te dictū, reprehendere? Cum in perſona tua loqueris, ferè totus in recitandis*

autorum teſtimonijs es occupatus, ut uix quippiam tuum poſſim notare. Cum in aliorum, ſi quid notaro, excuſabis conſuetudinem Dialogorum*, in quibus non poſſum dici uere omnia ab ijs, qui utrinq; diſputant: quale eſt, quod* Nicolaum *facis ultimo loco reſpondentem, cui quia nemo contradixit, ſignificas eam tuam ipſius eſſe ſententiam.* Hanc quoq; legamus. LIB. POG. *Omnia præclara & memoratu digna ab iniuria atque iniuſtitia contemptis ſunt legibus profecta.* Vt *uero deſcendamus ad noſtra, quid hac ætate, nonne* Lombardiæ *duces,* Veneti, Florentini, *multiq; præterea aliena appetendo rapiẽdo q; creuere? quibus nulla lex imperat, neq; eius reguntur imperio. Credo cum* Florentinus *populus aut* Veneti *alicui bellum inferunt, aduocant* Iuriſperitos, *ex eorum conſilio indicunt bella: an potius utilitate & augmento ſuæ reipublicæ ducuntur? Abige hinc ergo leges & iura tua, quæ ſunt imperijs propagandis, quærendis regnis, & rerum publicarum amplitudini impedimento.* LAV. *Et alia in hanc ſententiam permulta, quorum uerborum ſcriptor fuſtuarium meretur, atq; in furcam ſuſpendi, & illic non modo ab ijs, qui nominati ſunt, ducibus* Venetis, Florentinis, *ſed ab omni humano genere lapidari.* Hoc non Phalaris, *non* Dionyſius, *non* Verres, *non alius quiſpiam aut tyrannus aut latro dixit, auſus ius diuinum humanumq; damnare, cum omnes in quocunq; literarum genere libri de iure gentium, de iure bellorum, ſocietatum, ciuiũ, hoſpitumq; uno ore conſentiant.* In *hanc tam perditam nõ hominis, ſed leonis, aut lupi ſententiam, non unius uiri oratione, ſed totius humani generis acclamatione eſſet obuiam eũdum.* Quam *tamen hic ab alio, nõ à ſe dictam excuſabit: quaſi ipſe nõ illam pro ſua ſcripſerit.* Talia *plurima equidem notare poſſem, niſi hic ſub umbra ſe alienæ perſonæ occultaret.* POG. *Bona uerba quæſo, iſta (ut inquis* Laurenti) *alius dixit, non ego, neq; te*

Perdita uox Pogij de legibus.

bonita

bonitatem ſententiarum excutere iubeo,ſed an aliquid,quod ad bene cõponendum pertineat,peccauerim. LAV. *Cur nõ me iubes cœlum pugno ferire?uis me hunc potiſſimum librũ ſumere ad notandum,quem accuratiſſime cõdidiſti?uis me de uerbis notandis nullum uerbum facere, ſed de ſententijs? uis poſtremo ipſarum ſententiarum non bonitatem excutere, ſed neſcio quã bene componendi rationem?* G. *Quid Laurenti ſtomacharis? quaſi nullus tibi ſit alius liber ad excutiendum, & nõ ab iſto, quem accepiſti inuitus, quamprimum queas diſcedere.* LAV. Bene *admones,cedo alios libros* Pogi, *hunc miſſum faciamus.* PO. Non,*niſi te à me uictum eſſe fateare.* LAV. *Iſtæ iudicis ſunt partes, alterum uictorem, alterum uictum pronuntiare.* PO. *Si tu cauſa cedas,imò cadas,iam non eſt amplius opus iudicis partibus.* LAV. *Ita'ne loqueris?* Faciam *profectò,ut te uictum,non tu quidem confiteare,non enim eſt hoc abs te poſtulandum,ſed ut iudex pronuntiet. Animaduerte hic quæſo* Guarine,*cuius partes hic me præripere iubet.* Agedum Pogi, *non ex arte oratoria iubemur magis uериſimilia dicere, quàm uera,ſeruareq; ubiq; in perſonis ac rebus decorem?* Hoc quàm *abs te præſtetur,inſpiciamus,legamus librũ.* LIB.POG. Cũ *me ad terram* Nouam *natalem patriam cum familia cõtuliſſem, uenit eò poſtmodum rogatus à me,qui* Florentiam *ob negotia publica adibat,paulum de uia concedens* Carolus Aretinus,*uir omni laude ac doctrina præſtantiſſimus.* Is *enim pluresq; alij, in quibus erant uiri doctiſſimi* Benedictus Aretinus Iureconſultus,*ac* Nicolaus Fulginas *inſignis philoſophia atq; arte medicus,* Aretinum *petierant peſtis uitandæ gratia.Contigit autem ut eodem die &* Nicolaus *ex* Aretio *ad curandũ ægrum quẽdam accerſitus,&* Benedictus *in patriam iturus ſimul me conuenirent. Magna me animi uoluptas cœpit, cum uiderem tres ornatiſſimos uiros mihiq; ſingulari beneuolentia coniunctos*

ſorte in idem loci diuertiſſe. Qui omnes cum hortatu meo in hortulo mecum cœnaſſent, poſt uarios in ea ſermones habitos remota menſa, cum tempus abeundi uideretur, Age, *ut moris eſt, Carole*, Benedictus *inquit, huic hoſpiti noſtro gratias, quia ita hilare atq; humaniter nos excepit. Scis enim cõſueuiſſe homines agere poſt cibum gratias ijs, qui ad cœnã uocarint. Si cui uerò agendæ ſunt, hic eſt profecto, cuius opera nõ ſolum epulis, ſed etiam uario ſuauiq; ſermone cœna iocunda fuit.* LAV. *Quomodo iſtuc* Pogi *aut uериſimiliter narras, aut cum decore?* Et *ut prius de eo, quod prius propoſui, dicam, qui fieri poteſt ut poſt cœnam, quæ uarijs ſermonibus traducta eſt, tantum temporis fuerit, ut de tribus quæſtionibus diſputaretur, quas tu in librum retuliſti ad quatuor amplius milia uerſuum? quantum uerborum neſcio an in ullo* Dialogorum Ciceronis *libro contineatur: factum intra medium diem, cum præſertim in calce libri ſcribas.* LIB. POG. *Sed iam ſatis colloquuti ſumus, aliquid dandum eſt temporis deambulationi.* Hæc *cum dixiſſet, ſurreximus, portamq; oppidi egreſſi ad fluuium diuertimus aëris animiq; gratia.* LAV. *O ſolem* Pogi *illo die ſtabilem, nec ſe mouentem, credo ſubauſcultabat ſententiarum ſuauitatem, aut conuiuio intererat, ut non niſi iuſſu ueſtro diſcederet ad occaſum, quemadmodum fecit olim iuſſus à* Ioſue *præliante.* At *quanto minora colloquia apud* Vergilium Sibylla *inquit?* Nox *ruit Aenea, nos fando ducimus horas.* Apud *te* Pogi *nulla fuit interuenientis noctis cogitatio.* Putabas *te fortaſſis eſſe, ubi aliquando fuiſti, in extrema Germania aut* Hybernia, *ubi noctes breuiſſimæ ſunt æſtate, & ſpeciem diei habentes.* POG. Imò *uerò cœnam pro prandio poſui, ut multi fecerunt.* LAV. *Qui ſunt iſti multi? profecto ſiqui ſunt, non niſi poëtæ fuerunt. Quanquam non uides te tecum non conſtare? Si tempus erat anni frigidũ, non ad fluuium extra portam aëris gra*

tia iſſetis. Sin calidum, ut magis credibile eſt (quia in hortulo comediſtis) poſt prandium, hoc eſt, in meridie non ſuaſiſſet ille medicus, ut ſecum uos ad ſolem & æſtiuum & meridianū è conuiuio & longis altercationibus deambulatum extra oppidum prodiretis. G. *Caue iſtuc dicas* Pogi: *non modo quia nunquam pro prandio dixiſti cœnam, uerumetiam, quæ tua liberalitas eſt, nequaquam feciſſes, ut tales uiros, & tam tibi familiares in tua patria ad prandium modo, & nō etiam ad cœnam inuitares.* Ego *nunquam amicum meum quempiam prandio accipio, niſi eodem die mecum etiam cœnaturum.* LAV. Atqui ego Guarine *opinor neq; prandium illud, neq; cœnam fuiſſe, ſed à* Pogio *fictum, ideoq; in fingendo hallucinatum, ut alijs in multis ſolet: immemor illius præcepti, quod* Quintilianus *tradit:* Prima *ſit curarū, ut id, quod fingemus, fieri poßit: deinde, ut & perſonæ, & loco, & tempori congruat.* Et *mox iterum:* Curandum *præcipue, quod fingentibus frequenter accidit, ne qua inter ſe pugnent.* PO. Ita *diſputas non fuiſſe conuiuium illud uerum: quaſi nō ſoleam amicos & ad prandium & ad cœnam inuitare.* LAV. *Soles tu quidē iſtud facere, ſed non poſt prandiū æſtiuum cōuiuas ad ſolem meridianū educere, aut poſt* Hybernū *ad flumen & aërem.* PO. *At illa; fateor, cœna, nō prandiū, fuit.* LAV. *Si fuit uera cœna, profectò nō fuit ſecundum eā tamdiu diſputatū, &, ſi tamdiu diſputatum, quod tamen incredibile eſt, nō ab oppido exiiū, & ad flumen itū, niſi forte, ut per noctem piſcaremini.* Hæc *ſunt quæ probant, tuam narrationem nō eſſe uериſimilem.* Illa *autem, non ſeruatum eße in rebus ac perſonis decorem, quòd ſecūdum cœnam uarijs, ut dixi, ſermonibus traductam, cum iam remota menſa conuiuæ ſibi abeundum putarent, atq; abitum pararent, introducis eos diſputātes, & quaſi in cauſis iudicialibus, utrinq; orātes, & in ſecunda cauſa ita rixantes cōuitianteſq;, ut uterq; mihi* Pogius *eſſe*

Pogium non ſeruare in rebus ac perſonis decorem.

eſſe uideatur, quod eoſdẽ adeò otioſos facis, uel ad loquendũ, uel ad ſpaciandum: quaſi nõ unus ad curam ægrotorum accerſitus eßet, alter in patriam properaret, tertius ob publica negotia ſibi iniuncta iter faceret, quod præterea poſt duas ſanè prolixas diſputationes te conuiuatorem, poſtquã conuiuæ tibi gratias egerant, facis apud eos iam abire uolentes eſſe loquacißimum, quæ tua fabulatio ad mille amplius uerſus in tuo libro extẽditur. Neq; *te excuſat quod ſcribis.* LIB. POG. *Et certe is mihi animus ſemper fuit, ut aliquid contra ſuam ſententiã ſcriberẽ, ſed uariæ occupationes fuerunt hactenus impedimẽto.* Nũc *quoniã & otium eſt nobis, &* Benedictus *poſtulat,* Carolus *uerò in me hanc prouinciã reijcit, parebo uoluntati ueſtræ: afferens primum ea, quibus arbitror cauſam meã facile omnibus probaturum, deinde ad* Leonardi *epiſtolam reſpondebo.* LAV. *An te* Benedictus *&* Carolus *ad hoc ſint adhortati, ueritas uiderit, certe tu cõuiuator poſt tot ſermones, & ea hora, & apud proficiſci uolentes breuißimus, non uerboſißimus eſſe debuiſti, quod poſtremo, & id neſcio an ſit omniũ maxime indecorum, quos feceras in principio libri uoluiſſe abire abs te, eoſdem in calce libri facis non abijſſe, ſed tecũ portam egreſſos ad fluuium diuertiſſe deambulatum: oblitos domum reuerti, opinor, ut poſtquam ad flumen deambulaſſetis, iterũ diſputaretis, quoniam ſatis dici ad confabulandum ſupererat.* Vtrũ *horum quæſo* Guarine *maius ſentis eſſe peccatum, quòd fidẽ* Pogius, *an quòd decorem non eſt ſectatus?* G. *Diuerſa ſunt iſta peccata, ideoq; nõ facile dixerim, utrum utri præſtet.* LAV. *At id, quod ſubijciam, longe grauius utroq; iudicabis.* PO. *Aliquid friuolum, ut hactenus feciſti, obijcies.* LAV. *Guarini ſtabo ſententia, imò etiam tua ipſius.* POG. *Stabis mea ſentẽtia.* LAV. *Stabo equidem, ſed cordis dico, quæ uera eſt ſententia, nõ oris.* PO. *Et quomodo ſcies, an quod ſentio, pronũtiem?* LAV. *Si*

pro me pronũtiaueris. PO. *Iam nolo ſtes mea ſentẽtia.* LAV. *Tua iam culpa ſit, ſi tuo iudicio nõ ſtabo.* PO. *Omitte loqui friuola, & ad rem redi.* LAV. *Non'ne in tuo libro, etſi abs te poſtmodum ſcripto, te ipſum inducis loquentem, ut uerba quæ modo recitaui, teſtantur?* PO. *Induco me loquentem, aut potius locutus ſum uere, quæ ſcripſi.* LAV. *Loqueris tu in uno libro, ut unus quilibet aliorũ collocutorum?* PO. *Loquor, quid iſtuc?* LAV. *Quia poſtea facis te ſcribentem.* PO. *An non ea, ut modo dicebam, ſcripſi uerba, cum retuli in libellum?* LAV. *Non iſtud ego dico, ſed inter conuiuas ſcribentẽ.* PO. *Ego inter cõuiuas ſcripſi inquis? deliras, ut uideo: quippe qui nunc fatebare, librum à me poſtea ſcriptũ.* LAV. *Iſtud ipſum miror, quòd cum librum poſtea ſcripſeris, hoc eſt, inter conuiuas locutus ſis, nõ ſcripſeris, tamẽ te inter eos ſcribere magis, quàm loqui ſignifices.* PO. *Neſcio quid dicas, niſi deliramẽta.* LAV. *Scies, ſi auſcultabis, non'ne in his uerbis, quæ paulo ante recitaui, dicis inter cõuiuas?* LIB. POG. *Is mihi animus ſemper fuit, ut aliquid cõtra ſuã ſententiã ſcriberẽ.* LA. *Et mox.* LIB. POG. *Nunc quoniã & otiũ eſt nobis.* LAV. *Nempè otium reſcribẽdi.* PO. *Non'ne dicebã probe, te nihil dicere, ſed delirare? Dixi tunc eſſe otium, nõ mihi ſoli, ſed omnibus, ergo otium illud erat loquẽdi, nõ ſcribendi, ut tu prauiſſime interpretaris.* LAV. *Qua ratione tu iſtuc dicis? Non'ne illud, quod ſequitur, te de te ipſo ſentire cõuincit?* LIB. POG. *Sed uariæ occupationes fuere hactenus impedimẽto.* LAV. *Cuius iſtæ fuere occupationes? certæ tuæ, & cui fuere impedimento? certe tibi, & cuius rei impedimẽto? certe ſcribẽdi, nõ loquẽdi: ergo iſtud otiũ eſt interpretandum, nõ loquendi, ſed ſcribendi.* PO. *Nũc magis deliras, qui cõtendas: melius te intelligere ſenſa orationis meæ, quàm ipſe, qui loquor, intelligã.* LAV. *Accipe in quo tergiuerſaris, è quo elabi nõ poteris. Scribis nõ multo ante*

iucundius exiſtimaſti, immutare oblitus es, ſiue quia perſonam tuam ad loquendum cum cæteris introduxeras, neq; id colloquium unquam extiterat, excidit tibi: te ſub perſona collocutoris iſta diſputare, & iã habita abs te uerba ſcribere, ſed tũc primum promere, quod ſentires, in perſona autoris ſcribentẽ opinatus es: maiore uitio quàm illa, quæ ſuperius annotaui, niſi aliter Guarine ſentias. G. Equidem aliter non ſentio. Cui ſimile quiddam admiſit uir eximius, & in iure pontificio interpretando, ut aiunt: nulli ſecundus Franciſcus Zabarella in libris de ſummo bono, in quibus cum quoſdam loquentes inducat, quorum unus eſt ipſe autor, tamen facit ſe aliquando dicentem collocutori: quemadmodum in primo aut in ſecundo libro probaui: quaſi eis colloquentibus libri per ſeſe ſcriberentur, ut lebetes Vulcani, qui ſua ſponte in certamen prodierunt, aut fiſtulæ illæ deorum, quæ per ſe ipſæ canebant, ut poëtæ narrant. Id docti non faciunt, ſed, aut quemadmodum heri probauimus, aut quemadmodum hodie à Craſſo dicebatur, aut aliquid huiuſcemodi, etſi magnus quidam eccleſiaſticus in hoc incidit, cuius nomen ſatius eſt ſubticere. LAV. Iſtud, quod tu ais Guarine, neſcio maius, an Pogianum hoc uitium ſit, ſimile illi, de quo Cicero ait in Bruto de Curione: Magna hæc immemoris ingenij ſigna, ſed nihil turpius, quàm quòd etiam in ſcriptis obliuiſcebatur, quod paulo ante poſuiſſet, ut in eo libro, ubi ſe exeuntem è ſenatu, & cum Panſa noſtro & cum Curione filio colloquentem facit, cũ ſenatum Cæſar conſul habuiſſet, omniſq; ille ſermo ductus è percontatione filij, quid in ſenatu eſſet actum. In quo cũ multis uerbis inueheretur in Cæſarẽ Curio, diſputatioq; eſſet inter eos, ut eſt cõſuetudo dialogorũ, cũ ſermo eſſet inſtitutus: ſenatu miſſo, quẽ ſenatum Cæſar Cõſul habuiſſet, reprehẽdit eas res, quas idẽ Cæſar anno poſt, & deinceps reliqs annis adminiſtrauiſſet in Gallia. Tũ Brutus admirãs, Tãtam'ne

fuiſſe

fuiſſe obliuionem, inquit, in ſcripto præſertim, ut ne legens quidem unquam ſenſerit, quantum flagitij commiſiſſet? Quid autẽ inquam Brute *ſtultius, quàm ſi ea uituperare uolebat, quæ uituperauit, non eo tempore inſtituere ſermonem, cum illarum rerum tempora iam præterijſſent? Sed ita totus errat, ut in eodẽ ſermone dicat in ſenatum ſe Cæſare conſule non accedere, ſed id dicat ipſo conſule exiens è ſenatu, iſta de te* Pogi *puta Ciceronem dicere, qui non minus illo Curionis flagitium admiſiſti.* PO. Dummodo *me parem* Curioni *facias, id nõ laboro, de quo in eodem idem* Cicero *loco ita inquit: Orator autem proximus optimis numerabatur, propter uerborum bonitatem, & expeditam & profluentem quodammodo celeritatẽ.* Itaq; *eius orationes aſpiciendas cenſeo.* Fuerint *itaq; optimi oratores* Leonardus *&* Guarinus, *ego autem eis proximus, hoc eſt, tertius orator.* LAV. Quid *ego?* PO. Non *niſi tres primi nominantur.* Vnde Vergilius: Tres *præmia primi* Accipient. LAV. Ex *tuis uerbis redeo in memoriam facti* Hannibalis, *qui à* Scipione *interrogatus, quem maximum imperatorem iudicaret? reſpondit,* Alexandrum: *quẽ ſecundũ? reſpõdit,* Pyrrhum: *quẽ tertiũ? reſpondit, ſe.* Itaq; *facile patior te in tertio loco teipſum ponere, me in nullo, quoniam iſto facto te* Hannibalẽ, *me* Scipionẽ *eſſe ſignificas.* POG. Ego *iſtuc non cogitabam, ſed cur nõ potius, quàm de his nugis, aliqua diſputas contra rationes meas de lingua latina? fuerit'ne eadem literatorũ & illiteratorum? quibus ſi nihil habes, quod opponas, quid ita ſuperius calumniabaris, nihil eſſe, quod in eo libro, ut meum, poſſes reprehẽdere?* LAV. Noli *tantopere tibi placere ob illam diſputationem, tanquam hominibus perſuaſeris: nullam fuiſſe inter literatos illiteratosq; uerborum differentiam.* De *quo quid mihi dubium faciat, promam, ubi duo quædã tua errata paucis, ſed non parua notauero.* Primum *eſt, ubi* Ariſtotelem *male uideris accipere*

'pere, ita enim ſcribis. LIB. POG. *Anglici etiam poſt decimũ diem, quoties in eum, qui ſe pauit, inciderint, gratias pro ſuſce pto prandio agunt, ne immemores honoris impenſi uideantur.* Id *quoq; mecum ſentire arbitror, ſententiam uidelicet Ariſto- telis tibi notam, qui honorem inquit eſſe honorantis.* Apud *illũ igitur, penes quem honor remanet, neceſſe eſt & gratiam reſi dere.* Ergo *& conuiuij magiſtro gratia mihi uidetur habẽda.* LAV. *Ariſtoteles non ſentit honorem aut eſſe honorãtis, aut non eſſe honorati: cuius hæc uerba ſunt:* Δοκεῖ γὰρ ἐν τοῖς τιμῶσι μᾶλλον εἶναι, ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ, τ' ἀγαθὸν δὲ οἰκεῖόν τι, καὶ δυσαφαίρετον εἶναι μαντευόμεθα. *Quod ſic poteſt interpretari:* V*idetur honor in honorãtibus potius eſſe, quàm in eo, qui honoratur: hoc eſt, uidetur eſſe in poteſtate dantis, non autem accipientis, ideóq; non eſſe illud excellẽs bo num, & quod ipſe appellat* δυσαφαίρετον, *id eſt, quod diffi- culter eripi poſſit, quale bonum eſt uirtus, quæ in noſtra ipſo- rum, non in alterius, eſt manu.* POG. *Atqui ita uulgo acci- piunt, honorem non eſſe honorati, ſed honorantis.* LAV. *At uulgus non ſanè probatus eſt bene ſentiendi magiſter.* POG. *Ita omnes fermè accipiunt hac tempeſtate philoſophantes.* LAV. *At non peritiores, ſed quid oportet te Latinos ſequi in autore Græco, homo, ſi tibi credimus, interpres Græcorum li- brorum optimus? Verum ubi eſt acumen tuum? ubi tam diutur næ ætatis experientia? ubi notitia illa, quam tibi uendicas, anti- quitatis?* N*unquid cum ſtatuas, triumphos, cæteráq; ueterum monumenta cernis, ea magis honorifica eſſe illis exiſtimas, qui hunc honorem habuerunt, quàm ijs quibus hic honor habitus eſt, nedum nullum honorati, omnem autem eſſe honórantis?* Equidem *non uideo, cur honoratum queamus illum appellare, ad quem honor ipſe non peruenit. An illi qui à regibus, princi pibus, ducibus aliqua accipiunt inſignia, aut utcunq; hone-*

Locus Ariſtote- lis de honore.

s ſtantur

ſtantur,non honore afficiuntur,ſed ipſos duces,principes, reges honore afficiunt? Hoc pacto non honorati forent appellandi,ſed honorantes. Quod ſi dedecus,ignominia,contumelia,iniuria,eius eſt,cui fit,cur non etiam honor,hoc eſt,decus, gloria,laus? G. *Quid multis Laurenti diſputas, quaſi de iſto ſit tibi controuerſia,& non de Ariſtotelis ſententia?eam certum eſt tecum facere,perge ad alias,ſi quas habes.* LAV. *Vnum ſupereſt,quod hic ita ſcribit.* LIB.PO. *Mercurius inter medicinæ artis repertores perhibetur,qui ob eam rem relati ſunt inter deos. Mercurius uerò etiam inter planetas annumeratus. Aeſculapius eius filius honorem immortalium medendi exercitio adeptus eſt:tanta inter priſcos gloria ac nominis fama, ut coram Ioue à dijs ſit inferis accuſatus, quòd eorum imperium diminueret.* LAV. *Sine quæſo Guarine pauliſper interrogare Pogium,præter rem,cuius gratia recitaui hæc uerba. Quæro abs te Pogi,nunquid honor,quo homines Aeſculapium proſecuti ſunt,hominum ſit ipſorum,an Aeſculapij?* POG. *Perge quo inſtitueras.* LAV. *Certe Aeſculapij,non hominum, nec alia ratio eſt diuinorum honorum,quàm humanorum. Quare poſthac caue dixeris honorem non eſſe honorati,ſed honorãtis,nec iniuriam etiam dicas eſſe inferentis,nõ patientis. Verũ, ut ad rem redeam,à quo nam accepiſti Pogi Mercurium fuiſſe medicinæ repertorem,eundemq; Aeſculapij patrem?* PO. *Quis id negat?* LAV. *Nemo negat, quia nemo id dixerat, poëtæ enim ſcriptoresq; teſtantur omnes Apollinem fuiſſe Aeſculapij patrem,ac medicinæ repertorem.* PO. *Deum pro deo poſui. Apollinem cum deberem,ſcripſi Mercurium.* LAV. *At quomodo inter planetas Apollo numerabitur.* PO. *Iſta culpa eſt Nicolai medici,cui ſermonẽ attribui. Non enim præſtare ſcriptor debet omnes,quæ à collocutoribus afferuntur, rationes.* LAV. *Tu ſi iſtam non probaſſes ſententiam,per aduerſarium*

Iniuria.

Mercurius neq; medicinæ repertor, neque pater Aeſculapij.

Aeſculapius.

medici

medici Iuriſconſultum improbaſſes.Et tamen ſtolidiſsimum eſt, diſputantes introducere uiros graues ac doctos,qui leuiter & imperite loquantur. PO. *Iſta dicta ſunt à me in aliena perſona.Inſpice quæ dicta ſunt in mea ipſius.* LAV. *Tu prohibebas dudum me excutere bonitatem ſententiarum,nunc econtrario facere iubes.* POG. *Vetabam dudum te facere id,quod facis:excutere bonitatem ſententiarum ſub aliena perſona dictarum. Nunc meas ipſius excutias uelim:non magis id facturus, quàm ſi ex Adamante coneris ſtilo imaginem ſculpere.* LAV. *Equidem an iſtuc efficere poſsim,haud ſcio,id certe ſcio:tecum ipſo te diſcrepare.* POG. *Quid ita?* LAV. *Quoniam quæ inter ſe diſcrepant ſcribis. En legamus.* LIB.POG. *Sentio enim de hac re uiros doctiſsimos diſſentire. Leonardus Aretinus epiſtola, quam ſcripſit ad Flauium Forliuienſem probare nititur: non fuiſſe eam linguam omnibus communem,ſed aliam popularem, aliam eruditorum uirorum extitiſſe locutionem.Qua in ſententia fuit uir clariſsimus Antonius Luſcus, qui aiebat ſe adduci non poſſe, ut crederet cerdones, ſutores, coquos, ac reliquam uulgi fæcem latino ſermone uſam.*

Pugnantia inter ſe ſcribere Podium.

LAVR. *Legamus alia quoq; deinceps loca.* LIB.POG. *Hic ego,inquam,fateor Carole me cum antea cum Leonardo Antonioq; ſæpius diſceptaſſe, tum poſt illam Leonardi epiſtolam plura ex uarijs collegiſſe ſcriptoribus, quibus facile probatur: illos non recta ſenſiſſe. Leonardum quippe memini dixiſſe mihi: eam ſe conſcripſiſſe epiſtolam, quo me alliceret ad reſpondendum, etſi certe mihi ſemper animus fuit, ut aliquid contra ſuam ſententiam ſcriberem.* LAVR. *Atque iterum hic.* LIB.POG. *Sed non tam ad oſtendendam ſuam opinionem,quàm ad meam cognoſcendam, ut ab eo accepi,arbitror ab eo epiſtolã illã fuiſſe conſcriptam.Nam leuibus admodum argumentis oſtendere nititur: alium uulgarẽ,alium*

ſ 2 litera

literatum,ut ſuis utar uerbis,ſermonē extitiſſe. LAV. *Et ad extremum.* LIB.POG. *Multis inſuper uerbis ſuam ſententiam nititur tueri,quæ facillime dilui poſſent.* LAV. *In his, quæ ſcripſiſti Pogi,quæro, quomodo tecum conſtes. Cū enim dicas ter,Leonardum probare ſententiam ſuā eſſe nixū, eundemq; tecum ſæpius diſceptaſſe,qui fieri poteſt,ut idem tibi dixerit ſe illam epiſtolam conſcripſiſſe tui alliciendi ad reſpondendum gratia,nec ad oſtendendum opinionē ſuam, ſed ad cognoſcendam tuam? In quo mecū agnoſce quot inſint cōtraria. Vnum,quòd,qui non ſolum frequenti diſputatione cum diſſentientibus,quorum tu unus fuiſti,egit,ſed etiā ſcriptis,idq; multis uerbis multisq; argumentis probare nititur ſententiā ſuā, is profecto non aduerſarij elicere uult opinionem, ſed ſuā oſtēdere.At ſunt leuia illa argumēta.Eſto tamen pro grauibus ille, non pro leuibus ſcripſit.Neq; quiſquā adeò ſtultus eſſet,ut leuiora promeret argumēta aduerſus hoſtes,nec grauibus unquā uteretur.Alterum,quòd nemo ſcribit epiſtolā,quātumuis etiā leuibus argumentis nixam, ad cognoſcendam eius opinionem, quo cū ſæpius diſputaſſet(inter diſputandū enim cognoſcit eius opinionē)præſertim cū nō ad hunc,ſed ad alium ſcribat,à quo eſſet literis prouocatus.Tertiū,quòd ſi ille dixit,ut meminiſti, & ,quemadmodum iterum ais,ab eo accepiſti:ab ipſo epiſtolam ad Flauium fuiſſe conſcriptam,ob eam,quam dixiſti, cauſam,certe non diceres,te arbitrari.Ea enim,quæ uidemus,audimus,aliquo ſenſu percipimus,non opinamur ſiue arbitramur, ſed ſcimus.Quòd ſi illum fuiſſe Leonardi ſuſpicaris animum, profecto tibi nunquam hæc ab eo ſunt dicta,ſed ad tuam utilitatem tuo more præſertim de mortuo iſta finxiſti.* PO.*Imò tu fictor es, qui poëtari ſoles. Ego de Leonardo uera ſcripſi.* LAV. *Ergo de te non uera,quòd ab illo arbitratus es ob id illam epiſtolam fuiſſe conſcriptam.* PO. *Non arbitratus ſum, ſed ſcio*

Arbitrari. Opinari. Scire.

ſed ſcio,quia ab ipſo audiui. G. *Verum loquitur* Pogius,*perge* Laurenti. PO. Dic *quid ſentias de opinione mea,quòd priſci* Romani *latine loquebãtur omnes.* LAV. *Quis iſtuc negabat?* POG. Leonardus *ipſe,non'ne legiſti?* LAV. Non *animaduerti.* PO. *Hui tardus es,atq; hebes,& nihil,niſi ad carpendum acutus.* LAV. Ne *ad carpendum quidem ſatis acutus ſum:nam multa,opinor, quæ carpi poſſent, non animaduerti. Sed legamus iterum.* LIB. PO. *Probare nititur nõ fuiße eam linguam omnibus communem: ſed aliam popularem,aliam eruditorum fuiſſe locutionem.* LAV. Et *iterũ.* LIB. POG. Nã *leuibus argumentis oſtendere alium uulgarem,alium literatũ, ut ſuis utar uerbis,ſermonem extitiſſe.* LAV. Eu,*non negat, latinum ſermonem fuiſſe uulgarem atq; popularẽ.* PO. O *tardiſſimo ingenio uirum, cum negat linguam eruditorum fuiſſe eandem popularem,non'ne negat uulgus latine locutum fuiße, cum eruditi latine loquerentur?* LAV. Nondum *iſtuc uideo.* POG. En *tibi mea ocularia.* LAV. His,*qui bene uident,nõ eſt iſtis opus.Quod autem hæc non uideo, non mea eſt culpa, ſed tua,qui rem non promis.* PO. Non *eſt opus promi,quæ prompta ſunt.* LAV. *Imò in promptuario condita.* POG. Quid *ais?*Non'ne *eſt alius nunc uulgaris ſermo,alius latinus?* LAV. *Nunquid Leonardus ſentit:ita uulgus olim* Romæ *locutum,ut nunc loquitur?* POG. Non *ita quidem,ſed multo melius,ueruntamen aliter,quàm literati & eruditi.* LAV. *Nunquid igitur non latine?* POG. *Sanè uerò,cum enim confiteatur alium eſſe ſermonem literatum, alium uulgarem, neceſſe eſt confiteatur,ut nunc* Romani *non loquuntur latine,ita olim uulgo non fuiſſe latine locutos.* LAV. *Quid?ergo* Hebraice *nunc* Romani *loquuntur?* PO. Rides *me,non iſtud dico, ſed uulgariter.* LAV. *An non etiam olim fuit ſermo uulgaris,ut Leonardus ait?* POG. *Iſtud eſt, in quo ipſe aduerſor Leonardo*

An quondã idẽ fuerit ſermo doctorũ & uulgi.

nardo. LAV. *Imò & tibi.* POG. *Quam ob rem?* LAV. *Quia iſta tu affers Quintiliani uerba legamus.* LIB. PO. *In duodecimo uerò cum ſcribit de genere dicendi, ait:* Nam *aliam mihi quandam uidetur habere naturam ſermo uulgaris, aliam uiri eloquentis oratio, cui ſi res modo indicare ſatis eſſet, nihil ultra uerborum proprietatem elaboraret.* His *uerbis conſtat eundem fuiſſe ſermonem hominis uulgaris, & eloquentis, quo ad uerborum proprietatem, elocutione differre atque ornatu.* LAV. *En quod* Leonardus *aiebat alium uulgarem, alium eru ditum eſſe ſermonem, quod pernegabas.* PO. *Aliter iſthic ac cipitur uulgaris, atq;* Leonardus *intelligit.* LA. *Iſtud neſcio.* Tu *tamen uideris loqui contraria, dum negas aiſq́; : quendam uulgarem fuiſſe ſermonē.* Leonardus *ſentit de ſermone uulgari priſcorum, qualis nunc* Romæ *eſt uulgo loquentium, etſi non adeò, ut nunc, deprauato, qui certe ſermo latinus non eſt, ſed uulgaris, tu uulgarem alicuius gentis appellas ſermonem.* Affe *ram tua iterum contra te ſcripta.* LIB. PO. *Nempè opinor illam, qua latini populi utebantur, & ab eis ortam, illaq́; eos fuiſſe uſos, qui dicebātur* Latini, *à quibus & nomen ſortita eſt, quam &* Romanis, *cum* Latini *eſſent, & in* Latio *ſiti, in uſu fuiſſe communi neceſſe eſt.* Nam *ſicut linguam dicimus* Galli*cam,* Hiſpanam, Germanam, Italam, *qua* Galli, Hiſpani, Germa*ni,* Itali *loquuntur, itemq́; de* Græca *& reliquis, eodem modo, & latinam linguam eam fuiſſe oportet, quæ in communi erat uſu apud* Latinos. LAV. *Si* Romani Latini *ſunt, & à gēte no minatur lingua, non ergo lingua* Romanorum *alia nunc eſt, quàm latina, ſicut & olim fuit, quemadmodū ab omnibus alijs nationibus appellatur.* Siquidem Italica *lingua, quæ olim diuer ſa, ac multiplex fuit, & mox propter* Romanas *colonias ac* Romanorum *conſuetudinem in linguam* Romanam *conceſſit, id eſt, latinam, ab exteris gentibus nō niſi latina nominatur.* Itaq;

non

nõ modo quondã loquebãtur, uerumetiã nunc uulgo latine Ro*mani loquuntur.* Vides *ut tibi conceditur, quod tu tantopere probare contendis: olim* Romanos *fuiſſe locutos latine?* PO. Non *iſto modo, ut ex meis uerbis licet cognoſcere, accipiebã latine, ſed grammatice, ac ne* Leonardus *quidẽ.* Lege *mea uerba.* L. P. Q*uæro à uobis, quam linguam appelletis latinam, eam, quam grammaticam uocamus, & à quibus ortũ habuiſſe putetis?* Nempè *opinor illam, qua* Latini *utebantur, & ab eis ortam.* LAV. Et *iterum.* L. P. Diutina *me dubitatio tenuit, utrum priſcis* Romanis *latina lingua, quam grammaticã uocamus, fuerit omnium cõmunis, an alia quædã eſſet doctorum uirorum, alia plebis & uulgi oratio, id eſt, ut apertius loquar, utrum docti pariter & indocti ab ipſa uſq; infantia latino ueluti materno domeſticoq; ſermone loquerentur, an eſſet alius quiſpiam doctorum hominũ, prout nobis contingit, ab uſu uulgari diuerſus.* Sẽtio *enim hac de re uiros doctiſsimos diſſentire.* PO. Ecce, *quem uoco latinũ, hoc eſt, grammaticum, nihil enim intereſſe uolo, grammaticũ dixerim, an latinũ.* LAV. Te *miror* Pogi, *qui paſsim tibi ipſe repugnas.* PO. Q*uid ita?* LAV. Legamus *tua, quæ non longe ſequuntur, uerba, ubi* Q*uintilianum affers teſtem.* LIB. POG. Idem *in primo ſui operis libro, cum de grammatica diſputat:* Q*uid, inquit, de alijs dicam? cum ſenatus ſenatui, an ſenatus ſenati ſenato faciat incertum ſit?* Q*uare mihi non uenuſte dici uidetur: aliud eſſe latine, aliud grammatice loqui.* Q*uibus conſtat uerbis omnes latine, ſed non omnes grammatice loqui ſolitos, cum latinam linguã omnibus tribuat: grammaticam, hoc eſt, loquendi doctrinam, literarum peritis.* Latine *igitur omnes, ſed emendatius docti loquebantur, à quibus ſenatum quartæ declinationis dici affirmat, ab indoctis ſecundæ.* Docti *enim ratione iudicabant, quod alij uſu aſſequebantur: nulla ſuorum uerborũ ratione habita.*

Latine. Grammatice loqui.

LAV. *Ais linguam latinam eandem quam grammaticam eſſe, dehinc affers* Quintilianum *dicentē: aliud latine eſſe, aliud grā matice loqui.* Quid aliud uult Leonardus, *quàm omnes* Roma *nos fuiſſe latine locutos, ſed nō grammatice?* Vides *ut tu cau ſam aduerſarij agis, & tuam euertis? Sed ego te* Pogi *ſubleuare uolo, atq; oſtendere, nihil ad hanc rem uerba* Quintiliani *agere.* Nam *ea tu nō recte accipis, qui ais, cū uelle emendatius dici grammatice & doctius, quàm latine.* Hoc *ille nō ſentit, ſed melius eſſe, latine, quàm grammatice loqui, hoc eſt, ex conſuetu dine peritorum, quàm ex artis analogia: cū tota ſit illa* Quintiliani *diſputatio de laude conſuetudinis loquendi aduerſus ana logiam, de quarū utraq; ita ait: Conſuetudo uerò certiſſima lo quendi magiſtra, utendumq; planè ſermone, ut nummo, cui pu blica forma eſt.* Deinde: *Sed meminerimus non per omnia duci analogiæ poſſe rationē, cū ſibi ipſa plurimis in locis repugnet.* Et *paulo poſt:* Non *enim, cū primum fingerētur homines, ana logia demiſſa cœlo formā loquendi dedit, ſed inuenta eſt, poſtquam loquebantur, & notatū in ſermone, quid quoquo modo caderet.* Itaq; *non ratione nititur, ſed exemplo: nec lex eſt loquendi, ſed obſeruatio: ut ipſam analogiā nulla res alia fecerit, quàm conſuetudo.* Inhærent *tamen quidam moleſtiſſima diligē tiæ peruerſitate, ut audaciter potius dicant, quàm audacter: licet omnes oratores aliud ſequantur: & emicauit, non emicuit, & conire, non coire.* Et *cū multa in hanc ſententiā diſputaſſet, ad extremum intulit:* Quare *mihi non inuenuſte dici uidetur: aliud eſſe latine, aliud grammatice loqui.* Vides, *ut latine loqui eſt oratorū & eruditorū, et plus etiā, quàm grāmatice?* Ideoq; *latine loqui, inter uirtutes* Rhetoricæ *ponitur, ut grammatica ſit locutionis, latinitas elocutionis.* Hæc *eſt inter grammatice ac latine loqui differētia, non quam tu conſtituis, & quantūuis falſa ratione conaris probare, inquiens: Senatum quartæ dici à*

doctis

doctis,ſecundæ ab indoctis. Nam neq; iſtud,ut tu ais,Quintilianus affirmat,ſed planè negat,neq; ullo exemplo confirmari poteſt. An Cicero indoctus eſt,qui cum alibi,tum uerò in Philippicis ait: Non ſemper habebitis eundem ſenatum,nec ſenati ducem: qualia exempla ſunt plurima,ut iſta uera ſint tu propoſitum meum tueris: non alium fuiſſe latinum,alium grāmaticū ſermonem: de quo à me diſputatio fuit inſtituta,nam qui latine, ijdem grammatice loquebantur. Quomodo tu iſthuc dicis: ut ſermo latinus,qui grammatico præſtat, eſſe omnium cōmunis, nec plebis modo, & uulgi mulierumq;, uerū etiam puerorum atq; infantum? O rem miram Pogi,infantes eam habuiſſe facultatem,quam Cicero ſæpenumero in quibuſdam oratoribus deſiderat,in nonnullis prædicat. Si omnes latinum ſermonē à matribus nutricibuſue diſcebant,ergo omnes norant, quemadmodum nūc in omnibus ciuitatibus fieri uidemus de ſermone uernaculo,quæ res nulli hominū inter conciues unquam laudi data eſt. Sin uerò laudanda,quia labore,ſtudio, induſtria comparatur,ergo non à parentibus aut nutricibus tradebatur. PO. An non ego dixi omnes Romanos latine locutos,ſed emēdatius doctos? LAV. Cur dicas emendatius,non uideo. Alius alio ornatius,ſublimius,eloquentius,fateor,ſed nō latinius,ſi omniū Romanorū ſic erat cōmunis lingua latina,ut nunc eſt ciuitatū ſua cuiuſq; uernacula, ut Florētinorū Florētina,ut Neapolitanorū Neapolitana, ut Venetorū Veneta. Quoniā nunq̄ animaduerti Romanum Romane,aut Florētinū Florētine,aut Neapolitanū Neapolitane,aut Venetum Venete alium alio magis loquentē. Vnus eſt modus, atq; unū genus,& una ueluti in ſuo cuiuſq; ciuitatis numiſmate,figura dicēdi. Qđ ſi nō loquebātur priſci Romani alius alio latinius, ergo nihil eſt,quod dicis, emendatius locutos doctos. Quanquam non uides,cum dicis doctos: fateri te doctrinam fuiſſe: quæ ſuperuacua fuiſſet,ſi linguam lati-

Italice loqui,lingua,ſi tibi credimus,ſuaui,dulci, & accommodata infantibus ueluti lacte.Cur ita?nempe quia Itali ſic loquebãtur.Non alium opinor fuiſſe,quàm te Pogi,qui miraris,tanquam rem arduam,& diſcendæ grammaticæ ſimilem: pueros diſcere barbaram aliquam linguã. Altera quòd ſcribis,multos te nouiſſe in Curia Romana,qui ſolo uſu grãmatice loquendi, grammatici euaſiſſent. Ego certe & natus & alitus Romæ, atq; in Romana (ut uocant) Curia, qui congrue loqueretur, cognoui neminẽ,nec hoc cõtingere poſſe exiſtimo. An tu ignoras illam ſacerdotis fabulam,qui famulum iubebat ſecum loqui grammatice:identidem eum reprehendens,quòd neſciret dicere:da mihi clauem,ubi eſt clauis?iuberetq; nunc clauis dicere, nunc clauem. Quo facto ille deſperãs uiciſsim cœpit herum indignabundus reprehẽdere:his uerbis,quæ in iocum uulgi emanauerunt:modo clauis,modo clauem,nunquam uidi homo talẽ? & tu hæc facillima etiam pueris eſſe exiſtimas? Quæ quantopere facilia ſint,uel tu (nam quid alia documenta quærimus?) teſtimonio es,qui iſta ætate,iſto ſtudio,iſta perpetua grammatice loquendi atq; ſcribendi conſuetudine,nondum tamen grammatice aut loqueris,aut ſcribis. Quo minus tibi obſequar poſtulanti,ne quid de erroribus uerborum tuis in hoc opere loquar. Quod cum à me poſcas ſatis ſignificas:te nondum ſatis grammaticum eſſe:hoc eſt, difficile admodum, grammatice loqui. De quibus tuis erroribus ad extremum agam. At tu grammaticam adeò facilem facis,ut eam artem eſſe negare uidearis, idq; Quintiliani teſtimonio. Nam ita ſcribis, LIB. PO. Quod conſilium ſuperuacaneum eſſet, ſi lingua latina tunc in ſcholis à præceptoribus tradita extitiſſet. LAV. Cur quæſo Pogi ſemper à teipſo diſſentis?quæ eſt tua incõſtantia?aut quæ tanta ingenij hebetudo?præceptores fuiſſe concedis,ſcholas non cõcedis. Quid eſt enim aliud ſchola,niſi ubi præceptor docet plures Grammatica Schola

duntaxat

duntaxat? An non ſcholas non dico fuiſſe, ſed etiam debere eſſe confirmat, ad quas pueri etiam infantesq; mittantur, cuius ſecũdus titulus eſt, Vtilius domi, an in ſcholis erudiãtur? Quid ais Pogi, grammatice ſtatim pueri loquebantur? nullæ ſcholæ erãt? fruſtra igitur compoſiti erant tam ſcrupuloſi libri de arte grãmatica, fruſtra uocabantur præceptores, fruſtra ei doctrinæ dabatur opera, ſi uſu percipi poterat, fruſtra de ipſa Quintilianus idem inquit: Quæ niſi oratoris futuri fundamenta fideliter iecerit, quicquid ſuperſtruxeris corruet: neceſſaria pueris, iucũda ſenibus, dulcis ſecretorum comes, & quæ uel ſola in omni ſtudiorum genere plus habet operis, quàm oſtẽtationis. POG. Quaſi uerò ego nõ dixerim doctos ratione iudicaſſe: quod alij uſu aſſequebantur: nulla ſuorum uerborum ratione habita. LAV. O ineptiſſimum hominem: quaſi oporteat de ea re rationem reddere, quæ non ratione conſtabat, ſed uſu. Quo mihi rationem iſtam, ſi ſatis eſt uſus? Quis de lingua Gallica, Hiſpanica, Germanica, Florentina, Neapolitana, Veneta, & item de reliquis rationem exigit, & non ipſo uſu contentus eſt? An Quintiliani ex eodem libro uerborum oblitus es, quæ paulo ante retuli? Itaq; nõ ratione nititur, ſed exemplo: nec lex eſt loquendi, ſed obſeruatio, ut ipſam analogiam nulla res alia fecerit, quàm conſuetudo, Cũ dico analogiam, quicquid penè rationis eſt in grammatica, complector. Nam ita ait idem in eodem loco autor: Sermo conſtat ratione, uetuſtate, autoritate, conſuetudine. Rationem præſtat præcipue analogia, nonnũquam etymologia. Vides ut uix reddi ratio poſſit grãmaticæ, quam tu uis totam conſtare ratione. POG. Tu uerò pro mea cauſa loqueris, qui nõ artificium olim fuiſſe grammaticam, ut nunc eſt, ſed uſum & conſuetudinem uolo, eoq; pueris quoq;, & infantibus ſcitu facilẽ. LAV. Iſtud Pogi tua fit culpa, nõ mea. POG. Cur ita? LAV. Quia cum inter ſe cõtraria loquaris, idq; perſæpe, non

non poſſum facere, quin etiam pro te dicam, ut mirũ quiddam, & prima fronte ridiculum uideatur eſſe: altercantes inter ſe alterum pro altero dicere. Verũ hoc inter me atq; te intereſt, quòd ego etſi pro te, non tamen contra me dico, tu non magis contra me, quàm contra te ipſum dicis. Verũ Pogi nec aduerſum me, nec pro cauſa tua loquor. Nam hæc eſt, ut ad ipſum caput ueniam, quæſtio tua: utrum priſcis Romanis latina lingua, quam grãmaticam uocamus, fuerit omniũ cõmunis etiam infantium, hoccine tu ſentis Pogi? POG. Quid ni ſentiam? LAV. Ergo grammatice fuiſſe locutos confiteris infantes. PO. Sentio, & confiteor. LAV. Cur igitur ad præceptorem grammatices mittebantur, ut diſcerent linguæ, quam norant, rationes, & cauſas? POG. Eodem reuolueris, utinam ego recte grãmatice loquerer, * ne aliquid cauſarũ ac rationum grãmaticæ noſſem. Quanquam in hac tu re longe antecellis, qui nunquam de huius artis præceptis magnopere curaſti. Quid ais? aut ars grãmatica eſt, & ab eruditis, nõ aũt à nutricibus tradebatur: aut ars nõ eſt, quam omnes fatentur eſſe artẽ, ut tu unus plus omnibus ſapere uideare, & cæteros tanquã tardiſſimo ingenio damnare, qui artem fecerint id, quod uſu & ſua ſponte percipi poterat. G. Noli reniti ulterius Pogi, ac cõtendere: grãmatice omnes priſcos Romanos cuiuſcunq; conditionis, ſexus, ætatis, locutos fuiſſe. PO. Si iſtuc cõcedendum eſt, illud certe cõcedat Laurentius oportet, omnes fuiſſe locutos latine. LAV. Ego uerò etiam hodie Romanos loqui latine fateor. PO. At multũ differẽter à priſcis. LAV. Et iſtud quoq; fateor, ſed abs te diſcere uelim, quàm differenter olim uulgus ab oratorũ ſermone loquebatur. PO. Quantum ad uerba pertinet, nihil omnino. LAV. Iam in idẽ redimus. PO. Quamobrẽ? LAV. Quia ſermo oratorũ ad grãmaticã cõpoſitus erat, ut omnes ſcriptores huius artis præceptoresq; teſtantur, & tu præter ullam artem

eſſe

eſſe uulgi ſermonem modo concedebas. PO.*Dicam igitur non grammaticum uulgi fuiſſe infantiumq; ſermonem, ſed tanquam grammaticum.* LAV.*Ad riſum me adigis.* PO.*Quare?* LA. *Quia uideris itidem loqui, atq; illi, qui aiunt: deos non habere ſanguinem, ſed tanquam ſanguinem.* Nam *quis intelligat, quid illud ſit: tanquam ſanguis, nõ tamẽ ſanguis?* Ita *te quis audiat dicentem: illos non grãmatice, ſed tanquam grammatice locutos?* PO.*Dum ita loquor, id intelligo: ſermonem uulgi atq; infantiũ parum abfuiſſe à ſermone oratorum, duntaxat in uerborum proprietate.* LAV.Hoc *ipſum, quãtum diſtantiæ erat, quæritur, & in controuerſia eſt. Si multum, recte ſenſit* Leonardus, *ſin parum, & propè nihil, tu uiceris.* Neq; *uerò tua exempla palàm oſtendunt: nihil interfuiſſe inter eorum orationẽ, quorũ ſcripta legimus, & eam, qua pueri à nutricibus matribusq; imbuebantur.* Nam *illa, quæ ex* Quintiliano *repetiſti, magis contra te facere probaui, cuius & illud teſtimonium uide, an tecum faciat, ex eodem libro:* Id *uel hoc argumento patet, quòd intra biennium, poſtquam recte formare uerba potuerunt, quamuis nullo inſtante omnia ferè loquuntur.* Non *dico nunc, ſi fuiſſet eadem lingua indoctorum, & doctorum, quid oportuiſſet pueros iam grammatice loquentes ad grãmaticum mittere: ſed qui fieri poteſt, ut quod nos tanto ſtudio ac labore, inſtantibus præceptoribus, pædagogis, patribus, in aſsidua ſcholarum ac condiſcipulorum conſuetudine, intra tot annos nequimus aſſequi.* (Loquor *de grãmatice fando) id illi infantes inter luſum, nullo inſtante, intra biẽnium, ex quo cœperãt poſſe uerba proloqui, aſſequerentur, ita, ut oratores ac poëtas intelligerẽt, quos uix nos exacta pueritia intelligere poſſumus?* Neq; *nos tardiori, quàm illi fuerunt, ingenio facias, (quoniã quibuſdam in artibus nequaquam illis cedimus) quales, ſi nõ ſumus,* * *ſed ueteribus pares, unde fit, ut uulgus* (Romanũ *atq; adeò* Italicũ *illiteratorum*

Tanquam ſanguis

torum

torum dico) non poſſit ullo pacto conſeruare, imò cõſequi & imitari ſonum literatarũ uocum etiã mulies auditarũ, & quotidie inculcatarũ, cuiuſmodi ſunt eæ quæ à ſacerdotibus ſubinde repetuntur? Et, ut de Romanis, *de quibus controuerſia eſt, potiſſimum dicam, frequentiſſime audiunt legentes in uia* Appia: *domine quò uadis? at uulgus ait: domina couata? de ara cœli: dicit, arociclo, de arcu* Neruæ, *arcanoe, ſancti* Petri *ad uincula, ſancto* Petro *mencolo, et alia infinita, adeò nullum literati ſoni uerbũ in ore uulgi eſt.* Neq; *aliter in cætera* Italia Hiſpaniaq; & Gallia, *quæ quandam habent cum noſtra lingua cognationem.* Neq; *illud fuit abs te faciendum, ut exempla linguæ* Hiſpanæ *in teſtimonium afferres: quaſi aut* Italici *pauciora uocabula habeant grammaticis ſimilia, aut non illi cuncta nomina numero plurali: s litera finiant:* Quo *nullum maius indicium eſt, gentem illam olim grãmatice locutam.* Quæ *natio, ſi quondam more literatorum loquebatur, cur nec ipſa inflexionem illam caſuum, de qua* Leonardus *quærebat: nec participia quædam, atq; gerundia, ſupinaq;, nec deriuandi, niſi in paucis, uſum, nec alia plurima, quæ grammatica præcipit, cuſtodiuit? unde articulos, quos lingua latina non habet, adſciuit, quemadmodum &* Roma, & Gallia, & Italia? *Sed hæc hactenus.* Nolo *enim in præſentiarũ meam promere ſententiam, cum nõ ſit id mei propoſiti, ſed, ut tuæ aduerſer, ne tantopere tibi de iſto opere placeas, ex quo tibi te immortalem fore promittis.* Nunc *quo uideatur id, quod diſputaui, ueriſimilius, non fuiſſe facile factu, ſed difficile ſanè: loqui uulgus, ut oratores, ſolitum eſſe, tua in lingua latina annotabo uitia, quæ in hoc opere admiſiſti, ſi idem iudici noſtro arbitroq; uideatur.* G. *Ego uero, & quòd ita feciſti probo, &, ſicuti ais, reor eſſe faciendũ.* LAV. Et *eo magis, quòd ſi qua ſunt, alia (puto autem eſſe multa) quæ ad hanc rem pertineant, cõmodius abs te explicabuntur, ſi ea*

Pogio

Pogio libebit audire. G. Sunt, ut inquis Laurenti, alia in quibus iſta quæſtio finiri poteſt, nec mihi ignota: quæ ſi Pogio, ſicut ais, libebit audire, explicabo. PO. Libebit nimirũ mihi audire, ſi cõtra me nõ ſis locuturus. G. Cõtra te uelim ego loqui? ſum iudex: iſtæ Laurentij, qui aduerſarius eſt, ſunt partes, meæ ſunt, nõ cõtra quempiam, imò nec pro quopiam loqui, niſi pro ueritate, contraq; mendacium. PO. Iam mihi libet audire. LAV. Mihi quoq;, ſed ubi paucula in te nõ latine poſita uerba notauero: Latine dico, ut docti loquebantur, non ut indocti, aut quomodo nunc ſeculũ noſtrum latine loquitur, quod potius dicendum eſt loqui ſemilatine, ac ſemibarbare: ſcripſiſti enim primum. LIB. POG. Natalẽ patriã. LAV. Pro natale ſolũ. Idẽ enim pollet unũ nomẽ: patria, quod duo: natale ſolũ. Ex quo ſuperuacuum eſt natalẽ, item. LIB. POG. Conuiuij magiſter potius gratias cõuiuis debeat, q uenerint, quàm illi ei, qui ad epulum uocarit. Et iterũ, Horũ quẽuis nõ magis gratias debere arbitror cõuiuij autori, quàm tibicines, aut cythariſtas, uel cãtores ad epulum adhibitos uoluptatis cauſa, qui nedũ gratias pro cibis impenſis agunt, ſed præmiũ inſuper ſuæ artis expoſcunt. Atq; iterum, Sicut ergo turpe ducimus nõ adhiberi ad epulum aliorum, ſic honeſtum uidetur accerſiri. LAV. Cur dixiſti modo cõuiuij magiſter, modo autor? nempe quia ignoras cõuiuatorẽ reperiri, quod reperias licet cũ alibi, tum apud Liuiũ lib. VI. de bello Macedonico. Præterea epulum pro epulis ponis, quã differẽtiã aperirem, exemplisq; cõprobarẽ, niſi doctiſſimus uir adeſſet iudex noſter, nedũ quoq; nõ ſecundo loco poſuiſti, ut debebas, ſed primo, quod ſæpe aliàs reprehendi, ſed illud non ſemilatinum, ſed barbarũ fuit: accerſiri, ut dicimus audiri: quaſi dicatur accerſior, & non accerſor. Poſuiſti item multoties pro frequenter, qualibet pro unaquaq;, umbeculam pro umbellã, ſua pro eius, & eius pro ſua, ſibi pro ei, eũ pro ſe abhorreo

Natale ſolum. Patria.

Conuiuator. Autor conuiuij

Epulum

Nedum

Accerſor. Multoties. Vmbella. Frequenter

horreo rem, pro abhorreo ab re, aliàs pro aliter, ſiue alioqui, ſubtus lectum pro ſubter lectum, imparuti ſunt ſtudium ſuum in illis, pro impertierunt ſtudium illis, quantum pro quanto, quoad pro quantum, applaudiſſe pro applauſiſſe, etiam neceſſarius neu tro genere, tanquam comparatiuum. Quod ſi forte non credis, en legito. LIB. POG. *Nil utilius, nil neceſſarius nobis ad tuendam uitam corporisq; tutelã quàm domus.* LAV. *Hic quoque aliud ſe prodit uitium: quaſi dicatur ad tuẽdam corporis tutelam, aut certe, ſi uis ad corporis tutelam intelligi, quid intereſt inter, ad tuendam uitam, & ad tutelam corporis? Neque tu locum quendam apud Ciceronis Officia dixeris huic eſſe ſimilem. Nam & diſsimilis ille eſt, & tu hoc uitium frequenter admittis, ut in ultimis uerbis.* LIB. POG. *Aëris & animi gratia.* LAV. *Quod uix ullus poëta dixiſſet, cum præſertim differãt aër, propter quem hauriendum, & animus, propter quem relaxandum prodibatis, huiuſmodi cauſæ inter ſe ita diſsimiles non ſolent con iungi ſub illo uocabulo gratia ſiue cauſa, quod genus loquẽdi fre quenter captas, quale eſt.* LIB. POG. *Et qui ſecus opinantur, non recte meo iudicio exiſtimant.* LAV. *Ne diceres iterũ opinantur, quod etiam erat melius, dixiſti exiſtimant. Terſius ſic di xiſſes: & qui ſecus, ij, meo iudicio, non recte opinantur. Eiuſdẽ uel affectationis uel negligentiæ eſt, quod ais.* LIB. POG. *Sententiam Ariſtotelis tecum ſentire.* LAV. *Quaſi ſententia ſentiat, quod nemo unquam dixit. Ego uerò ne ſenſa quidem uerborum dixerim, ut tu facis, qui ſcripſiſti.* LIB. POG. *Vt etiam rudes indoctiq; percipiant, uerborũq; ſenſa.* LAV. *Ac nec illud dixiſſem: nulla ſuorum uerborum ratione habita. Habere etiam rationem eſt, habere reſpectum, non autem ignorare rationem, ut tu illic accipis, neq; cum ais.* LIB. POG. *Qui ſi quod uerbum inter ſtultos, qui undique redundant, protulerint.* LAV. *Maluiſſem dicere: quibus omnia redundant, ut Cicero dixit, qui*

Subtus. Impertior. Quantum. Quoad. Neceſſarius. Tuenda uita. Tutela corpo. Opinor. Sententia ſentit. Senſa uerborũ Habere rationem uerborũ. Stultis omnia redundant.

nuſquam ſic locutus reperitur, ut tu: inquiens, LIB. POG. *Quibus ex rebus planè intelligis à medicinæ ſciẽtia, in multo fa*

In multo anteiri.

cultatem legum anteiri. LAV. *De illo loquor: in multo.* Et *ad extremum uelim mihi diſtinguas ſignificata cerdonis ac ſutoris,*

Cerdo.
Sutor.

nam pro diuerſis ponis, cum inquis. LIB. POG. *Cerdones, ſu tores, coquos.* POG. *Cerdones faciũt calceos, ſutores ueſtimen ta.* LAV. *Si ueſtimenta è corio intelligis, aut calceos ueiire ap= pellatione ueſtitus, non negauerim ſutorem etiam circa ueſtes*

Sarcinator.

uerſari. Verum non ita accipitur à doctis: ſed is, qui calceos fa= cit, ſutor: qui ueſtes, ſarcinator nominatur. Hæc *ſi pogi igno= ras, alter cenſorius* Cato, *non dico, quia mordax, ſed quia do= ctus, ut ille, & ſenex es, quo tandem modo pueri ſciebant, atque infantes?* POG. Expectemus, *quid de hac re ſentiat* Guari= *nus. Multa enim legit, multa audiuit, multa compoſuit, profecto aut hic ſcit, quid uerum ſit, aut nemo.* LAV. *Nunquid eum proteruum, ſi ſecus, ac tu, ſentit, appellabis? etſi iſto uocabu= lo proteruus, non recte es uſus.*

Proteruus.

POG. *Vt eum uidero ſentien= tem, ſic appellabo. Sed cur eum iam loqui pa= ratum impe= dimus?*

LAVRENTII VALLENSIS IN ERRORES ANtonij Raudenſis adnotationes, ad Ioannē Lucinam Alfonſi regis Secretarium.

INTELLEXI Ioannes, cum aliàs nonnunquam, tum uerò in præſentiarum accidere ſolere, ut quædam agamus inopinati, ut quæ uoluimus, nolimus, quæq; rata habuimus (ut inquit Terentius) irrita, ut quæ facta ſunt, infecta cupiamus. Quem enim caſum exiſtimaſſem ita ferre poſſe, ut in amicum, in familiarem, in eum quem libris ornaſſem, ſcribere aut cogerer, aut deberem, aut uellem? Etenim (ut alia neceßitudinis ſigna præteream) inter me, & Antonium Raudenſem, quid magis oſtendi potuit, quàm quòd in libris de uero bono partes ei (ut ſic dicam) cenſorias tribui, defenſionemq; religionis? ut nō plus in libris de Republica tribuerit aut Scipioni Cicero, aut Socrati Plato. Eum nunc quibuſdam in locis operis ſui cogor refellere, & carpere, quem laudaui. Poſtea dicam, cur debeam, uelimq;. Teſtor mi Ioannes, mutuam noſtri charitatem, & ipſius amicitiæ ſanctißimum numen, me tibi rem geſtam enarrare, candidam, atque ſimpliciter, nullo admixto mendacio: quod cum per ſe obſcœnum eſt, tum uerò quoties non ſui defendendi, ſed alterius accuſandi, calumniandiq; gratia adhibetur. Cum eſſemus nuper Baroli, Raudenſianus codex Mediolano miſſus, regi dono datus eſt, quem Ioannes Alzina, quaſi alter hoc ſeculo Mecœnas, cum tranſcribendum curaret, mecū egit (eram enim tunc eius contubernalis) ut ſi qua in parte diſſentirem ab illo opere, ſubnotarem. Cui ego ſi quid diſſentirem, id me in opere de elegantia tradidiſſe reſpōdi, præterea nolle com-

mittere, ut dum amico morem geram, amicum alterum lædam, Tum ille, Non *uacat mihi (inquit) nec per tot occupationes liceet multa euoluere, & tuum cum iſto opere conferre.* Ad hoc, *multa hic ſunt, quæ in illis libris fortaſſe, ut minuta tu quidem, ſed tamen multis utilia omiſiſti, præſertim* Ioanni *meo filio unico, cui hanc rem nō minus, quàm mihi proſpicio adoleſcenti (ut ex epiſtolis ſuis iudicare potuiſti) ſtudioſo, acuto, dignoq́;, qui in imitandis libris minime fallatur.* Nam *quod de amicitia lædenda uideris uereri, neq; has annotationes alius præter filium leget, & ſiquando forte quis leget, has tuas eſſe profecto non diuinabit, utpote nullius nomine ſcriptas.* Hæc *ille cum diceret, magis hominis mouebat autoritas, quàm ratio, magisq́; iuberi uidebar, quàm rogari.* Tranſcurri *itaque opus pauculis admodum diebus, annotans penè inuitus, ſiquid forte reperiebam.* Cum *autem ad uocabulum omnis peruenissem, meq́; illic, etſi non nominatim, tamen aperte reprehendi animaduertiſſem, non exiguam ſanè bilem, uel criminis, uel accuſatoris indignitate contraxi, intellexiq́; famæ meæ, quæ à falſis amicis in diſcrimen adduceretur, eſſe ſuccurrendum.* Neque *id ob hunc tantummodo locum, ſed ob uniuerſum de latinitate, & elegantia opus, quod ab iſto damnatum, & ideò illius poſt noſtrum fuiſſe compoſitum, aliqui non admodum prudentes fortaßis opinarentur.* Quo *factum eſt, ut non tantum neceſſario, ſed etiam iuſte ad hanc rem libenter deſcenderem, nollemq́; eare illum à me unquam fuiſſe laudatum.* Huc *acceſſerunt tertio loco literæ tuæ, quæ non modo, ut opus uni conderem, ſed ut omnibus etiam ederem, induxerunt quodam profecto miraculo.* Siquidem *ſcribenti mihi* Raudenſianas *annotationes, illæ ſunt redditæ cum degustatione quadam operis ipſius, cumq́; hoc tuo (ut ſic dicam) elogio.* Videntur *nanque copia multa abundare, ſed non radicem attingere.* Confert *tempora quibus tuæ literæ ad me datæ, quibusq́;*

quibuſq́; rex Baroli,*ſeu* Foggiæ *erat, id eſt quando codex ille regi donatus eſt,& unà reperies atq; eadem fuiſſe, ne dubitare deberem id aggredi, quod tot cauſis aggrediendum eſſe diuina uoluntas (ut interpretor) demonſtraret.*Nam *prima quidẽ cauſa uehemens,ac neceſſaria erat,ſequens uerò honeſtiſſima, tertia autem perpẽſiſſima & quaſi cœleſti nutu cõmendata.* Etenim *cum tuo amori nihil denegare poſſim, tum literarum ipſarum, quas tam longinquo terrarum tractu miſiſti (ut dixi) miraculum,ita obſtupefecit pectus meum atque penetrauit, ut non modo facerem quod poſtulabas,uerumetiam ipſum tibi potiſſimum opus inſciberem.* Facio *tamen fortaſſis imprudenter, qui antea librum inſcribo,quàm ſciam,an editione, & (quod pluris facio) an te tam docto,& exculto uiro ſit dignus.Sed ueritus ſum ne quod elegantijs accidit, id huic libro accideret.* Cum *enim illas ad nullum ſcribo, ſed ad te atque ad* Ioannem *Auriſpam cognoſcẽdas mitto,te abſente* Auriſpa *publicauit,ut iam poſt infinita exempla,uix auſim eas ad aliquem ſcribere, ſed quia tu & ſuades,& hortaris,faciam,propeq; diem quia iremendatæ ſunt, ut ais,ad te emendatiſſimas mittam,qui non ſines (ut alter fecit) ab indoctis librarijs corrumpi, quod* Quintilianus *intelligens, miſſo ad* Tryphonem *opere,inquit,* Multum *autem in tua quoque fide,ac diligentia poſitum eſt, ut in manus hominum quàm emendatiſſimi ueniant.*Hoc *cur tam ſapiens autor dixiſſet, quod tantum in aliena fide, ac diligentia reponeret, non antea quàm meo doctus experimento, didici.* Tu *tamen non minus in me & fidelis,& diligens eris,quàm* Trypho *in illum fuit, & interim uolui hoc opus anteuertere,ut literis tuis non tam reſponderem, quàm parẽrem.*Hoc *tamen teſtificatũ à me uolens,quo uiris bonis ſatisfaciam,qui amicitiam ſancte inuiolateq; uſque ad extremum ſeruandã putant,inter me,ac* Raudenſem *paruã ſanè familiaritatem interceſſiſſe,paucisq; diebus conſuetudinem fuiſſe,nec*

eam unquam epiſtolis nos mutuis confirmaſſe, ut ipſe ex iniuria mei magis ingratus, quàm uiolator amicitiæ eſſe uideatur. Et ego *me defendens, magis beneficij mei perdidiſſe ratioñe, quàm amico laceſſenti non peperciſſe.* Et *laudem quam illi tunc tribui liberalius, ut fieri ſolet, benigniusq́; conceßiſſe, quàm nunc in eo notando inconſtantiæ crimen incurriſſe.*

Q*Vantopere ſit elegans Raudenſis noſter, & quàm decuerit eum de eloquentia ſcribere, uel procemium ipſum teſtimonio eſt, cuius tres tantum ex principio uerſus cõſideremus, ſic enim incipit.* RAVDENSIS. *Puto erit operæpretium his, qui eloquentiæ, humanitatisq́; ſtudijs uidentur aſpirare, & librorum copiã quaſi nullam habẽt, quos lectitare poßint, unum hunc pro omnibus, quẽ ſæpe legant, ſcrutẽturq́;.* LAV. *Sæpe te legemus Raudenſis, omißis alijs, ſi eloquentes euadere uolumus.* N*onne ingrato animo in ueteres, atq; impio es, qui uel clàm, uel palàm nos adhortaris ad negligendos omnes aliorum autorũ libros? At non loqueris de ijs, qui librorum copiam habent, ergo tu talibus nihil ſcribis: & quibus nulla ad aſſequẽdam perfectam eloquentiã adiumenta deſunt, ijs tuum opus nõ prodeſt, ſed pauperibus tantũ, ut in te Ouidianum illud de arte amandi aptißime cadat, Pauperibus uates ego ſum, quia pauper amaui. At quantum prodeſt pauperibus opus tuum, unde per illud in ſummum facundiæ faſtigium perueniant? Si ita eſt, etiam diuites iſtam uiam tam expeditam ingredi mallent, quàm ſe per multiplicem lectionem fatigare: ſin in faſtigium hoc modo peruenire nequeunt, nõ uideo quid proſis, uel diuitibus, quibus obſtas, ſi te contenti ſunt, ne in ſummum, quò cupiunt, euadãt: uel pauperibus, qui quò per te euaſuri ſunt, neſciunt, quibusq́; & ipſis ſpem, atque adeò animum eripis, aliquando ulterius euadendi: cum præſertim nemo ſit ita pauper, ut ſe quandoque diuitem, aut certe meliori fortuna*

tuna fore deſperet. Quid ais, unus iſte pro omnibus libris ſatis eſt? cur ergo multis in locis legendos alios eſſe uis, legiq́; iubes, ac precaris? I nunc, & iacta tantopere librum tuū. Et unum librum appellas, ut nos nomine ipſo circumuenias, qui uerboſior eſt, quàm duo & quadraginta Varronis, rerum humanarum, ac diuinarum libri: & cum de imitatione inſcribis, de qua quæſo imitatione? Vniuſcuiusq; enim artis eſt imitatio. Hoc tibi quidem addere in mentem non uenit. Sed tamen intellegis de imitatione eloquentiæ. Quid igitur de hac ipſa re tibi credimus, poſterius gloríanti? tu primus ſcribis, & non antè Quintilianus? tum de omni imitatione in uniuerſum, tum de ea, quæ ad eloquentiam pertinet? Poſt quem aliquid de arte Rhetorica (nam imitatio ipſa, ut idem ait, pars artis eſt) ſcribere, hominis eſt artem oratoriam neſcientis: quanquā nihil minus, quàm de imitatione loquitur, opus hoc de imitatione titulum habens, quod autor ipſe ſæpe legere, ſæpe ſcrutari nos iubet, uidelicet myſteria quædam in eo latent, quæ niſi ſcrutemur, inuenire nequeamus. Verum quoniam hoc poſtulat Raudenſis, agedum, ſcrutemur, an recte dicat, an ſecus. Et antequam de cæteris ordinem, id agamus, horum trium uerſuum uerba, ſicut de ſenſibus fecimus, an imitatione ſint digna, uideamus. Ait, qui ſtudijs eloquentiæ uidentur aſpirare. De latinitate & elegantia uidetur uelle loqui Raudenſis, At hoc nec elegans, nec latinum eſt. Siquidem dicimus aſpirare rei, pro auxilium aliquod præbere deos. Vergilius, Aſpirat primo fortuna labori. Aſpirare ad rem, eſt proprie hominum, nec ferè niſi cum negatione aut interrogatione, quæ in negationem reſoluitur, ſignificatq́; ne ſpiratu quidem ac flatu proximum eſſe poſſe, nedum ore contingere quod cupit. ut Cicero ſæpe, Ad hanc laudem aſpirare non poſſunt. Et in uerrem actione prima, In eiuſmodi re quiſquam tam impudens reperiretur, qui ad alienam cauſam inuitis ijs, quorum negotium eſt, accedere, aut

Imitatio.

Aſpiro.

aſpirare audeat? Quid quòd ait, uidentur aſpirare, non autem aſpirant, quaſi uideantur, non ſint aſpirãtes? Ait præterea quaſi, pro eo quod eſt ferè, de quo latius in elegantijs diximus. His etiã *pro ijs poſuit, cum alterum ſit ab hic hæc hoc, alterum ab is ea id.* Reliqua pergamus. R A. A, ab, abs, *præpoſitiones ſunt: à quidem, conſonantibus omnibus rectè præponitur, ſed ab, rectiſſime liquidis.* L A V. *Eſt'ne hæc de imitando diſciplina?* Hæc'ne *de eloquentia præceptio? an potius grãmaticæ, aut ſi uis elegantiæ, quod tradere non oratoriæ eſt?* Nam *(ut ait* Quintilianus) *docere uim cuiuſq; uerbi ſi quod minus uſitatum incidat, multũ infra rhetoris officium exiſtimandum eſt. At ſi oratoriæ artis eſſet, non & alij hoc præceperunt, quod ſe unũ* Raudenſis *præcipere ait?* Nunc *uideamus, an recte præcipiat, quod certe non facit.* Nam *ab, non ſolum duabus liquidis recte præponitur, r & l, ſed etiam i cõſonanti.* Vt Vergilius, *Ab* Ioue *principium muſæ.* Nullã *uerò aliarum conſonantium amat. Abs autem non ſolũ t, præponitur, ut abs te: ſed etiã q, & forte etiam c, ut in libris de elegantia diximus.* R A. *Cicero uerò perſæpe ponit ex pro à uel ab. uerbi cauſa, ſi illum imitari uolueris, dices, aliquid ex* Pompeio *ſciam, id eſt à* Pompeio. L A V. *Onuſit* Raudẽſis, *quia etiã dicimus è* Pompeio, *quanquam hoc ſimile illi eſt, & præterea de* Pompeio, *ut* Cicero, Audiebam *adoleſcens de patre meo, id eſt à patre meo.* R A. Ablatiuo *utitur ſæpius* Cic. *terminato in e, quàm in i.* L A V. *Quid ais?* Nonne *dicitur & à* Cic. *& ab omnibus,* In *illa infelici pugna, potius quàm infelice, ab illo infelici bello, in hoc felici certamine à potenti rege donatus ſum.* Itẽ *ab antecedenti, à conſequenti, à repugnanti, hoc mallem dixiſſes quando ablatiuus regitur abſolute, tunc frequentius uſurpari, e, ut* Cicero, Afflante *fortuna, flante auſtro, non flanti.* Vergilius, Pluuia *impendẽte recedunt.* R A. Inuenies *tamen hoc unum obſeruatum ab ipſo, ut ſemper ablatiuos comparationis terminet*

in e,

Quaſi. Cap. 36. lib. 2.

A, ab, abs.

Cap. 19. lib. 2. E, de, ex. Vide cap. 66. lib. 3.

Ablatiui in e & i uſus.

in e,non in i, uerbi gratia,diceret longiore uia,nõ uia longiori, proſperiore fortuna,non proſperiori,ut grammaticuli noſtri dicunt. L A V. *An non dicimus è contrario,ſic ſemper,à maiori, à pari eſt hoc argumentum? Melius igitur dixiſſes comparatiua cum iunguntur generi fœminco ſæpius poſtulare, e. in alijs generibus ſæpius i,ut nunc uiuimus meliore fortuna, commodiore ualetudine ſum.* Nam quòd ais Ciceronem dicere *igni,non igne, Quid mirum? cum ablatiuum habeat hoc nomen in i potius quàm in e,ſicut febris,& ſimilia.* Item pro *uetere amicitia, dicendum eſſe pro ueteri amicitia, non probas quod ponis.* Nam *rectè dicam,in ueteri templo, in ueteri domo, de ueteri urbe. Vnde illa urbs dicta eſt,à qua qui proficiſcuntur, de urbe ueteri proficiſcuntur, non de urbe uetere, & de ciuitate ueteri, non de ciuitate uetere mare intramus.* R A. *Accuſare.* L A V. *Perduellis & perduellio non idem ſunt, ut ait* Raudenſis: *cum perduellis uocetur hoſtis, perduellio autem crimen aut læſæ reipublicæ aut læſæ maieſtatis,ſiue is qui ita læſit.* R A. *Aduena.* Deinde, *Inquilini non permanent,ſed aduenæ ſic.* Et iterum, *Conuena idem,quod aduena.* L A V. *Inquilini non ſunt,qui nõ permanent,ſed qui in aliena & domo,& urbe habitant, aut ſaltem domo. Conuenæ qui ex diuerſis populis, gentibusq; in una mœnia conuenere, ſimulq; coaleſcunt. Multa omitto, quæ à me in elegantijs tractata ſunt.* R A. *Aduocatus.* Deinde, Et *aliqui in meum patrocinium inciderunt, id eſt aduocati fuerunt.* L A V. *Non hoc dicit Quintilianus, ſed quòd ipſe cauſarũ illarum fuit aduocatus, ſcribendumq; eſt aliquæ non aliqui.* Hoc *eſt aliquæ cauſæ, non aliqui aduocati.* R A. *Adulter.* Deinde, Pellex *id eſt adultera.* L A V. *Pellex eſt fœmina,quæ corpus miſcet cum uiro alterius,non autem meretrix,ut in elegantijs dixi,impropriè autem,ac præter naturam de puero dicitur concubino,illius qui uxorem habet,ut Cicero in Sal. Omnium cubiculorum pellex,&*

Comparatiua in e & i.

Veteri.

Perduellis.

Perduellio.

Conuenæ.

Inquilini.

Vide lib.4.ca p. 54.

Pellex.

Vide cap.48 lib.6.

idem poſtea adulter. Id eſt puer lædebas alienas uxores, præri-piens eis maritos, ut poſtea læſiſti maritos, præripiēs eis uxores.

Neceſſarij. R A. *Affinis.* L A V. *Neceſſarij non affines tantum ſunt, ſed etiā amici, & quibus uti familiariter ſolemus, ut Cicero ait ſibi*

Tribulis. *cum equitibus Romanis neceßitudinem eſſe. Tribulis autem non eſt (ut Raudenſi placet) affinis, ſed ex eadē tribu. ut Romæ erant quinq;, & triginta tribus, apud Hebræos autem duodecim, tre-decim'ue, & in ciuitate Aquileia nouem & uiginti.* R A. *Ala-cer.* L A V. *Non debet lettū ſcribi gemina t, ut Raudenſis ait,*

Lætum. Letum. *ſed lætum nā diphthongo diſtinguetur à letum, quod mortē ſi-gnificat.* R A. *Alapa.* L A V. *Non recte hæc duo nomina di-*

Alapa. Colaphus. *ſtinguit, alapam & colaphum. Cum illud latinū, hoc Græcū ſit. Ideoq; per ph ſcribendum, nam ſola Græca, & quædam hebræa*

Pinna. *ſic ſcribuntur.* R A. *Ala & pinna, quaſi idem ſunt.* L A V. *Aut penna ſcribendū eſt, aut errat noſter autor. Pinna enim acutum*

Pinnaculum. *ſignificat, ut ait Quintilianus, unde pinnaculū templi, & pinnæ*

Quoquam. *murorū.* R A. *Alicubi.* L A V. *Male exponit quoquam pro ali-cubi, cum quoquā ſit aliquò, id eſt ad aliquam partem, locum'ue.*

Alicubi. Aliquo. Necunde. Alicunde. Necubi. *Alicubi uerò, in aliquo loco. Itē male aliquo pro alicubi eadē ra-tione. Item male alicūde pro alicubi, & necunde pro ne alicubi, cum illud ſit ex aliquo loco, hoc autem, ne ex aliquo loco. Item male necubi pro nullibi, cum exponi debeat pro ne alicubi, id eſt ut non in aliquo loco. Quo in aduerbio ut hic præcipiendo la-bitur, ita quidam in utendo, quorum nomina à me hoc loco pro-ferri malignum forte uideatur. Studioſi tamen inuenient, quod di*

Nullibi. *co ratione. Nullibi autem an recte dicatur, Raudenſis uiderit.*

Nonnihil. R A. *Aliqualiter.* L A V. *Non diſerte exponit autor, nonnihil*

Aliqualiter. *pro aliqualiter, cum deberet exponere pro aliquantulum. Aliud enim eſt quantum, aliud quale, ſed nec latine dicitur aliqualiter,*

Aliqualis. *uel aliqualis, ſed ruſtice, & barbare.* R A. *Aliquod.* L A V. *Miror interdū huius autoris ingenium, qui neſciat differentiam*

inter

inter aliquid, & aliquod, itemq́; inter hoc uocabulum, & quiddam, ac quoddam, nam aliquid ſubſtantiuum eſt, ut aliquid mirabile, aliquid boni, non autẽ aliquod mirabile, aliquod boni. Rurſus aliquod templũ, aliquod ædificium, non aliquid templum, aliquid ædificiũ, quippe adiectiuum eſt. Itẽ quiddam pulchrum, quiddam boni, non quoddã, rurſus quoddã templum, quoddam uolumen, non quiddã, cũ illic ſit ſubſtantiuũ, hic adiectiuum. Præterea hæc duo ſiue pronomina, ut Donatus *uult: ſiue nomina, ut* Priſcia*nus: ſic differũt, ut illud ſuperius ſignificet rẽ incertam, poſterius rem certã, ut aliquis uidit me fugientem, id eſt unus, quiſquis ille ſit, etiam ſi non unus, ſed multi fuerunt. At quidã uidit me fugientem, uidelicet unus, quem ego ſcio, & quem ipſe cognoui.* Illud *cum negatione fit uniuerſale ferè, ut non uidit me aliquis fugientem, id eſt nullus me uidit, hoc non fit, ut, nõ uidit me quidam fugientem, perinde eſt, ac ſi dicerem, Scipio nõ uidit me fugientem, ſed hæc latius in dialecticis noſtris.* Vllus *idem eſt, quod aliquis, ut in eodem opere præcepimus, ſed hac differentia, quòd nunquam uſurpatur, niſi aut cum negatione aut interrogando, aut dubitando, aut neſciendo, ut non eſt ullus beatus in uita, eſt́ne ullus beatus? dubito, neſcióq́;, an ſit ullus beatus in uita.* R A. *Aliquando.* L A V. *Aliquoties etſi raro apud Ciceronem, tamen reperitur, ut pro* Quintio, M. Iunius, *qui hanc cauſam aliquoties apud te egit.* Multoties, *neſcio an uſquam repererim, ſicut nec pluries, nec nullatenus, duntaxat uſitate.* R A. *Amicitia inter bonos, fautio inter malos, à fautor, unde fautioſus fautioſa fautioſum,* Salluſtius *inquit, Amicitia inter bonos, fautio inter malos.* L A V. Factio *dixit, non fautio. unde & factioſi dicuntur, ut ſunt in* Hiſpania *principes* Bandorum, & Genuæ *capellatij dicuntur*. Hoc uocabulum Auguſtinus *de ciuitate dei exponit.* R A. *Animal.* Deinde, Pullus *eſt animal quodlibet nouellæ ætatis.* L A V. Imò *pullus eſt fœtus uel auium, ouáq́; parien*

Aliquid. Aliquod. Quiddam. Quoddam. Aliquis. Quidam. Vllus. Aliquoties. Multoties. Pluries. Nullatenus. Factio. Factioſi. Pullus. Vide 71. lib. 4

parientium,uel animalium non ferocium. Neque enim *pullus di=*
Catulus. Hinnulus. Camelus. *citur leunculus,ſed catulus leonis, urſi'ue. Ceruorum uero, ca=*
prarumq́;,ac capreolorum, ſimiliúq́; dicitur hinnulus. Camelus
fálſum eſt per geminum l ſcribi,interroga Græcos, unde uoca=
Situs. *bulum hoc fluxit.* R A. *Antiquus.* Deinde, *Situs eſt antiquitas.*
Vide li.6.ca.15 L A V. *Imò ſordidus quidã humor in locis opacis & incultis,*
Appodio. *adhærẽs parietibus,uel ſolo,ut in elegãtijs dixi.* R A. *Appodia=*
re. L A V. *Hoc uerbum nuſquã inueni.* R A. *Apotheca.* L A V.
Ergaſterium,& ergaſtulum,nec idẽ ſunt,& neutrum uere ex=
ponitur.Ergaſteriũ neſcio an apud doctos inuenerim, niſi apud
Ergaſtulum. *Gregorium,ideoq́; de eo non dicam.Ergaſtulum autẽ,eſt quaſi*
priuatus carcer,ubi ſeruos dominus,uel uinctos, uel ſolutos no=
ctu includit,quoſdam etiam interdiu, unde ad operas mane emit=
*tat. Apotheca eſt proprie uini,ut horreũ proprie frumenti.*Hinc
Apotheca. Horreum. *Cicero in Philip. Apothecas uini obiecit Antonio. de taberna,*
Cap.44.lib.4. Tonſtrina. *& officina dixi in elegantijs.Tonſtrina autem,nec taberna re=*
cte,nec officina dici poteſt,licet Raudenſis officinam uocet. R A.
Appropriare. *Appropriare.* L A V. *Improprium uerbum eſt.* R A. *Aptus.* L.
Vt plurimum. *Vt plurimũ (quo aduerbio & Raudenſis,& uulgo multi utun=*
Supina in u. *tur) exiſtimamus eſſe apud ueteres non uſitatum.* R A. *Aqua.*
Paulopoſt,Liuius ait,equos aquatum ibant,& aquatu ueniebãt.
L A V. *Vbi iſtud Liuius dixit bone Raudenſis? Sæpe ex te fingis*
teſtimonia,quæ alteri tribuis,aquatu ueniebant, barbare dicitur,
Aquatum ire. Hydraula. *ut in elegantijs diſputaui,aquatum ire, eſt ad capiendam aquam*
ire. R A. *Hydraula (ut in legibus inueni) eſt aquam in aulam fe*
rens. L A. *Non occurrit mihi ad uerbum locus,quem Rauden=*
ſis affert.Vitruuius uerò pro machina quadam ſimili tympano,
ſeu molendino accipit, ſimulq́; pro inſtrumento muſico, quod
Organa. *organa uocant: licet proprie organa ex chordis conſtent. Niſi*
ſcriberemus potius hebraula,hoc eſt,à ſeſſione tibiarum,quæ fol
libus inflantur. R A. *Acquirere.Paulopoſt,Vt pleniore obſequio*
demererer

demererer amantiſsimos mei, id eſt acquirerem, uel lucrarer. L A V. *Si amantiſsimi mei ſint, qui poſſum eos acquirere, ac lucrari? Et demereri eſt merito aliquo ſibi alios conſtringere, & hoc intelligit* Quintilianus, *cuius ea uerba ſunt. De hoc uerbo dixi in elegantijs.* R A. *Arbor ſine fructu eſt, arbos cum fructu.* L A V. *Quaſi neſciamus arbos quod ueteres dicebant, in arbor eſſe mutatum, ut in alijs quibuſdam, quod teſtatur* Quintilianus *inquiens,* Nam ut Valeſij, & Fuſij, *in* Valerios, Furiosq; *uenerunt, ita arbos, odos, uapos, etiam & clanos, id ætatis fuerunt.* R A. *Arbuſta etian ſunt poma ſylueſtria.* L A V. Imò *ſunt arbores multæ ad fructum conſitæ, ut oliuetum, auellanetũ, amygdaletum, uel uites arboribus applicitæ.* R A. *Arbutũ.* L A V. Ex*ponam ego apertius. Arbutus eſt arbor illa, quæ poma inſtar ceraſorum, ſeu fragorum fert, arbutum uerò, ipſum pomum. Arbor pyrus, non pyri, & idem in cæteris.* R A. *Subter arborem ſalicem, & non ſalicis, & ſubter arborem ficum, nec dixit fici.* L A V. *Quid miraris* Raudenſis A. Gellium *ſic dixiſſe? quaſi cæteri aliter dixerint, aut aliter dicere poſsimus. Ranum enim aut ſurculum, aut truncum, aut radicem arboris dicimus, quia pars arboris eſt: arborem lauri non dicimus, ſed arborem laurum, quia laurus ipſa arbor tota eſt, non pars arboris, & ita in ſimilibus.* Montem Caucaſum, *non* Caucaſi, *collem* Ianiculum, *nõ* Ianiculi: *niſi foret nomen hominis, ut montem Auentinum, & montem Auentini: Auentinum quidem, quia hoc nomen montis: Auentini uerò, quia rex ibi Auentinus ſepultus eſt, & quaſi nũc locum illum poſsidet.* Item *urbem* Mediolanum, *urbem* Placentiam, *urbem* Romam, Non *autem urbem* Mediolani, Placentiæ, Romæ, *niſi forte apud poëtas, ut urbem* Patavi *apud* Vergiliũ. Cicero *in* Verrem *actione quarta,* Vt *ex oppido* Thermis *nullum ſignum, nullum ornamentum, nihil ex ſacro, nihil ex publico attingens.* Salluſtius, Vrbem *Romã ſicuti ego accepi, &c.*

Demereri.

Cap. 99. lib. 5.

Arbos.

Arbuſta.

Arbutus.

Arbutum.

Arbor laurus.

Mons Auẽtini.

Vrbs Roma.

Ideoq;

Ideoq; rectius dicimus, accepi literas ex urbe Meſſana, ueni ex urbe Florentia, quàm ex Meſſana, & ex Florentia. Neſcioq; an *probe dicamus ex Meſſana urbe, ex Florentia urbe.* Item prouin*ciam Macedoniam, non Macedoniæ, continentem Galliam, non Galliæ. Inſulam Siciliam, non Siciliæ, ut in oratione quã apud Alfonſum habui, latius diſputaui.* Item primum diem Decem*bris, calendas* Ianuarij, *nonas* Februarij, *idus Martij,* Non au*tem menſem* Decembris, *Ianuarij,* Februarij, *Martij. ſed menſem* Decembrem, *Ianuarium,* Februarium, *Martium.* Dicimus etiam *calendas, nonas, idus* Ianuarias, *Februarias, Martias, & ita in cæteris. Quia adiectiua ſunt hæc nomina, non modo quæ ſunt ſecundæ declinationis, ſed etiam, quæ ſunt tertiæ, ut calendas Septembres, nonarum Octobrium, idibus* Nouembribus. *Non mu tant autem uocem hæc adiectiua à ſuis primitiuis, qualia nonnulla alia ſunt, ut* Domitianus exercitus *id eſt* Domitiani exerci*tus.* RA. *Ilice ſub nigra, id eſt ſub quercu.* LAV. *Ilex multum differt à quercu.* RA. *Armiger. Paulopoſt, Argyroaſpidas, id eſt, aurata argentata arma ferentes.* LAV. *Imò qui argentata ſcuta.* RA. *Ars artis, ſed ut imiteris nota, quod Cicero, & qui imitantur illum, non utuntur hoc uacabulo ars, ſed illud ſubintellegunt.* Vnde *Suetonius dixit, funariam exercebat, nec dixit artem chordarum.* LAV. Hoc ego aliter *ſentio.* Nam *ſi ſubſtantiua ſunt, quid ais ſubintellegi artem? cum enim dico muſicam, geometriam, medicinam, non ſubintellegi neceſſe eſt artem. Sin uerò adiectiua hæc, ſine ſubſtantiuis eſſe non poſſunt, Quare magis ſunt dicenda ſubſtantiua eſſe, & ideò non ſubintellegi artem, præſertim ea quæ artes dici non poſſunt, ut apud eundem in uita Cæſaris, Ne'ue ij, qui pecuariam facerent. quod ſiquando artem experiamur adiunctam, dicamus tunc eſſe adiectiua. Sciamus tamen quædam non admittere ſubſtantiuum, quia ſemper ipſa ſubſtantiua ſunt, ut ſutrina, fullonica, aurificina,*

Ex urbe Florentia.

Menſem Decembrem, non Decembris.

Ilex.

Argyroaſpidas.

Ars.

Pecuaria.

ſina, architectonica, figulina, argentaria, ſi tamen argentaria ars eſt. Quędam ſine ſubſtantiuis non ſolere eſſe. An non dicimus artem ludicram, quæ eſt hiſtrionum? Artem armorum, quæ eſt gladiatorum, artem ſtatuariam, artem tectoriam, artem anatoriam, artem gemmariam, uitrcariam, purpurariam, & mille huiuſmodi? Illud uero bis *barbare dictum eſt, artem chordarum, cum chorda ſit muſicis apta inſtrumentis, nec ad funarios pertineat. Præterea dicendum erat, artem chordarum faciendarum, non artem chordarum, ſicut artem ſcalpendi marmoris, non autem artem marmoris. Quòd autem attulit exemplum Quintiliani, dicentis rhetoricen in latinum transferentes, cum oratoriam, tum oratricem nominauerunt, miror quippe cum reprehendat Quintilianus eos, qui ijs uocabulis utebantur. Præterea transferebant illi unum græcum uocabulum in unum latinum, quòd ſi ſubintellegi poſſet ars, non male dixiſſent oratoriam, aut artem oratricem.* R A. Aliptes. L A V. Non *eſt medicus plagarum, ſed qui augendis uiribus, atque exercendis corporibus, ungendiſq; præcipue athletarum præſunt, artificio quodam præditi.* R A. *Aſper.* L A V. *Non idem eſt ſcaber, & aſper, ut ait* Raudenſis. *Loricam enim contextam hamis, auroq; trilicem, aſperam appellamus, non ſcabram. Rurſus ſcabram, ſi fuerit rubiginoſa, & ungues ſcabros, ac dentes uocamus, qui ſordidi ſunt, etiam ſi nō aſperi tactu.* R A. *Aſtutus.* L A V. *Hoc nomen deductum ab* ἄστυ *Græco nomine, quod oppidum, urbemq; ſignificat, nō à Græco oppido, ut ait* Raudēſis. R A. *Sciſti uti foro, id eſt aſtutus fuiſti.* L A V. Non planè uim *huius prouerbij* Raudenſis *expoſuit, licet ego non legerim* Donatum *ſuper* Phormionem Terentij, *ubi hæc uerba ſunt.* Nondū *enim in manus meas autor ille totus peruenire potuit. Ita à quibuſdam tanquam ſacer theſaurus, aut religioſum* Palladium *cuſtoditur. Sed ita interpretor: Scire uti foro, cum forum ſignificet locum*

Artium ſubſtantiua.

Chorda.

Aliptes.

Aſper.

Scaber.

Aſtutus.

Scire uti foro.

Forum.

locum illum amplum, ubi & cauſæ publicæ aguntur, unde dicuntur cauſæ forenſes, & res multæ, uariæq́; ueunduntur, unde forũ boarium, forum holitorium, itemq́; forũ Cornelij, forum Liuij, forum Iulij, Erit huius prouerbij ſignificatio, ſcire uel accõmodare ſe ad mores iudicum, cæterorumq́; hominum, nec opinioni illorum, ſtudijsq́; aduerſari, uel in rebus contrahendis cauere, ne fallatur, ne uẽdat, emat'ue, quod in alio foro melius, quàm in hoc uenderetur, emeretur'ue. RA. *Aſtrologia. Paulopoſt, Sed ſi uis ſeminare farrũ.* LAV. *Farrũ pro far dixit. Itẽ ſcorpionem pro ſcorpiũ, nã ſcorpius dicitur, nõ ſcorpio. Scorpionẽ enim dicimus (ut ait Marcellus) teli genus, & ita omnes utuntur, quidã etiam pro genere inſtrumẽti torquẽdi, ut in alio dixi opere. Idẽ, diuerſimode, & alibi, omnimode, quod uerbũ nemo ueterũ ſcriptum reliquit. Aſtronomia hic dicẽda eſt nõ aſtrologia. Nã illa loquitur de curſu aſtrorũ, hæc de iudicijs ad uitam, fortunãq́; pertinẽtibus.* RA. *Audax. Paulopoſt, Petulans, id eſt temerarius & audax, ui petẽdo laſciuus, & in loco audax dicitur. Infrunitus dicitur ſine freno.* LAV. *Imò petulans eſt aut libidinoſus, aut ad iniuriã faciendã pronus, ut ferociores equi in imbecilliores, de quo nomine in elegantijs diximus. Laſciuus eſt tum in uita, tum in ſermone molliculus, ac plus teneri, quã robuſti, ac uirilis habẽs. Infronitus nõ dicitur homo ſine freno, ſed ſine prudẽtia, ſcribẽdũq́; per o, nõ per u, φρόνησις enim Græce prudentia eſt.* RA. *Auſim, nõ eſt pro audebo, ſed pro audeã, ut nolim pro nõ uelim, nõ autẽ pro noluero.* LAV. *Mallem talia potius tradidiſſe, quale hoc eſt quoſdã magnos uiros eccleſiaſticos, qui dicãt, Siti periclitor, famæ periclitor: cũ docti potius finẽ periculi, quã cauſam cũ uerbo cõiungãt, ut uita, ut capite, ut fama, ut fortunis periclitor, id eſt, in periculo ſum iſta perdendi.* RA. *Auis, ales, pullus, præpes, quaſi idẽ ſunt.* LA. *Præpes nõ eſt auis, ſed adiectiuũ uelocitatem ſignificans: ut apud Vergiliũ, Et præpetis omnia pennæ.*

[Margin notes: Farrum. Scorpius. — Diuerſimode. Omnimode. Aſtronomia. Aſtrologia. — Petulans. Laſciuus. Infrunitus. — Periclitor. — Præpes.]

Voluntq́;

Voluntq; hoc nomine ſignificari uelocitatem in altum uolãtis. R.*Attago attaginis eſt gallina ſylueſtris.* L.*Attagen dicitur, non attago, nec gallinam ſignificat, ſed francolinum, unde Horat.* Non me Lucrina iuuerint conchylia, non attagen Ionicus. Et Hieronymus (*quem ſuum* Raudenſis *appellat*) *attagen, & ficedula*, Martialis *genere fœminino, & prima declinatione poſuit in* Xenijs. *Intus ſapores fertur alitum primus* Ionicarũ *guſtus attagenarum.* R.Altilia. L.*Non tantum capones pingues (ut noſtro autori placet) ſed gallinæ quoq; & anſeres, & anates, & turtures, quinetiam ſues, & quicquid domi uel in uillis, uel i uiuarijs ſaginatur.* R.Coturnix, *& perdix, quaſi idem ſunt.* L.*Imò coturnix eſt auis, quam quidam uulgo qualiã uocant.* Nycticorax *eſt bubo:* Hieronymus *idem ait quod noctua.* R.*Auiſare. Sordidum uerbum, nec dignum de quo ſcriberetur, quippe quo nemo ueterum uſus eſt, quodq; ratio grammaticæ improbat, & auiſcre diceretur, nõ auiſare.* R.*Auxiliũ.* Paulopoſt, *Præſidiũ eſt, quod eſt loco utili poſitum.* L.Ieiune, *obſcureq; expoſuit, nam ſaltem (ut breuiſſime dicam) hunc in modum debuiſſet exponere:* Præſidium *eſt auxilium quod præſtatur alicui, & præſertim quod ſatis ad defenſionem uidetur fore, ac primas pugnæ partes poſſe ſuſtinere. Nam quod ad ſuccurrendũ uenit, magis ſubſidiũ dicitur. Præſidiũ quoq; eſt manus armatorum hominũ, alicui tuendo loco impoſita, ut ſæpe legimus præſidiũ Annibalis Capua, Tarẽto, Rhegio pulſum eſt.* R.*Baptizare. Statimq; Catechizare eſt baptizandum docere.* L.*Catechizare eſt quidem docere, ſed non ſolũmodo illum qui baptizandus eſt, ut* Paulus, *Cõmunicet qui catechizatur ei, qui ſe catechizat, id eſt qui docetur ei qui ſe docet, de baptizatis uidelicet, nõ de baptizãdis. Nã ab re fuiſſet iubere his, ut munera præceptoribus tribuant, cũ ambiguũ ſit, an baptizari uelint. Præterea de omnibus noſtræ religionis præceptoribus, ac*

Attagen

Altilia

Coturnix

Nycticorax

Auiſare

Præſidium

Subſidium

Catechiſo Græce eſt κατηχέω id eſt erudio.

u *diſcipu*

diſcipulis apoſtolus loquitur. Quod uocabulum nõnũquã alibi reperimus, ut in principio Lucæ, Vt cognoſcas eorũ uerborũ, de quibus eruditus es, ueritatẽ. Eruditus, id eſt catechizatus. Et alibi, De quibus didicerũt de te, quòd doces diſceßionẽ à Moyſe, didicerunt, id eſt catechizati ſunt. De illo mallẽ uerbo ſacræ

Eruo *ſcripturæ locutus eſſet, Erue me ab inimicis meis. quo uerbo, niſi in malam partẽ, uti nõ ſolemus, ut erue oculos meos. Erue*

Thermæ Balneæ *autem me à periculo, inuſitatũ eſt.* R. Balneum. L. *Et balneas, & thermas (licet alterũ Latinũ ſit, alterũ Græcum) tamen in hoc ſcilicet differre dicamus, quòd in thermis tantum calefacimur, in balneis etiã lauamur. Nam & Baijs, & in multis alijs regionibus, ſunt loca quædã ſicca, quæ nos uehemẽti calore reſoluunt in ſudorẽ, quæ nequaq̃ balneæ dici poſſunt, quia nõ lauãt, ſed potius ut neceſſe lauari, atq; ablui habeamus, efficiũt: ut thermas uocemus, quæ natura ſunt calidæ, balneas uerò etiam, quæ à nobis calefaciũtur igni. Nam & Græce βαλανεῖον dicitur.*

Popina Propino R. Popina *apud nos corrupte dicitur ꝑ propina.* L. *Neq; corrupte dicitur, neq; hoc ſignificat. Nam propina nõ inuenitur, ſed propinare, quod à Græco ſumpſimus in ſignificatione, quæ eſt alteri uinum cratere infuſum manu tua porrigere. Popina autẽ eſt, ubi uel publice obſonia, caroq́; cocta, ac delicate confecta, uenditatur, comediturq́; uel priuatim, ubi guloſa familia extraordinarie ligurire, helluari conſueuit, ſiue ipſe (qualem*

Bancalia Periſtro. Peripetaſmata Aulæa Inſignia Barbitonſor *dixi) cibus.* R. Bancalia. L. *Illiteratum uocabulum. Dicuntur enim periſtromata, ſiue peripetaſmata, ſiue aulæa, ſiue inſignia, quanquam hæc nonnihil inter ſe differunt.* R. Barba. L. *Barbitonſor non eſt nomen dignum quo utamur, quo tamen utitur Raudenſis. Idẽ ait capillum ſignificare barbam, & quencunq;*

Capillus Ad *pilum, cum tamen dicamus capillũ pro capitis pilo. Idem alibi dicit pilos ad genas, quod eſt pilos in genis, cum Ad, ſignificet propinquitatem loci, non autem in loco.* R. Bellum. L. *Autor*

hic

hic imitationũ (cum ait pro induciæ treugæ) facit, ut ſe nequaquam imitari uelimus, quos barbariſmos frequẽter admittit. Vt *hoc eodem loco,* Portitores *ſignorum, quod alibi etiã facit: cũ portitores ſint cuſtodes portus, uel ripæ, pontiſq;, qui præſertim uectigal loci illius à tranſeuntibus applicãtibuſ ue exigũt.* Portitor
R. Bibere. *Paulopoſt,* Fecem *ex uuaceis expreſſam, quam uulgariter* Inſubres *poſcam appellamus.* L. *Latine dicimus puſcã, uinum in torculari aqua mixtum, ut aliqui uolunt, apud* Plin. *uerò,* V*arronemq;, & alios, lora dicitur.* Nam *hæc* Varronis *uerba ſunt,* Expreſſi *acinorum folliculi, in dolia conijciuntur, eoq; aqua additur, ea uocatur lora, quòd lota acina.* R. Crudũ *epulum.* L. Non *recte epulum pro epulas dixit, de hoc in elegantijs diximus.* R. Blaſphemare. L. Hoc Græcum *uerbũ eſt, ſignificãs nõ execrari, ut autor uidetur ſignificare, ſiue (ut ſuo uerbo utar) maledicere, ſed uerbis cõtumeliam facere, dignitatiq; alterius, honoriq; derogare.* R. Bonus, bellus. L. Multa *quæ ad eiuſdem uocabuli expoſitionẽ pertinent, autor omittit, & hoc ferè ubiq;: quæ omnia ſupplere, alienum eſt à noſtro propoſito, utpote nimis longũ futurum, hoc autẽ loco de bellus non ſiluerim fuiſſe etiam dicendũ,* Hoc *quoq; uocabulo ſignificari pulchrũ, ut bellus puer, bella puella, bellũ corpus, quæ exẽpla ſunt plurima apud* Catullũ, Tibullũ, Propertiũ, Oui. Marti. *& alios cõplures.* R. Brachæ. L. Fœminalia *prius dicit, deĩde nominat fœmoralia. Scimus tamẽ horũ (ſi utrũq; nomẽ inuenitur) fœminalia, nõ à fœminis, ſed à fœminibus dicta, quæ, penè idẽ, quod fœmora ſunt, quas partes, quia brachæ uelant, dicta ſunt fœminalia, uel fœmoralia. Saraballa q̃d attinebat exponere, cũ ſit chaldaicũ nomẽ, ut* Hieronymus *ait, imitãda, p brachis nemo, niſi nõ ferẽs brachas dixit.* R. Bracchiũ *ſcribitur per duplex c.* L. An *uerum ſit,* Græcos *interroga.* R. Alæ *& aſcellæ idem ſunt.* L. Poëtæ *appellãt locũ illũ concauũ ſubter brachiũ*

Puſca; Lora; Cap. 13. lib. 4.; Blaſphemo; Bellus; Brachæ; Fœminalia; Fœmoralia; Saraballa; Brachium

Ala Axilla alam,quia in eo pili,quaſi pēnæ naſcuntur.Proprie tamē uocatur axilla,non aſcella,ut ait Cicero in Oratore,diminutiuū faciens ab ala,ut maxilla à mala,& paxillus à palus. R.Cacare.

Cloacæ. Paulopoſt,Cloacæ ſunt in quas publica ſtercora fluūt. L.Imò uiæ illæ ſubterraneæ parietibus,in modū aquæductuū munitæ, per quas aquæ pluuiæ extra urbem, uel in fluuium dilabuntur.

Saltus R.Campus.Paulopoſt,Sed ſaltus eſt campi ſpacium. L.Imò ſyluæ denſior,aut in qua pecora æſtiuare, aut hybernare conſueuerūt,exemplis plena ſunt omnia. R.Canto.Paulopoſt,

Exodia Sunt enim exodia,cantilenæ ludicræ,& ſcurriles in ſcenis. L. Nonius exponit pro fine hoc nomen,cur tu de Nonio nō facis mentionem? Nam hoc uocabulū niſi alio exponente ſcire poſſumus.Quod ſi alius exponit,nos iterū inculcare minime debemus,id quod in toto tuo opere facis. R.Nenia eſt cātus factus

Nænia homini non habenti propinquos,per mulierem ibidē adductā. L.Quanto melius Quintilianus,Tertius eſt huic diuerſus modus,cum res cōmunis pluribus in uno aliquo habet nomē eximium,ut carmē funebre proprie nænia.At cur addidit Raudēſis,homini non habēti propinquos,cum magis hoc talibus fiat, quàm obſequio propinquorum deſtitutis? ſciamus tamē improprie nænia accipi pro ineptia cuiuslibet cantus, aut ſermonis. Etiam minus grāmatice locutus eſt,ibidē pro illuc,cū ibidē ſi-

Ibidem Illuc Seuum Caniſtrū Charta gnificet in loco;illuc uerò ad locū. R.Candelæ.Paulopoſt,Sepatus id eſt cū ſepo. L.Seuū dicitur,nō ſepū,lege Pliniū. R. Caniſter. L.Caniſtrū dicitur,nō caniſter. R.Cartha per h,ſcribi debet. L.Verum eſt,ſed aliter,hoc eſt in prima,nō ſecunda

Chirographus ſyllaba ſic,charta. R.Chirografus. L.Hoc quoq; aliter ſcribēdum eſt,ſic chirographus,& aliud ſignificat,id eſt ſcripturam manu propria,nec etiā debitoris,lege elegātias. R.Mēbrana

Membrana. Dica eſt cartha,ſimiliter & dica. L.Imò membrana eſt pergamena charta. Dica uerò actio, è Græco ſumptum ,Vt Terentius in Phor.

Phor. Scribam tibi dicam. Et Cicero *in* Verrem *actione quarta, Scribitur* Heraclio *dica.* R. *Caſtus.* L. *Minus recte exponitur cœlebs, ac cœlibatus pro pudico, ac pudicitia. Eſt enim cœlebs, qui non eſt maritus, cœlibatus autem eodẽ modo dicitur, non matrimonium, pluresq; in cœlibatu ſunt impudici, quàm in matrimonio, de hoc etiam in elegãtijs.* R. *Caſus.* Deinde, Vicẽ *alterius dolere, eſt caſum illius dolere.* L. Recte, *ſed nõ tamen omnino.* Nam *cum propter alterius uitium, peccatumq; doleo, non caſum illius doleo.* Non *enim eſt caſus, ſed uitiũ.* R. *Caue te ab illo.* L. Hoc *nõ recte dicitur cũ accuſatiuo. Præterea caue facias, & caue ne facias, idem ſunt, quod autor negat, ut apud* Teren. *Caue ne triſtem ſentiat, id eſt, caue triſtem ſentiat.* Qui *hæc tam clara nõ prouident, quomodo cernerent illa obſcuriora? quorum unũ hoc ſit exemplũ, Scio multa genera ſalſamẽtorum, potius quàm, ſcio multorũ generum ſalſamenta.* Rurſus, *ſcio facere multorũ generum ſalſamenta, potius, quàm ſcio facere multa genera ſalſamẽtorum.* Illud *quoq; poterat addere (qđ huic loco ſimillimum eſt) licet, ferè non accipere poſt ſe, ut: ue luti apud* Verg. *Caſta licet patrium ſeruet* Proſerpina *limen.* Et Quintilianũ, Nuſquam *prodeſt, nuſquam opus eſt, iam licet uendas.* Cicero *pro* Cælio, Quò *omnis iuuentus natandi cauſa uenit.* Hic *licet conditiones quotidie legas, cur huic qui te ſpernit, moleſta es?* RA. *Cœnare.* Deinde, Opſonium *per p. ſcribi debet, & eſt id quod poſt cœnam, aut ante ſomnium ſumitur.* L. In *hac etiam ſcriptione obſonij (nam per b ſcribi debet) & diffinitione diſſentio.* Nam *puto eſſe quicquid carnis, piſcis'ue ultra panem, pulmentumq; comedimus.* R. *Cæcus.* In *fine, Cæcutiens, eſt parum uidens, idem & luſcus.* L. Vt *idem ſit cæcutiens, quod ait* Raudenſis *(quod omnino non concedo) certe luſcus eſt, qui altero oculo caret, non qui parum uidet, qualis fuit* Antigonus, Philippus, Annibal, *de quo* Iuuenalis, Portaret

[Margin notes: Cœlebs — Dolere uicem — Caueo — Scio genera & facio &c. — Licet non habet poſt ſe, ut. — Obſonium — Cæcutiens — Luſcus]

belua luſcum.Et nos in elegantijs. R.*Cenſores.Circa mediū,* *Quid dicam,quàm leuiſsimis ex cauſis cenſoria urere nota cōſueuerunt.* L.*Ineleganter uſus eſt,quam pro quantum cum ſit perlatiuo.*Nec longe poſt, R.Ridiculoſe. L.*Inuſitate dixit pro ridicule.*Plurima à Raudenſi *præcipiũtur in propria,quæ idcirco prætermitto, quia ab opere meo de elegantia linguæ latinæ ſatis,abundeq́; confutantur,cum aliter tradantur.* RA. *Certare.* Paulopoſt, *Eſt enim agonotheta, qui certaminibus præeſt.* L.*Si ſciret autor,quid agonotheta ſignificat,debuerat dicere eum eſſe,qui præmium certantibus in quolibet ludorum genere proponit,qualis Aeneas apud* Vergilium, *qualisq́; A=chilles apud* Homerum. *Eſt autem Græcum nomen.* R.*Circundo.*Paulopoſt,*Tantum telluris obiuit, id eſt circundedit.* LAV.*Imò circuiuit* Hercules *terram non circundedit.* R.*Circulus.* Statimq́;.*Eſt planities rotunda,ut eſt ſphæra,& ſtaminum glomera.* LAV.*Sphæra,non eſt plana,ſed globoſa,& à geometris planities,ſiue figura plana,à ſolida qualis eſt ſphæra,diſtinguitur.* R.*Cito.* LAV.*Quantotius (ut ait* Raud.)*, ſignificare quàm primum,tunc credam,cum apud doctum aliquem inuenero (ſi modo inueniri poteſt) quod contra rationem latinitatis eſt, ut ex elegantijs liquet.* RA.*Parumper, id eſt cito, uelociter.* LAV.Ego *ſentio idem eſſe quod pauliſper id eſt per aliquantulum tempus.* RAV.*Clamare,deinde mouere tragœdias, eſt mouere exclamationes & exclamare.* LAV. *Affertq́; exemplum Quintiliani,ſed neq́; apud Quintilianum,neq́; apud* Ciceronem *in hanc ſignificationem inuenitur.Imò rem uerbis atrocem magis,& indignam efficere,quale eſt opus tragicorum de rebus atrocibus ſemper,mœſtisq́; loquentium: ſicut econtrario, comœdias agere,ſiue comœdiari, pro ridicule, ac dicaciter loqui apud Ariſtophanem, & alios nonnullos Græcorum.* R.Cognoſcere. Deinde,*Noſſe imperatiuus*

Quam Ridicule — Agonitheta — Obire Circuire — Sphæra — Quantotius — Parumper Pauliſper — Mouere tragœdias — Comœdias agere Comœdiari

tiuus eſt de noſco,uel eſt per ſyncopam præteriti pluſquāper=ſecti temporis. L. *Mirū,quòd ita in minimis erret.* Noſce *enim,* imperatiui *eſt:noſſe uerò infinitiui pro nouiſſe à noſco, ſiue à noui.* RAV. *Omnes ignoſcunt,nemo ſuccurrit,id eſt noſcunt.* L. *Male Senecam interpretatur,cum ille hoc dicat,Omnes qui=dem miſereri infelicium,ſed tamen eis ſuccurrere neminem.* R. *Collum,ceruix,iugulus,idem ſunt.* L. *Imo diuerſum,lege no=ſtrum opus de elegantia.* R. *Plinius dixit, Minando cuidam, uideo iugulum,id eſt collum.* L. *Non in iſtum ſenſum locutus eſt Plinius, refert enim uerba Reguli cuiuſdam peſsimi orato=ris,non minantis,ſed iactātis ſe non terere tempus in orando, more aliorum circa inania argumenta:ſtatim enim uidere iugu lum,ubi infigat gladium,id eſt anteriorem partem colli ſuper malam:uidelicet locum ſanè morti obnoxium:quia inciſis illis uenis,ſtatim quis moritur. Hoc metaphorice dictum eſt, quòd ſtatim uideat locum eſſe,quo percuſſo, ac iugulato,pars aduer ſarij pereat.* R. *Componere.* L. *Non idem eſt ſoluere pecuniā, & diſſoluere. Dicimus enim contractum æs alienum diſſoluit, id eſt contractum debitum diſſoluit:nec idem curatum & pro=curatum. Nec idem poſuit,quod propoſuit. Nec idem protulit, & tulit. Nec idem orauit,& adorauit,ut autor hic ait.* RA. *Comœdia.* LA. *Autor uidetur neſcire togam eſſe ueſtem Ro=manorum,ut pallium, ueſtem Græcorum. Et togatas eſſe co=mœdias,non è Græco traductas,ſed à Romanis,Latinisq; cō=poſitas. Qua in re Afranius princeps eſt, licet demortua ſint & eius,& cæterorum opera. Etenim omnes, aut ferè omnes ſummorum comicorum libri è Græco traducti ſunt, Cæcilij, Plauti,Terentij,eoq; non fuit Raudenſi dicendum,fuiſſe Plau tum maximū fabularū inuentorem,nam(ut taceā Græcos comi cos,qui & tempore,& ingenio ſuperiores ſunt,ut Menāder) certe Afranius,et alij ſimiles magis inuētores,quàm Cæcilius,*

[Margin notes: Noſce / Noſſe; Cap.36.lib.4.; Iugulus / Iugulum uidere.; Diſſoluere.; Toga / Pallium / Comœdiæ togatæ.]

Plautus,Terentius dicendi ſunt,qui ipſi inuenerunt nō tranſtu lerunt. Præterea cur Raudenſis ait Plauti comœdias præter illas octo, quæ prius extabant, non eſſe Plauti? nimirum eas nondum uidit,quæ nihilo inferioris gratiæ,& eloquētiæ ſunt, quàm cæteræ. Sed hoc diuinare fuit,illud uerò dormire. Nam uigilans,nō dixiſſet,dum præponere Plauto Terentium uult, In argumentum familiaritatem Ciceronis affert,quòd dicat Ciceronem fateri illum familiarē ſuum eſſe,quod non Cicero,ſed apud Ciceronē Lælius dixit,ſi unquā tamē ille hæc dixit. Eodē modo peccauit Beneuenutus,qui motam à ſe quæſtionē,qua Cicero dicat in Catone maiori,Flaminiū à ſe è ſenatu eiectum,et Valerium Maximū à Catone,ſic ſoluit,Ciceronē Catonemq; unà cenſores fuiſſe,nec intelligit nō Ciceronem hoc dicere,ſed Catonem in opere,quod illius nomine Cicero inſcripſit,quod ſi Lælio,ac Scipioni familiaris Terentius fuit,ſciat Raudēſis hoc nihil adiuuare Terētium,nam dicitur Scipio magis,q̄ Terentius illas comœdias feciſſe.

Contendere R.Comparare,conferre, contendere,quidam ait,illi ſuam uitam mecū contēdunt,id eſt cōparant. L.Barbare ille,ſi quis fuit,locutus eſt, adijciens accuſatiuum uerbo contendunt.

Magis audax. Si hoc tradidiſſes,rectius feciſſes,Quod cæteri dicunt,tu es magis audax,quàm fortis:doctiores ſolere dicere,tu es audacior,quàm fortior, & ita in cæteris.

Commentariū. R.Commentaria.Paulopoſt,Commentarium eſt locus ubi cōmenta ponuntur. L.Proba.

Tempus R.Commodum.Paulopoſt,Tempus meum amicorum temporibus committendum putaui, id eſt commodis. L.Imò periculis,laboribus,difficultatibus. Sic enim Cicero,cius hæc uerba ſunt,loquitur, ut tempora aut ſua,aut amicorum pericula, difficultatesq; intelligat,& hoc loco ſignificat ſe aduocatum fuiſſe,non omnium, ſed amicorum, ne quis eum putet rabulam,ac litigioſum, & aduocatū accuſatorum, actorumq;,non reorum,quia deforme eſt,ut Cicero quoq; ipſe

teſtatur

teſtatur,accuſatoriam uitam uiuere, & homines in periculum uitæ,ac fortunarum frequenter uocare. R. *Terentius ait,in tẽpore rediijt,id eſt,q̃ cõmode.* L. *Raudenſis præcipit,quàm,nõ niſi cũ ſuperlatiuo debere coniungi,& ipſe cũ poſitiuo iungit: quod non faceret,ſi inuentor ipſe huius elegantiæ eſſet, & nõ ab auditoribus meis audiſſet.* R. *Cõpenſare.Et ſtatim,Penſitanda ſibi iſta res,id eſt,compenſanda.* L. *Imò ualde ponderanda,examinandáq́;.* R. *Conſilium.Paulo poſt,Eſt etiã cõſultus,qui conſilium petit.* L. *Proba, nam econtrario potius conſultorem Salluſtius dixit,pro eo,qui conſilium dat,cum ſit proprie,qui conſilium petit.* R. *Alium tamen,quàm conſularem uirum rogari fas fuiſſe negãt,ex qua ſanè conſuetudine Iulius Cæſar Catonem ſententiã rogauit.* L. *Labitur Raudenſis in cognitione hiſtoriæ,nõ enim conſularis fuit Cato poſterior, id eſt,qui cõſulatum geſſerit,ideóq́; poſt pugnam Pharſalicã, uoluit reliquias exercitus (quas collegerat) Ciceroni tradere, conſulari,nõ conſularis.Vt apud ipſum Ciceronem in Philippicis:Qui uerò prætorij,quorũ princeps omnium Cato, idemq́; omnium gentium uti iure princeps.* R. *Cõuiuium.Deinde uerba Senecæ ſubdit,Nam ſine amico uiſceratio leonis,ac lupi uita eſt,uiſceratio,ait,repletio.* L. *Non ait Seneca uiſcerationẽ pro repletione,ſed conuiuium,quod ex uiſceribus,id eſt,ex carne,multis datum ſine ſuauitate amicorũ, ſimile eſſe comeſtioni leoninæ,aut lupinæ,quia quodammodo caro tanquam feris deuoranda,apponitur,ut unuſquiſq;,quod uult rapiat,cibi,tantũ ac ſaginæ memor.* R. *Contra.Paulopoſt, Quintilianus dixit euerſo,id eſt,econtra.* L. *Non hoc dixit Quintil. ſed ediuerſo,Nec Raudenſis exponit latine econtra(quod nõ inuenitur) ſed econtrario.* R. *Contentor.* L. *Non eſt uerbum latinũ.* R. *Cooperio. Paulopoſt, Operto capite, id eſt, diſcooperto.* L. *Verus ſenſus eſt huic expoſitioni contrarius.* R. *Chorea.*

Quam
Penſitandum
Conſultus
Conſultor
Aeneid. 3.
Inconſulti abeũt paſſiue capitur.
Viſceratio
Econtra
Econtrario
Ediuerſo
Contentor
Cooperio

Choraules — *Paulopoſt, Choraules, id eſt princeps, ac magiſter chorearũ.* L. *Imò, qui tibijs ad choreas canit. Nam* αὐλὸς *Græce, tibia*
Aulœdus — *latine, unde apud nos uſitatum nomen pro latino aulœdus, &* *Cic. Qui citharœdi eſſe nõ poſſunt, aulœdi fiunt.* R. *Cortina,*
Conopœum — *aulœum, conopœum.* L. *Quare non diſtinguat uocabulorũ ſignificata* Raudenſis, *ipſe uiderit. Vnum enim exponam. Conopœum eſt papilio ille, qui thoro circundatur ad arcendos culices,* κώνωψ *enim Græce, latine culex.* R. *Cuſtodire. Paulo-*
Specula — *poſt, Specula, locus editus, ſcilicet magis ad uidendum quàm ad cuſtodiendum.* L. *Imò ad cuſtodiendum potius: nec locus editus, niſi cum ex eo ſpeculamur, an hoſtes ueniant, trãſeant'ue, an maneant, quot ſint, & quæ ſunt id genus, quod ipſum ego*
Cuſtodire — *appello cuſtodire, arbor nonnunquam prominens, ac porrecta*
Excubiæ — *pertica uicẽ hanc præbet.* R. *Excubijs, id eſt, uigilijs noctis.* L. *Imò dici, ut in elegantijs diximus.* R. *Curia. Deinde, Ario-*
Areopagus — *pagus locus Athenis ubi ſapientes conueniebant.* L. *Imò locus iudicum, qui à Solone erant inſtituti. Non afferam exẽpla Græca cõtra hominem latinum. Cicero in Philip. ita ait: Quæro igitur, ſi Liſiades citatur, iudex non reſpondeat, excuſeturq́; Areopagites eſſe, nec debeat eodem tempore Romæ, & Athenis res iudicare, accipiet'ne excuſationẽ is, qui quæſtioni præerit? Græculi iudicis modo togati, modo palliati, Athenienſiũ ne antiquiſſimas leges negliget. Quidam interpretantur hoc nomen ab* ἄρης, *quod eſt uirtus, quod falſum eſt, nam uirtus dicitur* ἀρετή, ἄρης *uerò Mars. Ob hunc errorem, puto iſtos exiſtimaſſe hunc eſſe locum ſapientum, ac philoſophantum, ut*
Curia — *in alio dixi opere. Curia ſolum dicitur locus conſilij, ergo curia regis, aut curia papæ non recte dicitur, niſi pro loco conſi-*
Vbi pro quo — *lij publici. Autor etiam dixit ubi conueniebant, pro quò conueniebant.* R. *Cum, ſi tempus ſignificat, ſcribi debet per c, ut, cum fueris Romæ. Si uerò comitem ſignificat, debet ſcribi*

per q, & duas uu,ut, quum principe erat. L. Non ita ſcriptum reliquit Quintilianus, quem Raudenſis affert, ſed ſic. *Cum,ſi tempus ſignificaret per q, ſi comitem,per c,ac duas ſequentes ſcriberetur,duas literas dixit ſequentes,non duas uu.* Neq; enim dixiſſet duas uu: ſed duplicem, ſiue geminam uu. Ergo ſi de duabus literis ſequentibus locutus eſt, palàm eſt de ſequentibus c literam non q, in ſecunda parte locutum eſſe. Nam q, tres literæ ſequerẽtur,& ob id Raudenſem in utroq; contrarium tradidiſſe. R. Damnum fit ex tempore, iactura quidem de induſtria,ut proijcere merces in mare. L. Proba, ut credamus. R. Decipio. L. Verſura nõ eſt deceptio,ut hic autor ait,qui cur à Pompeio Feſto recedat,non uideo, dicẽte: Verſuram facere, mutuatam pecuniam ſoluere ex eo dictũ eſt, quòd initio,qui mutuabantur ab alijs,non ut domũ ferrẽt,ſed ut alijs ſoluerent,uel ut uerterent creditorẽ. R. Defectus. Deinde,quidam dixit,ex uitio tuo hoc profiteri uidetur,id eſt,ex defectu.Et paulopoſt: Quiſpiam cum dicere uellet, id defectuo ſius eſſe uidetur,dixit,culpatius. L. Impolite locutus eſt defectuoſius,imò improprie,nam defectus eſt (ut ſic dicã) penuria, non uitium,aut morbus,aut culpa,ut defectu ciborũ, ſiue defectu cibi dedimus nos hoſtibus. Item dixit inuſitate,quiſpiã pro quidam,& hoc frequenter etiam in plus ſe habet. Item nõ longe antè dixit,pariformiter,quod nõ inuenitur. R. Delectare. Paulopoſt, Cic. in Tuſculanis: Item delectatio extrinſeca, uoluptas intrinſeca. L. Non Cicero hæc ait,ſed Leonardus Aretinus in procemio Ethicorum Ariſtotelis, ab eo traductorum. Qui uerè fortaſſe dixiſſet, ſi delecto tantum reperiretur, & non etiam delector deponens,& delectat imperſonale,& ſanè hoc nomen delectator,ſiue oblectator uidetur frequentius ſignificare (ut grammaticorum uerbis utar) paſsionem innatam, quàm actionẽ in alterum. Neſcio,an intrinſecus & extrinſecus

Cum
Quum
Verſuram facere
Defectus
Pariformiter
Delector
Delectat
Delectator
Intrinſecus
Extrinſecus

nomen

Internus. Externus. Lautitia. Lautus.

nomen reperiatur.Internus,& externus magis dicitur. R. *Delicatius.In fine,*Dicitur *etiã lautitius.* L. *Lautitia inuenitur, non lautitius,ſed lautus pro homine diuite,ac nitidam,ſplendidamq́; uitam agẽte,tum in ueſtitu,tum in uictu.* R. *Deſpicere. Paulopoſt,*Terentius *inquit,parui curauit illũ.* L. Hoc *nõ inueni apud* Terentium:*niſi forte* Raudenſis *in illis* Terentij *comœdijs legit,quæ naufragio interciderũt.* R. Dæmon.*Paulo-*

Energuminus.

*poſt,*Energuminus *eſt,qui à dæmonio arguitur.* L. Græcũ *nomen eſt.*Et *ideò ab arguo nõ cõponitur, ſed ab* ἐνεργοῦμαι, *quod latine dicitur agor,id eſt agitor.* R. Diabolus *deorſum urens apud* Hebræos. L. Græcũ *nomen eſt,nõ* Hebræum, *ſignificatq́; criminatorẽ.* R. Deſiderare. L. Non *eſt geſtire*

Diabolus.

Geſtire.

(ut hic ait) idem quod deſiderare,ſed quod lætari, ſiue lætitiã oſtendere,ipſo etiã corporis geſtu, ut Cicero *quoq; diffinit in* Tuſculanis.Autor *hic frequentiſsime ait,alter dixit, pro alius dixit.* R. *Verſificator quiſpiam ſic deſideranter ſcribebat,O mihi præteritos referat ſi* Iupiter *annos.* L.Aut *ignorat hũc uerſum eſſe* Vergilij *in octauo:aut cõtumelioſus eſt in ſummum*

Concupiſci.

poëtarum latinorũ,quẽ appellat uerſificatorẽ quendã. R. *Cõcupiſcuntur quæ habentur,& quæ nõ habẽtur.* L. Hoc *rerũ natura non recipit,quod enim quis habet,qui poteſt id concu-*

Ceſſo.

piſcere? R. Terentius, *Sed ceſſo ire intro? id eſt deſidero.* L.*Imò quid moror,aut quid negligo ire intro,eſt enim dictum illud ceſſo,interrogatiue: ergo nõ poteſt ſignificare deſidero.* R. Detrahere.Deinde,Quintil.*ait: Sic nec mirũ,cum id inter*

Opifices. Corroſores. Cornicum oculos configere.

opices quoq; uulgatum ſit,id eſt,corroſores. L. *Opifices ait* Quintil.*nõ opices,nec de corroſoribus ille locus loquitur,nec qui ſint corroſores,intelligo,* R. Cornicũ*(ut dicitur) oculos configere,id eſt,æmulorũ.* L. Hoc *prouerbio &* Cicero *pro* Murena,*proq́;* Flacco,*&* Hieronymus *in quodã prologo utitur,neuter accipiẽs cornicũ pro æmulorũ,ſed pro corũ,qui ſe*

ſapien

ſapientiores, & duces aliorum cenſent, ac uideri uolunt. Nam cornix dicitur dux auium eſſe. Lege & eius naturã, & de illa fabulam. R. *Diluuium.* Paulopoſt, *Diluuium ſic fit ex igne, ſicut ex aqua.* L. *Negatur, quòd ſi quis afferat Vergilianum illud, Diluuio ex illo diuerſa per æquora uecti. Metaphorice dixit Vergilius euerſionẽ Troiæ diluuiũ.* R. *Itẽ alluuiones ſunt mixtiones uicinorũ agrorum, ita ut uix quo fuerant, termini, agnoſci poßint.* L. *Obſcure diffinit, nõ addens uiolẽtia aquarum, uel fluuialium, uel pluuialum, ſimiliumq́;, quæ alluuio nõ tantum agros cõfundit, ſed nõnunquam eripit, nonnunquã funditus deſtruit. Ad hoc autor dixit, quo fuerant, pro ubi fuerãt, ſicut ſuperius ubi, pro quo.* R. *Diffinire.* L. *Non tibi aſſentior, idem eſſe dicẽti definire, & diffinire, eſt enim definire terminare & quaſi finẽ dare. Diffinire autẽ hoc ab illo, quaſi diſpertiendo diſtinguere, unde diffinitio uocata eſt, nõ definitio, qua in diſputando uti ſolemus. Et eſſe infinite, ac definite, id eſt certum finẽ habentes, mallẽ dixiſſet. Diuido tecũ, eſt partior, ſiue cõmuniter tecum habeo, ut Quintil. in apibus, Num æqua portione cũ ſceleratis terras diuiſimus? Vergilius, Diuiſum imperiũ cũ Ioue Cæſar habet.* R. *Dies eſt præſentia ſolis dictũ. Cicero dixit pro maiori parte ſingulos dies, non ſingulis diebus.* L. *Quid de uno uocabulo attinet loqui, & non uniuerſum? ut melius apud Seruiũ ſit, qui ait, accuſatiuo magis uſos, quàm ablatiuo, ut unã noctem, unũ diem, ſeptem menſes, decem annos. Verũ quis primis labris eruditionẽ attigit, q dicat pro maiore parte, pro eo, quod eſt plerunq́;, ſiue ferè, ſiue frequentius, nedum hic magiſter elegantiæ? An ſit hoc turpius, neſcio dixiſſe pridie pro præterito die, quod nemo antea dixit. Ego tamen in alio opere ſcripſi quot menſibus, pro ſingulis mẽſibus dici nõ poſſe, ubi de uſu dixi, & conſuetudine. Nam etſi Terẽtius Varro hoc uocabulũ aliquoties uſurpat, neſcio tamen an*

Diluuium. Alluuio. Definio. Diffinio. Diuido. Accuſatiuus temporis. Pro maiori parte. Fere. Quot mẽſibus.

alij

Multo mane
Prima luce

alij eorum(quos legimus)utantur. R. Multo mane,multa nocte. L. Multo mane,non memini me legiſſe,dicimus enim prima luce,ante lucem,multo ante lucem,& multa luce, ut apud Curtium,Parmenon ad Alexandrum, Multa, inquit, lux eſt.

Quinto die
quam &c.

R. Quinto die,quàm à ſenatu recederēt,id eſt,per quinq; dies ante. L. Imò per quinque dies poſt,ut Liuius lib. XXI. Octauo menſe,quàm cœptum oppugnari,captum Saguntum quidā ſcripſere, inde Carthaginem nouā in hyberna Annibalem cōceſſiſſe,quinto deinde menſe quàm à Carthagine profectus ſit, in Italiam perueniſſe.

Infra
Intra

R. Infra tres dies. P. Inerudite dixit, dicendū enim eſt intra,infra nāq; ſubter ſignificat.

Dicax

R. Dicere. Deinde, Dicax, qui multa dicit. L. Cicero, Quintilianusq; aiunt eſſe dicacem hominē,cū riſu aliquos inceſſentem,mordentemq;,& hic nonnunquam,& alij quidē,dicto accipiūt pro dictito,ut tuæ literæ dictabant,ſed non rite utuntur.

Dicto
Dico

Dicunt epiſtolæ,uel dictitant,hoc eſt,tu in epiſtolis dicis,ſeu dictitas, ſed in hunc errorē inciderūt,quòd reperiunt,ratio dictat,quod eſt frequentiſſimum,& quale eſt illud Plinianū in epiſtola quadā, O ſylua,ò litus quàm multa cōponitis,quàm multa dictatis.Et illud Bœotij:Ecce mihi laceræ dictant ſcribēda camœnæ.

Ratio dictat

Verū hic manifeſta ratio ſubeſt,nam camœnæ,litus,ac ſolitudo,tacite nobis ſuggerūt,quod ſcribamus,ita & ratio loquitur,quod nos ſcribendū putemus,& indignatio dictat, quod in alterum effundamus.

Diſcerno
Secerno

R. Diſcerno. L. Non eſt,ut hic ait,diſcernere in duas partes,ſecernere uerò in multas.Imò diſcernere in duas partes,pluresúe, ſecernere uerò, ſeparare, ut ex chao omnia elementa diſcreta ſunt.Et Cicero : Secernant ſe mali à bonis,id eſt ſeparent. R. Domus.Paulopoſt, Architectus eſt princeps tectorum,aliquando pro ipſo deo accipitur. Tignarius eſt ſartitector.

Architectus

L. Neſcit quid dicat,architectus eſt princeps ædificantium,id eſt,qui ædificiū ordinat, & ipſe aut primus ædificat,

aut

aut ædificare iubet, inde Vitruuius *opus de architectura condi dit, id eſt, de ædificijs conſtruendis.* Faber *autem tignarius eſt, qui ſolaria lignea facit, hoc eſt, trabes, cæteraq; ad tabulata do mus utilia.* Nam *in iure ciuili ſcribitur, tigni appellatione, in le ge* XII. *tabularũ, omne genus materiæ ex qua ædificia cõſtant, ſignificatur.* Cõtignatio *igitur dicitur ſolariũ domus, ſiue ſtra tum ſit cæmento, lateribus'ue, ſiue non ſtratũ, qualia ſunt ferè ſolaria domorum* Apuliæ, *eoq; apud* Liuium *pro miraculo re= fertur, bouem in tertian cõtignationem conſcendiſſe, id eſt, in tertium ſolariũ.* R. Diuerſoriũ *proprie eſt hoſpitale.* L. Ne *gat antiquitas, apud quã hoſpitalia nõ erant, quinimò non eſt hoſpitium idem quod diuerſorium, ut ait* Raudenſis, *Sed flexus uiæ minor, ac ſeceſſus.* R. *ff. de eo, qui certo loco, dicitur, quòd inſula eſt quælibet domus.* L. *Non hoc ait iuriſconſul= tus, ſed eam domũ eſſe inſulã, quæ uia cingitur, unde autor qui dam enumerauit inſulas* Romanæ *urbis, nõ domos.* R. Fundus *eſt alicuius manſio cum acceſſionibus.* L. *Ab omnibus iuriſcõ ſultis, & ab ipſa ueritate diſſentit, ut breuiter autem ipſe dicã, non ſententiam inter iuriſconſultos feram.* Fundus *eſt poſſeſſio in agro.* R. Hippodromus *eſt ſtabulum equorum curren= tium.* L. *Imò eſt uia lata, per quam etiam multi equi poſ= ſunt unà currere, uel potius locus in quo equi currere ſolent.* R. Duellum. L. Duellum *non eſt tantum duorum, ut hic ait, ſed multorum quoque, & ipſorum etiam exercituum, alio= qui non diceretur à* Plauto, *duellum inter* Thebanos, & Theleboas. Et ab Horatio : *Græcia barbarie lento colliſa duello.* Neſcit *etiam autor pugilem eſſe, qui cæſtibus pugnat, pan= cratiaſten qui ad omne certaminis genus ualet.* R. Eccle= *ſia.* Paulopoſt, Adytus *per y græcum, eſt locus ſecretus iu= xta altare.* L. *Hoc adytum dicitur, non hic adytus, eſtq; penetrale templi, id eſt, locus interior, & uulgo inacceſſus.*

Tignarius
Faber tignarius.
Solaria
Tignum
Contignatio
Diuerſorium
Inſula
Fundus
Hippodromus
Duellum
Pugil.
Pancratiaſtes
Adytum

R. Ver

R. *Verſificatores ferè peccant ſecunda ſyllaba, pro breui utẽtes.* L. *Imò & Maro breuem ponit.* R. *Edere.* L. *Non*

Nuces Malum *optime exponit nuces eſſe non pomum, quod foris duro tegatur, & intus habeat quod eſui eſt, Malum uerò, quod foris habeat quod eſt eſui, & durum intus includat: cum illud prius non ſit pomum, neq; hoc ſecundum malum, ſed illud nux, hoc uerò pomum. Valerius tamen Martialis nucem pineam, pomũ uocauit, in diſtichis inquiens:*

Poma ſumus Cybeles, procul hinc diſcede uiator,
Ne cadat in miſerum noſtra ruina caput.

Malum autem indiuiduum, id eſt, quod uulgo dicitur melum è Græco ſumptum. R. *Eſt enim eduliũ prægustatoria comeſtio.*

Edulium L. *Imò edulium eſt quicquid edimus, aut quicquid ad prandiũ, cœnamq; edendi gratia apponitur, & ſumimus, ut apud ſuum Hieronymũ millies, ut ibi, lentis edulio.* R. *Aedificare.* L. *Eodem*

Tignum *Raudenſis errore, quo Accurſius ducitur, ut ſentiat tigni appellatione aliud, quàm materiam, id eſt, ligna contineri, ut in elegantijs diximus. Indecorum ſanè eſt homini, qui de elegantia ſcripturum ſe pollicetur, Accurſium ac cæteros gloſſatores ſequi, ut facit Raudenſis, cũ illi ab elegantia longiſsime abſint.*

Comitium R. *Eligere. Aliquanto poſt, Comitium locus, in quo fiebat electio magiſtratuum, quaſi communium. Item uocabatur ipſa electio, & gaudium reſultans ex tali electione, & etiam ipſa col-*

Comitia *latio perſonalis.* L. *Comitium eſt tantum locus, comitia actus creandorum magiſtratuum, ut in foro eſt, & in comitio. Item*

Suffragium *actis comitijs ſuffragium nõ fiebat manu, ut ait Raudenſis, ſed uoce, interdum ſcriptura, ut Plinius poſterior refert.* R. *Eloquentia.* L. *Omitto, quæ de rhetorice præcipit à uia ueterum uel recedens, uel cadens, quid neglegentius fuit, quàm quæ Seneca alteri tribuit, notaus ut ſtomachoſiora, ea ab ipſo Seneca dicta eſſe uelle? Caſsius Seuerus in Sextũ dixit, Si cloaca eſſes,*

magiſtra

magiſtra eſſes, non Seneca. R. Et *quæ pro &, ne pro &.* L. *Ne, nunquam reperitur pro &.* R. *Item neu hoc faceret perſuaſit, id eſt, ne.* L. Neſcio *ubi hoc Cicero (quem affert) dixerit, aut aliquis alius, neu (ut ſentio) apocopatum eſt à ne'ue.* R. Excurſiones *ſunt, quæ fiunt ab armigeris.* L. Excurſiones *uocantur rumores illorum, à quibus recedunt, tamen eædẽ ſunt incurſiones, rumores eorum, in quos incurritur. Eſt autem abuſus ſignificatione armigeri, de quo nos uocabulo in alio opere diximus.* R. Expecto. *Paulopoſt,* Tempus *redimitis, id eſt, expectatis.* L. *Imò tempus emitis, unde in iure ciuili, & alibi, redemptores uectigalium, id eſt, emptores: & apud* Paulum *redimite tempus, id eſt emite, ut è Græco fonte apparet.* Cicero *in* Verrem *actione ſecunda:* Vt *primũ ex prouincia rediit, redemptio huius iudicij eſt facta grandi pecunia.* R. Exul. *Paulopoſt,* Inſcriptus, *qui manet in patria, ſed re ſpoliatus.* L. Hoc *nunquam audiui.* Proſcriptus, *idem eſt quod exul, quia nomen ſuũ in publico, tanquã exulis ſcriptum eſt.* L. *Circunſcribere eſt damnare, bonis fallere.* L. *Imò fraudulenter in re cõtrahenda atq; commercijs aliquẽ bonis aliquibus priuare, ut apud* Senecam *de eo qui fratrem circunſcripſit in diuiſione hæreditatis, cum ex altera parte matrem fratris, ex altera omnia bona poſuiſſet.* R. Exercitus. Poſtea, In *ſumma igitur erant pedites ſex mille, & centum.* L. *Contra latinitatem dicitur, pro eo, quod eſt ad ſex millia, aut ſexies mille, aut peditum ſex millia.* R. Facies. *Paulopoſt,* Cæſius, *id eſt, lẽticuloſus.* L. *Imò, qui habet oculos glaucos, id eſt, in ſimilitudinem noctuæ, nec unquam cæſium, niſi de oculis, legi.ur, unde* Cicero *ait:* Cæſios Mineruæ *oculos, quæ dea apud* Græcos *dicitur habere oculos glaucos, ut millies apud* Homerum. Quidam *uolunt cæruleos eſſe, cæſios oculos.* R. Faſtidio, *faſtidis faſtidire faſtiditum, dicimus enim, quare faſtidis mei? & faſtidimus bonorũ.* L. *Si*

Ne
Neu
Excurſiones
Tempus redimere
Redemptores
Inſcriptus
Proſcriptus
Circunſcribere
Cæſius
Faſtidio

hoc uerum eſt,cur exempla non profers?ego uerò cum accuſatiuo reperio,non cum genitiuo. Vergilius: Inuenies alium,ſi te
Cinædus hic faſtidit Alexis. R. Fœmina. L. Cinædus non ſcribitur y Græco, ut ait Raudenſis, nec caninum ſignificat. Marcellus pro ſaltatore exponit, alij pro re turpiore, non quòd moueat mēbra in ſaltando,ſed quòd in obſcœna uenere. R. Fœnero. L. Vtrunq; fœnero,& fœneror pro eodem male accipit Rau
Lib.1.cap.15. denſis,quod alio opere docuimus. R. Ferrum,& chalybem in aſpectu ſimilia uidemus,ſpecie tamen differunt. L. Nō differunt ſpecie metallica,cum idem metallum ambo ſint. Nam nec aurum auro differt,licet purgatius ſit, nec ſapphirus ſapphiro,licet ſplēdidior,nec ſimila à farina. Vergilius certe inquit,
Ferrum Chalybs At Chalybes nudi ferrum,ergo appellatum eſt optimum ferrū ab illis populis,qui ſcientiſsime ferrum temperant: uel populi illi uocati ſunt Chalybes ob hanc ipſam temperandi ferri ſcientiam,ſiue facultatem:ſiquidem aquæ quædam hoc apud eos effi
Viſcani cere dicuntur,qui nunc Viſcani nominātur,quaſi uis chalybis, quòd apud eos ſit uel copia ferri,uel potentia ac facultas ferri temperandi, ſi modo etymologia uera eſt. R. Filocaptus. L. Non eſt nomen hoc à doctis,ſed ab indoctiſsimis fictū. Phi
Philos los enim non amorem, ſed amicum ſignificat,ſiue amatorē. Et hoc Græce,cum quo nomine dure latinum cōiungitur, ſed cur in f, litera poſuiſti,cum per ph,ſcribendum eſſet?ſic,philoca
Procus ptus. L. Procus eſt ipſe ſolicitator amoris. L. Imò, qui aliquam pro uxore poſtulat,ut Penelope apud Ouidium: Turba
Nothus ruunt in me luxurioſa proci. R. Filius. L. Quòd nothus ſit natus ex nobili patre,& infami matre,miror cur dixit,cū parum antè Quintilianum attulerit,dicentem,nothum qui legitimus non ſit,Græci uocant, non aduertens eodem loco dixiſſe Quintilianum ut Catonis oratione teſtatum eſt, quia nō habemus noſtrū,utimur peregrino. Igitur nothus eſt abſolute illegitimus

gitinus. R. Flere. Paulopoſt, Plorare, eſt cum lachrymis, & uoce pectus, aut faciem tundere. L. Negatur, huiuſmodi enim percuſſio, planctus dicitur, ploratus ipſa uox flentis, ſicut fletus ipſa lachryma ex oculis emanans, præ dolore tamẽ potius, quàm præ lætitia. R. Fungus. L. Non eſt aſpargus, nec de fungo intellegit Iuuenalis, quem teſtem citat Raudenſis, nec aſpargus, ſed aſparagus dixit, ut Martialis: Nõ erit incultis gratior aſparagis. R. Gaudium. L. Non eſt ouare, gaudere, ſed ſe gaudere ſignificare, & exclamare. R. Galea. L. Iuba non eſt idem quod galea, ſed quod galeæ imponitur, inſtar iubarũ, aut equi, aut leonis, aut draconis, quales in ueteribus numiſmatis, ſtatuiſq; agnoſcimus. unde Vergilius: Criſtaq; inſignis equina. Et alibi: Graiarum errore iubarum. RAV. Gladiorum. L. Ab enſis deriuatur enſicula, cum dicere debuiſſet enſiculus. Spatha, longior enſis, ac latior à quibuſdam eſſe dicitur. Phramea Græcum eſt nomen. Pugio non eſt cultellus breuis, plus enim eſt quàm cultellus, nedum maior, quàm breuior cultellus, hunc pugnalem Hiſpani uocant. Mucro non eſt pugio longus, ut enſis (nam is enſis foret) ſed cuſpis ipſa enſis. Improprie autem pro enſe accipi bipennem ait ex altera parte acutam, cum Quintilianus dicat ex utraq;, ut ipſum etiam nomen indicat. R. Guloſus. Paulopoſt, caſtrimargia gulæ concupiſcentia. L. Gaſtrimargia dicendum eſt, ſignificatq; nimiam ingluuiem, ut apud Ariſtotel. in ethicis. Scurra non eſt cibi captator, ſed qui riſum uerbis mouere captat, non habita ratione uerecundiæ, aut dignitatis. R. Hæres. Paulopoſt, Caducus eſt, quicunque ſit hæres in bonis alicuius, qui hæredem non habet. L. Imò caducum eſt, ſiue caduca bona dicuntur, hærede carentium, non autẽ (quantum ego quidem ſciam) horũ bonorũ hæres, ſed fiſcus, aut dux militũ publica perſona. R. Ibi. Deinde, Cicero ſæpiſſime, cum uult dicere ibi, dicit iſtic, uerbi gratia,

Plangere
Planctus
Ploratus
Fletus
Aſparagus
Ouare
Iuba
Enſiculus non enſicula.
Spatha
Phramea
Pugio
Mucro
Bipennis gaſtrimargia.
Scurra
Caducum
Ibi
Iſtic

tia, Tarenti es, non ſpero te iſtic hyemare non iucunde, id eſt, ibi. L. *Barbare exponit iſtic pro ibi: ſi enim diceremus, ſpero te ibi hyemare, non recte diceremus.* De hoc latius in elegãtijs.

Lib.1.cap.4. *Hæc fuit cauſa, cur Ciceronem unum afferret, & eũ ſic dicere ſæpiſsime teſtetur, quaſi non ſemper & ipſe, & cæteri ad ſecundam perſonam ſic loquantur.* Nec per hoc aduerbium mo*do, ſed per alia quoq;, & per ipſum pronomẽ iſtic, iſtuc, iſtac, iſtorſum, iſte, iſta, iſtuc.* Quanto *ſatius fecisſet* Raudenſis,

Ipſe *ſi alia potius præcepiſſet, quale eſt hoc pronomen ipſe ſolere proprie & eleganter uſurpari, ſic:* Expectabat *exercitum auxilio uenturum, cũ exercitus ipſe magis auxilio egeret.* Hu*iuſmodi repetitio ferè per hoc pronomen fit, qualia exempla oſtenſo indicio, infinita ſibi quiſq; cõperiet.* Nõnunquam *ſi nõ licet idẽ repetere, mutuamur ſimile, ut* Iuuenal. *Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.* Quia, *quantum ipſe nũmus, propter uerſum dicere non potuit.* Vergilius: *Torua leæna lupum ſequitur, lupus ipſe capellam.* Cicero *tertio officiorum:* Qui *exercitu* Po. Ro. *populum ipſum* Romanũ *oppreſſiſſet: quod ita neceſſario conſtruendũ, qui populũ* Ro. *oppreſſiſſet exercitu ipſius populi* Ro. *nam ipſum, in reponendo nomine locum habet.* R. Impedire. *Statimq;,* Paucorũ *culpa non*

Præiudicium *præiudicat religioni, id eſt, non impedit.* L. Non *eſt præiudicium impedimentum, neq; (ut aliqui uolunt) offenſa quædam, atq; iniuria, imò quaſi ſententia quædam eſt ante iudicium, ac ſententiæ lationem, ſiue pro me, ſiue contra me.* Nam *præiudicia in cauſa* Miloniana *ſic contra* Milonem *fuerunt, tamen pro* Clodianis *erant.* Et *utraq; pars præiudicia appellat, & ut afferam de medio exemplum,* Nunc *duobus ſcribis, de officio contendentibus, quia lis in longum procedit,* Rex *iuſsit interea, dũ ſententia feratur, alterum officio fungi, quaſi iudicans iam nũc ſe pro ea parte ſentire, penes quem eſſe uult rem, de qua litigatur*

gatur. Et hoc præiudicium nimirum tacite exhortans iudices ad iudicãdum, pro eo pro quo præiudicium factũ eſt, ualde adiuuat poßidentem, ut obeſt excluſo. R. Infirmitas. Paulopoſt, Meliuſcula eſt, id eſt, pauliſper melius. L. Indocte expoſuit pauliſper pro paululum ſiue aliquanto melius habet. Eſt enim pauliſper idem quod per aliquantulum temporis. Vomica non eſt, quod Raudẽſis ait, ſed craßities illa, quæ naſcitur in aliqua parte corporis exterius eminens, in quam multũ humoris ſanguinisq; deſcendit. Vnde apud Plautum ſeruus geſtans in collo crumenam, per iocum inquit, Vomica eſt. R. Induciæ. L. Magis nos loqui non latine Raudenſis docet, quàm latine, quis unquam induciari audiuit pro eo, quod eſt morari, aut differre? niſi qui uernacula tuæ gentis lingua loquitur, non latina. Item exponis Vergiliũ. R. Opere omnis ſemita feruet, id eſt, differt. L. Cum Vergilius ſignificet laborem, ardoremq; feruentem, id eſt, uehemens ſtudium formicarum in opere faciundo, multa quoq; alia ſimilia peccas, quæ perſequi infiniti fuerit operis. Mallem hoc præcepiſſes, indicem eſſe catalogum titulorum, quibus uel libri, uel capitula inſcribuntur. Item interpello nonnunquam apud ueteres pro rogo inuenitur, ut Valerius lib. tertio: Cato ut ſocios apud auunculum adiuuaret, conſtanti uultu non facturum reſpondit. Iterum deinde, ac ſæpius interpellatus in propoſito perſtitit. R. Iocoſus. L. Vult ſerioſe à ſerio uenire, cùm dicatur ſerius, id eſt, grauis ſiue ſeuerus, non ſerioſus, ut Quintilianus: At nunc iſta ſeria grauis, quæ nunc amari recuſat, ò quàm uoluit amari. Sic hoc loco peccaſti Raudenſis, ut ſuperius, ubi dixiſti, induſtrioſus, quod non inuenitur, ſed induſtrius. R. Iocus. Deinde, Mimi ethologi, id eſt, de Etholia ſunt recte ſcurræ. L. Mimi non ſunt ſcurræ, ut alio opere docui. Melius, ſi dixiſſet mimi ethologi, ijdẽ & ij qui omnia dicunt tam honeſta, quàm turpia. De ethologis

Pauliſper
Aliquanto
Vomica
Induciari
Feruere
Index
Catalogus
Interpello
Serioſe
Serius
Induſtrius
Mimi ethologi

ſi Græca non uidit, ſaltem ſuffecerat Quintilianus lib. primo, dicens: Chriæ, & ethologiæ ſubiectis doctorū rationibus apud grammaticos ſcribantur, quia initium ex lectione ducunt, quorum omnium ſimilis eſt ratio, forma diuerſa, Quia ſententia uniuerſalis eſt uox, ethologia perſonis continetur. R. Larua.

Lodix *Multopoſt, Lodicem, id eſt, lectum, ſeu culcitram.* L. *Alij pro cortina, quæ lecto circundatur exponūt, de qua Martialis: Nudo ſtragula ne thoro paterent, Iunctæ nos tibi uenimus ſorores, id eſt, lodices.* R. Lapides. *Paulo poſt, Tofus eſt ſcaber*

Tofus *lapis, cauernatus, mollis, id eſt pumex.* L. *Hæc ciuitas Barolitana negat, quæ pulcherrimas quaſq; domos ex tofaceis lapidibus habet. Suntq; paßim tofacei montes etiam nihil rimarū, iuncturarumq; oſtendentes, ut ſolent montes marmorei. Negat præterea Cathanenſis ciuitas idem eſſe pumicem, & tofum.* R. Laudare. *Poſtea, Eferūt, qui laude extollunt per unā f, ſed efferunt per duas, ff, dicimus.* L. *Priſcianus & omnes grammatici negant. Longe poſt confert ſentētias Demoſthenis ad Alexandrum, & Ciceronis ad Cæſarem, neſciens non eſſe illam Demoſthenis orationem, ſed factam ab aliquo latino. Itē alias tres, quarum una eſt Demadis, qui (ut notum eſt) nihil ſcriptum reliquit, ut Pythagoras, ut Socrates, ut Carneades, qui omnes cum loquendo mirabiles extiterint, nihil tamen literis mandauerunt, ipſa tamen inſpectio, deprehendit illas eſſe commentitias orationes, longeq; à Græco ſermone, & ab illorum oratorum uita abhorrentes.* R. Litera. L. *Portitores literarum male dici, ſuperius admonuimus Raudenſem. Eundem ignorare diploma quid ſit, miror, cum Seruius exponat, uelitq; ſignificare epiſtolam uel ſcripturam aliquam ad alium miſſam.* R. Loco. *Paulopoſt, Necubi inuentus eſt, id eſt, nullo loco.* L. *Hoc ſuperius quoque reprehendi, nam necubi duo uerba poſtulat, ut iußi necubi mihi præſto ſis, id eſt, ne in ullo*

Pumex

Effero

Portitor

Diploma.

Necubi

ullo loco, nam præter morem dixit Vergilius, Tu ne qua pa=
rentis Iuſſa time. R. *Longe eminus, id eſt longe.* L. *Emi=* Eminus
nus hoc modo differt à longe, quòd non recte dicam eminus Longe
habitas, ut longe habitas, ſed eminus iacula mittebant, id eſt, à
loco remoto, non autem in hunc ſenſum, longe iacula mitte=
bant. Eodem modo cominus dicimus à loco proximo, non autē Cominus
in loco propinquo, neq; propè, ut cominus te percutiam, non Propinquus locus.
autem cominus ſedeo. R. *Lupanar.* L. *Non eſt proſtibulū* Prope
id, quod lupanar, ſed ipſum ſcortum, ut apud ſuum Hierony= Proſtibulum Lupanar
mum frequenter, dico ſuum, quia ſic ipſe appellat, quaſi aliorū
non ſit. Ait autem, proſtibula regnum dei non poßidebunt.
R. *Luxuria. Paulopoſt, Stuprum illicita uirginum defloratio.*
Raptus, cū puella uiolenter à domo patris educitur, ut in uxo=
rem habeatur. L. *Non uerū hoc eſſe elegantiæ noſtræ oſtē=*
dunt. R. *Alij cardurcū tentiginem uocant.* L. *Imò eſt uas* Cardurcum
illud numeroſum, quod ex piſcina aut puteo aquam haurit, iu=
mento rotam uerſante. Solent ex his etiam fieri canales in pa=
rietibus domorum, per quos aquæ ex tectis defluāt in cloacas,
etiam in quibuſdam urbibus, per quos aquæ pluuiæ ciſternas
impleant. R. *Macies. Paulopoſt, Obeſus, id eſt exilis, & ma=* Obeſus
cilentus. L. *Imò pinguis, & craßus.* R. *Macellū. Deinde, La* Laniſta Lanius
niſta qui carnes laniat. L. *Pro lanio dixit laniſta, eſt enim la*
niſta qui homines emit, quos arte gladiatoria imbuat, poſtea in
ludum uendendos. R. *Macula. Deinde, Næuus macula in fa=* Næuus
cie hominis. L. *Ergo mentitur Cicero qui ait: Næuus in arti*
culo pueri delectat Alcæum, eſt igitur næuus in qualibet parte
corporis. R. *Memor. In fine, Memini ſermo eſt totus tempo*
ris præteriti, ſi dixeris memini me feciſſe, duo tēpora ſimul iū=
gis. L. *Vult igitur Raudenſ. memini debere coniungi utiq; cū* Memini
uerbo præſentis temporis, nec uſquam aliter factitatum, niſi in
uno uerſu Vergilij: Nāq; ſub Oebaliæ memini me turribus altis

Corycium uidiſſe ſenem, & poëtæ ipſi neceſsitate metri facere licuiſſe. Hoc quàm ridiculum præceptum ſit, quis non uel puerorum intellegat? ſi enim memini idem eſt, quod recordor, nũquid minus recte dicã, memini diſputaſſe cũ Paulo, quàm recordor diſputaſſe cum Paulo? At enim memini præteritũ eſt, ſanè uerò, nec enim inficias eo in præterita quoq; ſignificatione accipi, ſed in præſenti tamen etiam accipitur, & quidem ferè ſemper, ideo penè improprium eſt iungere tempus præſens, cũ hoc uerbo memini, ſimilibusq́;, neq; ab re. Præterita nanq; recordamur, non præſentia, igitur præterito tempore utendum eſt, ut memini te fuiſſe uirgis cæſum, non autem cædi: memini te coronatum ſpectaſſe ludos, non autem ſpectare: meminiſti'ne te interfuiſſe cateruæ Sabinorum, non autem intereſſe: & quale illud Vergilianum, quod ab hac regula Raudenſis excepit, nam uerſus ille apud eundem, Cantando puerum memini me cõdere ſoles. magis licentiam poëticam oſtendit, qua ego non uterer dúntaxat in proſa. Dicerem enim ſic, memini me puerum condidiſſe, ſeu cõdere ſolitũ eſſe dies cantando. Vides, ut in cõtrarium res ipſa recidit. Raudenſis præcipit, ut tantũ cũ tempore præſenti memini iungatur, ego ſentio iungi debere ſemper cũ præterito, aut ferè ſemper. R. *Meretrix. Paulopoſt, Seneca.*

Pellex *Pellices cœlum tenent. Pellicatus locus concubinæ, & propter pellicatus ſuſpicionem, id eſt, concubinatus.* L. *De hoc nomine in alio opere diſſerui, nec me fallit quoſdam accipere pellicẽ pro concubina, quorum eſt Iuſtinus, tamen Seneca eas hic intellegit, quæ cum uiro alterius corpus miſcerent, ut Cicero ait Theben Alexandri Pherei uxorem propter pellicatus ſuſpitionem, id eſt, quòd ſuſpicaretur pellicẽ habere, occidiſſe uirũ.*

Mille Septẽ centena. R. *Mille. In fine, Liuius enim dixit Gallorum undecim millia ſunt occiſa, & peditum ſeptem centena millia.* L. *Hoc non dixit Liuius, quoniã nunquam doctorum aliquẽ ita locutũ inuenimus*

nimus,ſiquidem dicendum eſt ſepties centena milia. R. *Mors.* Cædes
Poſtea ait, Cædes eſt mors. L. *Imò mors non fatalis,ſed ferro, aut ligno, aut ſaxo ſimilibusq; illata, præſertim occidere, aut ferire, aut percutere uolentis, inde dicimus aliquem commiſiſſe cædem, & Milo de cæde accuſatus eſt.* R. *Morbus. Deinde,*
Papula paruiſſima cutis erectio. L. *Paruiſſima non inuenitur,* Paruiſſima Papula
præterea papula eſt puſtulis ſimilis næuus. R. *Mutuare, &* Mutuo
mutuari, quidam ait, ſibi pecuniã credidit, id eſt mutuatus erat. Cicero etiam dixit, Nec temere ſe credere putabat, id eſt mutuari. A. Gellius inquit, pecunia mutuata. L. *Si plura in hoc capite dixiſſet, plura peccaſſet. Vt enim in elegantijs dixi, mutuo*
tibi pecuniam, id eſt credo tibi pecuniam, mutuor autem abs te Mutuor
pecuniam, id eſt accipio abs te creditore pecuniam. R. *Mus.* Muſcipula
Statimq; poſt, Inde muſcipula, muriceps, catus, & catulaſter Catus
idem ſunt. L. *Muſcipula cum apud alios, tum apud Hieronymum machina eſt ad capiendos mures. Catus apud Seruium in libro quem de Græcis, latinisq; nominibus ſcripſit, eſt generis fœminini. Quod ſi ita eſt, non poteſt formare catulaſter, uoce maſculina. Et nihilominus aliud eſt catulaſter, quàm animal murium uenator. Muriceps uocabulum eſt inſuetum, qualia mul-* Muriceps
ta cum ſumma licẽtia Raudenſis excogitat. R. *Natura ſuopte ingenio, id eſt natura, ſuopte conſilio, item meaptim, tuaptim, ſuaptim, noſtraptim, ueſtraptim.* L A. *Videtur autor accipere poſteriora in ſenſum priorum, cum aliter ſignificẽt, & aliter*
ſcribi debeant. Meatim enim eſt meo more, tuatim tuo more, Meatim Tuatim
Hoc Seruius ait ſuper Donatũ, & alij quidam. R. *Naues Ly* Lyburnæ
burnæ ſunt naues negotiatorum. L. *Hieronymus ait eſſe naues longas.* R. *Lembus lignum cauatum quaſi cymba. Idẽ eſt campillus, & carabus, & linter diſcurrẽs in pelago ex uimine & corio, unde ille dixit, Cauat arbore lintres.* L. *Lembus,* Lembus
& cymba an ex una arbore ſint, qui dicunt, ipſi uiderint, pro- Cymba

Linter *prie autem tantum lintres è ſingulis arboribus conſtant, atq; ita uulgo uocantur cauatæ ad traijcienda flumina trabes, quod Vergilianus ipſo loco (quem Raudẽſis attulit) uerſus teſtatur. Verum an ex corio, ac uiminibus lintres Raudenſis intellegat, neſcio, quod ſi ita ſentit, ex una tantum arbore eſſe nõ poſſunt: ſed ſi utrunq; ſit, nego uſum lintris eſſe in pelago, quæ ſolum*

Trieris *aut conto, aut palo fluuijs, ſtagniſq; agũtur.* R. *Trieris nauis*

Duracon *magna, quam Græci duracon, uel dulconem uocãt, à tribus ſeſſionibus, unde dictum eſt, trieris magna tranſibat.* L. *Quid attinebat dicere hoc nomen Græce duracon uocari, ſi modo ſic uocatur, cum ipſum nomen Græcum ſit, & (ut ſentio) idem*

Triremis

Artemon *quod Latine triremis, aut penè idem?* R. *Artemon eſt uelum nauis breue, quia melius leuari poteſt, in ſummo periculo extẽditur, unde Actuum* XXVII. *Artemone leuato, ſecundũ flatum auræ tendebant ad litus.* L. *Quam plane Raudenſis oſtendit ſe in mediterranea urbe natum, nec unquam mare intraſſe, qui*

Naulum: *pro ampliſsimo uelo, breue eſſe artemonem ait.* R. *Naulum, id eſt lucrum & capitale.* L. *Imò pecunia, quæ ſoluitur pro ue-*

Nauclerus *ctura in naui.* R. *Nauclerus primus nauigator.* L. *Imò qui in naui nautis imperat, quæcunq; ad faciendam nauigationẽ pertinent, nec abſurde in triremibus idem intelligitur, qui comes*

Comes

Neu *uel comitus dicitur.* R. *Ne neu, id eſt, ne &.* LAV. *Imò neu idem eſt quod ne ue, ut ſuperius oſtendi.* R. *Nec. Deinde, Ne, pro nec ſæpiſsime utitur Cicero, & antiqui, ſed ad ornatũ poſt addebant quidem, uerbi gratia, non eſt amicus, ne noſter qui-*

Ne quidem *dem, qui bona noſtra tollit.* L. *Sunt ne iſta Ciceronis & antiquorum uerba quæ recitas? imò adeò hoc exemplum non Ciceronis exemplum eſt, ſed ex biblia deprauatum, ubi meretrix illa puerpera apud Salomonem contra alteram litigat, uerum non modo hæc exempla falſa ſunt, ſed etiam præcepta, quippe nunquam ne pro nec reperitur, niſi iuncta quidem, aliqua tamẽ*

interie

interiecta dictione, quale meum (quo nunc uſus) exemplũ probat, & ut in elegantijs latius diſputaui, quod igitur? ſine quidem, ne, in hunc ſenſum eſſe non poteſt, liquet hanc coniunctionem neceſſitatis, non ornatus cauſa adhiberi. Ne'ue *quoq; non accipitur pro nec, ſed pro uel ut non.* Vt Cicero, Ne'ue *uaſtius ſyllabæ deducantur, id eſt, uel ut non uaſtius deducantur.* Neue

RAV. Negare, *infirmare, inficiari, infiteri, defiteri.* LAV. In*fiteri, & defiteri non reperies, ſed potius diffiteri id eſt negare non fatendo.* Inficiari *proprie eſt negare, quod factum, dictum'ue aut cogitatum eſt, à quo uerbo ſtatus coniecturalis dicitur inficialis, ab in quod eſt non, & facio.* Vnde *infecta negotia, quæ non ſunt ut debuerunt facta, dicuntur.* Ne*ſcio enim an* Latine *diceretur,* Plato *ait mundum creatum eſſe, Ariſtoteles inficiatur.* Q*uippe non factum nunc negatur, ſed opinionem ueram eſſe.* Item, Oreſtes *impie occidit matrem, &* Ho*ratius ſororem, neſcio an poſſet patronus reſpondere, inficior impie occidiſſe.* Infiteri Diffiteri Inficiari Infectum Vide lib. 6. cap. 9.

RAV. Nomen. LAV. Q*uia pluribus uerbis longa autoris oratio refellenda eſſet, ideo quod uerum ſit, paucis abſoluam. Sic enim quid ille quoq; peccauerit, apparebit.* Veteres Romani *terna ſinguli ferè nomina habebant. non attinet hoc loco cauſam reddere, cur terna non ſingula, prænomen, nomen, cognomen.* Vt P. Cornelius *Scipio. Publius eſt prænomen, Cornelius nomen, Scipio cognomen.* Et *nomen quidem, atq; cognomen omnium eiuſdem familiæ commune erat, prænomen uerò tantum ſingulorum, & ideo proprium nomen quo ſe inuicem gentiles uocabant: uerbi gratia, pater appellabat ex duobus filijs alterũ* Publium, *alterum* Lucium, *nec aliter inter ſe fratres ipſi uocabant. Agnomen uerò acceſſit ex geſtis, alio'ue caſu.* Vt *Aphricanus, ut Creticus, ut Caligula, ut Scropha, ſed hoc rarò uſurpatur, cognomen nanq; potius, quàm agnomen dicitur, ut Salluſtius, Liuiuſq;,* Nomen Cognomen Prænomen Agnomen

Scipio,cui Aphricano fuit cognomen. R.Nox. Deinde, Nocte

Nox intēpeſta *intempeſta,id eſt incongrua.* L.Imò *nocte tacita,ac ſilenti,& ferè media nocte, an incongruam noctem* Vergilius *intelligit?* Et *lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.aut* Cicero *in* Ver*rem? Affertur nocte intempeſta grauis huiuſce mali nuntius.* Et *iterum,*Teq; Hercules,*quem iſte Agrigenti nocte intempeſta ſeruorum inſtructa,& comparata manu conuellere, & in ſuis ſedibus auferre conatus eſt. Aut illud in libris regum hoc ſignificat,quod inquit?Cum intempeſtæ noctis ſilentio ſuſtulit*

Nugæ *filium meum.* R.*Nugas, nugæ ſunt uerborum circuitus,& perplexitates.* L.Imò *ſermones leuium rerum,ac nullius ponderis, & plerunq; ſcurriles, ioculatorijq́;, unde* Catullus, *ac* Martialis *poëmata ſua nugas uocant,ut de inanibus rebus loquentia.*Hoc *uocabulum* Hieronymus *ait* Latinum & Græcū, & Hebraicū *eſſe, ſed ab* Hebræo *fonte ad* Græcos,Latinosq́; *deriuatum.* R.Nunquid *utrum,pro nunquid ſæpiſſime* Cicero

Vtrum *in orationibus ſuis dixit.* L.Imò *utrum de duobus interrogat,* Nunquid *uel de uno,uel de multis,& nonnūquam de duobus.* Impolite *loquitur ſic* Raudenſis,Cicero *in orationibus ſuis,&*

Suųs inepte politum *in epiſtolis ſuis,in libris ſuis officiorum,*Vergilius *in* Aeneide *ſua,*Ouidius *in opere ſuo de arte amandi,quaſi dubitari poßit, an hoc illi in alijs operibus, quàm in ſuis poßint dicere, immunde igitur,non terſe additur illud ſuis.* Hoc *tamen non eſt*

Nunquid aduerbium & nomen *omittendum,nunquid nunc aduerbiū eſſe, nunc nomen,ut nunquid ego ſum, qui te accuſaui? nunquid eſt aliquod nauigium meo capacius? nunquid alterum filiorum occides, ut alterum ſerues?* Nomen *autem erit ſic,* Nunquid *criminis habes,quod mihi obijcias?id eſt nunquid aliquod crimen, ſed aptius in genere neutro,ut,nunquid omnium noſtrum te offendit? nūquid meorum parentum tibi iniuriam fecit? hic interrogatio fit de*

Apocriſarij *uno de duobus,ac pluribus.* R. Nuntius. Deinde,Apocriſarij

nuntij

nuntij papæ,quaſi ſecretarij, criſis enim quandoq; dicitur ſecretum,quandoq; aurum,quandoq; iudicium. L.*Vtinam contentus eſſes lingua latina,nec ea,quæ ignoras,attingeres.Apocriſarij ſunt legati,non tantum papæ,& κρίσις ſignificat tantum iudicium,nam pro abſcondito per y,non per i,aurũ uerò per y,& h,atq; o,& in genere maſculino,proferendum eſt, ſic χρυσός. Verum apocriſarij,non aliter apud Græcos nitidum uocabulum eſt,quàm apud nos ambaßiatores,quod nemo (niſi barbarus) dixit.* R.*Item reperitur nuntius nuntij maſculini generis,& non ſumitur pro nuntiatione alicuius rei,reperitur etiam nuntium neutri generis:& tunc ſumitur pro re aliqua,quæ renuntiata eſt.* L.*Nuntius pro hac ſignificatione nemo dixit,ſed pro homine nuntiante, nuntium in genere neutro Seruius ait pro ipſa re nuntiata accipi. Geſtus pro utraq; ſignificatione in maſculino accipit,ſed* Raudenſis *nullum exemplum affert,quod frequẽtißime facit,& ſæpe aut ad rem non pertinens, aut contrarium affert.* R.*Obſcuritas.* Paulo*poſt,*Videtur *accipere teter pro eo, quod eſt ater, obſcurus, & ſubniger,ut in prouerbio ueteri,quid curem,an ille ater,an albus ſit?* Et Cicero Philip. lib. 11. *Et quidem uide, quàm te amarit is, qui albus,ater'ue fuerat,ignoras.* L.*Eſt autem teter idem,quod malus,& inſuauis, cum ad mentem pertinens,tum uerò ad cæteros ſenſus,ut tetra belua,teterrimus hoſtis,teterrimum facinus,teterrima mens.* Item *tetro aſpectu,tetra uoce, ſed in his potius ſenſibus uſitatum eſt, quòd ſi dicatur illud* Vergilianum.*Tetro fœdabant omnia tactu. ad odorem refertur,quem tangendo relinquebant.* R.Obligatio. L.*Obnoxius ait eſſe obligatus, imò potius eſt ſubiectus, appoſitus'ue ac ſummußus,unde locus aliquis dicitur obnoxius uento alicui,ut* Lucanus,Illinc Dalmaticis *obnoxia fluctibus* Ancon. R.*Obloqui.*Deinde *aliquanto poſt, Audi nunc illum de Catilina,&*

Vide lib. 6. cap. 15.

Nuntius Nuntium

Teter

Aeneid. 3.

Obnoxius

complicibus ſuis, ſic dicentem. L. *Complices non eſt uocabulum Latinum, licet ipſe non longe poſt afferat hæc uerba Ciceronis in Catilinam, Tuorum complicium magna, & pernicioſa ſententia, quod ſcribendum eſt comitum, & non complicium.* R. *Vnum, cum multa de M. Antonio dicat Cicero, referam, et eſt Quintiliani.* L. *Imò Cælij in ipſum Antonium, ſic erras, nam hæc orauit Cælius in C. Antonium M. Antonij patruũ, Ciceroniſq; collegam, qui bellum cum Catilina geſſit, ut eſt apud Salluſtium. Obloqui pro hac ſignificatione, id eſt obtrectare, neſcio an repererim, ſed pro uicina, quæ eſt in contrarium loqui. Vt Cicero pro Cluētio, Vocat me aliò iamdudum ueſtra expectatio, quæ mihi obloqui uidetur, cui ſimilis, ſed figurate in ea, qua accipit Vergilius cum inquit, Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina uocum.* R. *Contra famam eius ſanctam, & cœlibem editos eſſe.* L. *Seipſum in imitatione affert Raudenſis, quaſi alter Cicero ſit, quædam in oratore refert. Cœlibem pro adiectiuo accipit, quod ego non auſim affirmare, & pro ſignificatione caſti, quod (ut ſuprà docui) non ita eſt, ergo monachus, & frater (qualis Raudenſis eſt) ſuperuacuo dicitur cœlebs, qui uxorem ne habere quidem poteſt.* R. *Obliuiſci. Statim poſt, Cum ætas multos obliuione obrueſcet.* L. *Inchoatiuũ p poſitiuo poſuit, Obrueſcet enim, id eſt obruetur, ut albeſcet, id eſt albabitur, ueteraſcet, id eſt uetus fiet.* R. *Obſtinatus. Paulopoſt, Ceruix in ſingulari collũ, in plurali contumaciã ſignificat.* L. *Imò (ut teſtatur Quintilianus) antiqui dicebant ceruices, non ceruicem: primuſq; Hortenſius dixit ceruicem, ſignificatq; nõ collum ipſum, ſed poſteriorem colli partẽ, quo boues trahunt. Ideoq; apud Iudæos à deo dicitur, populus duræ ceruicis, quaſi duræ mentis, & ita indomabilis, ut tanquam durior bouis ceruix obtemperare neſciat, ea propter potius in ſingulari contumaciam ſignificat, neq; enim memini in hanc ſignificationem*

Complices

Obloqui.

Cœlebs.

Raudenſis frater minor

Obrueſco

Ceruix

Ceruices.

Duræ ceruicis

cationem inueniſſe ceruices, niſi forte multorum, quis enim audiuit, homo, aut populus durarum ceruicum, ſiue duris ceruicibus? R. Obtinere. Inde, Imitationes *exorauit, ſed non impetrauit, id eſt obtinuit.* L. *Imò exorare, eſt obtinere, ac impetrare orando, ſi tamen ad rem hoc refertur, ut in elegantijs diximus. Nam & oro te, & oro hanc rem dicimus: oro te, eſt id quod precor te, oro uitam, eſt id quod poſtulo uitam, unde exoro te, eſt induco, exoro hanc rem, impetro hanc rem orando, eodem modo, quo dicimus perſuadeo, & perſuadeo tibi hoc, ſed de his in eo quod dixi opere latius.* RA. Oculus. Deinde, *pituita, putant aliqui, quod ſit humectatio, quæ ab oculis fluit.* L. *Ego uerò puto pituitam idem eſſe* Latine, *quod catarrhus* Græce, *hoc eſt, quemlibet humorem redundantem, qui ex ore naribus'ue fluit, uel etiam ſi non flueret, etiam ſi non redundaret, quod intellegit* Cicero *libro primo* Tuſculanarum, *cum inquit,* Nam *ſanguinem, bilem, pituitam, oſſa, neruos, uenas, omnem denique membrorum, & totius corporis figuram.* RA. Oculis *cæſijs, id eſt lenticuloſis.* LAV. *Iterum dixerat lenticuloſis, mirum ſic eſſe lentigines, aut lentes in oculis, niſi ad colorem lentium, lentiginumq́;, & ad harum magnitudinem maculæ oculorum intellegantur, tamen quid de hoc ipſe ſentiam, ſuperius dixi.* R. Odire. *Statim poſt, Odium eſt inueteratus animi rangor.* LAV. Non *Græcum, non Latinum, non* Hebraicum, *ſed rancidum nomen eſt.* R. *Simultas, eſt latens odium.* LAV. *Nec odium eſt inueterata maleuolentia, nec ſimultas odium latens, ſed mutuũ odium, ſiue ipſum odium, tantumq; ab inimicitia differet, quòd inimicitia utique opere ſe oſtendit, & uerbis & factis aduerſarium laceßit, ſimultas plerunq; intelligi contenta eſt, aut (ut ſic dicam) offenſionẽ ſuam præ ſe ferre, ut apud* Ciceronem *pro lege* Manilia, Vt *multas, ſimultates partim occultas partim apertas intelligam mihi eſſe ſubeundas*

Exorare

Oro.

Exoro

Perſuadeo te & tibi.

Pituita

Catarrhus

Lentiginoſus

Simultas.

Odium

Inimicitia

Exoſus Peroſus Inuidia ſubcundas. R. Exoſus & peroſus, actiue & paßiue dicitur. L. Actiue fateor, paßiue proba. R. Inuidia eſt odium. L. Imò atrocitas, uel reprehenſio, uel detractio, ut in elegantijs copio- Quilibet ſius. R. Omnis quicunq;, quilibet, quiſq;, unuſquiſq; unuſquiſpiam, ſinguluſquiſq;, nemo non concti per o, & per c, unuſquiſquelibet, nullus non, in idem recidunt. LAV. Quilibet non uniuerſale, ſed particulare eſt, id eſt unus, quem tibi capere li- Vnuſquiſpiam Singuli quique Quiſque ceat, ut plenius diſputauimus in dialecticis. Vnuſquiſpiam, quomodo uniuerſale erit, cum idem ſit quod aliquis unus? ſingulus quiſq; non dicitur, ſed ſinguli quiq;. Vnuſquiſquelibet inauditum, atq; agreſte eſt. Concti per o ſcribere debere nemo ante hunc dixit: de c, quoq; diſſentio. R. Aliqui credũt, quòd quiſq;, & quiq; non recte ponantur, niſi poſt ſuperlatiuum pluralẽ, ut optimos quosq; uiros, & ſanctißimi quique uiri, ſed recubent in ludi nouißimo loco, legant Macrobium, qui in ſingulari numero, neque ſuperlatiuo dixit, die quoq;, & homine quoq;. L. Qui ſunt iſti Raudenſis, qui ita credũt? Nẽpe ſolus ego hoc tradidi, quod tu ab auditoribus meis accepiſti, quodq; ego apud te, ac te præſente legi in commentarijs iſtis tuis (ut teſtatus ſum) in ſecundi libri de elegantia linguæ Latinæ prooœmio, uerum aut iſtam in me contumeliam non ſcripſeras, cum hunc locum legeram, aut ea mihi poſtea componenti exciderat, ſiquidem aliquot annis poſt te opus condidi, tametſi (ut opinor) ante te edidi, licet alij potius edidere quàm ego. Sed omitto amicitiam, quam tu in iſta ætate, & profeßione lædere non debebas. Videamus uter erret, quanquam haud dubito ſi elegantias meas legiſſes, laudandum me duntaxat hoc in loco putaſſes, non carpendum, ut cæteri fecerunt, dicis me errare, qui uelim quiſq;, & quiq; tantum poni cum ſuperlatiuo plurali, ego'ne quiſq; cum plurali numero cõiungerẽ? ita'ne barbarus ſum, & ab elementis grammatice alienus, qui de latinitate

nitate,& elegantia præcipere uideor? ſed hoc tranſeo, quid eſt autē,cur meum præceptum tantopere derideas? quia Macrobius aliter uſurpat,eſto. Quid Cic. Quintilianusq́;,quos in primis imitandos propono,uſurpant'ne & ipſi aliter,an non? ſi uſurpant, cur nō eorū proferſ potius exempla? Quid Macrobium unum, doctum quidē uirum,ſed nequaquā ex eloquētibus mihi obijcis? feciſſes igitur ſi huiuſmodi exēpla apud Ciceronem, Quintilianumq́; reperiſſes,ſi nō uſurpant,ut certe nō uſurpant,quid cauſæ eſt,cur me ſummorum oratorū ueſtigijs inſiſtentem accuſes, & ad Macrobij iudicium uoces? an non ſentis non me reprehendi abs te,ſed Ciceronē,Quintilianumq́;,ac cæteros linguæ latinæ,atq; eloquentiæ principes? Adde, quòd ſi Macrobius in uno aut altero loco aliter,quàm trado,uti ſolet: certe in plurimis id, quod præcipio,cuſtodit. Neque uerò (ut teſtatus ſum) in opere illo de elegantia legem trado,quaſi nunquā aliter factum ſit, ſed quod frequētiſſime. Nunc ad extremum agnoſce imperitiā tuam, cum dico quiſque coniungi cum ſuperlatiuo, non cum poſitiuo, de adiectiuis loquor,non de ſubſtantiuis,atque exempla Macrobij de ſubſtantiuis ſunt,quod nemo dubitat,ut quiſq; pater,quiſque ciuium, quæq; mulier, quo ipſe in eodem loco teſtatus ſum, cum dixi quiſque non habere genitiuum pluralem,duntaxat cum adiectiuo,quod cum ita ſit,planè apparet Macrobium non contra me facere, ſed eum cum cæteris autoribus præceptum confirmare,id eſt te errare,non me,& quiſque cum ſuperlatiuo,nō cum poſitiuo debere coniungi. Quæ res à me copioſius in eo ipſo, quod dixi, opere explicatur: cæterum ſicut in hoc, quod me peccare exiſtimaſti, contumelioſus fuiſti, cur in eo, quod à me, id eſt ab auditoribus meis audiuiſti, non fuiſti gratus? ubi de per & quàm præcipis, itemq́; numerum minorem præponi maiori,tametſi quæ præcipis,obſeruare nō potes (quod ſummopere pudendum eſt) ſi modo recte præcipis, nam numerum

Quiſque cū ſuperlatiuo adiectiuo.

Quiſq; tantum in ſingulari.

y minorem

L A V. *Ammon eſt harena, non aries: nec latinum nomen, ſed Græcum. Decepit autem* Raudenſem, *quòd* Iupiter (*qui dici tur Ammon*) *colitur ſub imagine arietis, Sed imaginis quidem alia cauſa eſt, nominis autem ratio ab harenis, quibus undiq; circumiectis lucus in medio relictus eſt, ubi templum* Iouis *erat extructum. Veruex eſt aries caſtratus, non tamen aries, ſicut maialis nõ eſt uerres.* R A. *Pactũ.* L A V. Raudenſis *ait* Quintil. Seruiumq; *diſſentire in præterito pepigi, quod nunc minime uerum eſt, nam ille ait pepigi, ita eſſe à pago, ut cecidi à cado: hic uero nunquam lectum eſſe pepigi à pango, licet quidam hoc ſentiant. A' pango dixit Seruius non uenire pepigi: ergo fatetur à pago.* R A. *Palus.* Non *multo poſt, Larius Lacus* Galliæ Ciſalpinæ. Deinde, *Lemãnus lacus* Galliæ. Deinde Luceriæ *lacus per quem tranſit* Rhenus. *Deinde, Cumanus lacus, unde exit Abdua, require* Pliniũ *de naturali hiſtoria.* L A V. *Quæro abs te, qui* Plinium *in teſtẽ citas, ait ille aliquem lacum uocari Cumanum in* Galliaẽ *nõ dico, quòd* Comenſem, *nõ Cumanum dicere debueras, ſed aliquem lacum à* Como *uocari.* Lege *ergo diligẽtius utrunq;* Plinium, *patrem, filiumq;, & intelleges non ſic appellari, nec alium hunc eſſe à* Lario *lacu.* Lemãnus *lacus eſt, ut qui uicinus* Gebennæ *in* Rhodanum *influit, à quo* Alemanni *uocantur, licet hoc tempore non dicantur illi eſſe* Alemãni, *ſed* Galli. R A. *Pario.* Deinde, *puerperium proprie eſt primus* Partus. Deinde, *in fine puerpera eſt puella primi partus.* L A V. *Imò puerpera eſt, quæ recens peperit, ut nomen ipſum indicat, non quæ primum partum enixa eſt, totiesq; mulier puerpera eſt, quoties puerum, aut pueram parit.* Ouidius *autem de* Latona, *quæ geminos pepererat, ait. Magna gemelliperæ uenerantur numina diuæ. At puerperium eſt tempus, quo ex dolore partus cubat, ſeu intra domum ſe tenet, nec puerpera tantum puella eſt, ſed etiam (ut dixi) quæ plurimos peperit, adeò, ut ſi tantum eſſet*

Iupiter quare dictus Ammon.
Veruex.
Maialis.
Verres.
Pepigi.
Comẽſis lacus.
Lemannus.
Alemanni.
Puerpera.
Puerperium.

fœmina primi partus puerpera, quod longe eſt ſecus, tamen & anus poteſt eſſe primi partus mulier. An Helizabeth *puerpera fuit? neque enim uocatur puerpera, quia puella parit, ſed quia puerum, pueramúe, ut modo dixi, nec quia primo partu. Alioqui dixiſſet* Terentius, Glycerium *puerperam potius, quàm primi partus mulierem, uerum (ut teſtatus ſum) poſtquam peperit, & intra dies purgationis puerpera eſt.* R A. Rato. Paulopoſt, Deinde, *cum armis præſto forent, id eſt parati.* L A V. Raudenſis *eodem modo accipit hoc nomen, quo uulgus, quod ait,*

Præſto. *ego ſum præſto, id eſt paratus, præſto ſum igitur, idē eſt quod præſens ſum, & cætera quæ in* Elegātijs *latius.* R A. Paruulus.

Tantillus. Deinde, *dicimus puellum tantillum, id eſt paruulum.* L A V. Ipſe *non affert exemplum.* Syrus *apud* Terentiū *ait, Quem ego puerum tantillum in manibus geſtaui meis, credibile eſt* Syrū *oſtendiſſe geſtu manus, puſillitatem illam quam dicebat, ſed iam à quibuſdam eſt uſu receptum, ut etiam ſine geſtu ita dicatur, ut* Plinius *de* Regulo, *Spe legati eluſo, ne tantillum quidem reliquit. Scribebat enim* Plinius *non loquebatur, ubi opus non erat geſtu. Cicero quoque in uerrem actione* IIII. *Quorum oratione iſte, cum pretium iam accepiſſet, ne tantulū quidem cōmotus eſt, & in eundem ſæpius.* R A. *Nam quantula noſtra uoluptas, id eſt parua.* L A V. *Interrogatio facit, ut ſupplcatur parua, nā propria huius loci expoſitio eſt, nam quātulum magna eſt uoluptas noſtra.* R A. Paſcere. Paulopoſt, Et *dum pabulatu redirent armenta.* L A V. Redire *pabulatu, non licere dicere iam admonuimus.*

Paſtio uillatica R A. A. Gellius *dixit uillaticæ paſtionis.* L A V. *Quaſi non* T. Varro *librum inſcripſerit de uillaticis paſtionibus, neq; uerò* Raudenſi *faciendum fuit, ut tam ſæpe* A. Gellium *pro teſte afferret, hominem curioſe nimis, ac ſuperſtitioſe loquentem. Quid dicam de* Apuleio, *in eo præſertim opere, cuius nomen eſt de aſino aureo? cuius ſermonem, ſi quis imitetur, non tam aureè*

loqui

loqui, quàm nonnihil rudere uideatur. R A. *Patientia. In fine, dicamus etiam per ſe tulit, per te feras, id eſt ultra naturam hoc patere.* L A V. Hoc inauditum eſt, *ſed præ ſe tulit, & præ te feras, de quo ſignificato in* Elegantijs *dixi.* R A. *Paucũ. Pauloposſt,* Quota *pars erat, id eſt modica.* L A V. *Dixi ſuperius, cum ita interrogamus, ſuppleri parua, eſt enim ſic interrogando, quota eiuſdem ſignificati, cuius quanta, ut in elegantijs docuimus.* R A. Pax. Paulopoſt, Treuga eſt & *ſecuritas præſtita perſonis, & rebus ad tempus, diſcordia nondum finita.* L A V. *Si cum literatis agis* Raudenſis, *quid ita diffinis illiterata uocabula? ſin cum illiteratis, iſtam tuam diffinitionem nec intellegunt, nec deſiderant.* Quid *quòd perſonas ais pro hominibus? non minus ineptè, quàm cum treugæ pro inducijs uteris, de hoc etiam in* Elegantijs. R A. Pellis. Deinde, *Pelliparius, parans pelles.* L A V. *Quid eſt parare pelles? quis etiã utitur hoc nomine pelliparius? En magiſter elegantiarum, qui elegantijs bellum indixiſſe, aut contra illas bellum gerere uidetur.* R A. Pœna. Deinde, *Mugilis piſcis eſt uelociſsimus, in modum ſerpentis, qui in ſacco parricidali mittebatur, ut podicem ingrederetur.* L A V. *Quis piſcis incluſus ſacco uiuit, niſi forte anguilla, ac murena? Quis item piſcis ingredi locum illum hominis poſſet, aut auderet? frigida loca, atque humida, ſpacioſáq; adamant piſces, non calida, non ſicca, non arcta, ſed nimis de re illiberali, nec digna, quæ ab homine pudenti dicatur.* R A. *Pœnitet.* L A V. *Pluribus uerbis conatur exponere* Raudenſis, *pœnitet quid ſignificet, & ſpecialiter in loco Ciceronis,* Quo *ad te quãtum proficias, non pœnitebit, ego ſtatim, breuiterq; exponam pœnitet, præter illam uſitatam ſignificationem, eſt idem quod piget, quæ ſignificatio parum abeſt ab illa naturali, ut* Terentius *in* Hecyra, Quod *ſi perficio, non pœnitet me famæ meæ.* Et Vergilius, Nec *te pœniteat calamo triuiſſe labellum.* Nõ *autẽ,*

Præ ſe. Præ te ferre. Quotus. Treuga. Perſona. Pelliparius. Mugilis. Pœnitet.

ut hic, & alij quidam exponunt pro parum uidetur. nec Aulus Gellius ſatis docte, ſubtiliterq; defendit Marcum Tullium ab Aſinio Pollione, cæteriſq; obtrectatoribus in loco illo orationis pro Cælio, Nunquã efficiet, ut pœniteat eum deformem eſſe natum, pœniteat, ait Cicero, quaſi pigeat, doleat, tædeat, ut idem de ſenectute: Nec ſenectutis meæ pœnitet. Et T. Liuius, Nec pœnitet eſſe in ea opinione. R A. *Penſio. Inde, penſionarius. Cenſus*

Penſionarius. Cenſus. *eſt annua penſio.* L A V. *Penſionarius eſt Raudenſe uerbum, non Romanum. Cenſus quoque non eſt annua penſio, niſi apud non ſanè doctos, ſed aut quidquid fortunarum quis habet, unde Quintil. Abiere uires, cenſus, mens, aut id quod principi per capita ſoluitur, ſiue per focos. unde dicitur quis ſoluiſſe, aut non ſoluiſſe cenſum.* R A. *Pendo. Deinde, Apuleius ait gradus penſiles, id eſt, paſſus.* L A V. *Quid exponis, gradus, an penſiles?*

Penſilis. *Si gradus, nihil hoc ad propoſitum: ſin penſiles, hoc non ſignificat: gradus penſiles, quid ſint, in elegantijs dixi: nunc uerò Apuleius ſentit gradus penſiles eſſe ſuſpenſos paſſus.* R A.

Penu. *Penu, cellarium, promptuarium.* L A V. *Autor accipit penu non modo pro rebus, quæ reponuntur ad uictum (ut omnes aiunt) ſed etiam pro loco illo, quem idem cellarium, promptua-*

Penuria. *riumq; appellat: quod nemo doctorum dixit.* R A. *Penuria, Cicero dixit in ſumma annonæ caritate, id eſt penuria.* L A V. *Imò aliud eſt penuria annonæ, aliud caritas, ut in alio opere dixi, & nunc iterum dicam. Penuria annonæ eſt paucitas, ac ra-*

Caritas. *ritas annonæ, caritas uerò, carum annonæ pretium, quæ poteſt eſſe magna, cum nulla penuria ſit. ut quando iniqui annonam habent, & ſupprimunt, ut carius uendant, aut non ſupprimunt, ſed carè uendunt. Et e diuerſo plurimarum rerum penuria, id eſt raritas eſt, & earum nulla caritas, certe bonorum uirorum magna ſanè penuria eſt, & ij, qui ſunt, cari non ſunt.* R A.

Clitellæ. *Pera. Deinde, Clitellæ etiam ſarcinulæ ſunt.* L A V. *Imò iumentorum*

torum (ut uulgo uocantur) baſti, ſuper quos ſarcinæ, aut alia o-nera ponũtur. R A. *Perſequor.* L A V. *Vult hoc uerbum in malam partem tantum accipi, nam de ſignificatione eius in bonam dicere omiſit, quod etiã non raro reperitur, ut enim dicitur perſequor te, id eſt infeſte te ſequor, ita perſequor quæ incœperam, id eſt, pergo quæ cœperam dicere, ſed de hoc in elegantijs.* R A. Petere. Deinde, cõtendere eſt cum efficacia petere. L A V. *Imò cõtendendo, ſiue cũ conatu, ac nixu petere, ſemperq́; id requirit ablatiuum hoc modo, ut apud Ciceronẽ, Frequenter à me cõtenderunt.* R A. *Item iubeo te illam amare, id eſt, peto cum magna inſtantia.* L A V. *Imò aperte dicere & quaſi hortari, ut iubeo te ſaluere, iubes me bene ſperare.* Vergilius, *Cur cœlum me ſperare iubebas? ſed de hoc uerbo in elegantijs latius. Inſtantia non probatum uocabulum eſt.* R A. Piges. *Paulopoſt, Accidia eſt animi torpor, quo quis bonũ deſinit inchoare.* L A V. *Vt id ſignificet hoc nomen, non poteſt ſcribi latine, nec prenũtiari, niſi dicamus, ſcribamusq́; acidia, ſeu accedia, utrũq; tamen per unum c ſcribendum, pronuntiandumq́; eſt. Taceo quòd deſinere eſt eorum, qui inchoarunt, non eorum, qui nondum inchoarunt, ut ait* Raudenſis. *Nemo enim poteſt deſinere inchoare. Illud nunc addo de ſignificatione, locus ille pſalmi, qui ait,* Dormitauit *anima mea præ tædio, græce eſt præ acedia, ut idem ſit tædium, & acedia. Item locus alterius pſalmi,* Et anxiatus *eſt ſuper me ſpiritus meus, græce eſt accediauit, ergo idem eſt anxietas, & acedia.* R A. *Ignauia eſt animi uitium, quo quis in aliquo opere nullam adhibet diſcretionem.* L A V. *Inaudita hæc huius nominis diffinitio, eſt enim ignauia contraria fortitudini, ut Cicero multiq́; teſtantur, cum quod ratio aggredi fortiter ſuadet, id nos formido diſſuadet, & ab audendo retinet. Diſcretio non eſt uocabulum dignum eo, qui doctrinam elegantiæ profitetur.* R A. Pinguis. Deinde, *Vitulum ſaginatum, qui butyro*

Baſti. Perſequi. Contendere. Iubeo. Inſtantia. Acedia. Deſino. Ignauia. Diſcretio ineptum.

& melle ſaginatur. LAV. Quis unquã dixit uitulum paſci butyro & melle? ſaginari enim eſt delicato, opiparoq́; edulio impinguari, ſaginatur itaq; uitulus mollioribus herbis, fœnoq́;, aut alijs cibis, manu humana miniſtratis, non butyro & melle, mortuum fortaſſe Raudenſis intellegit, qui profecto non dicitur ſaginari, etiam ſi totus ſagina aliorum animalium farciretur. Vſus ſum nunc ſagina, non pro cibo, quod uſitatiſſimum eſt, ſed pro abdomine, atque pinguedine, ut aliqui autores uſurpant, quorum eſt Iuſtinus, libro uigeſimo inquiens, Sublatis deinde æmulis, in ſegnitiem lapſus, ſaginam corporis ex nimia luxuria, oculorumq́; ualetudinem contraxit. RA. Plures. In fine, Quãpluſculos, id eſt quamplures. LAV. Complures, non quamplures, ne perquampluſculos quidem reperiri apud doctos reor. Quid autem uis ampliare ſignificatum nominis diminutiui? quippe pluſculum, minus quàm plus ſignificat, per autem, & quàm augent. ego uerò dicerem compluſculos, non ut augerem, quod augeri non uidetur poſſe, ſed ut deriuem diminutiuum ab illo. Complures dixi non uideri poſſe augeri, quia cum dico perpaululum, augeo uim ipſam effectumq́; minuendi, id eſt multum, ualdeq́; paruum, cum dico, perpluſculos dies, perpluſculos nummos, duo contraria inuicem augeo paucitatem numeri, & comparatiuum, quod auget numerum: quæ duo cum ſimul eſſe nequeant, neſcio an liceat dicere perpluſculos, ſiue perquampluſculos. RA. Pluuia. In fine, Imbrex eſt canale tecti, unde aqua effluit. LAV. Imbrex tegula eſt, ſed magis concaua quàm plana, canalis item potius, quàm canale, à qua defluit potius, quàm unde effluit. RA. Pondus. Deinde, Libripens, qui libra pondera rerum determinat. LAV. Negat libro primo inſtitutionum Vlpianus, & qui hunc in teſtimonium affert Priſcianus, ac Bœotius in topicis, nam eſt, qui libram æneam tenet, hæc enim ſunt uerba Bœotij, Mancipi res ueteres appellabant,

Saginari.
Sagina.
Cõplures perquampluſculi ineptum.
Per.
Quam.
Imbrex.
Canalis.
Aqua defluit.
Libripens.

bant,quæ ita abalienabantur, ut ea abalienatio per quãdam nexus fieret ſolẽnitatem,nexus uerò,eſt iuris ſolẽnitas, quæ fiebat eo modo,quo in inſtitutionibus Caius *exponit,adhibitis non minus quinque teſtibus* Romanis *puberibus, & præterea alio eius conditionis,qui libram æneam teneat,qui appellatur libripens, is qui mancipium accipit,ita dicit,*Hũc *ego hominem, qui mihi emptus eſt hoc ære,æneaq́; libra,ex iure* Quiritum *meum eſſe aio.* R A. Poëta. L A V. *Lucceium accipit pro poëta,qui erat hiſtoricus,ut epiſtola* Ciceronis *ad illum datur intellegi,de quo etiam meminit in oratione pro* Cælio. Item *deitatem ait, cum ueteres omnes dixerint diuinitatẽ,& deitatem dici non poſſe, ratio ipſa conuincat, ut primo repaſtinationum libro docuimus.* R A. Quicquid *ſit de his interpretationibus & uerſibus, hoc unum ſcio,quòd poëtæ ſæpenumero confundunt iſtas.* Nam *unam pro alia ad uerſum ſuum pro commoditate trahunt.* L A V. Quicquid *ſit,poſuit pro utcunq; ſit, item unam pro alia, cum diceret deberet aliam pro alia.* R A.*Dubitant quoq;,*Homerus *an ante, uel poſt* Heſiodum *uixerit, qui tamen contemporanei fuerunt, ſed qui ætate maior fuerit, ambigitur: tamen annis multis fuit ante* Romulũ. L A V.*Pro an dixit,uel:in dubitando enim ſemper ponitur an, ut ipſe ex parte fecit, ſed in ſecundo loco non etiam poſuiſſe an, turpius eſt, quàm ſi utrobiq;, uel, poſuiſſet, ſiue aut.* Item *melius dixiſſet,uter maior, quàm qui maior.*Con*temporanei autem non inuenitur, præſertim in hunc ſenſum, in quo cum à multis alijs, tum uerò à* Cicerone *diſſentit,qui in* Ca*tone ait,* De *quo doctus* Heſiodus, *ne uerbum quidem fecit.* At Homerus, *qui multis (ut uidetur) ante ſeculis fuit, nec me fallit multos tam* Latinos, *quàm* Græcos *in ea eſſe opinione, unde* Aulus Gellius *ex ipſius* Heſiodi *epigrammate,quod nunc* Theſ*ſalonicæ in marmore oſtenditur, uult probare* Homerum *ab* Heſiodo *ſuperatum fuiſſe,quod ſignificat* Heſiodus *ipſe in opere*

[Margin notes: Luceius. — Deitas ineptũ. — Vtcunq;. — Quicquid ſit. — Vnã pro alia. — Vel. — An. — Vter. — Contemporaneus. — Homerus. — Heſiodus.]

de re ruſtica, non habita mentione eius, quem uicerit, tamen ple riq; ſentiunt alterum Homerum multis pòſt ſeculis natum, ab Heſiodo uictum, uoluntq; Homerum etiam bello Thebano, Troianoq; interfuiſſe. Heſiodum autē Steſichori patrem fuiſſe. Quid mirum ſi per obliuionem Raudenſis à Cicerone diſſentit, cum ſuipſius obliuiſcatur? qui paulopoſt ait. R A. *Heſiodus poëta contemporaneus Homeri, non ſolum poëta, ſed Pythagoreus fuit.* L A V. *Quomodo fuit Pythagoreus Heſiodus, & ætate Tarquinij regis, cum Homerus, quem ætate Heſiodi fuiſſe ait, tamdiu fuerit ante urbem conditam?* R A. *Hunc in Tuſculanis*

Pythagoras. *Cicero nominat, fuit tempore Tarquinij priſci.* L A V *Pythagoras fuit tēpore Tarquinij, nec Priſci, ſed Superbi, & (ut Li-*

Archilochus. *uius ait) Seruij regis, non Heſiodus. Item Archilochum facit eſſe tragicum, cum ſit iamborum ſcriptor, de quo (licet græco) non debuit tamen ignorare, cum de eo multi latini ſcribant,*

Pindarus. *itemq; de Pindaro lyricorum principe, quem hic tragicum eſſe*

Alcæus. *uult, ſic Alcæum quoque, quem lyricum eſſe, cum alij, tum*

Aratus. *Sappho ad Phaonem ſcripto carmine teſtatur. Aratum neſcit, in quorum poëtarum numero reponat, ignorans opus illius primum eſſe à Cicerone, deinde à Germanico Auguſto translatum*

Aeſchylus. *heroicis uerſibus, ut Græce ſcriptum eſt. Aeſchylum tempore Darij fuiſſe, quis non hunc putet eum Darium eſſe, cum quo ter Alexander iuſto bello pugnauit? atqui ante eum aliquot ſecu-*

Afranius. *lis Aeſchylus fuit, utpote primus omnium tragicorum. Afranium Græcum eſſe ſuſpicatur, qui togatarum (ut iterum dixi) ſcriptor fuit.* R A. *Cicero illum quamfamiliarē habet.* L A V. *Cur non tuum, præceptum Raudenſis obſeruas de per, & quàm? nempe quia non eſt tuum, ſed ab auditoribus meis per te exceptum, in quo iterum laberis.* R A. *Horatius tempore Au-*

Accius. *guſti fuit, & Vergilij quamfamiliaris.* L A V. *Accium comicum poëtā ait, Pacuuius quis ſit tacet, cū uterq; tragicus fuerit.* R A.

Et in

Et in primis egregius, lege rogo Iuuenalem. Et alibi. Lege hoc precor. L A V. *Quid alienius à dignitate, atque autoritate com ponentis, quàm obſecrare legentes, ut legant, quaſi ut illi iudi= ces ſint, in quorum arbitrio pendeat ſalus, ac uita obſecran= tis? cuſtodienda eſt ab auditore maieſtas, & attentio, non pre= cibus, ſed rationibus, ac rerum dignitate, ponderéq; comparan= da, rogat ut legamus etiam poëtam, cum ipſe uelit hoc unum o= pus, quod ipſe compoſuit, pro omnibus ſufficere.* R A. *Muſas ſibi ait quàm familiares eſſe, eaſq; Sicilidas.* L A V. *Iterum quàm familiares dixit, pro perfamiliares, ſiue perquamfamilia= res, ſiue quàm familiariſsimas.* R A. Pomū. *Deinde,* Baccis, *id eſt pomis.* L A V. *Quæ baccæ ſunt, poma non ſunt, ut oliua, bacca lauri, grana myrti, ſimiliáq;.* R A. Pomeriū. *uiridarium, id eſt, pomerium, locus plenus uiriditate.* L A V. *Pomerium eſſe lo= cum iuxta muros, & pomarium locum conſitum pomis, in ele= gantijs dixi.* R A. Populus. *Aliquanto poſt, Arpi populi ſunt Italiæ, inde creditur Cicero uocatus Arpinas.* L A V. *Quæ tan ta tua Raudenſis ambitio, ut omnia in iſto opere inſerere uelis? etiam tuas orationes (taceo quàm ornatas) etiam aſtronomiam (ſileóq; quàm docte) etiam rhetoricam (non dico quàm uere) & flumina, montes, urbes, populos, & alia multa etiam, quæ prorſus ignoras.* Nam Arpi *in Apulia ſunt propè urbem, quæ nunc dicitur* Foggia. Arpinum *unde fuit oriundus* Cicero, *lon= ge illinc abeſt: quare uereor, ne propter nimiam loquacitatem, tuum hoc opus omnes homines à ſcribendo, ne dicam à legen= do deterreat.* R A. *Getæ nil aliud ſunt niſi* Gothi. *Getuli etiam dicti ſunt.* L A V. *Getuli in Aphrica, Gothi autem ex ſeptētrio= ne uenerunt.* R A. Porcus. *Deinde, Cicuris eſt proprie porcus domeſticus.* L A V. Hieronymū, *qui hoc (ut opinor) dixit, non affert* Raudenſis. *affert* Ciceronis *exemplū, quod ab hac præce= ptione diſſentit, cum dicit feris cicuribus natantibus, profecto ci= cures,*

Perfamiliares. Perquāfamil. Baccæ. Pomerium. Pomarium. Arpi. Arpinum. Getuli. Gothi. Cicur.

cures, non pro feris accipiendæ ſunt, ſed pro manſuefactis, ut palàm Varro teſtatur, reddens etiam ex ipſa etymologia cauſam, ut alibi docuimus. RA. *Porrò in fine,* T. *Liuius ſæpe dicit com*

Bladum portare.

portant tigna, comportant bladum, nec dicit portant. LAV. *Raudenſis ſæpe ſua uerba alteri tribuit, quis enim apud Liuium alium'ue autorem legit bladum? reperitur autem apud Liuium ac cæteros, ut comportat, ita portat, ut in multis locis, quorum unus eſt, Siculum autem omne frumentum in Aetholiam ad exercitum portari iuſſum. Et alibi, Cõmeatus tamen haud ſecus quàm in pace, in agris, caſtelliſq; hoſtium Romani portabant.* RA.

Eſt cum infinituo.

Poſſum. Deinde, Eſt namq; aduertere, id eſt animaduerti poteſt, & nuſquam ſcriptum inuenire eſt, id eſſe factum, id eſt, inueniri poteſt, & multos eſt uidere pecuniæ cupidos, id eſt, uidere poſſumus. LAV. *Raudenſis uidere uult hoc opus non euoluendis ſedulo libris, ſed memoriæ beneficio condidiſſe: quod prudenti lectori longe uidetur eſſe ſecus, cum in pluribus alijs, tum uerò, quòd in copia maxima exemplorum nulla homini exempla ſuccurrunt. ſed quædam ex ſeipſo confingit, ut hoc loco exempla nullo autore proferuntur, ac ne proferri quidem poſſunt, niſi ex poëtis, ut apud Vergilium, Scis Proteu, ſcis ipſe, nec eſt te fallere quẽquam, id eſt quia non eſt poßibile cuiquam fallere te, qui modus per negationem potius fit, ut exemplum ipſum hoc ex Vergilio ſumptum. Eſtq; figuræ græcæ magis, quam latinæ, unde fit, ut multa huiuſmodi non politi interpretes effun-*

Non eſt dare.
Potis.
Potus.

dant, quale eſt illud, Non eſt dare uacuum in natura. RA. *Potis.* LAV. *Imò impugna Priſcianum qui ait apud Terentium ſcribendum eſſe, Quid ais? cum uirgine una adoleſcens cubuerit plus potus, non autem potis. Oſtendat. Raudenſis ſtare uerſum, ut ipſe emendat, & melius ſentire quàm Priſcianum confitebor. Potus namq; habet primam longam, potis uerò breuem.* RA. *Pretium. Deinde, Item minoris uẽdidi, uel maioris.* LAV.

Non di

Non dicitur maioris uendidi uel emi, ſed pluris. R A. *Præfectus* Maioris uendo non dicitur.
Multo poſt, Quinetiam inquilinus aquam in cœnaculo habeat, qua igneo terrore ingruente præſto accurrere poſſe cenſeatur. L A V. Non *recte uſus eſt præſto, neque in ſignificato, neque in coniunctione alterius uerbi, quàm ſubſtantiui. etiam igneus terror improprie dicitur, pro eo quod eſt terror ignis, neque enim dicitur aurea cupido, ferreus timor, pro auri cupido, & ferri timor.* R A. *Præſentialiter.* L A V. *En latinum, elegansq́; uocabulum.* R A. *Præſepia dicuntur non tantum in quibus aut canterij, id eſt equi antiqui, aut iumenta, aut cætera animalia pabulantur, ſed omnia loca clauſa, & tuta, dicta ſunt præſepia, unde* Vergil. *Fucos à præſepibus arcent.* L A V. *Canterij ſunt equi caſtrati, non autem antiqui, ut quibuſdam placet.* Græci *cantelios uocant aſinos, à ſpinis tollendis.* Nec *pabulari, eſt in ſtabulo comedere equos, ſed homines pabulum equorum ex agris capere, unde ſæpe legimus milites miſſos eſſe pabulatum. Præterea male diffinit præſepia.* Nam Vergilius *figurate dixit præſæpia, eodem modo, quo dixit fucos pecus, hic enim uerſus eius eſt,* Ignauum *fucos pecus à præſepibus arcent.* Qua *tranſlatione uenuſtiorem, ac uerecundiorem alteram tranſlationem fecit, nam cum dixiſſet pecus, decentiſſime ſubiunxit præſepia, quod imitans Quintilianus, hanc translationem, ut aliquantulum abhorrentem à proſa, in uſum oratorium commutauit. Aliæ militaribus caſtris pellant uulgus ignauum. ergo dicamus omnia loca clauſa eſſe caſtra, quia Quintilianus alueum apium dixit caſtra, hæc* Raudenſis *noſter eloquentiæ (ſi ei credimus) præceptor ignorat, qui propria nunquam à translatis uerba diſtinguit, & perinde de omnibus loquitur, acſi propria utique eſſent.* R A. Proconſularis. Paulopoſt, *Quo ſerioſius delectum facere poſſet conſulem creauit.* L A V. *Serioſius pro ordinatius poſuit, quod non inuenitur, nec in hunc, nec in alium ſenſum.*

Præſto. Terror ignis. Præſentialiter. Canterij. Pabulari. Caſtra.

ſenſum. R A. *Obſeruari cœptum eſt, ut quo quiſque anno conſu-les fuiſſent, ſequenti proconſules remanerent.* L A V. Hoc nunc *audiui, nam* Cicero *non fuit proconſul, altero poſt conſulatū an-no, & multi antè proconſules fuere, quàm conſules, ut* Pompe-*ius,* Quintilianus, Cicero. R A. Proditor. L A V. *Statim poſt, uſq; ad calcem errat. ait enim,* R A. *Factioſus, qui fingit ſe face re ut proſit, ſed facit, ut noceat, ſeditioſus, qui diſcordias ſemi-nat, cōmentum, occultus & malitioſus tractatus. item urbem ex compoſito inuadunt, ſcilicet per proditionem.* L'A V. *Eſt nāq; factioſus (ut ſuperius dixi) qui potens in ciuitate nititur eſſe con tra æmulos, ſeditioſus, qui ſeditiones amat, ut in elegantijs do-cui, cōmentum eſt excogitatio. An commentum* Donati *eſt mali-tioſus tractatus? quāquam non me præterit* Raudenſem *illuſtran tem tractatum pro coniuratione intellegere.* Ex compoſito, *eſt ex conuento, cum clàm inter ſe conuenerunt, & hoc frequentiſ-ſime in bonam partem: nam ſi contingat aliquos inſidiari hoſti-bus, aut aduerſarijs, quod nemo inhoneſtum eſſe dixerit, ex com poſito fieri dicere poſſumus.* R A. *Profeßio.* L A V. Nō *aperte* Raudenſis *hoc nomen diffinit, ego (ut breuiter dicam, neq; enim niſi breuiter dicere licet) ſic diffinio, profeßio eſt aperta, ac uolū taria confeßio, ut profiteor me amicum eſſe inimici tui.* Inde, *qui artes liberales docent, profeſſores dicuntur, quia artes illas ſe ſci re, ac poſſe publice tradere, fatentur, profiteri autem apud præ-torem (uti de Archia eſt apud Ciceronem) & profiteri ſiue no mina, ſiue cenſum, ut eſt cum alibi, tum uerò in iure ciuili, & in euangelio, quòd profitebantur omnes in* Iudæa *ſub* Auguſto, *ex hoc fonte uenit.* R A. *Prolongare, induciari.* L A V. *Indu-ciari pro differre, ſiue pro craſtinare,* Raudenſis *accipit: ut iterū dixi, illiterate nos loqui docens, nō (ut profitetur) literate.* R A. Promitto. Paulopoſt. *Spondent, id eſt certificant.* L A V. Do-*cti aiunt ſpondere eſſe ultro promittere, ut apud* Vergilium, Nō *ſi mihi*

Proconſul.

Factioſus.
Seditioſus.

Cōmentum.

Ex compoſito.

Profeſſio.
Profiteri.

Profiteri apud prætorem.

Induciari.

Spondere.

*ſi mihi Iupiter autor Spondeat, hoc ſperem Italian contingere
cœlo.* R A. *Pronuntiator.* L A V. *Ais cannæ pro arteriæ: ais gar
rire, pro acute exclamare. ais ſtrepitus pro uociferatio, id eſt,
hæc illa ſignificare. Itẽ colis, comis, & periodis, pro diſtinctio=
ne punctorum, ais comis in plurali, cũ eiuſdem ſingularis ſit hoc
comma, tis. Ais Quintilianum, cum dicit cõmouere tragœdias,
de pronuntiatione ſenſiſſe, hoc eſt de exclamatione, & cum hæc
dicas, putabo te poſt Ciceronem & Quintil. de arte oratoria
poſſe præcipere. nam Conſultus, ac Martianus Capella, & qui=
dam alij de arte præcepta hæc dant, ſed plurima ex Quintiliano
ad uerbum ſumpta, cũ tamen de illo, à quo furantur, mentionem
non faciant, homines improbos, planeq; ingenio miſero, ac fura=
ci, quos aliàs caſtigabimus. Tu tamẽ, quaſi illis doctior ſis, audes
de eloquendo, ac pronuntiando conſcribere, præſertim recedens
ab illorum ſummorũ principum ueſtigijs. Poteram equidem ad
ſingula præcepta rhetoricæ (nam omnes colores rhetoricæ pſe=
queris) te refellere, atq; iure optimo deridere, à quo faciẽdo re=
tinuit me, & prolixitas huic libro alieniſſima, & pudor, ne quis
nimis exiſtimaret iratum, ſed à breuitate inſtituta recedimus, dũ
plura quàm oportcat de opis noſtri breuitate fabulamur.* R A.
*Cœpit cauda ad aures utrinq; repercuſſa excandeſcere, & ſuſci=
tare ſe ira.* L A V. *Si leones nunquam uiuos, certe pictos, ſcul=
ptos'ue inſpexiſti, an tibi caudæ tam proceræ uidentur eſſe, ut fla
gellare utrinq; aures queant? Si hoc ita eſſet, & oculos flagella=
rent, quod, quia obeſſe uiſui poſſet, nõ eſt putandum diuinã pro=
uidentiã ultra quã oportcat, proceram dediſſe leonibus caudam.*
R A. *Acrimoniam etiam ineſſe, id eſt rugata fronte, qualis*
C H R I S T V S *futurus eſt in ultimo iudicio.* L A. *Quaſi acri=
monia uultus rugare ſit frontẽ, & quaſi oratores aduerſus iudi=
ces eã ſeueritatẽ, idemq; ſupercilium exhibere deceat, qua iudex
eſt, aut magiſtratus in eũ, qui dãnandus eſt rei capitalis, & quod*

omnium

Cannæ. Garrio. Strepitus.

Martiani furta

Acrimonia.

omniũ terribiliſsimũ eſt,qualis deus & homo CHRISTVS *in homines erit diabolosq; dãnandos,ſi modo* CHRISTVS *contracto ſupercilio,id eſt iracundo animo ſedebit,& non poſ- ſit iudicare, niſi indignatus.* RA. Dabatq; Octauianus *aßiduo phonaſco operam,eſt enim potio,qua utebantur poëtæ,cum re- citabant.* LAV.Imò *phonaſcus eſt muſicus, apud quem* Octa- *uianus aßidue ſtudebat*. *Ait enim* Suetonius Octauianus *dediſſe operam* Phonaſco *aßiduo:hoc eſt,audiſſe muſicum,cantoremq; aßidue,à quo diſceret rationem utendæ,confirmandæ,emendan- dæ uocis.* RA.*Propè.* LAV. Nõ *eſt cominus idem quod pro- pè,ſed (ut ſic dicam) à propè, ut cominus te inceſſebant lapidi- bus,hoc eſt,è propinquo loco,ſicut econtrario eminus,è longin quo,ſed ita tamen longinquo, propinquoq;, ut propè intra ia- ctum teli eſſe poßit, aut quod ſit id genus, non enim recte di- cas cominus ueni, eminus redeo,de hoc iterum ſuperius.* RA. Prouerbium. *Deinde*, Dicamus *iure uetus elogium, id eſt, ue- tus prouerbium.* LAV. Dixi *in elegantijs elogium teſtifica- tionem eſſe quandam ſcriptis mandatam, ut in opere illo exem- pla oſtendunt, unum tamen ſubijciam* Cice. *pro* Cluentio, Elo- *gium recitaſti de teſtamento* Cn. Egnatij *patris, hominis ho- neſtißimi,uidelicet ſapientißimi,* Idcirco *ſe exhæredaſſe filium, quòd is ad* Oppianici *condemnationem pecuniam accepiſſet.* RA. Pugna, Au. Gellius *dicit in maledictis aduerſus impro- bos non uelitandum,id eſt,leuiter pugnandum,licet & hoc lo- co abſque leuiter dicatur.* LAV. Quaſi *uelitari ueniat à le- uiter, & non à* βέλος, *quod eſt iaculum græce, quo genere teli qui pugnabant, & eum in modum, quem* Liuius, Vale- *riusq; narrauere, uelites dicti ſunt, & hinc uelitor, pugno, ac digladior, poſtea de re ad uerba translatum,tanquam uelites dici poßint, qui uerbis altercantur*. Velitandum *ergo non eſt maledictis aduerſus improbos,id eſt mutuis cõuitiorũ iaculis,nõ*

eſt aduer

Margin notes: Phonaſcus. Cominus. Eminus. Elogium. Velitor.

eſt aduerſus improbos pugnãdum, uel in morem uelitũ, cũ illis decertandũ. R. Pulcher. *Et aliquãto poſt, cenſura eſt animi nõ corporis, ideo melius membrorum decorem, ac pulchritudinem dicimus, q̃ cenſurã: tamen quia in uſu cenſoriũ hominẽ pulchrũ dicimus, poſt hoc pulchritudinem reſciri.* L. *Hũc uſum non agnoſco, ac prorſus mihi talis ignota eſt ſignificatio. Cenſorius enim homo eſt, qui cenſor fuit, & qui dignus eſt propter morum grauitatem, qui alios cenſeat, id eſt de moribus aliorum iudicet, aut qui iudicauerit mores, aut qui opera aliorũ cenſuerit.* Cenſorius R. Puer. *Paulopoſt, Sucto de Octauiano ait, Pueros pumilios, atq; diſtortos abhorrebat, pumilios id eſt molles, & eneruès, ac elumbes.* L A. *Quàm credibile eſt Auguſtum exhorruiſſe molles, eneruès atq; elumbes, quaſi tales aut ipſe noſſet, aut aliquis ad eum ferret, non ergo de his loquitur Suetonius, ſed de nanis, & enormia membra habentibus, qualẽ Valerius Marti. deſcribit in illo diſticho, cui nomen eſt Pumilius,*

Si tantum ſpectes hominis caput, Hectora credas,
Si ſtantem uideas, Aſtyanacta putes.

Abhorrebat quoq; dixit, pro exhorrebat. Abhorreo enim uult poſt ſe ablatiuũ cum præpoſitione a, uel ab, ut Cicero, A qua fateor nullũ ætatis meæ tempus abhorruiſſe, id eſt alienũ fuiſſe. Abhorreo R. Punire. *Aliquanto poſt, Vindicabo eam, ne ueniens in nouiſſimum ſuggillet me, id eſt puniat.* L. *Imò detrahat, carpat ac cuſetq; me, ut frequẽter apud Hieronymũ ſuum, quod declarat ipſa uox Græca, unde traduximus.* Sugillo R. Quando, *deinde, Aliquãdo Romæ eſſe cœpimus, q̃d nobis defuit? id eſt quãdo.* L. *Hoc inauditũ eſt nobis aliquando pro quando poni, neq; ipſe rite facit, ut in re noua nõ afferat aliena exẽpla, ſed ſua, hoc potius erat dicendũ, & quando pro aliquãdo accipi antecedẽte num, ſic, nunquando me adiuuiſti? quæ interrogatio facit hoc ſignificare num aliquando. In quem modum aliqui accipiunt illud in* Aliquando Nunquando

euangelio Lucæ, *Nunquando uos miſi ſine ſacculo, & pera, & calceamentis, quid uobis defuit? Quem locum tamẽ* Raudenſis *uidetur afferre uoluiſſe, ſed in cõtrariũ ſenſum. Vbi enim poßet eſſe quando pro aliquãdo? & iſte accipit aliquãdo pro quãdo.* R. *Quaſi.* Deinde, *Nullus prophetarum propemodũ tam aperte dixerit, id eſt quaſi. Item, ſubridens, id eſt quaſi ridens.* L.

Propemodum Subridens *Imò propemodũ, ſiue prope, hoc eſt, penè, ſiue ferè. Subridens enim, ſubiraſcitur, ſubobſcurus, eſt aliquãtulum ridens, aliquãtulum iraſcitur, aliquantulum obſcurus, ſub idem tempus, ſub eandem horam: eſt eodem tempore, & in eadem hora, licet ſub*

Sub idẽ tẽpus. *eandem horam uix reperitur, ſub idem uerò tempus frequẽtiſſime, ut apud.* Quintilianum, *Venit in ciuitatem, ubi munus pa rabat ſub tempus ipſum, quo pugnaturus erat diues filius.* R.

Quatinus *Quare.* Deinde, *Quatinus coniunctio cauſalis, id eſt qua ratiõe per i, ſcribitur, eatinus, id eſt ea ratione, aliquatinus, id eſt, aliqua ratione.* L. *Imò & per e, ſcribẽdæ ſunt hæ dictiones, neq; hoc ſignificant, ut in elegantijs docui.* Nam *quatenus ſignificat*

Quatenus Eatenus Aliquatenus *quoniam, uel inquãtum.* Eatenus *uerò, uſq; eo, Aliquatenus eſt aliquantulum, ſiue ex aliqua parte, ut Quintil.* Verum *hoc aliquatenus temporum conditione mutatum eſt.* R. *Que.*

Ve *Ve cõiunctio, coniungit, ſiue diſiungit, ut inter aſinum, lupum'ue magna diſtinctio eſt.* L. *Imò ue idem eſt, quod uel, ſiue aut, ut bonum, malum'ue ſequimur omnes, id eſt bonum, aut malum, docti, indocti'ue ſimus nihil cogitas, ſiue docti, ſiue indocti.* R. *Quidam.* Deinde, *Vbi nota quòd plus conueniunt quiſpiam, & quidam, quàm aliquis, & quidam.* Et *iterum, Aliquis enim rectius coniungitur nomini cõmuni, ut aliquis homo, & quidam, & quiſpiam nomini proprio, ut quempiã Simonem.* L. De *hoc in dialecticis latius diſputauimus, & nõnihil in elegantijs atti-*

Quidam *gimus, & in hoc ipſo libro.* Itaq; *hic breuiter iterũ dicã. Quidam, & aliquis hoc differunt, quòd quidam certum hominem ſignifi*

ſignificat,ut,quidam uult accipere filiam meam pro uxore ſine dote. Aliquis uerò incertum,ut aliquis uolet accipere filiã meã pro uxore ſine dote. Ibi ſcio ac nominare poſſum,quis ille eſt, hic non poſſum:nonnũquam,ſed tamen perraro, inuenitur aliquis pro quidã,ut pro Plancio Cicero ait,miſſum eſſe aliquem in prouinciã. Quiſpiam autẽ,& quiſquam nihil ab aliquis diſferunt. Illud autẽ exemplũ ex actibus apoſtolorum, quempiam Simonem,quàm elegãter dicatur,in libris interpretationis noui teſtamenti oſtendimus. Illud tamen ſciamus improprie dici(quo quidam utuntur) eſt quid mirum, eſt quid pulchrum, quod ex Græco deſcendit,ſignificat quiddam hoc loco,nõ aliquid,nam unam Græci pro duabus Latinis dictionem habent. Dicendum ergo eſt,quiddam mirum,quiddam pulchrũ,ſiquidem quid pro aliquid accipitur, non pro quiddam. R. Quis,& quotus,& quotuſquiſq;. L. Quotus,& quotuſquiſq; exponit pro quis, cum ſignificent quot,duntaxat interrogatiue, ut in elegantijs diximus. Melius hoc præcepiſſet,id quod multi barbare,aut impolite dicunt,ſecundum quod ueniebant ad manus,diuiſi ſimulis ueſtes,dicendum eſſe,ut quæq; ueniebant ad manum,ſiue ut quæq; occurrebant. R. Recitare. LA. Raudenſis in eundem ſenſum accipit recitare comœdias,tragœdiaſq;,& agere,actitareq;,quod longe diuerſum eſt. Recitare eſt ſcripturã clara uoce,ut alij audiant intelligantq;,legere,unde poetæ,hiſtoriciq;, & alij ſcriptores recitabãt publice opera ſua, & nõnulli aliena,ut fit in comœdijs tragœdijſq;. Aliquãdo nõ legẽdo fit recitatio,ſed memoriter referendo, quæ uel ſcripta ſunt,uel dicta. Nihil enim intereſt legere, ſi quæ pronuntio memoria teneo. Quintil. At iſta legẽ recitat,de muliere loquẽs, quæ cæca erat. Plautus,Recitat memoriter. Agere,eſt geſticulationem facere, quod eſt hiſtrionũ,atq; mimorum. R. Recõmendatitiæ literæ. LAV. Commendatitias literas dicimus,non recommendatitias:

Aliquis

Quiſpiam
Quiſquam

Quid pro quiddam male poni. Eſt quid mirũ.

Quiddã mirũ

Quotus.
Quotuſquiſq;.

Secundũ quod
Vt quæq; ueniebant

Recitare comœdias

Agere comœdias

Commendatitiæ literæ

Committo. *ſicut cõmendo,nõ recommẽdo:& committo me tibi,nõ autem*
Pro maiori parte. *recommitto.* R. Et erunt *uerba* Ciceronis *pro maiori parte.*
L A. *Cum uerba* Ciceronis *afferre te dicis,cur non uerba illius*
Ex maxima parte. *loqueris? ex maxima parte ille dicere ſolet, non pro maiore*
Complures. *parte.* Item, *Vereor,inquis,quamplures tibi recõmendo.* Com=
plures dicere debuiſti,tum quia Cic.ſic loquitur,tum quia cõ=
tra præceptum tuũ eſt ubi ais quàm ſuperlatiuo debere cõiun
gi,nec recõmendo dixit Cicero, ſed commẽdo,ut ſuperius te=
ſtatus ſum. R. Recordor. Deinde, Te *(ut dixi) fero oculis,id*
eſt memoria teneo,& te ſemper poſt me feram. Itẽ, *multa me*
fugiunt,id eſt non recordor. Et *non te fugit,id eſt recordaris.*
In oculis ferre L. In *oculis fero,eſt quod ſemper uideor uidere te & alloqui,*
audireq́; pro beneuolẽtia,ut apud Vergilium, Illũ *abſens abſen*
Præ me fero *tem auditq́; uidetq́;.* Præ *me fero, quod nõ diſſimulo,& uoce,*
Fugit me *uultu,geſtuq́; fateor,aut amare me quempiã,aut odiſſe,aut be=*
ne ſentire,ſiue male de aliquo homine, ſiue de re,& quæ ſunt
ſimilia. Multa *me fugiunt,eſt idẽ quod multa neſcio, quaſi illa*
prehendere nõ poſſum,ut Cicero, Sed *tunc ea ratio me fugit,*
id eſt,hanc rationẽ neſciui. At *ſi* Raudenſi *credimus,quæcunq;*
nos fugiunt,ea aliquando ſciuimus, quoniam nemo dicitur non
Recoreor *recordari,niſi quæ didicerat.* Hic *ſecus fit,quia de omni re,ac*
ratione,quæ nobis cogitantibus non occurrit, dicimus eam nos
fugiſſe,niſi Platonem *ſequimur,qui uult dicere eſſe recordari.*
R. Reddo *reddis,reſtituo reſtituis,redibeo redibes ſine h.*
Redhibeo L. Imò *cum h,ut exhibeo,prohibeo,perhibeo,adhibeo.* L. Re
Norma *gula.* Deinde, Norma *eſt maxime in regendo.* L. Imò *norma*
eſt inſtrumentum illud duorum laterum,quo fabri omnia diri=
gunt,ac metiuntur. Inde *quæ recta,dimenſaq́; ſunt,normam ha*
bere dicuntur. R. Relinquere. Deinde, Item *uox mea me defe=*
Deficio *cit,id eſt reliquit,& deficiet tempus enarrantem.* L. Deficio
cum tempus ponitur,ſimilibusq́;, non cum perſona,iunctũ ac=
cuſa

cuſatiuo. Dies enim me deficiet, idem eſt, quod dies mihi deficiet. Sed illo modo per accuſatiuum apud eruditos frequentius. Quæ ſimilia tẽpori dixi, huiuſmodi ſunt, ut Cicero in Verrẽ, Vides te quanta deficiant. Et in eundem, Vox me citius defecerit, quàm nomina. Et in eundem alibi, Vt ſi me in ea querimonia, quam ſum habiturus de iſtius crudelitate, & de caſu Reipublicæ, & indigniſſima morte, non modo uires, uerum etiam uita deficiat. Id mihi præclarum, & iucundum putem. Plinius iunior, Tandem eum patientia defecit. Vxor me defecit, ego nõ dicerem, ſed milites, ſed populi, ſed diſcipuli mei à me defecerunt, hoc eſt, ab imperio, & præceptione mea receſſerunt, aut ſi uis, uxor à me defecit. R. *Reſpondere. Deinde, Nequaquam literis ſatisfacerem, id eſt reſpõderem.* L. *Si literis (ut ego interpretor) eſt ablatiui caſus, ſignificatio eſſet, placatiorem & æquanimiorem facerem te per literas meas, ſin datiui, ſubintel legetur tuis, ut ſit ſenſus, me tuæ excuſationi expoſtulandum, querelæq; purgarem, atq; excuſarem.* R. *Illi ſic obſtrepunt, id eſt reſpondẽt.* L. *Imò ſtrepitu loquentem interpellant, atq; dictis illius ſtrepitu aduerſantur.* R. *Cum hæc diceret, reddere neſciuit, id eſt reſpondere.* LAV. *Cuius hoc exemplum eſt Raudenſis? Apud Ciceronem, Quintilianumq; non ſemel legimus, cur hoc credam, cur hoc uelim, cur fecerim, ſuo loco reddam, id eſt oſtendã, & explanabo.* R. *Reſpicere. Deinde, Totum Luſtrabat lumine corpus, id eſt reſpiciebat.* L. *Imò circuibat, ut idem autor alibi, Luſtra Auentini montem. Reſpicere quoq;, eſt retro aſpicere, quibus exemplis pleni ſunt omnes libri.* R. *Reputare, id eſt, in bonam, uel in malam partẽ aliquid habere, ut homo nullius momenti, id eſt, reputationis.* L. *Imò reputare, eſt ſecum cogitare, ſeu recogitare: ut Boëtius, Cum hæc mecum tacitus ipſe reputarem. Quintilianus, Quoties facta reputaui, flagella mentis ſonant, ultrices uideo furias, & in*

Literis ſatisfacere.

Obſtrepere

Reddere.

Luſtrare.

Reſpicere

Reputo.

quan

quancunq; me partem conuerti, occurrunt umbræ meorum. Liui.lib.XXI. *Vnuſquiſq; ſe,non corpus ſuum ſed coniugem, ac liberos paruos protegere putet, nec domeſticas ſolum agitet curas,ſed identidem hoc animo reputet ueſtras tum intueri manus ſenatum,populumq́; Romanum.* Ecce *aliud eſt putare, aliud reputare, nec homo magnæ reputationis dicitur,niſi ab ineruditis,ſed magnæ exiſtimationis,aut magnæ opinionis,uidelicet quòd homines de eo egregie exiſtimant,atq; opinātur.* R.*Sic exponit Priſcianus in ſexto maioris.* L.*Indecorum eſt labi in errorem imperitorum,qui dicunt Priſciani maioris,minoriſq;,cum unum opus ſit, non duo,eo quidem magis, quòd librum appellant opus,quod conſtat pluribus libris.* R.*Rhetorica & rhetorice in nominatiuo & ablatiuo.* L.*Si Græci carent ablatiuo, quæro an poßit dici in eo caſu rhetorice,quæ Græca uox eſt?* R. *Quintilianus ait, rhetoricen in Latinum transferentes,tum oratoriam, tum oratricem nominauerunt.* L.*Damnat horum nominum inuentores illic Quintilianus,nō probat,ut uult* Raudenſis. R.*Circa unumquodq;.* LA.*Imò unumquidq;,nunc enim eſt ſubſtantiuum,ſecus autem cum adiectiuum,ut unumquodq; nauigium, de quo prius & in opere de elegantia.* R. *Similiter laudes,& uituperia.* L.*Vituperia oſtende quis dicat.* R.*Patronus ergo Verris commutauit perſonam pro facto,nolens ob infamiā eum nominare,ſed Cōſiderate (dixit)iudices uictorem Daciæ, & attendite quantam gloriam nobis comparauit,ſubiugando ipſos* Dacos *noſtræ poteſtati.* L.*Vbi hoc legiſti* Raudenſis? *nunquid orationes* Hor*tenſij habes,qui fuit Verris patronus?quanquam quis nō agnoſcit iſta uerba aliena ab antiquitate?prætere a quis narrat Verrem ſuperaſſe* Dacos?*tantum eum Siciliā contra Pyratas fortiter tuitum eße accepimus. Huic facto ſimile eſt, quòd aliū pro alio nominas,ut* Plinium *pro Quintiliano,interdumq́; illorum uerbis*

Homo magnæ exiſtimationis & opinionis.

Rhetorice

Vnumquidq;

uerbis tua addis,ut ibi,interdũ docti uidentur copiam habere maiorem: quod dicũt omnia, quæ ſciunt,& neſciunt, garriunt, obſtrepũt,latrant,horum uerborum nouem ſunt Quintiliani, *octo poſteriora* Raudenſis. R.*Sed hoc nõ ſatis ne his modo, qui doctrinam hanc ingreſſi nouiter ſunt,cæterũ ne his quoq;, qui aliquid profuerunt.* L.*Dum rhetoricæ præcepta dat* Raudenſis,*uideamus an (quod infra rhetoricen eſt)*Latine *loquatur.Ait,cæterum ne his quoq;,pro ſed ne ijs quidem,nam etſi cæterum,pro uerum,ſiue ſed,accipiatur,tamen hoc loco minus accommodatum eſt.* Hijs *autem nõ reperiri ſatis patet per ea, quæ de his,& ijs ſuperius diximus.* Nequit *enim adeſſe aſpiratio cum gemina ij.etiam nouiter dixit pro recenter,profuerũt quoq; pro profecerunt,prodeſſe enim, ad alios quoq; ſpectat, proficere uerò ad ſe tantũ.* R.*Vnũ enim uerbum proprie,ſignificanterq́; poſitum, totam interdum illuſtrat orationem.* L.*Non uerbũ iſtud eſt,ſed fulgur,quod uno flammarum ictu mundũ omnẽ illuminat,qui enim poteſt unũ uerbum totã illuſtrare orationem præſertim proprium? quippe magis translata orationem illuſtrat, quàm propria:& nullũ debet in oratione eſſe uerbũ,quod non ſit proprium,niſi fuerit ornatũ,hoc eſt, illuſtrius,quàm propriũ,dicendum ergo erit,unũ improprium uerbum obſcurat,occæcatq; ſentẽtiam,& (ſi uis) etiã orationem,non utiq; unum proprium illuminat,ſi cætera parũ apte, parumq́; ſignificanter adhibeantur. Siquidem plus incommodi eſt in uno malo,quàm commodi in uno bono.* R.*Itaq; hoc autoribus non eſt elaboratũ,uel quia non ab his animaduerſum, uel quia difficilis horũ eſt tractatio.* L.*Si alius,quàm* Raudẽſis *foret,qui hæc tam magnifice; iactabundeq; effunderet, quibus uerbis uel quãto impetu,quãta procella in ipſum inueheret? nõ eſt elaboratũ autoribus,quomodo uerba ꝓprie,ſignificanterq́; ponerentur,& ſi hoc non feciſſent, non propter difficultatem*

Cæterum
Ne ijs quidem
His uno i,ſcribi
Nouiter
Recenter
Prodeſſe
Proficere

in hoc non elaboraſſent, quæ difficultas te non retinuit, quare quoniã omnes colores rhetoricos in hoc tuo opere exequeris, quaſi tu præter cæteros de elocutione enucleate, eleganterq́; conſcribas, non ſuſtineo, quin primum, qui ſe offeret, colorem abs te traditum, diſcutiam quàm ucre tradatur, ut ex hoc uelut guſtu aliorum quoq; ſapor intellegatur, nunc quàm proprie, ſignificanterq́; poſita ſint à Raudenſi *uerba tractemus. Primũ coniunxit contra* Latinitatis *rationem ſubiunctiuum cum indicatiuo, quia dicendum erat in utroq;, aut eſt, aut ſit, deinde ſic.* R. *Ariſtotilem:* L. *Licet aliqui uulgo dicant phyſicam, ac metaphyſicam, tamen phyſica, ſiue metaphyſica, inſcribũtur opera illa numero plurali, nec Ariſtotilem dicendum fuiſſe, ſed Ariſtotelem ipſa nos pronuntiatio docet, quippe cum ſic ſemper loquimur, ego, ſum Ariſtotelicus, libri Ariſtotelici, opus Ariſtotelicũ, non Ariſtotilicum.* R. *Deinde, & qui nobis tribuere, quàm multum ſoles.* L. *Quàm multum dixit, pro permultum, contra ſuam ipſius regulam, ſi ſua potius, quàm mea eſt.* R. *Deinde, Sed tamen cum neq; libris ipſis abundamus, nec fieri poteſt, ut non aliqua interdum excidant memoria.* L. *Idem uitium, quod paulo antè attigi, de diuerſis modis in eadem oratione, ſiue in eodem complexu.* RA. *Deinde, Idipſum, quod apprime cupiunt, quàm facile credunt.* LAV. *Quàm facile poſuit pro perfacile, ſiue perquam facile, ſiue quàm facillime. Apprime minus oratorium eſt, ſignificat tamen ualde, producitur q́; media ſyllaba.* R. *Animosq́; mihi quàm familiares oſtendere.* LAV. *Idem, quem modo dixi, error.* RAV. *Deinde, huius enim commentarij cognitio ſtudioſis iuuenibus, & ſi non magnam utilitatem (ut nonnulli iam iudicant) afferet, at certe (quod magis cupio) bonam uoluntatem.* LA. *Commentarium appellat tam immenſum opus, quo nullum ex omni uetuſtate maius extat, præterea uidetur* Raudenſis *non recte intelligere*

Diuerſitas modorum uitioſa.

Phyſica.

Metaphyſica

Ariſtoteles

Quam

Per

Apprime

Commẽtarium

Quintilianum, cuius extrema uerba operis de oratoria inſtitutione hæc ſunt, Habes Marcelle Victori, *quibus præcepta dicendi pro uirili parte adiuuari per nos poſſe uidebātur, quorum cognitio ſtudioſis iuuenibus, & ſi non magnam utilitatem afferet, at certe (quod magis petimus) bonam uoluntatem; non inquit Quintilianus ſuam bonam uoluntatem, ut de ſe ait* Rauденſis, *ſed iuuenum ſtudioſorum, id eſt, animum propenſum ad uirtutes, cum orator in primis debeat eſſe uir bonus, quæ prima ipſius laus eſt, proxima, dicendi peritum eſſe, ut ſolebat dicere* Socrates, *ſatis ſe feciſſe in diſcipulos, ſi bonam uoluntatem illis induiſſet, id eſt, mentem propenſam ad uirtutem effeciſſet.* R. Deinde, *circa elegantiam uocabulorum, ſplendoremq́; uerborum, totus hic liber eſt editus.* L. Editus *dixit pro conditus. Condere enim eſt componere, edere autem, publicare, nec liber quidē, opus hoc appellari deberet.* R. *Stabit ſemper incōcuſſa ſententia, malle imitationē homines ſine arte, quàm artē ſine imitatione poßidere.* L. Neq; *imitatio eſt ſine arte (quia pars artis eſt) neq; ipſa ars citra imitationē fit.* Cum *enim legimus orationes, uirtutesq́; earū intelligimus, tūc imitamur id arte, quæ in illis latet, noſtrū pectus imbuimus, memoriamq́; inſtruimus, niſi ipſum ſcribere, ac loqui orationē, imitationemq́; uocas, qui magis uſus, cōſuetudoq́; atq; exercitatio uocari debet.* Ac *ne dubitare poßimus imitationē artis eſſe partē, & quid ipſa imitatio, qualisq́; debeat eſſe, uno capite Quintilianus oſtendit, ſed initiū poſuiſſe ſat fuerit.* Ex *his, cæterisq́; lectione dignis autoribus uerborum ſumenda copia eſt, & uarietas figurarū, & cōponendi ratio, tum ad exemplū uirtutū omnium, mens dirigenda.* Neq; *enim dubitari poteſt, quin artis pars magna cōtineatur imitatione.* Nā *ut inuenire primū fuit, eſtq́; præcipuum, ſic ea, quæ bene inuenta ſunt, utile ſequi.* Atq; *omnis uitæ ratio ſic conſtat, ut quæ probamus in alijs, facere*

Editus

Conditus

Imitatio

ſic ipſi uelimus. Sic literarum ductus, ut ſcribendi fiat uſus, pue ri ſequuntur, ſic muſici uocem docentium, pictores opera prio rum, ruſtici probatam experimento culturam, in exemplum in= tuentur. Omnis deniq; diſciplinæ initia ad propoſitũ ſibi præ= ſcriptum formari uidemus, & hercle neceſſe, aut ſimiles, aut diſsimiles bonis ſimus. Similes raro natura præſtat, frequenter imitatio, ſed hoc ipſum, quod tanto faciliorem nobis rationẽ re rum omnium facit, quàm fuit ijs, qui nihil, quod ſequerẽtur, ha buerunt: niſi & cũ iudicio apprehenditur, nocet. Deinde ſubdit præcepta imitationis, Poſt quæ de imitatione non hiſcere mole= ſtiſsimum foret. At Raudenſis uocabula quædã exponit, & be ne dicta ab autoribus ſine illa traditione, & alia multa ad rem nihil pertinentia, inculcat. R. Reuertor. Paulopoſt, Accipiet reduces, id eſt, reuertentes, dixit Vergilius. L. Seruius melius,

Reduces qui exponit reduces pro à periculo domũ reuerſos. R. Præ=

Præpoſteri poſteros habes tabellarios, id eſt, redeuntes. L. Non inter= noſcimus quando aliorum, quando Raudenſis exempla ſunt, opinor aſtute hoc facit, ut ſua quoq; ipſius exempla ueterum eſſe exiſtimemus. Hæc uerba Ciceronis ſunt in epiſtola quadã hoc ſignificantis, quòd tabellarij nihil ordine, nihil tempore agunt, ut iterũ in Lælio: Præpoſteris utimur conſilijs, & acta agimus, deinde conſultamus: cum antè cõſultare, ac deliberare deberemus, deinde agere. Et Quintilianus, Præpoſtera res eſt, filium occidere, deinde erubeſcere, id eſt, peruerſa, & quaſi inuerſa res eſt. R. Signum tibicinum ad armigeros reuocan=

Tibicines dos. L. Tibicines frequenter Raudenſis ponit pro tubicines. Tibicines ſunt, qui breuia illa organa inflant, multis in ligno

Tubicines ipſo (ſi lignea fuerint) foraminibus uocem diſtinguentibus: tu=

Armiger bicines uerò, qui tuba canunt. Armigeros autem non eſſe mili= tes, & qui eſſent, in elegantijs dixi. R. Ego Quintiliano hac in parte non ſatis adhæreo, ut motus pro arbitratu meo in ani=

mo ha

mo habere poßim, & gemitus, & ſingultus, & lachrymas ueras fundere, flent de facili mulieres : imò & uiri gregales, & inepti, animi magnitudinem neſcientes: ſimiliter effœminati quidam, ut aliquando hiſtriones, & mimi : idcirco Quintilianus ipſe exemplum (ut ſibi crederemus) eduxit, dicens. L. *Ne quid foret, in quo non uideretur à ueteribus diſcrepare, reprehēdit tertiam partem oratoriæ artis ſtoicus noſter.* Nō *ſentis* Raudē*ſis, te* Ciceroni *quoq;, atq; ipſi ueritati, omniq; indoli* Romanæ *repugnare? an non mouit lachrymas* Cicero*? certe ex arte, non quia lachrymæ ipſæ uel actori, uel auditoribus ſua ſponte erumperent: negas adhuc? Stulte igitur* Cicero *de mouendis lachrymis præcipit, quid?* Marius *in cauſa* Aquilij Antonio *perorante non flebat? aut non oratio ipſa* M. Antonij *id efficiebat, mœſta, flebilis, & appoſita ad lachrymas commouendas? non uniuerſus populus* Romanus *lachrymas fudit* Cn. Graccho *necem fratris deflente? non mille alios legimus audientiū lachrymas concitaſſe, ſola ui orationis? non denique ſancti ipſi, atq;* Apoſtoli *& fleuerunt, & fletum auditoribus excuſſerunt? nō* CHRISTVS *& fleuit, & fletum non tantum mouit, ſed flere nos iußit? Quid? non ipſa lectione, rerum mirabilium ab optimis auditoribus compoſitarum ita mouemur, ut iram, gaudium, timorem, ſpem, dolorem cōcipiamus, & ſæpe lachrymas erumpentes cohibere nequeamus? quid de ſe excellentißimi quique confitentur?* Ego *de me fortaßis tanquam de mollis affectus, & fœminei pectoris homine, fatebor, cum* Odyßeam *primum legi, multis in locis, ita multæ cum ſingultibus lachrymæ manabant, ut nec efferre uocem, nec inſpicere literas poſſem, & hoc in re fabuloſa atq; poëtica : quid facturus in uera, aut quam ueram eſſe crederem? atque ab hoc poëta longe omnium præſtantißimo, nemo non heroum qui ad* Troiam *pugnarunt, inducitur aut indignatione, aut dolore, aut miſericor-*

Fletū concitari, ui orationis.

Fletus uirorum magnorum.

dia

dia, aut gaudio, aut deſiderio lachrymaſſe? & certe humani po tiſsimum homines nec agreſtes, nec efferati, uel ſponte, uel ad actionem optimi oratoris in fletum erumpunt, hiſtriones autẽ (quos effœminatos ait) non in rebus effœminatis, ſed magnorum principum (utpote in tragœdijs, nam in comœdijs minus hoc accidit) lachrymas mouent, quod opus non niſi optimorũ hiſtrionum eſt, & optimorum oratorum. R. Rigidus, infractus. L. Infractum pro non fracto accipit, quod (quantũ memoria repeto) pro fracto frequentius accipitur, ut apud Vergiliũ, Turnus ut infractos aduerſo Marte Latinos. Ergo præfractum dicere debuerat, pro rigido ac ſeuero, ut apud Ciceronem, Cato noſter nimis præfractus, ærarium defendere uidebatur. R. Ripa. L. Quatuor nomina attingit, quorum nullum aut planè, aut uere exponit: ripa, alueus, crepido, riparia: quæ ipſe & planius, & uerius exponam. Ripa ſic eſt extremitas terræ quam aqua fluminum, torrentium, riuorumq́; alluit, ut extremitas terræ, quã alluit mare, eſt litus, niſi quòd ripæ poſſunt eſſe arduæ, litora uerò nemo uocat ſcopulos præruptamq́;, atq; imminentem mari terræ altitudinẽ, quæ proprie rupes dicitur, ſiue mari impendeat, ſiue plano. Lacuũ autem ſtagnorumq́;, ac magnarum paludũ magis litus, quàm ripa dicitur, qui propius ad imaginem maris accedunt, ut ſint tantum ripæ aquarũ currentium, excepto Helleſponto, & ſi quid eſt tale, quarũ (ut ſic dicam) lectus uocatur alueus. Crepido eſt ora terræ, quã aqua alluit, ex hoc appellata, quòd ibi aqua alluẽs crepat, crepitat'ue cum currit, aut undas appellat, licet Græci ſibi huius nominis originem uendicant. Per metaphoram uerò & putei extremã oram, quæ ad puteum reſpicit, quod uulgo dicitur os putei, & nomen extremitatem ſolemus crepidinẽ appellare, ut apud Hieronymum: In crepidine uiæ. Riparia autem nõ inuenitur, licet Genuenſes, & alij quidam oram maritimam ipſorum ripariam uocent

Infractus | Præfractus | Ripa | Litus | Rupes | Alueus | Crepido | Os putei | Riparia

uocent, quaſi mare ripas habeat. R. *Riuula diminutiuum de riua.* L. *Rima, & rimula ſcribendum eſt, alioqui neſcio quid hoc nomen ſit.* R. *Sacrificare.* Deinde, Nullo modo ſe diues *extulit, id eſt extra uitam ſe tulit.* L. *Imò ad ſepulturā ſe exportauit.* Eſt *enim extulit ſe, id eſt exaltauit ſe, uenit tamen ab efferro, ut efferam eum laudibus, & extuli illū præconio meo,* Efferre *tum ab extollo: ut, noli me ſupra modū extollere, ego te infra meritū extuli. Itē extuli ab efferro, id eſt ad ſepulturā, uel extra urbem tuli. ſiquidē ueteres (niſi forte imperator, aut magiſtratus, aut ſingulari quodam merito inſignis) ſolebant extra urbem ſepeliri, & præcipue honeſti homines circa uias, inde frequenter epitaphia ad uiatores diriguntur, eoq́; cum dicimus, elatus eſt, ſignificamus ad ſepulturam, ſiue ad rogum extra ur*bem *domum'ue, nam poteſt eſſe domi, qui extra muros latus eſt.* Elatus eſt R. *Parentare eſt umbris mortuorum, aut tumulis parere, obſequi, miniſtrare.* Parentare L. Hieronymus *exponit pro conuiuium facere in honorem mortui, proprie autem parentare eſt mortuo, præſertim in templo, hoſtia humana ſatisfacere, eiuſq́; manes hoſtili ſanguine placare, ut* Achiles Patroclo *fecit, &* Aeneas Pallanti *facere deſtinauerat.* Cicero de Antonio dixit: Quod Cineribus *Cæſaris cum ipſius* Ciceronis *tum aliorum multorum cruore parentare uellet.* Mirorq́; *cur à pareo traducat hoc uerbum* Raudenſis, *& non à pari, ſiue à parente, cum hæc primam breuem habeant, pareo uerò longā.* R. Operari *deos religioſe, & ex ſacrificijs ſumma ueneratione litare, uel conuiuari.* Vergilius, in primo Georg. *Lætis operatus in herbis. exponit* Nonius, *ſed ego non memini.* L. *Quid non meminiſti* Raudenſis ? Nonium'ne *hoc dixiſſe in* Vergilium? *ita'ne memoriter, ut ne repetere quidem libros uelis? ſi non recordaris, euolue autorem: ſin male dicere exiſtimas, profer ſententiam tuam.* Præterea *litare aut non exponis, aut minus* Litare

rectè

recte exponis, ſignificat enim ſacrificio deos propitios impetrare, hoc eſt, cum aues addicunt, aut cũ exta bene promittũt, ut frequenter legimus de multis ducibus, eos, cũ ſacrificaſſent, litare nequiſſe. R. Sacerdos. Deinde, Eſt magis latinum nomẽ quàm presbyter, id eſt, epiſcopus, & quàm &c. L. Quod ait, non probat, nos autem ſciamus ſacerdos eſſe nomen latinum, presbyter uero Græcum, de quo latius in alio diſputauimus opere, uerum ibi de ui nominis, hic autẽ de ſola ſignificatione, ac uoce, quam è Græco ſumus mutuati, præterquam quod non presbyterus dicimus, ſed presbyter, cum ratio magis illud exigat, quàm hoc, niſi eadem ratione à presbyteros declinemus presbyter, ut ab alexandros alexander, nõ alexandrus, ab antipatros antipater, non antipatrus, à menandros menander, non menandrus. Verg. tamen ab euandros, & euãder dixit, & euãdrus, presbyter apud Græcos adiectiuũ eſt, ſignificatq́; in comparatione, ut apud nos antiquius, pro melius. R. Sacrariũ. Deinde, Paſtophorium, ubi ſacraria reponuntur. L. Sacra reponuntur, nõ ſacraria, hæc cõtinent, illa cõtinentur, nec paſtophorium eſt ſacrarium, licet Græci quidã ſic exponunt, dicẽtes eſſe gazophylacium, alij uerò thalamũ nuptialem, cũ quibus propè ſentit Hieronymus, qui in Iſaiam ait, Paſtophorium eſt thalamus, in quo habitat præpoſitus templi. R. Saltẽ. Deinde, Emicat in currum, id eſt, ſaltat. L. Salit dicere debuiſti, aut inſilit, ſaltare enim tripudiare eſt, illinc uenit ſaltus, hinc ſaltatio, quod eſt (ut Vergilianis uerbis utar) pedibus plaudere choreas. R. Sanitas. Deinde, Sana Philumena eſt? Pamphilus, meliuſcula eſt, id eſt, pauliſper melius. L. Imò aliquantulo melius habet, pauliſper enim eſt per aliquantulũ tẽporis. R. Satelles. Deinde, Emiſſarius, id eſt, ſicarius. L. Hoc ipſe nõ reperi, ſed pro eo, qui ante exercitũ mittitur uel ad explorandũ, uel ad præliũ laceſſandum, aliqui appellãt arietẽ emiſſariũ eũ, qui emiſſus in ſolitudi

Presbyter Sacerdos

Sacrarium Paſtophorium

Salto Salio

Meliuſcula eſt

Pauliſper Emiſſarius

litudinem eſt,uel qui ad generandam ſobolem emittitur, ſed ui detur ratio uelle,ut dicatur admiſſarius unde admiſſura,quãdo mares brutorũ admittuntur ad fœminas, ſed de hoc alio loco dicetur. R. *Siccarius à ſicca, id eſt,gladio abſconſo in ligno.* L. *Vt ita ſit,quòd ſica abſconſa eſt in ligno,cur nõ illud Quintiliani addebas,ſicarios eos etiã appellari, qui cædẽ telo quocunq; cõmiſerint.* R. *Scamnũ.*Deinde, *Nam papa in ſuggeſto, cardinales in ſubſellio inferiori ſedent.Suggeſtus enim eſt regalis ſedes.* L. *Imò ſuggeſtum eſt locus ſuperior, unde ad populum ſenatum'ue orationẽ habemus: hinc eſt, quod dicitur quis ex ſuperiore loco orare, quod ſignificat Cicero cũ Prætor ad populum inquit,Hic autem locus ad agendũ ampliſſimus,ad dicendum ornatiſſimus eſt uiſus Quirites,quodq́; probat Raudẽſis.Exemplum ex eodẽ Cicerone ſumptũ, Idem cũ in cõmunibus ſuggeſtis cõſiſtere nõ auderet, cõcionari ex turri alta ſolebat.T.Liuius lib.VIII.ſic ait:Naues Antiatim partim in naualia Romæ ſubductæ,partim incẽſæ, roſtriſq́; earũ ſuggeſtũ in foro extructum,adornari placuit,roſtraq́; uel templũ appellari.* R. *Scelus.*Deinde, *Terentius dixit Ah minime gentium, id eſt,nequiſſime.* L. *Pro nomine (quantum intellego) accipit Raudenſis minime,cũ ſit aduerbium:idemq́; eſt minime gentiũ, quod minime,ſicuti ubiq; gentium,quod ubi, nuſquã gentium idem,quod nuſquã,ſiue nequaquam.* R. *Scire.*Deinde, *Quare uiderit Epicurus,id eſt.ſciat.* L. *Imò uideat,hoc eſt,huius rei illi cura ſit,uel huius opinionis ille rationem reddat, non ego, de hoc in elegantiarum opere diximus.* R. *Scopere,in pſalmo habetur, ſcopebam ſpiritum meum.* LAVR. *Hieronymus in Iſaiam tam in ipſius Iſaiæ uerbis, quàm in ſuis,ſcopare ait,non ſcopere,hoc eſt primæ coniugationis uerbo uſus, non tertiæ,niſi me codex fallit.* R. *Scribere.*Deinde, *Cicero ait,Sæpe ſcribam ad te,tu ad me uelim, nunquam dicit tibi.*

Admiſſarius Admiſſura

Sicarij

Suggeſtum

Templum

Minime Vbiq; Nuſquam gentium

Videat

Scopare

Scribo ad te, ſcribo tibi.

L.Hoc

L. *Hoc iterum ſuperius præceperat timuit enim, niſi obliuione factum eſt, ne tam eximium elegantiæ præceptum nō ſatis aduerteretur, niſi repetiſſet, quod ſi uerum eſſet, nimirū & Raudenſi ob hoc inuentum gloriari liceret, & ego ut confiteor, erubeſcerem, qui hoc non aduertiſſem, cum de elegātia ſcripſi. Verum hoc non me fefellit, ſed illum: nam (ut taceam alios autores) ille ipſe, quem Raudenſis protulit, ita Trebatio ſcribit, Scripſit ad me Cæſar perhumaniter, nondum te ſibi ſatis eſſe familiarem propter occupationes ſuas, ſed certe fore, cui ego quidem reſcripſi: non dixit, ad quē ego reſcripſi. Iterum circa finem, Scribit enim ipſe mihi ſibi gratias agere debere. Et iterum in tertia ab hac epiſtola: Sed tu in iſta epiſtola nihil mihi ſcripſiſti. Et multis adhuc alijs in locis. Idem in Philippicis: At etiā literas, quas me ſibi miſiſſe diceret, recitauit homo, & humanitatis expers, & uitæ communis ignarus.* R. *Secretus. Deinde, Penetralia, & aditus ſunt loca ſecreta.* L. *Adytum non aditus dicitur, uidelicet cum y, non cum i, ſignificatq́; ſecretiorem, & (ut ſic dicam) inacceſſam partem templi, & quaſi ſancta ſanctorum: ſic autem proprie templorum penetralia dicuntur adyta, ut ianua, ualuæ, ut Cicero in Ver. Quæ multos annos ad ualuas Iunonis Samiæ ſteterūt. Et in eundem poſtea, Conuulſis repagulis, effractiſq; ualuis, demoliri ſignum, ac ueſtibus labefactare conantur. Nam quod Ouid. inquit: Argenti bifores radiabant lumine ualuæ. Domus ſolum pro templo accipienda eſt, cum templum nihil ſit aliud, quàm domus dei alicuius, etiam ualuæ curiæ, locorumq́; ſolennium dicuntur.*

[margin: Adytum; Ianua Valuæ.; Domus Templum]

R. *Senatorum. Deinde, Cicero autem de ſenectute tantum aliquando ſenectuti honoris tributum ſcribit, quòd ut quiſq; natu grandior eſſet, ita prior in ſenatu ſententiam rogaretur.* L. *Cur Ciceronis uerba deprauas, & eum barbare loqui facis? nō dicimus grandior & prior inter plures, ſed inter duos:*

[margin: Comparatiuū.]

roga

rogaretur etiam dixit pro rogabantur, quod ideo ipſi cõtigit, quòd pro illo, ut, quod erat accõmodatius, dixit quod. R. *Seneca.* Deinde, *Quintilianum nominat Seneca nono declamationum ſuarum libro dicens:* Tranſeo *iſtos; quorum cũ uita fama extincta eſt.* L. *In hunc errorem incidit* Petrarcha, *qualia multa peccat* Vincentius *hiſtorialis, ut alij multi ex plebe illiteratorum, qui alium pro alio, uel autorem, uel principem uirũ ponit, uelut* Statium Tholoſanum, *pro* Statio Cæcilio, *ac tres Catones pro uno, duosq́; Scipiones pro uno, neſciẽtes quo quiſq; tempore fuerit, ita hi duo non uident Quintilianum plurimis annis ſuperſtitem Senecæ fuiſſe, quippe qui opus de inſtitutione oratoria ſub* Domitiano, Traianoq́; *compoſuit, & mentionem* Plinij *iam mortui facit, ſicut & ipſe Plinius de Seneca mortuo. Senecam uerò à* Nerone *interfectum, qui ſenior Quintiliano circiter octoginta annos fuit, quiq́; (ſi ipſi credimus) potuiſſet audire Ciceronem qui ante Quintilianum obijt circiter centum quinquaginta annos. ergo alius Quintilianus fuit, de quo Seneca meminit, & forte pater Quintiliani aut auus.* Nam *pater Quintiliani eloquens ſanè fuit, ut quodam loco filius ipſe teſtatur, afferens orationis illius teſtimoniũ.* Quod *ſi ita eſt, non ex Calagurritana urbe oriundus eſt, ut* Hieronymus *ait: ſin illinc eſt, ergo nec pater Quintiliani fuit, de quo facit Seneca mentionẽ, quoniam* Calaguræ *non* Romæ *eloquentiam exercuit.* Nam *idem* Hieronymus *ait,* Galbam *(qui fuit imperator poſt* Neronem*) duxiße Quintilianũ ex* Hiſpania, *ut* Romæ *rhetoricam doceret, de quò aliàs plura dicemus, hoc tantum dixiſſe cõtenti, Quintilianũ hunc à puero* Romæ *fuiſſe eruditũ, &* Hieronymum *ita in Quintiliano potuiſſe errare, ut fecit in* Bruto, *quẽ ait duxiſſe* Porciam *Catonis filiam in matrimoniũ uirginem, quæ fuerat* Bibuli *uxor, ut* Plutarchus *ait:* De *Seneca autẽ, an unus ſit, an duo, minus diligenter attigit, cõtentus ſen*

Senecæ ætas. Ciceronis ſeculum.

A tentia

tentia,neſcio cuius Sidonij poëtæ,nec animaduertit Quintilia=num teſtimonium afferre Senecæ in tragœdijs, ubi Medæa ad Creontem loquitur, Quas peti terras iubes? & tamen unũ Se=necam inter legendos nominare, cuius & epiſtolæ, & dialo=

Senecæ duo *gi & poëmata & opera philoſophiæ ferantur.* Tamẽ *duo exi mij Senecæ fuerũt,ut Martialis teſtatur:qui fuit æqualis Quin tiliani Iuuenaliſq́;,ait enim:*Binosq́; *Senecas,& unum Lucanũ facunda loquitur Corduba.Cæterũ,an idem ſit,qui tragœdias, & alia opera condidit,dubitari poteſt,certe qui nouæ tragœ=diæ autor eſt,Seneca maior non fuit,de quo aliàs ſuo loco dice mus,nam de ementitis ad Paulum, & Pauli ad eum epiſtolis,*

Secta Factio *in alio opere diſputauimus.* R. *Secta.* L. *Sectam & factionẽ idem eſſe uult:cum ſecta ſit inter philoſophos,aut philoſophis ſimiles, factio autẽ inter potẽteis ciues, ut ſuperius oſtẽdimus.*

Senſus R. *Sentire.* Nonius *ait,ſenſus,qui ſentiunt: ſenſa quæ ſentiun=tur.* L. *Cur non afferebas ad hanc rem Quintilianum qui eã exponit planius,inquiens:* Non *raro tamen & ſic locuti ſunt, ut ſenſa ſua dicerent, nam ſenſus corporis uocabantur : ſed cõ ſuetudo iam tenuit,ut mente cõcepta ſenſus uocaremus.* R. *Sen*

De ſententia *tentia eſt color rhetoricus Ciceronis.Quem ſi imitari collibue rit,non incongrue conuenit exordio,modo nõ ponatur in prin cipio, tunc enim incideret illud exordij uitium, quod appella=tur commune,& uulgare.* L. *Hoc eſt quod me promiſi red=diturum,quo ſe primum offerret loco,ideoq́; quæ hic dico, ea dem in cæteris,aut ſimilia poſſem dicere, nam quis iſtas minu=tias præceptorum aut tradidit, aut traditas cuſtodire poſſet? præterea, quis te* Raudenſis *docuit ſententiam facere uitium, quod dicitur commune,& uulgare? ſi enim ita eſſet, omnis ſen tentia uitioſa eſſet, ſiquidem uitium commune, aut uulgare in qualibet parte orationis committi poteſt, non tantum in exor*

Exordia a ſen tentia. *dio: atq; in ipſo exordio infinitæ ſententiæ reperiũtur,ut apud*

Quin

*Quintilianum:*Fas eſt uita periclitari,qui natum ſe meminit le ge pereundi.Et Cicero in Salluſt.ſic exorſus à ſentẽtia,Ea demum magna uoluptas eſt Criſpe Salluſti,æqualẽ ac parem uer bis uitam agere.Statimq́; poſt,Neq; qui uiuit ut tu,aliter ac tu loqui poteſt:nec qui tam illorũ ſermone utitur, uita modeſtior eſt.Nec longe poſt,Non enim procacitate linguæ,uitæ ſordes eluuntur. R. Sed tale ſit exordij principium, quale Cicero præcipit. L. Quod iſtud genus principij eſt? neq; enim unũ eſt exordiendi genus. R. Valet in confirmatione, & confuta tione. L. Cur non in narratione? ut pro Milone Cicero: Quod quiſq; ſeruos ſuos in tali re facere uoluiſſet.Et Quintil. Semper apud ſolicitos in deterius prona perſuaſio eſt.Et alibi: Scitis, quàm negligenter cuſtodiat ferrum bona conſcientia. Cur non in egreßione?ut idem Cicero,& pro eodem, Fabulã uanam,fictam,falſam perhorreſcimus. R. Concluſioni autẽ conuenit per amplificationẽ & cõmiſerationem. L. Ergo ſine amplificatione,& cõmiſeratione ſententijs uti nõ poßumus,er go omnes ſententiæ,aut lachrymas mouent,aut indignationẽ. An illud:Difficile eſt tacere,cũ doleas.Aut illud: Nihil eſt tam populare,quàm bonitas.Aut illud:Nulla eſt tanta uirtus, quæ dulcedine gloriæ nõ tangatur,aut infinita huiuſmodi uerſantur in lachrymis aut indignatione?O quàm longe, & ab arte,& ab uſu abeſt,qui hoc de ſententia ſentit. R .Cõgruit generi de monſtratiuo,maximeq́; deliberatiuo generi. L.Si indignationi, ac miſerationi congruit ſententia,color profecto non minus iu diciali conueniet,in quo maxime indignatio,cõmiſeratioq́; uerſantur. R. Etiam honeſto nonnunquam in dubio. L. Vix di ci poteſt quantopere Raudenſis ineptiat, qui honeſtum genus cauſæ, & dubium cum genere demonſtratiuo, deliberatiuoq́; coniungit,quaſi aliquid ſimile inter ſe habeant.Verũ quia non nihil hac in re etiã Victorinus errauit,nõ ſatis intellegẽs in quo

Sentẽtia in narratione.

Egreſſio.

Sententiæ uariæ.

Sententia in iudiciali.

Genera cauſarum. Demonſtratiuũ. Iudiciale. Deliberatiuum.

differant tria genera cauſarum, demonſtratiuum, deliberatiuũ, iudiciale, ab alijs quatuor generibus cauſarum, ſeu quinq;, honeſto, turpi, ambiguo, humili, admirabili, reddam ipſe differentiam. Omnis cauſa aut de præterito eſt, aut de futuro. ſi de præterito, aut pro noſtra uoluntate laudamus, uituperamus´ue, aut alium accuſamus, petimus´ue, ſiue defendimus. Illud demonſtratiuum genus cauſæ eſt, hoc iudiciale. Si de futuro conſultamus, hoc erit deliberatiuum. Item omnis cauſa aut in lite eſt, aut extra litem: ſi in lite, iudicialis eſt: ſin extra litẽ, aut in cõſultationẽ uenit, quod eſt deliberationis: aut laudamus, uituperamusq;, quod eſt generis demonſtratiui. At illa alia quatuor non ſunt niſi procemij, quæ eſt una pars orationis, nec cõmunis ambarũ partium, ſiquidem cauſa iudicialis cõmunis eſt actoris, & rei, ut Milonis, & Clodianorũ. Deliberatiua, ut Fabij, & Scipionis de traducendo in Africam exercitu. Cõmunis eſt demonſtratiua, ubi hinc laudatur, illinc quiſpiã uituperatur, ut, tu laudas Dionyſium, ego uitupero, utriuſq; perſonæ cõmunis eſt. An in exordio ſecus fit, ponamus ipſius uerba Ciceronis, ut pro uiro forti contra parricidam. Cauſa erit iudicialis, & hæc tam ad parricidam pertinet, quàm ad uirum fortem. ergo una erit amborum, in procemio uerò diuerſa: nam ſua cuiuſq; erit, altera uiri fortis, altera parricidæ, illa quidem honeſta quòd pro uiro forti, & eo honeſtior, quòd contra parricidam: hæc uerò turpis, quòd pro parricida, & eo turpior, quòd contra uirum fortem. Erũt itaq; duæ cauſæ, ac diuerſæ, & inter ſe plerunq; cõtrariæ, ut cõmunes eſſe nullo modo poſſint, neq; uerò uis hæc cauſæ honeſtasq;, aut turpitudo ad cauſam illam, quæ & controuerſia dicitur, aliquid pertinet, ſed eſt præſumpta quædam hominum opinio de actoris parte, uel rei, quod partem hãc honeſtam eſſe exiſtimant, illam turpem: neq; id ſemper recte, cum de bona poſſint male ſentire, & de mala bene, quod etiã ſæpe

Cauſa iudicialis. Deliberatiua. Demonſtratiua. Communis.

uſu uenit, adeò ut fortis uiri cauſa queat eſſe iniuſta, & parricidæ iuſta: non enim perſonæ faciunt cauſam bonam, aut malā, ideoq́; orator cum intelligit partem quam tuetur, laborare infamia, apud iudicum, auditorumq́; mentes purgat infamiam, cōciliatq́; eorum animos ad bene ſperandum de cauſa, quam acturus eſt, & quantum fieri poteſt, contrahit in exordio beneuolentiam ſibi, & ab aduerſario alienat, ut poſtea probationem ipſius cauſæ in qua iudicium pendet, audiant, de iure noſtro bene, de aduerſarij male, iam opinionem quandam præſumentes, ideoq́; hoc honeſtum genus cauſæ apud Græcos ab illo honeſto, quod uirtutem ſignificat, & hoc turpe ab illo, quod uitium diuerſo nomine appellatur, dicitur enim ἔνδοξον & ἄδοξον, *quaſi bonæ famæ, & malæ famæ. Quod etiam probant cæterorum generū nomina, dubium, humile, admirabile, & ſi quod eſt aliud, non mutant genus cauſæ, quo minus ſit, aut iudiciale, aut deliberatiuum, aut demonſtratiuum, ſed tantum innuunt auditorum tacitam quandā uel de noſtra, uel de altera parte opinionem, quæ plerunq; nihil ad ipſam cauſam facit, eoq́; extra ipſam probationem cauſæ. nam procemium quoq; magis ſatelles, ac famulus cauſæ eſt, quo cauſa ferè tractatur. Sed hæc ſatis, pergamus ad reliqua.* R. *Magis id conuenit coniecturali, & iudiciali, quàm legitimæ.* L. *Quomodo iſtud probas? an legalis materia minus ponderis habet, quā cæteræ, & quod coniecturalis recipit, id legitima non recipiet? Quid, non legitima uerſatur in coniectura frequenter, ſemperq́; aut coniecturæ, aut finitioni, aut qualitati ſuccedit, quæ ſunt ſola capita conſtitutionum?* R. *In argumentando confirmationi, & exornationi tantum.* L. *Argumentatio eſt pars confirmationis, non confutationis: nam confutationem Ariſtoteles non numerat inter partes orationis, hoc ipſo, quòd qui confutat alteram partem, confirmat ſuam. Eſt autem idcirco argumentatio pars*

Procœmium

Legalis materia.

Argumentatio
Confutatio.

confirmationis, & ,ſi uis, confutationis, quia non tantum argu mentis confirmatio confutatioq; conſtat, ſed etiam teſtibus, tabulis, alijsq; nonnullis: quod ſi confirmationi cõuenit: ergo & confutationi: ſed his conuenit: ergo & omnia argumentationi. R. *Item figuræ graui, & mediocri aliquando etiam attenuatæ cõuenit cũ ipſa attenuata ad mediocrẽ trãſit.* L. *Quaſi omnes ſententiæ graues ſint & mediocres, ac non etiam plurimæ attenuatæ, ut enim materia uel grãdis, uel parua, uel mediocris eſt, ita ſententiæ uariæ reperiuntur: nec tantũ ſub hac trium generum uarietate incluſæ, ſed ſub alia mille genera: ſunt enim dulces, acres, triſtes, lætæ, honorificæ, laſciuæ, mordaces, blandæ, flebiles, inuidioſæ, & aliæ, quas perſequi longum eſt, in unũquodq; cadentes cauſæ genus. At enim ut ſibi credamus, affert è Terentio exemplum.* R. *Quod animaduerſum à Terentio nonnullis locis uidemus, cũ præſertim ſermo datur pluribus, ut Simoni in Andria: & alijs grauibus, & bonis uiris, ut Chremeti, cum Menedemũ alloquitur in principio Heautonti. tũc enim liceret uti ſententia.* L. *Vbi nõ apud Terentiũ eſt aliqua ſententia? an nõ ſtatim libertus Soſia non pauciora ſententioſe dixit, quàm Simo patronus & ſenex? ueluti illud, Nam iſta cõmemoratio, quaſi exprobratio eſt immemoris beneficij. Et iterũ: Nam apprime in uita utile credo, ne quid nimis. Atq; iterum: Obſequium amicos, ueritas odium parit. Et iterũ: Nam ſi illũ obiurges, uitæ qui auxiliũ tulit: quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum? Et hoc quidem in narratione, in qua non uult Raudenſis locum eſſe ſententijs, cum in eodem loco Simo dicat & ipſe nonnulla ſententioſe, quale eſt illud. Nam qui cũ ingenijs conflictatur eiuſmodi, neq; cõmouetur animus in ea re tamen: ſcias poſſe habere iam ipſum ſuæ uitæ modum. Et iterũ: Ita ut eſt ingenium omnium hominum procliue à labore ad libidinem.* R. *In epiſtolis maxime ad confirmationem narrationis*

Sententiæ attenuatę, genera attenuatarum.

Sententiæ in Terentio plurimæ.

tionis,uel petitionis,aut etiam concluſionis. L. *Alia'ne ratio eſt utendi ſententijs in epiſtolis, quàm in cæteris ſermonibus? cum plurimæ epiſtolæ ſint graues,ac ſublimes,multumq; admonitionum,& præceptorum continentes, proximeq; accedẽtes ad ſummum illũ gradũ,qui eſt in orationibus,quemadmodum multæ ſunt orationes, præſertim aliquibus in locis quotidiano ſermoni proximæ:quid porrò dices de libris,quales ſunt dialogi,aut ex perſona ipſius autoris?* R. *Aliqui tamen utebãtur in exemplo,ſed non Cicero & antiqui.* L. *An non ſentẽtioſe locutus eſt Cicero pro* Milone?*Pudicitiam cum eriperet militi tribunus militaris in exercitu* C. *Marij,propinquus eius imperatoris interfectus ab eo eſt,cui uim afferebat.*Facere *enim probus adoleſcens periculoſe, quàm perpeti turpiter maluit. Atq; ille ſummus uir ſcelere ſolutum, periculo liberauit.* De*niq; hæc præcepta ita perplexa,ita dura,ita difficilia,etiamſi forent uera, mihi uidentur,ut iam nunc deſperarem me illa cuſtodire poſſe.*Nam *ad ſingulos colores,aut totidem,aut plura præcipit:uerum quid ago, & retexo reprehenſionem meam?* Redeo *enim in memoriã,hæc* Alanũ,*& alios quoſdam (quorum nomina pro amicitia noſtra proferre uereor) tradidiſſe, in quos mea accuſatio præcipue quidem cadit, ſed nonnulla quoq; in* Raudẽſem *ipſum,qui uel ſtulta dicta imitari,uel(quod turpius eſt) aliena pro ſuis habere uoluit.* Hoc cõtra alterum *illud è noſtro addimus,*Ire *in ſententiam pedibus, eſt alterius ſententiæ non uerbo,ſed corpore accedere: ut apparet cum ex alijs multis locis, tum uerò è ſeptimo Liuij libro, ubi* Decius *ad commilitones, qui ſecum obſeſsi intempeſta nocte erant, orationem habens inquit:*Qui *hoc ſentîtis in dextram partem pedibus tranſite,quæ maior pars erit,eo ſtabitur conſilio.*De*inde peracta oratione dicitur,* Omnes *in dextrã pedibus tranſierunt.*Hæc *ratio inuenta eſt, quòd nonnunquam longum eſt*

Sententiæ in epiſtolis.

Sententiæ in exemplo.

Alanus.

Ire in ſentẽtiam pedibus.

audire ſingulos, dum plurima ſunt, uel duo capita ſentẽtiarum ſunt, ut expeditius res fiant. Aliquando ne pedibus quidem ire præ multitudine ad ſententiã poſſumus, ideoq́; manu ſententiã ſignificamus. Quod Quintilianus intelligit, ubi ait: *Manibus pedibusq́; imus in ſententiam neceſſitatis.* R. *Sequitur deinde, Inuitationes.* Cicero, Liuius & alij antiqui nõ dicerent à ſequẽti, ſed inſequenti, & dies inſequentes, non ſequentes. L. Imò frequenter & ſequens, ut ille menſis fuit foris periculoſus, ſequens non minus domi. R. *Seruus.* Paulopoſt, *Detititij ſunt, qui ante libertatem ob manifeſtam culpã à dominis ſuis ſtigmata uel tormenta perpeſſi ſunt.* L. Hoc mihi inauditum eſt, ſed dedititios eſſe omnes, qui ſe uel hoſtibus dedũt, ut ciuitates obſeſſæ, præſertim deſperantes ſe poſſe urbem defendere, aut caſtra: uel qui metu hoſtium alteri principi, aut populo ſeſe dedunt, ut periculis impendentibus liberentur. Quod fecerunt cum alij plurimi, tum Campani, cum metu Samnitium ſeſe dedidere populo Romano. Per abuſionem tamẽ dicimus, ego ſum dedititius tuus, id eſt, tibi deditus, atq; tuo imperio obnoxius. R. *Clientela eſt multitudo ſeruorum.* L. Imò eorum, qui potentem aliquem ciuem, principem'ue fauore proſequuntur, & cuius dignitatem factionemq́; tutantur, ducti aliqua mercede, uel beneficio. Forte Raudenſem fefellit, quod Lucanus inquit, Emptiq́; clientes. Verum non de ſeruis loquitur poëta. Non enim in ſeruis Pompeius ſpem ſibi reponebat, ſed in liberis, ac ciuibus, ſeruilem tamen, non liberalem animum habentibus, qui uænalem haberent ingenuitatem: ideoq́; addidit empti, quia clientes emptitij non ſunt: quales ſi forent, non adderetur empti: quia cum dicimus ſeruos, non adijcimus emptos. R. *Miſit unum de ſtipatoribus ſuis, id eſt, ſeruis pediſſequis.* L. Cur ſeruos interpretaris ſtipatores? cum regum ſtipatores ſint maxima ex parte potentes ac nobiles: ex hoc dicti ſtipatores

Manibus ire in ſententiam.

Sequens

Dedititij

Clientela

Clientes

Stipator

tores,quod regem ſtipant,& undiq; circundant,ac claudunt, penè cōſtringentes,inſtar apium circa ipſarum regem. R.*Prægustator,eſt ſeruus qui ad menſam domini ſui prægustat cibum & potum.* L.*Cur ſeruum appellas,qui plerunq; apud menſas principum eſt egregius aliquis.* R.*Si,ſiquidē,quaſi idē ſunt, uide imitationes.* Cicero *ait moleſta ueritas eſt, ſiquidem ex ea naſcitur odium.* L. *Imò ſiquidem pro quoniam, ſi tamen hæc ſunt uerba* Ciceronis.*Nam homini ipſi moleſta eſt ueritas,quia odium parit.non autem,ſi parit odium, quaſi de hoc autor dubitet,quod non facit,ſed eodem modo affirmat quo* Terentius *in Andria,*Veritas *odium parit.* Nonnunquam *ſiquidē pro ſi. Lege nos in elegantijs.* R.*Sic.*Paulopoſt,*Hactenus excanduit, id eſt ſic,ut malum his qui deſciſſent minaretur.*Idem *de eodē,* Domum *ſuam cū abſolutam dedicaret hactenus comprobauit,id eſt ſic,ut ſe diceret,quaſi hominem tandem habitare.* L.*Niſi deprauauit autoris uerba* Raudenſis,*melius expoſuiſſet,intantum,uel adeo,uel uſq; eo.*Idem *autē efficiunt hactenus & eatenus,quemadmodum hic et is,cū dicimus,qui bonus,hic diues eſt,uel is diues eſt.* R.*Sigillū.*Paulopoſt,*Sphinge uſus eſt imagine,id eſt,griphonis.* L.*Quis tibi aſſentiatur ſphingem eſſe, qđ gryphem,ſiue (ut uerbo tuo utar) griphonē?* R.*Simulare.* Paulopoſt,*Qui fingit ſe ſcire quod neſcit, ſimulat:qui uerò quod ſcit, neſcire, diſſimulat.* LAV. *Abſolutius exponitur, qui fingit aliquid eſſe quod non eſt,ſimulat:qui fingit non eſſe quod eſt, diſſimulat.* R. *Simonia à Simone* Mago *dicta eſt, ſcribitur.ff.ad legem* Iuliam *de ambitu.* L.Nunquid *in Δ,fit mentio de Simone* Mago? *Sciamus autem literam,qua ſignificamus opus.ff.non duplicem f,eſſe,ſed Δ,Græcum ſolennius: quod ita fieri debet,Δ,ad differentiam minoris d,pro ſignificatione diſtinctionis,ſicut fit in* C,*grandiuſculo,qua litera intellegitur codex,ut differat à c, parua,quæ ſignificat capitu-*

Prægustator | Siquidem | Sic | Hactenus | Eatenus | Hic & is | Simulo | Diſſimulo | ff. | Δ. | d. | C. | c.

Non ab re *lum.* R.*Sine cauſa,non ab re, id eſt,non ſine cauſa.* L.Imò
*non ſine utilitate,aut non ſine iuſta ratione uel cauſa.*Hoc *præ*
Per cauſam *terea præceptum addere poterat, per cauſam ſignificare,per*
ſimulatam cauſam,ſiue per ſpeciem.ut Liuius *lib.*XXIIII. Vt
cum appropinquaret ianuæ rex,per cauſam aliquã in anguſtijs
ſuſtineret à tergo agmen. Frõtinus *libro tertio ſtratagematon*
(Nam *ipſe dignus eſt,qui in teſtimonium afferatur*) Huiuſmo-
di fallaciam inſtruxit,ut ille per cauſam uenandi noctu procede
*ret.*Hoc Frontini *exemplũ ideo protuli,quòd* Liuius *hunc eun*
dem locum ſic refert, Hi *priuſquam aliquid mouerent, collo-*
quendum cum Annibale *rati,nocte per ſpeciem uenandi urbe*
*egreſſi,eò proficiſcuntur.*En *apparet idem eſſe per cauſam,&*
Per ſpeciem *per ſpeciem,id eſt,per ſimulationem: ſiquidem* Liuius *idem nõ*
*ita diſtante illinc loco ait,*Quẽ *ut incautũ opprimeret* Appius
Claudius, *per ſimulationem prouinciæ circueundæ* Meſſanam
traiecit. R.*Societas.* Non *multo poſt,Caterua eſt hominum,*
Caterua. *turma eſt auium.* L. Imò Caterua *eſt peditum, aut commu-*
Turma *nius nomen eſt. Turma uerò,equitum,quæ certo numero con-*
ſtat,ut Vegetius,*& alij nonnulli tradunt.* R. *Sonare.*Paulo-
Tinnire. *poſt,*Tinnire *eſt ſonare acute.* L. Tinnire *proprie dicimus,*
cum de metallis loquimur. Vnde Quintilianus, Nam *homines*
ſono,ſicut æra tinnitu, dignoſcimus, hoc eſt,quod aliter tinnit
aurum,aliter argentum,aliter æs,aliter ferrum,aliter plũbũ,
aliter ſtannum,aliter orichalcum,aliter electrũ, & ſi quid eſt
aliud. R.Thraiciam *digitis increpuiſſe lyram, id eſt ſonaſſe.*
Sonare L.*Sonaſſe pro ſonuiſſe poſuit,accuſatiuum etiam præter eius*
*naturam tribuit,immutata etiam ſignificatione.*Nam *ſonare re*
git accuſatiuum in alia ſignificatione, ut Vergilius,Nec *uox*
*hominem ſonat.*Cicero,Poëtis *Cordubenſibus pingue quiddam*
ſonantibus. Itaq; *pulſaſſe, aut percuſſiſſe debuit dicere, ſiue*
*lyra ceciniſſe.*Nã *qui pulſat fides,organa'ue,aut tibias inflat,*

canere

canere dicitur. RAV. *Nablum* Hebraice, *Pſalterium* Latine. Cano
L. *Imò* Pſ*alterium Græcum eſt, & nablum quoq; Græci ſuum* Pſalterium Nablum
uendicant, nec uidetur idem eſſe. Nablium, *non nablum inuenio* Nablium
apud Ouidium libro III. *de arte,*

Diſce etiam duplici genialia nablia palma
Vertere, conueniunt dulcibus illa iocis.

Nec abnuo, nablum Hebraicum *eſſe poſſe, ut ait* Hieronymus *in proœmio ſuper pſalmos.* Pſ*alterium Græcum eſt: et Latine organum dicitur, quod* Hebræi *nablũ uocant.* R. *Lira ab ipſo* Lyra. *ſono dicitur, ſcilicet liron, liron, id eſt, ſyringa.* L. *Proba, quia non credo: lyra manu pulſatur, ut uerſus Ouidianus modo oſtendit: ſyringam ore modulamur, ut apud eundem eſt, cum* Syringa. *fuiſſet facta ſyringa ex arundine.* R. Nola *eſt ſonalium accipitrum.* L. *Si nola nomen uetus eſt, non poteſt eſſe id, quod* Nola. *accipitres nunc ferunt, cum ueteres ne uenaticas quidem aues manſueſeciſſent, & ad prædam inſtituiſſent, ut nos facimus, nedum tintinnabulis ornarent: ſin nouum, referat autorem unde prolatum ſit.* R. *Somniare.* Deinde, *hallucinare, uana ſomniare.* L. Imò *hallucinari eſt uiſu errare, atq; caligine quadam* Hallucinari. *obducta, minus recte dignoſcere: quod ad oculos etiam mentis transfertur.* R. *Sperma genitale eſt ſemen.* L. *Græcum nomen eſt pro omni ſemine, & quod dicitur apud* Eccleſiaſticos, *de ſemine* Abrahæ, *de ſemine* Dauid, *Adæ, ſpermate Græce dicitur.* Quod *non minus pudens uocabulum eſt, quàm apud nos ſemen.* Nam *idem nomen eſt, cum dicitur* Exijt qui *ſeminat ſeminare ſemen ſuum.* R. *Spina.* Deinde, *frutex, pluraliter frute-* Sperma.
cta. L. *Quaſi frutices plurale nõ reperiatur, ſic autẽ dicũtur* Frutecta. Senticeta
frutecta à frutex, ut à carex carecta, à ſentes ſenticeta, à roſis Roſetum
roſetũ, & plurale roſeta, eſt tamẽ frutex aliud quàm ſpina: lege noſtras elegantias. R. *Stipendiũ.* Paulopoſt, *itẽ meruerãt ſub eis, ſtipendiarij fuerant, & mercenarium militem, id eſt ſtipendiarium.*

Stipendiarij Stipendiati diarium. LA. Imò ſtipendiarij ſunt, qui pendunt ſtipendium, non qui recipiunt, populi multi erant ſtipendiarij reipublicæ Romanæ, hoc eſt, quòd pendebant, ſoluebantq; ſtipendium. Igitur dicendum eſt ſtipendiati, id eſt ſtipendia recipientes, quo uocabulo neſcio an de ueteribus, certe de recentibus nonnulli utuntur. R. Studium. Deinde, Gymnaſium locus exercitij ſtudioſi. L. Imò locus ludorum appellatur à palæſtra, quam nudi exercent, quo in loco cum à ludis uacaretur, conſueuerant philoſophātes diſputare, quod probat Cicero cum ait, Multis ſeculis ante gymnaſia inuenta eſſe, quàm in ijs philoſophi garrire cœpiſſent. RAV. Subrogare. Paulopoſt, Si militare non uis, uicarium tibi dabo, cui arma tua tradas, id eſt in loco tui qui uicem gerat. LAV. Loco tuo dicendum erat, non tui. Poſſeßio enim ſignificatur, non paßio, quale, amore tui huc ueni: nempe quia tu amaris à me, hoc tamen in elegantiæ opere dixi. Illud non dixi, induere habere hanc conſtructionem. Vt apud Ciceronem in academicis, Et (ut docui) Antiochus in idipſum ſe induit, quod timebat, Quintil. in XI. cum in grauißimas frequenter legum, ſemper uerò malæ conſcientiæ pœnas, à ſemetipſis improuiſo rerum exitu induantur. RAV. Superfluere. In fine, Hic autem ex abundanti facit, id eſt ſuperflue. LAV. Imò accumulate, & quodammodo benignius, ut non ſolum ſatis ſit rationum in cauſa, ſed (quod multo præſtat) abunde ſit. R. Tanquam. Deinde, At ipſe (utpote adoleſcens alti cordis) idem tanquam, utpote præſens fuiſſet, id eſt tanquam uelut ueluti. LAV. Aliud eſt utpote, aliud tanquam. Eſt enim utpote cauſatiua, ut quippe, quemadmodum in elegantijs oſtendi, uerum hæc exempla Raudenſis, ut ſolet, ex ſeipſo fingit, non aliunde repetit, quorum ſecundum ineptum eſt, ac minime Latinum, primum uerò ſic exponatur. At ipſe alti cordis eſt, utpote adoleſcens, id eſt, quia adoleſcens eſt, cuius ætatis eſt

Gymnaſium

Loco tuo pro loco tui.

Induere.

Ex abundanti Superflue

Vtpote

tis eſt proprium eſſe ſublimi animo. RA. Tarde. *Paulopoſt, Surrexit tempeſtiue, mature uenit.* L. *Videtur accipere tempeſtiue pro cito, cum ſignificet tempore ſuo & debito, ut* Ver*gilius in primo* Georgic. *Aut tempeſtiuam ſyluis euertere pinum.* Et Cicero *nos admonet, ne iraſcamur aduerſus eos, qui nos intempeſtiue adeunt: hoc eſt, tempore non idoneo.* R. Tem*peſtas.* Paulopoſt, Procella *non eſt minus terrarum, quàm cœli, ſed tempeſtas, fluctuum: eſt: fluctus, uis maris.* LA. Contra*rium foret uerius, ſed magis hoc modo differunt, quòd procella eſt uehementior quidam uenti impetus, nec ita durans: & in mari potius, quàm in terra.* Tempeſtas, *maris terræq́; communis, ut* Cicero *in* Philippicis, *Sed ſtatuæ interierunt tempeſtate, ui, uetuſtate.* Et *in* Verrem, *Totæ enim res ruſticæ eiuſmodi ſunt, ut eas non ratio, neq; labor, ſed res incertiſſimæ uento, tempeſtateq́; moderentur.* Fluctus *eſt lacuum quoq; atq; ſtagnorum, magnorumq́; paludum, ac maximorum fluminum, ut* Gangis. R. Temperantia *moderata.* Deinde, Frugalitas *eſt honeſta largitas, & parcitas moderata* L. *Nihil habet frugalitas affinitatis cum liberalitate, uixq́; etiam cum parcitate.* Frugi *homo uocatur proprie, qui in uictu temperans eſt, nonnunquam in ueſtitu, ſimilibusq́;: ſicut è contrario luxurioſus, ut apud Senecam, Quintilianumq́; de duobus filijs frugi, luxurioſoq́;.* Cicero *etiam uult frugi eſſe, qui ad omnia aptus, utilisq́; eſt, & omni uirtute præditus, cui contrarium ſit nequam, cuius ſignificatio una eſt, quòd ſit libidinis intemperatioris, altera quòd ad nihil bonus ſit, ſed plane malus, unde* Piſo *frugi appellatus eſt, cuius adhuc cum hoc cognomine numiſmata extant.* R. Priſcianus *dixit hic & hæc & hoc frugi, ſed moderni tres obliquos caſus habent, frugi frugem fruge.* L. *Qui ſunt iſti quæſo moderni, ſi moderni Latinũ uocabulum eſt? frugem, & fruge ab eo uenit, quod eſt fruges, non ab eo,* quod

Tempeſtiue — Intempeſtiue — Procella — Tempeſtas — Fluctus. — Frugalitas — Frugi homo — Nequam — Moderni — Fruges.

quod eſt frugi. R. *Tegere tegumina tegulæ,quia ædes tegun*
Tegmina Tigillum *tur,tigillum diminutiuum à tecto.* L. *Tegmina dicimus,non tegumina,tigillum à tignum eſt diminutiuum, quod ſignificat lignum præſertim trabale,unde tigillum parua trabes.* R. *Terentius.* Multo poſt, *Nam in prologis ſcribundis operam abutitur, non qui argumentum narret, ſed qui maleuoli. poſuit*
Qui *utrobiq; qui,pro quomodo.* L. *Imò ſic exponendum eſt illud Terentij,Non is qui argumentum narret, ſed is,qui maleuoli ueteris poëtæ maledictis reſpondeat.* R. *Sint à uobis ſpectandæ,id eſt probandæ:uel exigendæ,id eſt expellendæ.* L. AN
An exigendæ EXIGENDAE *dicere debuit,non Vel,ut in elegantijs oſtendimus,& ita Terentius ſcripſit, non ut Raudenſis immutat.*
Spectandæ. *Illud quoq; ſpectandæ, intelligendum eſt uidendæ,cum aguntur in ſcena, potius, quàm probandæ. Tranſeo quod ait duci nos falſo gaudio, de Simonis gaudio accipiendum eſſe,non de Pamphili,ac Daui ſperantium nuptias nunquam fore.* R. *Expletis his dubijs iuxta petitionem ſcholarium reſtarent multa alia.* LAV. *Scholarium dixit pro ſcholaſticorum ſiue diſci-*
Scholaris. *pulorum.Scholaris enim adiectiuum eſt,non ſubſtantiuum,male ergo,qui dixit,communia dico ſcholaris, quod Priſcianus, ueterumq; alius nunquam ſcriptum reliquit.* RA. *Per Priſcia-*
Volumen *num tam in minori uolumine.* LAV. *Admonui ſuperius unum eſſe Priſciani opus,nō duo,uolumen quoq; librum unum eſſe, non unum utiq; opus, in elegantijs planum feci.* RA. *Credo etiam, quod iuriſtæ acceperunt à Terentio titulum illum de*
De reſtitutione in integrum *reſtitutione in integrum.* L. *Ridiculum, quaſi hoc non foret uerbum ante Terentium cæteroſq; comicos omnes & in iudicijs & in legibus frequentatum, unde Terentius,ſicuti multa*
Theſaurus *alia,mutuatus eſt.* RA. *Theſaurus. Deinde,Theſaurus non eſt aurum nec argentum, ſed locus,ubi talia reponuntur.*
L. *Imò proprie ipſum aurum,argentum'ue. Nam qui theſaurum*

rum inuenit, non locum auri, argenti'ue, ſed aurum ipſum, argentum'ue dicitur inueniſſe, & ſublato auro, qui hunc locum reperit, nequaquam dicitur theſaurum reperiſſe. R. Teſtamẽtum. Deinde, codicillus eſt ſcriptura nulla indigens ſolennitate, ſed ſolum teſtatoris uoluntatem ſignificans. L. Codicilli dicũtur, non codicillus. Præterea cum alia quædam addere debuit, tum uerò illud, quòd ſemper ad aliquem codicilli ſcribuntur, R. Tribulor. L. Græcum non Latinum uerbum eſt, & ideo nunquam à ueteribus uſurpatum, niſi deriuanus hoc uerbum à tribulis, quod etiam Græcum eſt nomen. Nam uerbũ illorũ potius transferẽdum eſſet per l, quàm per r, tlibulor. R. Cicero. Obſecro te, ne quo aut timore, aut ægritudine afficias. L. Hæc Ciceronis uerba non ſunt, utpote minus eleganter dicta. Cum enim nequo antecedat, neceſſe eſt ea quæ ſequuntur, aut neutri generis eſſe, aut maſculini, ſic, nequo te aut timore, aut angore afficias. Nam intermiſcere fœmininum (ut Raudenſis facit) non ſecus permiſſum eſt, quàm ſi diceremus, nequo te aut ægritudine, aut moleſtia afficias. Ergo tollẽdum eſt primum aut, ſic, nequo te timore. Hæc tamen in elegantijs latius. R. Tribunal. In fine, ex his apparet orcheſtram potius eſſe locum, aut cameram ſenatoriam, quàm pulpitum, aut ſuggeſtum. L. Imò locus, ubi ſaltabatur publice, & ubi ſimilia quædam fiebant, & quem circunſedebant magiſtratus, & alij pro ſua dignitate, & prout ordines poſcũt: plebe autẽ ſtante magis, q̃ ſedẽte. Varro ſic exponit, Orcheſtra locus in ſcena. R. Triumphus. Deinde, Trophæũ pro triumpho, ut ibi, trophæa ſacra pangimus. L. Cur magis hoc loco trophæum pro triumpho accipitur, quàm pro ſuo ſignificato? nunquid magis laudamus honorẽ uirtutis, quàm ipſam uirtutẽ? trophæũ aũt & triũphus, honor uictoriæ eſt, nõ uictoria: uerũ hoc loco accipitur trophæũ pro uictoria ſiue pro uirtute ipſa, per quã uictoria parta eſt. Cæterũ nõ ſunt digni

Codicilli. Tribulor. Nequo aut &c. Orcheſtra Trophæum

digni illi,qui in teſtimonium linguæ latinæ afferantur. In *quo autem hæc duo differunt? nempe quòd triũphus(ut aliàs dixi)*
Triumphus *eſt põpa illa ſolẽnis,quæ fit redeuntibus in urbem cũ uictoria, trophæum,quod in teſtimoniũ uictori publico in loco ſtatuitur, ut apud Ciceronẽ quòd Thebani equũ æneum in monumẽtum uictoriæ cõtra Lacedemonios ſtatuerant.* R. *Tuba.* *Nõ multo*
Claſsicum *poſt Claſsica ſunt cornua,quæ conuocandi cauſa erant facta,et à calcãdo claſsica ſunt dicta.* L. *Imò proprie claſsicũ eſt ſonus tubæ,quod Priſcianus etiam ait:& Vegetius: aliją; teſtantur, unde Quintilianus ad primum obſcœnæ libidinis ſermonẽ non aliter quàm ſi in hoſtem claſsicum cecinißet, gladium illũ,quẽ à te pro pudicitia noſtrarum coniugum acceperat, per pectus infandi corruptoris exegit. Vegetij uerba hæc ſunt,Claſsicum item appellatur,quod buccinatores per cornu dicunt,hoc inſi=gne uidetur imperij,quia cum claſsicũ canit,imperator eſt præſens:uel cum in militem capitaliter animaduertitur,quia hoc ex imperatoris legibus fieri neceſſe eſt.* RAV. *Tullius.In fine, Poßem nunc catalogum totum oratorum his inſerere commentarijs.* L. *Quid magis diuerſum,quàm idem opus ſuum appel=lare librum,id eſt unum cõmentarium & cõmentarios?præſer=*
Ferula *tim cum ſuperius dicat cõmentariũ ac librum.* R. *Tus.Dein=de,Ferula uerò in Gargano naſcitur.* L. *Quaſi alibi non ſint ferulæ,quàm in monte Gargano,cũ & plures & proceriores ſint in ipſa planicie Apuliæ, & in alijs multis locis. Vidią; in*
Dyſcolus *Sicilia,quantũ recordor,craßiores ac longiores.* R. *Vagari. In fine,Homo diſcolus eſt uagus,indiſciplinatus.* LAV. *Græ=cum non Latinum nomen eſt, ſignificatą; malum, pernicio=ſumą;, ac toleratu difficilem, unde Petrus in epiſtola prima, Seruite dominis,non ſolum bonis,ſed etiam dyſcolis,ſcribitur per y,non per i.* R. *Volumen.Paulopoſt,Credo quod orariũ, & peplum ſit idẽ,item ſudariũ,& orariũ habeas pro capite*

ſacerdo

ſacerdotes. L A V. *De ſudario,& orario ipſe probet, q ſapit, certe peplus,non peplum dicitur, ueſtemq; ſignificat ſolennem, quæ inijcitur uel uiro,uel fœminæ,uel deo,uel deæ.ut apud* Homerũ,*& alios græcos poëtas,nam hoc nomen græcũ eſt,à quibus* Vergilius *mutuatus dixit*, Crinibus Iliades paßis, peplumq; *ferebant.etiã pepli inijciuntur equis.ut* Pandarus *ad* Aneã *apud* Homerũ *inquit,ſuis equis peplos decoros fuiſſe.* R A. *Vendere. Aliquãto poſt*, Vnde *auctio proprie uidetur mihi fieri ſub haſta.* Sudarium. Orarium. Peplus.

L A V. *Imò uenditio rerũ domeſticarũ , ut utenſilium ſupellectilium,quæ alicuius dominio ſeruierant,domorũ quoq;,ac prædiorum,de quo in elegantijs diximus.Sub haſta autem ciuiũ proſcriptorum,damnatorumq; bona uæneunt.*Haſtarium *pro loco (ut ait* Raudenſis*) non memini inueniſſe.* R A. *Et alter alterum ſuperare cõtendunt.* L A V. *Alius alium dicere debebat,utpote de multis loquens.* R A. Mango, *id eſt,proſeneta.* L A V. *Imò qui uendit,& cõmodat pretio pueros,ut latius in elegãtijs dixi.* Auctio ſub haſta. Haſtarium. Mango.

R A. *Venalitij mercatores uenditores exponit* Nonius. L A V. *An hoc dicat* Nonius,*tu uideris.Vænalitiarij dicũtur, nõ uænalitij:nec mercatores,ſed ſeruorũ negotiatores,id eſt,qui mancipia & emũt & uẽditant.* R A. *Venire.*Deinde,Cicero *ait* Brũdusium *futurus ſum,id eſt,uenturus.* L A V. *Cur* Brundusiũ *dixit pro* Brũduſij? R A. *Itẽ denuntiat Domitiũ ad me iter habere,id eſt,uenire.* L A V. *Imò uenire uelle,ſiue conſtituiſſe ad me uenire.* R A. *Et huc cõmigrauit,id eſt,uenit.* L A V. *Imò cõmutato domicilio huc ad habitandũ uenit.* R A. Venenum.*Deinde,* Hippomanes *eſt hærba equos inſanire faciens.* L A V. *Pro ueneno ab inguinibus equæ diſtillante* Vergilius *accipit, cum inquit,* Vænalitiarij. Iter habere. Cõmigro. Hippomanes.

–Lentum diſtillat ab inguine uirus:
Hinc demum,hippomanes uero quod nomine dicunt,
Hippomanes,quod ſæpe malæ legere nouercæ,
Miſcueruntq; hærbas,& non innoxia uerba.

Nam pro hærba improprie apud Heſiodum *poni ſignificat, neque homo latinus de autore latino, atque uſu latino ſilere debuit, & loqui de* Græco *, eo quidem minus, quòd tunc hippomanes utique uenenum eſt, cum ſaniem illam equinam ſignificat, non autem cum hærbam: & tunc eſſe uenenum,* Vergilius *ait, appellans illam uirus.* RA. Verecundia. *Circa finem, Labem, & ignominiam, id eſt, uerecundiam, & quanto probro ciuitati ſit,*

Verecundia. *id eſt, uerecundiæ.* LAV. Verecundiam *ec, quo nemo unquam, modo accipit, quæ eſt honeſtus quidam timor ignominiæ, infamiæ, probriq́; ſubeundi: &* Raudenſis *pro ignominia, ac probro interpretatur.* RA. Via. *Circa medium, Strata, quia pedi-*

Strata. *bus uulgi trita.* LAV. *Sicubi ſtrata ſine appoſitione uiæ reperitur, non ideo dicta eſt, quia pedibus trita ſit, ſed quia lapidibus ſtrata, ut ſunt uiæ* Romanæ *in omnes ferè* Italiæ *urbes ſilicibus ſtratæ, ideoq́; plus ſceleris latro, prædo, percuſſorq́; cōmittit, ſi in uia ſtrata in uiatorem graſſatur.* RA. Vitioſus. Deinde, Exoleti *ſunt fœtidi, præſertim in luxuriæ uitio.* LAV.

Exoleti. Exoleti *ſunt impudici: nec tam pueri, quàm grandiuſculi, aut*

Luxuria. *adulti, de quo nomine latius in elegantijs. Luxuriæ autem non latine dixit pro libidinis. nam Luxuria multum abeſt à libidine, eoq́; non uidetur in fine literæ* T. *intelligere Ciceronem, cuius teſtimonium repetit ex primo libro officiorum, Luxuria cum omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt: non de uenereo uitio loquitur* Cicero *cum luxuriam nominat, quæ eſt uerborum, ueſtiumq́;, & quæ ſunt id genus, delicatior, ac ſumptuoſior cura, & ea propter adijcit tanquam diuerſum dicens, Sin autem etiam libidinum intemperantia acceſſerit, duplex ma-*

Popularis. *lum eſt,* RA. *Vilis, Deinde, Popularis, eſt de grege, & de minoribus.* LAV. *Imò frequentius, uſitatiusq́;, quod* Cicero *non modo uſurpat, ſed nonnullis in locis explanat, qui potens in populo, & charus eſt plebi, qualis* Pompeius, Cæſarq́; *ante bellum*

bellum ciuile, & alij multi, & hodie, & ubique huiuſmodi ſunt. RA. *Vernilis animo, & minuti animi, unde & de Seneca dicitur, & quod habuit eloquentiam uernaculam.* LAV. *Imò uernilis eſt ſeruilis à uerna, quod eſt ſeruus, & uernaculam dixit Au. Gellius, uel ſeruilem, uel plebeiam linguam, qua tanquam cõmuni, ac naturali omnes uulgo utuntur. Vernaculum enim dicitur, quod domeſticum, & noſtri loci eſt, ut in elegantijs diximus. Cicero in Verrem actione ſecunda, Non ut ſolemus interdum in defenſionibus dicere crimen domeſticum, ac uernaculũ.* RA. *Vlterius, ſecundum cõmunem uſum loquendi, tantum ualet ſicut inſuper & ſicut quin, & ſicut ceterũ, & ſicut extra hæc.* LAV. *Vt ita ſit Rau. quod longe eſt ſecus, tantum'ne etiam ualebit, ſicut quantum inſuper, quãtum quin, quantum ceterum, quantum extra hæc? ſed (ut dixi) hæc non tantundem ualent quantum ulterius.* RA. *Vltra, præter modum diligit, id eſt, ultra: ille citra mare, ille præter erat, erant enim præter quadraginta, id eſt, ultra. item præter ceteros, boni & honeſti ſectator.* LAV. *Conſule aures tuas Raudenſis, etiam uel ipſe iudica, an elegans, purusq́; ſermo ſit, præter mare, & præter quadraginta, id eſt, ultra. quod ſi rectum putas, afferre aliorum teſtimonium, non tua confingere, pro alienisq́; afferre debes: ego neſcio, an illa præpoſitione uti liceat in hunc ſenſum, quoties ad locum refertur, uel ad tempus, Vtrum acutius dicitur iſtud quod tu, an hoc quod ego annotaui, perinde accipi pro peræque: ut Plinius, Funus Verginij Ruffi clari, etiam magni uiri, & perinde felicis, id eſt, ita felicis, ut clari. Cicero libro primo de finibus, Eas artes perſequeretur, uiuendi artem tantam, tamq́; operoſam, & perinde fructuoſam relinqueret.* RA. *Vnus. Deinde, Cicero ait unas à te literas accepi. Terentius ait unis domibus, id eſt, in una domo.* LAV. *In unis ædibus inquit Terentius, non in unis domibus, alioquin in nominibus, quæ ſingulari ca*

Vernilis. Vernacula lingua. Vernaculum. Vlterius. Præter pro Vltra. Perinde. Vnæ ædes.

lari carent, neceſſe eſt nos ſic loqui, ut latius dixi in elegantijs.

Cio. Cieo. RA. Voco. *In fine, cio cis,* & *cieo cies.* LAV. Duo hæc, pro *eo, quod eſt uoco* Raudenſis *accipit, cũ ſecundũ ſignificet idem*

Citus. Concitus. Percitu. Concito. Auſpicia. *quod moueo. ut Ci. de repub.* Motu *cietur interiore,* & *ſuo.* Et *inde citus id eſt uelox:* & *concitus, cõmotus,* & *percitus in malum, ueluti in furorẽ, iracundiam'ue motus,* & *frequentatiuũ cõcito, incito, ſuſcito.* RA. Voluntas. *Deinde,* Auſpicijs *meis, id eſt uoluntate.* LAV. Imò *ductu,* & *ſub fortuna mea, quia dux belli*

Voluntas. *auſpicia accipere ſolet.* RA. *Dicimus uolũtas, ſicuti* & *uolũtas.* LAV. Q*uid abſurdius, quàm rem incredibilem ſine autoritate proferre? cũ omnia huius loci præcepta autoritate nitantur, quis unquã uolũtas ſcriptũ reliquit, quale eſt etiã, quod ſequitur?* RA.

Adquo. Quadruplator. V*ſquequo.* Deinde, *Ad quo potero, id eſt quo ad.* LAV. Q*uis iſtud dixit bone* Raudenſis? RA. V*ſurarius.* Deinde, Q*uadruplator, eſt uſurarius.* LAV. Imò *qui accuſationibus, ac delationibus, quartã partẽ bonorum damnati expectat.* RA. *Sed tamen*

Seria. *amoto quæramus ſeria ludo, id eſt utilia.* LAV. Imò *grauia* & *non iocoſa* Horatius *intellegit, cuius hic uerſus eſt.* RA. Vtor. Deinde, *Curabo obſoleta calcare ueſtigia, id eſt diſſueta.* LAV.

Obſoletum. *Cuius ſunt iſta uerba? cur nõ nominas autorem, ut poſſimus ſenſum uerborũ, ſententiæq́; cognoſcere?* Obſoletũ *appellamus ſordidũ, unde apud* Horatiũ, *Caret obſoleti ſordibus tecti.* Et *apud* Hier. *Viri uox obſoletior quàm fœminæ.* Cicero *tamen pro deſueta poſuit non ut ais, diſſueta. ut in* Pompeiana, *Obſoleuit iſta oratio, re multo magis, quàm uerbis refutata.* Et *pro* Q*uintio, Audacem, cupidum, perfidioſum, uulgaria,* & *obſoleta ſunt.* Ite*rum pro eodẽ, His moribus obſoleuit, id eſt, inueterauit.* Et *quia quod ueteraſcit, quaſi ſordeſcit, ſiue in nihilum recidit: ideo pro hoc quoq; accipitur, quale fuit primum exemplum,* & *eiuſdem pro* Cælio, *Verũ hæc genera uirtutis, non ſolum in moribus noſtris, ſed uix iam in libris reperiuntur, chartæ quoq; quæ illã pri*

ſcam

ſcam ſeueritatẽ continebant, obſoleuerunt. Et *alibi in eundẽ,* Nõ *uult populus* Romanus *obſoletis criminibus accuſari* Verrẽ, *no=ua poſtulat, inaudita deſiderat.* RA. *In logica detriti ſumus, id eſt uſi.* LAV. *Aptius exponere poteras, quanquam tu teipſum exponis, & autor pariter, & gloſſator es: quod ita in logica ſumus exercitati, ut gladius exercitatus, & ipſo nimio uſu cõminu=tus eſt, & apud eundẽ* Hieronymum *dicitur,* Pes *tuus terat limẽ magiſtrorum, cum uſum, & audiendi exercitationem ſignificat.* RA. *Perfuncta ſatis ſum his, id eſt uſa.* LAV. *Imò finem utendi, fungendiq́; feci. ut* Cicero, *Perfuncta hoc miſero, fataliq́; bello reſpu. & hoc in malum, ſed frequentius in bonũ: ſicut defunctus in bonũ, & malũ, quod uidelicet finit uitam: defunctus morte, uel periculis, uel laboribus, quod iam impoſuit ſemel finem his malis, exempla diſcentibus inquirenda relinquimus.* RA. Vtrinq;. *In fine,* Vltro, *citroq́; res male eſt, id eſt hinc inde.* LAV. Non *uterer hoc ego genere ſermonis.* Vltro *citroq́; enim, ſignificat reciprocam quãdam itionem, aut reciprocum reſpectũ, quod de re utrobiq; male geſta dici non poteſt.* Vtrobique *dixi, non ut* Raudenſis *hinc inde.* RA. *Vua præcoqua, uel præcox, id eſt præmatura.* LAV. *Præcoqua eſt, quæ ante aliàs uuas matura eſt.* Præmatura, *quæ ante maturitatem legitur, ut in elegantijs latius.* RA. Racemus *dicitur unum granum, uel acinus uel granellũ, quod in racemo eſt.* LAV. Imò Racemus *eſt illa (ut ſic dicam) teſta uuarũ, plurima grana cõtinens.* Acinus *uerò, eſt id quod* Raudenſis *appellat racemum.* Vinaceum *autem, quod idem acinum uocat. nam arillum, & granellũ* Raudenſia *ſunt, & non latina uocabula.*

Detriti. Perfunctus. Defunctus. Vltro citroq;. Hinc inde. Vtrobiq;. Præcoquus. Præmaturus. Racemus. Acinus. Vinaceum. Arillum & granellum.

AD ALPHONSVM REGEM EPISTOLA APOLOGETICA.

ALPHONSO MINORIS MAIORISQ; Heſperiæ Regi Laurentius Valla S.

CVM Titum Liuium quotidie Romanorum hiſtoricorum eloquentiſſimum aut audias aut legas, æmulator ueterum in omni genere uirtutum, uelim iudices, an recte de loco quodā ſentiam huius autoris, quæ res ad regem ut tu es, pertinet. Ait enim Liuius: Hic Lucius Tarquinius Priſci Tarquinij regis filius, nepos'ne fuerit, parum liquet, pluribus tamen autoribus filium crediderim. LAV. Ego uero contra magis ab illorum parte ſto, qui nepotem tradiderunt: neque hoc externis teſtibus, aut aliunde ſumptis rationibus, ſed ſuo autoris teſtimonio, ſuaq; ipſius confeſſione, ut à ſemet diſſentire, ac repugnantia quædam narrare uideatur. Nam quomodo hæc quæ nunc ex illo repetij, cum his conſtant, quæ ante dicuntur, LIV. Tunc Anci filij duo, etſi antea ſemper pro indigniſſimo habuerāt, ſe patrio regno tutoris fraude pulſos, regnare Romæ aduenam, non modo nō uicinæ, ſed ne Italicæ quidem ſtirpis: tum impenſius his indignitas creſcere, ſi ne à Tarquinio quidem ad ſe rediret regnum, ſed præceps inde porrò ad ſeruitia caderet, ut in eadem ciuitate poſt centeſimum ferè annum quàm Romulus deo prognatus, deus ipſe tenuerit regnū, donec in terris fuerit: id Seruius, ſerua natus, poſſideat: cum commune Romani nominis, tum præcipue id domus ſuæ dedecus fore, ſi Anci regis uirili

uirili ſtirpe ſalua, non modo aduenis, ſed ſeruis etiam regnũ Ro*mæ pateret.* Ferro *igitur eam arcere cõtumeliam ſtatuũt: ſed & iniuriæ dolor in* T*arquiniũ ipſum magis, quàm in Seruiũ eos ſtimulabat: & quia grauior ultor cædis, ſi ſupereſſet rex, futurus erat, quàm priuatus, tum Seruio occiſo quencunq; alium generũ delegiſſet, eundem regni hæredem facturus uidebatur.* L A V. Nonne *hæc filiorum Anci regis indignatio, atq; hæc ſpes planè declarat,* T*arquinium, in quem irati erant, ſine uirili prole diſceſſurum?* Nam *quid quæſo magis fortunæ aduerſum, quàm regem qui filios habeat, & præſertim legitimos, alium quencunq; generum quærere, cui regnum, dum mortuus erit, relinquat? At erunt forſitan filij infantes,* E*ſto, quanquã de hoc poſtea latius dicã, non de rege moriente nũc loquimur, qui uelit cõdere teſtamentum, etſi filij infantes ſint, ipſe tamen ſoſpes. Sint licet modo liberi nati, tamen illos pater uiſurum ſe iuuenes ſperat, & eorũ cauſa diutius uicturum, nec minus ardens eſt parentum amor in paruulos liberos, quàm in iam adultos.* Q*uid quòd non modo generum filijs fuiſſe prælatum uult autor, uerũ etiam hoc genero extincto alium atq; aliũ deinceps, quẽ regno præficeret,* T*arquinium fuiſſe quæſiturum? quod nõ modo de homine, qui diu uiuere & poterat & ſperabat, dicendũ nõ fuit, ſed ne de eo quidẽ, qui iam mortem ſibi impendere intelligens, de regno diſponat: & ne alia quæram exempla, certe Ancus pueris liberis ſub tutoribus quidem, ſed tamen regnum reliquit. Sceleratus enim pater atq; execrandus, qui non dicam nato filio, ſed uentri nõ relinquat hæreditatem, & præcipue regnum, aut aliquam dignationem: ut qui alijs dominari debeat, is patris culpa ſibi dominantem alium uideat, & quidem de numero ſubiectorum, ne dicam de periculo capitis, quod infelix ille iure naturæ hæres uix poteſt effugere ab ipſo illo qui alieni patris obtinet regnum.* Dixi *de patre: quid de matre dicam: neque enim* T*arquinius*

ſuperbus ab ullo autore ſignificatur illegitimus fuiſſe, nec regnũ ſibi poſt Seruium uoluntate patris ſucceſſor illegitimus uendicaſſet. Eius *igitur mater nihil de regno filij laboraſſet?* At *quæ mulier? nempe ad faciendos reges nata: quippe cuius beneficio duo uiri alter peregrinus alter ancilla natus* Romæ *regnauerint.* De *qua ita* Liuius *ait,* LIV. T*anaquil inter tumultum claudi regiam iubet, arbitros eijcit, ſimul quæ curãdo uulneri opus ſunt, tanquàm ſpes ſubeſſet, ſedulo comparat, ſimul ſi deſtituat ſpes, alia præſidia molitur: Seruio properè accito, cũ prope exanguẽ uirũ oſtendiſſet, dextram tenens orat, ne inultam mortẽ ſoceri, neu ſocrum inimicis ludibrio eſſe ſinat,* T*uum enim inquit Serui regnum, nõ eorum, qui alienis manibus peßimum facinus fecere.* LAV. V*bi hic mentio uel cõmendatio filiorum? an quæ umbrã Seruij multum ualituram putabat, non ualidiorem fore putaßet, ſi tutor atque autor regiæ ſtirpis uideretur, adiuncta preſertim ſua, id eſt, matris & regiæ autoritate, qua pro liberis, & pro ſtirpe regia laborantis ſumma eſſet pro alieno, aduerſus liberos nulla: neq; enim populus ex eadem domo ſerua, quàm regina natũ regnare mallet.* Ergo *regina, & quod plus eſt,* T*anaquil aut tam parum amans ſuorũ, aut tam humili animo foret, ut uel nollet, uel deſperaret & regnũ defendere filiorum cum ſua quoq; dignitate: nam quæ amiſſo uiro regnare patris loco filium uidet, adhuc regina eſt, & ego ſic ago, tanquàm* T*arquinius filius fuerit infans: quid ſi oſtendam puerum? quid ſi adoleſcentem? quid ſi iuuenem fuiſſe? nonne id fit multo incredibilius, quod* Liuius *ait?* Q*uod non dico, quia magis conſultum uelint parentes iuueni filio, quàm infanti: ſed quia magis poßint conſulere.* V*nde hoc probo?* Nimirum *per id, quod paulo poſt ſequitur.* LIV. *Itaq; per aliquot dies, cũ iam expiraſſet* T*arquinius, celata morte per ſpeciẽ alienæ fungẽdæ uicis, ſuas opes firmauit.* T*um demum palàm facta, ex cõploratione in regia orta, Seruius præſidio firmo*

dio firmo

dio firmo munitus, primus iniuſſu populi uoluntate, partum re=gnauit. Anci *liberi iam tum cum comprehenſis ſceleris miniſtris, ut uiuere regem, & tantas eſſe opes Seruij nunciatum eſt, Sueſ=ſam* Pometiam *exulatum ierant: nec iam publicis magis conſilijs Seruius, quàm priuatis munire opes: & ne qualis* Anci *liberûm animus aduerſus* Tarquinium *fuerat, talis aduerſus ſe* Tarquinij *liberûm eſſet, duas filias iuuenibus regijs* Lucio *atq;* Arunti Tar*quinijs iungit.* LAV. Hoc *non modo inter initia regni Seruia=ni, ſed propè nihil prius factum fuiſſe narratur: ne quis dicat nõ ſtatim rege patre filias Seruij nupſiſſe* Tarquinijs, *ſed potius cir ca mortem: nam primum ex hoc peruerſitas coargueretur hi=ſtoriæ, quæ res geſtas præpoſtere narraret, quod in hiſtorico non mediocre peccatum eſt, niſi cum id aliqua ratione facit.* De=*inde fuiße diu Seruio generos probat illud, quòd aliquanto poſt forte ita inciderat ne duo uiolenta ingenia matrimonio iungeren=tur, fortuna credo populi* Romani, *quo diuturnius Seruij regnũ eſſet, conſtituiq́; ciuitatis mores poſſent.* Ergo *poſt contractum matrimonium diuturnum fuit Seruij regnum, & conſtituti ſunt mores ciuitatis.* Quid *ni ſtatim inter initia Seruiani regni, ut ab autore narratur, nuptæ ſunt* Tulliæ Tarquinijs, *& quidẽ iuue=nibus, ut iuuenes nuncupantur.* Quod *cum ita ſit, quid abſurdius quàm uelle in his nullã nec parẽtibus ſpem, nec inimicis fuiſſe for midinẽ: Cur eos pater delecto in ſucceſſorem genero præteriſſet? cum neq; impij, neq; mẽte capti, neq; perdita ualetudine, neq; il=legitimi, ſi quid hoc ad paternum amorẽ facit, eſſent. Cur mater defuncto uiro diffiſa foret paternum ſe filijs regnũ defenſuram? nam de materna pietate dubitare improbũ eſt. Cur duos fratres iuuenes regis filios, & quales modo deſcripſi inimici, contẽnen=dos putaſſent? Cur poſtremo ipſi iuuenes uernã patris, in paterno regno anteponi ſibi toleraſſent? quos etiã patre uiuẽte, & præ=cipue maiorẽ natu, credibile eſt regnare cœpiſſe, & certa à pa=*

B 5 *tre com*

tre cōmiſſa munia obijſſe. Et *hæc quidē repugnātia naturæ ſunt: illud uerò ipſi autori, quòd qui modo circa initia regni ſoceri iuuenis appellatur, is circa eius obitum, qui quatuor & quadraginta regnauit annos, iuuenis permanet, atq; adeo adoleſcens nominatur.* Dicit enim Liuius: *Si ſibi eum quo digna eſſet dij dediſſent uirum, domi ſe propediem regnum uiſuram fuiſſe, quod apud patrem uiderat, celeriter adoleſcentem temeritatis ſuæ impleuit. Pauloq; poſt.* Quid *te regium iuuenē conſpici ſinis? faceſſe hinc* Tarquinios *aut* Corinthum: *deuoluere retro ad ſtirpem, fratri ſimilior quàm patri.* LAV. *Hiſq; atq; alijs increpando iuuenē inſtigat, niſi quis dicat nō quum occidit ſocerum fuiſſe iuuenem, ſed cum occidere perſuaſus eſt.* Ita *puto, dum decreuit facere maleficium, adoleſcens eſt: dum illud perpetrat ſenex eſt: nam certè ſexagenarius erat, cum præſertim ut ſceleratiſsimum, ita facillimum factu id facinus eſſet, cuius inter propoſitum & perpetrationem unum interceſsiſſe annum etiam multum eſt, & alioqui ex ſerie rerum, atq; ipſius autoris colligitur uerbis, hæc infanda* Tulliæ *inſtigatio non niſi extremo tempore uitæ Seruij fuit, cuius furoris cauſam, quia non recte autor omiſit, poſtea reddam.*

Neq; *hanc increpaſſe maritum uidemus, quòd differret perpetrare quod cōſtituerat: ſed tantum, quòd hunc animum non haberet, uidelicet poſtquàm ab illa animatus eſt, nequaquàm id eum differēdum putaſſe.* Quare *nō intelligo, quomodo poſt tot Seruiani regni annos ſit etiā ſi non iuuenis paternæ mortis tēpore, ſed puer aut infans extitiſſet: aut ſi nunc iuuenis erat, ut cū autor uocat, & egó aſſentior, & alia conſentiunt argumenta, nimirū fieri nō poterit, ut ex* Tarquinio *priſco tot ante annis iam mortuo ſit genitus, maxime cum nō ſit poſtremus liberorum, & habeat ſaltem* Aruntem *natu minorem.* Atq; *hoc quidem argumentum à perſona patris ducitur.* Vehementius *autem erit à perſona matris, quam demonſtrabo prouectiore fuiſſe ætate, quàm ut*

Tarqui

Tarquiniorũ mater fuiſſet. Scribit enim Liuius: Anco regnante Lucumo uir impiger, & diuitijs potens, Romam commigrauit, cupidine maxime ac ſpe magni honoris. Cuius adipiſcendi Tarquinijs (nam ibi quoq; peregrina ſtirpe oriundus erat) facultas non fuerat, Demarathi Corynthij filius erat, qui ob ſeditionem domo profugus cum Tarquinijs fortè conſediſſet, uxore ibi ducta duos filios genuit. nomina his Lucumo atq; Aruns fuerunt. Lucumo ſuperfuit patri bonorum omnium hæres. Aruns prior quàm pater moritur, uxore grauida relicta, nec diu manet ſuperſtes filio pater: qui cum ignorans nurum uentrẽ ferre, atq; memor in teſtando nepotes deceſſiſſe, puero poſt aui mortem in nullam ſortem bonorum nato, ab inopia Egerium inditum nomen: Egerius. Lucumoni contra omnium hæredi bonorũ, cum diuitiæ iam animos facerent, auxit ducta in matrimonium Tanaquil ſummo loco nata, & quæ haud facile ijs, in quibus nata erat: humiliora ſineret. Et cum illi nupſiſſet, ſpernentibus Etruſcis Lucumonẽ exulem, aduenam, ferrè indignitatem non potuit, oblitaq; ingenitæ erga patriam charitatis, dummodo uirum honoratum uideret, conſilium migrandi à Tarquinijs cæpit. Roma eſt ad id potiſsimum uiſa. Paulo poſt, ubi dixit, Aquilam mariti cum uxore in carpento ſedentis pileum abſtuliſſe, rurſusq; repoſuiſſe, ſubiungit: Accepiſſe id augurium læta dicitur Tanaquil, perita, ut uulgò Etruſci, cœleſtium prodigiorum mulier, excelſa & alta ſperare, complexa uirum iubet. Eam alitem ea regione cœli, & eius dei nunciam ueniſſe, circa ſummum culmen hominis auſpicium feciſſe, leuaſſe humano ſuppoſitum capiti decus, ut diuinitus eidem redderet. Has ſpes cogitationesq; ſecum portantes urbẽ ingreſsi ſunt, domicilioq; ibi cõparato, Lucumoni Tarquiniũ Priſcum indidere nomen. LAV. Interrogo nunc, quot annos hanc fœminam tunc uolumus impleſſe, cum nupſit? certè ſedecim, decem & ſeptem'ue, aut duodeuiginti, ſiquidem autor

uocat

uocat mulierẽ, hoc eſt quãtum interpretor, ultra puellares an= nos, eidem prudentiam, eidem ſublimitatem animi tribuens, quæ ſunt magis matronalis, quàm puellaris ætatis. Quot porrò adde= mus annos, donec Romam *demigrauit, neq; enim ſtatim nupta è patria ſibi demigrandum putaſſet, neq; mulier nobilis, ita æquo animo domũ reliquiſſet, neq; indignatio in ſuos ciues intra per= breue tẽpus contrahi poterat.* Non *enim iniuria aliqua, aut into leranda ignominia hominẽ mouebat, ſed quòd ſperneretur: neq; hoc præter ſolitum, quippe cũ ſemper talis fuiſſet, & nihilomi= nus ſi ab ea ciuitate, ubi natus ex matre ciue erat, tamẽ ut aduena faſtidiebatur: nónne id multo magis erat extimeſcendũ in eo po= pulo, cũ quo nihil ſibi cõmune eſſet.* Neq; *lautum ſanè patrimo nium cum emundis in externa urbe bonis facile cõmutaſſet?* Dum *itaq; datur aliquod more hominum nouis nuptijs tempus, dum ſperantur quotidie meliora, ut fieri ſolet à ciuibus ſuis, dum an* Romã *migrandum ſit cõſultant, dum domos, prædia, facultates, quæ tranſportari nequeunt, uenditant, neq; id per feſtinantiam, ne uilius uendant: dum poſtremo profectionem tempeſtiuam & honeſtam apparant, dicamus hanc mulierem ad annũ uigeſimum perueniſſe. Certe glos eius iam mater erat, quæ cum eſſet mino= ris fratris uxor, ut mea fert opinio, poſterior quàm* Tanaquil *nu pſit.* Non *enim uideo cur uiuo patre minor filius uxorẽ duceret. maior non duceret, licet tacite autor aliud ſignificare uideatur.* Ego *tamen non reor* Lucumoni *omnium bonorum hæredi au= xiſſe animos nobilem uxorem, nam id parũ profuit, ſed iam uxo= rem habenti ſolidam hæreditatem.* Ita *uerò hoc ipſum, quòd hæc mulier eſt autor uiro* Romam *migrandi, quòd tam perita conie= ctandi auguria non ob id ſolum, quòd* Etruſca *eſſet, nam & ma ritus erat* Etruſcus, *ſed & longum uſum haberet, quòd ei ma= ritus ipſe homo imprimis prudens, & impiger in omnibus fe= rè cõſilijs auſcultat.* Nónne *uiginti ſaltem natam annos fuiſſe te= ſtatur,*

ſtatur, cum Roman intrauit? Quid autem Romæ? quot annos priuati degerunt? quis neget plures quàm poſt cõtractum matrimonium collegimus? Etenim *homini aduenæ diſcenda erat lingua* Romana, *ne ſemper aduena putaretur, & quod expertus erat, faſtidiretur, percipiendi mores, obeunda munera publica in tantam regis penetrandam familiaritatẽ, ut ab ipſo rege tutor filijs relinqueretur.* Deniq; *in talem conditionem, ſtatum, famam perueniendum, ut ſaluis regis liberis, ac propè puberibus, digniſſimus regno præter* Romanos *omnes iudicaretur.* Quod *apertiſſime ipſa autoris uerba confitentur dicentis.* L I V. *Seu ex quo ſui potens fuerit,* Romam *cum couiuge, & fortunis omnibus commigráſſe, maiorem partem ætatis, qua ciuilibus officijs fungantur homines,* Romæ *ſe, quàm in patria uixiſſe, domi militiæq; ſub haud pœnitendo magiſtro, ipſo* Anco *rege,* Romana *ſe iura,* Romanos *ritus didiciſſe: obſequio, & obſeruantia in regem cum cæteris, benignitate erga alios cum rege ipſo certaſſe.* L A V. Omne *tempus hoc demus fuiſſe annos decem, ut triginta annos nata fuerit, cum uir eius creatus eſt rex. Cum idem moritur, nam duodequadraginta in regno fuit, annum ageret duodeſeptuageſimum, & circiter uiginti iam parere deſierit,* Ex *quo neceſſe eſt* Lucium, *qui poſtea ſuperbus appellatus eſt, uicenarium fuiſſe cum patrem amiſit.* Neque *uerò hoc loco quorundam opinioni reſpondendum eſt, qui illam cẽſent proſperiorem corporum ualetudinem, ac uiuaciorem fuiſſe, quàm noſtra ætate: cum ſciamus peræque illos parum uixiſſe, ac nos uiuimus, & ab eiſdem, à quibus nos, annis initium ſenectutis deſignaſſe, ut cum ex alijs libris, tum uerò ex* Liuio *ipſo datur intelligi, apud quos neſcio an aliquam, niſi miraculi loco repererim, cum annum quinquageſimum exceſſiſſet, partum ediſſe:* T*amen in hac muliere tribuere uolo non ante deſuiſſe parere, quàm annum quinquageſimum ageret. Concepit igitur*

undequin

undequinquageſimo anno Aruntem. Lucium uerò quid poſſum dicere minus duodequinquageſimo? niſi ut omnia in anguſtum coarctemus, dicat quis utrunq; eodem partu à quinquagenaria editũ: quaſi uerò credibile ſit, ut quæ per ſenilem ætatẽ conciperè uix iam poſſet, ea conceperit geminos. Dicamus itaq; *maiorem fuiſſe* Lucium *ferè* Arunte *uno ſaltem anno conceptum, matre duodequinquageſimum annum non tranſgreſſa, qui paternæ mortis tempore, quemadmodum oſtendi, ſi propè uicenarius erat, qua ratione plus quadraginta ab obitu patris annis adoleſcens, ut iuuenis erit? aut ſi iuuenis adoleſcensq; erit: quo pacto filius eſſe poterit reginæ, qu æ plus ſexaginta annis ante* Seruij *mortem concipere deſierat? Atq; ut aliam quoq; adijciamus repugnantiam, filius'ne* Tanaquil *erit, & ſi non minimus liberorum, qui poſtquàm mater parere ceſſauit centum ferè annis in acie cum dictatore* Romano *conflixit ſingulari certamine, ita enim autor tradit.* In *poſthumium prima in acie ſuos hortantem inſtruentemq;* Tarquinius *ſuperbus, quanquàm iam ætate & uiribus erat grauior, equum infeſtus admiſit: ictusq; à latere, concurſu ſuorum receptus in tutum eſt.* Siquidem *hæc decimo, quàm è regno expulſus eſt anno geſta ſunt, aut etiam tardius: cum ipſe quinq; &* X L. *regnaſſet.* Atque *inauditũ eſt apud* Romanos *centenarium hominem, ac ne nonagenarium quidem, aut octogenarium ſingulari certamine in aciem, & præcipue cum iuuene, concurriſſe, & ſi quis contentioſe de numero à me collecto detrahendum putat: ſcire uolo quãtum putet detrahendũ.* An *minorẽ dicet* Tanaquil *fuiſſe cum nupſit, ea quã dixi ætate? at hunc pudebit minorem illam facere quindecim annis, an poſt cõtractum matrimonium nimium temporis eſſe quadriennium trienniumue prius quàm* Romam *migratum eſt? at unum interceſsiſſe annum non denegabit: an decenne diuturnius iuſto ſpatium, quo ſub rege* Anco Romæ *manſum eſt? At quadrienne ſaltem concedere cogetur:*

cogetur: ita ex hac ſubductione palàm erit Priſco moriente decem, ut parciſsime dicamus, annos natum Superbum fuiſſe. Quæ cum ita ſint, hunc non pater ſucceſſorem regni deſtinaſſet? hunc inimici non timuiſſent ne patri ſuccederet? hunc columen ac decus mulierum mater, & cuiuis regum par, non in patris demortui ſede collocaſſet? hunc Seruius ſerua natus atq; hæredis uerna uel libertus non ſibi antepoſuiſſet? hunc populus, qui patrem eius, & priuatum & aduenam eſſe regem iußiſſet, nō & ipſum adiutrice regina regem creaſſet? hunc quiſquàm quum pluſquàm quinquagenarius eſt, adoleſcentem aut iuuenem uocet? hunc fermè nonagenarium in aduerſum hoſtem credamus infeſto telo equum admiſiſſe? Huius deniq; ſororem, hoc eſt ex Tanaquil *genitam concedamus matrem* Bruti *fuiſſe? quem in exigendis rebus iuuenem* Liuius *uocat, & æqualem conſobrinorum, hæc ſi minor* Lucio *fratre fuit augebimus pueriles illius annos ante mortem patris. Sin maior eo incredibilius mulierem octogenariam ne dicam pluſquàm nonagenariam eſſe iuuenis matrem, quæ omnia ſi permultum à fide abhorrent, confitendum eſt* Tarquinium *Superbum cum fratre non fuiſſe* Tarquinij Priſci *filios: nec eorum ſororem eandemq;* Bruti *matrem filiam: ſed nepotes, neptemq;, ſicut* Ancus Nume, *ſicut* Tullus Hoſtilius Romuli *ſocij nepos fuit, non filius: Vt enim* Ancus *à* Numa. Tullus *à* Romulo *tertius fuit, ſic Superbus à* Priſco, *aut quaſi nepotes, aut quaſi neptem: cur ita? quia neq; filium quempiam fuiſſe* Priſco *narratur duntaxat ab hoc autore: nam apud alios quoſdã inuenio fuiſſe, qui adoleſcens ob ſtrenuitatem militarem bulla & prætexta à patre donatus eſt, & ſi is ante patrem deceßiſſet ſuſcepta prole ac ſuperſtite profectò auus, & auia conſultũ nepotibus naturæ lege uoluiſſent.* Neq; *ſi nepotes ex filia fuiſſent, uideo cur* Tarqnij *uocarẽtur.* Et *hac, ut ſuſpicari libet,* Titus Liuius *uir prudentiſsimus ratione adductus eſt, ut hos eſſe nepotes,*

Priſci

Priſci Tarquinij uellet. Qua in ſententia ipſi ego adſtipulor, ideoq́; dixi quaſi nepotes, eruntq́; nati patre Tarquinio, hoc eſt Egerio. N*am ſicut ipſe Lucumo, quòd ab urbe Tarquinijs ue-niſſet, Tarquinius dictus, ita* Egerio *ob candem cauſam idem no-men inditũ eſt, quòd ſi Collatino huius filio, ut inquit autor hoc nomen fuit, neceſſe eſt, ut idem fuerit & patri, ac quàm erit in-quies Superbus* Egerio *natus: qui fuit Collatini pater, cũ Colla-tinus ipſe frater Superbi non fuerit, ſed Aruns.* Nec *hoc quidem uidetur mihi T. Liuius rite tradidiſſe: quis enim credat Collati-num filiorum Superbi, qui iuuenes erant, æqualem, prout & ab autore memoratur? nã ſic inquit: Quin ſi uigor iuuentæ ineſt, cõſcendimus equos, inuiſimusq́; præſentes noſtrarũ ingenia, pa-trem habere centum, & uiginti egreſſum annos, aut ut minimũ dicamus, pauculis annis minorem.* Tot *enim ſunt aut ferè tot ab ortu* Egerij. *Adeo Superbus ipſe fuiſſe nepos, potiusquàm filius mihi uidetur* Egerij: *nedum hic tanto minor natu potuerit eſſe filius.* Probabilius *itaq́; fuerit Superbum, qui parens eſſe pote-rat Collatini, & ut coniectura ducor patruus erat: licet aliqui (quorum eſt* Plinius) *auunculum tradant, fratremq́; Aruntem. qui nomen Auitum uidetur retuliſſe, à patre impoſitum ab* Ege-*rio traxiſſe ortum uel patre, uel, quod magis arbitror, auo.* Ex *quo illud iam ſua ſponte apparet, nõ timoris cauſa generos* Tar*quinios à Seruio rege adſcitos, ne paternum regnum exemplo filiorum Anci repeterẽt: nam eos potius tollendos curaſſet, cum nullũ ius* Egerianæ *ſtirpi ad regnũ eſſet, ſi cum ipſe iam ſenior, aut nullos filios ſuſtuliſſet, aut ſi obierant, nullos poſthac tolle-re ſperaret opinor.* Nec *nobiliores iuuenes inueniſſe, quibus fi-lias collocaret, & equum cenſuiſſe in eandẽ* Tarquiniorum *fami liam potiſſimum referre regnum, unde illud accepiſſet eo quidem libentius, ſi filiæ ſuæ matre* Tarquinia, *& cuius gratia regnum fuerat adeptus, genitæ erant.* In *quo illud quoque abſurdum, ſi*

Liuium

Liuium audire uellemus,ſequetur,ut qđ apud Romanos *mores inſuetum eſt,illæ regis filiæ fratribus nupſerint matris: nunc autem cognatis,non auunculis,quia filiæ regis nõ erant,in matrimoniũ datæ.*Hic *tu quæres,ſi ita eſt,quid ergo ſibi* Tarquinius *Superbus regnũ,uelut hæreditatẽ repopoſcit? poteram dicere,quòd putabat ſibi deberi,ut nepoti,pronepoti: ut* Fratris Priſci Tarquinij,*ut filio nepoti,ut* Egerij *quòd ei patruus,cui propter ius gentium patrimoniũ intercepiſſet,ignominioſumq; nomen immiſiſſet,regnum per manus tradere,aut debebat,aut deſtinabat,cum uirilẽ ſtirpem nõ haberet: quẽ pro caro habuiſſe illud eſt argumentũ,quod* Liuius *ait:*Et *forſan hic in regnũ patruo ſucceßiſſet, niſi* Tanaquil *ꝑ genero in cõtrariũ fuißet annixa.*Poteram *etiam alia dicere,ſed me ad ſe maxime uocant uerba autoris,qui nõ ſua ſponte* Tarquiniũ,*& ſi uir erat uiolentus ac ferox,ad maleficiũ acceßiſſe ſignificat,uelut agnoſcẽtem ad ſe nõ pertinere regnũ,ſed uxoris conſilijs inductum,ut ſuperius uidimus,& ex his quoq; uerbis,ſed initium turbandi omnia à fœmina ortũ eſt,quæ uirũ tanquam mare ſuapte natura quietum procelloſis quibuſdã uẽtis furoris agitauit,ut regnum affectaret,ut illud per ſanguinẽ,per mortẽ,per parricidiũ peteret: et quò res ſit indignior,per parricidiũ ſenis,cuius mortem expectare, id quod* Romanis Hannibal *exprobrauit, longũ cenſerent: quod ſcelus cum in genero,qui fuit perſuaſus, abominandũ eſt, tum uero in filia perſuadẽte deteſtabilius.* At *hoc ipſum fidem non habet,talia in patrẽ filiam fuiſſe auſam,à quo nec aliquid eſſet offenſa,& regnũ iure optimo,& quidem propediem ſperaret,interim ſatis habens felicitatis,quòd & filia regis erat,& futura regina, cũ unica eſſet proles patri,ac ſemper futura unica propter paternã ſenectutẽ.* Reddã,*quam ſuperius me redditurum promiſeram cauſam,quæ ut improba, ita uehemens fuit,& filiæ cum genero communis.*Timuit *hæc*

C ſcelera

ſceleratiſſima fœminarum ſuperbos & pluſquam regios,imò tyrannicos ſpiritus habens,ne ſucceſſione regni,quod ſuũ fore credebat,naturali iure fraudaretur,regno in rẽpub. cõmutato: quod facturus ipſe uidebatur,ut Liuius ait,id ipſum tam mite, ac moderatum imperium:tamen quia unius eſſet,deponere eum in animo habuiſſe quidam autores ſunt, niſi ſcelus inteſtinũ liberandæ patriæ cõſilia agitanti interueniſſet.Et iterum poſtea in calce libri, LAV.Duo cõſules in comitijs centuriatis à præfecto urbis ex commentarijs Seruij Tullij creati ſunt:hanc contumeliam iniuriamq; non ferens filia,ut quæ patre quoq; rege progenita,& ſi ratio pignorũ haberetur,regni hæres erat,ea ad priuatum cõmunemq; cæteris ſtatum deſcenderet,maritum, qui & ipſe ſpe regni exuebatur, ad occupandũ regnum inſtigauit,& impulit ad mortẽ patris,& quod credere libet prius ad mortẽ ſororis,& priſtini uiri,quibus ſaluis,utpote languẽtibus ingenijs regnum paternũ optineri non poterat. Ait enim Liuius, Angebatur ferox Tullia,nihil materiæ in uiro,neq; ad cupiditatem, neq; ad audaciam eſſe, tota in alterum conuerſa Tarquiniũ,eum mirari,eũ uirũ dicere,ac regio ſanguine ortũ, ſpernere ſororem,quòd uirũ nacta,muliebri ceſſaret audacia. ſtatimq; poſt. Nullis uerborum cõtumelijs parcere de uiro ad fratrem,de ſorore ad uirum,& ſe rectius uiduam,& illũ cœlibem futurum fuiſſe contendere,quàm cũ impari iungi,ut elanguеſcendum aliena ignauia eſſet. LAV. Nam quid attinebat incuſare uirum,quòd parũ uirili animo,incuſare ſororem quòd ignaua eſſet? nõ uideo aliud,niſi quòd hic ſocerum illa patrem non occideret.Atqui hoc ſceleratiſſimum eſt: ſceleratiſſimum quidem,ſed tamen ſceleris merces,ut quod ereptum iri ſibi uidebant regnum inuaderẽt.Sed ita nihil incredibilius erit. Quis enim credat hanc uelle,atq; adeo hortari germanam,trucidare communem patrem, ut illa potiatur hæreditate? illa inquam, cuius

cuius uitam,ut exitus docuit minoris faciebat, quàm non modo coniunctæ,ſed etiam ancillæ. Alia ergo fuit cauſa,quàm clamor ſororis, quæ nulla alia eſſe potuit, niſi ne paternum regnum per iniquitatem patris liberis præriperetur,ideoq; ſororem increpabat,quòd maior natu nihil de regno laboraret. Ideo maiorem fratrum ad hanc ſpem,ſed non ſine ſuo morbo erexit, recteq; ſubiugitur. Si ſibi eum quo digna eſſet dij dediſſent uirum,domi ſe propediem regnum uiſuram fuiſſe,quod apud patrem uiderat. De *qua nulla hic,& ad extremum(nam finẽ iam facere uolo) dicere habeo:non fuiſſe autori faciẽdum,ut,quam matrem iuuenem uocat,circa tẽpora uiolatæ* Lucretiæ,*eandem dicere nurum eſſe* Tarquinij Priſci,*ac* Tanaquil, *quæ iam nonaginta ferme annos liberos nõ genuerat.* Hæc *ſunt optime* rex,*cur* Tito Liuio *non accedam,*Tarquinium Priſcum *patrẽ fuiſſe* Tarquinij Superbi,*nec eum poſteritatem uocaturam* Priſcum *fuiſſe arbitror,ſi pater huius extitiſſet.* Priſcum *enim dicimus,non qui patrum,ſed qui auorum,aut proauorum memoria fuit,& hoc nomẽ illi non à ſui temporis hominibus,ut autor dicere uidetur, ſed à poſteriori ſeculo inditum, ut* Priſci Latini,*aut cætera huiuſmodi,in quibus tu,quem potiſsimum in hac quæſtione mihi deligendum putaui iudicem, ſi mecum ſenties,qualibet breui epiſtola reſpondebis:quòd ſi diſſenties,longiore:ut rationes meas tuis melioribus reſiſtas.* Vides, *ut tibi tacite blandior? quaſi ſuadeam,ne laborem ſubeas me reſiſtendi,id eſt,ut mihi aſſentiaris.* Verũ *abſit hoc ab utroq; noſtrũ: nam neq; meum eſt falſo quempiam uelle accuſatione damnare,neq; tuum,aut labori cedere, cuius ſemper uictor extitiſti, aut clariſsimos uiros,quorum inter primos eſt* Liuius,*quoties falſò accuſantur,pati deſertos.* Vale. Neapoli *pridie* Nonarum *Decembrium.* Peroratio, Priſcus

F I N I S.

LAVRENTII VALLAE

CONFVTATIO PRIOR IN Benedictum Morandum Bononienſem.

Inimicorum in nos merita.

VTRVM de me peius mereantur, an melius inimici & hoſtes mei, quòd mihi negotium exhibent, ac bellum inferunt, haud queo ſatis, pro certo dicere: nec utrum plus ex ea re moleſtiæ capiã, an uoluptatis. Nam & libros meos carpi, & famam meã inceßi, & tempus melioribus rebus debitum cogi me diluendis criminibus impendere, ſanè mihi quàm moleſtũ eſt, & in magnæ iacturæ loco ponendum. Rurſum ſtratis, fugatis, captis hoſtibus, multũ ex ipſa uictoria uoluptatis capio: nõ quia homines de me male meritos ultus ſum, quorũ uicem etiam miſeror, ſed quòd exiſtimationẽ ac gloriam meã non modo reſtitutam, uerũ etiam corroboratam, auctam, illuſtratã intelligo. Quæ uoluptas & ſi diuturnior eſt, quàm moleſtia fuerat: tamen uehemẽtius inter initia afficit moleſtia, quàm uoluptas Certe præoptarem ſemper, & mallem pace frui, quàm in incertum uenire uictoriæ. Verum nunc laboribus periculisq; bellorum defunctus, atq; aliquot uictorijs potitus (fas enim eſt laceßito poſt uictoriam gloriari) non equidem habeo gratiam ijs, qui me laceſſerunt: ſed tamen gratias ago, quòd laudi meæ conſuluerunt, cum non conſuluerint ſuæ, quorum nemo eſt, quem non pœnituerit me laceßiſſe. Quo magis miror, neſcio quem Benedictum Morandum, ut aiunt tabellionem, iure ciuili nonnihil tinctum, aliorum ruina non fuiſſe deterritum à me oppugnando, minus illum quidem contumelioſum, quàm cæteri, ſed pro rei conditione, uel contumelioſiorem

Benedictus Morandus.

lioſiorẽ. Neq; *enim ſe à me laceßitum eſſe,ut alij fecerunt fingere poteſt: ſed à me* Liuium *laceßitum obijcit, quòd ab eo una in opinione diſſentiam,cuius noxæ (quod nunquam fando cognitum eſt) pœnam à me exigit capitis, & quidem apud ſummum pontificem,quaſi religionem prophanauerim:neq; id quia* Romanus,*ut ad eum de* Romana *hiſtoria pertineat, non quia* Patauinus,*ut tutanda ſit ei patriæ dignitas, non denique quia hiſtoricus,ut hiſtorici nominis doleat uicem, ſed quia notarius eſt.* Nam Liuius, *ſi huic credimus,notarius eſt* Romanæ *hiſtoriæ:ut merito quemadmodũ* Cicero *conſul* Murenam *conſulem defendit,ſic* Benedictus *notarius,* Titum Liuiũ *notarium defendere debeat.Stulta iſta notario,& notari digna eſt ratio, unde tibi fauorem concilies.Stultum fingere te dolere,ut in me conſles odium,quòd tanto uiro detraham:non enim ut tu inuidia mei,ſic ego inuidia* Liuij *ductus ſum,quem amo, quem ueneror,quem imitari ſtudeo. Cuius etiam ſex libros de ſecundo bello punico,quod multi facere conati fuerant,meo maximo labore,ita priſtinæ ſynceritati reſtitui, ut ne ſyllabam quidem omiſerim.Cuius deniq; in libello meo pie ſemper,ac reuerenter feci mentionem. Quo fit,ut neſciam plus'ne ſtomachi,an riſus mihi moueant tragœdiæ tuæ,qui de cauſa ciuili criminalem facis.* Vtinam Benedicte *potius bene diceres,quàm* Benedictus *uocareris,& pro* Morando *moratus homo eſſes, ne'ue cum uites odio* Bacchi *incidere uis,more* Licurgi,*crus tuum incideres,nec latratibus tuis,ac morſibus iacentem in te* Leonem *irritares,adhuc ex aliorum canum ſanguine cruenta ora habentem.An non tu latras,& ueluti canicula mordere* Leonem *uis? nam quid aliud eſt,quàm latrare &* Leonem *(nam* Leonem *me experieris) canino morſu appetere,ſic dicere?* BEN. *Vt condemnes pœna falſi delatoris,quòd* Liuium *iam defunctum notarium rerum* Romanarum,*quem omnes ſuperiores doctißimi*

Notarius Notandus

Liuij per Vallã reſtitutio.

uiri laudarunt, atq; admirati ſunt, mendacem & falſarium ſcribat, accuſet, prædicet, eiuſq; famam & honorem ſupra mil le & quingentos annos hactenus illibate celebratum, minuat, mordeat, lædat, labefactet, obſcuret, & propterea ad detractationem publicam cogas, & compellas me paratum offerens

Delator quis.

Talionis pœnam ſubire. LAV. *Ego'ne non dico falſi, ſed delatoris nomine appellandus ſum? Diſſentire ab aliquo autore, id uero delatoris eſt, & propterea publice, & ſummo cogente pontifice, retractandum? Ego'ne falſarium Liuium prædico? Te te ego delatorem, te falſum delatorem, te, licet tabellio ſis, falſarium prædico. Siquidem delatorem te eſſe inficiari non potes, qui apud ſummum pontificem me criminaris, offerens te ſubire pœnam Talionis: falſarium uero te & ob id pœnæ talionis obnoxium probant ipſa opuſculi mei uerba, quod ita incipit: Cum Titum Liuium quotidie Romanorum hiſtoricorum eloquentiſſimum aut audias, aut legas, æmulator ueterum in omni genere uirtutum, uelim iudices, an recte de quodam loco ſentiam huius autoris, quæ res ad regem, ut tu es, pertinet. Atq; ita finit: Hæc ſunt optime rex, cur Tito Liuio nõ accedam: Tarquinium Priſcum patrem fuiſſe Tarquinij Superbi. In quibus tu quem potiſſimum in hac quæſtione mihi deligendum putaui iudicem, ſi mecum ſenties, breui epiſtola reſpondebis: ſin diſſenties, longiore, ut meas rationes tuis melioribus refellas. Vides ut tibi tacite blandior? quaſi ſuadeam ne laborem ſubeas me refellendi, id eſt, ut mihi aſſentiaris. Verum abſit hoc ab utroq; noſtrum: nam neque meum eſt falſa quempiam uelle accuſatione damnare, neq; tuum aut labori cedere, cuius ſemper extitiſti uictor: aut clariſſimos uiros, quorum inter primos eſt Liuius, quoties falſò accuſantur, pati deſertos. Hoccine eſt delatorem eſſe Liuij? hoccine illum appellare falſarium? hoccine eundem carpere, damnare, deteſtari, ut*

Tarquinius Priſcus num pater fuerit Tarquinij Superbi.

poſterius

poſterius ais? BEN. *Iam palam factum eſt, beatiſſime pater, Laurentium Vallam inique carpere, damnare, & deteſtari parentem hiſtoriæ, notariumq́; rerum Romanarum Titum Liuium.* LAV. *Hoccine pœnam capitalem meretur? hoccine abs te tantopere rogandum fuit, ut plecteretur? hæc enim tua fuit uerba.* BEN. *Quamobrem ſupplex te imploro, precor, obteſtorq́; beatiſſime pater, ne inultum iam tot annos abſentem Liuium ſinas, ac patiaris tam crudeliter eius famam minui, lædi, labefactari, deijci. Etiam exiſtima tuæ beatitudini dedecori fore, Laurentij impunitatem: quæ infamem eius accuſationem in Liuium tacite uidetur homologare, & ita inclementer doctiſſimos & clariſſimos uiros, haud toleranda affectos ignominia, turpe eſt inultos præterire: neq; tamen quoad lex iubet, de eo ſtatui peto, quod tuæ diuæ clementiæ ſatis aduerſatur. Etenim pœna capitis eũ lex damnat, inteſtabilemq́; decernit.* LAV. *O miram animi barbariem, ò dementiam ſingularem, non eſſe contentum à ſe, ut ſibi perſuadeat, Liuium ſatis abundeq́; defenſum, & de me uictoriam reportaſſe ac triumphum, ſed pœnam capitis aut poſcere, aut poſcendam putare. Atq; ut ei credatur loca iuris recitat, & quidem ſcite, quòd apud ſummum pontificem, cuius ſe ſcriptorem fuiſſe ait. Quem tu unquam uidiſti ſummo pontifici iura recitantem? quaſi neſcienti. Sed uere tua iſta iura ſummus pontifex neſcit, quæ hominem pœna capitis plectunt, qui uel in ipſo iure, uel in medicina, uel in philoſophia, uel qualibet arte, atq; ſcientia ab aliquo ſuperiorum ſcriptorum, ullo in loco diſſentit: ais enim.* BENED. *Vt lege ſiquis famoſum libellum. C. de famoſis libellis. & lege lex Cornelia. circa finem. ff. de iniurijs, & lege idem apud Labeonem. in princip. ait prætor. eod. titulo.* Leges in dolato.
LAVR. *Famoſus ne meus libellus eſt, an tuus, homo nequiſſime, qui te offers paratum ſubire pœnam talionis? iſta'ne iura*

factum meum puniunt? an tuum potius, uir iniuſte, & nõ ſolum ab hiſtoriæ, ſed etiam ab iuris intellectu remotiſſime? Quis hoc quod ego facio non factitauit? quis in iure ciuili non aliqua in parte à quopiam ſuperiorũ diſſenſit? quis in philoſophia? Quis in arte oratoria? & item in cæteris? Adeo non foret cauſa poſterioribus ſcribẽdi quodammodo, ſi nihil eſſet in quo ſuperioribus aduerſaremur. An non eſt talis hiſtoria? imò nihil magis, in qua nunquam inuenti ſunt duo, qui eandem rem geſtam narrantes inter ſe omnino conuenerint. At enim pœnã exceptione temperas, inquiens: BEN. *Sed omiſſo iuris hoc rigore, mitius in hunc libelli autorem tua animaduertat clementia, ſi tamen ea ſe dignum ſua cõfeßione reddiderit. Satisfaciat primum* Liuio, *quem offendit, damnauitq́;, retractando publice, quæ cõtra eum ſcripſit, ſeq́; falſò illum tandem inſimulaſſe profiteatur. Aliàs debet edicto tua ſanctitas uelut erronea ſcripta* Laurentij *contra* T. Liuium *decernere, cumq́; falſi delatoris detractoriſq́; affligi pœna iubere.* LAV. *Et quò magis moueas religioſa ratione ſummum pontificem, addis,* BEN. *Ne cum* Laurentium *pro tua in eum clementia ſeruare uolueris, in id genus iniuſtitiæ decidas, quòd cum poßis non propulſes iniuriam, & apud* Elyſios *campos, & amœna piorum concilia de te* Liuius *queratur. Quod ut facias te omnes docti, te ipſa ueritas, te tuæ dignitatis officiũ, te morſu detractiõis oßa cõtrita* Liuij *te omnis hiſtoria* Romana, *quã* Laurentius *corrũpit, atq; labefactat, ſupplices orant, & precantur.* LAV. *Si ego tantã pœnã mereor, qui Liuiũ lædo, quanta tandẽ tu impie ac ſceleſte dignus es, qui lædis tuã religionẽ, approbans gentilẽ, in qua ſunt cãpi* Eliſij, *& amœna piorũ concilia, ſi tibi credimus: qui lædis maieſtatẽ ſummi pontificis, quẽ facis gentilẽ: qui lædis omnes, q̃ audiunt ac legũt inſigni blaſphemia? Quo nomine te apud* Caliſtũ *ſummum pontificem impietatis reum facio, atq; ad pœnam capitis*

uoco

uoco,non ut tu ad falſam,ac ſtultam. Dabis itaq; duplices pœnas,Talionis pariter,& læſæ maieſtatis,læſæ patriæ,læſæ religionis,ut tibi ad ſupplicium,non una ſufficiat uita.Vide in quot laqueos te * indueris demens.Sed omißis utrinq; criminibus inſpiciamus ciuiliter,quid mihi obiectas.Nempè quòd Liuiũ ſum auſus reprehendere,an tu eum nuſquam reprehendi poſſe exiſtimas?Ita uideris exiſtimare,cum inquis, BEN. Quē omnes ſuperiores doctißimi uiri laudarunt,probarunt, atq; admirati ſunt,eiuſq́; famam & honorem ſupra mille & quingētos annos hactenus illibate celebrarũt. LAV. Non dicam tibi,quòd nemo antea inuenit,id tamen à poſterioribus inueniri poſſe,cuius rei infinita ſuppeditant exempla, quæ breuitatis cauſa prætereo.Non dicam pares Liuio, atq; etiã ſuperiores aliqua peccauiſſe:quia ſicut corpora ita animi nulli reperiuntur, quin aliqua in parte ab alio inferiore ſuperentur, quæ & longa foret ad diſputandum materia.Vnde Horatius de ſummo poëtarum, ac de ſummo penè ingeniorũ, inquit: Et quandoq; bonus dormitat Homerus:& in Demoſthene,atq; Cicerone ſummis oratoribus,nonnulla deſiderãtur, & in Platone ac Ariſtotele philoſophis maximis aliqua notantur. Dicam te diligentiorem eſſe rabulam,expertiorem tabellionem, meliorem notarium maleficiorum,quàm ueterum hiſtoriarum lectorem,qui in cauſa nugatoria,tanquam in cauſa maleficij his uocabulis uteris,Erronea illibate,ſucceßiue,nullibi,nullatenus,poſterare,anteacti põtifices,correſpondet,aliàs pro alioqui,octuagenarium, uigenarium pro octogenarium,& uicenarium. Item cogas & cõpellas me offerens, quaſi papa te offerat ſubire pœnam talionis: nam ut taceã quod grauius eſt elegantiam Liuij à Pollione Aſinio notatam,cum inquit,in Liuio fuiſſe quandam patauinitatē: certe ne plura afferam,Flauius Vopiſcus hiſtoricus ait:Neminem non hiſtoricorum,quantum ad hiſtoriam pertinet,aliquid

Induere.
* Induxeris.
In arte. Summi uiri dormitant.
Vicenarius.
Polli.Aſin.

eſſe mentitum. Additq́;, proderem quinetiam in quo Liuius, in quo Salluſtius, in quo Cornelius Tacitus, in quo deniq; Trogus manifeſtis teſtibus conuincerentur. An quod Vopiſcus po teſt, nemo poterit? quid ſi locum hunc, quem ego notaui notauerat Vopiſcus? At enim Vopiſcus ageret teſtibus? nunquid deterius eſt rationis, quàm hominis teſtimonium? nam ita ais, tu autem nullius autoritate tractus, ſola tua uoluntate Liuium

Rationis uis. *damnaſti. An melior ullus autor eſt quàm ratio? quanquam ut exemplari tuo, quod Romam attuliſti, quod nunc penes me*

L. Florus a Liuio diſſentit. *eſt, conſtat, nullam ego feceram mentionem Lucij Flori, qui ſimpliciter Superbum Priſci nepotem uocat. Tamen aliquot annis poſt, quod per obliuionem omiſeram addidi de Lucio Floro, quem codicem, quia Bononiæ tibi uir eruditiſſimus Nicolaus Perotus oſtendit, Tu ais plus te fidei Liuio habere, quàm Floro, quanquam ſint diuerſi hiſtorici: Abbreuiator Liuij dicitur Florus fuiſſe, qui à magiſtro, ut ſic dicam, ſuo & ſi quodammodo magiſtro admirabilior eſt, tanquam à mētienti in hac parte*

Dion. Halycarnaſeus. *deſciuit. Tradit hoc idem Piſo, ut teſtatur Dionyſius Halycarnaſſeus. Probat Dionyſius ipſe ut in ſequentibus probabo, quē quòd nō à principio, ſed nuper legi, per deum fato quodā reor contigiſſe, meo proſpero, ut mirarentur homines ingeniū meū penè incurrentis in eadem, quæ Dionyſius, tum ex ſe, tum è Priſcis hiſtoricis attulit argumenta, atq; documēta: tuo improſpero, atq; infelici, ut eo tēpore te mihi obijceres, quo ego Dionyſianum nactus, fulmen in te coactus tua importunitate torquerem: quare, ſi Liuius is eſt, qui reprehendi poteſt in hiſtoria, ſi à quibuſdam reprehenſus eſt, ſi nec ego, ita ineruditus ſum, ut non aliquid pro mea uirili (ſiquidem notandum eſt) notare poſſim, tibi non ſolum pro me, ſed etiam pro rei ueritate*

Tarq. Superbū nō fuiſſe Tarq. Priſci filium. *reſpondebo, ut optima ſit hæc noſtra partitio: Primum, ut nō eſſe ueriſimile Tarquinium Superbum fuiſſe Tarquinij Priſci filium*

filium probem, conuincamq́; & id meo marte. Deinde *nec uerũ eſſe, idq́; non meis, ſed* Dionyſij *copijs, quibus omnes tuæ ſomniculoſæ, ac penè phreneticæ opiniones confutantur.* Neque *uero ſperes* Benedicte, *quod ad primam partem pertinet, ut ſolicite anxieq́; tua argumenta confutem, quæ ſe ipſa redarguũt, ut te dignum putem, cum quo colluctcr omnibus membris.* En *tanquam* Milo *ille* Crotoniata *ſuper ſcutum in circo ſtans porrigo dextram, qua tu duabus tuis apprehenſa, ſi toto corpore annixus me ab inſtituto ueſtigio moueris, uiciſſe te confitebor. Stare autem eodem in loco putabor, ſi ſummatim meas eaſdem rationes referam, tuaſq́; illis opponam, & ipſas ſummatim cũ parua ſignificatione, cur meæ ualidæ ſint tuæ inualidæ, ut agnoſcant ſpectatores, uter,* Laurentius *an* Benedictus *luctator ſit & athleta præſtantior.* Malo *luctatorem athletamq́; dicere, quàm gladiatorem, & ſi tu gladiatorio animo, gladiatorijſq́; armis in me irruiſti.* Milo

Ego *uerıſimile nego eſſe* Tarquinium Priſcum, *ſi duos ex uxore* Tanaquilide *habebat liberos genero potius, & ei* Serua *nato regnum, per manus tradere deſtinaſſe.* Tu *hoc ais eſſe uerıſimilius, idq́; pro ratione affers, quòd quicquid* Liuius *tradit, id ab alijs mutuatus eſt, & ab ijs præſertim, quos ipſe magis probauit, quod ego ſolus faciã, qui nullius autoritate ductus, mea ſolius uoluntate* Liuium *damno.* Fateor, *nullius ſum ſequutus autoritatẽ, ſed oſtendo* Liuium, *& ſi uera loqueretur, nõ tamen uerisimiliter loqui, quæ tu facis multo minus uerisimilia, cũ ſentias non admodũ ſenem fuiſſe* Tarquinium *dum interfectus eſt, ut cũ ſperaret ſe filios adultos uiſurum, minus credibile ſit deſtinaſſe regnum genero, uel tradere, uel fiduciariũ cõmittere.* Ego *nego credibile eſſe adeo alienum fuiſſe* Tarquinium *à caritate liberorũ, ut & Seruio extincto aliũ ſibi generũ fuerit aſciturus, cui regnũ relinqueret.* Tu *ais credibile, nulla alia ratione q̃ ſuperiore, quæ nulla eſt, utens.* Tarq. Priſci ſoboles.

Et hoc

Et hoc impudenti mendacio quòd dicis, cui ſummã imperij permitteret ſe uiuo: ita ut Priſcus nomine, ille actu rex uideretur, quod Liuius nec ait, nec ſentit. Nam quòd inquit illũ, & apud regem, & apud patres plebemq́; longe maximo in honore fuiſſe, ne putes idem eſſe penè, quòd regnare, eundem honorẽ ait Liuius, hoc extincto quencunq; alium generũ fuiſſe aſſecuturũ: neq; eſt quòd tanquam decrepitum fingas Tarquinium mandaſſe genero huic, & cuilibet alteri procurationem regni mãdaturũ fuiſſe. Si tibi credimus adhuc uiridis ætatis rex erat. Mihi credibilius uidetur, ſi filij paruuli Tarquinio & Tanaquillidi fuiſſent, non futurum eis cariorem unum generum, quàm duos filios. Tibi contrarium credibilius, cum propter alia ridicula auditu, tum uero, quia Tanaquil immemor filiorum, neceßitate ducta, regnum uindictæ præmium Seruio propoſuit. Quod niſi feciſſet, actũ erat de filijs & regno. Cum ego agã de utriuſq; parentis uoluntate, atq; propoſito hæredis impoſterum inſtituendi: tu de præſenti neceßitate Tanaquillidis, poſt necem uiri loqueris. Res inter ſe ſunt longe natura diuerſæ, neceßitas, & uoluntas. Illa uero ſi generum non habuiſſet idem in fratrem, in propinquum, in amicum, in hoſpitem deniq; feciſſet, ne id quod rex, cum alij, tum uerò filij paterentur: quorum tu immemorem illam uocas, cum maxime eis proſpiceret. Neq; uero tuo Marchionis Eſtenſis reſpondebo exemplo, ne quid de principibus ſeculi noſtri, niſi honoris gratia loquar. Tantum dixerim, inſani eſſe hominis, credere utriq; parenti cariorem eſſe generum, quàm duos infantes, ſiue pueros filios.

Mihi uidentur ijdem parentes ſperaſſe Populum Romanũ obſequentiorem fore regijs liberis, quàm regio liberto. Et ſi teſtamentum facere potuiſſet Tarquinius, potius fidutiariã regni tutelam genero commißurus, quàm hæredem eum facturus. Tibi non uidetur, nec Tarquinius daturus tutorẽ filijs Seruium: ne frau

ne fraudaret illos regno, ut ipſe fraudaſſet filios Anci: nec Tanaquil ablatura regnum Seruio, quod ei flamma, quæ circa pueri caput arſerat, portendißet. Omnia cõtra naturam loqueris, ut taceam quòd genere erat ſeruus, & libertus Tarquinij: quod ipſe Tarquinius non fuiſſet: Anco certe timor malæ tutelæ, & oſtentum futuri regni magis cauſam attuliſſet occidẽdi Seruij, quàm hæredis relinquendi. Sed cũ eſſet opus tutore pupillis, nullus magis idoneus, quàm gener uidebatur. Et flamma quæ in capite fulſerat, auxilium non excidiũ Tarquinianæ domui portendebat. Mihi uero circa finem, ſed magis inter initia Seruiani regni contracta matrimonia uidentur inter filias Seruij, & Tarquinios iuuenes: cum ſcribat Liuius, tum palàm factũ, & comploratione in regia facta, Seruius præſidio firmo munitus, primus iniuſſu populi, uoluntate patrum regnauit. Anci liberi iam tamen cõprehenſis ſceleris miniſtris, ut uiuere regẽ, & tantas opes Seruium nactum nunciatum eſt, Sueſſam Pometiam exulatum ierant: nec iam publicis magis conſilijs Seruius, quàm priuatis munire opes: & ne qualis Anci liberûm animus aduerſus Tarquiniũ, talis aduerſus ſe Tarquinij liberûm eſſet, duas filias iuuenibus regijs Lucio atq; Arunti Tarquinijs iunxit. Et aliquanto poſt. forte ita inciderat, ne duo uiolẽta ingenia matrimonio iungerẽtur, fortuna credo Populi Romani, quo diuturnius Seruij regnũ eſſet, conſtituiq; ciuitatis mores poſſent. Tibi placet circa finem regni Seruiani cõtracta matrimonia, & ingenita tibi leuitate, ſtultitia, temeritate, conaris probare filias non niſi regnanti Seruio genitas, hoc argumento, quòd Liuius ait Tarquinium huic filiam deſpondiſſe, non nuptum tradidiſſe, quia tenerior erat Seruius, quàm ut coire cum fœmina poſſet: cum Liuius dicat, iuuenis euaſit, uer æ indolis regiæ: nec cum quæreretur gener Tarquinio, quiſquã Romanæ iuuẽtutis ulla arte conferri Seruio potuit, filiamq; ei ſuam rex deſpõdit.

Hic

Hiccine tibi tenellus uidetur adoleſcentulus,aut puer? quòd ſi ut tu fateris filia regis nubilis erat, quouſq; uis dilatas fuiſſe nuptias,cum præſertim ambo in eadem domo eſſent? Aut quid *affers,cur non ſub* Tarquinio *duodecim,aut ſaltem decem annos in coniugio fuerint,& inter initia regni Seruiani filias nubiles habuerint?* Initia regni Seruiani, *quod fuit quatuor, & quadraginta annorum,uoco,uſq; ad decē annos & amplius:aut ſi non uis uocari hæc initia,faciam quinquēnium,quadrienniū, triennium: nam eo tempore poterant nubere Seruij filiæ, quo tempore ſi nupſerunt iuuenibus* Tarquinijs *concedes, id quod peto,illos iam ſub exitum patris adultos fuiſſe, & patri potuiſſe ſuccedere.*Hoc *loco tu cauillando quæris,an ego pro obſtetrice fuerim in partu* Tanaquillidis*: qui uolo maiorem natu*

Lucius an Aruns ſenior.

fuiſſe Lucium,*argumentarisq; potius minorem fuiſſe,Aruntem uero maiorem,quaſi non ſatis aperte* Liuius *ipſe declaret maiorem natu eſſe,quem prius nuncupat:minorem,quē poſterius. At legitur apud* Liuium *minorem* Tulliam *nupſiſſe* Lucio, *ut colligi poßit,& ipſum* Lucium *minorem fuiſſe* Tarquiniū.*An id in omnibus editionibus legatur neſcio.* Ego *ut alia plurima*

Mendæ in Liuio.

in Liuianis *codicibus deprauata correxi, ita hunc locū mutans minor in maior.*Et *ne plura de mendis librorum dicā,uno ſum contentus,è iure ciuili,cuius te peritū ſignificare paßim laboras,exemplo,quod ad hanc rem pertinet.*Pomponius *iuriſcōſultus de origine iuris,inquit:*Quæ *omnes conſcriptæ extant in libris ſexti* Papirij,*qui fuit illis tēporibus,quibus Superbus* Demarati Corinthij *filius.*Hic *quis non uidet mendam eſſe libri?* Ita *in illo loco* Liuij, *qui propter ſimilitudinem literarū facile corrumpi potuit,& omnis* Liuij *narratio* Lucij *regnum à* Seruio *repetentis,tanquam maioris natu eſt,nihil* Arunte *conquerente,quod profectò nō feciſſet,etſi miti ingenio iuuenis,ac uir potius,ſi maior natu fuiſſet.* Mihi *nō ſit uériſimile* Priſcū Tarquinium

quinium, dum Romam commigrauit, fuiſſe adoleſcentem, cuius frater natu minor ante mortẽ patris deceßiſſet, uxore grauida relicta, & de quo Liuius ſcribit: Lucumo uir impiger, ac diuitijs potens, Romam commigrauit, cupidine ac ſpe magni honoris, cuius adipiſcendi Tarquinijs (nam ibi quia peregrina ſtirpe oriũdus erat) facultas non fuerat. At ne puellam quidem Tanaquilidem fuiße, quæ ſperni uirum ac aduenam ferre non poſſet, quæ peritißima eſſet augurandi: certe marito peritior, & ipſo Tarquinijs nato: quæ dum maritum uideret honoratum, cætera poſthaberet, quæ etiam autor uiro eſſet natale ſolum relinquendi. Tibi uerißimilius ſit, & illum adoleſcentem fuiſſe, & hanc aduleſcẽtulam, licet adeo peritam: quia tu in Hiſpania conſpexeris puellam inter pueros paſtores, neſcio quid de pluuia ariolantem, quia picus tunderet arborẽ, prorſus rem ineptam, & te picario uiro dignã: quaſi in Hiſpania doctiores ſint puellæ, quàm matronæ, & fœminæ quàm uiri: in quo tu magis loquẽdo uiſus es ariolari, ꝙ ulla uel puella uel anus. Mihi placet non ita properaſſe Lucumonem relinquere facultates ſuas, ut in alienã patriam cõmigraret, cũ non tenderet ad certos honores Romæ obtinendos. Tibi placet omnia debuiſſe putare poſthabenda. Primum, quia ueterũ patrimonia, nõ in alijs rebus quàm in pecudibus conſtiterant, unde ſit dictum peculium, quaſi non & domos, & agros, & ſupellectilem ueteres habuerint, præter templa & ſepulchra maiorum, & ſolum natale. Taceo peculium non pro patrimonio à iuriſconſultis utique exponi. Deinde quia hæc res ei magnopere cordi erat. Hæc enim tua ſunt uerba. Et ambitio deproperare cogebat. Neque magni & liberalis animi, Lucumo tuliſſet, diu ſperni quoad permutaſſet utiliter, quod auari & tenacißimi fuiſſet hominis, qui præter honorem, cuius cupidißimus erat, omnia poſthabuit. An ignoras quàm uehementer, & efficaciter eo Lucumo.

moueat

moueat, & agitet præſtabiles, & illuſtres uiros indignitas? ſi qua eſt fides, uideris mihi Benedicte *ſimilis infantibus, qui cum cernunt muſicum citharam, aut organa pulſantem, plus uoluptatis ex ſuo ſtulto cantu, ſi cantus hic dicendus eſt, quàm ex illo erudito amœnoq́; capientes.* Ego *tanquam muſicus ſum, qui rationibus naturæ cōſentaneis utor.* Tu *ereptam mihi è manibus citharam, ſine ullo artificio uerberas.* Nam *quis hic niſi infantium cantus eſt? dicere illuſtrem uirum eſſe, qui negligeretur à ſuis, & nullum honorem, ne in patria quidem, aſſequi poſſet, & cuius mores ignores, eum affirmare bona ſua dilapidaſſe, ut peregrinari poſſet in urbe externa, quaſi aut* Romæ *ſine diuitijs honores ſe aſſecuturum ſperaret, aut* Tanaquil *de regno propediem obtinendo ex augurijs aquilarum, aut picorum picarum'ue certior facta eſſet.* Vt *in hoc puer, ita in illo delirus extitiſti: cum dicebas* Lucumonem *fuiſſe ſeditioſi, & parricidæ* Corinthij Demarati *filium: Cum* Liuius *tantū dicat ob ſeditiones illum domo profugum fuiſſe, non ſeditionum ſignificans autorem, quem* Dionyſius Halycarnaſſeus *principē* Corinthiorum *tradit.* Mihi *placet aliquot annos* Romæ *fuiſſe*

Lucumo. *ſub* Anco Lucumonem, *aut decem, aut certe quatuor, ut diſceret linguam* Romanam, *ut mores & ritus, ut ſe dignum redderet, qui potiſsimum ab rege deligeretur filijs tutor: cū eum faciat* Liuius *locutum his uerbis, ſe ex quo ſui potens fuerit* Romam *cum coniuge & fortunis omnibus commigraſſe, maiorem partem ætatis, qua ciuilibus officijs fungantur homines* Romæ, *ſe quàm in patria uixiſſe.* Tibi *magis placet decem eum menſes, aut decem dies* Romæ *fuiſſe.* Ego *nego huius &* Tanaquilidis *filium potuiſſe infantem eſſe poſt duodequadraginta annos, quàm regnare cœperat pater.* Tu *bimulum, aut trimulum maiorem: minorem uero anniculum ſignificas eſſe potuiſſe.* Et *cū* Macrobium *in teſtimoniū afferas dicentem, bello Sabino, quod*

bellum

bellum,ut è Liuio non ſolum è Dionyſio conſtat,geſtũ eſt circa principia Tarquiniani regni: filium Tarquinij annos quatuordecim natum bulla prætextaq; à patre donatũ fuiſſe, qua ratione putare potes eiuſdem matrem poſt triginta amplius annos enixam fuiſſe? aut ſexagenarium uelis puerperã extitiſſe. Me admiratio ſubit,uirum pluſquam nonagenarium,prima in acie ſuos hortantem, infeſto telo in dictatorem Poſthumum incurriſſe. Tu admirationem meam derides,quaſi quotidianum hoc ſit, & more tuo refers quædam exempla, ut impropria, ita falſa. Et ridicule interrogas,inquiens: reſponde hic Laurenti,ſi nunc iuuenis erat,ut eũ actor uocat,& tu aſſentiris, quẽ dixiſti uigenarium antea fuiſſe tempore mortis Tarquinij quatuor & quadraginta annis iam præmortui, quomodo centum annos agere poterat, dum concurrit in aciem cum dictatore Poſthumo? Quid tua ineptius interrogatione Benedicte? Ego dicebam,ſi iuuenis erat Superbus cum Seruium eiecit, non fuiſſe Tarquinij filium: ſi ſenex, non recte à Liuio appellatum fuiſſe iuuenem,nec à patre exhæredari tradito tutore potuiſſe, quia ipſum pater hæredem potius deſtinaſſet. Ego abſurdum dico,& Romanis moribus inſuetum,fœminas nubere auunculis. Tu negare non potes inſuetum, ſed abſurdum negas, quia abſurdius ſit rapere uirgines, & hoſpitij iura uiolare, quod Romulus fecit: Socerum,fratrem,uxorẽ interimere,quod fecit Superbus Tarquinius,clariſſimum rerum Romanarum ſcriptorem præter morem aliorũ à ciue Romano damnari, quod ego feci. O præclarum iuriſconſultum,ò eximium Liuij aduocatũ? Vbi ſunt tua iura,quæ toties inculcas? cum abs te iuris exẽpla poſcam,tu profers exempla iniuriæ. Scio ut apud alios populos,ſic apud Romanum fuiſſe cædes,uenena,inceſta,ſacrilegia, parricidia,rapinas,proditiones,calumnias,ac cætera facinora. Verum ego de bonis moribus ago,nõ de ſceleſtis factis. Quis

D enim

enim ſic defendit crimen, ut quia ſunt alia maiora hoc, ideo crimen non eſſe. Romulus *tamen excuſat neceßitatē.* Tarquinius *negat fratris uxorisq; necem, ſoceri uero iuſtam eſſe defendit.* Ego *nego me damnare* Liuium, *ſed aio una in re ab eo diſſentire, ut alij plurimi ab alijs diſſenſerunt, ut à cæteris hiſtoricis* Piſo, *ut* Dionyſius Halycarnaſſeus, *ut* Lucius Florus, *ut* Vopiſcus, *& ante omnia ipſa ratio, tu pro te* Aul. Gellium *affers, qui de hac re non diſputat, ſed tantum nominat* Superbum *ſuperioris* Tarquinij *filium, qui autor non eſt tam argutus, ut ſibi uidetur, qui multa potius, quàm multum lectitauit, quem ego cum alibi, tum uero in dialecticis meis, tanquam falſò ſentientem reprehendi. Affers præterea pro te* Eutropium, *hiſtoricum quidem, ſed gregarium, & qualiacunq; in* Liuio *reperit colligentem. Affers inſuper* Virgilium, *hic ego hæreo, hic uictū me fateor, ad huius nomē hiſcere nō audeo, iam do manus, iā cauſa cedo, & tecū ius facere planè cōfiteor. Ait enim, uis &* Tarquinios *reges: qđ tu interpretaris de patre & filio* Tarquinijs *dici: elegās profectò interpretatio. Quid affers uir eruditiſsime cur de patre & filio* Virgilius *ſentiat, potius q̄ de patre & nepote? quanq̄ ipſe de uno oīno* Tarquinio *ſuperiore, ut egregio rege, poßum accipere dictū in numero plurali, ut de alijs.* Extulit hæc Decios Marios Magnosq; Camillos. *Deniq; ut partis primæ finē faciā, mihi placet neminē uocari* Priſcū, *niſi nepotē ætate, huiusq; rei attuli exēpla: Tu nullius autoritate, ſed tua peruicacia fretus, aſſeueras* Priſcū *etiā antea potuiße uocitari, nunquā nec uera, nec uerisimilia loquens, ut neſciā, an unquā mihi uidear hominem magis audiſſe præpoſterū.* Habes Benedicte, *cur* Liuius *non uerisimilia loquatur, hoc eſt, cur tu nō uerisimilia defendas. Accipe cur non uera ex* Dionyſio Halycarnaſſeo, *qui fuit* Romæ *eiſdem, quibus* Liuius, *temporibus uiro doctißimo atque eloquentißimo, ſummæq; apud omnes autori*

Hiſtoricorū diſſenſio.

Aul. Gellius taxatur.

Priſcus qui dicatur.

Dion. Halycarnaſſeus libertus. M. Terētij Varronis.

autoritatis, & ſi Libertus fuit M. *Terentij Varronis, quem aiunt Romanorum fuiſſe cruditiſsimum, huius orationem è quarto Romanæ antiquitatis libro ad uerbum transferam.*

Volo ante eorum quæ animaduerti rationem reddere, quam ob rem neque Fabio acceſsi, neque hiſtoricis alijs, filios fuiſſe Tarquinij pueros ab eo relictos, ne qui illorum hiſtorias nacti me aberrare ſuſpicentur, ſcribentem pueros eos non filios illius fuiſſe, ſed nepotes. Omnino enim inconſiderate atque indiligenter prodidere, qui hanc de illis hiſtoriam conſcripſere, non rimati res impoſsibiles eſſe pariter atque inconſtantes, quæ ſe ipſas euertunt. Quæ ſingula paucis ego plana facere conabor. Tarquinius è Tyrrhenia demigrat, compoſita omni re familiari, cum eſſet in optima ad ſapiendum ætate. Siquidem adminiſtrandæ reipublicæ, & magiſtratibus gerendis, & muneribus ciuitatis obeundis idoneus fuiſſe traditur, & illinc ideo demigraſſe, quòd nihil in ea urbe honoris adipiſceretur. Et alius quidam aliquis hunc ſaltem triginta natum annos conſtituerunt, cum à Tyrrhenia demigrauit, ab hac enim ætate leges ferè uocant eos, qui magiſtratus gerere uolunt, & rempublicam capeſſere. Ego uero quinque & ſolidis annis minorem conſtituo, & quinque ac uiginti natum annos eum facio illinc profectum, quem adhuc patre uiuente duxiſſe uxorem Tyrrhenidem uniuerſi, qui Romanas conſcripſere hiſtorias, confitentur. Commeat autē Romæ Anco Martio rege, ut Gellius quidem in hiſtoria tradit, primo illius regni anno. Vt uero Licinnius ſcribit octauo. Eſto ſanè ut hoc ipſo anno, quo Licinnius ſcribit, non prius uenerit (nam certe poſterius nō aduenit.) Quòd ſi nono Anci imperij anno, ut ambo ſcriptores aiūt, præfectus equitū bello Latino ab rege mittitur, nec minor natu quinque & uiginti annis Romā commeauit, & Anco regi circa octauum imperij annū amicus Anci regnum.

extitit, profecto decem & ſeptem reliquos annos apud ipſum diuerſatus eſt. Quatuor enim & uiginti annos regnauit Ancus, ipſe uero (ut confitentur omnes) regnū duodequadraginta annos tenuit. Ita octogenarius erat, cū obijt. Ex ſupputatione nanq; hæc annorū ſumma colligitur. Eius uxor quæ quinquēnio minor erat, quemadmodum conſequens eſt, quintum & ſeptuageſimum accedebat annum ſub exitum Tarquinij, quæ ſi minorem natu filiorum ultimum enixa eſt, quinquaginta annos nata, quippe poſt hoc tempus non concepit mulier, ſed hic eſt ipſe pariendi terminus, ſicuti ſcribunt, qui iſta indagauerunt. Non igitur erat hic quidē, minor annis quinq; & uiginti ſub obitum patris, Lucius uero maior natu, non minor ſeptē & uiginti. Quo fit ut eos non reliquerit paruulos pater ex hac muliere genitos. Qui ſi in uirilem adoleuerant ætatem, dum pater oppetijt mortem, profecto neq; mater eorum ita fuiſſet infelix atq; ueſana, ut quod imperiū pater filijs reliquiſſet, id ipſa mater criperet, & ex extero ancillaq; nato gratificaretur: neq; ipſi paterno imperio fraudati, iniuriam ſegniter, ac lente tuliſſent: idq; cum eſſent in ætatis robore, tum ad dicendum, tum ad agendum, neq; enim Tullius ut nobilitate eos antecellebat, utpote ſerua natus, aut ita multum differebat ætatis dignitate, ſed tribus omnino annis altero maior natu erat, ut nō fuerint huic regnum libenter illi ceßuri. Habet autem & alias quaſdā hoc negotium abſurditates, quas ignorauerunt cuncti, qui res Romanas condidere, præter unum, cuius paulopoſt efferam nomen: nam conſtat poſt Tarquinij necem Tullium, quod cæpit regnum ad quatuor & quadraginta tenuiſſe annos, ut per id tempus maior Tarquiniorum, cum ſeptem & uiginti annos natus regno fraudatus eſſet, ſeptuaginta annis grandior fuerit, dum Tullium interemit. At eū robuſtißima in ætate tūc fuiſſe ſcriptores tradidere, Inquiunt, è Senatu ſuſtuliſſe Tullium, foras

Partus anni.

Tullius.

raſq; portantem è gradibus deturbaſſe: ipſius uero ex imperio deiectio uigeſimoquinto poſt hæc anno extitit. Eóq; *anno in expeditione agens aduerſus* Ardeates *inducitur, omnia per ſe ipſum belli munia obiiſſe, quod ab ratione abeſt in bellis uerſari, ſex & nonaginta annos natũ.* Quinetiam *amiſſo imperio, etiam bella cum* Romanis *non minus quatuordecim annis geſſiſſe, per ſeſe negocia exequentẽ, ut aiunt, præter cõmunes eſt omnium opiniones, & tempus uitæ eius eſſe maius, centum & decem annis, quod ſpatium uitæ non ferunt loca noſtratia.* Has *abſurditates quidã* Romanorum *ſcriptorũ animaduertẽtes, conati ſunt alijs abſurditatibus ſoluere, negantes horũ puerorũ* Tanaquilidem *matrem, ſed* Geganeam *quandam fuiſſe: de qua nullam accepimus hiſtoriam, & nihilominus immaturum foret rurſus coniugium* Tarquinij *propè octogenarij.* Et *uiris tanto natu facultatem adeſſe gignendi fide caret, neq; uero orbus liberis erat, ut quomodo liberos concupiſceret, cui forent filiæ duæ eæq; uiris iam locatæ.* Horum *ſingula & impoßibilia, & inconſiderata colligens, nego filios* Tarquinij *fuiſſe, ſed nepotes, accedẽs* Lucio Piſoni Frugi, *qui in annalibus ſolus hoc memoriæ prodidit: niſi forte pueri erant, ſtirpe quidem nepotes, adoptione uero filij, quæ fuit cauſa erroris cæteris omnibus* Romanarũ *hiſtoriarũ ſcriptoribus.* LAV. *Hæc* Dionyſius Halycarnaſſeus, *qui paulo ante, cuius hi filij fuerint tradit, inquiẽs de* Tanaquillide, *poſt necem* Tarquinij. Erat *autẽ ei iuuenis filius, nõ ita pridem defunctus, ex quo duo filij relicti erant paruuli, de quibus ita eandẽ loquentẽ, apud* Seruium Dionyſius *facit.* Tarquinius *rex* Tulli *apud quẽ educatus es, atq; eruditus, & ex omnibus amicis atq; cognatis maximo in honore habitus, nobis ille quidẽ indigna paßus fato ſuo functus eſt, nullis rebus neq; priuatis diſpoſitis, neq; cõmunibus ac publicis delegatis, qui nec ſalutare quempiam noſtrum, & alloqui extremis*

Piſonem ſequitur.

mandatis potuit, hi autem pueri deſolati, & pupilli infelicis relicti ſunt, non minimum uitæ diſcrimen adeuntes, & cũ multa dixiſſet, in fine orationis inquit, Debes autem Tulli *educatus à nobis, & eruditus, & omnibus bonis impertitus, quæcunq; filij à parentibus accipiunt, & noſtra filia in matrimonium ducta, etiam ſi rex* Romanorum, *me quoq; tibi in hoc annitente, paternam his pueris beneuolentiam exhibere, & cum in uirilẽ adoleuerint ætatem, & idonei ad rempublicam adminiſtrandã extiterint, eorum maiori natu imperium* Romanorum *reddere.* Hæc *loquens & utrunq; puerorum in ulnas generi, ac filiæ porrigens, ingentem ex ambobus exciuit lamentationem. Aliquantoq; poſt autor, idem facit* Tullium *orantẽ ad populum, tanquam tutorem puerorum, & penè ſola illorum miſeratione, ad parendum ei populum fuiſſe inductum.* Quæ *quoniam erant longiora, miſſa feci, ſatis hæc ſperans abundeq; ſufficere, ut conſtaret* Liuium, *ut non uerisimilia, ita nec uera dixiſſe, meq; cum merito, etſi uerecunde id feci, notare potuiſſe.* Quod *ſi quis me, qui multa, quæ apud* Dionyſium *ſunt, quaſi diuinaui, putat legiſſe tunc iſtum autorem, cum illud opuſculum cõdidi: is erit qui neque me diu cognitum habet, neque illos aduerſarios, qui poſt editum illud opus quod ſupra iam decem annos, iam læſiſſe famam* Liuij Benedictus *ait, obijciebãt mihi, non niſi tinctum me* Græcis *literis eſſe: neque locum ubi illud compoſui, id eſt,* Neapolim, *qua in urbe* Dionyſij Halycarnaſſei *hiſtoriæ nomen noſtro ſeculo ne auditum quidem unquã fuiſſe arbitror, quanquam ſiquis animaduertat ipſum meum libellum, intelliget planè conditum ab homine eſſe, qui* Dionyſium *non legerat: nam alioqui, cur non eius, ad ſententiam meã confirmandam, feciſſem mentionem? An ita demens eſſem, ut ſi eum autorem compilaſſem, crederem furta mea celatum iri potius, quàm cũ meo dedecore deprehenſus? ſiquis ita non credit,*

iuro

iuro me hunc autorē ſex amplius annos, ab editione illius opu ſculi nunquā in hac parte legiſſe, neq; ab alijs quippiā de hoc loco audiſſe, & meo ſolius ingenio fretum ea diſputaſſe. Intelli gis nūc Benedicte, *id quod crimini das mihi quanta ſit laude di gnum, quod admirabilius eſt, quàm ut credi poßit. Quare non expectes ut dicā me ex hac pugna diſcedere uictorē: non eſt, ut de uictoria tui glorier: nō eſt, ut me mediocribus iam uiris com parem: nō eſt, ut magnis autoribus, aut ipſi* Liuio *cedam: iuuat me, quaſi poëtico inflatū ſpiritu, cum* Horatio *dicere: Sume Su perbiam quæſitam meritis, & mihi* Delphica *lauro cinge uolēs* Melpomene *comam.* Non *ſum, nō ſum* Benedicte *in hac parte* Liuio *minor, etiā ſi rumparis uerū dico, nō ſum in hac parte* Liuio *minor, nec minoris ingenij minoriſq; iudicij.* Rumpere *inuidia, non ſum inferior hiſtoricis omnibus, quos hoc non de= prehendiſſe* Dionyſius *ait, non ipſo deniq;* Dionyſio, *qui non ullius, ut ille adminiculo adiutus meis pedibus curſum iſtius, qui equo uehebatur æquaui, & tu non tabellio ſed tabellarie, ob rem penè miraculo dignā accuſas apud ſummū magiſtratū, & actionem capitis intendis, & me abs te uictū damnatumq́; etiam carmine gloriaris, ut ex epiſtola conſtat, quam ad prælu ſtrem uirū ſuperioribus diebus* Iacobū Gratum Bononienſium *legatum dediſti, dolens, quòd tam ille de me bene ſentiret, atq; loqueretur: iußiſtiq́;, ut mihi eam oſtenderet in hæc uerba:*

Valla ſe Liuio æquat.

Si tibi damnatum gliſcit dementia Vallam
Tutari, *quid falſa refers conuicia? ſolue*
Argumenta tuum quæ concuſſere magiſtrum:
Si ratione potes nulla eſt defenſio cauſæ. & reliqua.

Hæc quanquam barbara metra, tamen quia Bononiæ *facta mul tiſq; oſtenſa, & huc ad tantum uirum mißa, ita me irritarunt, ut uiris egregijs, & inter primos doctis* Antonio Tridento, & Valerio Bononienſi *communibus amicis, admodū ſuccenſerem:*

quòd tam diu totiesq; promiſſum accuſationis tuæ exẽplar, non repræſentarent. Itaq; *adij hominem penes quẽ dicebant illum codicem eſſe.* Quo *impetrato duas refutando ei lucubratiunculas impendi : neq; enim ad te conuincendum maiori temporis ſpatio opus fuit.* Vigilaui *itaq; in te puniendo binoctium : cum antea ſecurus in utranq; aurem dormirem, & crederẽ te rem ipſam, defuncto* Nicolao Pontifice, *pro derelicta habiturum.* Excitaſti *igitur leonem canicula dormientem, ut in te ſæuiret.*

Leo Valla Catel Benedi.

*An tibi ego non uideor leo? certe tu mihi uideris tanquã leoni canicula: ſi canicula iam appellanda eſt, quæ ita leoninis dẽtibus unguibusq; lacerata eſt, ut uix in ea ian canis figura, aut animalis apparea*t. Exige*bas à me canicula iam pœnam capitis, quòd famoſum libellum in mortuum ſcripſeram, ſi ille famoſus libellus eſt: en in te uiuum uel magis famoſum libellum ſcribo, nec tu tamen poſthac audebis, & ſi te iuris peritum oſtentas mecum agere iniuriarũ, & mentionem facere famoſi libelli.*

FINIS.

LAVRENTII VALLENSIS IN BENEDICTVM MORANdum *confutatio altera ad* Bauerium *medicum.*

LECTA, *quam uix perlegere potui,* Benedicti Morandi *altera inuectiua, quam ille reluctationem uocat, in qua ſeipſum impudẽtia, ac temeritate uicit, nõ minus ſtomachi, quàm ex ſuperiore contraxi: quòd homo tanquam ipſe nihil habens negocij, toties mihi negocium faceſſit. Cui ſi reſpondeam, tot uerbis blacteranti, & ut uerboſiſſimo, ita perplexiſſimo atq; intricatiſſimo, & ut mihi uidetur nunquam finem*

blacte

blacterandi ſicturo, nimirum non paucis uerbis, ſed grandibus uoluminibus agendum eſt, quæ non legant homines, ſed derideant, uelut de lana caprina cõcertationem: unde ego mẽtienti Benedicto *ſimilis uidear.* Rurſus *niſi reſpondeam, tanquam deliranti, uereor ne qui meam diffidentiam cauſæ interpretẽtur, & hic apud ſuos, ut iam facit, uictorem agat, quaſi me in hac colluctatione proſtrauerit.* Quid *igitur agam? quid conſilij ineam? niſi ut mediam quandam teneam uiam, paucisq; oſtendam, eum indignum eſſe, cui à me pluribus reſpondeatur, & quem directò in eum ſermone compellem, medicumq; aliquem aduocem (ſi modo alia medicina, quàm mors, ſanare uecordiam poteſt) qui huic curationes adhibeat* (Debent *enim boni uiri etiã aduerſarijs bene conſultũ uelle) eumq; ad ſanitatem, ſi unquam ſanus hic fuit, reducat.* Qui *falſa pro ueris, uera pro falſis, incredibilia pro certis, certa pro incredibilibus, ſtulta pro grauibus, grauia pro ſtultis, praua pro rectis, recta pro prauis, parua pro magnis, magna pro paruis, deniq; mala pro bonis, bona pro malis habet.* Ad *quem morbum curandum te potiſſimum* Baueri *delegi: uel quia medicorũ nulli ſecundus es, uel quia con ciuis illius.* Itaq; *accipio ea, quæ dixi pauca, tanquam capita errorum eius, ac uecordiæ ſigna, ſeu malumus dicere cerebroſitatis.* Quia *ego negaui* Tarquiniũ *Superbum* Priſci *filiũ eſſe, ſed nepotem, id quod etiam tradunt, cum alij, tum uero* Piſo *frugi,* Dionyſius Halicarnaſſeus, Lucius Florus *hiſtorici præſtantiſſimi: ob id me* Morandus *homo moderatus ſupplicio dignum ſtatuit, & apud ſummũ pontificem capitis arceſſit, quia* Titus Liuius *fuiſſe filium tradit, & niſi me ille, Chriſtianæ religionis caput, capitis damnauerit, metũ ei oſtendit: minaturq; fore, ut à* Tito Liuio *apud inferos in* Elyſijs *campis incuſetur, tanquam illuc peruẽturus: & cũ propterea à me increpetur, ait ſe in hac re perſtiturũ fuiſſe, ſi ille adhuc ſummus põtifex uiueret,*

Tarquinius nõ eſt Priſci filius, ſed nepos.

ret,quaſi hic qui nunc eſt,non ſit longe illo in iure,et ciuili & pontificio peritior. Quia riſi hominem, qui non ſemel Titum Liuium Roman*æ hiſtoriæ appellaret notarium,& idcirco defenſionem illius ad ſe arbitraretur iure optimo pertinere,qui notarius foret, ait me dignitatem tabellionum, notariorumq́; læſiſſe,& ob id illorum in me conatur inuidiam cõflare. Quia eum notarium maleficiorum,quàm hiſtoriarum peritiorẽ dixi, de* Tarquinijs *opinantem, contumelioſiſſimum me uocat,cum ipſe totus in me contumelijs ſcateat. Quia* Dionyſium Halicarnenſ*eum confutare ratione non poteſt,putat eum ex hoc iri confutatum,quòd Græcus ſit, quaſi Græcum eſſe ſit loco opprobrij ponendum,*Homerusq́;, Plato, Ariſtoteles, Demoſthenes *pro nihilo habendi:& ſeruus fuerit, quaſi non &* Aeſopus,& Diogenes, & Plato *ſerui fuerint.Hæc enim illius ſunt uerba.* BEN. *Neq; uero uériſimilius adhibẽda fides homini liberto q̃ libero.Siquidem liberales artes, ex quibus hiſtoria nõ eximitur,à liberis,non à libertis hominibus dicuntur,quæ cum proprie ſint liberorum, probabilius eſt de his liberos,quàm libertos tranſigere.* LAV. *Ergo* Morandus *melius hiſtoriam ſcribet,aut de liberalibus artibus loquetur, quàm* Dionyſius, *quem hic pro* Libertino *libertum uocat,quaſi* Libertini,*ſiue liberti liberi non ſint. Hic cum nihil tribuendum* Dionyſio *putet,at quanto autori?tamen* Guarino Veronenſi *repugnari nephas putat,erudito illi quidem uiro:ſed quia uiuus eſt,nondum inter diuos reponendo:& nequaquam ad maieſtatem* Dionyſij *aſpiranti,q̃ in quadã oratione mẽtionẽ* Tarquinij Superbi *facit tanquam* Priſco *geniti,quaſi debuerit illic* Guarinus *à recepta, & trita opinione diſſentire,quem reor, & ſi Græcarum literarum peritiſſimus eſt,tamen nondum eo tempore legiſſe illud* Dionyſij *opus, quod etiam pauciſſimi Græcorum legerunt.* I *nunc & dic me tũc illud opus legiſſe,cum eum libellum compoſui*

Dionyſius Libertinus

poſui, de quo nũc controuerſia eſt: quæ res cũ ex alijs multis, tum uero ex quibuſdam à Dionyſij probatione diſſentientibus cum conſtet, quia in cauſa coniecturali omnem, ut aiunt, lapidẽ mouebam, tamen hic mentiri me ait: & quoniam iuſiurandum interponebam, peierare: quaſi omnes, ſicuti ipſe, deum non timeant: & nullum ſit ratum, niſi per Stygiam paludẽ iuſiurandum: & Orcus apud Græcos (quos tamen iſte contemnit) iuſiurãdum dicatur & Pluton, ſeu ſedes inferna, ut niſi per Plutonem & infernam ſedem iurare non liceat, ad quam ſe iturum, & ubi Liuius agit ad Elyſios campos, & amœna piorum cõcilia, ut uere ſit Benedictus & optat & ſperat. Sed caueat moneo, ne illic à Dionyſio, uel accuſetur, uel Scutica uerberetur: qui barbarus Græcos quales ſunt inferi iudices, contempſerit. Cuius Dionyſij probationem, quia me dixi tanquam fulmen in eum torquere, ipſe uelut Laurentiana ſimia ait ſe fulmen Tullianum in me contorquere, quod Cicero in Bruto meminit Priſci Tarquinij: tanquam aui Tarquinij Superbi, quaſi non dicat Dionyſius poſſe putari ſuperiorem Tarquinium patrẽ poſterioris, quia hunc nepotem adoptauit: & quaſi non idem Terentium Varronem patronum ſuum nõ multo deteriorem Marco Tullio, & in notitia uetuſtatis longe peritiorem notauerit: nedum Ciceronem: & quaſi non maioris ſit in hiſtoria autoritatis Liuius quàm Cicero. Vt taceam nonnunquam Ciceronem in hiſtoriarum, ac fabularum cognitione non ſatis fuiſſe approbatum. Idem ut me impugnet, negat, Lucium Tarquinium, qui poſtea Superbus eſt appellatus maiorem natu fuiſſe Arunte, quod cum omnes hiſtorici ueteres, tum ipſe Liuius ait: quod iſte cæcus non uidet ſe improbare Liuium, quem aduerſus me defendere, & cuius uicem dolere uideri uult. Non'ne hæc uecordiæ, atque cerebroſitatis ſigna ſunt maxima? id euidentius ex ipſo confutationis genere licet intelligas, ut

gas, ut

gas,ut eius principia quædã attingam.Ait autem. BEN.*Duo=decim poſitiones affers,quas ſummatim duxi refellẽdas.Et primum mihi refers,quòd ego ueriſimilius affirmem Tarquinium Priſcum filijs extantibus ſibi duobus ex uxore:deſtinaſſe genero potius ſerua nato regnum per manus tradere, quàm filijs. Hic niſi fuiſſem tecũ agere ſiue iniuria pollicitus, exclamaßem te Laurenti peruerſorem:nam id minime dixi:quinimò Priſcum poſt acceptum uulnus uerbum negaui protuliſſe,quem ſi loqui potuiſſet,filios hæredes dimiſſurum fuiſſe rebar.Idcirco falſas intuli rationes tuas eſſe, quòd affirmares ei non fuiſſe liberos dum moreretur.* LAV. *Quam paucis in uerbis quot deliramẽta?primum quid ad rem attinet dicere, ſe negaſſe Tarquinium poſt acceptũ uulnus uerba protuliſſe? nõ magis quàm negaſſe eundẽ dormire,aut comedere,uel bibere potuiſſe.Taceo quòd ait,Rebar dimiſſurum filios hæredes,quaſi ipſe tũc fuerit cum nondum Tarquinius uulnus accepiſſet.Taceo uerborum quoq; abſurditatem:dimittere filios hæredes, et filijs extantibus.Deinde cur arbitratum illum filios hæredes fuiſſe facturum:quem Liuius ſcribat,fuiſſe facturum ut uidebatur occiſo Seruio hæredem regni quemcunq; alium generum delegiſſe.Poſtremo cum hoc ego negem uериſimile eſſe,quod Liuius ait,idemq; hoc ipſe Liuij patronus uerиſimile dicat,quæ tandem Veſania eſt exclamare me peruerſorem,qui dixerim id ab eo dici : quod ab ipſo Liuio dicitur.An eſt aliud,deſtinare regnum tradere cuipiam, quàm eſſe facturum quempiam regni hæredem?Vter ergo noſtrum eſt,ego'ne uerborũ peruerſor,an ipſe mente peruerſus?*

Theſis ſeu poſitio prima.

Secunda. *Venit ad alteram,ut ipſe appellat,poſitionem meam,inquiens,* BEN.*Vnde pari iure tua ſecũda ratio uelut inanis eſt ſublata, dum negas,extincto Seruio Priſcum alium ſibi generum fuiſſe aſciturum,cui regnũ relinqueret.Hic,ut uideo,ſurdo narratur fabula:nam de Priſci uolũtate negaui compertũ aliquid haberi: licet*

licet Anci filij ſuſpicarentur id fore, quod tamen facturum infi-ciabar Priſcum quia non relinquitur futurum neceſſario, quod alius quiſpiam putauerit. Quam ob rem ſi mentem Liuij pari iudicas ratione, uehementer erras. Non ſignauit hunc in Topi-cis locum Cicero, non Boëtius, non Ariſtoteles, ut ſi dixerit hiſtoricum quenquam imaginari fore aliquid, neceſſario ſit ea-dem ſcribentis opinio. Non'ne legiſti, quot capita, tot ſentẽtiæ?

LAV. *Non'ne hoc ſummæ Veſaniæ ſummum argumentũ eſt, ut obijcias alteri peruerſitatem, ipſe peruerſor? Quæ enim ma-ior peruerſitas eſt, quàm cum dicat Liuius quòd Priſcus uideba tur facturus occiſo Seruio quemcunq; alium generum, quẽ dele giſſet hæredem regni: negare hoc uiſum alijs, niſi ſoli Anci fi-lijs. Hoc uerba Liuij non dicunt, hoc ſermo publicus nõ ſentit, ut ſi dicam ideo Cæſar interfectus, quia uidebatur ſe regem fa cturus: non id dico, quod ſolis interfectoribus uidebatur, ſed qđ omnibus. Ita nunc Priſcus omnibus uidebatur facturus generũ regni hæredem: nam cur id ſolis filijs Anci, quod nullis alijs ui debatur fore? an ita demẽtes erant? hoc nemo tradit: imò quã-tum uideo ex eorum conſilio, prudentiſſimi fuerunt: quibus niſi uaframentum mulieris obſtitiſſet, regnum paternum recupe-raſſent. Ergo demẽs Liuius fuit, qui facit hoc uiſum eſſe illius? Minime: quia & illis, & omnibus Priſcus uidebatur Seruio, uel cuicunq; alteri genero regnum relicturus, ob id uidelicet: quia filios non habebat. Nec uero relicturus generum regem, ſed regni adminiſtratorem, ſub fidutiaria tutela nepotum infan-tium Lucij & Aruntis: itaq; per hanc fidutiariam tutelam, & adminiſtrationem ſucceſſor regni atq; regnator erat futurus Seruius, id quod maxime dolebat filijs Anci. Ergo non ueriſi-militer dixit Liuius ſi filios habebat Priſcum fuiſſe facturum non filios hæredes regni, ſed ſerua natum, aut quẽcunq; alium generum: id eſt, deſtinaſſe huic potius, quàm filijs regnum per*

manus

manus tradere. Annon hc mi Baueri *ualidiſſimũ argumentũ eſt? & Ciceroni,*Boëtioq́,*& Ariſtoteli cõprobandũ? Melius argumẽtũ eius,*Morione *dignũ,quot capita tot ſentẽtiæ:quaſi rationis locũ obtineat,id quod alicui capitoſo,cerebroſoq; uideatur : aut fuerit hiſtoricæ grauitatis, atq; prudentiæ,eam opinionem,ſiue ut hic* Ciceronianus *noſter ait,eam imaginationem attribuere filijs* Anci *regis, quæ abſurda, quæ capitoſa, quæ incredibilis foret.* Hoc autem *& opinari & dicere.* Morandi *ſeu* Morionis *eſt.Sed ne plura repetantur, ueniamus ad*

Tertia. *tertiam,ubi ait.* BEN. T*ertio mihi das uitio, quòd eſſe affirmauerim credibilius* Tarquinio *&* Tanaquil *cariorem generum unum quàm duos filios.*Non *queo me* Laurenti *continere toties prouocatus tuis in me confictis mendacijs.*Extat *enim libellus meus apud te,ſicut ais,cuius exemplaria plura ſunt ſcripta.*Vnde *commentum hoc tuum liquere poteſt.* Imò *dixi futuros cariores filios quàm generum,atq; dimiſſurũ fuiſſe* Priſcum *illos hæredes,ſi teſtari potuiſſet.*Et *quidem uehementius me agitant iſta tua mendacia, quàm contumeliæ qui riſu totus effundor.*Verum *indignitate moueor cum hæc offendo tua de me commenta.* LAV.*Siqua fides mi* Baueri,*uereor,ne tua ars par non ſit huius* Langori *atq; morbo, ea loquentis,quæ non ſani eſſe hominis,non ſanus iuret* Oreſtes.*Ait futuros cariores* Priſco *filios quàm generum.Si futuri cariores,ergo nõ erant. At fuiſſent ſi teſtari ille potuiſſet.Stultæ propoſitionis ſtultior ratio:quaſi facultas,poteſtasq́; teſtãdi faciat patri filios caros, non quia filios quis inſtituit hæredes, ideo caros habet, ideo hæredes inſtituit.* Non *potuit cum uulnus accepit inſtituere hæredes? quin antea inſtituerat? certe quia caros non habuit.* Hoc *naturæ repugnans eſt.*Ergo *dicendum,quòd nullos filios habebat.* E*ſt'ne hoc mendacia dicere? eſt hoc confingere?* Hæccine *erunt commenta? & quæ moueant homini indignationem*

tionem, & ut ipſe barbare ait indignitatem? atq; etiam addit. BENED. Eodem *item in loco inquis, cum ego agam de utri- uſq; parentis uoluntate, atq; propoſito hæredis inſtituendi, tu de præſenti neceßitate* Tanaquilidis *loqueris*. Exiſtimabam *me ad hominem Liuio nec minorem ingenio, nec minorem iu- dicio, qualem te ipſum prædicas, habere ſermonem: qui cum dixiſſem de paterna uoluntate non eſſe cautum, quia uulnere accepto loqui non potuit, neq; quenq̃ ſalutare, ſicut* Dionyſius *aſſeuerat tuus, neq; antea conſtitiſſet de matris mente, niſi cum neceßitas coëgit, affirmaui Seruio* Tanaquil *regnum ceſ- ſiſſe neceſſario: quod alioqui filijs ſeruaturã eſſe nõ ambige- bam.* LAV. Taceo *ſtulta ironia uſum, quòd putarit me Li- uio maiorem: taceo ſtulte etiam dixiſſe, ſe affirmaſſe, quod affirmare non attinebat, cum id ex hiſtoria, non ex ipſius au- toritate conſtet.* Taceo *ſtulte dixiſſe cautum de paterna uo- luntate.* Nam *quid ſibi uult hæc oratio? niſi ſentit cautum pro compertum accipiendum eſſe, in his uerbis mi* Baueri *niſi tibi hic mente captus uidetur, quominus ipſe tibi talis uidear non recuſo.* Iam *nunc eleborum præpara, quo aut me pur- ges ut inſanientem, aut* Morandum. Ego *negaui* Tanaquili- *dem ſi mater* Lucij *&* Aruntis *erat, paſſuram fuiſſe, ut duo- bus filijs maritus anteferret generum, uel ſerua natum, uel alium quemcunq;.* Iſte *reſpondet non conſtitiſſe de matris mente: quaſi uocari in dubium queat, facile paſſura fuerit hoc* Tanaquil *nec'ne: non conſtabat de mente matris.* Id *apud moriones inſanos'que non conſtat, ſed apud homines ratio- nis compotes, ſimul ac conſtiterit fuiße* Tanaquilidem *ma- trem, & de illius in filios pietate conſtabit.* Quod *etiam hic inſtantißime confitetur, cum inquit, quod alioqui filijs ſerua- turam eſſe non ambigebam.* Si *ſeruatura erat, cur ita fi- lios tractat? ut credat ad homines alienos regnum eius non*

Indignatio aliud quã indignitas.

non ad filios peruenturum. Plurima in hominis ſtultitiam dici poſſent, ſed cum plurimis confutare propemodum ſtulti eſt. Ideoq; tantum quartam eius poſitionem addam dicentis. BEN.

Quarta. *Quarta ſimiliter ratio tua de me falſa mẽtitur, quòd ponã ſperaſſe Priſcum & Tanaquil Seruio Romanum populum obſequentiorem fore, quàm proprijs liberis, etſi teſtamentum facere potuiſſet Tarquinius, Seruium potius reliquiſſet hæredem, quàm ei fidutiariam regni tutelam commiſiſſet. In quo, quàm manifeſte delires, audi uerba mea, quæ apud te in depulſione mea priore comperies. De patre autem ſecus exiſtimandum, qui ſi poſt acceptum uulnus aut teſtari aut fari potuiſſet: quippe affirmauerim dimiſſurum filios hæredes fuiſſe ſub tutore Seruio: niſi forte timuiſſet fraudem, quam præſtitiſſet ipſe relictus tutor filiorum regis Anci. Hic licet uidere, quot uelis ſubterfugere figmentis, quamq; boni uiri de te mihi fidem minuiſti.* LAV. *Eſt mi Baueri (ut tu optime noſti) genus hominum ſtultiſſimum, & idem malitioſiſſimum, id eſt, quod ob mentis peruerſitatem maxime cupiat fallere, ſed propter inopiam conſilij minime poſſit. Talis eſt Morandus, qui & fallere uult iudicem, mihi ſuum uitium tribuens, & tamen ab ipſo honeſte, ut falſus deprehenderetur. Ita enim loquitur quaſi ipſum ego impugnare inceperim, non ipſe me. Ego contra Liuium loquens aliquot argumentis colligebam, non eſſe credibile Priſcum potius generum, quàm liberos hæredes fuiſſe facturum. Quam argumentationem deinde, cum huic Liuiano patrono reſpondebam, contraxi, & item eius defenſionem his uerbis.* BEN. *Mihi uidentur ijdem parentes ſperaſſe Populum Romanum obſequentiorem fore regijs liberis, quàm regio liberto, & ſi teſtamentum facere potuiſſet Tarquinius potius fidutiariam regni tutelam genero commiſſurus, quàm hærẽdẽ eũ facturus. Tibi nõ uidetur nec Tarquinius daturus*

turus tutorem filijs Seruium, ne fraudaret illos regno, ut ipſe fraudarat filios Anci, *nec* Tanaquil *ablatura regnum* Seruio, *quod ei flamma, quæ circa pueri caput arſerat, portendiſſet. Omnia contra naturam loqueris, ut taceam, quòd gener erat* Seruius *& libertus* Tarquinij, *quod ipſe* Tarquinius *nõ fuiſſet* Anco: *certè timor malæ tutelæ, & oſtentum futuri regni: magis cauſam attuliſſet occidendi* Seruij, *quàm hæredis relinquendi. Sed cum eſſet opus tutore pupillis, nullus magis idoneus, quàm gener uidebatur: & flamma, quæ in capite fulxerat, auxilium, non excidium* Tarquinianæ *domui portendebat.* LAV. Ex *his uerbis nónne quod ego in* Liuio *nego eſſe credibile, id iſte credibile ait eſſe? Priſcum ac* Tanaquillidem *ſperaſſe populum* Romanum *obſequentiorem fore regio liberto, quippe quẽ facere regni ſucceſſorem deſtinauerãt, quàm filijs.* Et *cum hæc ita ſint, tamen me falſum, mendacem, delirum, fictorem ſubterfugientem, & in mentiendo impudentem appellat, quaſi ipſe, ne quid aliud dicam, nihil ſubterfugiat, qui contra tot, ne dicam quales meas rationes, nihil aliud reſpondet: niſi ſe non ita dixiſſe: ſtolidißimus tergiuerſator, improbißimusq; dißimulator, qui uulnera ſua mauult occulere, quàm fateri, in rebus neceſſarijs mutus, in nugatorijs loquaciſſimus. Cuius niſi cætera ſtultiora ſunt, quàm iſta, quæ protuli, non abnuo quin hæc pro ſapientißimis habeantur.* Huic *ego pluribus reſpondeam, & eius ſingula quæq; deliramenta confutem, aut rerum aut uerborum?* Nam *ut aliquid tantum de uerbis dicam, ait:* In *quo quàm manifeſte delires audi uerba mea, cũ dicere debuerit, in quo quàm manifeſte delires, intelliges è uerbis meis.* Item *præſtare fraudẽ, eodem modo dixit quo præſtare quis bonam rem dicitur.* Item *ſi aut teſtari, aut fari potuißet, quorum alterum ſuperuacaneum eſt.* Quippè *etiam barbariſsime poſuit.* Hic *itaq; ineruditus, & à me uictus atq; exoſſatus, tandem cum alibi, tum in calce libri ſui de me, tanquàm uicto inſolentißime*

gloriatur. Et quia eum mihi quaſi leoni latrantem caniculam dixi, hoc ſuam inuectiuā fine concluſit. BEN. Et in quācunq; dormiturus aurē, te poſthac uertes tuo magis infortunio, quàm meo dedecori, uelut cœleſtem tibi canem improſpera, & infelicia tibi portendentem me caniculam compellabis. LAV. Non intelligens: quid enim male ſanus intelligat? canem ſeu caniculam cœleſtem in ore leonis eſſe, nec ſi cupiat, illinc ſe eximere poſſe, id eſt ſeſe in ore Laurentiano uelit nolit & eſſe & ſemper fore.

Benedicti concluſio.

FINIS.

LAVRENTII VALLAE IN BARPTOLEMAEVM Facium Ligurem, inuectiuarum ſeu recriminationum Liber Primus.

Aenei. xj.

VANE Ligur, fruſtraq; animis elate ſuperbis,
Nequicquàm patrias tentaſti lubricus artes,
Nec fraus te incolumem fallaci perferet Auno.

Vergilianis te uerſibus ideo compellare uolui, quòd te Ligurem, me Romanū profeſſus, nomine iſto Liguſtico mihi inſultaſti: & quaſi te iuuet cū Romano pugnare, nulla prorſus à me laceſſitus iniuria, bellū intuliſti: uir litigioſus ſemper & durus, ac certaminis ubiq;, quàm pacis amātior. Vtq; antehac in alios, ita nūc in me inuectus es: caſſas quaſdam & inanes irarum cauſas fingens, quo fulgorem meum obteras, quo uiā tibi ad lucra munias: quo deniq; aliquid gloriolæ compares: more ueterum aduleſcentum in cauſis forenſibus auſpicādis. Qui ut ſe diſertos, ut probos, ut reipub. ſtudioſos oſtenderent, claros uiros in iudicium uocabant criminibus reſponſuros. Quo deterior mihi certaminis huius conditio proponitur: quòd colluctandū habeo cum adoleſcente, non annis adoleſcente, ſed ſen

ſed ſenſu,ſed uſu,ſed temeritate:& qui cum uictus erit (quemadmodum eſt apud Ouidium) *mecū certaſſe feretur,ut maior gloria ſecutura ſit eum uictum,quàm me uictorem.*

Turpe quidē contendere erit,ſed cedere uiſum Turpius, *ut idē inquit.* Vtcūq; *tamen etſi parem ſemper bello præoptaui: cuius rei fides eſt:quòd ſcriptis meorū temporum læſi neminem,facile patior me ad pugnā eſſe prouocatum:nam(ne ab eiuſdē gentis mentione diſcedam) ut ligur hoſtis natus erat ad cōtinendam* Romanis *militarē diſciplinam(ſicut à* Liuio *ſcriptū eſt) nec alia prouincia militē* Romanum *magis ad uirtutē acuebat: ita* Ligur *iſte mihi materia & cōtinendæ oratoriæ diſciplinæ,& acuendæ uirtutis erit:quāquam* Ligures *hunc nō agnoſcunt:etſi ex uiculo non ex urbe eſt,ſed ad* Scythas *ortū ipſius referunt:ut illud* Ciceronis *in eum aptiſſime cadat;* Quorum *hominū eſſet neſciremus,niſi ſe* Ligurē *eſſe diceret.* Nam *pater* Scythes *eſſe fertur, necnō (ut* Græco *uerbo utar)* Scyreus,*id eſt, ſutor:* Piſcatoribus,*è quorū corpore ipſe eſt,calceos faciens: à quo præ inopia uix puer hic,ueluti mancipiū,ut parens mancipiū fuerat,* Spinolæ *familiæ traditus eſt.* Quod *abſit ut exprobrandæ fortunæ cauſa dicam.*Dico *cauſa notandæ inſolentiæ, qui nō intelligit quanto deformius ſit huiuſmodi hominē ſuperbum eſſe atq; petulantem.* Secūdas *fortunas (ut ait* Plautus) *decent ſuperbiæ.*Nam *illud minus deforme ipſius generi eſt, ꝙ furto,ꝙ proditione,ꝙ ſcelere aggreſſus,bellū non indixit mihi,ſed intulit:nullaq; humanitatis ac amicitiæ ratione habita,prouinciā meā,conſuetis ſibi latrocinijs,infeſtat.*Ex *quo uicto captoq;,& ſi triumphū nō merebor, tamē importunū magis,quàm inſignē latronē,atq; piratā coërcuiſſe,tum iucundū,tū utile erit.* Qui *niſi me poſt alios inuaſiſſet,profecto non tantū mihi ſumo,ut cæterorū quoq; uicem ultus fuerim .* Nunc *illorum pariter,ac meas ulciſcar iniurias: ultimo quidem,ſed grauiſſime omniū laceſſitus,ut omnis belli huius*

Facij origo & opificium.

inuidia penes eum ſit,qui prouocauit: ſi prouocaſſe dici poteſt, qui non ſuo magis cõſilio ad hoc deſcenderit,quàm alterius iuſſu atq; perſuaſu. Neq; enim debeo ſic læſus iraſci, ut grauiorẽ uideri uelim plagam,ac uulnus quod accepi.Sua ille quidem ſponte ad me lædendum inductus eſt, & fatuo conſilio. Quid mecum nõnunquàm pro Facio *Fatuus uocetur? ſed ab inimico meo* Antonio Panhormita*, qui ſe ex* Bononia *appellat*. *Licet quidam ex* Bona*,id eſt,ex* Hippona *Africæ oppido oriundum dicant,impulſus,præcipitatus,incenſus,& ex fatuo planè inſanus, furioſusq; factus,qualis ipſe magiſter eſt.Cuius (ut cæteros mores impræſentiarum omittam,de quibus poſtea dicam) ea natura eſt ut* Romæ, *Alfinus quidam,imprimis ſolers medicus,ei, neſcio quid conſulenti dixerit, ſi* Faber Ferrarius *fuiſſes,furioſus eras futurus.* Multi *hoc de ipſo referente audierunt, non ſolum ego*. Neq; *à* Medicorum *iudicio uulgaris diſſentit opinio,ac ſermo: negoq; uſquam gentium eſſe quempiam qui hominem norit,niſi uel conſuetudine,uel morum ſimilitudine iſti coniunctum,qui non idem & ſentiat,& loquatur.* Nam *quod ad uitam attinet,pleriq; mirantur,cur non hunc aut deus olim ad inferos detruſerit, aut homines ueluti omnis memoriæ teterrimum monſtrum, uel in ultimas terras deportauerint,uel noua aliqua morte mulctauerint.* Peream,*ſi cuiquam illud* Plautinum *de milite glorioſo magis cõuenit:*Eũ *odere,tam uiri,quàm mulieres.Nefandiſsime* Panhormita *multum te,multum decepit opinio,qui fatuo hiſtrione ſperaſti in me agere tragœdiam,quâ te laniſta,me ac* Fatuum *in harena,ut par gladiatorum dimicaturos, tibi promiſiſti, cum uoluptate ſumma cum aliorum quorundam,tum præcipue tua.* De*diſti fuſcinam tuo* Mirmilloni*,dediſti harenaria* Fatuo *arma,inſtruxiſti furioſum telis, ut me in theatro quieſcentem inermemq; inuaderet.* Non *abnuo pugnam, ne fugere uidear, certabo equidem quando ita uis,ſed te uiciſsim de ſpectaculis detraham, & in* medio

Facius, Facinus, Fatuus. Panhormi mores.

Alfinus.

medio conſiſtere compellam, non prius dimiſſurus, quàm utrũq; petendam ad ueniam male mulctatos adegero, ac circũ ora conſeſſus mihi plaudentis uos deridentis atq; exibilantis uictos, uinctosq; traduxero. At ne diutius legentes expectatione ſuſpendã, ac differam, quàm atrox iſta iniuria ſit aperire, ad rem ueniam. Sed quo liquidius ijs, qui inter nos iudicaturi ſunt, ius & iniuria pateſcat, repetam altius, illud affirmare auſus, cum me Barptolemæus & prior & atrociſsime læſiſſet, non modo nihil in eum à me irato, uel factum uel dictum eſſe, cuius ultionem ille expetere deberet, ſed etiam ſi id eſſet quod ab eo prætenditur, neq; à me potuiſſe leuius offendi amicum, cum iam hic eſſet inimicus, neq; à ſe grauius lædi inimicum cum adhuc eſſem ei amicus, quantum in ipſo fuit, quàm me læſit, ſi tamen Fatuus lædere, & furioſus iniuriam facere poteſt. Qui niſi illam ipſam, quàm ſui ulciſcendi cauſam allegat, falſam diſsimulare neſcit: palamq; oſtendit inuidiam mei, & Panhormitæ perſuaſionem fuiſſe non recuſo, quo minus animum lædendi, non habuiſſe uideatur, quod ſolum Fatuus ac furioſus poteſt. Itaq; non tam alieno, quàm ſuo ipſius teſtimonio iugulandus eſt. Hic igitur grauis, atq; moderatus uir, ante paucos admodum menſes, quàm hiſtorias regis, ab illo iam aliquoties epiſtolis iuſſus, inciperem: exegit à me ut hiſtorias ſuas, quas Genuæ inchoauerat de bellis Genuenſium cum Venetis (nam quæ ſcripſerat de bellis Genuenſium cum Catalanis ſuppreſsit) perlegerem, annotaremq; ſi quid diſpliceret. Oſtendiſſe enim ſe illas nonnullis, quorum nemo ultra primas ſanè paginas euoluiſſet, pigritia (ut ipſe dicebat) lectitandi. Ego, ut qui nunquam in huiuſmodi genere fui faſtidioſus, acceptos ab iſto libros perlegi, idq; eodem biduo, cum plus quinq; milium uerſuũ eſſet: neq; hos modo, ſed etiam inuectiuam aduerſus neſcio quem Genuenſem contumelijs, ac cõuicijs plenam: quòd diceret ſibi ab illo obiectum in quadam epiſtola, quòd eſſet ingratiſsimus, & totus

 ex inui

ex inuidia factus, & dignus ſuo genere, ſuisq; maioribus. Cuius inuectiuæ, quid alia uitia dicam, cum uerſum quendam triuialem, cuius nunc non memini, & partem alterius, quæ uerba ſunt aſtrologi Ptolemæi, Sapiens dominabitur aſtris, uellet eſſe Vergilij. ut mihi, qui ex ineptijs familiarium moleſtiam contrahere ſoleo, riſus excuſſerit. Huius rei cum cæteri, qui legerũt, teſtes ſunt, tum ipſa oratio: nam eam (ut audio) emiſit, ubi uerſus iſti aut falſo autore, aut nullo nominato reperientur. Sed redeo ad hiſtoriam, in qua quid attinet enumerare, quot ego mendas emendarim, amice tamen & molliter, cum meo conſilio illam, & correxerit, & nondum emittere ſit auſus: recte utrũq;, nec enim ſua laude fraudabo. Correxit quidem duabus orationibus, quæ totidem principibus in eandem penè ſententiam tribuebantur, in unam coërctatis, non eſt autem auſus emittere, quòd cum in deſcribendis prælijs, neq; tempus, neq; locum, nec modum compertum habens, ac ne bellorum quidem cauſas, atq; origines omnia ex ſe plus quàm poëtica licentia excogitaſſet, etiam atq; etiam à me admonitus eſt, ne cõmitteret, ut ſcriptores rerum Venetarũ, non modo ſe refellerent, uerum etiam deriderent. Quanquam ſunt qui affirment nõ antea emiſſurum, quàm hiſtoriam bellorũ quæ Genuenſes cum Catalanis geſſerunt, emittere liberum erit.

Cataloniæ rex. En qui hiſtorias regis Cataloniæ ſcribendas ſuſcipere audeat. Illud uerò ut ſe retractaturũ promitteret, impetrare non potui, licet ab eo uehementer contenderem: nam citius iſti uitam, quàm maledicentiam dempſeris, ne in Venetos tanta uerborum petulantia inueheretur. Licet autoritatem Raphaëlis Adorni, tunc

Raphael Adornus. Genuenſis ducis, cuius filij præceptor hic erat, attulerim, planè grauis Iuriſconſulti atq; oratoris: quarum doctrinarum alterius profeſſor atq; antiſtes eſt, alterius admodum ſtudioſus. Is cum priuatus Mediolani ageret, quodam die apud me negauit, ullam ſe magis inſulſam orationem uidiſſe, quàm Antonij Panhormitæ

exhortatoriam ad Genuenſes de bello Venetis inferendo. Nam *præterquàm quòd nota eſt Venetorum dignitas, dicebat ſi quando uobis fuerunt in prælijs ſuperiores, eo deformius ciuitati ueſtræ uideri debet, à talibus uos hoſtibus fuiſſe ſuperatos: ſin uicti à uobis, quod tandem decus ueſtrum, imbellem, & qualẽ ille ſe ait, uiciſſe gentem?* Hac in re maluit Fatuus noſter Panhormitæ *factum, quàm aut ducis ſui, aut meam ſequi autoritatem.* Hæc *ſunt quæ ego feci fideliter, grauiter, & amice.* Referã *nunc quæ iſte uiciſſim egerit.* Non *ita multos poſt dies, niſi ad hunc libellum quendam, quem nulli dum recitaueram, oſtenderam'ue: utpote nondum ſatis detextum, atq; purgatum, ut quid de ueritate diſputationis illius ſentiret, diceret: & ſi diſſentiret, rationes quæ ſe ad diſſentiendum inducerent, aperiret, ſi me ad ſuam reuocare ſententiã uellet: ut moris eſt, inter doctos atq; amicos fieri. Soleo quibuſuis operum meorũ iudicibus hunc honorẽ deferre uerborũ.* In *eo libello erat uerbũ parciturus, certo deſuper ſigno notatũ, ut ſoleo (quoties in opere nondum exacto, de uerbo aliquo dubitatio incidit) facere.* Hunc *librum ut poſtea cõperi, amicus egregius ad inimicum meũ, Antonium* Panhormitam *detulit, cõmuniq; conſilio tranſcribendum curauit, ne mihi quod peccaſſem emendare integrum foret.* Deniq; *rumorem diſſipant, me (qui de grammatica ipſum quoq; Priſcianum reprehendere non uerear) in uerbo notiſſimo, proinde turpiſſime eſſe prolapſum.* Rem *toti ciuitati cognitam dico. Sunt qui ex illo furtiuo exemplari alia tranſcripſerint: tandem cũ remiſſo codice hominẽ forte habuiſſem obuium, quid inquã de mea ſentis opinione: nihildum, inquit, pro comperto habeo.* Ideóq; *ad Guarinum præceptorem meum iſtam quæſtionẽ retuli: cõmotus ea re nonnihil ſum, haud ignarus peruerſo eũ animo feciſſe: & cur ita inquã? nam ad tantũ uirum opus nondũ expolitum mittere immaturum fuit, certè non expolitum eſſe ſignificatum opportuit, etſi mearũ* Parciturus.

laudum illum ſcio cupidiſſimum. Cæterum audio Panhormitam Parcitnrus. *reprehēdere quòd parciturus ſcripſerim, quod aliunde, quàm ex te ſciſſe non potuit. Hic iſte, ut ſolent iraſci, qui ſe iure defendere non poſſunt, præterea inſtigatione Panhormitæ, qui dolens me parare omnia ad regis hiſtoriam componendam, Fatuum ſuum ad eam ſpem ſolicitabat, non ſcripſiſſes inquit, ſi reprehendi nolebas. Atqui inquā non uerborum te, ſed rerum iudicem fecerā, nec publice reprehendere oportet, quæ publicata nō ſunt: tamen hæc nihil uolo momenti habeant, niſi ſæpe aliàs Parſum ſcripſi, & iſtud ſi uitiū eſt, ipſe uobis prior animaduerti. Quippe quod nota ſupraſcripta ſignaui, quæ nota uos ad iſtam conſiderationē euocauit. Non ſignaſſes, inquit ille, ſed emendaſſes. Quid ſi dubitabam? Non dubitaſſes ait, in eo quod apertum eſt. An apud memetipſum mihi dubitare non licet? Tenuiſſes apud temetipſum, non alteri exhibuiſſes ut iudicaret. Vtrum exhibui ut apud me ſolum, an ut ad populum iudicares, ac buccinares? Admonuiſſes me iſtius rei: hoc eſt, errorem tuum planè confeſſus eſſes. Quid ais, malim'ne uideri erraſſe, idq́; ipſe confiteri, quàm domi locum emendare, ne erraſſe uidear? Quid tu malis facere, neſcio: certè in hoc uerbo apud me aliosq́; peccaſti, Ita'ne peccaui, quaſi neſcirem à parco fieri parſum, cum hoc ipſum apex ille teſtetur. At iſtuc inquit peccaſti, quòd dubitaris parcitum non repereri, quod nec inter homines, nec inter inferos unquàm fando eſt cognitum. Vnum enim ſupinū parſum ex duobus præteritis parſi, & peperci, aut ex ſolo parſi formatur. O' te improbum inquā, & à moribus alienum meis: iſta'ne ego aduerſus te in emēdanda inuectiua, atq; hiſtoria, ratione ſum uſus? ita decet inter literatos, inter amicos, inter bonos agi? Verum ſi uis modeſte audire, & æquior eſſe iudex, quàm adhuc fuiſti, fateberis nōnulla me ratione dubitaſſe, ut non modo intra parietes, ſed in luce quoq; debeat tolerabile uideri factum meum, tum arte, tum Analogia,*

tum au

*tum autoritate.*Etenim *Seruius grammaticus,ita ſcriptum reliquit,ſed multa alia uſus contra antiquitatem uendicauit, illi enim parſi dicebant,nos dicimus pepci.Seruius pro arte tradit.*Quid *ſi igitur parſi in uſu non eſt, nimirum nec parſum, quod ab illo deſcendit.*Quod *cum ita ſit,ad ſupinum præteriti alterius recurrendum eſt: quod quale ſit,analogia docet, quod eſt parcitum, ſicut à popoſci poſcitum,à didici diſcitum, ut eſt apud Apuleiũ, quem ipſum* Apuleium *ſi* Priſcianus *autorem habet in diſcitum, cur ego quod ad autoritatem attinet* Hieronymum *non habeam autorem,qui ſic ad* Heliodorum *ſcribit,* Qui *te iuraſti non patri parciturum eſſe,non matri.*Vix *hæc dixeram cũ ille inſanire cœpit,&* Hieronymum *carpere, tanquàm indignum quem imitemur,* An *eum lectitaſti?inquã.*Ne *uellem quidem,inquit, Afrũ &* Barbarum *lectitaſſe.Si non legiſti,inquã, quo pacto damnare potes? Sed facile laberis in notitia clarorum ſcriptorum: in inuectiua uolebas* Vergilium *eſſe,qui nõ erat.*Et tunc *Hieronymum,qui non Afer,ſeu Africanus, ſed Auguſtinus .* Verum *nequaquàm barbarus fuit,quorum neutrum,quantum intelligo, ſatis cognitum habes .*Ac *ne cognitum quidẽ inquit habere uelim, nec eccleſiaſticum aliquem,quorum autoritas nullius in grãmatica momenti eſt.*Quid*?maioris'ne inquã* Apuleius,*ne de eo dicam ope,quod de aſino aureo blacterauit.* Quid *blacterauit ais, inquit?*Hieronymus *potius ipſe blacterauit,eiuſq; ſimiles,q parcitum dixit . Sub hæc ad alia magis ſtomachoſa cum pergeret.* Non *eſt inquã cauſa,cur* Hieronymo *conuicium facias,quaſi cõtra te dixerit,q neq; inter homines, neq; inter inferos eſt, quod tute ipſe dixiſti.*Cumq*; ad hæc uehementius excandeſceret, cum & multi iam cõfluxerant,cum ſua ipſum iracundia reliqui: cum quo nihil aliquandiu colloquij habui, niſi apud prælustrem ex* Aragonia *uirum,*Ioannem *Sceerenſem: cum iſte conaretur multos ætatis noſtræ ſcriptores præponere Senecæ in notitia atque* Hierony.

E 5 *uſu lin*

uſu linguæ latinæ,neq; hunc latino ore locutum uellet: Ego con *trà,nõ modo quòd ſcirem latæ uenerationi Senecam eſſe,cũ cæ= teris* Hiſpanis,*tum præcipue* Ioanni, *ſed etiã ratione defendẽdæ ueritatis affirmarẽ,apud neminem non eorũ, quos ipſe nomina= bat,aliqua me inuenturũ minus latine dicta.*Cũ *apud Senecam ne unus quidẽ locus ſit non latinus.* Hanc *poſtea noſtrã diſputatio= nem,neſcio an regi, certe nonnullis alijs* Ioannes *ipſe narrauit: haud dubie inter nos exortam,cũ ex natura, tum ex inuidia ho= minis.Siquidem cum audiſſet,me acceptis ultimis ab rege literis quotidie adire primarios uiros,qui gerẽdis rebus* Ferdinandi *re= gis nõ modo interfuiſſent,ſed etiã præfuiſſent,adire eoſdem au= ſus eſt.*A' *quibus (ita mihi ipſi retulerunt) reiectus eſt,quòd dice rent ſe citra regis iuſſum res illius domeſticas neminem edoctu= ros,niſi me,de quo ſcripſiſſet.*Neq; *tamẽ poſt has lites,inter nos ſalutare intermiſimus, nullumq; ſignũ dedimus amicitiæ noſtræ iam diſſutæ,nedum ſciſſæ.Cuius rei uel hoc argumentũ eſt, quòd pridie quàm iniuriã,de qua conqueritur,ei feciſſem,bellaria quæ manu ſua inter proceres rex mihi porrexerat (ut ſolet poſt* Li= *uij,aut alterius autoris auditionẽ) cum hoc diuiſi, qui tum forte mihi ſtabat à tergo.*O' *ignaram rerũ hominum cogitationẽ:por rexi cibum ei,qui iam me prodiderat, & inimicis meis in modũ* Iudæ *uendiderat, ut poſtero die apparuit. Sed hæc paulo poſt.* Nunc *inſtitutum ordinem ſequar: ubi tres libros de uita regis* Ferdinandi *prima manu feci,ut quibus componendis, duos omni= no menſes impendiſſem.*Raptim *manu librarij eoſq; nõ in mem= branis,ſed in chartis tranſcriptos, regi tradidi, id ipſum teſta= tus,ut audacius adderet, demeretq; quod uellet .* Ita *enim ſe fa= cturum conſtituerat,quòd res paternas ipſe ex omnibus maxime notas haberet.* Id *quò facilius ageret, ſummas rerum in margi= nibus,quos de induſtria ſpatioſiores feceram, rubrica ſubnota= ueram.* Neq; *hoc meo ſolum conſilio, ſed etiam grauiſsimi uiri*

Ioannis

Ioannis Olzinæ ſecretarij. Nec eſt in re notiſsima mendacij lo-cus. Adeo num ſoluti quinterniones offeruntur, an compaginati, dubitauimus. Quid plura? cum multa loca uacantia in illis libris inſpiciantur, & præcipue de nominibus urbiũ, regionumq; Hiſpaniæ, quæ regi Hiſpano ſperaban notiora eſſe quàm mihi ſunt: qualis eſt Granata, quæ olim Bethica uocabatur. Neq; uerò attinet alia rei huius teſtimonia conquirere, cum optimus omniũ teſtis, ut mox oſtendam, rex ipſe teſtimonium dixerit. Hoc ideo dico, quòd ſi quid illis in libris errati reperiatur, ut iſti ſacrilegi mentiuntur, ſuam potius inſcitiam probantes, quàm meam, nephas ſit id uelle reprehendere. Nec deprecor, quin omnia quæ mihi obiecerunt uera planaq; ſint, ſi quẽ nominare poßunt, præter unum Olzinam, cui libros illos (ſicut in alijs ſemper factitaui) legendos exhibuerim. Rex eos perlibenter cum accepiſſet, recogniturumq; ſe reſpondiſſet, porrexit bibliothecario ſuo, qui forte tum aderat: iuſsitq; ut ocioſo ſibi ſubinde, noctu preſertim, exhiberet, nec multis poſtea diebus Neapoli diſceßit. Frequenterq; illis menſibus (ut ſuperioribus fecerat) ab urbe abfuit. Interea libri mei in manus iſtorum peruenerunt. At quomodo? nempe eo quo res bonæ in manus malorũ, ut ſacra in ſacrilegorum, ut publica pecunia in peculatorum, ut innocẽtes uiatores in predonũ perueniunt: delenito enim ac perſuaſo bibliothecario, à quo rem erat edoctus Panhormita, utpote compater, opus meũ complures per dies domi ſuæ tenuerunt: annotationesq; in illud cũ conquiſiſſent, tanquàm aliunde exemplar habuiſſent, me apud regem ſecreto maligniſsime uituperarunt, promittentes multo præclarius illam materiam à Barptolemæo ſcribi poſſe. Deniq; (ut coniectura eſt) regem ad perlegendum tardiorem reddiderunt. Et hæc omnia me inſciẽte: donec is dies, quẽ ſupra promiſi, aduenit: quo die, ſicut ſuperioribus frequenter conſueueramus, inter me & Panhormitam apud regẽ exorta cõtentio eſt de intel

lectu &

lectu & emendatione, cum ſcriptura mendoſa eſt, Liuij: ut nunc aliquando contingit inter me legentem, & aßidentes, aßiſtentesq́;, quos facile patior (imò rex facile patitur) dicere quid ſentiant, ac mouere quæſtiones. Fuit igitur eo die contentio de nomine Leontini, cum ille uellet nihil ſignificari, niſi homines, hac uoce: ego uerò etian ipſam urbem, idq́; non modo ex inſpectione autoris palàm eſſe affirmabam, ſed etian aliorum teſtimonio confirmaban, apud quos legeram ſic dici Leontinos pro oppidanis pariter, & oppido, ut Delphos, eoq́; modo cum Plinium Ptolemæumq́; coſmographum, tum uerò Thucydidem eſſe uſum dicebam. Neque dißimulauit ſapientißimus rex, mecum facere rationem. Altera quæſtio fuit, quòd uolebam ſtatum ſacrificium, non ſtatutum legendum eſſe: de quo uerbo cum procederet longius controuerſia, impatiens ac dolens Antonius, uerituſq́; ne non ita palàm ut clam uideretur audere repræhendere, hic (inquit) qui me, qui codices, qui Priſcianum repræhendit, pluſquàm quingenta uitia in hiſtorijs ſuis admiſit, tot enim Barptolemæus Facius collegit: tum ego ad tantam rei indignitatem ſanè commotus, propè exclamaui, quomodo ad theſaurum meum fures perueniſtis? Sed mihi temperans, quis inquam fecit uobis copiam inſpiciundi aliena ſecreta? Verum generoſè, non furtiuè bellum gerundū eſt: nec ueneno, ſed ferro: ille uerò pergat, non enim magni facio, quòd mihi detrahat minutorum minutiſſimus: hic finis illo die altercationum. Poſtridie ecce tibi iſte iubatus Draco tum ſuum, tum Panhormitæ uirus ore illo uaſto anhelans cum aliquot aduocatis, cum petulanter in me eſſet inuectus, Panhormita eum uera commemoraſſe confirmat: ſeq́; pluſquàm quingenta uitia in lingua latina ex meis hiſtorijs collegiſſe, tantumq́; annotaſſe, non auſus tamen literatè loqui, qui me minus belle locutum uideri uolebat: & (quod deformius erat) me idipſum exprobrante. Attulerat iſte præterea ſecum Priſci

Leontini.

Delphi.

Statum ſacrificium.

cum Priſcianum quo probaret, à ſto fieri ſtatum, non à ſiſto, de quo uerbo cum ad obiecta reſpondebo ſatisfaciam. Vbi de eo diſputatum eſt, ita diſceßimus, ut nunquàm ab eo die colloquuti fuerimus, nec de Barptolemæo apud regem mentionem fecerim. Illi interea notationes in libros referre, neq; hoc cõtenti, omnia maledictorum genera in me congerere, ut ipſum indicat opus. Ego uero expectabam quotidie ut libros ederent, quibus reſponderem. Sed quid expectarem? cum ipſi me propediem ire Romam cum ſummo pontifice locuturum conſtituiſſe ſcirent, & (ut eſt auiditas credula) non reuerſurum ſperarent. Itaq; me uix profecto, libri inuectiuarum circunferuntur, paßim oſtentantur, publice recitantur. Sic neceſſarij mei ad me ſcribebant, hortantes ut primo quoq; tempore remearem, & ſi nihil aliud, hac certè ratione remearem. Veni altero à profectione mea menſe. Cognito illi præter ſpem aduentu meo, libros ſupprimunt: comperio multos uidiſſe, neminem habere. Quid agerem? curandum mihi erat ulcus ad quod nulla uia peruenire poſſem: tandem, quod ſolum ſupererat, mitto quendam cõmunem amicum, qui meis uerbis à Barptolemæo, adhibitis honeſtis hominibus, poſtularet, ut librorũ ſuorum mihi faceret copiã, ut æquo campo certaremus, nec è muris uellet, ſi ſibi fideret, cum hoſte pugnare. Sed ne ſic quidẽ aliquid profeci. Reſpondit enim ſe facturum copiam cum uellet, non cum poſtularetur: poſt hæc quum acciperem ab his qui notationes legerant quædam repræhendi, quæ non agnoſcebam, ob hanc & alias quaſdam cauſas in frequenti hominum cœtu popoſci ab rege, ut ſi cognoſcendos ei libros de uita patris emendandosq; tradidiſſem, iuberet Antonium (aderat autem homo) mihi reddere quos per bibliothecarij quoq; culpam interuertiſſet, quos diligentius elimatos, ſi maieſtas eius annueret, publicarem. Et ille, recte tu, inquit: moxq; Antonio imperat, codicem reſtituat, quod hic poſtridie ſe facturum reſpondit, prout & fecit: Statũ an a ſto.

fecit: ſed quo nam modo, operæprecium eſt audire. Veniunt poſtero die duumuiri literarum utroq; cum codice, ſuo & meo, planè furtum ſuum confitentes, exiguntq́; ab rege, ut liceat ſibi coram omni frequentia recitare notas in hiſtoriam meam, & rege admittēte, Barptolemæus incipit locum illum, quem premere ſe maxime poſſe ſperabat, legere, quaſi perquàm fœdum dictu eſſet, atq; abominandum, quòd rex Martinus propter obeſitatē corporis, præq́; ualetudine cum uxore uirgine coire, niſi aliorum adminiculo nequiuiſſet. Quā ego furentis hominis animaduertens ueſaniam, & ſimilem illi Antonianæ, qui furtum impudentiſſime manu teneret: quàm decorū eſt, inquam, eos qui ſuarum notationum inſpiciendarum poteſtatem non fecerunt, ſæpius rogati, nunc poſtulare, ut in hoc tumultuario iudicio reſpondeam, ſi modo ut reſpondeam poſtulant, & non rixari uolunt. Vides rex ut mihi reclamant. Ad conuiciandum, huc omnes iſti uenerunt, quod indignum eſt tua maieſtate: ſcriptis aduerſus me egerunt: ſcriptis & ipſe agere debeo. Et rex, tu uerò inquit probe, neq; hic locus, neq; hoc tempus, neq; hi iudices ſatis idonei ſunt ad diſcutiendam hanc litem. Neq; ciuile eſt, quos autor ipſe non promiſit in publicum libros, in publico eos carpi. Tanquàm retractandas tibi iterum Laurenti hiſtorias, mihi ut cognoſcerem tradidiſti, ut tibi iuſſeram, quas legi, nec per occupationes potui perlegere, ut tibi iam bis reſpondi, mihiq́; illas placere admodum. Eaſdem nunc ſi retractare uis tibi tradere debeo. Simul hoc dicens, ſumptum ex Antonij manifeſtarij furis, ac ſacrilegi manibus codicem, dolentis una cum ſuo Fatuo, ac lugentis, mihi porrexit. Alia multa ultro citroq́; iacta ſunt, quæ referre non attinet, cum ad extremum rege iudice uictoria penes me fuerit, penes eos duo inter ſe contraria, rubor, & pallor. Quis non putaret, poſt hæc iſtos ab editione ſuorum librorum temperaturos fuiſſe? At hi quartum addiderunt:

runt: Deſcriptumq; *in multa exemplaria opus per* Italiam *dimi-ſerunt*, *ita ut propinqui mei*, *quod* Neapoli *habere nequieram*, *ad me* Porcelij *beneficio* Roma *tranſmiſerint*: *ex eo exempla-ri tranſcriptum*, *quod iſti ad* Pogium *miſerant*. I *nunc*, & *dic non oportere contumelijs reſpondere*, *non eſſe illos à for ti animo aſperius inſectandos*: *hæc eſt rei geſtæ expoſitio*, *ex qua conſtat unde conflatum ſit bellum*, *quæ'ue mea*, *quæ fue-rit illius iniuria*. Quæ *quanquam conſtant*, *tamen reſpondendum eſt ijs*, *quæ de iniuria ſibi* Barptolemæus *per me facta conqueri-tur. Sed huic confutationi parumper illam præuerti ratio poſtu lat*, *narrationi coniunctam maxime*, *atq; cognatam*, *ex ultimæ inuectiuæ principio*, *quod interpretatur diffidentiæ ſignum eſſe*, *libros'me ab rege repetiſſe* (*ſic enim aiunt*). Erras *Laurenti ſi putas ueniam eſſe datam erroribus tuis*, *quod librũ tuum à rege repetieris*, & *quòd illum non editum*, & *noudũ correctum dixe ris*. I*ſta enim libri repetitio planè cõfeſſio eſt erroris tui*, *nõ pur gatio*. Q*uã tametſi impudens es*, *ipſe negare nõ es auſus præſen-ti rege*, *cũ ego errata tua coram maieſtate ſua proferre conten-derem*, *neq; enim paſſus es iſta à me legi* & *recitari*, *quæ turpe ſciebas à te nulla uia*, *niſi ſolita ꝑtinacia tua*, *defendi poſſe*. LAV. Duplex *ad hoc mihi reſponſio offertur*: *una ſimplex*, *aperta*, *mi-tis*. N*õ ideo me repetiſſe libros*, *quòd à uobis reprehẽſi fuiſſent*, *ſed quòd ea lege tradidiſſem*, *ut recognoſcerentur*, *recognitiq;*, *ut ſic dicã*, *redhiberentur mihi ad retractandũ*, *poliendũq;*. Neq; *enim ſi donaſſem regi*, *fas erat ulla ratione repetere*. Itaq; *etiam ſi nulla inter nos altercatio interceſſiſſet*, *illos fuerã ab rege re-petiturus*. Q*uid dico repetiturus? imo iam aliquoties repetierã*. Repetere *enim nimirum eſt exigere*, *an qui libros quos reco-gnoſcendos accepit*, *recognouerit*. *Altera aſperior*, *ut concedam ueſtra me prouocatũ cauſa repetiſſe*, *ideo me id feciſſe*, *nõ dico ne libri*, *id eſt*, *labores mei*, *diutius hoſtiũ manibus pollucrẽtur*: *utq;*

Libros cur repetierit Valla.

utq; patris ope quàmprimum poſtliminio redirent. Nõ dico, ne quid uobis furunculis ſubtrahere ex illis, ne'ue quid mutare, aut addere liceret, utq; res ipſa, ſi quid à me ſcriptum aut non ſcriptum eſſet, præſenti fide probaretur: ſed ut uos (ſicut eſtis) inuidos, furaces: malignos, & ante omnia ſtultiſſimos eſſe conuincerem. Et hoc cum alijs proceribus, tum ipſo rege teſte & iudice. Sed fac diffidentia me feciſſe, non te pudebit uerecundiã meã inſectari, urgere pudorem, confeſſionem errati non donare ueniaꝰ Dixi illos me non ſatis repurgaſſe, tanquàm prius ab rege reformandos. Ideoq; nulliſdũ recitaſſe, nemini copiã inſpiciũdi feciſſe. Sub hanc uocẽ, tuũ erat, ſi quid humani tibi ſanguinis foret, ſtrictum gladiũ deponere, atq; in uaginam recondere, iterũ cum libros edidiſſem reſumpturus, & ſi quid in corpore corrupti fuerit, reciſurus. Sed uidelicet ira impatiẽs res eſt: dolor ingens regi neſcit, cupiditas ulciſcendæ iniuriæ cæcum facit. Quotus enim quiſq; habet affectus in ſua poteſtateꝰ Videamus igitur quenam à me ſibi facta ab hoc proferatur iniuria, quã uindicandam gladio exiſtimat, ut non modo corpus meum petat, ſed etiam umbram, tanquàm Turnus inanem Aeneæ imaginem perſequens, nec ferre uidens ſua gaudia uentos. Opinor laceratã à me eius famam, aut libros reprehenſionibus notatos, aut ſaltem inuitum me hoc eſſe facturum. Ait me abſenti ſibi contumeliam feciſſe, quòd eum dixerim inimicorum inimiciſſimum. Nullum eſt aliud crimen meũ, ullam aliam à me ſibi factam iniuriam, nec fingere quidem poteſt. Hoccine ultionis hæc merebatur oratioꝰ Tantum'ne tibi de aliquo ſupplicij ſumendum fuit, ut duo leuia uerba tribus grauiſſimis ulciſcenda uulneribus exiſtimaresꝰ quod de nullo unquam, quamlibet truculento atq; immani, & plusquã Atreo auditum eſt: ut qui tantam indignitatem in ulciſcendo legent, haud dubie exuiſſe hominem, ſi unquam homo fuit, hunc & canem induiſſe ſint iudicaturi. Cuius canis rabiem, ut breui complectar omnia,

omnia, quæ in me potuit oblatrauit, donec rauceſceret, credẽs mordere, cum latraret. Non *igitur tantam merebatur ultionem talis offenſa.* Quid *ſi ego non niſi propulſandæ iniuriæ cauſa hoc dixi? Id eſt, ſi ille lædere prior cœpit, & quidem grauiſsime, ut probatur ex aduerſarij uerbis, optimo probationis genere, ſic enim circa principium ſcribit.* FAC. *Et ſanè nondum tela è pharetra mihi depromenda exiſtimaſſem, niſi tam impudenter coram inclyto rege noſtro, in tot clariſsimorum procerum uirorumq́; conſeſſu, te locutum de me eſſe nuper accepiſſem: apud quos cum in* Antonium Panhormitam *uirũ ingenio, doctrina & exiſtimatione præſtantem inueheris acerbius, & ille à te laceßitus, me forte nominaſſet, ea de me dicere non puduit, quæ ne de indoctiſsimo quidem homine ſine ſummo rubore quiſpiam ſanus diceret.* Sed *profecto regis cauſa minus grauiter eam rem tuli, quoniam pro ſua ſumma ſapiẽtia, ac ſingulari iudicio, ſatis intelligit quãti ſis, quantum'ue abſis ab eo homine, quem te facis. Cæterum id fuit multo grauius ac moleſtius, quòd illud perſuadere conatus ſis alijs quibuſdam qui aderant, qui propter paruam literarum ſciẽtiam, nõ tam bene, neq; tam recte poſſunt de ingenijs ac ſciẽtia iudicare: à quibus neſcio quomodo ſuſcepta eſt, teipſo de te prædicante, ac refellente nullo, falſa quædam de te opinio: quam profecto, ſi quid erit in me in dicendo facultatis, totam euertam, atq; eruam.* Pa*tefaciam igitur in primis tuam literarũ ignorantiã, & cætera.*

LAV. T*aceo cæteras tuas uerborum rerumq́; ineptias: quòd dixiſti procerum uirorumq́; conſeſſu, quaſi proceres uiri non ſint, & cuncti qui aderant, aſsederint regi, nulluſq́; aſtiterit: quòd coram & apud confudiſti, de quorum differentia poſtea dicam: quòd ue pro q; ponis: quòd quem nõ puduit nõ aperis? quòd ſanos uis ea loqui de alijs, ob quæ ipſi erubeſcãt, præſertim cũ de doctrina loquũtur: quòd regis iudicium ſapientiſsimi* Ineptiæ aduerſarij. Procerum uirorumq́. Corã & Apud.

ſingulariſq; nõ reformidas, reformidas eorũ qui de eo audiũt, nec recte poſſunt iudicare, nec bene: quòd ab eis de me præſumptam, ut de perdocto homine opinionẽ uis, ſperaſq; cõuellere, profecto nil aliud laborans, niſi ut imperiti nõ de me, ſed de te bene ſentiant, fatui nimirum capitis, inſaniq; propoſitum: quòd negas te ſcire, quomodo hæc de me ſuſcepta ſit opinio, & tunc ais quomodo ſit ſuſcepta, quia ego de me prædicem, & nemo prædicãtẽ refellat. Quis adeo rerũ imperitus, quis adeo hebes ac ſtolidus crimẽ quod uelut capitale obijcit, idq; in iudicio, nõ exponat? iniuriã quã nõ aperit iure ſe uideri uelit ulciſci? propter rei indignitatẽ quã neſcit oſtẽdere terras ac maria miſceat? Verum nõ fatuis modo, ſed etiã prudentibus ſolet excidere ſimulatio, erumpẽte per obſtantia ueritate. Simulat enim iſte à me ſibi factã iniuriã, quæ nulla fuit, nõ conuiciũ, nõ cõtumelia, ideoq; nihil aperte cõmemorat, aperte oſtendẽs prius ſe in me compoſuiſſe, q̃ ego laceſſitus dixi ea quæ ipſe (ut eſt præpoſterus) circa finẽ huius inuectiuæ nõnihil tñ deprauate refert. Me uero, ut etiã aliquid de me dicam, qui nullã tibi iniuriã fecerã, quod ſciã, cõuicijs inſectaris, minutiſſimũ appellans inter minutiſſimos. Hæccine ſunt propter quæ erubeſcere debebã, ſi ſanus eram. Sed omittamus imminuere noſtrã, ſi qua eſt, offenſam, et tuæ aggrauare ultiõis immanitatẽ. Sileamus quoq; iniuriã illã, quam mihi in libello meo carpendo, ut te Panhormitæ uenditares, ꝓditoris ritu feciſti. Prætereamus etiã, quòd te hic aliena, non tua cauſa ſignificas ad accuſandum deſcendiſſe. Quid eſt quamobrẽ ad hoc ego cõuiciũ, ſi conuiciũ eſt, eruperim? taces? Cũ Antonius inquis Panhormita à te laceſſitus, me nominaſſet: nõ eſt, nõ eſt hominis laceſſiti cõtra eũ qui in ipſum inuehatur acerbius tantũ nominare aliquẽ. Neceſſe eſt, ut ſic de te aduerſus me ille mentionem fecerit, ut ſe ulciſceretur. Hoc profecto nihil aliud eſt, q̃ dixiſſe de uitijs te meis in hiſtoria ſcribere.

Nam

Nam quis credat, ſi de re nō planè cōſtaret Panhormitā aliter tui mentionē feciſſe? & te nō conſulto nominaſſe, ſed forte (ut ais, quod impudētiſſime ais, ut cætera) qui altercatiōi nō interfuiſti: ſed Panhormitæ credis aduerſario, niſi ipſe fingis ad tēpus. Quanq̄ ò uere Fatue, ac fatuorū princeps, ſi te quis nominat, ego protinus in te inuehar? ego te carpam? quaſi uero tu plectendus ſis alio delinquēte. Tametſi cur aut ille delinquat, ſi te nominet me præſente? aut tuū nomē, qui nunq̄, ſi tibi credimus, iniuriam feceris, mihi ſtomachū moueat? Quid ſi quis me referat abs te laudari, prædicari, diligi, cōtinuo'ne tibi male dicam, ac conuiciū faciā? Incredibile eſt, ſine fide eſt, dictu ſtultiſſimum eſt quod loqueris, atq; cōfingis. Fatere igitur, fatere minutorum minutiſſime cū tuo præmonſtratore Panhormita, me prius accepiſſe abs te, & per te ab illo iniuriā, & ideo aduerſus inimicos cū contēptu tui locutū: nec te pudet hoc diſſimulare ſycophanta, quod ipſo meridie, ut aiunt, eſt clarius, cū tot ſint teſtes qui interfuerūt, & tu in primis demētia ipſa dementior, qui poſtridie tanq̄ ad ulciſcendā iniuriā cū ueniſſes, te infinita prope uitia ex primo libro collegiſſe dixiſti, quæ qa nōdum pure cōſcripta eſſent, nō poſſe tūc exhibere, ſed exhibiturum propediē. Vides, ut probo, nullā me maledicētiæ tuæ præbuiſſe materiā, ſed peruerſum ingeniū tuū, ſed cæcū liuorē, ſed ueſanā ambitionē, Panhormita uel impulſore uel addēte calcaria. Cuius de inimicitia, quæ illi mecū eſt, locus ſuus in ſequētibus dabitur dicēdi. Vides ut ultio mea nō modo neceſſaria, uerum etiā lenta, mollis, & prope nulla fuit. Volo enim imminuere crimen meū. Nam quid aliud fecerem? Mirum eſt non etiam me dixiſſe, te furere ſolitum, te bonis doctiſq; detrahere, gloriæ tibi ducere te in regem, cum à parte hoſtium ſtares, quàm petulantiſſime ſcripſiſſe, ſcripſiſſe etiam uictorias Genuenſium contra Catalanos. Quid ultionis eſſe ſatis debuit? cum ſub-

tracto ex regis bibliotheca meo codice, quem nulli niſi regi cognitum uolebam, ac ne ipſe quidem Antonius ut me repelleret apud regem proceresq́; diceret te libros de erratis meis cõſcribere. Vides *ut de ſecũda iniuria loquar, ut ultio tua, ſi ultio, & non odij ſaturatio fuit, inhumana, crudelis, truculenta, & uere canina ſit.* Debeo *enim poſtquam probaui nullã penes me iniuriæ culpam, ſed penes aduerſarium, omiſſo reo agere accuſatorem, & illorum crimen exaggerare.* Adeo'ne nõ *ſatis tibi fuit furioſe quæ poſtero die in me oblatraſti, enumerauiſtiq́; in ultionem cõtumeliæ acceptæ, nunquid ego uitia operũ tuorum aut ſcripſi, aut alijs pateſeci? cum facere poſſem.* Num *cũ longe abhorrens à modeſtia mea uitium, ut tu ais, in opere meo depræhenſum, inimicis meis ac populo oſtentaſſes, tibi talionẽ reddidi? nedum quadruplũ, ut tu nũc facis, aut potius cẽtuplũ, ac pluſquam centuplũ.* Et *ego tantũ de inſectatione literarum loquor.* Quid *illud, quòd in uitam, moresq́; meos capitali odio inuecti ſunt?* Quid *attinebat cũ certamen inter nos, & ſi placet, iniuria mea, de literis ſit, ad inſectationẽ morũ prorũpere? at quos homines? quàm probos, quàm innocẽtes, quàm caſtos? & ferrũ armare ueneno, ut inquit* Vergilius. Nã *quid iſtud ad uictoriam proficit, ei cum quo pugnes ingerere conuicia?* Niſi *fallor, diffidere uiribus eſt hoc genus aduocare certaminis.* Cuius *diffidẽtiæ, ut hæc differamus, ubi meos tuendo, iſtorũ mores attingam, illud quoq; eſt ſignũ, quòd peſſimo exemplo, ex multis meis operibus id ſolum inuaſerunt, quod nondũ publicatum eſt.* Quod *crimen neſcio an ſacrilegiũ, an peculatũ, an expilationem, an plagium uocem, an ſimul omnia.* Nam *ex ſacra regis bibliotheca ſurripere libros, ſacrilegium eſt: ex domo principis, arcanoq́;, peculatus: theſauros opesq́; cuiuslibet, expilatio: alienos liberos, id eſt libros, plagium.* Quæ *cũcta quanquã à uobis admiſſa ſunt, & (quod ad me attinet) maxima me iactu*

ra affi

ra afficitis, multo tamen eſt ipſo damno maior iniuria. Perinde *ac ſi mortuum meum in ſepulcro religioſe iacens, ac quieſcens protrahatis, & deforme ſpectaculum populo oſtentetis.* Cōditi *libri mei ſunt & ſepulti, ſiue (ut magis idoneo utar exemplo) intra uterum parētis ſunt, ſeu adhuc implumes in nido, euolare nondum queūt: adhuc cibos quos uolitando comparo meo allatas ore illis impertio.* Hos, ò *facinus indignum, uos parente in paſtus deſerēte exturbabitis è cubili? fugitantes perſequemini? aſſequuti pedibus conculcabitis, & contereti? atq; ut immanitati cumulus accedat, etiam hoc egiſſe gloriabimini? ut nemo nō (niſi ueſtri ſimilis) iſta facta ac dicta improbet, ac deteſtetur.* Quot *ſunt enim quæ poſt interiectū tempus ſcripſiſſe nos pœnitet? quæ quantū placebant cū inuenirentur, tantum retractata diſplicent, ut ait Ouidius, Cū relego, ſcripſiſſe pudet, quia plurima cerno, Me quoq; qui feci iudice, digna lini.* Habeo recita*re, primū paucis, mox pluribus amicis, habeo mittere ut de multis operibus feci ad principes* Latinæ *linguæ: horum ego ſi cui libros meos cognoſcendos miſiſſem, uos in* Bibliothecam *illorū adulterinis clauibus introeundū uobis putaretis? & quod ſceleratius eſt, uos introiſſe ſurripuiſſe, nolle ſublata reddere, & omnia loci illius arcana fortaßis, inepta, & ridicula paßim hominibus monſtrare gloriamini: niſi uero quod in priuata domo facinoroſum ſit, id in regia minus meretur ultionis: imò, niſi fallor, & regis & meo nomine grauißime eſt coërcendum.* Nihil *igitur ex meis libris, uel meo, uel amicorū iudicio detrahā? nihil immutabo? nihil ad eos adijciam? ut non autor, ſed inimicus in publicando plus habeat poteſtatis.* Neq; *tibi* Barptolemæe *nouum hoc eſt, impudentißime proditorū, libros nondum publicatos inuadere: idem auſo facere in libello cuius ſuperius memini. Sed nunc multo deformius, quòd ea quæ te inſpicere, nedum iudicare, nolui, iudicas, licet illius criminis* Panhormita *quoq;* Retractāda cuilibet multa.

 affinis

affinis ſit. Publicaſti itaq; opus meum inulto me: & per urbes alligatum cum carnifice dimiſiſti, id eſt, accuſatione tua. In quo illud magnopere demiror, & ſi nihil de tam peruerſa mẽte demirandũ, cũ ad me ſcribãtur libri illi accuſatorij, nõ ad me, qui reus agor, eos mitti: ſed ad alios, quò prius reus peragerer, quoq; prius cõdemnarer, ſi qui modo cõdemnare uelint altera parte nõ audita, quàm audirer. Qua in re iſti, ne ob improbitatem ſuã nimis ſibi placeat, uicẽ reddam. Hactenus de infandiſsima aduerſariorũ mente, qua ad me cõfodiendũ incubuerũt, dictum ſit. Nunc ſupereſt uidere, an uere confoderint, an & ipſi cõfodi poſſent obnoxios ſe opportunosq; præbuerint. Itaq; ut illinc, unde accuſator exorſus eſt, ordiar, ad confutationẽ obiectæ mihi imperitiæ uenio: dum meminerint legẽtes, non cũ uno mihi, ſed cũ duobus eſſe certamen, Scytha & Afro: quis crederet tam diſiũctis patria hominibus, qui pariter (ut docebo) tela conijciunt, alter propalam, alter ex abdito, ſiue alter à fronte, alter à tergo. Venio aũt ea præfatione, ut nõ recuſem, quin omnia pro ueris habeãtur, ſi uel unũ uerum ſit: & niſi uiciſſim quadruplũ in eis peccatorũ probauero, quàm ipſi obiecerunt. Pendo frigeo in præteritis. *Quos putarẽ forte negligẽtia quadam cecidiſſe, niſi ſcirẽ ante ſæpius in huiuſmodi rebus erratũ eſſe.* FAC. *Quẽ me teſte & contradicẽte defendere nõ puduerit. Nec à pẽdo, is, præteritũ pependi, ſed pendi: nec à frigeo es, frixi, ſed frigui fieri.* LAV. *Primũ uidete hominis eximiã ſtultitiã, ſiue malumus ut de fatuo dicere fatuitatẽ, qui ait ſe teſte id factũ eſſe, eodemq; cõtradicẽte. Idẽ ergo poteſt & teſtis eſſe, & actor? tu tibi de te, & cõtra aduerſariũ poſtulas haberi fidem? Nõ hoc in aliquo meorũ operum dictũ eſt, non rege, non cœtu hominũ, non paucis, non duobus deniq; audiẽtibus, ſed te uno teſte, qui & tũc cõtradicebas, & nũc accuſas. Quod & ſi uerũ fuiſſet, tamẽ pluſquã ſtultiſsimũ eſt id obijcere, & quidẽ primo loco, quod probare nõ poſsis*

poſſis,ubi quantopere mentiaris,et ſi amicum eſt tibi mentiri, uel hinc probari poteſt,quòd (ut de primo uerbo reſpōdeam) nonnunq̄ alijs in libris pepēdi à pendo,& hic in ſecūdo hiſtoriarum ſum uſus,ſicut ut ipſe teſtaris.Et nihilominus nemo eſt qui libros ueterū legit,qui nō euoluerit Salluſtiū,cuius hæc uerba ſunt:Et quas uicti ab hoſtibus pœnas meruerāt,ipſi uolētes pependere.Taceo cæteros,apud quos idē reperitur, à me diligentiſſime lectos,cū de elegātia linguæ latinæ cōpoſui:qđ etiā omniū artes præcipiunt.At à frigeo frigui fieri,nō præcipiūt: nec eo autores utūtur,ſed frixi.In hoc neſcio mēdacium'ne potius obijciam an ſtultitiā. Si enim legit meminitq; in elegantijs à me ſcriptū à frigeo & frigeſco frixi fieri,mendaciū dixit,ſeu quod turpius quidam uolūt eſſe,mentitus eſt.Sin neſciuit,ſtulte uel alicui dicenti credidit,uel ex me audiſſe ſe opinatur:ſi modo ex animo loquitur,& non dolo.Nam ex me audiſſe qui potuit contrarium eius quod ſcripſiſſem?Cuius operis pluſquam centū exemplaria multis iam annis conſcripta,calumniā hominis coarguunt.At frigui quoq; fieri confeſſus ſum:ſcribendo'ne?at tu de ſcriptis meis non ſentis:an loquendo?Si apud alios nihil habes præter auditum , quod nunc in accuſando ſequi calumniæ eſt,ſi apud te mentiri conuinceris,cum à me ſemel ratione ſuperatus,quam mox proferam non fueris ad certamen reuerſurus,niſi te fatuum planè,& pluſquam pertinacem,iuuet oſtendere.Habes igitur Fatue,quod eſt accuſatori maxime optādū, præſertim ei qui probare nō poteſt confitentem reum, ſed ita confitentem,ut ſtultitiæ ſit hoc obieciſſe,peritiæ argumentum non negare.Lege Priſcianum in x I.dicentem:Pleraq; neutrorum ſecundæ coniugationis in ūi diuiſas deſinentia præterita, deficiunt in ſupinis:ut horrui,rubui,tepui, ferbui, ſenui,egui, frigui,rigui,durui,ſtupui.Hunc tu locum apud grāmaticorum culmen non legeras. Hunc ego contra te, ſi una controuerſia

Pependi a pendo.

Frigui & frixi a frigeo.

inter nos fuiſſet, attuliſſem: ſed mentiris fuiſſe. At non ſunt uſi autores frigui: imò ſi quæras, ferè nec frixi, ſed in compoſito re frixi, perfrixi. Neq; *ipſe uſus dicendus ſum, qui cum de grammatica loquerer, illud exempli in loco attigi, dicens:* Inchoatiua *mutuari præteritũ à primitiuis, ut caleſco calui, tepeſco tepui,*

Frigo *frigeſco frixi, uel frigui, ut peßimi hominis ſit me ſic locutum uelle reprehendere.* Eo *quidem magis, quòd frixi à frigo uidetur proprie proficiſci: cuius ſupinum erit frixum. Siquidem frixum cicer legimus, et alia huiuſmodi. An frigo negas reperiri? Audi* Plinium *libro* XII. *Græci perfuſum aqua ordeum ſiccãt nocte una, & poſtero die frigunt, dein molis frangunt.* De quo *cur* Priſcianus *non præceperit ipſe uiderit.* FAC. *Et à parco parſi parcitum, & ex eo parciturus participium trahi, in qua quidem hæreſi te adhuc perſtare deprehendi, in hoc tuo præclariſsimo opere.* LAV. *Cur diſsimulas quamobrem, quo'ue modo altercatum inter nos eſt de iſto uerbo? cur ita unde rem incredibiliterq; proponis ſcythice orator? Sed de eo ſuperius in rei narratione ſatisfeci, ut hic nihil tibi reſpondere debeam, niſi te ubiq; tui ſimilem eſſe: qui cum à me in hac ipſa diſputatione fueris cõfutatus, tanquã tu uictor inde diſceſſeris, inſultas,* Græ

Hæreſis *co uerbo utens, quod apud paradoxa Ciceronis inuentum cum non intelligas, praue ut alia infinita poſuiſti: ille enim de Catone loquens, ait:* E*ſtq; in ea hæreſi, quæ nullum ſequitur florem orationis, neq; dilatat argumentum.* De *Stoicorũ loquitur* Cicero *ſecta, quæ* Græce *dicitur hæreſis, quod nomen tu pro opinione accipis: quippe meam huius uocis opinionem reprehẽdis,*

Siſto. Fruſtra exprimitur ſecunda perſona uerbi dum una eſt. *non aliquam ſectam.* FAC. *Præterea ſiſto, is, ſtatum ſupinum facere.* LAV. En *ſtilus limatus terſusq;. Quid attinet dicere à pendo, is, à frigo es, à parco is, à ſiſto is: quaſi uero non intelligatur quod uerbum ſit ex prima perſona, pueros te adhuc docere exiſtimas, qui niſi adiuncta ſecunda perſona, neſciũt cuius*

ſint

ſint hæc uerba coniugationis,quod apud iam doctos cum loqui mur ſcribimuſ'ue,facimus in uerbis ancipitibus,ut lego is,lego as,appello is, appello as,colligo is, colligo as, educo is, educo as. At in *tuis iſtis uerbis non eſt prima poſitio,niſi ſingulorum uerborum,ideoq; nec in loquendo nec in ſcribendo ambigua.* FAC. *Cum autore* Priſciano *nullum ex eo neq; ex ſterto, oriatur ſupinum,dicaturq; ſtatus,a,um,eodem* Priſciano *teſte, à ſtatum ſtatu eius uerbi ſupini quod eſt ſto.* LAV. *Priuſquam de re ipſa reſpondeo,quam hic minime probabiliter refert, ut multa quoq; alia peccat,nonnihil,ut modo feci de loquēdi ineptia dicam ipſius correctoris:in eo ubi uoluit elegantijs loqui, infantius locutus eſt. Quid ſibi uult eius uerbi quod eſt ſto? non'ne fateris ſtatū ſtatu ab alio quoq; uerbo fieri quàm à ſto? Siquidem non niſi in ambiguis dictionibus ita loquimur. Quale eſt noſtrum in elegantijs ex* A.Gellio. *Mei te rogandi & tui mihi reſpōdendi.* Mei *hoc in loco* Plautus *non ab eo dixit quod eſt meus,ſed ab eo quod eſt ego.* Vides *ut in mei,quod ancipitem ſignificationem & originem habet,* A. Gellius *dixit ab eo ſiue eius pronominis quod eſt ego, cum eſſet aliud pronomen unde etiam ille genitiuus oriretur.* Igitur *tu neceſſe eſt doceas, quo ex alio uerbo quàm ex iſto oriatur ſupinum,ſtatum ſtatu. Atqui hoc ipſum negas.* Ergo *tecum tua confeſſione diſſentis. Sed non eſt quod timeas,te enim ego,quem tibi fingis inimicū, ſubleuabo,doceboq; ex alio etiā uerbo fieri ſtatum.* Ait *præterea,autore* Priſciano, *cū ſciamus* Priſcianum *cæteroſq; grāmaticos,& propè omnes artifices ab alijs petere præceptorū ſuorum,non ipſos habere autoritatē,hoc eſt,non eſſe autores.* Ideoq; *quæ tradunt ea omnia ſuperiorū teſtimonijs cōfirmare.* Quod *ſiquando locos aliquos rationibus probant,tunc ipſam eorum rationē ſequimur,non autoritatē.* Ac *ne(teſte quidē* Priſciano*)recte dici affirmarim, niſi ſi quid ait ille ſe apud eos legiſſe*

[Margin notes: Sterto. — Eius uerbi quod eſt &c. fruſtra dicitur, ubi unū dūtaxat eſt. — Mei. — Grammaticorū quæ ſit autoritas. — Teſte Priſciano.]

giſſe,quos ipſi non legimus,quale non eſt quod apud hūc inue nimus,teſte Capro,teſte Diomede,*teſte* Donato. Nunc ad *ſententiam* Priſciani *reuertamur, Cuius hæc uerba ſunt* : In *iſto unum ſiſto,Cuius præteritum quando actiuam habet ſignificationem tam in ſimplici quàm in compoſito deficit,quando abſolutum & ſimilem ſto uerbo,commune cum eo habet præteritum,ut reſiſto uel reſto reſtiti,*Paulopoſt.*A ſtertui enim ſupinum non inueni,nec à ſiſto.*Aperi Fatue,*aperi tuum iſtud uaſtum & agreſte quiddam,ac rude & barbarū ſonans os,atq; oblatra mihi,reclamaq;* Priſcianum *impugnanti,ſicut apud regem reclamaſti, ubi uictus cum fueris rebellas ac proſtratus in terram,ſurgere conaris de genuq; pugnare,inuidia ueſanus & rabidus, ut appareat te,non de ſtatus participio, ſed de ſtatus conditione pugnare.* Prius *tamen* Priſciano *me purgatum*

Priſci.alloquitur Vallæ.

*uolo,quòd aduerſus eū locuturus ſum.*Ego *uero* Priſciane *nihil admodum quod præcepta tua conuelleret, duntaxat in hac parte,dicere conſtitueram,nunc quicquid dixero,iſtis aſsignato,qui initium introduxerunt,non tam ut te protegant inducti,quàm ut me impugnent,tuis,niſi fallor,ueſtigijs inſiſtentē.*

Priſciani laus.

Vt *enim tu de lingua latina optime meritus es,ſic ego quod cū bona uenia tua dictum ſit,pro mea uirili mereri ſtudebo.* Ais *ſiſto quando actiuam ſignificationem habet præterito defici, ſupino etiam quando abſolutam.*Cur *ita?quia non inueniſti.*Sen*tentiam igitur mutes oportet,ubi inueneris.* Indicabitur *autē tibi per me in quibus utrunq; inuenias locis:*Celſus *iuriſconſultus apud* Iuſtinianum *lib.*XLIIII.*digeſtorū ſcribit tit.de ſtipulationibus & uerborū obligationibus: Si ita ſtipulatus fue-*

Stiti.

*ro,te ſiſti,& niſi ſtiteris,hippocentaurum dare,perinde erit, atq; ſi te ſiſti ſolūmodo ſtipulatus eſſē.*Et eodē loco Paulus:I*ta ſtipulatus ſum,te ſiſti certo in loco,ſi nō ſtiteris quinquaginta aureos dare ſpondes,*Hoc *de præterito actiuo.*De *paſsiuo autē*

cuius

cuius fons eſt ſupinum. Idem lib. 11. de diuiſione rerũ & quali tate: Si plurium ſeruorũ nomine iudicio ſiſtẽdi cauſa, una ſtipu latione promittitur, pœnam quidẽ integram cõmitti, licet unus ſtatus non ſit. Labeo ait: quia uerum ſit, omnes ſtatos nõ eſſe. Status paſſiue. *Et alijs etiam locis participium paßiuũ à ſtatũ ſupino, de quo lis noſtra eſt, licet reperias in iure ciuili. Cuius iuris caput duo decim tabulæ, ita ſcriptũ habent, teſte Cicerone, atq; Varrone: Dies ſtatus cum hoſte, quem locũ quidam legũt, ſtatutus, quaſi* Status dies. *conſtitutus, ſic legendum negante Plauto in Curculione. Quo te hoc noctis dicam proficiſci foras cũ iſtoc ornatu, cumq́; hac põpa Phedrome? Quo uerius Cupido imperat, ſuadetq́; amor. Si media nox eſt, ſiue eſt prima ueſpera. Sic ſtatus, cõditus cum hoſte intercedit dies, tamen eſt eundum quo imperat ingratis. Quæ uerba Feſtus Pompeius exponit cũ inquit, Status dies uo catur iudicij cauſa conſtitutus. Nec nõ in eadẽ penè uerba Ma crobius: Iam uero ſtator ab eodem naſcitur fonte, ut apud Li-* Stator. *uium, Iupiter ſtator, uidelicet à ſiſtendo, uel (ut apertius dica-mus) à ſtata fuga Romanorũ. Quod non minus lucide Cicero declarat, inquiens: Tu Iupiter qui eiſdẽ quibus hæc urbs cõdita eſt auſpicijs, à Romulo es cõſtitutus, quẽ ſtatorem huius urbis atq; imperij uere nominamus. Et alibi: Te ait Iupiter ſtator, quem uere huius imperij ſtatorem maiores noſtri nominaue-runt. Certe à ſto non diceretur ſtator urbis & imperij, cum natura huius uerbi repugnet. Ergo erit à ſiſto, equidem ſer-monis actiui, quaſi firmator urbis, & ſtabilitor imperij. Vnde ſtatæ res, quæ firmæ ſunt ac ſtabiles & certæ, ſuoq́; tempore* Statæ res. *ſæpius redeuntes. Vt idem Cicero de reſponſis aruſpicum, quæ uerba Valerius Maximus in principium operis ſui tranſtu-lit. Maiores noſtri ſtatas ſolenneſq́; ceremonias pontificum, ſcientia rerum bene gerendarum. & reliqua. Statas atq; ſolen-nes pro eodem penè accipiens. Nam ſolennes frequentißime*

legi

legimus pro fixas, & ut ſic dicam, anniuerſarias. Etiam febres morboſq; ut ſtatos, ita ſolennes, quòd certo ac rato tẽpore hominem repetant. Vnde Pompeius Feſtus exponens, inquit: Solẽnia ſacra dicũtur, quæ certis temporibus fiunt. Age uero quod aliud exemplum, meliusq; quàm Ciceronis pro Milone? ubi eadem uerba ſunt, de quibus noſtra extitit cõtrouerſia, quæ nuſquam praue ſcripta reperiũtur, Lanubij ſtata ſacrificia noſſet. Quod congruit cum illo apud Ouidium de Faſtis: Et ſtata ſacra facit. Pompeio quoq; Feſto exponente, Stata dicebantur ſacrificia, quæ certis diebus fiebant. Cato ſacra ſtata ſolẽnia ſancta ſeruaſti. Ideoq; legendũ apud Tuſculanas quæſtiones lib. 1. Solenne & ſtatum ſacrificium, non ſtatutum. Ita apud Liuium illud de quo rege diſceptante contendimus. Quod cum ita ſit, profectò obtinui palmam, liquetq; uos & tunc iniuſte contendiſſe, & nunc me improbe accuſaſſe. Adde ex abundanti ut materiæ ſatisfaciam plenius, quòd Priſcianus Lucani uerba ponit ſtata tempora ſtatus, quaſi conſtituta & non aberrantia unquã à ſuo ordine, quale eſt apud Liuium: Et fretum ipſum Eurypi non ſepties die ſicut fama fert temporibus ſtatis reciprocat, ſed temere in modũ uenti, nunc huc, nunc illuc uerſo mari. Et apud Plinium patrem, ubi titulus de ſtatis tempeſtatibus. Et alibi milies. Et apud Plinium filiũ ad Licinium, ait enim de fonte quodam ſic: ter in die ſtatis auctibus ac diminutionibus creſcit, decreſcitq;. Statimq; ille certis dimenſiſq; momentis uel ſubtrahitur, uel aſſurgit. Et iterum paulopoſt: per quaſdam oblectantis animæ moras crebris quaſi ſingultibus ſiſtunt quod effundunt. Vides ut aperte hic autor oſtendit à ſiſtendo fieri ſtatum. At enim Priſcianus uult hoc non à ſiſto fieri, ſed à ſto. Vult ille quidem, ſed nec à ſto uenire docet, nec à ſiſto non uenire, cum ratio hoc uelit, tum quam dixi, tum uero hoc, quòd ſtatum à ſto ſiquid probat analogia ſui deriuatiui ſtaturus, habet primam

Morbi ſtati. *Stata ſacrificia.* *Locus in Tuſc.* *Statũ a ſto ſi ſic pducat priorẽ.*

man longam, hic breuem. Vt *à ſiſto uenire dubium non ſit.* Verum *quid rationes conſectamur? cum tot tantorumq́; ſcriptorum aſſit autoritas?* Ideo *ad reliqua pergamus.* FAC. Illud *enim eſt omnium uitioſiſſimũ, quòd dicis horreſco horrui præteritum emittere, & inchoatiua præteritum habere, cum ſolum deſciſco autore* Priſciano *præteritum deſciui faciat, quod tamen (& id eſt uериſimilius, cum cætera eius fermè uerba præteritis careant) à deſcio magis fieri putat.* LAV. Vbi *tecum, aut, quando de iſto uerbo contendi? non reſpicis fatue nequaquam te loqui appoſite ad faciendam fidem? nam ſi tecum hac de re contendiſſem, profecto non alia, quàm quæ ſcripſeram, protuliſſem, eaq́; defendiſſem, quæ te nunc potius quàm uerba mea, quæ negari impune poſſunt, redarguere decebat.* Itaq; *ſi meum de elegantia opus legiſti, quid ita de inchoatiuis à me ais dictum, quaſi non ſcripſerim? cur rationes meas non refellis? cur non euertis omnium ſcriptorum autoritates? nec de præterito tantum, ſed quod maius multo eſt, de ſignificatione.* Vbi *probaui nullum (quod dicitur) inchoatiuum ſignificare inchoationem, quod ne* Priſcianus *quidem ipſe, ſi excitetur ab inferis, uel refellere poſſit, uel negare audeat.* Sin *non legiſti, quid tibi faciam? niſi ut iubeam ire ad ipſum opus, ut ſciam uelis'ne poſt hac deſiſtere, an litigare.* Et *tamen breuiter ſic habeto.* Horrui *ſi ab horreo ueniret, ſignificaret idem, quod horridus fui, quod falſum eſt, cum ſignificet quod horridus factus ſum, taliſq́; aliquandiu permaneo.* Ergo *ab horreſco deſcendit, quod ſignificat horridus fio, ut aceſco acidus fio, cuius præteritum eſt acui, id eſt, acidus factus ſum, non autem incepi talis eſſe, quod ad ſignificationem inchoatiui, aut acidus fui, quod ad primitiui confutandam attinet: cuius ipſum primitiuum aceo me legiſſe non memini: ſicut nec ſaneo, cuius deriuatiuum ſaneſco poſuit* Cornelius Celſus *ſæpe, ut ibi.* * *Arteria inciſa neque coit neq;*

Verborũ in ſco præterita.
Horrui.
Aceo.
Sanco.
Saneſco.
* chartilago.

*neq; ſaneſcit,id eſt,ſana fit,uel ſanatur,non autem incipit eſſe ſana.*Et apud Columellam *&* Plinium, *hærbeſcit, arboreſcit, grandeſcit,& alia complura,quorum nec primitiua uſquam leguntur,nec ſignificatio eſt inchoatiua.* Atenim tu *ais* Priſcia-

Deſciſco. *num uelle unum deſciſco habere præteritum ex inchoatiuis.* Deſino *pluribus in illum argumentari,qui ſi foret in rebus humanis,nou contra me hoc in loco ſentiret,ſed contra te,* Quid *eſt quòd tu aut facias inchoatiuum deſciſco,cum non facias ſci-*

Sciſco. Scio. *ſco ſimplex,aut ſi hoc quoq; facis,præterito priuas, quod eſt ſciui,& inde ſcitum,ex quo plebiſcitum.*Negas?Audi *uerba legis duodecim tabularum:*Creatio *magiſtratuum, iudicia populi,iuſſa,uetita, cum ſuffragio eo ſciſcentur, optimatibus nota, plebi libera ſinito , & mille in locis legimus , plebs ſciſcat, plebs ſciuit.*At *hoc præteritum à ſcio mutuatum eſt ?* Eſto,*& ſi alîus ſignificationis eſt ſciui à ſciſco, alîus à ſcio.* Cur *non etiam deſciui à deſcio,an quia deſcio non reperitur?*At *iſtud cõtra ſuperiorem tuam rationem facit : ſed ut ita ſit, fateare neceſſe eſt, conſciſco,aſciſco,reſciſco,quæ eiuſdẽ naturæ ſunt,habere ſua præterita conſciui,aſciui, & reſciui.* Quòd *ſi adhuc in ſententia ac pertinacia permanes.*I *(ut dixi) ad elegantiæ opus ubi latius iſta diſſerui.*Sin *uero ne ſic quidem acquieſces, perge,& moribus tuis utere,dum ſcias te non poſſe mihi refragari,niſi doctis omnibus,à quibus illi probati ſunt libri,re-*

Guarinus. Auriſpa. *frageris,præcipueq; Guarino,quem præceptorem tuum facis: atq; Auriſpæ,qui primi de laudibus ad me operis illius ſcripſerunt:quorum alter inter cætera inquit:*Vt Pallas *oleæ fuit inuentrix,ita me inuentorem eſſe elegantiæ linguæ latinæ : quale quiddam in alio opere fecerat ad me ſcribens his uerbis:* Laurenti,*laurea &* Valla,*uallari corona ornandus es.* Alter *cum*

Leonardus Aretinus. *multa alia,tum uero illud,ſe permultum argenti ex opere meo ſi uoluiſſet potuiſſe lucrari.*Sileo Leonardum Aretinum, *cæteroſq;*

roſq; necui forte præter neceßitatẽ cauſæ uidear uelle gloriari. FAC. *Sed his omißis, ad operis tui diſquiſitionem ueniamus.* Bene *tibi habẽt principia, ſtrennue tibi præluſio acta eſt. Quo maiori cura & ſtudio excogitaſſe & confeciſſe te uerisimile eſt, quàm ea quæ diſputationis cauſa aliquando in medium protuliſti.* LAV. *Diſquirere opus meum uis? quaſi non poßim tua uerba uicißim ego diſquirere, atq; rimari, ego uero & in ſuperioribus rimatus ſum, & in ſequentibus ſic rimabor, ut nulla prorſus rima me fallat.* Itaq; *ut ſuperius te uolentẽ percutere percußi prior, ne dicam tot uulneribus ſautiaui, ipſe adhuc ut ſpero abſq; uulnere: ſic nunc toto irruentem impetu præueniã, & ut confido uulnerabo.* Quæro *enim, nunquid accurate an oſcitanter iſta uerba protuleris, quæ diſputationis cauſa in medium protuliſti? Quorũ uerborũ, id eſt, proferre in mediũ, hoc ſignificatum eſt, aliquid non dißimulare, ſed ex animi conſcientia quadam in commune proferre, qualecunq; ſit alijs cognoſcendum ac iudicandum.* Neq; *enim præceptor dum apud diſcipulos, aut diſputator apud eos quibuſcum diſputat docendi aut uincẽdi cauſa quid profert, ſicuti tu ais, dicitur proferre in medium. Adde quod uis ea quæ in diſputando dixi excogitaſſe, & confeciſſe. An non ita ſunt tua uerba intelligenda? quod maiore cura & ſtudio excogitaſſe, & cõfeciſſe te uerisimile eſt, q̃ ea excogitaſti & cõfeciſti quæ diſputationis cauſa aliq̃n in mediũ protuliſti. Quid eſt iſtud cõfeciſti diſputatiõis cauſa?* Agno*ſcis nõ eſſe uerba eruditi, et q alios ut ineruditos poßit inceßere? ut quo ingenio quáue doctrina ſis et eloquẽtia, à doctis hominibus iudicari poßit. Superius de indoctis loquebaris, quos à me decipi aiebas, nulla habita mẽtione doctorũ, cũ illa adderes, ut poſthac fallere indoctos homines iſta futili uaniloquẽtia & loquacitate deſinas, nũc oblitus quid dixeris de doctis ſolum facis mentionem, quos, O cerebrum fatuũ, docere uis, quaſi uero*

Proferre in medium.

ſine

ſine te præceptore nequeant docti de ingenio meo doctrinaq; iudicare. Quod *opus dicere non potes à te non eſſe editum,cũ illud iam regi obtuleris,& in eius bibliothecam,iampridem reponendum dederis.Cur nõ inquiſti,quod opus dicere nõ prodeſt tibi à te non eſſe editum,non emendatum id quod in quarta facis inuectiua : ſed tamen inquis, dicere non potes à te non editum,quaſi inquias,ſi forte reſpondebis à te nõ eſſe editum.* Ego *nondum ſic reſponderam.* Quo *patet te prius contra me ſcripſiſſe hæc,quàm ulla à me contumelia affectus eſſes. Sed ut omiſſa iniuriæ materia præſenti obiectioni reſpondeam,quàm uerum eſt prouerbium illud,conſcientia mille teſtes.* Quia *ſcis non eſſe editum,ideo ad ſic loquendum inductus es.*Ediderant? *Cur non ab alijs accommodato accepiſti ? in bibliotheca reponendum dederam?cur non ab rege legendum petiſti? Sed quid argumentis colligo,quod regis pronunciatione finitum eſt?*Pri*mo autem loco quod ad elegantiam,ſecundo quod ad dignitatẽ hiſtoriæ,& ad artem pertinet, errata tua demonſtrabo.* Non *de dignitate orationis,qua de & elegantia Cicero adhuc iuuenis præcipit : ſed de dignitate hiſtoriæ loqueris.* Eſto, *lapſus ſis,de dignitate quæ pars eloquutionis eſt dicere uolebas, aut ſuperuacuum eſt illud,hiſtoriæ.* Atq; *ut hic ſupererat, ita illic uerbum deeſt.*Ais *enim,artem,quaſi ſine appoſito intelligatur oratoria.*Eſt'*ne hic purus & integer ſermo, quod tu in me requiris inquiens?* FAC. In *operis tui titulo,qui eſſe debet omni uitio purus & integer, ſic ſcribis.* LAV. Agnoſce *hic quoq; quàm pure dixiſti & integre.*Non *ſcribo titulum,ſed in titulo.* Quid *in ipſo ſcribo?nempè titulum.* Quid *hoc ſermone minus purum,quanquam quæ pars operis debet eſſe non omni uitio pura nec integra,uel minus quàm titulus ?* Quid *? illud integre dicitur, quòd uerba iſta quæ mox reprehendis, ais tituli eſſe, cum longe abſint non modo à tituli natura, quòd ſunt*

pluſquã

pluſquam ſexaginta numero, ut ipſe ſcis, uerum alia in pagina ſcripta ſunt, quàm qua hiſtoria incipit unà cum titulo, qui hic eſt, Geſta Ferdinandi regis, *eſt autem pagina hæc nuda, præterquam ſubſcripto circulo quodam, uelut orbis terrarum, tumultuariè facto.* FAC. *Tres libri hiſtoriarum* Ferdinandi *quæ geſsit.* Vt *omittam hoc loco quod ad explanationem attinet, in latinitate abs te uehementer peccatum eſt. Antecedenti enim, quod eſt fœminini generis, relatiuum quod eſt neutri generis reddidiſti, quod etiam turpe eſſet puero prima elemēta diſcēti.* LAV. *Stultitia ueſtra ſingularis facit, ut non maligne uos facere exiſtimem, & ita maligne, ut non ſtulte. Sed quia omnis malus ſtultus, ſtultitiæ uos pariter ac malignitatis accuſo. Stultitiæ quidē, quia uitio datis, quod non uitioſe dictū, queat defendi: accipiendo nō fœminini generis antecedens quaſi quæ relatiuum ad hiſtorias referatur, ſed ad neutri generis ſubintellectum antecedens, quod eſt eorū: ut ſit eorum, id eſt, earū rerū quas geſsit.* Malignitatis *autē, quòd non modo mentimini de nomine ac loco tituli, ut dixi, uerumetiam diſiungitis quæ iuncta ſunt, & quæ diſiūcta copulatis.* Non'ne *ſpurciſsimi delatores, punctum intercedit inter quatuor priora uerba & ſequentia?* Non'ne *ipſum* Quæ *maiuſcula litera ſcriptū eſt, tanquā principium ſequentis orationis quæ eſt hæc?* Quæ *geſsit & antequā rex eſſet, & factus rex & reliqua, ut ipſe eſt indicio codex, quaſi ſuperior exponeretur oratio.* Tres *hiſtoriarū libri* Ferdinandi, *id eſt, geſta* Ferdinandi, *ſiue ea quæ geſsit ille & antequam rex eſſet, & factus rex.* Nam *hiſtoriæ etiā geſta dicuntur, quia in eis geſta cōtinentur.* Vt *ſi quis legens* Liuium, *nihil interſit an geſta* Romanorū *ſe legere dicat, an hiſtorias* Romanorum. Verum *ineptij ſit pluribus ad ineptias reſpondere.* Hiſtoriæ, Geſta.

FAC. Europam *tertiā orbis terrarū eſſe partē ferè traditum eſt, eamq́; Africa, haud multo maiorē quàm Aſia minorē.* Ma-

giſtrum te grammatice profiteris, & ignoras hoc latine dici non poſſe. Vt enim dicimus, Cæſar quàm Pompeius felicior, aut ſic dici neceſſe eſt, ſi infinito uti uolumus, quod ante ſe quartũ caſum poſtulat, dico Cæſarem feliciorẽ fuiſſe quàm Pompeiũ. Aut ego tardus ſum, aut mei Ariſtarchi dormitant. Quid enim attinet de infinitiuo & accuſatiuo loqui? LAV. *Ad hæc quid ſimile ueſtro exemplo cum uerbis meis? præterea nihil apertæ reprehenſionis affertis. Id tamẽ ſignificare uidemini, uno mihi comparatiuo fuiſſe utendũ, ut uno uos uſi eſtis in emendando.*

Comparatiua geminata.

At Priſcianus nõ uetat duo cõmitti cõparatiua, in ſuo præcepto utens hoc exẽplo: Tam iuſtior quàm felicior Aeneas Hectore fuit. Qui ſi dixiſſet tam iuſtior Paride quàm felicior Hectore fuit Aeneas, nihil admodũ à ſuperiore forma receßiſſet. Quale fuit illud noſtrũ, quod paulopoſt ſequitur, Petrus multo maior cæteris fuit, tanto minor Maria quanto maior Helianore ſororibus. Quem locũ ſi probauiſtis non reprehendendo, & hunc probatum uos iri neceſſe eſt. Qui nequaquã inſolẽtior modus loquendi eſt, quàm ille quẽ idem Priſcianus eodẽ in loco affert, exemplo Ciceronis in Philip. Quis interpretari poteſt, impudẽtior'ne qui in ſenatu, an improbior qui in Dolabellã, an impurior qui patre audiente, an crudelior qui in illam miſeram tam ſpurce tam impie dixeris? Aut ille Liuij: Eo magis ruere in ſuos beluæ, tantoq; maiorẽ ſtragem edere, quàm inter ſuos edide-rant, quanto acrius pauor cõſternatos agit quàm inſidẽtis magiſtri imperio regũtur. Aut ille Cornelij Taciti, Caliſtus prioris quoq; regiæ peritus & potentiã cautius quàm acribus cõſilijs tutius haberi præſtitit. Sed quid plura in uos magis dormitantes quàm loquentes? FAC. *Horum lingua ſimilior eſt mediterraneis Caſtellanis, quàm Catalanis aut Valentinis. Magis latine ſi dixiſſesq̃ Catalanæ aut Valentinæ, quoniã ſubaudis linguæ, nõ hominibus aut linguis.* LAV. *O' Fatue, quũ dicitur Catalanæ*

talanæ aut Valentinæ quomodo ſubaudiri poteſt hominibus, id eſt, numerus pluralis? At dicere uolebas, quoniã hic quidẽ ſubaudis linguæ, ibi uero hoībus. Et ideo es fatuus, quanq̃ nondũ ſcio qd dicas. Subauditur'ne an nõ in meo ſermone hoībus? Ais, qd ergo inqs quoniã ſubaudis līguæ nõ ſubaudis hoībus? negas? At iſtud omnẽ ſuperat ſtultitiã, cũ adeo ſubaudiatur, ut iã pro ſupuacuo ꝓpemodũ habeatur, apponi, nihilq; differat an dicatur Romani an Romani hoīes: atq; ſignificare uolebas, linguã linguæ ſimilẽ, nõ hoībus ſimilẽ à me fuiße dicẽdũ. I nũc te alios parũ pure, parũ integre, parũ latine locutos accuſa, qui tã inqnate loqueris. Magis latine inquis dixiſſem. Nõ igitur præter latinitatem dixi, ſed poterã latinius, ita'ne uero hoc ſatis eſt tibi, præſertim in opere nondũ caſtigato, & expolito? Quis unquã ita totus ex odio & inuidia factus, hoc cuiq̃ crimini dedit? Ex quo quidẽ quãtopere caninã eloquentiã in me exerceas, datur intelligi. Ex quo quidẽ aũt quod ſubiungam, q̃ uere arguas, Cæſar ita inquit: Quoniã ad hunc locũ peruentũ eſt, & nõ alienũ eſſe uidetur, de Galliæ Germaniæq; moribus, & quomodo differãt hæ nationes inter ſe proponere. Cur nõ dixit Gallorũ Germanorumq;? Nũquid Gallia & Germania, quæ loca ſunt, mores habẽt? Cur natiões? Quid nomẽ homines ſignificans, cũ locorũ nominibus cõfundit? Quod ego nõ facio, qui linguã hominum cũ ipſis hominibus miſceo. Cæterũ ut hanc pecudẽ doceã, exẽpla repetã ex elegãtijs, ubi de hac re trado præcepta. Tu maiorem laudem aſſecutus es patre tuo tuiſq; maioribus, quaſi laus tua ſit maior, quàm tuus pater, & nõ potius quàm patris laus. Vergilius: Non ſecus ignipotens, nec tempore ſegnior illo. cõparatur homo tempori. Cicero: Maiorem opinione cæpi dolorem, quaſi maior ſit dolor, quàm opinio, & non potius quàm ille dolor quẽ omniũ opinio fert me habere: quod ſermonis genus habet neſcio quid plus latinitatis & elegãtiæ. Et tu

Comparatio ad rem nõ uere excessam, imo ut Bad. notat mulieri.

G 2 peruer

peruerſiſſime uis me, qui ſic locutus ſum, minus latine locutum. FAC. Quibus ob ſpem potiundi oppidi hactenus parcitũ erat. Nunquam ulla ratione abduci à pertinacia tua poteris, quin perſtare in eo uelis ut parco, is, contra Priſciani autoritatẽ & omnium ueterum ac iuniorum uſum parcitum ſupinum faciat, cum à parſi parſum, à peperi uero nullum oriatur ſupinum. LAV. Imò uero tu nunquã poteris abduci, neq; à pertinacia, quin autoritatem Hieronymi arte & analogia fulctma nullam putes, nam Priſciani ut oſtendi nulla eſt: neq; à temeritate qui mihi libertate doctos conſulendi de hoc uocabulo interdicis, ſu prà, quod ſolitam iterum notam aſperſiſti. quæ te ab iſta temeritate retinere debuerat. Nunc poſtquã tibi reſpondi, te inuicẽ interrogo, quid opus fuit addere tua, quaſi poſſim abduci ab aliena pertinacia? Quid etiã addere, quin perſtare in eo uelis, quaſi nõ ſatis eſſet, abduci à pertinacia nõ poteris, quin perſtare in eo uelis. Cur etiã Priſcianũ ſequi malueris dicentẽ, quãto iuniores, tanto perſpicaciores, quam cæteros, qui iuniores accipiunt in ætate iuuenili poſitos, ut ſi ſeniores in ſenili. Igitur nouos recẽtesq; debuerã, aut alio (multi enim ſunt) modo dicere. Et ſperabas, me quòd Priſcianũ non utiq; ſequar expaueſcere fateri, qui te, quòd illũ ſequaris, coarguere non reformido. Nec uideo cur hanc reprehenſionem tot alijs ordinis primoribus præuertendam putaueris, circiter è medio libro traductã. Quo minus dubitabo unã & ipſe, nec lõgius quatuor gradibus præuertere, nõ ferens incredibilẽ etiam in homine cerebroſo ueſaniam, ut carpere audeat quæ à me ſcripta non ſunt. FAC. Vt dimidium regni, qua parte ad hoſtes obiectum eſt, uelut fiduciarum pignus cedat fidei. Non fiduciarum à te dicendũ fuit. Fiduciam enim nõ pro fide, ſed animi fortitudine à tuis hominibus uſitatum inuenies grammaticorum princeps. LAV. Quænam ſentẽtia eliceretur, malefice Scytha, ex ijs uerbis ultra fi-
duciarũ

duciarum pignus,ſi ſic ſcripſiſſem? legiſti'ne in illo tu codice pignus,quod ſcriptum non erat?legiſti fiduciarum, quod ſcriptum erat fiduciarium?an non aperte ſcriptum erat,& quidē mea manu ſupraſcriptum,'cum librarius omiſiſſet? neq; eſt te quòd erraſſe in legendo cauſeris,quod aperte lucideq́; ſcriptū eſt. Nam *uere poßum in hoc gloriari,ſi in minimis gloriari fas eſt,cum plurimi in figuris elementorum ducendis me antecellant,uix tamen aliquē planius, apertius,diſtinctius deſcribere. An fortaßis ipſe lapſus ſum in ſcribendo?* Nec *ueriſimile eſt in uno uerbo,cum præſertim genitiuos plurales primæ ac ſecūdæ declinationis figurarum ſemper ſcribam,ut tertiæ nūquam,& teſtis eſt ipſe codex,eritq́; perpetuo,quem non modo quamplurimis oſtendi,ſed ijs etiam quos certum haberem utriq; falſario renunciaturos,quanquam,ut aiunt, gloriæ tibi ducis calumniari,utens ea ſententia,quæ eſt in* Vergiliano *uerſu:* Dolus *an uirtus quis in hoſte requirat?* Neq; *enim ſolum quæ ſcripta non ſunt legit,ſed etiam quæ ſunt ſcripta non legit, ut eodem tempore adijciat & demat.* Nam *ſic ſcriptum erat, ut dimidiū regni,qua parte ad hoſtes obiectum eſt, uelut fiduciarium ditioni ac procurationi* Ferdinandi *reddat.* Imitatus *enim ſum* T.Liuium,*qui ait:*Abidi Leoni Lacedæmoniorū *tyranno uelut fiduciariam dare,ut uictori ſuo reſtitueret.* Et *iterum* Cæſaris *commentarios,*Paratam *omnem ualetudinem eſſe confectam tædio puellæ fiduciario regno,donatione crudeliſsima* Ganymedis.Et *iterum:*Obſtructum *fide,eo quòd eſſet officij legati,qui fiduciariam operā obtineret,& in iure ciuili fiduciariā tutelā. Sed quia de iure ciuili fecimus mentionem,quis* C.Aquilius *aut* Seruius Sulpitius,*aut* Sceuola,*alius'ue,qui his ſucceſſerūt iuris conſultorum,tam ſcite ac perfecte diffinire te docuit, fiduciam pro animi fortitudine uſurpari à ſanis,id eſt,à tui dißimilibus? An cū imperator in militibus negociatur,in pecunijs:mulier in*

Aeneid.ij.

forma fiduciam habet,ſicut tu in mēdacijs,qui ſunt milites tui? in furtis, quæ ſunt pecuniæ tuæ? in dolis, quæ eſt formoſitas tua? Animi fortitudinem habere diceris? minime,quia maior etiā ſine his,quàm cū his fuerit animi fortitudo. Nec *tu fortis fuiſti, qui tantam fiduciam habuiſti in tua malitia,nunquā codicē meū in manus meas reuerſurum.* Ideo *etiā quod ſequitur, ut ad tuū ordinem redeam,eadem fiducia deprauaſti.* FAC. Res *primo proſpere ire, neminē præſidiariorū cū armis obuiam ſe ferre, paſtores & eos raros ad primum incurſum diffugere.* Ne *hoc quidem tacebit* Parmeno. *Eſt enim maximū uitium, & puerilis error. Quæ enim latine per nominatiuū caſum efferre debuiſti, ea contra per accuſatiuum protuliſti.Sic enim dicendū fuit,res enim primo &c.* Finxiſſes *ſaltem rem apud eos qui legerēt credibilem.* LAV. Taceo,*quòd iſtud ipſum ego præcepi, debere nominatiuū dari huiuſmodi infinito,quod uim habet imperfecti temporis indicatiui.* Quod *ante* Priſcianum Quintil.*quē propè ad uerbum teneo,de figuris uerborum tradiderat: deſinam cætera de cōiectura loqui.* Non'ne *plus decies iſto loquēdi modo in ipſis hiſtoriarū libris uſus ſum? mentior niſi tu barbaro potito ſtultior,ut ait* Plautus: *unum illorū locorū in alium uſum repetiſti.* Noſtri *ſtupere,dolere de quo poſterius faciā mentionem.* Quòd *ſi hic ſomniculoſa ſtultitia imperfectam orationē, ſicut proxime,reliquiſti cū ita à me ſcribatur diffugere uident: id ego cordi tuo aut cerebro uitiato attribuo.* Niſi *quo tecum minus acerbe agam, incurioſis uerba mea collegeras ad reprehenſionē,& in hoc,& in ſuperiori loco,quæ poſtea recuperato à me codice,cū illo tibi cōferre nō licuit.* Sin,*quod uerius eſt, malitia,obtorto te collo in iudiciū traho, & apud* Paulum *iuriſconſultū cōuenio.* Itaq; *uelut ad præſentē* Paulū *ac iudicē loqui uolo.* Scribis Paule *ad legē* Aquiliā,*corrupiſſe tabulas recte dici, & qui eas interleuerit.* Poſſum'ne *contra* Fatuum *agere actione*

Infinit. pro imperfecto indicatiui.

Quintil. de figuris.

actione falſi, qui huius teſtamẽti mei tabulas clauſi atq; ſignati, non modo aperuit, ſed etiã falſò tranſcripſit, parte uerborum omiſſa? Interleuiſſe *quid ni dicendus eſt, qui idem uitij tabulis impoſuit, quod quid interleuerit, niſi fallor, falſi te* Paulus, *ni fa tuitatẽ excuſes, omnibus bonis approbantibus cõdemnaret, ut hoc loco falſarius ita in ſequẽtibus ineptiſſimus extitiſti.* FAC. *Tubicines aũt cũ fremitus hoſtiũ ac tumultũ miſceri cœpiſſet.* LAV. *Ego ſemper hic tumultus maſculino genere legi: tu uero ubi hoc tumultũ inueneris neſcio. Sed illud magis puto ſomniaueris. Cur tu te ipſe diligẽtiæ magiſter in eo exẽplari qđ recognouiſti, & manu tua emẽdaſti (quod nũc penes me eſt) te licet inuite nõ emẽdaſti illud in quarta inuectiua, ſiue tuũ ſiue librarij uitiũ, mihi quoq; perſuadeo q̃uis multa correpſerim, cũ ſcribendum fuerit correxerim, illudq́; à correpo ueniat hoc à corrigo, niſi pro corripuerim poſueris correpſerim. Verũ hic fortè magis abs te ipſo peccatũ eſt, q̃ à manu oculoq́; erratum. Quæramus aliquid ſimilius noſtro. Inquis in ſecũda inuectiua, miſerando cõſpecto, ubi abs te inuicẽ quæro, ubi gentiũ, cõſpectũ generis neutri inueneris? aut ſi maſculini uis eſſe, ubi ſecũdæ declinationis? Quã inſcitiã etſi inſcitus es, cadere in te non exiſtimo, ſed librarij incuria accidiſſe, aut forſitan tua, dũtaxat errãte manu oculoq́;, nõ animo, quẽadmodũ interdũ lingua fit. Quod nõ modo cuilibet frequẽter uſu uenit. Sed etiã Ciceroni legimus accidere ſolitũ. Ideoq́; ſcripta ſua illum Tironi liberto relegenda ferè tradidiſſe, admonitũ ferè aliquo huiuſmodi errato, quale eſt quod in prima cõtra Verrem actione, intra primos ſtatim uerſus (ut Pedianus notat) admiſit ſolœciſmũ inquiẽs: Si quis iudices aut corũ qui aſſunt forte miratur, me q tot annis in cauſis iudicijsq́; publicis ita ſim uerſatus, ut defenderim multos, læſerim neminem, repente mutata uolũtate, ad accuſandum deſcenderim, cum dicere deberet, ad accuſandum deſcendiſſe.*

Errata manus, oculorũ aut linguæ etiam Cic. Contra Ciceronem qui ſolœciſmum commiſit ſed nunc aliter legitur.

 Quód

Quòd ſi huiuſmodi error in tantos uiros cadit, non ignorātiâ (quod abſit) ſed ſecuritate quadam, ut in loco perfacili: quāto tolerabilius erit in librario celeriter ſcribente, & in me celerius legente: præſertim tam facili occaſione mutandi ultimam literam dictionis præcedentis, in eam à qua inciperet ſequens, quod eſt uſitatiſsimum, ut in tuis uerbis, finiendi eadem uocali ſubſtantiuum qua ſuum adiectiuum iunctum finiebatur. Quo fit, ut ſi uis me tibi tui peccati dare ueniam, des inuicē mihi tu mei, ſi quod meum eſt, dum intelligas multo te ſtultius in hoc labi, qui ſcias tua ſcripta in manus aduerſarij uentura, & illū in tali genere inſecteris: quàm me qui prima deformatum opus manu, ei uiro priuatim oſtendi, cuius ſapientiam non elegantiā multam ſciebam. Illud autem librario aut incuriæ, quod planè obſoletum & barbarum eſt, aſsignare non potes, in quo non ſemel laberis, quòd ſubiūctiuum ponis pro indicatiuo. Sed illud puto magis ſomniaueris, quod dicere debebas ſomniaſti, nā nemo aliter locutus eſt, aut adiecta coniunctione, puto quòd ſomniaueris. Sed ut ſuſpicor cum hæc diceres, uere ſomniabas, at etiam pergis ad ineptias. FAC. Per id tēpus temptata. Vbiq; hoc participium per m, & p, literas ſcribis, neſcius illud non à temno, ſed à teneo duci, quod ſupinū facit tentum, per n, ſolam, ſic etiam tento abſq; p, ſcribi debet, quod ipſa uerbi ſignificatio demōſtrat. Tentare enim experiri eſt, uel inquirere, & uerbo uel re quaſi manu tenere. Cicero in Paradoxis: Tentare uolui, an ita dicere poſſem ut probarentur. Idem in officijs: Tentata res eſt ab omni genere hominum. Vergilius in ſecundo Aeneidos: Vix primi prælia tentant Portarum uigiles. Idem in quarto: Tentarunt aditus ecquæ molliſsima fandi Tempora. Nam ſi à temno ueniret ſpernere utiq; non experiri ac exquirere ſignificaret. LAV. Si uelim huius nebulonis (cum hoc dico, de Panhormita etiā dico) uitia in ſcribēdo perſequi, rem

Coniunctiuus pro indicatiuo perperam.

Temptatus.

Tento.

rem faciam legentibus odioſam, unum tamen dixerim, qui Græca ignorant, ut iſti duo, eos nequaquam poſſe recte ſcribere duntaxat ex ſe. Affert mihi opinionis ſuæ hic & rationes & exempla. Ad utrunq; reſpõdebo. Ais à teneo fieri tento, eiusq; me uerbi participium ſemper, quaſi nunquam niſi participio utar, ſcribere per p, & per conſequens cum m, quæ litera non eſt in teneo, unde formari frequentatiuum hoc ſignificatio ipſa demonſtret, quæ eſt experior, & inquiro. O ſimia quid magis contrarium quàm experiri ſiue inquirere, & manu tenere? Quod inquirimus non tenemus, manu præſertim, & quod tenemus minime inquirimus, ut amator Clinia apud Terentium, cum peregre ad amicã rediiſſet inquit, Teneo ne te Antiphila mea? hoc eſt non inquiro te amplius. Et Liuius, capto à Sabinis Capitolio inquit. Tenuere arcẽ Sabini. Sed quid in ſolẽ lychnorum lumen inferimus? At exempla tecum faciunt, imò uero mecum: per p, enim & m, ſcripta negas: Et ipſe inuicem nego ſine p, & m, eſſe ſcripta, ut intelligas te aperte nil aliud quàm ſimiã eſſe, qui autores pro librariis in teſtimoniũ citas, & uoce uteris, cum ſit oculis opus. Siquidem exhibenda ſunt uetera exemplaria, quibus, ſi emendate in cæteris ſcripta ſunt, in hoc fidem habeamus. Quorum ego multa uidi, & ferè omnia cum mea opinione facere. Adeo his diebus Vergilij decem exemplaria uetuſtæ literæ inſpeximus, in quibus erat cum in iſtis ipſis uerſibus, tum in cæteris ſcriptum p, litera, & tu mendacio patre genitus, audes mihi inculcare exempla, tanquam tecũ facientia. Confutatis obiectis oſtẽdam tibi magiſter ſapientiſſime, ſi ſine p, ſcribendũ ſit tento aliam longe meliorẽ reddi potuiſſe rationem, quæ ſeſe ingerit oculis noſtris, tibi uni uelut cæco obſcuram. Tendo rite facit tentũ, unde tentigo familiare Panhormitæ nomen, & tentorium & eius compoſita intendo intentum, unde intenti nerui uel cithararum uel arcuum. Extẽdo extẽtũ,

Tempto.

Tendo tent. Tentigo.

G 5 ut Ver

ut Vergilius,ut ſiquem extenta plagarum Quatuor in medio dirimit plaga ſolis iniqui.Contendo contentum,unde apud Ciceronem,Contenta uoce dicendū.Prætendo prætētum,ut Vergilius, -Prætentaq́; littora uelis.Oſtendo oſtentum, unde hoc oſtentum.Portendo portentum,unde hoc portentum,cū haud dubie,intineo,extineo,pertineo,oſtineo,portineo, nō dicātur. Et ſi qua ſunt alia quæ à teneo uenire non niſi ſimia dixerit. Aſtipulatur huic quoq; analogia uerbi ipſius ſignificatio. Qui enim tentat quaſi manum tendit, aut aliam corporis partem in id quod experiri uult & exquirere.Hæ mihi rationes cum forent probe notæ,melior tamē ea uiſa eſt,quæ probat hoc uerbum per p,ſcribendum,quam probabo,non qualibus tu exemplis.Etenim qui temptant quodammodo temnunt,audendo,experiendo,nec refugiendo quod ipſa exempla tua & cætera omnia confitentur.Temptare enim prælia,& aditus,& ſimilia, proprie eſt contemnere harum rerū periculum. Et ſi nonnihil fortaſſis ab origine ſua obliquatur ſignificatio, ut fit in tracto quod à traho,in nuto quod à nuo,in delecto quod à deligo uenit.Sed exempla rem magis patefacient, quibus diſtinguentur frequentatiua à temno,& tendo,uel potius à temno & teneo, de quo noſtra eſt cōtrouerſia.Plinius de naturali hiſtoria libro nono:In eodem genere cocleæ aquatiles terreſtresq́; exerentes ſe domicilio,binaq́; cornua protendentes,contrahentesq́;,oculis carent, ideoq́; corniculis prætemptant iter. À tempto hoc uerbum componitur,& à temno uenit,non à tendo,quia cornicula prætenduntur,nō iter. Quintilianus:Veſtigia plura ſem per errantium quæ non ualēt ſuſpenſis prætemptatisq́; greſſibus librare corpus. Greſſus quoq; non prætenduntur,nō iter, ſed pedes ut faciant greſſus. Et hæc de temno & tendo:Audi apertius de temno & teneo : horū alterius compoſitū retineo facit frequentatiuum retento, cuius aperta ſignificatio eſt,ut apud

Tempto.

Significata primig.mutantia.

Delecto etiam a delicio.

apud Vergilium, —Pars corpore tarda Retentat, qualis ne= quaquam eſt in illo Ouidiano:Officioq; pedum nymphæ cōten= ta duorum Erigitur, metuitq́; loqui:ne more iuuencæ Mugiat & timidæ uerba intermiſſa retemptat. Et iterum:Concidit & digitis morientibus, ille retemptat Fila lyræ,caſuq́; fuit mira= bile carmen. Addis alia magis inepta. FAC. *Supter dextrum femur.Supter per p,enuncias,quod per b,apud ueteres ſcribi= tur,& apud eruditos ætatis noſtræ.* LAVR. *Quos tandem ueteres?eos'ne quos ſuperius ementitus es? At in eorundem li= bris lego optinet,opturus, & ſimilia:& in multis ſuptus,er= go non aliter apud ueteres ſcribitur,licet tu, ut es hebes,dicas à me enunciari alia litera dictionem hanc, quaſi ſic enunciaue= rim,non ſcripſerim.Scripſi itaq; magis belle dictionē hanc ſine b,quam tu illā cum b,in principio primæ inuectiuæ, ſubſtinui, cum b,redundet,quod neceſſarium eſt in ſubſtitui.Tranſeo qd' ſuſtinui pro continui accipis,ita enim inquis.Meq; ſubſtinui ad hunc diem ne quid omnino in te ſcriberem.De hac ipſa re poſt duo capitula,iterū me reprehēdis tanquam magnum fuerit,hæc duo loca cōiungere,quod ego pro te faciam.* FAC. *Quos dux ipſe putauit ſupticendos,ego quoq; ſupticebo.Tu utrunq; per p,literam Teutonicorū more,ego uero per b,antiquorū more enunciādum puto,quem errorem ubiq; ſeruas.Sub enim quādo componitur cum dictione incipiēte a,c,uel f,uel g,uel m,uel p, in eas tranſit literas, ut ſuccino, ſufficio, ſuggero, ſummitto, ſuppeto, in reliquis uero manet integra autore Priſciano. Sic dicimus ſubblandior,ſubduco,ſubijcio & ſubtraho, licet Quin tilianus dicat b,ſequente t, ſonum habere p,quod non debet mirum uideri,cum Caius,Cnæus & Amurca,ut placet Seruio quamuis per c,literā ſcribantur,tamen per g,proferri debeant.* LAV. *Speraſti te mihi contumeliam facturum ex Teutonicæ gentis ſimilitudine, quaſi deforme ſit aliquid cum illis ſimile habere*

Retento. Supter. Optinet. Optutus. Suſtinui. Subſtitui. Teutonicos defendit Valla.

habere: at ego tibi apud illos inuidiam conflabo. Exiſtat igitur ex eis aliquis, qui te calumniatorem ut barbarum reprehēdat, tum natura, tum lingua, tum in eo quòd ais hunc errorē à me ubiq; ſeruari, quod uitium nullus unquam Teutonicus admiſit, cum error non dicatur ſeruari, ſed admitti uel nō uitari. Quid ais Teutonicorū accuſator? ego'ne cū Teutonicis barbare ſcribo? Ergo Quintilianū quoq; barbarū facis, qui idē & facit & præcipit, nō enim præciperet niſi faceret. At enim tu Quintiliani mentionē facis. Hoc ſtultius, hoc inſanius, qui & tibi nō cōſtas, & cū impugnas, quem nolles impugnatū. Si Quintilianus hoc præcipit, ſi ita eſſe nō debet, mirū uideri, quid eſt quòd me illius præceptū ſequentē accuſas, quē plurimi ſequūtur, ut uetuſta autorum exemplaria indicant, ſi modo ſequūtur hūc, & nō prius ita ſcriptitabatur. Et Priſcianus cū ait, ſcribo, nubo ſimiliaq; mutare b, in p, in ſupino, euphoniæ gratia, uelit nolit, idem debere fieri in cæteris confiteatur, cū non plus loci habeat euphonia in ſcriptū, nuptū quàm in optimo, quo exēplo Quintilianus utitur, aut in ſubticeo quo ego ſum uſus. Nā quod ais de Caius, Cnæus, Amurca, fatua ratio eſt, quoniam de ſcribēdi differentia agimus, nō de proferēdi: nemo enim negat iſta aliter proferri ac ſcribuntur, ut apud priſcos etiā iamma, quòd uidelicet g, litera carerent. Hic aūt cōſtat ſic pronūciandum eſſe ut ſcribitur. At quomodo ſit ſcribendū, id eſt in cōtrouerſia. Ego Quintilianū ſequēs dicentē magis audire aures illud p, & ſic ſcribēdū quoq; ut ſonat præter illa uetuſta, ut Caius, ut Cnæus, per p, ut pronuncio ſic ſcribo, quod tu negas eſſe faciendū, imò pariter negas & ais, aduerſariumq; accuſas & purgas, in eadem re, quod nunquam fando eſt cognitum, & calumniator, & præuaricator. Quod tamen mihi cauſam ſcienti, minime mirum eſt. Scripſerat enim hic cōtra me, cum p, ſupter ſupticeoq; ſcribentem, nulla Quintiliani mentione habita: quid ni? quem nunquam

Error nō ſeruatur ſed admittitur & non uitatur.

B, in p, uertitur ante c.

G, caruerunt priſci Latini.

nunquam legit, eoq́; nuſquam eius alibi meminit. Is *locus, cum cum* Zombus *Tauromontanus, uir bonus, & literarũ amator, qui inuectiuas rogatu autorũ ad* Ioannẽ Olzinã *attulerat, me tunc* Romæ *agente, legerat illi, notatus eſt ab adoleſcente quodam, quem ego* Romam *proficiſcens, per manus* Ioanni *tradiderã, allataq́;* Quintiliani *autoritas ex lib. primo. Ab illo enim quod ab his reprehenderetur, pro arte tradi, meq́; hoc præceptum ubique ſeruare, &* Olzina *ſe & præcepti meminiſſe & uſum in ſcribendo meũ agnoſcere cõfirmauit. Hæc ubi* Faccius *accepit, nec tollere reprehenſionem uolebat, ne perperam reprehendiſſe uideretur, & me uulnerare duobus ictibus, in ſuper & ſupticeo cupiebat, & tamen tollere ſtultitiæ ſuæ teſtimonium neceſſe habebat. Tandem fecit quod maliuolus, quod pertinax, quod fatuus.* Iratorum *infantium ritu maluit inutile telum iacere in longe poſitum hoſtem, quàm continere. Addidit itaq́;* Quintiliani *ultimo loco mentionem, & in ipſo codice, qui legebatur ad marginẽ, ut multi uiderunt, qui etiã ſine adiectione uiderant. At enim* Priſcianus *hoc tradit.* Nunquid *te, qđ illum imitere, reprehendo? ut tu me, quòd* Quintilianũ, *ut oſtẽdi? Quòd ſi de facto utriuſq́; noſtrum uis dijudicare, uter maiorem in grammatica ſequatur ducem, ſic habeto.* Priſcianum *uix idoneum eſſe qui ſit* Quintiliani, *uelut* Agamemnonis, *aut* Achillis, *aut* Aiacis, *aut* Diomedis, *aut* Hectòris *auriga. Pluſq́; hunc artis grammaticæ, dum oratorem inſtituit, per tranſitum aperuiſſe, q̃ ex ſuo ingenio illum omnibus ſuis libris, omni ſuo ſtudio, omni ſua ætate.* FAC. *In ceruicibus ſuis inminentẽ: male uſus es ablatiuo caſu, non enim hic locus imminet in capite meo, ſed capiti meo dicimus, ſi grammatice loqui uolumus.* LAV. *Ergo &* Liuius *male uſus eſt, parumperq́; grãmatice, qui ait lib.* XXIIII. *Non caſtris metuens, ſed urbis prodendæ occaſionem nimis multis in eam imminentibus daret.* Idem *lib.*

Quintilianus quanto ſit Priſciano maior.

Immineo in rem.

XXV.

XXV. *Hannibal nõ Capuam neglectam, neq; ut in tanto diſcrimine, deſertos uolebat ſocios, ſed proſpero ex temeritate unius Romani ducis ſucceſſu, in alterius ducis exercitusq́; occaſionẽ imminebat.* Ergo non per ſolum datiuum ſic loquimur, ſed etiã per accuſatiuũ. Accipe nũc etiã per ablatiuũ. Idẽ lib. XXXIII. *Nam Thauro magi à pilis ſinuq; maliaco per lamiam eunti loco alto ſiti ſunt in ipſis faucibus imminẽtes, quas cochle uocãt.* Neq; ab hoc differt illud Ciceronis in primo de natura deorũ. *Itaq; impoſuiſtis in ceruicibus noſtris ſempiternum dominum quem dies & noctes timeremus.* Cuiuſmodi multa ſunt uerba, quod genus hæreo. Vergilius: *Hærent parietibus ſcalæ, &* tamen Curtius: *Hærebat in tergis fugientium uictor.* Et Liuius: *Et hærente in ipſis uiſceribus utemur bello.* Incũbo, Vergilius, *Incumbite remis.* Cicero: *Pergite adoleſcentes, & in hæc ſtudia in quibus eſtis incumbite.* Adſum, Quintilianus, *Adfuiſſe Ciceronem huic cauſæ inuenio.* Marcus Tullius: *Adfuit in his omnibus prælijs Dolabella.* Adſcribo. Idem in Rullum. *Illũ ſibi collegam adſcribentis.* At pro archia: *Cum fuerit in alijs quoq; ciuitatibus adſcriptus.* Hæc autem ideo retuli, ut intelligat hic, qui me grammatice admonuit, tale loquendi genus, quod ipſe ueluti inſolens admiratur, & corrigit, uſitatiſſimum eſſe. FAC. *Excitabatur machina duo de XX. carris impoſita, proceram ſcalam ſuſtinens.* Tu qui grammaticus es, & tot milia librorum (ut dicis) euoluiſti, profecto ignorare non debuiſti ſcalas ſingulari numero non proferri, ſed plurali tantum, ut minas & calendas dicimus. Salluſtius poſtquam unæ atq; alteræ ſcalæ comminutæ ſunt, qui ſuperſteterant afflicti ſunt. LAVR. Euoluiſſe multos libros (ut tu cauillaris) magis indicat (ſi ſapis) me hoc alicubi repeririſſe, ut uerum eſt, tibiq; monſtrabo, quàm inſtruit accuſationem tuam. Et tu hoc me uis ignoraſſe, non dico quòd ipſe tot libros non euoluiſti, non dico quòd hoc neſcire

Impono in re
Hæreo tibi & in te.
Incumbo rei in rem.
Adſum rei & in re.
Adſcribo rei & in re.
Scala.

neſcire nō potui,qui ſcirem à Quintiliano ſic ſcribi libro primo:Scala tamen & ſcopa,contraq́; ordea & mulſa, licet literarum mutationem,detractionem,adiectionem habent,non alio uitioſa ſunt, quàm quòd plurima ſingulariter, & ſingularia pluraliter efferũtur. Non dico quòd de his uerbis in elegantijs ſcripſi. *Scala à quibuſdam in ſingulari uſurpatur. Salluſtius cũ alijs quibuſdam oſtendit pluralem tantum habere, cum dixit in* Iugurtino,Deinde *ubi unæ atq; alteræ comminutæ ſunt ſcalæ,qui ſuperſteterant afflicti ſunt.* Non dixit *una atq; altera.* Ex *quo credibile eſt uos ingratiſſimos homines è meis iſtud fontibus hauſiſſe: ſed quia ſemper alibi ſcalas pluraliter dixi, ubi de ueris ſcalis loquebar,quibus* Ferdinandus *oppida expugnauit,planum feci non ignoratione me uſum ſingulariter ſcala,ſed conſilio.* Quod *meum conſilium tum neceſſitas excuſat, tum ratio ſubleuat,tum autoritas probat.* Ego *enim ſi huiuſmodi res eſſet narranda, cuiuſmodi illa Salluſtiana, nimirum eodem modo quo Salluſtius,ſuperius ipſe dixiſſem.* Nunc *cum in ſpeciem turris machinam deſcriberem, reformidaui pluralem uocem, ne rei occæcarem intellectum, præſertim memor me regi ſcribere qui nec ita teneret argutias linguæ* Latinæ, *& ſæpenumero ſcalam legiſſet.* Ob *eam quoque rationem audacior, quòd* Quintilianus *non tam inauditum eſſe ſignificat, nam audierat & legerat, quàm inuſitatum.* At *non ordea legerat apud* Vergilium, *aliosq́; multos? nemoq́; reprehendere auſus eſt, quia ratio conſtaret.* Eadem *lege nec ipſe reprehendi debeo,ſi facti mei ratio conſtet.* Nec *nullius ſecutus ſum autoritatem,tametſi nullum tu quidam tanquam parũ, ut nunc loquimur,autenticum reijcere potes, qui tot milia librorum mihi lecta exprobraſti.* Non *modo* Ambroſium,Hieronymum,Cyprianum,Hilarium,Auguſtinum*, ſed ne incelebres quidem.unde in libro qui nomine Donati inſcribitur legimus*

Scopa.

Ordea.

mus.Sentes & ſarcinæ & ſcopæ & ſcalæ:& in neutro ſponſalia ſemper pluralia,ſed noſtri ſcalam dixerunt,hoc aduerſus te magis maledicum in acie,quàm pugnacem ſatis erat:ſed cæteris aliam probationẽ flagitantibus morem geram. Cornelius

Celſus. *Celſus,qui prior Quintiliano fuit,ſimili quadã cauſa,qua ego fortaßis,ſingulari uſus eſt libro* VIII.*At ſi uaſtius corpus & nerui coruini robuſtiores ſunt,neceſſaria eſt ſcala lignea,& quæ craßitudinem duorum digitorum habeat,& longitudine ab ala ad digitos perueniat.Et paulo poſt de maiore ſcala inquit:Si brachium deligatum ſuper ſcalæ gallinariæ gradũ tra*

Aquila. *ijcitur.*Romanus Aquila *de ſchematibus*, Climax *quod Græci uocant,aſcenſus nominatur à nobis:malo enim aſcenſum quàm ſcalam,aut gradiculos,ut quidam dixere.His uerbis hic, antiquus ſanè ſcriptor,& ſcalam à quibuſdam uetuſtioribus dictã teſtatur,nec* Latine *dici negat, ſed apte quodcunq; in numero reſpõdere Græco:alioqui numerum mutaſſet non nomen.* De *ueris ſcalis* Caius *apud* Iuſtinianũ *lib.*XLIII. *de furtis ſic inquit:Qui ferramẽta ſciens cõmodauerit ad effringendũ oſtiũ, uel armarium,uel ſcalam ſciens cõmodauerit ad aſcẽdendũ.* Et

Panhormita qualis doctor homo furaciſſimus. *poſtea facit* Panhormitam *iuris peritum atq; doctorẽ,cũ hunc ex iure locũ neſciat,qui ipſi deberet eſſe notißimus, homini ut ſpurcißimo,ſic furacißimo.Siquidẽ in omni* Italiæ *urbe,ubicũq; pedem poſuit,ueſtigia furtorum ſuorũ ac ſordiũ,ut* Harpyia, *quædam reliquit.(*De *re libraria loquor)etiam ubi pedem non poſuit, quod ne* Harpyiæ *quidem fecerunt, teſtis eſt oratio * ad regem miſſa,in qua contra hunc,ceu contra alterum* Verrem,*inuehitur.Sed non eſt quòd miremur iſta ab eo igno-*

Doctor per tabulas uulgo bullatus. *rari.* À Sigiſmundo *enim tabulas habet, ut ſit iuris doctor ac poẽta,non ſecus ac ſi, quòd medicus, & uir bonus ſit,tabulas haberet,quas æque facile impetraſſet,uerum ſi me audiet,eas ſibi pariter indulgendas curabit, quibus eum talẽ eſſe credam.*

Fac.

FAC. *Vt ſit antẽ intra intimã foſſam machina procũbens ſcala.* Rurſum indocte in ſuperius uitium incidiſti, nam procũbentes ſcalæ, nõ procũbens ſcala dicendũ fuit. LAV. Quid igitur cenſes? alibi ſingulariter, alibi pluraliter, eandem rem dicere debui? Fatue, non uides ſi recte dici ſingulariter puto, non eſſe cauſam, cur ab ea, quam probo, uia deflectas, ne inconſtans & ſim & uidear. Simile quiddam ſuperius quoq; feciſti, cum de ſupticendis & ſupticebo dixiſti, tu utrũq; per p, ego per b, enunciandũ puto, quaſi hæc eſſent pro diuerſis uerbis habenda. FAC. *Horum incolæ circiter ad tria milia.* Non circiter ad tria milia: ſed uel circiter tria milia, uel ad tria milia dicendum fuit: cum ad, & circiter in hiſtoria idem ſignificent. LAV. Nonne in alijs locis poſui circiter ſine ad, rurſusq; ad, ſine circiter? Eodem igitur modo duo idem ſignificantia, cum alterum me putarem ponere, poſui, quo illa, penè ferè oppreſſit, & illud, multa multa, & illud res nõ tam ſagittis ac iaculis, quàm telis iaculisq; gerebatur, & alia multa, quæ poſtea recuperato codice deprehendi, quæ tu non reprehẽdiſti, id alioqui faciendi cupidus, uel quòd incuria quadam ſcribentis effuſa intelligeres, uel ob hoc quoq;, ne illa attingendo huius etiam loci non ignorantia uideretur, ſed incuria. Et enim animus de ipſa totus corporis compoſitione ſollicitus parua iſta non reſpicit, frequenter aliter quàm ſcriptum eſt legit. Ita mens cum utrã harum præpoſitionum poneret cogitabat, manus ipſa inter moras deliberandi poſuit utrãq;: quod poſtea oculus in tranſcurſu lectionis non adnotauit, duoq; tanquàm unum legit. Sed profecto ſtultius hæc ueluti crimina reprehenduntur quàm committuntur. FAC. *Gnauæ acta opera:* licet grammaticæ regula gnaue aduerbium & ignaue dici uelit, tamen gnauiter & ignauiter, ſicut à firmus firmiter, à durus duri duriter uſus tenuit, euphoniæ ut arbitror, id eſt, aurium ſuauitati cõſulens. LAV. Ego uerò uir impudentiſſime ſic ſcripſerã,

Duo pro uno ſcripſit ut alterum delcat.

Gnaue.

Gnauiter.

ut potius nauata opera ſcribi poſſet, quàm gnaue acta opera cũ utrũq; reperirem, nam uarie ſcripta ſunt Liuij *exemplaria lib*. I. Q*uædam enim (quorum eſt unũ quod fuit* Petrarchæ*) ſic ſcripta ſunt.* Execrantes *nũc imperatorẽ, nunc gnaue actam ab equite operam, in quẽ modum locutum iſte me corrigit.* N*eq; uerò attinet diſputare de gnaue & ignaue, gnauiter & ignauiter:* C*ũ* Nonius Marcellus *in ueterum indagine de aduerbijs indiſcretis*

Er aut e finita aduerbia.

loquens quæ in e, & in er, exeunt, dicat humaniter, parciter, inſaniter, ignauiter, & de hoc ultimo tanquam nunc uſitato exemplum Lucilij *affert, tantum miror hunc nõ* Nonium, *ſed nouum* Marcellum *conari hoc probare ſimilibus exemplis, quæ contra*

Firme.

ipſum faciunt. An non à firmus fit aduerbium firme? Cicero *pro* Archia: Q*uæ firme à me iudicialiq; conſuetudine de hominis ingenio & cõmuniter de ipſius ſtudio.* Plinius *ad* V*rſum reſpondit:* Fronto Catius *grauiter & firme*. Q*uæ exempla ſunt plu-*

Dure.

rima. N*ec pauciora de dure.* Q*uintilianus,* V*t primo dure uidetur ſtruxiſſe* Pacuuius. E*x quo illud conſequens eſt, cum falſò propoſuerit, rationem quoq; ruere quam ſubiecit.* N*ihil enim in his aduerbijs factum eſt* Euphoniæ *cauſa, & alioqui quid ſuauius eſt in hac uoce firmiter, duriter, quàm in illa firme, dure?*

Suauitas in uoce.

dixi ſuauius in uoce, non ut hic ſuauium liguritor, qui ſuauitatem ponit in auribus, non in uoce, cum dicere debuerit aurium uoluptati conſulens, ita enim Cicero *ait, quem imitari uoluit, in* O*ratore, ſi modo hunc librum legit:* S*ed conſuetudini auribus indulgenti obſequor, & ſtatim poſt:* I*mpetratum eſt à conſuetudine ut peccare ſuauitatis cauſa liceret.* E*t in eodẽ loco:* V*oluptati aurium morigerari debet oratio.* E*t quoniam de euphonia loquimur, uelim mecum recognoſcas,* Q*uid inter meum* Q*uintilianum, & tuum* Priſcianum, *ſi tuus eſt, quem ignoras, interſit in hoc grammatico uocabulo.* I*lle uno uerbo tranſtulit uocalitas: hic uelut faſtidiens munitam ab altero uiam, tranſtulit duobus,*

bona

bona ſonoritas,in qua interpretatione primum uitium eſt, quòd unum nomen in fruſtra diuiſit,etſi Græce εὐφονία, ex duobus conſtat,tamen aliud eſt eſſe duo nomina inuicem diſtincta, aliud duo quæ in unum coaluerint: & laus linguæ latinæ eſt græcam proprietatem gratiamq́; in transferendo uel æquare,uel quod optabilius eſt,antecellere. Deinde cum uox dicatur φονὴ, ſonus φθόγγος, maluit à ſono,qui non ſolius oris eſt, quàm à uoce, quæ ab Ariſtotele propria oris eſſe cenſetur,poſtremo à ſonorus,quo uehemẽtia ſoni ſignificatur,deducere:quod dictu abſonũ eſt. At uocalitas ſuauẽ quandã,& plenã ex ore in auribus ſedentẽ ſignificat uocabuli appellationẽ. FAC. Ex principio quidem cuniculi uni erant. Et hoc quoq; ex illa tua Laurẽtiana grãmatica depromptũ eſt:quòd ignoras non poſſe dici unos cuniculos,cũ cuniculum ſingulari numero dicamus. Vegetius, Inuentũ eſt remedium per noctẽ ſub fundamentis muri cuniculũ fodi. Itẽ alibi. Aliud genus expugnationis ſubterraneũ atq; ſecretũ, quod cuniculum uocant,à leporibus, qui cauernas ſub terris fodiunt, ibiq́; conduntur,ſic & Cæſar, ſic Curtius. LAV. Subijcisq́; horũ tria exempla in numero ſingulari,ò lepus atq; cunicule cauernarũ amator. Nunquid non reperitur in plurali hoc nomen? Cicero. III. offic. Si pater cuniculos agat ad ærarium, indicabit ne filius? Et alibi milies: Et unum cuniculum dicere debui, non unos,cum ſit huic nomini numerus ſingularis. Reprehendiſſes iſto modo,talpa non cunicule, qui talpinos oculos habes, ignorantiæ membrana obductos, ad quod tibi reſpondere poteram me ſic dixiſſe unos cuniculos, pro unum: ut binos cyphos, pro duos, & utroſque pro utrunq;, & unæ pro una. M. Tullius qui in Verrem ſexta ſic ait: Cyphos binos habebam, iubeo promi utroſq;, & alibi, Duplices ſimilitudines eſſe debent, unæ rerum, alteræ uerborum. Sed & ſimpliciter, & ut res eſt,potius reſpõdebo me ſic dixiſſe:unos cuniculos ut Ti-

Bona ſonoritas. Euphonia. Vocalitas. Cuniculus.

tus Liuius binos: Neq; enim dicerentur bini, niſi dici poſſent uni. Erant enim duo capita cuniculorum, ſed introrſum ipſi cuniculi multiplices. Itaq; nō unus, ſed uni neceſſario mihi dicendū fuit. FAC. *Ideoq; inter eos reges ferè conuenit, ueluti conſpiratos,*

Conſpirati an conſpirantes.

& qui inter ſe amant. Si grāmaticus eſſes, non utiq; conſpiratos, ſed conſpirantes dixiſſes. Non enim à conſpiror quod deponens nō inuenio, ſed à conſpiro neutro conſpirans fit, cuius ſimplex neutrū eſt, non actiuū. LAV. *Tria in ſe habet oratio, unū quo negas hanc uocē conſpiratos inueniri. Alterum, quo docere uis, cur nō inueniatur, quod à cōſpiror deponēti fieret, quod nō inuenitur à cōſpiro neutro. Tertium, quo rationē hanc alia ratione fulcis. Ideo cōſpiro neutrū eſſe, quia ſuū ſimplex ſpiro ſit neutrū. In his cōfutandis ordinē retroagā, & quaſi telā retexā*

Cōpoſita uerba quæ genus ſimplicium mutent.

more Penelopes. Ais quale ſpiro eſt, talia eſſe ſua cōpoſita, ideoq; cū neutrū ſit, eiuſmodi & illa eſſe. Tranſeo cætera quibus mutantur à ſimplicibus compoſita, nonne à neruo neutro, & quidē abſoluto, fit inneruo actiuū? à uado, inuado: à crepo, increpo, & ne longius euager, à flo, quod huic quo de agimus ſimillimū eſt, fit inflo & inflor? nō eſt igitur quod mireris à ſimplici neutro fieri cōpoſitū actiuū, ſicut ecōtrario ab actiuo fit neutrū, ut à rumpo, erūpo: à mergo, emergo. Hic tu mihi quod ad ſecundā pertinet queſtionē reſpondebis ab his uerbis formari participia paſſiuæ ſignificationis, inuētus, inuaſus, increpitus, non ut à me fit actiuæ quod propriū eſt deponentiū, quia à uoce neutrali ſiue actiua nō fit uox participij paſſiui actiua ſignificatiōe. itáne? unde

Panhormita pedico.

igitur fit exoletus? quo genere hominū Panhormita delectatur, te ut aiunt ſubſæuiēte. Vnde adultus? unde complacitus? unde fluxa gloria? nonne ab exoleſco, ſiue (ut Priſciano placet) ab exoleo? ab adoleſco ſiue adoleo? à cōplaceo? à ueteraſco? à fluo? Vnde ut propius ueniā, coniurati nō à coniuro, ſicut iurati & iniurati à iuro? Cicero, Si prædonibus pactū pro capite preciū non attuleris, nulla

ris,nulla fraus eſt, ne ſi iuratus quidē non feceris. Et in eodem *loco* Actius,*Iuraui lingua,mentem iniuratam fero*,Liuius. *Adeo ignauiſſimos hoſtes magis timemus, quàm* Ioue, *Martemq́;, per quos iuraſtis? At ego iniuratus aut uictor reuertar, aut propè te hic* Quinte *Fabi dimicans cadā*,de cōiurare,& cōiuratis ſuperuacuū eſt afferre exempla. Quare ſi ex cōiuro dicuntur cōiurati,quid eſt quod mirere cōſpiratos fieri à cōſpiro? Nā quòd ais cōſpirantes fuiſſe dicendū,tum nō eſt ratio,niſi cōſpiratos probet ratio dici nō poſſe,tum ſtultiſſima ratio,quia iſta uoce ſignificantur qui cōſpirant nunc,ut cōiurantes,qui cōiurant nunc,nō qui coniurauerant:at ego de ijs loquor qui conſpirauerunt,quos quo nomine dicemus?nonne conſpiratos? ut eos qui coniurauere coniuratos?uides ut rationes tuas confuto, doceoq́; me grāmaticum eſſe,non te?At enim inquis me exemplis defici. Accipe igitur me non grāmatice,ſed latine quoq; locutum.Suetonius in uita Cæſaris ſic ait,*Aſſidentem cōſpirati ſpecie officij circūſteterunt.*Et in Neronis: *Multa & inania uerum non abhorrentia à natura ſua creditur deſtinaſſe ſucceſſoris percuſſorum ſummittere exercitus & prouincias regentibus quaſi conſpiratis.*Et in Galbæ: *Sed extractis rumoribus falſis,quos cōſpirati ut eum in publicū elicerent,de induſtria dißiparant.*Et in Domitiani, *Cunctantibus cōſpiratis quando & quomodo,id eſt,lauantē an cœnantem aggrederentur.* FAC. In caſtra uerſus.Nunquā apud hiſtoricos repperi huiuſmodi barbariē,ſed uel uerſus caſtra, uel ad caſtra uerſus, uel in caſtra ſæpius. Et hoc uitio uteris penè omnibus in locis: ignarus quam uim habeant hæ præpoſitiones. LAV. Si hiſtoricos non omnes legiſti,quid mirum apud eos te non reperiſſe? ſed mentiris,reperiſti. Verum non cuiuslibet eſt uenam auri repertam intelligere. Prius tamen quàm pro me reſpondeam,id eſt, ut reperi oſtendam, uolo correctionem tuam correctoris more rimari.Ianprimum quē autorem habes,latine

Iniuratus. Conſpirati. Verſus.

H 3 dici

dici uerſus caſtra, cũ ſemper poſtponatur uerſus, ut tenus, quẽad modũ in elegantijs tradidi? Ad hæc, quis te docuit ita magnã differentiã eſſe inter, eo in caſtra uel in urbem, & eo ad caſtra uel eo ad urbem? ut mihi id exiguũ cerebelli quod tibi erat, propter odium inuidiamq́; profligare uidearis. Cum ad hæc reſponderis, opinionẽ cuius ſequaris indicato, qui uis uerſus eſſe præpoſitionem, num Donati? *num* Seruij? *num* Priſciani? *non potes id dicere.* Ergo *ſtultitiam tuã ſecutus es, quæ facit ut dicas me nõ admittere uitiũ, ſed illo uti.* Quod *ſi quãdo dicitur quis uti uitio, id fit cũ de induſtria facit, nec in uoce peccat, ſed in iudicio uult uti, qualiter eſt quod philoſophi rhetoricam criminantur uti uitijs, utputa affectibus, quos uitia cenſent.* Audi *itaq; quid inquit* Priſcianus, *orientemuerſum, & occidentemuerſum.* Hæc *enim compoſita eſſe uidentur cum ſub uno accentu proferantur, melius tamen dicemus quòd inclinant ſuppoſita nomina.* Et *iterum poſtea. Sunt quædam unam loci ſignificationẽ habentia, quæ eſt ad locũ, ut horſum, ſeorſum, deorſum, ſurſum, ſiniſtrorſum, dextrorſum: ſimiliter aduerbia oſtenduntur compoſita, niſi dicamus quòd uerſus inclinat ſibi ſuppoſita nomina.* Nunc *pro me tibi cum* Cicerone *reſpondeo, quẽ non minoris quàm hiſtoricum facies, qui in* Lælio *ait:* Qui *primus in forum uerſus inſtituit agere cũ populo, an dices uerſus participium eſſe? Accipe de fœmina dictũ, ut aduerbium ſcias eſſe: accipe ex hiſtorico, accipe ex maximo, accipe ex tibi lecto, accipe ex huius libro primo, ut fatearis te aurum quidem inueniſſe, ſed aliud putaſſe.* Liuius *igitur inquit:* Ex *ſuperiore parte ædiũ in nouam uiam uerſus.* Habitabat *enim rex ad* Iouis *ſtatoris ædem, populum* Tanaquil *alloquitur.* Cornelius *quoq;* Celſus *lib.* VII. *Superq́; eam homo deligatur, in id latus uerſus, cuius auris eo modo laborat.* Sed *nullum profecto fuerit accommodatius exemplũ, quàm illud* Plinij *de coruo ſutoris exanimato per inuidiam domini ab altero ſutore uicino (quandoquidem cum*

Verſus non eſt præpoſitio.

Vti uitio.

dem cum gente mihi ſutoria res eſt) Ita enim ait: *Is mature ſer-moni aſſuefactus omnibus matutinis euolans in roſtra in forum uerſus.* T*yberium deinde* Germanicum,*&* Druſum C*æſares no minatim,mox tranſeuntem populum* Romanum *ſalutabat*. Barba*ri'ne igitur* Cicero, Liuius, Celſus, Plinius, *exiſtimandi ſunt? cumq́; his* Laurẽtius,*qui illos eſt ſequutus autores? an uos uterq́; barbariſsimi,quos intra quatuor uerſus ſæpius quàm quater pec caſſe conuinco?* Quo *magis audebo hoc elegantiæ præceptum tradere: Cum urbium aut regionum nominibus citra præpoſitionem utẽdum hoc aduerbio,ut* Megaram *uerſus*, Italiam *uerſus:cum cæteris adiuncta præpoſitione, ut in uiam uerſus,in forum uerſus*. Hactenus *de latinitate dictum ſit*. Poteſt *enim ſatis intelligi,ac iudicari ex his qualis grammaticus ſis:qui te in ea re Priſciano ſuperiorem putas,dummodo dicas me ullo in loco ſuperiorem aut parem,*Priſciano *feciſſe*. Non *laboro quòd ais me ita de me ſentire*. Nam *de alieno animo ut improbo quẽpiam iudicare,apud eos quibus non probat, magis ſuam quàm alterius improbitatem declarat*. Nunc *explanationem,quæ eſt altera elegantiæ pars, ſpectemus*. Neſcio *an lectores te accuſantem uitia mea,an tua potius audituros ſe arbitrentur,cum nullum meũ hactenus, plurima tua audierint.* FAC. *Tres libri hiſtoriarum* Ferdinandi *quæ geßit*. Craſſus *profecto & ſupinus error hic eſt,nec ferendus in eo homine,qui hiſtoriam uelit ſcribere*. Neq́; *enim hiſtoriam geri dicimus,cum nuſquam uſitatum eſt,cum hiſtoria ſcribi,res autem uel bella geri dicimus*. Vt *hiſtoriographi ſit hiſtoriam ſcribere , imperatoris uerò rem gerere* . Rem *inceptam,inepta ratione,ineptis uerbis frequẽtat atq́; onerat*. LAV. Quid *ineptius quàm credere me ſenſiſſe,hiſtoriam geſtam eſſe à* Ferdinando? Ex *quo aliud etiã,quod ſuperius obijciebat,confutatur,relatiuũ quæ nõ referri ad hiſtorias,quæ nõ geruntur,ſed geſta,quæ memorantur:deinde hoc ut ꝓbet,replicat,& inculcat* Verſus conſtructio

ſæpius cūdē ſenſum, delectatus græco nomine hiſtoriographus, quod idem ſignificat quod ſcriptor hiſtoriæ, cuius hominis ait propriū eſſe hiſtoriam ſcribere, quaſi hac uoce non ipſo nomine

Vſitatum. *græco declaretur. Ait quoq; nuſquam uſitatum, pro eo quod eſt nuſquā inuentum.* Non enim an hoc uſitatum ſit quærendum eſt, *ſed, quod ſatis mihi eſſe deberet, an uſquam inuentū. Si id ego ſentirem, quod hic mihi fatuus obijcit.* FAC. Et cum *cæteris alijs.* Nunquā *bone uir hoc ſermone uſos bonos autores inuenies.* Nā *cæteri & alij nihil differunt cū cæteri omnes, & cæteris omnibus apud* Liuiū *frequentiſſimum ſit.* LAV. *Per ironiam compellas me uirum bonū, quaſi uerò ſi in uerbi proprietate lapſus fuero, uiri boni nomen amittam. Vir grauiſſime ac modeſtiſſime, & ut ipſe ironice loquar, atq; adeo uir ſynceriſſime, qui pro certis maluiſti legere cæteris, propter ambiguum ſcripturæ ob apicem illum quo cētis & cæt̄is abbreuiari ſolēt: poteram autē multo facilius ego defendere dici poſſe, alijs cæteris, quàm tu probares, aut hæc duo idē eſſe, aut illa duo idē non eſſe, quæ tu pro diuerſis exēplis protuliſti, cæteri omnes, & cæteris omnibus. Sed malui te, ut malum uirum reprehēdere, qui me bonū uirum appel*

Primigenius. *las.* FAC. Alphonſi *primigenij.* Hoc *uerbū nouū eſt, quod ut à naui ſcopulus, ſic à diſertis hominibus fugiendū eſt.* Id *autem à* Varrone, *ut arbitror, ſuffuratus es, ſed uerbi uim ac proprietatē nō intellexiſti.* Ille *enim primigenia uerba primariæ poſitionis, id eſt, à nullo deriuata appellat, quod uerbū in iſtū ſenſum, niſi impudenter, transferre nō potes. Si primogeniti dixiſſes, uſitato, uulgari tamen & nō eleganti uocabulo uſus eſſes.* LAV. *Sed qs eſt tam uerborū inops, te excepto, qui neſciat primogenitum per circuitionē honeſtius explicare, cum illum uel è regijs filijs natu maximum, uel maiorē fratrum, uel inter regis liberos ætate antecedentē dicere poſſimus? Sic Cæſar &c. Subijcisq; ex Cæſare ex Iuſtino, ex Liuio exēpla, quorū primus dixit ex duobus filijs maior,*

maior, & ex duabus filiabus, quæ ætate antecedebant: Secundus ex multis filijs maximus natu. Tertius ex duobus filijs maior. Ante omnia pro ratione afferſ præceptum Cæſaris ex primo de analogia libro, qui ait: Tanquã ſcopulũ fugiamus infreqũẽs atq; inſolens uerbũ, quod tu præceptũ ſolita ſtultitia corrumpis, qui non de omni nouo ut dicere uolebas, ſed de hoc ſolo fugiendo dixiſti. Quid igitur? eſt'ne nouũ hoc uerbũ? minime, tuo ipſius teſtimonio. Hominẽ mente captum, qui fateris à Varrone uſurpatum. At enim non proprie ſum uſus, quia non in illum ſum uſus ſenſum: quaſi uerò nõ liceat ſignificationẽ mutuari è proximo, ut quaſi non aliter accipiatur hæc dictio. Diſce igitur quàm uere ſentias, quàm uere reprehendas, quàm apte contra me autores afferas. Poſtremo quàm Liuianus ſis, ut uideri uis, queãdmodum Priſciani familiaris. Is lib. XXXIIII. ait: C. Scribonius qui prætor urbanus eam dicauit, ut ædẽ fortunæ primigeniæ in colle quirinali dicauit. Q. Martius duumuir ad idipſum creatus. De hac ipſa fortuna inquit Cicero de legibus, uel primigeniam à gignẽdo. Eſt'ne hæc ſignificatio idem quod primitiua & primariæ poſitionis, & à nullo deriuata, à nulloq; genita? An idẽ quod primogenita? Quid adeo parum ſtudioſi eſtis, ut nec in priſcis monumentis legeritis, nec apud libellos à quibuſdam de huiuſmodi uetuſtate confectos, primigenius primigeniaq; pro primo primaq; liberorum? Nonne in alium ſenſum quàm eſt ille Varronis Pompeius Feſtus, quem nonnunquã probationis loco afferitis, exponit inquiens, Primigenius ſulcus dicitur, qui in condenda noua urbe Tauro & Vacca deſignationis cauſa imprimitur. Habetis ergo contra uos præcepta, exempla, & eam quam pro uobis attuliſtis autoritatem. At cur potius primigenius quàm primogenitus? quod uſitatius erat dicere malui. Profecto non eo faſtidio, quo uos putidi, qui ob id ſolum exiſtimatis inelegans, quia apud ſolos eccleſiaſticos reperitur, quos uulgares appella

Primigenius ſulcus.

tis. Diſcite à me, quem uobis hoſtem effeciſtis. Fas eſt, & ab hoſte doceri, quos etiam ſi nolitis docebo. Non enim inimicus inimicis uobis, & ſi hoſtis ſum, ut de male meritis bene merear, quippe hoc dicere pro mea nunc defenſione non cogor. Primum latina nomina cum cõponuntur, non o, quod græcum eſt, ſed i, amant: ut enim illi dicunt Diſcephorus, Paſtophorium, Theologus, *Sarcophagus,* Protomartyr *& ſimilia, quo de genere eſt* Protonotarius, *ex priore parte græcum, ita nos armiger, penniger, corniger, lucifer, auricomus, ſonipes, lapicida: & (quæ huic de quo agimus cognata ſunt)* Primipilus *antiquum ſanè nomen &* Primicerius, *nouum quidẽ & ab eccleſiaſticis inuentum, ſed quo neceſſario utimur: non ut unigenitus durante adhuc uetuſto unicus dicimus, non primopilus, primocerius, unogenitus.* Ergo *nec primogenitus, ſed primigenitus ratio poſtulat, quod ad primam dictionem huius nominis ex qua compoſitum eſt pertinet.* Deinde *quo ad ſecundam, huiuſmodi compoſita non gaudent participijs, ut cælicola, agricola, publicola: non cælicolens, agricolens, publicolens.* Item *phœbigena nõ phœbigenitus, nubigena, nõ nubigenitus, alienigena, non alienigenitus, indigena, nõ indigenitus.* Qualia *ſunt apud* Græcos, Hermogenes, Diogenes, Protogenes, Antigenes: *ex quo apparet dure componi primigenitus: nam primogenitus uidetur potius non componi, cuius fons græcus eſt* πρωτόγονος, *quod ut quæſtionem concludam, & latinius, & ſi quid aurium cauſa faciendum eſt, ſuauius iucundiusq; transfertur primigenius, quàm primogenitus.* Verũ *ſicuti ſcribens de rebus eccleſiaſticis, ac loquens fortaßis ab iſtorum uſu non recederem, ita nunc libuit rationem, uetuſtatem, autoritatem, conſuetudinem, ſuauitatem potius amplecti.* Nam *quid dicam, de ueſtra circutione nequißimi circulatores? nunquid inopia uerborum id feci, quaſi ullus ſit qui iſta uerba ignoret? quanquã me uere excepiſtis, qui mihi ignotũ eſſe fateor de eodem homine*

Prior pars compoſiti græci o, latini i habet.

Primicerius.

Nomina non gaudent componi cũ participijs niſi pro nominibus ſumptis.

dici

dici poſſe, ex regijs filijs natu maximum, & fratrum maiorem, quorum alterũ deſiderat plures fratres duobus, alterũ reſpuit, prout in elegantijs copioſe diſputaui. Quorum exemplorum nullum huc afferam, ſed unum ex eccleſiaſticis, quos me uos imitari iubetis, cum tamen imitandos eſſe nolitis, & potißimũ ex Hieronymo *(quẽ tu* Fatue *carpere ſoles, tu* Panhormita *peroſus es) quendã ueſtri ſimilem cõfutante: Si non eſt apoſtolus tertius, neſcio quis* Iacobus *eſt putandus frater domini.* Et *quomodo tertius ad diſtinctionem maioris appellabatur minor, cum maior & minor nõ inter tres, ſed inter duos ſoleat præbere diſtantiã? Sed quid alia? nonne ſuperiora trium autorum exempla, quæ ipſi aduerſarij afferunt, teſtantur de duobus dici maiorem, de tribus pluribuſ ue maximum?* FAC. *Cæteri multo plures ſequuntur, nunquam hæc duo coniuncta repperi, uidelicet cæteri plures: nec ſine uitio dici poſſe exiſtimo melius, ſi prima dictione ſubtracta illud tantum dixiſſes multoplures ſequentur: nam hoc nomine, niſi in rebus certis, & diffinitis non utimur: niſi forte putas, ſi rex in ſenatu dicat,* Vnus *loquatur, cæteri audiant, de abſentibus etiam dici, uel de his quoque qui nondum nati ſunt. Cum igitur libri quos polliceris, nondum à te ſcripti ſint, cæteri plures ſequuntur dicere uitioſum eſt.* LAV. *Somniare mihi, non loqui uideris, iſtam quã profers rationẽ, & eo magis, quòd quid impugnes, non libet fraudata meorum parte uerborum, quæ tamen extra hiſtoriam ſunt in uacua illa, ut ſuperius dixi pagina, quorum hæc ultima fuerunt. Cæteri de geſtis ipſius* Alphonſi *multo plures ſequentur. Quæ uerba nunc iſte cauillatur, quòd à me nondum ſcripti ſint illi libri, ideo non recte dici ſequentur, quia nondum ſequuntur.* O *ueſpertilio tenebris, quàm luce melius utens, non ſequuntur dixi, ſed ſequentur. Quanquam etiam ſi ſequuntur dixiſſem, quid uitij in ſententia eſſet? quid abſurditatis in uerbo? quid rationis tibi ad illam propoſitionem,*

quòd

q, cæteri & plures male coniunxiſſem? Quæ tamen non male, ut tu male ſentis ſtultiſsimo ſtultior, ut ait Plautus, *ſed optime coniunxi, meliusq́; multo quàm tu dixiſti pro definitis, diffinitis.* Nã *quis uel perfectorum oratorum, tale genus loquendi refugiat? Aſſunt tibi, rex, milites quos ad te ducendos prouincia mea tradidit mihi, cæteri quos alijs ducibus cõmiſit multoplures ſequentur, uel ſequuntur. Sed quæ, malum, fames iſta ueſtra eſt lacerandiq́; auiditas, ut dentem in oſſe rodendo iuuet exercere?* FAC. *Qui non iam præteritorum uirorum geſta narrent. Præteritorum temporum non præteritorũ uirorum facta dicimus: ſed maiorum noſtrorum, uel antiquorum, uel ueterum.* LAV. *Recte tu quidem, qui me doces, quo modo dicere debui: nam iſta uerba maiores, antiqui, ueteres aut exciderant mihi, aut ignorabam. Sed uiciſsim diſcas etiam præteritos dici poſſe, uerbis* Suetonij, *in* Titi *uita, Cuncta præteritorum ſuorum monumenta operibus ac templis deſtinauit, &* Ciceronis *in* Bruto: *Nam nec iſtos excellentes uiros, nec multos alios præſtantes ciues reſpub. perdidiſſet. Sileamus inquam* Brute *de iſtis nec augeamus dolorem: nam & præteritorum recordatio eſt acerba, & acerbior expectatio reliquorum.* Itaq́; *omittamus lugere, & tantũ quid quiſq́; dicendo potuerit, quoniam id quærimus prædicemus, &* Victorini, *quæ uerba noſtris ſimilia ſunt hiſtoria geſta præteritorum cõtinet.* FAC. *Hæc nos in uniuerſum eſſe præfatos. Apud elegantẽ ſcriptorẽ, bonarum literarum ignare, non in uniuerſum, ſed in genere ſcriptum reperies. Bonæ literæ non habent in uniuerſum.* LAV. *Quas tu primoribus tantum labris deguſtaſti ſuperbiſsime indoctorum? legiſti* Tacitum? *legiſti* Celſum? *legiſti* Columellam? *dij boni quos & quantos autores? legiſti* Iuriſconſultos? *minime. unde ergo noſti, an ipſe apud iſtos legerim? legiſti* Quintilianum? Senecam? Plinios? *dices te legiſſe. At ego non legiſſe conuincam.* Quintilianus: *Quare ſingulis cõſilium ex propria ra*

Diffinita.

Præteriti.

In uniuerſum.

pria ratione naſcetur: Illud in uniuerſum præceptũ ſit, ut ab ijs quæ lædunt, ad ea quæ proſunt refugiamus. Et iterum: Ego in uniuerſum neq; oratores puto unquã præuaricari, neq; litem intelligo, in qua pars utraq; idẽ uelit. Seneca de naturalibus quæſtionibus: Hæc in uniuerſum de uẽtis diximus. Plinius libro XVI. Nunc celeberrimis arborum dictis, quædam in uniuerſum de cunctis iudicanda ſunt, & de eadem re libro ſequenti: Ante omnia in uniuerſum, & quæ ad cuncta arborum genera pertinent, in cõmune de cœlo terraq; dicemus. Et in eodẽ: Et de arboribus quidem fructus gratia ferendi inferendiq; in uniuerſum ſunt dicta. Vides quot & quantos autores tibi ignotos oſtendo, alũno bonarũ literarũ, aut potius bonarum caprarum cum tuo Panhormita: qui uelim uiciſſim oſtendatis, quibus in literis, aut quibus in littoribus ſcriptum pro hac dictione legatis in genere? FAC. Cum multũ in prima tum multo plus in poſteriori parte. Quis te hoc modo loqui docuit barbare, ut primum & poſterius correlatiua facias? hoc ne pueri quidẽ ignorant, grãmaticæ rudimentis imbuti, primũ & poſtremũ uel ſecundũ, & itẽ prius & poſterius correſponſiua eſſe, non autẽ primũ & poſterius, ſi quis proprie loqui uolet. LAV. Quid ſi quis loqui proprie nolet nõ erunt iſta correſpõſiua: & correlatiua? ubi tu hæc tam propria, tam nitida, tam latina uocabula comperiſti barbariæ hoſtis, imò hoſpes? etiam rudimentis pro præceptis, cũ docti nomen hoc pro principijs quibuſdam accipiant, ut ponere rudimenta militiæ, per hæc probaui te eſſe Barbarum, quòd ex infima plebei ſermonis fece uocabula hauris, nunc probabo me nõ talem eſſe: nam quid obeſt quin ita dicamus? Quæ continentur in hoc primo libro ad poſteriores etiam ſpectant. Inſtituo hæredes mihi nepotes ex filio: Eum quidem qui primus naſcetur, quem nomine meo appellari uolo, ex beſſe: qui autem poſterius ex triente, & ſi plures fuerint ex æquis portionibus. Ac ne aliunde quæ infinita ſunt & omnia

Prima & poſterior pars &c.

Rudimenta.

omnia repetantur exempla, audi quid in hac re præcipiens in tertio de elegantia libro dixi. Primi nos uenimus, uos poſteriores, ille ultimus, primus ego intraui uallũ, tu ſerior, illi tardißimi. Ex *quo nemo dubitare poteſt, me & recte, & quod maius quiddã eſt, de induſtria ſic dixiſſe.* F A C. *Filiã primigeniam, quod nomen propriũ eius eſt, cuius futura ſucceßio.* Nunquã *tibi hoc cõceſſero, niſi probatum autorẽ oſtenderis, ut primigenia appelletur ea ad quam regni ſucceßio pertinet.* Quod *ſi feceris, tibi homini indigno ſeruire non recuſo.* L A V. *Si de ui uocabuli ſentis, & ſi ſtultum erat iterum mouere quæſtionem, iam tibi ſatiſfeci, id eſt, meum mancipium es. Sin de re nihil ad elegantiam, tu tamen oſtendi tibi autorẽ poſtulas.* Iterum *dicam ſi de uſu uocabuli ſentis, iſtud uero feci: ſin de re, fatuum ſit autores citare. Cita ſi libet* Hiſpanos, *an apud eos, qui quæ'ue ſuccedere ſperatur patri in regno, & ſit & uocetur primogenitus primogenita'ue?* Ego id, quod à me exigis, oſtẽdi apud autores *primigeniam inueniri.* Quod *cum ita ſit, in ſeruitutem te aſſero, quoniã ex præſcriptis uerbis mancipium meum effectus es, aut certè ſeruitutem ſeruire debes: quã ſi recuſaueris, tibi meo iure catenas inijciam, & fruſtra clamitantẽ in ergaſtulum uel adducã uel pertraham, mutato iam nunc nomine, ut ſeruis aſſolet fieri, proq́; Barptolemæo uoceris* Ligurio. F A C. *Nihil obſtante eo: Pædagogice ſanè ac uerè Laurentiane dictũ,* Quanto *elegantius ſi dixiſſes, ne illud obſtat, uel nec illud impedit.* L A V. Elegantius *inquis ſi dixiſſem, ergo non ineleganter dixi. Cur igitur* Fatue *reprehendis? nec me, ut ſcias, ſolum reprehendis, ſed propè omnes autores: an non legiſti apud* Curtiũ? Quia *quamalte penetraſſet telum lorica obſtante non cognouerant. Plura afferrem exempla, ſiquam tua reprehenſio præferret rationis ſpeciem.* Tranſeo *in te, quòd ne pro nec nullo exemplo dixiſti.* F A C. Rex *aliquandiu cum prolem non ſuſtuliſſet. Si non ſuſceperat ex uxore liberos, ma*

Ne pro nec.

ros, male à te dictum, cum tollere emittere ſignificet: ſi uerò ſuſceperat, rectè. Iuuenalis, –Tollere dulcem Cogitat hæredem. Terentius: Quicquid peperiſſet decreuerunt tollere. LAV. *Quid primum in Fatuo fatuè dictum caſtigabo? cum in paucu‑lis uerbis tot peccata committat. Volo illud, quod non tam exiguæ doctrinæ, quàm exiguæ prudentiæ eſt, primum notare: nam quis huiuſmodi criminis incertus in iudicium quempiam uoca‑uit? ſi ais te occidiſſe hominem, cædis te accuſo: ſin negas, non oportuit te uocatum in iudicium, neq; tibi negocium exhibitum. O calumniator, ò Fatue cur me accuſas? an quòd ſperares reũ, ſi negando poſſet elabi, crimen confeſſurum? nec minoris, quæ ſequuntur, imperitiæ, quàm hoc imprudentiæ, & impudentiæ: unum, quòd cum Nonius uelit à fero fieri præteritum ſuſtuli, tu utique à tollo fieri ais. Alterum, idq; multo grauius, quòd igno ras tollere ſiue ſuſtuliſſe liberos, eſſe idem, quod ſuſcipere, ſiue ſuſcepiſſe liberos. Et quò ſit inſignior imperitia tua, teſtimoniũ contra te profers, & gladium quem in hoſtis pectus defigere uis, temulenta manu in tuum defigis. Audi itaq; quid de iſto uer‑bo in elegantijs tradidi. Suſtuli filium, id eſt, ſuſcepi filium. Item ſuſtuli filium, id eſt, educaui, & ab utroq; fit ſublatum. Primum eſt à tollo quod eſt capio, ſecundum à tollo pro eo quod eſt educo. Paulus tamen, Intelligendum eſt, inquit, de his legem ſen‑tire, qui liberos tollere poſſunt: itaque ſi caſtratum libertum iu‑reiurando quis adegerit. Dicendum eſt non puniri patronum hac lege. Et Quintilianus, Cupidus ego liberorum uxorem du‑xi, natum ſuſtuli, filium educaui, in adoleſcẽtiam perduxi. Aliud eſt igitur hic ſuſtuliſſe & educaſſe. Et alibi: Qui ex duobus legi timis alterum in adoptionem dederat, alterum educauerat, ſuſtu‑lit notum. Ocioſum ſit pluribus exemplis uti, quæ ſunt infinita, cum ſuo ipſius teſtimonio confutetur. Nam Iuuenalis de ſuſci‑piendo ſentit hærede, non de educãdo. Quis enim de hærede qui* Tollere. Tollo liberos. Suſtuli.

filius

filius ſit educendo deliberet,cum ſit diues:nam ita inquit:
Sed placet Vrſidio lex Iulia tollere dulcem
Cogitat hæredem cariturus turture magno.
Mullorumq́; iubis & captatore macello. *Statimq́; poſt,*
Quid fieri non poſſe putas ſi iungitur ulla
Vrſidio,ſi mœchorum notiſſimus olim,
Stulta maritali iam porrigit ora capiſtro,
Quem toties texit perituri ciſta Latini,
Quid quòd & antiquis uxor de moribus illi
Quæritur?ò medici mediam pertundite uenam.
In quibus uerſibus Iuuenalis ait, Vrſidium tanquã placeret ſibi lex Iulia de adulterijs,deſiſtere uelle ab hoc crimine, & ducere uxorem,procreandorum liberorum gratia, Certè Alexãder ex uxore liberos nõ educauerat.Atqui apud Curtium ait: Ego ipſe Ortoxartis Perſæ filiam mecum matrimonio iunxi:non dedignatus ex captiua liberos tollere.Sicut de Neronis patre Suetonius: Deceßitq́; Pirgis morbo aquæ intercutis, ſublato filio Nerone, ex Agrippina Germanici genito. Pater Neronis filium uix uidit,Alexander ne uidit quidem,utpote nondum natum.Papinianus libro XXXI. de legatis & fideicommißis ſecundo: Mando meæ filiæ pro ſalute ſolicitus ipſius,ut quo ad liberos tollat, teſtamentum non faciat,ita enim poterit ſine periculo uiuere. Sed quid iterum ad exempla reuoluimur, quaſi neceſſaria? FAC. *Quos prius iurauerant populi in ſe regnaturos. Exquiſita profecto,& Laurentio digna oratio:elegantius ſi ita dixiſſes, quibus populi iureiurando fidem dederant, ſeſe illis poteſtatem regnandi facturos:aut ſic,ſeſe illis regnum permiſſuros.* LAV. *Prius deridet uelut improprie barbareq́; locutũ me: dehinc ait, potuiſſe dicere elegantius. Quo quid ineptius,ac magis ridiculũ? Sed cur quæſo elegantius? An unquam legimus fidem iureiurãdo datam,cũ præſertim deſit præpoſitio huic ablatiuo. Adde dignã*
uinoſo

tinoſo ſententiam, populos facere regi ſuo regnandi poteſtatē. Facere poteſtatem nos alicui carū rerum intelligimur, quarum ius arbitriūq; habemus. Ego *ſi exquiſitius ſcribere uoluiſſem, & nō aliquid in operis retractationē reſeruaſſem, ita dixiſſem,* Quos *populi iureiurando adacti erant paſſuros eſſe regnare, non deſideratur hic præpoſitio ut ſuperius in iureiurādo: quē= admodum in elegantijs, cum de tollo dixi, nō neceſſe habui de fero facere mentionē, ut tu in reprehendēdo.* FAC. Ioānes *eſt* rex. Dicite omnes. Rex Ioannes, Facete *ſanè dictum.* Dicite *io pæan, & io bis dicite pæan.* Ò Barbare *inepte homo, ecquid te pudet huiuſmodi ſermonibus plebeis uti in hiſtoria regis am= pliſſimi?* LAV. Nunquid *ego facete locutum induxi.* Quid *hic attinet facete dicēdi habere mentionē? Quid etiam me deridere leuiſſime Panhormita? Agnoſco ſales tuos iocoſq; inſulſos.* Nec *intelligis, ò eximiā ingenij tarditatē, iſtum uerſum mecū facere, meq; ſubleuare, cum ita ego ſum locutus, ut* Ouidius *ſecundum librum illius operis exorſus eſt.* Quominus *ut plebeio locutus argui poſſum utor ſermone plebeio.* Quid *mirū, cum à priua= to uiro ad plebē habeatur oratio, & ab eo qui nō admodū fa= cundus eſt habitus?* Et *tunē quid ſordis in his uerbis ineſt? ue= ſtra potius oratio & inepta eſt, & barbara, q ecquid te pudor dixiſtis, pro ecquid te nō pudet.* FAC. Ita'ne *es eloquētiæ ex= pers, ut iſta elegantius proferre neſcias? qui uix primas literas attigiſſet, is profecto non incultius hanc particulā expreßiſſet.* Siquod *in te robur eloquētiæ foret, profecto ſic dixiſſes:* Ferdi= *nandus cū intelligeret præfectū ſententiā eius expectare, anteq̄ regem aliquē pronūciaret, elato in humeros puero:* Hūc *inquit, hunc regem ſtatuo, hunc omnes regem, quod ei felix fauſtumq; ſit, læta uoce ac plauſu conſalutent.* Hoc *modo bone uir rē ſine dubio digniorem & concinniorē aliquanto reddidiſſes.* LAV. Aude *nunc negare te, aut ſtultißimo ſtultiorem, aut omnium*

Facere poteſtatem.

Fero & tollo.

peruerſiſsimum, qui uerba mea nõ ſubijcis, quæ cum tuis comparas, quæq; poſtulas condẽnari. Quæ, ut iudicari queat, an ita præ tuis contẽni debeant, ipſe ſubijciam. Ei defuncto, ubi Ferdinandus cũ omni cœtu procerũ regio more iuſta perſoluit, reliquum erat, ut is qui rex futurus eſſet, præfecti militiæ uoce nũcuparetur. Quẽ autẽ is nũcupauerit, inſtituto patriæ pro rege habetur, & eius uocẽ cæteri læto cũ clamore excipiũt. Pauloq; poſt: Hæc atq; huiuſmodi uerba præfectus exaudiens, ut tenebat manu uexillũ, ſtabat ante Ferdinandũ atq; omnẽ cœtũ, uti ſe omni inuidia exſolueret, quem inquit me iubes, regis & frater & fili Ferdinande, nuncupare regem? Et paulo poſt: Sed protinus, & quem, inquit, aliũ nuncupabis, q̃ Ioannẽ: qđ ſi non audes, me imitare ipſum. Aſſumptoq; in humerũ infantulo, ſicut erat ſtatura ſublimi, ex loco ſuperiore exclamauit: Ioannes eſt rex, dicite omnes, rex Ioãnes. Vides Fatue illum, cuius non erat munus officiumq; declarãdi regis in cõcione, nõ debuiſſe fingi habuiſſe orationẽ, uel illa uerba & lõge à decoro abeſſe, uel illud factũ, ut quis infantẽ humero ſuſtinẽs exordiatur orationem, uel illa uerba ut priuatus homo proceribus ac populis dicat, hũc hũc uobis regẽ ſtatuo? Quanto decẽtius, quòd omnẽ rem una, & alacri uoce expediuit, iubens ſecũ cunctos illũ ſibi regẽ agnoſcere, & ita ſe ueritas habet. Quam tu ſpectãdam in hiſtorijs (ut ex tuis apparet) uti minima pars ueri eſt, nõ putas: cõſectans quædam ueterũ uerba, tanq̃ ubiq; apta, fauſtũ fœlixq;, quia apud Liuium legis de Romanis loquentẽ: nõ ideo tñ ad omnes gẽtes trãsferẽda, quæ ne à Romanis quidẽ uſurpata ſunt ſemper. Lege Heliũ Spartianũ, Lampridiũ, Tremeliũ, Pollionem, aliosq; temporũ ſcriptores, & intelliges in declarãdis Hiſtoriographi Romani. *Romanis principibus, magis noſtris uerbis actum, q̃ tuis: qbus & hoc addere debebas, quod felix fauſtumq; ſit huic pariter ac proceribus populisq; regni huius: & illud omittere, plauſu*

conſa

conſalutant: nã ubi repperiſti apud Liuiũ in hiſce rebus interue nire plauſum? ubi plauſum dici ſalutationẽ? ubi pronunciari re gem? ubi expectari de creando rege ſentẽtiam, tanq̃ res in iudi= cio agatur? L. ubi à me ſignificatur id? agnoſcis iam nebulo ſi eloquẽtius dici iſta poterãt, & ſi nõ oportebat ob id me nũc in= ſimulari, tñ abs te nõ poſſe dici eloquẽtius. FA. Omni humana ope deſtituti, iuuẽt Hiſpanã circũciſionẽ. Honeſtior eloquutio ſi dixiſſes, Afros Hiſpaniæ incolas, aut in Hiſpania degentes. LA. Quis te docuit Afros eſſe q parte illã Hiſpaniæ incolũt, & nõ potius indigenas? qui etiã ſi, qđ minime credibile eſt, ex Africa forẽt oriundi, tñ cũ tot ſeculis incolant Hiſpaniã, nõ pu tare Hiſpanos eſſe abſurdũ eſt? idq; ad te dici nõ ferendũ, qui, quòd in Liguria natus es, te Ligurem facis, genitus ex Scytha. Ego certe audiui illos appellãtes ſeſe Hiſpanos et nõnullos etiã Scipiones. Itaq; & à cætera Hiſpania nõ niſi circũciſiõe diffe= runt. Quod nomen profecto multum ad breuitatẽ dicendi facit, quæ eloquutio abeſt à uerbis tuis, ut toga pro togatis. Id ſi tu putas parum honeſtum, non nominis boni, ſed hominis mali, atq; corrupti culpa eſt, ut ſi quid tibi bene oleat, quod cæteris male olet. FAC. Cæteras naues in ſalum deducit, Erras bone uir, quòd in ſalum addidiſti, cum deducere ſit de terra in ma= re nauim emittere. LAV. Poteram reſpondere non è terra deductas naues, ſed etiam è portu. Salum enim uocatur, quod maris extra portum eſt uentis obnoxium ἅλς ἁλός. Sed ego uolui ſignificare naues non modo emiſſas è terra, ſed etiam è portu et in liberum mare, quod declaratur ex ſuperioribus uerbis. Et eo diligentius naues inſtruit cautatq; quòd Hiſpa= nas iam in ſalo eſſe audiebat, quas fallere toties in traiectu non poterat. Cæterum quandoquidem Vergilium mihi protuliſti, cur is dixit, -Et littore celſas Deducunt toto naues. Certe ut ſignificantius loqueretur. Quid igitur? quam ob cauſam licet

Plauſus.

Deduco & ſubduco.

Salum.

addere locũ, unde emittũtur, non ob eandẽ liceat addere locũ,
Subducere. *in quem emittuntur? Iam uero eadẽ natura ſignificandi eſt in ſubduco, quæ in deduco, ſatisq́; eſt dicere ſubductæ ſunt naues, ut idẽ: Quaſſatam uẽtis liceat ſubducere claſſem.* Atqui Liuius *inquit, naues Antiatum partim in naualia Romæ ſubductæ, par tim incenſæ.* Eadem *ratione ego dixi in ſalum deductæ, in mare. qua hic in naualia ſubductæ.* Et *ſicut ipſe non dixit ſubductæ in terram, ita nec ego deductæ in mare. Quid quòd etiam in mare deductæ ſunt reperitis? ut apud eundem libro uigeſimoſe ptimo. Die* XLV. *quàm ex ſyluis detracta materia erat, na- ues inſtructæ, & in mare deductæ.* Et *apud Septimium de bello Troiano ſcriptorẽ elegantẽ. Deinde Græci ueriti ne per morã interuentu hiemis, quæ iam ingruebat à nauigando excluderen- tur, deductas in mare naues remigibus cæteriſq́; nauticis inſtru mentis complent. Sunt igitur deduco & ſubduco eius generis, cuius obeo & defungor, quæ licet ſine appoſito plerũq; uſur- pentur, ſed ſubintellecto: tamen cũ eo nonnunq̃ reperias, obijt mortem, defunctus eſt uita.* FAC. *Sub ipſum ſolis ortũ conſpi- cãtur hoſtium claſſem nõ longius à ſe quàm duodecim milibus paſſuũ, nec à terra quàm bis tantũ. Præclarus profectò ſermo, & diſertiſſimo homine dignus: nemo eſt certe tam rudis artis grãmaticæ pædagogus, qui non rectius & cultius loqueretur, unde didiciſti bis tantũ dicere? à quo præceptore? profer nomẽ, neſcis indocte, neſcis duplum uel duplex à grammatico id dici, quod tu bis tantum. Si grammatice loqui uolebas, hoc modo di ci à te oportebat, nec à terra pluſquam duplo, uel duplici ſpa- tio. Sic uero eleganter, ſic dicendum fuit.* LAV. *Conſpicantur hoſtium claſſem non longius à ſe duodecim milibus paſſuum, nec à terra plus quatuor & uiginti. Si conſultò & dedita ope ra facerent accuſatores mei & præuaricarentur, uix ita nulla peccarent, ſed inſtant, urgent, exagitant: & quaſi nullum au-*

torem

torem habeam,pro ſe ipſi ſententiam ferunt. Cuius *ſtultiloquij mox eos grauiſſime pœnitebit à me edoctos.* Iam *antequam faciam quærendum ab hoc eruditiſſimo pædagogo,an grammatice locutus ſit,neſcis duplum,uel duplex à grammaticis id dici,quod tu bis tantũ,quaſi ſubaudiri queat uerbum dicis, quod ideo nequit,quia oratio incipit à uerbo paſſiuo, & idcirco dicendum fuit,quod à te bis tantũ, ut ſubaudiatur paſſiuum dicitur.* Nunc *ut quæſtioni ſatisfaciam, ſcire uelim, utrum magis eis uidetur abſonum,bis tantum,an altero tanto?* Opinor *hoc ſecundum.* Atqui Cicero *non ſolum in oratore & alibi ſic dixit:& in* Plinio *alijsq́; nonnullis,& in* Iure *ciuili notus eſt hic ſermo.* Accedam *propius,ter tantum, quater tantum,quinquies tantum,ſexies tantum,in quo differt à bis tantum?profecto nihil.* Ergo *probatis illis,hoc quoq; tantum ſimile probatũ erit.* In *primo teſtis eſt* Plautus *in* Perſa, Ter *tanto peior ipſa eſt, quàm illam tu eſſe uis.* In *ſecundo* Hircius,*ſiue* Oppius,*commẽtario geſtorum Cæſaris* XIII. Peditum, *ac leuis armaturæ quater tanto.* In *tertio & quarto* Cicero *in* Verrem,Reperietis *quinquies tanto iudices iſtum quàm quantum ei in cellam ſumere licitum ſit,ciuitatibus imperaſſe.* Et *in eadem,* Sexies *tantum quãtum ſatisſit ablatum eſſe ab aratoribus.* In *ultimo,* Plinius *libro decimoquarto:* Maroneũ *uities tanto addito aquæ naſcendum* Homerus *prodidit, ut iam bis tanto dici poſſe, ſit improbiſſimũ negare.* At *exemplũ huius quoq; exigitis.* Quid *ſi proferam quo tandem uitio digni eſtis? nonne bis tanto ac ter,quater,quinquies,ſexies, uities tanto quàm quanto me laceſſiſtis?* Legiſtis*'ne* Vergilium? *nomen'ne illius uobis auditum eſt?non reor.* Abditus *autor eſt, apud raros uerſatur in manibus.* Quid *eius commentatorem* Seruium? *hunc uero multominus.* Quis *enim famulum notum habeat,cui ſit eius dominus ignotus?* Ex *me quoq; utriuſq; uerba audieris:*

Bis tantum altero tanto.

I 3 Tum

-Tum tartarus ipſe
Bis patet in præceps tantum, tenditq; ſub auras,
Quantus ad æthereum cœli ſuſpectus olympum. Quod ita Seruius exponit, hoc autem dicit, tartarus ipſe bis tantũ in præceps patet & tendit ſub auras, quantus eſt ſuſpectus, id eſt, altitudo ad olympum. Vultis apertius exemplũ, ſiquod eſſe apertius poteſt: Plautus in amphitryone, Bis tanto amici ſunt inter ſe quàm prius. Idẽ in Menæchmis: Ego tibi redimam bis tanto, pluris pallam q̃ uoles. & in Mercatore: Imò bis tanto ualeo q̃ ualui prius. FAC. At Maurus cũ ad primum conſpectũ totius claſsis aliquantulũ uela dimiſiſſet: nonnihil, uel in deliberando, uel in præparando ſe ad bellũ repreſsiſſet. Craſſus nimium eſt error tuus, ſi bellũ à prælio non differre putas: cum bellũ totũ diſcordiæ tempus ſit, prælium uero cũ manus conſeruntur. Ita fit, ut in uno bello plura prælia cõmittantur. LAV. Si nũc à me erratum eſt, in elegantijs quoq; erratũ eſt, ubi hanc differẽtiã tradidi: nunquam'ne bellũ pro prælio accipitur? Quid ergo ſignificationis habet, cõmiſſum eſt bellũ apud Frontinũ? Vnde etiam præclara uictoria, commiſſo ſtatim bello peracta eſt. Et apud Liuium: Quo uelut omine belli accepto deos pro ſe commiſiſſe bellum memorantes. Aut geſtum eſt bellum, apud eundem: Bellum haud memorabile in Algido cum Equis geſtum, fuſis hoſtibus prius penè, quàm manus confererent. Aut initum eſt bellum, apud Quintilianum de apibus loquentem. In quas propria illa belli ſignificatio uix cadit, illas maiorum pectorum totis pro rege caſtris procurrere, & inire bella: mortemq; honeſtam pro duce oppetere. Et tertium: Ad cuius conſpectum & hoſtium animi labare, & Macedones acrius bellum inire cœperunt. Aut patrari bellũ, apud Salluſtiũ. Ipſumq; regem haud procul ab oppido Cirrha armis exuit. Quæ poſtquàm glorioſe facta ſunt, neq; belli patrandi copiam cognouit. Aut

Bellum, præliũ, certamen duellum.

Bellum cõmiſſum.

Bellum geſtum.

Bellum initum uel inire.

Bellum patrari.

Aut ipſum bellari apud Vergilium, -Pictis bellantur Amazones armis. Et apud Iuſtinum, Auxilia à Lacedemonijs petiuere, quibus citatis, iterum præliantur. In eo bello Euthias & Hippolochus omnium tyrannorum ſæuiſſimi cadunt. Cũ exercitus eorum ex quibus maior pars Athenienſium erat, fugeret, magna uoce Thraſymachus clamat, Cur ſe uictorem fugerent. Et apud Septimium: Pars ubi bellãdi tempus uidebatur. Et iterum: Vti progreſſus in medias acies, eundem Menelaum conquieſcentibus ſocijs ſolitario certamine laceſſeret. Igitur reducto ad bellum Alexandro, progreſſoq; in aciem. Et iterum: Sed poſtquam miles per multum diem bello intẽtus magis magiſq; fatigaretur, & diei ueſper erat, utriſq; cupientibus pugna diſceſſum eſt. Et iterum: Signum ubi bellandi datum eſt, manus conſerunt. Inter exempla non modo cũ ſuis uerbis implicitum cernimus hoc nomen, ſed etiã illis liberum, quale eſt, ut unum adijciamus apud Curtium: Cũ caſtra Darij & Alexandri peruicina eſſent, Alexander legatis Darij ſic reſpondet, proinde aut deditionem hodie, aut in craſtinum bellum paret: nec aliã, quàm expertus eſt, ſibi polliceatur fortunam. Legati reſpondent: cum bellum in animo ſit facere, eum ſimpliciter quod ſpe pacis non fruſtratur ipſos petere, ut quamprimum dimittantur ad regem eumq; bellum parare debere: dimiſſi nunciant adeſſe certamen. Feci'ne uobis planum etiam pro certamine, pro pugna, pro prælio accipi bellum? Cuius ſignificationis eſt duellũ, nam duellũ olim tantũmodo dicebatur. Iuuenalis Satyra prima -Tecum prius ergo uoluta Hæc, animante tuba galeatum ſero duelli Pœnitet. Nẽpe de prælio, nõ de alia ſignificatione ſentit autor, & Lucretius in ſecundo: Lanigeræ pecudes, & equorũ duellica proles. FAC. Hoſtem adipiſcuntur. Improprie ſane dictum: nã adipiſci hoſtem nõ dicimus, ſed nacti, uel aſſecuti, uel adepti ſunt. Sic enim nanciſcor uerbum, & nactus participium

Bellari.

Bellum pro prælio.

Duellum.

ſignificato differunt, cũ nanciſci acquirere ſit, nactus uero qui inuenit: ſic aliud adipiſci, aliud adeptum eſſe dicimus. Elegãtius *igitur ſi dixiſſes hoſtem nacti, uel aſſecuti, uel adepti ſunt.*

Adipiſcor adeptus. Nanciſcor nactus.

LAV. *Quæro à uobis, eloquentiæ magiſtri: Primum quomodo ſimilia ſunt adipiſcor adeptus, & nanciſcor nactus: cũ primo ſi uobis credimus, plus ponderis habeat in ſignificando præteritum, quàm præſens: ſecundo contra.* Deinde *quomodo adeptus & nactus: cum ſimilitudinis plus habeat adeptus cũ nanciſcor, quàm cum nactus: adeptus enim id eſt, quod acquiſiui ſiue conſecutus, ſiue aſſecutus ſum.* Tũ, *quare quid ſignificet adipiſcor, relinquis in medio.* Ego *uero uobis probabo, uel ſæpe, uel ſemper idem eſſe adipiſcor & adeptus ſum: rurſus idẽ adeptus quod nactus, & nactus quod nanciſcor. Quorum omnium exempla gradatim proferemus.* Plautus *antiquiſſimus ferè* Latinorum *in* Epidico: *Nam ut apud portum te conſpexi curriculo occœpi ſequi, uix adipiſcendi poteſtas modo fuit: adipiſcendi dixit, pro aſſequẽdi, ut ego. Quæritis hiſtorici exemplum? Audite* Liuiũ *lib.* XXIII. *Ipſum quidem agmen adipiſci æquis locis non potuit, populationem adeo effuſe fecit.* Et *in eodem:* Cũ *ad id ſpectator pugnæ cõſtitiſſet, libero campo adeptus, partæ uictoriæ fruitur territos cædendo.* Et *iterum,* Veſtigijs *inſtitit ſequi ad* Venuſiam *adeptus eum eſt.* Et *iterum:* Tenuit *tamen ueſtigia* Boccar, *adeptuſq́; eum patentibus campis prope* Clupeam *urbem.* Non'ne *ſi uultis adipiſci idem eſſe quod inuenire, adeptũ eſſe ſignificabit inueniſſe? Si uero adeptus pro aſſecutus accipitis, adipiſci pro aſſequi & accipiatis neceſſe eſt, cum tam aperte ab autore demonſtretur eadem res per hoc uerbum, ſola temporum natura differentiam faciente, ac ne faciente quidem: nam frequentiſſime tempus præſens uim præteriti optinet, & hoc modo à me poſitum eſt. Huius rei teſtimonio erit aſſequor, & eo magis, quòd hinc ſignificatio uerbi quo de agimus*

Adipiſcor.

Aſſequor.

agimus aperietur,apud eundem autorem eſt lib. XXVII. *No-ᴄte progreſſum eum aſſequitur locis planis ac patẽtibus* Marcellus.*Perinde eſt acſi dixiſſet aſſecutus eſt,nec ad rẽ eſt an ſic, an adeptus adipiſciturúe,ut ſuperiora exempla docẽt,dicatur.* Et *iterũ: Poſtero die prima luce profectus magnis itineribus, famam ac ueſtigia agminis ſequens,haud procul* Venuſia *hoſtem aſſequitur:*Nempè *adipiſcitur, nã ſuperius dicitur ad* Venuſiam *adeptus eſt.*Et *iterum:Cũ expeditis* Martium *iam appropinquantẽ oceano aſſequutur.*Palàm *eſt igitur adipiſci quidem idem pollere quod aſſequi, nec à ſuo præterito differre, quemadmodum nec aſſequi differt à ſuo.* Meminerimus *tamen hæc uerba nõ ſemper unã habere ſignificandi figurã.* Enimuero *adipiſcor quoties hominem pro appoſito habet,aut aliquid ſimile,utputa animal,id habet ſignificationis quam dixi, quaſi perueni,ſiue inueni.Sin aliud,ſignificationẽ habet acquirendi, ſicut aſſequor,ut apud eundem.*Nec *incuria adeptus erat quas petierat opes urbanas,nempè eo modo quo quis dicitur aſſecutus opes,honores,magiſtratus.*Cicero IIII.*Tuſcul.quæſtionum:*An *ratio parum præcipit nec bonum illud eſſe, quod aut cupias ardenter,aut adeptus te efferas inſolenter.* Et *in* V.Et *enim ſtultitia etſi adepta eſt,quod concupiuit,ſe tamen nihil cõſecutam putat.*Et *ne multus in exẽplis ſim, idem de ſenectute:* Quo *in genere eſt imprimis ſenectus,quam ut adipiſcantur,omnes optant,eam accuſant adepti.*En *liquet præteriti à præſentis ſignificatu non diſcrepare.* Huic *ſimile eſt nactus, cuius in utranq; ſignificationem teſtimonia probamus:*In *prima ſignificatione apud* Liuium,*Criſpinus & morte collegæ & ſuo uulnere territus,ſilentio inſequentis noctis profectus,quos proximos nactus eſt montes, in ijs loco alto & acuto undiq; caſtra poſuit,id eſt,cum inueniſſet montes.* Niſi *maluimus exponere conſecutus eſt mõtes,apertius de homine,ut* Cicero:*Eũ teneto*

Adipiſcor hominem & rem nõ uiuentem.

Naneiſcor. Nactus.

I 5 *ſi quẽ*

ſiquem eris nactus iſtis mortis & exilij minis. Sed de hac ſigni ficatione conuenit: de altera Terentius *in* Hecyra : Mi Pam=*phile inquã, amabo, quid exanimatus obſecro es, aut unde anu=lum iſtum nactus? hoc eſt unde acquiſiuiſti.* Nam *pro inueniſti non unde, ſed ubi diceretur.* Liuius *etiam clarius:* Nobilis *idem & popularis homo certe malis artibus nactus opes.* Et *iterũ:* Cæterum Flauium *dixerat ædilem forenſis factio* Appij Clau=*dij cenſura uires nacta: & alijs plurimis in locis apud hunc. Sed aliunde quoq; repetamus exẽpla.* Cæſar *cõmentario* VII. Tandem Germani *à noſtro dextro latere ſummum iugum na cti, hoſtes loco depellunt. Certe nemo qui in repugnantibus ſu perne hoſtibus in cacumen euadit, locum ipſum dicitur inue=niſſe, ſicuti, nec prædam. Siquidem ita* VI. *commentario, idem ait:* Oblata *ſpe* Germani, *quam nacti erant prædam, in occulto relinquunt.* Vlpianus: *Cum autem ſeruus libertatem nactus eſt, utiq; etiam tutelam habebit eius cui bona addicta ſunt.* Iuſtinia *nus codicis lib. quarto de actionibus empti & uenditi: Curabit præſes prouinciæ compellere emptorem qui nactus poſſeßionẽ fructus, percepit partem precij, quam penes ſe habet, cum uſu ris reſtituere.* Et Inſtitutionum *libro ſecundo, de rerum diui=ſione:* Vtiq; *ſi bona fide earum chartarum membranarum'ue poſſeßionem nactus es.* Et *in tertio de emptione & uend.* Cui *neceſſe eſt, licet rem non fuerit nactus, precium ſoluere.* Et *in quarto de iudicio interdictis: Si modo nec ui, nec clam, nec pre cario nactus fuerit ab aduerſario poſſeßionem.* Et *licet* Iuſti=*nianus non fuerit ſanè elegans, ut ex collationibus ipſius datur intelligi, tamen in codice ſuperiorum imperatorũ decreta ple=runq; repetit & inſtitutiones, cum ex aliorum* Iuriſconſulto=*rum, tum præcipue ex* Caij *inſtitutionibus commentarijsq; ſe compoſuiſſe teſtatur.* Verũ *ad elegantiores reuertamur.* Quo=*rum unus adhuc abunde erit* Cicero *pro* Milone: Quonam

modo

modo ea, aut depellere potuiſſetis, aut ferre imperium, ſi ille nactus eſſet? Et de natura deorum. *Eamq́; poteſtatem quam ipſe per ſcelus erat nactus quaſi iuſtam, & legitimam hæreditatis loco filio tradidit.* Et in Bruto: *Qui autem aliqua occaſione, & inuitis ſuis ciuibus nactus eſt, ipſe imperiũ ut ille cupiebat, hunc nomen honoris adeptũ, non honorem puto.* Ecce *pro eodem nactus & adeptus: præter id quod apparet, hinc quoque adeptus ab adipiſci non differre, cum hoc ſignificet acquirere, illud uero acquiſiſſe. Quod cum ita ſit, id etiam manifeſtum erit, quod tertio loco propoſui, nec ſuum præſens à nactus diſcrepare, cum ego probarim nactus eſſe idem quod acquiſiſſe, & aduerſarij aſſeuerent nanciſci, idem eſſe quod acquirere. At enim dicetis aliqua ratione differre præſens, quod nunquam pro inuenio reperiatur, à præterito, nec iſtud quidem etſi ad præſentem non attinet quæſtionem uobis concedam. Cum legamus apud commentarios Cæſaris ſæpenumero occaſionem nactus, quod uos haud dubie pro occaſionem inuenit accipitis.* Et *quod loco nanciſcitur occaſionem, quod uos aliter quàm pro inuenit occaſionem accipere non debetis.* Verba *autem hæc ſunt.* Vt *mouendis caſtris pluribusq́; adeundis locis, commodiore frumentaria re uteretur, ſimulq́; in itinere, ut aliquam occaſionem dimicandi nanciſceretur.* Quale *eſt* Ciceronis de Republica *ſexto:* Vel *concidat omne cœlum, omnisq́; natura conſiſtat, neceſſe eſt, nec uim ullam nanciſcatur, qua à primo impulſu moueatur.* FAC. Vtrinq́; *in alteros emiſſo,* Hoc *quidem barbare abs te prolatum eſt, ut reliqua. Quid enim opus fuit in alteros addere, cum utrinque ſatis eſſet? At ſi illud quoque exprimere uolebas non in alteros, ſed aut inuicem, aut mutuo, aut inter ſe emiſſo dicendum fuit.* LAVR. Et *corripis me, & corrigis, ut in cæteris utrunq́; ſemper ſtulte: corripis quòd redundanter & parum proprie*

Nactus. Nanciſcor.

Vtrinq; in alteros. *proprie locutus ſim: nam primum in alteros, ut ais, additum non oportuit, quaſi non queant tela utrinq; emitti, ſed non in hoſtem uelut in cœlum. Sicut utrinq; procurſum eſt utputa in ſubſidium, in prædam, in ſpectaculum: nõ igitur ſuperuacaneũ eſt in alteros, deinde ut nunquam tu tibi conſtas, confiteris nõ fuiſſe tale, cum ipſum tanquam improprium corrigis, mutasq;*

Inuicem. *in alia, quorum primum eſt inuicem, hoc loco perabſurdum, Quippe ut recte dicas, ſe inuicem uerberabant, ita minus recte, inuicem tela mittebant, niſi accipimus inuicem pro ſimul. Se=*

Mutuo. *cundum mutuo quod uel magis improprium eſt. Nam eodem modo dicentur, tela mutuo emitti, quo mutuo mitti. Atqui do=na muneraq; mutuo mitti uſitatum eſt non tela, cum mutuum ſit fieri de meo tuum, ut iuriſconſultis placet, huius uocis Ety mologiam ſequentibus, ſiue meum de tuo, quod rite dicitur de rebus quæ dono, non de telis, quæ inter hoſtes mittuntur. Ter*

Imbre telorum &c. *tium, imbre telorum utrinq; inter ſe emiſſo: in quo & utrinq; ſuperuacaneum eſt, & imbrem telorum in ſe emittere impro*

Inter ſe &c. *prium, & abſonũ dictu, pugnant inter ſe, colloquuntur, amãt inter ſe frequenter audiuimus & legimus. Iaculantur uero in=ter ſe, tela proijciunt, aut ſagittant inter ſe, nec legimus, nec audiuimus. Ex quo palã eſt in correptoris & correctoris ora tione & redundanter eſſe uerba, & improprie poſita: non in correpti atq; correcti, quem abeſſe ab utroq; uitio probat in Iugurtino Salluſtius inquiens: Deinde utriq; alteris freti finiti mos armis aut metu ſub imperium ſuum cogere. Vt hic omiſit ſiue conſulto non poſuit imbre telorum: ita in ſequentibus re=tulit, uerba mea non fideliter.* FAC. *Nonnihil prius de expu gnatione oppidi Ferdinandus agendũ ſtatuit.* LAV. *Quæ uer ba ita ſe apud meas hiſtorias habent. Ferdinandus ut lætus ex nauali uictoria bonæq; ſpei ac fiduciæ plenus, cum iam machi=næ ad finẽ perueniſſent, ita ſolicitus ob pœnuriam rei frumen=*

tariæ

triæ,non prius de expugnatione oppidi,ubi nõnihil dura pro ponebatur dimicatio,agendum conſtituit, quàm milites animo & corpore refeciſſet præda ingenti boũ atq; ouiũ. FAC. *Impropric hoc uerbo ſæpenumero uteris, quod tibi turpißimum eſt hiſtoriam ſcribere uolenti.* Qui *enim fieri poteſt,ut neſcias illud intereſſe inter pugnare & expugnare, quod inter orare & exorare? Cum pugnare ſit manus conſerere:expugnare uero pugnando uincere,quemadmodũ exorare orando impetrare dicimus.* LAV. *Et hic quoq; in dubio ſum,unde potißimum te redarguere incipiã imperitißime calumniator, quomodo iſtud ignoro quod in elegantijs trado?* Quomodo *ignoro,quem ſæpenumero recte in hoc opere uſum animaduertis?* Quomodo *ignoro quem probas ad morem ueterũ loqui?* Quomodo *ignoro qui te male hoc diffinientem uocabulũ demonſtrabo?* Etenim *in elegantijs trado differentiam inter oro & exoro,uel melius quàm nunc tu,inter audio & exaudio,inter ſuadeo & perſuadeo,aliaq; huiuſmodi plurima.* Item *inter oppugno & expugno,non ſicut tu demens,inter pugno & expugno, inter quæ niſi à* Fatuo *nequeat errari.* Quis *dicat pugnaui urbem, pro expugnaui aut oppugnaui? Atq; repeterem illinc uerba præceptorum meorum,niſi res ipſa pro ſe teſtimonium diceret:nam ut iſtud à me ſcriptum neſcieris,tamen hæc uerba in ipſis hiſtorijs legeras.* Alio bello ad expugnandum Setanillium uenimus, *infecto negocio receßimus,nunc ad expugnandum* Anticheram *uenimus, quam ſiquid horret animus & lingua uix audet fari non expugnauerimus.* Quid *infecto negocio uicti non uictores diſcedemus?* Et *iterum:* Oppida *duo* Ptineam & Pegum *paucis diebus expugnat,erant enim parua,tum oppidum* Zaram *aggreßus poſitis ante portam caſtris expugnat,& alibi centies.* Et *tamen quomodo expugnatio potuit à me accipi pro pugna ſiue pugnatione,cũ dicam,dura proponebatur dimicatio? quæ*

Oppugno. Expugno. Pugno.

idem

idem eſt,quod pugna ſiue pugnatio. Quo nomine ſi fieri poßit, ut improprie ſim uſus, tamen tuum non erat, ſi mente conſtares, reprehendere uerba mea ſimulia Vegetianis, quæ tu ſuperius attuliſti. Aliud genus expugnationis eſt ſubterraneū atq; ſecretum, quod cuniculum uocant. Nunquid magis apud Vegetium, quàm apud me uictoria pugnæ declaratur? Minime: non enim ſemper qui cuniculis rem gerunt pugnando uincūt. Male expono, cum te ſequor, huius nominis uim. Ideoq; iam reddam quod ultimum promiſi me demonſtraturum, te impro

Expugno. *prie diffinientem expugno. Nunquid ſi tecum conſeram manus ac uincam, te dicar expugnaſſe? Nihil minus: quia de oppidis, de caſtris, de nauibus cæterisq; huiuſmodi expugnatio eſt: & figurate dicimus expugnare mentē, expugnare pudicitiā quaſi arcem quandam, ut in ipſo de elegantia opere latius tradidi. Quid iam blateras infelix? Quid calumniaris? nunc repugnāte conſcientia, nunc uacillante ſcientia, nunc amißa memoria, nunc deprauato hominis ſenſu? Qui ſi fuiſſes apud Græcos priſcorum poëtarum ſeculis genitus, illi te in bubonem, aut in ranā, aut in onagrum conuerſum eſſe finxiſſent.* FAC. *Cum cibis iam armisq; defecti eſſent. Hoc quidē minus à te eleganter dictum eſt: non enim cibis, ſed uel commeatibus, uel re frumentaria dicendum fuit, uel etiam omni humana ope deſtituti. Huiuſmodi enim uerbis frequenter utuntur hiſtorici. Elegantius igitur ſi dixiſſes, cum iam non ſolum commeatus, ſed etiam arma deeſſent, Aut ſic, cū iam omni humana ope deſtituti eſſent.* LAV. *Venefice, Quid ais hiſtoricos his uerbis frequenter uti, quaſi non & ipſe frequenter in hiſtoria utar? minus à me inquis dictum eleganter, perq; inconſtantiam ſubdis, elegantius aliter me fuiſſe dicturum? Tuum, ut te doceam, munus eſt docere, me eleganter non elegantius loqui. Verum quanquam ita ſit, accipe cur nec ego eleganter dixerim, nec tu elegantius.*

Quod

Quod ad reprehenſionem mei pertinet duo reprehendis, unum clanculum quòd defecti nõ reperiatur: de quo in elegantijs præcepi adiectis plurimorum exemplis, quorum unum mox ſubijciam: Alterum aperte quòd cibo utar. O te hominem, qui cibo utaris, indignum, & ſi cibario ſemper alitum pane, cum cibaria etiam hiſtorici uſurpent. Quorum exempla ne multus ſim omittam, uno contra duo obiecta contentus, ex Quintiliano: Vt ſi obſeſſi & impares & aqua ciboq; defecti, de faciendo ad hoſtem deditione deliberent. At emendas elegantius. Tu ergo Quintiliano elegantius Ligurum Scytharumq; opprobrium? qui pro cibo armiſq; defecti, inquis, omni humana ope deſtituti, quibus uerbis ſum uſus ipſe paulo ante prudentius, & nunc uel ob hoc quàm tu elegantius dixi, quòd in eadem ſæpius reuerti nolui, ut ipſius linguæ copia, uarietate, gratia, condirem orationẽ. FAC. *Procerã ſcalam, Improprie ſanè à te prolatũ eſt, ut omittam latinitatis uitiũ, quòd ſcalam ſingulari numero efferes, cũ tantum plurale ueterũ uſu ſit, ut dixi. Nõ enim proceras ſcalas, aut proceram columnã dicimus, ſed longas ſcalas, & longam columnã. Proceras autẽ ulmos uel abietes, uel alias huiuſmodi arbores natura nõ arte longas appellamus: uel etiã hominis ſtaturam. Verg. —Atq; ſolo proceras erigit alnos. Cicero in Catone maiore, Cumq; miraretur, & proceritatẽ arborum, & directos in quincũcem ordines. Catullus: Plangebant aliæ proceris tympana palmis. Quod ex diffinitione Feſti Pompeij patet. Ait enim, Procera prolixa eſſe in longũ producta, quaſi ex cera ob eius facilitatem, id eſt, in propria.* LAV. *Procerum non arte eſſe, ſed natura, probare uis, à diſsimili, ab autoritate, à diffinitione præceptoris. Pro diſsimilibus quidẽ affers ulmos abietes, & quæ ſunt id generis arbores, item hominis ſtaturam. Quid ais? malus nauis procerus eſt an non? ſi negas, omnibus contradicis, nõ modo, quòd longus ſublimis teres eſt, ſed*

Defecti. Cibus.

Procera.

ſed quòd arbor & habetur & nominatur. Si cōcedis, Cur nō de ſcala cōcedes, quæ ex proceris & ipſa arboribus effecta eſt: De columna tibi reſpondere nihil mea intereſt: hoc cū ita ſit, rei nimirum ſatisfeci, nihil aduerſus me agentibus ſimilitudinibus, exemplis, argumentis tuis. Sed quoniam non tantū de ſcala, ſed generaliter de omni re procera locutus es, Reſpondebo non pro me, ſed pro re ipſa, ac ueritate: non eſſe procerum natura ſolum & incremēto, & quaſi ſtatura longū. Sed ut prius tibi pauliſper concedam, quid eſt cur columnam neges talem eſſe, quæ ſi cōſtet ex ligno, non'ne eiuſmodi erit cuiuſmodi malus & ſcala? ſed fac marmoream lapideam'ue, nūquid longitudinem illam ars fabricata eſt, an potius natura? Certe natura, longuitudo enim iam marmori ac lapidi inerat. Si repugnas, ad philoſophos te relego, qui aiunt columnam, atq; adeo figuram omnem ineſſe marmori, lapidi, ligno, quæ ferro circuncidente, quibus includebatur ipſa exiſtat atq; appareat, nec poteſt quis
Procera. aduerſari philoſophis, quibus Cicero aſſentitur. Nunc in uniuerſum de omni proprietate reſpondeo, nihil intereſſe, qua quicq; ratione longum ſit: idq; exemplis probo, non quæ tuis contraria ſint, ſed quæ tibi qui uis ex una aut altera ſpecie cōſtituere genus, rurſus una aut altera infirmata refellere genus, id eſt, reliquas ſpecies: quaſi, quia nō eſt ſimile quid arbori ſtatuæ'ue, non ſit procerum. Plinius ſecundo epiſtolarum libro: Deinde uel cubiculum grande, uel modica cœnatio, quæ plurimo ſole, plurimo mari lucet, poſt hanc cubiculum, cum proceriore altitudine æſtiuum, munimento hibernum, eſt enim ſubductum omnibus uentis. Huic cubiculo aliud communi & proceriori pariete iungitur. Certe arte non natura longus eſt paries, cubiculumq;. Item Plinius pater de Italia: Eſt ergo folio maxime querno aſſimilata, multa proceritate amplior quàm latitudine: Nihil profecto ſimilitudinis habet, longitudo terræ ad

longi

longitudinem,uel ſtaturæ,uel arboris, uel etiam ad cæræ natu ram.Cur ergo dixit Feſtus*(ut ad eius diffinitionẽ ueniã)* Pro*cerum eſſe productum in longũ ui propria:quaſi uero cæra nõ producatur aliena ui,nec producatur modo,uerumetiã cõtrahatur,eſt tamen in homine ſecus ac in arbore:*Hoc *etſi ille inquit ſimulq́; ob eius facilitatem,quod tu ſcribis facultatem non* Facilitas. *tamen præceptum ſuum coarctauit,ut ea demũ, quæ cæræ ſimi lia ſunt,procera dicantur.*Atq; *ut taceã qualis* Feſtus *ſit in ar gutijs etymologiæ,qui uult inter initia ſui operis, ut aqua dicta ſit quaſi à qua uiuimus.* Quis *huic rei aſſentiatur?ſi procerum à cæra dicitur,prælongam ex ære ſtatuam haſtam'ue proceram non eſſe,& quia nõ natura,ſed arte ſit longa. Sed quid tibi cũ* Feſto,*quia de natura,& arte nõ loquitur?*Sentis *igitur nec regulam tuam,nec rationem,nec exempla,nec mentẽ eius, cuius uelut præiudicium affers contra me facere?* FAC. Alio *genere expugnationis.*Vitium *proprietatis inexcuſabile,nõ ex pugnationis,ſed oppugnationis dicendum fuit.* LAV. Quo *ſæpius me ferire niteris,eo te ſæpius ſautias ſi neſcis,& eo quidẽ magis,quòd hæc uerba ſunt ſimiliora* Vegetianis,*quæ ipſe obli uioſus in teſtimonium ſuperius attuliſti. Sed ò proprietatis in alio ſagax indagator, bis tu hoc locò iſtud uitij admiſiſti.* Pri*mum quòd improprietatis uitium dicitur nõ proprietatis,ſicut* Vitium impro *paulo ante uitiũ latinitatis.*Deinde *quòd uitia morũ ſolent,non* prietatis. *ſermonis apud doctiſſimos excuſari.* FAC. Hoc *tamẽ genus ex pugnationis inſtituebat.*Idem *& frequens uitiũ tuũ.* LAV. Nõ *fuit ſatis modo tibi dixiſſe me ſæpius incurrere hoc uitiũ.*Non *pudet te miſer ita præ te ferre rabidã quandã mordẽdi auidita tem,ut nihil penſi habeas,& uerborũ* Vegetij *imò tuorũ(tua enim nunc ſunt)nunq̃ reminiſcaris?* FAC. Quod *diceret ab re eſſe.*Inelegãter *profectò,imò ruditer à te dictũ,ab re enim temere & ſine cauſa,nõ id quod tu putas ſignificat.*Illud *potius*

dicere docuiſti, quòd non è dignitate regia eſſe duceret regem in expeditionẽ, niſi aduerſus regẽ, proficiſci. LAV. *Quid er go quæſo ſignificare uolui? Quũ hoc aperis bubale? Cur uer ba mea ſupprimis uulpecula? Nam quis iſto modo unquã repre hendit aliũ? At enim debueram dicere è dignitate regia. An nõ iſtud paulo ante feci? Siquidẽ hæc mea uerba ſunt. Sic enim fo re, ut nõ modo quod è fide regis erga ſuos, ſed etiã quod è di gnitate faceret. Quid ergo me docere uis improbiſſime, quod ut ueriſimile eſt, paulo ante ipſe te docui? At ruditer poſtea hãc ſententiam dixi. Inſpiciamus an ita ſit, nã hæc ſunt ipſa uerba. Addidit etiã facto ſuperbiã barbarus: noluit ipſe huic expedi tioni præeſſe, quòd diceret ab re eſſe, regẽ niſi aduerſus regẽ*

Ab re eſſe. *prodire in bellũ. Quænam horum uerborũ eſt ſignificatio, ab re eſſe? nempè præter rem, & quaſi indecẽs eſſe, non autẽ te mere, ut tu temerarius loqueris, & ſine cauſa, ut tu ſine cauſa uis eſſe iudiciũ qui crimẽ, quo alterũ accerſis premis lingua nõ promis. Liuius lib.* VIII. *Nam etſi oẽs diuini humaniq́; moris memoria aboleuit, noua peregrinaq́; omnia priſcis ac patrijs præferẽdo, haud ab re duxi uerbis quoq; ipſis, ut tradita nũcu pataq́; ſunt, referre. Idẽ lib.* XXXVI. *Et quanq̃ propè abſciſſa res erat, tamen nõ ab re eſſe Quintio uiſum eſt, ſociorum ali quos legatos intereſſe ei cõcilio. Sueton. in Auguſti uita: Et qñ ad hoc uentũ eſt, nõ ab re fuerit ſupertexere, quæ ei priuſq̃ na ſceretur, & ipſo natali die, & deinceps euenerint. Idem in Do mitiani: Deinde atrocitate pœnæ cõtentus, ad leniendã inuidiã interceſſit his uerbis. Neq; enim ab re fuerit ipſa cognoſcere. Permittite patres cõſcripti à pietate ueſtra impetrari. Martia nus lib.* XXXIII. *de hæredib. inſti. Nõ ab re autẽ hoc loco, ue lut exceſſus hic ſubiũgetur. Nunqd hic pro temere accipiendũ eſt ab re, & ſine cauſa, an pro indecẽter & incõuenienter, & præter rẽ?* FAC. *Ferdinandũ enim infantẽ eſſe Caſtellæ. Vul gari*

gari nomine uti nihil te puduit: cũ ea quæ propria non ſunt, liceat nobis iudicio arbitrioq́; noſtro per circuitionẽ ꝓferre elegãtius. Quis aũt eſt tam imperitus rerũ ſcriptor, aut tã illiteratus homo, qui neſciat infantes regios filios appellari? L A. *Ais elegãtius eſſe uti circuitione. Atq circuitio nõ elegãtia eſt, ſed Tropus. Quid ais præceptor? non appellabo ſummũ pontificẽ papã, quoniã nõ ſic olim uocabatur? Nõ ducẽ Genuenſem, ſed dictatorẽ? nõ ut alia infinita prætereã, & ad ſimillimũ ueniam exemplũ, Filiũ Primigenium regis Gallorũ Delphinũ, ſed tantũ regiũ filiũ? Quanq̃ neſcio, an iſtũ in modũ me corrigas. Nã qd eſt, quod nemo ſcriptorũ, ne illiteratorũ quidẽ neſciat? an infantes oẽs appellari regios filios? hoc uero nemo audiuit, an oẽs regios filios appellari infantes? At hoc Gallici negant planeq́; falſum eſt. Cernis ut id qđ uis neminẽ ignorare, oẽs ignorẽt. Fatue uecors atq́; falſarie, q ſiles eſſe me iſto uocabulo uſum, cũ præfatione.* F A. *Et à præſenti periculo nõnihil relaxati animo. Improprie quidẽ: nã relaxatos curis eſſe, & corporis defatigatione, dicũt hiſtorici: Leuatos uero & liberatos periculo.* L A V. *Quid? nõ etiã curis leuamur, neq́; ipſe ut tu perperam interpretaris relaxatos periculo dixi, ſed à periculo relaxatos & animo, id eſt curis, ob præſens periculũ, quod iã nõ timere, nõnihil laxamẽti fuit. Enimuero minus hoc tu mirere, ſi apud Liuium feſſos uulneribus ſcriptũ recorderis, ſic enim ait: Carthaginiẽſes quanq̃ feſſos labore ac uulneribus &c.* F A. *Virtus tamen militis omnia impedimẽta uincebat. Impropric, ut multa, impedimenta protuliſti. Nam apud rerũ ſcriptores impedimẽta plurali numero appellantur, quæ ſarcinas uulgò dicimus. Difficultates autem dicuntur, quæ tu impedimenta dixiſti. Licet tamen eo nomine uti ſingulari numero in eam ſententiã, in quam accipis.* L A V. *Antea quàm pro me reſpondeo, te correctorem corrigi dignũ interrogo, cur ſarcinas uulgò appellari dixiſti,*

Circuitio. Papa. Dux. Delphinus. Feſſi uulneribus. Sarcinæ impedimenta.

quaſi ignotum diſertis uocabulum? Cur item idem quod impedimenta ſignificare? An non inquit Curtius? Magno cōſilio iactura m ſarcinarum, impedimentorumq́; cōtempſit. Et iterum: *Sarcinas & impedimenta ibi cum præſidio reliquit.* Et Liuius: *Quarta uigilia profecti, ſarcinis & impedimentis* Beneuēti *relictis. Quid ergo nunc ſignificant ſarcinæ? nempè, res quæ in itinere portantur.* Impedimenta *uero ipſa iumenta, quæ ſarcinas, uel alia bellica inſtrumēta geſtant, uel trahūt, ut eſt apud* Frontinum. *Ipſe quoq; ob hoc exaſperatus, interfectis omnibus impedimentis, ad pugnam deſcendiſſet. Ad hæc interrogo, cur dicas unius uerbi ſententiam potius q̃ ſenſum, quod nuſquam, ſi memoria nō labor, inueni. Cur poſtremo, impedimentū in ea ſignificatione plurali carere, cum ratio non prohibeat, nec ulla ars autoritas'ue? An uero* Salluſtij *uerba legiſti?* Occulte per *amicos, & maxime per homines nominis* Latini *& ſocios* Ita*licos impedimenta parabant.* Et Curtij: *Vnam anum, & duas puellas itinerū agminumq́; impedimēta triginta milibus talentū auri permutes.* Et Cic. *Cum primū impedimenta naturæ diligētiæ induſtriæq́; ſuperant. Quū te peccaſſe doceo in accuſando, me ſatis abundeq́; defendo à tua accuſatione. Sed ualidius defendent ſequentia.* N*am iſta uerba, quæ tu arguis maximorū autorum ſunt.* Quintil. *Et omnia quæ obſtabunt impedimenta, uincenda ſunt.* Senecæq́; *in epiſtolis de* Varano. *Animus corporis impedimenta uincebat.* FAC. *Ad ædem diuæ* Mariæ *cognomine cuſtodientis.* O' *ineptū hominem: ò uerborum inopē, quāto elegantius ſi dixiſſes (quoniam puerū ſeruauit) ad ædem diuæ* Mariæ *ſeruatricis? ſicut* Iupiter *ſtator appellatus eſt, quia* Ro*manos à Sabinis in urbe fuſos, inuocatus ſtare ac fugam ſiſtere fecerit.* LAV. *Cur non addebas ò inſignem barbariem, ò ſingulare in grammatica uitium? Quid te impudētius, qui rē prorſus incognitam tibi diuinare permittis.* V*ocatur enim ædes illa*

Sarcinæ.
Impedimenta.
Sententia.

ſanctæ

ſanctæ Mariæ guardalo, quæ uox ad præſens refertur tēpus, non ad præteritū. Et ego haud diffiteor in re utiq; religioſa me noluiſſe, cum ſe offerret occaſio, recedere à ſanctiſsimorum ueterum inſtituto. Apud quos lego, Agar cum uideret filium ſiti pereuntem, oſtenſo ſibi ab angelo puteo (nam & ipſe de matre, de filio, de puteo loquor) appellaſſe locum, Videntis & Saluantis me: & prophetas uocatos Videntes. Cæterum tu qui me ineptum, & uerborum inopem uocas, quòd fui elegans nō elegantiſsimus. Reſponde an elegantiſsimus ſermo ſit, fecerit ſtare Romanos, & fecerit ſiſtere fugam, quaſi uero qui perculſi iacent, ſint è numero fugientium, ſtantiumq; ? Ad hæc, an conuenias, aut cum Liuio, qui ſtandi non fecit mentionem: aut tecum, qui ſtatorem confiteris appellatum à ſiſtendo, quod ſuperius pernegaſti. FAC. *Aſcēdente iam die ac caleſcēte. Hoc te profecto hiſtoriographus nullus docuit, ſed quiſpiā, utputo, ſutor, aut faber lignarius: hiſtoricus enim ſic diceret, ſub horā diei quartam, uel quintam, uel ſub meridiem.* LAV. *Ergo niſi utar ſub, aliter recte loqui non potero imperitiſsime, qui ſpecie falleris elegantioris ſermonis. Sub, ſignificat ipſam primā temporis partem, ut ſub lucem exportant calathis, id eſt, adueniēte luce: non quacūq; parte lucis, ſed ex proſa potius petamus exemplum, Quintilianus. Sub tēpus ipſum quo pugnaturus erat diuitis filius, hoc eſt, iamiam præſente tēpore. Aliquādo ſtatim poſt, ut ſub hæc uerba. At uero ſub horam diei, quartam, pro quarta diei hora, nō mihi unquā uideor audiſſe. Atqui caleſcēte die ſic dixi, quomodo Liuius & Paulus Iuriſcōſultus, uel mollius quàm illi. Nam Liuius quidē ſic ait: Cū caleſcente ſole diſpulſa nebula aperuiſſet diē. Paulus uero ſic: Hora diei ſexta ea dem die caleſcēte cœlo. Etenim diem calidū frigidumq; dicere minus durū eſt, q̄ ſolem cœlum'ue, & aſcēdente iam die ſic dici quomodo Liuius, Præcipiti iā ad ueſperū die nox interueniſſet:*

Guardalo.

Prophetæ, uidentes, dicti.

Sub.

Sub pro poſt.

Caleſcente die.

Aſcendente iam die.

& alibi: Procedēte iam die, & Cicero: Inclinato iam in pomeridianum die. Et Plinius ad Apollinarem, Inclinato iam die. Et Suetonius in Othonis uita, Deinde uergente iam die. Quem modum loquendi ſi meū nō probas, improbes neceſſe eſt, & hos, quos nominaui autores, fatearis ſutores, ac fabros. Sed quomodo te nō puduit ſutorū facere mentionē, natū patre ſutore, & quidem ueteramētario? niſi quia ignoras ſutorem eſſe, qui coria ſuit, & pelles quem uulgò cerdonem uocant, & quidē Plautino nomine calceolarium. Faber quoq; cum dixeris, cur dixeris lignarius, excluſo fabro carpentario, & breuiter omni alio fabro lignario, ærario, ferrario, non intelligo: niſi quia tuorum propinquorum quiſpiam, talis eſt forſitan, & gaudes loqui ſutoria atque fabrilia. Tractant fabrilia fabri, inquit Horatius. FAC. Alijs aſſidue ſuper alios applicantibus, Plebeia ſanè oratio. Quanto elegantius ſi dixiſſes, cū noua quotidie auxilia ſuperuenirent, aut alij ſuper alios aduentarent. LAV. Duobus modis emendor: uno, cum quotidie noua auxilia ſuperuenirent, at ego nō de quotidianis auxilijs ſentio. An nō hæc mea uerba ſunt? nam ſimul ac Petrum Pontium uiderunt, ſiue continuato quem inſtituerant curſu, ſiue ob eum ipſum uelut exploratorē moti, laxatis habenis uirum perſequuntur. Alijq; ſubinde atq; alij, ut quiſq; maxime effuſo curſu perſequi poterat, ut ipſi proximi eſſent, uſqueadeo uix ſatis ſpatij Petro fuit ad ſe cōijciendum in clauſtra portæ caſtrorum quæ petebat. Ibi pugna non iuſta acie incipitur, diſcurſantibus, atq; obequitantibus munitiones barbaris, ſi qua tranſitum facere poſſent, aſſidue alijs ſuper alios applicantibus. Quid ergo teterrimi homines ſcripturas in iudicijs, & inſtrumenta corrumpitis, ut ij qui opus non legerint de quotidianis exiſtiment auxilijs dici, quanquam nec ſic quidē pro inelegenti reprehendi poſſet, alij ſuper alios aduentarint. Ergo meum alijs ſuper alios non eſt inelegans, nec

Sutor ueteramētarius pater Facij.

Cerdo.

Fabri uarij.

addiſcitis quotidie coacti ueritate, hic uel modum loquendi car pitis, quaſi minus ſit uenientibus auxilijs elegans, quàm cũ ue= niunt auxilia: quod equidem haud uideo uel uerbum, quod cur plebeium cẽſeatis, uos uere plebei, ſcire cupio: an nõ ait Quin tilianus? Si non potes ultra procedere, citra applica: neq; ab= nuerim proprie eſſe applicare è naui appellere. Et ſi *Cicero tertio* Tuſcul. *quæſtionũ inquit: Arce & urbe orba ſum, quo accedam? quo applicem? ut ſi fuiſſem ego improprie uſus hoc uerbo, non debueritis uos eius ſordem notare, ſed improprieta tem, & hominem, non etiam uocabulum reprehendere.* Ipſi *er= go mundius? qui cum meũ uelut plebeium contemnitis, pro pa tricio ſubſtituiſtis ſeruile, uel potius illegitimum.* Siquidem *ad= uentare pro aduenire illegitimum eſt ponere, ò abſurdũ elegan tiæ magiſtrum, quis te iſtud docuit?* Certe *ueram ex me diſcere ſignificationem poteras in illis uerbis, quæ proxime anteceſſe= rant.* Vnus *ſpeculatorum ſubditis calcaribus anhelanti equo, & ipſe anhelans caſtra intrat, & ut cuique fit obuius, nun= tiat hoſtes aduentare.* Non *quidem à ſe uiſos, ſed quos ex pul= uere uenire intelligat. Aduentare igitur non eſt aduenire, aut uenire tantum, ſed proximum eſſe ueniendo.* FAC. Mabu= *metani ſe habere uictoriam in manibus teſtabantur.* Non Ma= *humetanos, ſed* Mauritanos *uel* Afros Hiſpaniæ *incolas, ap= pellare debuiſti, & id eſſet elegantius.* LAVR. Etiam'ne *Mauritanos elegantius eſt, quàm* Mauros, *ut uſitatius* Mau= *re* Panhormita. *Ego ad iſtam imperitiæ ueſtræ particulam non eſſe* Hiſpanos *appellandos* Mauros, *uel* Africanos *iam re= ſpondi, & alioqui non* Hiſpanos *tantum ſignificatos uolui, ſed etiam ex alijs regionibus præſidiarios, qui eiuſdem ſuperſti tionis eſſent.* Ideoq; *Mahumetanos appellaui, ut noſtros, qui & ipſi ex multis regionibus unius tamẽ religionis eſſent,* Chri *ſtianos.* FAC. Quandoquidem *nõ ſtatim paruerunt, dixit non*

Aduentare.

Mahumetani.

relinquere eis, niſi ueſtes. O' elegātiſsimum hiſtoriographum, puer adhuc ad grammaticum proficiſcens, iſta profecto nō incultius diceret. At ita tibi uerba deficiunt, ut aliter dicere neſcias. Quanto elegantius ſi dixiſſes. Quòd uero nō ſtatim primo imperatoris edicto in deditionē uenerant, cū ſingulis tantū ueſtimentis abeundi ſingulis poteſtatē fecit. Prætereo quòd in ueſtes ueſtimēta mutaſti. LAV. *Eſto ueſtes dixerim, quid? abſonum hoc inuſitatumq; uocabulū eſt? O' te & ueſte indignum, & cibo, qui hæc duo de rerū natura uis tollere: atqui uide quā pueriliter locutus exiſtimari debeā, niſi quemuis hiſtoricorum ueterum mea uerba deceant, nō abnuo puerilia eſſe, oppidani quibus denunciatum erat, niſi ſe dederent, extrema paſſuros: ſi dederent, cū omnibus quæ quiſq; ferre poſſet abituros. Primū ſe imperata facturos negauerunt. Deinde ubi tantam manū circūfundi uiderunt, ſe obtemperaturos dixerunt. Quibus reſponderi iubet imperator, Quandoquidem non ſtatim paruerūt, ſe non relinquere eis, niſi ueſtimenta: ſin punctū temporis in pertinacia præſtiterint, ne libertatē quidem relicturū, nec de nece etiam fore ſecuros, hoc terrore permoti, ſeſe dediderunt, oppidum uero militibus ad direptionē conceſſum. Tu hæc elegantius dicere tentaſti, quod equidē te præſtitiſſe profitebor: niſi in ſingulis quæ mutaſti uerbis erraueris. Quòd uerò pro quādoquidē poſuiſti, cū perſæpe patet q̄ ineptum ſit, tum uero ex ipſa ſerie quæ hæc eſt. Quibus reſponderi iubet imperator, quòd uero nō ſtatim &c. Mutaſti ergo non modo bonū quod nō oportebat, ſed etiā malū. Primo edicto, duo uerba totidē ui*

Edictum. *tia: nā edictū appellare pactiōis uerba cū hoſte, demētis eſt. Cū ſciamus edictū eſſe principis, aut cōſulis, prætoris'ue ac præſidis aduerſus ſubditos, et proprie ſcriptū, & primū nominare, cū alterū nō ſequatur ſuperfluū eſt: nā feciſſe poteſtatē abeūdi nō habet edicti formā, aut denūciationis.* FAC. *In deditionem uene*

uenerant. Et *hic duo uitia, unũ improprietatis ſiue imprudẽtiæ. Quis enim ad illos, qui in eo ſunt, ut ſtatim ueniãt in hoſtium poteſtatem, dicat, uolo ueniatis in deditionẽ, & nõ potius uolo uos dedatis*. Alterum *grãmaticæ uenerant, pro uenerint, quod nullus grãmaticæ paulo ſtudioſior puer dixiſſet*. LAV. *Cernis, ut puerilitatẽ à me in te transfero*. FAC. *Cũ ſingulis tantũ ueſtimentis abeundi ſingulis poteſtatẽ fecit*. LAV. *Quinq; uerba ſex'ue mutata totidẽ uel plura uitia*: Nam *cur cũ ſingulis ueſtimentis, quod ſynceritas hiſtoriæ non habet, cur cum ſingulis? Quaſi nõ potuerint abire, cũ binis, quẽadmodũ ſuperius narratur, ut cũ binis ueſtimentis demigrent, qualia multa ſunt apud hiſtoricos exempla, præterea tantũ ocioſe poſitũ eſt*. Itẽ *ocioſe ſingulis, cum præſertim non ſingulis, ſed uniuerſis minatus ſit imperator, abeundi cur dixeris nõ intelligo, cum à me non memorentur eiecti oppidani, ſed tantum direptũ oppidũ*. Pote*ſtatẽ quoq; facere, pluſquam ſtultiſſimũ eſt dicere, cũ hoc nihil aliud ſit, quàm indulgere muneris loco, alterius arbitrio*. Nunc *non indulgebatur, ut tu uis abitio & fuga, ut migrarẽt ſi uellẽt, ſed imperabatur atq; extorquebatur inuitis*. Et *ais fecit poteſtatem, ille uero nõ fecit, ſed promittebat ſe facturũ poteſtatem*. *Animaduertis, cum in me nihil reprehenſione dignum ſit, in te reprehenſore meo, plura eſſe peccata quàm uerba*. FAC. *Quibus de tertia uigilia receptis cõſcenſiſq;*. Et *hoc quoq; improprie*. Neq; *enim dici poteſt, equos ab illis receptos fuiſſe, q non ueniſſent in hoſtium poteſtatẽ, cũ recipere recuperare ſit, uel periculo liberare*. Cicero *in* Catone *maiore*: Nam *niſi amiſiſſes, ego nunquã recepiſſem*. Vergilius, —*Fruges'q; receptas* Et *torrere parant flãmis &c*. LAV. *Quid præcipue in hac pecude coarguã? ſtultitiam'ne, an calũniã, an imperitiã, an uecordiã? Sultitiã quidẽ, q, cũ exponat recipere eſſe, uel recuperare, uel periculo liberare: negat equos receptos, qa nõ uenerint in* Poteſtatem facere.

 hoſtium

hoſtium poteſtatem,hoc eſt,quia non ſint recuperati. Quid ſi *periculo liberati,ut certe fuerunt?ſed eſto nõ fuerint:Cur tuæ interpretatiõis,tam ſubito te cæpit obliuio?Cur,tanq̃ cõſequẽs ſit ac neceſſariũ,collegiſti:ſi recuperati non ſint,receptos dici non poſſe?nõ addẽs illud,nec in periculo fuiſſent.Sed uidelicet id addere manifeſtæ calũniæ erat.* Licet id *ſignificatũ uelis,ut non recuperatos, ita nec liberatos periculo fuiſſe,cum ego ſic ſcripſerim.*Verum *cũ equos inedia ac labore cõfectos,& præ ſertim nocturno ignotoq; itinere adigere uix poſſent,delituerunt in colle quodã,equis in prato,ut quieſcerẽt,paſcerentq;, alligatis.Quibus de tertia uigilia receptis cõſcenſisq;.*Nũquid *minori in periculo fuerũt fruges,quas nunq̃ domini reliquerãt, quàm equi,quos domini uicti fugienteſq; dereliquerant?* Vides *ſtultiſsime calũniator,ut ex tuis te uerbis cõuinco?*Vides *ut tibi ipſi nõ conſtas?*Vides *ut ſignificatũ uerbi, quod docere uis, ignoras?An nõ legimus recipere ferrũ pectore,recipere pecunias,recepere alimẽta,recipere doctrinã,recipere quod ſuũ eſt,*

Recipere. *recipere ſe domũ?* Vnde *receptores dicti ſunt,& receptui canere.Liuius lib.*XXXV. Recepti *deinde ab ijs, ut neceſſarios hoſpiteſq; alloquerentur.*Et *in* XXXVI.Et *q̃ nihil in* Annibale *auxilij ad receptos in fidẽ tuendos eſſet.*Et *in* XXVII. Ea *primum captus eſt murus obuiantibus recipiẽtibuſq;* Brutijs, *& tranſcẽſum in urbẽ eſt.*Lucius Florus *de* Sexto Tarquinio *ad hoſtes ſe cõferẽte ait:*Cui *à* Fabijs *ut uoluerat recepto.*Cæ*ſar cõmentariorũ* VII.Copias *omnes, quas pro oppido collocauerat,in oppidũ recepit.* Sed *quid exemplis in re apertiſsima opus eſt?tuo potius ad iudicandã uecordiã tuã utar:*Non'ne *tu poſterius his uerbis ſcribis?* Si *rex me rurſus recipiat in eius gratiã.*Cur *igitur ò bipedũ nequiſsime nõ dicantur eadẽ ratiõe*

Aſconius. *hi recepiſſe ſuos equos:*Audi *nũc quid uir facũdiſsimus* Aſconius Pedianus *ſcribat,ſuper locũ illũ* Ciceronis *in* Verrem*?* Ego in

hoc

hoc iudicio mihi Siculorũ cauſam receptam, populi Romani ſuſceptam eſſe arbitror. Suſcipitur totũ, recipitur pars: ſuſcipitur aliquid propter ſe, recipitur propter aliud. Addam quam differentiam Plinius inter recipit, & accipit notat, inquiẽs in IIII. Suſcipi. Recipi. Recipio. Accipio.
Hac labitur Peneus uiridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus auiũ cõcentu, accipit amnem orcon nec recipit, ſed olei modo ſupernatantem, ut dictũ eſt ab Homero, breui ſpatio portatũ abdicat: pœnales aquas diriſq; genitas argẽteis miſceri recuſans. FAC. *Reliquas uirilibus partibus inter ſe diuidendas cenſuit. Virilibus partibus nunq̃ legi, quod meminerim, nec Latine puto in hãc ſentẽtiam proferri poſſe, ſed uiritim et æquis portionibus crebro reperi. Pro uirili enim parte idem eſt, quod pro uiribus meis.* LAV. *O Panhormita, qui te Iuriſperitũ uocas. Nam de Fatuo qui parum legit, qui minus meminit, qui nimium quod eſt putat, nõ miror, tu nunq̃ duntaxat in Iure ciuili legiſti uirilibus partibus, ſiue uirilibus portionibus (nã idẽ pollet pars & portio, ut pro uirili parte & uirili portione.) Vlpianus* XXXVIII. *digeſtorũ Iuſtiniani lib. de hæred. inſtit. Hæc adiectio declarat omnes ex uirilibus partibus inſtitutos. Scæuola lib.* XXI. *de legatis, & fideicom.* II. *Pro partibus hæreditarijs, nõ ꝑ partibus uirilibus. Iuſtinianus codicis lib.* III. *titulo fami. hercif. Inter filios ac filias bona inteſtatorũ parẽtũ pro uirilibus portionibus, æquo iure diuidi oportere, explorati iuris eſt. Idẽ li.* VI. *Vnde legitimi, & unde cognati, nepotibus aui materni pro uirili portione, etiam iure honorario ſucceſſio defertur. Quid plura exẽpla? Cũ Iuſtinianus ipſe ſermonẽ hũc exponat, & uiceuerſa per ipſum exponat. Quorũ unũ eſt lib.* VI. *de cad. tol. Manere hoc apud enumeratas perſonas ſancimus, omni modo pro uirili portione, id eſt, pro numero perſonarum. Alterum inſtitut. lib.* II. *de inoffic. teſta. Vna quarta eis dari poſſit, ut pro rata deſtribuatur eis, id eſt, pro uirili portione data quarta. Nũc ut ad te Fatue reuertar, quo autore*

Viriles partes.

diffinis, pro uirili parte, eſſe pro uiribus? nã mox ſtulte addidiſti, cum idem ſit quod quantũ eſt partis unius, ſiue quantũ ſpectat ad unũ uirum, ſiue quantũ præſtari debet ab uno uiro. ut Quintilianus: Habes Marcelle Victori, *quibus præcepta dicẽdi pro uirili parte adiuuari poſſe per nos uidebantur.* Et qa *dixi hoc pollere, quod pro uirili portione.* Idem alio loco: *Militem hoc eſt plus quàm uerũ.* Iamiamq́; *in acie ſtaturũ, cui pro uirili portione ſalutẽ ſuam patria cõmiſit appellas?* Liuius, *Hæc impenſa grauis eſt, cũ eam plus q̃ pro uirili parte, quemq́; capere principem uidẽt.* Cicero in Philippicis: *Tum me eius beneficio, plus q̃ pro uirili parte obligatũ puto.* Idem in Verrem. *Eſt aliqua mea pars uirilis.* Et Liuius: *Illius gloriæ pars uirilis apud omnes milites ſit, qui ſimul uicerũt ſuæ uictoriæ neminem omniũ mortalium ſociũ eſſe.* Non'ne *palam eſt partem uirilem*

Pro uirilibus. *eſſe eam quæ uirũ cõtingit?* Nam *pro uirilibus ut intelligas errorem tuũ, eſt pro ſuis quiſq; uiribus, quod aliter dicitur, pro ſe quiſq;, ut* Vergilius. *Pro ſe quiſq; uiri ſumma utũtur opum ui.* FAC. Iubet *bombardarũ ictus emittere.* Elegãtius *multo ſi dixiſſes, iubet tormentis muros quati: quod uerbũ à maioribus uſitatum, etiã in conſuetudinem uenit, cum ſit generale uocabulum omniũ machinarum bellicarũ ingentia ſaxa torquentium.* LAV. V*ſitatum inquis maiorum uocabulũ fuit tormentũ, quaſi de hoc nunc agatur, at non in hunc accipiebant illi ſenſum.* Poſteris *quos iuniores uocas, in conſuetudinẽ uenit, quaſi negem nobis eſſe utẽdum. At noua res nouum uocabulũ flagitat, generale illud eſt machinarum ſaxa torquentium, quaſi nõ inopiæ remedium ſit ad generale confugere, uelut ad mutuũ. At*

Bombarda. *ego peculiare & propriũ quæro. Nec tamen quæro, ſed à plurimis in uſum recepto utor, eo quidem audacius, quòd tormẽta è lignis cõpacta erant, unde tormẽta dicta, quibus homines torquebantur, quæ lignea fuerunt. At hoc de quo agimus diuerſæ*

multum

multum & materiæ, & figuræ, & actionis eſt, nec torquens ſaxa, ſed expuens cum ardore & ſonitu. Ideoq; *cõpoſitũ eius nomen ex ardeo, & bombus, Græco quidẽ, ſed iam pro* Latino *apud multos autores uſurpato, quorũ ſunt* Columella, Plinius, Apuleius, Macrobius, *præter poëtas quorũ ſunt* Lucretius, & Perſius. Quominus *debes deſpicere, ut ineptũ*: Nimis *longum ſit: ſi enumerem noua à poſterioribus excogitata nomina, nouis rebus accõmodata, uel ne cæteras ſcientias arteſq; enumerẽ in ipſa re militari, quale eſt apud* Vegetiũ Matiomarbuli *& obiæ telorum genera, ueteribus inaudita, aſpectu incognita.* Et *certe nihil iniquius eſt, quàm ad generalia ſemper, & impropria cõfugere, & hanc uerborum inopiam pati malle, quàm ſuum (ut quæq; res naſcitur, ſicut in hominibus fit) attribuere nomen, & ingenioſum inuentum propriæ appellationis honore fraudare.* Multa *in hanc rem repeti poſſunt ex oratoriæ artis præceptoribus, ſed* Horatio *contentus ſum, qui ait:* Bombus. Matiomarbuli. Obiæ. In arte.

Vt ſyluæ folijs pronos mutantur in annos,
Prima cadunt, ita uerborum uetus interit ætas.
Multa renaſcentur que iam cecidere, cadentq;
Quæ nunc ſunt in honore uocabula, ſi ualet uſus.

Deniq; *libellum, de nouis rebus antiquitati prorſus ignotis cõdidi, ubi de hac quoq; feci mentionẽ, teſtatus neceſſe ſcriptoribus eſſe, uti ipſarum rerũ uocabulis iam uſu receptis.* Ex *quo conſtat id quod feci conſilio, arte, neceßitate, publica autoritate feciſſe.* FAC. Vt *uenator fecit, qui diſpoſitis per diuerſa loca retibus, interdũ plus prædæ nanciſcitur, ubi minus opinabatur.* Et *hoc quoq; uerbo nanciſcitur imprudenter uſus es, ſicut etiã alibi.* Nanciſcitur *enim q acquirit, nactus uero qui inuenit: nec eſt mirandũ cũ fruor quoq; fretus eius participiũ, & adipiſcor atq; adeptus ſignificato differãt.* Fruitur *enim literis q fructũ ex eis capit, fretũ uero alieno conſilio cõfiſum dicimus.* Libellus Vallæ de nouis. Fruor. Fretus ſum.

Lau.

LAV. *Satis abundanter tibi ſuperius de hac re ſatisfeci,nunc tantũ dixerim,fruor nõ ſignificare fructũ capio,ſed uoluptatẽ: nec fretũ pro cõſilio tantũ alieno cõfiſum,ſed interdũ ſuo:nec tantũ pro cõſilio cõfiſum,ſed nõnunq̃ uiribus,doctrina,amicitia,cæteriſq́; id generis.* FAC. *Vt qui uagi palãteſq́; perſequẽtibus hoſtibus abierant,longius ueſtigia nanciſcuntur.* Iterũ *in eundẽ errorẽ incidiſti indocte.* LAV. *Fateor me indoctũ,niſi te indoctiſſimũ probaui.* FAC. *Et odia cõciliationẽ recipiunt.* Re*conciliationẽ dicere debuiſti,nobilis grãmatice.* Concilior *enim regi exempli gratia,ſi illi ignotus in eius gratiam uenio.* Recõ*cilior autẽ regi,ſi qua de cauſa mihi iratus,depoſita ira me rurſus recipiat in eius gratiam.* LAV. *Cur te infelix eleboro non purgas?an expectas dũ* Hippocratẽ *ad curationẽ tui uocemus, ſicut ad curandũ* Democritũ Abderitæ *fecerunt?* Et *illũ quidẽ ſanæ mentis, ut & Hippocratis & ipſius literis conſtat, ciues*

Concilio & reconcilio.

ſui ſanatũ uolebant:te uerò planè inſanũ ac furioſum,ciues tui non alligãt,nec ad medicũ trahunt. Ais reconciliationem fuiſſe dicendũ,nõ conciliationẽ,quaſi de is qui ex amicis inimici facti ſunt ſentiam,& de omnibus qui inter ſe odia gerũt. FAC. In*uidia nullo pacto cõciliari poteſt.* In *idem uitiũ imprudẽs iterũ incidiſti,recõciliari enim,nõ cõciliari potius dicere debuiſti,ſed melius & magis proprie mitigari & ſedari.* LAV. Iterũ *dico cur te non purgas elleboro?* Quomodo *poteſt inuidia recõciliari,cum de odijs dicatur reconciliatio,& tamen inuidia pro inuidis ponitur,ut odia pro ijs qui odia gerũt.* Horum *animos non recõciliãdos,quia nec amici forſitan nec inimici fuerũt:nec mitigari ac ſedari,quia irati fuerũt,ſed cõciliari nobis dicendũ eſt.* FAC. *Et hoc peius nocere poteſt.* Neq; *elegãter neq; recte dictum,nõ enim peius nocere,ſed grauius,uel uehemẽtius poteſt.* LAV. Quãtum *præſtaret,ſi apud me ageres diſcipulũ,q̃ magiſtrum.* Nam *hæc in elegantijs exempla protuli cũ de bene & male*

Bene.
Male.

& male præciperem, quæ crebro pro ualde ponuntur, ut de peius. Cicero de oratore: Habetis orationē bene lōgā. *Plautus in aulularia :* Nimis male timui. *Cicero in* Bruto : Addebatq́; *etiam, idq́; ad rē pertinere credebat ſcriptores illos male mulctatos, id eſt ualde, & quaſi bene mulctatos, ſed in malū ſuum.* Ideoq́; *nō bene dixit, ſed male.* Idē *in* Philippicis. Quo neminē *ueterū peius oderūt.* Terētius *in* Adelphis: Illud *rus nulla cauſa tam male odij, niſi quia prope eſt.* Ouidius Heroidū: *Peius adulterio turpis adulter obeſt.* Igitur *idē eſt peius obeſt, qd', peius nocet, id eſt, magis & uehementius nocet, non modo recte, ſed etiā eleganter dictū, qd' tu prauus & barbarus ignoraſti.* FA. Vbi *ſub oculis hoſtis fuit, q̄ occultiſsime poterāt ſubſequūtur, ut lateant credentē ſe latere alios fallantq́; cū fallit.* Pædagogicus *ſanè & obſcurus ſermo, quē nō emendaui: quoniā talis eſt, ut ne* Oedipus *quidē qui ſphingi interpres fuit, illū ſi reuiuiſcat intelligat.* LAV. Nunqd Pædagogicū *eſt, nō intelligēter loqui, & perobſcure?* Quod *ſi ita eſſet, tu profecto omni tua uita* Pædagogus *itelligere deberes.* Quēadmodū *eſt in ueteri puerbio, balbos balbi intelligūt.* Neſande, *hæccine perobſcura et ænigmatica ſunt uerba?* Hos *barbari equites cū uiribus freti, tū improuiſo aduētu ſperabāt ſe oppreſſuros, interceptaq́; re frumētaria ſtationē retēturos, uſq; dū, aut rex auxilia miſiſſet, aut ſibi aliàs manere cōducibile uiſum eſſet.* Obſeruato *itaq́; tēpore p occultos, trāſuerſosq́; tramites eunt, inueſtigaturi eorū iter, idq́; odorati, mittunt breuiori uia ad ſtationarios imperiū, docentq́; quid acturi ſint.* Ipſi *coacto raptim ſuorū globo ueſtigia inſeq̄ inſtāt, & ubi ſub oculis fuit hoſtis, q̄ occultiſsime poterāt ſubſequūtur, ut lateant credentē ſe latere alios, fallantq́; cū fallit.* Quid *hic* Oedipo *eſt opus? Cum enim hoſtis latere uult eos qui in ſtatione erant, ut incautos opprimeret, alia Chriſtianorum manus à tergo inſequens cum latuit, uolentemq́; fallere,* Peius.

feſellit

fefellit. Quale eſt apud Iuſtinum: Itaq; *inſidiæ in inſidiatorem uerſæ,& qui ſe ſecurum aggreſſuros putabant, ijs ſecuris in itinere & peruigilio noctis fatigatis occurſum eſt.* Tu uero ele-

Oedipus. *gantius,qui* Oedipum *ſphingi dicis interpretẽ fuiſſe,quia unũ ſibi propoſitum à ſphinge ſoluit ænigma,* Verũ *quandoquidem*

Sphinx. *neſcis* Oedipus *eſſe, conſideres an ſphinx potius ſis,qui mihi uelut iter facienti occurris,& uerborũ nectis ambages.* Et ego *tuus* Oedipus *non modo ſapientior te,ſed etiam fortior,qui te graſſantem in uiatores mea manu compeſcam.* FAC. Inflato *torrenti.* Melius,*aucto imbribus.* LAV. Quid de Liuio *ſentis, qui ait? Vulturnus amnis inflatus aquis & præceps,*Nolano=*rum,atq; Acerranorũ agros tenebat.*Hoc in XXIII. Idem in XLI. *Sed quia profectos ab domo inexplicabiles cõtinuis im=bribus uiæ,& inflati amnes tenebant.* FAC. Vt *illi loquuntur duabus leugis.*Hoc *modo uulgaris loquitur,nõ illi qui ſe erudi tiſſimos profitẽtur.* LAV. Imò *hoc modo* Fatui *reprehendũt.*

Non'*ne ut* Cicero, Quintilianusq; *præcipiũt,quia durũ uideba tur hoc nomẽ,temperaui ea præmunitione,ut illi loquũtur,qđ*

Mile. *ſatis erat ad inauditũ,& barbarũ uerbũ molliendũ?* Nunc *nec*

Leugæ. Paraſangæ. *barbarũ,nec inauditũ eſt: ut cæteros omittã,audi* Hieronymũ

Raſtæ. *in* Ioel *dicentẽ:*Nec *mirũ, ſi unaquæq; gens certa uiarũ ſpatia ſuis appellat nominibus,cum &* Latini *mile paſſus uocent,& galli leugas,et* Perſæ *paraſangas,& raſtas uniuerſa germania, atq; in ſingulis nominibus diuerſa mẽſura ſit.* Vulgus'*ne minu=tiſſime minutorũ,an doctiſſimorũ uſum,autorẽ habeo?* Non'*ne* Xenophon *Græcè ſcribens,itinera dierũ paraſangis metitur? cur ita?quia de rege* Perſarũ,*& ſuo illinc reditu ſcribit.*Silea=*mus* Græca,*quæ tibi ne deguſtata quidẽ ſunt:non'ne* Curtius, *quod ille* Paraſangis,*ipſe ſtadijs facit?quia* Alexãdri Macedo=*nis geſta referẽs* Græco *nomine,quod &* Macedonũ *eſt,ſigni ficandũ putauit:ita ego* Hiſpano *de* Hiſpano *principe loquẽs.*

Eſt autem

Eſt autẽ nomen hoc Galliæ *quidẽ natiuũ,ſed cũ* Hiſpanis *illi cõ= mune.* F A C. Taceo *illud,portentoſa mendacia.* Quòd *portenti ſimilia,aut certè portẽtuoſa ſicut mõſtruoſa dicere debuiſti.* L A. Duo *reprehendis,inſolentiã nominis,& formationẽ: de ſecundo prius agẽdũ,de quo ita accipias,ſic dici portẽtoſum ut lutoſum, cœnoſum,damnoſum,lucroſum,uitioſum,& cætera infinita.* At *enim dicimus mõſtruoſum.* Nunquid *plus unũ in analogia pollet exemplũ,quàm infinita?* Sed *ò unicũ* Priſciani *exẽplar:* Nunquid *ex eo didiciſti in monſtruoſum ineſſe u,quæ in ſolis declinationis quartæ nominibus interponitur? quod ego in elegãtijs tradidi,ut luctuoſus,quæſtuoſus,ſumptuoſus.* In *ſecundæ uerò minime,ut ra moſus,doloſus,lacertoſus: quod certius fit,in neutris exeuntibus in um,quæ nunquã ſunt quartæ & ſemper ſecundæ.* Ergo *mon= ſtroſum triſyllabũ eſt.* Exigis *præter præceptũ analogiæ autori tatẽ?* Certè *nulla eſſe niſi ex poëtis poteſt.* Ne *forte librarij culpã cauſeris,* Lucanus, Monſtroſiq; *hominum partus: hoc tu* Panhor *mita poëtarum decus,nõ animaduerteras,animaduerſurus ſi quo in laſciuo poëta fuiſſet.* Sed *hoc leuius,quippe quòd ad ortogra= phiam pertinet.* Illud *grauius, quòd prius reprehendiſtis, emen= dantes hoc nomen tanquã inſolens, quod,ò cæcum liuorem, non meũ,ſed* Plinianũ *eſt: quoq; pro illius,non pro meo ſum uſus,in= quiens:* Quæ *ne longius reprehendã,ſat erit* Plinium *audire,qui de naturali hiſtoria ait,* Vniuerſa *autẽ quæ de* Hercule,*ac* Pire= ne,*uel* Saturno *traduntur,fabuloſa imprimis arbitror: quæ iterũ appellat portẽtoſa græciæ mẽdacia.* An *deſideratis aliunde exem pla?* Cicero *pro domo ſua:* Hũc *tu portentoſa peſtis exulẽ dicere auſus es?* Et *in ſecundo de diuinatione:* An *uerò illa nos terrent, ſiquãdo aliqua portentoſa,aut ex pecude,aut ex homine nata di= cuntur: ſed quid ago quaſi* Plinio *patrociniũ præſtare debeã,qui hoc uocabulo uſus eſt,nõ ego,itaq; deſino repetere exempla.* Il= *lud uobis dictũ uolens pauciſſimarũ literarum lectione cõtentus,*

Oſus finita.

Monſtroſus.

Portentoſus.

L quia

quia apud Ciceronẽ pro ligario: Portenti ſimile eſt qđ' dicã, exi-
ſtimaſtis nunquã apud eundẽ, imò apud aliquẽ reperiri portento-
ſum, quod ſic eſt quadriſyllabũ, ut monſtroſum triſyllabum? Et
illud, Ob factioſam potentiã, qđ' ob factionẽ & potentiã. An uis
factioſum nõ inueniri ſicut portentoſum? An idẽ eſſe ex factione
Hippagines. *& potẽtia, quod factionẽ & potentiã?* FAC. *Et illud, duæ Hip-*
pagines, quod duæ actuariæ, uel uectoriæ naues. LAV. *Quid te*
imperitius, qui & Hippagines reprehẽdis, quas Pompeius Feſtus
ait eſſe naues, qbus equi uehuntur, quas græci ἱππαγωγοὺς *uo-*
cant, & pro illo actuarias uectoriasq́; ſubſtituis, quorũ ſecundũ
aut non inuenitur, aut inuſitatum eſt. Cũ apud cõmentarios Cæ-
Vectoriæ. *ſaris ſemel pro actuarijs ſcribatur Vectorijs, quæ falſa te ſcriptu-*
Gerariæ. *ra decepit, ubi minus erraſſes ſi legiſſes gerarijs: ut Plautus in*
mercatore, Aedificat nauim gerariam, & merces emit. & pri-
mum multũ differt ab ijs nauigijs, quibus equi tranſportantur,
quod intelligas, licet, ex uerbis Marcelli libro digeſt. Iuſtiniani
XLVIII. *de capt. & poſtl. red. ab hoſt. Nauibus longis atque*
onerarijs, propter belli uſum poſtliminium eſt, non piſcarijs, ut
ſi quas actuarias uoluptatis cauſa parauerunt. Nonius quoque
Actuariæ. *Marcellus exponit inquiens: Actuariæ nauiculæ celeres dictæ, q́*
cito agi poſſint. Salluſtius tertio hiſtoriarum. Ad hæc piratica
actuaria nauigia, Siſenna: Quibus occiſis actuarias, ad uiginti
milia, & cõplures onerarias incendunt. FAC. *Et illud poëticũ,*
Acre prælium ſurgit. Quod oritur dicendum fuit eleganter ſcri-
bendo. LAV. *Ò caper, ne dicã capram, qui fieri poteſt, ut quia*
poëtice quid dictum, ſit inelegans: quaſi poëtæ cæteris ſcripto-
ribus loquantur incultius, & non potius excultius? Eſt́ne poëti-
cum, profer agedum aliquẽ poëtam ſic locutum? Eſt́ne poëticũ?
num magis præliũ exarſit, quàm accenſum eſt? nõ opinor. Atqui
ſæpe legimus bellum exarſit, & pugna atrox accenſa eſt: etiam
in proſa. Licet, ut ait Quintilianus, Hiſtoria quaſi carmen ſolu-
tum eſt.

tum eſt. Eſt'ne poëticum, & ſupra proſam orationem? At ego dabo tibi ex quotidiano uſu exemplum. Si exurgat aduerſus me præliũ, in hoc ego ſperabo. F A C. *Præterea & illud:* Hac car*ne ſe exercitus ea nocte, quam peruigilem comeſſando & perpotando duxit, in præteritum pauit. Quod eſt præter hiſtoriæ dignitatem,* L A V. *Quid ita præter hiſtoriæ dignitatem duntaxat in uerbis de quibus agimus? quid in ſenſu ab hiſtoriæ natura ac cõſuetudine alienum, infelix calumniator?* F A C. Et *illud:* Ma*gis impie magiſq; inexpiabiliter graſſatur proditio. Quod ieiune & aride à te dictum eſt.* L A V. Eo'ne *inquiſitionis progrederis, ut de ieiunitate & ariditate agas? modo ſaturare orationẽ & ſaginare, ſeu locupletare me doceas, hoc non facis. Quãquã, quid ieiunitas ariditasq; ad elegantiam? Quomodo è ſingulis uerbis elucet ubertas dicendi uel ſynceritas? Quomodo, ut ad literam uerba ſubijciam, ieiune arideq; diſſerui? Qui ex tanto & tam præſenti diſcrimine erepti animos tollebant, ferocioresq;, quaſi uiciſſent, ſe oſtentabant, deum pro ipſorum cauſa pugnare iactabant,* N*am numen affuiſſe, nõ caſum aut fraudẽ interceſiſſe exiſtimabant, omnino nuſquam magis impie atq; inexpiabiliter proditio graſſatur, quàm in bello contra religionis hoſtes.* V*bi quæ ſibi ſucceſſerunt proſpera, ſcelere noſtrorum, ea diuinitus eueniſſe interpretantur, tegente proditione: in poſterum quoq; tempus eo qui ad prodendum noſtros ſolicitauit, atque induxit.* H*æccine tibi uidentur eſſe dicta ieiune & aride? uir digne patibulo, qui alia uerba ſubtrahis, alia commutas, qui dimidiatũ ſenſum profers, ne uere iudicare poßint ij, quos de hac ipſa re uis iudicare?* F A C. Et *illud propter diſſuetudinem ruſticorum ab agris. Quod propter intermiſſam agrorum culturam dicendum fuit.* L A V. *Quaſi uero niſi uno tantum modo quid eleganter dici nequeat, cum ſuperius iſto modo locutus ſim, quem modum tu imprudentißime uis eſſe mihi ignotum: uarianda fuit figura di*

L 2 *cendi.*

cendi.Et nihilominus aliud eſt intermiſſam eſſe culturam. Nam poteſt intermitti illa,non migrantibus ruſticis,ut frequenter euenit metu latronũ,aliud ruſticos diu abeſſe. Quod ego ſignificaui inquiens: Cũq; in agrum hoſtilem peruentum eſt,magna uis ferarum excitata eſt è conſuetis locis propter diutinam, ut fit in bello,diſſuetudinem ruſticorum ab agris. FAC. *Et illud: Fugatæ atq; exterritæ, quod præpoſtere protuliſti.* LAV. *Hoc neq; ad elegantiam, neq; ad dignitatem pertinere, ut ſuperiora quoq; & ſequentia pleraq;,taceo : tantum dico an uere reprehendas ex ipſa uerborum inſpectione conſtare, quæ hæc ſunt: Quæ feræ ab agmine armatorum in quod inciderant fugientes, cum in aliud & ſub inde aliud fugatæ atq; exterritæ hominum uociferationibus,tandem conficiebantur:aut uiuæ præſertim defeſſæ fugitando in poteſtatẽ multorum manusq; ueniebant. Nõnne prius fugatæ ſunt quàm exterritæ, & hoc ipſo exterritæ, ꝙ fugabantur,præſertim defeſſæ? Nõ enim dicuntur timentes,quaſi ſua ſponte,ſed ab alijs territæ atq; exterritæ fugantibus ac uociferantibus,niſi uis,ut hebes es & inſcius,poſtquàm fugere cœperant,nõ potuiſſe exterreri.* FAC. *Et illud. Ab agmine armatorum fugientes. Quòd,agmen fugientes,dicere honeſtius fuit.* LAV. *An fugere ab hoſtibus,fugere à dominis,fugere à loco, inuſitatus eſt ſermo? Cicero de Senectute: Libenter enim iſtinc, ſicut ab agreſti,ac furioſo domino profugi. An quia fugere,utputa à domino,ſignificat apud dominum fuiſſe? ut ita ſit, nõnne apud armatos feræ uideri poſſint fuiſſe,cum dicantur in illos idẽtidem incurriſſe?* FAC. *Et illud. Ad capiendam uenationem. Quod dicendum erat ad capiendam prædam. Sileo quàm elegãs ſit aues appellare exercitus prædã.* LAV. *Infinita exempla ſunt ubi uenatio pro re quã uenando capimus uſurpatur. Liuius: Apud quem ſolſtitiali tempore comite, accepti, cum miraremur unde illi eo tẽpore anni tam uaria & multa uenatio. Cornelius Celſus de medi*

Venatio pro re quam uenando capimus.

de medicina lib. I. *Venatio duriq; piſces, & ex domeſticis animalibus aſſa caro maxime iuuat. Et alijs compluribus in locis. Quintilianus: Quod omnibus naſcitur induſtriæ præmium eſt, ſicut uenatio & aucupatio. Frontinus: Venatione quoq; & pecoribus quidã literas membranis mandatas. Paulus de act. empt. & uend. Veluti cum futurum iactum retis à piſcatore emimus, aut indaginẽ plagis poſitis à uenatore, uel patheram ab aucupe. Idem de hæreditate uel actione uendita, Nec enim alea emitur, ut in uenatione. Vides ut iactum, ut indaginem, ut aleam uendi dicitur, ita etiam uenatio haberi, comedi, præmium eſſe, mitti, emi? quid etiam capi? quod adeo planum eſt, ut etiam legamus in Geneſi: Iſaac filio ſuo ſic iubentem: Affer mihi de uenatione quam cæpiſti.* F A C. *Et illud, Mœnia includens. Quod, urbem circũſidens dicendum fuit.* L A V. *Hæc mea uerba ſunt. Eumq; foſſa primũ & uallo, in ſequentibus diebus per ocium muro ac maceria ad ſtaturam hominis circũdedit. Idem ferè in inferioribus. Ferdinandus munitionibus quantum dabatur mœnia concludens, crebra nunc huc nunc illuc oppidanorũ eruptione opus diſtincte à tergo partim uncti Carri claudebant, partim foſſa & uallũ. Eſt'ne igitur hoc circunſidere mœnia an concludere, impudentiſsime Therſites?* F A C. *Et illud. Alij totidẽ latebant. Quod abſq; ea particula alij proferri debuit.* L A V. *Quid? non poſſunt alij eſſe, & non totidem? Sed ne multis, audi Horatium: Mille talenta rotundentur totidem altera, porrò Tertia ſuccedent.* F A C. *Et illud. Alibi effuſa fuga, alibi confuſa fuga: Quod cõfuſe protuliſti.* L A V. *Bis'ne ego fuga dixi ſcelerate, an ſemel ſic? Iam omnis ex inferioribus caſtris exercitus ſe proiecerat, & alibi effuſa, alibi confuſa fuga petentem tuta hoſtem inuenit. Tu tu falſariorum impudentiſsime cõfuſum ſermonem reddidiſti, ſi tamen confuſa potius huiuſmodi quàm parum terſa habenda ſit oratio. Tu itaq; eam inquinaſti, idq; malitia non errore. Nam deum teſtor,*

ſtor, qui & tui facti & mei teſtis eſt, atq; iudex, mirari me, quomodo errare potueris, ut bis fuga legeres, quod ſemel eſt ſcriptũ? FAC. Omitto & illud, Ad certius explorandũ. Quod ad explorandũ tantũmodo dici debuit. LAV. Quid ſi explorauerunt quidem miſſi qui miſſi erant, ſed imperator exigit explorari diligentius? nõ dicemus certius explorari, niſi ſtoicari uolumus, ut nihil uero ſit uerius, nihil bono melius, nihil pfecto perfectius, nihil certo certius: dij te perdant, ut regulus dixit, Simia ſtoicorum. Quod ſi ad cõmunem loquendi conſuetudinẽ fari uolumus, quis hunc ſermonẽ reformidet? imò quis reformidauit unquam? Liuius lib. III. Speculatores mittendos cẽſere, qui certius explorata referant. Et in X. Et quanquam ſimilia ueris erant, certius tamen exploranda ratus dimittit equites. Quot iam locis, cũ detrahere mihi uis, ſummis & immortalibus uiris detraxiſti? FA. Et illud: Poſcentium miſericordiam. Quod ueniã petentium dicere debuiſti. LAV. Vt proxime Liuium, ſic nunc, Ciceronem cum cæteris reprehẽdis, qui ait pro Milone: Quid reſtat igitur, niſi ut orem, obteſterq; uos iudices, ut etiã miſericordiã tribuatis fortiſſimo uiro, quam ipſe non implorat. Ego etiam repugnãte hoc & imploro & expoſco. Et paulo poſt: Eorumq; nos magis miſeret, qui noſtram miſericordiam non requirunt: quàm qui illam efflagitant. Et pro Murena: Veſtram fidẽ obteſtatur, miſericordiam implorat. Adde quòd indecens nomen erat hoc loco uenia, cũ non ſe peccaſſe, ſed miſerabiles eſſe illi faterentur. FA. Et illud: Cibum quem poterant, deinde quietem capiunt. Quod, deinde corpora curatum abeunt, dicendum fuit. LAV. Cur ais curatum abeunt? cum ego non ſignificauerim abeuntes, ſed manentes, his uerbis: Sicq; diſpoſitis qui obſeſſos, & qui pecora in paſcuis cuſtodiebant, cibum quem poterant, deinde quietem capiunt, lucemq; expectant, tunc quid conſilij ineundum ſit deliberaturi. Cur ubiq; deprauas aut uerba aut ſententias meas? Præterea

Miſericordiam.

Venia.

terea quid opus fuit iſta emendatione? Certè quod aut quietem pro ſomno accipi negas, quo uerbo omnes libri ſcatent, aut ca= pere ſomnum reperiri: quod cum alibi, tum apud Ciceronem *eſt pro Sexto* Roſcio: *Somnū ſtatim capere potuiſſet.* Non *fuit igi= tur cauſa cur uerba mea & latina, & nitida, & uſitata mutares, niſi ut oſtentares te tanquā elegantem: uir impudentiſſime, leuiſ= ſime, ineptiſſime.* Nam *ut intelligas quanto in errore uerſaris: qui uis curare corpora, idē eſſe quod dormire, ante curamus cor pora, quàm ſomnum petamus: quinimo ſi quid differentiæ eſt in= ter hoc & cibum capere, prius ſit curare corpora. An non cum lauamur, inungimur, cæteraq; naturæ neceſſaria facimus, corpo ra curamus? Si negas, audi* Curtium: *Protinus regi corpus forte curanti, quid index detuliſſet oſtēdit. Certe rex tunc nec cibo re= ficiebatur, nec dormiens audire potuiſſet.* Ergo *aut lauabatur, aut ſimile quid agebat.* Q*uod quale fuerit, ex loco illo eiuſdem autoris apparet:* Aegyptij Chaldæiq; *iuſſi corpus ſuo more cu= rauerunt, hoc de* Alexandri *cadauere, cū dicatur, palàm eſt etiā aliud quiddam eſſe curare corpus, quàm cibo reficere, quod in uiuis antequā cibus capiatur fieri debet, prout declarat alibi idē autor, cū inquit:* At *ille thoracē adhuc indutus, nec ante cibo eſt refectus, aut priuſquam ueniebat exercitus conſtitit: nec ante ad curandum corpus receſſit, quàm præterierant qui agmen duce= bant.* Perinde *atq; dixiſſet, nec ante ad focillandum corpus re= ceſſit, nedum cibum non ſumpſit, quod poſt focillationem fit.* N*am de ſomno ſentire ſtultum eſt, præſertim dicente* Liuio: *Corpora curare, ſomnoq; operam dare, ut primis tenebris conuenire ad ſignum poſſent.* Iterum: *Cæteris ſignum dari iubet, ut mature corpora curarent, quietiq; darent, nocte in expeditionem eundem eſſe.* Q*uid multa? quàm ridiculum ſit ſen tire idem eſſe curare corpus quod dormire, cum nihil admo= dum curent qui dormiunt?* Interdum *etiam ad cibos ſpectat,*

Quies.
Somnū capere.
Curare corpus.

 ut idem

ut idem, Pedeſtris pugna par animis magis quàm uiribus erat, quoniam recentes Penus paulo ante curatis corporibus in prælium attulerat: Contra, ieiuna feſſaq; corpora Romanis & rigentia gelu torpebant. Et alibi apertius: Curati cibo, corpora quieti dant. Nónne propè mea uerba hæc ſunt? Nónne à curatione corporis ſomnus excluditur? Et tu me uis dicere debuiſſe, Cibum quem poterant capiunt, deinde corpora curatum abeunt. Cum corpora curare ſit, ut iam concludam & te magiſtrum meum doceam, atq; dedoceam, agere curam corporis uel cibo potu'que, uel alijs quæ neceßitas naturæ deſiderat antequàm dormias. F A C. *Et illud? À ſocijs uideri, ab hoſtibus non uideri poßimus. Quod incompoſite protuliſti:* L A V. *Cur incompoſite, uir prorſus incompoſite? qui etiam ignoras quid ſit compoſitio, de qua tanquàm de difficillima parte oratoriæ artis, tam multa Cicero Quintilianusq; præcipiunt. Nam tu de ea ſentis, de qua idem Cicero nondum ſatis perfecte loquitur in libris ad Herennium in* XIIII. *uerbis: Quos tu mihi libros ab autore ſuo non probatos uelut ſcholaſticos, ſcholaſticus ipſe, ſemper ingeris & inculcas. Quo palàm declaratur te cætera multo potiora neſcire.* F A C. *Prætermitto & illud: Sed tantus propriæ ſalutis metus. Quod dicendum erat, Sed tanta recuperatæ ſalutis lætitia.* L A V. *Quis credat ne plura reſpondeam ſtulto, pro lætitia metus, pro recuperatæ propriæ me dixiſſe? Nã emendare nil aliud eſt quàm teſtari, hoc non in illo modo fuiſſe illi quẽ emendas dicendum faciendum'ue.* F A C. *Et illud. Aut ritu pecudum caprarumq; mactabunt. Quod, ueluti pecudes caprasq; mactabunt.* L A V. *Quid repræhendis? an quòd ritu pecudum dixerim? At Liuius ait: Cibo uinoq; raptim hauſto repleti, ubi nox appetit, propè riuos aquarum ſine munimẽto, ſine cuſtodijs, paſſim ferarum ritu ſternuntur. An quòd ritu ad ſuppoſitum refertur? Atqui idẽ nihil intereſſe demonſtrat in appoſito, inquiens:*

Lib. ad Heren. putat Ciceronis.

Nos hic

Nos hic pecorũ more per extimos ſaltus, deuioſq́; colles exerci tum ducimus: nam ritu pecorum ut more pecorũ dici poſſe modo oſtendimus. Sed quid aliud ſentias? neſcio: imò nec tu quidem ſcis quid aut loquaris, aut ſentias, ut ineptus ſim ſi ambages tuas diſcutere pergam, licet uteris tua natura cũ ſphinx ſis. Verũ *ut uideo in hydram cõuerteris: cuius exciſis ſingulis, plura capita ſuc creſcũt.* Itaq; *ſphingi*, Oedipus *fui: hydræ*, Hercules *ero.* F A C. Et *illud poëticum.* Conuoluens *flammeas pilas.* Quod, *late iactans incendia.* L A V. *Cur ita poëticum?* Interroga *eos qui me rem geſtam edocuerunt, num fuerint pilæ flammeæ, quas in cœlum rapiebat incendium?* Et *ſanè ex ipſa narratione quid ego ſignificauerim euidenter oſtẽditur.* Hæc *enim ſunt uerba mea.* Nec *uulgari igni, ſed incendio agebatur, cui aqua obſiſti non poteſt.* Is *igitur coria ac cætera incendia adeptus, ſiue ipſo humore ale retur, ſiue repelleretur, cum horriſono ſtrepitu in cœlum, quo ſagittæ mitti nequeant, aßiduo ferebatur, conuoluens flammeas pilas, humano capite maiores.* Cur *tu ſycophanta hoc reticuiſti, humano capite maiores? quod de incendio conſueto me non dixiſſe manifeſtum eſt, ubi nihil ſimile pilæ eſt: præterea flamma & incendium ignis eſt, ut abſurdum fuerit futurum ignis conuolueus flammã, in quẽ loquendi modum ipſe emendator incidiſti, ignis actans incendia: in quo ſi nihil aliud, id certè uitij quod poëticũ eſt id quod in me tu neſcio an malignius an imperitius reprehendiſti.* F A C. Et *illud.* Sagittabatur. Quod, *dum ſagittis præcipue hoſtes inceſſebantur.* L A V. Hæc *mea uerba ſunt:* Et *in eos undiq; ab oppidanis ſagittabatur.* Tu *pro ſagittabatur cõmutas inceſſebantur, quaſi ſagittare non reperiatur cum legamus etiam artem ſagittandi.* Præterea *cur uerba aut addideris, aut ſuſtuleris, aut mutaueris, num calumnia magis an dementia fuerit, alijs iudicandum relinquo.* F A C. Et *illud.* Templũ *mugiebat.* Quod *reſonabat, uel ſonitu complebatur dicere debuiſti.* L A V. Hæ

Sphinx. Hydra.

Panhormita. *ſunt annotationes Panhormitæ, qui ſe poëtam uulgò nominat, qui ſi ſciret, quouſq; licet oratori atq; hiſtorico metaphora, non ita male inſtructum in forum ad iudices ſuum Fatuum dimiſiſſet. Nolo de natura metaphoræ impræſentiarum diſputare, cū nemo uel iniquiſsimus rerum iudex ſit (ni fallor) probaturus hanc trāſlationem quam Fatuus calumniator deprauat, omiſſa parte uerborum, quæ hæc ſunt: Multi in templum, multi in arcem confugerunt. Sed multo magis præſes arcis, quàm deus, præſes templi, implorantibus opem tulit. Nam & auidius noſtri rapinæ gratia ad templum properarunt, & locum illum magis conſentaneum talibus uictimis exiſtimarunt. Natabant omne humano cruore pauimentum, & gemitu morientiū templum mugiebat. Quid ergo mirum, ſi ex confuſo multorum hominum gemitu templum mugire dicatur, præſertim ubi ſit mētio uictimarum?* FAC. *Omnia enim iſta ut leuiora tranſeo.* LAV. *Sed ut ipſe leuiter tranſirē non effeciſti, homo leuiſsime.* FAC. *Sed de elegantiæ tuæ uitijs ſatis in præſentia dictum eſt.* LAV. *Cur paulo ante dignitatis feciſti mentionem, ſi tantū de elegantia agebas? Sed uelim doceas, quæ ſint elegātiæ uitia. An uitium illa eſt, uir nullius prorſus elegantiæ ſummæq; ſtultitiæ, dementiæ, ac malignitatis, in quo uidere licet id quod poſt homines natos in nullo contigit, contigiſſe ex propè infinitis erratis, quæ in opere quāuis nondum edito, uixq; dum condito, te probaturum pollicebaris, nullum hactenus probare potuiſſe. Sed cum hoc efficere niteris, non in totidem, ſed in quadruplo peccatorum numero eſſe conuictū, qualis etiam in ſequentibus conuinceris, ut non modo pœnam talionis des, calumniator, uerū quæ furibus pœna conſtituta eſt quadruplum fur ac trifur ſoluas.*

FINIS.

LIBER SECVNDVS DE ERRATIS BARPTOLOmæi Faccij, in notis, quas ſcripſit in Vallam.

CAPVT I.

SI præſcriptum ſeruare accuſatoris in reſpondendo uellem, non de uerbis nunc (ut hactenus feci) ſed de ſententijs diſputarem. Iterũ ad primam controuerſiam, mox ad ſecundam, atque identidem ad tertiam reuerſurus. Nã in ſequentibus inuectiuis ille prorſus quẽ inſtituerat ordinem & ſi ridiculum ac puerilem, de elegantia ac dignitate deſeruit, uerborumq́; atque ſententiarum uitia promiſcue obiecit, quodam modo à ſe ipſo deficiens, & ubiq; inconſtantiæ ſtultitiæq; ſuæ præferens ſigna. Hanc ego perturbationem ideo mihi non ſequendam ſtatuo, ut etiam, ſi iſte ab inſtituto ſuo quod ſuperius ſæpe deſtituit, non deſtitiſſet, tamen omnia quæ de uerbis opponit ſeparatim refutanda exiſtimarem, quo uelut corpori ſua redderẽ membra, neq; uni tantum corpori, ſed duobus, uerborum alteri, alteri ſententiarum. Siquidem cum uniuerſa quæ de uerbis, ex ijs quæ de ſententijs obijciuntur, per me extrahentur, unumq́; in agmen cõtrahentur, quæ reliqua ſunt & ipſa unum ſua ſponte corpus & agmen efficiẽt: ſtabũtq; ſeorſum atq; altrinſecus duæ quaſi acies, una peditum, altera equitum: contra quas ego meas copias, primum peditum, deinde equitum emittam. Sic enim quantum in utraq; acie roboris ſit dijudicabitur, ſi milites non cum diuerſo, ſed cum ſimili militum genere: ſi non interrupto, ſed continenti prælio: ſi non eodem tempore, ſed diſtributo cõfligent: ſicut iam aliquãdiu pedites confligunt, & in medio certaminis ardore uerſantur. Et, niſi fallor, magna pars hoſtilis exercitus confecta uulneribus iacet. Quo magis feſtinemus quod ſupereſt peditum immit

immittere, ne refrigeſcat pugna, ne ſtricti in dexteris gladij torpeſcant: ne uictoria, quæ in manibus eſt, diutius differatur, felix fauſtumq́; ſequenti auſpicium. Hæc autem ſunt ex ſecunda inuectiua in ſecundum librum meum, ut differamus ultimum in locũ, quæ ex hac cæteriſq́; in mores meos euomuntur. Prius tamen quàm eius obiecta pono, quæ in procemio ſecundi libri peccauit, notabo. FAC. *Tuum de illorum operibus iudicium friuolũ & contemnendum eſſe, quos tum legis.* LAV. *Quos pro quæ poſitum eſt. Ad opera enim nõ ad autores relatiuum hoc inſpicere debet: quia libros non homines legimus. Quòd ſi quãdo tropice pro operibus nominamus autores, id ita demum fit, ſi libros nominare ſuperſedemus. Nã quis, niſi demens, ita loquatur, mittam ad te tragœdias Euripidis, quem emi, & non quas: ſecus autem tropice ſic, Euripidem quẽ emi quotidie emendo.* FAC. *Omnes qui ſummam autoritatem eorum ſcriptis conſecuti ſunt.* LAV. *Simile eſt quod ſuperiore libro repetij ex te. Si me rex rurſus recipiet in eius gratiam: dicendum erat ſuis ſcriptis, & ſuam gratiam: ſicut ecõtrario illud, quod item repetij ex quarta inuectiua.* FAC. *Quam tamen etſi impudens es, ipſe negare non es auſus præſente rege: cum ego errata tua coram maieſtate ſua proferre contenderem.* LAV. *Neſcis reciprocum hoc eſſe pronomen, dicendumq́; fuiſſe coram maieſtate eius. Nam ſic uulgò non bene literati loquuntur: ego dedi ſibi: uis dare ſibi librum: ego iui ad uillam ſuam: cum hoc pronomen ad eandem perſonã ſiue ad eandem rem faciat relationem, ut ille placet ſibi, cupit ſibi reddi ſua. Vel intermiſſa altera perſona, ut noluit me ſecum cœnare, orauit ut ad ſe ires: non autem (quod fuit uitium tuum) Orauit ut ad eum ires: noluit me cœnare cũ eo: cupit ſibi reddi quæ eius ſunt: hoc etiam loco à te poſitum eſt coram, pro apud: ſicut iterũ ſuperiori libro & econtrario apud, pro coram, inquiens? Coram inclyto rege noſtro in tot clariſſimorum procerũ uirorum conſeſſu,*

[Margin notes: Eorum pro ſuis. — Eius pro ſuam. — Sua pro eius. Suus & ſibi uſus. — Coram. Apud.]

ſeſſu,apud quos. Quam differentiam inter has præpoſitiones me promiſi redditurum,quod nunc faciam,potiſſimum ex Liuij *uerbis:* Ad ea *Quintius,coram quibus magis,quàm apud quos uerba faceret,dicere* Archidarium *rationem habuiſſe.* E*ſt igitur apud aliquē uerba facere,dum ad illum habetur oratio.* Coram *uerò, illo præſente uerba facere & fortaßis etiam adhibito.* Tu *autē cum regem alloqueris præſentibus proceribus, ſicut iterum tu poſtea dixiſti.* FAC. *Coram rege, coramq; maieſtate ſua, & apud proceres,omniaq; in libro tuo reprehenderam,cum libellū meum &c.* LAV. *Quid ineruditius,quàm tres libros hiſtoriarum appellare librum,totidem tuos libellum?* Item *ſex elegantiarū uolumina numero ſingulari nominare.* FAC. Neq; *planè eſſe illegitimum ex patre cœlibe,& matre innupta. Cœlibem hominē puto dici,qui uitam cœleſtem in terris agat,procul ab uxore & fœminæ concubitu.* Tu *autem illum ex cœlibe natum eſſe uis,quē ſi continentem appellaſſes, aliquanto magis proprie dixiſſes.* LAV. Hic *planè confiteris id cuius ſuperius ex Quintiliano meminiſti,te non legiſſe,ſed ex alio audiſſe, cum & illud & hoc ſit ex eodem libro & quidem primo.* At *enim ingenioſe uiſus eſt* Cannius *cœlibes dicere,quaſi cœlites,quòd onere grauiſſimo uacent:idq; Græco argumento eadem de cauſa dici affirmat:nec cedit* Modeſtus *inuentione.* Nam *quia Cœlo Saturnus genitalia abſciderit,hoc nomine appellatos quia uxore careant ait.* Hoc *tu nunquam* Fatue *legiſti,unde diſcere poſſes huius uerbi ſignificationem? Quid? non aliunde infinitis ex locis ſcire poteras? de quo ego cū in elegantijs ſic præciperem: Cœlebs tam eſt qui ſemper caruit uxore,quàm qui nunc caret.* Inde *cœlibatus.* Nullum *ſubieci exemplū,tanquā de re parum dubia,quæ quoniā tibi eſt etiam ignota,nūc exempla ſubijciam:* Plautus *in Caßina, Sed utrū nunc te cœlibem eſſe mauis liberum, an maritum ſeruum,ætatem degere & gnatos tuos?* Idem *in* Mercatore: *Siquem ſcibi*

Cœlebs. Cœlibatus.

ſcibimus, ſeu maritum, ſeu hercle adeo cœlibem ſcortarier. Ecce *tibi cœlibes ſcortatores, qui uis eos eſſe utique continentes*. Horatius Epiſtola *prima*: Nil *ait eſſe prius, melius nil cœlibe uita. Si non eſt, iurat bene ſolis eſſe maritis*. *Suetonius* in Galbæ *uita*: *Verum amiſſa uxore* Lepida, *duobusq́; ex ea liberis, manſit in cœlibatu: neque ſolicitari ulla conditione amplius potuit, ne* Agrippinæ *quidem uiduitate, morteq́;* Domitij: *quæ maritum quoque adhuc nedum cœlibem* Galbam *adeo omnibus ſolicitauerat modis*. Idem *in* Claudij: *Confirmauitq́; pro concione apud* Prætorianos, *quoniam diſplicerent ſibi matrimonia, permanſurum ſe in cœlibatu*. Et *iterum*: Quibuſcunq; *aut cœlibatum, aut orbitatem, aut egeſtatem obijceret: maritos, patres, opulentos, ſe probantibus*. En *cœlebs marito oppoſitus, ut orbus patri, & egenus opulento*. Quod *congruit cum illo* Quintiliani: *Clarus, an obſcurus: magiſtratus, an priuatus: pater, an filius: ciuis, an peregrinus: liber, an ſeruus: maritus, an cœlebs: parens liberorum, an orbus*. Iuſtinianus *codicis lib*. v. *de donat. ante nup. & ſponſa*. Ea *quæ tibi ut ſponſus daturum ſe repromiſit is qui te ficto cœlibatu, cum aliam matremfamilias domi reliquiſſet, ſolicitauit ad nuptias, petere, cum effectu non potes: cum tu ſponſa, uxore domi poſita, non fuiſti. Sed quid plura exempla? profer tu pro te, uel unum, & uiceris: niſi* Pomp. Feſtū *ſequeris, ſic ſcribentem*: *Cœlibem dictū exiſtimant, quòd cœlo dignam uitā agat*. In *quo* Pomp. *ſuo more etymologiā attigit, non ſignificationē reſpexit, tanquā planā apertamq́; omnibus, præterquā* Fatuis, *qui in tanta exemplorū ſylua, uenari nec unū ſciunt*. Cœleſtis *enim uita quibuſdam putabatur grauiſſimo nuptiarum carere onere, quales ferè ſunt adoleſcentes, quos* Caninius *quaſi à deo dici uult*. Nam *continentē eſſe (ut ad opinionem ueterum loquamur) non eſt* Cœlo *digna uita*. Cœlo *inquam, uel patre* Saturni, *qui amiſſis genitalibus coactus eſt continere: licet cōtinentia*

tinentia uoluntatis ſit, nõ neceßitatis. Vel cœlitibus, quorũ nullus cõtinens fuit. Citius cũ beſtijs cœlibatum, quàm cũ cœlitibus cõmunicauerim, dicente Plinio *de colũbis:* Niſi *cœlebs aut uidua domum nõ relinquit. Quæ res (ut ſcias quid* Pomp. *ſenſerit) non modo diuina nõ eſt apud ueteres exiſtimata, ſed etiã improbata, ut in lege* XII. *tabularũ.* Cœlibes *eſſe prohibento: de quorũ pœna cũ* Valerius Maximus, *aliją; nonnulli meminerunt, tum uerò* Iuſtinianus *in codice titulo de infirmãdis pœnis cœlibatus & orbitatis.* Et *tu uis idẽ eſſe quod uirtutẽ continentiã. Cui contrariũ feciſti concubitũ fœminæ. An ſic* Plinius? Idem *de* Eſſenorũ *gente, ait. Quam etſi continentem, tamen cœlibem non uocat. Gens ſola & in toto orbe præter cæteras mira, ſine ulla fœmina omni uenere abdicata. Qui ſequitur, multo intolerabilior eſt error.* Cœlitũ nullus continens. Continentia. Eſſeni.

FAC. *Vos appello uiri ut fortißimi, ſic circũſpectißimi* Genuenſes. *Hunccine in numerum collegioq; ueſtrorum recipitis, quos cancellarios appellatis, tam hebetem, tam uacui capitis, tam mente captum, ut uelit filium natũ eſſe homini, & ab uxore, & omnino à fœminis abſtinenti?* LAV. Et *quia ſic ego non dixi: ponat in crimine: ut ſic ipſi ac ſuo* Panhormitæ *ex uxore liberi procreentur.* FAC. *Prophetare tamẽ audere. Semper, ut uideo, in ſumma copia laborabis uerborum inopia: dic quæſo, ubinam apud* Liuium, *aut* Cæſarem, *aut* Salluſtium *hoc uerbum reperiſti? cum hiſtoriam ſcribis, hiſtoricos imitari debuiſti: qui diuinare, tum præſagire, tum uaticinari, tum ariolari dixerunt: ut unum è tam multis tibi in mentem uenire debuerit. Sed aliquid eccleſiaſticum ſcribere reputaſti.* LAV. *Bene quòd meam uerborum inopiam inſectaris, ipſe tam locuples. Ariolantem'ne faciam pientißimum regem, dum ſuprema ſua diſponit: aut auguſrantem, aut uaticinantem cum ne diuinantem quidem facere auſim? Quod uerbum, ut* Hieronymus *in* Malachiam *ait, in malam accipitur partem in ſcripturis ſanctis, quarum hic fuit obſcr*

obſeruantiſſimus. Scythæ ergo regis iſta tua uerba ſunt, non Chriſtiani. Quid ſi prophetare ille dixit? ego contra ueritatē hiſtoriæ faciam cum dixiſſe ariolari? Sed fac me accōmodaſſe perſonæ uerbum, quid intereſt quòd iſti autores eo nō ſunt uſi? quoniam prophetæ illis noti non erant. Vbi enim reperies apud eoſdem eccleſia, epiſcopus, preſbyter, diaconus, acoluthus, canonicus, papa? Vbi baptiſma? ubi euchariſtia? ubi ſchiſma? ubi hebdomada? ubi ſynodus? ubi alia infinita? Quæ tamen à ſapientiſſimis uiris è Græcorum fontibus deriuata ſunt, non ut ueſtra fert opinio, ex Hebræis: quod ſi ex iſtis non poſſum proferre exempla, poſſum ex Græcis Homero, Heſiodo, Euripide, Sophocle, Eſchylo, Ariſtophane, Platone, Ariſtotele, Theophraſto, Thucydide, Herodoto, Xenophonte, alijsq; quāplurimis, ut ſcias nō imperitorum hæc, ſed peritiſſimorum uetuſtiſſimorumq; eſſe uocabula: & nūc, quod ſatis mihi eſt, in uſu apud doctiſſimos quoſq; ſunt, ut nulla materia ſit in quam non incidant, & in primis hiſtoriæ, quæ maxime uarias perſonas resq; continet. Et quod ad præſens uocabulum attinet, quoniā gentilitatem ita adamare uideri cupis, à Græcis prophetæ Apollinis dicebantur fatidicæ fœminæ. Et latinorum Macrobius inquit in Saturnalibus: Sacerdotes Aegyptiorum, quos prophetas uocant. Verum ò Panhormita, qui poëta uocari gaudes, iners ac hebes, neſcis à Paulo appellari poëtas prophetas græce quidem, quod latine non mutatum? quod ad Titum de Epimenide ſcribit. Quidam prius eorū propheta. Ite nunc & huic detrahite uocabulo. FAC. Nondum à ſcurrando uacans. Verbum illud ſcurrando rariſſime uſitatum eſt, & pro obſoleto habēdum, ut puto. LAV. Quis tam inops mentis coniunxit unquam uſitatum, quod eſt frequentatiuum, & rariſſime, cum raro & frequenter inter ſe pugnent? perinde ac ſi quis dicat, raro frequenter ſtudeo. Sed ſanè ſint eo uſi rariſſime autores, nónne ſatis eſt hoc mihi pro defenſione, quòd uſi ſunt? at

Prophetare — Eccleſiaſtica uocabula. — Poeta propheta.

ſunt? at pro obſoleto ais habendum quanquam ne hoc quidem ais,ſed pro incerto habes. Cur ergo alteri pro certo uitio obij cis? quod profecto nō feciſſes,ſi & Horatij meminiſſes,incipiē tis epiſtolam ſic:Si bene te noui,metues liberrime Iolli,Scurrantis ſpeciem præbere profeſſus amicum.Inq́; coniuncta huic epiſtolæ Ariſtippus in Diogenem loquitur: Scurror ego ipſe mihi,populo tu.Et animaduertiſſes huiuſmodi uerborū formādorum,uel maximam eſſe licentiam,ut à ſcortū ſcortor,à procus procor,à poeta poetor,à nuge nugor, à ſycophanta ſycophantor,à paraſitus paraſitor,à uiaticum uiaticor, à meridies meridior, à podagra podagror, à iuuenis iuuenor, à bubalus bubalor,à ruſticus ruſticor,à uillicus uillicor,à græcus pergræcor,à fornix fornicor, quod eſt habere ac ductare in fornice meretricem,licet nunc à pleriſq; pro ſcortari uſurpatur: & infinita huiuſmodi penes optimos probatiſsimosq́; ſcriptores,ita à ſcurro ſcurror:quod ſi nō reperiſſem,tamen ex proportione fingere potuiſſem,ſine ulla eruditorum reprehenſione. FAC.

Verborū depo. in or formatio. Fornicor.

Quaſi ficos edíſſet,qui nondum maturi erant.Sed bone grammatice unde didiciſti ficos maſculini generis eſſe? neſcis ficos uel ficus pro fructu fœminino genere dici? Omniaq́; fructuum nomina,aut neutri generis eſſe,ut pirum,malum,aut fœminini,quod genus nux,glans,oliua,caſtanea. Dicemus ficus quas ſcimus in arbore naſci: Dicemus ficos ó bone Valla tuos. LA.

Fici lit.

Hi ſunt ioci Panhormitæ,hi ſales:agnoſco & ex ſententia,& ex uerſu hominē.Differamus in ſuum tempus reſpondere contumeliæ,& quis morbus ſit ficus,qui obijcit ignorat,nam plerunq; in barba eſt:& ſi Panhormita,ut imberbium amator,ita ipſe proprie imberbis eſt,uix ullis in facie interlucētibus pilis, ne dicam de uertice nullis interlucentibus capillis,toto lucente quaſi mortui calua.Sed uerſus Martialis, ut eſt apud Priſcianum,ſuæ ſynceritati reddamus. dicemus ficus Cæcilianæ tuos.

M Sic

apud quoſdam pro fructu pinus, id eſt illis minutis? Tacco corymbos hæderæ, & racemos uitis. Quid ut uos fortius ſtrictiusq; angam, in groſſos qui etiam huius ipſius de qua agimus arboris fructus eſt, dicente Plinio, Ficos ſub folio, groſſos ſupra folium naſci. Quod ſi ita eſt, ut iam concludam, aliquod fructus genus & huius arboris fructus eſt maſculini, ut notum eſt: quid tandem mirum ſi ficus fici in maſculino ſum uſus, non ſine autoritate, præſertim uel Cornelij Celſi, uel Columellæ, uel Plinij, aliorumq; nonnullorum? Vnde hoc nomen quoq; genere maſculino ſecunda declinatione legimus uſurpatum? At corrupti ſunt codices. Cuius iſtud eſt affirmare? certe uetuſtos aliquot euolui, ut Cornelij his uerbis: Fico pingi leuiter cocto, & Fici aridi partem ne pete muſtam. Et Plinij, In ficis mirabiles ſunt abortiui, qui nunquam matureſcunt. Neq; tamen ita temerarius extiti, ut incertæ me ſcripturæ committerem: quippe qui de hac re, multisq; alijs, cum eruditis ante publicationem communicare ſtatuiſſem. Tu potius, tu temerarius extitiſti in reprehendendo, uir tantum à peritia diſtans, quantum ego ab imperitia, qui pro negatione poſuiſti affirmationem: Ecquid te pudet ignorare, pro ecquid te non pudet, ut iterum reprehendi ſuperius. FAC. *Ad hanc facetiam cum rex arriſiſſet. Neſcis facetias pluraliter tantum dici, non facetiam? ſicut ferias, quiſquilias, nundinas.* LAV. *Ita'ne propter unum uerbum facetum dicere debui, ad has facetias? quod abſurdum ſit. Quis iſtud præcipit carere ſingulari facetias? an licentius eſt facetia, quàm blanditia? Nno arbitror. Non de uno uerbo blando, dicã ad has blanditias? Atqui Cicero de petendo conſulatu ad fratrem inquit: Ea deſiderat nominum elationem, blanditiam, aſſiduitatem, benignitatem, rumorem, ſpem. Paulo poſt: Sed opus eſt magnopere blanditia,*

Corymbi. Racemi. Groſſus. Ficus coctus. Fici abortiui. Ecquid pudet pro non pudet. Blanditia.

quæ etiam ſi uitioſa eſt, & turpis in cætera uita, tamen in petitione neceſſaria. Poſſum multa ſimilia afferre, ut liberum pro filium apud Iuriſconſ. Quintilianum & Paulum, Caiumq́; iuriſconſultos: Pugillarem & codicillum, cum ſciamus ex arte pluralis eſſe numeri: uerum propter exemplorum ſimilitudinem, accipe Plautum in Stycho. *Hem tibi hoc primum hæc facetia eſt, amare, inter ſe riuales duos, una cãtare, potare, unum ſcortum ducere.* I nunc & inſulta mihi inquiẽs: Quid eſt quod ſcias, ſi hæc quæ ad pædagogum pertinent ignoras? Cur tu igitur pædagogus hunc Plauti locũ ignoraſti? quem pædagogi neſcire non debent? FAC. *Adiecta ei appendice Catalonia, quæ uiribus ad illam ſeſquialtera eſt?* O elegantiſsimum hiſtoriographum: Hæccine uerba oratoris ſunt? Hæccine hiſtorici? ubiq; oſtendis tuam uerborum penuriam, ignarus quàm ſit elegãtiæ contrarium uerbis inuſitatis & improprijs uti. Quãto elegantius ſi dixiſſes, adiecta ei Catalonia, quæ dimidio amplior, quàm illa eſt. LAV. Ego'ne uerborũ inops, an tu ſenſus & cerebri? cum uocas uerborũ inopem, quem cernis eſſe locupletiſsimum: appendice & ſeſquialtera ſupellex eſt abundantis patrisfamilias, nõ egentis. Nam quòd negas iſta uocabula in quæ mea cõmutas eſſe in domus meæ ſupellectile, facis ex fatui natura ac conſuetudine, cum nemo qui ſcribere paulo diligentius conſueuit, ac ne mediocriter quidẽ literatus, ignoret. Sicut ecõtrario, tu hæc omnia quibus utor, quod fateare neceſſe eſt, in tua ſupellectile nõ habes: ut intelligas te inopem uerborũ eſſe, me diuitem. At ſunt inuſitata, & impropria. O imperitiſsimũ & iniquiſsimum, qui aliorum uires ex tua infirmitate metiris. Negas in uſu eſſe: dehinc addis impropria, quaſi ijs quæ extra uſum ſunt quæramus, propria ſint, nec ne ſint inuſitata oratoribus, quæ ſunt inuſitata hiſtoricis, at ego ex utriſq; teſtimonia proferam

Liber. Pugillares. Codicillus.

ſtram. Cicero in Hortenſio: Vidit quod uidẽdum fuit, appendicem eſſe animi corpus, nihilq́; in eo eſſe magnum. Idem pro Rabirio Poſthumo: Eſt enim hæc cauſa, quo ea pecunia peruenerit, quaſi appendicula cauſæ iudicatæ atq; damnatæ? Addam huic uelut oratorem Vlpianum qui de acquiren. uel amittenda poſſeſ. uel hæreditate, ait: Idem dico & ſi filiusfamilias, uel ſeruus iuſſu domini, uel patris adierit hæreditatem, uel mancipatus, uel manumiſſus &c. Sunt enim appendices præcedentis inſtitutionis. Accipe nunc hiſtoricos. Liuius: Cohortatusq́; prædicatione uera, quam tu ſcis, qua in Samio paratorum decorum appendicem Etruſci belli conficere iubet. Quòd cum Cherſoneſſum Lyſimachiamq́; dederunt, Maroneam quoq;, atq; Eriũ profecto dediſſe, quæ ipſa propinquitate regionis uelut appendices maioris muneris eſſent. Iterum: Peditum agmen in ripa elephantes ante quadraginta diſponit carpentariorũ cum appendicibus locadum, Vacceorum quæ centum milia fuere inuicta acies ſi æquo dimicaretur campo. Hæc ſatis exẽpla docent, hoc non eſſe nomen inuſitatũ. Nunc docebo eius me proprietatem non potuiſſe ignorare cum ſcirem à Marcello quidem ſic ſcribi. Appendix dicitur quod alij eſt adiunctum. À Feſto autem ſic: Appendices dicebantur ab antiquis, quòd circum penderent, quos nunc appendices dicimus, ut Plinium tranſeam, qui in XXIIII. ait: Spina eſt appendix appellata, quoniam bac cæ punico colore appendices uocantur. Sunt'ne ſcelerate uerborum inopes, Cicero, Vlpianus, Liuius, cæteriq́; apud quos hoc nomen inuenitur? Nam mihi culpa comumnis cum illis eſt, quia ut ipſi: ſic ego ſum uſus. An tu inops uerborum, ſententiarum, doctrinæ, ac ſenſus? Venio nũc ad aliud uocabulum Seſquialtera. Quid uſitatius in arithmetica, muſica, geometria, quàm ſeſquialtera, quod ἡμιόλιον Græci uocant ſeſquitertia, ſeſquiquarta, ſeſquiquinta, & ſic deinceps? niſi negas has artes

Appendix

Seſquialtera.

ad oratoriam pertinere: quarum quis ſapor eſſet, ne tenui quidem guſtu experiri uoluiſti, potuiſtiq́; : ita tenui ſemper literarum cibo, ac breui uolatu, ut cicadæ (nam illis aßimilis es) fuiſti contentus. Tranſeo Quintilianum*, quem nunquam inſpexiſti: non'ne ita ſcribit in* Oratore Cicero*?* Vt *neceſſe ſit partem pedis, aut æqualē eſſe alteri parti, aut altero tanto, aut ſeſqui eſſe maiorem.* Infinita *poſſem ex optimis autoribus repetere exempla, ut ſeſquiopus apud* Plautum*, ut ſeſquipedale apud* Horatium*, ac mille alios, & ſeſquipes, & ſeſquiplaga apud* Cornelium Tacitum. Et *ille multum tremens cum uix duobus ictibus caput amputaſſet, ſæuitiam iactauit ſeſquiplaga interfectum à ſe dicendo, ut ſeſquicyathus apud* Cornelium *aceti, ſeſquicyathum olei minus: & ſeſquihora apud* Plinium *filium.* Egeram *horis tribus, & dimidia, ſupererat ſeſquihora.* Cur *nō dixit ſupererat hora, & dimidia? quia ſic fuit elegantius, & tu cicada ais inelegantius.* In *quo magis licet agnoſcas imperitiam, quòd ſic poteras emendare, ſi fuiſſet emendandum:* Adie*cta ei* Catalonia *finitima dimidio ampliore, uel dimidio quàm hæc ampliore.* Dixi *imperitiam, addo ſtultitiam, quòd cum de uiribus ego, non de finibus agam, tu pro appendice, finitima ſubdidiſti: ubi alius quoq; tuus error agnoſcitur, quòd nō prouincia tota toti alteri prouinciæ finitima eſt.* Sed *extremi utriuſq; prouinciæ populi & inuicem accolæ.* Neq; *enim* Italia Galliæ *finitima eſt, &* Gallia Italiæ*, ſed* Italos *extremos qui ad* Galliam *uergunt illi finitimos, &* Gallos *qui ad* Italiam*, huic finitimos dicas.* FAC. Itaq; *uiſus eſt minus ſoluiſſe quæſtionem, quàm innodaſſe: hoc quidem incompoſite & inelegantur à te dictum: eſt enim ambiguus & obſcurus ſermo, & contortè prolata ſententia.* Neq; *enim iſto modo dicendum fuit, ſed ſic potius.* Itaq; *magis innodaſſe quæſtionem, quàm ſoluiſſe uel explicaſſe uiſus eſt.* LAV. *An idem magis eſt innodare*

quod

quod minus ſoluere? Itē *magis ſoluere quod minus innodare?* Q*uid enim ſi de me,qui uos duos minimū & amo & metuo, dicam,quidam uos minus metuit quàm odit:tu tanquam ambigue,obſcure,contorte loquutum ſic corriges: quidā uos minus odit quàm metuit:quaſi multo plus uos metuat,quàm oderit,ut quod ego imminuendum putaui,tu me nolente exaugeas. Alia eſt ergo hæc,alia illa ſententia. Sed agam potius exemplis tecum:qui tanquam ratione uaces ,nulla potes ratione peruinci. Cur* M.T.*inquit?* Ego *uero me minus diu ſenem eſſe uellem, quàm eſſe ſenē antequam eſſem.* Et *alibi:*Q*uòd ſi in alterutro peccandum ſit,malim minus tumidus,quàm parum prudens uideri.Cur* Plinius *in ſecundo naturalis hiſtoriæ?* Neq; *enim omnium rerum afferri poſſe cauſas minus mirum eſt,quàm con ſtare in aliquibus.Cur* T.*Liuius in* Fabio*?* M*alim in bono cōſtans,quàm nonum in malitia ingenium eſſe.*Et *iterum.*M*agis uereor, ne parum inde gloriæ, quàm ne nimium belli ſit.* Et *iterum:* Nihilo *militiæ melius,quàm domi reſpub.adminiſtrata.Cur non dixit,multo melius domi,quàm militiæ reſpub.adminiſtrata eſt?* Nempe *quia diuerſa erat futura ſentētia.*Q*uod item in noſtris uerbis uſu uenit: hæc pro me.Cur autem tu in compoſite, contortè,ineleganter? Cur ſermonem deinde ſententiam?Cur prolatam contortè ſententiam potius,quàm contortam ſententiam dixeris?* Imperitia *tua uiderit.* FAC.N*am concilium, quod illi parlamentum uocant.* Nequeo *mirari ſatis tuam imprudentiam.* Q*uid erat neceſſe parlamentum addere,quod neque elegans, neq;* Latinus *ſermo eſt?* Putabas *te non ſatis intelligi,ſi tantum concilium dixiſſes?* LAV.*Omitto de infinitis huiuſmodi diſſerere uocabulis:tantum de cognatis, ut aiunt uocibus agam.* Non'ne Liuius *quod genus apud eum ſæpiſſime inuenitur inquit,*Cō*cilium uniuerſæ gentis eſt demiſſos* Romanos *non habuerunt parapocletos antenūcios uocant.*

Num hoc elegantius:num Latinũ eſt?num opinabatur Liuius, ſe non ſatis intellectũ iri ſi tantũ conciliũ dixiſſet? Et iterum, Summũ apud Campanos magiſtratũ Medisluticum appellant. Num latinũ & elegans eſt Medisluticus? Vnũ libet adhuc exẽplum afferre ex patria tua: Plinius lib. III. naturalis hiſtoriæ,

Bodingus. ſic ait: Padum Ligurum lingua Bodingũ uocari, quod ſignificat careutẽ fundo. Intelligis nõ imprudẽs, ſed ueſane in ſapientiſſimorum me incurrere ueſtigia, te in calumnioſorum? niſi aut Græca uerba inſereremus quæ pauci intelligunt, aut liguſtica quæ nulli: ea uero quæ iam pro Latinis habentur, & in libris multis lectitantur, faſtidiremus? quanq̃ ò calumniator inſane nõ utor ipſe uocabulo hoc: ſed alijs in uſu teſtor eſſe, & ſi deſcendit à Græco parabola, quod pro Latino iam eſt. Vnde apud

Parlamentum. Parabolani. quoſdã parabolani. FAC. Tandẽ poſt aliquot menſes per cõuentus uniuerſos, hoc eſt, per terna brachia Valẽtiæ & Cataloniæ, eccleſiaſtica, patricia plebeia ultra quatuor Aragoniæ quæ diximus locus delectus eſt in Aragonia oppidum Caſpa. elegãter profecto ut cætera, ſi eloquẽs eſſes profecto, ſic diceres. Tandẽ poſt aliquot mẽſes ſummo triũ ordinum conſenſu

Scilicet. qui ex Catalonia, Valentiaq; cõuenerant ſacerdotũ ſcilicet, nobilitatis, ac plebis concilij locus in Aragonia conſtitutus eſt. Et ſcire debes, q; non omnes nobiles patricij appellãtur, ſed tãtũ Romani à primis patribus à Romulo cõſtitutis orti, uel ij etiã qui rempu. more Romanorũ gerunt per ſimilitudinẽ quandã, ſed improprie. Non enim patricios, Carthaginienſiũ, aut Campanorum legimus, ſed nobiles, aut nobilitatem. LAV. Quid in me reprehendas non equidem intelligo: cõuentus uniuerſos in trium ordinum conſenſum mutas, quaſi conuentus & conſenſus multum habeant in ſignificatione ſimilitudinis, aut hoc parum Latinnm, uel parum proprium ſit: quorũ utrunq; falſum docebo. Et quòd Latinũ quidem ſit, autores probant. Cæſar de

ſe ait

ſe ait: Quòd in Italiam ad conuentus agendos profectus eſt. Li Conuentus.
uius: Nondum conuentus dimiſſus erat cum reſpiciunt præſi=
diū à Corintho. Plinius de hac ipſa Hiſpania, Conuentus qui in
ea fierent enumerat. Alij præterea plurimi autores. Quòd au=
tem proprium, documēto eſt cum hic locus, tum alius aliquā=
to ſuperior. Cuius hæc uerba ſunt: Cuius morte ſolutum conci
lium eſt Catalambri, & poſtmodum cōuentus prouinciales agi
cœpti ab Aragonenſibus in Alcanitio, à Valētinis in Tragera,
à Catalonis Dertuſæ, quòd hæc oppida finitima ſunt alijs dua=
bus prouincijs, quòd difficilius fiat inter diſtractos conuentus
deliberari. Cum præſertim quotidie maiora conſererentur in
Aragonia certamina, gubernatore uolente prouinciam in offi=
cio tenere ac quietam, comite accerſitis è Vaſconia & trāſmon
tes copijs annitēte reliquias aduerſæ factionis euertere, & ſuā
rebus gerēdis præficere. Tandem poſt aliquot &c. Et tu meus
cenſor emendas: qui ex Catalonia, Valentiaq; conuenerant: ne
ineleganter ſi conuentus diceres. Et tamen quoquo modo con
uenerant illæ duæ gentes cum unum in locū non conuenerint,
quo modo conuenerunt è Catalonia Valentiaq;, cum manſe=
rint in ſua utriq; prouincia? À quibus uelim ſcire, cur Arago=
niam diſſocies atq; ſeiungas? credo ne brachia nominares, quo
nomine uſus ſum hoc temperamento, ut dicerem ab illis ita ap=
pellari, cum nephas putarem aliud nomen fingere ueteri & ue
ro & ſatis idoneo relicto: quod tu mauis fuiſſe dicendum ordi
nes. In quo quantopere deſipias ſi unquam ſapuiſti mecum re=
cognoſcas. Primum receditur ab integritate hiſtoriæ, deinde
quòd hos nemo ſanus ordines nuncupet ſacerdotalem, orbicū, Ordines.
agreſtem qui ne apud Romanos quidem fuerunt, tum quòd ple Ordo plebei.
beiū ordinē facis, quod inauditū eſt. Cuius rei niſi fatuus eſſes,
admonere te potuit ſaltē marmor illud, quod quotidie præter=
grederis, quo porticus ſeu ſtatio montana fulcitur, his inſcriptū

literis.Ordo & populus Neapolitanus.Si præſtantium exemplum poſtulas,ex hiſtorico,audi Cornelium: Iiſdem cõſulibus auditas Puteolanorũ legationes, quas diuerſas ordo & plebs ad ſenatũ miſerant. Tum in eo uocabulo quod me docere uis

Patricij. *te labi oſtendis:quippe cum patricij nulli iam Romani uocari queant,utpote extincto ſenatu: & ſi ſenatus exiſtat, in nomen tranſierit certi magiſtratus,unde dignitas ipſa patriciatus dicitur,lege Gregorium, lege Iuſtiniani codices autenticasq; leges,noſtrorũ temporũ hiſtorias,lege decreta decretalesq;, & quis patricius ſit intelliges.Ergo non Romani nũc patricij,qui ſenatu carent.Cæterum quid abſurdi eſt,ſi quæ urbes ſenatum habent,qui Romæ patres appellabantur,ut Venetiæ,ut Barcellona, ut tua domina Genua, ex his ortos appellare patricios? Certe Veneti ſcriptores ſuam nobilitatẽ patricios appellant, id quod tu nõ omnino diffiteris,ideoq; tibi ipſi non conſtas.Et quidem ter tam paucis in uerbis:ſemel,quod cũ Romæ tantum uelis appellare patricios,tamen ais,qui nobiles alijs in urbibus more Romanorũ Remp.adminiſtrant,eos improprie quidem, attamen appellari patricios.Iterũ quòd licet Carthaginienſes Campanosq; non abnuas ſic uocari,quia Romanorum Remp. adminiſtrarent, tamen concedis nunquam hoc nomine appellatos.Tertio quòd uetas me poſſe ſaltẽ improprie uocare patricios,quos improprie ſic uocari poſſe cõcedis.Ad extremum elegantiam tuam requiro,ſagax & argute indagator elegantiæ,*

Scilicet. *quis politus ſcriptor eo modo ſcilicet,uſus eſt,quo tu?* FA.*Gilibertus Centolia cũ bene magna manu clientũ in agrũ Valentinum incurſionẽ facit.Mẽdicus,ut uideo ſemper eris, cũ bene magna manu.Iſto modo diceret ſutor aliquis, aut caupo, non certe hiſtoriographus:quo uerbo hactenus iam ter,aut ſæpius eſt uſus,quaſi neſciens,aut cũ ſatis magna,aut ſi bene pro ualde accipi uis,cũ per magna militũ manu dicere.* LAV.*Poßum*

iiſdem

iiſdem,quibus apud Terentiũ Menedemus,uti uerbis:Ego me non tam aſtutũ,neq; tam perſpicacẽ eſſe,id certe ſcio : Sed hic adiutor meus,& monitor,& præmonſtrator Chremes hoc mihi præſtat.In me quiduis harũ rerum conuenit,quæ ſunt dicta in ſtultũ,caudex,ſtipes,aſinus,plumbeus:in illum nihil poteſt. Nam ſuperat eius ſtultitia hæc omnia. Non'ne ait Cicero, ne ſuperius repetam exemplum,de oratore?Si ad te ille bene ante lucẽ ueniſſet.Et pro Murena:Cũ bene magna caterua ſua uenit.Et de finibus:Habẽt & bene magnã & ſatis litigioſam diſputationẽ.O' uere ſutoris fili,cauponiſq;,imò in cauponẽ ſutoremq; patrẽ cõtumelioſus & impius,quæſtũ illi ſuũ ac uitã exprobrando.Sutor'ne Cicero & caupo?caupo'ne ac ſutor Oppius,Hircius'ue? apud quẽ in ultimo cõmentario de geſtis Cæſaris intra nõ ꝗ plurimas paginas reperies:Et bene magna cõparata manu.Et,bene magna multitudo.Et,bene magnũ tempus. Et,bene multis uulneribus affecti.Et,bene magna prioris muri parte deiecta.Et tu mihi uitio uertis,quòd intra duo uolumina ter uſus ſum,ac mendicũ uocas, quaſi mẽdicitatis & nõ copiæ ſit bene ponere ꝓ ualde,uel pro ſatis:quaſiq; hæc iſta ſint nota, ac trita uulgò:quòd ſi mẽdicitas eſt,nota nõ habuiſſe hæc aduerbia,& ego ipſa nota habui,ꝑfecto tuo iudicio tu mẽdicus es,qa bene pro ualde neſciſti.Nã ſi dicis per ꝓ ualde me ignoraſſe,lege elegãtias meas,ubi docui,qđ nec Donatus,nec Seruius, nec Priſcianus tradiderãt,per cũ poſitiuo,ꝗ cũ ſuplatiuo,Itẽ perꝗ pro ualde cũ poſitiuo tãtũ cõiũgi.In quo Panhormita reprehẽſum ſe deprehẽdit,q,ut eſt friuolis ĩ rebus ac nugatorijs glorioſus,iactabat ſe principẽ fuiſſe in ep̃larũ calce ponẽdi ꝗraptim, cũ dicendũ ſit,ꝗ raptiſſime, uel perꝗ raptim,ſiue ꝑraptim:niſi ipſum decebat uitioſa oratio,ſemp ferè mentientẽ ſuas epiſtolas raptim exaratas.Sed ò te raptũ Phreneſi.Ais ſi bene ꝓ ualde uolo accipere,dicẽdũ fuiſſe,ꝑmagna: nõ ſecus ac ſi qs amicũ cui

Bene pro ualde.

Per. & Q. Perq. Panhormita taxatur.

cui conſtitutũ ſit hyeme nauigare,ſic admoneat: Nolim *hyeme mare intres,ſed ſi ita tibi conſtitutũ eſt,eligito cõmodã hic do mũ quo ad hyems durat.*O *plus q̃ caudex,ſtipes,aſine,plũbee, ſi uolo accipere bene pro ualde,& hoc mihi cõcedis,cur idem uocabulũ non uis me capere,ſed aliud?* Nam *illa tranſeo,quòd clientum mutaſti in multum,& hactenus & iam,quorũ aduer biorum alterum redundat,inſerſiſti.* FAC. Hinc *quatuor illinc ſex leugis diſtante.* Latinus *es,& non pudet loqui* Gallice? An *hæc tibi pulchrior dimenſio uidetur,quàm per milia paßuum: quod uerbum* Romanum *eſt,& notum,& uſitatum? Sed uo luiſti applaudere genti de qua ſcribis(ut uideo) & ob id uerbo externo uti uoluiſti ſapienter.* LAV. De *quæſtione hac ſuperius ſatisfeci.* Nũc *uecordiæ tuæ te admonebo,quæ tanta eſt, ut ad ſingulos propè gradus prolabaris, ac dedita opera id ſa*

Leuga. *cere uidearis:*Leugam *ais gallicum eſſe uerbum, probe tu quidem:cur autem eo utor?nempè ut genti aſſentarer,ſiue, ut more tuo loquar,applauderẽ,de qua ſcribo,& quæ gens eſt, de qua ſcribo?certe* Hiſpana. Quo *igitur pacto, ò* Ligurum *infamia,gallice loquens aſſentor,ſiue applaudo* Hiſpanis, *& non* Gallis? Et *nunc* Gallos,*ſuperius uulgus hoc modo loqui uolebas.*Præterco *quòd terſius eloquutus eſſes, exempto ſecundo uoluiſti.* FAC. Et *id tẽporis non poterat ſententia pro aliquo compeditorum ferri,niſi à ſeſquialtera parte iudicum.* Iterum *in ſuperius inelegantiæ uerbum incidiſti, quoniam id uerbum inuſitatum,aut certe rariſſimũ maxime in hiſtoria.*Elegantius, *atq; id temporis pro nullo compeditorum iudicium ferri poterat,niſi ex omnium iudicum numero duæ partes in ſentẽtiam conueniſſent.* LAV. *Superius uolebas hoc nomẽ hiſtoricis oratoribuſq; ignotum,nunc rariſſimum inquis: non quia ſcis, ſed quia times alicubi reperiri:quod ne intellexiſſes quidem,niſi ex alijs hiſtoriæ meæ uerbis,quo quid ſtultius, negare & affirmare*

mare quæ neſcias? Nunc ſpectemus quonam modo meā promis ſententiam elegantius, aut potius effutiens nauſeas. Ego & id temporis: tu, atq; id tēporis mutaſti, & in atq; ambitioſe, pueriliter, inepte: quòd ſi quid differentiæ in uſu habent hæ cōiunctiones: &, magis huic loco conuenit, utpote incurſu ſentētiæ. Ego, non poterat pro aliquo compeditorum: te nō aliquo mutaſſe in nullo, ineptiſſimum fuit. Ego, ſententiam ferri: tu, iudicium ferri, ſentētiam quoq; mutaſſe in iudicium par ac ſimilis ineptia, cū nihil plus in hoc quàm illo ſit, neq; ſignificationis, neq; nitoris. Verum præter hoc eruditionem tuam declaraſti: euoluantur omnes legum, omnes ciuilis ac pontificij iuris libri, & ſicubi iudicium ferri ſcriptum reperias ſeruituti te libero, quam mihi ſeruire debes? ne poſſis diſſimulare ne unum quidē uerbum te ex iure uel audiſſe, uel legiſſe cum quo oratores omnes hiſtoriciq; conſentiunt, ſemper dicentes ſententiam ferri à iudicibus: Interdum etiam ſentētiam dicere, quemadmodum in elegantijs tradidi. Tu uero homo male ſanus cum communem loquendi morem reformides, ſpecie deceptus elegantiæ, ut canis ille qui fingitur in fabulis ueram carnem pro falſa amiſiſſe. Quid illa redundantia uerborum, qua ſemper inuolueris? niſi ex omnium iudicum numero duæ partes in ſententiam conueniſſent: quod certius ſic ue lociusq; dixiſſes, niſi ex duabus iudicum partibus, uel ex maiori iudicum parte. Nam in ſententiā iudices conuenire, cum ſententiam laturi ſunt, ſermo ſutoris, cauponis, & piſcatoris eſt: deniq; in ſententiam pro in ſententia contra grammaticam eſt: in quo decipit te uerbū conuenio, cuius eſt natura, ut cum ſignificet ſimul uenire, accuſatiuū poſtulet: dum cōcordare ablatiuum, cū in utrobiq; præpoſitione. FAC. Quem quia nouerat ſuæ partis commodiſſimum fuiſſe ſauiatus eſt. Hoc uerbum ſcire debes, comicum non hiſtoricū eſt, & propterea in hiſtoria fugiendū eſt. LAV. Vbi tandin tanta

Et, & atq.

Ferri ſententiam non iudicium.

Conuenio in ſententia & in locum.

Sauiatus.

tanta latuit ſapientia? quid ita ſero tantum uirū atq; omnis elo quentiæ præceptorē agnoſcimus? quē non Liguria, ſed Scythia cenſorē noſtro orbi donauit: deſciſco iam abs te Cicero, *quem ducem hactenus ſum ſequutus, ita ſcribentem in* Bruto, *de* Iunio Bruto: *Quid de matre ſauianda ex oraculo* Apollinis *tam acute arguteq́; coniecerit*. Et *ad* Tironem *in epiſtola illa. Sic fratris tuosq́; oculos, etiamſi te ueniens in medio foro uidero, diſſauia bor*. Te *quoq;* Plini *de* Cicerone *eodemq́; ſic in epiſtolis carmi ne ſcribentē*. Nam *queritur, quòd fraude mala fruſtratus amā tem* Paucula *cœnato ſibi debita ſauia,* Tiro, *cū conterraneo tuo patris'ue tui* Catullo, *qui ſic ſcribit ad* Varanum *ſuorū amico rum, ut ait, antiſtitem iucundū,* Os *oculosq́; ſauiabor*. Et *ad* Furium: Illo *purpureo ore ſauia*. Et *in* Cæſarem: Sauiolū *triſti tri ſtius elleboro*. Et *te* Marce Varro *reſpuo, qui differentiā hanc pro tua conſuetudine nō tradidiſti, inquiens apud* Noniū Marcellum: *Ab ore dicitur oſculum, non ab ſuauitate, unde ſuauium quod ſimile ſit ſauium*. FAC. *Dū pacificaret interpoſita ſua autoritate inter diſsidentes*. Eleganter *profectò more tuo: ſed ego ſic dicerē:* Dum *inter diſsidētes pacē componeret, uel dum diſsidentes ad pacem, uel ad concordiam reuocare conaretur*.

Sauia uulgo ſuauia.

LAV. Non *igitur eleganter* Plautus *in* Stycho *inquit:* Sed *ſa tur ego tecū pacificatus ſum* Antipho. Nam *pacifico & pacifi cor inueniri etiā* Priſcianus *tradit*. Nō Quintil. *in* XI. *lib.* Ge *ſtus qui in ſtatuis eſſe pacificator ſolet*. Nō Salluſtius *in* Iugurthino: Igitur Vaccenſes, *quo* Metellus *initio* Iugurtha *pacifi cante præſidiū imponeret, fatigati regis ſupplicijs*. Nō Liuius: Inter *hæc pacificatum legati à* Volſcis Equisq́; *uenerunt*. Et *iterum:* Nunc *ad pacificandum bene atq; honeſte inter primos ſtabis*. Et *alibi:* Ad *dirimendū bellum adhibitus & ab* Aetolis, *& à finitimis pacificator* Amynander *rex* Athamanū. Non Iuſtinus: Sed Hāno *punico ingenio poſt paucos dies tacitus quaſi pacifi*

Pacifico. Pacificor.

pacificator Carthaginienſiũ, Pyrrhum adijt. Et alijs pluribus in locis. Poſſum aliunde plurima cõgerere exẽpla, quorum te nullius cõſtat meminiſſe: dum alterũ hoc uerbo utentem, ut barbarum carpis, apertæ dementiæ eſt. Adde quòd ais dũ conaretur, id eſt, uſq; dũ inciperet, cũ ego de fine agã, tu de principio ſentis: opinor ſignificatione huius uerbi dũ, tibi nõ cognita. Et reuocare eos ad pacẽ cõcordiamq; uis, qui nunquã inter ſe fuere concordes ac pacati. Quanq̃ haud ſcio an tuus modus, in quẽ emendas meũ, ſit elegans: cõponere inter diſsidentes pacẽ, cum A. Gellius lib. VII. dicat: Cõnixi ſunt Rhodienſes legationibus Romam ſæpe miſsis id bellum inter eos cõponere. Sed ubi iſta pacificatio perpetrari nequiuit &c. FAC. Diuerſabatur regina in propinquo monaſterio cum ſanctimonialibus. Magnifica profecto oratio & uere Tulliana: uel eius qui elegãtiæ parens haberi uelit. Ego nõ ſic dicerem, & id eſſet fortaſſe pulchrius. Diuerſabatur regina apud uirgines diuo Dominico dicatas, quæ à regia nõ procul aberant. LAV. Magnificentiam in me orationis deſiderat Fatuus, quaſi ad hũc locũ magnopere faciat magnificẽtia dicendi. Sed uidelicet Ciceronẽ imitari uoluiſti dicentẽ: Nunq̃ ſe minus ſolũ eſſe, q̃ cũ ſolus eſſet, nec minus ocioſum q̃ cũ ocioſus eſſet, et reliqua deinde. Magnifica uero uox, & magno ac ſapiẽte uiro digna. Verũ ut ille optime, ſic tu peſſime de magnificẽtia locutus es, cũ de elegãtia agis. Neq; uero minoris inſaniæ eſt qua te ſic exiſtimas Tulliane dicturũ, diuo Dominico dicatas, cũ Tullius nec diuo libẽter utitur, ut in diuo Iulio: & Dñicũ hominẽ nõ audiuit. Illud uero lõge ſtultiſsimũ, q, cũ ſordes orationis meæ inſecteris, non tñ affirmas mũdius dici potuiſſe, inquiẽs, & id eſſet fortaſſe pulchrius. Fortaſſe nõ utiq; pulchrius. Quid ſi nõ pulchrius, ut fortaſsis eſt? Sed ſi mundius ac pulchrius, cur igitur ſtolidiſsime mortaliũ ꝑ certo accuſas, qđ pro nõ cõperto tibi eẽ cõfiteris? Inſpiciamus q̃ recte: Ego, diuer

Conor. Reuoco. Diuus.

ſaba

ſabatur regina in propinquo monaſterio cũ ſanctimonialibus? tu, diuerſabatur regina apud uirgines diuo Dominico *dicatas.* Ego *intra certos parietes reginam facio habitantem.* Tu *uelut Dianæ uirgines, quæ in ſolitudinibus ac ſpeluncis habitabãt, ui deris innuere: & apud illas proinde quaſi ab eis aleretur, protegeretur, ſuſciperetur: apud monaſterium regina domicilium habuit, nõ apud ſanctimoniales.* At *enim ſordet tibi (nam quid*

Monaſterium

tibi putido non ſordet?) Monaſterium *tanquam non antiquũ,*

Cœnobium. Nouis utendum uocabulis rerũ nouarum.

quod perantiquum eſt, & Græcum, *ſicut* Cœnobium. *At non uſitatũ* Liuio *&* Salluſtio. *Tametſi quis hoc affirmare audeat, cum melior pars ex libris illorũ interciderit, ut* Varronis *etiã aliorumq; multorum?* Eſt *inuſitatum antiquißimis, ideoq; reijciendum cenſes.* At *quo pro iſto nomine utaris? nimirũ tuo more circuibis potius quàm os ita ſordido itaq; coinquinato polluas.* O' *ſtultum* Iuſtinianum *cũ ſuperioribus imperatoribus?* O' *ſtultos* Cyprianum, Hilarium, Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, Gregorium. Quid *hos tantum ſtultos?* Gregoriũ Naſianzenum, Baſilium, Chryſoſtomum, *& breuiter omnes* Græcos Latinosq; Chriſtianos: *qui nomen maioribus ſuũ igno*

Ironia.

tum (ſi accuſatori credimus) uſurparunt. Maioribus *inquã gẽ tilibus ſiue ethnicis.* Iterũ *me reprehendes, quòd in barbariem cado, imò tu reprehendendus es, qui iterum, & ſæpius, ac milies in ſtultitian procidis.* Nam *quæ dementia eſt cum ego neſciã, aut nolim ſignificare quibus ſacris initiatæ eſſent, quodq; iuxta regiam habitarent ſanctimoniales, te id addere? ſi tu* Scy

In Panhormitã. Sanctimoniales.

tha uel Ligur *addidiſti, & non potius* Antonius Panhormita, *ubiq; ſe, uelut mus, indicio ſuo prodens.* Is *ut* Siculus, *hæc quæ de* Sicilia *à me commemorantur emendauit: ratus hinc notatum iri, aut barbariem meam, aut indiligentiam, barbarus ipſe &* Maurus. At *ſanctimoniales non ita purum uocabulũ eſt, ut uir*

Sanctimonia.

gines: primum non uideo cum ſanctimonia latinißimum ſit, ut

Cicero

Cicero pro Rabirio: *Ad deorum religionem & ſanctimoniam demigraſſe: & ſanctimoniales nō adeo nouum nomen, deinde quod apud eoſdem quos nominaui latinos, ſæpe legimus.* Tu ô *caput omni prudentia doctrinaq́; uacuū, de tuo quoq;* Panhor*mita loquor, nō magis capillis foris, q̄ intus modeſtia & grauitate, non hic pilis magis, q̄ illic ſcientia nudo.* Non dico *quota quæq; ex ſanctimonialibus uirgo reperitur: ſed nūquid ſolæ uirgines admittuntur? non'ne quæ uxores? non'ne quæ matres? non'ne quæ impudicæ fuerunt?* Nunquid *quæ uirgines admittūtur tales perſtant?* Iſtæ'ne *ſanctimoniales an uirgines erūt?* Ais *uirgines, ſic opto ſint uirgines* Panhormita *filiæ tuæ: de ſe id prædicēt, quod mulier illa apud* Petronium Arbitrum, *Se memoria non tenere fuiſſe unquā uirginem.* Vos *quia inuenitis ſacerdotes* Veſtæ *nominatas uirgines, idem de noſtris ſanctimonialibus effici creditis.* Nec *uos admonet ipſum nomē ſacerdotis: ut enim olim nominabantur ſacerdotes, nam & ſacra faciebant, quarum nulla niſi quæ uirgo putaretur cōſecrabatur: ita nunc in uniuerſum ſanctimoniales uocantur.* Afferā *unū de his quos nominaui, teſtem:* Iuſtinianus *ſæpe ait ſanctimoniales uiduas, ſanctimoniales uirgines, ſanctimonialem uitā, ſanctimonialem conuerſationem: & quodā loco codicis, cuius titulus eſt de raptu uirginis, uel uiduarū, nec non ſanctimonialiū.* Raptores *uirginum honeſtarū uel ingenuarum, ſiue iam deſponſatæ fuerint, ſiue nō, uel quarumlibet fœminarū, uel uiduarum licet libertinæ, uel ſeruæ ſint alienæ, peſsima criminū peccātes, capitis ſupplicio plectendos decernimus, & maxime ſi deo fuerint uirgines, uel uiduæ dedicatæ:* Et in fine capituli: Omnibus *legis* Iu*liæ capitalis quæ de raptu uirginū, uel uiduarum ſeu ſanctimonialium, ſiue antiquis legum libris, ſiue in ſacris conſtitutionibus poſita ſunt de cætero abolitis: ut hæc tantummodo lex in hoc capite pro omnibus ſufficiat, quā de ſanctimonialibus etiā,* Veſtales.

N & uir

Virgines deo non hominibus licet ſanctis conſecrantur. & uirginibus,ac uiduis,locũ habere ſancimus. Poſtremo quis uos docuit illas diuo Dominico,ac diuo Franciſco,aut diuo Benedicto dicari, conſecrari'ue, ſiue initiari, & non deo? An quia ueteres homines conſecrabantur dijs quorum nullus non homo fuerat,& quidem nequam, Chriſtianos fas ſit conſecrari dijs (ſic enim ſanctos,& bonos interdum appellatos inuenio)& non deo ſoli?ut Iuſtinianus ait: Si deo fuerint dedicatæ.Legite,legite infelices rerum optimarũ ſcriptores,nec pauculis ſitis literis ex antiquitate contenti, unde plus tumoris quàm eruditionis hauſiſtis,ne dicam furorem,ſtultitiam,prauitatem,uos unà (quod aiunt)cum materno lacte ſuxiſſe. FAC. Venerat iam regina Panormum, tenebatq; ſe in domo regia, Hoſterium. quæ dicitur illorum lingua Hoſterium. Et hoc quoq; eſt ex illo tuo errore conſueto. Quid enim neceſſe erat adijcere, quod hoſterium dicitur?quod totam orationem deformat atq; dehoneſtat. LAV. Ex infinitis quæ ſe offerunt exemplis,illud Ciceronis ex eadem inſula uiſum eſt accommodatiſsimum in Verrem: Buleuterium. Deinde ut in curia Syracuſis, quem locum illi buleuteriũ uocant. Quid ais Fatue, dehoneſtat orationem, atq; deformat buleuterium?nunquid hoſterium? uter magis loquitur Tulliane,ego qui Tullio reperior ſimulis, an tu qui criminator illius detractorq; conuinceris? FAC. Cum hæc triremim, Bernardus domum ingreditur. Tu qui grammatice præcepta tradis, ignoras hoc nomen triremis quartum caſum triremem facere, non triremim. Nam ſiue ſubſtantiuum, ſiue adiectiuum id nomen accipias,accuſatiuum caſum in em,non in im,mittit:quod tibi tanto grammatico ignotum eſſe non debuit. Nec dicere potes hoc uitio eius qui librum tranſcripſit cecidiſſe, quoniam quater hoc accuſatiuo in im,uteris. LAV. Hic te teneo,nõ minus q̃ in ſuperioribus,ubi ſciens quædã librarij uitia, tribuiſti mihi. Nam ô ſtolidiſsime, quid ita magno hic grammatico eſt opus

opus? quis adeo imperitus puer ponat im, ut patrim, matrim, panim, dentim, & non ecõtrario potius, ut ſitem pro ſitim? quod ergo in puerum non cadit, id tu in me cecidiſſe uis, & peruerſitate naturæ omnia in deteriorem accipis partem, interpretarisq́; imperitiam quod altiore quadam ratione debebas dictũ ſuſpicari. Ego *alibi triremem alibi trierem, alibi trierim, alibi triremim poſui, tanq̃ à trieri deſcendens, quod ſit* τριήρης, *uel* τρίηροτος. *An trieris in uſu nõ eſt? imò hexeres & hepteres.* Trieres.
Oppius *ſeu* Hircius: *Altera nauis trieris.* Quod *nomẽ exponẽs* Pædianus *ait:* Trieris *ternos remorum ordines habet, ita & biremis, & quatriremis, & deinceps dicũtur.* Liuius: Maximæ *formæ naues tres hexeres habebat, duas hepteres: à quibus nominibus non'ne accuſatiuus in im, exit, non ſolum in em?* Quis *neget triremim, ut trierim tanquam eodem utrunque fonte? ſemel, aut iterum poſui, ſicut aliquoties quoque triremem, deliberaturus cum amicis tum* Græcarum *literarum, tum eloquẽtiæ ſtudioſis.* Quare *non imperitia homo imperitiſſime peruerſiſſimeq́; feci, ſed magna cum peritia atq́; conſilio.* FAC. Illud *planè contra grammaticã eſt, quod tu (ut ad tertiam inuectiuã ueniam) pueriliter amiſiſti.* Et *te magiſtrum artis facis, & elegantiæ præcepta tradis: quẽ librũ tuum ſi quo modo mihi ociũ fuerit, ut perſpicere ac reſupinare ualeam, fortaſſe adhuc efficiam, ut qui eius exemplum à te habent, eum tanquam rem inutilem, & friuolam in linguam latinam, abijciant.* LAV. Eum *ad exemplum non ad librum referri poteſt, ut ſuperius oſtẽdi: ſiquidem, ut ibi dicendum eſt tragœdias* Euripidis *quas emi, nõ quẽ: ita hic, exemplũ libri tui quod habeo, nõ quẽ habeo: quòd ſi uis utiq́; grãmatice dici maſculino poſito pro neutro, ad puerorũ te examen iudiciumq́; ire iubeo.* FA. Illud *ipſe iudicas, male te exemplũ poſuiſſe pro exẽplar: cũ hoc nõ illud habeatur, dicente* Feſto: *Exemplũ eſt quod ſequamur, aut uitemus.* Exẽplar Exemplum. Exemplar.

ex quo ſimile facimus. Illud *animo exiſtimatur, iſtud oculis conſpicitur.* Tuum *uero etiam manibus* (*ut ſignificas*) *tenetur.* Nā *quare in hiſtoria regi dicata & tradita toties, & tam inſigniter peccaſti, quæ debet eſſe elaborata, & ab omni uitio pura, quid exiſtimādum eſt de eo libello, quē incurioſius edidiſti?* LAV. *Quare pro ſi, ſeu, cum poſuiſti, quod inauditum eſt: edidiſti quoq; pro cōdidiſti, quoniam edere publicare eſt: inq; cōdendo diligentia uel incuria, non in edendo.* FAC. *Sed ad accuſationes tuas procedamus.* Et *uerba iſta Aragonenſis. Cum ab Aragonia Arago fiat, non Aragonenſis, ut à Macedonia Macedo, ut à* Paphlagonia *Paphlago dicitur.* LAV. *Belle præceptor, qui latine græciſſas, Græcarū literarū omnino expers.* Quid *ſimilius Aragoniæ quàm* Catalonia *? quia de hac feciſti mentionem aſine non ſcythicè* (*nam nulli feruntur eſſe in Scythia aſini*) *ſed liguſtice, exempla ad Aragoniam penè ſcythica attuliſti, relictis finitimis atq; conterminis, dixiſſes ſaltem Aragonios:* Nam *Plutarchus Catalonios uocat.* Tranſeo *quòd Septimius* Paphlagonios, *& nōnulli Macedonios, unde propriū nomen Macedonius & Macedonicus adiectiuū: ut triumphus Macedonicus, ora Macedonica, mare Macedonicum, quod cognomen quibuſdam* Romanis *familijs eſt factum. Sed faciant ſanè tecum duo iſta exempla, an legē ex duobus conſtitues exemplis? & ciuitatem ex totidē hominibus potius quàm ex mille?* Nunquid *à* Babylonia *non fiet* Babylonius, *ſed* Babylo*? ab* Ionia, *non* Ionius, *ſed* Io *?* À *Lycaonia non Lycaonius, ſed Lycao? à* Pannonia, *non* Pannonius, *ſed panno? ab Aonia, nō Aonius, ſed Ao? à* Pœonia, *Pœo, non* Pœonius*? à Mygdonia, Mygdo, nō Mygdonius? à Mœonia Mæo, & nō Mœonius? à Sydonia Sydo, non Sydonius? ab Hæmonia hæmo, & non hæmonius? ab Auſonia Auſo & non Auſonius?* Hæc *contra tuā correptionem exempla ſunt. Aliquid prompti facti ratione ſubiungam*

Edere.

Aſini in ſcythia nulli.

Macedonicus.

gam, ut taceam ab ipſa Hiſpania Hiſpanienſis, à Populonia ſit Populonienſis, à Bononia Bononienſis, à Colonia Colonienſis, à Fauonia Fauonienſis: ſic ab Aragonia Aragonienſis. Neq; uero mihi fuit immutanda, quæ tam diu inoleuit, conſuetudo, cũ ab omnibus dicatur Aragonenſis non Aragonius, nec Arago, ſitq; Arago fluuij nomen, non gentis illius. FAC. Et traditorem & baram barbare inepte à te prolata. LAV. Hæc mea uerba ſunt in oratione, quæ hic ad literã ſubijciam.: Et ſi quis ab ea quicquam uel emerit, uel pignori acceperit, eũ continuo proditionis crimen incurrere, uocariq; apud Aragonenſes traditor, apud Catalonos baram. Ex quo ſatis deprecor uocabulorum inſolentiam ea præmunitione, quòd dico ſic ab illis uocari, quam tu furcifer ſubtraxiſti. Enimuero barã ſic dixi, ut Lucius Florus Celiam: Cum ſe prius epulis quaſi inferijs impleuiſſe carnis ſemicrudæ & celiæ (ſic uocat indigena ex frumẽto potionem) ut Cæſar. Armoricam uniuerſis ciuitatibusq; quæ Oceanum attingunt, quæq; eorum conſuetudine armoricæ appellantur. Traditorem autem cum ſcirem illos ex euangelio mutuatus, ubi Iudas traditor appellatur, non ita irreuerens religionis ſum, ut euangelicum uerbum in ore populorum uituperem, ac uitio uertam. FAC. Sed utinam uerius quàm glorioſius dicerent. Rectius quo ad artem grammaticam dixiſſes, atq; utinam uere magis quàm glorioſe dicerent, cum ſit comparatio ad ſeipſum non ad extrinſecam perſonam. In eiuſmodi enim conſtructionibus magis quàm particulam honeſtius interponimus, ut ſic dicam, Cæſar fortiter magis quàm moderate res geſſit. LAV. Minus ergo recte, minus grammatice, minus honeſte, ſcriptores omnes dum aliter quàm ut tu emendas, loquuti ſunt. Curtius: Magnificentius hæc iactata quàm uerius. Iterum, Id conſilium non ratione prudentius, quàm euentu felicius fuit. Et iterum: Sed acrius quàm cõſtantius præliũ inierũt.

Arago. Baram. Celia. Comparatiua geminata.

Iterum: Hoc ſæpius prudentius quàm auidius perſecutus eſt. Rex quoq; auidior quàm patientior tum conſilium cæpit utilius Beſſo quàm gratius: dum acrius quàm cautius pugnat. Afferam ex Liuio, Salluſtio, Cicerone, ſingula exempla. Nam ſi tot uelim quot poßum in infinitũ res procedet. Liuius lib. XLII. Non acrior quàm pertinacior impetus Romanorum. Alter in Iugurthino: Multi dubitauere fortior an felicior eßet. Nil enim
An & q̃. differt hoc loco an à quàm. Tertius in Catilinã: Vereor ne potius omnes boni ſerius à me, quàm quiſquam crudelius factum eſſe dicat. Adeo Solinus lib. polyhiſtoron, ſiue Collectaneorum ſic orditur. Quoniam quidã impatientius quàm ſtudioſius opuſculum, quod moliebar, intercipere properarũt. Sed quid agũt alia exempla, cum Priſcianus hoc præcipiat, ſubiecto quod ſuperiore libro protuli exemplo? Tam iuſtior q̃ felicior Aeneas Hectore fuit, ſubdis tamen, Poſſe tamen autoritate tolerari non abnuerim. Liuius XXX. ab urbe cõdita: Non ſpiritus magis magnos quàm utiles. Idem paulopoſt: Omnibus tuis ſecũdis rebus, noſtris dubijs iam apta ac ſpecioſa danti pax eſt, nobis petentibus magis neceſſaria quàm honeſta. Ideo ſtultus ideo peruerſus, qui non abnuas propter autoritatem poſſe tolerari tamen, ut uitioſum accuſas, immemor hoc à Priſciano eſſe præceptũ. Et tu apud me præceptoris fungeris uice, ſtulte atq; excors, in re uel omnibus nota, & præter exemplum tuum uteris (ut Cicero inquit) teſtibus non neceſſarijs. Quid enim iſta exempla contra me agunt? Cur quæ pro me ſunt, & ea tam multa, uel non uides, uel taces? quorum alterum ſtultitiæ eſt, alterum peruerſitatis. Et quoniam docere me uis quod aut omnes ſciũt, aut ipſe neſcis, Accipe quod non modo te, ſed Priſcianum etiã doceam. Is enim tradit magis, aduerbium non ſolum poſitiuo, ſed etiam comparatiuo iungi, quando ipſe comparatiuus uel ad ſe, uel ad alium comparatur; ut, Achilles Aenea fortior

magis

magis quàm iuſtior. Hoc, Priſciani pace, apud probatos autores incompertum eſt, Solinum ut opinor ſequuti, cuius uerba, quæ modo attuli, ita ferè leguntur. Quando quidam impatientius potius quàm ſtudioſius opuſculum, quod moliebar, intercipere properarunt. Si ita ſcriptum reliquit Solinus, & cum ſequutus eſt Priſcianus, Nam & ſequitur aliquando, dicam quod ſentio, parum probabiliter hunc facere: qui omiſsis interdum eminentiſsimis autoribus, plebeios quoſdam, ac minutulos conſectatur, è quorum numero Solinus eſt, qui è Plinij liquidiſsimis fluminibus turbidos quoſdam riuulos tortuoſosq; deducit. Alterum exemplum ad hanc rem pro ſimili, licet tale non ſit, & ipſum ex ſe attulit Priſcianus. Aiax Vlyſſe fortior magis quàm Diomede: quod minus quidem quàm illud, tamen uitioſum eſt. Cuius rei eſt cauſa, quòd magis (ut in elegantijs tradidi) aduerbium comparatiuum eſt loco maius. Nam neutra comparatiuorum aduerbia ſcunt, ideoq; non poteſt exponi per magis comparatiuum, quia ipſum tale eſt, ut Curro magis te: unde factum eſt, ut prætera quæ tunc tradidi, hoc è re præſenti adijciam argumentum: ex eodem tamen fonte deriuatum, Quòd cum duo comparatiua componantur, ſicut oſtendimus, non poterimus tamen loqui per magis duplicatum & poſitiuum, quale eſſet. Nec magis magnifice hæc iactata ſunt quàm magis uere. Hæc Priſcianus non animaduertens, nouum loquendi genus introduxit, quippe quod nullo confirmare potuit exemplo, quod alij ſic dicerent: Aiax Vlyſſe fortior ſupra quàm Diomede, uel Aiax non tam Diomede quàm Vlyſſe fortior. Quare ſi per poſitiuum uis huius ſignificationis ſatis explicatur palàm ex aduerbio comparatiuo, ut magis, ut potius, aliquid, ſi illo utamur, redundare: nec nos Latine ac grammatice loqui. Habes'ne mihi gratias, quòd te, & quidē tanta, doceo? Si habes, te doceri nō reprehēdi à me

Solinus minutulus.

Magis.

Magis non duplicatur.

uolo exiſtimari: ſin minus reprehendi potius quàm doceri: & reprehendi, non modo ut indoctum, ſed etiam ut ingratũ. Sicut in illo quoq; quod dixiſti, quo ad artem grammaticam, cum di cendum fuerit quantũ ſeu quatenus ad artem. Et *extrinſecam, cum tantum ſit aduerbium extrinſecus.* Nec *abſolutũ iri te cre das ſi quem noſtræ ætatis, aut aliquem ex impolitis proximo rum ſeculorum in teſtimonium cites: in nullo enim ineſt tantũ autoritatis, ut cum antiquitate ſit comparandus, nedum præpo nendus: quos certum habeo non iudicio ſic dixiſſe, ſed errore.*

Quo ad. Extrinſeca. Extrinſecus.

FAC. *Cum plurimas clientelas multas ex nobilitate beneficia rios haberet.* Et *hic quoq; ſermo ex tua nobili ſchola deprom ptus eſt.* Ego *uero nõ beneficiarios, ſed beneficio deuinctos di cerem.* Beneficiarij *enim, ut ſcias, ſunt quoddã genus militũ, qui ex eo ita appellantur, quia promouentur ad honores beneficio tribunorũ, ut inquit* Vegetius: Idq; *cõfirmatur autoritate Cæ ſaris in cõmentarijs ſuis cuius hæc uerba ſunt:* Hæc *erãt milia* XLV. *euocatorum circiter duo milia, quæ ex beneficiarijs ſu periorũ exercituum ad eũ conuenerant, quæ tota acie diſperſa erant.* LAV. Re*ſpondebo ad diffinitionẽ* Vegetij, *exemplũ Cæ ſaris, modeſtiam accuſatoris.* Et *etiã diffinitionẽ* Vegetij *abſo lutam perfectamq; ducimus, tanquam nihil omittentis in diffi niendo.* Cur *idem inquit* Contubernium *eſſe communẽ quandã ſub uno papilione uitæ ſocietatem, & inde contubernales di ctos? cũ ſciamus contubernales in urbe & domi noſtræ, præci pueq; ſub patrefamiliâs degentes eſſe, & horũ cõtubernium, quod non modo eiuſdẽ domus ſocietatem ſignificat, ſed eiuſdẽ quoque tori, ut apud* Paulum *de ſponſalibus libro* Iuſtiniani *digeſtorum* XXIIII. Veluti *ut eam quæ in contubernio filij fuerit, patrem quaſi nurum non ducere.* Illud Iuſtin. lib. II. Inter *ſeruos & liberos matrimonium contrahi non poteſt, cõtubernium poteſt.* Quare Vegetius, *neq; enim pereruditus*

Beneficiarij. Contuberniũ. Contubernales. Vegetius.

uir

*uir fuit,ut in hoc ita in illo non abſoluta diffinitione complexus eſt ſignificationem.*Nam *illud quoq; ſignificat,ut in eiſdem cõ mẽtarijs Cæſaris:*Petreius *uero,nõ deſunt ſeſe arma familiamq; cum hac & prætoria cohorte cetratorũ, barbariſq; equitibus paucis beneficiarijs ſuis,quos ſuæ cuſtodiæ cauſa habere conſueuerat,improuiſo ad uallum aduolat.*Quis *dubitet beneficio* Petrei *qui dux erat,non tribunorum,hos factos eſſe beneficiarios?nec aliter ſic fuiſſe dicendos, niſi ab eo eſſent beneficijs affecti?* Itaq; *uiderit* Vegetius, *ut generaliter de beneficiarijs loquar:ne à ducibus potius,quàm à tribunis,& beneficia magis quàm honores utiq; illi acceperint, quod multo eſt ueriſimilius.*Nam *quis credat plura tunc in illis caſtris hominũ millia fuiſſe ad honores iam promota?* Nec *ſine peruerſitate fecit accuſator meus,quòd alterum ex iiſdem libris ſuppreßit exemplum:quiq; non uult cum uirum deſcribebam, ſuos eadem ratione potuiſſe habere beneficiarios, qua* Romani *habuere:aut certe proxima atq; perſimili,cum multa ſint nunc in re militari ab uſu ueterum diuerſa, quæ referri quodammodo ad uetuſtatem queunt:ſiue uetuſta ad noſtrum morem aptari.*Certe *ne hoc nomen intercidat,ad noſtrum translatum uſum ferri non reprehendi debuit.*Quod *(niſi fallor) eſt à me non minus proprie poſitum,quàm à* Vegetio *diffinitum,conuicta accuſatoris inſigni peruerſitate.* FAC. *Atq; quo trepitus bombardarum horribilior & ictus pernicioſior foret,omnes non momẽto ſed pene puncto temporis laxabantur.* Ad *quorum pulſum pulueneus ex diſcußis parietibus fumus diu in aëre uiſebatur.* Admirabilis *profecto eſt eloquẽtia tua:Salluſtianam'ne illam dicam, an Liuianã?* Vbiq; *deprehenditur tua* Romanæ *linguæ paupertas.*Ego *uero ſic dicerem,qui Ligur ſum:*Ex *quo tormẽtorum æneorũ fragor plus horroris ac metus incurrere, quo'ue illorũ impulſus uehementior foret,omnia uno eodemq; momento la-* Accuſator meus.

xari iubebat: quorum tantus impetus erat, ut poſt iactum ater puluere commixtus fumus, in aëre diu conſpiceretur. LAV. Legi fuiſſe qui non multos Homeri uerſus emendare ſint auſi, ut parum heroicos: ſed nihil aliud quàm temeritatem ſuam, cum hoc fecerant, oſtẽdiſſe. Idem in hoc Fatuo modo uſu uenit: qui cum me (ipſi blandiar) ſemidoctum hominem omni conatu, & aduocatis uiribus corrigere laborat, ne in uno quidem uerbo felix fuit: & ſi dolos etiam ac perfidiam adhibet: quod illi Homeromaſticæ non fecerunt. Ego enim ſic ſcripſeram: Sed acrius erat certamen tormentorum, præcipueq; bombardarum, quæ utrinq; prorumpebant plurimum tamen è caſtris ac muris: quarum nonnullæ erant & uaſtitate & uiolentia mirandæ. Atq; quo crepitus horribilior & reliqua. Hic tu eloquentiam in me deſideras. Inſpiciamus, quantopere admirabilis ſit eloquentia tua. Ego bombardarum dixi cuius nominis ſuperius rationem reddidi: tu per circuitionem tormẽtorum æneorum. Quid? non etiam ferreæ reperiuntur? quales forſitan illæ fuerunt: qualiſq; eſt quam noſter rex habet, omnium uaſtiſſima: uocant Meſſanenſem. Audio etiam alterius quoq; materiæ fieri, ex quo conſtat & te ſtulte ſic appellare: & quia per circuitionem parum commode poſſumus, per ſuũ nomen, qualecunq; id eſt, debere nos loqui. Ego crepitus, tu fragor, quaſi crepitus, aut nuſquam reperiatur, aut hic parum quadret. Plautus de tonitruo, cui nihil quàm hoc ſimilius eſt, in Amphitryone inquit: Sonitus, crepitus, tonitrus. Et in Curculione: Placite egredere, & ſonitum prohibe forium, & crepitum cardinum. Iuuenalis Satyr. XI. Teſtatum crepitus. Titus Liuius: Sed flammis in caſtra tendentibus uapore etiam ac fumo crepituq; uiridis materiæ flagrantis ita conſternauit hoſtes. Et iterum: Diſpoſita in muris Campanorum imbellis multitudo, tantum æris crepitu, qualis in defectu lunæ ſilenti nocte fieri ſolet, edidit

Homeri correctores.

Homeromaſticæ.

Crepitus.

*edidit clamorem,ut auerteret etiam pugnantiū animos.*Et *ite-rum:Clamorem pugnantium crepitumq; armorum exaudimus.* Atq; *iterum?* Nanq; *clangore oris, alarum crepitu excitatus* Manlius:Poſſum *è commentarijs Cæſaris,poſſum è Suetonio, poſſum ex alijs multis exempla repetere,ſi neceſſaria forent.* Ideoq; *unum ex* Plinio *maxime idoneum adieciſſe contentus ſum lib.*XVI.*Ait Autem:*Hæc *genera accenſa fuligine immodica carbonem repente expuunt cum eruptionis crepitu,iaculanturq;.*Longe *planum feci id quo ſum ipſe uſus, nomen eſſe & uſitatum apud ueteres,& à me aperte proprieq; poſitum.* Ne *fuerit cauſa cur mutaretur,nedū in peius,quale tuum eſt:* Quippe *crepitus eſt uiolētus ſonitus,& proprius rerum quæ ſubito rumpuntur,ut ueſicæ flatu inflatæ,quæ incuſsis calcibus compreſſa diffinditur.Cuiuſmodi non eſt fragor,lentus quidā, & continuus ſonus rerum colliſarū, & quæ diutius cōfringuntur:ut apud* Vergilium *de uenti nondum certi aduentu:* Crepitus.

Continuo uentis ſurgentibus,aut freta ponti
Incipiunt *agitata tumeſcere,& arduus altis*
Montibus *audiri fragor aut reſonantia longe*
Littora *miſceri.*

*Accommodatior eſt igitur bombardæ crepitus quàm fragor.*Pergamus *ad cætera:*Ego,*quo horribilior: tu,quo plus horroris ac metus addidiſti:quod additū nō oportuit:quia horror eſt uehemētior quidā & expaueſciēs metus.* Horror.
Necnon *decreſcit oratio quæ debebat augeri,metu ſubiuncto.* Ego,*foret:tu,incuteret:pauloq; poſt,foret:oſtēde,ubi nā inueneris incuti horrorē,& elegantius loquutū te fuiſſe cōcedam.* Horrorem incuti.
Ego,*è quo ictus pernicioſior:* Tu *quo'ue impulſus uehemētior: primùm,ue,pro q;,accipis:deinde nō uehemētior ut ſtultiſsime dixiſti,impulſus eſt,ſi pariter omnes,quàm ſi ſubinde laxētur.* Præterea *acrius nomen ictus, q̄ impulſus:licet & ipſe poſtea ſuo loco ſum uſus impulſus:poſtremo ſatius pernicioſior,quàm* Ictus.

uehemen

uehementior. Ego, *eodem non momento, ſed penè puncto temporis in uno eodemq́; momẽto*. Mira *eſt in* Fatuo *impudentia: quod ego nego, id tu quaſi rei gerende affueris affirmas*. Sed *uidelicet idcirco emendaſti, quia punctum temporis idem ſentis quod momentum*. O' *imperite grammatice, qui* Latine *loquentem barbare loqui iubes: neſciens plus temporis momentum habere, quàm punctum, quo proprie nihil eſt minus, cum illud ſit circiter horæ ſpatium, ut apud* Horatium —Quid *enim concurritur horæ* Momento. Iuſtinus *etiam amplius ſpatium ſignificare oſtendit*, Inquiens, Per *tot maria, & tantum ſpatij, tam breui horarum momento de uictoria nunciatum ſit*. Ego, *laxabantur: tu, laxari iubebat*. Quis *nam quæſo laxari iubebat? manca ſine ſuppoſito oratio eſt. Sed hoc ad ſtultitiam tuam, non ad uerborum comparationem pertinet*. Per *me rei declaratur effectus, per te præparatio: quippe cum poſſet iuberi, & tamen non laxari*. Ego *ad quorum impulſum: tu quorum tantus impetus erat: à me percuſsio exprimitur, à te eruptio: & propterea improprium eſt ſanè appellare tormentorum impetum, qui ſaxorum eſt tormentis expulſorum*. Ego, *puluereus ex diſcuſsis parietibus fumus: tu, ut poſt iactum ater puluere commixtus fumus, lenocinante tibi, ſeu* Panhormitæ, *uerſu* Vergiliano, —Aterq́; *ad ſidera fumus*. Et *iterũ*, —Miſtoq́; *undantem puluere fumum*. O' *pecus, ò* Circes *poculo uirgaq́; in grunnientium ac ſubantium gregem ciecte, quem fumũ loqueris puluere cõmiſtum* (Illum *ego ex puluere fumum appellaui*) *puluereum fumũ, quia puluis aſsimilis eſt fumo, ac uerũ fumum ais, & hũc atrũ, quaſi fumus niſi ater ſoleat eſſe, aut puluis ille fuerit ater?* Et *ne de puluere taceas, facis fumũ puluere cõmiſtũ quaſi duæ res fuerint, ingerens ſuperuacua, ut poſt iactũ detrahens, quod deterius eſt, neceſſaria: ut ex diſciſsis parietibus, cur hoc detraxiſti? nempe quia de eo ſentis fumo, qui ex bombarda*

Pũctum tẽporis. Momentum.

cum

cum lapide prodit. O fumoſum tuũ ſulfureumq́; ingenium, qui de iſto fumo feceris mentionẽ? prorſus ſi de cõuiuio regio ſcriberes, narraturus pro quodam rei geſtæ ornamẽto, quãtus ex opimis patinis ſublime uapor effumaſſet? Ego, diu in aëre uiſebatur: tu, in aëre diu cõſpiceretur. Taceo quòd uerbũ tuum in clauſula poſitũ finis hexametri eſt: quod etſi in hiſtoria toleratur, tamẽ hoc loco, ubi me emẽdas, dãnari debet, ſi modo tu numeris nectis orationẽ, aut oĩno pedes ac ſyllabas tenes. Quid attinebat mutare hoc uerbũ mire in amarũ, niſi omnia amariſſime immutares? Quòd ſi ut apud Ariſtophanẽ eſt queẽadmodũ Eſchyli atq; Euripidis uerba apud iudices inferorũ in lancibus poſita examinantur, utra ſint magis tragica, ſic noſtra põderarentur, profecto mea ſiderẽt, tua uelut inania, cum ſua lance tollerẽtur. FAC. *Quippe ad regem cõmeare, & tractare inter utroſq; cœperãt. Ambiguus & diminutus hic ſermo eſt: niſi pacem, aut cõcordiam, aut quid tractaret adijcias. Neq; enim ſimpliciter prolatũ ullum integrũ ſenſum habet. Quare male abs te dictum eſt.* LAV. *Non adiecit quid tractaret. Cur nõ adiecit Liuius? Quid Marcellus immolauit? taurũ an arietem, aut quid aliud? Cũ inquit, immolaſſe eo die quidã prodidere memoriæ: et alijs pluribus in locis huiuſmodi ſermo eſt. Nullum, inquis, integrum ſenſum habet. Et quomodo ſenſum eius etiã tu Fatuus intellexiſti? ſiquidẽ pacem cõcordiamq́; tractabat: ergo minime neceſſariũ fuit addere, quod ad ſenſus intelligẽtiam nihil facit, nec ambiguus diminutus'ue ſermo eſt, quem malignus aperte ſe intelligere diſsimulare nõ poteſt. Etenim quis ambiguam? quis hanc decuratam ſententiam putet? Spero affinitatem inter nos futuram cum ſumma concordia, quoniam cõmunes amici inter utroſq; tractare cœperant. Verum tu nodum in ſcirpo quæris, qui ſcirpo ueſtiri dignus es, qui facũde loqui te arbitraris, iſtis uerbis ſic ſimpliciter prolatis: & poſt ambiguus & diminutus, & nullius*

Heroici uerſus cauda.

& nullius integri ſenſus hic ſermo eſt:infers pro concluſione: quare male abs te dictum eſt:quaſi non aperuiſſes quid de meo ſermone ſentires. FAC. *Conſtat inter omnes qui illi feſto affuerunt, nec uidiſſe, nec audiuiſſe celebriores pompas, cerimoniasq́;. Scribis de honore ſummo regi habito, & uteris ſacrorum uerbis.* Pompæ *enim & cerimonia ad ſacra pertinent.* Elegantioribus *igitur & magis proprijs uerbis uſus eſſes, ſi ita*
Pompa. *dixiſſes: Conſtat ſanè inter omnes, qui illi celebritati adfuerũt, ſe magnificentius, aut ſplẽdidius aliquid uidiſſe nunquã.* LAV. Vis *te gnarum religionis innuere, dum ad religionem iſta uerba reuocas.* Agnoſce *quantopere in iſto genere ſapias, diſceq́; præceptor quid pompa ſit, quid cerimonia: de pompa præter exemplum* Plauti *de ueſtitu amatoris, quo ſuperiore ſum uſus libro,* Cicero *in* Piſonem *differens de triumpho:* Quid *tandem habet iſte currus? quid legati in equis & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa?* Inania *ſunt iſta mihi crede delectamenta, penè puerorum, captare plauſus, uehi per urbem, conſpici uelle.* Idem *de* Oratore: Non *enim alia ſermonis, alia contentionis uerba: neq; ex alio genere ad uſum quotidianum, alio ad ſcenam pompamq́; ſumuntur.* Et *in* Oratore: *Sed hæc pompæ ac palæſtræ: nunc in aciem uerumq́; certamen deſcendamus.* Et *in* Tuſculanis *quæſtionibus libro quarto:* Illa *quidem ex rhetorum pompa, ardores animorum, cotesq́; uirtutum.* Et *de* Officijs: Ne *pomparum ferculis ſimiles eſſe uidea-*
Fercula. *mur. Sunt autem fercula pomparum ſimulacra uictoriarum, quæ in triumpho geſtabantur: quod indicat* Lucanus, *dum inquit de triumphali pompa:* Quam *ſeriem rerum longa procedere pompa.* Quas *potuit belli facies.* Neq; *uero in lætis modo pompa eſt, uerum etiam in triſtibus, ut* Idem Cicero *pro* Milone: Tu *ſpoliatum imaginibus, exequijs, pompa, laudatione, feliciſſimus lignis ſemiuſtulatum, nocturnis canibus dilaniandum*
dum

dum reliquiſti. Quintilianus: Quid ſibi uelit ille funebrium longus ordo pomparum. Liuius: Conſulares uero faſces & prætextam curulem, nihil aliud quàm pompam funeris putent, claris inſignibus, uelut uelatos ad mortem deſtinari. Hæc de pompa. Nunc de cerimonia. Illud tamen præfatus, Cur ab religione ſentias abeſſe in templo, per pontificem, regis conſecrationem atq; unctionem more ſacerdotum? An conſecratio ad ſacra non pertinet? Accipe nunc exempla quibus citra ſacrorum reſpectum probabo tibi uſurpatum hoc à ueteribus fuiſſe uocabulum. Liuius: Pacem habeat ſibi: legiones captas uictori reſtituat. Hoc fide, hoc fœderibus, hoc fœcialibus, cerimoniaq; alia ſolenni. Cæſar: Et quoniam in præſentia dignum erat, iterum conſules profecti ad Pontum in colloquium, cum de fœdere uictor agitaret, negarunt iniuſſu populi fœdus fieri poſſe, nec ſine fecialibus cerimoniaq; alia ſolenni. Item Cæſar: Et quoniam in præſentia obſidibus inter ſe cauere non poſſent, ne res efferatur, aut iurciurando, aut fide ſanciendo petunt collatis ſignis militaribus, quod more eorum grauiſſima cerimonia continetur, ne facto initio belli ab reliquis deſerantur. Omitto cætera exempla, quæ plura ſunt, & tu me ais ineleganter atq; improprie locutum, in quo ſemel peccas. Iterum, quòd pro optimis inania uerba ſubſtituis, magnificentius, aut ſplendidius aliquid. Mea certe conueniunt cum illis Cornelij Taciti: Necdum celebrare ſolennia nuptiarum audebant. Tertio, quòd feſtum mutaſti in celebritatem pro ſolenni feſto accipiens, cum docti pro honoratorum hominum frequentia accipiant, aut huiuſmodi hominum cultu. Quintilianus lib. 1. Ante omnia futurus orator cui in maxima celebritate, & in media repub. uiuendum eſt, aſſueſcat iam à tenero non reformidare homines: neq; illa ſolitaria, & uelut umbratili uita palleſcere. Et iterū in eodem loco:

Cerimonia.

Celebritas.

His

His adijcio, præceptores ipſos, non idem mentis ac ſpiritus in dicendo poſſe concipere, ſingulis tantum præſentibus, quod illa celebritate audiētium inſtinctos. Cicero pro Archia: Cum hac celebritate famæ, quum eſſet iam abſentibus notus. Et in eadē: Niſi hāc celebritatis & gloriæ. Quarto, quòd unquam ſuperflue addidiſti, & ſanè inſanè. Quinto, quòd præpoſtere extuliſti elegantioribus & magis proprijs, quia prius eſt, ut ſint propria quàm elegantia. FAC. *Augebant autem iucunditatem ſolennitatis, quòd quinq; filij circa patrem uiſebantur: quorum medius inſpectante omni cœtu, patrem priuſquam regali chriſmate tingeretur, cinxit enſe equeriatus, utpote præditus illa dignitate. Et hoc quoq; depromptum eſt ex illa tua impudentiæ tuæ officina: quem non pudet (ut priore libro dixi) uerba noua formare, cum uetera extent, honeſta illa quidem, & uſu comprobata. Saltem è Græco expreßiſſes ea uerba. Nam, ut ait Horatius. Et noua fictaq; nuper habebunt uerba fidem, ſi Græco fonte cadāt parce detorta. Equerium primo libro formaueras, hoc equeriatum, ſcilicet alter Varro, uel Tertius Cato ad locupletandam linguam latinam è cœlo lapſus.* LAV. *Si equeriū recte ac neceßario dici ſuo loco probaui. Quid eſt quod ab eo mireris formari equeriatus, ut à patricius patriciatus? At extāt uetera. O' inſanum hominem, Militia'ne fuit olim dignitatis nomen? & miles is qui uulgò & non Græce Caballerius nominatur? At è Græco detorſiſſem: quid tibi cū Græcis barbare? Et ſi Græcus fons huius rei nullus eſt, quonam pacto illinc detorquebo, cum illi detorſerint è noſtro? Hæc breuiter reſpondiſſe ſatis eſt. Nam quòd Catonem tertium me per deriſum nominaſti, oſtendis te uere deridendum, qui cum mutuari uis uerba Iuuenalis, Tertius è cœlo cecidit Cato: non animaduertiſti illum de moribus loqui, non de literis. Non enim fuit omnium Catonum locupletare linguam, cum poſterior cato nequaquam*

Equerium. Miles. Caballerius. Cato tertius.

locuples

locuples in dicendo ſit habitus, nihilq; admodũ librorum ſcripſerit. Illa quoq; uitio non carent: quòd priorem librum uocas primũ in tertio poſitus, quodq; formaueras pro formaſti, hoc libro equeriatum dixiſti. FAC. Sed anticipato die uenit quaſi officij gratia papam excepturus. Tullianum uero hoc eſt? Sed qui eloqui didicerunt non anticipato die uenit, quod pædagogicum eſt uerbum, dicerent, ſed pridie ante conſtitutum diem. LAV. Omitto, quòd pædagogicos facis Hieronymum, Ambroſium, Auguſtinum, cæterosq; eiuſmodi, unde locus ille notiſſimus: Anticipauerunt uigilias oculi mei. Tullius'ne ipſe non ſuo more, non facunde, ſed pædagogice dixit ad Atticum ſcribens, dices? Quid igitur proficis, qui anticipes eius rei moleſtiam, quam triduo ſciturus ſis? Etiam expreſſius libro primo de natura deorum. Aut quod genus hominum, quod non habet ſine doctrina anticipationem quandam deorum: quam appellat prolepſim Epicurus, id eſt, anteceptam animo rei quãdam informationem, ſine qua, nec intelligi quicquam nec quæri, nec diſputari poteſt. Statimq; poſt: Fateamur conſtare illud etiã, hanc nos habere, ſiue anticipationẽ, ut ante dixi, ſiue pronotionem deorum. Et iterum in eodem lib. Informatum & anticipatum mentibus noſtris. O' Ligurum dedecus, ac literarum opprobrium, qui Fatuè furioſeq; principibus linguæ latinæ maledicis. Audi nunc hiſtoricum Suetoniũ: Nam mortem adeo leue ſuppliciũ putabat, ut cum audiſſet unum è reis Carnulium nomine anticipaſſe eam, exclamauerit, Carnulius me euaſit. Hoc in Tyberij. Item in Claudij uita: Fecit et ſeculares ludos, quaſi anticipatos ab Auguſto, neq; legitimo tempore reſeruatos. Sunt & alia alibi plurima exempla, non modo apud proſa oratione ſcribentes, uerumetiam apud poëtas, genus hominum inter ſcriptores omnes eloquendi ſtudioſiſſimum, ut Statium:

Anticipo.

Poetæ.

Sperauit flexæ circum compendia metæ

Inferius ductis phœbeius angia habenis

Anticipare uiam. Sed ò pædagogorum ſterquiliniū, quo autore dixiſti pridie ante cōſtitutam diem? Non'ne pridie compoſitum eſt ex præ & die, ſicut poſtridie à poſt & die, ſiue à poſtero & die: utq; hoc diem ſequentē ſignificat, ita illud diem præcedentem? Quid ergo neceſſe fuit addere præpoſitionem, quæ idem ſignificat quod præ? An ſic Iuſtinus inquit? Equum pridie conſtitutam diem ad audiēdum locū ducit, ibiq; equæ admittit. Hoc tu ſicut illud Iuuenalis imitari quàm uoluiſti tā neſciſti. Nam quòd ſingulariter diceret, pro plurali poſueris, tibi in crimine, quemadmodum tu in me faceres, non pono. FAC. Aduenit Sanctius epiſcopus Palentinus, ducens ſponſam pronubus & uelut parēs puellæ. Non utimur hoc nomine bene grāmatice, niſi fœminino genere, ſicut nec nupta: quamuis nouum nuptum Plautus ſemel dixerit. Hæc enim ad fœminas, non ad mares pertinēt officia. Pronubam enim dicimus eā quæ nouam nuptam in cubiculo ſponſo copulat: quod eſt fœminæ, nō maris officiū. LAV. Nuptā tu ſiue nubere officiū uocas, quod quæſo officiū? Nempe quod propriū eſt fœminarū uirū pati? Nūquid officium Priſcianus id uocat? nō de iſto uerbo & iſto exemplo agit. Tranſeo q; Iuſtinianus binubū uocat qui bis: & alij quidā innubū, qui nunq̄ duxit uxorē. Ego nō de eo loquor, q uxorē cæpit, ſicut nec tu in pronuba, quæ nec ipſa nubit. Sed ſicut hæc præeſt ſacris nuptialibus, ꝑ parte uxoris (licet tu uelis eſſe quæ ſpōſam cū uiro copulat in cubiculo, nō modo imperite, ſed etiā fœde ac uenere diffiniēs, ut Panhormitæ diſcipulū liceat agnoſcere) ita pronubus pro parte uiri, eſtq; utriuſq; officiū ſolēnia curare nuptiarū. Hic tu, præterq̄ quòd negas hoc nomē inueniri, reddis rationē, cur nō inueniatur, eandē ipſam quòd nubere pertineat ad fœminas, quaſi uero pronuba, nunc nubat, & non ſuum officiū exerceat, agēdo, prouidēdo, gubernando: quod nō magis

Margin notes: Pridie. — Nupta & Nubere. — Binubus, Innubus. — Pronuba. — Pronubus.

magis eſt fœminæ quàm uiri, cũ ſexus hic nõ faciat differẽtiam. Vnde officia multa ſunt cõmunis generis, ut cõuiua, agricola, cœlicola, & alia plurima. Ex quo liquet tuam rationẽ non *minus caſſam eſſe, q̃ caſſam nucem:* Nihilq; *obſtare quin pronubus eſſe poſſit, ut eſt apud Græcos* Paranymphus. *An nos* Latinũ *non habemus?* Tibi *nõ habere dicendũ eſt, qui de eo mentionẽ non feciſti, in pronubo reprehendẽdo. Mihi, ut res habet, dicẽdum: nos habere in hunc ſenſum auſpicẽ, ut apud ipſum* Plautum *in Curculione: Vltro ibit nuptum, non manebit auſpices. Quid alia? cum de hoc uocabulo ita præceperim in elegantijs: Auſpex qui præerat nuptijs celebrandis, quia auſpiciũ pro nuptijs capi ſolebat, adhibebaturq; hic pro parte uiri, ut pronuba quæ præeſt, & ipſa nuptijs celebrandis, pro uxoris.* Vt Lucanus, *-Contenta eſt auſpice* Bruto: *& reliqua. Cur autem non dixi, nunc auſpicem. Quia nõ ſum Scytha ut tu, nec de Scytha loquebar, quæ gens auſpicia ſectatur: ſed de põtifice Chriſtiano. Cur uero pronubus? quia cum alios ſacroſanctos uiros imitari uolui, tum uero* Hieronymum, *qui in libris* Iudicum *ait,* So*cerum Sanſonis collocaſſe filiã uni de amicis Sanſonis & pronubis. Sed hæc ratio tibi non probatur,* Hieronymum *cõtemnenti, tuq; quo nomine hanc rem appellares, niſi nunc à me doctus, ignorares.* FAC. Rex *tamen neq; prophetanti planè crediderat. Cum ſcribes aliquid theologicũ, iſto uerbo utitor. Sed cum ſcribes hiſtoriam, putato tibi non licere bone magiſter elegantiæ, qui tam frequenter couſq; adhuc uſus es.* LAV. *Quid ais ſcelerate? non nominabo in hiſtoria mea prophetas, ſed aruſpices potius, atq; augures, cæteroſq; diuinos, arioloſ, coniectores? quaſi non meo, ſed* Numæ Pompilij *ſeculo ſcribam? Quid enim ſi de alicuius prophetæ uaticinio ſit ſcribendum? quemadmodum nunc uſu uenit, aruſpicem ne aut augurem, aut ariolum nominabo? An'ne talem fuiſſe neges,*

Paranymphus.

Auſpex.

Auſpicium.

de quo loquebar? Hæc mea uerba ſunt: Etenim *fertur quidam, ſiue ex prognoſticis corporis præſagiens, ſiue oraculo à quo inſtinctus diſsipaſſe famam, nondum exacto quadriennio regem uita defunctum.*Rex *neq; prophetanti planè crediderat, neq; tunc magnopere conſolantibus acquieſcebat.* FAC. *Cætera neglexit papa præ umbra illius nominis.*Non *præ umbra imperite, ſed præ ſplendore eius nominis.* Neque *enim umbram, ſed ſplendorem eximium, præ ſe fert pontificis nomen: quo honore nullus in terris illuſtrior.* LAV. Imperitus *ergo* Cicero, Vmbra. *qui in* Piſonem *ait.* Nam *ut leuitatis eſt inanem aucupare rumorem, & omnes umbras falſæ gloriæ conſectari: ſic leuis eſt animi, lucē ſplendoremq́; fugientis, iuſtam gloriam, qui eſt fructus ueræ uirtutis, repudiare.* Non'ne *non dixit omnes fulgores falſæ gloriæ conſectari?* Cornelius Tacitus *lib.* XXX. Eo *anno mortem obijt* Memmius *regulus, autoritate, conſtantia, fama, inquā tum præumbrante imperatoris faſtigio datur.* Vides *ut fulgor imperatorius obumbrat.* Et *iterum:* Flauium Sabinum *inermem, neq; fugam captantem circunſiſtūt: &* Quintum Atticum *Conſulem umbra honoris, & ſua uanitate monſtratum.* Et *iterum: Se tributa ac leges, & præ umbra regis* Romanum *ius uictis impoſiturum.*En *umbra regis, ut ego dixi umbra papæ.*Liuius: Nam *ſi etiam nunc ſub umbra fœderis æqui ſeruitutem pati poſſumus.*Quid *abeſt?* Quintilianus: Qui *dum maiorem uim eloquentiæ ferre nō poſſunt, ſub umbra magni nominis deliteſcūt.*Profecto *magnū nomen, ſplendorē non obſcuritatem habet.*Lucanus: Exacuem *q̄ te cōplectar* Roma, *tuumq́;* Nomē *libertas, & inanē nominis umbrā.* Ecce *umbra nominis pro maieſtate quadam ac ſplendida dignitate.* FA. An *non eſt hæc abiectiſsimorum hominū contumacia atq; ambitio, & luciferi arrogantia, qui dicit:*Ponam *ſedem meam ad* Aquilonem, *& ero ſimilis altiſsimo?* Locutio *ſanè digna hiſtoriographo*

grapho eloquentiſsimo,ne plura dicam? LAV. *Digna Scytha Mauroq; ſententia,qui nolit pijſsimum regem piè loqui.Quid ais? illa apud Liuiũ:*Ioue nate Hercules *ſalue.* Te *mihi mater ueridica interpres deûm, auctuurum cœleſtiũ numerum cecinit.* Et *alibi.* Iupiter Optime Maxime Iunoq; *regina, ac* Minerua *cæteriq; dij deæq;,dicuntur eloquentiſsime.*Et *ipſa deorum nomina,uelut ſtellæ illuſtrant orationem.* Chriſtiana *uero ac pia nomina,tanquam notæ ac maculæ dehoneſtant,atq; deformant?* Etenim *ſolet commemorare* Panhormita,*ſeu carmẽ,ſeu proſam orationem,ſimulac de rebus ad* Chriſtianam *religionem pertinentibus loquitur, obſoleſcere nitorem, atq; elegantiam perdere.* Vt *ſi uos audire uolumus,quo ſimus elegantes, ad cultum* Herculis,Iouis,Iunonis,Mineruæ, *& ante omnes* Veneris,*imò cupidinis,qui matre ſua magis eſt uobis cordi,redire debemus.*Ego *ſic regi* Ferdinando *dignam ſe orationem dedi, ut* Liuius Euandro, *&* M. Manlio. Vos *uero peruerſe,qui non uultis accommodari perſonæ ſermonem:& ſi potius uerus hic ſermo* Ferdinandi. FAC. *Additum quoq; eſt non eſſe tentandum,quid facere audeãt qui primigenio dicere auſi ſint, die quodam in diſſenſione de ſupplicio ſontis cuiuſdã.* Nondũ *exiccatum atramẽtũ, quo exarata ſunt inſtrumenta declarationis de ſucceſsiõe:& præter mores legesq; iam fieri.Ornatiſsime profectò & exquiſitiſsime ut cætera.*Rectè *tu quidem,ne à more tuo recedas:dicerem, qui cũ alias de ſupplicio ſontis cuiuſdam diſſenſio eſſet.dicerẽ,nõ pertimuerint,nondũ exaruiſſe publici documẽti literas:quo eius ſucceſsio ſancita ſit.* LAV. *Cõparemus tua cũ noſtris uir ſtolidiſsime, qui unam rectè dicendi cenſes eſſe uirtutẽ exquiſitiſsime loqui.*Ego *tres proceres facio cum rege ſermonẽ habẽtes his uerbis:*Obſeruabãt *omnes præcipueq;* Garaus Caruellis *præſes* Cataloniæ,*ne quid in cõſiliarium ciuitatis male cõſulerent, ne'ue præſentẽ furorem plebis*

imperitæ magis irritarent, darentq́; ſpatium, nondũ adeſſe maturitatem, quod nunc negant, id ultro poſtea delaturos: motum plebis eſſe torrenti ſimilem, qui ad breue tempus inflatus perennibus aquis concitatius fertur, mox æſtum ac feruorẽ omnino perditurus. Additum *quoq; & reliqua.* Tu ut *exquiſitius loquaris non laborans, quo modo ſequentia cũ ſuperioribus congruant, ais?* Erant *qui dicerent.* Hoc nõ *exquiſite loqui eſt, ſed mentis exinanitæ,* Ego, *quid facere audeant:* Tu, *qd illi audeãt, nempe quid audeant dicere: nam ſequitur qui dicere non pertimuerint.* Et *hoc exinanitæ mentis eſt, non exquiſitæ dictionis.* Ego, *qui dicere auſi ſunt: tu, dicere nõ pertimuerint.* Cũ *uerbis ſententia nõ diſſonet, tamẽ mutaſſe hæc uerba mẽtis exinanitæ eſt, & timuerint aptius erat quàm pertimuerint.* Ego, *die quodam: tu, aliàs, quaſi non ſemel eiuſmodi controuerſia extiterit.* Hoc *etiam mutaſſe mentis eſt exinanitæ.* Ego, *in diſſenſione:* Tu, *cum diſſenſio eſſet.* Par *& hic ſignum mentis exinanitæ, niſi ſemper illa inanis fuit.* Et *eo magis, quòd ex uerbis tuis ſignificãtur neſcio qui diſſenſiſſe, ex meis uero iſti ipſi.* Ego, *nõdum exiccatum atramentũ:* Tu, *nondum exaruiſſe literas.* Hic *magis animaduertendum exquiſita'ne oratione, an exinanita ratione locutus ſis.* Primũ, *quòd ueritate diſcrepet, eximis atramentum, quod in prouerbijs ſolet nominari, nõ literæ.* Sed *ſcilicet atramẽtũ ut humile & ſordidũ uocabulũ repudiaſti, quaſi non de ſcriptorio atramẽto dicatur, ſed de ſutorio, hoc eſt, tibi domeſtico: deinde quòd etſi proprie dicitur exareſcere, magis tamen proprie exiccari: quod genus eſt ſiccari cruorem, ſiccari ſudorem, ſiccari ficus, uuas, poma, nõ exareſcere, niſi cum ſicut tuũ caput exinanita ſunt atq; corrupta.* Tum *quòd literæ pro ſcriptura nõ accipiuntur.* Sed *in ſingulari potius numero, quòd poſtremo non forma ſcripturæ quod eſt litera, ſed materia, qđ eſt atramẽtũ ſiccatur, ſiue areſcit.* Ego, *quo exarata ſunt inſtrumenta*

Atramentum.

menta:Tu,publici documenti literas.Cur mutaſti in literas inſtrumentum? Certe quia barbarũ exiſtimaſti. O barbaros iuriſconſultos ac ruſticanos:cum mille alijs in locis,tum uero in titulo de fide inſtrumẽtorum & admißione. Quid iuriſcõſultos? An non apud pleroſq; alios hoc nomen inuenies? Afferam unum cõmune Quintiliani ac Ciceronis exemplum. Sunt quædam & falſæ expoſitiones, quarum in foro duplex genus eſt: alterum,quod inſtrumẽtis adiuuatur:ut, P. Clodius *fidutia teſtium,qua nocte inceſtũ* Romæ *cõmiſerat,* Interannæ *ſe fuiſſe dicebat. Alterum,quod eſt tuendũ dicentis ingenio. Cæterum nihil te inſimulo,nihil arguo, ſi modo pro iſto aliud non dico magis,ſed æque propriũ ſubſtitueris. Publici documẽti literas.* Hoc *uero inauditum eſt omnibus iudicijs, uniuerſis auditorijs iuris ciuilis incognitum.* Ego,*declarationis de ſucceßione:* Tu, *quo eius ſucceßio ſancita eſt. Cur ego declarationẽ,cur ſucceſſionẽ nũcupaui? Quia ſic iudices ipſi,ut ex inſtrumẽto adparet nuncupauerunt.* Non *enim ut* Numa Pompilius, *non ut* Tullus Hoſtilius, *non ut Ancus cæteriq; reges cõſenſu Senatus populiq;* Romani,*ſic iſte conſenſu procerum populariumq; creatus eſt rex:ſed per* Iudicum *ſententias declaratus defuncti regis maxime proximus, ut illi proximitatis iure ſuccederet. Quare non fuit cauſa, cur hoc uerbum quo uelut adamantina columna regni ius omne fulcitur eximeretur, & aliud ſubſtitueretur (ut ſic dicam) uitreæ columnæ inſtar.* Nam *quid ad pronunciationem* Iudicum? *Quid ad inſtrumentum? Quid (ut tuo uerbo utar) ad documenti literas? Quid denique ad ſucceßionem ſanctio? quæ proprie eſt lex cum terrore & pœna,& ſi à quibuſdam aliter uſurpatur.* Vt *enim* Vlpianus *ait de diuiſione rerum & qualitate.* Proprie *dicimus ſancta quæ neque ſacra neque prophana ſunt, ſed ſanctione quadam confirmata;ut leges ſanctæ ſunt,ſanctione enim quadam ſunt*

Inſtrumentum.

Sanctio.

ſubnixæ. Quod ſanctione quadã ſubnixum eſt, id ſanctum eſt, etſi deo non ſit conſecratum: Et interdum ſanctionibus addicuntur, ut qui ibi aliquid commiſit capite puniatur. Quominus ſic loqui decebat, eos qui ius regium, nec intra uerba tantum ſpernere uidebantur. Agnoſcis nunc ò mentis exinanite, quàm exquiſite loquaris, quanquam accurate? Quanto melius tecum ageretur, ſi cum patre in ſutrina ſediſſes, manibus atramento ſutorio, non modo ſordidis, ſed etiam graueolentibus, ac nonnũquam uerriculum, & ſi imbecillius, cum illo traxiſſes, quàm quod ad literas puerorum cuſtos à patrono, uel domino miſſus es. FAC. Quod ſi quemadmodum à Papienſibus dictum eſt, acerbiora ſunt aduerſa, quàm iucundiora proſpera, dicimus præclare cum Ferdinando actum eſſe. Honeſtior elocutio ſi dixiſſes: Quòd ſi plus acerbitatis aduerſis ineſt quàm iucunditatis proſperis, præclare cum Ferdinando actum eſſe exiſtimemus. LAV. O' mentis exinanite. Superius hoc tolerari poſſe ſimtebaris autoritate, nunc eam repudiam. Vt quo ſæpius me reprehendere niteris, hoc ſæpius in illud cenſorium dictum incidas. Qui dum alienam inſcitiam inſectari uolunt, ſuã confitentur. Niſi uis me ad illud quoq; reſpondere, quòd dicamus mutaſti in exiſtimemus. Quod non tam inſcitiæ, quàm ſtultitiæ eſt argumentum. FAC. Sed Ioannes imperite atq; indocte. Homo quidem grauis probuſq; ac ſtrenuus, ſed idiota. Tu certe magis idiota, quàm ille, qui ſic barbare loqueris, Quanto elegantius fuerat dicere: illiteratus, aut literarum ignarus. LAV. Si barbarum uocabulum eſt, ſi non utendum, cur eo tu in me pro Latino uteris? Tu qui me doces elegantius loqui? Eſt'ne uocabulum barbarum, quod in media Græcia, medijſq; Athenis natum eſt: uſitatum Platoni, Ariſtoteli, Demoſtheni, Eſchini, deniq; omnibus Græcis? An ignoras barbarum Græco contrarium eſſe, ut nigrum candido, ut amarum dulci, ut malum bono

Idiota.

bono,ut tu mihi? At non eſt inquies latinis notũ. Finge me de*torſiſſe è Græco,quod ſuperius autoritate* Horatij *præcepiſti, quanquam unde ſcias an detorſerim Græco ex fonte, qui nunquam (ut inquit* Perſius) *Labra fonte proluiſti caballino, arrogantiſsime fatuorum,ſimilis cæco,qui in ſolitudine oberrãs auditos prætereuntes non rogat iter, ſed intento digito doces.* Q*uid ſi ego non detorſi? quid ſi multis iam ſeculis oſtendam apud multos iam tritũ,eosq́; egregios?* I*nſpiciamus,inquies, an ſint egregij.Apud* Hieronymum: Non *habeo,dices, iſtum pro egregijs.Apud Ambroſium,Hilarium,* C*yprianum, Auguſtinum:ultimum inquies nonnihil noui. Cæteros ne inſpexi quidem: ſed omnes in eundem reijcio gregem. Apud* La*ctantium:*Hic,*dices, dum Ciceronis materiã tractat* Tullianus *eſt, quatenus uerò religionem* C*hriſtianam , gregalis efficitur.* Q*uid* A.Gellium,*Apuleium,*Macrobium? Ne *hi quidem ſatis egregij?*Q*uid,ne omnes peragam?* M.Tullium? *Appellabis ne ab hoc,qui ita ait in piſonem? Sed planè animi ſui cauſa, ludos nobis idiotis relinquet.* Et *in eadem:Ea contemnis,quæ illi idiotæ(ut tu appellas) præclara duxerunt.* Et *in* Verrem *ſexta:* Nõ *modo iſtum hominem ingenioſum & intelligentem,uerumetiã quemuis noſtrũ,quos idiotas appellat,delectare poſſent.* Hinc *idiomata,ut aromata,ut themata, ut periſtromata,ut emblemata,ut toreumata,ut alia mille uenerunt.* FAC. Neq; *nunc de pecunia res eſt,de qua ſi certaretur,pudendum uobis erat,tantulum ſumptum regi ueſtro non gratificari. Sed de pudore meo,de autoritate huius ſedis,de fama apud exteras nationes.* Q*uo magis magiſq́; tua lego,eo magis inſcitiam tuam intelligo.* Pudorem *dicis quod honorem dicere debuiſti.* Neq; *enim id pertinet ad uerecundiam,ſed ad honorem ac dignitatem regiam,quòd regi ſuo non gratificarentur.* Melius *itaq; & correctius loqui diſce.* LAV. Vter *correctius loquatur pronun-*

Pudor. *cient Iudices. Cicero pro P. Sylla: Si ſuus pudor ac dignitas nõ prodeſſet, nullum auxilium requiſiuit.* Et pro eodem dico *illud quod in his cauſis coniurationis, non autoritati aſſumo, ſed pudori meo.* Idem pro Quintio. *Deniq; omnia potius, quàm ius, quàm officium, quàm pudorem.* Idem pro Flacco, *Septimio ac C. Cælio teſtibus P. Seruilius & M. Marcellus huius pudoris integritatisq; teſtes, repugnabunt.* Idem pro Archia. *Quare cõſeruate hominem, pudore eo quem uidetis amicorum comprobari, tum dignitate, tum etiam uenuſtate.* Et de legibus: *Quid uero de modeſtia, de temperantia, de continentia, pudore, pudicitiaq; dicemus?* Quintilianus *cum alijs plurimis in locis, tum uero in prima declamatione, quæ ſic incipit: Sentio iudices pudori iuuenis pro quo minimum eſt, quòd parricida nõ eſt, grauiſsimum uideri, quòd abſoluendus eſt contra nouercam.* Cuius *diſcipulus* Plinius *& ipſe* Orator *eximius in epiſtola ad Amicũ ſcribens de honeſtiſsima muliere, inquit:* Neq; *enim aderat alius, qui defunctæ pudorem tueretur.* Vlpianus *lib.* XXIII. *de ſponſalib.* Palam *quæſtum facere, non tantum eam quæ in lupanari ſe proſtituit.* Verumetiam *ſi qua, ut aſſolet in taberna, uel quæ alia pudori ſuo non parcit.* Idem *lib.* XLVII. *de iniurijs, & fam. lib.* Aut *ſi carmen ſcribat, uel proponat, uel cantet aliquid, quod pudorem alicuius lædat. Si placet hiſtoricus, accipe Cæſarem commentario primo:* Vt *quàm primum intelligere poſſet, utrum apud eos pudor atq; officium, an timor plus ualeret.* Infinita *ſunt huiuſmodi teſtimonia, quorum unum tibi decantabo è triuijs:*

Cato puerorum. *Productus teſtis (ſaluo tamen ante pudore)*
Quantumcunq; potes celato crimen amici.

Eſt ne hoc loco pudor, idem quod uerecundia, ut dicebas, ſiue ut correctius loquamur, confuſio illa mentis, quoties facti noſtri pudet? Qui pudor te ſi homo eſſes tenere deberet, quòd amicũ

amicum falſis criminibus accerſiſti: & pudorem eius, ad quem tu nunquam aſpiraſti, lædere tentaſti: qui correctius etiam meliusq; dixiſſes, eo magis magisq;, ut cum illo congrueret, quanto magis magisq;. Vter igitur ab utro diſcet melius & correctius loqui: ego abs te, an tu à me?

DE CONFVTATIONE Verborum Facij.

CAP. II.

NEQVE *uero ſcripta mea tantum, ſed, ò incredibilem furorem, quod etiam locutus ſum, ut minus polite dictum carpere non pudet, in quarta inuectiua. Reſpondebo enim huic reprehenſioni uerborũ, prius quàm obiecta refutem ſententiarũ.* FAC. *Qualis enim ſermo tuus eſt, talis eſt profecto oratio, quem multi iudicio decepti, quòd ſunt ignari eloquẽtiæ, diſertum & terſum putant: qui ſiquid in his ſtudijs profeciſſent, facile deprehenderent, linguam tuam non Romanam eſſe, ſed barbaram. Ego uos puniam ambos minitaris Antonio, & mihi dixiſti in conſpectu regis, ne dicam cætera inepta, atque irridenda. Sed ſi Romane & Latine loqui ſciſſes, non uos puniam ambos dixiſſes, quo rudius & inornatius dici non potuit, ſed utriq; meritas referam gratias, uel utrunq; ulciſcar. O quàm multa notarem in ſermone tuo, ſi te audire uellem, ſed inſanum ac dementem præſertim in nugis, quibus affluis non audio, quæ multi ut belle & ornate à te dicta laudant, & mirantur: Verũ nõ ex ſermone iudicatur hominis facundia & doctrina, ſed ex ſcriptis & operibus, quibus maior uis ingenij, maior'ue cogitatio & cura adhibetur. Conferantur tua ſcripta cum meis, & æquum habeamus iudicẽ, tunc uidebis, quàm parũ diſertus ſis.* LAV. *Differo reſpõdere cõuicijs tuis. Interim te teneo ex tuis*

uerbis

*uerbis prius uos contra hiſtorias meas ſcripſiſſe,quàm ego te uerborum ulla contumelia afficerem.Siquidē iſta quæ in me reprehendis ut barbara,poſtridie illius dici, quo cū Antonio iurgatus ſum,quoq; die contumelia te affeci,dicta ſunt,cum tu ad ulciſcendam heſternam iniuriam,uel ad patrocinandum potius Antonio uenisti.*Et certe *minitari ſe ulturum, eius eſt non qui fert,ſed qui accepit iniuriam.*Nūc *ad tuam uerborum meorum reprehenſionem:*Qualis *inquis ſermo tuus,talis eſt oratio tua.*

Sermo. Oratio. Quippe *uis hunc in pronunciando,illā eſſe in ſcribendo.*Quā *differentiam quis quæſo te docuit?profecto non* Cicero,Quintilianusq; *qui uolunt orationem,cū proprie accipitur,ſic à ſermone differre,quòd hic ſedatior,remiſſior,preſſior,ac tenuior, qualis philoſophorum:*Hæc *ut in qua ornamenta,amplificationes,affectus inſunt,popularibus accōmodata ſit auribus.*Ideoq;

Oratores. Oratores uocari,qui iſtiuſmodi genere utuntur, *ut declaratur ex ſuperiori* Ciceronis exemplo.Non *enim alia ſermonis, alia contentionis uerba.*Sed *hæc te accuſant, nō me ab accuſatione defendūt.*Dixi *uos puniam ambos.*Eſto,*rudis & inornatus ſit ſermo.*Si *negaro meum eſſe quo me teſte conuinces?* Nemo *animaduertit,nemo notauit, quum ipſe reprehendiſti, ſi dignum erat reprehenſione:*Nō *erat inquies minus grammatice dictū, ſed minus eleganter,aut minus ornate.* Ideo non reprehendi. Concedas *ergo te ſtulte obijcere, quod nequeas probare.* Sed *age concedo à me dictum.*Vtrum *igitur magis uitioſum,grammatice & latine,licet inornate loqui, an ut uos facitis idiotarū uerbis? quibus apud eoſdem iudices cum exprobarem imperitiam dicendi,ne laceſſitis quidem fiducia fuit literate loquendi, ne uidelicet in errorem incidatis.*Ex *quo reprehendere iure ueſtro poteſtis errata cæterorum,qui ipſi nunquam erratis, nimirum ſemper iacentes nequando cadatis.*Neſcimus,*inquis,elegāter loqui,ſed ſcribere.*Conferantur *tua ſcripta cū meis,& non pudet*

pudet uos meorum accuſatione ſcriptorũ non eſſe contentos? & unum in aliena facie deridere næuum, ipſos tota facie ficoſos. Ex *ſcriptis & operibus non ex ſermone iudicatur hominis facundia, & doctrina.* Quid *ſibi uult iſta oratio?* Aiś'ne *me facundum & doctum, an negas?* Si *ais, cur linguam meam non* Romanan *uis eſſe, ſed barbaram? cur inornate me locutum ac ruditer? Cur multa huiuſmodi te poſſe in meo notare ſermone?* Si *negas: cur inquis non iudicari facundiam atq; doctrinam?* Hoc *contra illos dicitur, quaſi loquendo facundi ſint.* Vides'ne *dementiſſimo dementior, intra tam pauca uerba te loqui repugnantia, atq; contraria?* Quanquam *ò doctum & oratoriæ artis peritum, facundiſſimi quiq; oratores, uel* Romani, *uel* Græci, *non'ne ex dicendo tales habiti ſunt, uel magis quàm ſcribẽdo?* Furioſe *qui te damnare iudicium publicum non ſentis, hoc eſt regis aliorumq;, quos ais, quia putent me diſertum & terſum, quodq; laudent & mirentur me ut belle & ornate dicẽtem, iudicio decipi, tanquam ignaros eloquentiæ, nec habentes aliquos in his ſtudijs profectus: quaſi aut tu plus habeas eloquentiæ, aut non ſit optimus iudex oratorum populus, quod* Cicero *frequentiſſime* Quintilianusq; *teſtantur.* Longa *mihi in hoc ſuppeditaret, niſi aſſidue breuitatẽ ſectaretur oratio.* Eoq; *regi (quatuor enim extitiſtis) perſuadere conati eſtis, & cæteris ſedulo perſuadere conamini, me multo melius loqui quàm ſcribere.* Non *ſum ergo infacundus, uel ueſtra cõfeſſione.* Et *tamen non talẽ eſſe probare niteris, idq; duobus uerbis.* Ex *duobus'ne uerbis minus ornatis, omnis mea facũdia periclitabitur? ob hæc duo barbarus ero?* Ego *uos puniã ambos.* Hæccine *adnotationem legiſti?* Nihil *eſt quod minus culte, minus eleganter, minus diſerte dixerim?* Profecto *nihil. Alioqui id potius obieciſſes.* O *meam ſingularem* Demoſtheneamq; *facundiam, in cuius non ſcripturis, non accuratione aliqua oratoriæ, non*

ſaltem

ſaltem præmeditata, ſed extemporali tumultuariaq; & obiurgatoria altercatione, nec apud eruditos (ſi aduerſario credimus) quicquam notari poteſt minus ornatum, quàm ego uos puniam ambos. Quod tu in loquendo quidem infans, ſed in ſcribendo priſtinæ facũdiæ, emendas, mutans ambos in utrũq;, & puniã in ulciſcar, uel meritas referã gratias. Quid ais? an ambo in uſu non eſt? ut apud Terentiũ: Opportune, ambos uos uolo. & T. Liuiũ: Quos cũ pariter ambos benigno uultu excepiſſet.

Ambo. *Et iterũ: Sicq; eos ambos coronis muralibus donare. Et iterũ: Ambo præoptantes exilio modicã domi fortunã. Et iterũ: Tarquinios reges ambos, patrem uoluiſſe, filiũ perfeciſſe. Quòd ſi uſitatũ apud autores eſt, ſupereſt ut ꝓbes me impropriè uſum,*

Punio. *Hoc nõ facis Fatue, igitur accuſas. Nũc de punio, quod duobus modis accipitur, uno cũ ſontes plectimus: altero, cũ inimicos ulciſcimur, quorum utrunq; uobis conuenit, quos uel pro furibus proditoribusq;, uel peſsimè de me meritis mulctare debeo. Cicero de officijs: Sunt autem quædam officia, etiam aduerſus eos ſeruanda, à quibus iniuriam acceperis. Eſt enim ulciſcendi & puniendi modus: atq; haud ſcio an ſatis ſit, eum qui laceſſerit, iniuriæ ſuæ pœnitere. Idem pro Milone in Publium Clodium: Tu me iratum Sexte putas tibi, cuius tu inimiciſsimum multo crudelius, etiam punitus es, quàm erat humanitatis meæ poſtulare? Et pro eodem: Valuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fuit ultor iniuriæ, punitor doloris ſui. Et libro primo Tuſculanarum quæſtionum: Cum multi inimicos etiam*

Punitus. *mortuos puniantur. Errauit ne Cicero, quòd punitus inimi-*

Puniantur. *cos, & Liuius cum Terentio, qui ambo eodem quo ego modo dixerunt? At tu emendas elegantius. Sit ita ſanè, loquebar ego ex tempore, non ſcribebam ut tu feciſti. Sed quî fieri poteſt ut elegantius, cum ſic loquantur tam magni autores, quos tu furioſè in me reprehendendo reprehendis? Quæ ratio alterũ*

tuæ

tuæ emendationis modum ut ineptum refellit, cum tamen non mei defendendi, qui iam abſolutus ſum, ſed tuæ facundiæ perpendendæ atque exiſtimandæ gratia inſpicere uolo. Aisdebuiſſe me dicere, meritas referam gratias. Ecquis me intellexiſſet eorum qui aderant? apud quos exquiſitior ſermo ſuperſtitioſus fuiſſet. *Quotus enim quiſque tenet differentiam inter gratias ago, habeo, & refero? mentior, niſi tu quoq; cum Panhormita collega tuo iſtam elegantiam ignoratis, etſi à me in elegantijs traditam.* Nam ut inoleuit apud pleroſque, iam inde aliquot ſeculis opinio, refero gratias, idem eſſe quod ago gratias. Ideoq; *me dicentem gratias referam aliter accipiſſent, quàm ego ſenſiſſem: ſic apud eruditos nunus latine dicitur, cum refero gratiam ſit dicendum. Quam elegantiam uix ulli noſtrorum temporum animaduerſam cum traderem, attuli apertiſsimum ex Liuio exemplum:* Hic *afferam æque apertum, ſed tuo ingenio clauſum, ex Cicerone pro* Plancio: *Cui pro me ſenatus gratias agendas putauit, ego à me gratiam referendam non putem? O᾿ te ſcitum correctorem? O᾿ politum emendatorem? qui lotas alteri manus tuis illotis, atque omni madentibus illuuie conaris abluere. Cuius ex illuuie & illud eſt quod ais, ſcriptis & operibus: quaſi ſcriptis non complectamur opera, & prius ruditer deinde inornate, & ue, pro q;.* T*aceo quòd diſsipate, & eadem ſæpius loqueris incipiens tunc cum deſinis. Quibus uerborum rerumq; uitijs ubiq; ſcates, & in iſto ipſo opere de felicitate, de quo mihi aliquid nunc dicendum eſt. Ais enim.* FAC. *Præſertim cum te audiam maledictis & obtrectationibus haud finem facere, librumq; meum de uitæ felicitate carpere, atq; contemnere.* Et *iterũ:*Nunc *tantum ſupereſt, ut libri de uitæ felicitate quem uituperas, defenſionem ſubeam.* Reprehendis, *ut audio, quòd colloquutores nõ fecerim ſæpius repugnãtes, et præcipue, quòd Lamola facilis ſit in aſſentiendo*

Gratias ago, habeo, refero.

Scripta. Opera.

tiendo

tiendo his quæ Guarinus *aſſerit.* LAV. *Teſtor fidem, tu co-gis in aliud me uenire certamen.*Nimia *confidentia niteris,ſu-pramodum te iactas, & ad prædam tuorum gregum armatũ hoſtem ſolicitas.*Ego *tuum opus uix ſumpſi in manus,cum il-lud communis amicus,abs te legendum accepiſſet, in quod me nihil ante iniuriã acceptam dixiſſe uelis nolis ipſe teſtaris, qui in prima inuectiua huius meæ detractionis non habuiſti men-tionem.*Ex *quo manifeſtum eſt,quicquid dixi, id me iuſto cõ-motum dolore dixiße.*Quanquam *quantulũ eſt,quod in te re-prehendo.Si libros tuos,quos tu librum uocas,perlegeram,li cet agnoſcas modeſtiam meam,qui ex plurimis qualia in hiſto ria illa,& inuectiua notaueram uitijs,ut mox oſtendam, unum notaui,ac uix notaui.Si non perlegeram,ſed primas tantum pa ginas euolueram,non potui colligere uitia tua, non quod po-tuiſſem,uulnera inflixi, id eſt, non debes tu tantopere iniuriam expoſtulare, non debes propterea efferri inſolentius : nam ut rem tibi aperiam,particulam tunc operis inſpexi,non tuo, ſed alieno chirographo ſcriptam.* Poſtea *uero cum tibi reſcriptu-rus eſſem,ad ipſum Archetypum ac chirographum tuum,non dolo malo,nõ fraude,non proditione(ut uos in me egiſtis) ſed prudentia & uera uirtute perueni:quomodo ſagaciſſimus impe rator latronum latebras,& piratarum receptacula perueſti-gat.*Teneo *itaq; te tua manu, ut nulla tergiuerſatione, nullo mendacio queas effugere.* Miraris, *quòd fore non credideris, tuam ſcripturam in meam ueniſſe poteſtatem:ſic mirari prædo nes ſolent, cum ſuamet arte capiuntur, quod quanti momenti ſit,paulopoſt apertius ſenties.*Quam *ob rem fallaci fiducia mi bi inſultas,inquiens.* FAC. *Cur me inelegantiæ non carpſiſti? cur non falſæ latinitatis,ut ego te fons elegantiæ & eloquẽtiæ flumen?* LAVR. *Quaſi non te correxerim in inuectiua,atq; hiſtoria,hoc non modo immemor,ſed etiam ingrate: licet non*

omnis

omnis immemor ingratus, niſi referre gratiam uoluiſti, & ami ce emendantem inimiciſsime carpere. Cur non te carpſi inquis falſæ latinitatis? En te carpo. *Vbi enim falſam legiſti latinitatem? ubi carpo cum genitiuo ſicut accuſo? Cur non inelegantiæ? ubi inelegantiam legiſti? quod, ſicut infacundia & ineloquentia, uidetur mihi in uſu non eſſe.* FAC. *At te pudor tenuit:* At *ille pridem in te extinctus eſt.* LAV. *Quis pudor tenere me debuit? non mecum propinquitate coniunctus, non de me bene meritus, non magnæ inter tuos opinionis & famæ.* Nihil *minus reſtat pudor ille, ne inimici operi detraherem.* FAC. *An timor & audacia perdita?* LAV. *Quiſnam timor? ne hoc quidem exprimis.* Eadem *ueſania, niſi uis ab omnibus intelligi fulgurans fulmen tonantis eloquentiæ tuæ mihi fuiſſe extimeſcendum.* FAC. *An religio: at contra fidei noſtræ doctores inuectus es.* LAVR. *O fuſtuario digne, religione retentus ſum, ne libros tuos carperem?* Nunquid *ſacer tu ſacratusq; es, ut in te formidemus dicere, niſi in* Panhormitæ *ſacrario, ubi frequens es, deo fuiſti initiatus* Phœbo *uel* Baccho, *uel* Veneri? Et *quoniam de religione agis, eaq; uis me retineri debuiſſe.* Vide *quàm retinear, qui illa te male utentem reprehendo.* Vbi *enim pro religione noſtra apud* Paulum, *apud* Euangeliſtas, *denique apud* Hieronymum *inueniſti fides noſtra, cum, ut ille teſtatur, fides ſine appoſito dicatur, pro religione* Chriſtiana? Nihil *ergo aliud eſt ad* Pammachium *inquiens, nihil enim prodeſt, abſq; operibus cœlibatus & nuptiæ, cum etiam fides, quæ proprie* Chriſtianorum *eſt, ſi opera non habuerit, mortua eſſe dicatur.* FAC. Nihil *ergo aliud eſt, quòd deſtiteris, niſi quia eiuſmodi, quod reprehenderes non reperiſti.* LAV. *Quòd deſtiteris poſuiſti pro eo, quod eſt, cur prohibitus ſis, cum deſiſtere ſit ab incœpto deſinere.* Atqui *ego non incœperam tuæ linguæ uitia carpere. Quòd ſi intra tam paucos*

Carpo.
Inelegantia.
Deſiſto.

cos uerſus, tam multa in te notaui peccata, quid in libris illis exiſtimer fuiſſe facturus? Sed abſit à moribus meis in quempiã, ut ueteres aiunt, caninam exercere eloquentiam. Tu *hanc modeſtiam, lenitatem, grauitatem meam, interpretaris diffidentiam: & ob id mihi ſine ulla moderatione inſultas.* Et *quo modo poſt hæc lauta conuicia, poßum non de opere tuo iſto tam præclaro dicere, recedereq; paulum à natura? &, quoniam in ſcænam intrare coactus ſum, fabulam peragam:* Dicam *itaque primum de uerbis tuis: ſecundo loco de rebus, ut tibi reddam rationem.* Vbi, *quod ad uerba attinet, docebo non modo, quẽadmodum loquaris emendatius, uerumetiam quemadmodum inemendate loquentem caſtiges, & ſi tibi etiam cordi eſt carpas.* Breuiter *enim & modice facere debueras in me, ut nunc ego in te, licet à te prouocatus impulſusq;.* FAC. Multaq; *ab antiquis & contemporaneis noſtris grauiter, & ornate ſcripta occurrerent.* LAV. *Apud quem contemporaneos legeris doce: ueteres enim, & qui* Romane *ſcripſerunt, æquales huiuſmodi appellant:* Poëtæ *æquæuos præcipue ſenes: nonnulli recentiorum coæuos, & coætaneos.* FAC. In *quem regem de uita beata libellus conuenire poteſt magis, quàm in te?* LAV. Conuenire *tibi dicimus, non in te ut alio loco admonui.* FAC. Et *multa uerba de mutua ualitudine.* LAVR. Quid *ſibi uult iſtud mutua ualitudo, quod non modo exemplis, ſed etiam ratione dicere prohibemur.* Nam *ſicut recte loquimur mutuus amor, mutua beniuolentia, mutuum odium: ita perperam mutua ſanitas, mutuum robur, mutuum ingenium, doctrina, opes, uires, ualitudo: quippe cum hæc, ut illa, inuicem non reſpondeant.* FAC. *Sed de omnibus unum atque tanquam de parricidis, & ſacrilegis iudicium tuliſti.* LAVR. Habere *iudicium quis dicitur, non ferre, ſed ſententiam ſicut ſuperius probaui.* FAC. À *quo nedum re, ſed etiam uita ſpolietur.*

Canina eloquentia.

Contẽporaneus
Aequales.
Aequæui.
Coæui.
Coætanei.

Conuenio.

Mutua ualitudo.

Iudicium habere non ferre.
Nedum.

Si di

Si diligentius elegantias legiſſes meas, quanquam nunc ex hiſtorijs, ut uideo, multa didiciſti, ſic dixiſſes: à quo uita ſpolietur, nedum re. Semper enim nedum ſecundo uerbo applicatur, ut in elegantijs latius. FAC. *Proſperis illorum rebus collætantur, aduerſis uero contriſtantur, & condolent.* LAV. *Profer autoris nomen, qui te docuit iſto modo loqui, collætantur, contriſtantur, condolent, præſertim cum hoc datiuo ſeu ablatiuo:* Nam *peritorum huiuſmodi loquendi conſuetudo. Ob proſperas illorum res ipſis gratulantur: ob aduerſas miſerentur, eorum uicem dolent.* FAC. *Alter ſuorum manu, ut quidam putauerunt, enectus, mane inuentus eſt mortuus.* LAV. Collætantur &c.

Quaſi uero qui noctu occiſus eſt, poſſet mane uiuus inueniri. Neſciſti enim imitari quod uoluiſti, quale eſt Liuij, *Vt & uno ictu transfixum per latus occiderit, hoc eſt, transfigendo occiderit.* Et Ciceronis, *Atque hunc ille ſummus uir ſcelere ſolutum periculo liberauit, id eſt, ſcelere ſoluit & periculo liberauit, quæ duo diuerſa non ſunt, ut in tuis enectus & mortuus. Ideoq́; Liuius ſecus, ac tu dixit.* FAC. *Tandem qui obuerſati ueſtibulo Tribuni fuerant, nunciant domi mortuum eſſe inuentum.* LAVR. *Sed hoc rei forſitan uitium eſt, illud uerbi enectus, cum necatus dicere debueris, non modo quia ille quem ſignificas ferro eſt interfectus, & necatus interdũ ſine ferro,* Enectus. Necatus.

ut apud Ciceronem, *ueneno necatus.* Et Quintilianum, *fame necatus: ſed quia ſemper apponitur ad enectus genus pœnæ, ut gelu & illuuie in tranſitu* Alpium *enecti* Carthaginienſes: *enectus ſiti* Tantalus. Manibusq́; *non manu ſuorum dicere debebas.* FAC. *Cum multos uideam uiros, ſummo loco natos, militiam proficiſci.* LAVR. *Vt militiæ pro militia uſitatum eſt.* Vt *apud* Liuium: Hoc anno domi *militiæq́; geſta: ſic haud ſcio, an militiam pro in militiam repererim, ut apud* Terentium: In *militiam proficiſci gnatum* Cliniam *amantem* Militiam. Militiæ.

Antiphilam compulit durus pater. FAC. *Verum ut hanc partem breuiter abſoluamus, haud lõgioribus immorabor.* LAV.

Longiora. Longioribus *ineptum eſt uerbum, quia nec breuioribus dicimus, ſed paucis ſeu paucioribus. Igitur pluribus aut multis, aut certe longius ſiue diutius, fuerat aptum uerbum, ſicut breuius.* FAC. *Eſt profecto difficile, diſſuadere hoc uulgo.* LAV. *Si elegantias meas ſtudioſius euoluiſſes, nam aliquid illinc, uel per te, uel per alios hauſiſti, ſcires non in euentu poſitũ eſſe diſſuadere, ſicut nec ſuadere: perſuadere uero in euentu ſiue in effectu. Itaq; non eſt difficile diſſuadere: quia nec ſuadere ſed perſuadere, quod diſſuades uel ſuades, id eſt, inducere eos, quibuſcum loqueris, in tuam ſententiam, ut aut non ſentiant, quod tu ais non ſentiendum, aut ſentiant quod ais ſentiendũ.* FAC. *Sed num exiſtimabis, uel Scipionem, uel* Hannibalem, *uel* Fabium *fuiſſe contentos?* LAV. *Contentos pro felices, accipis præter eruditorum conſuetudinem, qui ſic loquuntur,* Paruo natura contenta eſt. *Præterea contra grammaticam locutus es, cum ſingularis numerus hoc loco ob diſiunctiuam requiratur.*

Suadere. Diſſuadere. Perſuadere. Contentus.

Diffuſio. FAC. *Præterea nominis illa diffuſio, quam tu magnam atque optabilem rem iudicas.* LAV. *Improprium eſt nomen in hoc ſenſu diffuſio, duntaxat in proſa.* FAC. *Tamen peruicacia quadam inducti opiniones obſtinate defendunt: quos etiã longe magis reprehendendos putarim, quàm eos qui ſcienter: docti tamen & eruditi contra ueritatem pugnant, ut aduerſariorum argumenta perſpiciant.* LAV. *Scienter pro ſcientes poſuiſti, cum ſcientes idem ſit quod conſulto, uel de induſtria, uel dedita opera, uel non ſciendo: ſcienter uero quod docte & perite artificioſeq; ut in elegantijs.* Etiam *peruicacia defendere & obſtinate, idem eſt.* FAC. *Propterea perfici quod cœptum eſt hodie, quàm in craſtinum extrahi præopto.* LAV.

Scienter.

Extrahi. *Extrahi eſt extendi non differri. Ideo melius paulo ante dixiſti*

xiſti,niſi forte in craſtinum diem differri mauis. FAC. *Ea dico quæ magis,uel defenſa,uel impugnata fuerunt,quàm breuius potero exponam.* LAV. *Quàm breuius apud eruditos inauditum eſt,ſed q̃ breuiſsime, & item in cæteris de quo latiſsime in elegantijs diſſerui.* FAC. *Quos libros quodam die apud communem amicum offendi te legentem,quos ſi perlegiſſes,ac ſæpius relegiſſes,melius tecum actum eſſet.* LAV. *Tametſi in his quæ illinc,ſiue per te(ut ſuperius dixi) ſiue per alium accepiſti,quàm gratus,ipſe tibi es conſcius.* FAC.*Excellentē primo corporis figuram & ſtaturam arrectam.* LAV. *Salluſtius qui nonnullus in uocibus quaſi parum uerecundis à quibuſdam reprehenſus eſt,de animo nunquam dixit arrectus,de corpore autem,ut tu,quantum memini nunquam,nec ipſe,nec alius niſi poëta. Erectam igitur & honeſtius, & magis proprium fuerat.* FAC.*Num Brutum Romanæ libertatis autorem,filios ſecuri percuſſos uoluptatis gratia peremiſſe?* LAV. *Idem quod ſuperius uitium,quoniam nō ſunt duo diuerſa ſecuri ferire,& perimere:ſatis erat,ac ſatius dicere,ſecuri percuſsiſſe.* FA.*Cū quidē illa alterius extrinſecæ rei cauſa expectatur.* LAV. *Ex hoc in ſuperioribus notauimus,non nomen,ſed aduerbium eſſe extrinſecus, ut intrinſecus, ut altrinſecus, ut ſecus unde componitur.* FAC. *Sed cum commune quodq; bonum & mediocre non poſsit abs te comparari.* LAV. *Communiſsimum quodq; bonum dicimus,non commune, Tribuimus enim quiſq;, quæq;,quodq; ſuperlatiuo:omnis autem poſitiuo, ut in elegantijs copioſe diſputaui.* FAC.*Arrigendos in cœlum oculos,aut religionis gratia,aut rerum diuinarum cognitione.* LAV. *Nō admoneo iterum fuiſſe uitandam uerbi obſcœnitatem,ſed ſolœciſmum eſſe,cognitione,pro cognitionis, uel ob cognitionem.* FAC. *Quantislicet animi & corporis,& rerum externarum bonis plena ſit, non miſerrimam iudicet.* LAV. *Quantislicet*

Q̃ breuius potero.

Erectus.

Non diuerſa pro diuerſis.

Altrinſecus.

Quantislicet.

oro quantiſcunq;,quo autore dixeris neſcio. FAC. *Equidem mihi intelligere uideor nos,ita natura comparatos eſſe.* LAV. *Nuſquam legi natura cõparatos homines eſſe,ſed genitos,ſed creatos,ſed generatos,ſed factos. Comparatum autem natura dicimus,ſicut comparatum legibus, comparatum moribus: ut in elegantijs.* FAC. *Vbi plura bona inſunt, quàm omniũ mortalium linguæ effari poſſunt.* LAV. *Dicendum erat quàm ut ea,uel quàm quæ omnium mortalium linguæ effari poſſunt, ut in elegantijs.* FAC. *Quorum nunc planctus perhorreſcimus, quorum'ue ortus,& occaſus tanta cura & formidine obſcuramus.* LAV. *Ve,ſemper pro q; accipis,quod pueris etiam pleriſq;,qui grammaticam docentur,notũ eſt,idem eſſe quod uel.* FAC. *Quibus profecto quo ad ſplendorem illuſtrius, quo ad ornatum & uarietatem pulchrius.* LAV. *Iterum reprehendi hoc uitium.Tolerabilius ſeu melius,ſi dixiſſes,quantũ ad ſplẽdorem attinet.* FAC. *Eiusq; immenſam poteſtatem,ac ſapientiam ſpectent atq; perpendant.* LAV. *More non ſanè facundorum ſcriptorum, accipis perpendunt, pro intelligunt, cum perpendere ſit exacte conſiderare,ut in elegantijs.* FAC. *Vt cum illo beatorum cœtu congaudere ualeamus.* LAV. *Tuo uitio,quod in me uitium non eſt,cum te tuis artibus refello,ſæpius reprehendo.Nam ubi apud illos, ad quorum tribunal me citas,congaudere legiſti? Atq; hæc hactenus. Non enim quicquid ferarum in ſaltu iſto eſt indagauimus: eas tantum quæ in tranſitu inueſtigantibus noſtris canibus oblatæ ſunt, cæpiſſe contenti.Illum quoq; leporem,quem in epiſtola ad Robertum Stroziam ſcripta,& in calce codicis adſcripta,uelut in extremo ſaltu cubantem, noſtri canes odorati ſunt, capere libet.* FAC. *Et è contra,quæ mala ad alias ſpecies deuenere.* LAV. *Cicero & eius ſimiles è contrario,uel contra non è contra,ſicut nec de longe,nec de propè dixerunt. Poteſt & illud, ſiue inter*

Natura comparati hom. Comparatum natura.

Q;

Ve.

Quo ad.

Perpendo.

Congaudere.

E contrario.

De longe.

Inter uerborum,ſiue inter rerum uitia addi. FAC. *Partes dia logi.* LAVR. *Quaſi aut ſint aliquæ partes illius dialogi, ut Stoicorum,Peripateticorum,Epicureorum,ſiue nominatim ſin gularium perſonarum,ut tibi dedi partes Antiochi,mihi ſum= pſi Archeſylæ:aut partes omnes,quæ in dialogo ſunt tribuan= tur uni,quod neq; fieri poteſt,neq; tu ſentis.* Partes dia logi.

DE INEPTITVDINE RERVM
& ſententiarum in opere Benedicti Facij.

CAP. III.

VENIO *nunc ad rerum uitia, nec tua ſubijciã uerba.Nam totidem libris opus eßet: ſed eate= nus de illius uniuerſitate pronunciabo, quatenus crimen,quod mihi obijcis ut tui operis detracto ri,dilui poßit, & quales iſti libri (ob quos ſuperbis ut ſibylla dignos) ſint,iudicari.Quereris quòd audiſti me in illis notare, quod feceris collocutores non ſæpius repugnantes. Et præci= pue Lanolam nimis in aſſentiendo facilem: huic reſponſioni, poſtquàm ſatisfeciſti,ut tibi perſuades:quod an ita ſit,mox ui= dero. Ad extremum omni uerborum petulantia debaccharis, quaſi non unam notam obiecerim, ſed inuectiuas in te, ac Phi= lippicas ſcripſerim.Quod meum crimen, quale ſit, tuo unius probabo teſtimonio.Sed ero breuior,quoniam tibi reſponſum ſatis eſſe poteſt ea epiſtola,quam Roberto Stroziæ,uiro cla= ro, ſcripſi. Verba autem epiſtolæ hæc ſunt: Animaduerti ex tuis literis perbreuibus, id quod per hoſce dies ex te audi= ui, uideri tibi Lamolam, cui partes dialogi mei tribuo, nimis facile concedentem omnia Guarino: quod & quidem alius, quem honoris cauſa non omnino,dixiſſe fertur.Ait enim Lamo lam uictas ubiq; præbere manus,quaſi neſcientem obiectam cõ futare.Ab iſta oratione ut me tibi dixiſſe memini, pace tua lo= quar,lõge Roberte dißentio:En idem & mihi diſplicuit, & illi:*

imò & illi & mihi. Siquidẽ prior ipſe uidetur annotaſſe, cum in ueſtro colloquio, non ſit habita de me mentio, & eiſdem qui bus ego uerbis notaſſe. Non ergo pro atroci iniuria exiſtimã*dum ſit, ſi feci quod alius & doctus, & grauis, & amicus tuus fecit.* Ille prior, ego poſterior: ille apud te, ego apud eos quos *tibi renunciaturos non credidi: ille literis, ego uerbis: ille ſæpius, ego ſemel omnino: ille ſua ſponte, ego rogatu quorundã: ille accuſator, ego iudex, teſtis'ue: ille ſatisfieri ſibi poſtulans, nec admittens ſatisfactionem tuam, ego ſic loquutus ſum, ut in re optimo queam negare ſi uelim: ille abſens, ego præſens, & quod omnium maximum eſt abs te iam plus quàm grauiſsime laceßitus: ut incredibilis quædam uideri poßit mea lẽtitudo, modeſtia, lenitas, manſuetudo, patientia, quòd me non aliter ultus ſim.* Et tu uir ferox, immaniſq; *natura, tantulum ferre non potes, exæſtuas, & in me ferro, igni, ſerpentibus armatus irruis, à te quoq; ipſo diſſentiens, cum inquis:* Hæc ſunt bone Laurenti, *quibus motus ſum, ne frequentiores contradictiones in libello meo induxerim. Sed cum tibi improbari facile fero, modo illũ probari ſciam & theologis & oratoribus omnibus, quibus illum antequam ediderim, oſtendi. Cur non probatur hoc ipſo in loco Strozie tuo? Certe uirum clarum appellaſti. Caue ab oratoribus cum, theologiſq; ſeiungas, quem nequaquam reor ipſe ſeiungendum.* Nam *cæteros, qui iudicare poßunt, atq; adeo omnes qui inſpexerunt opus illud, ſcio contemnere.* Quod *cum ita ſit, quid inani gaudio mihi gloriaris infelix: quid te falſis (ut inquit* Vergilius*) ludis imaginibus?* À *qua inſania, quãtum in me erit, te reuocabo: nec perire ſinam, nec* Hippocratis *aut elleborum, aut uincula denegabo.* Exiſtimas & Roberto, & *mihi, & cæteris, ſiqui te alij iſtius erroris monuerunt, ſatisfeciſſe, ſimilis ebrio, ſe ebrium pernegante: cum, ne multa repetam, inquis:* Itaq; *cum ſcirem* Lamolam *natura facilem, & non*

perti

pertinacem eſſe, uolui hominem ſecundum naturam & conſuetudinem eius diſputantem facere, ne contra decorum uiderer agere. Si uero te diſputantẽ induxiſſem, quem ſcio cõtentioſum, repugnantem pertinacem, ab opinione tua nũquam recedentẽ, putaſſem equidem me cõtra decorum facere, & reliqua. O caput fanaticum ac ueſanum, ut iam de opere tuo pronũciam, intelligasq́; qualis fuerit hactenus in me moderatio: quid magis decoro cõtrarium, quàm eam perſonam facere diſputantẽ, quæ diſputare, aut neſciat, aut nolit. Tradere *arma, uel ad ueram, uel ad umbratilem pugnam, ei qui ad primum ſtatim congreſſum terga uertat, tela ponat, & ſe, antequam uictus ſit, uictum eſſe fateatur?* Neſcis *quæ ſit natura diſputationis?* Eadẽ *profecto quæ pugnæ.* Aut *non deſcendendum eſt in certamen, aut acriter decertandum.* Tu *cum ueritatẽ, cum ſummum bonum, cum felicitatem inueſtigare te prædices, & alijs uelle oſtendere, non ipſius naturæ rationibus, ſed confeßione diſputantis ex aduerſo probabis?* Eſt *facilis nimium ad concedendum Lamola? feciſſes alium minus facilem.* Neq; *enim hiſtoriam, neq; dialogum ſcribis, ubi pro noſtro arbitratu ſermonem, cui uolumus, attribuimus.* Vbi *non orationem perſonæ, ſed perſonam orationi accommodamus.* Vbi *nihil admodum refert quis, ſed quid loquatur.* Nam *perſonan ferè, aut autoritatis gratia, aut uenuſtatis aſciſcimus. An ita te* Marcus Tullius, *cum alijs multis in locis, tum uero in Catone maiore facere docuit?* Cum *inquit: Omnem autem ſermonem tribuimus non* Tithono *cuidam, ne parum autoritatis eſſet in fabula: Sed* Marco *Catoni ſeni, quia nulla uidebatur aptior perſona, quæ de ætate illa diſſereret, quàm eius, qui & diutißime ſenex fuißet, & ea in ætate præ cæteris floruiſſet.* Tu *attribuis primã (quæ aſperrima ſolet eſſe) pugnam homini, ſi tibi credimus, imbelli, pauido, &, ut ſemel dicam, præuaricatori.* Præuaricator *enim eſt,* Præuaricator.

ut Vlpianus definit, qui cauſam aduerſario ſuo donat, à parte actoris in partem rei concedens. Quanquam peruicaciſsime fatuorum, non eſt quòd mollitiem, ſegnitiemq́; diſputantis accuſes, ut in alterum crimen refundas, amicumq́; uituperes. Noui hominem & conſtantem, & retinentem ſuæ dignitatis, atq; uirilem in diſputando. Qui tibi forſitan idcirco leuior uidetur, quia ipſe furioſus es. Quid dixi uidetur? imò iſtud ad tempus finxiſti, iſtud ſtultitiæ uelamentum prætendis: nam nō Lamolæ ſermonem, ſed tibi attribueras homini, ut ſtultiſsimo, ſic pertinaciſsimo, ut ex ipſo libro, qui penes me eſt manu tua ſcripto docetur. Vbi tuo nomine cancellato, illius induxiſti. Quid habes nunc fatuiſsime, quod contra hiſcas? dic nunc te deſeruire uoluiſſe perſonæ. Teneris nunc, teneris non modo pro inepto, uerumetiam pro mendaci, atq; periuro. Quantopere nunc torqueris & rumperis, fur alienorum librorum, quòd libros contra te tuos exhibeo, quòd tua te manu conuinco, iugulo, ſtrangulo, & furem ad ſe ſuo laqueo ſuſpendendum adigo. Sedo incredibilem inauditamq́; dementiam. Non tam mollities ac ſtultitia ſingularis eſt, in defendendo propoſito, quàm in proponendo. Quis enim, ne omnia proſequar, quamlibet pertinax, & te, ſi fieri poteſt, pertinacior, ea defenderet, quæ facis illum proponentem? An ſi quis dicat hominis felicitatem & beatitudinem eſſe, agricolationi operam dare, aut militiæ, aut principum ſequi aulas, aut conſequi ſacerdotium (Hæc nanque & huiuſmodi ſubinde, pro beatitudine proponuntur) diu perſtare in ſententia uelit? Quæ etiam confutare conari ineptum ſit, nedum confutanda proponere, prorſus ut ſi ſibi quis præuaricatorem aliquem apponat, quo melior ipſe patronus exiſtimetur. At enim diſcipulus Guarini Lamola fuit. Lamola. *Sileo quàm decorum ſic in dialogo plurium, diſcipulum, & hunc aſsidue, cum præceptore contendere. Ideóne pueriliter*

interro

interrogantem, & pluſquam pueriliter induxiſti? Egregia *profectò ratio, & per* Iouem *lapideum egregia.* Putas *me io= cari?* Opto *ſit ille propicius fatuis, & laurum ſolito feriat ful= mine, infeſtario loquor.* Tibi *enim omnibus pueris ſtultiori, ſer= monem illum ſtultiſsimum attribueras: ut fatuè pugnam inires & relinqueres.* Hactenus *de una perſona, de qua quid ſenti= rem, aperte me pronunciare coëgiſti.* Quid *de duabus alijs,* Guarini, & Antonij Panhormitæ? Nẽpe *tui es ſimilis, de qui= bus, ut cumulatius noſtrum ſit in te beneficium, etiam pronũ= ciabo, cum duos uerborum errores in ſuperioribus tuis dictis notauero.* Vnum, *quibus illum antequam ediderim oſtendi, cum dicere deberes, antequam ederem, uel anteq̃ edidi: uideris enim nondũ edidiſſe, quale eſt, anteq̃ peccauerim uis me accuſari, & antequam ediderim libros nolo tranſcribi.* Alterum, *uolui ho= minem ſecũdum naturã & conſuetudinem eius diſputantẽ face re.* Pro *ſuã dixiſti eius.* In *perſonis, tum cõmuniter, tũ ſepara= tim, peccatum eſt.* Cõmuniter *quidẽ, quòd hi duo nunquam in mutuũ uenere cõſpectũ, quòd hoc tẽpore, quo ſermo fingitur, collocutores ſicut iam plurimis annis in diuerſiſsimis prouincijs agunt, quòd inter ſe nõ amant, & tacitas ſimultates gerũt:* Cũ Guarinus *ſe ſpoliatũ ab* Antonio *libris, hic ſe ab illo ſpoliatum fama, etſi ſemper fuit infamis, exiſtimat.* Separatim *uero, quòd* Guarinus *Græcarũ literarũ longe peritiſsimus, tamẽ ſic induci tur, ut nullũ Græce doctrinæ det ſpecimen, nullamq; ſignifica= tionẽ, nullius autorũ Græcorũ meminerit, nihil niſi ex Latinis geſtis librisq; repetat.* At *neſcire te niſi lingua latina inquies.* Nõ *introduxiſſes Græcũ hominẽ.* Ex *quo nõ modo decorũ nõ ſeruatur, ſed etiã tanto uiro fit iniuria, q̃ præter dignitatẽ ſuã locutus inducitur.* O' *ubiq; fatuũ caput, ac ueſanũ, quem ſuis li= bris honeſtare conatur, cum ſummopere dehoneſtat: quanq̃ cui honeſto uiro dignitatẽ addere poſsit tua oratio?* Sed *huic delicto ueniam*

Antequam ediderim.

Eius pro ſuam.

Guarini & Panhormitæ ſimultates.

ueniam do, niſi quod ſequitur cẽtuplo eſt grauius. Tu ne Guarinum ea literatura, ea ætate, ijs moribus, ea autoritate cum

Ironia. *Panhormita cõiungis, à quo ille ſe & eſſe uult & uideri ſeiunctum? Gratulor hoc nomine etiã atq; etiã tibi Guarine, quòd ut Homerus, & Vergilius, Demoſthenes, ac Cicero, Scipio & Lælius, cæteráq; huiuſmodi paria, uel nominantur, uel pinguntur. Sic tu qui cum Antonio Panhormita in Fatui, uelut tabula pictus aſpiceris, ad poſteritatis memoriam reſeruaris: retulit tibi gratiam diſcipulus tuus, quòd illum inſtituit gratis: fecit quod paucorum eſt hominum, poſt annos quinq; & uiginti quam debere cœpit, cum fide ſatisfecit, rem & tibi & ſibi de-*

Panhormitam ſugillat. *coram. Siquidem cum Panhormitam tuo conſortio ſtudet ornare, te quantum in ipſo fuit, illius conſortio uehementiſſime deornauit. Verum & tua uirtus & illius nequitia, et huius ſtultitia maior eſt, quàm ut diſſimulari poſſit. Etenim ut iam de Panhormita agam, quid minus conſentaneum, quàm huic homini cunctorum ſcelerum exemplo, omniumq; qui fuerunt deterrimo atq; teterrimo dare ſermonem de uirtute, de felicitate, de ſummo bono, de beatitudine, de paradiſo? ut mihi materia ipſa ob ipſius perſonam ſordeſcere, ac male olere uideatur. Quis enim peius de religione Chriſtiana ſentit? quis peius de moribus, de utroq; ſexu, de ſeculi noſtri pudore meruit, quàm Antonius Panhormita? uſq; adeo ſi uera (quod fieri non poteſt) fuiſſet oratio, tamen alteri, cui uita, cui fama integra, potius at-*

Lacedæmoniorum factum. *tribui debuit: Lacedæmoniorum exemplo, qui cum ab improbo quodam ac minus ſtrenuo dicta eſſet egregia in ſenatu ſententia, ne talem uirum ſecuti fuiſſe uiderentur, iuſſerunt alium infacundum quidem, ſed fortem ac ſtrenuum eandem ſententiam dicere, ut præclari conſilij, præclarum ſequerentur autorẽ. Illi malo uiro bonam orationem detrahendam, quæ eius eſſet, tu induendam quæ ſua non eſſet putaſti. Tametſi quid ſimile inter*

illam

illam, & hanc materiam? aut quid in illo improbo Lacedæmone fuit, horum flagitiorum, probrorum, dedecorum quæ in iſto ſunt? Nunquid domi ſuæ exoletorum luſtra ut leno, uel mango publice habuit? num conuenticula aleatorum? Num contra fœminas pro puſionibus ſcripſit? Num pro externa contra paternam religionem uulgò diſſeruit? Num unam uxorem peremit, alteram quia filiam matri præponebat, amiſit? Tertiam deformiſsime emit? Num de impudicitia ſua nefandiſsima ſic cõpoſuit carmine, quod opus hic Hermophroditum inſcripſit, ut M. Antonius de ſua temulentia? Num tantum ſceleratus uir Antonius, omnium Antoniorum ſentina, in quo barbaricam planè Africanamq; libidinem agnoſcas, & nõ etiam ignominia notes? At, quanta ignominia? Certe bis in celeberrimis Italiæ locis. Primum Ferrariæ cum papa ſynodo adeſſet: Iterũ Mediolani, omnium populorum frequentia inſpectante, per imaginem chartaceam crematus eſt. Tertio per ſeipſum cremandus ut ſpero: I nunc Fatue & dic te rationem decori habuiſſe, & inſeruire uoluiſſe perſonæ. Ego uero (ſi qua mihi fides eſt) haud facile dixerim, quid ſcribere potueris magis, non modo indecorum, ſed omnino nefarium. Atq; hæc de perſonis. Quid porrò ipſa tractatio, quæ coniuncta cum eiſdem perſonis eſt? Nimirum uel ex hoc ſatis ſigni erit, quòd hi duo tanquam diſputantes, & ſuam uterq; cauſam defendentes inducuntur. Sed tanquam eiuſdẽ cauſa patroni, ut alter alteri ſuccedat, & ſuccedat non quaſi defatigato priori, non quaſi ipſi adſtipulator, non quaſi duo rerum capita habente materia, ſuum quiſque pertractet: ſed quam orationem alter inſtituit, alter exequatur: uterq; ſtultiſsime: prior, quòd ſine cauſa imperfectam relinquit diſputationem: poſterior, quòd argumenta, quæ alter pro ſe parauerat, illi ipſe priori inculcat, ueluti incognita referens, quæ non neſcit eidem eſſe notiſsima. Sed quid faciat qui

collo

collocutores inducit, niſi loquendi uires ſeruentur, omnino circunſpecta cogitatio, ut ſcias idem in cæteris perſonis, quod in Lamola fuiſſe cõſilium, attribuere ſingulis indecoram orationem, dum opus queat appellari dialogus, capteturq́; ab autore fauor hominum quos facit diſputantes. Quanto ſatius erat, ſi diſputationẽ eruditorum fingere neſciebas, perſona tua loqui. Non grauium doctorumq́; hominum, ſed unius puellæ et duarum anicularum, mihi uideris feciſſe colloquium. Ex quo qualis ſtilus ſit, de eo nanq; ad extremum dicere habeo, ſatis colligi poßit: de quo uelut in medio omnium, qui uſquam ſunt doctorum eloquentiumq́; conſpectu, poſitus teſtificor. Haud ueritus inſolentiæ crimen, ſi Iuliani Sedigiti uerbis dixero, Si quis contra ſentiat, nihil ſentiat. Cuius ſtilus eiuſmodi eſt, ut ſi quos audias diſputantes, non rationibus (ut moris eſt) ſed longe accerſitis autoritatibus: non argumentis, ſed nugatorijs teſtimonijs: non epicherematis, ſed exemplis, ijsq́; nulla diligentia, ſed ut quodq́; uenit ad manum: nulla inuẽtione, nulla diſputatione, nullis figuris, nullis ornatibus, nulla grauitate, nulla deniq; ingenij commendatione, ut quiuis intelligat ac iudicet, nullũ nec naturæ, nec artis autorem præbere ſpecimen: meliusq́; ſe de eadem re, quàm hic fecit diſputare poſſe. In quibus libris, nec oratores, nec philoſophi, nec theologi aliquid recognoſcunt, quod planè cenſeri queat oratorie, philoſophice, nec theologice dictum: & de quo ſcribere quàm diſputare potius oportuerit. Nec libros eſſe, ſed ineruditum, inconſultumq́; pluſculorum ex quotidianis ſcriptoribus locorum aceruum, atq; congeſtum. Habes meum Fatue de tuo opere iudicium, ex quo licet intelligas, quanta fuerit, tum in me moderatio, ne de tuis libris omnia promerem, quæ ſentirem, tum in te improbitas, quòd inſultaſti modeſtiæ meæ.

Stilus Facij.

De rerum

DE RERVM ET SENTENtiarum in opere Benedicti Facij ineptitudine. CAP. IIII.

IAM tempus eſt, ut ad inſtitutam ſententiarum diſputationem tranſeamus. Cæterum nequaquam ab ratione fuerit abhorrens pauliſper eam differre, tum ut ei ſuum librū dedicemus, et item ſuum quæſtioni de moribus, tum ut dilatis uerborum uitijs, quæ in meis uel ſententijs, uel moribus reprehendendis aduerſarius admiſit, hunc librum germana ac propria materia expleamus. Hoc enim pacto nec ulla de uerbis controuerſia, ubi de rebus agitur, intercedet, & ſuo tractata loco, & lucidius & iucundius cognoſcetur: in qua noſtro inſtituto utemur, ut aduerſarium non recte loquentem, & breuiter & molliter reprehendamus. FAC. Non ad antarcticum polum, ut ad orientem, ſed ad arcticum, qui polus certiſſimus eſt, ſe conuertunt. LAV. Poli duo ſunt omnino, nec plures eſſe queunt: ſicut nec centrum, niſi unum in ſingulis globis, quas Græci ſphæras uocant. Ex quo certior, nō certiſſimus polus, grammaticus ſermo eſt. FAC. Neq; hæc quoq; exornatio. Neq; quæ tam uicina uolunt eſſe. An uidiſti uſpiam Liuium, cum de conſulibus Romanis in expeditionem euntibus ſcribit, de ſignis quæ ferebant mentionem facere? LAV. Vidiſti pro legiſti accipis. Quemadmodum ergo legiſti mentionem facere, pro facientem mentionē: dictu abſurdum eſt, ita uidiſti facere. Præterea ſatius erat omittere Romanis, cū cōſules nō niſi Romani fuerint. Vt prætereā non ſolū conſules inſignia huiuſmodi tuliſſe, nec ſolum in expeditionem euntes. FAC. Quoniam eam rem dignitati populo Romano ſciebat eſſe. LAV. Honori res ſunt, non dignitati: & honor alicui habetur, non dignitas. Hic enim extrinſecus uenit: illa uero intra noſipſos eſt, uel in nobis apparet. FAC. Hæc

porrò

Porro. *porrò ſententio.* L A V. *Tua ſic incipit, qualiter nulla incœpit*
Definio. *oratio, ut porrò ſedem in huiuſmodi principijs haberet.* F A C. *Opibus ac potentia illam ad poſtremum diffinis.* L A V. *Pro definis, ais diffinis. Eſt enim definio idem quod termino, quod metior, ut termino ſummum bonum uirtute, metior fælicitatem uoluptate, tu definis omnia pecunia.* F A C. *A' quibus credo id ſumpſeris.* L A V. *Sæpius admonui, te abuti coniunctiuo pro indicatiuo.* F A C. *Hic planè apertiſſime indicas admirabilem prudentiam tuam, uulgaria inducens exempla.* L A V. *Planè & aperte in idem ſignificationis incidunt. Igitur alterum redundat. Vulgaria quoq; pro illiterata accipis, nulla fretus autoritate.* F A C. *Vix ulla extat memoria literarũ, itemq́; prodi monumẽtis.* L A V. *Libuit tibi elegãtiæ affectatori imitari utrũq;, non peruidenti memoriam & monumenta idem eſſe, ideoq́; nõ prodi memoriam monumentis.* F A C. *Abeſſentq́; à ſuis uiginti millibus paſſuum, ab hoſtibus uero non plus quadringentos paſſus.* L A V. *Cur alterum numerum per ablatiuum, alterum per accuſatiuum protuliſti?* F A C. *Ac præterea præter hiſtoriæ dignitatẽ, in qua huiuſcemodi friuolarum quarumq́; rerũ.*
Ac prætera. Quiſq;. L A V. *Vbi coniunctũ reperis ac cum præterea? In friuolarum uero quarumq́; rerum bis peccaſti: ſemel, quòd quiſq; ſuperlatiuo iungi debet, nõ poſitiuo: Iterum, quòd in genitiuo plurali nunquàm legitur cum adiectiuo, ut docui in elegantijs.* F A C. Regem ſumma notare leuitate. L A V. *Notatur quis infamia:*
Notari leuitate. *non autem leuitate. Infamia autẽ pœna eſt: Leuitas autẽ culpa. Quòd ſi notare pro accuſare accipis, genitiuo debueras uti.* F A C. *Miſeros captiuos, ſuæ gentis cultu corporis præditos.* L A V. *Non dicimus quempiam cultu corporis, ſed forma, ſed*
Præditus. *bonis fortunæ, ſed bonis animi præditum: interdum & malis, ut calamitate præditus.* F A C. *Cur captiui pudore affici deberent?* L A V. *Vbi reperiſti quempiã affici pudore? quis afficitur*

dolo

dolore,ſupplicioq́;,non pudore,aut uerecundia. FAC. *Et fabulam pro uera accuratiſſime ſcribis.* LAV. *Quid ſibi uult pro uera? Nempe pro uera fabula, quaſi fabula illa uera non ſit,niſi quando pro narratione accipitur.* Poteſtq́; *tunc addi, uel falſa,uel uera,uel ficta:dicendum ergo fuit,pro hiſtoria,ſiue pro re uera.* FAC. Vt *cum expugnatam patriam uideret, tamen ab opere non diſceßit, donec texendo perſeuerans occiſus eſt, murum texere perſeuerauit.* LAV. Politius *eloqui uoluiſti,texendo perſeuerans, quaſi participium hoc iungatur cum gerundio inſtar participij obtinenti, quod non ſecus eſt, quàm ſi ſic dicatur, perſeuerans texens:ut, quoq; non indicatiuum,ſed ſubiunctiuum deſiderat.* FAC. *Sunt qui dicant regem nulla arte, nullo'ue conſilio, ex regina liberos gignere potuiſſe,* LAV. Virum *ex muliere gignere liberos dici eleganter,proferto priſcorum aliquem autorum.* FAC.Hoc *uel meretrix inpudica abhorreret.* LAV. *Accuſatiuum reſpuit hoc uerbum, quem tu ei dediſti : Amat enim ablatiuum cum præpoſitione, ut Cicero in principio* Paradoxorum. *Animaduerti* Brute *ſæpe Catonem auunculum tuum,cum in ſenatu ſententiam diceret, locos graues ex philoſophia tractare, abhorrentes ab hoc uſu forenſi & publico.* Illud *quoq; inconueniens eſt epitheton impudica.* Ex *hoc enim quòd meretrix appellatur,ſatis ſignificatur inpudica.*Ne *alioqui uidearis aliquam pudicam eſſe meretricem, quaſi hoc ſit cuiuſmodi uenenum,quod & malum uocatur & bonum, dolus quoq; malus & bonus.* FAC. De *loco ubi diuertebat.* LAV. *Exiſtimaſti ac eandem habere rationem diuertor & diuerſor? ita puto & ea propter erraſti:nam diuerſor tale eſt, quale conuerſor.* Et *diuerto quale conuerto : diuerſor illinc, ut conuerſor illic: diuertor illuc,& conuerto me illuc.* FAC. *Qui ſatis eſſent, quando nuſquam alibi peccaſſes,ad te perpetuo uituperãdum.*

Gignere. Aborreo. Impudica. Vbi diuertor & Diuerſor.

Q *Lau.*

Quando. Ire in oculos.

LAV. Quando pro quoniam frequentiſsime inueni, pro ſi nunquam. FAC. Non auderes in hominum doctorum oculos uenire. LAV. Vbi legiſti uenire in oculos, pro eo quod eſt, uenire in conſpectum? Eodem dicitur modo uenire in oculos, quo ire. Atqui, ire in oculos eſt contra ire, & inuadere in oculos: ut apud Quintilianum, Ire in iſtos oculos, in iſta ora debebat. FAC. An adhuc ſe ſcurram gerat nec ne? LAVR. Vt omittam uerbum illud ſcurram. Sunt qui nudiuſtertius me certiorem fecerint, te legiſſe elegantias meas, è quibus diſcere debuiſti non coniungi, an & nec ne. Cicero de officijs, Demus, nec ne in noſtra poteſtate eſt. Cæſar, Vtrum prælium cõmitti ex uſu eſſet, nec ne. FAC. Siquis rem huiuſcemodi in conuentu aliquo, pro uera recitauerit. LAV. Recitare pro narrare accipis, quod ſecus uſus habet. Eſt enim recitare proprie ex ſcriptis ad uerbum apud alios pronunciare, ſiue legere, ut audientes percipiant. Interdũ quod inſtar lectionis eſt, apud eoſdem pronunciare memoriter: quæ aliquando legiſti, uel lecta audiſti, ut nihil ex tuo adijcias. De hoc ut reor in elegantijs. FAC. Quid oportebat dici de Franciſci ueſtitu & barba? quid de rerũ humanarum derelictione? quid de eiuſdem hominis aptitudine ad res principum adminiſtrandas? quid illam ſentẽtiam interiectã? quid aliorum quos enumeras (ſunt enim decem, ſi recte memini) commemoratio? LAV. Pro meo, renunciaſſet rebus humanis, genus ſermonis apud multos autores uſitatum, ſubſtituiſti tuum uelut elegantius, rerum humanarũ derelictione, ignarus aliud eſſe relinquere, aliud derelinquere: illud generale, hoc ſpeciale: derelinquimus, quæ in periculo relinqmus. At cũ opibus, aut magiſtratui renũciamus, nõ derelinquimus ea, ſed relinquimus. Neq; me præterit apud nonnullos legi deũ derelictũ, ſed non quos tu me ſequi iubes, & habere autores. Apud hos nanq;, neq; derelinquere in iſtum ſenſum reperiſſe me memini, nec aptitu

An necne. Recitare.

Relinquere. Derelinquere.

aptitudinem, ſed dexteritatem. Quid loquar de duplici ſolœ= Altitudo.
ciſmo? Nam unde interiectam ſententiam regitur? Vnde nomi= Dexteritas.
natiuus ille. Quid aliorum cõmemoratio? ut exiſtimari poßit tertius ſolœciſmus, iſta uacillatio, ut igitur per accuſatiuum, hic per nominatiuum interrogaueris? cum alioqui neuter caſus, unde pendeat, habeat. FAC. *Magnum cum cæteris in partibus, tum maxime hoc loco prudentiæ, & dicendi artis documẽtum edidiſti.* LAV. *Quis unquam iſto modo locutus eſt, & non ſic potius? cum cæteris in partibus, tum maxime in hac documentum dediſti. Non enim documentum, quod eſt proba=* Edi.
tio præſenti tempori ſeruiens, edi dicitur, ut exemplũ quod ad memoriam editur, ut apud Terentium: Quæ in te exempla edent. FAC. *Quos credo imitatus ſis.* LAV. *Imitatus es, latinius erat, ut ſuperius ſæpe notauimus.* FAC. *Cuius tantæ opes, & dignitas fuerant.* LAV. *Elegantius in numero ſingulari fuerat, ut uerbum reſpondeat ultimo ſuppoſito, quod eſt* Succinctus diuaricatus.
dignitas. FAC. *Vſq; ad femora ſuccinctam.* LAV. *Meum diuaricatam mutaſti in ſuccinctam, quod diuerſæ ſignificationis* Præterire uerbis breuiſſime.
eſt, ut apud Vergilium, de Venere: Succinctam pharetra & maculoſæ tegmine lincis. id eſt ſupercinctam, non ut accipis, & ego exprimo diuaricatam, ut de eadem dea inquit, idem autor: Nuda genu. FAC. *Breuißimis uerbis præteriri decet.* LAV. *Quod præterimus, de eo uerba non facimus. Verba quoq; breuißima uocantur, non quæ pauca, ſed quæ paucis ex literis, uel ſyllabis conſtent, dicendum igitur. Paucißimis uerbis perſtringi decet.* FAC. *Credo id dicere uolueris.* LAV. *Nimis crebro in hoc uitium incidis, pro indicatiuo ponẽs ſubiunctiuũ.* FAC. *regnũ antea ſibi ignotũ & inacceſſum.* LA. *Inacceſſus locus,* Inacceſſus locus
non ad quẽ nõ acceßimus, eſt, ut tu accipis, ſed ad quẽ nõ poſſumus accedere, id eſt inacceßibilis, ut Verg. Diues inacceßos, ubi ſolis filia lucos Aßiduo reſonat cantu. Præterea prius po=

nendum erat inacceſſum,ut tu uis ad quod non acceſſerat re-gnum,quàm ignotum,quoniam locus, ad quem acceßimus,no-tus eſt nobis:& qui ignotus,is nec aditus. FAC.*Credo nun-quam præceptum ullum de his quæ ad breuitatem narrationis pertinent, uideris.* LAV. *Idem uitium quod crebro notaui ſubiunctiuo pro indicatiuo poſito.* FAC. *Vtrum condito te-ſtamento an ſecus.* LAV. *Non eſt eruditorum iſte ſermo,*

An ſecus. *ſed hic,recte an ſecus,bene an ſecus. Non autem, ibis hac uia an ſecus,dormiens an ſecus,ſed an non.Ita condito teſtamento an non.Et enim ſecus idem eſt quod aliter. Atqui propria lo-cutio eſt & uſitata,recte fecit an aliter,id eſt,an male? condi-diſti uerò teſtamẽtum an aliter? ſiue an ſecus,ideo improprius & inemendatus eſt ſermo,quòd hoc aduerbium non habet al-terum cui opponatur, ſed uerbum cui opponitur negatio ſic, an non,ut ſubaudiatur an non condidiſti?* FAC. *Nam ſi Ci-cero reprehendit qui dixit aut dicat.* LAV. *Solœciſmum ad-miſiſti diuerſos uerborum modos coniungens,cum fuerit eodẽ utẽdum:aut ſic,qui dixit aut dicit,aut ſic qui dixerit aut dicat.* FAC. *Igitur omnes reges à uectigalibus immunes, ac liberi eſſe debent.* LAV. *In uectigalibus dicimus,nõ à uectigalibus. Non enim amat præpoſitionẽ à,immunis quoq; genitiuo gau-det,non ablatiuo cum præpoſitione.* FAC. *Si æquum eſt ut iuſta regi ſoluantur.* LAV. *Ridiculus ſermo ſi æquum eſt*

Iuſta. *ſoluere,quod æquum eſt:ſi iuſtum eſt ſoluere,quod iuſtum eſt: Præterea iuſta alicui ſoluere,eſt honorem exequiarum defun-cto præſtare,ut plurimis doceri poteſt exemplis.* FAC. *Tu do-ctißimum hominem de ſerijs,ac maximis rebus legentem inter-rumpes.* LAV. *Legentem eodem modo dici poſſe exiſtimas, quo diſſerentem de maximis rebus.* FAC. *Auſus es profiteri apud regem,& apud quem regem? Regem inquam ſummæ ſa-pientiæ,ſummiq; iudicij,te emendaturũ omnes deprauationes,*

quæ

quæ in operibus Liuij librariorũ uitio ceciderunt. LAV. *Vbi reperiſti poſt interrogationem ſubijci,inquam,ut ſolet nempe, profectò,certe,& quæ ſunt id genus? ut in elegantijs tradidi:* Inquam *uero eum uſum habet,cuiuſmodi eſt apud* Ciceronem, Inquam. *Ciues ciues inquam:tu,tu inquam.Ad hæc ſicut alibi librũ pro libris,ita hic opera pro opus appellas. Vnum enim* Liuij *opus extat,idq́; dimidiatum,atq; truncatum.*Etiam *cadere in operibus,quàm cõgruũ ſit grammatici cognoſcent.*Vitio *quoq; pro culpa improprium eſt. Siquidem uitiũ libri,uitium hominis appellamus,cũ liber uel homo uitiatus eſt.*Hunc librarius mẽdoſe *ſcribendo in culpam incidit,nõ in uitium,nec ſe uitiauit,ſed librum.* Cado in Vitium. Culpa. Intelligo. FAC.*Si liceret corrigi proprio arbitratu, atq; iudicio, quod à te fieri intelligo.* LAV.Huius *quoq; rei quem magiſtrũ habes,ut pro accipio ſiue audio,utaris intelligo?ut uulgo ineruditi loquũtur:*Intelligo *regem diſceſſurũ, intelligo te accepiſſe uxorem.* FAC.*Qui id facere deſinunt.* LAV.Pro *non audent* Deſino. Textus. *ſiue non tentant ais deſinunt,cũ deſinere ſit eorum qui incœperunt.* FAC.*Tu uero de his loqueris,de quibus modo dixeras, corrigere non audent. Qua ratione textus corrigendi ſint.* LA.*Vbi* Cicero *& hi quos mihi cẽſes imitãdos dixere textus?* FAC.*Paucis quibuſdã permutatis,dicam,an peruerſis?* LAV. Permutatis *pro mutatis:ꝗ aliena ſuis mutat,nõ ꝑmutat.* Lego *eadem rerũ permutatione,quid ſit permutatio?* FAC.*Tu enim cũ arator magis,quàm orator ſis,Logicam identidem, ut uitẽ repaſtinari putaſti.* LAV.*Hic iocus eſt* Panhormitæ,*qui ſcripſit in* Antoniũ Raudenſem,*qui in hunc poſtea libros,& proſa oratione & carminibus edidit.*Non *erit* Orator Rhodus *arator erit. Mutuatus ex meo quodam carmine, quod neminem uero nomine præſtingit, argutiæ tantum gratia compoſitum.* Epigramma Vallæ.

Non eſt cur doleas,quod quæ uis Aeole habere,
Cuncta nequis,cuncta nam quis habere poteſt?

Non potes eſſe bonus pictor, potes Aeole piſtor.

Non eris orator magnus, arator eris.

Ciuili uel pontificum non Aeole iuri

Sufficies? iuri ſufficies patinæ. Et in ſequentes deinceps *uerſus. Non eſt ergo iuris, niſi patenarij: ut meo in me uerſu pugnetis. Verum ſi aratorem me facitis, haud probe mentionē uitium feciſtis. Cum bobus & aruis rationem habet arator, nō cum uinetis atq; arbuſtis. Cereremq; magis quàm Liberum ueſtrum colit. Quid? ſi ego arator, uos oratores. Vos oratores ego arator interrogo, nūquid oratoris ſit, an aratoris pro itidem* Identidem. *quod ſignificat ſimiliter, ſiue pro ita, ponere idētidem, cuius ſignificatio eſt, frequenter, eodem modo.* FAC. *Cū ſint qui* Quam. *intelligāt q̄ minimū literarū teneas.* LAV. *Quàm pro quantū, nunquā applicatur ſuperlatiuo: niſi cū uno uerbo poßum, ſiue queo, ſiue ualeo: ut in elegātijs. Tu nunc pro quantum accipis.* FA. *Ita fit ut inter Græcos Latinus ſis, inter Latinos Græcus,* Neutrum. *inter utroſq; neuter.* LAV. *Neutrum nō neuter dicendū fuit, quòd uidelicet illud ad numerū rerum, hoc ad numerū hominū refertur, Plautus in Amphitryone, Seruus es, an liber? utrū animo quod libitū eſt meo. Non dixit uter. Cui ſimile eſt illud, Petronij arbitri? Hebræi eſtis, an fugitiui, an utrunq;? Plinius ad Hadrianum, Stabat modo conſularis, modo ſeptem uir epu*-Duplex. *lonum, iam neutrum. Duplex Vicentinus in argutißimo carmine, quod ſolum ipſius inueni,*

Cum mea me genitrix grauida geſtaret in aluo,

Quid pareret fertur conſuluiſſe deos.

Mas eſt Phœbus ait, Mars fœmina, Iunoq; neutrum.

Cumq; forem natus, Hermaphroditus eram.

Quærenti fatum, Iuno hic ait occidet armis,

Mars cruce, Phœbus aquis, ſors ſua quæq; tulit.

Arbor obumbrat aquas, conſcendo, decidit enſis

Quem tuleram, caſu labor, & ipſe ſuper.

Pes hæſit ramis, caput occidit amne, tulitq́;
Fœmina, mas, neutrum, flumina, tela, crucem.

De uero autem Hermaphrodito, inquit Ouidius. Hermaphroditus.
Nec duo ſunt, ſed forma duplex nec fœmina dici,
Nec puer ut poßit neutrumq́; & utrunq; uidetur.

Sunt alia quoq; infinita exempla. Cur tamẽ (inquies) Cicero ait? Sed tamẽ noſtra legẽs, nõ multũ à Peripateticis dißidẽtia, quoniã utriq; & Socratici et Platonici eſſe uolumus, de rebus ipſis utere tuo iudicio. Cur inquã nõ ait uolumus eſſe utrũq; Socrati & Platonicici, ſed utriq;? Quia utriq; præponitur, uerbo nõ apponitur, refertur q; nõ ad unum Ciceronẽ, ſed ad Stoicos Peripateticosq́;, ſic quoniã utriq; hoc eſt, & nos Stoici, quorũ præcepta nũc trado: & Peripatetici, cuius ſectæ præceptorem Cratippũ, tu fili audis, uolumus eẽ Socratici et Platonici, id eſt, ab eodẽ fonte uolumus uideri, pfecti, quia quæ Socrates loquẽdo (nam literã nullã ſcripſit) hæc Plato ſcribẽdo, ſub illius tamen perſona, tradidit. Si qua aũt tradidit, ſit inter eos qui Socraticos, & eos qui Platonicos ſeſe appellant differẽtia, ſuperſedeo exequi. Et hoc aduerſus elegãtiam peccatũ: quod ſequitur aduerſus grãmaticã eſt. Cic. locus. FAC. *Pereã niſi malim penitus ignorare literas Græcas, q̃ illarũ, tam paruã, q̃ te ſcientiã attigiſſe.* LA. *Pro nominatiuo poſuiſti accuſatiuum, quod ita eſſe inſpicienda conſtructione probabitur: ſic peream, niſi malim penitus ignorare literas Græcas, q̃ attigiſſe tam paruam illarũ ſcientiam, q̃ te: uides ut dicendũ erat quàm tu, id eſt, attigiſti: nũc iſte accuſatiuus unde regatur, nõ habet.* FAC. *Si ab his quos uituperas. At tibi turpe eſt cõtemnere, à quibus didiceris.* LAV. *At ocioſum eſt, atq; inelegãter poſitũ.* FA. *Quæ ſummo uſui ſunt, nõ ſolum mediocribus, ſed etiam doctis hominibus.* LAV. *Mediocres pro mediocriter doctos accipis, qđ inauditũ eſt. Sed eſto. Quomodo autem hos, tanq̃ docti nõ ſint, infra doctos ſtatuis?* Mediocris.

FAC. Nomen mehercule operi conueniens. LAV. *Caue ne te Scytham ſuſpicemur, qui per Herculem deieras, & hinc eſſe, cur me uocabulis Chriſtianæ religionis utentem aſperneris.*

FAC. *Vt Græcorum ueterum more de quacunq; materia & ſcientia te in publico diſputare uelle alias propoſueris: aliàs, pro quodam die quàm ſit elegans, tu uideris, & quàm compoſitum ubi nuncupaueris materiam, ſciẽtiam ſubdidiſſe, quaſi latior ſit ſcientia, quàm materia, & non omnis ſcientia, ſub materia contenta.* FAC. *Inter Græcos Latiniſſas.* LAV. *Græca nomina recipiunt hanc terminationem, ut à* πατὴρ τοῦ πατέρος ἢ πατρὸς *patriſſo* πατρίζω. *Plautus, Atq; adeo hoc argumentum Græciſſat, tamen non atticiſſat, ſiciliſſat. Et alibi, Scyathiſſo apud uos quando poto.* FAC. *In æde ſacra libellum Græce ſcriptum legis ſpectãte populo, ut uulgo Græce doctus eſſe uidearis.* LAV. *Non dicitur in æde ſacra (quia omnis ædes ſacra eſt) ſed in æde certi dei, ut in æde Iouis ſtatoris: igitur in ædibus ſacris, quia nõ omnes ædes ſacræ ut in elegãtijs latius. Præterea, nec proprie doctus Græce, etſi proprie liber ſcriptus Græce.* FAC. *De quibus tradidit ſciuiſſe dicitur.* LAV. *Quas tradidit melius dixiſſes, & ſciſſe quàm ſciuiſſe, Quintiliano tradente.* FAC. *Niſi Antonius eius intercurſu ex illorũ manibus eripuiſſet. Auguſtinum carpis nec uerbis modo, ſed etiam ſcriptis erratum à ſe dictitans.* LAV. *Illic debueras dicere ſuo intercurſu non eius, & hic ab eo, non à ſe.* FAC. *Cum te ut de male ſentiente exiſtimant.* LAV. *Te exiſtimo ut de malo ſentiente, nunquam audiui.* FAC. *Cuius conſuetudinẽ uides, omnes uiri boni aſpernantur, atq; ut ueſanũ effugiunt.* LAV. *Melius erat fugiunt: nam effugere eſt ab eo, uel homine, uel loco fugere, elabiq;, ubi eramus inuiti.* FAC. *Hæc ego ſcribere ſtatui.* LAV. *Si accipis ſtatui pro conſtitui, & animo propoſui, nondum ſcripſiſti, quod falſum eſt: ſi pro iudicaui, ſcribenda ſtatui dicendũ*

Alias. Materia Scientia

Aedes.

Effugere. Statui.

dicendum fuit,ut putaui ueniendum,id eſt,ueni de quo in elegã tijs. FAC. *Vt ſiquam mihi detrahendo uoluptatẽ ebibiſti,hanc totam male legendo euomas.* LAV. *Quàm facile bene dicta nõ bene docti deprauant,cum imitantur.Salluſtius in* Ciceronem, *ut tu nunc in me maligne atq; inuide inuectus,inquit:*Vt *ſiquã male dicendo uoluptatem cæpiſti,eam male audiendo amittas.* E*ſt enim maledicere mala de altero dicere:* Male *uero audire, malè de ſe audire,ut in elegantijs. At male legere non eſt mala uel de altero,uel de ſe legere, ſed indoctè legere. Hæc ſunt quæ uelut inſtrumẽta ac teſtimonia in iudicio recitata probãt, utra pars inquinate loquatur,ac minus latine.Nunc ad cõfutationem rerũ in quibus arguor peccaſſe tranſeamus.* Male dicere. Male audire. Male legere.

DE CONFVTATIONE RERVM *in quibus* Valla *arguitur peccaſſe.*

CAP. V.

EVROPAM *tertiam partem orbis terrarum eſſe,ferè traditum eſt, & reliqua quæ ſcribere longum eſt.* LAV. *Quid cæteris in locis facere putandus es,qui ipſum ſtatim operis mei principium deprauas,gratiamq́; corrumpis compoſitionis:* Nam *ſic ſcripſeram,*Europam *tertiam orbis terrarum eſſe partem traditum eſt,ſequutus* Quintiliani *præceptum,qui hoc docet,*Ciceronis *exemplo dicentis:Animaduerti iudices omnem accuſatoris orationem in duas diuiſam eſſe partes,quia in duas partes diuiſam eſſe, durum erat. Cæſar quoq; & ipſe ſic incipit:* Gallia *omnis in tres diuiſa eſt parteis.* FAC. *Deſcriptio iſta orbis terrarum ex aliqua parte ſuperflua & uitioſa eſt,maxime ubi probare niteris* Hiſpaniam *orbis terrarum caput, & eam trium partium, in quas mundus diuiditur eſſe maximam.* LAV. *O Brutum pecus:*Hiſpaniam*'ne ego dixi tertiam orbis terrarum eſſe partem,eamq́; maximam?* FAC. *Satis enim fuerat* Ordo in uerbis ſeruandus.

rat, cum de Hiſpania ſolum mentio futura eſſet, Hiſpaniarum ſitum genteſq́; deſcribere. LAV. *O' nunquam quid loquaris aduertens? quanto longius erat ſitum Hiſpaniæ genteſq́; deſcribere, quàm tres orbis partes, & quinque Hiſpaniæ regna per tranſitum, &, ut dicitur, perfunctorie attingere? Atqui ut exemplo tecum agam, cur Thucydides in hiſtoria nulli ſecundus, ſtatim in primo, ut maximum omnium bellum, ſe conſcripturum monſtret? decuplo pluribus quàm ego uerſibus in ſuperiora longe tempora euagatur? argumentis etiam colligens illos exercitus fuiſſe, quàm ſui temporis minores? Sed omittamus Græca.*

Iuſtinus. *Cur Iuſtinus ſcriptor compendiarius, & alieni operis abbreuiator, de origine Scytharum Aegyptiorumq́; altius repetit, & de antiquitate utriuſq; diſputat gentis, ac deinceps paßim ſimilia facit?* FAC. *Dicis te hiſtoriam incipere, & coſmographiam ingrederis, quæ res ab hiſtorici officio ſeparata eſt.* LAV. *Quibus iſtam rem? Hoccine percurri, coſmographia appellanda? quòd ſi feciſſem, ratione tamen probabili ductus tuerer factum meum, cauſa non exemplo, cū unuſquiſq; ut poëtarum, ſic hiſtoricorum ſuum ſit inſtitutum ſequutus.*

Salluſtij principia. *Cur Salluſtius præter hiſtoricorum morem in Catilinario Iugurthinoq́;, à nihil ad hiſtoriam pertinentibus principijs eſt exorſus? Cur Xenophon in uita Cyri ſuperiorum ueſtigia deſeruit? Quis deniq; (ne omnes percenſeam) alteri ferè ſimilis eſt? Et ego ſimilis alicui ſum, & exemplo nitor non dico Pauli Oroſij, qui à deſcriptione mundi incipit, aliorumq́; nonnullorum, ſed Cæſaris qui à commentariorum argumento longe diuerſa in principio ſcripſit, ſicut oſtendi: Niſi quantum attinet ad eas regiones de quibus ſcripturus ſit, ut ante dixi. Hoc ipſe & q̃ breuiſsime fieri potuit feci, & breuius multo quàm cæteri: nec ferè pluribus, quàm Salluſtius in Iugurthino partes Africæ, nec minus neceſſario. Eſſe autem meam deſcriptionem*

nem ocioſam, nemo niſi inimicus, & inuidus ſtatuet. FAC. *Eſt enim contra præceptũ narrationis de breuitate, quod eſt. Et ſi non ab ultimo initia repetamus.* LAV. *Nec ego pauciorbus abſoluere potui, qui rem ingentem tanto compendio complector, & tu cum artis rhetoricæ peritum te oſtentaueris, plus quàm imperitiſſimus agnoſceris. De iudicialis enim orationis Cicero narratione loquitur, quæ nihil ad hiſtoriam attinet: de quo in ſequentibus quoque (nam ſæpius hoc inculcas) diſſerendum eſt.* FAC. *Verum ſicut ad cœlum Hiſpania uergit in occaſum, in dextera eſſe cẽſenda eſt: ita ad ipſum orbem terrarum, quia certiſſimum eſt caput, Europæ caput nominari poteſt.* LAV. *Vehementer erras coſmographe, ſi putas Hiſpaniam, quia in occaſum uergit, in dextra parte cœli cenſendam eſſe. Qui enim mundi partes dimetiuntur, non ad antarcticum polum aut ad orientem, ſed ad Arcticum, ſe conuertunt, atq; ita eorum dextera ad orientem, ſiniſtra uero ad occidentem uergit. Atq; in hunc modum omnes cœli terræq; dimenſiones à ſanis hominibus fieri uideas. Rationes autem meas, quæ iudicibus ignotæ ſunt, ſubtices. Præterea ſic diſputas, quaſi ego ad antarcticum dixerim reſpiciendum, & non ad arcticum. Aisq;, qui mundum dimetiuntur ſe conuertunt ad arcticum, quod apud nullum, nec ueterum, nec nouorum aſtrologorum geometrarumq; legiſti: non deniq; apud ipſum Priſcianum, qui de ſitu orbis, etſi Græci autoris interpres, uerſibus ſcribit: quid facit mundi dimenſio ad dextrum ſiniſtrumq; diſtinguendum? Non agam tecum ſubtilioribus argumentis, non abditis rationibus, ſed tuis ipſius & ſi rudibus uerbis. Qui ſe ad arcton conuertit, ſeu quo apertius, intelligas, qui ſe conuertit ad lunam media nocte medioq; cœlo meantem, Non'ne eas ſtellas uocabit dexteras, quæ ad dexteram quidem illius micant, ad ſiniſtram uero ſuam reſpondent?*

Item

Item ſiniſtras, quæ ad ſiniſtram eiuſdem ſitæ opponuntur dextræ ſuæ? Vtq; ipſæ ſtellæ inter ſe alia dextera, alia ſiniſtra, tam hic oculos, manus, pedes ſuos dextrum quidem in læuam, læuum uero in dextram ſpectare confitebitur. Sed quid tibi cũ luna, arcto, ſtelliſq; reliquis? homini batto & argillaceo, niſi quomodo lunaticus & ſtolidus es, ac ritu urſi (arctos Græce uocatur) furis. Duo illa ſiqua marmorea dimidiata, quæ ſupra ualuas portæ regiæ ſpectantur intrantibus alterum imberbe, barbatum alterum, illud uero hoc aliquorũ iudicio pulchrius: non'ne dextrum eſt nobis, quod alteri ſiniſtrum. Itemq; ſiniſtrum nobis, quod alteri dextrum? prout licet uidere in ſpeculo in quo Panhormita ſe mirari ſolebat. Cur ſibi læuus oculus identidem pro dextro, ad auram cum eadem nare traheretur? Qualia multa diſputant cum alij philoſophi, tum uero qui de proſpectiua præcipiunt, cum à ſiniſtra oculi parte dextrũ ex aduerſo ſignũ deſcribunt. Itemq; ediuerſo. Itaq; ut ij quibuſcũ loquimur contraria nobis gerunt latera, Ita cætera quæ in conſpectu noſtro è regione conſiſtunt, qualis ſeptentrionis orientis, occidentiſq;, facies enim illa cœli non terga ſunt. Quid afferam huius rei ex pluribus autoribus exempla, tum Latinæ, tum Græcæ linguæ, tum punicæ in noſtram traductæ? Satis ſit unus Plinius cum ſua, tum ſuperiorum autoritate, quos ſequitur digniſſimus cui credamus. Cœlum rotare è læuo in dextrum, hoc eſt, ex oriente in occidentem: quod tu captus oculis negas, niſi captus es mente. Sic in ſecundo naturalis hiſtoriæ ait: Læua proſpera exiſtimantur, quoniam à læua parte mundi ortus eſt. Et in eodem: Omnium autem ſyderũ errantiũ meatus, itemq; ſolis & lunæ contrarium' mundo agere curſum. Idem: Læuũ illud ſemper in dextra præcipiti. Et de uentis loquens. À læuo latere in dextrum, ut ſol ambiunt. Sed ne te hæc exempla perturbent, ſic habeto: Sol ſuapte natura contrarium mundo agit

cur

curſum, id eſt,in læuum:ſed ipſius mundi raptu rotatur in dexterum,ſed quidem multo ocyus. Vbi ſunt igitur inſane iſti ſani homines,quos à me diſsidere ais? FAC. Nec uero minus infirma eſt altera ratio tua, qua probare niteris Hiſpaniam eſſe Europæ caput,quoniam nullis montibus, nulloq; flumine terminetur,ut dicis tu:qui logicæ repaſtinatorem te facis, nomen profecto rei conueniens,hoccine conſequens affirmabis?Hiſpania nullis mõtibus,nulloq; flumine: ſed aperto uaſtoq; mari terminatur. Igitur Hiſpania Europæ eſt caput:Si hoc affirmas,ad dialecticam redi. LAV. Quid blateras ueſane:candẽ rem,pro ratione repetis:nam bis idem dicis,ne intellectis quidem,ne dicam parum ſyncere,uerbis meis expoſitis,quæ hæc ſunt: Ipſa autem Europa nuſquam aptius cõuenientiusq; initium ſumere, dicenda eſt,quàm ubi primum ſe ab Africa dirimit, nõ flumine aut monte,ut alibi fit,ſed freto oceani,ac mediterranei maris: hoc eſt in Hiſpania:Sequutus enim ſum præter rationem,cum multos alios autores,tum uero eundem Plinium, qui ait: Terrarum orbis uniuerſus in tres diuiditur partes,Europã, Aſiã, Africam: quæ origo ab occaſu ſolis, & Gaditaneo freto, qua irrumpens oceanus Athalanticus in maria anteriora diffunditur. Pauloq; poſt: In eo prima terrarum Hiſpania eſt. Ideoq; ille ab hac deſcriptione terrarum, ut à capite orditur. Tu uero cũ nihil habeas,quod opponas,inquis,ſi hoc affirmas:quaſi dubium ſit an affirmem. Quia igitur ſic diſputas, ac dialecticã cum rhetorica grammaticaq; neſcis,me autore ad ſutrinã, & uerriculum redi. FAC. Alter fratrum ſperat ſe relicturũ Mariam ſuam,Caſtellæ reginam:cum alter fratrum qui non ſperabat ſuam Mariam,relicturus eſſet,ille ſe putat hos coniuges regni ſui facturum hæredes,& hic qui non putabat,ſui facturus erat. Huiuſcemodi exornatio aliena eſt à rerum geſtarũ expoſitione,quæ debet eſſe pura & minime fucata. Conuenit autem

proprie

proprie cõfirmationi,uel confutationi in oratione.Taceo uero compoſitionem, quæ qualis ſit uides. LAV. *O minutorum minutiſsime,qui totus pædagogica oles præcepta, uim orationis inculcas in hiſtoria,quæ quantum differant, poſtea commodius aperiam:tametſi Quintilianus uult omni gratia & uenere ornandam & uariandam eſſe narrationẽ.Quis te magiſtellus edocuit,quæ cui parti orationis exornatio, aut figura conueniat?quaſi non ubiq; habeat locum, intelligo te.Alani cuiuſdã longe ab eloquentia àbhorrentis, etſi quis noſtris temporibus illius eſt ſimilis, potius quàm Ciceronis aut Quintiliani præcepta ſectari horum alterius nullum opus,alterius iuuenilia dũtaxat opera legiſti.Cæterum ut pro me reſpondeam, poſſem,ſi liberet exquirere, complura huiuſcemodi reperire exempla. Vnum tantum apud cõmẽtarios Cæſaris impræſentiarum occurrit.Hic ſubitam commutationẽ fortunæ uidere licuit,qui ſibi modo timuerant,hos tutiſsimus portus recipiebat.Qui noſtris nauibus periculum intulerant,de ſuo timere cogebantur. Itaq; tempore cõmutato,tempeſtas & noſtros texit, & naues Rhodias afflixit.Quid hoc à noſtro genere dicendi differt,cum rationibus tũ ipſa propoſitione? Sic enim apud nos ſcribitur.Sed profecto raro reſpondent euenta propoſitis noſtris, ut intelligere poſsimus conſilia humana utiq; diuina ratione ſuperari. Alter fratrũ &c.Nam quod ais de compoſitione, Ciceronem mihi uideris nõ legiſſe,qui in tertio de oratore,itemq; in oratore,ut Quintilianus quoq; aliter ac tu compoſitionẽ accipit. Huc accedit quod ſtultũ eſt dicere ei,quẽ reprehendis (nõ probabo illius errore)quantopere erres,tu uides.* FAC. *Præclareq; cũ exercitu ac populo agitur,ſi dum maiori parti bene cõſultum ſit,minori male conſulitur.Inepta certe & impia ſententia.Neſcio unde iſtam præclaram philoſophiam didiceris, quæ doceat minori parti male conſulendum eſſe. Neq; enim minus*

conſu

cenſulendum eſt paucis, quàm multis, ſi fieri poßit: quòd ſi quo fato, aut caſu fieri non poßit, plurium ſaluti proſpiciendũ erit. Sed tamen paucioribus non male conſulendum, illud enim inhumanum eſt, ſed quoad poterit adiuuandi erunt. Sanũ igitur ſi particula iſta ſubtracta, ſic dixiſſes: Præclaræq́; *cum exercitu ac populo agitur, ſi plurium ſaluti conſultũ ſit.* LAV. *Quandoquidem non meam tantum ſententiam carpis, uerumetiã illorum de quibus locutus ſum factum, prius pro illis, poſtea pro me dicam. Quis adeo à lectione librorum ueterum abhorrẽs, atq; peregrinus, imò quis adeo rerum imperitus eſt, qui non legerit & memoriæ noſtræ non audierit duces, plerunq; paucos milites in apertum conieciſſe diſcrimen occidiq́; ab hoſte uoluiſſe, quo ipſum hoſtem circũueniret, ac falleret?* Et hoc *quidem ſponte. Quid ubi neceßitas coëgit, id quod nunc fuit, cum fame laboraretur?* Vnde Liuius: *Annibal id damnum haud ægerrime pati: quin potius credere ineſcatam temeritatẽ ferocioris conſulis.* Tu *nunc* Annibalẽ *ad philoſophos citas, accuſasq́; cur non omniũ ſaluti cõſuluerit.* Non'ne *uicißim ille, ſi hæc audiat, tibi reſpondeat? Quid ais deliro* Phormione *delirior?* Niſi *ita egiſſem, nõ ipſum cõſulem, & propè rem* Romanã *ſtrauiſſem, atq; profligaßem. Aut omnino nõ gerenda, aut ſic gerẽda ſunt bella.* Neq; *enim fas eſt, neq; poſtulandũ, ut in re militari cõſulatur omniũ ſaluti: nullaq́; nõ uictoria, ad quã oẽs tẽdimus, cõſtit ſanguine ac morte noſtrorũ.* Ita *nihil aliud bellũ eſt, niſi male cõſulere paucis, dum pluribus bene cõſulatur.* Nec *ſecus ipſi philoſophi, ut* Xenophon, & Epaminũdas, *ut* Dion, *& alij plurimi cũ ipſo parente philoſophiæ Socrate bella adminiſtrarũt. Auſim cõfirmare, ne in pace quidem aliter uiui poſſe, niſi ut aliquibus male conſulatur, dũ pluribus bene conſultũ ſit.* Hæc *aduerſus te* Annibal. Ego *illud. Quem philoſophũ habes autorẽ, nõ minus paucis, utputa duobus tribus'ue, q̃ multis, utputa toti*

exerci

*exercitui,aut toti humano generi conſulendum?Et nō potius, ſi uirtus omnium par ſit, pluribus magis totidem æque paucioribus minus proſpici debere?quanquā ſicut es fatuus, idem ais & negas.*Cum *enim inquis,ſi quo caſu & ſi quo(ut ſtulte adiectum eſt)fato idem fieri non poſſet,proſpiciendum eſſe ſaluti plurium:hoc ſentis,deſerendam ſalutem paucorum.* Nempè *paucioribus male conſulendum,quod negabas.* Denique *ſi quo ingenio ac prudentia eſſes,cum dicitur: præclare cū exercitu, ac populo agitur,ſi minori parti male conſulitur: palàm eſt de eo populo atq; exercitu dici,qui niſi cum impendenti clade decideret:amiſsione paucorum ſit totus ipſe periturus. Aliter nō præclare cum eo ageretur,ſed male.* Quantulacunq; *enim corporis ſui iactura cuiq; mala eſt.*Hactenus *pro defenſione facti illorum:nunc pro me aliquid dicam,ac ucrius contra ſtultitiam tuam.*Nam *quid ſtultius quàm ſententiam utilitatis retorquere ad honeſtatis?*Præclare *cum exercitu ac populo agitur,utile fructuoſumq; eſt,ſi dum maiori parti bene conſulatur,id eſt utiliter fiat,minori male conſulitur, id eſt, inutiliter fit.* An *ſi in alto nautæ propter uim tempeſtatis ad leuandam nauim neceſſe ducentes aliquot uectores* Neptuno *tradere, te &* Antonium *in mare deijcerent,non præclare mecum eſſet actum,qui in eadem naui ueherer,uobiſcum incommode, quòd illi meæ uitæ bene uoluiſſent conſultum,ueſtræ uero male?*At *non debuerunt:eſto ſanè.*Non *ideo tamen hoc minus uerum ſit.*Nō *fuit honeſtum.*Neſcio,Mihi *certe eſt utile.*Non *bene fecerūt:iſtuc ego non laboro,mihi bene feciſſe negare non poßum.* Nō *fuit ita conſulendum:quid mea,dum mihi bene conſuluerint: & tamen conſulere nunc ad actionem,non ad rationem refertur:ſicut bene ad utilitatem,non ad honeſtatem:& male ad dannū, non ad uitium mentis.* FAC. *Dura uidebatur omni ex parte ratio.* LAV. *Cur uerba mea paßim deprauas ? etſi ego dißimulo*

mulo, ne uerbis libros extendam, dura uidebatur ego ſcripſeram. FAC. *Inquiret ſontes quos magnos uiros eſſe ſuſpicabatur. At ne ad delictum quidẽ potuerat ulciſci. Reficeret curſum. At magnum diſpẽdium, & ut infame magis ac magis inualeſcente indies militum contumacia proponebatur. Rediret infecta re: at non aliorum culpa, ſed ducis argueretur. Neque hæc quoq; exornatio huic loco conuenit, quæ non narrationi, ſed confirmationi, uel magis proprie confutationi accõmodata eſt in oratione.* LAV. *Abi hinc in malam rem cum iſto Alani, & Alani ſimilium, abſurdiſſimo præcepto. Quanquam quid ais? In oratione nunc ego iudiciali uerſor, aut in narratione? niſi uis totam hiſtoriam eſſe narrationem. O te ſcitum artificẽ. Nunquid narrabat aut confutabat aduerſarium, aut ad iudices orabat Alexander apud Curtium, inquiens? Bibere perſeuerẽ? ut ſi datum uenenum fuerit, ne immerito quidem, quicquid acciderit, eueniſſe uideatur? damnem'ne medici fidem? in tabernaculo me opprimi patiar? Non. At ſatius eſt alieno me mori ſcelere, quàm metu meo. Deliberabat tacitus Alexander, ut nunc Ferdinandus. Et cur nõ hũc deceat, quod illũ decuit?* FAC. *Vexillis præcedentibus, quorum primum habebat imaginem domini noſtri* IESV CHRISTI *in cruce pendentis? Alterum matris eius, cum angelo Gabriele, conceptum opera ſpiritus ſancti annunciante. Tertium ſancti Iacobi. Plebeia ſanè & uere Laurentio digna eloquutio, & ſuperuacua in primis rerũ narratio breuitati contraria. Hæc enim ſummatim, non particulatim narranda ſunt. Quid enim opus erat de uexillis hoc loco mentionem facere? An uidiſti uſpiam Liuium, cum de conſulibus Romanis in expeditionem euntibus ſcribit, de ſignis quæ ferebant, mentionem facere? & tamen ſine ſignis eos non iſſe ad bellum gerendum ſcimus. Secus autem facit cũ hoſtium ſigna capta erãt, quoniã eam rẽ dignitati pop. Ro. ſciebat eſſe.*

LAV. Reprehendis orationem meam, quòd plebeia, quod bre uitati contraria, quòd à ueterum uſu diſſonat. Et quòd plebeia quidem ſit, agnoſco cauſam, quòd Ieſum non Iouem: Mariam non Mineruam imò Venerem, Iacobum non Bacchum, Gabrielem nõ Briareum, aut Priapum nomino. Plebeia enim apud uos & ignobilia ſunt nomina, nemine literato excultoq; uiro digna: & quæ orationem, ut ſoles prædicare Maure Panhormita, applaudente fatuo Scytha (honor ſit cæterorum auribus) permingant, atq; conſpurcent, Ieſus, Maria, Iacobus, Gabriel, ſimiliaq;: ſicut econtrario illa uelut gemmæ ornant, Iupiter, Apollo, Minerua, Venus, Bacchus, Hercules, Priapus, & cætera ſimilia. Faceſſite impiiſſimi homines, piaculi tanti propediẽ luituri ſupplicium. Verum ſummatim, nõ particulatim fuit narrandum: ſcilicet nunc cauſam iudicialem, non hiſtoriam ſcribo: & rem de qua pronuntiandum eſt narro, non uitam & geſta Ferdinandi. Minutiſſime pædagogorum, qui præcepta orationis iudicialis inculcas. Oſtendam tamen quãtum inter hanc & illam narrationem interſit, quo ſuperius deſtinaui loco. At uexilla Liuius non recenſet. Ranuncule odioſe coaxans non loquens, qui ignoras apud conſules his duntaxat temporibus, quorum libri Liuiani qui extant, meminerunt non fuiſſe depicta uexilla, ſicut nec ſerica, & ais illum non facere mentionem de ſignis, niſi quando eſſent capta de hoſtibus: quoniam iſta res cederet ornamento pop. Rom. Vere fatuo digna ratio: quare nõ idem referat, quot ipſi Romani ſigna in prælio amittebant? Nam ſi id ſolum narraret quod ad ornatum pop. Rom. pertineret, non hiſtoricus, ſed tibi ſimilis foret. Et nihilominus, quoniam me ad huius legem autoris accuſas, audi quid ipſe narret: Confeſtim ad aliud ſacrificium eidem diuæ à decẽ uiris edicta dies. Cuius ordo talis fuit: Ab æde Apollinis boues fœminæ duæ albæ, porta Carmentali in urbem ductæ: poſtea duo ſigna

Nomina ſancta Chriſtiano non uitanda.

Vexilla Rom.

cupreſ

cupreſſea, Iunoni reginæ portabantur: tum ſeptem pueri, & duodecim uirgines longam indutæ ueſtem, carmen in Iunonem reginam canentes ibant. Illa tempeſtate forſan laudabile rudibus ingenijs, nunc abhorrens & ineruditum, ſi referatur: uirginum ordinem ſequebantur tredecim coronati laurea, prætextatiq; à porta tergemina iugario uico in forum uenere. In foro pompa cõſiſtens, per manus reſte data, uirgines ſonum uocis pulſu pedum modulantes inceſſerunt. Inde uiſco Tuſco uelabroq; per boarium forum in uicum publicum, atq; ædem Iunonis reginæ: utra quæſo magis ſuperuacanca narratio? utra longior? Certe ſi quid in mea uideretur ocioſum, apud æqua iudicia poteram putari Liuium imitatus, à quo tu recedentem facis: qui haud dubie de aureis ſericisq; uexillis mentionem feciſſet, cum de ſignis cupreſſeis, ut aliæ ſileantur ineptiæ, tam curioſe narret. At qua in materia? nempè ſecundi belli punici, quod ut ipſe teſtatur, fuit omnium maximum. Audi præterea quid Curtius ſcribat, & ſi tibi uidebitur, poſtea ſuperflua me & inſueta narrantem reprehendito. Vtrunq; regis latus ex auro argentòque expreſſa decorabant, diſtinguebant, internitentes gemmæ iugum, ex quo eminebant aurea ſimulacra cubitalia, quorum alterum Nini, alterum Beli: inter hæc aquilam auream pennas extendenti ſimilem ſacrauerant. Cultus regis inter omnia luxuria notabatur, purpureæ tunicæ medium albũ intertextũ erat, pallam auro diſtinctam, aurei accipitres, uelut roſtris inter ſe concurrentes, adornabant: & zona aurea muliebriter cinctus, Acinacẽ ſuſpenderat, cui ex gẽma uagina erat, Cydarim Perſæ uocant. Regiũ capitis inſigne hoc, cerulea faſcia auro diſtincta circuibat. Talis in expeditione Darius eſſe narratur, qualẽ à me Ferdinandũ narrari, rana qũo tuliſſes, ꝗ uel tria memorari uexilla nõ pateris.

FAC. *Quaſi uero non ſint, non ſolum alij principes interdum maiores regibus: ideoq; regaliores, ut olim Romani imperatores: ſed certe qui obſidet alterius regnum, ipſo rege obſeſſo, non inferior cenſendus eſt. Hæc porrò ſententia tuo illo ſummo ſubtiliq; iudicio maxime conſentanea eſt.* Tu enim *cum loquaris de dignitate perſonæ, opibus ac potentia illam ad poſtremum diffinis. Dixiſti prius regi Africano è dignitate non uideri in bellum prodire, in quo non ſit rex alter cum eo certaturus: poſtea ſubdis multos principes, quoniam potentia ſuperent, regibus multis maiores eſſe.* Non *uides in quem errorem incidas.* LAV. In *quem incido errorem, ne quidem tu aperire ſcis, tam aperto ore ranunculus. An quòd diſſidentia loquor? an ranunculinum ingenium non ſentis, hanc me illius ſententiam feciſſe non meam? cum dixi: Addidit etiam facto ſuperbiā barbarus.* Noluit *ipſe huic expeditioni præeſſe, quòd diceret ab re eſſe, regem, niſi aduerſus regem, exire in bellum: quaſi uero &c.* Hanc *ego barbari opinionem improbo, non mihi contradico. An tibi dolet, quòd facio alios principes regibus pares?* Video *quid captes, blandiri uis regi noſtro inuidia mei.* O *caput cucurbita farctum, de barbaro rege loquor, non de* Chriſtiano. Et *enim quid apud illos inter regem & principes differt?* An *non in ipſa* Hiſpania *ſexcenteſimo aut circiter iam anno propè tot erant reges, quot urbes? ut apud gentes illas, quas* Ioſue *domuit? ut apud* Græcos *bello* Troiano. Quippe *quinquaginta reges ad* Troiam *è* Græcia *nauigarunt: ut multis adhuc in nationibus durat: quorum nulla alia dignitas eſt, niſi quòd iuſtum imperium in populos optinent, & aliquandiu iniuſtum, nulla inter regnum tyrannidemq; differentia.* Nam *in* Syria *&* Aegypto *ferè aliquis è regijs ſeruis regnum inuadit,* Soldanq; *efficitur, quod lingua illorum regem ſignificat: quaſi ille peculiariter rex ſit.* Atque *ita, ut* quiſq;

Reges multi in Hiſpania, nec principibus maiores.

Soldanus.

quiſq; potentiſsimus eſt ditione, ita ferè plurimum optinet dignitatis. At *quam rationem reddis?* Poteſtate *& uiribus eſſe aliquos principes, qui fortaſſe uincant hunc aut illum, tibi concedetur ſi uoles. Sed quod ij principes à quibus uincuntur opibus uel obſidentur, dignitate ſuperent, nunquam tibi planè con cedam.* Quis *iſtud dicit amentiſsime, qui regem obſidet eũ ipſo rege ſuperiorem eſſe dignitate?* Ego *tantum dixi non inferiorem: puta autoritate, fama, fauore hominum, & ſua etiam per ſe accepta dignitate. Sed fac me id dixiſſe.* Non'ne *appoſui* Romanos *imperatores?* An *ſi quis* Hiſpaniæ *regulorum non exiſtimare ſe diceret fore è ſua dignitate, ut ipſe prodiret in bellum aduerſus* Scipionem Pompeium *ue, aut Cæſarem, quem tot reges comitarentur: non ſuperbe tibi facere uideretur? aut maiorem in illo dignitatem, quàm in* Romano *imperatore ineſſe* Imperatores. *cenſeres? cum præſertim ab hoc obſideretur: ab hoc inquam, in quo maieſtas populi* Romani *agnoſcitur.* Et *cum dico* Romanos *imperatores, de Cæſaribus loquor, quos iam peculiari nomine receptum eſt appellari* Imperatores, *ut apparet: cum ex illis locis plurimis, tum ex iure ciuili.* Num *igitur quinquaginta, aut plures, ſi plures fuerunt,* Hiſpaniæ *regulos comparandos reris dignitate cum uno quolibet Cæſarum, qui reges non extiterunt?* Quare *iſta ſententiola tua, tanquam falſa, & perridicula, tota reijcienda eſt.* Vtrius *igitur magis oratio ridicula: mea'ne, quæ qualis ſit iam probaui: an tua, qui ais conceſſurum te mihi aliquos principes uincere opibus, uiribus, po teſtate, aliquem regem, quaſi hoc dubiũ ſit ac probandum, niſi ab aduerſario cõcedatur:* Adijcisq; *ſi uoles, quaſi non conceſſurus, niſi me uolente.* Præterea *ais, nunquã planè cõcedam, quaſi ſic tenuiter concedas, nõ tamen planè.* Et *idem nunc uis omnino reijciendum, quod paulo antè parum abfuit, quin concederes.* Sed *cur reijciendũ ſit, reddis rationem.* Præcipue *cũ ad dedecus*

 regiæ

regiæ maieſtatis attineat, quæ in cæteris ampliſsima eſt. Dixi-*cur ridicula: nunc cur falſa ſit dicam. An regi noſtro ſit iniuria, ſi regno barbaro dignitatem detraham? ſi ueritatem fatear? ſi patrem ipſius, regi quantumlibet illuſtri comparem ac præponam?* Et *ne me cenſeas illi more tuo aſſentari, libere dico, non eſſe hunc parem* Romano *imperatori, penes quem ampliſsima in terris maieſtas eſt: non penes alium principem, ut tu ſtulte fatueq; mentitus es.* FAC. Ex *qua tertiam partem tu bicinibusq; ac ſocijs quos reuocauerat, diſtribuendam adiudicauit.* Tubicinum*(ut uideo) amator es: quos ſecundo loco numerandos in prædæ diuiſione iudicaſti.* Res *eſt profecto digna hiſtoriæ grauitate.* Sic Liuius, Salluſtius, *&* Cæſar, *à quibus credo id ſumpſeris.* LAV. Quia *decent fatuum inſulſumq; ioci ac ſales, non explicabo, quàm paria, & his ſimilia* Herodotus, Thucydides, Xenophon, Plutarchus, Ioſephus, *aliiq;* Græci *hiſtoriæ intermiſceant: aut neceſsitatis (ut ego feci) aut iucunditatis gratia.* Itemq; *hiſtorici* Latini: *ſed uno tantum ex* Liuio *ipſe ſum contentus exemplo, cuius etiam* Cicero Valeriusq; *cum alijs plerisq; meminerunt: de tibicinibus, quoniam tu tubicines meos derides, à quibus tanta res in bello confecta eſt.* Ait *igitur* Liuius, Tibicines, *quia prohibiti à proximis cenſoribus erant in æde* Ioui *ueſci, quod traditũ antiquitus erat, ægre paſsi,* Tibur *uno agmine abierunt, adeo ut nemo eſſet in urbe qui ſacrificijs præcineret.* Eius *rei religio tenuit ſenatũ, legatos* Tibur *miſerunt, ut darent operam, ut ijdem homines* Romanis *reſtituerentur.* Tiburtini *benigne polliciti, primùm accitos eos in curiam, hortati ſunt ut reuerterentur.* Romani *poſtquam propelli nequibant, conſilio haud abhorrente ab ingenijs hominum aggrediuntur die feſto, alij alios per ſpeciem reparandarum cantu epularum cauſa inuitant, & uino, cuius fermè auidum genus eſt, oneratos ſopiunt, atq; ita in plauſtra uinctos*

Tibicinum æſtimatio.

uinctos coniiciunt, ac Romā deportant: nec prius ſenſere, quàm plauſtris in foro relictis, plenos crapulæ lux oppreßit. Tum populi Romani concurſus factus, impetratoq́; ut manerent, datum ut triduum quotannis cum ornatu & cantu, atque hac, quæ nunc ſolennis eſt, licentia, per urbem uagarentur. Reſtitutumq́; inde ueſcendi ius ijs qui præcinerent. Amator erat tibicinum Liuius, & (quod mirabilius eſt) uinoſorum: qui talia & talibus quidem uerbis enarrat: Quo tu me inſectarere conuicio narrantem hanc tibicinum fabulam, quòd eos omnes Tiburtini ſopiuerint? quòd in plauſtra non impoſuerint, ſed coniecerint, de monte in plana? Deinde plus quindecim milibus paßuum portauerint? non niſi luce diei poſtera experrectos? quem ita carpendum putaſti, quòd tubicines nominaui improbißime accuſator, Simile eſt quod ſequitur. FAC. *Vt renouemus in nobis, quæ de Orlando à * Rainaldo in hac regione geſta memorantur: qualia fuiſſe Hectoris, Aeneæ, Achillis, aliorumq́; principum frequenter audiui. Hic planè apertißime indicas mirabilem prudentiam tuā, qui uulgaria inducēs exempla, * Orlandum neſcio quem, & Rainaldū, de quibus uel apud Gallos, unde orti ſunt, uix ulla extat memoria literarū monumētis prodita, Hectori, Aeneæ, atq; Achilli, quos ſummi poëtæ hiſtoriciq; ſummis in cœlo laudibus extulerunt, cōparas.* LAV. *O peruerſißimæ mentis cauillatorem. Primū ais non extare memoriam literarū. Quid ad me qui extare non dico? Deinde quia ne ſcis an extet, affirmas uix ullam eſſe memoriam: quid ſibi uult iſtud uix? niſi quod ais pariter & negas? Mira ubiq; inconſtantia. In quo ne erres, non modo apud Gallos, ſed apud nos quoq; monumenta ſunt, latine ſcripta, de geſtis illorum à nonnullis hiſtoricis. Deinde quòd poëtas hiſtoricosq́; coniungis, tanquam aut multa de heroibus hiſtorici, aut eadē utriq; commemorent, cū inter ſe uehementißime diſſentiant, ne plura*

*Reginaldo

Galli Rolandū uocant.

Poetarum & hiſto. diſſenſio.

referam, Vergilius ab Aenea quem deo cuidam ſimilem facit, Mezentium Etruſcorum regem canit occiſum. Liuius: Mezẽtium eo prælio uictorem, Aeneam extinctum narrat. Poſtremo mentiris, hos cum illis à me comparari: tametſi uel ob hoc comparari poſſent, quòd de utriſq; fabuloſa multa, & incredibilia referuntur. Neq; in perſona mea talia dixi, ſed in hominis militaris. Cuius perſona ex hoc quoq; commendat exempli gratiam, quòd cum prius fuiſſet Agarenæ ſuperſtitionis, nũc eſſet Chriſtianus, & apud illos & apud noſtros audiuiſſe ueriſimile eſt, quæ Chriſtiani cum Agarenis bella geſſiſſent. Commendant perſonæ audientium, qui huic ſimiles ac pares erant: commendat ipſe locus, ubi principes illi pro noſtra religione fortiſsime dimicaſſe memorantur: Commendat inſuper conditio diſcriminis, euentusq; antiquitati ſimilis, & alia multa, ut à me rite ſit ſeruitum perſonæ, in attribuẽda illi tali oratione, ſi modo ego attribui, & non reuera illius fuit: quorum tu utrunq; peruerſiſsime negas: huius tu ſequenti loco totam orationẽ ad literã ſubijcis, quæ quo magis dijudicari queat, aliquãto altius repetam uerba hiſtoriæ. Altera pugna non ab oppidanis, ſed à caſtrenſibus uiris incœpta eſt. Erat in caſtris eques quidam nomine Ioannes Mars, Secretenſis, Agarenæ quondam ſuperſtitionis, impiger iuuenis, uiribus animo reſpondentibus. Hic hortatus ſodales ſuos, ut in agrum Malachanum incurrẽtes, agerent prædas: ad centum homines, quos paupertas faciebat audaces, coëgit: profecti, cum iam octo milibus paſsuum ab urbe abeſſent, ſub luce trecentos, ut colligi poterat, equites ex aduerſo in ſe ferentes conſpiciunt: moxq; conſpiciuntur inuicem, parua iam utroſq; dirimente intercapedine. Cæterosq;, cum ſe deprehenſos arbitrarentur, fugere uolentes, Ioannes oratione retinuit: & ut hoſtem quoque inuaderent induxit. Socij, ut ipſe ueſtri aduentus, & ut ſors tulit, ueſtri periculi autor

Mezentius uictus an uictor.

Agareni.

autor ſum,ſic meum eſt ueſtri reditus, ac ueſtræ ſalutis curam habere,non ſolum meæ. Si locus hic, ubi ſumus, ſatis apertus ad fugam eſſet,ſi ſatis eſſet diſtantiæ ab hoſtibus nimirum non tam ferox temerariusq; ſum, ut pugnam moram'ue ſuaderem. Nunc *cum & locum cæpimus anguſtum quo uenerimus occul tius,& hoſtis non abſit longius quadringentis paßibus,ut opinor,recentioribus, quàm nos equis,quam ſpem ſalutis tantam ponimus in una celeritate equorum. At feßis plus quinq; & uiginti milibus paſſuum remetiendum,quos iſti incompoſitos ac dißipatos inſequuti,ut quemq; primum aſſequentur trucidabunt: & ut certum habeo uſq; ad unum.* Non *enim firmiores noſtri equi,aut ut dixi recentiores ſunt ad perferendum curſum,modo tres quatuor'ue illorum qui plures nobis ſunt,ſi pernicibus equis inſideant,inſtabunt fugientibus,terga cædent,& aut morari compellent,aut ritu ouium caprarumq; mactabunt ſinguli plurimos:ut renouemus in nobis ea quæ in* Orlando *&* Rainaldo *in hac regione memorantur,qualia fuiſſe* Hectoris, Aeneæ, Achillis *aliorumq; priſcorum frequenter audiui.* Ex *quo non mortem defugerimus, ſed ad honeſtam mortem refugerimus. Eſt autem honeſta mors in pugna,non in fuga.* Ad *quam mortem fortiter hortari uos auſim,ſi nihil aliud ſit reliqui.* Nunc *etiam ſpes ſalutis oſtenditur,ac uictoriæ,ſi fortunam belli tentemus. Sæpe enim pauciores uel conſilio,uel uirtute,uel (quod maximum eſt)neceßitate & deſperatione uicerunt.* Magna *res eſt proponere animo aut uincendum,aut mortem, dedecus atq; omnia extrema patienda. Sæpe infirmiores feræ quæ in aperto ſingulas robuſtiorum fugiſſent, cum ſe incluſas uiderunt, contracta rabie, aduerſus plures inſurgunt,& nonnunquam eiulare & fugere compellunt.*Ego *uidi uulpem unam uulneratis pleriſq; canibus euaſiſſe.*Nos *ergo tot uulpes, cum rem noſtram in anguſto uidea-*

R 5 *mus*

mus poſitam, paulo plures canes extimeſcemus inuadere? Quid quod noſtrum adiuuat fortuna cōſilium? ſi inuadimus, ſpeciem præbebimus nos partem inſidiarū eſſe non totam manum, neq; enim compertum habent noſtrum numerum. Videtis ut lente cunctanterq; ueniunt, unum uel duobus longius præmiſerunt explorandi cauſa, & ipſos hæſitantes, ac circunſpicientes. Audendum igitur antequam certum explorent, & tanquam fiducia ſociorum qui lateant feroces ſimus, ferociter irruamus: uictoria imperatoris noſtri omnia facit eis formidoloſa, nobis audenda, unde aut uictores cum præda & gloria redibimus. aut certe honeſtiſſimam mortem oppetemus, quam nefas eſt appellare mortem, fruituros apud uitæ parentē uita æterna? Spero quoq; in CHRISTO IESV, *qui me de priſtina mortalitate ad ſpem æternitatis reuocauit, eum hanc meam ſpem non fruſtraturū. Atq; eius inuocato nomine, feror in ſuos hoſtes. Hæc dicens, adacto equo, in duos antecurſores, & qui iam proximi erant infeſta haſta dirigit curſum. Illi propere terga dant, cæteri Chriſtiani inſequuntur. At barbari, qui ad reſponſum exploratorum ſuſpenſi erant, uiſa eorum ſubita fuga, hoſtiumq; incurſu turbantur, & inter pugnæ fugæq; conſilium cōmiſcentur: & alijs terga dantibus, alij perterrētur. Libuit exequi longius hiſtoriæ uerba, ut ſciretur, imò ut uoluptati foret legentibus felix euentus iſtius orationis.* FAC. *Oratio iſta perpetua arator ſapientiſſime, hoc loco uitioſa eſt, præſertim cum ij de quibus loqueris, neq; in caſtris, neq; pro caſtris eſſent: neq; munitionibus ullis, neq; loci ſitu defenderētur, abeſſentq; à ſuis, ut ſcribis, uiginti milibus paſſuum, ab hoſtibus uero nō plus quadringentos paſſus. Aduerſus ſe citatis equis ſic aduentantibus, ut orandi ſpatium ac facultas non daretur.* LAV. *Quid? alibi quàm in iſtiuſmodi locis non habetur oratio? etſi in iſtis non ſemper orationi locus eſt hoſtibus ingruentibus: quoties depre*

henſus

hænſus circunuentusq́; in medio itinere dux, coniectis unum in locum ſarcinis, milites ſuos eſt adhortatus? quomodo aliter in mari fieri poteſt, ubi neq; caſtra, neq; munitiones, neq; ſitus tuentur? Cæterum unde colligis illos citatis aduentare equis? quod ego non aio, ſed lente atq; cunctanter. I*deoq́; ſatis ſpatij fuit, ſi minus per ocium, ut tu cauillaris, at feſtinato ad exhortandos ſocios, cum etiam* Graccho *repente in eum ex occulto hoſtibus irruentibus, non defuerit tempus comites cohortandi, ut* Liuius *refert.* FAC. P*ræterea hoſtes trecẽti erãt, ipſi uero non plures centum: & recentiores equos habebant, ut ſcribis.* M*alacha enim, unde exierunt, uicina erat, ut retardari impetus hoſtium, præſertim conſpecta paucitate non debuerunt: prius enim opprimi, & in uincula conijci potuerunt omnes à* Mala*chanis, quàm orandi finis eſſet.* V*no enim & continenti equorum curſu quadringenti paſſus ab hoſte cõſici poterãt.* LAV. *quibus* Malachanis *conijci in uincula poterant? ab equitibus trecentis.* Q*uid ergo ad rem urbem fuiſſe uicinam, ab ijs qui in oppido erant?* Q*uid ad rem equites habuiſſe recentiores equos? ſi non iſtis, ſed oppidanis illis præda futuri erant.* P*ræterea unde aut uincula equitibus, aut ſi uincula pro carcere accipis, ubi tam propinquus carcer? Aut ijs qui intra urbem manebant non equi, ſed pegaſi erant, quibus conſcenſis tam repente ab urbe, quæ octo milibus paſſuum aberat, accurrerent, atq; aduolarent: præſertim uincula adferentes, quæ citius dicto parauiſſent. Adhuc immemor es proximis diebus fuiſſe eos prælio uictos, ac plus quàm triginta milia ſuorũ amiſiſſe, & à noſtris fuiſſe, uel interempta, uel capta: qua clade ita abiecerãt animos, ut ne* Granatenſes *quidẽ (quæ regia gentis illius ciuitas eſt) auſi ſint prodire è muris aduerſus prædatoriam manum, quòd caſtrenſem arbitrarentur.* E*t tu* M*alachanos protinus inuaſuros fuiſſe uis hoſtem uictorem, non admonitus ſaltem ad*

ſecus

ſecus ſentiendũ illis uerbis. Victoria Imperatoris noſtri omnia *facit eis formidoloſa,nobis audenda.* FAC. Nec illud obſtat
Verituros inept. *huic rationi,quòd ais hoſtes inſidias fortaſſe uerituros,& ab incurſu temperaturos,quoniam & ipſi centum de quibus agitur, de maiori hoſtium numero timere non minus poterant, quòd illi propinquiores oppido,quàm ij caſtris erant.* LAV. *O' plumbeum pugionem, rationemq́; hebetem atq; inſcitam. Num quia mihi cauſa eſt cur te metuã,tibi cõtinuo nulla erit, ut uiciſſim ipſe me timeas? metuebant noſtri, ne ſibi inſidias tetendiſſet hoſtis,ne huic oppidani ſuppetias ferrent.Eſto,qui non & ille ab iſtis ſimilia timere poterat? illis eo magis, quòd uictores,quòd in agro alieno graſſantes, quòd in loco inſidijs idoneo erant.Quid,quòd nec metuere debebant noſtri,aut inſidias trecentorum,qui per loca aperta,qui ſpecie iter facientium ueniebant,qui de aduentu iſtorum tam repentino nihil ſuſpicari poterant,aut oppidanorum eruptionem tam longe poſitorum,à quibus cerni nequibãt ipſo meridie,nedum luce adhuc dubia, Quid, quòd non modo hoſti maior numerus noſtrorum timendus fuit, noſtris minime, uerum etiam noſtris pugnandi neceſſitas,niſi perire mallent,hoſti nulla,ſed in fuga ſpes facillimi receptus.* FAC. *Oratio (ut ſcias hoc) debet eſſe loco & tempori accommodata,& ex ea iudicatur prudentia. Non enim omni tempori ac loco conuenit perpetua,& ex omnibus partibus perfecta oratio.Satis enim fuerat,cum utriq; in conſpectu eſſent,neq; plus quadringentos paſſuum diſtarẽt, oratione cæſa uti,& paucis uerbis oſtendere pugnandi neceſſitatem:niſi turpiter cedere,quàm honeſte mori mallent.Salutẽ (ſi qua erat) non in fuga, ſed in una uirtute ponendam eſſe: forti atq; intrepido animo congrediendum, antequam eorum paucitas perſpecta hoſtibus contemptum ſui faceret: fortibus uiris ſæpenumero fortunam affuiſſe.* LAV. *Nõ ſecus te loqui*

de pru

de prudentia decet, qui tam probe accõmodaſti perſonis orationes in dialogo tuo: quàm de re militari loqui decuit Homericum illum Theſiten. Quid imprudentius iſta tua emendatione, atq; ineptius? ſiue quòd cũ neceßitatem pugnandi uis oſtendere, de honeſtate argumentaris: ſiue quòd pauculis ac frigidis uerbis putas, uel ducem debuiſſe uti ad ſuam ſociorumq; ſalutem, uictoriam, prædam, uel illos inducere potuiſſe ad tam rarum facinus. Inſuper ais non perpetua, ſed cæſa debuiſſe me uti oratione. O uirum doctum? quid enim cæſa oratio? Non'ne ut dialectico, qui minutis interrogatiunculis, aut quæ uicem optinent interrogationum, quod propoſuißet, efficit conciſa: ſic rhetorico perpetua donatur oratio, hoc eſt continens, & non conciſa? Obliqua fortaßis oratione dicere uolebas. Sed obliqua in ſcribente, non in uere concionante deſideratur: qua Liuius, Salluſtius, Cornelius parcißime ſunt uſi. FAC. Itaq; tota illa argumentatio, qua demonſtras quid crudelitatis hoſtes in illos fugientes edituri ſint: Et exempla illa fabuloſa de Orlando & Rainaldo inepte atq; aniliter introducta: & illa de mortis genere accurata diſputatio, & comparationes de uulpe & cane, uacui capitis, non hominis ſani, omnia uitioſa, & præter artẽ, & hiſtoriæ dignitatem: quoniam ut dixi, nec locus, nec tempus ferebat hanc uerborum inanem magnitudinem, cum hoſtes ad unum qui curſum proximi citatis equis in ſe ferrentur, & ipſi nullò munimento loci tuti eſſent. LAV. An hæc oratio ſit accommodata perſonæ, an ſecus, aliorum ſit iudicij: cum ſciant apud Xenophontem induci Perſarum regem, dum Cyrum alloquitur, ſimili exemplo utentem: Scropham cum procellis ſuis fugientem, ubi ſe acrius premi ſentit, cõuertit, & addito animo in inſequentes irruit. De loco quoq; & tempore ſatis, ut ſpero, probaui, nequid tua ratio ualeat, quam unam ad probandum omnia quæ propoſueras reddidiſti. Cæteras autem tuas abſurditates

Oratio cæſa.

Oratio obliqua

ditates tranſeo, diſponēdi, & ſæpius in eadem recidendi: & in concione poſitorum uerborum: quale eſt male edere crudelitatem in fugiētes: & introducta argumētatio, introductaq; exēpla, et accurata diſputatio de genere mortis, cū nō diſputetur: & cōparatiōes, de uulpe et cane, cū ſit una cōparatio: & uacui capitis, nō ſani hominis, cū redūdet hominis: & ad unum equi curſum citatis equis, quia equū & equos implicas: & in ſe ferrentur, pro, in eos ferrentur: ſicut ſuperius aduerſus ſe aduenantibus, pro, ex aduerſo uenientibus: & neq; in caſtris, neq; pro caſtris eſſent, quaſi extra caſtra ſint, qui pro caſtris ſunt: & uerituros, pro ueritos. Proxime feciſti me imprudentem, & ego te talem oſtendi: nūc feciſti uacui capitis, & non ſani: uelim probaſſe id exiſtimaueris, cum nihil minus feceris, niſi te talem cum hic aliquātum probaui, tum mox multo magis probabo. Ais enim. FAC. Præterea notatione digna eſt illa cōtradictio, quam facis in initio orationis. Verba enim tua hæc ſunt: Profecti, cum iam octo milibus paſſuum ab urbe abeſſent, ſub lucem trecentos, ut colligi poterat, equites ex aduerſo ſe ferentes cōſpiciunt: moxq; conſpiciuntur inuicem, parua iamiam utroſq; dirimente eos intercapedine. Ac paulopoſt ais. At feſſis plus quinq; & uiginti milibus paſſuum remetiendū eſt. Quid enim octo milibus paſſuum à caſtris progreſſis, quinq; & uiginti milia paſſuum remetienda erant? LAV. Taceo non eſſe uerba hæc in initio orationis, ſed ante orationem. Non'ne ipſis teſtaris ſcribere me (ut uerum eſt) cum illi iam abeſſent à ſuis, hoc eſt à caſtris, uiginti milibus paſſuum? Quid ergo nunc ais eoſdem octo modo milibus paſſuū progreſſos eſſe à caſtris? Quod ego nec dico, nec ſentio, ſed ab urbe abeſſe octo milibus paſſuum. Quonam modo te cæpit obliuio eorum, quæ paulo ante dixiſti? Ne poſſis negare non me, ſed te contraria dicere, planeq; uacui eſſe capitis, ac debere Plautinos uerſus in Bacchidibus

Pro caſtris eſſe.

bus,quaſi teſtes ingenij tui, captare. Quicunq; ubiq; ſunt,qui fuerunt,quiq; futuri ſunt poſthac ſtulti,ſtolidi,fatui,fungi,bardi,blenni,buccones, ſolus ego omnes longe eo ante ſtultitia. FAC. *Quærebant nonnulli uel ioco,uel ſerio quoſnam ſocios cum equis amiſiſſent? Reſpõdit quidam,imò interrogate ipſos equos,& ornamenta,ac ueſtes,quoſnam ſocios amiſerunt,*Ioannes *&c.facetius (ut ſumus in uictoria faceti ac dicaces) nos uero in nemore ſumus uenati,& quot animalia manus noſtras effugerunt,non perdidimus:perdidimus quot non effugerunt. Tu hoc appellas facete dictum? ego uero & infacetum & prorſus inſulſum. Eſt enim pueriliter, & ieiune,atq; inepte prolatũ,ac præterea præter hiſtoriæ dignitatem,in qua eiuſcemodi friuolarum quarumcunq; rerum,& maxime probleumate renunciata, quod ne* Oedipus *quidem interpretari ſciat, ſuperuacua eſt,cuius generis oratio à rerum ſcriptore diligenter uitanda eſt.* LAV. *Non facetum tibi uidetur ſed inſulſum: quid ſi* Therſitis *oratio uideatur tibi faceta, an tum erit faceta,an potius inſulſa ut tu? nam quod tibi Scythæ diſplicet,id Græcis placet.* Et enim *hæc fuit quæſtio* Homero *propoſita* Quæſtio Homero propoſita. *(ut notum ſtudioſis eſt) quam cum ſoluere nequiſſet, dolore creditur abſumptus, eoq; à* Græcis, *quos quidam* Latinorum *imitati ſunt,memoriæ mandata illis uerſibus:*

Ἐνθάδε τὴν ἱερὰν κεφαλὴν κατὰ γαῖα καλύπτει
Ἀνδρῶν ἡρώων κοσμήτορα θεῖον ὅμηρον.

Conditur hoc tumulo uates diuinus Homerus,
Heroum cecinit qui bene geſta ducum.

*Et reliqua.*Non *attinet plura huius generis afferre ex hiſtorijs exempla,præcipue apud* Xenophontem,*quem muſam atticam uocauerunt.* Xenophon. *Quid ſeuerius,quid fere breuius hiſtorijs* Cæſaris,*quas propter compendiarium genus dicendi, commẽtarios uocat? In his ille (ut ſimili utar exemplo) ita ait:Omnibus*

equis Gallis equitibus detractis, in eos legionarios equites, milites, legionis decimæ, cui quàm maxime confidebat, impoſuit, ut præſidium quàm amiciſsimum, ſiquid facto opus eſſet, haberet: quod cum fieret, nõ irridicule quidam ex militibus decimæ legionis dixit: pluſquã pollicitus eſſet, Cæſarem facere: pollicitum in cohortis prætoriæ loco decimam cohortẽ habiturum, & nunc ad equum reſcriberet. Vides inuide, Cæſarem magis affectaſſe iocos, quàm me? Enimuero ut te tua laude non fraudem, ne tu quidem irridicule loquutus es, uel magis quàm uel meus, aut Cæſarianus miles. Nam quis grammaticis imbutus, non irrideat iſtam tuam orationem, ut incongruam? quòd renunciata quidem caret ſubſtantiuo: probleumate autẽ pro propoſitione nihil obſcura, quòd diuinare non interpretari illam oportet, ut Oedippus ille hic uel acturus ſit ut barbaram: quòd præter illa quæ ſuperiori libro reprehendi uitia uerborum, probleuma ſcribis & pro ænigma accipis. Siquidem ut Græca diſcas.

Aenigma.

Aenigma eſt allegoria obſcurior. Problema autem propoſitio in interrogatione poſita, ut Ariſtoteles ait in Topicis, & alibi, licet inter πρόβλημα, & per interrogationem propoſitionem quam uocant, differentiam ſtatuit: quæ interrogatio hic non eſt: ergo ænigma (ut Plinius in quadam epiſtola ad amicum ſcribit) his uerbis. Eadem epiſtola & ſcribere te & non ſcribere ſignificat. Aenigmata loquor: ita planè ut deniq; imprudenter, quòd diligenter ænigmata uis eſſe uitanda: quaſi uero diligentia ſit opus ad hæc uitanda, quæ uix cum diligentia queunt inueniri. Cætera non ſunt digna quibus reſpondeatur. FAC. *Quòd ſi hoc conceditur, illud multum magis conceſſum iri neceſſe eſt, eos quos uulgo caballerios, Græci ἱππότας uocant, eos uocare equerios. Hoc tibi nunquam concedet Parmeno, ut in narratione rerum geſtarum diſputationem inducas longiorem de uerborum ſignificatione. Eſt enim*

uitioſa

uitioſa digreßio breuitati contraria. LAV. *Nunquam ne reſpicies infelix, quod de arte repetis, id ad orationem, non ad hiſtoriam pertinere? Nam ut in illa quoad fieri poterit, uitanda digreßio: ita huic more poëtarum eſt maxime amica. Neq; hæc diſputatio eſt, neq; longa, ſed perbreuis narratio: neq; tam de nouo uerbo, quàm de noua re, ſicut Thucydides de uocabulo Græciæ, id eſt, Ἑλλάδος fecit.* FAC. *Videris enim non hiſtoriam uelle ſcribere, ſed grammaticorum præcepta tradere. Itaq; totam iſtam de militis & equitis uocabulo diſputationem, ut ſuperfluam, atq; ineptam, uitioſißimam puto.* LAV. *An uno'ne uerſiculo prælongus ſum, & grammaticæ præcepta trado? tametſi de re magis, quàm de nomine ago: ſi recte uis, & non interprete inuidia, iudicare, & hoc tam breuiter quàm erudite.* FAC. *Nec minus hoc loco elegantiam tuam damnandam atq; irridendam cenſeo, cum uelis noua & abſurdißima formare nomina, pro quibus proprijs & uſitatis atq; honeſtis uti licet. Equerios enim appellari uis, quos eruditi homines equites, & equeſtris ordinis uocant: quod nomen uſus pridem admiſit & comprobat. Hic enim ordo medius inter patres ac plebem Romæ fuit, in quo & Cicero extitit.* LAV. *Sedulo me cohibeo, ne toties te feriam, quoties licet: & multa in uerbis ſententijsq; tuis prætermitto abſurda: quale eſt pridem magis uerbum Priſciani exponentis quàm Ciceronis utentis, niſi præcedente alio aduerbio, ut in elegantijs: & admiſit, deinde comprobat: cum prius comprobemus quid, quàm admittamus. Et in quo ordine extitit, pro ex quo ordine extitit: prætere a quòd eadem repetuntur & inculcantur. Hoc enim dico, quid abſurdius ſtultiusq;? quàm id genus hominum, quo de nunc agimus, uelle ipſius eſſe ordinis cuius ueteres, ut Cicero, fuerunt. Quid enim ad hanc nouitatem facit antiquitas? Verum adhuc, quod neſcis, ille extat ordo: ex quo illi, qui & olim fuerunt, &* In quo extitit inepte.

S nunc

nunc ſunt. Nunquid *iſta ratione uocati ſunt uocanturq́; equi-tes?* Nam *quid ſimile inter hos & tuos?* Tolerabilius *ſi di-*
Equites. *xiſſes equites, ad exemplar eorum, qui equo merebant, atque hodie merent: ſiquidẽ ut uocabantur equites, ita & uocantur: unde equitatus, ſicut peditatus eorum qui pedibus militant.* Nec *addidiſſes equeſtrem ordinem.* Et *enim equeſtris ordo nõ niſi* Romæ *fuit, eſtq́;, qui & ipſi uocantur equites, quòd uide-licet equo debent militare.* Itaq; *cum iſtos appellas equeſtris*
Equeſter ordo. *ordinis, id agis, ut unuſquiſq; eques* Romanus *iſta ſit præditus dignitate: & quiſquis iſta præditus eſt, inter* Romanos *nume-retur equites, quorum ſiue utrunq; ſiue alterutrum affirmaue-ris, quominus te luto inceſſamus ut fatuum, recuſare non po-tes.* Alioqui *quis non fateatur ſuum* Romanis *nomen quod eſt equeſter ordo, ſuumq́; militibus, qui equo militant, quod eſt eques, etiam domi peculiare* Romanorum *eſſe relinquendum, ne maieſtatem horum nominum quaſi conſecratorum propha-nemus, & nouæ rei nouum accommodandum?* Ex *his conſtat quàm eruditos exiſtimem, quicunq; illi ſint, quos appellaſti eru ditos.* Neq; *enim charior erit aliorum mihi dignitas, quàm mea.* Ego *neminem nomino, ut nemo mihi apud ſeſe poßit ira-ſci, nedum apud alios, apud quos de ſuo, ſi uolet, errore neceſ-ſe habebit confiteri, ſi audebit de me queri.* FAC. Atq; *ita ad imperatorem capti perducũtur: quo ille ſpectaculo ita magnos riſus excitaſſe fertur, ut uix unquam ſit uiſus riſiſſe hilarius.* Non *intelligis imprudens te grauißimum uirum, & regem ſummũ, notari leuitate?* Nihil *profecto minus uериſimile.* Quid *enim dignũ cachinno affertur?* LAV. *An ego imprudens ſim, poſtea uidero: interim te talem eſſe tua eſt teſtis oratio.* Velle *enim alterum oſtendere imprudentem, & cauſas, cur ita ſit, non dico non poße, ſed negligere afferre, non alienã, ſed ſuam imprudentiam indicat.* Eſto *ſanè, ut haud decenter inducam*

Ferdinan

Ferdinandum etiam,ut tu affirmas (quod neſcis) grauiſſimum uirum,etiam,quod mentiris, regem cum longe abeſſet ab regni ſpe in riſus ſolutum,atq; (ut tu fingis) in cachinnũ. Quid reſpondebis legentibus? finge enim te ab illis interrogari,ut certe tacito interrogant,quid eſt cur Laurentius fecerit imprudenter? an non rident & principes uſq; ad cachinnum, cum cachinnandi affertur occaſio? At non fuit, inquies, materia tantopere ridendi.Tu potius imprudenter, qui cur huiuſmodi materia non fuerit,reticuiſti:quis enim hoc iudicare queat de cauſa non cognita? FAC. *An quòd uiderit rex miſeros captiuos ſuæ gentis cultu corporis præditos? O ſingularem hominis prudentiam? O ſingulare iudicium? ubi eſt acumen tuum? ubi illa ingenij uis?An tibi iuſta uidetur cauſa, cur regem cachinnantem inducas, miſerorum captiuorum in ſua ueſte con ſpectu? An illud fortaſſe te mouit,qđ poſtea ſubijcis,puduiſſe captiuos,quòd in tali habitu cernerentur? At te magis pudere debuit Laurenti iſto modo ſcribere. Quid enim erat cur captiui pudore affici deberent,ſi ſuis armis, ſuoq; habitu ornati erant? Magis profecto illis erubeſcendum fuerat, ſi Romano cultu,& Romanis armis conſpecti eſſent:qua uero eloquẽtia & gratia iſta explices,omitto.* LAV. *Quis non modo iudicet an uere reprehendas, ſed intelligat omnino quid cenſeas? quæ imprudẽtia maior ſit,an ſtultitia,dubito.Percontaris enim me,cur illa riſerit:quare ego non dixerim cauſam percontaris: rurſus an iuſta cauſa ſit, quaſi cauſam dixerim,percontaris:an ideo riſerit, quod uiderit captiuos ſuæ gentis more ueſtitos: quaſi hæc poſſit eſſe cauſa,& hic nunquam illam ſpectaſſet gẽtem:ridiculuſq; ſit ille habitus, & illa armatura. Percontaris iterũ,an ideo riſerit,ꝙ captiuos puderet ſui habitus,quaſi cauſa eſſe poſſit,aut illis pudendi ob patriũ habitũ,aut huic ob alienũ pudorẽ.Percõtaris deniq;,an aliud quiddam me mouerit,*

quaſi hoc percontari oporteat? O' te neſcio quo nomine appellem, ita es beſtia non loquẽs, ſed coaxans. Et poteram quidem hac imprudentiæ, & ſtultitiæ tuæ confutatione contentus eſſe, ſed malo legentes totius rei iudices facere, ſubijciendo ad literam uerba hiſtoriæ. Iuſsiq; non deſcendere ab equis, ſed longa ſe iunctos ſerie colligari fune, quem uictores deiecerant: ita uincti ex aluco proceſſerunt, ſcutis ex corio factis, qualibus Mauri ſemper atq; Afri ſunt uſi, ad ſiniſtram partem ephippiorum appenſis: lancea ſuper dextrum femur iacente, atq; ita cum inauratis calcaribus, alijsq; equeriorum inſignibus, cum magna deducentium exultatione, quòd hoc ſua arte potuiſſent, ad imperatorem deducuntur: quo ille ſpectaculo ita magnos riſus excitaſſe fertur, ut uix unquam ſit uiſus riſiſſe hilarius: dixiſſeq; circunfuſis inueſtigationibus, ac præ uictoria gloriabũdis, quoniam puderet captiuos illo cultu conſpici, exuerent & ſibi haberent ſagum, per luſum, illorum ſpolia ſe dono dare ijs qui cepiſſent. Vides quæ per te exponẽda fuerant? uides quàm multa dempſeris? uides quis cultus ſiue habitus fuerit illorum? quid eos puduerit? quid Ferdinandus riſerit? At leuem facio Ferdinandum, qui ob hoc riſerit: ſi ita ſanè exceſſerit (quod eſt longe ſecus) modum ille riſus, meum tamen fuit non laudes tantum eius exequi, uerum etiam, ſiqua minus laudanda egiſſet, more eorũ qui Philippi, qui Alexandri, qui Cæſaris, aliorumq; principum geſta ſcripſerunt. Tibi fortaſſe conueniat mentiri, qui ſoles, nec ais eſſe ueriſimile, quod tam graues uiri qui affuerunt, uerum fuiſſe teſtantur. At ſatius erat illum non accuſare leuitatis. Cenſoria caſtigatio: quid? Craſſum ne quem ſemel in uita riſiſſe Lucilius ſcribit, uis eſſe debuiſſe iuuenem ducem inter milites uictoria ac ludicro exultantes? quaſi nõ uiderimus quotidie regem filio ſimiliter agentem, qui multo maior eſt natu. Quòd ſi, ut uerum notumq; eſt, ille magnos hilaresq;

riſus

[Margin: Hiſtorico ſcribẽda etiam uitia eorum quorum geſta ſcribit.]

[Margin: Craſſus.]

riſus excitauit: cum tu damnare auſus es, ut leuiſſimum? quod tantum abeſt, ut ego faciam, ut etiam defendam (parum dico) ut laudari poſſe affirmem. Nam ita cenſeo riſum hunc dignum hilari duce, dignum forti, dignum Chriſtiano fuiſſe, cum uideret trecentos, non modo ſuos, ſed etiam religionis hoſtes, qui ad perniciem noſtrorum iureiurando adacti uenerant, tanto aſtu interceptos, tum inuſitato incredibiliq; genere deuictos, & in tantam omnem exercitum alacritatem, plauſum, exultationem effuſum. Tu melius, qui doles uicem hoſtium religionis, qui toties illos miſeros uocas: qui noſtros uictores cum ſuo duce reprehendis, quòd miſerorum non miſereantur: quaſi in triumpho, ubi uictores ante ſe agunt captiuos, ciuitas uictorum ſuccenſeat exultationi ob miſericordiam erga captiuos. Vere Scytha & uere Maure, qui uictoribus iraſceris Chriſtianis, & uictos miſeraris Mahumetanos, ut miſeros. Cur tandem miſeros? utra maior eorum pœna, an culpa? Certe culpa, nam pœna prope nulla eſt. Quid igitur, ut cæteros taceam, mihi caſum illorum non ita miſeranti facis inuidiam? Sed ne ſine exemplo tranſeamus hanc de riſu quæſtionem, audi Liuiũ. Petiſſent, ne Pœno bellum Italiæ inferenti per agros urbesq; ſuas tranſitum darent: tantus cum fremitu riſus dicitur ortus, ut uix à magiſtratibus maioribusq; natu iuuentus ſedaretur, adeo ſtolida, imprudensq; poſtulatio uiſa eſt. Vter riſu ueriſimilior? uter diſſolutior? ridentis argutiam illam militum in caſtris, an uerba legatorum tranſitum ne darent Pœnis poſtulantium in ſenatu? Et alibi. Barbarus cum quidam ob iram interfecti ab eo domini interfecit: deprehenſusq; à circunſtantibus haud alio quàm ſi euaſiſſet uultu, tormentis quoq; cum laceraretur, eo fuit habitu oris, ut ſuperante lætitia dolores, ridentis etiã ſpeciem præbuerit. In tormentis ſuis credibile eſt riſiſſe aliquem, in alienis incredibile erit? Ne aliud dicam, illud uero an gram- Miſeri qui.

matice dicatur in ſua ueſte conſpectus Priſcianum *conſulito.*

Pegna amatorum. FAC. *Pegna amatorum, hoc eſt, petra amantium.* Non *illi* Amator. Amans. *profecto tam amantes erant, quàm tu amens, qui uerbo uteris incognito.* LAV. *Amens'ne ſum, qui* Hiſpanum *locum de quo narratio eſt, ad uerum interpretor? Siquidem à me ſcriptum eſt.* Inſidebat *ſpeculator in edita petra, inter utranque urbem pari interuallo, nomine pegna amatorum, hoc eſt, petra amantium.* Ideo *autem amatorum in amantium tranſtuli, quòd literate amator ad uirum tantum pertinet, amans ad fœminam quoq;.* Pegna *apud* Hiſpanos *petra dicitur.* Quòd *ſi* Salluſtio *licuit ſine interpretatione dicere,* Vſq; *ad decliuem latitudinẽ, quẽ locum catabathmon uocant, qualia exempla ſunt infinita,* Cur *mihi, quòd* Hiſpanum *uocabulũ interpretor, uitio detur?* Etenim *addis.* Et *fabulam pro uera accuratiſſime ſcribis.* Niſi *eam ſubijcias ad uerbum, quis iudex eſſe poterit? niſi ut me abſoluat, imò adeo te condemnet talione.* Credas *enim iudicum huius litis talia erga te eſſe uerba:* Vnde *ſcis* Barptolemææ *fabulam à* Laurentio, *non hiſtoriam narrari? quomodo probas? qua coniectura colligis? quibus teſtibus doces? uel omnino affers?* Tu *igitur nobis amens uideris non ille.* At *mox amentiam hanc compeſcas à crimine* Platonico *inquiens.* FAC. Quam *poſtea à te non credi inquis, hæc enim uerba tua ſunt.* Huius *nominis cauſam, quia non iniucunda auditu eſt, ſatius eſt perſtringere, quàm omittere.* Iuuenis *quidam & reliqua.* Subinde *dicis, quod, ne credam, ſequentia inducunt.* LAV. Nullum *deus animal, neq; uolucre, neq; terreſtre, neq; aquatile genuit inſidioſum alijs, quod non uigeret ingenio, præterquam hominem: ita multos uidere licet ſtolidos, & tamen malitioſos uoluntatemq; ſummã decipiendi habere, facultatẽ nullam.* Id *quod non noſtro correctore cum ex ſuperiore conſtat, tum uero ex hoc loco, ubi alterius & longe ſequentis negationem ſententiæ*

tiæ ſuperiori applicat, ut altera alteram collidat: quaſi æſtus & gelu eodem anno nequeant eſſe quia repugnent. Quæ malitia quàm ſtolida ſit, uerba hiſtoriæ, quæ ipſe non eſt auſus ponere, teſtantur. Iuuenis *quidam, nomen non traditur nec patria, ſed tantum natio, quòd eſſet* Hiſpanus, *ſeu bello, ſeu latrocinio captiuus* Granatæ, *duobus tribus'ue annis ſeruitutem ſeruiuit, utente domino ſua opera in rebus urbanis, atq; domeſticis.* Filia *cuius capta tum forma, tum nitore linguæ, tum liberalibus moribus adoleſcentis, hominem illexit, & ipſum mutuo flagrantem ſpecie puellæ, & elegantia.* Iidem *cum uiderẽt neć impræſentiarum liberam ſibi eſſe conſuetudinem, nec diu futuram, cum alter ſeruus eſſet, altera nubilis, præterea periculoſam utriq; rem atq; capitalem, conſtituerunt per occaſionem ambo fugere, ſed adoleſcens honeſtius, quòd ipſe ad ſuos, illa à ſuis abibat: niſi religionis ratio conſtitit, quod ne credam ſequentia inducunt.* Non *rem geſtam nego, ſed cauſam fugæ fuiſſe religionem: quod probat finis narrationis: quæ uerba iſte malitioſorum ſtultiſſimus, & ſtultorum malitioſiſſimus, ne dolus ſuus deprehenderetur, peruertit, tenoremq; rei interrupit alio diuerſæ & procul poſitæ materiæ capitulo.* Huius *euentus & ſi nonnihil me quoq; miſeratio ſubit, tamen miſeratione indignos ob id fuiſſe apud deum exiſtimo, quòd & puella amores ſuos uidetur non deum ſequuta, & iuuenis audacior fuiſſe cum rapina ad ſe uindicandum in libertatem, quàm prius ſine rapina: quæ cauſa, ut iter ſibi tardius, & perſequutores acriores, & minorem ſpem ueniæ pararet, extitit.* Præterea *neuter in extremis ſuis rebus bene de dei bonitate ſenſit. Quid aliud agũt hæc uerba, niſi affirmant me ſentire rem quidem ueram fuiſſe, ſed religionis cauſam abfuiſſe?* Nunc *inſpiciamus quid tu eis opponis.*

FAC. *Inepta ſanè & inconcinna ſententia, tum rationibus,*

tum uerbis. In quibusq; enim rebus uel minutiſſimis philoſophatis: non ita Liuius, non ita Cæſar: quorum opera percurriſſe te credo, ſed certe eorum uirtutes haudquaquam intellexiſſe. Vbi enim incidit quicquam graue & dignum memoria, ſententiam afferre, & quid probes improbes'ue explicare non incongruum puto, ſi modo id raro & moderate facias. LAV. *Quid tua ſtultius oratione, qui dum ex autoribus uerba aucuparis, quæ apud te ſuum decorem perdunt, nihil quod loquaris attendis? Proponis quòd ſententia mea eſt inepta ſane, incõcinnaq́;, tum rationibus, tum uerbis: demum rationem ſubiungis, quòd ubiq; philoſophor, quod nõ factitarunt Cæſar & Liuius. Quid ratio hæc ad propoſitionem? Fac me nimium eſſe in ſententijs frequentandis, quod tu philoſophari uocas, quomodo probas perineptam hanc perq́; inconcinnam eſſe ſententiam? Hoc non facis, quod unum eſt peccatum uel ſtultitiæ, uel calumniæ tuæ. Alterum, quòd ratio ipſa non patet. Non enim probas me, uel in minimis philoſophari, ſeu paſſim frequentare ſentẽtias. Tertium, quòd ſententiam à rationibus, tanquam diuerſa ſint, ſeparas. Quartum quòd neſcis quales hiſtorici ſint, aut certe tuo more diſſimulas: qui crebrior in hoc genere quàm Salluſtius, & cuius hic æmulus fuit, quem tu non uidiſti, ſed de quo legiſti, Thucydides. An uero legiſti Ciceronem ita ſcribentem:* Thucydidis laus. *Thucydides omnes dicendi artificio mea ſententia facile uincit: qui ita creber eſt rerum frequentia, ut uerborum prope numerum ſententiarum numero aſſequatur: ita prorſus uerbis aptus & preſſus, ut neſcias utrum res orationis ratione, an uerba ſententijs illuſtrentur. Quid plura? cum Lucius Florus* Epitomata. *atq; Iuſtinus, qui epitomata ſcripſerunt, huiuſmodi ſententijs redundent: niſi quòd magis te uelle dicere exiſtimo, ideo mea eſt inepta, ideo inconcinna ſentẽtia, quod de re Chriſtiana loquitur, quodam hiſtoriæ dehoneſtamentõ. Honeſtius igitur*

Liuius

Liuius (eludant nunc antiqua mirantes.) Non equidem *ſi qua ſit ſapientum ciuitas quam docti fingunt magis quàm norunt: aut principes grauiores temperantioresq́; à cupidine imperij, aut multitudine melius moratam cenſeant fieri poſſe.* An Liuio *licuit cõtra* Platonem, *Ariſtonem,* Theophraſtum, *aliosq́;, qui de republica præceperunt (ut tu appellas) philoſophari, mihi contra neminem pro republica* Chriſtiana *licebit? ſed hæc ſatis.* FAC. *Illud ad extremum à te quæro, quid ita dixiſti in hiſtorijs dignum memoria?* LAV. Non'ne *quæcunq; hiſtorici memoriæ mandant ſunt digna memoria?* Quid *eſt ſententiam afferre potius quàm ſententia uti?* Verum *hoc in uerborum uitijs notandum erit: tamen & hic quoq; conuenit, ut intelligas non me ſed te labi in rationibus ſiue ſententijs & uerbis cum ineptis tum inconcinnis.* Nunc *reſpondebo illi particulæ ſuperioris reprehenſionis: quæ abs te poſt hunc locum erat ponenda.* FAC. Et *multis uerbis explicas, quod te paucis complexurum promiſeras.* LAV. Quomodo *tu iſtud iudicibus probas?* Dimiſiſti *multas iam in urbes huius cõtra me operis exemplaria, citra exemplar hiſtoriarum mearum: ſine quo qua ratione legentes poterunt tuam accuſationem ueram iudicare?* Hoc *ſtultitiæ tuæ argumentũ comitatur calumniam, quæ manifeſta eſt ijs quibus ipſas hiſtorias oſtendo, quibus non longa narratio uidetur: ſed tu longe ſtultiſſimus, maligniſſimus, indoctiſſimus.* An non Liuius *ſic inquit?* Operæprecium *uidetur excedere paulum ad enarrandum, quàm uaria fortuna huius ſit in amittendo, & recuperando paterno regno.* Militans *pro* Carthaginienſibus Maſiniſſa *&c. deinde exequitur hanc rem circiter ducentis uerſibus, & quadruplo pluribus quàm ſint mei.* FAC. Ex *quo intellectum eſt, quòd diutina diſſuetudine didiceramus non pluribus lignis opus eſſe ad cremanda cadauera: præſertim, ut tum erant, ſolibus incocta, & adipibus qui*

defluebant, nonnihil alimenti flammæ præbentibus. Fœda profecto & tragica non hiſtorica narratio. Quodcunq; enarras mihi ſic incredulus odi. L A V. *Vix unquam propoſitioni ratio reſpondet propoſitionis: quod fœdum dictu. Autoritate* Horatij *pro ratione affers quod incredibile eſt. Prius ad uerſum* Horatij: *deinde ad propoſitionem tuam paucißimis reſpondebo, poſtea aliquid adijciam exemplorum. Horatius non uult in ſcena propalam fingi* Medæam *filios trucidãtem, &* Atreum *liberos fratris coquentem, quæ cum facis inſpectante populo ſunt & incredibilia & inuiſa. At cremari corpora defunctorum in publico tam uerum quàm uſitatum fuit: quod ſi ſemel fiat ſeculo noſtro num tetrius erit, quàm olim fuit? num tragicum? & ſi tragicũ, num tamen protinus ab hiſtoria alienum? num fœdum relatu, utiq; in hoſtibus &* Agarenæ *ſuperſtitionis?* Cornelius Tacitus: *Fœdum atq; atrox ſpectaculum: intra quadrageſimum à pugna diem, lacera corpora, trunci artus, putres uirorum equorumq́; phornæ, infecta tabo humus.* Vergilius *de* Cycople Homerum *ſequutus, cuius hi ſunt uerſus:*

In arte.

Σὺν δὲ δύω μάρψας ὥς τε σκύλακας ποτὶ γαίῃ
κόπτ᾽, ἐκ δ᾽ ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέε, δεῦε δὲ γαῖαν.
τοὺς δὲ διαμελεϊστὶ ταμὼν ὡπλίσατο δόρπον,
ἤσθιε δ᾽ ὥς τε λέων &c.

Vidi egomet duo de numero cum corpora noſtro
Prenſa manu magna medio reſupinus in antro
*Frangeret ad ſaxum, ſanieq́; * aſperſa natarent* (* experſa.)
Limina: uidi atro cum membra fluentia tabo
Mãderet, et tepidi tremerẽt ſub dẽtibus artus, Mox deinde:
—Saniem eructans & fruſta cruento
Per ſomnum commixta mero.

Ouidius quoq; Vergilium *æmulatus:*

Temporis illius quo uidi bina meorum

Ter quater affigi ſociorum corpora terræ,
Cum ſuper ipſe iacens hirſuti more leonis,
Viſceraq́; & carnes cumq́; albis oſſa medullis
Semanimesq́; artus auidam condebat in aluũ. Mox deinde:
Mandentemq́; uidens eiectantemq́; cruentas
Ore dapes, & fruſta mero glomerata uomentem.

Ideo ſtudioſius ex poëtis protuli exempla, quod Horatius *in iſto præcepto, quod tu ad artem hiſtoriæ probandam attuliſti, loquitur de arte poëtica.* FAC. *Imperator iubet aggerẽ deuolui in foſſam ligonibus, bidentibus, marris. Curioſus es in enumerandis omnibus inſtrumentis: Sed cur non & corbes & cophinos addidiſti, in quibus terra effoſſa transferretur, & in opere deſudantibus potum miniſtrarent? Nõ intelliges in hac parte, quàm ſis breuitati contrarius.* LAV. *Si dixiſſem, omni genere inſtrumentorũ, fuiſſem (ſi te audire uolumus) breuitati amicus. Nũc quia idem totidẽ uerbis explicaui, ſum prælongus. Cur ergo* Liuius *inquit, Secures, rutra, falces, alueolos, molas, quantum in quadraginta naues longas opus eſſet. Et poſtea nõ pudet te iocari belle, percõtariq́;. Cur nõ & corbes & cophinos addiderim? Nec intelligis cophinos & corbes nõ facere ad aggerẽ in foſſam deuoluendũ: neq; in mentẽ mihi uenit de potũ miniſtrãtibus facere mentionẽ? quia nõ ſum tantopere, ut tu potus, amator uini, quo tu plenus eras cũ hoc ſcribebas. Quibus terra & foſſa trãsferretur, quia ego de terra quæ egereretur effoſſa dixerã, & non de ea quæ ingereretur in foſſam.* FAC. *Quod ſuperioribus diebus impedimentorũ fuit cõmilitones, id ſatis emendatũ uideris.* LAV. *Cur plerũq; uerba mea minus fideliter reddis cũ putas reprehẽdi nõ poſſe? Ego ſic ſcripſerã, Id emendatũ ſatis eſt, ut ipſi uidetis.* FA. *Quod reliquũ eſt, nõ niſi in ueſtra manu poſitũ eſt. Falſa eſt hæc ꝓpoſitio: Nã etſi parata omnia, tñ multa fert caſus, multa fortuna in rebus bellicis.*

LAV. O grauitatem Senatoriam? ó cenſorum ſeueritatem? O ſapientiam ſingularem? quis tam ſtultus eſt? quis adeo dei ac fortunæ immemor, qui neſciat cuiuslibet rei momentum poſitũ eſſe in fortunæ manu? Ideoq; in conſilijs ferè de illa tacetur, ut quam nemo præſtare poßit, faciat fortuna quod uoluerit, legatus à præcepto non recedat, Quintilianus inquit. Talibus exẽplis referta ſunt omnia. Vbi non legimus in ueſtra manu poſitum eſt? In ueſtra manu eſt quirites? In manibus ueſtris quantus ſit Cæſar habetis? Sic apud Lucanum Cæſar alloquitur milites iam prælium initurus. Annibal apud Liuium ait: Si tales animos in prælio habebitis, quales hic oſtendiſtis, uicimus. Stultè haud dubie Annibal, ſtultè Liuius, qui non ſic poſuit, & dixit quantumlibet uirium, quantumlibet audaciæ, quantumlibet Fortuna. ſcientiæ rei militaris in prælium afferatis, nil proficitis niſi fortuna, in cuius manu ſunt omnia, niſi caſus adſit. Hunc in modum cenſes à duce Ferdinando fuiſſe milites alloquendos, Fatue atq; furioſe? Cum præſertim non ad rem militarẽ, hoc tantummodo pertineat: ſed ad cuiuſcunq; rei conſultationem. Neque enim plus regni bellicis in rebus fortunæ eſt: quàm in nauigationibus in re ruſtica, in negociationibus, in matrimonijs, in liberorum prouentu, cæteriſq; id generis: quoniam fortuna nihil aliud eſt, quàm deus, qui moderatur omnia, aut ipſius dei moderatio. Ex quo nemo quippiam conſultabit, quippiam futurum ſperabit iſto metu fortunæ. FAC. Multi nec opinantes domi ſunt oppreßi. Horum unus etiam texens: qui cũ audiſſet urbem expugnatam, non obſeruauit fores, non fugit, non etiam ſurrexit: ſed tanquam fieri non poſſet, texere perſeuerauit: atq; ita ſedens telam, atq; detexa eſſet, ſanguine ſuo tinxit. O imperitum hominem? Miror equidem, cur & alium mingentem non induxeris? Hoccine eſt hiſtoriam ſcribere? Hoccine eſt illuſtrißimi & maximi regis res geſtas cõmendare? huiuſcemodi

res

res,præſertim tam ineptè,hiſtoriæ immiſcere? LAV. *Quid eſt quòd uerba mea derideas, quòd hanc narrationis partem contemnas? nunquid* Ferdinandum *facio texentem, aut texentem interfectorem,an non?etiam paruus in hiſtoria locus,certe,ſi ſaperes,multum hæc res ad admirationem uictoriæ facit: quòd rem* Ferdinandus *effecit etiam hoſtium opinione maiorē. Omittam infinita minutarum rerum exempla inter maximas inſertarum:quantopere me derideres ſi(ut facit* Liuius*)dicerem.* Gallum *illum qui* Romanos *ad ſingulare certamen prouocabat,exerta lingua præ contemptu hoſtis proceſſiſſe. Cæterum nullum fuerit ſimilius, quàm quod idem* Liuius *de* Archimede *refert in* Syracuſarum *expugnatione.* Et *cuſtodibus dimiſſis per domos eorum qui intra præſidia* Romana *fuerunt,cū multa iræ,multa auaritiæ exempla ederentur:*Archimedem *proditum eſt,in tanto tumultu,quantum captæ urbis fragor in diſcurſu diripientium militum ciere poterat, intentum formis, quas in puluere deſcripſerat, ab ignaro milite quis eſſet interfectum.* Non *comparabo inter ſe opera,non excutiam utrū ueriſimilius:certe ut alia paria ſint in utroq;, plus illud in noſtro eſt,quod ducis uincentis gloriam auget.*Et *tamen* Iuuenalis *uerſibus à tuo* Panhormita *deprauatis conuicium facis:* Archimedes.

Frange *igitur calamos uigilataq; prælia dele,*
Quæq; *facis dona* Veneris *bone* Valla *marito.*

Per *æque te irridere alios decet,ac* Gallum *illum,de quo modo dixi decuit:uel potius per æque ac ſimiam illudere nobis decet: cum aut nudatos dentes quatit,aut nudatum rictum cum deformi cauo protendit.*Verum *quaſi nolis hoc reprehenſum, ut es ubique inconſtans, ſubijcis.* FAC. Licuit *tamen tibi & huius rei mentionem facere,ſi modo illam aptè,& cum aliqua dignitate uerborum expreſſiſſes: hominis conſtantiam laudans,atque oſtendens,tantum in eo mortis cōtemptum fuiſſe,*

ut cum

ut cum patriam expugnatam diripi, & ciues paßim cædi uideret, tamen interritus ab opere non diſceßit, donec texendo perſeuerans, occiſus eſt. Sic rem cognitione & admiratione dignam effeciſſes: quæ iſto modo puerilis atque irridenda eſt. Præterea quàm arida, quamq́; exanguis ſit iſta oratio, alijs iudicandum relinquo. LAVR. *Superſedeo de dignitate uerborum loqui: rem ipſam ſpectemus. Velles me uirum fortem & mortis induxiſſe contemptorem? O effutiens uerba non promens: qualis non fuit talem à me iubes induci. Non ego poëta nunc ſum, non Barptolemæus Facius: qui cum poëtas ignoret, tamen in hiſtoria poëticam fingendi licentiam, non hiſtoricam ſynceritatem ſolet imitari. Cur non Liuius Archimedem talem induxit potius, quàm abalienatum à ſenſu ciuitatis quæ diriperetur, intentum figuris in puluere diſcribendis? cum diceret eum uirum, qui ſuo ingenio patriam tandiu ab hoſte Romano tutatus eſſet, non ad puluiſculum inuentum, ſed ad murales machinas fortiter oppetere mortem.*

FAC. *Quanquam ò terq́; quaterq́; ueſanum: in cuius, niſi furioſi quale tuum eſt, ingenium cadit, ut cum fugere poßit, cum uitam ſuam ſuorumq́; ferro defendere, cum denique uirum fortem decet inter confertos hoſtes dimicantem honeſtißime occumbere, malit domi manere, patentibusq́; foribus hoſtem operiri, & ſedens, inersq́;, nulla uoce, nullo geſtu, nulla operis intermißione trucidari. O rem inauditam? ò telam precioſam? ac cruore emi dignam? texere perſeuerauit, qui mortem contemnebat.* LAVR. *Dij te perdant, quos deierare ac peierare ſoles, pluris ille telam, quàm uitam fecit quoad texeret, qui iam uiuere negligebat? Hunc tu uirum laudas? hunc admiraris? hunc cognitione ac prædicatione dignum exiſtimas? quem omnes etiam immanium ferarum truculentiam iudicent exceßiſſe? Atque hoc deprauatißimi*

tiſſimi iudicij tui inſigne documentum eſt. Sed non minus inſigne illud uacui facti cerebro capitis. Audite, audite hominis acumen, ac circunſpectionem. Ait illum uidiſſe patriam expugnari, diripi, paßim ciues cædi, & tamen ab opere non diſceſſiſſe, ſed texere perſeueraſſe. Intus igitur eodem tempore ac foris fuit, domi texebat, & idem per urbem uagabatur prorſus Amphitryon geminus & geminus Soſia, ut Plautus inquit. Nam altri intra domum, altri extra domum erant, ſed non uterque ueri. Cui tanta ſermonis abſurditas, niſi ſtuto excidiſſet? Niſi te ob hoc defenſurum iri ſperas, quòd idem putaſti poſſe contingere in texore, quod in ſutore: quod tu miniſterium cum patre tuo factitaſti ſedens extra limen, & quæ per uiam geruntur inſpiciens. Agnoſcis iam Fatue utrius oratio puerilis ſit, utrius irridenda, quam puerilitatem abſurditatemq́; illud quoque indicat, quòd ais orationem meam aridam atque exanguem: quod etſi cur dicas non agnoſco, cum præſertim breuitatem ſæpe in me requiras, tamen in re, ut tu inſimulas, minuta atque humili non multum deſideratur carnis & ſanguinis, licet tu ubique ſis talis, quoties talem eſſe non oportet. FAC. *Re bene ac feliciter geſta proceres, exacta enim iam æſtate appetijt autumnus, ut quicquid ante hyemem agi poſſet, id non magni ſanè momenti eße cenſendum ſit &c.* LAV. *Hic meam ad literam ſubijcit orationem, quam ideo non ſubijciendam, quia non defendendam ſtatuo: quippe cum uel aduerſus eam nihil niſi nugatorium friuolumq́; opponat: cuiusq́; quicquid reprehendit, id ferè in accuſatione repetat.* FAC. *Quid erat opus artificioſe rhetor hac artificioſa exornatione? quo ſpectat? quid agit? quid ſibi uult? dixeras antè non iudicio, non iure, ſed factione, potentia, armis de regni Aragoniæ poſſeßione agi: poſtea hæc ſubdis, inducens argumentum à minori quaſi ea res obſcura ſit,*

nihil

nihil in dubium uenire poſsit: ſi poſtquam dixeris non uia iudiciorum, ſed potentia & armis certari, ſtatim ſubdidiſſes illud, quod à te poſt argumentationem hanc dicitur, armis & potentia hoſtem armatum ac potentem: opus eſt belle à te dictum cõfiterer. Itaq; totum illud à te ſuperflue ac uitioſe prolatum puto. Nec profectò minus improbo ſubſequentis argumentationis tuæ in tot capita diſtinctionem. Cum enim oſtendere propoſitum ſit, diſcordiam inter Hiſpaniæ & Aragoniæ reges oriri poſſe, quid oportebat enumerare cauſas unde bella oriri ſoleant? Cum ſatis eſſet id modo dicere; poſſe aliquando bellum inter ipſos reges excitari? quod ſi accederet, fore, ut grauiſsima belli neceſsitas Hiſpano regi incumberet: præſertim ſi ad Aragonici regis partes barbarus rex accederet. Et in demõſtrandis utriuſq; regis opibus, non erat indecens te longiorem eſſe. LAV. *Tota generis huius eſt accuſatoris noſtræ orationis notatio prorſus inepto, imperito, peruerſo, ſtuto digna: ut propè ſit æque ineptum has nænias confutare conari, cum præſertim ſint animi iudicum à faſtidio prohibendi, quantũ in nobis erit, quaſi alio potius ei reſpondendũ loco, proſequitur.* FAC. *Sed in eo ſcilicet occupatus es, ut doceas bellum aut odio, aut ſimultate, aut inuidia, aut metu, aut auaritia naſci ſolere: quaſi uero non alijs de cauſis bellum oriri poſsit. An ignoras interdum ſuſpectione iniuriæ, interdum aliena gratia, interdum fœminarum raptu, uel alia huiuſcemodi graui cauſa atrociſsima bella ſuſcitari? Sed non erat opus hoc loco bone arator ad eas ſpecies deuenire, quæ magis oſtentationem quandam artificij, quàm prudentiam ſignificare uideantur. Mihi crede niſi ingenij tui rectum ac ſyncerum ſit iudicium, fruſtra laborabis cum artificio tuo.* LAVR. *Dij tibi dent quæ optas: & ſi male optas, dent bene optare: qui me tam amice, fideliter, prudenter admonuiſti ſtultitiæ meæ. Itaq; ut tibi credam (quod iubes) animum*

mum induco:ſed unus reſtat ſcrupulus,qui me male habet: Ne *tu ſis multo me ſtultior,qui mihi præcipis,inquiens : interdum ſuſpectione iniuriæ oriri bella.Si de facienda iniuria ſentis, non obſcure loqueris.Quis inops mentis non intelligit metum cau ſam belli ſubeſſe?Sin de facta,bis ſtulta loquutus es:ſemel,quòd temerarij eſt hominis iniuriam, quam ſibi factam eſſe pro ex= quiſito exploratoq; non habet,malle ulciſci, quàm certius ex= plorare.*Iterum,*quòd ſpecies eſt ſimultatis & odij.*Nam *odiũ & ſimultas ex iniuria naſcitur, ueluti ſi ſuſpicetur res aliquis contra ſe ab altero rege ſummiſſa hoſti ſuo militum auxilia: quæ fuit frequentiſſima Romanis, & ſola propriè, belli infe= rendi cauſa:uidelicet ob ulciſcendam iniuriam. Cuiuſmodi etiã eſt ob raptum fœminarum: quale fuit bellũ inter* Græcos *atq;* Troianos,Græcis *iniuriam ulciſci uolentibus.* Iam *uero aliena gratia mouere bellum,non minus ſtolidè,quàm ſuperiora,abs te dictum eſt.*Qui *enim pro alio bellum ſuſcipit, caſdem cau ſas belli proponere , quas ipſe ille cuius ſuſcipit partes, nec ſuo,ſed alieno ſe nomine agere teſtatur: ut aut propulſet, quæ infertur,iniuriam:aut ulciſcatur illatam: aut illam inferre uo= lenti,ſe uel ducem uel comitem præbeat.* Quæ *iniuria ex ali= quo à me enumeratorum fontium emanat.* Quocirca *dabis ue= niam, ſi tibi magiſtro tam rudi atq; hebeti fidem non habeo.* Odium & Simultas.

FAC. Q*uid,quòd in eadem re tibi ipſi non conſtas, ſed aper te contradicis?* Hæc *ſunt uerba tua, ne calumniari me putes:* Et *enim ſi alius quàm ego rex Aragonum creetur,inter quem ac regem* Caſtellæ *(ut memoria patrum ſcimus accidiſſe) di= ſcordia incidat : an ſperamus occupatos nos duplici marte ex utriſq; hoſtibus uictoriam reportaturos, aut* Granatam *expu= gnaturos?*Paulopoſt *ſubdis,Caſtellæ regnum in omni* Hiſpa*= nia maximum eſt.*Hoc *cætera regna,non dicam oderunt,inui= dentq;,certe metuunt:& ab eo ſicut infirmiores quadrupedes*

uolucres'ue à leone, aut ab aquila cauent. Nam rex Aragonũ etſi præpotens eſt, ac maris, ut ait, dominus: tamen eius uires multo minores fama ſunt. Quid enim Sardiniæ regnum, male pacatum, ac propè Catalani nominis inimicum, adiuuaret Aragoniæ regem, bella gerentem cum rege Caſtellæ? Quid Sicilia, quæ uix didicit iugum ferre alienigenarum? quæq; (ut audio) iam nunc non ſatis quieta eſt. Omnis igitur uis ac robur regis illius reſidet in Hiſpania, quæ Hiſpania nequaquam cũ noſtra eſt comparanda. In priore parte oſtendis timendum eſſe Hiſpano regi diſcordiam ac bellum Aragonici regis, tua enim uerba hunc ſine dubio ſenſum habent: ut ſit timendum ei, ſi Aragonicus rex cum barbaro ſe coniungat, ne Hiſpanus rex utriſq; reſiſtere non poßit, ſed contorte ſententiam iſtam dicis. LAV. *Imò tu contorte & ſtolidè. Contorte quidem, quòd, ut me corrigeres, regem Caſtellæ in regem Hiſpaniæ mutas: quaſi quatuor alij non ſint, & ipſi reges Hiſpaniæ, ſed tranſmarini. Stolidè autem, quòd iſtud ego nec dico, nec ſentio, regem Caſtellæ utriq; regi Aragoniæ Granatæq; non poſſe reſiſtere, quaſi ab ijs ei bellum ſit inferendum: ſed non facile de ambobus uictoriã reportaturum, & utriuſq; urbes expugnaturum. An parũ intereſt nõ facere uictoriã debellationemq; hoſtis, & hoc ipſum ab alio timere? Ne longius exempla repetam, in hac ipſa Hiſpania non mille urbes à Romanis omni conatu expugnari nequierunt ad Auguſti uſq; memoriam, ut Liuius teſtatur, & in tua Liguria (ſi modo Ligur, & non Scytha es) caſtella quædã ad uerſus Romanam potentiam pluribus annis in cõtumacia perſtiterunt. Nũquid pop. Ro. quia penè deſperabat hæc expugnare, idcirco ab his quicquam periculi, nedum debellari timebat? Impedimentum minoribus ab hoſtibus rerum conſequendarum, non partarum amißio pernicieſq; metuitur. Itaq; ſi Caſtellæ rege Granatam obſidẽte, rex Aragonum barbaro ſuppetias eat,*

non

non uerendum eſſe illi ſignifico, ut caſtella amittat, ſed ut obſi dionem omittat: quare ſtolidè, tanquam contrarium ſubdis. FAC. *In poſteriore uero parte oſtendis non eſſe metuendas Aragonici regis uires Hiſpano, quoniam Caſtellæ, ſiue Bethicæ, & Luſitaniæ regnum, ut antiqui dicerent, omnium regnorum Hiſpaniæ maximum atq; opulentiſſimum ſit: & cæteris omnibus regnis formidabile, quòd regis Aragonici uires minores fama & opinione hominum ſint: quòd Sardiniam inimicam habeat, quòd Siciliam inquietam, & rerum nouarum cupidam: quòd denique omne robur in ea Hiſpaniæ parte, quam tenet, poſitum ſit, quæ cum ulteriore Hiſpania nequaquam ſit conferenda.* LAV. *Et in hoc quoq; mentiris, cum ego non di cam, non metuendas, ſed minores, ſed nõ comparandas, ſed à ſo cio bellorum rege Granatæ diſiũctas minus poſſe, eoq; minus, non autẽ omnino non timeri: quemadmodũ leo aquilaq; (ut in eodẽ ſimili uerſer) uix unũ quodlibet animal, hic quadrupedũ, illa uolucrũ, tanquam ſibi letiferum extimeſcat: timeat tamen ut quodq; proxime ad uires accedat, multoq; magis illorũ gregẽ. Et plurimum (ut etiã iuriſperiti teſtantur) intereſt inter atrocẽ & qualẽcunq; metum. Quare ut finẽ faciam, quibus & primi libri, palàm eſt & perperã te interpretari uerba mea, nõ modo quaſi nihil prorſus uires Aragoniæ metuendas eſſe Caſtellæ ſentiã, uerumetiã ſi paulopoſt metuendæ erunt, nõ tamẽ proti nus hanc eſſe ſententiam priori contrariam. Aliud eſt enim op pugnare, aliud repugnare poſſe: item aliud certare, aliud uincere: ſicut aliud metu fugere, aliud cum metu pugnare.* FAC. Metus non unus.

Hic cum cerneret regẽ ſubinde orationi ſuæ (ut putabat) indormientem, oculis conniuentibus capiteq; demiſſo ſter teret, interſiſtebat: rex cõtra, cur interqeſceret animaduertẽs, iubebat eum pergere: non enim ſe dormire, & ſi clauſis ocu lis ſterteret. Aut ſi corpus præ morbo dormiret, non tamen

dormire animum. Hoc quidem imprimis contra præcepta narrationis de uériſimilitudine abs te dictum eſt. Non enim ſolum ueram, ſed etiam uériſimilem narrationem eſſe oportet, ſi ſibi fidem uendicare uelit. Cui enim credibile uideatur regem legatos audientem, non dico ſtertere, ſed dormire? An tibi parum uideatur eſſe, illum dormientem facere? An id indecorum ignoras regiæ maieſtati eſſe? Non regem: ſed ebrium quendam, uideris uelle demonſtrare. Quem ſi animi torpor ex corporis languore proficiſcens interdum rapiebat, tamen ſtertentem inducere uitioſum fuit. Scribendum eſt enim ſic bone magiſter artis, ut perſonarum dignitates ſeruentur: alioqui probabilis non erit narratio, ſibiq́; fidem derogabit. LAV. Quid reprehendam te, quòd artem oratoriam non teneas, qui me ſcribentem hiſtorias, ad præcepta iudicialia reuocas narrationis: & nō potius ad præcepta de apte dicendo? quiq; uis utiq; ueram narrationem eſſe debere, quæ ut ſit uériſimilis præcipitur, ſiue uera ſit, ſiue ficta, ſi quidem fictis nonnunquam eſt locus, etiam citra ueritatis iniuriam, dicente Cicerone: Et fictæ narrationes ſæpe ponendæ. Quid in hoc te reprehendam? Cum nihil ſcias ex rebus humanis. An (ut taceam cætera) non ſatis in ſe uiolentiæ Lethargus habet, ut hominem cogat ſtertere? Conſule medicos. Sciſcitare proceres Catalanos natu grandiores, qui huic rei affuerunt, & diſces cum cæterorum Lethargicorum, tum uero Martini regis dormiendi & ſtertendi aſsiduitatem: & nihilominus hæc mea uerba ſunt, ne cauſeris parum à me ſignificatum eſſe. Nec magis nomine ſuo lugendus, quàm patris cui unicus erat iam ſeneſcenti: neq; tam ætate, unum nanq; & quinquaginta annos natus erat, quàm habitu corporis obeſi nimiū ac præpinguis, & ueterno grauaſcentis. Accedebat his & ætatis & corporis incommodis quartana: malum imprimis gaudio lætitiaq́; curandum. Sic affecto, nuncius de morte filij affertur

Narrationis decorum.

Lethargus.

tur, & reliqua. Veternum autem idem quod Lethargum eſſe uolunt, quòd aßiduum ſoporem inducat. Huius tu uires homo imperitißime ignoras, & ais: Rapiebat interdum ſi furor, qualis te rapit interdum, fuit, aut comitialis & non aßiduus morbus. Quid reprehendam te? quòd eandem ſententiam ueles & inculces, quod ars fieri uetat, cum ita rerum ſis imperitus, ut putes ebrium quenquam qui ſtertit, & quòd non minoris inſcitiæ, à dormiente exigas ne ſtertat, præſertim ægroto: quaſi præſtare hoc dormiens poßit ægrotusq́;. Quid reprehendam te? quòd corruptis utaris uerbis, cum etiam mea uerba corrumpas, ſeu ſententias potius, qui ais regē dormiſſe, quod ego non modo non dico, ſed etiam planè nego: Quod non tantum non ſentio, uerumetiam ne ſentiri à legentibus queat operam do. Quod deniq; non ſolum non fuit, ſed ne fieri quidem potuit. Cum legatum interlocutus ſit, & ſe nequaquam dormire teſtatus, prout ipſius reſponſio plena prudentiæ, grauitatis, meditationis, extitit documento. Quare tuam magis indicas, tum calumniam, quòd ais à me derogatum eſſe regiæ maieſtati, quia dormientem ſtertentemq́; fecerim: tum ſtultitiam, quòd derogandū potius cēſes ueritati, q̄ hominis famæ, ne uidelicet ipſius hominis contrahas offenſionem. FAC. *Sunt qui dicant, nullo pacto, nec medicorum arte, nec multifarijs machinis potuiſſe eum, uel puellæ uirginitatem demere, uel cum muliere cōcumbere: licet mater, aliæq́; nonnullæ fœminæ uelut miniſtræ puellæ adeſſent, licet uiri quoq; aliquot regi auxilio eſſent, qui uētre quaſi appenſum per faſcias à lacunari pēdentes quibus tumor proni uentris cohiberetur, demitterent eum ſenſim in gremium puellæ ac ſuſtinerent.* LAV. *Sceleratißime Sarmata, nō ſatis habes quæ fortaßis ego celata uoluiſſem propter uerecundiam, ea prompſiſſe in publicum atq; uulgaße, niſi uerba mea, uel optima ſui parte defraudes. Clauſula enim illa. Sed hæc ue-*

Veternus.

recundius forſitan in ſilentio reponuntur, quæ ſuperioris orationis nuditatem, ueluti tenui quodam uelamento tegebat, exemiſti, ut in ipſam membrorum obſcœnitatem inuehi poſſes his uerbis. FAC. Et *hoc quoq; à te multo uitioſius prolatũ eſt. Eſt enim primũ contra præcepta breuitatis, nam ſæpe ſatis eſt, quod factum eſt dicere non ut narres quemadmodum factũ ſit: Satis enim id fuerat, Sunt qui dicant regem nulla arte nullo'ue conſilio ex regina liberos gignere potuiſſe, ut non fuerit neceſſe, quæ turpia ſunt auditu, referre.* Poteſt *etiam argui id eſſe contra probabilitatis præceptũ, de quo ante dictũ eſt, quòd dignitates perſonarum ſeruatæ non ſint. Quid enim turpius dici poteſt, quàm quòd rex præſente ſocru, & etiam adiuuante, cũ uxore coierit? Quid inhoneſtius, quàm quòd ſocrus generi uirilia ſpectaret? Quid indecẽtius, quàm quòd regina pudiciſſima corpus ſuum ſpectandum daret his, qui regem adiuuarẽt?* Hoc *uel meretrix impudica abhorreret, quod tu reginæ honeſtiſſimæ tribuis.* LAV. *Differo de breuitate reſpõdere.* Extenuabo *pauliſper quod obijcitur prius quàm defendam: unde ſcis id in luce potius, quàm in tenebris umbra'ue actũ? num talia in obſcuro fieri nõ poßunt?* Cur *ita improbus temerariusq; es, ut cõfirmes quod ignoras? ut accuſes, quod an dignum ſit accũſari non ſtatuiſti atq; cogitaſti, ut tuus deteriorem in partem inclinet animus?* Hæc *breuiter de extenuatione criminis.* Nũc *illud defendam, primum referri hanc rem à me cauſa poſtulabat, quo probaretur deſperatio* Martini *regis iam prolis tollendæ.* Deinde *non ita reformidanda fuit nouæ rei feſtiuitas: neq; enim nephandæ ueneris, ſed matrimonialis ſanctitatis neceſſaria memoratur actio.* Nam *quòd interfuit ſocrus, aliaq; miniſteria uideris parum meminiſſe, qualia nobis ægris præbeantur à domeſticis obſequia.* Poſtremo *nunquam hiſtorici ab huiuſmodi referendis abhorruerunt.* Taceo Græcos: *qualia ſunt quæ*

quæ de Cæſaribus Suetonius narrat, quæ Cornelius Tacitus, quæ deinceps alij hiſtorici. Redeo ad ſuperiores & ne longior ſim, uno ſum Liuij contentus exemplo, tua omnia obiecta refutanti. Hic autor libro XXXVIII. *ubi deprehenſa bacchanalia plus quadringentis exequitur uerſibus, commemorat, quæ uerba mater cum adoleſcente filio habuit: quæ cum eodem ſcortum in cubiculo: hunc poſtea domo à matre uitricoq; eiectum, ad amitam Ebutiam ſe contuliſſe: quid conſul cum ſocru de hac Ebutia loquutus ſit: quid eadem uocata retulerit, quomodo item Hiſpalæ adoleſcentis concubina uocatu conſulis introducta ſit, præfata, fabulata, quàm fœdas mulierum & quod tetrius eſt, quàm deformes marium promiſcuasq; libidines. Quæ narratio quàm curioſa ſit, uel ex his autoris apparet uerbis. Conſul rogat ſocrum, ut aliquã partem ædium uacuam faceret, quo Hiſpala immigraret: cœnaculum ſuper ædes datum eſt ſcalis ferentibus in publicũ obſeratis, aditu in ædes uerſo &c. Quocirca nõ eſt, quòd meã narrationẽ inſimules, ut prælongam, quæ ad Liuianam breuiſſima eſt: ut parũ probabilem, quæ probata eſt, & admodum ſua ſponte credibilis: ut illiberalem & obſcœnam, quæ ad plurimas hiſtoriarum narrationes nil habet obſcœnitatis. Adeo in literis ſacris multa reperies, non dico obſcœnius, nihil enim obſcœne etſi obſcœne actum eſt, illic refertur, ſed aptius ſimpliciusq; expoſita.*

FAC. *Primum habitans in prædio ſuo, cui nomẽ Pulcher aſpectus, de quo ſupra dixi: deinde in habitaculis monaſterij, in ualle Donzellæ, non procul à muris. Hoc quidem præcepto breuitatis in primis repugnat, quod eſt: & ſi non longius quàm ſcito opus eſt in narrando procedetur. Quid enim oportebat ſciri ubi rex primum habitaſſet? ſolum id dicere, ubi habitaret, ſatis fuit, ſi & de loco ubi diuertebat, mẽtio neceſſario facienda erat. Cum id neq; obeſt, neq; adiuuat, præterire ſatius eſt.*

LAV. *Sed quàm eleganter iſta dicas,alterius ſit iudiciũ.* Non-dum quid inter hiſtoricam oratoriamq; narrationem interſit, aperio,cum ſatis hoc loco ſit, tum ſuperiora Liuij uerba teſta ri,tum aduerſarium inſcitiæ ſuæ admonere,qui non modo con tra me recitat præcepta rhetoricæ, nihil ſanè ad hanc rem ſu-cientia: ſed etiam neſcit quatenus ſit breuitati inſeruiendum. Nam hæc eiuſdem Ciceronis,cuius cõtra me affert uerba,ſunt in narratione pro Milone. Milo quo die à ſenatu dimißus eſt, domum uenit,calceos ac ueſtimenta mutauit,paulo dũ ſe uxor (ut fit) comparat commoratus eſt. Et alia huius generis plu-rima,quæ tu,ſtultitiæ lacte nutritus,non conſideraſti: qui li-bellos illos de arte rhetorica legiſſe contentus,quid altius ali-bi præcipiatur,quem'ue uſum ars ipſa deſideret,diſcere non la boras. FAC. Nunc referam id quod an ueneni, an peſtis,an alius rei ſignum ſit,medici uiderint: quod ipſe qui uidit, quid fuerit ſe ſcire negat: idemq; regem ueneno periſſe non credit. Hic eſt Borra Scurrarum eximius quatuor & octoginta ho-die natus annos,necdum à ſcurrando uacans:qui,ne quis de eo me miretur facere mentionem,in tanta fuit apud complures ſæ pe reges,dignitate dicam,an opinione,an beneuolentia:ut eum in libris meis faſtidire non debeam, quem reges nullo quamuis ſerio in negocio faſtidirent: cum præſertim (quod apud uulgi opinionem ualet plurimum) diues ſit adeo,ut ad centum milia aureorum profiteri poßit. Vir profecto natus ad imprope-randum literarum ſcientiæq; ac ſapientiæ ſtudioſis, qui doctri nam non ueri contemplatione, non ſummi boni fine, non ipſa uirtutum laude,ſed pecunia & umbratili populorum honore metiuntur. Ad hoc quotidianum Borræ conuicium pertinet, dicentis,plus ſe & pecuniæ & honoris comparaſſe,dum ſtul-tum agit, quàm qui literarum & ſapientiæ ſtudioſi uocantur. Quod cum audiunt plerique literati, ornatumq; hominis re-

galem

galem uident,& erubeſcunt & dolent: & ſi uera fateri uolunt,etiam inuident: nimirum infra omnes ſcurras hiſtriones mimosq́; detrudendi,male meriti de liberalibus artibus,quibus inuidioſam uolunt eſſe uitam ſcurrilem.Commiſiſti hac in parte errores ſupinos & craſſos,qui ſatis eſſent, quamuis nunquam alibi peccaſſes, ad te perpetuo uituperandum,& condemnandum. Hos *profecto uix crederem à te commiſſos eſſe, quamuis omnia inſcitiæ & ruditatis exempla de te credi poſſent:niſi librum tua manu correctum, & in marginibus rubris literis annotatum hiſce oculis uidiſſem.* Quis *enim credat hominem, qui ſe principem & doctorem omnium artium & ſcientiarum profiteatur,in tot errata incidiſſe?*Profecto *ſiquid in te ruboris eſſet (quem iampridem amiſiſti) non auderes ante hominum oculos uenire.Sed quid iuuat te hominem pertinacem admonere?* Quod *maius ſignum hominis arte rhetorica,& quæ artis moderatrix eſt natura carentis, quàm prius exaggerare crimen,quàm planum fecerit? nam poſtquam tantopere exaggerauit, non poſſe planum quod obijcit facere, quod flagitioſum ſit, id quod in meo nunc accuſatore contigit rhetores iudicent.* Rem *ipſam potius exquiramus:primum ubi dicis,is eſt* Borra *ſcurrarum eximius, contra artem facis, niſi forte* Quintilianus,*quem artificio anteponis* Ciceroni,*hoc te docuit.* In *re enim grauiſsima, quæ eſt ueneni quæſtio, leuiſsimum teſtem adducis: & quem laudare à prudentia & uirtute teſtem debes,hunc à ſcurrilitate,non laudas, ſed uituperas.* Quòd *dicis,necdum à ſcurrando uacans: id perſpicue contra breuitatem eſſe certe dignoſcitur.* Quid *enim ſcitu opus eſt,an adhuc ſe ſcurram gerat necne? ut omittam uerbum illud ſcurrando, quod rariſsime uſitatum eſt, & pro obſoleto habendum,ut puto.* LAVR.*Expetit pœnas à mortuo* Antonius,*à quo uiuente non potuit. Cum ille uir ſagax atq; urba-*

nus hunc ueluti bubonem & minutarum uolantum nocturnum hoſtem cauillaretur, nunc poſtquam reliquit lucem, cygnus à bubone & noctua male audit. Quid ais noctua? *eſt'ne grauiſſima ueneni cauſa, dignaq́; cuius teſtes grauiſſimi exiſtant?* O' *ſic infra homines, ut noctua infra uolucres.* Grauiſſimæ *perſonæ in ſuſpicione ueneni deſiderantur, credo de ferēdis legibus, de ſedanda ciuium diſcordia, de rebus ad bene beateq́; uiuendū pertinentibus negocium eſt.* Non'ne *per eoſdem plerūq; ueneficia conuincuntur, qui conſcij fuerūt?* Ergo *qua in cauſa, ſeruulus, aut ancilla pro teſte admitteretur, in ea tu talem uirum nō admittes? etiamſi ad ea quæ dixi, non addam hunc ab imperatore* Sigiſmundo *inter duces habitum: bello, quod aduerſus* Turcos *geſſit, præfectumq́; alæ fuiſſe prorſus* Iunio Bruto *æquandum: qui aliquando fatuum egit, ſicut tu, diſſimilis qui nunquam agis fatuum, neq; agere potes, quoniam ſemper es fatuus: & tamen detrahere te illi non pudet, dicentem.* FAC. Quod *dicis,* Ne *quis miretur me mentionem facere, in tanta fuit apud complures ſemper reges dignitate ne dicam an opinione, an beneuolentia, ut eum in libris meis faſtidire non debeam.* Vide *quantum erres.* Videris *dubitare an dignitate, an opinione, an in beneuolentia fuerit apud principes, cum nec in dignitate, nec in opinione eſſe poſſit perſona ſcurræ, loquor enim non de illo tantum, ſed de genere toto: cum dignitas & opinio in eos ſolum cadat, qui uel in aliquo ſunt illuſtri honoris gradu: uel ingenij, uel doctrinæ præſtantia quadam magnam laudem & gloriam aſſequuti ſunt.* Licet *& in malam partem opinio accipi poſſit.* Itaq; *in tanta non dignitate, non opinione, ſed uoluptate à te dicendum fuit.* LAV. De *qualitate perſonæ, & modo reſpondi, & mox reſpondebo: nunc ipſum correctorem corrigere uolo, quolibet demente dementiorem.* Ego *me addubitare dico, an ille fuerit ſemper apud reges in aliqua dignitate, an in*

an in opinione, an in beneuolentia: hic uult fuiſſe in opinione, & dignitate. Eſto ſanè, quid in beneuolentia? de hac ſilentium agit: nimirum confitens, nam ſilentium hoc loco pro confeſſione eſt. Et alioqui ſi ex tribus (ut dialecticorum more loquar) diſiunctiuis, una mihi ſatis eſt, & hoc tum conſtat, tum ab aduerſario conceditur, non'ne cum partitionem meam ille reprehendit, ſibijpſi contradicit? Quòd uis mihi fuiſſe dicendum, illum apud reges ſemper fuiſſe in uoluptate. O imperitorum imperitiſſime, in uoluptate fuiſſe ſic accipitur, ut in lætitia, in gaudio, in delectatione: hoc eſt, quòd accipit lætitiam, gaudium, delectationem, & uoluptatem: quæ ſententia longe abeſt ab eo quam ſentis. Nam præbuiſſe alijs hanc uoluptatem, ſiue fuiſſe alijs uoluptati, dicere uolebas. Quid quòd ais opinionem accipi poſſe in malam partem? quod ſi ita eſt, quid ponis in crimine, quòd illum dixerim fuiſſe in opinione? Quid quòd affectator uerborum Ciceronis inquis? loquor enim de genere toto: quaſi non de genere toto loquaris, dum inquis: Cum nec in dignitate nec in opinione eſſe poſſit perſona ſcurræ. Credebas te dixiſſe perſona Borræ. Quid quòd non uis ullius eſſe dignitatis aut opinionis, niſi aut illuſtris honoris gradu, aut præſtanti ingenio doctrina'ue præditos? quaſi cæteri, ut nobiles, ut probi ciues, ut graues, honeſtæq; mulieres, nullius ſint dignitatis, nulliusq; opinionis. Quid quòd aliqua & quædam pro eodem accipis, ut ſæpe aliàs, illud cum ſit particulare, hoc ſingulare, ut in elegantijs & dialecticis latius diſſeruimus. In uoluptate eſſe. Opinio. Aliquis. Quidam.

FAC. *Quod dicis. Quem reges nullo quamlibet ſerio negocio faſtidirent: honeſta, ratio cur de ſcurræ perſona mentionem in hiſtoria regis facere debueris.* LAV. *Cur non honeſtiſſima ratio ſtolidiſſime, quem reges in ſuo conſilio adhibent, cum à me nō faſtidiendū? At enim hiſtoriā regis cōpono, O ueſpertilio, nunquid uenerabilior eſt regis hiſtoria, quàm*

palatium

palatium? quòd ſi illi uiro locus in conclauibus atq; cubiculis regum ſemper fuit, nullus angulus in hiſtoriæ meæ uelut ædibus concedetur? Cum præſertim ut in domibus principum & coqui, & agazones, atq; id genus hominum non modo uiſuntur, ſed etiam neceſſarij ſunt: ita in illorum hiſtorijs. Nec *intelligis tanto maiorem te cõtumeliam facere regibus quàm mihi, quanto grauius eſt regem cum indignis perſonis habere uſum conſuetudinemq́;, quàm me iſta mandare hiſtoriæ. Sed abſit ut ipſum pro indigno habeam: cui tantum uideo à tantis principibus tributum, qualiter ab alijs principibus erga huiuſmodi perſonas non ſemel factum legimus: ut erga* Roſcium *hiſtrionem, quem raris effert* Cicero *laudibus.* Et *de quo ita* Macrobius *in*

Roſcius. *ſaturnalibus ſcribit.*|Is *enim* Roſcius, *qui etiam* L. Syllæ *chariſsimus fuit, & aureo anulo ab eodem dictatore donatus eſt: tanta autem fuit & gratia & gloria, ut mercedem diurnam de*

Aeſopus. *publico mille denarios ſine gregalibus ſubacceperit.* Aeſopum *uero ex pari arte ducenties ſeſtertium reliquiſſe filio conſtat.* At *uero diffiſus huic rationi ueluti parum robuſtæ, cõfugis ad eam quæ propria eſt imprudentium, defenſionem: negasq; hoc uerum eſſe inquiens.* FAC. *Præſertim cum id falſum eſſe perſpicuum ſit.* Quis *enim uidit unquam in ſenatu, aut ubi de maximis rebus conſultetur, ad conſulendum ſcurrã uocari.* LAV. Oratio *te tua ſtultiſsima coarguit, qui non audes* Borram *nuncupare, ſed argumentum ſumis ex uita ſcurrili.* Non *repetam quantus apud* Sigiſmundum, *utrunq;* Martinum, *apud* Ferdi-

Borræ præconia. *nandum fuerit, nec quãtus alibi apud* Alfonſum: *Sed his paucis menſibus quibus fuit in* Italia, *quis ignorat conſilijs cum maximarum rerũ frequenter interfuiſſe? & abſentis quoq; ſcriptas ad regem, de ſummi momenti negocijs literas legi.* Et *item regia manu uiciſsim ſcriptas, non uti ad leuem, ſed uti ad prudentiſsimum uirum: quod erat ſine controuerſia publicatũ: ad cõ-*

mune

mune iudicium, inde uocari ſolebat: ſe dum inſipientẽ agit, non poſſe alicui perſuadere, ut inſipiens ſit: cõtraq́; filium ſuũ imitatione ſapientis, nemini poſſe perſuadere ſe inſipientẽ nõ eſſe. FAC. *Quod dicis, cum præſertim, quod apud uulgi opinionẽ ualet plurimũ, diues ſit, adeo ut ad centum milia aureorũ profiteri poßit. Vehemens & hæc quoq; ratio, ut ſcurram teſtem in re maximi põderis afferre, & hiſtoriæ inſerere debueris, uidelicet quoniam diues ſit, argumentum à diuitijs multum ualet apud te (ut uideo) ad faciendam fidẽ, & locupletandã hiſtoriã. Pauperis igitur teſtimoniũ nullum, aut leue erit. O' prudẽtiam hominis ſingularem? ò artificem admirabilem? puer iſta profecto non diceret: qui uix prima artis præcepta didiciſſet.* LAV. *Recte doces, ſi iſto modo doces diſcipulos tuos. Ouat & parta de me uictoria fatuus, proſtrauit, occidit, alligatumq́; ad currũ, in morem Achillis, hoſtẽ inimicumq́; citatis equis per puluerẽ trahit. Sed inſpiciamus quomodo ſtrauiſti, quomodo uulneraſti: ne ſomno potius ac uino uictor ſis, id eſt à ſomno ac uino uictus. Dixi diuitias apud uulgi opinionem ualere plurimum, & illi magnas fuiſſe diuitias. Horum tu neutrũ, nec negas nec negare potes. Verum igitur me loqui fateris. At enim uulgus nõ recte ſentit, ne ſentiat: nunquid illud ego recte ſentire defendo? Illud reprehendito, illud accuſato. Cur me pro illo, nephande calũniator, inuadis? nam quòd talem hominẽ uel admittere teſtem, uel inſerere debuerim, ſatis inſaniæ tuæ abũdeq́; reſpõdi. Et nihilominus ut cauſam uulgi agam rectius etiã quàm tu cenſorius Cato ſentiẽtis, Quis adeo, nõ dico ab arte oratoria, ſed à librorũ lectione, atq; etiã ab uſu cõmuni remotus? Quis adeo hoſpes, adeo peregrinus, ac Scytha, uel Maurus, qui neſciat multum in teſtibus facere conditionẽ, ſicut in iudicibus? quos ſcimus eligi non potuiſſe, niſi certũ cenſum profiteri poſſent: ſicut in equitibus Romanis, ſicut in his quæ ſunt generis huiuſmodi*

Diuitiarum eſtimatio & autoritas.

modi. Siquidem Seruius Tullus nulla re patres, equeſtrem ordinem, ac plebem diſtinxit, niſi ex cēſus facultatumq́; diſcrimine: uoluitq́; ita quenq; plurimum in ciuitate dignitatis optinere, ut plurimum facultatū profeſſus eſſet. Nec poſteriora tēpora ab hoc inſtituto diſſenſerūt dicente Plinio filio: Senator cenſu legi cœptus, iudex fieri cenſu, magiſtratū ducemq́; nil magis exornare quàm cenſus. Multæ præterea hiſtoriæ teſtes ſunt ac multis in locis iura ciuilia. Cæterum ne longius fortaßis euagetur oratio, luce clarius eſt, in dicendo teſtimonio plus momenti diuitias habere, quàm egeſtatem apud omnes homines: idq́; ipſa duce ratione, cum ſciamus inopē facilius corrumpi poſſe, quàm diuitem. Ideoq́; ſapienter Aemilius Paulus, in controuerſia de magiſtratu optinendo, inter diuitem ac pauperem: illum quidem pro malo, hunc autem pro bono habitum, inquit, Neutri dandum magiſtratum: quoniam alteri nihil ſatis, alteri nihil eſſe: prope in æquo reponens paupertatem & auaritiā, etſi uitium illa non ſit, tamen eſſe ſtatuit facilem quandam corrumpendæ inſcitiæ materiā. Et tu in ſinu paupertatis natus, affirmas nihil ualere à paupertate, & à diuitijs argumentum. Quanquā quis rhetorum argumentum à diuitijs memorat? Illi, an quis diues ſit, an pauper, in loco argumētorū qui dicitur à fortuna, uel à conditione, conſtituunt: non à diuitijs, uel à paupertate dicunt eſſe argumentum, uoluntq́; illud rei dubiæ facere fidem: non autem locupletare hiſtoriā, ut tu ais: qui quid ſit ars, quid imitatio, quid prudentia, ignoras. Sed ad alia procedamus. FAC. *Quod dicis, quod cū audiunt pleriq; literati, ornatumq́; hominis regalem uident, & erubeſcunt & dolent, & ſi uera fateri uolunt, etiam inuident.* Hoc loco *& imprudenter loqueris, & magnam literis iniuriā facis, ſi quēpiam egregie literatum, non literis intinctum (ut aiunt) inuidere putas hominis ſcurræ conditioni.* LAV. *Vtinam crimen tuum uerum eſſet, & nō plures*

Cenſus.

Aemilij de diuite & paupere ſententia.

multo

multo, ac prope omnes ſine diuitiarũ literas metirentur. Quid enim aliud ferè expetunt ſtudioſi medicinæ? Quid iuris ciuilis atq; canonici? quid deniq; philoſophiæ? ne addam theologiæ? non tamẽ quid ſentire debeant dixi, ſed quid ſentiant. Sed egregie literatos ab intinctis literatura ſeiunxi, ut tu ſolita tibi impudentia ſciungis, reprehendisq́; in eo me quod non dixi, ut in ſequentibus facis. FAC. *Fieri quidem poteſt, ut diuitijs hominis inuidia habeatur: ſed & ſtatui & conditioni, nequaquam credendum eſt.* LAV. *Quis tibi conditionem & ſtatum nominauit? Diuitijs ego hominis ſignificaui inuideri, non uitæ. Tametſi quid tu conditionem appellas? an conditione nõ ſignificantur diuitiæ? ut ſupra oſtendi. Nam ſtatus q̃ proprie utaris, tu uideris.* FAC. *Taceo quòd affirmas id quod probare nõ potes: cum multi generis illius uitæ non modo cupierint, ſed etiam imitari tentarint. Verum uigor ille ingenij eos, facultasq́; defecit, quod iſte ſæpe teſtatus eſt, cum diceret: Pluſquam mediocris eſt ſolertiæ, ſic ſtultum agere: ut gratus ſit iucundusq́; prudentibus. Niſi forte literatus ille uacui capitis ſit, cuiuſmodi te eſſe ex oratione tua conſtat. Te enim facile credam ac ſine teſte ullo, quoniam tibi nullum præſidium in literis eſt, propter intemperantiam & ueſaniam tuam, nõ autem illarum culpa, non ſolum eius diuitijs, ſed etiam arti inuidere, & illius uitam anteferre tuæ. Quòd ſi quis doctus aurum Borræ exoptet, mirandum profecto non puto, his præſertim temporibus, quibus diuitiæ in precio ſunt.* LAV. *Non reſpondebo ad cõuicia tua, quæ cum ſine iudicio, ſine modeſtia, intemperanterq́; ac ueſane proferantur, tuæ dementiæ teſtimonium dant, non meæ. Vacui me capitis appellas, Cur ita ſentias, non probas. At cur id de te ipſe ſentiam, recognoſce. Ais, non culpa literarum in illis mihi, nullum præſidium eſſe. An ulla poteſt eſſe literarum culpa? à quo unquam legimus illas fuiſſe culpatas, quaſi aliquid deliquiſſent*

Literati diuitijs inhiant.

Conditio.

Status.

Capitis uacui.

Culpa nulla in literis.

deliquiſſent? Superuacua igitur, id eſt, uacui capitis fuit iſta oratio, & eo magis, quòd dixeras hoc contingere propter intemperãtiam, ac ueſaniam meam. Adde quòd artem uocas quam

Ars. *uix quæſtum uocare licet.* Nam *ars ſine ullo appoſito, præſertim ſingulari in numero, pro bona accipitur.* Adde *quòd ais nõ*

Aurum cuiq; optabile. *mirari, ſi quis aurum* Borræ *ſic exoptet, hoc præſertim tempore. Si de illo ipſo auro* Borræ *ſentis, ut iniuſtus, & alieni cupidus, loqueris. Sin de pari, quid magis dictu ſuperuacuũ, quàm te nõ mirari, ſi quis doctus id exoptat, ad quod omnes tendũt? quod nunquam ne ſanctiſſimi quidem, quoties iuſte habere poſſunt, reſpuerũt, tanquam iuſte humaneq; in alios collaturi? quæ cupiditas non maior his temporibus quàm ſuperioribus fuit, quæ ſi hæc dictu ſuperuacua fuerunt, profecto uacuum caput indicant.* FAC. Borra, *ut erat ex aduerſo, uidebat umbram quandam breue loci ſpatiũ occupantem, paulatim à medio uentre aſcendentem, prout anima inferiora continenter relinquebat. Vbi ad guttur euaſit, & ipſa euanuit.* LAV. Venit *mihi ex hoc loco in mentem* Miniati *cuiuſdam, qui fuiſſe dicebatur inſignis aleator, & eo quæſtu in numerum papalium peruen
Panhormitæ ſcelus. niſſe ſcribarum, quem* Antonius Panhormita, *cum ab eo hoſpitio acceptus eſſet, ueneno ſuſtulit, & bonam partem ex mortui cenſu compilauit, adiutus* Hyla *ſuo, per quem, ut alios multos, ita miſerum* Miniatum *illexerat, atq; ineſcauerat.* Rem *loquor minime obſcuram. Hunc adeo ſceleſtum, & ad omne facinus promptum cum ſuo* Fatuo, *nunquam putaui tanto furore teneri poſſe, ut ita palàm, itaq; frequenter corrumpere ſcripturã auderent, quo in eam impetum facerent: non conſiderantes codicem meum, etſi interuerterant, nec ad me rediturum ſperabant: tamen ad probanda quæ opponebant neceſſe eſſe, proferri in medium.* Sed *uidelicet* Cæcus *eſt furor, nec habent ſcelera conſilium.* In *ipſo codice ita ſcriptum eſt,*

qui ſem

qui ſemper inter nos ueritatis erit teſtis: Borra, *ut erat ex aduerſo, uidebat umbram quandam breue loci ſpatium occupantem, paulatim à medio uentre aſcendentem, prout anima inferiora continenter relinquebat.* Id *uiderit'ne, an uidere uiſus ſit, an conuexitas aliqua corporis adumbrauerit, fides penes oculos eius ſit.* Vbi *ad guttur euaſit, & ipſa euanuit, & rex animam efflauit.* FAC. *O' proceres cẽſore opus eſt, an* Haruſpice *nobis? Si quis rem huiuſcemodi in conuentu aliquo, pro uera recitaret, quot cenſes eſſe qui in illum id dicerent:* Borræ uiſio.

-in mare nemo
Hunc *abicit ſæua dignum ueráq; charybdi?*
Nam *citius catulos, & concurrentia ſaxa*
Tra*diderim, plenos & tempeſtatibus utres,*
Et *cum remigibus grunnire* Helpenora *porcis.*

Aut credis iſta uera eſſe, aut non credis? Si credis, ſtultior es ſtultiſsimo, qui putas morientis animam conſpici poſſe. Si uero non credis, cur fabellam hiſtoriæ inſeris, uix dignam, quæ ab anicula decrepita puellis ad lucernam nentibus enarretur?

LAV. *Iuuenalis uerſus contra alterum proferris, qui non modo contra eum nihil agunt, ſed ne intelliguntur quidem à uobis: quippe qui* Odyſſeam *non legiſtis. Aut credo iſta dicitis, aut non credo. O'* Helpenore *magis ebrij. Niſi crederem, quomodo hiſtorijs inſererem?* Nemo *enim hiſtorijs inſerit, quæ non credit.* Ego *uerò credo, nec ego tantum, uerum etiam rex alijq; plurimi, qui de* Borra *audierunt.* Credo *ego quæ credibilia ſunt: credo quæ regi enarrata ſunt, & perſuaſa, atque ſunt iſta: nempe ea quæ narraui.* Non *fuit igitur opus, ut illa uos mihi interpretaremini.* At *quomodo interpretamini? certè, ut uos decebat, malignè, perperam, falſò, regis morientis animam à* Borra *fuiſſe conſpectam.* Hoc *ego dixi?* Hoc *ego ſignificaui uenefici?* Nonne *fatemini ſuperius à*

me ſcribi, nunc referam id quod, an ueneni, an peſtis, an alius rei ſignum ſit, medici uiderint: quod ipſe qui uidit, quid fuerit ſe ſcire negat. Vbi *hic mentio ulla conſpectæ animæ? cum dicitur uiſum, id quod ſignum eſt: & ſignum alicuius morbi, profecto non de anima dicitur, ſed de corpore. Anima ſi uideri poſſet, non in uiuente uideretur, non in pectore, non in uentre, ſed extra iam mortui corpus, qualis aliquando ſub humana ſpecie uiſa eſt: cum dico, ubi ad guttur euaſit, non de anima loquor, ſed de ſigno.* Item *cum dico.* Et *illa euanuit, & rex animam efflauit: ut ambiguitas ſenſus, quam captabatis locum haberet, orationem meam decurtaſtis, quæ decurtatio & illud probat eam quoque particulam, an conuexitas aliqua corporis adumbrauerit, de medio uos exemiſſe eadem cauſa.* Nunc *itaque ſuæ ſynceritati reſtituta oratio docet, non de anima me ſenſiſſe, tanquam ab illo conſpecta, ſed uos manifeſtarios eſſe librorum corruptores: ut taceam quàm credibile ſit me feciſſe ex medio uentre ad guttur aſcendentem, qui in libris meis de philoſophia diſputo, ſedem animæ atque ſubſtantiam in corde eſſe, illincq; ad cætera membra ad inſtar ſolis radios emitti.* Ex *Aragonia quidem delecti ſunt,* Dominicus Ramus, *epiſcopus* Oſtenſis, *quem poſtea* Ilerdenſem, *ad extremum archiepiſcopum* Terraconenſem, *ac eundem cardinalem ſcimus nuper diem ſuum obiiſſe, poſt omnes collegas illius iudicij in quo ipſe deſederat primus, de cuius ſcientia, uita, autoritate dicere parum attinet.* Cum *iudicia hominum, hoc eſt, honores habiti teſtimonium dicant,* Cur *tu huius uiri nomen, cognomen'que corruperas, & pro eo quod erat uerum, ſubſtitueras unam literam.* P. *ſine nomine etiam dignitatis?* Nempe, *quia dolet tibi* Serraricum Ramum *illi propinquum uirum, & literis, & dignitate præſtantem, qui tunc aderat, ob id mihi conciliari, quanquam non id erat propoſiti mei.*

Anima interdũ uiſa.

Libri Vallæ de philoſophia. Inſtar.

ſiti mei. Ex quo *ut ſcias* Fatue, *dum eum tui ſtudioſum eſſe ſcis, iniuriam illi facis, domeſticos hominis titulos, quantum in te eſt, delendo*. Illud *quoque malitiæ malignitatiq́; tuæ argumentum eſt, quòd cum nouem iudices breuiſsime à me deſcribantur, præter unum de cæteris meum teſtimonium taces, de hoc quæ pluſculis uerbis deſcribo recitas, tanquàm ſimilis in reliquis fuerim*. FAC. *Franciſcus* Aranda *ueſtitu, & barba horridiore, quòd uidelicet renunciaſſet rebus humanis, alioqui ita accommodatur ad domos principum, quibus diu præfuerat, moderandas, ut nuſquam non & in conſultandis, & in adminiſtrandis rebus, ac maturandis primas optinuerit partes, idq́; ſola naturæ bonitate, atq́; ingenij dotibus citra ullam ſcientiam, ac citra ullas propemodum literas: ut appareat ex homine natiuis bonis excellenti formari potius præcepta ſapientiæ, quàm ex præceptis ſapientiæ formari hominem excellentem*. In *quo illud præcipue admirabantur, quòd cum quaſi pater eſſet, aut quaſi tutor potentiſsimi cuiuſq́;, tam modico exiguoq́; contentus foret*. Ideoq́; *libertatis miræ ac nemini obnoxius erat*. Hoc loco abs *te uehementer erratum eſt bone rhetor*. Enumeratio *enim debet eſſe breuis, & continuata*. LAV. *Vnde probas arator eximie, hanc eſſe enumerationem?* Nónne *enumeratio locum poſtremum in oratione optinet, quæ* Græce *dicitur* ἀνακεφαλαίωσις, *hoc eſt (ut ad uerbum transferam) recapitulatio?* Verſor *igitur nunc ego in oratione, ut in alicuius loci confirmatione, & non potius in prælio, cum ſi hunc locum inceperim, non ab re fuerit, & nomina* Iudicum, *& qualitates referre, ut poſteritas ſciat, quos uiros tantæ rei præficiendos ex ſuo quoſque corpore conſilia tanta exiſtimarint*. Ex Aragonia *quidem & reliqua*. *Vter ergo melior rhetor: tu qui me corripis, an ego qui te in eadem re corrigo?* FAC. *Et ſi de moribus uel uirtute* Iudicum *commemorare propoſitum erat, paucis uerbis id à*

Franciſcus Aranda.

te faciendum ſiat. Quid enim oportebat dicere. Quem ſcimus nuper diem ſuum obijſſe, poſt omnes collegas eius iudicij, in quo ille prius deſederat? Quid oportebat dicere de Franciſci ueſtitu & barba? Quid de rerum humanarum derelictione? Quid de eius hominis tot uerbis aptitudine, ad res principum adminiſtrandas? LAV. *Quid ſciſcitaris aſine, cur iſta commemorem? cum ſuperius reddiderim cauſam. Nam aliter, qua ratione fas erat poſteritatem ſcire, qui uir ac quales fuerint, qui* Ferdinan*dum declarauerunt regem?* Demens *ac furioſe concedis à me mores iudicum, atque uirtutes commemorari debere: & longitudinem in me ſermonis arguis. Quid referri breuius potuit, quàm cum ſuperiora, tum uero ea quæ ſequuntur?* Berengerius Berdeſinus, *quo neminem, neq; illius, neq; huius temporis, iuriſconſultum in* Hiſpania *ſenes meminerunt, maioris autoritatis fuiſſe, & perinde ad tantas opes perueniſſe.* Ex Valentia *uerò* Ioannes Ferrarius, *Dominus* Cartuſiæ, *non tam ſcientia (erat enim in iure ciuili perdoctus) quàm conſcientia optima prudentiaq;, ac grauitate ſingulari inſignis.* Vincentius Ferrarius, *eius frater, ordinis prædicatorum, cuius admirabilis in concionando laus ad exteras uſq; nationes eſt peruagata, princeps haud dubie ſui temporis oratorum, duntaxat illiterate loquentium, & (ſi uera memorantur) miraculis clarus, & ante, & poſt obitã mortem.* Petrus Bernardus, *iuris ita peritus, ut* Valentiæ *nemini poſtferretur: uita quoq; caſta & integra.* Ex Catalonia *autem* Frãciſcus Zaranda Tarraconenſis *archiepiſcopus, cùm doctus ſanè in ciuili, ac pontificio iure, tum uerò ita facundus, ut ei primæ partes in eloquentia tribuerentur.* Bernardus Vallis *ſiccæ, quem non tanti faciebant, quòd in iure ciuili nulli ſuorum foret ſecundus, & in dicendo ſanè admodum ualeret, quanti, quòd pleraſq; cauſas gratis defenſitaret: neq; ex patrocinijs, potentiorũ fauores, neque ex humiliorum, gloriolam captabat.* Guilielmus

Gauſapes,

Gauſapes, uir ut in Hiſpania literis ſatis eruditus, ac cultus, atq; ex omni Barcellonenſi populo, tum prudentiſsimus, tum ſynceriſsimus iudicatus. Nonne à me uelociter iſta commemorata ſunt, ſummoq; cõpendio? Nam illa de Aranda ideo narranda paulò longius exiſtimaui, quòd nõ eadem ipſi quæ cæteris aderant ornamenta: quo ſtultius calumnioſiusq; ſubijcis. FAC. *Quid illã ſententiam interiectam? quòd magis ex ingenio hominis ſapientia, quàm ingenium hominis ex ſapientia confirmetur, quæ tota contra te eſt, cũ nullis ſapientiæ præceptis, unquàm potueris inſtitui.* LAV. *Fateri me inſipientem non recuſo, niſi tu talem te ipſe confiteris. An non te inſipientem confiteris & fatuum? qui hanc ſententiam uis improbare, cum probas, qui eã mutatis uerbis aliam facis: qui crimina uelut ſagittas ſine aculeis, ſine acuminibus, ſine pennis emittis. Nam ut ſit contra mores meos iſta ſententia, dum non ſit contra ipſum opus, quid attinet eam nũc exprobare? qui poſtremo ubi caput, ubi pedes habeas neſcis. Cum enim apud me ſcribatur: Delecti itaq; ſunt nouem iudices, ex ſingulis prouincijs terni: imparem eum numerum ad finiendas, uel lites, uel conſultationes Hiſpani multo cõmodiorem exiſtimant, ais.* FAC. *Quid aliorum quos enumeras? ſunt enim decem (ſi memini) non ſolum uirtutum, ſed etiam honorum ac factorum: propè omnium ad faſtidiũ uſq; prolixa cõmemorantur.* LAV. *Tam cito'ne tibi Iudicum numerus excidit? Procul aberat opinor hic locus, diu uerba mea nõ legeras, aut difficile eſſet te illorum meminiſſe. At enim te excuſas, qui inquis, ſi memini, tanto inexcuſatius, tanto inſipientius factum tuum eſt: qui cum poſsis uno intuitu fieri certior, mauis rem cõmittere fortunæ. Et alioqui quid memoria, quid diligentia eſt opus? qua ratione fieri poterat, ut non cernas, quod ante oculos eſt, quod legis, quod accuſas? O admirabilem inſipientiam? & inauditam ingenij tarditatem? Vitia orationis meæ in ſcribendis iudicibus, quæ latenter*

deprehendere te iactas,nomina ipſa Iudicum *, quæ à me numerantur,quæ ordine recenſentur,quæ in marginibus quoq; rubrica notantur,neſcire quot ſint,aut dubitare confiteris.* Nec pudet *te uanitatis ad faſtidium,uſq; prolixe, ut ex* Cicerone *breuitatis exemplum,contra me proferas, inquiens.* FAC. *Habes exemplum optimum à principe artis* Cicerone *noſtro in* Pompeiana*, ſic enim dicit:* Quod *ſi autoribus,hanc cauſam* Quirites *confirmandam putatis, eſt nobis autor uir bellorum omnium maximarumq; rerum peritiſſimus* P. Seruilius*,cuius tantæ res geſtæ terra mariq; extiterunt: ut quum de bello deliberatis, autor uobis nemo grauior eſſe debeat:* Eſt C. Curio*, ſummis ueſtris beneficijs,maximisq; rebus geſtis, ſummo ingenio, & prudentia præditus:* Eſt C. Lentulus*, in quo omnis pro ampliſſimis honoribus,ſummum conſilium,ſummamq; grauitatem eſſe cognoſcitis:* Eſt C. Craſſus*, grauitate, uirtute, & conſtantia ſingulari.* LAV. Quàm *penè totidem uerbis à* Cicerone *perſonæ ſuæ,& à me meæ commemorentur,res ipſa declarat.* Cæterum *quis accuſatoris,uel calumniam,uel inſcitiam non prouidet?* Cicero *ad* Pop.Ro.*loquens in nuncupandis ijs ciuibus,qui notiſſimi populo eſſent,nõ neceſſe habuit,uti longiore oratione: ut ego,qui ſcribo ijs, quibus iudices noti non fuerunt:* Iudices *inquam uix,inter ſe ſatis noti,utpote diuerſarum nationum.* Ille *ad præſentem uſum contentus fuit deſignaſſe, quales ij forent, quos populus ipſe autores habere deberet: quod ſecus in me eſt, qui præfatus etiam ſum me poſteritati hæc tradere.* Ideóq; *aliter cum multis alijs in locis, tum uero in* Bruto *facit, ubi in deſcribendis plerisq; oratoribus multo, quàm hic ego, diutius immoratur, quæ tu pro tua ſingulari ſtultitia non cogitaſti,nec quòd extra rem* Salluſtius*, quales* Cæſar *&* Cato*, qui ſententias in ſenatu dixerunt.* Item *qualis* Sylla *fuerit, exponit huic facto meo ſimillimum, ut apud* Thucydidem *de* Themiſtocle *fit,&*

fit, & Pericle, aliiſq; nonnullis. FAC. *Ille poſt multa uerba, quæ ad purgationem facti attinebant, dicitur intuliſſe coniugij mentionem, & ad ea turbato uultu regina ſubieciſſe.* Hui ſenex *ſcabide, imò uero ne plura dicam, hui ſtulte, hui barbare, qui tam barbare loqueris?* LAV. Therſites, *quem ut corpore, ſic animo prauo, atque peruerſo* Homerus *inducit, non adeo maligne ac ſtolide* Agamemnoni *profectionem ſuadenti conuiciatur, ut hic mihi.* Quid *in ſermone meo ſtultum? quid barbarum? quid ſcabidum?* An non Suetonius *(ne pluribus immorer) de matrona* Romana *in* Tyberium Cæſarem *loquuta, ſic inquit? Ac ne ream quidem interpellare deſijt. Ecquid pœniteret? donec ea, relicto iudicio, domum ſe arripuit, ferroq; tranſegit, obſcœnitate oris hirſuto atque olido, ſeni clare exprobrata.* Vnde *nota in* Attellanico *exodio proximis ludis aſſenſu maximo excepta percrebuit: hircum uetulum *capreis naturam ligurire.* Niſi *comparandam non putamus, aut in facienda iniuria perſonam reginæ, cũ priuatæ. Aut in patienda, perſonam cenſoris, cum præfecti, aut ipſorum uerborum atrocitatem.* FAC. Dignum *profecto riſu ſpectaculum, ſi cui ridere in tali caſu uacaret, & alienum periculum turpitudinemq; ſpectare uoluptati foret: mulieres crinibus penè paßis, nocturna tantum ueſte indutas, aut altera quoq; circũuolutas, magis quàm amictas, & inter eas reginam, ut dignitate, ſic celeritate præcipuã, quaſi primo corona currentes diuaricataſq; ad femora, irrupêre in mare penè glatiatum.* Magnũ *cum cæteris in partibus, tum maxime hoc loco prudentiæ, & dicendi artis documentum edidiſti,* Reginã *à pedum uelocitate laudans.* Id *enim ſolet in primis laudibus* Didonis, *à ſummo poëta poni, & ab hiſtoricis, quos credo imitatus ſis.* Aßidue *in ſtultitia ꝓficis, teq; ipſum ſuperas dementia.* LAV. An *in laudibus reginæ repoſui, quòd uelociter curreret?* Rem *narro.* An *in laudibus uerſor?* Admiror

* Capris.

celeritatem, an rideo? Et quando ad exemplum me reuocas alterius reginæ, tanquam à poëta laudatæ, quaſi ego ſecus faciam, Agnoſce utra inducatur laudabilior. Hæc fugit à latebris cubiculi, & quidē celeri curſu, ne ab amatore principe ſtupraretur: illa quam non cucurriſſe uis, haud minus celeriter adacto equo ſpeluncæ accurrit, ut illic cū principe magis, quàm amatore committeret ſtuprum. Atqui Dido non pedibus, ſed equo inſidens currit. O' Vergilianum hominem? qui nefas, autore Vergilio, ſtatuis reginas currere. Oblitus ne es, quid ille de regina Camilla Homericis uerſibus dicat?

Camilla. Aenei. xj.

Illa uel intactæ ſegetis per ſumma uolaret
Gramina, nec teneras curſu læſiſſet ariſtas:
Aut mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti
Ferret iter, teneras nec tingeret æquore plantas.

Aut ſi horum uerſuum tibi non uenit in mentem, illorum certè uenire debebat.

Vane ligur, fruſtraq; animis elate ſuperbis,
Nequicquā patrias tentaſti lubricus artes.
Nec fraus te incolumem fallaci proferet Auno.
Hæc fatur uirgò, & pernicibus ignea plantis
Tranſit equum curſu, frenisq; aduerſa præhenſis
Congreditur, pœnasq; inimico à ſanguine ſumit.

Aeneid. j.

Quid dicam de Harpalice? & ſpartana uirgine? de quarum uelocitate idem meminit, cum Dianam uenatricem faciat, & in eodem habitu Venerem, quemadmodum Homerus Iunonem ac Pallada cum in prælijs, tum alibi currentes, qualia multa ſunt, apud Ouidium (quoniā de poëtis agimus) exempla: ſed ut omiſſis exemplis rationem ſpectemus: Si Dido non cucurrit, num cōtinuo dabitur uitio alijs, quæ cucurrerunt? Currunt quæ timent, quæ coguntur, quibus deniq; fugere rapide, uel cōducit, uel neceſſe eſt, quale nil in Didone extitit: quod ſi extitiſſet, nimirum

Currant quæ fœminæ.

talem

talem Vergilius deſcripſiſſet. Quòd ſiqua unquā ratio currendi eſt, ea profectò eſt, quoties pudicitia in diſcrimen adducitur: Cuius integritas non fuga modo tuenda eſt, ſed etiam morte: & eo propēſius, quo plus eſt in perſona dignitatis, ut celerrime omniū fuerit reginæ fugiendum, quia maxime erat (quod ſuſpicandum legentibus dedi) de ſuo pudore ſollicita. At tu prudentiæ alumnus, & me carpis, quaſi ſim mētitus: & reginam, quia prædone inſequēte cucurrerit, non inceſſerit, ut de Didone Vergilius ait. Pudicitia uel morte tuenda.

Regina ad templum forma pulcherrima Dido Aenei. 1.
Inceßit, magna iuuenum ſtipante caterna.

FAC. *Addis aliud quoq; genus reprehenſionis, nec illud minore reprehenſione dignum, quòd dicis dignum riſu ſpectaculum. Erat enim res non digna riſu, ſed commiſeratione, uidere reginam, quam fortuna in amplißimo ſtatu collocauerat, in tam atrocem caſum incidiſſe. Dicendum potius ſic fuit, dignum erat commiſeratione ſpectaculum, reginam, cuius tantæ opes & dignitas fuerant, eo anguſtiarum & calamitatis redactam eſſe, ut ſi pudicitiæ & honori conſultum uellet, uel per medium mare abſq; nauis auxilio illi fugiendum eſſet.* LAV. *Antequam pro me ſatiſfaciam, atq; etiam ſtultißimum cerebrum tuum me docente intelligas, qui ais illā ex ſummo in imum delapſam, quod planè mentiris, cum nihil admodum amiſiſſet, ac ne timeret quidem amittere, niſi libertatem, cui uellet, nubēdi, ſed eblandita ſunt tibi uerba Ciceronis ad Herennium, qui libri ſunt delitiæ tuæ. Quem fortuna paulò ante in amplißimo dignitatis gradu collocarat. Et in de ſenectute aliquos dixerit: te propter opes, & copias, & dignitatem. Adde quòd ais, ſi pudicitiæ & honori conſultum uellet: quaſi integrum ſit honeſtæ fœminæ, nolle conſulere ſue pudicitiæ: aut ſi in mare penetret ſit impudica, ſuusq; honor extinguatur. Quis te hanc philoſophiam docuit, eam, ut ciuibus affertur, eſſe impudicam? Nos ſicut admiramur, quæ maluit mortem ſibi*

conſciſcere ne uim pateretur: ſic illam impudicitiæ abſoluimus, quæ omnia citra mortem, imò adeo citra periculum mortis fecit, ne uiolaretur. FAC. *Adde quòd ais illam fugiſſe per medium mare, quod ne* Polyphemo *quidem* Neptuni *filio licuit, dum aut* Vlyſſem, *aut* Aenean *perſequi uellet. Adde quòd ais abſq; nauis auxilio, quis audiuit quempiã fugere per mare abſq; nauis auxilio?* LAV. *Nũc redeo ad emendationem, dicere debui, dignũ miſeratione ſpectaculũ. Erras miſer erras. Nam ea re inquis, miſeratione dignũ, quòd illam uis ex ampliſsima fortuna eo calamitatis decidiſſe: quæ ſi non decidit, non eſt dignũ miſeratione ſpectaculum. An riſu? quid ni? cum ſciamus huiuſcemodi pericula, cũ ijs perfuncti ſumus, afferre reminiſcentibus quandam iucunditatem.* Aenei. 1. *Vnde* Vergilius, *— & hæc olim meminiſſe iuuabit. Quod quotidianis etiam liquet experimẽtis. Mentior niſi teſtes habeo, à quibus accepi ſæpenumero reginam ipſam familiaribus mulieribus, hunc caſum cum uoluptate riſuq; narraſſe. Eamus nũc & illam fortunã lugeamus, ex qua illi ipſi qui perfuncti ſunt rident, eaq; ferenda capiunt uoluptatem. Atq; ut hoc confirmem aliquo non quotidiano exemplo. Audi Ciceronem, cum domum ſuam euerſam conſecratamq; conqueritur. O rem quam homines ſoluti, ac cura liberati ridere nõ deſinunt: triſtiores autem, ſine maximo dolore audire non poſſunt. Publius'ne Clodius, qui ex pontificis maximi domo religionem eripuit, is in meam intulit. Cicero in tam indigna re de riſu mentionem facit:* Ego in re propè ioculari *ab riſu abſtinebo? etſi non planè rideo, nec planè dignum riſu ſpectaculum dixi, ut ſolita impudentia mentiris. Sed addidi, ſi cui ridere in tali caſu uacaret, & reliqua: per quæ ſatis temperaui riſum meum, multoq; magis quàm tu accuſationem tuam. Verum quid ita tibi uenit in mentem, riſum mutare in commiſerationem? An ita facit* Iuſtinus *in triſtiſsima* Xerxis *fortuna, cum inquit? Vbi cum ſolutum pontem hibernis tempeſtatibus*

tibus offendiſſet, piſcatoria ſcapha trepidus traiecit. Erat *res ſpectaculo digna, & exiſtimatione ſortis humanæ, rerum uarietate miranda, in exiguo latentem uidere nauigio, quem pauloante uix æquor omne capiebat, carentem etiam omnium ſeruorum miniſterio, cuius exercitus propter multitudinem terris graues erant.* Omnino *non magis dolentibus, neque miſerantibus, ſi utrunq; caſum recte exiſtimemus,* Iuſtinus *ſuum locum attingit, quàm ego meum, cum tantum res illa digna eſſet admiratione, quantum hæc riſu.* Etiam *uir uerecūdus, & caſtus, & tuo* Panhormitæ *ſimilis, qui mulierum femora ſpectari nefas putat, adijcis.* FAC. *Præterea & illud odioſum, quòd reginam uſq; ad femora ſuccinctam facis. Quanto enim honeſtius erat, hanc partem obticere, quam exprimere turpe eſt?* LAV. Non *dicam, quod noctu, quod nemine inſpiciente, præter ſocias fugæ mulieres, factū eſt: ſed quòd quanto nudatiore corpore, tanto honeſtius cucurrit.* Nam *ſicut ſiquid interpoſuiſſet moræ domi, ut ſibi ueſtimenta circundaret, argumentum pudicitæ fuit: ita extra domum, quo expeditius hoſtem euaderet, diuaricatam fugiſſe: quam reginæ laudem præ tuo mentis ſtupore, cum non intelligas, me carpis, & mordes, & in adamante caninos dentes uiexerces.* FAC. *Atque ita indignabundus ad cubiculum reginæ perrexit intrauitq;: ubi cernens cubile turbatum, quale ſolet ad ſubitum timorem relinqui, perdicem ait perdidi, ſed nidum teneo.* Protinuſq; *depoſitis ueſtibus, ut adhuc erat tepidum, ſubit, ac per totum ſe uolutans, ac ſubinde ſpiritum per nares trahens: ſignificabat more uenatici canis ad luſtrum feræ ipſo ſe odore delectari.* Tanta *ei fuit, inter maximarum rerum conatus, cura amoris, tanta etiā intemperantia, ut quod imprimis diſſimulatū oportuit, & quod antea pernegauerat, id nūc detegeret atq; fateretur.* Hæc *quæ dictu turpia, ac fœda ſunt, breuiſſimis uerbis præteriri decet.* Aliter *enim hiſtoricus, aliter* Satyricus,

ſcribat.

ſcribat. Satis erat id dicere, tanta fuit Bernardi impudentia, & quædam ueluti amoris rabies, ut reginæ adhuc teněti lectulo ſeſe uolutare non erubuerit. L A V. *Turpiloquium meum breuiloquio emendas, quaſi quod turpe & fœdum dictu eſt, non ſit tale cum breuiter attingitur. Verum quoniam duo in me uideris reprehendere, non recuſo cenſeri, & turpiter loquutus niſi apud ſanctiſſimos uiros, hæc recitari poſſunt, ut taceam quod Græci Latiniq; memoriæ mandauerint, freti lege hiſtoriæ: & uerboſius exequutus, niſi tu quid hiſtoria, quid ſatyra poſtulat ignoras. Quid enim Satyrorum ſimile eſt? Quid diſſimile hiſtoricorum? Tu uerò melius, qui me iubes omiſſa luce narrandi paucis perſtingere rem totam, & quodammodo cæcare, ut ipſe facis qui nihil de ueſtimentis depoſitis, nihil quòd ſe linteaminibus inſeruerit, nihil cur ſe uolutaret ſignificas: nihil leporis ac gratiæ admiſces, multa etiā ſtultiſſime cōmutas: rabiem, pro cura: impudentiam pro intemperātia: lectulum, pro toto cubili: nō erubuerat, pro diſſimulatum oportuit. Etiam repenti lectulo, ſine præpoſitione, an dicere potueris grammatici uiderint.* F A C. *Educitur è profundo lacu, obſcuraq; teſtudine Bernardus, modo Siciliæ regulus, ueſte, capillo, toto corpore madenti: & hoc ut uix credibile uideatur, ex pluuia. Libera nos domine de pœnis inferni, & de profundo lacu, & de ore leonis, ne abſorbeat nos tartarus: credo id dicere uolueris. O exquiſitam eloquentiam? O dignam repaſtinatore dialecticæ orationem?* L A V. *Feſtiue, facete, urbane dictum, ſed cur non dignam repaſtinatione orationem? ſi impolita eſt. O inconſultum hominis cerebroſumq; iudicium? qui ſacerdotes omnes, ac utentes precatione derides ac cauillaris, quid tu Maurus & Scytha? Cuius piaculi quas pœnas luere debeas, ad ipſos ſacerdotes relego. Sed nunquid ego tota precatione utor, an duobus tantum uerbis? certe duobus uerbis. Improbe ergo totam illam precationem per deriſum mihi decantas, quæ*

Ea duo uerba deſunt, etiam hiſtoriæ.

tas, quæ cur deridenda ſit uelim ſcire. Audio enim illam nō modo quatenus me contingit, uerumetiam in alijs partibus defendere, ut te doceam ſtultitiam tuam. An ex ore leonis barbarū eſt, quod mille in locis reperitur? Aut tartarus abſorbeat, quod apud Vergilium *legimus? nam è profundo lacu, nec minus elegans eſt, nec minus uſitatū: niſi fortè idcirco derides, quòd ea cenſes illinc me eſſe mutuatum, homo uerè ridiculus, quaſi ego ſacris initiatus ſim, & illa cum ſacerdotibus cantare ſolitus, & eo magis ridiculus, quòd ipſe hoc quod obijcis admittis: inquiens.* FAC. *Magiſtrum te grammaticæ profiteris, & hæc ignoras?* LAV. *Quod ex illo uidetur ſcriptum,* Magiſter *in* Iſraël *es, & hæc ignoras? Scriptum inquam non ex particula, ut ego feci, ſed omnino: & tamen nō quaſi in parte, ſed quaſi in tota oratione peccarim, totam emēdare conaris, cum ais: Experiri libet hoc loco an poßim eloquentiam æquare, qua te omnibus præſtare putas.* Ego *ſic dicerem:* Bernardus, *cui pauloante propter opes & copias, & popularem gratiam Sicilia parebat, toto corpore profuſus, ac penè imbri enectus, miſerando conſpecto, è tenebris in lucem producitur.* LAV. *Stultitiam hominis ſingularem, dum aliunde quid ſuffuretur, quātum id apte fiat, non laborat. Superius, ut oſtendi, nō quia res poſtulabat, ſed quia elegans ſibi uidebatur, ex* Cicerone *uerba mutuatus eſt.* Idem *nunc facit, nam eiuſdem ſunt autoris uerba, exq́; eodem quarto ad* Herennium *libro, ſed ne aliena uiderentur, per te mutata: Sulpitio, cui pauloante omnia cōcedebant, & reliqua, itaq́; uerba Ciceronis ſunt optima illa quidem, ſed quia huic rei non competunt, fiunt te recitante deterrima.* Ego *dixi uelociter & expedite.* Bernardus *modo Siciliæ regulus.* Tu, *Bernardus, cui paulo ante propter opes, & copias, & popularem gratiam, Sicilia parebat. Quæ uerba omnia ambitioſa, affectata, redundantia, præter id quòd impropria ſunt. Quid enim magis impropriū, quàm parere homines*

mines propter gratiã popularẽ? Cum gratia ſit fauor ſtudium amorq́; populi,qui opem,auxiliũq́; ferre ſolet, nõ parere. Ego, *educitur è profundo lacu,obſcuraq́; teſtudine,* Tu, *è tenebris in lucẽ producitur, nihil inquiẽs de ſitu loci, niſi ꝙ erat obſcurus.* Ego,*ꝙ lacus,ꝙ profundus,ꝙ cameratus.*Tu,*ꝙ in lucẽ quod ſal ſum eſt,nõ enim ad ſolẽ apricumq́; productus eſt.*Ego,*ueſte,capillo,toto corpore madenti.*Tu,*toto corpore perfuſus,plus eſt madentẽ eſſe quàm perfuſum:& per ſingulas partes exprimere, quàm ſemel totum dicere.At enim addis.*Et penè imbri enectus. *Trãſeo ꝙ prius perfuſum,quàm imbrẽ nominas, quomodo imbri enectus eſt,quẽ imber nõ tetigit?*Nec pluuia,*ſed aqua pluuia, quæ per cadurceos in lacũ defluxerat, tantũq́; abeſt ut aqua enectus,ut nihildũ læſus fuerit, & ſi collotenus ſuccreſcente aqua, prope erat,ut ſummergeretur.* Ego, *& hoc quod uix credibile uideatur ex pluuia.*Tu *pro hac arguta ſentẽtia poſuiſti,miſerãdo cõſpecto uel conſpectu:nã per o,ſcriptũ eſt,quod addere ſtultũ fuit,cũ hæc uerba iſtũ locũ præcedant.*FAC.*Qui miſeranti ſimilis propere ſuccurri imperauit.Proxima nocte de tertia uigila ſummiſſo fune* Bernardus *caligis ad genua cõplicatis,nulla amictus tunica demittitur,cuſtode,ut ualidius cõturbaret miſeri cõſiliũ,urgente ad deſcendendũ,tanquã anxius eſſet, ne in fuga deprehẽderetur.*Nec *minus hic artẽ,& eloquentiã deſidero homo deſertiſſime,hui diſertiſſime dicere uolui.Primum ꝙ ſuperuacua narras,quid enim neceſſe eſt à te memorari, utrũ caligas laxas ad genua haberet,an ligulis cõtentas?& utrũ ueſte amictus eſſet, an linea tantũ tunica?ubi breuis eſſe debes,lõgus es,uerborũ nõ neceſſariorũ multitudine,quod eſt cõtra artis præcepta de breuitate.* LA.*Paulopoſt de breuitate,ut promiſi,ſatisfaciã.Diſertũ me eſſe etiã cũ contumelia negas.Cur ita?quia dixi nulla amictus tunica,qđ tu mutas amictus ueſte, quaſi hæc duo nomina multũ differãt:quæ qdẽ ij,qui Ariſtotelẽ trãsferũt* λῶπον καὶ ἱμάτιον

nil dif

nil differre uolunt. Sed ut differant, cur tunicã ſentis interiorem eſſe, quã ſubuculã uocamus, quaſi ueſtis illa eſſe nõ poßit? dicẽte Subucula. *Horatio, Nocturnã ueſtẽ maculant. Et ego dixi complicatas, tu mutaſti laxas: quaſi laxæ ad celerius fugiendum faciant: addidiſtiq́; ligulas, quo nomine quid ſignificetur ignoras. Nam hæc lo*ra, *quibus nunc utimur, apud ueteres in uſu non fuere, Quo tem pore Martialis hoc diſtichon ſcripſit,* Ligulæ.

Quamuis me ligulam dicant, equitesq́; patresq́;,
Dicor ab indoctis lingula grammaticis.

Iam in illo ubi breuis eſſe debes, prælongus es: atq́; hic ego te emendaui, & quo terſius loquaris edocui: tu quomodo me emen des, doceasq́;, uideamus. FAC. *Præterea qua elegantia iſta ex primis? Multo elegantius ſi ſic dixiſſes. Proxima nocte de tertia uigilia Bernardus cuſtodis ope confiſus, per funem dimitti cœpit, ipſo cuſtode ſimulatione quadam pietatis, ut properaret hor tante.* LAV. *Tu cuſtodis ope confiſus dixiſti, quod ego nec dixi, nec dictum uolo. Taceo quàm diſertus ſermo eſt ope con fiſus, ſed promißis, ſed uerbis, ſed propinquitate, & quæ ſunt id genus. Adiutus enim ope quis dicitur non confiſus. Tu per funem dimitti, ſiue (ut te emendem) demitti cœpit: ego ſummiſſo fune demittitur, quòd uidelicet iam erat ſumniſſus funis, & totum actum deſcendendi, per funem complector, non tantum prin cipium attingo. Et alioqui pauloante ſic dicitur, è feneſtra turris demiſſurum. Tu ipſo cuſtode, ut properaret, hortante. Ego cuſtode ad deſcendendum urgente, quod ſua luce ſatis apparet. Quanto ſic apertius accommodatiusq́; cuſtodem, qui conſcius uideri uult fugæ captiui, induci urgentem ne ipſe deprehendatur, quàm hortantem, ut alius euadat, quaſi ille aut non audeat, aut negligat euadere. Tu ſimulatione quadam pietatis, in quo uel impudentißime, uel ſtolidißime mentiris, cum carceris cu ſtos, non ſimularet miſericordiam: quam tu diſertißimus Scytharum*

Ope non confiſus ſed adiutus dicitur.

tharum uocas pietatem,qui eſt amor in deum,in parentes,in patriam, in pignora, ſiue (ut Cicero ait) iuſtitia aduerſus deum ſed ob acceptam mercedem ſimularet ſe illum uelle è carcere emittere.Ego,ut ualidius conturbaret miſeri conſilium . Horum tu nihil ſignificas, adhuc omni conatu , uel unius loci apud me, quem indiſertũ appellas,uim elegantiamq; aſſequi nequiſti: adeo

Critolai libra. *ſi meæ ſententiæ , ac tuæ in illa Critolai libra , quæ ab Homero ſumpſit originem appendantur, meæ deſidant, tuæ ut inanes ac leues in aërem eleuentur.* FAC. *Cuius turpitudini hic quoque cumulus acceſſit,ut cum ad tranſitum notorum atq; honeſtorũ uirorum faciem uellet auertere prohiberetur,ne illis poſteriora oſtenderet. Et hic quoq; à te peccatum eſt,ſuperabundantia,& turpitudinis cõmemoratione.Satis enim erat id dicere. Cuius turpitudini hic quoq; cumulus acceſſit, quòd in eum modum fune alligatus erat : ne à prætereuntium aſpectu ora poſſet auertere.* LAV. *Quænam hic uerborum redundantia,quam tu diſertiſſimus ſuperabundantiam uocas? Sed de breuitate & longitudine mox. Ego ad tranſitum notorum hominum, atq; honeſtorum. Tu nude à prætereuntium aſpectu tollis quæ tolli non oportuit. Sed quod tollis alijs ſupples,quòd cum in modum fune alligatus erat.Nec plura ſunt, quæ tu tollis uerba, quàm quæ ſubijcis &*

Redundantia. *uere redundant, cum paulo ante dixiſſem . Ita totum diem retibus inuolutus , ac planè irretitus,tanquã Mars in adulterio Veneris,ridiculum ſimul ac miſerandum plurimis ſpectaculum fuit. Sed præter redundantiam ſermonis,num idem quod ego dixi, ea cum gratia dicis ? Ego dixi illum prohibitum faciem auertere, ne poſteriora oſtenderet. Tu hoc ſolum, quòd ora non poſſet auertere,non reddita cauſa cur non poſſet : quippe niſi ob hanc quam reddidi cauſam poterat . Vides ut omnia quæ tollis , male tollis:quæ addis,male addis : quæ mutas,male mutas:nam quòd me turpiter loquutum uis,quia poſteriora nominaui , nimirum facis*

facis ex conſuetudine,male ſibi conſciorũ,qui ob id ſunt ſeueriores,ne ſi liberius ac ſimplicius agant, fateri uideantur turpitudinem ſuam.Vnde Horatius, Vt qui conducti plorant in funere,dicunt.Et faciũt prope plura dolẽtibus ex animo.Etenim podicem quoq;,nedum hominum poſteriora legimus.

LIBER TERTIVS.

RESPONSIO VALLAE IN FACII inuectiuam tertiam, quæ eſt in librum tertium.

VENIO nunc ad tertiã inuectiuam. FAC. Nam ubi ad ianuam regiæ peruenit, ex equo delapſus,ante ipſam ianuam genu poſuit.Iterum ad aulæ oſtium,tertio ad fores cõclauis, in quo rex illũ excepturus ſedebat:poſtremo ad pedes regis,cui rex ſurgens dexteram porrexit:eamq; amplexatum exoſculatumq; ori ſuo admouit, oſculumq; mutuum dedit.Huiuſmodi uitium ſuperiore libro cõmiſiſti:quod quidem eſt contra breuitatis præceptum. Nam quod dicis, ante ipſam ianuam genu poſuit,iterũ ad aulæ oſtiũ,poſtremo ad pedes regis id tribus uerbis expediri potuit. Vbi ad regẽ uenit,ad eius genua procubuit:aut ſic,ad eius genua ſe ſummiſit. Nec illud quoq; magis neceſſarium ſcitu erat,quod dicis illum exoſculatum & amplexatum dexteram regis ori ſuo admouiſſe, cum hoc de more inferiorum ſit, eorum maxime qui alieno parent imperio regum dexteras oſculari. LAV. Accipe magiſter eloquentiæ quod meliores præceptores ſentiant de breuitate narrationis

Breuitas narrationis aptæ.

rationis. Cicero de oratore: Narrare uero rem quidẽ breuiter iubent, ſi breuitas appellanda eſt, cum uerbũ nullum redũdat, breuis eſt L. Craßi oratio, ſi tum eſt breuitas, tum tantum uerborum eſt, quantum neceſſe eſt. Aliquando id opus eſt, ſed ſæpe obeſt, maxime in narrando, non ſolũ, quòd obſcuritatem affert, ſed etiã quòd eam uirtutẽ (quæ narrationis eſt maxima, ut iucunda, & ad perſuadendũ accommodata ſit) tollere uidetur. Illa, nam is poſtq̃ exceßit ex ephœbis, quàm longa eſt narratio? Mores adoleſcẽtis ipſius, & ſeruilis percũctatio, mors chryſidis, uultus, & forma, & lamẽtatio ſororis: reliqua peruarie, iucundeq́; narrãtur. Quòd ſi hanc breuitatem quæſiſſet, effertur, imus, ad ſepulchrũ uenimus, in ignẽ impoſita eſt. In his fere decem uerbis, totũ cõficere potuiſſet, quanquam hoc ipſum effertur, imus cõciſum eſt: ita ut nõ breuitati ſeruitũ ſit, ſed magis uenuſtati. Quòd ſi nihil fuiſſet, niſi in ignẽ impoſita eſt, tamen res tota cognoſci facile potuiſſet. Sed et feſtiuitatem habet narratio diſtincta perſonis, & interpuncta ſermonibus. Et eſt probabilius quod geſtũ eſſe dicas, cum quẽadmodum geſtũ ſit exponas, & multo apertius ad intelligendũ ſi ſic conſtituitur. Aliquando autẽ non iſta breuitate percurritur. Non'ne uidetur Cicero prope dedita opera contra te iſta tradidiſſe, & Quintilianus? *Non minus autẽ cauenda erit, quæ nimiũ corripientes omnia ſequitur obſcuritas: ſatiusq́; eſt aliquid narratiõi ſupereſſe, quàm deeſſe. Nam ſuperuacua cũ tædio dicũtur, neceſſaria cum periculo ſubtrahuntur. Quare uitanda eſt, etiã illa Salluſtiana (quanq̃ in ipſo uirtutis optinet locũ) breuitas, & abruptum ſermonis genus, quod ocioſum fortaße lectorem minus fallat, audientem tranſuolat: nec dum repetatur expectat. Cum præſertim lector nõ ferè ſit, niſi eruditus: iudicem rura plerũq; in decurias mittant, de eo pronunciaturũ, quod intellexerit. Vt fortaſſe ubiq;, in narratione tamẽ præcipue media hæc tenenda ſit uia*

In Andria Terent.

ſit uia dicendi: quantum opus eſt, quantum ſatis eſt. Quantum opus eſt autē, non ita ſolum accipi uolo, quantū ad iudicandum ſufficit, quia non inornata debet eſſe breuitas, alioqui ſit indocta: Nam & fallit uoluptas, & minus longa, quæ delectant, uidentur: ut amœnum & molle iter, etiã ſi ſpatij ſit amplioris, minus fatigat, quàm durū arduumq́; cōpendiū. Neq; enim mihi unquam fuerit tanta cura breuitatis, ut nō ea, quæ credibilem faciunt expoſitionem, inſeri uelim. Simplex enim, & undiq; præciſa, non tam narratio uocari poteſt, quàm cōfuſio, & talia adhuc plura. Cernis quo temperamento ſit utendum in breuitate narrationis, qui me omnia præcidere iubes in exponendo atq; confundere? qui unus tuus error eſt. Alter, quòd ad legē huius breuitatis, cenſes eſſe ſcribendam hiſtoriam, quæ duo quantum differant alio loco, idem autor oſtendit inquiēs. Hiſtoria quoq; alere orationem quodam molli iucundoq́; ſucco poteſt. Verum & ipſa ſic eſt legēda, ut ſciamus pleraſq; eius uirtutes oratori eſſe uitandas. Eſt enim proxima poëtis, & quodammodo carmen ſolutum. Et ſcribuntur omnia ad narrandum, non ad probandum, totumq́; opus, non ad intuitum rei, pugnamq́; præſentem, ſed ad memoriam poſteritatis, & ingenij famam componitur. Ideoq́; & uerbis remotioribus, & liberioribus figuris narrandi tædium euitat. Itaq; ut dixi, neq; illa Salluſtiana breuitas, qua nihil apud aures uacuas atq; eruditas poteſt eſſe perfectius, apud occupatum uarijs cogitationibus iudicem, & ſæpius ineruditum captanda nobis eſt. Neq́; illa Liuij lactea ubertas ſatis decebit eum, qui non ſpeciem expoſitionis, ſed fidem quærit. Hæc tu qui toties breuitatis inculcas præcepta, non legeras? Quid Plinium Quintiliani diſcipulum, ita ſcribentem ad Capitonem? Habet quidem oratio, & hiſtoria multa communia, ſed plura diuerſa in his ipſis quæ communia uidentur. Narrat illa, narrat hæc, ſed aliter: Huic

[Margin: Lib. x. Hiſtoriæ decorum.]
[Margin: Salluſtiana breuitas.]
[Margin: Liuiana ubertas.]
[Margin: Plin. Hiſtoriæ & orationis diuerſitas.]

pleraq; humilia ſordida, & ex medio petita: illi omnia recōdita, ſplendida; excelſa cōueniunt: Hanc ſæpius nerui, oſſa muſculi: illam thori quidam, & quaſi tubæ decēt: Hæc uel maxime in amaritudine inſtantia: illa tractu & ſuauitate, atq; etiam dulcedine placet. Poſtremo alia materia, alius ſonus, alia cōſtructio. Nam plurimū refert, ut Thucydides ait, inter λόγον καὶ συγγραφὴν*: quorū alterū oratio, alterū hiſtoria eſt. Aude poſthac (ſi uidetur) librorum ad Herennium præcepta mihi repetere breuitatis.* FAC. *Rex ſermonem intulit de ſumptu domeſtico.* LAV. *Totam ad literam ſubijcit ex hiſtorijs meis orationem, quod ne hic ego faciā, inducor, ne longior ſim, cū conetur illam labefactare nugis, & nænijs tantū, ut à me pauciſſimis ei ſit reſpondendū.* FAC. *Nihil incōuenientius dici poteſt, q̄ huiuſmodi conqueſtio huic loco, & tempori, rhetorū egregie. Nihil enim minus uerisimile, quàm quòd rex prius penè, q̄ regni habenas ſuſceperit & cognouerit, qui iuſte qui'ue iniuſte aliquid de regio patrimonio teneant, diminuta regni membra, & procerum opes nimias queratur. Tunc enim primū ingreſſus erat regnū, antea ſibi ignotū, & inacceſſum.* LAV. *Prius penè, inquis, q̄ cognouerit: Cognouerat igitur qui iuſte, qui'ue iniuſte aliquid de regio patrimonio tenerent. Hoc cū ita ſit, Cur nō eſt uerisimile imminuta eum queri regni uectigalia? Atq; iterū negas, inquiens, tunc primū ingreſſus erat regnum antea ſibi ignotū. Quanquam quomodo antea (& ſi hoc nihil ad rem) quomodo tunc ſibi ignotum? qui diu uicinum Caſtellæ regnum pro rege adminiſtraſſet, qui ad auunculum conſobrinumq; reges in Aragoniam, aliquando ueniſſet, qui ad fines regni, & intra regnū tanto iam tempore de cauſa ſua decertaſſet, iudicijs, ſtudijs & armis, ut à me refertur, qui iam altero anno regnat. Etenim (ò ſine patrimonio natum, neſcio an etiam ſine matrimonio) quid prius ille debuit exquirere, quàm uires patrimonij ſui, quod primum*

primum ſolet eſſe in rebus humanis,ſuarumq; facultatũ? Quis enim ex magiſtratu aliquo,aut procuratione ſibi commiſſa,ac nondum commiſſa,non ante omnia,uel per ſe,uel per alium de prouentibus exquirit:nedum rex,cui belli paciſq; ratio conſtare debet? FAC. *Sed ab hac ſentẽtia mox non recedis,ſed cades, non negans illum uires ſuas ſcire potuiſſe. Qui ſi ſcire potuerat,tam breui ſpatio,qui nã iniuſte poſſederunt illud,à te prius oſtendi oportuit,ne rex auaritiæ,ſimul & iniuſtitiæ,iure accuſari poſſe uideretur.* LAV. *Iſtud etiam ego ſatis abundeq; oſtendi,& ſua ſponte credibile eſt, & pluribus oſtendi non oportebat,quàm ipſius regis oratione. Verum quis te docuit circunſpecte ſolerſq; orator,cum proponas de coniectura,rationem reddere de qualitate? Cur enim prius oſtendi à me,uis oportuiſſe ſciſſe illum,uires patrimonij ſui,& qui illud iniuſte inuaſiſſent? nempe ut credibile eſſet eum de ſpoliatoribus ſuis eſſe conqueſtum:hoc ad cõiecturam pertinet.At niſi hoc oſtendam uideri ais,illum auare iniuſteq; feciſſe.Hæc ratio non coniecturæ eſt,ſed qualitatis. Age uero , ut ſequar abſurditatem rationis tuæ,& tibi de qualitate reſpondeam:quid mea ſi ille auare,& (quod ſuperuacuo addis) iniuſte fecit?* Nunquid pa*negyricum,an geſta qualiacunq; ſcribo* Ferdinandi? Et *tamen quid eſt,cur ille poßit ex uerbis meis iure accuſari?* Nempe *quia ais.* FAC. *Quis uero dicat eos, qui emerant, iniuſtos poſſeßores eſſe?* Egregia *ratio, &* Iuriſ*conſultis probanda, ut quiſquis emerit,quomodocunq; emerit ſuum ſit.* LAV. *An ignoras,cui in rem competat actio,& cui rei uendicatio?* Con*ſule ius ciuile,&* intelliges *quantopere erres.* Nec *prodeſt tibi,quòd* Ciceronis *uerba mutueris,licet ea tuo more corrumpas.*Rex *meam pecuniam habeat, ego rem ſuam nullam habeam? An eadem cauſa eſt eorum,qui reſciſſa lege,& qui reſciſſo iureiurando? Nam de rege nemini licere,quæ regni ſunt*

emere ſancitum eſt, quin etiam paruula mercede, aut nulla, aut uſuris ſortem ſuperantibus, aut rapina, aut furto patrimonium regis ſuũ facere, & corũ de qbus ſic Cicero ait? Tabulæ uero nouæ quid habent argumenti, niſi ut emas mea pecunia fundũ, cũ tu habeas, ego nõ habeam pecuniã? FAC. *Tranſis poſt hæc de grauiſsima cauſa ad leuiſsimam, de iure patrimonij regij recuperandi ad modeſtiam ſermonis. Præterea præſente comite Lunæ cui comminari uidebatur tali querimonia. Nequaquam ſapientis regis uidetur eſſe, quinetiam ſi ab illo uſurpatũ fuiſſet, diſsimulandũ à rege, illo præſente, erat.* LAV. *Nõ ſentis homo præpoſtere, te intellectum rerũ naturæ peruertere? Rex enim laudauit adoleſcentem conſobrini filium, & ad illius exemplũ uelle ſe ait recuperare ſua. Non ergo minitari uidetur, nec ſignificare ſe aliquid ab illo, tanquam male poſſeßum recuperaturum. Nam longe aberat iſta ſuſpitio.* FAC. *Nec uideo quã, niſi per inſaniæ ianuam iſtud tibi in mentem uenire potuiſſet. Quare totum iſtum cõqueſtionem, ut ineptam, & nemini probabilem reijciendam puto, ut taceã rationes leuiſsimas, quas afferentem grauiſsimum regem facis: cur qui emerint iniuſte poßideant?* LAV. *Etſi fatuus es, nõ tamen malitia cares, qui ea quæ confutare non potes, uis credi nolle ueluti manifeſta confutare.* FAC. *Cum ad conſpectũ regis uenit, in anguſta ſedentis ſella, extra iactũ lapidis: ex equo deſcẽdit, genuq; poſuit, paulumq; progreſſus iterum adorauit, tertio nõ procul ab rege cum adoraſſet, nec rex aſſurgeret & reliqua. Hic eſt ille creber error tuus, qui nõ intelligis, quàm ſit iſta locutio breuitati contraria.* LAV. *Fateor me, fateor & hic, & alibi erraſſe, idq; autore, Cicerone, Quintiliano, Plinio. Verum prælonga locutio mea liquidius apparuiſſet, ſi hæc quæ ſequebantur ſubdidißes. Nullumq; dum ſignum clementiæ in uultu oſtenderet, erumpebant omnibus lachrymæ, gemitusq;, ac ſingultus, cogitantibus, qua*

ex ſpe

ex ſpe, & in quam recidiſſet, cui genua ſummittenti ad pedes ſedentis in regia ſella, paulo ante competitoris in tanto procerum amicorum cœtu, ne ſalutationem quidem, aut clementem uultum impetrare fas eſſet. Cum præſertim regis Petri filia, eademq; matertera, ad pedes ſororis filij aduoluta, mulicbribus precibus ueniam marito precaretur. Hoc eſt, hoc eſt peruerſiſſime nebulonum, cur ſemel iterum, ac tertio fuit dicendũ? Quid ne intelligi poſſe orationem unde legitimum finem præcidiſti? FAC. *Sed aiunt eum qui creatus eſt rex poſſe ſibi ſuapte autoritate tribuere illam dignitatem. Hæc eſt recepta hominum opinio. Magnam præ te fers hoc loco prudẽtiam: primum, qui non uides te lõgius progredi, quàm oportet, & à ſuſcepta narratione de equeſtri dignitate diſputãdo diuertere.* LAV. *Quid eſt contra breuitatis præceptũ? Neq; è materia digreſſus ſum, & ſi digreßio appellanda, certe breuißima eſt: & ſi longior foret atq; frequentior, id in hiſtoria fieri permittit ars, non quidem iſta, cuius toties mihi præcepta decantas (quanquam ne iſta quidem uetat) ſed altior atq; perfectior, de qua ſuperius dixi. Volo hic reprehendere, quod proximo libro nolui, tanquàm tunc parum apertum, quòd præ te ferre prudentiam, male accipis. Cuius ſignificatio eſt ipſo ore ac tacito uultu fateri, aut certe non negare animi affectũ habitumq;: Interdumq; ipſo genere uerborum, ut Cicero in oratore: At fortaſſe cæteri rectiores, ego ſemper me didiciße præ me tuli. Et in Philippicis, Tamen ei me debere præ me ſemper tuli.* FAC. *Secundo autem loco eam dignitatem uituperas, quæ ſemper magno in honore fuit, nec eam modo dignitatem, ſed etiam ueteres, à quibus inſtituta eſt, contẽnis. Taceo explanationẽ, quæ qualis ſit, nemo non uidet.* LAV. *Demus, ut quia dixi hanc dignitatem, ſi hoc nomen meretur, eam à me uituperari. Vnde probas magno fuiſſe ſemper in honore, & à ueteribus inſtitutam? quibus*

Præ te ferre prudentiam.

Equitum quæ dignitas.

ueteribus? An miles ille glorioſus apud Plautum. itemq́; alius apud Terentium huiuſmodi fuit? ſed hæc apud Græcos exter= nosq́;. Quid apud Latinos? Num Camillis, Fabijs, Scipionibus? num deniq; Cæſaribus, hæc dignitas cognita fuit? Quid Iuſti= nianus? cuius temporibus Romanū uacillabat imperiū? Num in iure ueteri enucleando? Num in ijs, quæ addenda exiſtimauit ullam de iſtius modi militum dignatione facit mentionē? Num cæteri qui ſcriptū aliquid reliquerunt? Et nō pudet uos, qui ue tera noſſe uideri uultis, affirmare hanc tūc (ſi dijs placet) digni tatem extitiſſe. Quod autē explanationem culpatis, nullo certo uitio obiecto facitis, ꝑ more ingenioq́; ueſtro. Præſertim quòd nunquam diſceditis à libris Ciceronis ad Herenniū ſcriptis: uix ut ipſe autor fatetur Cicerone dignis. FAC. *Diſpoſita itaq; re familiari, conditoq́; teſtamento, occluſis oſtijs, ac feneſtris do= mus, extincto igni ſedentibus in pauimēto uxore & filiabus, proſequentibus aliquātulum collegis, ac cæteris, uelut damna= tum deſtinatumq́; inſpectantibus, ac miſerantibus ad regiam pergit. Credo nunq̄ præceptum ullum de ijs quæ ad breuitatē narrationis, pertinent uideris: tam frequenter in eo peccas. De quibus ſi nihil unquàm traditū eſt, tamen ſi quid ualeres inge= nio, iudicares iſta ſuperflua eſſe, quæ narras. Quid enim opor=*
Ironia. *tebat ſciri? utrum extincto igni, an excitato? utrum ſedentibus uxore, & filiabus in pauimento, an ſtantibus in balneo? Is de quo loqueris ad regem ſe cōtulerit?* LAV. *Dij deæq́; quacūq; ex materia facti bene faxint tibi, belle præceptor, tam grauiter prudenterq́; me admones, ut à magiſtris meis, qui nihil ſcire docuerunt, aut potius dedocuerunt recedam, Cicerone, Quin= tiliano, Plinio? Verum, ut fatear, hoc mihi uitium eſt, ut nun= quam me prolixitatis accuſes, quin prolixius mea uerba repete= re libeat. Itaq; ſequitur. Iam magis ac magis tumultus inuale= ſcebat, iam uulgus paßim fremere audiebatur, & ſe inuicem*

acuebant

decubant. Nec exhortatores ex primoribus uſquam deerant. Quare mi præceptor animaduerte quid agas: cũ me breuiorẽ eſſe uis, longiorem reddis. Illud quoq; uelim me edoceas, Cur in rebus quæ, nec duæ, nec contrariæ ſunt dicas, utrũ, quaſi nõ poſſent, alio in loco eſſe illæ fœminæ, quàm aut in pauimento ſedẽtes, aut in balneo ſtantes? FAC. *Præterea quis credat tantum terrorem, & metum huic homini iniectum, quoniã à rege uocaretur. Propter tumultum à plebe excitatum præſertim, à quo ille abfuiſſet.* LAV. *O te uino liguſtico temulentũ? Propter tumultum'ne excitatum hic uocatus ab rege eſt? An propter hunc uocatũ tumultus excitatus eſt? qui eſſet princeps ſenatus, ut ex uerbis apparet, quæ nõ repetij. Edormi igitur (ut Cicero in Antonium inquit) crapulã, exhala. Quid ergo metuebat? Nempè ne ſe, qui pro ſua dignitate cauſam publicã, & defenderat aduerſus regem, & defenſurus erat, ille ad terrendum contumacem populum, mulctaret, atq; interimeret: quod adeo regibus uſitatum eſt, ut frequentius à montibus, quàm à muris incipiant. Ideoq; ſtulte ſubijcis.* FAC. *Num ad leonem? num ad tigridem ibat?* LAV. *O rerum imperitũ? Quid irato truculentius rege? quem populi, quem nationes, quẽ armati exercitus pertimẽt. Sed uideo, ut es religioſus, famæ regis cauere uis, inquiens.* FAC. *Non uides regem truculentiæ, ac feritatis à te latenter accuſari, qui erat humaniſſimus? cum non plus timoris, & deſperationis oſtendere potuiſſet, ſi regem occidere, uel prodere conatus eſſet.* LAV. *Stolidè (qui tibi putas bene cedere mendacium.) Vnde probas illum fuiſſe humaniſſimum? Hoc tu ut me refelleres finxiſti ad tempus. Ego qui diligentiſſime mores Ferdinãdi regis exploraui, ita in fine libri tertij ſcripſi. In contumaces nocenteſq; uehemens, ſed erga eos qui allegarent neceſſitatem, paupertatem, morbum, ætatem, aliaſq; miſericordiæ cauſas clementiſſimus. Sed fac minus ſeuerũ: quid ni*

timeat qui ſciat regem ira percitum, & ſe unum uocari, quaſi principem ſenatus, ducem populi contumacis? cuius unius lege cũ populo decidat. O te extra humanos ſenſus poſitũ. Omnis ciuitas, quòd uelut regem inuaſura, ad arma diſcurrit, nullo an aliquo timore fecit? Cur tantopere trepidabat? Quid minabatur illo die? ſi in principem populi male conſultum eſſet, neminem eorum, qui cũ rege eſſent incolumes fore? Adeo nõ minor in armata ciuitate, quàm inermi ciue ſignificatio timoris, pro huius uita erat? Ignoras'ne hæc ita geſta eſſe? Atqui non debes ignorare, cum à me narrentur. Non credis uera? Atqui ſciſcitari potes, eos qui interfuerũt propè innumerabiles. Falſa eſſe probare uis: teſtibus conuince, nõ nugis. Sed quid hæc? Videris enim concedere, ita rem ſe habere cum ais, regiæ hoc truculentiæ, ac feritatis argumentum eſſe. Libentius te de piſcatoribus loquentem, ſutoribusq́; audirẽ, quàm de regibus ac ciuitatibus, quaſi uero non plurima ſint exempla, uel popularis, uel caſtrẽſis ſeditionis aduerſus regẽ ducem'ue iniuſtæ, & ob hoc ipſum concitatæ, quòd ais, quòd in aliquem ſontem uellet animaduertere. Non repetam longius exempla, & quæ fortaßis ignores, ſed quod ad manũ eſt, quodq́; legiſti in primo libro hiſtoriarũ mearum. Ipſe idem Ferdinandus in Satanilliano bello decurionem, qui multis hominibus interfectis fidem publicam læſiſſet, ſubijcere pœnæ nõ potuit, ſimili quadam ſeditione impeditus. FAC. *Satis itaq; id fuerat dicere. Ceuillerius cum à rege uocaretur, rebus primum compoſitis ueritus, ne per iram rex in ſe male conſuleret, in regiam profectus eſt.* LAV. *Recte tu quidem & probe, ſed Ciceroni cæteriſq́; prudentibus breuitas iſta non placet, ac minime probatur.* FAC. *Vbi peruenit Ceuillerius ad ianuam conclauis, ubi ab rege expectabatur, pulſat ianuam, nam miniſtros in prima aula (ut moris eſt) reliquerat. Ianitor ſemiaperto oſtio, quis eſſet interrogat: an Ioãnes Ceuille*

*uillerius? hic aliquid fauoris ex nomine magiſtratus acquirere uolens Conſiliarius ſum,inquit,ciuitatis. An Ceuillerius? ciuitatis inquam conſiliarius.*Reſponde,*an Ceuillerius?*Reſpondeo, *quòd conſiliarius.*Reſponde *quod rogo: nam alium quàm Ceuillerium intromittere iuſſus non ſum. An me intromittas, an excludas in tua eſt manu?*Ego *conſiliarius unus,ſed pro omnibus ſum.*Ideóq; *parui refert,interrogare de nomine.*Hæc *cum ille ad regē detuliſſet, Aperi rex,inquit Ceuillerio.*Ex *pertinacia enim ſe Ceuillerium eſſe confitetur, & contumaciam, qua mecum uſurus eſt in uerbis,quæ dixit hactenus,præfert.* Ecce *alterum errorem inſigniorem tuum cōtra breuitatem.*Nam *ſi reprehendit Cicero qui dixit,aut dicat.*Acceſſi *ad ædes, puerū uocaui,reſpondit,quæſiui dominum,domi negauit eſſe,quanto magis reprehendendus es tu,qui eadem repetis,& replicas ſæpius:cū id dici elegantius his pauculis uerbis potuerit?* Vbi *Ceuillerius ad ianuam cubiculi peruenit,* Ianitor *quis eſſet interrogat:ille ſe conſiliarium ciuitatis eſſe reſpondit. Cum autem ille nomen inquireret ſæpius interrogatus,nunquam ſe niſi dignitatis nomine appellare uoluit:tanta fuit hominis,ſiue cōſtantia,ſiue pertinacia.* LAV. *Cur tu qui Ciceronis in rhetoricis affers exemplū,non alterius in libris de oratore meminiſti?ut iucūda,ut uenuſta,ut ad perſuadendū ſit accōmodata narratio, diſtincta perſonis,& interrupta ſermonibus.*An *idem tibi uitiū uidetur,in meis,& in his, quæ reprehendit Cicero uerbis? an maius,an tantū,peruerſe atq; impudens? qui me ſæpius eadem repetere planè mētiris.*Quæ *ego longius,etiā quàm tu feceras, ubiq; dolo utens in recitando perſequutus ſum: ut appareret à me uenuſtati,pbabilitatiq; inſeruitū.*Quòd *ſi tātopere tibi amica eſt breuitas,q te ſtupor tenet ut nō intelligas,nō attinuiſſe narrare acceſſum ad ianuā,interrogationē,reſpōſionēq; ſæpius repetitam, præſertim nō reddita ratione? Cur nomē & ianitor*

inter

interrogaret, & conſiliarius celaret: cum ſatis fuiſſet, feciſſe hominem ad regem qui expectabat introgreſſum? Afferrem infinita ex Cicerone huius generis exempla, niſi uererer longius eſſe, & id Terentianum, quod ille attulit ſatis eſſet abundeq;. Hæc pro me, illa contra te. Primum quòd nulla, nec conſtantia, nec pertinacia, ſi quis ſæpius interrogatus quis ſit, non neget unquam reſpõſum, ſed nomine magiſtratus ſe appellet. Deinde quòd ais: Ecce alterum uitium, quaſi non niſi ſemel hoc pro uitio ſuperius obieceris. Tertio, quòd inquis illum ſe appellaſſe nomine dignitatis, quaſi ſe is aliter quàm conſiliarium nominauerit: quod non dignitatis, ſed hominis dignatione præditi nomen eſt, ut conſul, prætor, tribunus, cenſor, ſenator: ut conſulatus, prætura, tribunatus, cenſura, non hominis eſt, ſed dignitatis nomen: & ſenatus, conuentus ſenatorius: ut conſilium, interdum conuentus conſiliariorũ, qui idem ſunt ſenatores, quo nomine ſe nequaquam hic appellauit. FAC. *Verum hæc duo uitia magis ſunt uerborũ, ſed cõmodius hic quàm ſuperiori libro, quia apertius reprehenduntur.* Num *afferam è regno patris mei, non ex alijs huius ætatis exempla?* Certe Lacedæmonij *apud quos bini reges erant, & magis perpetui conſules q̃ reges, ita parum in urbe multum in bello poterant, uoluerunt illos huius cõtumeliæ exortes eſſe.* Taceo *gentilia: quis unquã* Hebræorum *regũ aliquem uectigal audiuit perpendiſſe, & nõ potius regi uectigalia eſſe penſitata?* Non *id nunc poſtulo ut mihi illa penſitẽtur, quanq̃ & poſſem, ſed ut regiæ dignitatis ratio conſtet.* Exempla *placent, ualidiſſimo inniteris argumento,* Lacedæmonij, & Hebræi *nullũ uectigal ſuis populis pendebant.* Igitur *omnes reges à uectigalibus immunes ac liberi eſſe debent.* Recta *cõcluſio, ſi dixiſſes ſuperiores reges* Aragonicos *non eſſe ſolitos uectigal pendere, conſequens erat quòd nec ei quoq; ſoluendũ uectigal eſſet.* Nunquid *qua lege unus, aut duo non*

non tenentur, cæteros omnes ſolutos eſſe dixeris? Si hac conditione regnum acceperat, ut maiorum leges ſeruaret: & maiores ea uectigalia penſitarent, iniuſtũ regem facis, qui leges nõ ſeruet, quibus erat obſtrictus? Si uero nulla lege tenebatur, oſtẽdi oportebat, non eſſe ſoluendũ. LAV. *Taceo quòd idem uocas argumentũ & exemplum. Taceo quòd rurſus unã rẽ duas facis, cum nullum hic adſit argumentum, ſed exempla. Taceo, quòd ubi dixiſti recta cõcluſio, addidiſti conſequens erat. Quis te cogitari poteſt, fingit'ue ſtultior, ac negligẽtior? Non'ne in ſuperiore Ferdinandi regis oratione, itemq; in proxima memoratur, paulo ſuperiores Aragoniæ reges comitesq; Barcellonæ, non modo nõ penſitaſſe uectigalia: uerumetiã exegiſſe, culpaq; quorundam regum, huc indignitatis deuentum, reſciſsis legibus uiolatoq; iureiurando, quas leges iusq; iurandum reſtituere rex Ferdinandus in integrum nitebatur: & tu morionũ uecordiſsimus ſic loqueris, quaſi rex pro ſe nihil in tanta lite afferret. Nec minus ſtulte ſubijcis,* FAC. *An neſcis alijs regibus, plus licere in populos, alijs minus. Eſſe quoſdam populos immunes à tributis, eſſe alios qui grauia perſoluãt?* LAV. *Scio alijs regibus plus licere in populos, alijs minus, quod nihil ad rem. Illud neſcio, alijs populis plus, alijs minus licere in reges, quo de agimus. Scio item eſſe populos alios uectigalium immunes, & alios non immunes. Nam de tributis ſomnias. Illud neſcio, reges eſſe qui uectigalia populis an tributa perſoluant: Hoc tu me doce gregis patrone, ab regis patrone dicere uolui. Licet'ne mihi tuis uerbis in te iocari hominẽ, nec iocis, nec ſerijs aptum, ut prudentius ille efferato ingenio Polyphemus cũ duce gregis ariete loquutus ſit, quàm tu gregalis, atq; gregarius, cũ omnibus loqueris.* FAC. *Si æquum eſt, ut iuſta regi ſoluantur: Cur iniquũ fuerit reges, quod debent populis perſoluere?* LAV. *Hanc orationẽ, uel Polyphemus ipſe damnaret.*

Nam

Nam ut taceam, quòd duabus orationibus probatum eſt, nihil ſeruitutis debere populo regẽ, quid hoc aliud eſt? quàm ſi quis dicat: Si libertus patrono præſtat operas, quas æquum eſt: cur iniquum ſit patronũ præſtare uiciſsim liberto operas? dominus ſeruo obſequium? pater filio reuerentiã? rex populo uectigalia tributaq́; debeat? Ille uero nihil aliud populo debet, quàm munus ſuum, iuſtam legitimamq́; gubernationẽ. Itaq; eius eſt, non parêre ſed iubere: ſicut populi nõ imperare, ſed obtemperare. Quæ duo officia, ubi promiſcua ſunt, ambo pereunt. Plurima in hanc rẽ dici queant, ſed paruo conatu opus eſt, ad imbecillũ proſternẽdum. FAC. *Iuſte itaq; regem loquentẽ facis.* LAV. *Imò uero iuſtiſsime & fortiſsime, tu potius, tu pro aduerſarijs regis in ipſum peroras, cũ pro eo loqui uis regiæ cauſæ defenſor,* FAC. *Ad quod quidẽ nulla te hiſtoriæ lex cogebat. Vitia in oratione nõ tribuuntur, ſed tibi ſicut ars & elegantia, non ijs qui loquuntur, ſed hiſtoriographis, à quibus orationes cõfectæ ſunt, dari ſolent.* LAV. *Agnoſce q̃ improprie, inculte, laxe, loquaris. Sic enim dicere debueras: Vitia orationis ut uirtutes, nõ ijs qui loquentes reducũtur, ſed ſcriptoribus tribuũtur. Sed quo modo intelliges quid loquaris? Eſto rex quid loquutus ſit iniuſte, inſipienter, ignaue, nunquid cõtinuo uitia orationis erunt, hoc eſt, protinus hiſtorico aſsignabuntur? Num omnes reges fuere ſapientes, atq; moderati, & nõ ſæpe loquẽdo peccauere? Et ais, ab hiſtoriographis cõfectæ ſunt orationes, quaſi idem ſit cõfectæ quod fictæ. Omnes'ne cẽſes tui ſimiles, in hiſtoria mẽdaces, atq; impudẽtes? Nulla'ne oratio apud hiſtoricos uera eſt, dũtaxat in ſenſibus? Omnes'ne illorũ ueræ orationes, quorũ acta ſcribũtur, in falſa ſunt à ſcriptoribus cõmutatæ? O dignũ qui ab hiſtoricis cũ tuis mẽdaciſsimis hiſtorijs uiuus exuraris? Nã quod ad meas attinet, extat apud Catalanos in publicis monumẽtis, omnis hæc inter regẽ populumq́; controuerſia,*

ut ſcias

ut ſcias ex maxima parte eſſe, & uerba mea, & ſenſus ueritatis. FAC. *Quibus rebus cũ uos tantopere aduerſamini, quid aliud niſi cupidos uos eſſe ſignificatis noſtræ turpitudinis, dedecoris, infamiæ ſine ulla ueſtra, ſi ſaperetis, laude et dignitate? Nec minus hic quàm cæteris in locis, tuã requiro prudentiã, qui turpitudini regi eſſe dicas & infamiæ, ſi uectigal pendat. Vtrum infame & turpe regi? an populis? qui uelint regẽ uectigal pendere, quod nulla culpa, nullo regis uitio admittitur, id regi turpe, & inhoneſtũ argues? Turpitudo, & infamia eſt eius qui infert, nõ qui patitur aliquid indignũ.* LAV. *Dij te tuiq; ſimiles omnes omnibus malis exẽplis perdãt, ita præpoſterus es, ac uecors: qui (quod uix aſperrimi Stoicorũ audeãt) ais: dedecus turpitudinẽ, infamiã, nõ patientẽ, ſed facientẽ lædere. Si me uulneres, ſi torqueas, ſi trucides: nõ mea erit pœna, ſed tua. Itẽ ſi infames, ac dehoneſtes tua, nõ mea erit infamia, ac ignominia: ſicut ecõtrario laudatio, & gloria. Nã quod Ariſtoteles ait honorẽ eſſe in honorãte, nõ ita ſentiendũ eſt, quẽadmodũ uulgo dicitur, ut honor ſit honorãtis, nõ aũt honorati. Nam eſt utiq; honorati, ſed quòd eſt in manu & in arbitrio honorãtis, ut illũ tribuat.* Etenim qd magis à ſenſu cõmuni abhorrẽs? qd magis *reſpuãt aures? Quid à regis et populi uel oratiõe, uel opinione alienius? q̃ infamiã eius eſſe, qui illã inferat, nõ q patiatur iniuſte, & pro nihilo, proq; nõ male ducere, quãtacũq; ſe iactura, infamia, iniuria, affici, dũ ſciatſe illa dignũ: cũ ſoleat hoc ipſo acerbitas doloris ĩcreſcere, q̃ iniuſte patimur, ut apud Quintil.* Innocẽtia *opus eſt, ut miſerũ faciat dolor. Sicut ediuerſo decreſcere, quòd iuſte: ut in eodem loco apud eundem.* Neſcit *profecto, neſcit quantam patientiam parent mœrori, quantũ animo membriſq; rigoris inducat, quod patiaris agnoſcere.* Hoc *nihil ne cogitari quidem dici ue ſtultius poteſt, niſi quod ſequitur. Præcipue ei qui patitur, nõ liceat eã indignitatẽ iure repellere.* Dicit tamen patientem aliquid indignum.

Si non

Si non licet iure repellere, quo pacto indignitas eſt? & tamen quis eſt, qui infamiam, dedecus, turpitudinẽ, quæ iure ac merito patiatur, non propulſare ſtudeat? quæ à quocunq; illata, cũ grauia ſunt: tum uero ab his à quibus minime decuit. Ideoq; rex queritur, talia quædam à populis ſuis, quaſi ad hoc incumbentibus pati. Multa mihi ſuppeditaret oratio, ſi ſtolida hominis uerba exagitare pergam. FAC. *Fac igitur reges ſapienter & iuſte loqui, ac dicere quæ illis conuenientia & decora ſint, ſi uis laudem ex ſcriptis tuis aſſequi.* LAV. *Si non omnes reges ſapientes & iuſti fuerunt, quomodo omnes ſapiens & iuſta decet oratio? Licet hæc oratio, tam ſapiens & iuſta eſt, quàm tu iniquus, & fatuus.* FAC. *Quæ facta ſunt narrari oportet, quo ordine facta ſunt. Quid attinet hic de ordine loqui, tametſi nõ eodem ſemper quo geſta ſunt ordine narrantur? Quæ uere dicta ab hiſtorico, componi poſſunt?* LAV. *Egregiũ præceptũ, ut ſemper in orationibus mentiamur, quod quia tu ſemper facis, uel uoce, uel ſcriptis, reris id aut conſuetum, aut æquũ cæteris facere.* FAC. *Sed quis expectet à te regem moderatũ & iuſtum induci, qui ipſe immoderatus, præceps, inconſultusq; ſis? Expectemus ergo regem loquentẽ, quæ non dixit, mẽdacia loquentem abs te induci: qui ut conſtat mendaciſſimus es, cũ nec ullum delectum rerũ in oratione tu habeas. Ego uero delectũ habendum cenſeo, inter probos & improbos reges: qui apud te omnes ſunt probi, quod fieri nequit, & tamen, quod monſtri ſimile eſt, mendaces. Neq; enim poteſt quis dare, quo ipſe careat. Quomodo ergo das orationem mendaciſſimã regibus, nõ mendacibus? & ut tu fateris iuſtis ac ſapientibus? non magis, quàm ego digito poſſim cœlũ tangere.* LAV. *Scelerate, ut tuo ſimilis* Panhormitæ, *pro cœlo aliud ſcripſiſti, prioris ſyllabæ uocalem, pro tertia ultimam, licet docti nõ una, ſed duabus ſcribant, alij per æ, alij per œ ἀπὸ τοῦ κοῖλον. Vide uita peſſima*

Cælum. Cœlum. Culum.

quid.

quid facit? Nec ego deprehendiſſem, niſi trito ſermone, te cœlũ uelle dicere: at tu cũ cœlũ nominare uis, baratrũ nominaſti, locum profectò digito tuo dignũ, atq; adeo lingua, nam tuis digitis cum ſcripſiſti, & tuæ linguæ cũ protuliſti, adhæſit.

FINIS.

LIBER QVARTVS RECRIMINATIONVM LAVrentij Vallæ in Barptolomæum Facium, & Antonium Panhormitam, in quo reſpondet ad obiecta in mores, ac reliquos libros ſuos.

HAS, *ut ſpero, hiſtorias noſtras, & nonnihil præter hiſtorias ab infanda teterrimorũ accuſatorum calumnia defendimus: reliquũ eſt, ut quæ aduerſus cæteros libros meos, ac mores effuderunt, diluam: non ſeruato ipſorum (qui nullus eſt) ordine: nam nunc in mores, nec eos diſtincte ac diſpoſite, nunc in libros, atq; iterum in idem redeuntes inuehuntur. Tametſi quæ in uitam meam euomuerunt plus furoris habent, quàm roboris, uix digna, quibus reſpondeã: qualia uulgo à procacibus petulantibusq; in quemuis obblacterari ſolẽt, me imprudentem eſſe, qui nec alios, nec meipſum cognoſcam: impudentem, qui mihi nimis arrogem: temerariũ, qui alios carpam, & quæ ſunt id generis. Quorum quæ nixa eſſe aliquo teſtimonio uidebuntur, refellam. Et ante omnia ſatisfaciendũ illi loco, qui ſuperiori materiæ finitimus eſt ac præcipue coniunctus, & totius huius tragœdiæ fomes: de quo me promiſi dicturum, quòd Antonium Panhormitam uideor laceßiſſe, cauſamq; præbuiſſe, ut is in ſuperioribus magna, hic maxima ex*

Panhormitæ ſimultas.

parte ſuũ in me uirus euomeret. Nam & *teſtibus exquiſitum habeo, & ipſa quæ* Barptolemæo *ignota erat materia(ut poſtea oſtẽdam) indicat hunc pariter aduerſus me cum* Fatuo *ſcripſiſſe. Scribunt igitur.* FAC. *Quoties ego te uidi, legente* Antonio Panhormita *eruditiſſimo uiro* Liuium, *apud hunc excellentiſſimum regem noſtrum, cæteris qui aderant per ſummũ ſilentium audientibus, illum à te interpellari, & moleſtas diſputationes à te inferri, nec tempori certe, nec loco conſentaneas, ut ſæpe miratus ſim tam patientes eſſe regis aures, quin te ſublimem rapi, ac loris cædi, tanquam loquacem ac moleſtũ interpellatorem iuſſerit.* LAV. *Antequam accuſationi reſpondeo, quia ſe eruditiſſimum* Barptolemæi *uerbis* Antonius *appellat, oſtendam ex hoc ipſo loco, quàm ſit uterq; eruditus, & qui laudatur, & qui laudat.* Nam(*ut dixi*)*ambo ſcripſerũt.* Pri*mum te unde regatur, non habet: ſiue ſuperuacuũ eſt.* Deinde *inſuetum eſt apud oratores hiſtoricosq́; tale ſermonis genus, quoties ego uidi legente* Antonio, *à te illum interpellari: cum dicendum ſit:* Quoties *ego uidi* Antonium *legentẽ à te interpellari? De quo in elegãtijs præcepi.* Poſtremo, *quin pro, quòd non, poſitum eſt.* Reſpondeo *nunc accuſationi.* Miramini *quòd non iuſſus ſum rapi, & loris cædi, quia legentẽ interfatus ſum.* Et *quis hoc tempore legit? Certe ego, non tu* Antoni. *Centeſima lux eſt, ex quo ab rege ſibi aliquot libros prælegere iuſſus ſum:* Interq́; *legendum multa ab eo, multa ab alijs, uel magnis uiris, uel maioribus propoſita, ut tibi ſæpe contingebat, ſoluere ſoleo, multo quàm tu doctius, adeo quantum intelligere poſſumus, nihil illi iucũdius cadere ſolet, quàm quoties lectio cũ erudita aliqua quæſtione tranſigitur: ſiue ut aliquid diſcat, ſiue ut admirabile ingenium, quo nullum cognoui præſtantius, admirabilemq́; rerum copiam, quas expertus eſt, oſtendat.* Nihil *enim gratius apud optimas mentes eſt, quàm res egregias cum*

Quin.

gloria

gloria,uel diſcere,uel docere. Non *eſt igitur iniuſtum, non inſuetum,non regi,non mihi ipſi legenti moleſtum,aliquem au ditorum interfari.*His *ego de cauſis uoluntati regis, ſeu uolu= ptati,nonnunquam quum lectioni adſum,inſeruio.* Neque *uero uos improbiſſimi poteſtis, uſquecadeo tegere lumen ueritatis, quin illud per obſtantia erumpat.*Veſtra *oratio ſatis docet, quid de me ſapientiſſimus rex iudicarit, qui interpellantem, ſi uobis credimus odioſe ac moleſte,tamen patiēter audierit,tan= tum etiam non addidiſtis,etiam libenter.*Cuius *quod ſit de me iudicium,uel ille dies indicio eſt,cum ad eum ignorantem ſcri pſi, animal, quod ei dono datum eſſet, caſtorem eſſe.* Multi *enim multa dicebant, idq́; teſtimonijs probaui, ſicut aliquot antea annis de capite* Crocodili *feceram, quod* Panhormita *draconis, apud illum eſſe aſſeuerabat.*Velim *autem oratos, qui hæc legent, ne iactantiæ gratia iſta me loqui exiſtiment, ſed neceſſitate.* Non *enim inuidioſa eſt, de ſe laus, quæ nihil aliud quàm peſtiferæ infamiæ medicina eſt.* Planè *inquit cun= ctos,qui mecum ſunt,*Laurentius, *ut facundia, ſic ſcientia an= tecellit.*Quæ *uerba illuſtris uir* Simon Corellia Valētiæ *præ= ſes gratulabundus ad me detulit, cum in magno hominum cœtu eſſem: quare non eſt, quòd regium mihi nomen oppo= nas, quod cauſæ meæ fauorem, non odium parit. At cur non ſileo,ut cæteri faciunt?* Ego *uero facio, & quidem plus cæte= ris.*Nam *ſi nemo procerum quoties aliquid auditu dignū exco gitauit ſilet,isq́; ab rege auſcultatur:nec procerum modo,uerū etiam qualiumcunq;,quos tu pro tua conſuetudine ſolitos ſi= lere mentiris:quo tandem modo mihi ſilere integrum eſt,quem loqui cæteri cupiunt,rex inuitat,aduerſarius cogit?* Omittam *quàm ſæpe alij adhortati ſint, quid ſentiam,dicerem.* Referam *unam regis ex multis inuitationibus, itemq́; unā ex aduerſarij prouocationibus.*Et *quod ad primam partem attinet,repetam*

aliquãto altius, magis, ut ſpero, iucundã, quàm uerboſam nar rationem. Ferè *tertius annus agitur, cum die quodã ſubiratus, quòd à* Panhormita *(ut eſt malignus, & mordax) quibuſdã in uerſibus læſus eſſem, de quibus etiam poſtea dicam: me in regiã contuli aſſuiq; illi, ut ſolebat* Liuium *legenti, & caſu hæc inter cætera uerba:* Ire *in ſententiam pedibus, ſic exponenti, fa- uere pro uiribus & omni conatu.* Ego *nihil interfatus, loquen tem regem cum ijs qui affuerunt, imò adeo deum teſtor, quum finem legendi fecisset, negaui eam eſſe uerborum illorũ ſignifi cationem, & quænam eſſet ſubieci.* Aderat Senſius *quidam, uir non indoctus, mihi nondum cognitus, qui cum* Antonio, *cui no tiſsimus erat, ſe neſcire dicebat.* Ego *pro copia exemplorum quæ occurrebant, meam ſententiam tutari nitebar, quæ cõtro- uerſia, neſcio cuius interuentu, dirempta eſt.* Paucis *poſthoc die bus, & rex in expeditionem exiuit, &* Senſius Romam *miſsus eſt: ubi ſciſcitatus eruditos uiros, quum rediſſet apud me inge- nue ſe erraſſe confeſsus eſt, quòd diceret mecum ſentire doctos omnes quos interrogaſſet.* Igitur *proxima æſtate, cum* Anto- *nius illum apud* Liuium *locum legeret:* Octauo *fermè poſt da- mnationem anno,* M. Claudius Marcellus, & A. Valerius Le- *uinus conſules reduxerunt eum in urbem.* Sed *erat ueſte obſo- leta, capilloq; & barba * commiſſa, præ ſe ferens in uultu ha- bituq; inſignem memoriã ignominiæ acceptæ.* P. Veturius, & L. Licinius *cenſores eum tonderi, & ſqualorem deponere, & in ſenatum uenire, fungiq; alijs publicis muneribus coẽgerũt, ſed tum quoq; aut uerbo aſſentiebatur, aut pedibus in ſenten- tiã ibat, donec cognati eũ hominis cauſa* Marci Liuij Macati, *quum de fama eius ageretur, ſtantem coëgit in ſenatu ſententiã dicere.* Rex *non expectata expoſitione* Antonij, *ad me conuer- ſus:* Nũc, *inquit, planè intelligi poterit quid ſibi uelit ire in ſen tentiam pedibus.* Neſcio *utrum ſim in eo miratus magis memo riam*

Ire in ſentẽtiam pedibus.

Senſius.

Liu. loc. lib. 17.

* Promiſſa.

riam tam ueteris quæſtiunculæ,an diſcendi auiditatē. Tum An*tonius audacter confirmare opinionem ſuam,nec ipſe aliam dicere,& quem ego ſenſum aliàs protuliſſem,haud dubie falſum eſſe:tunc uniuerſi,cum antea tum poſt illius uerba, in me oculos intenderunt.* Rexq́; *in primis,& ſe ad audiendum,toto uultu in me,qui ad læuam eius eram,conuerſo compoſuit.* Hic *ego quid agerem?tacerē,aut inimico aſſentirer, & falſum ſentiēti, & me falſum ſentire dicenti,præſertim adeo peruerſo ac peruicaci?ut cum tanto iam tempore ueritatem quæſtionis,aut inuenire potuerit,aut inuenerit,cū tam audacter accuſet uera ſententem.* Reſpondi *itaq; præfatus,quodā uelut proœmio, quòd ideo rex(ad eum enim me conuerti)de ea re percontatus eſſet, quòd memoriæ ſuæ hæreret,aliquando inter nos de ipſa fuiſſe diſputatum,quæ diſputatio à me eſſet orta. Poſt hæc inquā noſtra iam cōtrouerſia ab optimis iudicibus finita eſt,* Cincio Ra*nucio alijsq́; nonnullis,ut Senſius,qui tunc interfuit,quiq́; nūc* Neapoli *eſt,mihi renunciauit.* Eſt *autem optime rex, hoc loco iſſe in ſententiam pedibus Salinatorem, in alterius ſententiam non uerbis,ſed pedibus iſſe.* Etenim *in ſenatu quoties dicebātur ſententiæ,quæ probari poſſent,fiebat diſceßio:hoc eſt,ſenatores diſcedere iubebantur in utram partem uolebant:utputa dicente conſule,qui aſſentiuntur ſententiæ* Fabij,*cōcedant in dextram partem:qui diſſentiunt,in ſiniſtram.* Atq; *ita quiſq; quā ſententiam probabat, in eius ſe partem pedibus conferebat.* Quod *probat Suetonius,qui in uita* Tyberij,*ait:Cum S.C.per diſceßionem fieret, tranſeuntem eum in alteram partē ſequutus eſt nemo.* Corneliusq́; Tacitus:Et *poſtquam diſceßionē cōſul permiſerat, pedibus in ſententiam eius iere, paucis exceptis.* Accipite *etiam ex ipſo Liuio,non alienum à noſtra quæſtione exemplum ex lib.* VII. Vbi *ſentētiam meam uobis peregero, tum quibus eadem placebunt, in dextram partem ta-*

Ire in ſententiā pedibus.

citi tranſibitis: quæ pars maior erit, eorum ſtabitur conſilio. Pauloq́; poſt: Agitedum in dextram partem pedibus tranſite, omnes tranſierunt. Quid plura exempla? Cũ Gellius hoc penè præcipiat, dicens: Quoſdam ſenatores opinione quorundã uocatos pedarios, quos praue nonnulli pedaneos uocant, quòd pedibus non uerbis ſententiam dicerent. Hac ego oratione Regẽ

Pedarius.

cæteroſq́; cum perſuaſiſſem, Panhormita, quo apertius imperitiam ſuam, pertinaciamq́; indicaret, unum tantum teſtimonium pro ſe attulit: Ex Quintiliani declamationibus edoctus id à cõterraneo ſuo quodã illius autoris ſtudioſo dicentis: Pedibus manibus iuimus in ſententiam neceſſitatis. Opinor, inquit, ambulabant manibus interdum, leuatis in altũ pedibus, aut pedibus ſimul & manibus ueluti quadrupedes. Hæc & huiuſmodi cauillatus ubi finem fecit, & rex cum reliquis in me oculis animoq́; conuerſus eſſet: loquebar autẽ ego literate, Antonius autẽ illiterate: debuerat inquam, quod boni aduocati eſt, Antonius infirmare teſtimonia mea, id eſt, ad ſuum intellectum exponere, ſed eum uidelicet excuſat, quòd infirmare aduerſarij teſtimonia, nõ ſolum boni aduocati eſt, ſed etiam bonæ cauſæ, qualis Antoniana non eſt. Ideoq́; à ſerijs ad ioca transfugit. At ego in eius teſtimonio oſtendam non eum ſenſum, quem uult ipſe eſſe, ſed meum. Quintilianus idcirco prius nominauit pedes, cum ferè priores nominentur manus, ut apud Terentium: Quem ego credo manibus, pedibuſq́;, obnixe omnia facturum. Et in eadem Andria: Ego Pamphile hoc tibi pro ſeruitio debeo, conari manibus pedibuſq́;, quòd prius eſt pedibus, quàm manibus in ſententiam ire. Imus autem in ſententiam manibus leuatis in ſublime: non in modum quadrupedum officio pedum fungentibus: Sed quomodo Xenophon ait, cum milites loco diſcedere non poſſent, iuſſi ſunt, qui ſententiã orantis probarent, manus tollere, quod inſtar erat itionis in ſententiã pedibus: quoniam

Pedes cur antequã manus nominarit.

Ire in ſen manibus.

pro

pro pedibus quibus itur, manibus fungebãtur. Atq; ut idem ex autore latino probem, ait Flauius Vopiſcus in Aureliani uita: Hæc interrogati pleriq; ſenatores ſententias dixerunt, quas longum eſt innectere. Deinde alijs manus porrigentibus, alijs pedibus in ſententiã euntibus, pleriſq; uero conſentientibus cõditum eſt S. conſultum. Et iterũ in eiuſdem uita: Pedibus in ſententiam tranſitum faciens, ac manum porrigens. Hoc modo *Quintilianus, inquit, de populo frequenti, qui ex omni cẽſu, & ætate conſtabat, cum fame laborarent, eos qui pedibus in ſententiam ire non poterant, manibus iſſe, quas porrigebant ad declarandam animi uoluntatem. Omnes mihi hæc loquuto planè aſſenſi ſunt, teſtatiq; idem fieri ſolere hoc tẽpore cũ alibi, tum uero in re militari.* Et *Antonius ut uictus, & dãnatus obticuit: cum reſpondere & appellare tam nequiret, quàm uellet. Atq; eo tacente addidi, quia de diſceßione dixi, dicam breuiter de diuiſione ſententiæ. Eſt in ſenatu ſententiæ diuiſio, quoties in ſententia plura continentur, ut tota, nec probari, nec improbari queat.* Ideoq; *iubetur in partes diuidi, ut de ſingulis conſultetur.* Hoc *ſi neget Antonius probabo, non exemplis modo, ſed etiam præceptis. Sub hæc quum ille ad conuicia erumperet,* Rex *utrunque ſilere iußit:* Hoc *eſt ad quod ego, rege uolente ac cauſam poſtulante, ut loquerer inductus ſum. Quod ſequitur, ad id me aduerſarius prouocauit.* Interrogatus Panhormita *à ſcholaſtico, quis ſenſus eſſet tertij illorũ quatuor apud* Iuuenalem *uerſuum:* Sententiæ diuiſio.

Locus Iuuenal. Saty. VII.

Arpinas alius Volſcorum in monte ſolebat
Poſcere mercedes alieno feſſus aratro,
Nodoſam poſthæc frangebat uertice uitem.
Si lentus pigra muniret caſtra dolabra.

Reſpõdit *Mariũ ſolitũ frangere uitẽ à uertice, hoc eſt, ab imò, cũ nodoſior erat ferro, quod dicitur dolabra.* Hac *reſpõſione,*

tanquam non contentus ſcholaſticus, fortè nobilem & genere & literis uirũ Franciſcum Salimbenum, idem illud interrogat. (ita enim ab utroq; poſt noſtrã controuerſiam accepi) tulitq;
Vitis. *longe diuerſum reſponſum, eſſe uitem apud Vegetium inſigne quo milites uerberarentur, quam ſententiam protinus ad Antonium ſcholaſticus detulit, ſed male præceptũ peius docuit, ſiue hic peius præcepit, quàm doceretur. Itaq; reſpondet ſe diligenter ueram ſententiã exquiſiturũ. Iubet poſt aliquot dies ad ſe redeat. Interea ſi doctior abire uelit, hanc rem cõmunicare cũ aliquot uetat. Quid ita? an ne ignoraſſe quod ignorauerat uideretur, imò uero ut ſciſſe, imò ut alios docuiſſe, imò ut, quod iucũdiſſimum erat, me imperitiæ argueret: idq; apud regẽ, atq; illam frequentiam procerum? Quòd ſi nunquã à natura ſua recedat falſò gloriandi, quid facturum credamus, ubi etiam ſpes eblandiatur, inimicum, & gloriæ ſuæ hoſtem hoc uelut laqueo ſtrangulandi? Igitur nõ procraſtinat, & cum primũ nactus eſt locum, ubi Faſcium conſulariũ fieret mentio, conuerſo in præ-*
Faſces ex qua arbore. *luſtrem uirum Egnigum Daualum, qui erat mihi ad ſiniſtram (nam rex ſedebat ad dextrã) quanam inquit ex arbore uirgæ faſcium erant? Ego etſi me præcipue illa percontatione peti uidebam, hæſitabũdus tacebam. Et Egnigus, quin ni ex granato? Nequaquam inquit Antonius, ſuſpenſoq; reſponſo, ut ignorantiæ confeſſionem à me exprimeret, oculiſq; hilaribus gaudium iam ſuum prodebat. Cum uniuerſi quid ſentirem, ut dicerem, tanquam ab aduerſario interrogatus, expectarent: ingenue me neſcire profeſſus ſum, nec unquã quod meminerim legiſſe, exiſtimare tamen pro locorum natura nunc ex hac, nunc ex illa ar-*
Sagmina. *bore eſſe, cuius generis eſt, qua legati utebãtur ſagmina, unde ſancti ſunt dicti, ut quibuſdam placet: licet aliqui illam eã herbam uelint eſſe. Neq; uero mihi ueniebat in mentem, ita Pliniũ reliquiſſe ſcriptum; Gaudet frigidis ſorbus, ſed etiam magis*

Betu

Betula Gallica. Hæc arbor mirabili candore & tenuitate, ter-ribilis magiſtratuum uirgis, eadē circulis flexilis. Et plautum qui nonnūquam Vlmeas uirgas uocat, quibus ſerui cæderētur, quodam loco lictores, id genus uirgarū nominat: ſed in ſeruo flagellando à domino, non autē magiſtratus iuſſu inquiens. Lictores duo, duo uiminei faſces uirgarum. Et ſiqua ſunt alia exempla. Tum Antonius, audita eſt, inquit, ſacra maieſtas, ex certa uirgæ illæ arbore fiebant: Hoc perquàm pauci, & prope nulli ſciunt, ac res imprimis digna ſcitu, uel propter hiſtoriarū notitiam, uel quia uerſus Iuuenalis eloquētiſſimi poëtæ, aliter nequeūt intelligi: quales plurimi alij ſunt, quos cum à nemine intelligi uiderem, multo labore deſudaui, ut intelligerē, & alios docerem: & cum multis ſibi uerbis feciſſet audaciam, prorſus quaſi de Laurentio uicto triumpharet, ſubiecit uerſus atq; exposuit inquiens: Ex uite uirgæ erant, hoc eſt ex ſarmentis, quæ ſunt uitium uirgæ: ex quibus faſces conſulares fiebāt, quibusq; delinquentes, qualis fuit Marius, uerberabantur, & alia plura. Vbi perorauit, & ſi uidebatur omnibus bene dixiſſe, tamen ſiue arbitrantes aliquid à me uerius dici poſſe, ſiue cupientes, ut aliquid reſponderem, ſaltem illi aſſenſurus, tanquam non habentes pro certo, niſi id ego confirmaſſem, in me omnes (& ego tum me ad reſpondendum parabam) conuerſi ſunt: miroq; cum ſilentio præſtolabantur, quid in contrarium (ita enim uidebar) dicturus eſſem. Atq; ego, abſurdum ſit, inquam, optime rex arbitrari uirgas faſcium conſularium ex ſarmentis fuiſſe, & faſces uitem uocari ſolitos, quaſi una uitis fuerit, aut ſpoliata ſarmentis, aut illis dependentibus: multoq; aliter figuratos in uetuſtis operibus cernimus, ueluti Romæ in arcu quodam. Hic me interpellans Antonius, ut qui ſibi iam timeret, quemq; prouocaſſe hoſtem, ſicut de Hectore Homerus ſcribit, quum ad ſingulare certamen fortiſſimum quemq; Græco-

Betula. Vlmus.

rum elicuiſſet, progreſſo in medium Aiace, iam pœniteret. Eſt inquit Romæ arcus quidam, ubi cõſul & lictores, cum faſcibus ſculpti uiſuntur: & fabulam aliam, ut me dicentẽ inhiberet ordiebatur. Ad quem ego quid tu plura de arcu, cuius ego tibi fui monſtrator? Tu'ne inquit mihi? Ego inquam tibi, & Leonardus Arctinus mihi, rediens in memoriã, paululum hæſit. Et rex reuertere, inquit, Laurenti ad faſces, & perage quod inſtitueris. Et ego: erat, inquam, optime rex inſigne cõſulatus non una uitis, aut unus ſarmentorum faſcis, ſed faſces duodecim ex quacunq;, ut reor, arbore auſim dicere, uite excepta: Nam uitis ipſa centurionis inſigne eſt. Illæ uirgæ conſuli præferebantur, hæc à centurione geſtabatur. Illis per lictores nuda terga damnatorum, ad palum deligatorũ cædebantur: hac centurio per ſe non certam, ſed quamcunq; ueſtiti corporis partem ſolutorum militum, qui deliquiſſent uerberabat. Et hoc eſt, quod Iuuenalis de uerberato Mario ait. Adeo quidem ut uitis, quæ difficile frãgitur, in illius etiam capite frangeretur. Multa dici poſſent, quare potius ad hæc electa ſit uitis, quàm aut fuſtis, aut uirga, aut flagellum. Sed malo teſtimonia proferre autorum, quòd uitis fuerit centurionis inſigne, & ſic Iuuenalem intelligendum. Lucanus ſeptimo de Scæua,

Vitis centurionum.

Ante feras Rhodani gentes, ibi ſanguine multo,
Promotus latiam longo gerit ordine uitem.

Hunc Scæuam & centurionem fuiſſe, & cõmentarij Cæſaris, & Valerius, & autores multi teſtantur. Plinius lib. XIIII. *Quid quòd inſerta caſtris, ſententiã rerũ imperiumq; cõtinet, centurionum in manu uitis: & opinio præmio tardos ordines ad lentas producit aquilas? Atq; etiam in delictis pœnæ ipſam honorat? Martius Iuriſconſultus digeſtorũ lib. quinquageſimo de re militari. Is qui Centurioni uolenti ſe caſtigare reſtiterit, ſi uitẽ tenuit, militiam mutat: ſi ex induſtria fregit, uel manum*

Centu

Centurioni intulit, capite punitur. Hæc cũ ab omnibus ſumma cum approbatione eſſent excepta, Antonius nihil hiſcere in cõ trariũ auſus eſt: Iamdudũ pœnitentiã in uultu præferens, quòd ante me laceßiſſet: nec tamen unq̃ cũ ſe offert uel minima occa- ſio, laceſſere omittit. I nũc & dic cur cum interloquar ſiue (ut ais) interpellẽ, quẽ ipſe, quem rex, quẽ cuncti qui adſunt nõ ta cere cõpellunt, niſi uelim in cõſpectu regis procerumq́; nõ ap- parere, idq́; inimici demerẽdi gratia: à quo, ſi hæ cauſæ nõ ſub- eſſent, optimo iure poſſem expetere ultionẽ, ꝙ inter legẽdum me ſæpe carpſißet ut alios multos: hoc, inquiens: neſciuit Leo- nardus, in hoc errauit Guarinus, hoc male tradidit Gaſparinus, Hoc ego docui Carolũ, hoc ignorat Laurẽtius. Aliquando cum in gratiã rediſſemus, & lecturus Liuiũ à me permulta docere- tur, adeſſemq́; legẽti fautor, ſemel apud infantẽ Petrũ, bis apud regẽ dixit, in ſacra ago, pro in ſacra facio lapſum eſſe Auriſpã: At quem uirum? Nempe & Siculum, & amicũ & præcepto- rem ſuum, de quo ille à conterraneo quodam, qui interfuerat edoctus literis, queſtus eſt. Cæterum abſentes rarius, me uero præſentem, etiã cũ familiares eſſemus, malignißime momordit: prius quidẽ clanculum, poſtea autẽ apertius. An ulciſci me non debui, uel propter uerſus, de quibus pauloante feci mentionem? Referam & hoc breuiter, ut qualis hic in me ſemper prouoca- tor extiterit intelligi poßit: quemadmodum Vergilius inquit: Accipe nũc Danaum inſidias, & crimine ab uno Diſce omnes. Ioãnes Carrapha ſtrenuus Decurio Neapolitanus, cum in ar- ce, quæ dicitur Capuana, imaginem regis armati, equoq́; inſi- dentis pingendam curaſſet, & circum eam quatuor uirtutes Iuſtitiam, Caritatemq́;, ſiue Largitatem, Prudentiam, ac Tem- perantiã, ſiue Fortitudinẽ (eſt enim ambigua pictura) à me cõtẽ dit, ut uerſus totidẽ facerem, ſingulos in ſingularũ libellis, quos manu tenebant, ſcribẽdos: addiditq́;, ut duos ſaltẽ eo biduo, qui

Auriſpa. Aeneid. ij. Carrapha.

ſuperio

ſuperioribus imaginibus iam prope abſolutis adſcriberentur. A pictore enim ſe deceptum, qui nõ præmonuiſſet ſcribere ſuperiores uerſus anteq̃ ad inferiores pingendas deſcẽderet imagines, ideoq́; tẽpus componendorũ uerſuũ ſpe ſua breuius eſſe: alioqui nõ ita cõmode poſtea ſcribi. Ego etſi febrire incipiebã, tamen me facturũ recepi, ac plus exſolui, q̃ promiſi. Tres enim uerſus Iuſtitiæ, Largitatis, Temperantiæ, eodẽ die ad hominem miſi, quos cũ pictor eſſet deſcripturus, & plurimi homines lectitarent (eſt enim locus ille totius urbis celeberrimus) Neſcio quo pacto Antonius audiuit, lectosq́;, mirum dictu, quantopere carpſit: deniq; hominẽ deterret ne uerſus impolitiſsimos egregie picturæ, atq; illi loco, quẽ ad ſuum et regis decus elegiſſet, inſcriberet. Iubet biduo expectare, & familia Carrapha, & caſtello Capuano, & regia pictura dignos ſe daturũ, itaq; octauo ab his uerbis die totidem ſuos tradit, nihildum me earũ rerum per ualetudinẽ reſciſcẽte. Eos uerſus Ioãnes ad me mittit, et iam cõualeſcebam, nõdum tamẽ domo prodire auſus, remq́; omnem geſtam exponit. Ego meos poſtridie abſoluo, ille ſuos ſeptẽ diebus ſerius, utriq; oſtẽduntur utriq; noſtrorũ ſuos defendere, alterius impugnare, ſui cuiq; fautores adeſſe. Scinditur incertũ ſtudia in cõtraria uulgus, ut in eodẽ loco Vergilius. At Ioannes, ut incertus quid ageret, utroſq; mittit ad regẽ, in expeditione agentem, uelut iudicẽ atq; arbitrũ. Is quoq; ne quem damnare uideretur, rem in medio reliquit: tantũ utroſq; cõmodos eſſe reſpondit. Seorſum autẽ meos (ita duo mihi ſecretarij retulerunt) plus ſucci habere confeſſus eſt: ex quo factũ eſt, ut neutri ſcriberẽtur, quos hic ego cæteris iudicandos ſubieci. Et ſi quis tales imagines alicubi pingere uelit, ut habeat utros eligat. In ſuis ille loquentes facit, aut lectores, quod & abſurdũ, & obſcurũ eſt: aut uirtutes, tanq̃ nõ de ſe, cũ tamẽ de ſe loquãtur. Ego uirtutes ipſas, nõ modo aperte loquẽtes de ſe ſingulas

lus,ſed etiam ita,ut uerſus in eum ordinem poßint redigi,quo pictor imagines pingere uelit: Iſtius nequeant à prudentia incipere:qui hi ſunt:

IVSTICIA.

Te bone rex ſequitur uictas Aſtræa per urbes. Verſus Panhormitæ.

CARITAS.

Te pietas & amor reddunt per ſecula notum.

PRVDENTIA.

Agnoſcit ſociatq; ſuum prudentia gnatum.

FORTITVDO.

Te dignum cœlo uirtus inuicta fatetur.

Hæ laudes,ut cætera taceam, niſi fallor,nihil habēt niſi uulgare,& quod ſingulis uirtutibus datur id omnibus dari poteſt. Quid mei? certe non tales,ut (quod dicebat Antonius) ad ſuos nihil ſint:quos in illum naturalem,quem dixi ordinem, redigo prudentia præpoſita.

PRVDENTIA.

Prima ego uirtutum peragunt mea iuſſa ſorores. Verſus Vallæ.

IVSTITIA.

Per me ſtat regis thronus & concordia plebis.

CARITAS, *ſeu* LARGITAS.

Celſius eſt dare noſtra,ſuum quàm reddere cuiq;.

TEMPERANTIA.

Corporis illecebras plus eſt,quàm uincere bella.

FORTITVDO.

In gēmis Adamas,in moribus ipſa triumpho.

Sed ut in his rex non tulit aperte ſentētiam,ſic in alijs pro me pronunciauit,cum pro alia,tum uero quia indecens ſit loquētem facere dormientem. Eſt enim ſignum quoddam marmoreum,quod quidam Parthenopes uirginis uolebant eſſe iacentis habitu,dormiētisq;:cui diſtichon epigramma iuſſi aliqui docti uiri Parthenopes ſignum.

ꝺi uiri facere ſumus,aliorum tacebo.Antonij hoc fuit:

Panhormita de Parthenope Vallæ.

Parthenope,multos bello uexata per annos.
Nunc opera Alphonſi parta iam pace quieſco.
Meum hoc,
Parthenope uirgo diuturno exercita Marte,
Martius Alphonſus dat,requieſce tibi.

Sumus etiã nũc de alio carmine ad marmoreã ſtatuã ſcribẽdo in cõtrouerſia,de quo nondum attinet facere mentionẽ,deniq; ipſius uerſus nuſq̃ uidẽtur inſcripti,cũ mei & pro Salamãchis Panhormi,& Gaietæ pro antiſtite Normãno,et Neapoli pro Caraciolo magno Seneſcallo apud auguſtißima tẽpla in marmore inciſi uiſantur.Hoc ideo dico,ꝙ nemunẽ præ ſe poẽtã du cit.Ex horũ uerſuum mẽtione redeo in memoriã illorũ, q nuper ab imperito quodam inſcripti ſunt ad marmoreã ſtatuam: capite inde afflicto (ut aiunt)Scipionis apud Traiectũ oppidũ iuxta Minturnas cis Lirim:ibi enim aiunt in uilla ſua Scipionẽ exceßiſſe è uita.Ab hac ego opinione cum homines reuocarem, quòd dicerem nec illũ habitũ,nec ibi uillam illius uiri fuiſſe,ſed apud Linternũ trans Lirim Vulturũq;,Antonius ſemper apud imperitos me in hoc errare prædicabat:in crypta quoq; Neapolitana,quòd negarẽ eam à Vergilio factã,ut uulgus ait,ſed à Tibullo.Ideo autẽ à Vergilio creditum,quia illic ſepultus eſt: item quòd in eodem loco negarem Poſilippũ eſſe,ubi Palepolis olim fuiſſet, & pro Palepoli dici Poſilippum:quod putant qui apud Liuium legunt,Palepolis fuit haud procul inde ubi Neapolis ſita eſt.Sed uillam dicerẽ eſſe,ut olim fuiſſet quæ in libris ſcribitur Paſilippus:& huius generis plura,in quibus ille mihi aduerſatur. Ex quo ſi non propter expectationem hominum, non propter iuſſum regis,non propter ipſius aduerſarij prouocationem, certe ut ſatisfacerem iræ meæ interloqui atq; interpellare debui,præſertim quòd nõ fuit fraudandus,nec autor

emenda

emendatione operis ſui, nec rex uero librorum intellectu. Sæpe enim ſynceritate carebat codex. Nonnũquam *male ipſe accipie bat lector: quorũ utrũq; cum emendarē, profecto & de autore atq; ſtudioſis bene merebar, & gratum rem admodũ regi cæteriſq; faciebam. At cur nõ alibi quàm in publico faciebam, inquies? cur non Antonium præmonebam? quaſi uero ad eũ ipſe docendi gratia ire debuerim: ueniſſet ad me, quæſiſſet, rogaſſet nemine audiente, nemine reſcituro. At non ferebat id eius ſtomachus.* Quid *meus hoc ſtomachus ferebat? diſcat ergo cũ rubore in aperto, quod domi diſcere noluit: aut deſinat inceſſere, ne inceſſatur.* Hoc *itaq; eſt quod* Panhormitæ *dolet, quod nunc illius uerbis* Fatuus *accuſat, dicēs.* Cantantem *in compitis nemo eſt qui interpellet, nemo qui maledictum arguat:* Tu *doctiſſimũ hominem, de ſerijs ac maximis rebus legentem, interrumpes? hoc apud multos Antonius ipſe conqueſtus eſt, ne poſſit negare ſe iſta, aut ſcripſiſſe, aut dictaſſe.* Nemo *inquis cantantem in compitis interpellat, & ſi nulla comparatio eſt inter eum qui ex ſuperiore libro clamitat, & eum qui inter confeſſores librum exponit: tamen non dicā me id aliquando uidiſſe, & circulatoribus fuiſſe reclamatũ: ſed Ciceronem ita ſcribere:* Poëta *ſi uerſu ſyllaba longior aut breuior fuerit exibilatur, explodi tur.* Tu *poëta non in ſyllaba tantum, ſed in uerſu toto peccās, non exploderis? non exibilaberis? nõ ſaltē te patieris admone ri? Athenis ſi orator in accentu peccaſſet, ab uniuerſo protinus cœtu corrigeretur: unde admiranda illa* Demoſthenis *aſtutia, qui in cauſa Cteſiphõtis interrogauit auditores, utrũ eis uideretur* Aeſchines *eſſe hoſpes* Alexādri, *an mercenarius* μίσθωτος *accētu, q eſſe debebat in ultima ſyllaba mutato in primā auditores tanq̄ non cõſulto peccantē, ut corrigerēt recto accētu dixerunt* μισθωτός *: tum* Demoſthenes *ad aduerſarium conuerſus, inquit: audis quæ dicuntur? quaſi illi non ipſum emendaſſent*

daſſent,ſed de Aeſchine, ut mercenario reſpondiſſent. Quod igitur in oratorē ex ſuperiore loco,& in medio foro de rebus maximis,& ad incolumitatem reipub. pertinentibus differētem cuilibet licuit,id in lectorem de uerbis autoris alicuius in cubiculo inter conſidentes agentem nemini docto licebit? Et addis: FAC. *Neſcis inepte,neſcis,aſtantis officium eſſe per ſilentium audire? Aut diſcere certe uis aut docere:ſi diſcere,ſilēdum eſt: ſi docere,ridiculus qui eum docere uelis, qui regem doceat.* LAV. *Ego uero non ſemper aſto,ſed ſæpe aßideo regi.* Verū *quis iſto modo niſi tu,hoc eſt* Fatuus,*argumentetur? Si diſcere,inquis,uolo,ſilere debeo:imò econtrario frequenter interrogare.* Vnde *Horatius* : Inter *cuncta leges & percontabere doctos.Quanquam ſtultum eſt dubitare, an nolim diſcere,ab eo quem reprehendo. Si docere uolo,ridiculus ſum:ita'ne regem,qui hoc ipſo quòd audiuit ac docetur,planè confitentem ſe non ſatis doctum eſſe, docere magnum eſt? ſi modo docere dicendus eſt qui male docet,ut poſtea oſtendam,etſi non ſolus hic eum docet:non eſt magna regiæ perſonæ dignitas cum literas ille diſcit,ſed cum fungitur regio munere.* Vter *quæſo ridiculus,tu an ego?* Nec *minus ridiculus es qui adijcis,* FAC. *Qui'ue ut illum doceas nihil poſtulet.* LAV. Non *ut illum recte,ſed ut barbare.* Nā *ſe dicere debebas:ſic ridicule ineptéq; loquutus es,quaſi illum aut ego docere uelim, aut rex uelit,ut doceam,& non potius ſe.Cuius rei fides eſt (ne de ſuperioribus loquar) poſtea uoluit à me doceri,ſibiq; ut legerē iniūxit.* Tu *tamen,ut opinor,non de rege, ſed de* Antonio *docendo agis,utens cornuto,ut aiunt, enthymemate. Atq; ego iſta duo cornua confregi nunc,etiam couellere uolui:conuelluntur enim quando probantur non eſſe contraria, & pariter negari poſſunt:quod ego facio,qui nec docere Antonium uolo,nec habeo diſcere.* Non'*ne tibi uideor in te,tāquam in* Acheloum *plus eſſe* Achelous.

quàm

quàm Hercules? Achcloo enim Hercules unum cornu euellit, tibi ego utrũq;. P A C. *Huius temerariæ loquacitatis, & intempe-ſtiuæ interpellationis tuæ, quomodo per imprudentiam peccares, admonere te ſaltem debuit reliqui conuentus taciturnitas. Quē-nam uides in toto conſeſſu & circũſtantium cœtu, niſi interro-gante rege, præter te unum lectorem interpellare? diſce igitur ex alijs modeſtus eſſe, atq; ubi maior te loquatur, ſilere diſce, & linguæ frenum adhibe.* L A V. *Sed certè hoc nunquã mihi con-cedes propter innatam arrogantiã tuã.* Fatue, *quomodo quis in-terpellat lectorem, ſi ab rege interrogetur?* Fatue, *quomodo in-terpellat, qui reſpondet, niſi multo magis regem interpellatorē uoces, qui interrogat?* Fatue, *quis non per ſe diſcet, ſi non ad-moneatur ab alio?* Fatue, *quomodo me hortaris ad coërcendam linguam, & tanquam non obtēperaturum caſtigas, cum tuum ſit officiũ aduerſariũ confutare, atq; conuincere, non tanquam con-uictũ admonere?* Fatue, *qui ais reliquos tacere, cum bis ter'ue aut ad ſummũ quater* Antonio *legenti affueris?* Fatue, *qui inquis, niſi rege interrogante.* Rex *me interrogat: & quem primùm, quã'ue potiſſimũ interrogabit? ita opinor inter ſenatores uelut conſul ſedet, ut rogare ſingulos ſententiam debeat. Semel data libertas ab eo eſt, quod quiſque illi, ut ſic dicam reipub. condu-cere exiſtimat, proloquendi.* Itáq; *nunc medici, nunc iuriſperiti, nunc militares uiri pro ſua quiſq; facultate, quoties dicendi ma-teria ſuccurrit, rege uolente, dicunt quod ſentiunt: & eis tum rex, tum lector ipſe reſpondet: & in longum altercatio & col-loquium tenditur. Scio me legente contigiſſe, ut decem interfuti ſint, & ego auditorem me, non lectorem præſtiterim: & tamen* Antonio *legente, qui de* Liuio *eruditius me diſſerere poſſit, nul-lum eorum eſſe qui ſolent adeſſe: ne liuor quidem atque mali-gnitas inficiari poſſit, ut ego potiſſimum loqui præbuerim, præ-ſertim ab omnibus expectatus, quoties aut ſyncera ſcriptura*

eſſet obſcura, aut emēdanda corrupta. Vbi tanta extitit Panhormitæ pertinacia, ut conuictus & condemnatus, tamen manus dare nollet, uel ob hoc, ne me ad imprimendum altius pectori ſuo mucronem compelleret. Inſtigat enim in ſe aduerſarium pertinacia & contumacia. Placat autem & propè erubeſcere cogit facilitas ac probitas. Quid dico manus dare? imò tanquam uictor uiciſſim inſultat, nec ſolum uerbo, ſed etiam ſcripto ſub hiſtrionis perſona, inquiens: Quidnam illud eſt? FAC. *Ô arrogantiſſimum hominē, auſus es profiteri apud regem dum legeretur, & apud quem regem, regem inquam ſummæ ſapientiæ ſummiq́; iudicij, te emendaturum omnes deprauationes quæ in operibus Liuij, librariorū uitio ceciderunt. Quod nec Aretinus, nec Guarinus, nec ante eorum ætatem Franciſcus Petrarcha, nec multi alij noſtræ ætatis doctiſſimi uiri corrigere auſi ſunt, id tu homo indocte corrigere audebis? Si corrigi liceret proprio arbitratu atq; iudicio, atque à te fieri intelligo: quot cenſes eſſe qui te aperte ſuperarent, à quibus ingenio, & eloquentia uinceris, qui pudore ac modeſtia id facere deſinunt? ſed neſcis adhuc (ut uideo) qua ratione textus corrigendi ſint. At ego illud oſtendam & gratis. Oportet enim in emendando aliquo deprauato, ut ſimilitudo & numerus literarum conueniat. Sed quid ego hæc ad te, qui cum nihil recte ſcias, omnia te rectiſſime tenere non ſolum putas, ſed etiam gloriaris?* LAV. *Fateor me ex animi ſententia gloriatum omnia rectiſſime tenere, Muſicam, Geometriā, Aſtronomiam, Medicinam, ius ciuile, græcas literas, & alia infinita: gloriatum item omnes mendas in Liuianis editionibus emendaturum: ſi in cæteris recte ac uerè loquutus es: ſin minus, tuo more mentitus calumniatusq́;. Ais me indoctum tu qui præter illa uerborum uitia, quæ in hoc loco ſuperius reprehendi, dixiſti, corrigi proprio arbitratu atque iudicio. Quis ò doctiſſime non ſuo arbitratu atq; iudicio corrigit, præter te, qui me*

Vallæ ſcientiæ.

corrigere uis non tuo, ſed Panhormitæ arbitratu? O Panhormita præceptor, quo pacto quis poteſt ſine ſuo iudicio libros corrigere? Ais hos multosq́; alios noſtræ ætatis id non eſſe auſos: Num protinus nulli? ſi nec hi nec alij multi auſi ſunt? Minime. Ergo nõ negas aliquos eſſe auſos. At nullos alios inquies dicere uolebas, imò dicere debebas indocte qui me tuo nomine appellas. Ais nullos eſſe auſos aut certe multos: cumq́; ijs Aretinũ, Guarinũ, Petrarcham, & quomodo tu corrigere me doces, & corrigendi legẽ tradis? hoc nihil aliud eſt, niſi nõ omnium correctionem reprehẽdere, ſed malam. Vides ut ueritas te etiam inuitum ad uera loquendum retorquet, ut tibi ipſe non cõſtas, ut contraria propoſito tuo loqueris: ut me non dehortaris à corrigendo, ſed magnopere adhortaris ad corrigendum? doces qua ratione libros corrigam: audio, ſi modo ratio iſta ſatis docet. Sed unde tu iſtud ſcis, qui nunquam expertus es, quod nemo facere eſt auſus, aut certè multi & doctiſſimi quiq́;? Quid mihi uitio uertis, ſi nondum ſcio quod audere non debeo exemplo doctiorum: nec ſcire poſſum quod expertus non ſum. Ais illos non fuiſſe corrigere auſos, unde id probas? Inſpexiſti illos Liuianos codices? negas? maligne ergo affirmas quod ignoras. At mẽdacem te mox teſtimonijs conuincam, prius ratione uolo. Nam ſi experiri noluiſſent ius, utrum emẽdare poſſent, ut non dicam eos ſi ita fuiſſet, dignos eſſe quos improbemus citius quàm ſequamur, nimirũ tu illos quales non fuerunt facis. Quis enim credat optimis uiris ac præſtantiſſimis ingenijs ad rem honeſtiſſimam defuiſſe animum, ut ſummos autores quaſi in patriã reſtituerent? ſi experti ſunt, falſo negas non fuiſſe auſos, cum eos iſto pacto facultas defecerit, non uoluntas. Neq; uero ego dico illis facultatem defuiſſe, ſed id te ſignificare oſtendo. Tu utrunq; defuiſſe ais, ego neutrum: & id minus, quod tu magis uis defuiſſe: & in hoc te magis, cum in utroq; mentiaris, eſſe mentitum, teſtimonio

Petrarcha. *eſt (ut ad teſtimonia ueniam) manus Petrarchæ: qui diligentiſſime codicem ſuum qui nunc Neapoli eſt, quemq; uterq; uidiſtis, emendare conatus eſt, in nonnullis emendationibus felix: in nonnullis lapſus: in nonnullis remedium ſe non inuenire confeſſus.*

Guarinus. *Teſtimonio eſt manus Guarini in Plinium de naturali hiſtoria. Quod opus cum ſciamus mendoſiſſimum, tamen totum uelut immenſum uaſtumq; ædificium reſarcire conatus eſt: & ſcriptis ad Marchionē Heſtenſem literis id ſe præſtitiſſe gloriatur, quod non minoris negocij eſt quàm Liuiū emendaſſe, in quo ipſo hunc elaboraſſe, cum alius tum filius ſuus Hieronymus illo patre di-*

Aretinus. *gnus affirmat. Teſtimonio eſt manus Leonardi Aretini, quæ in Liuio & in Cicerone alijsq; operibus oſtenditur. Teſtimonio eſt manus Caroli Cintij, Pogij, Flauij, aliorumq; multorum qui Florentiæ, ut audio, rogatu Cardinalis Columnæ, unà cum Leonardo Liuium quatenus potuerunt, emendarunt. Manus enim omnium cenſenda eſt, quod omnium conſenſu ſcribitur. Aiunt*

Poggius. *etiam Poggium dictitare ſe XL. iam annos in emendando Liuio, quum per alias occupationes licet, occupari. Teſtimonio deniq; eſt, O mirabilem confidentiam, manus ueſtra ac Iacobi Curli. Vos enim communiter codicem regium, quem dono ei uir primarius Coſmus medicus Florentia miſit, emendaſtis, dumtaxat de ſecundo bello punico, quod quàm rectè feciſtis, mox uidero: & poſtea non pudet ad me deterrendum, atque adeo ad infamandum negare id feciſſe quempiam peritorū: cum non modo illi, ſed & uos non imperitiſſimi feceritis: ut improbare factum meum nequeatis, niſi & illorum, quos laudatis, & ueſtrum ipſorum improbetis. Aut ſi uos cum illis improbari non uultis, ne me quidem improbare poſſitis. Quare ueſtra quoque confeſſione, ueſtroq; exemplo, uelitis nolitis, crimine temeritatis abſoluor, uiciſſimq; uos calumniæ conuinco. At multi ſunt qui me ingenio & eloquentia ſuperent, ut ita ſit, uos certè non*

non ueſtrum cæterorum ingenio & eloquio anteponatis, & ſi meo anteponitis. Quod an recte faciatis, nunc ſupereſt, ut inſpiciamus, & an unus ego, an uos tres etſi plures fuiſtis antecellueritis: idq́; in iſtis ipſis quos emendaſtis libris, etſi non affui legenti Antonio, niſi à ſecundo, ut opinor, ad exactum uſq; ſextũ: ultra quem progrediendum mihi non cenſeo, cum Antonius legendo non ultra progreſſus ſit: ne meam ingratus ſibi uendice laudem. Nec *me fugit ex hoc facto non modo tecum Antoniiq́ꝫ aſſertoribus rem mihi eſſe de palma doctrinæ, ingenij, eloquentiæ: uerum etiam cũ ijs quos & uos nominaſtis & ego: quosq́; nolim equidem à me offendi, non tamen ſic eis ſatisfacere debeo, ut dicam ab iniquis impoſitam hanc eſſe mihi neceßitatem, indigna enim ſit cauſæ dignitate talis ſatisfactio, quoniam in tam honeſtum opus certatim debemus incumbere. Certabo itaq; cum illis tanquam in palæſtra de laude & gloria: uobiſcum uero tanquam in acie de uita & libertate, quanquam de hac cauſa iam factum quoddam pro me contra Antonium præiudicium eſt. Siquidem* Egnigus *cuius habui ſuperius mentionem, referam autẽ hoc paucis, dedit* Antonio *ex primo libro belli punici locum illum emendandum. Ventum deinde ad multò anguſtiorẽ rupem, atq; ita rectis ac ſi iſtud ægre expeditus miles tentabundus manibusq́; retinens uirgulta ac ſtirpes, circa eminentes, demittere ſeſe poſſet.* Hunc *aiebat* Mediolani *à* Candido *uiro perdocto ad priſtinam ſynceritatem reductum, & ſe magni muneris loco edoctũ, ſed ea lege, ut neminem doceret.* Antonius *quanto acerrimo ſtudio potuit, ut qui ſciret ſibi cum inimico luctandum, (eſt enim ipſi* Candidus *inimicus, ut pleriq; boni) plus quindecim dies in eruenda ueritate ſe macerauit: at quid illi reſponderit neſcio.* In *regio codice cum* Fatuo *ac* Curlo *alijsq́; nonnullis ita correxit. Atq; ita rectam acſi iſtud ægre expeditus miles & reliqua.* Tra*didit mihi poſt (quàm autem poſtea, incertum habeo)* Egnigus

eundem locum emendandum, quem manu ſua ſcripſerat, præfatus à Candido, ne forte deterrerer, iam eſſe emendatum, & tradidit ueſperi. Poſtridie mane ad eum detuli multis locis emendatum: quorum primus erat ille ipſe, ut aiebat Candidi, atq; ita rectis ſaxis ut ægre: hactenus corruptio erat: uix inſpecta primæ lineæ ſcriptura, exclamat frequenti proceribus honeſtisq; hominibus regio conclaui, O admirabiliſſimum ingenium? Quid piget me pro defenſione innocētiæ meæ promere ueritatem? adiditq;, hunc nodum Antonius Panhormita nunquam potuit ſoluere. Ac feſtinus ad regem in alterum conclaue conſcendit, hoc uelut miraculum nūciaturus, & ut à multis accepi qui affuerunt penè eadem exclamatione orſus rem expoſuit, illumq; in eandem admirationem adduxit, quòd uitium libri nullidum, ut Candidus affirmabat, & ipſe cum alijs, tum uerò in Antonio proxime erat expertus emendatum, ego tam breui emendaſſem. In quo calumniam accuſatorum meorum cerni licet, qui aliorum exemplo, tanquam id non auſurum me ab hoc munere, etiam cum conuicio, deterrent. En Candidus auſus eſt, & feliciter auſus, quodq; magis mireris, aſſequutus, quod aſſequi Petrarcha non potuit, ut manus ipſius docet. Hic uos teterrimi Sycophātæ cōuenio: adeſt'ne ſimilitudo? conſtat numerus literarū in menda & emendatione? Quid igitur, tanquàm id à me non fiat, ſed procul aucupor ſcripturæ ueritatem, me inceſſitis? Talia quoq; erunt quæ ſequuntur. Aut ſicubi id non fiet, non reprehenſione dignū erit: ſed maiore miraculo. Sed iam omniū emendationū claſſem è portu emittamus: hanc quam emiſimus ſpeculatoriā nauim, ſuo ordini redituri.

LAVRENTII VALLAE EMEN*dationes ſex Librorum Ti. Liuij de Secundo bello Punico: Et primo in Lib. 1. ut ſit huius Libri Cap. 11.*

GENER *inde ob altam indolem aſcitus, & quia gener erat factionis barchinæ, opibusq; apud milites plebéq; plus quàm modicæ erant, haud ſanè uoluntate principum imperio poſitus.*] Ego *ſic reor emendandũ: ut pro gener erat, ponatur genere erat: ꝓ opibusq;, opibus quæ: pro imperio poſitus, imperio potitus. Deinde breui effecit, ut pater in ſe minimũ monumentum ad fauorẽ conciliandum eſſet.*] Credo *monumentum eſſe ſcribendum. Nec tuto eos adituros inter tot tam effrenatorũ gentiũ arma.*] Vos *emendaſtis effrenatarum, ego efferatarum emendo. Sed interiora tuendo, minorem in diem urbẽ Saguntini faciunt.*] Credo *legendũ in dies, ut in elegãtijs.*

Turris diu quaſſata prociderat, perq; ruinã eius cohors Pœnorum impetu facto, cum ſignũ imperator dediſſet, nudatam ſtationibus cuſtodijsq; ſolitis hoſtium eſſe urbem, non cunctandum in tali occaſione ratus Annibal, *totis uiribus aggreſſus urbem momento cepit.*] Credo *legendum imperatori. Partitis diuidendisq; reliquijs prædæ.*] Credo *diuenditis. Deinde, Cura humani ingenij, cũ quidnã id eſſet quod reſpicere uetitus eſſet, agitante animo temperare animo nequiſſe eum.*] Vos *emendaſtis temperare animum.* Ego *reor ſic emendandum: agitaret animo temperare omnino. Qui tumultus repens poſtquã eſt* Ro*mam perlatus, & punicũ inſuper gallicum bellum auctũ patres acceperunt.*] Ita *ſcriptum eſt in codice regis, quod emẽdare debueratis, punicum ſupra gallicum: uel punicum inſuper gallico.*

Et ipſi traijci exercitum, leuariq; quamprimum regionem ſuam tantam omnium urgente turba cupiebant.] Legendum *eſt*

Z 4 *tanta*

tanta hominū. Ibi raptim *cæſa materia, ratesq́; fabricatæ, in quibus uiriq́; & alia onera traijcerentur.*] Vos ſic emendatis, *equi uiriq́;: quaſi conſuetū ſit equos uiris anteponi.* Ego uel non emendandū reor, perinde ac ſi ſcriberetur, in quibus & uiri & alia onera, uel ſic emendandum: in quibus equiq́; & alia onera: uel, uiri equiq́; & alia onera. Vt *quēq; timentem altitudinem deſtitueret, uado impetu ipſo fluminis in alteram ripā rapiente.*] Credo deſtituerat. Neq; *ante Hiſpania exceßiſſe quàm omnes gentes, quæ & terras, quas duo diuerſa maria amplectuntur, Carthaginienſiū eſſe.*] Sic reor emendandū, *terræ & Carthaginienſiū eſſent*: item nō relatiue, ſed copulatiue ſcribi debere què, perinde acſi dicatur, omnes & gentes & terræ. Nūc po*ſteaquā multo maiorem partem itineris emenſam cernant.* Pyreneum *ſaltū inter ferociſsimas gentes ſuperatū*, Rhodanū *iam tum amnē, tot milibus* Gallorum *prohibentibus, domita etiā fluminis ui, traiectum, in conſpectu* Alpes *habeant.*] Legendū credo, Rhodanum *tantum amnē.* Ambigebant *fratres, maior &*
*Brancus. *qui prius imperitauerat* *Brancus *nomine, minor erat fratre & cœtu iuniorū qui iure minus, qui plus poterat pellebatur.*] Vos ſic emendaſtis, dictionem *iure* deleſtis rubra ſiue uiolatia linea, addidiſtisq́; alias dictiones ſic: *qui minor ab eo qui plus poterat pellebatur.* O' Lippi, ò alijs, quæ uobis multa eſt, lippitudinē exprobrantes: eſt'ne iſtud ſeruare ſimilitudinem, ſeruare numerum literarum in coniectanda ſcripturæ ueritate, alias dictiones eximere, alias adijcere? Videte quanto id à me ſyncerius cuſtoditur.
*Braneus. *Ambigebant fratres maior & qui prius imperitarat* *Brancus *nomine, minore à fratre & cœtu iuniorum qui (uel quia) iure minus ui plus poterat pellebatur.* Homines *intonſi & inculti, animalia inanimaliaq́; omnia rigentia gelu:*] ſic uos. At debuiſtis mutare iſtud inanimalia, quod non reperitur, in id, quod conſuetum eſt, inanima. Deinde *poſtquā interrumpi agmen uidit,*

pericu

periculumq́; eſſe exutum impedimentis exercitum, nequicquam incolumem traduxiſſet: decurrit ex ſuperiore loco: & cum impetu ipſo fudiſſet hoſtem, equis quoque tumultum auxit: ſed is tumultus momento temporis, poſtquam liberata itinera montanorum fuga erant, ſedatur.] Vos *mutaſtis unam tantum dictionem, equumq́; indocte pro equis ponentes, cum fuerit ponendum ſuis*. Præterea *ſic mutandum periculumq́; ne exutum impedimentis exercitum nequicquam incolumem traduxiſſet*.

Caſtellum inde quod caput eius regionis erat uicosq́; circũiectos capit, ut captiuo à pecoribus per triduũ exercitum aluit. Et *quia nec montanis primo perculſis, nec loca magnopere impediebantur aliquantulum eo triduo uiæ confecit*.] Hic uos *nihil aliud quàm loca mutaſtis in locis*. Ego *uero ſic*: Et *captiuorũ pecoribus per triduum exercitũ aluit*. Et *quia nec montanis prælio perculſis, nec loco magnopere impediebantur &c*. Annibal *nec temere credendũ nec aſpernãdos, ne repudiati hoſtes aperte fierent, benigne cũ reſpondiſſet*.] *Credo legendum nec temere credendo nec aſpernando eos ne &c*. In *eos uerſa peditum acies, haud dubium fecit quin niſi firmata extrema agminis fuiſſent, ingens in eo ſaltu accipienda clades fuerat*.] Emendare *debuiſtis fuerit*. Inde *montani pauciores iam & latrocinij magis quàm belli more concurſabant, modo in primum, modo in nouiſſimum agmẽ, ut cuiq; aut locus aut opportunitatem daret, aut progreßi morati'ue aliquam occaſionem feciſſent*.] Vos *emendatis: prout cuique aut locus aut opportunitas apud eos erat, cum nihil ſit mutandum niſi delendo ex tribus aut, ſecundum: ſic, ut cuiq; aut locus opportunitatem daret*. Ventum *deinde ad multo anguſtiorem rupem, atque ita rectis acſi iſtud ægre expeditus miles tentabundus manibusq́; retinens uirgulta ac ſtirpes circa eminentes demittere ſeſe poſſet*.] Vos, *ut dixi, emendaſtis, atq; ita, rectam acſi iſtud*. Ego *ſic*, Atq; *ita rectis ſa-*

xis ut ægre &c. Natura *locus iam ante præceps recenti la-pſu terræ impeditus, dum ille admodum altitudinem abruptus erat.*] Vos emendatis, *dum mutantes in tum.* Ego *ſic: lapſu terræ in pedum mille admodum altitudinem abruptus erat.* Mo*li nec peraltæ.*] Prealtæ *ſcribendum eſt.* Itaq; *in læui tantū*

* necabantur. *glacie tabidáq; niue uolutabantur, iumenta * ſecabantur, interdū etiam infima ingrediētia niuem.*] Mutaſtis *infima in ſemita quaſi ſolum iumentorum ſemita ſecaretur.* Legendum *eſt infimam ingredientia niuem.* Decem *milia equitum in* Italiam *adducta magis affluxiſſe uerißimum eſt.*] Credo *legendum uerißimile eſt.* Quid *enim adhortari refert, aut eos equites qui equitatum hoſtium ad* Rhodanum *flumen ægre uiciſſent, aut has legiones quibus, hunc hoſtem fugiētem ſequutus.*] Vos *pro ægre ſubſtituiſtis audacter, ego autem egregie: uere audacter, non egregie emendantes: ego egregie, non audacter.* Cum *ad unum omnes ferrum pugnamq; poſcerent, & deiecta eſſet in id ſors, ſe quiſque cum optabat quem fortuna in id certamen legeret: & cuiuſque ſors exciderat alacer inter gratulantes gaudio exultans cum ſui moris tripudijs arma capiebat.*] Scribendum *eſt, ut cuiuſq;, uel & ut cuiuſq; ſors exierat.* An *me in prætorio patris clarißimi imperatoris probe notum certe educatū, domitorem* Hiſpaniæ, Galliæq; *uictorē.* Scribendū *opinor, propè natum, quod probat locus ille libri decimi.* Sed *cum* Annibale *propè nato in prætorio fortißimi ducis, alitoq; atque educato inter arma.* Ne *tranſieris* Iberum, *ne quid tibi rei ſit cum* Saguntinis: *ad* Iberū *eſt* Saguntum: *nuſquā te ueſtigio moueaṙis.*] Vos *mutaſtis è ueſtigio mouèris.* Ego, *nuſquā te ueſtigio mòueris accentu in antepenultima, ut ſit uerbi actiui ſubiunctiuum, non paßiui indicatiuum.* Nullum *contentum ad uincendū homini à dijs immortalibus acrius datum eſſe.*] Credo *ſcribēdum, nullū incitamentū.* Quibus *procuratis* Scipio *cū equitatu iaculatori*

latoribusq; expeditis profectus ad caſtra hoſtium, ex quo pro= pinquo copias quãtæ, & cuius generis eſſent, ſpeculãdas obuius fit Annibali.] *Petrarcha emendauit, ex loco propinquo*. *Vos emendare omiſiſtis: quod ſic fuit emendandum, exq; propinquo.* Legitur ex colle prop.

Manilius equidem de filio uirũ eſſe, quod & plures tradidere autores, ſecundum fama optinuit.] *Vos emendatis Mumius pro Manilius ponentes, ego ſeruum pro ſecundũ. Nam ſeruus fertur Scipionẽ ab hoſtibus eripuiſſe, filius à pluribus autoribus tradi= tur.* Legitur Manlius nõ Manilius.

In quarta uigilia noctis inſequẽtis tacito agmine profectus ad T*rebiam pluuiã iam loca altiora locusq; impeditiores equi= tes caſtra locat.*] *Vos tollitis iam: ego pro iam ſubſtituo in: pro locus, colles: pro equites, equiti.* *Delige cẽtenos uiros ex omni pedite equiteq; cum uiribus ad me uigilia prima uenias. Nũc cor pora curare tempus eſt.*] *Ego uiribus reor mutari debere in quibus.* *Cæteris ducibus peditum equitumq; præceptum, ut præhendere omnes iuberent armatos deinde inſtratisq; equis ſignum expectare.*] *Cur in codice regio nõ emendaſtis prande= re pro præhendere?* *Poſtremo omnes copias ad deſtinatum iam ante conſilio, auidus certaminis eduxit.*] *Vos conſilio muta= ſtis in conſiliũ quaſi ad conſilium, non ad locum cõſilio deſtina= tum ierit.*] *Cum ſic dicatur ſubſtantiue deſtinatum ut propin= quum: quale fuit illud ſuperius exq; propinquo ſpeculandas co= pias.* *Tunc utiq; egreſſis rigere omnibus corpora, ut uix ar= morum tenendorum potẽtia eſſet, & ſimilitudine: & proceden= te iam die fame etiam deficere.*] *Credo ſic legendum: potentia eſſent & laßitudine, uel & ſimul procedente &c.* *Duodeui= ginti milia* Romani *erant: ſocium nominis latini uiginti, auxilia præter Cenomanorũ.*] *Vos emẽdaſtis præter cũ fuerit emendan dũ præterea.* *Pedeſtris pugna par animis magis quàm uiribus erat: quarecentis Pœnus pauloante curatis corporibus in mediũ attulerat.*] *Vos emendaſtis quam recentis: cum fuerit emendan= dum,*

dum, quia recentis Pœnus *hoc eſt Annibal,uel quas recētis pro recentes* Pœnus,*id eſt,milites pœni.* Extemplo *haud dubiam facere fidem quoq; additus terror* Romanis,*ut fuſa auxilia ſua uiderunt.*] Vos *mutatis quoq; in eſtq;, ego tantū locum muto ſic,additus quoq; terror.* *Cæterum ne hyberna quidem* Romanis *quieta erāt, uagantibus paßim* Numidis *equitibus:equeq; his impeditiora erant* Celtiberis *Luſitaniſq;.*] Vos *emendatis æqueq; tantummodo adiecta diphthongo, cum ſic fuerit emendandum, & quæq;.* *Omnes igitur clauſi undiq; commeatus erant,niſi quos* Pado *naues ſubuehere temporium prope* Placentiam *fuit,& opere magno munitum & ualido munitū præſidio.*] Vos *nihil aliud quàm dempſiſtis illud t, ut* Emporium *tantum eſſet,nō intelligentes literam illam ad præcedentem pertinere dictionem, uel quia figuræ maiuſculæ erat, fuiſſe apicem cum litera coniunctum, ſcriptumq; reliquiſſe autorem ſubueherent.* Præterea *munitum quia iteratum eſt, mutaſtis in firmatum, ego muto in militum.* *Deinde ut tandem agitando ſeſe mouere ac recipere animos, & raris locis fieri cœptus eſt ignis, ad alienam quiſque opem tendere.*] Vos *(quaſi mendoſa ſcriptura ſit) mutaſtis recipere,in recepere,opinantes eſſe præteriti temporis mouere, cum ſit infinitum: aut referendum ad illud cœptus eſt: ut ſit ſeſe mouere ac recipere animos cœptum eſt,aut accipiendū pro mouebant.* Ite nunc,& *me reprehendite tanquā neſcientem tali infinitiuo uti, qui uos hoc ipſum doceo.* Taceo *mille in locis ueſtrum in orthographia errorem.* *Pugna raro ulla magis ea:& cum utriuſq; partis pernicie clarior fuiſſet,ſi extendi ea dies in longum ſpatium quiuiſſet.*] Vos *tol litis ea:ego muto in ſæua:opinor enim s quæ ultima eſt in magis feciſſe,ut ſequens s excideret, ſicut factum eſt in illo ſuperiore, rectis ac ſi iſtud,pro rectis ſaxis.* Præterea *mutaſtis quiuiſſet in ſuiſſet:quia quidam codices habent ſi extendi eam.* Si *uero ſcribendum*

bendum eſt ea dies,ut eſt apud codices alios,nihil iſta mutatione opus eſt. Poſtquam *perditas res amiſſaq́; caſtra accepit, iter ad mare conuertit, haud procul* Terracone *claſsi.m. nauales'q; ſocios uagas palantesq́; per agros (quod ferme fit, ut ſecundæ res negligētiā creent) equite paßim dimiſſo,cū magna cæde,ma iore fuga ad naues compellit.]* Vos *emendaſtis pro claßi claſsis ſupraq́; ſcripſiſtis minutis literis has duas dictiones,ubi erat: quaſi ſic obſcure loquatur* Liuius*:ut duo uerba ſubaudiri oporteat,cum ſic emendandum eſſet,claßicos milites.*

IN SECVNDO LIBRO EMENDATA.

SEcundus *liber ſic incipit.* Iam *uero appetebat quæ* Annibal *ex hybernis metuit:& neq; eo qui iam ante conatus trāſcendere* Appenninū *intolerandis frigoribus,& ingenti periculo moratus ac metu.]* Vos *tanquā appetebat actiuum ſit & non abſolutum,pro eo quod eſt appropinquabat, ſiue incipiebat ſic emendaſtis.*Iam *uero appetebat quæ* Annibal *ex hybernis quæ & metuit,nec hoc amplius.* Petrarcha *ſic.* Iam *uero appetebat quæ* Annibal *ex hybernis metuit:ut neque eo qui ante conatus tranſcendere* Appenninum,*& cum ingenti periculo moratus ac metu.* Hæc *ſi quis leget non habens in promptu* Liuiū *uolo ſciat* Annibalem *ante conatum fuiſſe ex* Gallia Ciſalpina, *ubi ſe parū credebat tuto moraturum, tranſcendere* Appenninum *: ſed fœdis cœli tempeſtatibus repulſum, & interea ſæpe eiſdem* Gallis *inſidiantibus in ultimum diſcrimen adductum.*Hunc locum Poggius *ad quem* Antonius *&* Barptolemæus *ſuas in me inuectiuas miſerant, cum ſuperioribus diebus has emendationes oſtenderem, dixit aliquot iam annis* Florentiæ *ſic emendaſſe unà cum* Leonardo *&* Carolo Aretinis. Iam *uere appetebat cum* Annibal *ex hybernis mouit : cætera negabat egere correctionis : ſicut illum communem mihi cum* Candido *locum, & alia multa, quòd uellet ſic accipi, neque eo metu qui pro quo iam ante conatus* Appeto.

conatus

*conatus erat. Solere nanq; Liuium dure ac ſcabre loqui. Ego etſi magis Liuij quàm meam uicem doleam, tamen nihil dixi, niſi ut ad reliqua pergeret. Cuius quàm docta ſit expoſitio & quàm uera de Liuio opinio docti iudicent. Ego ſic lego. Iam uer appetebat, quum Annibal ex hybernis mouit: & nequicquã ante conatus tranſcendere &c. Dum conſul placandis Romæ diſtrahendoq; delectu operam dat: Annibal ex hybernis profectus.] Vos ſic emendatis, dum conſul placandis dijs Romæ diſtrahendoq; delectu, neſcientes, diſtrahẽdo duo uerba eſſe: dis quod ferè ueteres non gemino ij ſcribebant: & * trahendo, id eſt, differendo: Nam diſtrahere delectum nuſquã legimus, palàm ergo eſt, quomodo emendare debuiſtis. Senatũ prætores per dies aliquot ab ortu ad occidentem ſolem in curia retinent.] Opinor autorẽ ab orto ſcriptum reliquiſſe, id eſt ab orto ſole, idq; aliquos ueſtri ſimiles mutaſſe. Tibur quo die ad conueniendum edixerat nouis militibus uenit, inde Præneſte aduerſis militibus in uiã latinam eſt regreſſus: unde itineribus ſumma cum cura exploratis ad hoſtem ducit.] Vos emendatis inde præneſte uerſis itineribus: ego trãſuerſis tramitibus. Sed ubi aperta omnia apud hoſtes, nec caſtra ullo tumultu mota uidet, increpans quidem uictos: tandẽ quos martios animos Romanis debellatumq; & conceſſum. Quod quis propalandæ uirtute ac gloria eſſet in caſtra redijt. Cæterum tacita cura animum incenſum.] Vos emendatis propalandæ, quod uocabulum non reperitur à palàm, neq; ut opinor à pala, ſed à palus li, ut propalare uineam apud Lucium Columellam: & incenſum inceßit. Ego ſic. Increpans quidem uictos tandem martios animos Romanorum: quia debellatũ atq; cõceſſum ei propalam de uirtute ac gloria eſſet in caſtra redijt. Cæterum tacita cura animum incenſus &c. Vel quia quidam codices habent increpans uictos, quid tandem ſic? Quod tandẽ pro martios animos, Romanis debellatum'ne & conceſſum propalam de*

*habendo. Propalare.

lum de uirtute & gloria eſſet. Sed uir ac uerè Romanus, *quo die eum dictatorem ex autoritate patrum iuſſuq́; populi dictum*, Veios *allatum eſt: cum eſſet ſatis alium ianiculum, ubi ſedens proſpectaret hoſtem, deſcendit in equum.*] Vos, *ſic.* Veios *allatum eſſet* S. C. *ſtatim uenit ianiculum, ubi ſedens, quaſi uenit ianiculum poßit dici, ſicut uenit homo* Romam*: ſed nihil ex ſententia intelligitis, quam uobis aperiam, alium mutato in altum, nam ianiculum non maſculini generis eſt, ſed neutri.* Exprobrabant Fabio Maximo*, qui cunctaretur, iactantes* Camillum *qui ſimul ac dictatorem ſe factum accepit (ſatis altum eſt ianiculum unde ſedens proſpectaret hoſtem* Gallum*)* *ſic nunc è montibus* Fabius *hoſtem* Pœnum *(eſtq́; parentheſis) non hoc ille fecit, ſed in equum planumq́; deſcendit.* Quo *repente diſcurſu, haud ſecus quàm ſyluis montibuſq́; accenſis omnia circum uirgulta ardere: carptim quærit atq; ratio, excitans flammam hominum paßim diſcurrentium ſpeciem præbebat.*] Vos *ſic emendatis, ardere cœperunt, excitatáq́; flamma: in quo grammaticæ ratio non conſtat.* Ego *accipio ardere pro ardebat, ut intelligatis mihi non uobis hoc genus ſermonis notius: emendoq́; ſequentia, capitumq́; inequitatio excitans flammam.*Erant *enim boues, quorum capita alligatæ cornibus faces, dolore fatigabant.* Vt *plus conſilio quàm fortunæ confidat, & ſe potius ducem quàm Sempronium* Flaminiumq́; *imitetur: ne nihil actum eſſe cenſeret extracta propè æſtate per ludificationē hoſtis: media quoq; plus interdū quippe quàm mouēdo atq; agendo proficere.*] Vos *ſuſtuliſtis media.*Ego *ſic emēdo.* Medici *quoq; plus interdū quiete quàm mouēdo atq; agendo pficere.* Vel, *medicos plus interdū quiete quàm mouēdo atq; agēdo proficere.* Quod *etiam probat* Hippocrates. Hunc *quoq; locū* Poggius *cum non admitteret, ut probe correctum: ego dedignatus expectare de reliquis iudicium hominis, qui nihil niſi quod ipſe*

inueniſſet

inueniſſet bene inuentum iudicaret: eũ ualere iuſsi, non ita magni referre exiſtimãs in literarũ ſenatu, ſi unus, & is pro ſua dignitate retinenda, album mihi calculum nõ dediſſet. Nam *cæteri omnes, qui liberi æmulatione & inuidia erant, hæc uniuerſa ſummopere comprobarunt. Quorum unus fuit: ille ipſe cuius memini. Cardinalis* Columna*, uir non minus ingenio moribusq́;, quàm genere nobilis: qui has pleraſq; emendationes ſuo codici addi à me mea manu uoluit.* Hæc *ideo dixi, ut intelligar à nemine fuiſſe hac in re inuenienda adiutus,* Et *cum uniuerſi adniſos lato agmine, & nonnullis ſimul uenientibus haud ſanè intrabiles eſſent, in latus paßim naues egerunt.*] *Sic emendandum puto, & cum diuerſi ac diuiſo late agmine à tam multis ſimul uenientibus haud ſanè penetrabiles eſſent, in littus paßim naues egerunt.* *Cæterum omnes incenſum eſt, nec continentis modo periectas horas prætereuecta, ſed in* Ebuſum *inſulam tranſmiſſum.*] Vos *mutatis periectas in periunctas:*Ego in *,piectas, hoc eſt prominentes.* Eo *uinculo* Hiſpaniam *uir unus ſolerti magis quàm fideli conſilio ex ſocietate, duxerat Sagunti nobilis* Hiſpanus *ſidus ante* Pœnis *? tum(qualia plerunq; faciunt barbarorum ingenia) cum fortuna mutauerat fidem.*] Vos *ita mutaſtis (cum dico mutaſtis, erraſſe uos aio, atq; induxiſſe)* Mut*aſtis autem, facientes ex binis dictionibus ſingulas, de ex ſocietate exſoluendam: de dux erat, duxerat.* Ego *ſic, conſilio exſoluit:*
Acedux. Eſtq́; *finis ſuperioris ſententiæ.* Tum *ſequitur altera. Acedux erat Sagunti nobilis* Hiſpanus*. Siquidem Acedux nomen hominis eſt, ut in ſequentibus patet.* Conuenerat *inter duces* Romanos Pœnũq́;*, ut quæ pars prius reciperet quàm daret argenti pondo bina & ſex libras in milites præſtaret* CCXLVII. *cum plures* Romanus *quàm* Pœnus *recepiſſet argentũq́; pro eis debitũ ſæpe &c.*] Vos *mutatis prius in plus, ego in plures, & milites in militẽ, & ſex libras in ſelibras, id eſt in ſingulas libras cũ*
dimidiata

dimidiata,ut ſemodius unus modius eſt et dimidiatus,& ſeſcunx uncia et media. Annibal pro Geryonis mœnibus,cuius urbis captæ atq; incenſæ à ſe in uſum horreorũ pauca legi,qua erat tecta,inſtitui ſenſerant,inde frumentatũ duas exercitus partes mittebat.] Vos ſic.*Pauca reliquerat tecta* qđ ego nõ damno: *quodq; ego per me animaduerteram:id ſi uos nõ cõceditis,nec ipſe concedam uobis iſtud uos inueniſſe,ſed aut è libro aut ex homine didiciſſe:& alioqui altius ipſe & plura q̃ uos emẽdaui ſic:in uſum horreorũ ſiqua reliqua erãt tecta* reſtitui iuſſerat.* *Statiua habebat.

Patrem laniũ fuiſſe ferũt, ipſum inſtitutorem mercis:filioq; hoc ipſo in ſeruili eius artis miniſterio uſum.Is iuuenis utrum ex eo genere quæſtus pecunia à patre relicta animũ ad ſpem liberalioris fortunæ adiecit.] Ego reor nõ inſtitutorẽ,ſed inſtitorem legendũ:& pro utrũ multa ſiue grandi.Vos utrũ,cum tamẽ neceſſariũ ſit ſuũ adiectiuũ habere pecunia,nõ enim quãtacunq; pecunia à patre relicta facit animos,ſed multa. Alij pro utrum legunt ubi. *Non celerius q̃ timui deprehẽdit fortuna temeritatẽ.Fabij æquatum imperio Annibalẽ,& uirtute et fortuna ſuperiorẽ uidet.*] Hoc uos in regio codice reliquiſtis inemẽdatũ,quod ſic emẽdandum erat,*Fabio æquatus imperio &c.* Itaq; *prius q̃ ad cõiectum teli ueniret,aut manũ cõſereret ſuos à fuga effuſa,et ab animis feroci pugna hoſtis cõtinuit.*] Emendare debuiſtis & à feroci pugna. *Progreſſus ante alios magiſter equitũ cũ patrẽ Fabium appellaſſet,circũfuſosq; milites eius patronos totũ agmẽ conſalutaßet.Parentibus (inquit dictator) medijs quibus te mo do nomine,quo fando poſſum æquaui,uitam tantum debeo:tibi cum meam ſalutẽ,tum omnium horũ.*] Vos emendaſtis,*Parem inquit dictator te dijs modo nomine.* Ego ſic parẽtibus,inquit dictator meis quibus te modo &c. *Neapolitani legati Romam uenerunt,ab his quadraginta pateræ aureæ magni ponderis in curiam illatæ:atq; ita uerba facta ut dicerent:ſcire res*

eſſe populi ærarium bello exhauriri. Opinor ſic legendũ. *Scire ſeſe populi, uel ſcire ſe reipublicæ ærariũ &c. Gratum ſibi patres Romanos, populumq́; facturũ: ſi omnes res Neapolitanorum ſuas duxiſſent, dignosq́; iudicauerint, à quibus donum animo ac uolũtate eorũ qui libenter darẽt, quàm rẽ maius ampliusq́; acciperent.*] Emendare debuiſtis, q̃ re maius &c. *Ab eodem populo Romano, S.C. literæ ad cõſules miſſæ.*] Debuiſtis emendare, Ab eodẽ prætore ex S.C. literæ &c. *Terẽtius Varro ne quem ſui generis hominẽ plebs inſectatione principũ popularibusq́; artibus conciliatum ab Q. Fabij opibus ex dictatorio imperio cõcuſſum, aliena inuidia ſplendentem uulgus extrahere ad cõſulatum nitebatur.*] Emẽdare debuiſtis, C. Terentium Varronem quẽ ſui generis hominẽ plebs inſectatione principum &c. *Nihil inclementer in Varronẽ dictũ niſi id modo, mirari ſe, quòd ne quis prius q̃ aut ſuũ, aut hoſtiũ exercitum, locorũ ſitum, naturã regionis noſſet: iam nũc locatus in urbe ſcire, quæ ſibi agenda armato forẽt.*] Credo ſic legẽdum. *Mirari ſe quomodo uel quemadmodum quis, id eſt, aliquis dux priusq̃ &c. Dubitas ergo qui eũ ſedendo ſuperaturi ſimus, qui ſeneſcat in dies? Non cõmeatus, nõ ſupplemẽtum, nõ pecuniam habeat? Quãdiu pro Geryonis caſtelli Apuliæ ignobilis tanquam pro Carthaginis mœnibus, Sed ne aduerſus te quidem ego gloriabor.*] Petrarcha addidit pugnatũ eſt, ut eſſet tãquã pro Carthaginis mœnibus pugnatũ eſt. Vos addidiſtis pugnabimus. Ego, ſed, muto in ſedet: ut ſit, quãdiu pro Geryonis Caſtelli Apuliæ inopis, tanquam pro Carthaginis mœnibus ſedet.

Alij Petrarchũ ſequuntur.

Duobus ducibus unus reſiſtas oportet, reſiſtes autẽ aduerſus famam rumoresq́; hominum, ſi ſatis firmus ſteteris: ſi te neq; collegæ uana gloria, neq; tua falſa infamia mouerit à ueritate. Laborare nimis ſæpe aiunt, extingui nunquam. Gloriam qui ſpreuerit, ueram habebit.] Vos uero nihil intellecta ſcriptura

ptura ſic emendatis. Veritatem laborare nimis, ſæpe aiunt extingui nunquam. Ego ſic legendum cenſeo. Neq; tua falſa infamia mouerit à ueritate. Laborare nimis ius ſæpe aiunt, extingui nunquam. Eſt autem etiam hac ætate tritum hoc uulgi ſermone prouerbium, ut pinguioribus uerbis efferam. Aegrotat quidē ratio ſiue ius aliquando: ſed nunquam moritur. Omnia audentem contemnet Annibal, nihil temere agentem metuet. Nec ego ut nihil agatur: ſed ut agentem te ratio ducat licet, non fortuna.] Petrarcha uidens hoc in loco deeſſe uerbum, addidit moneo ſic. Nec ego ut nihil agatur moneo. Sed hæc additio ſuperuacua eſt, tantumq; mutandum ego in eo: quod ſignificat in eum finem. Gallis Hiſpaniſq; ſcuta eiuſdē formæ fere erant: diſpares ac diſsimiles gladij. Gallis prælongi ac ſine mucronibus. Hiſpano punctim magis quàm cæſim aſſueto petere hoſtem, breuitate habiles & cum mucronibus, ante cetris animato. Is gentium habitus tum magnitudine corporū, tum ſpecie terribilis erat. Galli ſuper umbilicum erāt nudi: Hiſpani linteis prætextis purpura tunicis, candore miro fulgentibus cōſtiterant. Vos ſic emendatis. Talis habitus gentium illarum. Ego ſic. Ante alia habitus ſiue inter alia ipſe habitus. Hæc exagentis prius turba fugientium ciuium, deinde hoſtes oppreſſere conſulem, ignorantes quis eſſet, obrueruntq; telis.] Vos emendatis: hæc exigenti. Ego hæc exigentem, id eſt, poſtulantem à Lentulo conſule. Hæc pugna Allienſi cladi nobilitate par: cætera utilis quæ poſt pugnam accidere leuiora.] Ego ſic emendo. Cæterum ut illis quæ poſt pugnam accidere leuior, quia ab hoſte ceſſatum eſt. Hoc eſt quia Annibal ceſſauit petere urbem, ut Galli petierunt ſuperatis ad Alliam Romanis. Præterea nanq; una dictio, debet diuidi in duas, ut ſit relatiuum quæ: refertur enim ad illud fuga. Ita tota emendatio erit ſingulis dictionibus in binas ſeparatis, utilis in, ut illis: Aliter nunc legitur.

aa 2 nanq;

nanq;,in nam quæ,& leuiora mutato in leuior. Maharbal *præfectus equitum minime ceſſandũ ratus:imò ut quid hac pugna actum ſit ſcias,die quinto,inquit,uictor in capitolio epulaberis:ſequere cũ equite,ut prius te ueniſſe quàm uẽturũ ſciãt. Præcedãt(Annibal inquit)inimici:læta res & uia maiorq́; quæ ut eam ſtatim capere animo poſſem.Itaq; uolũtatem ſe laudare Maharbalis ait,ad cõſiliũ penſandũ tẽpore opus eſſe.]* Ita in *cæteris fere exemplaribus:in regio aũt,quod Florẽtiæ emẽdatũ eſt ſic,Præcedant,Annibal, læta res & nulla maior:quod uos ſic emendatis,præcedat Annibal inimicus, læta res & nulla maiora,ſcilicet uultis:ut hæc ſit oratio Maharbalis quæ eſt autoris,ideoq́; ſic emendanda.Præceperat ſiue pertulerat,ſiue perſuaſerat Annibalem,ſiue inceſſerat Annibali, nimia lætitia,ſiue* Aliter & melius nunc legitur. *nimia tãtæ rei,ſiue rei talis,ſiue uictoriæ lætitia,maiorq́; quàm ut eam ſtatim capere animo poſſet.Cõmuto aũt quæ extenſum in cõtractũ,ſeu diphthongatũ ſiue longũ in nõ diphthongatũ, & breue.Hanc meã emendationẽ probat eſſe ueram,concluſio quæ ſequitur.Itaq; uolũtatẽ ſe laudare Maharbalis ait.* Spolijs ad multũ delectis Annibal ad minora ducit caſtra oppugnãda.] *Opinor legendũ ſpolijs ad multũ diei,uel ad multã diem lectis.* Si tã duriores eſſe uelitis,quod nullo noſtro merito ſa- Alij tam durioris legunt. *cietis,cur nos hoſti relicturi ſitis. Opinor iam legendum eſſe, etiamſi tum ſcribitur.Siquidem Quintilianus ait uſu receptũ,ut ſic iam,ut tam ſcribatur.* Quo in tẽpore ipſo adeo magno animo ciuitas fuit,ut cõſuli ex tãta clade,cuius ipſe cauſa maxima fuiſſet,redeunti & obuiã itũ frequẽter ab oĩbus ordinibus ſit,& gratiæ actæ quòd de republica nõ deſperaſſet. Qui ſi Carthaginiẽſium ductor fuiſſet nihil recuſandum ſupplicij foret.*Opinor legẽdum, Cui ſi Carthaginenſium ductor fuiſſet, nihil recuſandum ſupplicij foret.Vel, qui ſi Carthaginienſium ductor fuiſſet,nihil ei recuſandum ſupplicij foret.*

Emendatã

EMENDATA IN TERTIO LIBRO.

HAec Annibal poſt Cannenſem pugnam, capta ac direpta confeſtim ex Apulia in Sãnium mouerat, accitus in Hirpinos à Statio, pollicente ſe Compſam traditurũ.]Vos addidiſtis *caſtra:ſic caſtra capta ac direpta:quanquam poterat ſic mutari ſine ulla additione, caſtraq́; direpta.Sed nõ improbo additionem:ſiue ſit ea ex uobis, ſiue ex aliquo exemplari, nã multa conquiſiſtis. Cæterũ quid ſibi uult primũ illud uerbũ, hæc?*Ego *ſuperuacuũ exiſtimo, & hac de cauſa adiectũ, quòd ij qui Annibal ſine aſpiratione ſcribũt, ipſam figurã aſpirationis in principio libri nonnihil diſtare à ſequẽti uocali, & forte maiuſcule ſcriptam uidentes, nõ partem huius nominis, ſed aliud eſſe putauerunt.*Igitur, *hæc, quod uicinũ in ſcriptura erat interpretati ſunt.* H in hæc. *Celiusq́; & alij ita ut ſine cauſa prætermiſerãt ſcriptores ponere, pro certo ſum ueritus.*]Vos *ſic emendatis.Celiusq́; & alij, ut non ſine cauſa prætermiſerant, quod grammatica non cõſentit.* Ego *ſic, Cæliusq́; & alij ſcriptores haud ſine cauſa prætermiſerant.* Nam *quidam haud per t, ſcribunt* Haut. *hincq́; fuit erroris cauſa.* Hæc *pacta, illa inſuper quam quæ pacta erant facinora Campani ediderunt.*] *Deinde ſubiungitur interfectio præfectorum, ciuiumq́;* Romanorum.Vos *ita hoc emendatis, ut duo prima uerba tollatis tertiũ mutetis in alia.*Ego *nihil ex ijs nec tollo, nec muto:ſed facinora in fœdiora ſic.*Hæc *pacta ſubaudit fuerũt, illa inſuper q̃ quæ pacta ſunt fœdiora Campani ediderunt.* Eo *Pacuuius Calanius de quo ante dictum eſt, princeps factionis eius quæ attraxerat rem ad* Pœnos *filiũ iuuenẽ adduxit.Abſtractũ à ſuo cũ* Decio *ait latere:cũ quo ferociſſime pro* Romana *ſocietate aduerſus punicum fœdus ſteterat.*] Vos *ſic emẽdatis: abſtractum à ſinu, à latere* Decij.Ego *quia* Liuius *illũ ſemp duobus nominibus appellat ſic emẽdo, abſtractũ à ſueto* Decij Magij *latere.* Cœperũt *epu-*

 lari

lari de die, & conuiuium non ex more punico, aut militari diſciplina eſſe, ſed ut in ciuitate atq; etiã domo, diu ad uarias hominum uoluptatũ illecebras inſtructũ. Vnus nec dominorũ inuitatione, nec ipſius interdũ Annibalis, Calanij filius Farolla ui num potuit, ipſiq; ualetudinẽ excuſans paterni animi quoq; aut mirabilem in turbationẽ cauſa ante ſolis ferme occaſum patrẽ Calanium filius ubi in ſecretũ ortus erat poſticis ædiũ peruenerunt.] Vos ſic emendatis, *permolliri potuit ipſiuſq; ualetudinem excuſans pater.* Ego ſic. *Pelli ad uinũ potuit cibumq; ualetudinẽ excuſante patre: animi quoq; eius haud mirabilem turbationis cauſam, uel animi quoq; eius atrem bilam interpretabatur cauſam, uel, haud miram ait perturbationẽ* Pauloante *ſolis occaſum &c.* Conſilium inquit affero pater quo nõ ueniam ſolum peccati, quod defecimus ad Annibalẽ impetrari ab Romanis, ſed in multo maiore dignitate & gratia ſimus Campani quàm fuimus unquam.] Nõ *impetrari* ſcribendũ reor, ſed *impetraturi.* Paucæ horæ ſunt intra quas iurantes per quicquid deorũ eſt dextras, dextræ cõiungẽtes fidẽ obſtrinximus, ut ſacratis de mẽſis eſſemus, digreſſi à colloquio, exẽplo in eũ armamur * iurgijs ab hoſpitali menſa: ad quam tertius Campanorũ adhibitus ab Annibale, eam ipſam menſam cruẽtare uis hoſpitis ſanguine?] Credo legẽdum nõ *iurgijs*: ſed * *periurijs.* Et legatione miſſa ad repetendũ eum ne aut negando rem quã primum peterent offendi ſibi noui ſocij, aut tribuendo habendus Capuæ eſſet ſeditionis ac turbarũ autor.] Legendũ opinor nõ *offendi* ſed *offendẽdi.* Mihi quoq; quoniã reſpõdi Himilconi interrogare uis fasq; eſt uelim ſeu Himilco reſpõdeat,] Legendum credo, *ſeu Mago ſeu Himilco reſpõdeat.* Ergo ſi qs de pace conſulet ſeu deferẽda hoſtibus ſeu accipienda, habeo quid ſententiæ dicam. Sed de ijs quæ Mago poſtulat repertis. Nec uictoribus mitti attinere puto: & fruſtrantibus nos falſa atq; inania*

Aliter impreſſum eſt.

* Surgis.

Imo Surgis.

inania multo minus cenſeo mittenda.] Sic legendum puto. Sed de ijs quæ Mago poſtulat nec reptis uictoribus mitti attinere puto. *Cupidus marini oppidi potiũdi.*] Opinor legẽdũ mariti mi. *Ceterũ poſtq̃ Neapolim à præfecto Rom. teneri accepit M. Iunius Syllanus erat ab ipſis Neapolitanis accitus, Neapoli quoq; ſicut Nolam * amißa, petit Nuceriam.* Opinor legẽdũ, Nola omiſſa. *Inſtrui deinde utrinq; acie Romanorũ cœptæ pro mœnibus Nolæ: Pœnorũ ante caſtra ſua prælia hinc parua inter urbem caſtraq́;.*] Obſcurus ſenſus qui fiet apertißimus ſi loca duarũ dictionũ contiguarum mutauerimus ſic: Inſtrui deinde utrinq; acies cœptæ: Romanorũ pro mœnibus Nolæ &c. Alij referũt Nec. *non admiſſa.

Media porta robora legionũ & Romanos equites, duabus circa portis nouos milites leuemq́; armaturã ac ſuorũ equites ſtatuit.] Opinor legendũ ſociorum non ſuorum. *Non uinci enim ab Annibale uincere ſolitis difficilius fuit quàm poſtea uincere.*] Opinor legendũ: nõ uinci enim ab Annibale, uinci ſolitis ſiue uinci ſuetis, uel uincere ſolito ſiue ſueto. *Annibal Acerris direptis atq; incenſis, cũ à Caſilino dictatorem Romanũ legionesq́; minus accipi nunciatũ eſſet, nequis tam propinquis caſtris &c.*] Vos mutatis minus in cumis, ego in nouas, et accipi in acciri: qđ ita debere legi, q̃ uerba ipſa autoris de duabus nouis legionibus legit, animaduerteret. *Ibi cũ dies aliquot ſuſcepti cãpanis timẽtesq́; cauẽdis ac ſtruẽdis inuicẽ inſidijs traduxiſſent.*] Vos ſic emendatis. Ibi cũ dies aliquot ſuſcepti cam panis ſuſceptis timentibusq́; cauendis ac ſtruendisq́;. Ego tantũ muto ſuſcepti in ſuſpecti. *Ita eneruauerũt corpora animosq́; ut magis deinde præteritæ uictoriæ eos q̃ præſentes tutarẽtur uires: Manusq́; id peccatũ duos apud peritos artiũ militariũ haberetur q̃ q̧ nõ ex cãnenſi acie ad urbem Romanam duxißet.*] Vos ſic emẽdatis. Cum dico uos, de quatuor in primis loquor, duobus quidem contra quos, ut nefandißimos mei accuſatores,

*hæc ſcribo:totidem autẽ abſentibus,*Iacobo *Curlo,quem* Bar*=ptolemæo antepono ,& Antonio* Panhormita *rhetore,quem proxime periſſe audio , non modo Latinarum ſed* Græ*carum literarum ſanè perito:qui ſuas Genuam emendationes ad Cur= lum miſerat.* Vos *igitur regium codicem quo nullus in omni* Italia *eſt auguſtior uel emendatis, uel deprauatis.* Id *pecca= tum ducis apud peritos artium militariũ habetur maius, quàm quòd non ex Cannenſi acie &c.]* Ego *ſententiam ſuperiorem ſic claudo:quàm præſentes tutarẽtur uires:& ſequentẽ , muta= to manus in maius,ſic incoho:* Maiusq́; *id peccatũ ducis apud peritos artium militariũ habetur & reliqua.* Dixi *incohari ſe= quentẽ ſentẽtiam,ſed ita uolo dixiſſe,ut ſciamus eam à ſuperio= re pendere,ideoq́; ſcribẽdum haberetur,nõ habetur ſicuti uos emẽdatis.* Nec *muribus alio'ue aĩali abſtinerẽt,& omne hær barũ radicumq́; genus aggeribus infimis muri eruerent:& cũ hoſtes exaraſſent quicquid hærbi terreni extra murũ erat,ra= porum ſemen iniecerũt.]* Vos *mutatis hærbi in hærbidi & ra= porum in raparũ.* Ego *infimis in infimi de ablatiuo plurali in genitiuum ſingularem,& hærbi terreni in hærbidi,uel hærbæ tenerum,*Raporum *autẽ in raparũ cur mutaueritis? nõ uideo.* Cum Cato,Varro,Columella,Plinius, Martialis,Palladius,*a= liję́; complures rapa neutro genere appellẽt.* Fuluius Flac*= cus in locum* P.Scantini *demortui.]* Vos *emendatis:in locum* P.*Scauri inde mortui : quaſi dicatur inde mortuus & nõ ſem= per demortuus.* Cũ *de ea re* M. Aemilius *prætor dictatore poſt Caſilinũ amiſſum profecto tam ad exercitũ expoſcentibus cunctis retuliſſet.]* Vos *mutatis tam in tum:neſcij tam pro iam ſcribi,ut iterũ admonuimus.* Acciriq́; C.Terentiũ *conſulẽ ad dictatorẽ dicẽdũ iuſſerint,qui eo ex* Apulia,*relicto ibi præſidio cum magnis itineribus* Romã *rediſſet.]* Vos *emẽdatis qui con= ſul ex* Apulia.Ego *qui mox ex* Apuleia. Idq́; *ſacrũ uaſis erat*

quo

Panhormitæ præconia poſt mortem.

Codex Liuij in manu regis.

Rapa.

Demortuus.

Tam pro iam.

quo ſolennibus libarent.] Opinor legendũ:*ſacrũ uas ijs erat, uel ſacrum uas erat.* *Quid in Apulia cũ* C. *Terentio cõſule eſſet à peritis quæſitum eſt ne ſecundo cõſiliarius exercitus ſatis firmi ad tantũ bellum efficerentur inibatur ratio.*] Vos ſic emendatis,*quæſitũ eſt duo ne conſulares exercitus.* Ego: *Nec quomodo cõſulares exercitus,& reliqua.* *Eodẽ exim dictatoris legionibus reijci militem minimi quẽq; roboris.*] Opinor ſcribendum.*Eodẽ ex tribus dictatoris legionibus.* Tot enim habuit dictator legiones,& binas conſules. *Cũ decreta ſenatus mandataq; expoſuiſſet atq; edocuiſſet ipſe inuicẽ quẽadmodum tractandũ bellum in Hiſpania foret,retro in ſua caſtra redijt,nulla re quàm celeritate tutior:quòd undiq; abierat anteq̃ conſentirent.*] Vos hæc ultima uerba ſic emendatis:*antequam eum ſentirent.* Ego *antequã conſules ſentirent.* Si quidẽ duo cõſules tunc in Hiſpania erant,quos ille feſellit: *Carthaginienſis & conſules una ſyllaba ſcriptũ erat, ut in plurimis uerbis fit.* Porrò illud inemendatũ reliquiſtis,*atq; edocuiſſet*, quod eſt ita emendandum,*atq; edidiciſſet*,uel *atq; edoctus fuiſſet*: uidelicet quomodo ille ad quem uenerat tractare bellum uellet. *His anxij curis ad Iberũ cõuertũt copias:& tranſito amne cũ diu cõſultaſſent utrũ caſtra caſtris cõferrent,ſi ſatis haberẽt ſocijs Carthaginienſium oppugnandis, morari ab itinere propoſito hoſtem:urbem à propinquo flumine Iberam appellatam opulentiſſimam ea tempeſtate regionis eius,oppugnare parant.*] Vos ſic emendatis.*Vtrum caſtra caſtris cõferrent,an tum haberent,* quæ ſententia non habet exitum. Ego ſic. *An ſatis haberent.*

Aliter legitur.

Legiones dictatoris & conſulũ.

Carth.conſſ.

Abſumptis enim frugum alimentis carniſq; omnis generis quadrupedumq; ſuetemq; poſtremo corijs herbiſq; & radicibus & corticibus teneris ſtrictiſq; rubris.] Ego opinor legẽdum ** ſcutorumq;* pro *ſuctemq;*:quæ uerba uos quia emendare neſciuiſtis,eraſiſtis. Senatus decreuit ut T. Sempronius cõſul

* ſutrinæq; legunt alij.

deſignatus cum Ibono iuiſſet, ad populum ferret, ut Fabium ſiue dium uirũ eſſe iuberent ædis ædicandæ cauſa,& M. Aemilio Lepido quibus conſul augurq́; fuerat filatres l m, quæ audiſſe funebres per triduũ & gladiatorũ paria duo & uiginti per triduum in foro ædiles curules C. Lectorius & T. Sempronius Graccus conſules deſignati: qui in ædilitate magiſter equitum fuerat, ludos Romanos fecerant: qui per triduũ inſtaurati ſunt. Circũacto tertio anno punici belli T. Sempronius conſul deſignatus, idibus Martijs magiſtratum inijt.] Vos hic nihil emendaſtis, niſi cum Ibono iniſſet ſic: cũ primum magiſtratũ iniſſet: quod falſum eſſe ex poſterioribus coarguitur: quia ante fuerunt editi ludi, quam Sempronius iniſſet magiſtratũ: ut ipſa quæ poſui uerba indicant. Poſtea mutaſtis filatres in ſimul imperatores, hoc eſt, tres imperatores: quæ nulla ſententia eſt. Ego ſic arbitror emendandum: *Senatus decreuit, ut T. Sempronius conſul deſignatus cũ bono omine ad populũ ferret.* Ideo autem præfati ſunt cũ bono omine, quia poſt motũ bellũ nunq̃ fecerant ludos: alijs ſuper aliàs cladibus nunciatis. Perago cætera. *Vt duũuiros eſſe iuberent ædis dedicãdæ cauſa.* * *C. Aemilij Lepidi, qui bis conſul augurq́; fuerat, filij tres, Lucius, Marcus, Quintus, ludos funebres per triduũ, & gladiatorũ paria duo & uiginti per triduum in foro dederunt. Aediles curules C. Lectorinus & T. Sempronius Graccus cõſul deſignatus, q in ædilitate magiſter equitum fuerat, ludos Romanos fecerũt & reliqua.* Conſules exercitus inter ſe diuiſerunt. *Fabio exercitus cui M. Iunius dictator præfuerat, euenit: Semp. uolonũ, qđ fuerat & ſociorũ xxx.*] Lego Sempronio uolones, qui fuerũt & ſociorum xxv. milia. *Sunt aũt Volones ſerui quibus pro rep. arma tradebãtur, ſic appellati, q ultro uellẽt militare pro dominis.* Subductæ naues dũ refigũtur aliquantulũ tẽporis triuere.] Sic legitur per uos in regio codice emendatũ cũ emẽdare

Margin notes: Cum bono omine. — *Et M. — Volones.

dare debuiſſetis, reficiuntur. Nam *refigere eſt quod fixum eſt educere.* Campanis omnibus ſtatutū ſacrificium ad Hamas.] Legendum eſt ſtatū, de quo fuit inter nos apud regē cōtrouerſia: quodq́; ego multis rationibus atq; exēplis probaui. Iam campani eo frequētes ex cōpoſito cōuenerant, nec procul inde in occulto Marius Alpius edixit uti cui ſummus magiſtratus erat cāpanis, cū XIIII. maiorū habebat caſtra.] Vos ſic emendatis. Martius Alpius & ipſe uti cui ſummus magiſtratus erat campanis, cū XIIII. iuniorū uel militum habebat caſtra. Ego ſic. Mediaſtuticus uel mediſtuticus q ſummus magiſtratus erat Campanis, cum XIIII. militū habebat caſtra. Eſt aūt mediatuticus nomen magiſtratus, ut alijs in locis apud Liuium lib. II. bel. pu. VI. patet. Si quis tollendū relatiuū putat, ut ſit mediſtuticus ſummus magiſtratus erat, tollat licet. Ipſe ad Hamas uacua hoſtibus caſtra ne quicquā præter recētis ueſtigia cædis ſtrataq́; paßim corpora ſociorū īuenit.] Legēdū eſt, nec quicq̄ (cū dico legendum) dico uos emēdare debuiſſe. Aduerſus li gneā ingentē turrim admotā urbi, aliā ex ipſo muro excitauit Cōſul Romanus aliquāto altiorē: quia muros ſatis p ſe altos ſubiectis ualidis ſupplicatis pro ſolo uſus erat.] Vos tñ in margine ex purpureo colore feciſtis pro ſupplicatis aliter ſublicis. Opinor Antoni nō nihil reminiſcebaris correctionis meæ apud regē, quòd ſi prorſus reminiſcebaris, quomodo hunc locū emē darim, nec me autorem in emendando regio codice habere uoluiſti nihil eſt te pertinacius: ſin oblitus es, nihil te obliuioſius atq; hebetius. Ego ſic emendandum eſſe librū te admonui, rege approbante, & ut reor etiā nunc memoria tenēte. Quia muro ſatis per ſe alto ſubiectis ualidis ſublicis pro ſolo uſus erat. Eſt enim ſublica genus trabis, unde dictus eſt pons ſublicius, quòd non ex lapidibus eſſet, ſed ex ſublicis ſtructus nō ſolū Romæ, & in Tyberi, ſed in alijs etiā fluminibus. Ad mille CCCC. Carthag. cæſi & inde LX. uiui capti. Opinor legendū & unde

Refigere. Statum ſacrificium. Mediatuticus. Sublica.

ſexaginta uiui capti,hoc eſt uno dempto ex LX.*qui ſunt* LIX. *captiuis in uincula coniectis.* Itaq; *ignarus his quæ cũ* An*nibale legatis ſuis cõueniſſent.*] Vos *emendatis,legati ſui:quod nec fuit emendandũ & ſic emendari grãmatica uetat.* Nec *te nec exercitum tuum nõ miſi,à quo tot acies* Romanas *fuſas ſtratasq; ſciam:ei facile eſſe dicam: opprimere populatores noſtros uagos ſine ſignis palatos,quo quemq; trahit quãuis uana prædæ ſpes.*] Opinor *legendũ,nec te,nec exercitum tuum norim,niſi uel ni à quo tot acies,& reliqua.* Si *modo quos ſocios haberes dignos duxiſti,ad id indignos iudicas,quo in fidem receptos tuearis.*] Vos *emendatis:niſi quos modo,ut ſocios haberetis:cũ ſic fuerit emendandum. Si modo quos ut ſocios haberes dignos duxiſti,haud indignos iudicas quos in fidẽ receptos tuearis.* Exercitũ *eſſe non in agrum* Hirpinum *ſociorum'ue.*] Opinor *legendũ,exercitũ miſiſſe.* Sed *quid inter* Capuæ Nuceriæq; *fortunã intereſſet,ipſos propè in medio ſitos* Nolanos *ſcire:nolo minari quæ captæ urbi ceſſura forẽt.*] Vos *emendatis* nolle *pro* nolo, Ego *ominari pro minari.*

Legendũ ſe eſſe. quia ſequitur ducturum.

Romam *uos expugnaturos ſiquis diceret fortes lingua iactabatis:enim minor eſt res:hic experiri uim uirtutẽq; uolo.*] Opinor *legendum,en minor uel en nunc minor eſt res.* Sed Nolanis *etiã per clamorẽ fauoris iudicẽ accendentibus.*] Ego, *fauoris indicem.* Vt *apud* Ciceronem *pro* Rabirio, Quin *comprimitis iſtam uocẽ indicẽ ſtultitiæ, teſtem paucitatis.* Taurea *uerbis ferocior quàm re minimeſis, inquit, Canterium in foſſam?*] Vos *emendatis minime ſcis,quũ eodem modo hic dicatur ſis aduerbialiter,quo ageſis,quod exponunt ſi uis: cuius generis ſunt plurima exempla.* Huic *pugnæ equeſtri rẽ quã ætatis cõmunis certa exiſtimatio eſt.*] Ego *ſic: quã ſatis certã exiſtimatio eſt.* Literis *recitatis nemo omniũ erat qui nec uera ſcribi,& poſtulari æqua fateretur.*] Opinõr *ſic legendum, nemo*

Sis.

nemo omniũ erat quin & uera ſcribi &c. Q*uorũ duo poſtulata fuere,unum ne tarentum in eo publico eſſent.*] Vos ſic emendatis. Q*uorũ duorũ poſtulata fuere, ut talentum in eo publico eſſet:quæ ſententia nec cũ re cõuenit, nec ullius eſt uſus.* Ego ſic:*quorũ duo poſtulata fuere: unũ ne alij triennio eo publicani eſſent:publicanorũ enim hæc poſtulata erant:qui* Reip. *præſentem pecuniã,& quidẽ gratuitam mutuabant:ſed ſub ſpe quia tunc nec in ærario quicquam, nec in uectigalibus foret.*]

Q*uemadmodum cõducta omnia magno animo ſunt,ſic ſumma fide præbita:* * *nec quicquã ſi ex opulẽto ærario,ut quondã alerentur.*] Opinor legendũ. Nec ſecus quàm ſi ex opulẽto. *quicquam deſideratum acſi.

IN IIII. LIBRO EMENDATA.

F*Lumen quod medio oppido fluxerat extra frequẽtia tectis loca præterfluebat : & agros qui habitabantur ſex milia aberat.*] Opinor legendũ,*præterfluebat muros procul ijs quæ habitabãtur.* In Sicilia Romanis *omnia mutauerat mors* Hieronis,*regnumq́; ad* Hieronymũ *nepotẽ eius translatũ, puerũ uix dum libertatem nedum dominationẽ modice laturũ. Aetatis id ingenium tutores atq; amici ad præcipitandũ in omnia uitia acceperunt.*] Ego accipio modice aduerbialiter pro eo quod *eſt temperate,& modeſte.* Ideoq́; *ſuperiorẽ ſententiã ſic clau=do:nedum dominationẽ modice laturum: Sequentemq́; ſic incipio:mutoq́; ſic* * L*ætati,id ingeniũ tutores atq; amici.* Q*uæ ita futura cernens* Hiero,*ultima ſenecta uoluiſſe dicitur liberas Syracuſas relinquere:ne ſub dominatu puerili,per ludibriũ bonis artibus partũ firmatumq́; interiret regnum.Huic conſilio ſumma ope obſtitere filiæ,nomen regium penes puerũ futurũ ratæ,regimen rerũ omnium penes ſe uirosq́; ſuos,* Andromodorum & Zoilum *primi relinquebãtur.*] Ego *ſic emendãdum reor,Penes ſe uirosq́; ſuos.* Nam *ij tutores primi relinquebantur:uel nam ij duo primi, uel ij enim duo primi &c.* Deinde *cæte* * lætæ.

cæteros tutores ſummouet Andronodorus,iuuenem iam eſſe di ctitans Hieronymum ac regni potentẽ,deponendamq́; tutelam ipſi quæ cõmunis cum pluribus erat,in ſe unum omnium uires cõuertit.] Legendum opinor:*deponendaq́; tutela,id eſt,depo nendo tutelã quæ ipſis cum pluribus cõmunis erat in ſe unum omnium uires cõuertit.* Hunc tam ſuperbũ apparatum habi

* more tumq́; cõuenientes ſequebantur * cõtemptus omnium hominũ, ſuperbiæ aures,cõtumelioſa dicta, aditus non modo alienis ſed

* etiam * tutoribus * libidines nouæ,inhumana crudelitas.] Ego emẽ=

* difficiles Sic addũt mores. do cõuenientes in cõuenientia, & addo etiã ut quidã addunt, difficiles,ut ſit:difficiles aditus. Clamore & tumultu audito in indigeminem tam haud dubie obſtantẽ tela coniiciunt.] Vos emendatis tum in tamen : Ego pro iam puto legendum ut bis iam dixi. Inde Romam comitiorum cauſa ueniens,in eũ quẽ primum diem comitialẽ habuit,comitio edixit atq; edixit inire præter urbẽ in campũ deſcendit.] Vos ſic emendatis,cõmitialẽ habuit eo die cõmitia dixit:atq; edixit inire. Ego ſic. Comitia edixit:atq; ex itinere præter urbẽ in campum deſcẽdit. Quod probatur ex illo non longe poſt loco. Et quia urbẽ nõ inierat,

Comitia. Comitium. protinus in campum ex itinere profectus. Comitialẽ à comitijs dixi quæ ſunt actus creandorum magiſtratuum:nõ à Comitio, quod ut ait Pædianus,eſt locus propè ſenatũ,quo ire equitibus & pop.Ro.licebat.Itaq; aliud ſingulare aliud plurale ſignifi= cat. Ob eandem cauſam(ut multis annis poſt fuiſſe nõ nega uerim)cum M.Valerio nõ diffideretur aduerſus ſimiliter pro= uocantem arma capienti Gallum ad certamen.] Hic ego reor mutandum,ut in haud : cõmutandaq́; aliorum uerborum loca, ſic:ob eandẽ cauſam haud multis annis poſt fuiſſe non negaue= rim,cum M.Valerio nõ diffideretur arma capienti aduerſus ſi militer prouocantẽ ad certamen Gallum. Fontem ſub terra tanta in aquã fluxiſſe.] Opinor legendũ,tanta ut aquarũ &c.

Tactum

Tactum de cœlo atrium publicũ & in Capitolio. ædem in campo uulcani, uocem in Sabinis publicamq́; uiam, murũ ac portam Gauiſiam.] Vos mutatis uocem in arcem: ego in Nucem.

Inchoata noſtra gloria nondũ perfecta eſt periculumq́; ingens manet, niſi faciem cõcordiæ conſulitis ne libera efferatur res.] Vos ſic emendatis, niſi facie cõcordiæ conſulitis. Ego ſic: niſi ciuium uel publicæ, uel cõmuni cõcordiæ, uel niſi paci & concordiæ conſulitis. *Eſſe aliquid etiã mouẽti ad conſiliũ.*] Opinor legendum momenti. *Ipſi cum paucis equitibus* Her*beſum proficiſcuntur ſpe, territis omnibus, per proditionẽ urbis potiundæ.*] Vos ſic emẽdatis: *ſpe fretis omnibus, quod longe abeſt à uero.* Nam ideo *proficiſcebantur cum paucis equitibus* Herbeſum, *quòd erat eis ſpes urbis potiundæ per proditionem, omnibus qui* Herbeſi *erant iam territis.* Neſciſtis diſtinguere hanc clauſulã, ergo nec ſenſum eius percipere. *Prima forte ſigna ſexcentorũ* Cretenſiũ *erãt * qui apud* Hieronymũ * ☙ *meruerãt.*] Vobis quidẽ uenit in mentẽ emẽdare *præuia frõte.*

Inter hoc collo q ſigna cõſtiterãt, tenebaturq́; agmẽ: necdũ quæ moræ cauſa foret puenerat ad duces. Poſtq̃ Hippocratẽ et Epicidem *peruaſerat rumor.*] Hic quoq; uos additis *aduenire* quaſi nõ ſubintelligatur uerbũ ſubſtantiuũ ſic, Hippocratẽ & Epicidẽ *eſſe.* *Velut interceptas literas quas ipſe cõpoſuerat recitat. Prætores Syracuſanos* Marcello *ſuo ſalutem: ut aſſolet ſcriptum erat. Recte eũ atq; ordine feciſſe.*] Opinor ſcribendũ: *Syracuſani, eſt enim principiũ ep*l*æ* Prætores Syracuſani. Hoc *tñ eſſe principiũ epiſtolæ tenes´ne memoria* Antoni *te nõ peruidiſſe cũ legeres: peruidiſſe regẽ atq; cæteros q aderãt cum te emẽdaſſem, ſecundũ pro poſt accipi? Multaq́; enim exẽpla protuliſſem, niſi uidiſſem aſſenſos. Ita opinor memoria tenes, q nihil æque memoria tenes atq; iniurias, quas putas tibi factas etiã ſi nullæ ſunt. Nam quas ipſe facis, earũ non minus cito te capit* obliuio

obliuio, quàm beneficiorũ officiorum'ue ab alijs acceptorum. Sed ne hunc quidem locum, qui ſequitur intellexiſti. Murũ ab imo ad ſummum crebris cubitalibus ferè caueis aperuit: per quæ caua pars ſagittis: pars ſcorpionibus ex occulto petebat
Cauum. hoſtem.] Legendum eſt cauis: cuius nominatiuus eſt Caua, id eſt foramina, ut apud Plautum in Menæchmis: Etiam nunc cõcede audacter ab leonino cauo. Et apud Cornelium Celſum in VII. Deinde totum id cauum, ſicut in fiſtulis dixi, uſq; ad os excidendum. Quanquam apud Columellam (ſi tamen uera ſcriptura eſt) reperitur in genere maſculino: Deinde cauum quem feceris, ſurculo obturato. Sed poſtquam ab Hippocrate occupatæ Syracuſæ erant, profectus Carthaginem aditusq; ibi & à legatis Hippocratis.] Vos mutatis aditus in accitus, quaſi nõ ſit multo ſatius illum fuiſſe aditum à legatis quàm accitum.

Quod ubi Aennenſium principes iam pacti cum Himilcone de proditione præſidij animaduerterũt: nulli occaſioni fraudis Romanum patere placuerat agendum. Vrbem arcemq; ſuæ poteſtatis aiunt debere eſſe, ſi liberi in ſocietatem, non ſerui in cuſtodiam traditi eſſent Romanis. Itaq; claues portarũ reddi ſibi æquum cenſent.] Opinor mutandum unum uerbũ placuerat in duo palàm rati. Sequiturq;. Ad ea Romanus ſe in præſidio impoſitum eſſe dicere ab imperatore ſuo, claues portarũ & cuſtodiam arcis ab eo accepiſſe, quæ nec ſuo nec Aennenſium arbitrio haberet, ſed eius qui cõmiſiſſet: præſidiũ decedere apud Romanos capitale eſſe, & nec liberũ etiam ſuorũ eam parẽtes ſanxiſſet. Marcellũ haud procul eſſe.] Hæc uos emendare non
Lego pro nec nece, & ad eam addam legem. eſtis auſi, ne Petrarcha quidẽ: Ego ſic opinor emendandũ, præſidium in præſidio, ſic, Præſidio decedere apud Romanos capitale eſſe, & hoc (ſiue quod) liberũ pro liberorũ etiam ſuorum cruore parens ſanxiſſet, uel liberorũ etiam ſanguine parentem ſanxiſſe. Videlicet de Torquato, qui ob hoc filiũ occiderit loquitur

quitur. Vtinam reliquum tempus nec patienda infanda in fa ciendo traduci poteſt. Nec *occulta fraude cautio eſt quã ſi ad= huc ſumus.* Cui *quoniã procedit aperte & propalã claucs por tarum repoſcunt.*] Opinor *ſic legendũ:* Nec *patiẽdo infanda, nec faciẽdo traduci poſsit, ab occulta fraude cautio eſt, qua ui, ſiue, qua uſi adhuc ſumus.* Vel *ſed occulta fraude.* Petiti *ab* Aennenſibus *ſumus.* Itaq; *craſtino die aut ueſtro aut* Aennen= *ſium ſanguine* Aenna *inundabitur: nec occupatis peculium, nec occupãtes periculi quicq̃ habetis.*] Opinor *legendũ, nec præoc cupati ſpem ullam, uel nec occupati præſidij ſiue ſubſidij, neq; occupantes periculi quicq̃ habebitis.* Poſtero *die alij alijs ad obſidendas itineribus claudendosq; obſiti exitus pars maxima ſuper theatrum circa quæ aſſueti & ante ſpectaculũ cõcionem conſiſtunt.*] Opinor *ſic legendũ: ad obſidenda itinera, clauden dosq; oppoſiti exitus, uel claudẽdos oppidanis exitus, uel clau dẽdos obſeſsis exitus,* Pars *maxima ſuper theatrũ circaq; aſſue= tum, aut ſpectaculum ſuper theatrum ad aſſuetum ante ſpecta culum concionẽ circũſiſtunt.* Nihilo *remiſsiore militum ira, quòd iure turbam inermẽ cedebant, q̃ ſi periculũ par & ardor certaminis eos irritaret.*] Vos *tollitis iure, quod aut nõ tollen= dum, aut ſic mutandum: militũ iræ quãuis turbã inermẽ.* Le*gati eò ab* Apollonia *uenerunt, nunciantes in obſidione ſeſe, quòd deficere ab* Romanis *nollẽt, eſſe: neq; ſuſtinere ultra uim* Macedonum *poſſe, niſi præſidiũ mittatur* Romanum, *facturos ſed quæ uellent pollicitos.* Cõ. *delectorum militũ nauibus lõgis mittit ad oſtiũ fluminis cũ præfecto ſociũ.* Q. Næuio Criſpo *uiro impigro, & perito militiæ: ijs expoſitis in terrã militibus nauibusq;* Oricum, *unde uenerat, ad cæteram claſſem remiſ= ſis &c.*] Ego *ſic emẽdo.* Romanus *facturũ ſe quæ uellent polli citus* LX. *electorũ militum naues longas mittit uel* X. *milia ele ctorum militũ nauibus lõgis mittit: præterea is nominatiui ca*

Alij melius ut impreſſum eſt. Legit̃ nec præoccupati peculij nec &c.

Redũdat tamẽ niſi in aliud mu tetur.

ſus eſt:refertur enim ad præfectum non ad naues,ſcribēdumq́; una,i. Sed gens nata inſtaurandis reparādisq́; bellis, Magone fratre ad conquiſitionē militū miſſo breui repleuit exercitū animosq́; ad tentandum de integro certamen fecit. Alij pleriq; milites,ſiquæ pro parte toties intra paucos dies uicta iiſdē animis quibus po.Ro.orta,codemq́; euentu pugnauere: plus octo milia hominū cæſa:& nō multo minus q̄ mille capta: & ſigna militaria LVIII. & ſpolia plurima gallica fuere : aurei torques,armillæq́; magnus numerus:duo etiā inſignes reguli Gallorum(Mœnia cœpta & Ciuis Maro nomina erant)eo prælio ceciderunt.] Opinor ſic emendandū,Galli pleriq; milites, iiq́; pro parte toties intra paucos dies uicta iiſdem animis quibus priores,eodemq́; euētu pugnauerunt. Hoc quoq; Antoni potes dicere te nō reminiſci à me in illo cœtu correctū?Etenim ſiquis dies unquā tibi acerbus illuxit,haud dubie is fuit, quo bis uno in loco fuiſti cōdemnatus:ſemel in eo quod emendaui cum mihi pertinaciſsime obſiſteres. Iterumq́; dum mœnia cœpta pro mœnia capta exponebas:& neſcio quē Maronem ciuem dici uolebas. Quumq́; ego ſubridens dixiſſem, eſſe duo regulorū nomina Mœnicœptus & Ciuiſmaro,ac ſe delectari mea expoſitiōe, cum quadā admiratione ſignificaſſet,etiā magis q̄ in ſuperiore fecerat. Tace Antoni Egnigus, inquit, nihil uerius q̄ & Galli pleriq; milites ſcribendū,& hæc eſſe nomina Gallorū regulorum. Nō exequar quid ille etſi amicus tuus,tam ingenuæ libertatis uir,in laudē mei adiecerit,rege cōfirmante:tantū dico nō modo bis te peccaſſe,ſed accedente pertinacia etiā bis terq́; reprehenſum. Nunc,quod grauiſsimum eſt,quarto reprehēdi putas quód in pertinacia perſeueras,ne à me doctus uidereris:ſed ò demens,nō eſt ut magnopere doleas tarditatē ingenij tui:nam ne Petrarcha quidē ueritatē ſcripturæ deprehendit:ſed ut loco obſcuro & *inexplorato ſuā notā appoſuit. Quis tamē tantus te ſu

* deplorato

te furor tenuit, ut in animum induxeris codicem regium emendationc fraudare, imò regem ipſum prodere, ſi modo proditio tua celari poterat? Reminiſcetur ille, reminiſcetur emēdationis meæ, quando codicē ſuum leget. Fabius pater filio legatus ad Sueſſulam in caſtra uenit: quū obuiam filius progrederetur, lictoresq; uerecundia maieſtatis eius anteirent, taciti nō ſubmouentes patrē, præter undecim faſces equo præuectus ſenex, ut conſul animaduerteret, proximū lictorē iuſſit, ut is deſcenderet ex equo inclamauit.] Vos ſic emēdatis, Vt cōſul animaduertit ire proximū lictorē iuſſit. Ego ſic: equo prouectū ſenē, ut cōſul animaduertit, ſtare proximū lictorē iuſſit. Tum demū deſiliēs: experiri, inquit, uolui ò fili ſatin' ſcires conſulem te eſſe. In ea caſtra Caſſius Altinus Arpinas clàm nocte cum tribus ſeruis uenit, promittēs ſi ſibi præmio foret, ſe Arpos proditurū eſſe. Eam rē quū ad cōſiliū retuliſſet Fabius, Altinus pro trāsfuga uerberādus necādusq; uideri, ancipitis animi, cōmunis hoſtis: q post Cannenſem cladē tanq̄ cū fortuna fidem ſtare oporteret, ad Annibalem diſceſſiſſet, traxiſſetq; ad defectionē Arpos: tum quia res contra ſpem uotaq; eius uelut reſurgeret, turpius uideatur nouā referre proditionem: ut proditis pro ſeptemuirali iudicio eſſet, ſemperq; aliunde ſentiret, infidus ſocius, uanus hoſtis. Ad Faleriorum Pyrrhiq; proditionem tertium transfugis documentum eſſe. Contra ea conſulis pater Fabius, temporum oblitos homines, in medio ardore belli tanquam in pace libera, de quoq; arbitria agere aiebat, quum illud potius agendum atq; eis cogitandum ſit, ſi quo modo fieri poſſet, ne qui ſocij à Populo Romano deſciſcant: & non uocitent documentum aut dicant ſtatui oportere, ſi quis reſipiſcat, & antiquam ſocietatem reſpiciat.] Opinor ſic emendandum: Nunc quia res Rom. contra ſpem uotaq; eius uelut reſurgeret rurſus, uel reſurgere rurſus uideatur, uel turpius audeat nouam referre

proditionẽ: ut proditis, pro ſeptemuirali iudicio eſſet, ſemperq́; aliunde ſentiat. Vel *proditi ſpolium proinde in tali iudicio eſſe ſtatuendum, ut ſe ſentiat, uel pollicentẽ mobili iudicio, uel pollutum uirum leuemq́;, & ſemper aliũ ſe ſentiat: infidus ſocius, uanus hoſtis: ad* Faleriorum, Pyrrhiq́; *proditionẽ tertiũ trãsfugis documcutum eſſe. Cõtra ea conſulis pater* Fabius, *temporũ oblitos homines, in medio ardore belli tanquã in pace libera de quoq; arbitria agere aiebat: quum illud potius agendũ atq; eis cogitandum ſit (ſi quomodo fieri poßit) nequi ſocij à* Po. Ro. *deſciſcant, uel qui deſciuerunt etiã nouo metu dubitent, uel nouo metu redire dubitent.* Documentum haud dicant *ſtatui oportere ſiquis reſipiſcat &c.* Ne quis tamen miretur quòd multis modis eundem locum emendamus, cum uerus niſi unus eſſe nõ poßit. Nam facimus more illius apud Plautũ ſenis, qui cõplures ex præda ſeruos coẽmit, unius certi poſtea in ijs reperiẽdi gratia. *Legati quoniã Siphax ſe* Romanis *iunxiſſet, ut potẽtior ſocietate eorũ aduerſus reges populosq́; Aphricæ eſſet, donec melius fore Galæ quoq; Carthaginienſibus iungi quàm primũ, antequam Siphax in Hiſpaniã, aut* Romani *in Aphricã tranſeant, opprimi Siphacem nihil dum præter nomẽ ex fœdere* Romano *habentẽ poſſe.*] Opinor legendũ: *docent melius fore.*

IN LIBRO QVINTO EMENDATA.

INcuſati grauiter à ſenatu ædiles triumq́; uiri rei capitales, qui non prohiberent cõmoueri eam multitudinem è foro, ac deijcere apparatus ſacrorum conati eſſent, haud procul abfuit quin uiolarentur.] Vos, *quum in regio codice foret, cum emoueri, ſuſtuliſtis eam: ego ſic emendo: cum mouere ſiue cum emouere eam multitudinem.* Gnæus Fuluius Apuliam, Claudius Nero *Sueßulã,* M. Iunius *Syllanus creatus cõſul.*] Opinor legendum *Syllanus Etruriã.* *Teſtibus datis tribuni populum ſummouerunt: ſi te illiq́; lata eſt ut ſortirentur ubi latini ſuffragium*

gium ferrent.] Vos ſic emēdatis ſcitoq́; lex lata eſt, quaſi lex ſit lata per plebiſcitū. Ego ſic, teſtibus datis tribunum populi ſummouerunt: ſitellaq́; lata eſt, ut ſortirentur ubi latini ſuffragium ferrēt. Quæ ſentētia talis eſt, ſitellā allatam in qua ſuffragia populus de approbanda lege poneret. Solitā aūt afferri ſitellam quandā cū lex ferenda eſſet, probat Cic. de nat. deorum lib. I. Vt igitur Titum Graccū uidere concionantē in Capitolio: uidere de M. Octauio deferentē ſitellā. Fit autē ſitella à ſitula. Nā apud Plautum in Caſina dicitur cōiectio ſortiū in ſitulam fieri. Niſi uolumus alio uocabulo emēdare, quo utitur idē Cic. ubi ait: cum L. Saturnius legē frumentariā de ſemiſsibus & trientibus laturus eſſet, Q. Cepio qui per id tēporis Quæſtor urbanus erat, docuit ſenatum ærariā pati nō poſſe largitionem tantam. Senatus decreuit, niſi eā legē ad populū ferat, aduerſus remp. eū uideri facere. Saturninus legē ferre cœpit, collegæ intercedere: ille nihilominus ciſtulā detulit. Cepio, ut illū contra, intercedentibus collegis aduerſus remp. uidit ferre, cū uiris bonis impetū facit, pontes diſturbat, ciſtas deijcit. Quare dubium eſt, an Ciſtella ſcribi poſsit, qđ ſit à Ciſta. Sed quō ciſtula una dicitur, ita & ciſtulæ multæ, ſi eædē ſignificantur res. Verum ne hic agamus pluribus, ciſtulā nunc legendum puto: ſi quis uolet ciſtellā legat, me nō repugnaturo. Sitella. Ciſtula.

Cū in eo parum præſidij eſſet turbandæ rei cauſa, publicani per uacuū ui ſummo loco irruperunt: iurgantes ſimul cū populo tribuniſq́;.] Opinor ſic emendandum. Publicani per uacuum ui ſummoto eo uel ui ſummoto inde cuncto irruperunt.

Poſthumius uadibus datis non affuit: tribuni plebis uocauerunt, plebeſq́; ſciuit.] Opinor legendum tribuni plebē uocauerunt.

Ea comitia nouus pōtifex M. Cornelius Cethegus habuit: res ingenti certamine petiuerunt M. Fuluius Flaccus qui ante & bis cōſul & cenſor fuerat: & T. Manlius Torquatus & ipſe duobus cōſulatibus, &

cenſura inſignis: & Licinius Craßus, qui ædilitatem curulẽ petiturus erat.] Manifeſtus eſt error ex præcedẽti litera t, nam tres legendũ eſt, non res, quod miror à nemine animaduerſum.

Nihil unquã dicã de imperatore eo cui præſertim ſciam gratias à ſenatu actas, quòd nõ deſperauerat de rep. qui poſt fugã actam niſi per omnes annos prorogatum imperium.] Vos ſic emendatis. Cui poſt fugã actan ſit: Ego ſic, quòd nõ deſperauerit de rep. conſul poſt fugam actam uel profligata acie. *Tamen tantum abfuit ab eo, ut illa ignominia tribus exercitibus quæreretur, ut ea urbs Roma per eum exercitũ qui ab Allia in Veios transfugerat recuperaretur.*] Opinor legendum, ut ulla ignominia tribus exercitibus inureretur, ut etiam urbs Roma &c. Fuerunt autẽ tres exercitus qui remp. ante hoc bellũ afflixerunt, duo ad Furculas Caudinas: tertius ad Alliam. Vel ſic, ut ulla ignominia ijs exercitibus quæreretur, ut etiam urbs Roma. *Ne'ue dono militari uirtutis ergo donaretur.*] Tu Antoni qui te docere regẽ iactas, ſic cum docebas, ut mutares ergo, in gratia: neſciẽs ergó ultima acuta eſſe legendum: quod ſignificat cauſam, ut apud Vergilium: —Illius ergó Venimus.

Id ſequuntur.

Tum duo milia Gallorum Pœnus in tres diuiſa partes per urbem dimittit: Tarentinos & infra quàm maxime frequẽtia.] Emendo Tarentinos & Afros q̃ maxime frequentia occupare iubet. *Si quis in hoſpitio ciuis Romani (uacuas autẽ tenebat domos) nomen inſcripſiſſet, cum ſe pro hoſte habiturum.*] Opinor legendũ ſciebat, uel petebat, uel uolebat domos. *Ex huius Marci duobus carminibus, alterius poſtea eſt * acta didici curato autoritas euentu alteri quoq; cuius nondum tempus uenerat afferebat fidem.*] Opinor legendum alterius, poſt rem actam edici cũrato autoritas euẽtu. *Flauius Lucanus fuit caput eius partis Lucanorum, cuius pars ad Annibalẽ defeciſſet, qui cum Romanis ſtabat & iam Hanno in magiſtratu erat ab* ipſis

Legitur cernebat.

* aucta declarata.

ipſis illis creatus prætor.] Opinor hic perturbatũ uerborum ordinem, ideoq; ſic reſtituendum: Flauius Lucanus fuit eius pars Lucanorum, qui cum Romanis ſtabant, cuius pars uel cum pars ad Annibalem defeciſſet. Anno autem ſuperfluã habet aſpirationem, quod non proprium nomen eſt, ſed ablatiuus. *Fideq; ab eo accepta, ſi Romanum ijs imperatorem tradidiſſet, liberos cum ſuis legibus uenturos in amicitiam Lucanos, dedit Pœnus in locum pacis Graccum adducturus. Magonem ibi pedites equiteſq; armare & capere eas latebras ubi ingentẽ numerum occulere iubet, loco ſatis inſpecto, atq; undiq; explorato, dies compoſita rei gerendæ eſt.*] Vos ſic emendatis: in amicitiam Lucanos, hunc deducere Pœnum in loco quo ſic Graccũ adducimus. Ego ſic: in amicitiam Lucanos dedit ipſe ſe illo cum paucis Graccum adducturus, illò aduerbialiter pro eo quod eſt in illum locum. *Pugnatum tamen ut in nulla parte, duabus amplius horis, cõcitata & donec dux ſtetiſſet Romanã aciẽ.*] Opinor legendum, etiam donec dux ſtetiſſet Romana acie. Aliter longe legitur.

Et Annibal quidem haudquaquam ſimuli ſua, neque ſimili exercitu.] Legendum eſt opinor ſimili uia. *In uaſtæ magnitudinis urbe partium ſenſu non ſatis pertinente in omnia.*] Opinor * pertingẽte in omnia. *Marcellus Eurydalo recepto præſidioq; addito uda cura erat libera, nequa abs tergo uis hoſtium in arcem accepta incluſos imperitoſq; mœnibus ſuos turbaret.*] Opinor una cura erat liber: uel una cura tenebatur, uel turbabatur. *Acceſſit & ad peſtilentiam commune malum quod facile utrorunq; animos auerteret à bellorum conſilijs.*] Opinor legendum, acceſſit ad hæc peſtilentia. *Itaque non ducibus facilius, quàm multitudini perſuaſum eſt: ſimilis ne metus quidẽ ab Romanis ducibus erat: quippe tam paucis ſibi * retinuerunt.* Puto legendum quòd per tam paucos ibi retinerentur. Vel quippe tam paucis ibi retineri.

* pertendente

* ne timerent

EMENDATIONES SEXTI LIBRI.

INde naues in flumine Vulturno cõprehenſas duci gladio, quod iã ante præſidij cauſa fecerat caſtellũ iuſsit.]Puto ſic emendandum,duci ad id quod iam ante &c. *Auditaq; uox Annibalis fertur,potiundũ ſibi urbis Romæ modo mentẽ nõ da ri,modo fortunã minuere. Etiam per melius & aliæ paruæq; res. Magna illa q, cũ ipſe ad mœnia urbis Romæ armatus ſe= deret,milites ſub uexillis in ſupplemẽtũ Hiſpaniæ profectos au diuit. Parua aũt,q, per eos dies cũ forte agrũ in quo ipſe hæ= reret caſtra ueniſſe.*]Regius codex habet etiam per me diuos & aliæ magnæ paruæq; res.Ego nõ infinitiuũ minuẽre penulti ma correpta accipio,ſed producta præteritũ indicatiui:nec finẽ ſuperioris,ſed initiũ ſequẽtis ſentẽtiæ:ideoq; ſic emendandum reor. Minuẽre etiam ſpem eius uel illius,& aliæ magnæ par= uæq; res. *Nanq; ex Lucanis in Brutium agrũ:ad fretũ uero regiũ ſe occurſu cõtendit,ut propè repẽtino aduentu incautos oppreſſerit.*]Opinor legendũ tanto curſu cõtendit. *Diẽ po ſterum Haſdrubal colloquio petijt,ut Romani leges cõſcribe= rentur de trahẽdis arcibus urbium.*] Lego de tradẽdis arcibus urbiũ. *Silentiũ ſubito ortũ eſt & tacita cogitatio quidnam egiſſent. Noui fauor plus ualuiſſe q̃ ratio ætatis maxime pœni= tebat.*]Opinor legẽdũ quidnã egiſſent noui, uel quid legiſsent noui:nã q, fauor plus ualuiſſet &c. *Hac circũfuſus multitu dine ſimilis ſiculis obuiã egreſsis: ſiculisq; Romam præbuit cla riſsimarum urbiũ excidio à celeberrimis uiris bello uictos accu ſatores in urbẽ adducentes.* Hũc ego locum duobus hinc annis ab Iacobo Curlo rogatus ægre duobus diebus emẽdare potui: emendatumq; homini tradidi cũ pridie eidẽ petenti alterũ,ſed facilius emẽdaſſem:quòd cur regium codicẽ ex mea ſentẽtia nõ emendarit,nullã aliam reperio cauſam, niſi ab Antonio ne me recte correxiſſe fateretur impeditum. Ex quo datur intelligi

acriorẽ

acriorem eſſe odij q̃ amoris affectũ. Citius me deſtructũ uellet Antonius, q̃ Alfonſum, Cæſarẽ. Sic aũt emẽdaui hũc locũ. Nũc *circũfuſus multitudini ſimul & Siculis obuiã egreßis poteſtatẽ* Romã *adeũdi fecit, et nõnullis uel æmulis querimoniã præbuit, clarißimarũ urbiũ excidio à celeberrimis uiris uictos bello accuſatores in urbẽ adducẽs. Affirmãtes nõ modo ſuã quiſq; patriam, ſed totã Siciliã relicturos.*] Opinor legendũ *ſuã quenq; patriã.* Pondo relinquat argenti. *Qui curuli ſella ſederẽt, eq ornamẽta & libræ põdo, ut lignũ patellamq; deorũ cauſa habere poſſent.*] Neſcio an legẽdũ ſit *ſalinũ patellamq;*. Eſt aũt *ſalinum ſalis uas: ut Acerra thuris.* Inde diminutiuũ eius *ſalillum:* Salinum. Acerra. Salillum.
quod ego Antoniũ docui, q̃ pro minuto accipiebat ſale. Ipſe ut *ei nunciatũ eſt æſtũ decedere q̃ per piſcatores Tarraconenſes nunc leuibus cymbis, nũc ubi ea ſiderent uadis peruagatos per ſtagnũ, cõpertũ habebat, facilẽ pedibus ad murũ tranſitũ dari, armatos duxit.*] Opinor ſcribendũ. Nũc *ubi eæ ſederẽt, id eſt, ubi cymbæ fundũ maris nactæ eſſent, uadis peruagatos, hoc eſt per ea ipſa loca ubi ſedebãt cymbæ per quæ uadere pedibus homines poterant.* Hic eſt alter locus quẽ Iacobo Curlo correxi.

HActenus Antonio legenti, etſi nõ aßidue, affui, quotiesq; mihi uidebatur diſſentiendũ, uelut in ſenatu quodam ſententiam dixi, non quoties potui. Ideoq; pauciora dixi q̃ ſcribo, rem haud dubie utilẽ ijs qui ſua Liuij exemplaria hac in parte emendare cupiãt. Cõtraxiſtis frontẽ, quia ſuperbe loquuto iraſcentes, & de mea ipſius cauſa iudicanti. Emendabunt illi per me exẽplaria ſua multo fidelius, quàm uos regis noſtri proditores regiũ codicẽ. Nec erubeſcent ſtudioſi & liberaliter eruditi Laurentiũ habere autorẽ. Audeo enim audeo de mea cauſa iudicare. Quid enim de eo, quod luce eſt clarius, pronũciare dubitem? An cuiquam dubiũ ſit uos plurima quæ conati eſtis emẽdare neſciſſe? Multa à me edoctos, tamen per importunitatem

audierit, & omnia probaſti. Quid ais, ſi ille cuius nomē ne q̃dē noſti, hos libros condidit, edidit necne? ſi nō edidit, unde ſcire potuiſti ab eo cōditos? Si edidit, cur nō exhibentur, aut ubi uiſi ſunt indicantur? ſi modo credibile eſt editos alterius libros quenq; uelle ſuos facere. Adde quòd non miſiſſem eos ex urbe Papia *Romam, ubi ille & plurimos propinquos reliquiſſet, & notiſſimus fuiſſet: qui nō ut nūc fuerant inſcripti de uero bono, ſed de uoluptate: ac dimidio q̃ modo ſunt breuiores.* Mentior *niſi titulus, qui ex duobus lineis conſtat, cū litera initiali cunq; principij parte maiuſculis literis, ſcriptus eſt manu* Antonij Panhormitæ:*in quibus ut codex ipſe teſtis eſt, alios colloquutores induxeram, quos poſtea perfidia* Panhormitæ *mutaui. Sic enim incipit illa narratio.* Nam *cum ueniſſent aliquando in curiam, quam apoſtolicam uocāt, quatuor in ſecretariatu collegæ, Antonius* Luſcus, Cactius *Poggius,* Melcior *Scribarius, auunculus meus: quos honoris cauſa nomino: recepit ſe eò* Leonardus *Aretinus, tum pro legato à* Florentinis *ad ſummum pontificem miſſus, ſtatimq; poſt Antonius* Panhormitanus, *qui ſe mauult appellari* Panhormitam. Itaq; *non intelligo, nec cur uidear oblitus delere nomen Antonij* Luſci, *quod & in illa prima editione toties, & in poſteriore nūquam legitur: nec quomodo potuerim obliuiſci.* Nam *ſi de ſcriptura mea non deleui, ergo nō alterius id fuit qđ remāſit, ſed meū: Si de aliena, ergo nihil meum de opere illo remanſit, alioqui ipſum opus pro teſtimonio, & quidem longe locupletiore afferres: nunc nō opus illud erit, ſed litura, quod quis niſi inſanus dixerit?* Et *quatenus nolentem me & inuitum facis impium, ueritatem aperiā.* Auunculus *meus in moribus quidem patre ſuo dignus, in literis autē is fuit qui magis officio ſuo ſatisfecit, quàm ut condendis operibus uires ſibi ſuppeterent: qui me ſibi, ut ego ipſum mihi, ſemper anteponebat: & quo uiuēte, cōparationē Ciceronis &*

Quin

Quintiliani Florentiam ad Carolum miſi, rem profectò quam ille nunquam fuiſſes auſurus. Itaq; perſuade iſtud Poggio, ſi potes, qui ſolus ex eius collegis ſupereſt: perſuade alijs, qui hominem nouerunt: perſuade ijs qui Laurentianum ſtilum characteremq; diſcernunt. Conuicta calumnia noſtra, nũc oſtẽdam, etſi ſatis oſtendi, amborum imperitiam ea ipſa in re, in qua magnum uos creditis ſpecimen præbere peritiæ. Nam quæ apes quiſ'ue fucus tam ſtolide loquatur, ſi ſermone (quemadmodum in fabulis traditur) uteretur, fucos labores apium in aluearia ſua conijcere? Aluearia'ne ſua fuci habent? Saltem ueſpæ me * ſcabroni'ue ſimilem feciſſetis: qui ceras imitantur & mella: quis tantam uerborum inſcitiã ſatis digna proſequatur inſectatione? fucum & hunc unum habere fauos, habere alueum, habere alueariũ, quod ex pluribus alueis cõſtat, habere aluearia? Singuli apiũ reges ſingulis tantũ alueis præſunt: hic fucus, qui fauos facere neſcit, nõ unam aluũ, nec unum aluearium feciſſe ſibi contentus, ſi modo aut cera deuorari poteſt, ſine qua non ſunt aluei? aut mel, quod deuoratur ab ape uel fuco, alueis reddi ſolet. Verũ me non fucum eſſe ſed apem: uel ex hoc intelligere debetis, quòd aculeũ ſeu ſpiculũ habeo, quo uos uere fucos, & nullo aut obtuſo aculeo præditos, figo ac trucido. Pergamus ad reliqua. FAC. Quod idẽ de Homeri tralatione effeciſti: cũ enim opus illud Latinũ factũ ſciſſes Florẽtiæ eſſe, ubi iã ſupra centeſimum annũ eſt, & in Nicolai bibliotheca uiſum, paucis quibuſdam permutatis (permutatis'ne dicam an peruerſis?) tuũ efficere uoluiſti. Sed tibi parum eſt creditum, præſertim cum ſint, qui intelligant quàm minimum literarum Græcarum teneas. Crede mihi, crede inquam Laurẽti, ſunt iudices qui tuam inſolentiam non ferent. LAV. Idem hoc, quod ſuperius ſtultitiæ genus, quàm credibile eſt ſperare tale furtum iri celatum? Ego uero nuper audiui Mediolani eſſe tralationem Homeri ad uer

Fucum ſe non eſſe conuincit Valla.

* crabroni.

Aluearium.

Homeri tralationem Valla probat ſuam.

ad uerbum,eamq́; barbaram: Florentiæ quoq; eſſe uideor au=diuiſſe:ſed apud Nicolaum fuiſſe,modo primum ex te audio.Si quis tamen probare poteſt me aut hāc,aut illam,aut aliā ullam uidiſſe,nō recuſo quin pro te mendaciſſimus uidear.Sed O' me=ri,non Homeri cultor,fac me ſciſſe illam Florētiæ eſſe,fac in bibliotheca Nicolai uidiſſe,licet tu nō dicas à me uiſam ſed ſciſſe uiſam:num protinus in Campania habui? acceptam'ne cōmodato cum huc ueni? an per literas impetratam?quorū neutrum factum eſſe credibile eſt. Vt ſeſe refellit omne mēdacium?Saltem dixiſſes me illinc trāſcripſiſſe:quod licet plus quàm temerarius es,dicere non es auſus.Illud tamen audes, pauca quædam à me immutata:Qui ſcis ebrie me immutaſſe,qui utrūq; nō cōtuliſti? Nec illam ad uerbū tralationē inſpexiſti, & ais:Sed tibi parū eſt creditū. Quinam ſunt,qui mihi nō credūt? Cur non ij furta mea palam faciunt?Addisq́;:Crede mihi,crede inquā mihi Laurenti,ſunt iudices qui tuā inſolētiam nō ferent.Ergo clandeſtini iſti ſunt iudices,& in lucē prodire nō audent,coramq́; damnant inſolētiam meā.Nam ſi propalam hoc faciūt & me præſentem reū peragūt,quid ita quaſi ego neſciam, ais:Crede mihi &c.Hoc ad illos dici ſolet qui nō credunt. At nemo eſt qui nō ſe credat accuſari cum ſciat. FAC.*Cum in aliquo cœtu es,ubi nullus ſit Græcarum literarū doctus,continuo, continuo græciſſas:ubi Græcus quiſq̄ ſuperuenerit,latiniſſas: ita fit ut inter Græcos Latinus ſis, inter Latinos Græcus:inter utroſq́; neuter.Peream niſi malim penitus ignorare literas Græcas, quàm illarū tam paruā,q̄ te ſciētiā attigiſſe:quibus ne aſperſus quidem es,ut ſi quis à te petat quomodo* τύπτω *uerbū declinetur, ignores.* LAV.*Bene facis,ut ordinē retroagam, quòd iſtud uocabulum potiſſimū protuliſti,quod ſignificat uerbero.Nam tu uerbero es, & ego te libris his uerbero.* FA.*Cuius ſi memini declinationis primū præteritū eſt* ἔτυπτον *hoc eſt uerberaui*

te in

te in primo libro, alterum τέτυφα, hoc eſt uerberaui te in ſecun do, tertium ἐτετύφειν hoc eſt uerberaui te in tertio. Cætera non recordor. Futurum τύψω, id eſt uerberabo te in reliquo. LAV. *Iam uero quo te deuoues? Nam cũ aut plus ſcias literarum Græcarũ, q̃ ego, aut minus, certe plus ſcire dicere, nõ potes. Non enim optares, ſi ſcires, & aloqui, ut uerum eſt, ita & ubiq; ſignificas te Græcũ nõ eſſe: ſi minus, cur negas te tantum ſcire uelle, quũ ob iſtud tuũ qđ minus eſt, mihi gloriaris? Gloriari enim in Græca lingua, eſt ignorationẽ Græci uerbi alteri obijcere. Quod cũ ita ſit, quod reſtat aliud, niſi ut tua ex lege pereas, uir pluribus mẽdacijs, q̃ pilis coopertus: q me ais Græcũ inter Latinos eſſe, inter Græcos Latinũ, inter utroſq; neutrũ? Cur nõ potius inter utroſq; utrũq;? nimirũ tũc mutus ſum, nihil Græce fari, nihil Latine hiſcere audeo. Vides ut falſa, ut cõtraria, ut incredibilia loquaris? Eodem quoq; modo in cæteris. Etenim ſi inter Latinos Græciſſo, nõ auſus loqui de lingua latina, qd ita proximũ dicebas?* FAC. *Si qs aũt in cõuẽtu aliquo ſermo habetur, cõtinuo ſermonẽ ad laudẽ tuã refers, opa tua extollens, aliena deprimẽs: tua ſolũ legẽda iactãs, elegantiarũ, inquis librũ compoſui, in quo (utar enim ipſis uerbis tuis) ſunt duo milia rerũ, quæ nõ erãt nota noſtris, niſi ego fuiſſem.* LA. *Hæc ego quomodo dico in cõuentu aliquo? Nũ in aliquo cœtu Latinorũ dico, an Græcorũ? Certe latinorũ, quorũ tu unus es, qui ſi tibi credimus iſta audiſti, ut poſtea inquis, ſæpe audiſti: et cœtui Græcorũ, in hac prouincia intereſſe non potui. Tametſi, ſiquis interueniat Græcus, tu me uis obmuteſcere ſolito. Vel tu ipſe iudica, an tibi in iſtis uerbis cõſtes, ſi modo cõſtare ſibi mẽdax poteſt, q ais inter Latinos, inter quos ſemp ſum, etiã ſiqs Græcus interueniat, et iactare me, ut de lingua latina bene meritum, nec audere, niſi de Græcis literis loqui. Age uero quo pacto græciſſo? quo pacto paruã literarũ Græcarũ ſcientiã attigi, ſi*

gi, ſi nec aſperſus illis ſum, nec primũ uerbum declinare ſcio? Certe qui hoc declinare neſcit, illisq́; literis aſperſus non eſt, huius non parua ſciẽtia eius linguæ, ſed nulla dicẽda eſt: quomodo tu inſane ais, eadẽ & negas, & per inuidiã maliuolẽtiamq́; cõtraria te loqui nõ ſentis? cõtraria quidẽ, & tamen ex utraq; parte mẽdacia. Nã neq; ignoro Græcas literas, neq; illarũ tam parũ peritus ſum, qđ probãt, cũ aliæ translationes meæ, tum duo libri de collatiõe noui teſtamẽti. Rurſus neq; inter Græcos (ut tuo uocabulo utar) latiniſſo, quũ hic nulli Græci ſunt, niſi unus et alter, neq; inter Latinos me oſtento, ut teſtes ſunt libri mei, in quibus ſanè modeſtus, ſicut in omni uita: cũ nuſquam me alijs, ne inferioribus quidem præponã, nihil cuiquam aduerſus: interdũ in colloquijs aduerſus inuidos, atq; obtrectatores, quales uos eſtis, pluſculũ mihi uendico. Nam ſi dixi duo milia rerũ cognitione dignarũ, ſiue (ut tu calũniaris) cæteris ignotarum, non tamẽ ſcripſi, quod fecit etiã ſine reprehẽſione Plinius, Viginti milia rerũ cura dignarũ, in ipſo opere ſcribẽs ſe collegiſſe, quæ mihi cura in rebus tenuioribus nõ fuit: pauperis eſt domini dinumerare pecus, qualis tua fuit enumerantis aliena peccata. Nam & dixiſti regi, & in libris notaſti numerũ erratorum meorũ, qđ ego in te, nec feci, nec uelim facere. Eſt enim pſona mea indignũ, nec poſſum: quia tua ſunt innumerabilia peccata. Nec tamẽ inficias eo, ut uere, ſic fortiter dixiſſe me, nõnulla eſſe ibi cæteris ignota. Quid enim contra uos facerem malignos, & qui me ab alijs laudari nõ ſinitis, quemq́; non ultis ulla in parte æquari magnis noſtræ ætatis homĩbus, quaſi ego minus ſim illis de genere giganteo? Nam inquis. FAC. *Vt nemi nem putes præter te doctũ eſſe? Guarinũ atq; Aretinũ duo lumina & ornamenta Italiæ, num te inferiores duces? Audiui te ſæpe dicentem, quum eorum autoritatem afferrem. Quem tu mihi Guarinum? quẽ Leonardũ cõmemoras? Nã utrũuis eorũ mihi*

Lib. duo de collatione noui teſtamenti.

mihi præferri indignor, ac moleſte fero. Et ego quoq; *literas Græcas,ac* Latinas *ſcio,* & *cũ utroq; ſæpe de grauiſsimis rebus diſputaui,atq; cõtendi:qua in re illi mihi nõnũquã ceſſere.* LAV. Vt *ita ſit peſsime delatorũ,qui omnia in maius extollis, cur non cernis te ubiq; mendacẽ deprehendi,dum repugnãtia loqueris?* Nã *ut taceã nõ eſſe uериſimile me dicere,quẽ tu mihi* Guarinũ & c.*quaſi illos ignorẽ,& fateri me cũ eiſdẽ ſæpenumero diſputaſſe.* An *ſi me faciã nõ minus doctũ* Guarino, Leonardo'ue,*cõtinuo dicam me unũ doctũ? cæteros indoctos? quæ iſta conſequentia eſt tam ſcita,Scytha nequiſsime?* Prĩmũ *nõ ſoleo me illis præponere,opera uero nõ uerba probationẽ faciũt: ſed interdũ eos mihi,imò ratiõi præponi nõ fero,aduerſus quos tantũ mihi tribuo,quantũ poſtulat aſſerẽdæ patrociniũ ueritatis.* Nolo *in diſputando, quũ ego ueteres pro me affero,tu uel ſtimulante liuore,uel in tui uelamentum erroris opponas.* Hoc *non ſentit Guarinus.* Hoccine *nõ animaduertiſſet* Leonardus, *quanquam ſemper à me his uiris honor eſt habitus,tum loquẽdo,tum ſcribẽdo,ſicut ipſi uiciſsim me ſemper nõ mediocri laude affecerunt,atq; (ut fatear) ampliſsimis uerbis ornauerũt.* Ex *quo uериſimilius eſt,me hoc beneficiũ tueri uoluiſſe quàm perdere.* Nam *te mentiri,dixiſſe me ſæpe diſputaſſe cum illis,& reliqua,uel hinc coargui poteſt,quòd cum* Guarino *nunquam, niſi ſemel contuli,eo biduo quo* Ferrariæ *fui,cum illac contrahendæ cum homine doctiſsimo amicitiæ gratia tranſiſsem. Sed nimirum de his mentionem habere uoluiſti, ut tibi ad* Antoniũ Panhormitam *nominandum faceres gradum,ut ipſe potius ſub tua perſona ſuam tragœdiam decantaret,inquiens.* FAC.

Panhormitæ ſugillatio.

Antonium Panhormitam *ſingularẽ poëtam,& quo magis uituperandus es,optime de te meritum,à rege,atq; adeò ab hominibus præſtantiſsimum iudicatum, & in magno honore habitum,irrides ac deſpicis.* LAV. Ego *uero non tam irrideo atq; deſpicio*

deſpicio, quàm deteſtor atq; abominor, qui quotidie neqtia profe cit. Nam q́ ais de me optime eſſe meritũ, nullo alio poteris argumẽto probare, quàm q́ quũ amici eſſemus, ſolebat prædicare, ſe quidẽ cæteros omnes docuiſſe, à me autẽ eſſe doctum: quodq́; quũ publice cõductus rhetoricam legerẽ, amicitiæ potius, quàm diſcẽdi gratia (ſic enim interpretor) annũ, & eo amplius quoad fuimus amici, meus fuit auditor, licet me plus XV. annis ſit natu grandior. Verũ hæc omnia ſua in me beneficia noua proditione fœdauit, perſtrictus fulgore famæ, qua ob opus de uero bono ꝑ hominum ora celebrabar: quam iniuriã alijs poſtea cumulauit, & cumulat. Etiã de te querimoniã affers, inquiens. FAC. Me uerò, ut etiã de me aliquid dicã, qui nullã tibi iniuriã fecerã, quod ſciã, cõuicijs inſectaris, minutiſſimũ appellans inter minutiſſimos. Fateor me quidã corpore minutũ eſſe, te uerò ingenio animoq́; & cerebro diminuto. Vt de me etiã (inquis) aliqd dicã. LAV. O' uere cerebro diminuto, totam hãc quatuor inuectiuarũ, quaſi totidẽ uentorũ procellã, propter hãc uerborũ contumeliã excitaſti: quã contumeliã, tu conuicia uocas: ego probaui leuiſſimam propulſationẽ eſſe atrociſſimæ iniuriæ. Vt etiã aliquid de me dicam uelis nolis, nullã tibi factã eſſe, niſi hãc, licet tua pfidia expreſſam cõfiteris, iniuriã. Nã cur cæteras non exequeris? Cur omittis, ne ſaltẽ uidearis, iniuſte mihi tantopere iraſci? Vt etiã aliquid de me dicã, hoc aliqd nihil eſt, ut ille apud Terentiũ inquit: nec aliud, quàm indiciũ te pro alijs, nõ pro te defendendo in aciẽ deſcẽdiſſe. Vt etiã aliquid de me dicã. Nimirũ hoc grauiſſimum eſſe debet, de quo ſolo tacere nequiſti. Atqui id ita leue eſt, ut te homine leuiſſimo, prope ſit leuius. Quare cũ tres ſint in iure ciuili capitis diminutiões, quartam, ſi per iuriſcõſultos licet, addamus, quæ ſit plus quàm maxima, appellemusq́; cerebroſam capitis diminutionẽ, propter Barptolomæũ Fatuũ, qui ut Calphurnia improbiſſima fœmina cauſam dedit. FA. Repaſtinationẽ dialecticæ Diminutiones capitis. Dialectica Vallæ.

ſticæ & philoſophiæ edidit, quæ Laurẽtiana appellatur, quæ anteponẽda eſt omniũ dialecticorũ & philoſophorũ ſcriptis. L A. *Si iſtuc ego ſcripſi, quin locũ ꝓfers? dixiſſe autẽ quo me teſte cõuinces? Idẽ de cæteris locis, ubi nullo teſtimonio niteris, dictũ ſit.* F A. *Sed dic quæſo? Vnde iſtas diſciplinas didiciſti?* Num *ab his quos damnas? an à te ipſo? Si ab his quos uituperas, at tibi turpe eſt eos cõtaminare, à quibus didiceris. Si nõ, ſed à teipſo, & ſine præceptore (ut ipſe prædicas) ſciẽtia tua iſta nulla eſt.* L A. *Merito tu, merito me, ut parum dialecticum inſectaris, qui ipſe tam dialectice colligis. O patronũ dialecticorũ philoſophorũq; ſingularẽ: Quis ſutor piſcator ue, unquã ita ruditer interrogauit, an quis diſciplinã, quã tradit ab eo quẽ uituperat ac dãnat acceperit, aut à quo præceptore didicerit is, quẽ prædicare ait ſe non habuiſſe præceptorẽ? Quis item piſcator ſutor ue diceret, meas diſciplinas eſſe laudandas, quippe quas didicerim ex ijs quos con tẽnere turpe ſit: & mox diſciplinas ipſas nullas eſſe?* Iam *uerò quæ cõſequẽtia, q̃cquid ſciẽtiæ ab alijs nõ accepi, id protinus falſum ac nihil eſſe?* Ergo *qui ex ſe ipſis tot ſcientiarum præcepta pepererũt, ij omnes, aut nihil, aut falſa preceperũt? niſi illos uis fuiſſe hoĩes, me ſimiã eſſe. Quæ itẽ cõſequentia, quia neq; ex ijs quos dãno neq; ex me ipſo didici nõ eſſe aliud, unde potuerim diſcere, hoc eſt nihil eſſe tertiũ. Certè maximã partẽ rerũ quæ illic à me traduntur, ex ijs ſcriptoribus didici, qui multo ſane plures ſunt, quos ꝓbo & laudo. Seq̃tur.* F A. *Librũ de ſummo bono cõſcripſi: quo nihil eſt ſcriptum hac noſtra tẽpeſtate illuſtrius, alia inſup multa effeci, quæ ſummo ſint uſui ſemp, non ſolũ mediocribus, ſed etiã doctis hoĩbus. O elegãtiſſimũ elegãtiarũ ſcriptorẽ? q cũ ipſe, nec dicere, nec ſcribere eleganter ſcias, tamẽ de elegãtia tradere præcepta audeas. Repaſtinationẽ logicæ & philoſophiæ cõdidiſti, nomẽ mehercules opi cõueniens: tu enim, quũ arator magis quàm orator ſis, logicã itidẽ, ut uitẽ repaſtinari putaſti.* In

ſti. In qua quidē tot peccata abs te cōmiſſa audio, ut plura propè errata inſint quàm uerba, quāquā ſiqua ſunt quæ laude digna uideantur, aliena ſunt oīa. Librū de ſummo bono te ſcripſiſſe gloriaris. Vel hic locus documēto eſt, quàm diſcerpta ſit, quàm diſſipata, quàm delira oratio. Repetēs eadē & inculcās interiecto ſpatio, & quæ texuit, retexēs: ut eā quēadmodū eſt apud Perſium, Nō ſani eſſe hoīs, nō ſanus iuret Oreſtes. L A. At oratorē me uocatis: hic locus eſt Antonij Panhormitæ, qui ſcripſit in Antoniū Raudenſem, Non erit orator Rhodus, arator erit, mutuatus ex meo quodam carmine, ſicut ego Ciceronis dictū, quod carmē nemine uero noīe perſtringit, argutiæ tantū cauſa compoſitum:

Non eſt cur doleas, quòd quæ uis Aeole habere
Cuncta nequis: cuncta nam quis habere poteſt?
Non potes eſſe bonus pictor, potes Aeole piſtor.
Non eris orator magnus, arator eris.
Ciuili uel pontificum, non Aeole iuri
Sufficis: at iuri ſufficies patinæ.

Et inſequētes deinde uerſus. Ergo logicam quaſi uineam repaſtinari dixi, uos quid paſtinare ſit ignoratis. Certe hoc loco, haud probe mentionem uitis feciſtis. Cum bobus enim & aruis rationem habet arator, non cum uinetis ac arbuſtis: Cereremq; magis, quàm Librum ueſtrum colit. Taceo (quod ſuperius docui) aratoris non oratoris eſſe, identidem pro itidem ponere. Sed ut ad tua Barptolomeæ obiecta reſpondeam, illas de me prædicationes inuidia tua te cogit dicere, ex meo nō ex aliorum ore ſolere prodire. Verum ex quo audis in illis de dialectica libris, tot errata ineſſe, quis eſt qui me uel in uno glorietur à ſe conuictum? F A. En gloriaris iniquis, & ne accuſatus quidem iſto uitio temperare potes. L A V. Ita ſane, ſic alibi ſoleo ueſtro iudicio ex iactantia laborare. Tua peruerſitas tuiq; ſimulum imponit mihi, me, ut Eſchines & cæteri inuidi Demoſthenem ſe laudandi, neceſſitatem. Neq; uero

ita effuſe me laudo,ut tu criminaris: attamen ſi rumparis,attingam unum laudis meæ teſtimoniũ, quale Tito Liuio contigit:ad quẽ ob admirationẽ ingenij uiſendũ,nobiles q̃dã ex ultimis Galliarũ & Hiſpaniarũ finibus (ſi Hieronymo credimus)ſe cõtulerunt. Nã Plinius filius in ea epiſtola,unde nõnulla in ſuã uidetur trãſtuliſſe Hieronymus,Gaditanũ quẽdã fuiſſe dicit. Siquidẽ ex urbe Ferraria perdoctus quidã Neapolim (res eſt minime obſcura) non regionis ex omni orbe terrarum amœniſſimæ, nõ urbis celeberrimæ,nõ regis illuſtriſsimi,ſed uidendi & alloquendi Laurentij gratia uenit:quum propter alia opera, tum uerò propter hos ipſos dialecticæ & philoſophiæ libros. FA C. Et quanquã ita ſit,tanta eſt in te pudoris inopia,ut Græcorũ ueterum more, de quacũq; materia & ſciẽtia te in publico diſputare uelle aliàs propoſueris. LAV. An hoc idem eſt & illud? in quo ſe iactat Panhormita,nullũ genus eſſe libidinis,quod ignoret. Cæterũ ea quæ tu ex tua cõſuetudine,tuaq́; natura mentiris fuiſſe tam multa,nõ iactantiæ, ſed retundendæ inimicorum meorũ impudentiæ propoſuiſſe me,teſtis eſt libellus meus ad ſummum pontificẽ ſcriptus, qui à plurimis tranſcribitur. Etiam facetus eſſe uoluiſti Iuuenalis uerſibus. -crede,quid illum

Eſſe putes? quemuis hominem ſecum attulit ad nos,
Grammaticus,rhetor,geometra,pictor,alyptes,
Augur Schenobates,medicus,magus,omnia nouit.

His uerſibus cõtra pluriũ artiũ peritos, in ſuæ impitiæ uelamẽtum Antonius uti ſolet. Hoc ſolũ de ſe auſus dicere, poëta ſum, qui qualis poëta ſit,hinc datur intelligi,q̃ uerſum poëtæ male recitat in uerbo geometra ſpondæo in trochæũ mutato: ſequitur. FA. Quid illa tua in diſputando ꝑtinaciſsima cõtentio? quæ tãta eſt,ut nullis unquã rationibus te uinci ſinas,nuſquã alicui cedas, oẽs mortales te uno uirtute & ſapiẽtia inferiores ducẽs. LAV. Crederent tibi fortaſsis aliq̃ me in diſputãdo ꝑtinacẽ eſſe,niſi te

hac ipſa

Liuij præconia.

hac ipſa in re, aduerſus me pbaſſes fatuũ eſſe. Pertinax in diſputando ego ſum? ſi aduerſus te me talem uis eſſe, nõ eſt pertinacia aduerſus fatuos, ſed fatuorũ: qui cũ rationis ſint inopes, nõ poſſunt à ſuſceptis perſuaſionibus, ulla ratione uocari: ſin aduerſus alios, ipſi nihil tale ſubijciunt. Certe rex eiſdem illis diebus (teſtor Ioãnem Vlcinam, primum ſecretariorum, qui mihi pro læto quodã nuncio retulit) apud multos hanc mihi laudẽ dedit, me nõ minus leniter, placide, moderate, quàm docte ornateq́; diſputare: quod ut paßim glorier, non magis à maioribus habeo, quàm à natura, ut ex ipſa mea, & oris, & ſermonis uerecundia (quod ſecus in uobis eſt) apparet. Quid enim uultu & ſermõe Panhormitæ impudentius? quid' tuo durius? Sic ex ipſa quoq; uoce, Nã quãtum tua eſt abſona & amara, Panhormitæ ingrata & ſordida, tantum mea (ut alij mihi narrant) dulcis, manſueta, uocalis: tu ut ſemper es contentioſus & pertinax, talem te oſtendiſti. Tu cerebroſus, inops rationis, & mentis. An tu compos mentis es? qui de pertinacia loquutus, tanquam diuerſam rẽ ſubiungis? F A. *Quinetiam ſi intelligis alienam ſententiam meliorem eſſe quàm tuam, tamen ea eſt pertinacia tua, ut malis in opinione tua impudentißime perſiſtere, quàm errorem tuũ, atq; inſcitiam cõfiteri.* L A V. *Facis ut amicus quidam tuus ſolet, qui in iurgio ſtatim ea crimina, quorum ſibi conſcius eſt, alteri obijcit, ne poſtea ſibi ab illo obiecta credibilia uideantur. At quàm belle ſubdis uerba Ciceronis? Quod quidem à ſapientia dißidet plurimum. Quia quis poßit in hoc propter ſimilitudinem decipi, quòd Cicero de uitio dixit imitante uirtutem Fatue: qui eo uſq; ueſaniæ progrederis, ut ne alienißimis quidem obijciendis temperes, inquiens,* F A. *In æde ſacra libellum Græce ſcriptum legis ſpectante populo, ut uulgò græce doctus eſſe uidearis.* L A V. *Ita opinor, ritu ſacerdotis in omni conſpectu lego. Vide quàm ſpectante populo, cum ne tu quidẽ inſpexeris. Nam latine quoq; ſcriptus eſt, quod*

non facit idē in eodē in templo cōmunis amicus Michael *Palma præceptor* Panhormitanus, *quod nō ex eadem inſula uir nobilis* Lodouicus Sicanus *in eodē libro.* E*ſt autē pſalterium quod ne-mo latinus ſine mediocri ſaltē græcarū literarum peritia intelli-gat, quæ cauſa mihi eſt, ut dum oro ſciā quid loquor.* A*tq; utinā hebraicam linguam planè noſcerem, ut ſecundum hebraicam & ueritatem, & uocem pſalmos edicerem, & quidem in ædibus ſa-cris :* N*ā ubi cōmodius? num* Panhormita *melius? qui nunquā ad euchariſtiam mouere precationibus labia à diligentibus notatus eſt: raroq; caput adaperire, quanquā ſi fas eſt, in hoc accipienda excuſatio, ne caluitium puellis, quarum ſe amatorem facit, oſten-dat: quarumq; ſi quid apud ſe orat, hoc ſolum deos deasq;, & præcipue* V*enerem orat, ut lepidiſſimam quāq; & (ut eius uer-bo utar) maxime mollicellam conuertat in puſionem : quod apud poëtas* T*eletuſa de filia nuptiarū die dicitur impetraſſe.* Q*uid ni credam hoc eum orare, qui ait hoc poſſe cōtingere?* M*ultas enim puellas in mares eſſe mutatas, qualis nuper* C*aietæ illa incuria eius, quam & ipſe noui, quæ poſt* XII. *annū, quàm nupſerat, re-dijt in marem.* T*alem uxorē, ſiqua fides iurāti eſt, longe habere mallet, quàm quālibet aliam.* A*tq; poſt multa redis ad impuden-tiam inquiens,* FAC. Q*uāta uero impudentia ſis, quāuis ex ſu-perioribus ſatis declaratū ſit, atq; omnibus notū, tamen hoc unū abunde teſtatur, quòd quāuis ſæpius apud regem, & alios ple-rosq; clariſſimos uiros tuorū pueriliū, circa latinitatem errorū cōuictus fueris, tamen non erubeſcis quotidie, eòdem reuerti, & de his quæ leguntur diſputare, cum magno aſtantiū riſu, quorum alius te ut imprudentē, alius ut impudentē, alius ut temerarium, & inſanū increpat, fœminæ impudicæ perſimilis, quæ amiſſa ſe-mel pudicitia, ore (uti dici ſolet) pro clypeo utitur.* N*ec mirum:* N*am quis peccandi finem poſuit? ſiquando incœpit* E*iectū ſemel attrita de fronte pudorē, ut ait* S*atyrus noſter.* LAV. H*æc tibi*

Pſalterium.

Panhormitæ impietas. Libido.

Puellæ in maſculos mutatæ.

dictauit Panhormita,*nã tu uix quater illi auditorio affuiſti.* Nec *tu* Calliopius *in publico recẽſens,quæ domi poëta compoſuit:Sed quis cõuictus ſit imperitiæ,& quantum mihi rex cũ cæteris tribuat,hoc tẽpus indicio eſt,quũ nullus ſit dies, quo non rex ſpectante procerum cœtu,dictante me ſcribat in libro illo de uocabulis,quod cõprehenſorium dicunt, aliquã uerbi ſignificationẽ: interdum deleat aliquẽ ab alio male deſcriptam,uel emendet, uel illuſtret, quod illi adeo iucundum eſt,ut nolit ab alio, quàm à ſe ſcribi quũ doceo.* Et *cum hæc ita ſint,tamen omnem pectoris tui nauſcam in me nauſearis,& uomis,facisq; me impudicæ fœminæ ſimillimũ,qui utinã minus quàm ſum uerecũdus eſſem: etiam uſq; ad geſtum corporis me inſectaris inquiens.* F A C. *Sed deſinam hoc loco plura de uitijs tuis dicere,quæ quidẽ ipſe corporis motus clare indicat,arrecta ceruix,lingua loquax,geſticulatrix ma nus,greſſus concitatior.* L A V. *Nunquid erectam habere ceruicem motus eſt corporis?aut linguam,loqui? Quando unquã ſa pere diſces* Fatue?*ideoq; ut à fatuo obiecta refellere ſuperſedeo.* Et *ſi credo,ita & manus,& greſſus,& totius corporis mei mo tum habere,ut præ me feram uirilem dignitatem, ut tu quandam ex omni parte præfers libertinitatem:Satis eſt,quòd obijcere nõ potes, illos* Panhormitæ *geſtus (ſi geſtus uocari debent) motum quẽdam linguæ,qui impuritatem mentis indicat,etiam ſcorto pudendum,aut lenoni:aut inſanationem, ut deformiſsimam ita creberrimam, qua neſcio quod faſtidium, apud eos quibuſcum loquitur parit, ut ſemper intra nares, quòd eas interſepiat, aliquid ſordis habere uideatur.* Ex *alijs quoq; conflare mihi conaris inuidiã inquiens.* F A C. *Priſcianum grãmaticæ autorem neſciſſe grãmaticam arguis.* Itaq; *in cæteris facis,ubi nactus es aliquã reprehenſionis anſam,totũ ibi uas cecidiſſe exiſtimas.* L A. Id *quoq; falsò quæreris.* Nam *quia fateor illũ aliquando erraſſe, interpretaris à me dictũ,eum grãmaticã ignoraſſe.* At *quomodo*

Comprehenſorium.

probas? F A. *Cuius pluſquàm ducentos errores gloriaris.* L A. *Si iſtud uis me ſcripſiſſe, palàm mẽtiris: ſin dixiſſe, mẽtiris quidem, ſed minus. Verũ eſto ut dicis, etſi ego nõ numeraui eius errores.* Num(*ſiquãdo hoc uel apud amicos familiariter, uel apud inimicos irate dixi*) *pro ita magno crimine habendum eſt? cũ in illorũ ſcriptis eũ reprehenderim? An uerear uictoriæ meæ facere mentionẽ, ſi toties ita robuſtũ, itaq; exercitatum athletã generoſe inuadere auſus ſim, tam ſtrẽnue fortiterq; ꝓſtrauerim?* Itaq; *nõ quòd glorier, ſed quòd falſò* (*ſi falſò glorior*) *criminarer.* Et *tamen ò uacuum caput, quãto aliud eſt, dicere multis in locis à me reprehenſum, quàm grãmaticam ignoraſſe? nõ eſt meum tam inconſiderate, tam furioſe loqui: ſed tuum, qui mihi ob pauca quæ putas in me peccata, iſtud obijcis, inquiens.* F A. *Cum tu ipſe*(*ut paulo ante oſtendi*) *grãmaticam ignores.* L A V. Non *pudet te fera beſtia qui barbarior fores, niſi legiſſes elegãtias meas, ignarum me grãmaticæ appellare, & hoc aduerſus elegantias, quod ſequitur aduerſus opus nondũ editum primæ noſtræ controuerſiæ ſeminarum.* F A. Et Ciceronẽ è *cuius cerebro eloquẽtia nata dici poteſt, ut è* Iouis *cerebro* Mineruam *illã aiunt, in traditione præceptorũ artis multos errores cõmiſiſſe prædicas, qui etiã in eum impudenter auſus es inuehi,* L A V. Voluiſti *imitari uerba quæ de* Platone & Ariſtotele *uelut parente philoſophiæ dicuntur, feruntur quidẽ è ſingulariũ uirorũ capitibus, ſic natæ eſſe ſcientiæ, ut* Minerua *autor artium nata ex capite* Iouis. Et *ut fertur uulgò,* Bacchus *ad femur* Iouis *aliquãdiu alligatus coaluiſſe: ſic aiunt* Bacchum *tuum ad* Panhormitæ *femur aliquãdiu coaluiſſe: ſcis quid loquor.* Verum *ut tibi reſpõdeam, ubinam* Ciceroni *detraxi? An quòd in libello, quem tibi oſtendi, nondum edito ubi parcius de loco quodã rhetoricæ diſputaui? Sed tu ubiq; non modo in maius extollis omnia, ſed etian mentiris.* Ego *in eo opere uolui probare* Ciceronẽ, *nondũ ſenem in proœmio quarti libri*

libri ad Herennium,*quo ab omnibus Græcis rhetoribus dixiſſet, Iſocrate, Ariſtotele, Theophraſto cæteriſq́; , à ſe quoq; ſenè diſſidere, qui in reliquis artis rhetoricæ libris, nec facit idem, nec præcipit.*Præterea à Latinis *uniuerſis, & q ante ipſum, & qui poſtea fuerunt, in quo modeſtiam meam, licet uideas uir immodeſtiſſime, quòd non mea perſona, ſed illorum ipſorum, quorum cauſa loquutus ſum.* Alterũ *libellum, quẽ per eoſdem dies oſtendi differs, ut es incompoſitus* Græcos *interponis ad dialecticãq; reuolueris: inquis enim.* FAC. *Ariſtotelem quoq; petulantiſſimis uerbis lædis, quẽ dialecticæ neſcium fuiſſe dicis: quam quidẽ ſcientiã ante omnes quas tenuit, & de quibus tradidit, ſciuiſſe dicitur.* LAV. *Cur non igitur ò onager aliquid ab eo dialecticæ deguſtaſti? quomodo ille ſcientiã tenuit, quã nõ didicit? (ea enim tenere dicimur quæ ſumus edocti:* Ariſtoteles *autẽ ſcientiam hãc edocuit, non didicit) & tu putas eum abs te laudari: licet non ignoro quis te iſta uerba docuit: & me inſimulas, tanquã Ariſtotelem dixerim huius artis ignarum, ut quẽ ei preponã.* Vbi *ego iſtuc aut ſcripſi, aut dixi? quod ſicubi ab eo diſſentio, quanquam à* Latinis *magis diſſentio, cum noſtra à Græcis plurimũ diſtent, id protinus perinde erit, ac ſi dixiſſem eum ſcientiæ huius ignarũ? An aliquid mihi poſt illum ſcribere non liceat? Cur tot libri, uel nunc ab eruditiſſimis ſcriptitarẽtur, uel à ueteribus eruditiſſime ſcripti ſunt, præcipue Græcis, inter quos Chryſippus, quẽ Stoicorum porticum fulcire dicebant?* Nam *nunc non extat, tam enucleate conſcripſit, ut pleriq; negent, ſi* Iupiter *cæteriq; dij in cœlo dialectice loquerentur, eos aliter quàm ex Chryſippea dialectica loquuturos:* Redis *ad* Latinos, *& ad eum quem modo dixi libellum.* FAC. Nec Liuio *quoque pepercisti, eum neſcio quam hiſtoriam de* Tarquinijs, *non ſatis ſciſſe deblaterans.* LA. O' *rabioſam caniculam, nuſquam an uerum loquaris conſideras, ſed id demum quòd ardua aggrediar criminaris, & (quod tur*

Chryſippi dialectica.

pius eſt) conaris bonas (ut ſignificas cauſas) non rationibus, ſed conuicijs defendere. An uidetur tibi fieri non poſſe, ut in hiſtoria Liuius lapſus ſit? Tacebo de reliquis, Audi quid in Aureliani uita ſcribat Flauius Vopiſcus. Neminem ſcriptorum, quantum ad hiſtoriam pertinet, non aliquid eſſe mentitum. Proderem in quo Liuius, in quo Salluſtius, in quo Cornelius, in quo deniq; Trogus manifeſtis teſtibus conuincerentur. At forte mentiri uoluerunt, id ego non puto: ibi certe mentiri Liuius noluit, ubi notatur à Seruio dicente: Nam quod Liuius dicit de Albano rege Tyberino Tyberim dictum non procedit, ideo quia etiam ante Albam conditam Tyberis dictus inuenitur. Cur non idem mihi, quod Seruio licet? Non debes igitur, uir deterrime quòd mendacium in Liuio deprehendi, audaciam carpere, ſed ingenium admirari. Ego quem debui honorem habens, ut graui, ut eloquenti, ut prudenti hiſtorico, colligo non habere exitum eius ſupputationem, ut ſuperbus Tarquinius, Priſci filius fuerit, ac præter inexpugnabilia quæ illic attuli argumenta, hoc teſtimonium, cuius mihi illa ſcribenti non uenit in mentem, adijcio, quod & illic adijciam, Lucium Florum, qui Titi Liuij abbreuiator putatur, ſimpliciter tradidiſſe Superbum Priſci nepotem, quæ multorum ante Liuium fuit opinio. FAC. Boëthium quoq; eruditiſſimum uirum mordere auſus es: illum de prædeſtinatione malè ſenſiſſe arguens. LAV. Laudes meas mutas in crimina. Nõ eſt mordere contraria ſcribere, ſed inuectiuas, ut tu facis. Quiſquis enim poſt alios ſcribit, neceſſe eſt aliquo in loco diſsideat ab illis. Alioqui non eſſet cauſa, cur ſcriberet. Itaq; nihil intereſt, an contraria Boëthio diſſeruerim, ſed an ueriora: quod ſi per te ipſum dignoſcere non potes, ab ijs querito, qui libellum meum, etſi diffidatis, literis aureis ſcribendum prædicant. Nec auribus meis blandiuntur, quippe quum ſint ex eis, qui me nec colloquio, nec epiſtolis, nec aſpectu notum habent. Cogis improbe

Liuius lapſus. Hiſtorici mentiuntur omnes.

Lib. de prædeſtinatione,

probe calumniator me de ipſo prædicare, ut Aeſchines Demoſthenem, nulla alioqui de laudibus ſuis, uerba facturum. FAC. *Nec iuriſconſultis abſtinuiſti.* LAV. *Elegantiæ meæ teſtimonio ſunt, eos quantopere laudarim. In cuius operis calce, cum uiderem, inter hos quibuſdam uerbis finiendis non conuenire, aut eorum aliquem ab alio autore diſcrepare, quid de hoc ſentirem ſententiam tuli. Magnorum enim uirorum eſt, qui plurima uiderunt, & acriter examinarunt de ſui ſimilibus, atque adeo maioribus pronunciare: ut nihil apud eos plus polleat, quàm ueritas & officium.* FAC. *Bartolum uirum ſapientiſſimum exiſtimatum inceſſeris, ius ciuile male ab eo interpretatum aſſerens, in quem cum inuectiuam quandam Papiæ edidiſſes &c.* LAV. *Inuectiuam appellas? quis ferè niſi aduerſus uiuos inimicos inuehitur? Nulla inuectiua moribus parcit, quid ego in mores Bartoli dixi? aut quod illius mihi odium, cuius ſtudioſiſſimum ſcirem fuiſſe parentem meum, utriuſq; iuris antiſtitem, & conſiſtorij apoſtolici aduocatum? Non eſt inuehi, ſi non patior eum cum contumelia aliorum nimis effuſè laudari, quale quiddam nunc abs te fit, qui tanquam Socratem, aut Cenſorium Catonem uocas, omnium iudicio ſapientiſſimum. Etenim illi (de quorum reprehenſione ſcripſi) Ciceroni ut loquaci, & uerborum non rerum amatori Bartolum præponebant, cumq; miris laudibus ferebant, quos ut confutarem, libello ad amiciſſimum, ac facundiſſimum iuriſcõſultum Catonem Sancium ſcripto, probaui Bartolum longe abeſſe à facultate ueterum iuriſconſultorum: quòd nequaquã ijs doctrinis, quæ humanitatẽ informarent, ut illi, fuiſſet excultus. Quem libellum cum Ferrariam ad Guarinum miſiſſem, ut ille mihi uerbis quorum ſuperius memini reſcripſit. Laurenti Laurea, & Valla Vallari corona ornandus es, ut uerſu Vergiliano: –Manibusq; meis Mezentius hic eſt. Et tibi meo Bartolo non Bartholomæo murũ uidendo in Bartolum*

Vallæ pater iuris utriuſq; antiſtes.

Libellus in iuriſconſul.

tholum attingere audeam, qui iuris cōditores, ſi tibi credam inuadam. Quid enim criminis eſt? ſi quid tale dicam, nec Bartholū, nec Accurſium cæterosq́; iuriſperitos intelligere, uel uerbū aliquod, utputa QVODLIBET, quod ipſi accipiunt, pro unū quodq;, cum ſit unum quoduis, ut in illo loco inſtitutionum, Si illud & illud factū, omnibus parendū eſt: ſi uerò ſeparatim, uelut ſi illud, aut illud factum erit, cuilibet obtemperare ſatis eſt, Vel totam ſententiam, licet & hoc uerborum ignoratione contingat, ut edictum illud prætoris: Glandem quæ ex illius agro in tuum cadit, quo minus illi tertio quoq; die legere, aut ferre liceat uim fieri ueto. Glandis nomine omnes fructus continentur &c. Hoc eſt, ut duæ partes ſint illius in cuius agrum * Glandis cadit, tertia illius ex cuius pendet agro. Eſt enim QVOQVE nomen, non coniunctio ut in elegantijs latius. Ecquum ſperaras me damnatum iri, quòd Bartholum impugnaſſem? En plura addidi mea ſponte eius generis crimina. Hæc apud recta iudicia laudem merentur, non uituperationem: quo magis ſtultum eſt, quod ais, FA. Ab ijs qui legibus operam dabant, diſcerptus fuiſſes, niſi te templo quodam elapſum, & mori uelle clamitantem, Antonius Panhormita eius intercurſu ex illorum manibus eripuiſſet.

Quodlibet.

*Glans.

LAV. Antoni miles glorioſe, qui tam impudenter te iactas aſſidue. Ego hoc feci? Ego illud dixi? An non mihi & Catoni tunc inimicus eras, & ad noſtrum uſq; diſceſſum fuiſti, quòd ſi iſtud uerum eſſet rediſſemus in gratiam: an tu maioris, quàm ego autoritatis? imò ullius? An non illa certatio fuit rectori iuris ſtudentium, cum rectore philoſophantium, quòd ægre ferret illum, cum omni caterua philoſophorum complectentem me, quaſi poſthac ſuarum partium futurum, quàm diuerſam factionem ſcripſiſſem, & ipſis inſultantem. Nam tu quid ibi facere poteras, niſi dolere tanti me fieri, ut quod hoſtem philoſophorum me appellarunt, hi iam nulla de me accepta ſatisfactione, quòd à ſe tran

ſe tranſiſſem triumpharent, alteri ſic ægre ferrent. Nebulo, ſe‐data illa rixa, quid amplius ſequutum eſt, niſi alterius partis taci ta indignatio, alterius aperta lætitia? At quàm uenuſte, cum hoc dicas, cohæret oratio? Nã quiſquis lapſus è loco eſt, is eripi qui poteſt? aut quomodo in rerum naturam cadit, quẽquã clamare ſe mori uelle? Tu, tu'ne moreris clamaſti, cum propinquus tuus ſtri cto te mucrone ſequeretur in ſpurciſſimo & impiiſſimo ſcelere deprehenſum, prout in carmine in te compoſito narratur? F A. Auguſtinum ſiue Hieronymum, quibus nihil habet religio no‐ſtra præſtantius, carpis: nec uerbis modo, ſed etiam ſcriptis, er‐ratum à ſe dictitans. L A V. Satis planè fateris accuſare te, quæ ignoras, dum ais, Auguſtinum ſiue Hieronymum: nimirum eo‐dem errore eademq; ſtultitia, qua pro Auguſtino, apud me Hie‐ronymum Africanum aiebas & barbarum. Ignoras utrum car‐pſerim, & quo audes ore carptum à me affirmare, & cum al‐terutrum carptum ſignifices, tanquã in utroq; id fecerim accu‐ſas, in meq; refundis quod tuum eſt, ſicut oſtendi? F A C. Au‐rum geris omni uerecundia abiecta, cur? an quia eques? dic à quo principe, aut à quo rege in equeſtrem ordinem relatus ſis? An quia iuris ciuilis, aut pontificij, aut phyſicæ doctor? ede ubi doctoratus inſignia acceperis? à quo collegio? quo tempore? quibus præſentibus? L A V. O impudentiam Panhormitæ tuam ſingularem, qui tuam culpam transfundis in alios. Ais te iuris ci‐uilis doctorem, & ita in literis ſcribis, qui nihil ex iure ciuili no‐ſti. Sed à quo collegio adoptatus es doctor? An à Senenſi? at ibi compoſuiſti Hermaphroditi librum, non ius ciuile didiciſti. An à Bononienſi? At illic compoſuiſti alterum, poſteaq; cum ma‐gna pompa, per imaginem tuam concrematus es. An à Romano? at ibi te niſi pro puerorum mangone nõ norunt. An à Papienſi? aderam, cum longe abeſſes ab iſta ſpe doctoratus, quo tempore à Guarnerio Caſtellono, quem dignitatis gratia nomino, quum ſe pro

Panhormitam non eſſe iuris ciuilis doctorem.

ſe pro legato ducali Parmam ad Sigiſmundũ imperatorem conferret. Impetraſti, ut te ſecum duceret, & reſcriptum obtineres, quomodo poëta declarareris, quaſi ſic poëtæ fieri poßint, quaſi ulla inuentus poëta prærogatiua: quaſi ſic iuris doctor ſis, effeceris generioſius. Marianus Senenſis circulator, qui ab eodem Sigiſmundo, non clanculum, non per reſcripta (ut ueſtris uerbis utar) in equeſtrem ordinẽ relatus eſt. Cur ergo tu Panhormita aurum geſtas? cur non poſtquã iſtam dignitatem, ſi qua erat, amiſiſti, utpote bis publice concrematus: & ab rege ob crimen peculatus à collegio ſummariorum ſummotus, aurum non deponis? niſi quia ius geſtandi non amiſiſti, quod nullum habes: & poſtea à me queris, cur ipſe geſtem? cui ſi cætera deeſſent, certa collata ſunt ab rege modo omnium artium liberalium, ac utriuſq; iuris ornamenta, literis ac aureo ſigillo munitis, etſi ſcio geſtandi auri uſum nulla autoritate introductum. FAC. *An uerò quia olim Caietæ in conuiuio cum inuſitatæ molis peregrino ariete clypeo pugnans certaſti? honeſta profecto ratio, cur auri uſum tibi licenter aſſumere debueris. Eſt enim facinus uiro graui, & erudito dignum: hoc idem ſæpe factitauit Hercules.* LAV. Non *pudet te ineptiarum leuißime Panhormita: quis hoc nouit? quis audiuit Caietæ? quod quia obſcurum eſt referam, & licet res minima ſit, & quam ridens præterire poſſem, tamen deus me nullius uoti compotem, ſemperq; calumniantibus obnoxium reddat, niſi rem geſtam recenſeam. Ante octo ab hinc annos conſtitueramus aliquot uiri in hortis Caietæ ſuburbanis, propter anni tempus, ſeptimoq; die, qui Dominicus erat,* Conuiuium & conuictores. *in orbem conuiuium ſtruere. Nicolaus tunc principalis illius oræ præſes, qui Siciliæ quatuordecim annos pro rege præfuerat, Iacobus Amigo* Quæſtor. *quæſtor, ſeu theſaurarius regius, Antonius Moncada, comitis Caletenoſcecæ Frater, Petrus Marinus qui nuper* Strategus. *Strategus Salernitanus fuiſſet, Petrus Caſtello iuris pontificij*

ficij conſultus, & Nardenſis archidiaconus, Moyſes Iudæus ex urbe Meſſena regius Medicus: Ego & Antonius Panhormita primo conuiuio, eodemq; ultimo (nam aduentus infantis Petri rem interrupit) ſecundum cœnam cum famuli ludere cœpiſſent cum Ariete, qui præſidis erat, quiq; eum paßim comitabatur, præſes ipſe, ut grauis, & ætate iam affecta, ita comis, & poſt opiparam cœnam hilarior, cœpit hortari conuictores nunc uniuerſos, nunc ſingulos, ut incurrentem & ipſi Arietem ſcuto exciperent, & cum uehementius ut ignauos obiurgaret, ſicut erant uinolenti, cum riſu à primo ſcutum capitur. Aries ut prætendi ſcutum cernit, retrogradiens, ut moris eſt, quo ualidior incurſet, ſeſe recipit. Hactenus illis ſufficiebat audacia, irruentemq; Arietem relicto ſcuto deuitabant: & quum à præſide reprehenderentur, & pleriq; animarent, aut conuicium facerent, omniaq; cachinnis ac uocibus ſtreperent, ſcutum reſumebant. Sed ſemper ſui ſimiles erant, ſolus Antonius & Moyſes duo Iudæi non propter ignauiam, ſed ne infames (ut reor ex iure ciuili) uocarentur, ſi ad beſtias pugnarent, ſcutum nō attigerunt, tametſi non deerat qui cauillans hos duos Moyſen & Aaron fratres appellaret. Hic quid me facere cōuenit, qui præter unū Antoniū Moncadam eſſem omnium natu minimus. An hortante præſide, & ſe iureiurando ab eo ludicro ceſſaturum negante, ſi per ætatem liceret, alijsq; incitantibus certamen detrectarē, & tertius numerarer Hebræus? Sumpſi igitur ſcutū citius, uolēs quātumuis incurſum ac caſum, quàm illā cōtumeliā pati. Excepi itaq; impetū beluæ, quandoquidē ab hoc cogebar, ita ſtrēnue, ut me aries loco nō mouerit. Iterū iubentibus, atq; hortantibus omnibus, ita excepi cornua, ut ſubducto ad uehementiā ictus ſiniſtro crure ꝓtinus in Arietē ꝓcubuerim, ac ſurgens præ pudore, nā tibias meas quas ceruice tenus intrauerat, hærentē per aduerſa terga ſuſtulerim, reſupinatū ꝓiecerim magiſquā depoſuerim, Ideoq;

Vallæ cū ariete pugna.

Pugna ad beſtias.

Ideoq; Antonius alludens Terētij uerbis inqt: idē factitauit Hercules: quia ſic ego arietem, ut ille aprum Erimantiū ſuſtuliſſem. Hoc eſt certamen meū quo ad beſtias pugnaui, quod minus turpe eſt mihi ſubiſſe, quàm aut cæteris deſeruiſſe, quàm aut accuſatore meo refugiſſe, & certè præter reliquos conuictores laudauit me ſapiens ille uir, & generoſitatis & felicitatis. Habes nunc Fatue fabulā planius à me uerius q; expoſitā, quàm à Panhormita audiſti, quā in quatuor uerbis perſtrinxeras. F A. Quem Grāmatici cōtemnunt. L A. Ita prorſus, ut Guarinus & Auriſpa teſtantur. Elegantiæq; meæ, quæ per omnes prouincias circūferūtur. F A. Oratores irrident. L A. Et ideo ijdem quos nominaui Leonardusq; ac cæteri omnes per irriſionē tantopere me laudarūt. F A. Laudare philpſophi flocciſaciūt. L A. Hoc ſi probas ꝙ in me latras, ut canes in nocturnū lupū. Nam ipſorum oues, qua nō opinantur aggredior, etſi eorū optimi quiq; non lupū, ſed inertium canū exterminatorē me uocāt, ſentientq;, ſi modo lupus ſum, & nō leo: & tu ais me ab illis flocciſieri, quaſi canes lupū leonē'ue flocciſaciant. An in te nō leo eſſe uideor, quē in latratorē magis, quàm robuſtū canē, ꝙ in ſaltu me inſequutus es lacero, ne dicam deuoro? Caninā enim carnē leo faſtidit ac flocciſacit. F A. Theologi dānant. L A. Ego in quouis theologorum cœtu, ut parciſſime dicam, è numero uideor illorum, quum uterq; ueſtrū aſtet, quaſi Onocrotalus inter Cygnos. F A. Imò uerò igni ſubijciendum iudicaſſent, in epiſcopali templo, cum de te, ut de hæretico & de fide Chriſtiana male ſentiente exiſtimarent. L A V. Audes exemplar infamie Panhormita de igne mentionem facere, bis iam ipſe combuſtus, propè in orbis terrarum celeberrimis theatris? Iudicaſſent inquis: te uerò iudicarunt, tibiq; ignem ſubieciſſent, niſi ſupplex, monentibus quibuſdam miſericordia cōmotis, errorum tuorum ueniam à iudicibus petere feſtinaſſes. Niſi libellus ille ad ſummum pontificem miſſus ſatis reſponderet ca-

lumniæ ueſtræ, plura dicerem: ſed nolo, ne nimis de laudibus meis loqui uelle uidear. FAC. Recognoſce *igitur aliquando teipſum, ut te ipſo cognito, alios non negligas.* LAV. Video, *quia intellectum te uis, hoc dicis.* FAC. *At tandem temeritate, inſolentia, maledicentia, & impudentia depoſita, modeſtus & temperatus eſſe diſce.* LAV. Tandem *finem facis maledicendi duntaxat in prima inuectiua. Cuius conuicia ſic digeſſi à te diſſipate dicta, ut grauiſſimum quodq;, poſtremum eſſet.* Admo-*nes, ut diſcam modeſtus eſſe, & temperatus, nimirum ſperas, talem fieri poſſe. At ſuperius deſperabas inquiens.* FAC. Di-*ſce, diſce igitur ex alijs modeſtus eſſe, & linguæ frenum adhibe. Sed hoc certe, nunquam mihi cōcedes, propter innatam arrogantiam tuam.* LAV. An potes Fatue negare te *fatuum? Sed in quem unquam extiti, uel ſcriptis, uel lingua maledicus? qui etſi nullius ſceleris mihi conſcius ſum, nec alicuius in notata familia probri, ſordis, uilitatis: nec imperitiam, nec humilitatem, nec mores inſectatus ſum, niſi* Panhormitæ, *atrociſſimis ab eo laceſſitus iniurijs? Cuius conſuetudinem, ut uides, omnes uiri boni aſpernantur, atq; ut inſanum effugiunt.* Ergo *non rex, cui tot menſes lego, uir bonus eſt, nec ſummus pontifex, quem ſuperioribus diebus adij.* Nec *Cardinales qui ad me ſcriptitant, ut ſileam cæteros, de uobis duobus pudor me prohibet uiciſſim, quæ poſſum dicere.* FAC. Hæc *ego abs te laceſſitus* Laurenti, *licet inuitus ac præter naturam & conſuetudinem meam, ſcribere ſtatui, ut ſiquam, mihi detrahendo, uoluptatem imbibiſti, hanc coràm male de te legendo euomas.* LAV. Te-*neo te ubiq; ſtolidiſſime, & mendacij malignitatiſq; conuinco.* Hæc *omnia in me perperam effudiſti, hæc mortifera tela contorſiſti: his quantum putas detonuiſti fulminibus, quòd tibi detraxerim.* Quæ *porrò iſta detractio fuit?* Nempe *quòd te quia contra libros meos hiſtoriarum inimiciſſime ſcriberes, idq;*

apud regem mihi inimicus obijceret, minutorum minutiſſimum appellaui. Dic *nunc præter naturam, & conſuetudinem tuam in me fuiſſe inuectum.* Quis *unquam urſus, aut quæ leena, tigris'ue ereptis ſibi catulis rabidior fuit, quàm tu in me? quia te abs te uerberatus conſpui.* Et *ſanè immanis immitisq́; naturæ eſt, ne in eo quidem loco, ubi quis ſe manſuetum mitemq́; probare uult, ab acerbitate uerborum poſſe temperare.* FAC. Ego *de meo ſenſu iudico, non niſi in ipſo ardore probris reſpondendi uterer his uerbis.* Hanc *totam male de te legendo cuomas, quod non facit in illa breui, ſed incenſa inuectiua & iuſtiores cauſas habente,* Salluſtius, *ut ſiquam male dicendo uoluptatem cæpiſti, eam male audiendo amittas.* LAV. Aude *te dicere inuitum ad hoc deſcendiſſe, & non potius cum tua natura ſæua & importuna, inuidiæq́; & auaritiæ plena, quam cum plurimo uſu roboraſti, tum uero rogatu atq; impulſu Antonij Panhormitæ.*

FINIS.

LAVRENTIVS VALLA CLARISSIMO ET ELOquentiſſimo uiro, Candido Decembri, S. D.

NONNE *indignum eſt Candide, & ægre nobis ferendum, quòd tot ineruditiſſimi libri, & ineptiſſime ſcripti, non modo non inijciuntur flammis in publico poſitis, more maiorũ, ſed & multos ita amatores, laudatoresq́; habent, ut magnis eos autoribus, nõ dico comparare, ſed præferre non erubeſcant? idq́; ferè in omnibus liberalibus artibus & diſciplinis, ſed de cæteris quidem aliàs.* Nunc *autem de ſcriptoribus in iure ciuili tecum loqui parumper inſtitui. Quem mihi in hac cauſa deligendum ideo putaui, quòd (dicam quod ſentio) neminem ſcio, uel in iudicando magis religioſum, uel in doctrina magis aut uberem, aut expolitum.* Horum *quos dico* Iuriſperitorum, *nemo ferè eſt, qui non contemnendus planè ac ridiculus uideatur: ea eſt ineruditio in illis omnium doctrinarum, quæ ſunt libero homine dignæ, & præſertim eloquentiæ, cui omnes* Iuriſconſulti *diligentiſſime ſtuduerunt, & ſine qua ipſorum libri intelligi non poſſunt: ea hebetudo ingenij, ea mentis leuitas, atq; ſtultitia, ut ipſius iuris ciuilis doleam uicem, quod penè interpretibus caret, aut quod his, quos nunc habet, potius non caret. Satius eſt non ſcribere, quàm beſtias habere lectores: qui, quod tu ſapienter excogitaſti, aut non intelligant, beſtiæ enim ſunt, aut inſipienter alijs exponant. Quare non poſſum me continere, quin male precer illi qui in culpa eſt.* Dij *itaque tibi male faciant* Iuſtiniane *iniuſtiſſime, qui potentia* Romani *imperij in* Romanorum *perniciem, bo-*

Contra Bartoli libellũ, de Inſignijs & armis.

Ineruditio Iuriſperitorum.

Beſtiæ lectores.

In Iuſtinia[num]

norumq́; & clarorum ciuium abuſus es. Nam quid te uel iniuſtius, ſi per inuidiam ornatiſsimos illos Iuriſconſultos abolendos curaſti, cupiens ut Conſtantinopolim, quò noſtri imperij domicilium commigrauerat, ne librorum quidem copia & ſcriptorum autoritate uinceremus: uel inprudentius, ſi poſteriora ſecula à commentarijs temperatura ſperauiſti? Itaq; uide quid feceris, & ubicunq; es, fateare te male inconſiderateq́; feciſſe: niſi forte gaudes noſtro malo, in locū Sulpitij, Sceuolæ, Pauli, Vlpiani, aliorumq́;, ut leuiter loquar, cygnorum, quos tua aquila ſæuiſsime interemit, ſucceſſerunt anſeres Bartolus, Baldus, Accurſius, Dinus, cæteriq́; id genus hominum, qui nō Romana lingua loquantur, ſed barbara: non urbanam quandam morum ciuilitatem, ſed agreſtē ruſticanamq́; immanitatem præ ſe ferant: deniq; non olores, ſed anſeres: Non qui palatium Capitoliumq́;, ut antiquitus fiebat, à nocturnis furibus cuſtodirent, ſed qui in uijs ac plateis ad uniuſcuiuſq; prætereuntis aſpectum obſtrepant, ac uociferentur, & totas ciuitates atque uillas inquietent: exiſtimantes ſe (ò nephas) uocem cantumq́; habere cygnorum. Quàm acerbū quæſo eſt, nobis præſertim, qui cygneam uocem non ignoramus, his paſsim raucorum anſerum clamoribus obſurdeſcere. Quis crederet? Anſeres etiam mordere audent, colloq́; porrecto, & neſcio quid cornicanti uoce comminantes, crura tranſeuntiumferituri inſequuntur. Non igitur hæ ſtolidæ aues repercutiendæ ſunt? non manu, ſed pede. Item ut deinceps ad oſtendendos homines prodire non audeant, uellem etiam ut ad tacendum quoq; compelli poſſent: hoc eſt, ut occiderētur, quæ ſuauius comeduntur quàm audiuntur. Verum hoc non poſſumus, ſunt qui prohibeāt: id certe quod poſſumus faciamus, ne noſtra crura, oratorū dico, appetere amplius tentent. Num te Laurenti, inquiet aliquis, aliquando anſeres momorderunt? ut ita in illas beſtias iraſcerere.

In locū cygnorum ſucceſſerūt anſeres Bartolus, Baldus, &c.

Anſeres Iureconſulti.

An uero

An uero bonus uir priuata ſolum cauſa, & non publica commouetur? alios offendunt,me quoq; offendunt: omnibus enim ciuibus iniuriam facit,qui ciuem aliquem uiolat, & omnes boni iniuriam accipiunt quæ fit unicuilibet bono.Cæterum ſi cauſa priuata magis quàm publica uis me excitari, accipe cur etiam mea cauſa debeam commoueri.Heſterno die quidam inter Iuriſperitos magnus, ſi quid magnum poteſt eſſe in parua ſcientia,nomen tacebo,ne mihi ſuccenſeat, niſi prius de ſe uoluerit confiteri, audebat mihi Bartolum Ciceroni *in doctrina anteponere:tum multa alia inconſiderate dicens, tum illud furioſe affirmans,nullum ex operibus* M. Tullij *cum uel breuiſſimo* Bartoli *libello,qualis erat ille de inſignijs & armis,comparandum.Ego qui noſſem hominem non paruæ alioqui exiſtimationis,et autoritatis,quaſi colapho percuſſus,incenſus ſum. Sed me repreſsi,iramq; cohibui, ut alio tempore uehementius ulciſcerer,& quale non putarem uulnus infligerem,& ridens inquam:Oſtende quæſo iſtum ipſum quem nominaſti libellum, ut adorabilem doctrinam poſsim perdiſcere, aut quid ſentiam reſpondere.* Nam *quædam iſtius* Bartoli *uidi; ſed nequaquam multa.Tum ille,Vbiuis hunc librum tanquam ſolem uidere poteris. Commodabis,inquam,tu,ſi quod exemplum apud te eſt.* Non *eſt apud me,inquit ille,ſed à* Catone Satio,*quem tu propter eloquentiam,& multarum rerum peritiam amas,& ego propter admirabilem & ſingularem Iuris ciuilis ſcientiam obſeruo,commodato accipere ſoleo. Mirum profectò narras,inquam,quod iſte* Bartolinus *ſol,quē ubiq; uideri dicis,niſi rarò, domi tuæ non cernitur. Longiorem noctem in tua domo habes,quàm ij qui dicuntur,neſcio in qua parte orbis terrarum, in unam noctem atq; in unum diem, totum annum habere diuiſum. Ibo igitur ad Catonem, ubi ſolem iſtum dicis eſſe: ſed tu commodius faceres,ac diceres uerius, ſi Catonem,non Bar-*

In publicum peccant Iureconſulti. Bartolus de Inſignijs & armis.

dd 3 *tolum*

tolum, ſolem appellares, qui ſcientiam iſtam eloquentia quaſi quibuſdam radijs illuſtrat. Verum dic rogo iterum, *quis titulus libri, ne forte errem, non planè intellexi.* De inſignijs, *inquit, ille, & armis.* Noua *& non peruagata, inquam, debet eſſe materia, quæ nouum titulum habet.* Et uere, *inquit ille, noua materia eſt, & à* Bartolo *inuenta, & accuratiſſime tractata, ſed non eſt obſcurus & nouus titulus.* Quid *ni, inquam, ego qui non penitus abhorreo ab intelligentia uerborum, quid hoc eſt, de inſignijs, non intelligo, de armis intelligo.* Atqui, *inquit, ſi noſti quid ſignificent armæ, multo magis quid inſignia.* Hem *quid ais, inquam, incertior ſum, quàm dudū.* Quum *uis declarare unum uerbum, nec ipſum declaras, & alterum obſcuras.* Arma *& inſignia quid ſint ſcio, armæ & inſignijs quid ſint neſcio: uereor ne me illudas, qui librum* Sibyllinum, *non* Bartoli *mihi obtuleris, quem ego idiota non queam intelligere.* Nam *ſi nec titulum quidem ſine interprete facile intelligo, quid tandem in illis locis futurum putem, ubi ſe in altas quæſtiones autor profundasq́; demerſit?* Qui *de menſura cœli loquuntur, & de aſtrorum curſu ſcribunt, difficilimisq́; atq; abditis rebus, tamen ita ſuos libros inſcribunt, ut quænam materia tractetur, intelligatur.* Itaq; *magis me territat iſte tuus de quo dicis libellus, quàm omnes de aſtrologia libri.* Quod *ſi ideo* Bartolum Ciceroni *anteponis, quod obſcurius loquitur, mihi tecum pugna non eſt, & iſti libro libenter etiam palmam tribuo.* Nam *quid magis* Cicero *laborauit, quàm ut ab alijs orationis obſcuritate uinceretur, quam ipſe, quaſi ſyrtim quandam charybdimq́; uitabat?* Dicit *enim quodam loco:* Satius *eſt mutum eſſe, quàm quod nemo intelligat, dicere.* Tu *tamen quid* Bartolus *loquitur, non ignoras, quod equidem admiror, quum tu non ſis ita multum me literis doctior, niſi quòd balbi balbos melius intelligunt.* Iocaris, *inquit ille, & me po*

Armæ & inſignijs.

Orationis obſcuritatem Cicero uitabat.

me potius illudis. Non eſt nobis cura de uerbis, ſed de ſententijs: non de frondibus arborum, ſed de pomis & fructibus: quemadmodum uobis oratoribus, qui uerba aucupamini, uim atq; utilitatem ſententiarū omittitis, & ſemper in ridiculis & rebus inanibus occupati eſtis: ut nunc tu facis, qui quum non ignores quid ſignificant inſignia, tamen à me quæris: & quum nihil habeas quod opponas ſolidum & uirile, ad ineptias te conuertis, quaſi nihil ſit tibi aliud quod agas: mihi neceſſe eſt maioribus uacare, quàm his inutilibus contentionibus, atque abijt. Ego uero remanens, penè mutaui propoſitum, dubitauiq; an librum petendum putarem. Qualem enim ſperarem illum fore in medio mari gubernatorem, qui ſtatim dum portum aggreditur impingit? & qui in primus uerbis neſcit quid loquatur, quid tandem in curſu & calore dicendi eum putes eſe facturum? Itaq; pudendum mihi eſſe arbitrabar, ſi contra barbarum de literis, contra imperitum de ſapientia, contra iacentem & inermem ſtans armatusq́; pugnarem. Sed ne barbari, imperiti, nudi, inermesq́; nos laceſſere uideantur, & quod grauius eſt, fugare, & ne mihi ille Iuriſperitus impune inſultauerit, poſtremo ne anſeres ſe olores ſibi eſſe perſuadeant, legendum mihi Bartolinum librum putaui, & errores quos multos eſſe non dubitabam, non clamore, ſed ſtilo, qui perpetuò durare, & per orbem terrarum uolitare poteſt, demonſtrandos. Ne autem multis Candide morer, & ad rem ueniam: Veſperi ad Catonem miſi, qui mihi Bartolianum libellum commodaret, quem licet perpuſillum, uix potui perlegere. In quo, dij immortales, quàm omnia ſine grauitate, quàm omnia ſine pondere, quàm omnia fatue, aſinum loqui, non hominē putes. Itaq; tantum abeſt, ut de Bartolo egregie ſentiam, & Ciceroni comparem, ut iurare auſim, Tironem M. Tullij libertū, ſi Bartolū ſeruū habuiſſet, nunquam dignū libertate duxiſſe. Atq; ut eius

Dicunt, Non eſt nobis cura de uerbis, ſed de ſententijs.

Stilus Bartoli.

dd 4 imperi

imperitiam ſtultitiamq́; oſtendere incipiam, primum libet eum breuiter ſummatimq́; reprehendere. Nam præter illud quod in communi quadam intelligentia eſt ſitum, & leges meminerunt, quod ſigna non fiant ad aliorum iniuriam, cætera omnia in libello illo ſuperuacua ſunt, & odioſæ ac peruerſæ diligentiæ pleniſſima: qualia ferè ſunt omnia noſtrorum Iuriſperitorum uolumina, non à uiris, ita enim grandia ſunt & uaſta, ſed ab aſinis portanda. Dicamus igitur de his rebus, quæ proprie inſignia uocari poſſunt. Quodcunq; animal, ait, deſignatur in uexillis, facies eius debet inſpicere haſtam, cum de natura faciei ſit, antecedere. Nunquã in quempiam ſic cadere uiũ illud Terentianum: Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant: id eſt, quum plus ſapere uideri uolunt, minus ſapere uidẽtur. Hoc loco abs te Bartole quæro, utrum'ne uis ab altera parte figuras pingi, an ab utraq;? non enim te planè intelligo. Credo reſpondebis, ab altera: ita enim uerba tua interpretor. Hoc quàm indecens ſit, poſtea uidero: nunc utrã partem pingi mauis? dextram inquis: probè tu quidẽ, ſed quæ nam ſit dexra ignoras, & pro ea ſumis ſiniſtram: nam eam partẽ quæ uergit ad læuam illius qui ſigna fert, pro dextra accipis, licet omnia obſcuritate ſermonis inuoluas: quaſi non illi qui ad eam partem ſunt, in ſiniſtro cornu eſſe dicantur: & ita illa pars ſignorum, quæ ad illud cornu reſpicit, ſiniſtra debeat dici. Sed hoc non dandum eſt uitio, quippe qui non de lateribus, ſed de fronte ſignorum loquitur. Eſto, demus ueniam, & hominem qui pro alijs dormientibus ſe excubitorem profitetur, ſtertentem, non increpatione, ſed ſubmiſſa & molli uoce excitemus. Ad haſtam, inquit, facies rerum conuertantur, ut quò haſta fertur, eòdem illæ meare uideantur. Ita'ne ais Bartole? hæc potiſſima ratio? hoc naturale putas? haſta præcedat. Dic quæſo, an ſigna haſtæ, an ſignis haſta ſubſeruit? hæc illius, an illa horum cauſa

Odioſam, & peruerſam diligentiam habent Iuriſperiti. Bartolus. Facies debet inſpicere haſtã.

cauſa reperta eſt? Nauigaſti unquam, aut nauigantes è littore uidiſti? eorum ſigna præcedunt haſtam, an ſequuntur? imò uero præcedunt, & quò uela aut nauis uehitur, ipſa quoque diriguntur. Ergo ad legem tuam, ſi ideo aſpectus ad haſtam reſpicere debent, quia illa, ut ais, præcedit, non debebunt reſpicere, ubi, uelut in mari fit, illa non præceſſerit. An tibi parum uidetur, quod in uniuerſo mari lex tua uel damnanda eſt, uel repudianda? an plura uexilla feruntur in terra quàm in mari? tacebo de cæteris aquis. Age porrò in terra quid dignius ac præſtantius, quàm ſigna pontificum noſtrorum ac ſacerdotum, hoc eſt, dei contra diabolum? Non'ne ita geruntur illa, ut haſta non modo non præcedat, ſed etiam lateat? Hæc tamen nõ cogitaſti Bartole, ſed ſolum ad ſigna militaria reſpexiſti, quaſi nũquam caſtra uideris. Quid quòd in illis haſta ſæpius ferri ſolet, & mea ſententia decentius, paululum inclinata in anteriorem partem, multoq; melius quàm in poſteriorem, atq; ita pendentibus uelis, ſiue ad palatia, ſiue ad templa ſuffigitur? Itaq; tunc facies animalium ad haſtam reſpicient quidem, ſed terga hoſtibus oſtendent, contra legem tuam. Quid quòd principiũ ac fons ſignorum ab haſta incipit, & quaſi fluit in extrema? cur non igitur animalia quæ pinguntur, ab haſta deſcendere debent, & in extrema procedere? præſertim ne in haſtam ferantur, quò ire non poſsunt, ſpacio deficiente. Quid quòd ſigna ſiue ſtant, ſiue eunt, nunquam, ut tu uis, retrorſum, niſi uento mota, ferri & expandi queunt? Quaſi naues onerariæ ſint, quæ ſine uento ire non poſſunt. Atqui, ſicut modo dicebam, paululum in anteriora inclinentur, ope uentorum non indigent. Quid quod abſurdum eſt optima geri ſigna aduerſo uento retrorſum uolitantia? quo modo peſſime imus in pugnam. Non enim adeò ſol aduerſus, quàm uentus timeri uitariq; ſolet: nam ſol quidem nobis duntaxat nocet, uentus autẽ

Signa ſacerdotum.

etiam hoſtes adiuuat. Quid quòd dum retro ſigna uento in morem uelorum impelluntur, in contrarium ab haſta feruntur? Ex quò fit, ut animalia picta, non quò haſta ducitur, utique pergere debeant, ſed quò ſigna ipſa, quibus animalia continentur, uento panſa portantur. Omnia hæc eò ſpectant, ut appareat nihil neceſſe eſſe animalia ad haſtam quaſi ad anteriorem partem reſpicere. Nunc illud addimus; etiam ſi haſta præcedat, indecoros nonnunquam eſſe geſtus, qui ad illam dirigantur. Nam quid ais Bartole? attolle pauliſper oculos, & uigila: conſuluit te tuus rex Boëmiæ, & Cæſar. Legitur paulo ante apud Vergilium, quod in regis Turni clypeo erat, Cælata fundens amnem pater Inacus urna. Vult hanc ipſe effigiem Inaci, non in clypeo, non enim clypeo utitur, ſed in uexillo gerere. Doce tu & tantus Iuriſconſultus & conſiliarius Cæſaris, quonam modo illa pingenda ſit. Cui uix attollens tu lumina Bartole, dices: Ius ciuile, ò Cæſar, & Geometria, & Arithemica, & Philoſophia iubet, ut omnes geſtus ad haſtam dirigantur, nec fas eſt hanc legem præuaricari. Collocabis igitur deum in ima atque pendenti parte uexilli, & quaſi ſupinum, qui uerſus haſtam, id eſt, in altum aquas inclinata urna effundat. Non'ne ſi hæc rex audiat, tibi dicat: Dormis Bartole? an parum es ſobrius? Cur ita potius, quàm deum conſtituere in parte uexilli digniore & ſuperiore, & in pronum ac procliue aquas demittentem, ut poſtea longo tractu flumen ſerpere, & labi in mare uideatur? Quid porrò ſi ſolem gerere pro ſigno uelim, quo quidẽ uſi ſunt potentiſſimi reges? non'ne à ſuperiore faciam in inferiora radiantem, & quaſi terras deſpicientem? Hic tu titubans, nutansq;, & quaſi per ſomnum & crapulam loquens, dices: Quid neceſſe eſt, optime rex, externa exquirere? tua enim ſigna magnifica ſunt, & non mutanda. Habet Boëmiæ rex pro Inaco leonem, pro ſole Cæſar aquilam

Nihil neceſſe eſt animalia ad haſtam reſpicere.

aquilam, quæ duo animalia debent eò eſſe conuerſa, quò ferun-tur. Tum ille inquiet: In leone & aquila tantum tua lex locum habet. At ego non de his animalibus quæro. Sed quoniam de aquila feciſti mentionem, nam de leone dicam poſtea, uenit in mentem de meo populo Romano, à quo aquilam accepi. Is nũc gerit pro ſigno quatuor literas, S. P. Q. R. unde tu uis illas literas incipere? an ita ut tendant in haſtam? Sed iſtud eſt Hebraice ſcribere, non Latine: eas nemo intelligat præter te, qui ſcis è contrario legere, aut præpoſterus erit ille ordo li-terarum, R. Q. P. S. Imò ab haſta, inquies, incipiendum eſt. At hoc contra legem tuam eſt. Non, inquies: nam literæ ex cipiuntur. Ideo cognoſces te ſtulte dicere, quum ad exceptio-nes confugis: cur non etiam excipis ſolem? cur non Inacum? cur non multa alia? quia, inquies, de animalibus loquor, ut de leone & aquila. Cur ergo ab iſta regula excipis literas? an li-teræ animalia ſunt? Et quoniam tibi tantopere animalia pla-cent, ut deum & ſolem præ leone & aquila faſtidias, de ipſis duobus aliquid dicamus. Si leonem purpureis filis contextum, in pectore geſtarem, inſurgentem in anteriora, & quaſi in hoſtes meos ex aduerſo uenientes erectum, & hoc non im-probares: cur improbares alterum leonem à tergo in eodem habitu, non in humeros meos conuerſum, ne me laniare uide-retur, ſed ab ea parte auerſum, in quam fertur? An quod in regia ueſte non dedecet, id in uexillo dedecebit? quanquam ſi rectè exiſtimemus, non conuerſus in hoſtem iſte tuus leo mihi uidetur, ſed quaſi timeat ſeſe ſub trunco abſcondere & occul-tare: ut aut non cernatur ab hoſtibus, aut aliò ire q̃ ad hoſtes, non frontẽ, ſed latus oſtẽdens, penè fugere putetur. Nã aquilã ne ipſam quidem dixerit quiſquã ad legem tuam eſſe formatam: ſiquidem præter id quod & ipſa ſub haſta latet, non in pe-ctus fertur, ſed in latus, quaſi aues in tranſuerſum queant uo-

Ad exceptionẽ confugiens, ſtul te dicit.

Leo, ſignum re-gis Boemiæ.

Aquila Cæ-ſaris.

landi

landi impetum ſumere. Præterea quum mihi interdicis Bartole, ne facies animalium aſpiciant in dextrum aut in ſiniſtrum: quod mihi interdum magnificentius fieri uidetur, ut leo ſedēs, & in latus alterum faciem uertens; & illud: —Tereti ceruice reflexam Procubuiſſe lupum. Quæ ſi recumbit, quomodo poteſt uideri ire, quū quieſcat? tamen facies eius conuertatur illuc quò fertur. At ipſa multò melius conuerſa eſt ad pueros, quos mulcetur alternos. Pectus, inquies, certe teneat ad anteriora cōuerſum: ſi non attinet de uultu, minus pectore. Sed ita, ut dixi, inquies: melius eſt, in lupa hoc mihi exigis, quum Veneti, quem populum tu noſti quantus ſit, auerſa ora teneant, ab ea parte, in quam lembulis cimbuliſq; uehuntur. Et Græci quidem in ſignaculis librorum, ut nuper uidere potuiſti, quum legati Conſtantinopolitani ad me uenerunt. Hebræi autē in ductu literarū contra ac noſtra conſuetudo poſtulat, faciunt: & omnia penè apud omnes gētes uaria ſunt, quod dijudicare uelle, uide ne tam uere dicere quàm immodeſte facere uideare. Poſtremo, ut ſcias quid tuæ rationes ualeant, afferam exemplū, quod ubiq; plurimum facit. Romani olim Conſules & Imperatores, ut ex ſimulacris marmorum inſculptorum Romanas pugnas continentiū licet uidere, non ita ut nunc uolitantia, & quaſi retro fugiētia ſigna, & aura ſemper uentilanda geſtabant, ſed patentia, & ſeſe, ut aſpici timeriq; poſſent, oſtentantia, & uere infeſta, & ad quancunq; partē uolumus cōuertenda, nec uento obnoxia: Qualia nunc in ſolennitatibus noſtri ſacerdotes antiquū morē retinentes gerunt. Nunc autem, ut ad te reuertar Bartole, regemq; miſſum faciamus, ne nimis grauem perſonam introduxiſſe uideamur: reſponde mihi ad illud, quod me promiſeram dicturum. Indecens eſſe & incommodum, ut ab altera tantum parte pictura cernatur. Etenim cum uexilla ſignantur in medium, ut ab his qui ſunt dextra & læua, agnoſci, & milites longius

Facies animaliū poſſunt ad latus reſpicere.

Patentia olim ſigna, ut nunc ſacerdotum.

Vtraq; parte pingenda ſigna.

longius progreſsi,ad Centurionem ſuum reuerti poſsint,tu di midiam exercitus partem ſua portione fraudabis, & alijs fa= cies iniuriam,quum alijs non facias honorem aut utilitatẽ. At *unus leo,aut una aquila ab utraq; uexilli parte cerni poteſt: hoc eſt,non ab uno,ſed ab utroq; latere figuras fieri debere. Sed ò legum doctorem circumſpectum & conſideratum,quid ſi literæ quædam ſint, ut erat apud ueteres frequentiſsimum, quis ex inuerſo literas leget? quid ſi in laneo uexillo, quas ex altera parte cognoſcere ne lincei quidem oculi ſufficiant?* Tu *tamen hos meos laqueos effugies,& in me excandeſces,clama biſq;,non te dixiſſe ab una demum parte figuras eſſe faciẽdas, quinimò non negare utrinq; etiam fieri tantum uelle,ut aſpe= ctus animalium ad haſtam tendant.* Quid *reſpondebo ad hæc tibi* Bartole *Mathematicorum ritu loquenti,ut an affirmes an neges,intelligere neſciamus, & omnia dixiſſe & nihil dixiſſe uidearis?ſi conſultò,& de induſtria,perplexe obſcureq; loque ris,ut Mathematici faciunt,odio dignus es: ſi per imprudentiam & imperitiam,uenia danda eſt, modo librum corrigas, non ſic legendum omnibus efferas.*Demus *tamen puero ueniã, licet pertinaci.*Vis *igitur ab utroq; latere eſſe figurata, dum aſpectus,ut dixi,in haſtam tendat.*In *quo te ſatis abunde com preſsimus,dum de uno latere pingendo diſputauimus: hæc ta= men in hunc locum reſeruata ſunt, quæ te bis peccaſſe coar= guant & de utroq; latere male ſenſiſſe.* Fuit *mihi auunculus* Melchior,*uir cum in cæteris laudãdus,tum uero in hoc quòd quum aliquot annis iuri ciuili ſtuduiſſet, ad artem oratoriam poſtea totum ſe conuertit,ſecretariusq;* Martini *quinti peſte in uia correptus,nuper eſt mortuus: qui mori minime debuit, iuuenis adhuc & uiridis,& ornamentum ac delitiæ curiæ* Ro *manæ:cuius de ſepulchro ornando nunc conſultamus, ſignaq; ad leuandum luctum ſuorum,& ut moris eſt,ſupra ſepulchrũ*

tam cla

Mathematicorum ritu loquitur Bartolus.

Auunculus Laurentij.

tam clari uiri affigere deſtinauimus. Commoneſacias nos Barto*le, quonam hæc figuranda ſint.* Eſt *autem manus dextra cum lacerto ſcribens, unde* Scribana *progenies nuncupatur.*Sed *po ſtulas utiq;,ut aſpectus ſcribentis in haſtam dirigatur:uideo uel dextram in altero latere mutandam eſſe in ſiniſtram, cuius uō eſt naturale ſcribere, uel exteriorem manus partem pro interiori oſtendam.* Tu,*credo,quæ tua eſt æquitas atq; prudentia, ſuadebis utcunq; ſe res habet,ad haſtam actum manus eſſe dirigendum:niſi forte mutandam eſſe rationem putas, quod ſigna magis ad terram reſpicere debent, ubi quis ſepultus eſt, quàm ad haſtam,quæ ſurſum reſpicere uidetur,ſicut ais faciendum eſſe in tuba.* Quanquam *etiam hoc modo in eadem controuerſia ſumus, quum neceſſe etiam ſit dextrum ſignum à ſiniſtro diſcrepare, quod tu non debere fieri penè mordicus tueris,& reluctaris,&,ut aiunt,de genu pugnas.* Quid *ſi addere uelim huic ſigno annulum in pollice? iure enim meo hoc poſſum,an hic annulus cerni poterit, exteriore tantum manus parte apparente?* Minime,*ergo idcirco geritur annulus, ut nō cernatur.* Hæc *nunc* Scribana *manus,quam peruertere uolebas, te proſternit,hæc te confodit,hæc ipſum illum quem tenet calamum ac pennam tranſuerſam ducit in tuo libello, & omnes tuas ineptias delet.* Idem *dici poteſt de dextera gladium tenente,qua quidam utuntur,& huic addamus etiam annulos.* Idem *ſi eadem manus ſaluatoris noſtri in habitu benedictionis cruci affixa cernatur.* Idem *ſi pelicanus ſedem cordis roſtro reſerans pingeretur.* Idem *in plurimis alijs.* Adeò *frequentius latus à latere differt, præſertim ubi pinguntur animalia, de quibus ſolis* Bartolum *feciſſe mentionem ſummopere demiror,& de alijs communibus quæ multa propoſuerat, non dixiſſe : ut de enſe nudato,de eodem in uagina recondito, de flore, de annulo,de eo quē dixi flumine,quæ omnia omiſiſſe,& magnæ ſecordiæ eſt*

Bartoli acumen.

diæ eſt ac ſupinitatis utiq;,quum te promiſeris dicturum, quæ & ſuam certam rationem poſtulant, nec in præſcripto Barto*li ac formula continentur. Sed ſatis contra ſignorum poſitionem diximus,in quibus quãtopere* Bartolus *deliret atque deſipiat,ſi modo unquam ſapuit,accipite ſequentia. Si leo eſt,inquit,pro ſigno,mordeat:ſi equus, currat:ſi taurus, cornu minetur:nimirum ſi aſinus eſt,ſe uolutet in puluere.Siquidem omnia ut naturalia ſunt poſtulas : quod quum dicis, ſimul eos qui poſthac ſigna facturi ſunt,ad iſtam tuã legem uocas.Quis adeò ſui negligens eſt, ut non malit cum toto orbe peccare, quàm cum uno* Bartolo *bene ſentire? Sin, ut magis ſentis, ſigna quæ facta ſunt,reprehendere ac reformare conaris, ò excordem hominem,& ueſanum caput,ò cerebrum elleboro purgandum.* Tu'ne alter Triptolemus *pinguia frumenta hominibus attuliſti,rudi prius glande ueſcentibus?tu'ne corrigere audes uetuſtiſſimorum regum ſigna,quæ ipſa uetuſtate quandam exhibent religionem?* Increpa *ſtultitiæ tuum* Boëmiæ *regem, qui leonem gerit rubeum bicaudem, duobus pedibus ſtantem.* Id *eſſe ſtultiſſimum fateare, qui te non naturali ſigno ab illo donatum eſſe gloriaris,illudq; contra legem tuam portas.* Ar*gue regem* Gallorum,*qui lilia:regem* Angliæ, *qui pardos aureos habet.* Reprehende *ducem* Mediolani, *cuius uidemus tot in locis anguem,nõ more draconis criſtatum,ſed coronatũ,nõ uentre,ſed extrema cauda,licet pharia non ſit,incedentem, tametſi nec ipſius nec hominis quem deuorat,color ſit proprius, nec eſt quod dicas illum non incedere,ſed inſurgere,& in ipſo impetu hominem corripere.* Ita *opinor, ad cœlum ille* Sera*phin ferebatur, quem à pedibus potius quàm à capite exiliens anguis arriperet.Hæc ſi corrigi poſſent, inſolentiſſimũ putarẽ ſi quis ipſa corrigere tentaret.Credo de finibus agitur,aut de rebus repetendis, aut de hæreditatibus, aut de homicidijs,* ubi

Naturalia uult ſigna Bartolus.

Auxeſis.

ubi non liceat ad arbitrium ſuum hominibus aliquid liberius ac licentius facere. Mibi uero illa ipſa quæ magis à naturali recedunt, neſcio quid uidentur præ ſe ferre tum gratius tum ſignificantius, quod maioribus quoq; noſtris uideo placuiſſe: ut centaurus, chimera, ſphinx, minotaurus, & ille apud Plautum ſol cum quadrigis oriens, & in priſcis numiſmatibus atq; marmoribus homines alati. Quòd ſi placet omnia tam acriter & cenſorie excutere, cur non uſum loquendi reformas, ueſtes corrigis, literas mutas? quippe multa reperies in illis, ſi curioſius rimeris, quæ in meliora commutes. Non poſſum, inquies, quid? ſigna potes? Vide ſi quilibet unus in omnibus terris tuæ iſti legi obtemperauit, uiciſti: quanquam dij boni quid non erit ad legem Bartoli uitioſum? qui ait, caput arietis & tauri ſemper in cœlum debere ſuſpicere, quaſi ſigna cœleſtia, quæ idem nomen habent: recogniturum leonem ſemper rutilum, ſemper fremere, ſemper inſurgere, ſcindere, nec dat ei beſtiam in quam poſcit iraſci, ſaltem in cœlum aſpicientem faceret, ut contra Nemæum leonem iraſci putaremus: Equum ſemper currere, nec meminit apponere ſeſſorem, qui equum currere compellat: pedem dextrum caballi præcedere, quaſi bruta dignitatem quandam habeant in dextro pede, ſicut homines manu. Non'ne hæc ſunt plena ineptiarum, poſtremæq; dementiæ? Et quum ipſe in pronuntiando geſtum non obſeruet, & utra prior manus mouenda ſit neſciat, in equis geſtum exigit oratorũ. Quid equos arguis aſine? An non aſinorum uerba ſunt banderiæ, quartariæ, iſtæ armæ Clodi, cropæ? cur etiam non addebas baſtones, quibus cropam tuam atq; adeò totum corpus ad necem uſque cæderemus? & poſtea Hebraicas literas diſcere uoluiſti, quaſi latinas uel primis labris attigiſſes. En ò tempora, ò mores, en qui nobis pro Seruio Sulpitio ſubſtitutus eſt? Ille habebat mirabilem quandam & incredibilem & penè diuinam in legibus

A naturalitate recedẽtia habẽt gratiã multam.

Geſtum oratorũ Bartolus requirit in equis.

Seruio Sulpitio Bartolus opponitur.

interpretandis æquitatem, explicandi ſcientiam, hic incredibilem iniquitatem & iniuſtitiam. Ille malebat controuerſias tollere quàm conſtituere, hic nodum in ſcirpo quærit. Ille quæ proficiſcebantur à legibus & à iure ciuili, ſemper ad facilitatem æquitatemq; referebat: hic contrà, ad aſperitatem omnia iniquitatemq; refert. Ille non tam iuris conſultus quàm iuſtitiæ fuit: hic non iuſtitiæ, ſed iuris, hoc eſt, ut Bartolinis *uocabulis utar, brodij conſultus eſt.* Et *quid, ò noſter non* Sulpiti*, ita'ne ſuppis te & brodio referſiſti, ut oculos præ ſopore graues, attollere & aperire non poßis? nec uideas dextrum ſemper pedem non poſſe præcedere, quippe quum ſæpe neceſſe ſit, ut ab altero latere dexter præcedat, ab altero ſiniſter, ut in aquila tua, & leone.* Intueamur *nunc rationes tuas de coloribus, in quibus quaſi in triarijs omnẽ ſpem profligatæ cauſæ repoſuiſti.* Audite Iuriſconſultum *mira quædam philoſophantem, nouam quandam & inauditam affert diſciplinam, quæ uniuerſum orbem reuocet ab errore: & ſi minus reuocare poteſt, iandiu propter conſuetudinem induratam, certe commonefaciat, ita fuiſſe faciendum. Color aureus eſt, inquit, nobilißimus colorum, quod per eum figuratur lux. Si quis enim uellet figurare radios ſolis, quod eſt corpus maxime luminoſum, non poßet cõmodius facere quàm per radios aureos, conſtat autem luce nihil eſſe nobilius. Animaduertite ſtuporem hominis, ſtoliditatemq; pecudis. Si aureum colorem accipit eum ſolum, qui ab auro figuratur, ſol quidem non eſt aureus. Si aureum pro fuluo, rutilo, croceo, quis unquam ita cæcus atq; ebrius fuit, niſi ſimulis ac par* Bartolo*, qui ſolem croceum dixerit? Suſtolle pauliſper oculos aſine: ſolent enim aliquando aſini, præſertim quum dentes nudant, ora attollere.* Tu *quoq; quum loqueris, faciem ſubleua, nec te nimia auri cupiditas cæcet, quod in terra non in*

Iuris, hoc eſt brodij conſultus.

De coloribus.

Aureus color.

cc cœlo

cœlo inuenitur: & uide, an ſol eſt aureus uel argenteus. Vnde inter lapillos candidos heliotropium à ſole nomen accepit. Et nos candentes tedas, candētes rogos: & excādeſcere dicimus, ſi quis ira aut indignatione commotus eſt, & uelut inflammatus: flamma enim, quæ nihil habet humoris & terrei, candida eſt, & ſoli comparanda. Quid poſtea, quem proximo loco colorem ponit? quem putas eum qui non eſt, ut ſit ſemper ſibiipſi ſimilis, ut non modo dicat quicquid in buccam uenit, ſed tanquā ſtudeat nihil dicere, quod aut uerum ſit, aut rectum? Sapphireus, inquit, eſt proximus, quem ipſe, ut eſt barbarus, & quaſi cum fœminis, & non cum uiris loquatur, azurum uocat: per hunc colorem, ait ſignificatur aër. Non'ne tibi hic aliquid dicere uidetur, qui ordinem ſequitur elemētorum? certe. Sed neſcio quare lunam prætermiſit, niſi quia tunc in cœlo non erat aut eclipſi laborabat: quum ſolem Primum feceris, lunam debueras facere ſecūdam, quæ & altior aëre eſt, & magis ſuum quendā colorem habet quàm aër: & quum illum dixeris aureum, hanc oportebat argenteam nominare, & proximam à ſole facere, ut argentum ſecundum eſt ab auro: niſi forte lunam quoq; aureā putes aureo uino madidus & diſtentus, aut eam hinc odio habes, quia ſis ipſe lunaticus. Sin uolueris ſororem fratri Phœben Phœbo proximam ponere, profecto res ipſa & ordo poſtulabat, poſt aurum ſequens locus eſſet argēto, qui eſt color candidus: eo quidē magis quòd poſtea hunc ipſum colorem, neſcio quomodo, ſiue primum ſiue ſecundum facis, quod uidelicet luci maxime propinquus ſit: homo tibiipſi contrarius, & ubiq; uelut per ſomnum loquens. Sapphireum igitur ſecundo numeras loco, delectatus, ut dixi, ordine elementorum: à metallis enim, à lapidibus precioſis, ab herbis & floribus, nō putaſti tibi exēpla ſumenda: quæ ſi propria magis & accōmodata erant, tum

Sapphireus color.

Ludit in Bartolum.

humilia

*humilia tibi & abiecta duxiſti, tu qui ex ſole tantum es factus & aëre. Nam quum ſeriem elementorum proſequeris, de duobus dicis, de duobus alteris obmuteſcis, & nobis expectātibus tam altum uenerandumq; proceſſum, quodam modo illudis. Si primus color eſt igneus, ſequens aërius, tertius aquaticus erit: quartus terreus. Aut nō adeunda tibi erat iſta Bartole uia, aut prorſus obeunda. Pergamus ad cætera. Paulò poſt ait album eſſe nobiliſsimum colorum, nigrum abiectiſsimum, alios uero ita quenquam optimum, ut eſt albo coniunctiſsimus, rurſum ita quenquam deterrimum: ut eſt nigredini proximus. Horum quid primū reprehendam? an quod aurei coloris non meminit, quaſi meam increpationem timuiſſet? an quod album omnibus prætulit? an quod nigro infimum locum dedit? an, quod ſtultiſſimum eſt, quod de alijs coloribus incertius loquutus eſt quàm Apollo conſueuit? ut neſciamus quod maxime explicari oportebat, præter album & nigrum, quorum alterum, ut dixi, optimum, alterum deterrimum putat, neſcio qua ratione, niſi oculos quoq; ut iudicium deprauatos et corruptos habebat. Quis enim unquam roſas deteriore colore exiſtimauit, quàm eos flores, qui uulgo albæ roſæ uocantur? quis Carbunculi colori, quis Smaragdi, Sapphiri, Topazij, multorumq; aliorum anteponat margaritas, Cryſtallum, & eum qui dicitur. * Aut cur ſerica fila murice tingerentur, lanæ candidæ rubricarentur, niſi rubeus color albo putaretur eſſe uenuſtior? Nam ſi candor eſt ſimpliciſsimus & puriſsimus, non continuò eſt præſtantiſsimus. Siquidem argento & ſimplici & puro & candido antecellit electrum, quod compoſitum eſt, tum uenuſtate, tum dignitate. De nigro autem quid dicam? quem cum albo comparatum inuenio, nec minoris præſtantiæ putatum, unde coruus & cygnus propter hanc ipſam cauſam dicuntur*

Ordinem inſtitutum non proſequitur Bartolus.

Apollini conſecrati: & Horatius ſpectandum ait, qui ſit nigris oculis, nigroq́; capillo. Tu uero Bartole oculos tuos, qui, ut opinor, erant ſimillimi aſininis, pulchriores putas nigris Horatij oculis? aut pilum aſini, pilo equi nigri: qualem ob decorem, præcipue Vergilius deſcripſit, Quem Thracius albis Portat equus bicolor maculis. – Et mea ſentẽtia Aethiopes Indis pulchriores, eo ipſo quod nigriores ſunt. Quid ergo autoritatem hominum affero, quos ille æthereus paruifacit? peccauit ille rerum parens atq; opifex, ne longius exempla repetam, qui nigrum in medio oculi poſuit, & in extremis non rubeum aut croceum aut ſapphireum, ſed album collocauit: & quod te palàm coarguit, iſti colori, quem tenebris, non illi quem luci comparaſti, totius corporis tribuit lumen, propter quod oculi, & proprie, & uſitate lumina appellantur. Et quid afferri ad hãc rem poteſt decentius ac ualidius, quàm quod oculus, qui unus eſt colorum arbiter, non alibi aut alterius, ſed nigri coloris, aut nigro proximi, de pupilla loquor, quæ plerunq; nigra eſt, ab ipſo deo rerum conditore formatus eſt? Atq; ut de alijs rebus loquar, quid enumerem, quod in rerum natura reperiuntur nigri coloris, quæ ſummam tamen exhibent dignitatem? ut Vergilius, Et nigræ uiolæ ſunt, & uacinia nigra: Alba liguſtra cadunt, uacinia nigra leguntur. Et in horto meo naſcuntur uiolæ albæ, quæ cum nigris minime ſunt comparandæ, & mora, ſi fabulis credimus, ex albis nigra fiunt, et meliora & pulchriora. Quod ſi rerum conditor nullam in operibus ſuis putauit colorum differentiam, quid nos homunculi faciemus? an uolemus plus deo ſapere? aut eum imitari & ſequi erubeſcemus? O' bone & ſancte Ieſu, ſi non cogitauit de lapidibus & herbis, de floribus & multis alijs Bartolus quũ de ueſtibus & operimentis hominum loqueretur, poterat'ne obliuiſci de

auium

auium, propè dixerim, ueſtibus, ut galli, pauonis, pici, picæ, phaſiani, & aliorum complurium? Et quo de ipſis hominum ueſtibus dicamus, ex quo ſtultitia Bartoli inſcitiaq́; tenetur, ueſtes Aaron, quibus nihil cogitari queat perfectius, an illum Bartolinum colorum ordinem obſeruant? Tranſeo, quod cœleſtis Hieruſalem duodecim generibus lapidum conſtructa deſcribitur. Quod ſi Bartolus legiſſet, profectò alio modo quàm eſt loquutus fuiſſet. Eamus nunc & hominem audiamus, à diuinis atq; humanis rebus diſſentientem: & puellis Ticinenſibus, uer enim aduentat, legem imponamus, ne ſerta, niſi quomodo Bartolus præſcribit, texere audeant, neq; ad ſuum cuiuſq; iudicium atq; uoluntatem facere permittamus. Nam, ut inquit Satyricus, Velle ſuum cuiq; eſt, nec uoto uiuitur uno. ut in illo qui nobis hanc libertatem eripere tentat, nõ ſecus ac ſi in ſeruitutem nos uellet aſſerere, ſit conflagrandum. Sed de hoc etiam ſuperius queſti ſumus. Nunc illud dixiſſe ſatis eſt. Stolidiſſimum eſſe aliquem de dignitate colorum legem introducere. Perſequamur cætera. Tranſit Bartolus ad lacernas ac ueſtes militares, quas ipſe ſuperueſtas appellat, ut hic quoq; eſt ſui ſimilimus, ſemper iniuſtus, ſemper imprudens, ſemper ebrius. Modo reſpiciẽdum ait ad latus dextrum illius qui indutus eſt ueſtẽ coloribus diſtinctam, modo ad oculos intuentium. Si reſpici uis ad latus dextrũ gerẽtis, illud autẽ cũ de toto humero intelligitur, quo pacto poterimus etiam oculorũ à tergo intuentis ordinẽ ſequi? quũ pars quæ à facie cernentibus erat dextra, eadẽ à tergo ſpectantibus fiat ſiniſtra, & tamẽ dexter humerus nunq̃ ſiniſterq́; mutetur. Sileo quod iniquum ſit & indignum, ad hanc nos legem alligare, ut lucernam ferre nequeamus, in duas diuiſam partes, ſed in quaterna fruſtra conciſſam. Sed obtemperandum eſt Bartolo, & ſi non propter autoritatem, quæ in eo nulla eſt, attamen

Non ponenda lex de dignitate colorum.

propter rationes, qbus tam grauiter arguteq; probat, ut nemo cōtra hiſcere audeat, ac dicere alio modo eſſe faciendū. Recitat *fabulā de* Iudæo *uicto, & qbus ratiōibus illū uicerit nos docet: profecto qbus putē* Iudæū *licet pertinacē, ut illud hominū genus eſt, acquieuiſſe, nec quid opponeret habuiſſe.* Ratiocinatur Bar*tolus cū* Iudæo *nō legū ſuarū præſidijs, quæ aliquid pondus habuiſſent, ſed meritorijs philoſophiæ ſubſidijs, quaſi* Iudæi *multum noſtris philoſophis tribuant, colorē in oculos agere, ipſos uero oculos pati.* Nolo agere cū Bartolo *iure ſummo, nolo diligentius inquirere, nolo diſputare, quod etiā* Lactantius *oculos agere dicit, non pati. Eſto, ſicut ipſe uult, colores agant in uiſum.* Quid *tamen cauſæ eſt, ut colores aut prius in unum oculum agant, poſtea in alterum potius quàm in utrunq; ſimul, aut in ſiniſtrum priusquàm in dextrum? An herbæ, flores, arbores, imò uero colores, ipſum habent dextrum & ſiniſtrum latus: unde, ut ais, fiat principium motus? quaſi ſit in eis cor, epar, cæteraq; uitalia.* Nihil *intereſt colorum unde cernantur, quæ ne corpora quidē ſunt. An uero non intelligis ò caudex, ò plumbee, & ut ait Cicero, ex luto & argilla ficte, non intelligis aliud eſſe, uidere literas, id eſt, atramentum, aliud formam ipſam conſiderare literarum, quod legere dicitur.* Quum *literæ in oculos agunt, color ipſe atramenti agit: quum lego, intellectu non oculis utor.* Itaq; *ipſas uel aſini tui cernere poſſunt, quia uim uidendi habent: legere non poſſunt, quòd ingenio carent.* Quum *ergo de ratione legendi loquimur, & de ſcribendi ordine, nibil intereſt qui in oculos non in animum agunt, facere mentionem.* Multi *quoq; de nocte in obſcuro ſcribunt, multi in ceris, quarum color niger eſt, ut ipſe literæ: multi etiam humore quodam utuntur, cuius color uel nullus eſt, uel non exiſtit, id eſt, non agit in uiſum.* Ex *quo conſtat in legen*

Marginal notes: Cum Iudæo ex philoſophia diſputat. — Nihil intereſt colorum unde cernantur.

legendo oculos, id eſt, animum & intellectum agere, non pa= ti, poſſeq́; nos ab utracunq; parte incipere lectionem pariter & ſcriptionem: quod quum ita ſit, à parte quidem dextri oculi legere, dextræ autẽ manus ſcribere inchoemus. Neq; uero hoc dico, ut Bartolo *detrahẽdi ſtudio ducar & mentiar: quid enim negotij eſt, idiotam homuntionemq́; reuincere? niſi his præſti= gijs utar, & in* Latinam *linguam &* Græcam, *quarum ſtudio= ſus ſum, uidear contumelioſus. Quinimò ipſe* Bartolus, *ut in cæteris iniuſtum & fatuum, ita hoc loco ſceleratum ſe & im= pium declarauit: qui cum ordinem literarum damnauerit, quo ſolo ipſe dei filius non ſolum legendo, uerumetiam ſcribendo, & quidem digito ſuo uſus eſt. Tales ſunt noſtrorum pleriq;* Iuriſperitorum, *de rebus & humanis & diuinis peßime me= riti, ſed hæc aliàs. Nunc illud ſciamus, totam illam* Bartoli *de dextro & ſiniſtro ratiocinationem infirmam & debilem, imò mortuam eſſe.* Id *quod reliquum eſt, breuiter uideamus. Ait quod in poſterioribus dignior color debet eſſe in humero ſi= niſtro, quæ eſt pars dextra, intuentibus.* Idem *error, in eodem luto hæſitas: ſed uidete, quod nam argumentum ad ſubſidium affert.* Finge, *inquit, eundem hominem habere alteram retro faciem, proculdubio illud latus quod antea erat ſiniſtrum, ex parte poſteriori erit dextrũ. Quis tam ſolers, quis tam acutus ut* Bartolus? *uult hominẽ habere uultũ, qui nõ ſit in homine: nõ enim intelligit ut ſit in occipitio altera facies, ut* Ianus *fingitur, ſed ita ut humeros ſuos, quaſi alius quidam ex aduerſo poſitus aſpiciat: quod quemadmodum fieri poßit, ipſe qui ænigma ex= cogitauit aperiat. Quod ſi uoluiſſet colorem ueſtium ex ocu= lis ferentium ueſtes, potius quàm aliorum intuentium conſide= rari illa altera in occipitio facies aliquid probabile habuißet, ut erat etiam faciendum. Nam quid abſurdius, quàm ueſtimẽta ita*

Iuriſperiti.

Alteram habere faciẽ retro, id eſt in occipitio, bar barum eſt.

diſponere, ut non meis oculis, qui illa fero, ſeruiant, ſed alienis? Quod autem de ſcutis & clypeis & operimentis equorum ait, eadem ratio eſt quæ ſuperiorum. Nam ſiue figuræ quædam pingendæ, ſtultiſſimum puto, ut quiſquam ſua ſigna corrumpat: ſiue colores quidam uariandi ſunt, ut formulam Bartoli *ſibi cuſtodiendam exiſtimet. Quid igitur ſi animalia quædam in ornatu equorum figuranda ſunt, non'ne quò equus fertur, ipſa ferri debent? uel te quoque teſte, hoc nego. Siquidem facis in fronte in clunibus ex tranſuerſo cernenda animalia poſſe figurari. Atqui aliud eſt poſſe tranſuerſum ferri, ut ego dico, inquies, aliud retrorſum. Quid intereſt? utrunq; contra naturam eſt, & neſcio utro magis peccatur. Et ego ſuperius oſtendi, leonem in tergo regis intextum non indecenter retrorſum incedere, recte eundem in uexillo in alterum latus ora uertere, lupam caput ab haſta auerſum tenere. Age uero, quid in arcubus triumphalibus, qui formam hemicycli habent, quid in clarorum uirorum feretris agendum? in quibus multa figurantur, an & hæc ſub lege tua comprehenduntur? Non'ne alio quodam modo adminiſtranda ſunt, ut nonnihil demus rerum dignitati, nonnihil tempori, nonnihil uenuſtati hiſtoriæ, quæ exprimitur, nonnihil uoluntati: quemadmodum in ædificanda domo non una regula eſt unumq; præſcriptum, ſed multa diuerſitas, & multa iudicia, alioqui omnes domus eſſent formæ eiuſdem. Itaq; faciamus ut uolumus, dum ſcite & prudenter feciſſe uideamur: illud procul eximatur, ſigna noſtra ne nimiū quidem eſſe mutanda. Fateamurq; Bartolum de multis pauciſſima attigiſſe, & ea ipſa inepte inſipienterq; tractaſſe, & in omnes homines, quos docendos, caſtigandosq; putauit, iniurioſum fuiſſe. Habes meam Candide lucubrationem: nam ſuperiore nocte, quod ad te ſcripturus erã, cogitatione comprehenderam*

Pororatio.

hendcram, hoc uero ſtilo proſequutus ſum quod cogitarã, ſed iam penè defeßus ſum, & bona pars noctis effluxit. Habeamus *quoq; rationem ualetudinis, præſertim ne unam totam noctem in expugnando tam fragili caſtello laboraſſe uideamur, cui poßum mille alia obijcere, ubi male accipiat leges ignarus lin guæ* Latinæ, *ubi leges interpretandi peruerſitate corrumpat, ubi illas inſcienter afferat: ut in hoc, quia in non certis locus eſt coniecturis, l. continuus. §. quum ita. ff. de uerb. oblig. quaſi in ratione pingendorum colorum locus ſit coniecturis.* Sed *quid ago? iterum'ne ad* Bartoli *confutationem redeo? nec ad requieſcendum dormiendumq; me con ſtro?* Vale *igitur mi* Candide, *& dum ego ad lucem dormio, tu hanc noſtran* Epi *ſtolan le= ge.*

Iterum Vale, *& me ama, cras te uidebo.* Vale.

FINIS.

INDEX VOCA*bulorum ac rerum quæ in hoc tomo continentur.*

A

Aab,abs, 296
Abhorrere 126. 129 353. 609
Ablatiui in e,& i,uſus 296
Ab re eſſe 514
Abundanter 119
Ac præterea 608
Acceſſor 288
Acceptum referre alicui 150
Accipere literas 154
Accipere excuſationem 145
Accepi in tuis literis uoluptatem 150
Accius 346
Accola 44.106.254
Accuſare tarditatis 149
Accuſator meus 569
Accuſatiuus temporis 317
Acedux 736
Acedia 343
Acco 461
Achelous 721
Acinus 389
Acrimonia 351
Actuariæ naues 530.
Ad 306
Adducunt eum à Caypha in prætorium 189
Adeo 38.133
Adytum 319.368
Adipiſcor,adeptus 504.505
Admiſſarius 367
Aduentare 214.519
Aduocatus 80.81
Ad iudicē citare cauſam ſuā 118
Ad momentum 135
Ad præſens 127.146
Ad quindecim dies 255
Ad ſummum 249
Ad ſummum miſeriæ 123
Aedes 616
Aemulus 128
Aenigma 640
Aequales, Aequæuī Coæui 594
Aeſchylus 346
Aeſculapius 274
Aeſopus 668
Aeſtimo,pro exiſtimo 63
Affici 608
Affici alacritate 150
Affici conſolatione 146
Afficior honori 119
Affectio, Affectus 59.60
Affectus 143
Affinis criminis 170
Afranius 346

Agere

Agareni	632	Aliquis pro quidam	37
Agere gratias	146	Aliquò	298
Agere gratiam	73	Aliquoties	299
Agere comœdias	355	Aliter	145
Agere cum aliquo	136	Alius alium	40
Agere cum iſtis	158	Alluuio	317
Agnomen	331	A longe	150
Agnoſcere	145	Alter nõ ſemper de duobus	39
Agonotheta	310	Alter alterum	40
Ait non	65	Altero tanto	501
Ala	308	Altilia	305
Alanus	375	Altitudo	610
Alapa	296	Altrinſecus	597
Alcæus	346	Alueus	364
Alemanni	339	Aluearium	764
Alexandrinus patriarcha	211	Amator, Amans	646
Aliàs	138.616	Ambo	590
Alicubi	298	Ambitioſus	122
Alicunde	ibidem	Amicus	117
Alioqui	145	Ammon	339
Alyptes	303	Ampulloſe loqui	104
Aliqualiter	298	An	143.156. & 345
Aliqualis	298		
Aliquid	299	An, & quàm	566
Aliquod	ibidem	An ſecus	612
Aliquis	ibidem	Anci regnum	420
Aliquando	353	Ancilla	234
Aliquanto	325	Anima interdum uiſa	674
Aliquatenùs	354	Annus tertius, loco'ue, an tempore propè quartũ ſit	105
Aliqua nauis	248		
Aliquis	354.667	Anterior uita	134

Anti

Anticipo 577
Antonius Luſcus 213
Antonius Glera 197
Antonius Panhormita 191
Apocriſarij 333
Apollo pater Aeſculapij 274
Apotheca 300
Appellare 133
Appellit homo 248
Appendix 549
Appeto 733
Appodiare 300
Appretiator 142
Apprime 360
Appropriare 300
Apud 125
Apud fontem habitare 116
Aquatum ire 300
Aquila 479
Arago 565
Aratus 346.
Arbitrari 276
Arbos 301
Arbuſta ibidem
Arbutus ibidem
Arbutum ibidem
Arbor laurus ibidem
Archimedes 653
Archilochus 346
Architectus 318
Areopagus 314
Argyroaſpidæ 302
Argumentatio 373
Ariſtoteles 360
Armiger 362
Arpi 347
Arpinum ibidem
Ars 302. 672
Artemon 330
Aſcendente iam die 58
Aſini in Scythia nulli 564
Aſparagus 323
Aſper 303
Aſpirare 135. 295
Aſſequor 504
Aßidue 139
Aßum rei, & in re, 478
Aſtronomia 304
Aſtrologia ibidem
Aſtutus 303
Atramentum 582
Attagen 305
Attingere minimis labijs 131
Auctio ſub haſta 385
Audio 119
Auiſare 305
Aulæa 306
Aulœdus 314
Aul. Gellius taxatur 418
Auriſpa 179
Aurum cuiq; optabile 672
Auſpex, Auſpicium 579

Auſpi

Auſpicia 388
Autem 133
Axilla 308

B

Bacca 347
Balanus 547
Balneæ *Bācalia 306.* 306
Baram 565
Baſti 343
Bellua 307
Bellum, prælium, certamen, duellum 502
Bellum commiſſum, bellum geſtum, bellum initum 502
Bellum patrari, bellari ibidē
Bellum pro prælio ibidem
Bene pro ualde 555
Bene, male 526
Benificiarij 568
Benedictus Morandus 404
Beneuolentiam in te gero 139
Benigne 144
Betula 712
Binubus 578
Bipennis 323
Bipes, bipedalis 90
Bis tantum 501
Bladum 348
Blanditia 547
Blaſphemo 307
Bodingus 552
Bombarda, bombus 525
Bona ſonoritas 482
Borræ præconia 668
Borræ uiſio 673
Brachium 307
Breuitas narrationis 689
Buleuterium 562
Burſa 148

C

Caballerius 576
Cado in uitium 613
Caducum 323
Cadurcum 327
Cæcutiens 309
Cædes 329
Cæſius 321
Cætera 117
Cæterum ne ijs quidem 359
Cæterorū præclariſſimus 134
Calamus 150
Caleſcente die 517
Calumniandi paſſiue 158
Camelus 300
Camilla 680
Canalis 344
Cannæ 351
Canina eloquentia 594
Caniſtrum 308
Cano 379
Canterij 349
Capillus 306

Caritas

Caritas 342
Carpo 593
Caſtigare 13
Caſtra 349
Caſtratellus 258
Cataloniæ rex 438
Catalogus 325
Catarrhus 335
Catechizo 305
Caterua 378
Cato Tertius 576
Cato puerorum 586
Catus 329
Catulus 300
Caueo 369
Cauſa iudicialis 372
Cauum 752
Celebritas 576
Celeriter ſcribere 256
Celſus 479
Celia 565
Cenſus 342.670
Cenſorinus 353
Cerdo 290.518
Cerimonia 575
Certifico 248.256
Certum habeo 126
Certus ſum ibidem
Ceruix 334
Ceruices ibidem
Ceſſare 137.316
Ceſſo à legendo 116
Chalybs 322
Charta 308
Chirographus 306
Choraules 313
Chorda 303
Ciceronis locus emendatus 33
369
Ciceronis ſeculum 369
Ciceronis ſolœciſmus 36.471
Cicur 347
Cieo 388
Cio, Citus, concitus, perci=
tus ibidem
Cymba 329
Cinædus 321
Circiter 481
Circuire 310
Circuitio 515
Circunſcribere 321
Circumuicini 254
Cyriacus 189
Ciſtula 757
Ciuitas 69
Claßicum 384
Clientela 376
Clientes ibidem
Clitellæ 342
Cloacæ 308
Codicillus 548
Codicilli 383

Coæui 594
Coæqualis 144
Coætanei, Coæui 594
Cælebs 309.334.541
Cælibatus ibidem
Cœlitũ nullus cõtinens ibidem
Cœnobium 560
Cognomen 331
Colaphus 298
Comes 330
Comenſis lacus 339
Cominus 327.357
Comitium 320.450
Comitia 329.450
Commendo 115
Commendatitiæ literæ 355
Commentarium 312.360
Commentum 350
Commigro 385
Committo 356
Commodare 218
Commodato accipio 249
Commodato petere 155
Comœdias agere 310
Comœdiari ibidem
Comœdiæ togatæ 311
Communiter 112
Comparatiuum 368
Comparatiua geminata 466 565
Cõparatiua in e, & in i, 297
Comparatum natura 598
Complices 334
Complures 119.130.344
Cõpoſita uerba quæ genus ſimplicium mutent 484
Comprehenſorium 775
Concilio, reconcilio 526
Concupiſci 316
Conditio 671
Conditus 361
Condoleo 137
Conferre errores 128
Confido uerbis tuis 119
Confutatio 373
Congaudere 598
Congratulari 127.133
Coniunctiuus pro indicatiuo perperam 472
Conopæum 314
Conor 559
Conſolor 130.135
Conſertum 156
Conſpirati, an conſpirantes 484
Conſtitue, transfer te in locum 247
Conſuetudo multa 130
Conſulto 170
Conſultus 313
Conſultor 313.121
Contemporaneus 345.594

Cõtende

Contendere 312.343
Contentor 313
Contentus 596
Contignatio 319
Continentia 543
Continuò 139
Contubernium, Contubernales 568
Conuenæ 297
Conuenio 594
Conuentus 553
Conuiuari 258
Conuiuator 288
Conuiuij autor 288
Conuiuium 782
Conuictores 782
Cooperio 313
Copia 146
Copia epiſtolæ 135
Coram 146
Coram & Apud 449.541
Coram nobis 123
Coram pōtifice, & Apud pontificem differunt 75
Corymbi 547
Corniců oculos cōfigere 316
Corona lancea 106
Corroſores 316
Coturnix 305
Cras 149
Craßus 644
Crepido 364
Crepitus 570.571
Critolai libra 688
Cuique 151
Culpa 613
Culus 704
Cum, quum 315
Cum, & Tum 257
Cum pro quamuis 136
Cum omnibus, tum mihi præſertim 249
Cuniculus 483
Cupiditas 125
Curare corpus 535
Curauit deſcribendas 141
Curia 314
Cuſtodire 314

D

Dactylus 547
Damnari per cōciliű 129
Dare literas 151
Dare operam 338
Debeo 257
Debere fieri 123
Decemdium 123
Dedere 115
Dedititij 376
Deducere 113.499
Deficio 356
Defecti 510
Defectus 315

Defectio 113
Deferre epiſtolam 151
Definio 317.608
Defunctus 389
Deierare 195
Deitas 345
Delator quis 405
Delector 315
Delectat ibidem
Delectator 315
Delecto etiam à delicio 474
De longe 598
Delphi 444
Delphinus 515
Demereri 301
Demortuus 744
Denuo 149
Deplorator 143
Deponentium uerborum in or formatio 545
De reſtitutione in integrũ 382
Deſideratiua uerba 86
Deſinere 137.343.613
Deſciſco 462
Deſiſto 594
Deſtinare 135.141.146
Deſtinare, pro mittere barbarum 64
Deſperatus morbus 144
Deſuetum 13
Deſuetus 164.166
Detriti 389
Deuenire in manus 248
Deuium 126
Dexteritas 612
Diabolus 316
Διάβολος 25
Dialectica Vallæ 769
Dialectica Chryſippi 777
Dica 309
Dicax 318
Dicto ibidem
Dico ibidem
Dicere apud aliquos 140
Dicit non 65
Difficile 250
Diffinita 492
Diffinio 317
Diffuſio 596
Digeſtorũ, & Codicis opera quibus characteribus ſignificentur 377
Diluuium 317
Dimitto 116
Dionyſius Halycarnaßeus 410
Dionyſius Halycarnaßeus libertus M.T.Varronis 418
Diploma 326
Diſcerno 318
Diſcretio 142.343
Dyſcolus 384
Dißimulo 66.377

Diſſoluere 311
Diſturbare 76
Diuaricatus 611
Diuerſimode 304
Diuerſorium 319
Diuerto 609
Diuerſor ibidem
Diuitiarum æſtimatio, & autoritas 669
de Diuite & paupere ſentẽtia Aemilij 670
Diuerſitas modorũ uitioſa 360
Diuido 317
Diuus 559
Doctor per tabulas, uulgò bullatus 480
Doctorculus 147
Doleo uicem tuam 137.309
Doloris particeps 133
Dolorem tuum, & Dolorem tui 23
Doleo quòd ægrotus es ut uideo 27
Domus 368
Donũ, & Munus differũt 42
Dudum 113.114.121
Duellum 319.503
Duos annos 147
Duobus annis ibidem
Duplex 614
Duracon 330
Durè 482
Duræ ceruicis 334
Dux 515

E

E, De, Ex, 296
Eatenus 354.377
Ecce autem alterum 20
Eccleſiaſtica uocabula 544
Econtra 116.147.598
Econtra, econtrario 313
Ecquid pudet 547
Edere 564
Edere pro cõdere barbarũ 46
Edi 611
Editus 361
Edictum 520
Ediſcere 115
Ediuerſo 313
Edulium 320
Effero 326.365
Effector malorũ operũ 128
Effugere 616
Εἰ δὲ μὴ 44
Elatus 365
Elogium 352
Eminus 326.352
Emiſſarius 366
Enectus 595
Energumenus 316
Enſiculus 323
Epiredium 99

Epiſto

Epiſtola Chriſti ad Abagarum 222
Epitomata 648
Epulum 288
Eques 129
Equites 642
Equeſter ordo ibidem
Equerium 576
Equitum dignitas 696
Er,aut e finita aduerbia 482
Erectus 597
Ergaſtulum 300
Eruo 306
Eſſe,pro intereſſe 113
Eſt quid mirum 355
Eſt,cum infinitiuo 348
Eſſeni Iudæi 543
Et,& Atq; 557
Euoluo 116
Euphonia 482
Ex abundanti 380
Ex aĩo,ex animi ſentẽtia 133
Excedere 117
Ex compoſito 350
Excubiæ 314
Excurſiones 321
Excuſare morbum 149
Executor teſtamenti 115
Exemplar 146
Exemplum,Exemplar 563
Exercitium 136
Exhortari paßiue 135
Exiſtere 112.131
Eximere pro excipere 39
Ex maxima parte 356
Exodia 308
Exoleti 386
Exorare 144.335
Exordia à ſententia 371
Exoſus 336
Expendit 114
Expugno 509.510
Expugno, & oppugno differunt 44
Extare 120.131.126
Ex tempore 170
Extemplo ibidem
Externus 316
Extrahi 597
Extraneus 258
Extrinſecus 315
Extrinſeca,extrinſecus 568
Ex urbe Florentia 302

F

Faber lignarius 318
Fabri ferrarij 518
Facere poteſtatem 497
Facij origo & opificium 435
Facius Factius'ue fatuus 436
Facij Stilus 606
Facij pater, ſutor ueterarius fuit 518

Facilitas 513
Factio 299.370
Factioſi 299.350
Facundia 158
Farrum 304
Faſces lictorum ex qua arbore 712
Faſciculus 249
Faſtidio 321
Feneſtellæ 254
Fercula 574
Fero 117
Fero, & tollo 497
Ferre iudicium de alterius rebus 149
Ferrum 322
Ferula 384
Fertur ſentẽtia, nõ iudiciũ 557
Feſſi uulneribus 515
Fibula 181
Ficus fici 545.547.482
Fidem dare, & habere 128
Filia nuptura 147
Finitimi 254
Firmè 482
Fletus 323
Fletũ cõcitari ui orationis 363
Fletus uirorũ magnorũ ibidẽ
Fluctus 381
Fœminalia, fœmoralia 307
Fœniculum 257
Foliaria Pogij 208
Fons irriguus 256
Forenſis 258
Fornicor 545
Foro uti ſcire 303
Forum 303
Fortuna 652
Franciſcus Aranda 675
Franciſcus Diana 175
Franciſcus Barbarus 175
Frequens conſuetudo 130
Frequenter 288
Frigui, & Frixi, à frigeo 455
Frigo ibidem
Fruges 381
Frugalitas ibidem
Frugi homo ibidem
Fruor, fretus ſum 525
Fraſtula panis 248
Fruteta 379
Fugitiuus 22
Fugit me 356
Fulcra 258
Fundus 127.319
Funditus 154
Fuſcus 124

G

G Litera caruerunt priſci Latini 476
Garrio 351
Gaſtrimargia 323

Genera

Genera cauſarum 372
Georgius Trapezuntius 180
Gerariæ 530
Geſta 465
Geſtire 316
Getuli 347
Gignere 609
Gymnaſium 380
Gnaue, gnauiter 481
Gothi 347
Gratulor tibi 119
Gratulari ex animo 123
Gratulari fortunæ 133
Grato animo accipere 146
Grammatica 283
Grammaticorum quæ ſit autoritas 457
Gratias ago, habeo, refero 591
Grauitas 64
Gregorius Caſtellanus 216
Groſſa 129
Groſſus 547
Guarinus 199
Guarini & Panhormitæ ſimultates 603

H

Habere 114
Habere orationem 141
Habere rationẽ uerborũ 289
Hactenus 377
Hæreo tibi, & in te 478
Hæſitare 137
Hæreſis 120. 456
Hæreticus 72
Hallucinari 379
Haſtarium 385
Haut per t, 741
Hermaphroditus 615
Heroici uerſus cauda 573
Heſiodus 345
Hic 123
Hic & is 377
Hydra 537
Hydraula 300
Hincinde 389
Hinnulus 300
Hippodromus 319. 385
Hippagines 530
His uno i, ſcribi 359
Hiſtoriæ 465
Hiſtoriæ decorum 691
Hiſtoriæ & orationis diuerſitas 692
Hiſtorici oẽs mẽtiuntur 778
Hiſtorico ſcribẽda etiam uitia eorũ quorũ geſta ſcribit 644
Hiſtoricorum diſſentio 418
Hiſtoriographi Romani 498
Homerus 345
Homeri mors 639
Homeri correctores 570
Homeromaſticæ ibidem

Homeri tralatio an fuerit Val *læ* 764
Homo magnæ æſtimationis & opinionis 358
Hortus 330
Hortulanus 338
Holitor *ibidem*
Hortus irriguus 256
Horti 156
Horror 571
Horrorem incuti 571
Horrui 461
Horreum 300
Hoſterium 562
Huc illuc oculos circũferre 107

I

Iamdudum 121.115
Iaminde ab 121
Iampridem 119
Ianotius Manettus 180
Ianua 368
Ibi 142.323
Ibidem 308
Ictus 571
Identidem 614
Idiota 584
Idus Auguſti 200
Ignauia 343
Ilex 302
Illac tranſiturus 44
Illi quidem 123
Illuc 308
Imbrex 344
Imitatio 195.361
Immineo 477
Impedit quo minus perueniant 155
Imperator 106
Imperatores 628
Impertior 125.150.289
Impono in te 478
Importare 170
Importunus 122.158
Impræſentiarum 146
Imprimis amico 152
Improprietatis uitium 513
Impudica 609
Inacceſſus locus 611
In annum 152
Inchoatiua uerba 86.248
Imolo 44.151
Incultus 114
Incumbo rei, & in rem 478
In conuertendo dominus 44
Iudex 325
Indignatio aliud, quàm indignitas 431
In dies 139.140
In dies, In diem uiuere 154
In diem 113.115.123.125
In dies 115
Induciari 325.350

Induere 380
Indulgere 144
Induſtrius 325
Inelegantia 593
Ineptum 343
Infectum 126
Infinitiuus pro imperfecto indicatiui 470
Infiteri 331
Inficiari ibidem
Infectum ibidem
Infractus 364
Infra 123
Infra, Intra 147.318
In futurum annum 152
Infrunitus 304
Iniuria 274
Iniuratus 484
Inimicitia 335
Inimicorũ in nos merita 404
In mentem uenit receſſus tui 61
Innocuus 256
Innubus 578
In poſterum diem diſceſſurum 149
Inquam 613
Inquilini 297
Inquiro 152
Inſcriptus 321
Inſimul 115
Inſignia 306
Inſignibus, ſolennibus, pro inſignijs ſolennijs 253
Inſtantia 343
Inſtar 31.119.121
Inſtat dies 247
Inſtituta 132
Inſtrumentum 583
Inſuetus 164
Inſula 319
Inſultare 147
Intelligo 130.613
Intercapedo 125
Intercedere ibidem
Intercludo 152
Interdico 153
Inter loquendum incidi in cũ ſermonem 130
Intermedius 113
Intermitto 153
Internus 316
Interpello 325
Intra paucos dies 251
Interſerit me in hac fibella 145
Interuertere 218
Intra momentum 135
Intrinſecus ibidem
Inueſtigare 132
Inuicem, mutuo 508
Inuidia 336

In uoluptate eſſe 667
In uniuerſum 492
Ioannes Campeſius 212
Iocunditas 252
Ipſe 324
Ire in manus 155
Ire in ſententiam pedibus 375
708.709
Ire in ſententiam manibus 376
710
Irriguum 256
Iſte 124
Iſtic 323
Iſtam tuam 124
Iter habere 385
Iterum 149
Iuba 323
Iubeo 343
Iucundus 114
Iucunditas 156
Iudiciū habere, nō ferre 595
Iudicium de Cicerone & Fabio Quintiliano 39
Iugulus, Iugulum uidere 311
Iupiter quare dictus Ammon 339
Iuriſconſultus 80
Iuſta 612
Iuſtinus 618
Iuxta 119

L

Lacedæmoniorū factū 604
Lætum 298
Letum ibidem
Lamola 602
Laniſta 327
Lanius ibidem
Laſciuus 304
Latine loqui 97
Latine loqui, & grāmaticè loqui differuut 46.281
Lautitia 316
Lautus ibidem
Laudo te de oratione 158
Laurentius epiſcopus Aſpalatenſis 172
Laurentij Vallæ mater 203
Laurus Quirinus 199
Lectica 258
Leges in delato 407
Legalis materia 373
Leguleius 97
Lemannus lacus 339
Lembus 329
Lentiginoſus 335
Leonardus Aretinus 199
Leontini 444
Lethargus 660
Leugæ 528.556
Leuitas 64
L. Florus à Liuio diſſentit 410

Liber

Liber 127.548
Libellus 258
Libellus Vallæ in iureconſultos 779
Libri Vallæ de philoſophia 674
Libri de Voluptate an ſint Vallæ 762
Libripens 344
Libruncula pro libella 258
Lyburnæ 329
Licere 125
Licitari 142
Ligulæ 687
Lingua Romana dñatur 100
Linter 330
Lyra 379
Litare 365
Litera 152
Literæ 151
Literæ Romanæ 100
Literati diuitijs inhiant 671
Literis ſatisfacere 357
Litigioſus, litigium 155
Littus 364
Liuij per Vallã reſtitutio 405
Liuius lapſus 778
Liuiana ubertas 691
Locus Ariſtotelis de honore 273
Locus Iuuenalis 711
Lodix 326
Longe 327
Longiora 596
Loqui Latinè & grammatice diuerſa 169
Lora 307
Lucani, Lucenſes 253
Lucenius 345
Lucia concubina Pogij 235
Lupanar 327
Luſcus 309
Luſtrare 357
Luxuria 386

M

Macedonicus 564
Mahumetani 519
Maialis 339
Maioris uẽdo, nõ dicitur 349
Malum 320
Male dicere, male audire, male legere 517
Mala latinitas 147
Mango 385
Martiani furta 351
Materia 616
Materna lingua 22
Matiomarbuli 525
Maxime 127.137
Maxime præferre 155
Meatim, tuatim 329
Meditatiua uerba 87
Mediatuticus 747

Mediocris 615
Me hercule 127
Mei 133
Melius 150
Meliuſcula eſt 366
Memini 317
Membrana 308
Mendoſus 141
Metaphyſica 360
Mezentius uictus,an uictor 632
Mile,Leugæ,Paraſangæ,Raſtæ 528
Militiæ,pro in militia 595
Mille 328
Minuſcula 129
Mimi ethologi 325
Minime 367
Miſeri qui 645
Miſsos facio 116
Momentum 572
Monaſterium 560
Mons Auentinus 301
Monſtruoſus 103.529
Mouere tragœdias 310
Mucro 323
Mugilis 341
Multotiens 157.288.299
Multo mane 318
Munus,& Donũ differũt 42
Muriceps 329
Muſcipula 327
Mutua ualetudo 594
Mutuo 329
Mutuor 329
Mutuo concedere 218
Mutuum 155

N

NAblum,Nablium 379
Nænia 308
Næuus 327
Nanciſcor,nactus 504 505.507
Narrationis decorum 660
Natale ſolum 288
Natione Romanus 51
Nauclerus 330
Nauis appulſa 248
Naulum 330
Ne,Neu 321
Necatus 595
Neceſſarius 289.298
Necubi 298.326
Necunde 298
Nedum 114.118.150.288.595
Ne nunc quidem 250
Nequam 381
Neq; quidem 132
Neq; nunc quidem 155
Ne quidem 128.331
Nequo aut rem 383
Neutrum 614

Neu

Neu, Ne'ue 331
Nicticorax 305
Nihil noui 113
Nola 379
Nomen 331
Nomina non gaudent componi cum participijs, niſi pro nominibus ſumptis 490
Nomina ſanctorũ Chriſtiano non uitanda 626
Nominandi iſtorum 30
Non ab re 378
Non eſt dare 348
Non nihil 298
Non ueni ſoluere legem 43
Norma 356
Noſce, Noſſe 311
Notari leuitate 608
Nothus 322
Nouitij 148
Nouis utendum uocabulis rerum nouarum 560
Nouiter 125.359
Nox intempeſta 332
Nubere, Nupta 578
Nubes 320
Nugæ 332
Nulla facultas. 147
Nullatenus 299
Nullibi 298
Nunquando 353
Nunqd aduerbiũ et nomẽ 332
Nuntius, Nuntium 333
Nuper 103.119.121.125
Nuperrimus 102
Nuperus ibidem
Nuſquam gentium 367

O

Obeſus 327
Obire 310
Obloqui 117.334
Obnoxius 333
Obruefco 334
Obſoletum 388
Obſonium 309
Obſtrepere 357
Obumbratus 117
Occaſio 153
Odiat 141
Odium 335.336.657
Oedipus 528
Offenſio 128
Officina 142
Olim 118
Omitto 116
Omnimode 304
Omnium peßimus 251
Opera 591
Operepretium 137
Ope confiſus, non dicitur: ſed, ope adiutus 688
Opinio 667
Opifices 316

Opinor 289
Opinari 276
Oppidani 151
Oppugno, expugno, pugno, 509
Optare 123
Optinet, optutus, 475
Oro 335
Oratio 93
Oratio cæſa, oratio obliq́ 637
Orator, an iuriſconſultus præſtantior 80
Orarium 384
Oratio, Oratores 588
Orcheſtra 383
Ordea 479
Ordo in uerbis ſeruãdus 617
Ordines plebei 553
Ordo ibidem
Organa 300
Os putei 364
Oſus finita nomina 529
Ouare 323

P

Pabulari 349
Pacifico, Pacificor 558
Palata uinea 140
Palati, palãtes, propalare 140
Pallium 311
Pancratiaſtes 319
Panhormita 538
Panhormitam ſugillat 604 768.774
Panhormitæ mores 436.480 484.555.560.672.705
Papa 515
Papula 329
Parabolani 552
Paranymphus 579
Paraſangæ 528
Parciturus 439
Parentare 365
Pariformiter 315
Parlamentum 552
Partes 247
Parthenopes dormientis ſignũ 717
Participare 147
Parum quiddam 141
Parumper 310
Paßio 143
Paſtio uillatica 340
Paſtophorum 366
Pater 157
Paterfamilias 157
Pater Laur. Vallæ iuris utriuſq; antiſtes 779
Patria 288
Patritij 554
παθός 143
Pauliſper 310.325.366
Pauló, Paulum 155.121
Paulum operæ 150
Pauló commotus 250

Pectus tenus 129
Pecuaria 302
Pedarius, qui uulgo pedaneus 710
Pegna amatorum 646
Peius oderunt 527
Pellex 297.328
Pelliparius 341
Pendo, frigeo ĩ præteritis 454
Pependi à pendo ibidem
Penes 112.119.136
Penes humanitatem 125
Penna .150
Penſilis 342
Penſionarius 342
Penſi nihil habere 77
Penſitandum 313
Penu 342
Penuria ibidem
Peplus 385
Per 66.344.360
Per, & Quàm, Perquàm 555
Per cauſam, per ſpeciem 378
Percipio 114
Perduellis, perduellio 297
Perfero 117
Perfidia 129
Perfunctus 389
Periclitor 304
Perinde 387
Peripatetici 261
Periſtromata, pipetaſmata 306
Perlegere 153
Permagnum quid 126
Peroſus 336
Perpendo 113.139
Perplures 119
Perſequi 97.343
Perſona 341
Perſona, ꝑ corpore hoĩs 254
Perſpicio. 115
Perſuadeo te, & tibi 335
Perturbatio 142
Petrus Thomaſius 178
Petrus Nucertinus 179
Petrus Lunenſis ibidem
Petrus Priſuldinus 218
Petulans 304
Philos 322
Phyſica 360
Phonaſcus 352
Phramea 323
Pileus rubeus 124
Pindarus 346
Pinna, Pinnaculum 298
Pythagoras 346
Pituita 335
Plangere 323
Planctus ibidem
Plauſus 499
Ploratus 323
Pluries 126.299

Poëtæ 577
Pœnitet 341
Poëtarum & hiſtoricorũ diſ=ſenſio 631
Poëta,propheta 544
Pogius pugnantia inter ſe ſcribit 275
Pogij uox pdita de legib. 264
Pogius non ſeruat decorem in rebus ac perſonis 267
Polliceor 95
Pollicco ibidem
Polluo ibidem
Pomarium 347
Pomerium ibidem
Pompa 574
Pontificium pro pōtificatu 51
Popina 306
Popularis 386
Porrigo 95
Porrò 608
Portare 348
Portendo 95
Portenta monſtruoſa 103
Portentoſus 529
Portitor 131.307.326
Poſſeßio 95
Poſſeßiua pronomina 23
Poſſum 95
Poſteaquam pro quoniã 113
Poſtero die 149
Poſtquam uiuo 141
Poſtremo 113
Poſtridie 62.138.149
Poteſtatem facere 521
Potiri 115.122
Potis,potus 348
Potißimum 120.256
Præ 155
Præclarus 104
Præcoquus 389
Præditus 608
Præfractus 364
Prægustator 377
Præiudicium 324
Prælongus 95
Præmaturus 389
Præ me fero 356
Prænomen 331
Præpes 304
Præpoſteri 362
Præripere 151
Presbyter 366
Præſentialiter 349
Præ ſe,præ te ferre 341
Præſidium 305
Præſtat 150
Præſtaturum 137
Præſto 122.138.253 256.340.349
Præſumo 29
Præter 387

Præ te

Præ te ferre prudentiam 695
Præterita æſtate 122
Præteriti 492
Præteritus pontifex 123
Præuaricator 601
Pridem 119.121
Pridie 62.115.117.154.578
Prima luce 318
Primigenius 489
Primigenius ſulcus ibidem
Primus 352
Prior 122
Priſciani laus 458
Priſcus qui dicatur 458
Pro 387
Pro caſtris eſſe 638
Procella 381
Procera 511.512
Proconſul 350
Procuraret deſcribi 141
Procus 322
Prodeſſe 359
Proferre in medium 463
Proficere 359
Proficiſcor 137
Profiteri,Profeſſio 350
Profiteri apud Prætorem 350
Pro maiori parte 356
Pro futuro anno 152
Promptus 122
Pronuba 578
Pronubus 578
Procemium 373
Propalare 140.734
Propè 105.327
Propediem 113
Propemodum 354
Propere 256
Prophetare 544
Prophetæ,uidentes dicti 517
Propino 306
Proprijs 119
Proſcriptus 321
Proſpicio 115.142.144
Proſtibulum 327
Proteruus 290
Pro uirilibus 524
Proxima æſtate 122
Proxime 121.125
Prudenter 170
Pſalterium 379.774
Pudicitia uel morte tuēda 681
Pudor 585
Puellæ in maſculos mutatæ 774
Puellus 147
Puerulus ibidem
Puerpera,Puerperium 339
Pugil 319
Pugillares 548
Pugio 323
Pugna ad beſtias 784

Pugno, oppugno, expug. 509
Pullus 299
Pulpitum 128
Pumex 326
Punctum temporis, & Momentum 572
Punio 590
Punitus, puniantur ibidem
Puſca lora 307

Q

Quadruplator 388
Quæſtor 783
Quæſtio Homero propoſita 639
Quàm 66.68.310.153.313 344.360.598.614
Quàm breuius potero 597
Quàmplures 253
Quàm potui occultiſsime 126
Quam pro quantum 22
Quanti æſtimas 158
Quantum 289
Quantotius 68.117.247.310
Quaſi 295
Quatinus 354
Quatenus 354.116.123
Qui 382
Quid 117.124
Quid pro quiddam, male ponitur 355
Quiddam, Quoddã 299.355
Quiddam 299.354.667
Quidem 28.120
Quidquid ſit 345
Quies 535
Quilibet 131.336
Quin 154.706
Quindena 247
Quintilianus quantò ſit maior Priſciano 477
Quinto die quàm 318
Quippe pro quoniam 25
Quippe 122
Quiſpiam 355
Quiſquam ibidem
Quiſq; 336.337.608
Quoad 256.558.598
Quod 289
Quodlibet 780
Quoniam 25.145
Quoquam 298
Quotidie 115.154
Quotus 341.355
Quotuſquiſq; 355
Quot menſibus 317

R

Racemus 389.547
Radicitus 154
Rapa 744
Raphaël Adornus 439
Reſpondere 128
Raſtæ 528
Rationis uis 410

Ratio

Ratio dictat 318
Ratio facultatum habenda 144
Rebellio 113
Rebellis 143
Recens 125
Recenter 359
Recipere 522
Recipere literas 115. & 131
Recitare 144. & 610
Recitare comœdias 355
Recluſus 127
Recognoſcere 145
Recolo 70. & 114
Recommendo 120
Recordor 356
Reddere 357
Reddere literas 151
Redhibeo 356
Redemptores 321
Reduces 362
Redundantia 688
Refellere 114
Referre gratias 73. & 146
Refigere 746
Refrixit actiue 247
Reflectitur collum 126
Reges multi in H*iſpania, nec principibus maiores* 628
Relinquere, Derelinquere 610
Reliqua 117
Reminiſci 72
Remitto 153
Repenſare 145
Recompenſare ibidem
Reputare 357
Requiro 152
Reſciſcere 90
Reſides populi 166
Reſpicere 357
Retento 474
Reus 116.170.129. & 338
Reus mortis 127
Reum capitis facere 144
Reatus 338
Reuoco 559
Rhetorice 358
Ridicule 310
Rinutius 179
Ripa 364
Riparia 364
Rolandus 631
Romane loqui 97
Romuli cædes 197
Roſcius 668
Roſetum 379
Rudimenta 493
Rumor, Rumigerulus 254
Rupes 364

S

Sacerdos 366
Sacrarium 366
Saginari 344

Sagina ibidem
Sagmna 712
Salluſtiana breuitas 691
Salluſtianæ hiſtoriæ principia 618
Salinum 761
Salillum 761
Salto 366
Salio 366
Saltus 308
Salum 499
Sanctio 583
Sanctimonia 560
Sanctimoniales ibidem
Sanè moleſtus 154
Sano, Saneſco 461
Sarcinator 290
Sarcinæ, Impedimenta 516
Satagere 126
Satis abundéq; 119
Satius 150
Sauiatus 557
Sauia 558
Scaber 303
Scedula 152
Scientia 616
Scienter 596
Scilicet 127. 552. & 554
Scire 276
Sciſco, Deſciſco, Scio 462
Se, & Sine in compoſitione 94
Schola 283
Scholaris 382
Scopa 479
Scopare 367
Scorpius 304
Scribo ad te, Scribo tibi 367
Scribendi 152
Scripta 591
Scurra 323
Secedere 113
Secerno 318
Secta 120, & 370
Secundum 113
Secundum quod 355
Secus 113
Seditioſius 350
Semiſomnolentus 158
Semper 139
Senecæ ætas 369
Senecæ duo 370
Senior 36
Senſa uerborum 289
Senſus, ſenſa 77
Sententia quid 370
Sententia in narratione 371
Sententiæ uariæ 371
Sententia in iudiciali 371
Sententiæ attenuatæ 374
Sñiæ in Terẽtio plurimæ 374
Sententiæ in epiſtolis 374
Sententiæ in exemplo 375

Sententiæ diuiſio 711
Senticeta 379
Sepulcrum 94
Sequens 376
Seria 388
Serius 338
Series ibidem
Serioſe 325
Sermo 548
Sermo doctorum & uulgi an quondam fuerit idem 277
Sermonē quem audiſtis 169
Seruus 234
Seſquialtera 545
Seſquipedalis 90
Seu 156
Seuum 308
Si 152
Sic 377
Sicarij 367
Sicut 119. & 135
Significare 154
Silere cum aliquo 114
Symbolū apoſtolorū an mēbratim particulatimq; fuerit ab aplis conditū 224. & 225
Simulo 66. & 377
Simultas 335. & 658
Sinautem 44. & 249
Singulatim, ſigillatim 118
Singulariſſimus 125
Singuli homines 156
Sin minus 44
Siquidem 377
Siquod, pro ſiquid 114
Syringa 379
Sis aduerbialiter 748
Siſto 456
Sitella 757
Situs 300
Siue 156
Sociare 113
Socratis mors 196
Solaria 319
Soldanus 628
Solicitare 113
Solicitus 112
Solidus annus 163
Solinus minutulus autor 567
Solœciſmus 58. & 95
Solœciſmus Ciceronis 36
Somnum capere 535
Somnolentus 158
Sonare 378
Spatha 323
Specula 314
Sperare 123
Sperma 379
Spiculum 191
Sphera 310
Sphinx 71. 528. & 537
Spondere 350

Statum ſacrificium 444
Statum, an à ſto 445
Status paßiuè 459
Status dies ibidem
Stator ibidem
Statæ 208. & ibidem
Stati morbi ibidem
Stata ſacrificia ibidem
Statum à ſto ibidem
Statui 616
Status 671
Sterto 456
Stipator 376
Stipēdiarij, Stipendiati 380
Stiti à ſiſto 459
Stoici 261
Strabitur 106
Strata 386
Strategus 783
Strenuus quiſq; 32
Strepitus 351
Stultis oīa redundant 289
Suadere 92
Suadere, diſuadere, perſuadere 596
Suauitas in uoce 482
Sub, Sub pro poſt 517
Sub dio 248
Sub idem tempus 354
Sub reditum meum 122
Sub fide mea 122
Subduco 499. & 500
Sublica 747
Subridere 354
Subſidium 305
Subtus 289
Subucula 687
Succinctus 611
Sudarium 384
Suffragium 320
Suffultus 121
Suggeſtum 128. & 367
Sugillo 353
Summe 149
Summi uiri dormitant aliquando 409
Super 149
Super equum 124
Superius 102
Superflue 380
Superlatiuus 255
Supter 475
Supina 257. & 300
Supra pontē tranſire 253
Surripere 218
Suſcipio, & Recipio, & Accipio 523
Sutor 290

T

Tabellarius 131
Talis 114
Tam pro iam 744

Tanquā

Tanquam 127
Tanquam pro ſicut 63
Tantum 255
Tantillus 340
Tarquinius Priſcus num pater fuerit Tarquinij Superbi 406.& 410
Tarquinij Priſci ſoboles 411
Tarquinius nõ eſt Priſci filius, ſed nepos 425
Te dignus 138
Tegmina 382
Telum 191
Templum 367.& 368
Tempto, Tento 472.473.& 474
Temptatus ibidem
Tempus 312
Tempus redimere 321
Tempus in accuſatiuo, uel ablatiuo 148
Tempeſtiue, Intẽpeſtiue 381
Tempeſtas ibidem
Temporarium 133
Temporaneum 133
Tendo 473
Tento 473
Tentigo 473
Teſtamentum 93
Teſtamenti noui ad Græca exemplaria collatio, an ſit Valle 767
Teſtari 119
Teter 333
Textus 613
Thermæ 306
Theſaurus 382
Teutonicos defendit Valla 476
Thucydidis laus 648
Tibicines 362
Tibicinum æſtimatio 630
Tigillum 382
Tignarius 316
Tignum 319.& 320
Titi Liuij præconia 772
Tofus 326
Toga 311
Tollere 495
Tollo liberos, ſuſtuli 495
Tonſtrina 300
Tranſmigrare 239
Tranſmittere 128
Trecentis diebus 129
Treuga 341
Tribulis 298
Tribulor 383
Trieris 330.& 563
Triremis 330
Triumphus 384
Triũphus de hoſte deuicto 110
Trophæum 383
Tubicines 362

Tuam abſentis uirtutem 134
Tuum eſt, tui eſt 153
Tui amantiſſimus 115
Tum propter 114
Tuenda uita 289
Turma 378
Tutela corporis 289
Tum uero 128
Tum uel magis 128

V

Vacare 137
Vacare ad paſtum 137
Vænalitiarij 385
Valla quas artes calluerit 722
Vallæ pugna cũ ariete 783
Valla arrogans 47
Valuæ 368
Valla comparat ſe Liuio 762
Vas uadis . Vadimoniũ. 34
Vbi, pro quo 314
Vbiq; 367
Ve 143. 156. 357. & 598
Vectoriæ naues 530
Vegetius 568
Vel 143. 156. & 345
Velitor 352
Veluti 119
Venatio 533
Venia 534
Venum ire 257
Verborũ in ſco præterita 461
Vereor ne 153
Verecundia 386
Vergilij locus 256
Vernaculum, Vernacula lingua 387
Vernilis 387
Verres 339
Verſus 485
Verſus non eſt præpoſitio 486
Verſus conſtructio 487
Verſus pontem 252
Verſuram facere 315
Verſus Vallæ de uirtutibus 717
Verſus Panhormitæ de uirtutibus 717
Veruex 339
Veruex, Verueculus 258
Veſtales 561
Veſtigare 152
Veſtigo, inueſtigo 255
Veſtigiũ pro iudicium 52
Veteri 297
Veternus 661
Vexilla Romanorum 626
Viaticum 116
Videat 367
Vinaceam 389
Viriles partes 523
Viſcani 322
Viſceratio 313
Vitis 711

Vitis

Vitis centurionum 713
Vllus 299
Vlterius 387
Vlmus 713
Vltra 387
Vltro citroq; 389
Vmbra 580
Vmbella 288
Vnæ ædes 387
Vnam pro alia 345
Vnus homo 248
Vnum quiddam 120
Vno ſolo 127
Vnumquidq; 358
Vocalitas 483
Volitare 106
Volones 746
Volumen 64.74.135.165.& 382
Voluntas 388
Vomica 325
Voluptas 156.& 252
Vrbs ab urbo, nõ ab orbe 69
Vrbare 69
Vrbs Roma 301
Vrgellenſis epiſcopi epiſtola 222
Vri, aduri, peruri 129
Vſitatum 488
Vt 129.& 141
Vter 345
Vterq; alteri 136
Vter alteri 136
Vtcunq; 345
Vtplurimum 113.& 300
Vtpote 380
Vt quæq; ueniebant 355
Vt quisq; uir optimus eſt 126
Vtrinq; in alteros 508
Vtrobiq; 389
Vtrum 332

X

XEnophon 639

FINIS.

VITTORIO EMANVELE IN ROMA BIBLIOTECA